JOH. JACOBI
WALDSCHMIDT
Medic. Doctor.&c.

OPERUM
MEDICO-PRACTICORUM.
TOMUS SECUNDUS

Exhibens

Diſputationes ejuſdem Medicas varii argumenti

CUM

Decade epiſtolarum de rebus Medicis, & Philoſophicis, nec non de Morbis Mulierum,

PHILIPPI FRAUNDORFFER

Opuſculo adjecto.

Google

Digitized by Google

INDEX

Diſputationum Medicarum.

Diſput. 1. *Medicus Carteſianus detegens aliquot in Medicina errores, hactenus ex ignorantia philoſophiae commiſſos, pag.* 1.
Diſput. 2. *Chirurgus Carteſianus detegens aliquot in Chirurgia errores, hactenus ex ignorantia philoſophiae commiſſos*, 7.
Diſput. 3. *Aſtrologus Medicus, catarrhorum Theoria, & praxi aſtrorum vim, & influxum in microcoſmum paucis theſibus exhibens*, 17.
Diſput. 4. *de Morbis aulicis*, 28.
Diſput. 5. *diſquiſitio Medica de haemorrhagia narium*, 37.
Diſput. 6. *de chylo, & ſanguine*, 40.
7. *diſſert. Medic. de pernionibus*, 49.
8. *de Chylificatione*, 54.
9. *de Sanguificatione quae ſit in hepate*, 62.
10. *de Venenis peſtilentialibus, ut & alexipharmacorum natura, & in corpus humanum agendi modo ex verae philoſophiae principiis perſpicue demonſtrato, multiſque experimentis ſuffulto*, 68.
11. *Theriacae Greiffianae coeleſtis dictae vires in calculo, podagra, epilepſia, apoplexia aliiſque innumeris affectibus*, 76.
12. *de Cura lactis, podagricorum ſolatio, & certo podagrae remedio.* 82.
13. *Scrutinium peſtis*, 92.
14. *de Mania*, 102.
15. *de Stupendo affectu catalepſi*, 108
16. *de Epilepſia*, 113.
17. *Conſilium diaeteticon rationale pro haemoptoico*, 122.
18. *Monita medica circa opii & opiatorum uſum*, 125.
19. *Theſes Medicae ſanitatis ſtudioſorum methodum exhibentes*, 132.
20. *de Ventriculi, & inteſtinorum morbis*, 139.

CAPUT PRIMUM
Continens morbos ventriculi.
Art. 1. *de Cruditatibus, ibid.*
2. *de Anorexia*, 141.
3. *de Fame canina*, 142.
4. *de Pica & Malacia*, 143.
5. *de Nauſea & vomitu.* 144.
6. *de Singultu.* 145.
7. *de Soda & cardialgia.* 146.
8. *de Cholera. ibid.*
9. *de Siti nimia.* 147.

CAPUT SECUNDUM
Continens inteſtinorum morbos.
Art. I. *De lienteria & coeliaca.* 148.
2. *de diarrhoea. ibid.*
3. *de dyſenteria.* 149.
4. *de Colica.* 151.
5. *de Iliaca paſſione.* 152.
6. *de lumbricis inteſtinalibus.* 153.
7. *de Haemorrhoidum affectibus.* 154.
Diſput. 21. *de ebrietate & inſolentibus aliquot ipſius affectibus.* 155.
22. *de Phthiſi.* 162.
23. *de dyſenteria maligna.* 170.
Cap. I. *Proponit morbi definit. ibid.*
2. *ſubiectum explanat. ibid.*
3. *Agit de cauſſa proxima, & remota. ibid.*
4. *differentia.* 173.
5. *In diagnoſin deducit. ibid.*
6. *Prognoſin inſtituit.* 174.
7. *Curationem docet. ibid.*
8. *Diaetam praeſcribit.* 176.
ult. de curatione prophylactica. 178.
ſequuntur obſervationes practicae. ibid.
Diſput. 24. *de Colica.* 179.
25. *de hydrope.* 187.
26. *de calculo renum.* 197.
27. *de uſu lienis.* 202.

28.

28. *de glandulæ pinealis ſtatu naturali,& praeter naturali.*205.
29. *de generatione hominis in ovo.* 213.
30. *de cauſſa partus monſtroſi; hac occaſione de monſtrorum humanorum cauſſis in genere.*219.
31. *de colore Aethiopum.*233.
32. *ſequuntur* Collegii *practici diſputationes tredecim.*
1. *de febribus in genere.*240.
2. *in ſpecie.*241.
3. *intermittentibus.*243.
4. *de ſynocha putrida,cauſone, tertiana continua, aliiſque febribus continuis putridis.*245.
5. *De febribus malignis, peſte,variolis,& morbillis.*246.
6. *De capitis aff ctibus.*251.
7. *De Apoplexia.*252.
8. De *incubo,vertigine,& epilepſia.* 254.
9. *De Paralyſi.*255.
10. *De Phrenitide, Melancholia, Mania,& Hydrophobia.*257.
12. *De Angina & Pleuritide.*261.
12. De *Phthiſi,& Empyemate.* 264.
13. *De reliquis thoracis morbis.*
Cap.I.De *Haemoptyſi.*268.
2. De *Tuſſi.*
3. *De Aſthmate, & difficili reſpiratione.*270.
4. *De Palpitatione cordis,& syncope* 271.
Diſput.33.*diſſert.chymic.de auro.*272.
34. *De argento & cupro.*279.
35. *De Potu Theae.*285.
36. *De Acidulis.*294.
37. *De acidularum uſu earundemque vero operandi modo.*
Cap.I. *Exhibens ſtatum machinae naturalem,& praeternatur.*298.
Cap.2. *Inquirit acidularum operationem.* 301.
3. *Perſequitur morbos, qui legitima acidularum adminiſtratione tolli poſſe videntur.*304.
4. *Uſus fontium acidor.*310.
Diſput.38. *De febri maligna, definitionem,ſubiectum,cauſſam, ſigna, prognoſtica, curationem, & diaetam exhibens.*319.330.
Diſput.39.*De Scorbuto.*331.
40. *Exhibens caſum adoleſcentis laborantis ſcorbuto.*342.
41. *De Paralyſi.*350.
Diſput.42. *Diatriba inauguralis. De purgantium de foro Medico proſcriptione.*356.
Epiſt. 1. *Ioh. Iacob. Waldſchmidt ad D. Ioh. Dolaeum.*368.
Epiſt.1.*Ioh.Dolaei ad* D.*Ioh. Iacob.Waldſchmidt.*375.
2. *Ioh.Iacob waldſchmidt. ad eundem Dolaeum.*384.
2. *Ioh.Dolaei.*391.
3. *Ioh.Iacob.Waldſchmidt ad eundem.*404.
*Monita medica de morbis Puerperarum.*414.
4. *Ioh.Iacob. Waldſchmidt ad eundem Auct.*416.
5. *Ioh. Iacob. Waldſchmidt ad eundem Auct.*429.
Epiſt.3. *Ioh. Dolaei ad Ioh. Iacob. Waldſchmidt.*436.
4. *Ioh.Dolaei ad hunc Auctor.* 446.
*Tractatus de Morbis Mulierum Philippi Fraundorffer.*457.

JOH.

JOHAN. JACOBI WALDSCHMIDII

Medicinae Doctoris, & Profeſſoris Marpurgenſis

DISPVTATIONES MEDICAE

Varii Argumenti.

DISPUTATIO I.

MEDICUS CARTESIANUS,

detegens.

Aliquot in Medicina errores,

Hactenùs ex ignorantia Philoſophiae commiſſos.

RESPONDENTE

JOH. JACOBO BAJER Eſchwecenſi Haſſo.

I. N. D.

THESES

I. DAto uno abſurdo ſequuntur plura: ſcientiarum enim regimen Democratico proximum eſt, ut ait *Baco*. Apud populum plurimum vigent doctrinae, aut contentioſae, & pugnaces, aut ſpecioſae, & inanes, quales videlicet aſſenſum, aut illaqueant, aut demulcent. Atque acriores ſi forte contemplationes uſquam emicuerint, opinionum vulgarium ventis ſubinde agitatae ſunt, & extinctae. Adeo, ut tempus tanquam fluvius levia, & inflata ad nos devexerit, gravia & ſolida demerſerit. Haec temporis injuria, non parum inquinavit ipſam medicinam, quam illotis, multiſque in philoſophico curriculo arreptis erroribus, involant manibus, & poſtmodum in graviſsimas errorum ſortes projecti non eunt, qua eundum, ſed e praecipitio acti coecos ſequuntur ductores, & unde pedem referant vix

Digitized by Google

gnoſcunt: hinc operae precium erit, aliquot hactenus ex ignorantia philoſophiae commiſſos in medicina errores in apricum producere, ut vel inde innoteſcat, quam utilis. & neceſſaria ſit futuro practico philoſophia illa vera, & genuina experimentis ſuffulta, & illuſtrata; neque enim hic illam intellectam volumus, quae ocioſis concertationibus illigata diſputatione errores alit non tollit: quae ad lucem rebus inferendam, aut nihil, aut parum confert. Habet enim, ut videtur *Verulamio*, quod proprium eſt puerorum, ut ad garriendum promta, ad generandum invalida ſit, & immatura: controverſiarum ferax, operum eſt effoeta. Nihil adeo eſt mirum, ſi quaeſtio ſemper maneat quaeſtio, & per diſputationes, non ſolvatur, ſed figatur. Alia longe philoſophandi ratio eſt, ſi talibus utamur principiis, quae tam clara, & evidentia ſunt, ut nullus dubitationi relinquatur locus. Deinde ſi ab illis communium aliarum rerum cognitio dependeat, ut certam ſic, & indubitatam omnium rerum nobis comparare poſſimus ſcientiam, id quod nobis ſpondet philoſophia illa mechanica, a Philoſopho, & Mathematico parenti, non habente reſtaurata. Quemadmodum enim hujus ope phaenomena extra nos apparentia per veras ſuas cauſſas evidentiſſime explicamus, ita pari felicitate, & ſucceſſu ea, quae in corpore noſtro contingunt, nobis perſpecta reddimus, & errores hactenus ex ignorantia hujus philoſophiae commiſſos emendare contendimus. Faxit Deus ut feliciter, ne aliorum errores recenſendo ipſi erremus.

II. Quod damnum tulit philoſophia ex praejudiciis, & ſuperſtitioſo antiquitatis cultu, idipſum quoque ad medicinam alteram phyſicae partem tranſiit: unde ab eo tempore, quo ſcholaſtica medicina, polemico ſcribendi genere corrupta, & obſuſcata, coli coepit, ipſique Medici ceu pedarii Senatores in unius Philoſophi, dictaturam affectantis, iverunt ſententiam, nobiliſſima haec ars ſtetit, & ſi non retroivit, ſaltem non profecit; quia per novas in dies (ut loquitur *Helmontius*) centurias ivit in circulum. Manſit manca, elumbis, vaga & incerta, tot graviſſimorum in medendo errorum ferax, ut in ſcenas, & vulgi ludibrium hodie num trahatur, eo quod medentes ſapere nolint, niſi ad conſuetum ſcholarum: quae enim legunt, credunt, quia alii idem credunt. Verum vix *Carteſius* mundum literatum, alto peripateticiſmi veterno ſtertentem, excitaverat; erant ſtatim etiam ex ordine Medicorum, qui ad novum hoc accenſum lumen libertatis in ratiocinando affectabant auram. Nec deſeruit eos ſpes; factum quippe eſt, ut in hunc uſque diem nihil amplius etiam in foro Medico, ubi de corio humano agitur, admittamus, quod non clare, & diſtincte perceperimus; huicque clarae perceptioni plus fidamus, quam centum auctoritatibus, id quod in progreſſu prolixius demonſtraturi ſumus. Sed vellicat mihi non nemo aurem Ergone, dicit, academiae hactenus nihil profecerunt? totque virorum praeclara ingenia, & nòs ipſi fuimus ſtipites? Soluſne *Carteſius*, qui nunquam fuit Medicus, ad menſam ſolis accubuit, ut rejectis prioribus ferculis novas has dapes vobis offerret? An Hippocrates, Galenus, Platerus, Foreſtus, Crato, Sennertus aliique fidi antiquitatis Machaonicae interpretes, & viri ſupra laudem poſiti, qui per totam aetatem arterias, & matulas habuere magiſtras, erroris, & ignorantiae accuſari poſſunt; quum in arte medica fuerint expertiſſimi, & graviſſimos, teſte experientia, ſciverint tollere morbos. Fac! ipſos neſciviſſe corpus eſſe rem extenſam, animam eſſe rem cogitantem, non dari facultatem attractricem, aut qualitates reales a ſubjectis realiter diſtinctas: hepar non ſanguificare: morborum communem nidum eſſe chylum, & ſanguinem; dari materiam mundi ſubtiliſſimam. Sufficit, quod ſciverint feliciter mederi, & ignorantia illarum rerum prudentiae medicae praejudicare nequit. Reſp. Achilles hoc *Galeniſtarum* eſt argumentum, quod velut anguli caput in prima ponunt acie, quodque aliquid ponderis prae ſe ferre videtur: verum ſi rem aequa trutinemus lance, apparebit, illud tibicinibus admodum infirmis fulciri, id quod in liquidum deducam.

eam. Is enim non ſum, qui in contemtum tot celeberrimorum virorum calamum ſtringere velim: hoc tamen citra ullius injuriam dicere poſſum, illos ſuis temporibus fuiſſe doctos, celebres, & felices Medicos: quod ſi poſſibile eſſet, ut Orbi redderentur, ipſos non puderet illa demum addiſcere, quae ſuis temporibus tenebris immerſa, & ſepulta jacuerunt. Fieri poteſt, ut medicamentum, cujus vires, & operandi modus latent, pro voto reſpondeat, quamvis etiam ipſius ſubjecti accurata cognitio ex anatome, & phyſiologia petenda deficiat: ſed quis non vides, aliquod ſaltem aegrotantis periculum hic ſubeſſe, indecorum eſſe Medico, collimare ad finem per vias ſibi incognitas, vel ſaltem non ſatis perſpectas; quum ipſi proſperi ſucceſſus, non tam prudentiae medicae, quam fato, vel fortunae ſic in acceptis ferendi ſint. Deinde & hoc notandum venit, quod felicitas practica ſaepius magis dependeat ab opinione vulgi, aliiſque mille artibus, quam ab eruditione Medici: magna enim ineſt vis verbis, herbis, & lapidibus. Quod ipſius *Hippocratis* attinet medicamina, ea ita ſe habent, ut ſi quis illis hodierno tempore uti vellet, barbarus eſſe, & crudelis in ſuos aegros. Dices, ipſa tamen multis profuiſſe. *Reſp.* Laudem meretur *Hippocratres*, quod aperte confeſſus ſit: *Naturam curare morbos, Medicum autem impedimenta tollere, & naturae miniſtrum eſſe, nunc adtorem, nunc ſpectatorem.* Si omnia *Hippocratis* evolveris ſcripta, videbis eum pauciſſimis uſum fuiſſe medicamentis: magnam autem famam ſibi acquiſiviſſe prognoſi in acutis. Quum enim in calidiori degeret climate, plures etiam habuis aegrotos febribus acutis correptos, quae quum per criſin, & ope aetheris fuerint ſolutae, palam fit, aetherem maximam curationis ſi non utramque abſolviſſe paginam, & quotquot evaſerunt, non ex certa ſcientia, ſed ſolius Dei munificentia, & naturae ſuae bonitate convaluiſſe. Ambabus quoque largimur manibus, *Carteſium* non fuiſſe Medicum: Medicis tamen opem tulit, ut vi ſuorum principiorum de natura mentis, & corporis, de natura fluidorum, aliiſque, functiones corporis, & mentis ipſiuſque ſanguinis, & ſpirituum indolem adeo nunc clare explicent, ut nihil clarius: omniaq; illa tanquam ſapientiores AEſculapii proles abſtergant ſpongia, quae mechanicis principiis hodierniſque inventis, non ſunt congrua. Et quid quaeſo de circulatione ſanguinis dicam, qua inventa plus lucis acceſſit rei medicae, quam quidem ab omnium Galeniſtarum voluminibus expectari poteſt? Quare hanc non ad Anticyras relegamus ceu inventum ſupervacaneum, quum tot celeberrimi vixerint Medici, qui ſine hujus cognitione magnos quoque curaverint morbos? Sic profecto actum foret de gloria illorum, qui novit ſuis inventis veritatem in lucem protraxerunt, aut non ſatis liquidam diſcuſſis nebulis illuſtrarunt. Et ridiculum foret, ſcientiam ex numero pilularum, & eruditionem ex remediorum copia, & barbaris, vel ſemigraecis nominibus, metiri velle.

III. Ignorantia philoſophiae graviſſimum peperit in medicina errorem, quod Medicus ſolum occupatus eſſe debeat circa res ſenſibiles; hinc factum eſt, ut circa corticem haerentes ſenſibiles illos humores pro cauſſis morborum habuerint, & productum cum cauſſa ſua confundentes ſemper a vera aberraverint curationis via. Ex philoſophia mutuari hoc debuiſſent, partes corporis dividi in ſenſibiles, & inſenſibiles, illas ex his componi, earumque naturam ex his quoque addiſcendam.

IV. Errorem excipit error, quod morborum ſemina debeat eſſe ſenſibilia. Impoſuit hoc Medicis, ut relicto ſemine morboſam progeniem eliminare allaboraverint, quam ipſo in ſemine ſuffocare debuiſſent. Et quemadmodum brutum hoc effatum: nihil eſt in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſibus, plurimos coecutire fecit Philoſophos, ita ipſos quoque faſcinavit Medicos, ut de ſpiritibus animalibus, quid proferre vix auſi ſint, donec *Carteſius* tenebris his faciem admoverit, eorundemque geneſim mechanice deſcripſerit.

V. Obſtetricante hoc praejudicio alius prodiit ex ignorantia philoſophiae error

ror generi humano magis infeſtus. Cauſſa morbi (dicunt) ſenſibilis ſenſibiliter per alvum foras eſt eliminanda: hinc ſuum intonant purgandum, & homines purgantibus vexant uſque ad maciem, neſcientes rarius humores ope cathartici excretos ſub tali ſchematiſmo in corpore deliteſcere. Saepe ac multum mecum cogitavi, quare in diſſectis cadaveribus tantam humorum ſaburram non amplius reperiamus, quum ſi viventibus purgans fuiſſet exhibitum, tales abunde excreviſſent. Ipſa videlicet purgantia cruorem, & carnem promiſcue liquant, reſolvunt, & putreſaciunt, atque in omnibus cum venenis pari paſſu ambulant, ut recte dixerit *Helmontius*, nomen purgationis eſſe nomen impoſturium, quum non ſit purgans, ſed deſtruens, & hoſtile vitae virus. Omnia purgantia ſanguinis laedunt miſtionem, & vitae vinculum laxant, aut penitus rumpunt, unde in momento prava illa humorum prodit caterva: id quod *Helmontius* maximo ſuo damno, & pecuniae jactura expertus eſt, qui ſcabie correptus, & a duobus Medicis purgantibus inique vexatus tandem exclamavit, theoremata ſcholarum falſa eſſe, & ſcabioſa. Quod ſi quandoque videantur exſpectationi ſatisfacere, id non tam vi catharticae, quam reſolventi, & attenuanti, qua pollent, virtuti acceptum ferendum. Ipſis itaque purgantibus, qua purgantibus carere poſſumus, & optandum foret cum celeberrimo *Wedelio*, ut vulgo tam cordi haberent homines diaphoretica, ac purgantia; ſic enim plurimi ſervarentur, qui febribus abrepti, & purgationibus emaciati debitum naturae ante tempos ſolvunt. Ipſa quippe purgantia ſanguinem reddunt cacochymicum; diaphoretica autem heterogeneum ſanguini confuſum expellunt, & vitalem miſtionem potenter reſtituunt.

VI. Error eſt, quod ex ignorantia philoſophiae credant Medici, partes quaſdam ſolidas corporis humani viventis certis quibuſdam inſtructas eſſe facultatibus alimento, & ſanguini conficiendis, & diſtribuendis deſtinatis; quaſi ejuſmodi facultates ceu inſpectores, vel protectores rebus humanis praeeſſent. Docebit ipſos vera philoſophia, nihil in rebus corporeis reperiri praeter extenſionem, & modos, nec poſſe ullam aliquam cognitionem tribui ipſis rebus materialibus, qualem tamen hi actus, attrahere utile, & inutile expellere, praeſupponunt, niſi confundere velimus res intelligibiles, & cogitantes cum materialibus, & extenſis. Docebit ipſos phyſica, viſcera omnem ſuum calorem, & temperiem habere a fluidis, & impetum faciē ibus partibus. Ipſa autem fluida vitam ſuam, hoc eſt miſtionem, habere a materia primi elementi ſive aethere, cujus naturam vix capiunt, quod neglexerint veram philoſophiam de natura corporis fluidi, & ſolidi agentem, quam ſi non ex Carteſio, ſaltem ab ejus diſcipulo Rohaultio, addiſcere poteront. Debuiſſent ex hac noſſe, calorem non eſſe qualitatem ab eſſentia ignis diſtinctam, ſed eſſe ipſum ignem: Eſſentiam non eſſe quid diſtinctum a ſubjecto cujus dicitur eſſentia, ſed haec duo unum idemque eſſe; neque enim pluralitas notionum logicarum res, quae unum idemque dicunt, faciet diverſas. Mirandum profecto, quod de rebus non exiſtentibus, & nunquam futuris tam feriae, & pernicioſae fabulae ſint confictae, & creditae.

VII. Error haud levis, ex ignorantia philoſophiae ſubortus, eſt, quod aliquot morbos medicamentis, ex pharmacopolio petitis, expugnare contendant Medici, qui non niſi aëris ſolique mutatione curari poſſunt. Alius aether, alius vitalium ſuccorum motus: novus aether, nova ſanguinis miſtura. Si aetheris naturam ex phyſicis addiſcerent, ſcirent prudentius medicari, nec aegros intempeſtivis ſuis remediis obruerent. Natura enim vult duci non cogi. Et cui bono, quaeſu! tot ſaccharata, perlata, alkermiſata, aliaque precioſa, & externa, & interna praeſcribunt? niſi dicere velis fieri id in gratiam pharmacopoei, ut inanitis pyxidibus hujus loculus accreſcat. Id quod potiſſimum locum etiam habet in doctrina de febribus, cui tum quoad theoriam, tum quoad praxin tot graviſſimi aſperſi ſunt errores, ut ipſe

Hel-

Helmontius jam ſuo tempore monuerit, quod primus Medicus eorum, qui ab Ethnicis medendi fundamenta petunt, adhuc deſideretur, qui febrium radicem agnoverit ac juſta remedia. Ducentos ſi evolvas Auctores, qui de febribus ſcripſerunt, videbis eos ad unum omnes cantum cuculi ceciniſſe, idemque ſemper aliis verbis ſibi ſubſcripſiſſe.

VIII. Errorum genetrix eſt ignorantia philoſophiae; ex hac enim naturam fermentationis, & liquorum fermenteſcibilium in corpore noſtro indolem melius, quam hactenus factum, addiſcere deberent. Sic horrendos in curandis variolis evitarent ſcopulos, in quos plures hodie impingere videmus cum aegrotantis naufragio, dum variolas ſudoriferis calidioribus, & agitatoriis remediis expellere primis diebus intempeſtive conantur, quibus primis his diebus phrenitidem, ultimis autem totalem miſtionis ſanguinis deſtructionem, hoc eſt febrem peſtilentialem, accerſunt.

IX. Eoſdem ſibi vendicat natales alius error, qui in inflammationis curatione notatur. In hujus enim principio dicunt adhibenda eſſe repellentia: ſed quaeſo quo repellunt? Poros potius magis obſtruunt, inflammationem augent, ſaepius ad gangraenam, & ſphacelum ſternunt viam, ut malum, quod in principio ſuffumigio, aut reſolutivo aliquo compeſci potuiſſet, reddatur contumax, & difficilioris curationis. Haec omnia ex eo proveniunt, quod neſciant, quanta vis inſit aetheri, quamque potens ille ſit in agitandis particulis terreſtribus ſola materia mundi ſubtiliſſima cinctis.

X. Sic inanis illa corruit de remediis ſpecificis, & certis partibus dicatis imaginatio. Dandum hoc ignorantiae philoſophiae, quod putaverint dari medicamenta cephalica, thoracica, ſplenetica, hepatica, hyſterica. Niſi enim explicuerint, in quo conſiſtat appropriata illa vis, idem eſt ac ſi dicerent, ſe neſcire. Sin dicant fieri id propter appetitum, & inclinationem quandam ad hanc potius partem, quam aliam, affingunt medicamentis aliqualem cognitionem. Et quum ſanguis aequaliter diſpenſetur ad omnes partes totius corporis, aeque facile aqua ſplenetica propinata ire poterit ad cerebrum, quam ad lienem. Itaque effectus medicamenti vix extra ſanguinem, & humores circulantes ſe extendunt, atque perinde erit, ſive in effectu cerebri ex cauſſa frigida ſpleneticum, aut hyſtericum, aut alii parti dicatum praeſcripſeris medicamentum, modo vim habuerit ſanguinem volatiliſandi; omnia enim ſubtilia ſine acredine notabili, & corroſiva ſunt cephalica, thoracica, hepatica, ſtomachica, ſplenetica, diuretica, uterina, menſes moventia, lac & ſemen generantia.

XI. Quod ſi alias medicamentorum qualitates ſub examen vocare velim, quae non garrulitas, & ignorantia notabitur? Nullibi enim veteres magis lapſi ſunt, quam in explicandis qualitatibus medicamentorum, quum in vera philoſophia non fuerint enutriti, docente, qualitates has a ſola textura, hoc eſt particularum magnitudine, ſubtilitate, motu, ſitu, figura, &c. dependere. Quod enim quaedam medicamenta habeant vim frigefaciendi, indurandi, condenſandi, conſtipandi, obſtruendi, incraſſandi, repellendi, bilem alterandi, acidum invertendi, & ſalia abſorbendi: hoc eſt a particularum ea conſtituentium magnitudine. E contra, quod alia habeant vim attenuandi, praeparandi, digerendi, volatiliſandi, eſt ab earum ſubtilitate. Quod quaedam ſint acida, eſt a figura, prout latera plus minus acuminata ſunt. Quod quaedam ſint ſalſa, eſt a figura ſpiculari, & cuſpide praedita, plus minus acuta, vel obtuſa, cum rigiditatis, vel flexibilitatis majoris, vel minoris attributo. Quod quaedam ſint mollia, alia vero dura, hoc eſt a ſitu, prout particulae, nunc in uno, nunc in pluribus punctis ſe contingunt, & prout aliqualem, vel nullam ferre poſſunt concuſſionem.

XII. Sed neque ſic omnes notavimus errores ex ignorantia philoſophiae hacte-

nus

Digitized by Google

nus commiſſos. Quum enim Galeniſtae facile animadverterent, principia ſua infirma eſſe, & inſufficientia omnibus phaenomenis explicandis fixerunt dari quoſdam morbos explicabiles: dari etiam qualitates medicamentorum occultas extra intellectus noſtri ſphaeram poſitas. Hanc ignorantiam ſi ſerio perpenderis, fateberis mecum nil aeque imperite tractari apud Medicos, quam quae vitam mortalium concernunt. Ipſi ſunt, qui dum claves ſcientiae ſe cuſtodire praeſumunt, nec ipſi adita intrant, nec alios intrare volentes admittunt, ſed arcent omnes omnibus technia ſemper diſcentes, & nunquam ad veritatis ſcientiam pervenientes. Quia ignorant phyſicam, tyrones manent in medicina, quae ex illa lucem foenerari debet. Quippe ex phyſica generali conſtat nulla corpuſcula concreſcere, & combinare poſſe, ut non aliqua minutiſſima intervalla, & exiguos poros juxta ſe relinquant. Hi materia ſubtiliſſima replentur, quum implicet vacuum concipere. Ipſe hic aether pernicitate ſua, qua corpora tranſit, impedit, quo minus partes corporum ſolidorum eo ipſo quo concreſcunt ſe immediate in omnibus punctis contingant, ut in adamante, glacie, cryſtallo, vitro videre eſt. Subtiliſſima hac materia a prima etiam conceptione ſanguinis motum, & miſtionem conſervat: haec eſt natura morborum domitor, & ſanitatis cuſtos. Elementum hoc cum aëre, medicamentis, & alimentis haurimus, & inſpiramus, quod ſi conveniens ſit conſueto aetheri ſanguinem jam permeanti a primordiis circulationis novas quaſi vires recuperamus; id quod quilibet tempore majali in aurora obambulans, & occultum hunc vitae cibum captans experiri poteſt. Sin cum aëre purgantibus venenis, vel alimentis peregrinus aether, acceſſerit partes ſanguinis, ordine prius digeſtae turbantur, craſis & miſtio laeditur, febres mali moris, & peſtilentiales excitantur, & niſi naturae, hoc eſt conſueto aetheri nobiſque amico, alexipharmacis mature feramus ſuppetias, alium aetherem inferentibus, qui hoſtilem expellat, profuget: domeſticum vero foveat, & aumentet, actum eſt de vita aegrotantis. E quibus luce meridiana ſit clarius, nihil hic occultum, & inexplicabile admitti, quum effectus a motu, & figura, rebus omnibus notis, dependeant. Utinam Medici ad veram hanc ſtupendorum horum phoenomènorum cauſſam majori ſedulitate, & animo, ſcientia phyſica probe imbuto, attenderent propius etiam ad ſanandi accederent methodum. Hac quippe cauſſa neglecta omnia manent obſcuriſſima, pleraque falſiſsima, & intacta, quae maxime ad ſcopum ſanandi conducunt.

XIII. Denique tota errant via, qui haec nimiae ſubtilitatis, novitatis, & ocioſae ſpeculationis arguunt, nam ex his totius oeconomiae animalis dependet veritas ejuſque cognitio; & in ſcientia medica caput rei eſt, ſi Medicus oeconomiam animalem accurate cognoverit, in quo plures hallucinari videmus: hinc ubi cum aliis Doctoribus in medium conſulere, ſuaſque producere ſchedulas quandoque coguntur, magis muti ſunt quam piſces, aut inconditas effutiunt ratiocinationes nuce caſsa vix dignas; in praeſcribendis formulis fluctuant, dubitant, nunc ſaltum faciunt, nunc terga vertunt, miſcent quadrata rotundis: quae non poſſunt non ipſum aegrotantem in maximum diſcrimen conjicere. Sed ne partium ſtudio laborare videar, catalogum hunc errorum intuear, hactenus ex ignorantia oeconomiae animalis, & philoſophiae mechanicae commiſſorum.

Toto errant coelo, qui catarrhi ſedem quaerunt in cerebro.

Erroneum eſt, aliquid in catarrho ſuffocativo delabi a cerebro.

Errant, qui anginoſos purgant.

Longe errant, & lege Aquilia tenentur, qui dyſentericos, & pleuriticos purgant.

Erroneum eſt hecticam eſſe intemperiem calidam partium carnoſarum, aut etiam ſanguinis.

Error medicus eſt, ſi febricitantibus frigida commendentur.

Erro-

Erroneum eſt, icterum produci a bilis regurgitatione in ſanguinem.

Erroneum eſt melancholiam eſſe ex liene.

Erroneum eſt, calculum renum debere diureticis curari.

Erroneum eſt, vapores ex utero, liene, vel ventriculo, aſcendere ad caput, & mentis metropolim turbare.

Errant ſine certa ſede, qui putant uterum poſſe ſitum ſuum mutare.

Tota via errant, qui purgantia exhibent hyſtericis.

Capitalem errant errorem, qui in calidis morbis puerperarum frigida propinant.

Et quis omnis recenſebit errores? tranſeant hi cum coeteris erroribus. Cujuſvis hominis eſt errare, nullius niſi inſipientis perſeverare in errore.

Tu lector benevole, ſi vera me dixiſſe videas, mecum gaudebis. Si vero ſint, quae diſpliceant, cremato has pagellas, aut alio ignobiliori uſui eas damnato; mihi enim perinde erit, quibus vindiciis contra Medicum Carteſianum, errores detegentem, inſurgas; non enim rem ſuam, ſed publicam, humanam, & quae omnes tangit tractavit.

DEO O.M. ſit laus honor, & gloria in ſempiternum.

DISPUTATIO II.

CHIRURGUS CARTESIANUS,

detegens

Aliquot in Chirurgia errores,

Hactenus ex ignorantia Philoſophiae commiſſos.

RESPONDENTE

WILHELMO HULDERICO Waldſchmidt Hanovienſi.

J. Liſp. Cent. 1. Epiſt. 88.

UT eadem purpura homines delectat, & ad gaudium provocat, tauros offendit, & irritat ad pugnam; ſic eadem veritas, aut virtus intelligentes capit, laedit improbos, & imperitos.

Th. Cornelius in Epiſt. ad Franciſc. Gliſſonium, & Thom. Williſium pag. m. 192.

MAgnam mihi ſpem facit illa philoſophandi ratio, quam a vobis ſuſceptam video, expectationemque plurimam commovet multorum ad eadem ferme ſtudia conſpirantium conſenſus atque communio. Audio enim Georgium Entium atque Warthonum populares veſtros non mediocrem in excolenda phyſiologia operam conſumſiſſe. Ego vero, ut de me loquar, tanta olim induſtria, tantoque labore ad inveſtigandam hominis naturam aggreſſus ſum, ut ea re aliquam certe gratiam a Viris in ſapientiae

ſtudio

ſtudio exercitatis me initum ire ſperaverim. Sed invidit mihi fortuna ocium vitaeq; tranquillitatem; nam Neapolim adverſo ſidere advectus, neceſſe habui curas, & cogitationes, non tam in literas, quam in ſalutem incolumitatemque meam intendere, atque omnino id agere, ne Sycophantarum calumniis aliquando ſuccumberem. Dici autem vix poteſt, quantam mihi invidiam malevolorum turba conſtarit ex ſtudio novae iſtius minimeque vulgaris doctrinae, quam ego a praeclariſſimis noſtrae aetatis ſcriptoribus inſtitutam meiſque peculiaribus inventis aliqua ex parte illuſtratam in hanc Urbem primus induxi. Nimirum hoc hominum genus quoniam quidem literis diſciplinisque haud quaquam excultum eſt, ſed totum plane ex fraude, & mendaciis compoſitum, ab his ſibi maxime metuit, qui veritatis cultores ſunt, & fucum ac fallacias inſectantur.

B. C. D.

I. EA nunc Medicis ſint tempora, haec ſaeculi noſtri infelicitas, ut quicquid pulchrum, novum atque politum, nec circumforaneae eruditionis, edax depaſcat livor, carpatque dente invido immanis aevi barbaries. Labuntur cuncta in deterius, poſtquam homines factionibus, & ſtudiis trahi caeperunt: quieſcebat enim olim poſt fata livor, tuebaturque ex merito unumquemque ſuus honos: certis terminis circumſcripta ſublatam oſculis virtutem quaerebat invidia, languebat effrenata lingua, quae nunc immiſsis libera habenis vagatur, nec unum laeſiſſe contenta, toti quandoque inſtat Medicorum ordini, & viis tam obliquis ſuam in eos maledicentiam exerit. Experimur & nos, poſtquam grande patientiae dedimus documentum, verum eſſe, id, de quo *Tacitus* conqueritur: *non minus periculum ex magna fama, quam ex mala*. Quis enim neſcit, benignius agi quandoque cum his, qui cum aliis errare malunt, quam cum bonis recte ſentire? Verum enim vero cordati viri eſt vincere, ac ſupergredi vitium parvis magniſque civitatibus commune, *ignorantiam recti, & invidiam*. Juvabit olim majores, & poſteros cogitaſſe, id quod ſecum perpendens *Chirurgus Carteſianus*, noluit amplius extra invidiam juxta, ac extra gloriam vivere, hinc veſtigiis *Medici Carteſiani* inſecutus in arenam nunc deſcendit, errores proditurus, quos hactenus tum in cognoſcendo tum in medicando tota fere Chirurgorum cohors commiſit. Arduum eſt, fateor, cauſsas errorum exſcindere velle, hoc praeſertim tempore, ubi magna vis ineſt manibus agilibus: ubi ſermonis ſuavitas, & verborum copia, quamvis rerum adſit inopia, plus quandoque valent, quam recta ratio: ubi multi plus aeſtimant irrationalem chirurgiam, quam rationalem operandi methodum. Aſſurget Chirurgorum Phalanx, veſtibus, comis, & barbis ad elegantiam compoſitis, aureis atque argenteis ſcutellis, ſpatulis, ſtylis, mucronibus, caeteroque ſplendido apparatu armatorum, qui commune periculum concordia propulſare, & tergo meo aſſultare nitentur. Verum nec vanus ille me quidem terret aſpectus; auri enim atque argenti fulgor neque tegit neque vulnerat pro veritate dicentem. Salus publica hic murus eſt aheneus, qui & me contra quoſcumque tuebitur arietes, atque ipſos errantes ad metam recti invitabit. Nihil enim nobis negotii cum illis, qui ut inquit *Horatius*.

Turpe putant parere minoribus; & quae imberbes didicere, ſenes perdenda fateri.

Multo minus eo devenit calamus audaciae, ut omnes Chirurgos, erroris convincere, aut in munere ſuo, quo hactenus egregie defuncti, perſtringere velim: multi enim ex illorum ordine etiam vix monitore opus habent; multi ſunt, quibus ſublime ingenium atque multorum annorum praxis rectum tramitem indicavit, quique rudimenta atque ſtudia ſua philoſophis, & chirurgis undiquaque celeberrimis approbarunt. Sed dabunt mihi hi boni viri, eſſe tamen non paucos fratres ignorantiae, artem, quam nunquam pro rei dignitate didicerunt, profitentes, & exercentes horum magna eſt praeſumtio, hinc ferro, & igne non minus periculoſe, quam nefarie in genus humanum graſſantur, & nefario ſuo auſu mutilos quandoque,

Digitized by Google

que, ac mancos reddunt, aut neci tradunt, quos in integrum reſtituere debebant: qui, ſi locuples eſt aeger, avari ſunt, ſi pauper ambitioſi: quos non oriens, non occidens ſaturaverit: qui omnium opes atque inopiam pari affectu more militum apud *Tacitum* concupiſcunt: qui auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium; atque ubi ſolitudinem faciunt, pacem appellant. De his quidem nunc mihi ſermo erit, horumque errores, quos aut terra, aut opinio, tegit, in apricum deducam, idque majori cum confidentia, quum meliora tempora ſpondere poſſit nemo: nam ſolent nunc Chirurgi pueros ad tyrocinium chirurgiae admittere, qui vix litteras pingere norunt, nedum in humanioribus jacere fundamenta; imo multi eos ſatis aptos judicant, ſi infantem placare, ſi cunas agitare, ſi temulento hero facem praeferre, aut alios ſerviles labores ſuſtinere queant. Unum quod eſt neceſſarium ne cogitatur quidem, unde fit, ut abſoluto triennio uſque tamen rudes ſint, in examinibus, ut finem, & initium tyrocinii, vel nullo, vel exiguo internoſcas diſcrimine. Hinc metuendum erit, ne brevi adhuc tranſacta periodo arschirurgica vera, & rationalis, extinctis nempe ſenibus, in exilium agatur, atque pauci futuri ſint, quibus harum rerum ſumma committi poſſit.

II. Quo vero ab ovo exordium deſumere, atque ipſos errorum fontes detegere poſſim, recurrendum nobis erit ad ſanguinis circulationem, quem primum eſſe vivens, & ultimum moriens noſtrorum temporum fide ſatis probatum eſt. Pauci ſunt Chirurgi, quibus nectaris hujus purpurei itus, & reditus innotuit, propterea in phaenomenis explicandis hallucinantur; & confidenter aſſero, inter centum vix unum eſſe, cui in cauſſis inflammationum, tumorum, aliorumque vulnerum, fracturarum, & luxationum ſymptomatum explicandis non haereat aqua, & qui in medicamentorum operandi modo tradendo ſaltem non obmuteſcat. Quaere ex Chirurgo, quare venam tundant infra ligaturam? & nihil ſolidi reſpondebit. Quaere unde ſanguis ex aperta proſiliens vena? & reſpondebit eum ex corde verſus exteriores profluere partes. Sed ſi res ita ſe habeat, quare quaeſo non tundunt venam ſupra ligaturam, quo ſanguis qua data porta, commodius egredi poſſit? Vides ergo ipſos ſanguinis itum per arterias, & reditum per venas ignorare, adeoque luſcorum more in tenebris palpitare, nec dignos eſſe, quibus ſalus hominis committatur.

III. Vulnera definiuntur, quod ſint continui ſolutio, vel quod ſint partium carnoſarum ab inſtrumento aliquo facta ſolutio. Animum ergo tantum intendunt ad partes ſolidas, atque ad magis ſenſibiles curationem dirigunt. Sed quis neſcit corpus noſtrum ex ſolidis, & fluidis componi partibus? neque illas dividi poſſe aut rumpi, ut non fluidarum ordo, & miſtio turbetur, quo divortio ſemel admiſso novae ſtatim fiunt combinationes, nova prognaſcuntur concreta, variae exſurgunt hinc inde excreſcentiae, intumeſcentiae, coagulationes, reſtagnationes, quaeque Auctores exiſtunt omnium illorum graviorum ſymptomatum, quae vulnera comitari ſolent. Sicuti enim in aliis corporibus, & miſtis regni, tum vegetabilis, tum mineralis videre licet, dum varii generis particulae, variae configurationis, conſiſtentiae, magnitudinis, ſitus, & motus amicabiliter tandem conſpirant, & unum totum conſtituunt, in quo particulae craſſiores detinent, & ligant volatiles, oleoſae obtundunt acres, ſubtiliores ſervant craſſiores in motu proportionato, & rei naturae accommodato; aquoſae temperant viſcidas, flexiles demulcent rigidas: verum ſi textura illa paululum ſeferetur, & vincula rumpantur, nova ſtatim prodeunt producta, a priori maſſa quoad indolem, & naturam, mirum quantum! abſudentia; ita res etiam ſe habet in noſtro corpore, quod nihil aliud, quam congeries indefinitorum, canaliculorum, tubulorum, & vaſculorum, fluida varii generis corpuſcula tranſmittentium, de quo vide *celeberrimi D. laei epiſtolam ſecundam, & Blankbardi anatomiam novam*. Itaque ſi turbae in his partibus

Digitized by Google

tibus excitantur, & harmonia illa ſtupenda, quae a legitima pororum diſpoſitione, & particularum ordine dependet, auferatur, eadem contingent infauſta emergentia: ibi corroſivum ſenties acidum; hic acria notabis ſalia: illic tetridum reſtagnabit liquamen, alibi purulentam conſpicies amurcam; hinc intumeſcentiam, ibi excreſcentiam reperies; quae omnia, non tam ex continui ſolutione, quam ex fluidorum, & impetum facientium perverſo ordine, ſtatu & miſtione natales ſuos habent

IV. E quibus haud obſcure apparet, tantum quidem apparatum ad curanda vulnera non exigi, quum totum curationis negocium in momento temporis, ut praelii eventus, conſiſtat. Si enim aëris ingreſſus arceatur, & fluiditas humorum per partem vulneratam circulantium praeſidiis, temperiem partis foventibus vulgo dictis, conſervetur, res erit in vado. Cui indicationi ſatis fit, ſi vulnus recens ſtatim deligetur; quo magis enim pori labiorum ſibi reſpondent, eo citius coaleſcunt labia, & eo minus humores in tranſitu praepediuntur. Deinde ſi vulnus ſemel deligatum rarius detegatur: quamvis enim litem à *Septalio* Chirurgis motam hac quidem vice non faciam meam; perſuaſum tamen habeo in eo ſaepiſſime peccari a Chirurgis, quod frequentioribus ſolutionibus longiſque atque craſſis turundis novum vulnerato creent dolorem, atque ipſam curationem erudite retardent, forte ut plus temporis abſumentes plus pro mercede pecuniae exigere poſſint, atque in exoptata hac opportunitate majorem ſibi comparent famam, Nauclerum imitantes, qui dum navim in mari libero poſſet agere, eandem inter cautes, & brevia inferit; unde licet majoris peritiae gubernationis famae comparandae opportunitatem nanciſcatur, ſervato in tanta deſperatione navigio, viri prudentis ſaltem nomen amittet. vide de his *celeberrim. Bontekoë*, Sereniſſ. Elect. Brandenburgici quondam Conſiliarium, & Archiatrum, nec non doctiſſ. multaeque lectionis Viri *Dn. D. Albrecht.* Phyſici Hildesheim. celeber. eruditas notas in iſtius chirurgia reformatam. Ergo ſatius eſt tenacia, & viſcida aërem non admittentia vulneri recenti ocyſſime imponere, quo ſpectat reſina pini, colophonium empl. contr. ruptur. ſtipt. *Croll.* cera, & ipſum denique ſaccharum, quo vel ſolo maxima vulnera ſanari, poſſe compertum habeo. Nempe juvant haec, quia aërem arcent, qui vel ſolus ſatis potens eſt, ut poros vi ſua elaſtica pervertat, & peregrinis quibus foetus eſt particulis humorum circulantium miſtionem turbet, varias coagulationes, & ſeceſſiones producat, atque inſolitas introducat fermentationes. Triennium eſt, ex quo paracentheſin in Hydropica inſtitui. Videbantur omnia pro voto ſucceſſiſſe. Verum quum in cubili ventis valde expoſito perageretur operatio, ipſe etiam Chirurgus ſaepius de die ſerum ex abdomine emitteret, incidit tandem aegra in vehementiſſimum imi ventris dolorem, cum ſubitanea vulneris inflammatione, & ſubſequente gangraena cujus doloris, ardoris, & inflammationis cauſſam ego quidem nullam aliam agnoſco, quam aërem, experientia edoctus, quam funeſtam fluidum hoc in fluidis edat cataſtrophen.

V. Sin qualitates cum puris, tum vulnerariorum remediorum in ſcenam introducere, nunc velimus, quas non apud Chirurgorum vulgus offendemus tenebras. Pus ipſis eſt neſcio quid nuvi, & inſoliti, a natura ope medicamentorum generati. Nos dicimus pus eſſe lacteam ſanguinis partem, in ipſo vulnere plus minus alteratam, cui quaedam ſubinde portiunculae dilaceratorum tubulorum una cum cruore admiſcentur. Pus ergo eo laudabilius erit, quo magis ad naturam chyli, & ſucci nutricii accedet: ſin vero acorem nimium contraxerit, inficiet ſanguinem, febres producet, corrodet atque exedet canaliculos fluidorum; ſi aquoſum, & tenue nimis, aut viſcidum, foetidum fuerit, pejoris merito cenſetur notae, nec puris nomine dignum erit, quum contumacis obſtructionis, praecipitationis, & putredinis indubitatum perhibeat teſtimonium. Sed quis quaeſo eſt ex ordine Chirurgorum,

qui

Digitized by Google

qui de acido cogitet? & cui quaeſo remedia acidum corrigentia, vel abſorbentia nota ſunt? vix enim ultra primas ſapiunt qualitates, & nihil niſi calorem nativum, & inſitum, naturae robur, vel imbecillitatem, medicamenta pus generantia, nec non digeſtiva ſua crepant, neſcii quid dicant, aut quod pro acoris conditione, nunc potentiora, nunc mitiora acidum compeſcentia eligenda ſint remedia; imo inexcuſabilis ignorantiae eſt argumentum, uno digeſtivo eadem ſemper oberrare chorda, & *Herculis* cothurnos infantibus applicare: ſcilicet haec ipſis eſt conſuetudo, proſpera omnia ſibi vindicare, adverſa autem ſoli naturae imputare.

VI. Sed excipient forte, pus non ſtatim primis diebus ſiſti conſpectui, ſed poſt triduum, vel quatriduum demum apparere, argumento, illud medicamentorum pus generantium eſſe progeniem. Verum obſervare te velim, pus primis diebus, non prodire, nec chylum a ſanguine ſecerni poſſe, quod ex fibrarum contorſione, & illaqueatione tanta facta ſit obſtructio, ut nec molliori ſanguinis parti tranſitus concedatur, atque aliquot inſumi dies, quibus chylus, cum ſanguine arterioſo advectus fibras reflexas, & in ſitu valde turbatas elongare, & in rectam viam protendere, ſibique liberum tranſitum procurare poſſit. Quod ſi medicamenta quaedam id promovent, ex accidenti facere videntur, dum vel poros deobſtruunt, vel ſanguinem turgidiorem, vel etiam fluidiorem reddunt, de quo in ſequenti theſi plura.

VII. Similis farinae ſunt ſeſquipedalia illa verba, & vanae gloriationes, dum ejuſmodi jactant medicamentum, quo vulnus ſpatio tridui perfecte conſolidari poſſit, quum tamen nequidem dari queant medicamēta carnem generantia: ecquis quaeſo unquam vidit carnem a medicamento fabrefactam, vel ex remedio generatam? Nugae! Omnes partes ſolidae ſunt ex lacte, quo ſi ſanguis abūdet idque per partem ſauciatam libere diſpenſet, vulnus brevi ſanabitur. Sin vero intemperie acida, aut ſalina, aut perverſa miſtione fuerit contaminatus, lentum opus erit ſanatio. Imo fruſtra exſpectabitur cōſolidatio, niſi prius, vel infringatur acidum, aut ſal acre temperetur, aut legima ſanguinis miſtura reſtituatur. Quibus vero remediis id aſſequamur, hoc opus hic labor eſt. Neque enim ſatisfaciunt practicorū elogia, quaſi ſanguis ope vulnerariorum peculiari quadam virtute ad hoc negocium exornatorum ita diſponatur, ut ex eo apta, & laudabilis caro quaevis; alia ſubſtantia deperdita promte reſtitui poſſit; quamdiu enim peculiaris illa virtus explicari nequit, ſicuti revera apud illos inexplicabilis eſt, tamdiu res iſta verſatur in ambiguo, & lubrico. Et quum triplicem ſanguinis ſtatum vitioſum notaverimus, quomodo una hac fidelia tres dealbari poterunt parietes? Praeclare ſane errorem hunc caſtigat *celeberrimus Craanen*, & perverſum atque irrationalem decoctorum vulnerariorum uſum perſtringit: quum enim minimae etiam circumſtantiae totam rem variare ſoleant, earundem non minor hoc in negocio habenda erit ratio, & nunc ea adhibenda vulneraria, quae acido debellando ſint dicata: mox talia eligenda, quae ſalinam intemperiem magis reſpiciant, ſaepius nova ſubſtituenda, quae vim etiam habeant turbatam ſanguinis miſtionem reſtituendi, quae ſi ignoret Chirurgus, ſicuti omnes illi, qui in phyſicis praeſertim rudes ſunt, id ignorant, aegrum in praeſentiſſimum, non raro deducet diſcrimen. Hinc ego quidem nova plane, & veteribus inuſitata incedo via, & decocta vulneraria, non plenis buccis, & in tanta copia, ſed cochleatim exhibeo, primis praeſertim diebus, quo de ſanguinis ſtatu, atque acoris gradu reddar certior, id quod deſumto quidem ſigno a juvantibus, & nocentibus haud erit difficile. His calculum, & pondus addit *celeberrimus Wedelius*, quando ita ſcribit in amoenis ſuis amoenitatibus: quemadmodum autem certum eſt, & conſtans fidumque aſſertum, vulneraria pro interno uſu ad externam curationem plurimum prodeſſe, quo nomine expertiſſimam deprehendimus eſſentiā traumaticam in tractatu de terra Japonica Hagendornii deſcri-

Digitized by Google

ptam ut lapides cancrorum, vel ſolos cum ſuccellu uſurpatos, taceamus; ita alterum illud certum quoque eſt, traumatica varianda eſſe pro ratione affectuum, & effectuum, &c.

VIII. Pari confidentia proſcribimus etiam vulgaria illa externa pinguia, & oleoſa, quae ſpecioſo, & ſplendido nomine defenſiva appellantur, & quibus poros cutis infarciunt, & non raro inflammationi januam laxant. Et ego quidem non video, quo ſub colore aliquod inde ſolamen expectare poſſimus, quin perſuaſum habeo, rationi, & experientiae, non ſolum magis conſonum, ſed ipſi parti affectae, etiam magis proficuum fore, ſi vel ſacculo arena calida repleto, vel vino calido foveatur, aut ſi ſpir. vini camphorato crebrius abluatur. Vide *Blankardi Carteſ. Acad.*

IX. Neque minus ſeveram meretur animadverſionem perverſa illa inflammationes curandi methodus, quae tamen altius haeret in Chirurgorum animis, ut facilius videatur clavam *Herculi* extorquere, quam radicata haec tollere praejudicia. Quid autem aliud agunt ſuis repellentibus, adſtringentibus, & reſrigerantibus, quam quod obſtructiones augeant, humores craſſiores detineant, qui ſubtilioribus evaneſcentibus acriores facti fibras diſcindunt, vel rumpunt, unde aucta obſtructione major ſupervenit tumor, & ad gangraenam via redditur magis expedita. Quod periculum, ut mature avertatur, neceſſe erit, ut curas & cogitationes unice in obſtructionem intendas, cui ſcopo inſerviunt alcalia, volatilia, aromatica, balſamica: v. g. ſpir. vin. camphor. ſpir. ſal. armon. aqua calcis vivae, ſuffimigia, ſal volat. oleoſum, diaſcordium, & quae novas inducit fermentationes theriaca. Item omnia illa quae acidum ſtygium temperant, invertunt, aut abſorbent, quo epithemata lac virginis dicta merito ſuo referuntur, quorum caput eſt, & vel centies a me probatum, illud *Zvvoelfferi* ex tuſſilag. flor. roſar alb. ſambuc. vino, aceto, &c. paratum: nec minoris ſunt efficaciae illa quae habet *Dn. Muys in obſervat. ſuis*: hic enim primus eſt, qui in chirurgia ignorantiae gelu congelata glaciem fregit, & de quo ſpem faciunt, quod integram chirurgiam ex magni *Carteſii* principiis illuſtratam in aegrotantium commodum, & ſauciatorum ſolatium editurus ſit.

X. Eadem ſerula cenſoria digni ſunt vehementes illi errores, quos in campo martio quotidie committi multi, non ſine vitae diſcrimine experiuntur. Si enim caſtrenſes Chirurgi vulnera ſclopetis inflicta deligantes ipſarum partium laeſarum fabricam, & ſtructuram, nec non indolem, & naturam pulveris pyrii accuratius, & intimius noſcerent, ipſoſque omnis veritatis naturalis fontes delibaſſent, nec ſe ludibrio, nec alios periculo exponerent: certum equidem eſt, quod de vulnerum horum natura quandoque judicent, ut caeci de coloribus. Ecquis neſcit? quod ad unum fere omnes vulnera ſclopetorum pro venenatis habeant. Atque in eo quidem prudentiae edunt argumentum, quod ignorantiam ſuam celare, atque ſucceſſus parum ſecundos malignitati, & virulentiae tribuere ſatagant: tantum enim abeſt omnia ſclopetorum vulnera venenata eſſe, ut potius natura horum vulnerum ob rationes ſatis notas omnium illorum ſymptomatum ferax ſit. Praeterquam enim, quod in his vulneribus aliquid de ipſa partis laeſae ſubſtantia auferatur, etiam hoc majus adhuc infert periculum, quod plures fibrillae contundantur, & diſrumpantur: in aliis autem vulneribus paucae ſaltem diſcindantur; inde enim eſt, quare ſclopeto vulnerati gangrenae, & putredini, nec non convulſioni, & febribus, prae aliis ſint obnoxii: major enim hic eſt obſtructio, major tubulorum, & pororum perverſio, major in fuidis perturbatio, quam in vulneribus caeſim, vel punctim inflictis. Quae vero de combuſtione partis globo trajectae, aut vulnerum horum empyreumate, pro exaggerando periculo garruli quidam adducunt, ea ceu commentum anile inter fabulas collocamus; quis enim unquam vim ignitam in globulo obſervavit? Ecquis neſcit ipſos tormenti globos acervum pulveris pyrii

tranſi-

tranſire ſine ullo accenſionis metu? niſi forte impetum fecerint in corpus durum, ex quo ignis excuſſus ipſum pulverem pyrium accendat. Ridemus ergo illos, qui remedia ſua contra empyreuma in his caſibus venditant, quibus ſe & alios inani lactare ſpe, imo fallere ſolent. Magnam autem ex antedictis foeneramur in curatione lucem, jam enim evictum eſt, omnem in id intendendum eſſe nervum, quo putredini, brevi longe lateque ſerpenti, obviam eatur, id quod per ſola deobſtruentia, fibras contuſas a ſanis ſeparantia, tubulos, & poros collapſos reſtaurantia, obtinebitur. In quem finem *interne* acetum bezoardicum, aut aliud ſimplex cum lap. cancr. nitrum praeparatum, & intuitu hujus ipſum pulverem pyrium, tinct. bezoard. eſſent. traumatic. omnia ex ſcordio, antimon. diaphoret. tinctur. roſar. flor. bellid. *externe vero* balſ. Indic. balſ. vulnerar. gumm. elemi, empl. diapalm. cum ol. cer. ſolut. terebinth. aloën, myrrham, ol. ovor. eſſent. abſinth. aq. theriac. camphor. ſpir. vini, commendamus. Quod ſi profundior appareat putredo, admiſceri his debet Mercurius praecipitatus, qui ſalibus atque ſpiculis ſuis dilaceratas, atque contuſas fibras promtiſſime ſeparat, poros deobſtruit, ipſamque ſuppurationem (ſolius quidem naturae opus) egregie facilitat. Sin ex colore livido, ſenſus, & motus ablatione, atque cadaveroſo frigore mortis principium, gangraenam ſcilicet, adeſſe animadvertamus, profundior ſtatim in confinio inſtituenda erit ſcarificatio, quo ſanguis acidus, & cruoris nomine magis dignus exprimatur: poſt ſcarificationem autem pars gangraenoſa aceto forti, vel bezoardico, aut aqua muriatica erit fricanda, quo pori eo facilius aperiantur. Mox liquor ex calce viva cum aqua pluviali, ſpirit. vini, & Mercurio, vel melle applicandus, ſuperimpoſito cataplaſmate de quatuor farinis dicto, aut fotu ex marrubio, abſinth. ſcordio, ther. ſpirit. vini aliiſque parato. Neque enim hic ulla admittenda eſt mora, aut induciae concedendae, quum locum hic habeat illud, quod Tiberio cunctanti, & auribus lupum tenenti dicebatur, *aut age, aut deſiſte*. Quia quo citius pars mortua a ſana ſeparatur, eo certius aeger in tuto collocatur: ſin autem id remediis his obtineri nequeat, extremae calamitatis, & aegro periculoſa ſubeunda erit alea, atque ad extirpandam hanc hydram ferrum in ſubſidium vocandum.

Nam quod non ſanat medicamentum, hoc ſanat ferrum, quod non ſanat ferrum, ſanat ignis.

XI Enim vero putamus gangraenam incipientem in totali fere omnium tubulorum, & pororum conſiſtere obſtructione, uſque adeo contumaci, ut non amplius ſanguis, & humores, ſed ſubtilis ſaltem horum humorum vapor ad partem gangraenoſam perveniat, qui paucos illos humores ibi adhuc exiſtentes commovet, turbat, acriores magiſque corroſivos reddit, hinc fibrae nerveae penitus abſcinduntur, quo ipſo pars magis obſtruitur, & omni motu atque ſenſu deſtituitur, atque ob denegatam nutritionem livorem induit. Chirurgus ſeptuagenario majori veſicatorium in tarſo pedis applicuit, ſubſecuta ſtatim eſt gangraena, quae in ſphacelum (maximum gradum, atque ipſam partis mortem) degeneravit: tandem, turbato a peſtilenti hoc acore ſanguine totius, profundior acceſſit ſomnus, quem elapſis aliquot diebus, cum morte commutavit, vir decrepitae quidem aetatis, ſed longiſſimo aevo dignus. Cauſſa funeſti hujus experimenti fuit lymphae defectus, quae ſpicula cantharidum alias demulcere ſolet: haec autem magis ſic ſui juris facta fibras nervoſas amputarunt, quae in cincinnos retroactae anguſtationem pororum, partium vicinarum compreſſionem, & humorum, in tali ſenectute jam dum vi corroſiva contaminatorum, reſtagnationem produxerunt.

XII. Quaeri hic poteſt, unde dolor tum in principio, tum in progreſſu? ℞. dolor ille, qui ſentitur dum vulnus infligitur, eſt ab agitatione, diſtenſione, dilaceratione, & concuſſione fibrillarum nervearum; quo enim plures fibrillae vehementius diſcinduntur, eo majorem mens, de extremo aliquo inſolito judicans, percipit

pit dolorem. Verum ille, qui facta ſolutione vulneratos torquet, & pleruumque aliquot elapſis horis intenditur, eſt a novo impetu humorum circulantium, quibus tranſitus ab obſtructione denegatur: hinc, elabentibus, qua data via, flexibilibus particulis, reliquae, acriores factae, rodendo dolorem augent.

XIII. Miſſis his tranſitum facio ad tumores, in quibus cum cognoſcendis tum curandis a ſcopo aberrant irrationales Chirurgi, qui ſi in *Carteſianorum* ſcholis eſſent enutriti atque edocti, quid ſanguis, quid caetera fluida, quid motus, quid figura, cautius de corio humano luderent. Horum profecto facit ignorantia, quare tumor indolens in apertum & immedicabilem abeat cancrum, & tumores molles imprudenter tractati ſcirrhoſam induant duritiem. Humores circulantes ex varii generis componi particulis neſciunt: hinc ſi volatiles magiſque agiles imprudenter diſcuſſerint, reliquae viſcoſae arctius ineunt connubium magiſque indureſcunt, ut vix amplius flecti, divelli & ad fluiditatis ſtatum reduci poſſint. Fieri etiam poteſt, ut acidae quidem in tumore aliquo praedominium obtineant, ſed quod plures oleoſae particulae ipſis adhuc ſint immiſtae, atque illae ſic juxta ſe invicem quieſcant, vel ſaltem minus agitentur, & durum quidem tumorem ſed indolentem conſtituant. Verum ſi Barbae tonſor impoſuerit medicamenta vi agitatoria praedita, expirant protinus partes balſamicae ſpiculorum cuſpides obvolventes: hinc acidae plus agitatae majus ſpatium affectant, fibras rodunt & diſtendunt, atque acerrimum producunt dolorem, tandemque clauſtra ſua rumpunt, unde ex cancro occulto & non ulcerato fit ulceratus, partes vicinas depaſcens & totam maſſam ſanguineam maligna aura inficiens. Quem ſi prudenter quis tractare voluiſſet, cane pejus debuiſſet fugere ſuppurantia aut diſcutientia dicta, quibus nihil amplius perfecit, niſi quod crabrones irritaverit, quum potius ſaturnina acidum obtundentia hic fuiſſent provocanda. Utpote idem hic contingere videtur, quod in pulveris tonitruantis aut pyrii accenſione fieri ſolet, ubi nova plane emergunt phaenomena, quorum cauſſas in illa maſſa praeextitiſſe vix crediderís. Et ſicuti nitrum ſibi ſoli relictum longe alium prae ſe fert ſaporem, quam ſi in ſpiritum reſolvatur, ubi ſpiculae capſulis ſuis excuſſa in continuo nunc ſunt motu & fluore, atque ori indita undiquaque ſuis acuminibus in linguam impingunt, mentique acidum communicat ſaporem. Et (quod praeclare notat *cel. Maetz.*) ſicuti maxima eſt differentia intra ſalem, cujus partes juxta ſe mutuo quieſcunt, & inter ſalem, cujus partes in continuo ſunt motu; qui enim quieſcunt juxta longitudinem ſuam ex tranſverſo linguae ut plurimum incumbunt: illi autem qui continuo moventur, ut plurimum ſuis extremitatibus acuminatis in linguam profunde incumbunt, nervoſque vivide ſatis afficiunt, ut hoc in acubus ex tranſverſo linguae impoſitis & quieſcentibus, vel in iiſdem diverſis motibus concuſſis & quaqua verſum agitatis, nec non ſecundum ſua acumina linguae occurrentibus, cuique exploranti manifeſtum evadit: ita quoque humores antea in latibulo ſilentes & tranquilli ipſis medicamentis intempeſtive adhibitis efferi redduntur, atque graviſſimorum morborum Auctores exiſtunt.

XIV. Neque ego graviſſimos hos miror errores, quin potius plures praeſagiam ex ignorantia oeconomiae animalis, quam Chirurgi ne attingunt quidem. Et quamvis pone me ſervem catalogum vehementium errorum ab ipſis commiſſorum; paucos temen hac vice enarrabo. Fuit haud ita pridem inſolens Barbae tonſor, qui herniam inguinalem pro abſceſſu habuit, nec prius errorem animadvertit, quam ubi lanceola tumore aperto faeces foetore ſuo nares ferirent. Cui illud apud Curtium regeri potuiſſet. Sciat iſte inſolens Barbarus, nihil eſſe difficilius, quam Laconis armati latus fodere *& iterum ſanare*. Alius ſtrumoſum pro anginoſo habuit, omnemque movit lapidem, ut tophaceum glutinum in pus mutaret. Puer 5. annorum coepit claudicare, atque de ſiniſtri pedis dolore conqueri, parentes

tes

tes vocabant me cum Chirurgo haud inexperto, contrectavimus partem affectam vidimus ſpinam dorſi caeteraque confinia, ſed nullibi cauſſam morbi invenimus: juſſi tamen femori & genu empl. diapalmae imponere. Verum malum hoc manifeſta indies ſumebat incrementa, pes jam abbreviari videbatur, accedebat calor febrilis cum tumore quodam oblongo in regione lumbari; ancilla referebat, recordari ſe puerum ludentem cum ſodalibus humi fuiſſe proſtratum. Vocabuntur in partem curarum & conſiliorum duo Chirurgi Francofurtenſes, hi quum multa de luxatione feciſſent verba, inciſionem tumoris ſuadebant, & dictum factum eſſet, niſi ego ſolus obſtitiſſem, regerens me ne ſignum quidem latentis puris obſervare poſſe. Sic abiere re infecta, mihique interim negocium committebatur. Itaque per ordinarium Chirurgum tumorem ter de die lav. ſpir. convulſiv. cum ſale armoniac. interne etiam ſpirit. ſal. armon. Sylvii ſaepius exhibui: quibus remediis per plures dies adhibitis & tumor diſparuit, & puer priſtinae redditus fuit ſanitati in hunc uſque diem optime valens.

XV, Nunc ſub cenſum veniunt medicamenta repellentia quibus humorum ad partem affectam affluxum coërcere allaborant, in quo tamen labore inanem plerumque ludunt operam, ipſamque inflammationem remediis his alacrem humorum itum retardantibus magis magiſque exaltant & obſtructionem augent. Equidem falſiſſimum eſt, quod humores una vice majori in copia affluant, quam alia, ad unam videlicet corporis partem, quia ſanguis arterioſus, a quo lympha reliquique ſucci omnes radicaliter dependent, aequaliter ad omnes totius corporis partes diſtribuitur. Deinde a vero non minus alienum eſt dolorem, & calorem attrahere humores, prout id antiquitus fuit creditum: nam dolori tumor ſupervenit non propter majorem humorum affluxum, ſed ob eorundem reſtagnationem, dum interea novi ſemper a tergo ſequuntur, & priorum copiam augent. Quod vero pars admodum incaleſcens vel inflammata etiam intumeſcat & rubeat, illud fit ob humorum majus ſpatium affectantium & vicinas partes diſtendentium agitationem & rarefactionem. Sicuti ergo abſurdum foret, dicere foenum recens incaleſcere ob majorem ſucci abundantiam, novumque ejuſdem affluxum: ita humores circulantes copioſius ſubinde in tubulis reperiuntur, non quod copioſius influant, ſed quod ipſorum circulatio retardetur. E quibus palam fit, quo periculo partibus vulneratis & inflammatis medicamenta repellentia imponantur, quae potius digna eſſent, ut ex foro medico penitus proſcriberentur.

XVI. Ante quam hinc abeamus, haud poenitebit de ſpinoſa illa ſpinae ventoſae doctrina verba facere, quod malum plerumque infantes infeſtat, praeſertim circa articulos, cum tumore, livore & ulcere partium mollium, quae non ſolum ab acido fixo & lenteſcente lympha exeduntur, ſed ipſum etiam os ſubjectum, quod focus hujus mali plerumque videtur, carioſum & nigrum eſſe ſolet. Deſcribitur a *Severino*, quod ſit abſceſſus corruptorius ſeu ſphaceliſmus oſſis circa articulum in pueris, ex primis ſpermatis & menſtrui ſanguinis inquinamentis non repurgatis per congeſtionem illapſis & computrefactis natus: nobis dicitur apoſtema oſſis ſeu lentus oſſis & vicinarum partium ſphaceliſmus, ab acido fixo & maligno fermentu intra oſſeam ſubſtantiam ipſo in utero materno primitius congeſto productus. Sicuti enim fermentum varioloſum intra tubulos partium carnoſarum a lacte, quibus infans nutritur, & ex quo etiam formatur, in ipſo utero colligitur, & poſtmodum occaſione novi & inſoliti aetheris cum aere, ventis, vino aliiſque advecti in actum erumpit, ita hoc fermentum in oſſium uno vel altero tubulo ab eodem lacte corrupto generatur & mora, alimentis, noviſque allabentibus humoribus, ſemper acrius & deterius redditur, donec focum ſuum perfodiat, os caeteraſque partes exedat, lympham inficiat, & malignum hunc producat tumorem. Pauci autem ſunt Chirurgi, qui indolem & naturam hujus affe-

ctus

Digitized by Google

ctus exacte norunt, hinc vocati nil niſi ſuum oxycroceum aut ſtipticum crepant; nonnulli adſtringentia imprudentius commendant, ipſique ſerpenti putredini ſua ignorantia fores pandunt & viam ſternunt. Curatur autem hoc modo 1. ſi cutis adhuc fuerit integra, ſtatim in formam crucis erit incidenda uſque ad ipſum os; quod pro ſecundo ſcalpendum, aut terebrandum, aut urendum, aut excindendum. 3. Vulnus conſolidandum. Ego hactenus *interne* bezoard. minerale, tinct. antimon. pilulas mercuriales, eſſent. viperinam *Zwoelfferi*, vinum viperinum; gelatinam viperinam & omnia ex viperis: *externe* vero ſpir. vini cum ol. vitrioli, aqu. fort. cum ſpir. vin. tinct. ſolis cum ſpir. ſalis ad mentem *Zwoelfferi* paratam pulverem ad cariem oſsium cum melle, & ſpiritum vin. camphorat. laudavi. Quod ſi malum contumax haec eludat praeſidia, praeſentiſsimum remedium erit cauterium actuale, vel amputatio, de quibus vide ipſum *Severinum & Jacobum Mecbern.*

XVII. Tandem ad oſſa luxata devenimus, in quorum repoſitione ipſi Chirurgi quandoque ſuam produnt ignorantiam, quum non luxatum pro luxato, non repoſitum pro repoſito ſaepius habeant. Quod inde fit, quia verum ligamentorum & tendinum ſitum ignorant. Quippe os ſemel e ſuo acetabulo elapſum reponi nequit, niſi in ligamenta partis oppoſitae curas intendas tuas; haec enim jam admodum diſtenta & elongata magis, illa vero in parte, per quam os elapſum eſt, contracta & breviora erunt: hinc ſumma opus eſt cautione, ne extendendo membrum luxatum his vel illis ullam inferas injuriam, ſed ſedula potius danda eſt opera, ut articulus praeciſe per eandem viam, per quam elapſus eſt, regredi poſſit: ſi enim graviorem hic erraveris errorem ipſam repoſitionem impoſsibilem & malum incurabile reddes, unde poſtmodum tumor, inflammatio, atrociſsimus dolor & quandoque abſceſſus oriuntur, id quod aliquoties vidiſſe licuit. Quod ſi in infantibus repoſitio ad plures dies differatur, omnino impoſsibilis erit, quia lympha in acetabuli vacuum copioſiſsime tranſudans & in cartilaginem excreſcens omnem elapſo articulo praecludit introitum. Tota ergo ſcientia chirurgica conſiſtit in cognitione oeconomiae animalis, quam nonniſi in ſcholis Carteſianorum addiſcent, & a *B. Ettmullero chirurgia medica* appellatur. Nec non in convenienti manuali operatione, quarum tamen fundamentum eſt ipſa oeconomia animalis, vel ſi mavis philoſophia mechanica.

DEO ſit laus, honor & gloria in ſempiternum! Amen.

COROLLARIA.

1. *IN Caſu notorio, & ubi nulla alius morbi ſigna apparuerunt, ex ſolis circumſtantiis vulneris lethalitas pronunciari poteſt, hocque judicio medico ſtare tenetur Juris-Conſultus.*

2. *In ſpectio cadaveris plus infert certitudinis reſpectu partium laeſarum, ſed non reſpectu lethalitatis praeciſe conſideratae.*

3. *Neque ad lethalitatem vulneris praeciſe ſumtam requiritur anatomica partis demonſtratio, ſed ſufficiunt ſymptomata, vulneris quoad ingreſſum, & exitum ſitus, & conditio, Medicorum, & Chirurgorum indefeſſus labor, & opera, aliaeque circumſtantiae, e quibus aeque certe colligi poteſt, vulnus aliquod lethale fuiſſe, quam ex ipſa inſpectione oculari.*

4. *Chirurgia medica pertinet ad Medicos tanquam Dominos; practica autem ad Chirurgos illorum olim miniſtros.*

5. *Potus coffae intempeſtive, & nulla temperamenti, & conſtitutionis habita ratione ſumtus, viam ſternit ad paralyſin.*

6. *Potus Thee ipſis etiam phthiſicis, & hecticis tuto propinari poteſt.*

7. *Omnia enim deobſtruentia temperata ſunt etiam remedia antihectica, & antiphthiſica.*

8. *In*

8. *In febribus tam continuis, quam intermittentibus ſanguis craſſior, & minus fluidus eſt.*

9. *Et qui a ſanguine febricitantium per venam tuſam cum impetu ſaliente ad eius majorem ebullitionem, & citatiorem circulationem argumentantur, neſciunt diſtinguere inter motum ſanguinis inteſtinum, & progreſſivum; hoc enim imminuto inteſtinus augetur.*

10. *Errant ergo vehementer, qui calorem tanquam productum frigidis julapiis aliiſque refrigerantibus, tam externis, quam internis extinguere ſatagunt, quum vel ipſam ſic extinguant vitam, vel morbum reddant deteriorem.*

DISPUTATIO III.

ASTROLOGUS MEDICUS,

Catarrhorum Theoria, & Praxi Aſtrorum vim, & influxum

IN

Microcoſmum paucis theſibus exhibens,

RESPONDENTE.

JOH. PHILIPPO FABRICIO Hersfeldenſi Haſſo.

I. N. J.

I. CAtarrhalem dicimus defluxionem, quando humor lymphaticus, nunc craſſus, nunc tenuis in parte aliqua haeret, & a circumjacentium partium calore agitatus ſeſe magis extendit ad partes ſubjacentes, unde dolor, rubor, & alia ſupervenire ſolent ſymptomata. Frequentius tamen ejuſmodi defluxionibus illae corripiuntur partes, quae glandulis lymphae ſecretioni dicatis abundant, quaeque aëris externi injuriae magis ſunt expoſitae, quales praeter ipſum cerebrum ſunt nares, fauces, trachea, & collum, a quarum partium diverſitate catarrhi diverſas ſortiuntur appellationes juxta vulgatos SCOLÆ SALERNITANÆ verſiculos.

Si fluat ad pectus dicatur Rheuma catarrhus,
Si ad fauces bronchus, ſi ad nares eſto coryza.

II. Veteres in doctrina de catarrhis, quam longiſſime a veritatis aberrarunt ſemita, ſtatuentes materiam catarrhorum in cerebro vapores ex inferiori ventre attrahente, eoſque inſtar alembici cucurbitae ſuperimpoſiti condenſante colligi, a quo poſtmodum humores in partes capiti ſubjectas depluant: hinc multa de parte mandante, & recipiente, de facultate expultrice irrita aliiſque operoſe ſcripſerunt, quae apud *Riverium* legi poſſunt. Enim vero haec veterum opinio, & auctoritas mira quadam credulitate apud vulgus ita invaluit, ut hodierno adhuc tempore doctiſſimi etiam Medici, quibus inſignes hi errores ex fundamentis anatomicis, & phyſicis innotuerunt, ad ſenſum vulgi loqui, & captui ipſorum ſe accommodare cogantur: quamvis extra omnem dubitationis aleam poſitum nunc ſit, materiam catarrhalem a cerebro ad fauces, palatum, vel etiam nares, non delabi, id quod jam dudum pulchre oſtendit *Schneiderus in ſuis de catarrhis tractatibus.*

III. Veritati itaque magis conſonum eſt, ſtatuere humorem catarrhalem a glandulis plenitudine, nunc aggravativa, nunc irritativa onuſtis eructari, indeque in partes ſubjacentes imbris inſtar depluere, quas omnium accuratiſſime depingunt *Warthonus*, & *Stenonius*, & nuperrime *celeberrimus Williſius capite de reſpirationis organis*; quo Lectorem brevitatis gratia remittimus.

IV, Verum ut ad ipſum fontem, & ſcaturiginem accedamus proprius, dicimus mineram univerſalem eſſe maſſam ſanguineam: particularem vero ſuccum nutricium ſeu lympham in humorem excrementitium degenerantem, quatenus ipſum

ſum alimentum, non raro corruptionem inducit, & ex digeſtionis vitio excrementi magis, quam nutrimenti prae ſe fert faciem, quod *Helmontius* primo in ſcholas introduxit.

V. Sanguinem autem hic affici, & ex eo veluti Pandorae pyxide infauſta illa prodire ſymptomata, vel ex ſola febri illa continua, lenta tamen, catarrhos faepiſſime concomitante evidentiſſime patet, non jam de aliis dicam ſymptomatibus eo tempore plures etiam partes infeſtantibus. Quandoquidem turbata ſanguinis miſtione, non poſſunt, non plures heterogeneae particulae in glandulofas partes effundi, craſſitiae, acrimonia vel aliis mille modis peccantes, quae membranas glandulofas his in partibus, quas catarrhalibus defluxionibus magis obnoxias eſſe ſuperius docuimus, laceſſentes, & irritantes, ſternutationem frequentem, ſputationem continuam, copioſi muci rejectionem, moleſtam raucedinem, & tuſſim in principio ſiccam, poſt humidam magis, producere.

VI. Ipſe autem ſuccus nutricius, per tubulos partium ſolidarum, & ipſa vaſa lymphatica trajici ſolitus, ſi forte in motu ſuo impediatur, ſalva adhuc ſanguinis craſi exiſtente, & ob glandularum moleſtam irritationem a peregrino fermento, cum aëre advecto introductam diutius detineatur, & ſpaſmodica quadam expulſione eliminetur in partes vicinas, catarrhi auctor quoque exiſtit. Id quod Chymicorum, & aurifabrorum funeſta exempla comprobant, aërem fumis metallicis acrioribus impraegnatum in laboratoriis haurientium.

VII. Porro quum multi humores ad ſtatum volatilitatis evecti per cavitates, & fibrarum interſtitia hinc inde oberrare ſoleant, & per inſenſibilem tranſpirationem tenues abeant in auras, quoties his vaporibus ob pororum coarctationem, & inſenſibilium meatuum conſtrictionem liber denegatur commeatus, & tranſitus, ut concentrati humores iterum mentiantur, non poteſt non ſtatim in illa parte tenſio, tumor, rubor, &c. oriri; hinc angina, odontalgia, aliique prodeunt catarrhi, qui ab antiquis cerebro acceptum feruntur. Quanta enim ſingulis fere horis per inſenſibilem tranſpirationem abeat ſub vaporum forma humorum copia, id argumentis ab experientia deſumtis probat *Sanctorius in medicina ſua ſtatica*. Ut haud immerito inde concludamus, materiam catarrhi in corpore ſemper reperiri alia tamen ſub forma incedentem, quae quamdiu libere cavitates, & meatus tranſit, nullas oeconomiae animali creat moleſtias: verum ſi in motu ſuo praepediatur paſſim catarrhales fluxus excitare apta nata eſt.

VIII. Atque adeo terminum a quo, ut loquuntur communiſſime, ſanguinem, eſſe ſtatuimus. Vias autem, per quas catarrhalis fluit humor, dicimus eſſe vaſa ſanguifera, arterias nempe & venas, quorum pori ita vitiantur; ut vel nimis fiant patuli, vel ſaltem ſecundum figuras ſuas ita pervertantur, ut peregrinas tranſmittant particulas nutritioni ineptas, quantitate, & qualitate autem moleſtiſſimas.

IX. Definitur nunc catarrhus, quod ſit humoris alicujus e vaſis ſanguiferis effuſio, in parte aliqua ſolida recepti ejuſdemque poros, & tubulos obſtruentis. Vel quod ſit decubitus ſeu effuſio lymphae plus minus vitiatae in partem quandam, quam definitionem nobis ſuppeditat *celeberrimus Ettmuller*.

X. Verum enim vero triumphum forte ante victoriam canimus, nondum enim ſolidis rationibus evictum eſſe videtur; cerebrum ex mandantium partium numero proſcribi debere, quum multa adhuc ſint, quae contrarium primo praeſertim intuitu ſuadeant. Nonne enim gravativus capitis dolor catarrhos, vel praecedit, vel comitatur? Nonne eo tempore obſtructio in naſiumi radice palam obſervatur, quod evidentiſſimum eſt argumentum, os cribriforme ab humore pituitoſo: nunc ita obſtrui, ut non citra difficultatem aliquid amplius a cerebro in nares tranſmitti poſſit. Nonne eo tempore, quo catarrhi nos vexare ſolent, ſomnus laborioſus, & turbulenta inſomnia nobis obtingunt; quidni ergo frigidam aeque ac humidam

cere-

cerebri intemperiem accuſabimus? Accedit quod alia adhuc via magis impedita ad oculum demonſtrari poſſit, per quam revera humor ex cerebro ad nares, vel palatum transferri videtur, nempe infundibulum iſtud omnibus Anatomicis ſatis ſuperque notum, cui glandula praeeſt ab officio pituitaria dicta; aſt cum natura nihil fruſtra unquam fecerit, ipſi hac in parte conſuetam ſuam velle adimere prudentiam, non minus imprudentiae eſſet argumentum, quam eam ſummis etiam proſcindere injuriis.

XI. ℞. Committi fallaciam in duabus prioribus rationibus non cauſſae ut cauſſae; dolor enim capitis gravativus, qui vel praecedit, vel comitatur catarrhum ab eadem cauſſa nempe ſanguine pituitoſo, vel etiam ſeroſo proficiſcitur, cujus progeniem catarrhum eſſe ſupra docuimus, non vero idem numero humor a cerebro tranſmiſſus poſtmodum defluxionem catarrhalem demum producit. Et obſtructio illa circa narium radicem, non eſt intra, ſed extra cranium ab humore lymphatico ibidem haerente, & tubulos poroſque iſtius partis obſtruente ſuborta. Os enim cribriforme membranis adeo arcte cinctum eſt, ut ne aërem quidem tranſmittere poſſit. Quod ſi refocillatio quaedam ſubitanea ab odoriferis percipiatur, non ſtatim putandum quaſi illa effluvia ad cerebrum uſque per nares interveniente oſſe hoc cribroſo penetrent, ſed quod extra cranium ſanguini alacritatem addant, ipſiſque humoribus circulantibus vigorem concilient, ut recollectis quaſi viribus ſpiritus alacrius munia ſua ſubeant. Deinde ubi ſanguis loco ſubtiliorum particularum plures craſſiores in anguſtias, & maeandros meningum, & cerebri effundit, cerebrum obſtruitur, dolor gravativus a tubulorum preſſione ſupervenit, ſomnuſque laborioſus, & turbulenta producuntur inſomnia: quae tamen phaenomena nihil aliud comprobant, quam quod ipſum cerebrum in catarrhalibus defluxionibus ſaepius compatiatur. Quod tandem infundibulum, & uſum glandulae pituitariae concernit, ſciendum quod una cum ſubtilioribus ſanguinis particulis, quae ſpirituum animalium nomine veniunt, paucae quoque craſſiores per cerebri ſubſtantiam rapiantur, quae tandem motum ſuum deperdentes propria gravitate ad fundum tertii ventriculi ſubſidunt, & exinde per infundibulum ad os ſpongioſum relabuntur, ubi leve ſaltem momentum muconarium ſuperaddunt. Nequaquam ergo mucus iſte copioſus, qui ibidem reperitur, a cerebro excernitur, ſed per vaſorum innumerorum ad baſin narium exiſtentium poros ſub forma vaporum ſecernitur, & poſtquam volatiles partes evanuere reliquae accedente aëre frigido externo inſpiſſantur, & formam muci iſtius nanciſcuntur.

XII. Neque obſtat, quod caput prae aliis partibus defluxionibus ſit obnoxium, utpote quod aëri frigido liberius exponitur, ejuſque injuriam experitur frequentius, quod eo facilius fieri poteſt, quum gaudeat ſenſu magis exquiſito praeter nervos valde teneros, breves, & rectilineos, qui ſpiritibus turgidi acceptam impreſſionem brevi itinere promtiſſime ad commune ſenſorium deferunt, ipſique humorum affluxui ſic exoptatam praebent occaſionem.

XIII. Cauſſas remotiores dividimus in naturales, & non naturales. Inter naturales agmen ducit temperamentum frigidum, & humidum, quando nempe in ſanguine chylus crudior, multaeque aquoſae particulae praedominium obtinent. Suum quoque confert ſymbolum aetas ſenilis juxta *aphor.* 31. *ſ.* 3. *Hippocratis: Senibus ſiunt deſtillationes*. Quod ſex res, non naturales Medicis dictas attinet, inter illas primas aëri deferimus, non tamen eo ſtatim negantes, cibos craſſos concoctu difficiles, frigidos, humidos, potum faeculentum, acidum, animi pathemata, ſtudia a prandio ſtatim, vel coena inita aliaque viam ad fluxus catarrhales reddere magis expeditam. Sed quum videamus, quod catarrhi certis anni temporibus plures diaetae leges caeteroquin accuratiſſime obſervantes corripiant, cauſſam multis etiam communem merito prae aliis accuſamus, conſentiente *Hippocrate ſ.* 3. *aphor.*

12. & 13. cujus haec ſunt verba: *poſt aeſtatem ſiccam, & aquiloniam, & autumnum pluvioſum, & auſtralem ad hyemem fiunt raucedines, & gravedinas: rurſus poſt hyemem auſtralem, & pluvioſam, ac ver ſiccum, & aquilonium.* Ecquis autem inficiabitur, aërem tellurem noſtram ambientem, & cui nos innatamus, quotidie ab effluviis e ſolo, & ſalo ope certae materiae aethereae ab aſtris tranſmiſſae elevatis mille modis mutari, quorum vi in ſanguine noſtro peregrinas fermentationes morboſaſque ſecretiones, & praecipitationes naturae noſtrae inſenſiſsimas producit, ut variae hinc inde in tubulis partium ſolidarum, & praeprimis glanduloſis, etiam membranis obſtructiones, & lymphae depravationes fiant, quod ſenis cujuſdam mihi apprime noti confirmat exemplum, qui toto vitae ſuae curriculo eo anni tempore, quo roſae efflorescunt, contumaciſsima gravedine, tuſsi, & raucedine ſemper laboravit, quae ſymptomata tamen tranſacto efflorescentiae tempore ſponte iterum ceſſare ſolent.

XIV. Neque opinari velim, quod hi aëris effectus tot in oeconomia animali turbas excitantes in primis vulgo dictis qualitatibus tantum quaerendi ſint, quum aliae adhuc potentiores in eo reperiantur, inter quas ſalinas potiſsimum in catarrhis excitandis efficaces deprehendimus, ſal quoddam aëri bene conſtituto ineſſe, cum ſale ſanguinis noſtri apprime conveniens hactenus ab aliis demonſtratum, cui colorem ſuum purpureum ſanguis, nitorem ſuum ſpiritus animales, & blandam ſuam aciditatem fermenta viſcerum debent. Verum quum aër varias patiatur alterationes, ipſum etiam hoc ſal variis modis a natura ſua deflectit, & peregrinam induit naturam: hinc pro diverſitate temporum anni ſalina corpuſcula plus minus aëri ineſſe, ex plurimis conſtat phaenomenis dum vim ſuam corroſivam in peregrinantium labiis & naribus ſaepe ſaepius exerunt. Quod vero peregrina haec ſalia certis anni temporibus e ſolo, & ſalo evocentur, a ſale ſanguinis noſtri, quam longiſsime abludentia, nullam aliam, cum *D. Fuhrmanno de catarrh.* agnoſco cauſsam, quam quod tellus motu ſuo annuo (ſi ex Copernici hypotheſi ita loqui mecum velis) nunc his cum aſtris fixis, nunc cum aliis conjungatur, & ab iis recedat, quodque reliqua vagabunda lumina variis ſuis aſpectibus, quadraturis, oppoſitionibus, conjunctionibus, &c. certam inter ſe faciant diſpoſitionem in certo ordine ad certa puncta; hinc enim peculiaris aër, & materia certa ſubtilis aliter figurata, & alia magnitudine praedita certo tempore ad noſtrum tranſmittitur haemiſphaerium, quae denuo alias, atque alias ex gremio terrae elicit particulas, eaſque cum aëre communicat, cum quo attractae per inſpirationem, vel per alios coecos meatus admiſſae ſanguinem propria ſua inficiunt acrimonia, vel ſales ſanguinis noſtri praecipitando lympham ſive ſuccum nutricium degenerare faciunt, ut inde variae catarrhales producantur defluxiones, praeprimis illorum corporibus, quorum vaſa ſanguifera eorundemque pori peregrino huic fermento facilius auſcultant, vel qui membranas valde ſenſibiles nacti ſunt, ob quam cauſſam infantes catarrhis magis obnoxii ſunt, quam ulla alia aetas.

XV. Ex priori theſi abunde ſatis patet, vim illam, & efficaciam aëris in producendis catarrhis ab aſtris potiſſimum proficiſci, quum juxta varias conſtellationes luminumque phaſes eum varie alterari ſentiamus; hinc reſtare adhuc videtur, ut oſtendamus, quomodo potiora catarrhi ſymptomata per ſuas cauſsas clare, & perſpicue explicari poſſint. Occurrit autem ſtatim diviſio catarrhorum in frigidos, & calidos, quos tamen diverſis in ſubjectis diverſae indolis, & naturae ab una eademque cauſsa oriri ſtatuimus. Ubi enim humor craſſus, & viſcidus praecipitatur, nihil vel parum ſalis fixi habens, catarrhum frigidum adeſſe dicimus, tuncque dolor ſaltem gravativus percipitur, niſi forte ſal admiſtum fuerit, quod rigiditate ſua ac acumine ad recurvos tubulorum haerens maeandros dolorem lacerativum, vel pungitivum producat. Quod ſi ſanguis jam dum aëris ſit, & ab aëre miſtione,

& motu

& motu contrariante alteretur, ut paucae balſamicae particulae, quae ipſi adhuc inſunt diſſipentur, tum reliquae catarrhum calidum, & dolorem valde exquiſitum excitant. Et quum a fermento illo peregrino ſanguis incidatur, & ſubtiliſetur, plures etiam ſubtiliores particulae cerebro ſuffunduntur, quae rapidiori ſuo motu vigiliarum ſtatum inducunt. Sitis intenſiſſima oritur ob ſeri defectum alio translatum; vel etiam ob obſtructionem tubulorum faucium, motus tremuli fibrillarum imminutionem inferentem, occaſione cujus mens ſitis ideam concipit. Interea tracheae glandulae imbris inſtar ſerum plorant, unde raucedo, & tuſſis convulſiva: quod ſi copioſius, & impetuoſius in bronchia depluat, ſuffocationis metum infert: quae omnia graviora redduntur, quando in reliquos quoque reſpirationis muſculos acres deponuntur exuviae. Et quum miſtura ſanguis a peregrino illo fermento in cordis thalamis laedatur, febris accidit, circa veſperam, & noctu praeprimis cum tuſſi reliquorumque ſymptomatum incrementis affligens, ob poros eo tempore magis conniventes, & parciorem noctu, quam interdiu tranſpirationem. Vrina ſubinde eſt pallida ob ſalium defectum, quae in glandulas capitis maximam partem effunduntur.

XVI. In via ſalutis & mortis ambulantibus prognoſin exhibet *Celſus*, inquiens: ſi ex capite (hoc eſt glandulis) in nares deſtillet humor, leve eſt: ſi in fauces pejus; ſi vero in pulmones peſſimum. Ipſe etiam *Hippocrates* judicat catarrhos ſenibus infauſtos. Et qui nares habent humidiores, minus proſpera utuntur valetudine.

XVII. Indicationes a lympha nunc craſſa & viſcida, nunc tenui & acri petuntur. Laudantur in principio fluxus pilulae catarrhales laxativae, de ſuccino *Cratonis*, *Francofurtenſes* methodo *Haeferiana* exhibitae. Fortiora purgantia ubi praeſertim trachea & pectus afficiuntur cum *Cratone* exulare jubemus, quae in morbis pectoris citra omnem rationem & prudentiam tantopere a nonnullis commendantur. Quod ſi tuſſis valde urgeat & vox rauca ſit, venaeſectio concedi poteſt, quam in ſeipſo adminiſtrari paſſus eſt *Riverius*. In gratiam totius maſſae ſanguineae cauteria, veſicatoria & ſcarificationes admittuntur, quae admodum prodeſſe ſolent, ob cauſſam tamen longe aliam quam Veteres & cum his vulgus perſuaſum habent. Multa enim & hic aeque ac in cauſſarum doctrina falſa nituntur hypotheſi, multaque magna poſtulata obtruduntur. Varia quoque emplaſtra & cerata capiti prius raſo imponuntur, inter quae laudem potiſſimum meretur emplaſtrum cephalicum *Schroderi*. Vertex oleo ſuccini inungitur. Quorum omnium exploratus ſucceſſus non in retentione catarrhi, ſed in obſtructionis reſeratione lymphaeque correctione potiſſimum conſiſtit. Proſunt etiam pediluvia, non quod attrahant (terminus Medico philoſopho indignus) ſed quia ſanguinis acrimoniam temperant, & poros deobſtruendo tranſpirationem promovent, in catharris valde proficuam.

XVIII. Niſi magna fibrillarum nervearum obſtet irritatio, incidentia & attenuantia tum externe, tum interne exhibenda. Inter externa locum habent ſternutatoria, niſi forte catarrhus oculis bellum indicat, maſticatoria & apophlegmatiſantia, ſi faucium conditio illa admittat; interna praecipua ſunt aq. aſthmat. *Rudolphi Imperatoris*. veronic. hyſſop. oxymell. ſcyllit. ſpirit. ammoniaci cum ſale ammoniaco deſtillatus, ſperma ceti & alia apud Practicos obvia. Aſt ubi ob continuam valdeque moleſtam membranoſarum partium vellicationem nullae conceduntur induciae, nimia illa ſenſilitas temperanda per opiata & incraſſantia, quae prudenter exhibita omnem abſolvunt paginam: huc ſpectant morſuli de thure, pilulae de cynogloſſa, philonium Roman. theriaca recens, ther. coel. diacodium tum liquidum tum ſolidum, cachunda Indica, bolus Armena, &c. Similem quoque ſortiuntur effectum ſuffimigia mature in uſum vocata, quibus impetus catar-

rhales

Digitized by Google

rhales ad miraculum uſque refraenari poſſunt.

XIX. Suus etiam debetur honos ſudoriferis, quae omnium optime peregrinum illud ſal e ſanguine foras eliminant, & debitam reſtituunt miſturam, ut plus his proficiamus, quam catharticis frequentius exhibitis. Idem eſto judicium de diureticis, quae ſerum & conſequenter ſal in illo dilutum exoptato ſucceſſu educunt; eorumqee uſus in curando & praeſervando non eſt exiguus. Hinc oleum ſcorpionum magnum etiam fotis lumbis illitum tantopere profuit in infante catarrho cum tuſſi & febri laborante apud *Riverium in obſerv. 55. cent. 1.*

XX. Fonticuli magna cum ſpe hinc inde excitantur, quorum tamen abuſus paucis quoque notandus. Multi enim perſuaſum habent, humores iſtos, quos e fontanellis quotidie manare vident, eſſe meros excrementitios, & tantum catarrhis ſubtrahi, quantum quotidie hos per rivulos foras amandatur. Verum ingens profecto ſubeſt error, qui facile detegi poteſt, ſi in memoriam revocentur, quae alibi docui de ſanguine, nempe quod ſub forma ſanguinis nec vaſis egrediatur nec nutriat. Hinc rectius dicitur, materiam illam ichoroſam vel purulentam, quam fonticuli lachrymantur, eſſe ſuccum nutricium cum pauco cruore, quem dilacerata vaſcula capillaria effundunt permiſtum. Adeoque in illis qui lautius & largius coenant, aliquem praeſtare poſſunt effectum forte non contemnendum; dandum tamen aliquid conſuetudini & credulitati, ut enim nulla fere datur religio, quae non ſuas habeat (ſano tamen ſenſu) ſuperſtitiones, ita in ipſa medicina plura ejuſmodi Idola reperiuntur, quae magnam ſibi pariunt inter homines confidentiam, ut in ludicris his remediis aegros habeamus valde morigeros: in ſeriis vero & quae in cura omne ferunt punctum, ſemper contrarios. Nolo tamen Auctor eſſe, ut quis hiſce motus ulcuſcula illa ſtatim occludere velit. id quod citra incommodum vel etiam periculum fieri nequit; conſueta enim etſi deteriora inſuetis minus nocere ſolent.

XXI. De remediis, quae praeſervationis gratia exhibentur, notari adhuc volo, illorum uſum Planetarum conjunctionibus & diſtantiis, nec non ſolis per Zodiaci ſigna motui accommodari debere, niſi magnas in oeconomia animali velis excitare turbas, vel ſaltem inanem ludere operam.

XXII. Sed quid de nicotianae fumo pronunciandum, qui multis, catarrhis vexatis, prodeſſe videtur? In cura palliativa locum ſibi famoſus hic fumus vendicare poteſt, & vires ejus quas Patroni pollicentur, plerumque in fumum abeunt; quis enim inficiabitur peregrinas has atomos in ſanis etiam facillime raucedinem & tuſſim excitare? Quod ſi praetendatur, virulentiam illam corrigi, vel potius virtutem exaltari poſſe, aromaticis oleoſis, & aliquis ſic jactetur effectus, is vel conſuetudini vel ſolis illis aromaticis conferendus eſt, nec aliam forte ob cauſſam tabaci uſus conceditur, quam ut proverbio ſatisfiat: *AEgrotantibus gratiae.*

XXIII. Tandem quum omne ferat punctum diaeta, quae a plurimis tamen negligitur, ut vera *Arabis* illius ſit admonitio, quam in conſilio Regi ſuo praeſcripſit, homines, ſi ſic ſeipſos gubernarent, ut ſuorum equorum curam habent, minus aegrotaturos, ſedulo ejus praecepta inculcari debent. Eligatur itaque aër ſerenus, vitetur ventoſus, pluvioſus, valde frigidus & calidus, vel ſi evitari non poſſit, ſuffimigiis in conclavi corrigatur. Quilibet caveat Solis & Lunae radios; hi enim catarrhum multiplicant, monente *Cratone in ſuis conſiliis*: caput & thorax diligenter pannis muniatur, ut tamen non aeſtuet, neque frigeat nimium. Exercitium ſit moderatum. Singulis diebus ſtudeat excernere ſuperfluitates faecum & urinae. Somnus ſit nocturnus, diuturnus enim peſſimus. Panis ſit ex optimo frumento, bene fermentatus, ſed ſine ſale. Carnes ſint facilis digeſtionis, boni nutrimenti, & paucarum ſuperfluitatum. Evitentur alliata, caepacia, caſeoſa,

reli-

Digitized by Google

reliqua enim lacticinia convenire videntur. Poſt cibum, quod *Celſus* praecipit, neque ſcribendum neque legendum, nec quicquam aliud moliendum, quod mentem exagitet; quibus enim caput infirmum eſt, iis ne cogitationem quidem a cibo tutam fore idem *Celſus* judicat: maxime itaque a coena ab iis temperandum, nec in multam noctem lucubrandum, multo minus inter comeſſationes ſedendum. Pro potu ordinario commendamus cerevifiam ſaſſafratam, a fortiori vero abſtinendum. Vinum quandoque concedendum praeprimis extra paroxyſmum, quamvis difficile valde ſit etiam in ipſo paroxyſmo aliquid certi determinare, quum eum & profuiſſe & nocuiſſe compertum habeamus. Notatu digniſſima eſt hiſtoria, quam narrat *Williſius* de juvene catharrhis valde obnoxio, qui quoties vinum bibit generoſum, egregium ſemper percepit levamen; forte quod ſic tranſpiratio aucta fuit. Sic quod uni nocet, alteri nonnunquam prodeſt. Habeat itaque Medicus rationem febris, & tuſſis, & tunc facile determinare poterit, quid aegrotanti profuturum.

XXIV. Animi pathemata cane pejus fugienda; animo vive pacato, tuaque ſorte rerumcunque cum virtute junctarum conſcientia contentus. Talis in animo tuo ſit ſtatus, qualis ſupra unam: *ibi ſemper ſerenum*.

XXV. Reſtat nunc ut fidem in limine diſputationis hujus datam liberem, aſtrorumque vim & efficaciam in microcoſmum & praeſertim fluidas ejus partes paucis adhuc oſtendam, quam ſi probavero, nullus dubito, quin ipſa Aſtrologia judiciaria magnam inde foenerari poſſit lucem & confidentiam, in quam varii neſcio cujus ſeculi vitio irrepſerunt errores, ut viris doctis indigna judicetur & ad aniles proſcribatur fabulas. Utut enim caſta ac munda olim fuerit, hominum tamen vel improbitate vel inſcitia ita depravata ac corrupta nunc eſt, ut vel ad nomen ejus piae horreant aures, Aſtrologuſque non alium fere ſonet, quam vanum, ſuperſtitioſum, impoſtorem Reipublicae pernicioſum. Vide *Schotti curſ. mathem. lib. 10. de Aſtrologia*.

XXVI. Ut itaque firmo ſtemus talo, nec titubante pede ſcopo noſtro excidamus, argumenta quaedam, tum ex ratione, tum ab experientia deſumta in ſcenam introducam. Quod forte tanti laboris opus non erit, quum facile conſentiens mihi pollicear eos omnes, qui vel ſemel ad harmoniam inter macrocoſmum & microcoſmum in variis juxta phaſes Planetarum, variaſque conſtellationes alterationibus conſpiciendam attenderunt. Perpetuae enim veritatis regula manet *Hermetis Triſmegiſti*: quod eſt ſuperius, eſt ſicut inferius.

XXVII. Primum itaque argumentum deſumo a natura aſtrorum praecipue autem fixorum, quae quum igneae ſint naturae, non poſſunt non ignea per eclipticam continuo expirare effluvia, indefinitae figurae, magnitudinis & motus, pro aſtrorum etiam diverſitate diverſa, quae in aëre intercedente condenſatione vel rarefactione varias tempeſtates, in gremio telluris vero variis cum ſalibus mineralibus fermentantia ſtupenda exhibent phoenomena, & ſub ſchematiſmo vaporum plurima corpuſcula a centro telluris verſus ſuperficiem protrudunt, quae cum aëre corpora noſtra permeantia non poſſunt non peregrinas fermentationes & alterationes ibidem excitare, & quum aſtra, non obſtante diſtantia, radiis ſuis in habitantium oculos noctu agant, nihil etiam obſtabit: quo minus nonnunquam morboſo ſigillent ſanguinem charactere.

XXIIX. Radicationes illae (quod alterum eſt argumentum) ubi primas jam deferimus Soli, a corporibus ſolidis, in quae incidunt & reflectuntur, aliam nanciſcuntur curſus formam & inſimul pro diverſitate ſuperficiei iſtorum corporum, qua Solem aſpiciunt, iterum varii vapores diverſi generis & naturae, non parum cooperante igne centrali, quem non ſolum in Luna ſed in aliis etiam Planetis, forte ſimilem illi qui in centro terrae latet, ſupponimus, cum illis radiis reflexis

ad

ad haec inferiora tranſmittuntur, majoremque ſic nacti energiam vel viribus ſuis exhauſti phaenomena in his inferioribus & ſublunaribus exhibent, & in eo dicimus Planetarum conſiſtere influentiam non ſolum in alia, ſed etiam in noſtra corpora: radios enim mille modis reflecti poſſe, eorumque vim nunc intendi, nunc imminui probant ſpecula uſtoria, nec non viſivi illi radii, qui ab adſtantis amici oculo inflammato verſus oculos in eum aliquandiu intentos, reflectuntur; unde patet quod plurimi morbi aſtrales a variis Planetarum inter ſe invicem aſpectibus, conjunctionibus, oppoſitionibus, &c. in corpore humano producantur, & quod ipſa inſolita circa novilunium vel plenilunium ſuperveniens ſanguinis fermentatio, quando mulierculae tributum lunare ſolvunt, a nulla alia cauſſa, quam aſtrorum influxu dependeat, inter quae quoad emiſſionem forte praedominium obtinent Sol & Luna, in modificatione autem Planetae reliqui.

XXIX. Corruit ſic argumentum in contrarium productum, quod ferreum alias & adamantinum audit, a diſtantia illa & immenſo ſpatio, quod eſt inter Orbem noſtrum & ſiderum vorticibus deſumtum; in fluidis enim corporibus, ubi praeſertim ſitus accedit convenientia nunquam effectus in diſtans impediri poſſunt; aeque enim facile aliquid a corporibus coeleſtibus in ſublunaria intercedente aëre, corpore fluidiſſimo, adjuvante lumine, quod in preſſione conſiſtit, vibrari & transmitti poteſt, ac effluvia nunc grata, nunc virulenta & inimica intercedente corio in chirothecis plures per annos etiam per univerſum terrarum Orbem tranſportantur. Et qualis eſt proportio inter unicum granulum chermes vel colocynthidis, & aliquot haeminas aquarum, quae ab ipſis inficiuntur, talis eſt, & forte major adhuc, ſiderum reſpectu noſtrum tellurem inhabitantium. Si excipias, moleculas illas a ſideribus emiſſas & paucas fore & inſenſibiles, reſpondeo, & morborum cauſſas inſenſibiles eſſe, effectus vero ſenſuum examen effugere non poſſe: vide elegantiſſimam *Ettmulleri diſputationem inſcriptam: parva magnorum morborum initia*. Quantitatem quod attinet, nec haec ſatis potens eſt, ut fermentum aliquod in profundioribus latens tubulis ſemper excutere poſſit, ſed ſufficit certa materia aetherea, quamvis tanta in copia non influat: ſic in febri ardente variolarum fomeſe latebris ſuis non excutitur, quamvis eo tempore major copia materiae aethereae corpori inſit, & mulier extra conſuetum fluxus menſium tempus ſtans ad focum plus incaleſcere, & copioſiorem admittere poteſt materiam aetheream; neque tamen menſes fluunt, niſi certa illa materia aetherea, talem determinatam in ſanguine producens fermentationem, accedat, a qua ſanguis ad excretionem illam menſtruam demum diſponitur; ſic magnes in ignem conjectus nihil virium acquirit, ſed potius illas deperdit, quamvis copioſior materia aetherea ipſum permeet.

XXX. Multo minus obſtat, quod aſpectus, nempe revolutio, oppoſitio, &c. momentanei ſint, & tranſitorii; ſolent enim, non ſolum ſigna inſtantis aſpectus praecedere, & ceſſante iterum aſpectu manifeſta effectus veſtigia plures per dies adhuc in ſanguine reperiuntur. Non enim ſtatim omnis effectus ſublata cauſſa tollitur. Solis ingreſſus in Arietem in certo fit temporis minuto, quando aequinoctium vernale conſtituit, & tamen aliquot diebus, non dicam ſeptimanis ante aequinoctium inſignes mutationes, & turbae in oeconomia animali obſervantur, & tranſacto aequinoctio aliquandiu continuantur.

XXXI. Obſervari autem velim influentiam illam in ſublunaria, non ſolum in lumine, & calore quaerendam eſſe, quod ipſe *Schottus* inſignis Mathem. *in tract. ſuperius alleg. p. m.* 298. confitetur: *Coelum,* inquit, *& aſtra non per ſolum lumen, & motum agunt in haec inferiora, ſed per alias etiam virtutes, quas communiter influentias appellant Philoſophi. Probatur,* (1.) *quia non omnium effectuum, quos a Coelo, & aſtris pendere certo ſcimus, cauſſa reddi poteſt ex ſolo lumine, nam multi contingunt*

etiam

etiam quando aſtra, a quibus dependent, ſunt infra horizontem, & nullum lumen producunt ibi, ubi effectus contingunt, ut eſt fluxus, ac refluxus maris, qui fit a Luna etiam infra horizontem exiſtente. (2.) *Quia effectus qui Soli, Lunae, Marti aliiſque Planetis adſcribuntur, ſunt valde diverſi, & tamen lumen ipſorum non videtur eſſe adeo diverſum, quum ſit in pleriſque lumen Solis, receptum a Planetis, & reflexum ad haec inferiora, tametſi aliqui etiam abunde lumen habere videantur.* (3.) *Quia lumen, ut lumen eſt, ſolum illuminat, & aliquando calefacit etiam: ergo ut ſidera tam diverſos effectus producant, debent praeter lumen habere alias virtutes:* huc uſque ille. Quas virtutes nos in certa materia aetherea, nunc cum his corporibus magis fermentante, quam cum aliis venamur, ſatis virium habente, ut alias atque alias ſanguini noſtro ſuperinducere poſſit fermentationes, ut non plane ſit de nihilo in exhibendis medicamentis catharticis ad conſtellationes attendere. Remorantur ſane purgantia, quando Luna conjunctione, oppoſitione vel quadrato tangit Jovem, Martem, vel Saturnum, ob cauſſas tamen diverſas, quas *Moebius in juſtit.* adducit, qui videatur. Tanta nempe vis eſt iſtarum radiationum, ut ſanguis ipſis auſcultans, nunc facilius, nunc difficilius purgantium motum, & impreſſionem ſuſcipiat. Neque ita abſolute aſſerere audeo, omne lumen in Planetis aeque ac fixis translatitium eſſe; quamvis enim non ſint corpora calorem inducentia, ſunt tamen corpora ſplendentia, ſimilia gemmis, chryſtallo, & aliis, in quibus tamen non obſtante etiam duricie, varia quotidie emanant effluvia. *vide tract. illuſtris Boyle de gemmis.* Adeoque forte magis apta erunt certa quaedam effluvia pro diverſo ſitu, & poſitione emittere; non enim video quare corpora illa, in Coelo ſuperbientia effoeta prorſus, & inertia eſſe credamus, ut nervoſae hinc non minus, quam vere ſcripſerit celebris ille Mathematicus *Abdias Trevv*; quid opaci ſub luce Planetarum, & ſiderum latere, quum diverſos exhibeant colores, id quod Martis rubor, & vicarii ipſius cordis Scorpii, candor Veneris, & Sirii, nec non Saturni pallor evincunt.

XXXII. Neque tamen induci poſſum, ut facile credam, quoſdam Planetas eſſe abſolute malignos, quoſdam vero benignos: quam difficultatem antea laudatus *Dn. Trevv. profeſſor Aldorfinus in Aſtrologia ſua medica* feliciſſime ſolvit, de quo celeberrimo Mathematico meo quidem judicio vere dici poteſt, quod de *Angelo Sala* Chymico expertiſſimo, non nemo ſcripſit: quod nempe ſolus inter Aſtrologos mentiri dedidicerit. Vide plura *in allegato tractatu p.* 11.

XXXIII. Conſiſtit autem ſiderum influxus in inſigni quadam ſanguinis turbatione, vel amicabili ſuperaddito vigore, ut alacriores inde exurgant ſpiritus animales, vel ſi ſanguis turbetur, & hi deficiant, ac in placido ſuo ordine, & tranquillo fluxu impediantur. De Sole equidem nemo mihi facile litem movebit. Sed an Luna in hac ſublunaria agat, ſibique aliquod in microcoſmum vendicet imperium, ſuper eo Auctores inter ſe invicem contendunt. *Antonius le Grand* vir doctiſſimus, & diſertiſſimus aſtris omnem vim derogat, & ipſius Lunae influentiam conſtanter negat. Ad argumentum autem de conchis, medulla oſſium, &c. deſumtum, & experientia nitens nihil aliud fere reponit, quam quod contrarius etiam affectus obſervari poſſit. Quam tamen reſponſionem ipſa refellit αὐτοψία, & Patresfamilias contraria ſuppeditare poſſunt argumenta de cancris, quos juxta phaſes Lunae plus minus ſucci plenos, & humoribus turgidos reperiunt. Alterum experimentum, lunarem influxum ſatis efficacem eſſe probans, a vulneribus capitis deſumitur, quae conſentientibus omnibus Medicis, & Chirurgis in plenilunio majori cum periculo conjuncta ſunt, quam in novilunio; propterea quod cerebrum in hoc magis ſubſideat, in illo vero magis turgeat, ipſique cranio propius ſit. Et quis ex Medicorum ordine inficiabitur, omnia purgantia feliciorem ſortiri effectum Luna decreſcente exhibita, cujus infauſtus aſpectus facit, ut omnes illo tempore na-

ti valetudinarii ſint, nec proſpera valdeque conſtanti gaudeant ſanitate, niſi forte alia potentior cauſa id impediverit, quod ſaepius laudatus *Trevv.* in ſua obſervavit familia. Quod ſi nunc ſolidis rationibus obtinuero Solis, & Lunae influentiam efficacem, nullam video praegnantem cauſſam: quare ſi non parem ſaltem aliquam vim reliquis Planetis, & ſtellis fixis tribuere velimus, quum majorum luminum influxum in hac inferiora ipſe etiam *Verulam.* admittat, quae bombardarum inſtar eſſe ſcribit, quamvis de minoribus valde dubitet, quae inſtar arcus tantum non habere virium perſuaſum habet, ut per tam amplum ſpatium ferri queant. Non jam dicam de ſcarificatione, & ſudoriferis, quae pariter favente Luna in uſum vocanda, niſi plus damni, quam commodi inferre velis.

XXXIV. Conſtellationes varioſque ſiderum aſpectus, & motus ad ſanitatis conſervationem, vel etiam morboſam introducendam diſpoſitionem plurimum conferre tandem eclipſis teſtis omni exceptione major abunde ſatis conteſtatur. Cujus effectus cauſſam in luminis privatione conſiſtere puto, quod magnae alias eſt efficaciae in corpore humano, & ſanguinis circulationem ſpirituumque generationem non parum promovet. Aſt quod ſiniſtrae illae conſtellationes, non omnibus promiſcue noceant, cauſſa eſt, quod non omnium ſidera natalitia aequali feriant aſpectu. Si enim ſideris alicujus hoc tempore influentis magna ſit cognatio, cum natalitio aegri, ipſa curatio erit difficilior, quod non advertentes Medici, nihil fere habent, quo curae difficultatem variaſque recidivas ſaepius excuſare poſſunt: EXPERTO CREDE ROBERTO.

XXXV. Quaeritur hic, qui fiat, quod Medicis de ſubitanea atque funeſta mutatione ne cogitantibus quidem, in multis tamen aegris inopinato ejuſmodi, & ſubitaneo ſuperveniente novo morbo eventus ſiniſter, & Medici prognoſin, & aegrotantis ſpem eludat? Placet mihi deciſio *Abdias Trevv.*, qui in ea eſt opinione, dari ſymptomata morbis ſupervenientia, quae ab ipſo morbo, quocum aeger conflictatur, non dependeant: vide *theſ.46.diſp.3. Aſtrologiae medicae*. Nempe quoties Luna ipſum gradum ſigni alicujus natalitii ingrediens, aut nodum deſcendentem, quem caudam Draconis vocant tranſiens, in radios mali cujuſdam Planetae (Martis praeſertim aut etiam Saturni) incidit, tunc catarrhus ſuffocativus, apoplexia aut ſimilis peracutus paroxyſmus inducitur, qui finem vitae aegrotantis imponit. Tantam enim Lunae eſſe potentiam in tempeſtatibus in aëre excitandis in confeſſo eſt apud omnes Aſtronomos, ut exinde concludamus ſimiles turbas in oeconomia animali pari facilitate moveri poſſe.

XXXVI. Antequam autem colophonem his imponam, quaerere placet, quare Aſtrologia judiciaria juxta ephemerides veterum inſtituta ſaepiſſime fallat? R. Cauſſam eſſe tranſlationem ſtellarum, a Hipparcho enim ad nos obſervatum eſt, Solem inceſſanter deſcendere (liceat mihi juxta commune Mundi ſyſtema loqui) ad terram, unde praevenit ſolſtitia, & aequinoctia, anguſtiores circulos deſcribendo, & ſic terrae continuo fit propinquior, unde obliquitas circa tropicos decreſcit, hinc fit, ut interſecet Aequatorem etiam prius quam olim. Obſervant enim Mathematici, quod poſt annum 1770. nulla ſtella amplius erit in Ariete, ſed omnes in Tauro: ſtellae Tauri multae ſunt in Geminis, Geminorum fere omnes in Cancro, Cancri multae in Leone &c. quomodo ergo de effectibus ſtellarum, nunc a ſtellis in alia ſigna tranſlatis judicare Aſtrologus poteſt. Hinc magna opus eſt reformatione, neque tantopere mirandum, ſi noſtris temporibus Aſtrologorum judicia, ut plurimum ſint falſa, quum ſemper adhaereant antiquorum ſcriptis, qui ſcripſerunt de virtutibus ſtellarum, in quo ſtatu erant, non reſpicientes ad earum mutationes, quas noſtris temporibus experimur. Ut quam maxime neceſſarium videatur, novam ab experientia hodierna potius cudere Aſtrologiam, niſi eum aliis concutire velimus. Interim hoc noſtram ſententiam non impugnat; non enim exinde ſequitur,

aſtra

aſtra plane non influere in ſublunaria, ſed illa ſaltem nunc alios fortius in his inferioribus effectus quam olim. Ego contentus, quod ſtudioſos medicinae ad conſideranda ſidera hortatus ſim, in quo non exiguam officii partem conſiſtere credant, nunc pauca de Cometarum in foro medico effectibus annexurus ſum.

XXXVII. Nolo autem hic prolixius in Cometarum naturam, & cauſſas inquirere, id quod viri me longe doctiores jam praeſtiterunt, ſed Medico magis dignum eſſe puto, vim Cometarum, & effectum indagare, ut quos morbos, ſi quod habent in ſublunaria imperium, & quas turbas in oeconomia animali producere poſſint palam fiat. Sunt qui Cometarum auram Regibus ſolum funeſtam fore praedicunt, & vapores iſtos malignos quaſi per tubum magnatum palatiis afflari credunt, ut hujus vel illius Principis ingrediantur conclave, ibique virulentiam non vero alibi exerceant. Quod rationi, & experientiae refragari perſuaſum habeo. Omnibus conſpiciendus Cometa in Coelo exponitur, adeoque omnes etiam hoc tangit prodigium, in cujus effectus determinatione experientiae plus videndum eſſe ſtatuo quam ratiociniis. Quod ſi auctoritate ſtare velimus, videtur equidem, effectus parum ſecundos Cometarum ſemper ſequi apparentiam, facile evinci poſſe, id quod per innumera exempla a *Triſmegiſto*, cujus exiſtentiam, & profundam in rebus naturalibus ſcientiam ſolidiſſimis vindicat rationibus *Borrichius* noſter contra *Conringium Medicum, & Politicum conſummatiſſimum*, ad haec tempora uſque eleganti ſerie *probat Comes a Eliſeo in ſpaera prima decadis de Fato.* Et Cometas hoc ſeculo apparentes determinatos ſemper habuiſſe effectus ipſo effectu demonſtrat M. Georg. Samuel Birling. in tr. hoc anno Erfurti edito. Incipit hic Auctor a Cometa Anni MDCLII. pergens ad Cometas Anni 61. 64. 65. 77. ad illum hoc anno apparentem, & ad oculum oſtendit, auguria illis temporibus facta nunquam feſelliſſe.

XXXVIII. Nihil itaque obſtabit, quominus de Cometa, quem hac hyeme non ſine horrore conſpeximus, infauſta quoque praeſagiamus nobis tempora, vel metuamus: tales tamen potiſſimum morbos ab eo produci poſſe, non ſine ratione ſtatuimus, qui inſignem miſtionis ſanguinis turbationem a peregrino aethere introductam ſequuntur, quales ſunt febres acutae, dyſenteria peſtilentialis, abortus, apoplexiae, mortes inopinatae; imo quod ſaepius fieri ſolet, etiam nunc metuendum, ne incognitus quidam morbus epidemicus brevi inſequatur, cujus vim non parum adaugere poterit magna illa Jovis, & Saturni conjunctio, anno 83. exſpectanda. In quo prognoſtico ſi erravero, gratiam tamen mihi erranti habebit *Lector benevolus*: ſin contrarium accidat, in illa Medicorum meſſe, vel autumno, & ego non minus in maximo verſabor periculo; id quod conſtanti exſpectabimus animo quibus ſolatio eſt, quod ſub Deo ſimus.

XXXIX. Sed unica difficultas adhuc componenda reſtat. Videtur enim impoſſibile, ut Cometarum effectus plures poſt annos demum ſeſe explicent: id quod argumento eſt plurimis, ut Cometas nihil praeſagire poſſe perſuaſum habeant. Verum ſi longiſſimum illud iter quod effluvia ex Cometa per aërem ad tellurem noſtram emetiri debent, ſi temporis diuturnitatem, quae ad evocandos vapores e telluris gremio, & excitandas tempeſtates tum in aëre tum in oeconomia animali requiritur, ad animum revocemus, & philoſophico oculo reliqua intueamur fermenta, quae nonniſi temporis diuturnitate ad maturitatem, & activitatem exaltari queunt, difficultas illa facile tollitur. Praeſertim quum experientia conſtet, ipſa venena ita praeparari poſſe, ut aſſumta non niſi longo abhinc tempore virulentiam exerceant, ſic referente Dappo in Indiae Occidentalis diſtrictu Guatemala dicto viperae reperiuntur, quarum ſanguis foris illitus corpori humano, plures poſt annos tandem hominem jugulat. Poterunt itaque affluvia illa venenata haec in inferiora ab aſtris ſparſa, lento quidem gradu vitae noſtrae inſidias ſtruere, ſed tar-

Digitized by Google

ditatem tandem funerum frequentia compenſare. Plura nunc non addo, ne falcem in alienam meſſem mittere videar, qui mea forte contentus vivo. Quod ſi alios Cometarum effectus ſcire deſideres, lege Weigelii diſſertationem de anno 1680. 6. Novembris. Fieri non poteſt, quin homini, & quidem chriſtiano, ſerio ſingula expendenti, obrepat deliquium animi, ut acerrimi luctus neceſſitate mentis in exceſſu clamet. Haud equidem vulgari fletu, vel cito finituris gemitibus, ſeculi noſtri deploranda eſt pravitas. Tantum.

DISPUTATIO IV.
DE MORBIS AULICIS,
RESPONDENTE
WILHELMO HULDERICO Waldſchmidt Hanovienſi.

J. N. J.

§. I. THeatrum hic exhibeo languentium, conſpectui ſiſtens omnis generis morbos, quibuſcum conflictantur *Aulici*. Tenet me profecto iſtorum hominum commiſeratio, quod tot morbuſis expoſiti inſultibus apud alios tamen extra aulam viventes ad invidiam uſque felices audiant, quaſi neſcio quam praerogativam a ſummo rerum arbitro Deo obtinerent, quum tamen ſi cominus ipſorum mecum intueri velis vitam, eam rectius ſplendidam dixeris miſeriam.

§. II. Quamvis enim, & in hoc vitae genere multi, & quaerant, & inveniant oblectamenta, remiſſiones & voluptates: atque plurima quotidie in auguſto hoc theatro exhibeantur irritamenta, curioſos ſpectatores invitantia, nullum tamen, in ſcena hac, triſtius atque commiſeratione dignius occurrit mihi Medico ſpectaculum, quam ipſi *Aulici*; quippe & in hac quoque gente quaedam morborum vis haeret, quam ſingulis ſua fata, diviſerunt, & magnam hanc aulae felicitatem infelix inquinat lolium. Vix enim ludum hunc ingreſſi ſunt, ecce! Hannibal ante portas. Sequuntur a tergo myriades morborum, nunc aperto Marte, nunc ex inſidiis, & per cuniculos agentium. Quot in hac honoris ſcala carnis gradus, tot numerabis morbos; quid mirum igitur, ſi fragilis corporis machina titubet, ſi ruinam minetur, ubi ſpiritus tot ſeverioribus curis quotidie vexantur? quid aliud polliceri poſſumus, quam languores, & imbecillitates, ubi vires tot laboribus, inquietudine, fide meticuloſa, aliiſque paſſionibus atteruntur, ſanguis exhauritur, ut ipſa anima corporea tandem fatiſcat, & aliquid ſaltem pennarum ad hunc viſcum relinquat.

§. III. Neque enim politicam a me expectabis vitae aulicae deſcriptionem, aliaque, rationem ſtatus, ut loquuntur, ſpectantia, utpote quae meum ſuperant captum, & extra profeſſionis metam poſita ſunt. Quod ſi te ea vivendi teneat cupido, explebunt forte ea, quae apud *Barclaium* leguntur, & quae nuper tradidit *diſcalceati ordinis Pater Abraham a ſancta Clara in ſuo Judas*. In eo omnes conveniunt, *Aulicos* miſeram agere vitam. Ut non male hic applicare poſſem, quae *Seneca* alio in argumento ſcribit ad *Marciam*, ſi mutatis perſonis dicerem: eos ad hoc genitos eſſe, ut perderent, ut perirent, ut ſperarent, metuerent, alios ſeque inquietarent, mortem & timerent & optarent, & quod eſt peſſimum nunquam ſcirent cujus eſſent ſtatus. Sed Medica tradam, atque tum apertos, tum clandeſtinos, in ſcenam introducam ſanitatis hoſtes, oeconomiam animalem, nunc turbantes, nunc penitus evertens. Et ne crambem bis coctam obtrudam, non jam in digitos mittam, quot ex ſpirituum animalium, tum inopia, tum vitioſo motu,

quo-

Digitized by Google

quotidie prodeant morbi, quippe illud jam mecum norunt omnes, qui indolem fluidi iſtius atque aetherei corpuſculi norunt. Et tota experimur die, omnes iſtos frui exoptata valetudine corporis, quibus conceſſum eſt ſeviores curas ante limen coenaculi & cubiculi exuere: quibus mens laeta mens hilaris, quae non ſemper ſub calculum vocat, quid valeat loculus, quid ferre recuſet. Itaque ſumma ſaltem rerum capita digito attingam, atque in compendio theoriam & praxin circa morbos *Aulicorum* ob oculos ponam.

§. IV. Primum itaque in hac acie conſtituunt ordinem morbi chronici, ob quotidianas, quas audimus querelas, Medicorum flagella & opprobria dicti. Horum fomitem in primis viis, hoc eſt, ventriculo, communi chronicorum nido, & inteſtinis, contumaciorum affectuum promo condo, deliteſcere perſuaſum habeo. Quod ſi ſchapham appellare liceat, non poſſum non, quin hic in jus vocem ipſa alimenta, atque nigro notem carbone, tum ciborum varietatem, vitioſam qualitatem, & erraticum ſumendi modum; tum potum recentem, fermenteſcibilem & turbidum, mox vappidum & effoetum: nunc generoſum nimis ſulphure pinguiori exaltatum, & acido volatili inquinatum. *Ex* hac pandorae pyxide profiliunt morbi ſplenetici, uterini, hepatici, &c. vulgo dicti, quales ſunt morbi ſcorbutici, hypochondriaci, aſthma ſtomachale, colica, affectus cardialgicus, cephalalgiae contumaces, catameniorum ſuppreſſio, affectus haemorrhoidales, paſſio nephritica, & ſexcenta alia.

§. V. Vinum harum aerumnarum ferax eſt, quamvis enim nunc deſueverint Germani in altam potare noctem; nec amplius ſtupendis veterum ſcyphis nectar hoc ambroſium propinetur: occaſio tamen quandoque facit furem, laxatque habenas, ut praeſente etiam Medico interdum peccetur in quanto, qui quum homo ſit aliquid humani connivendo concedit, vel ipſe compatitur. Et bonus quandoque dormitat homerus.

§. VI. Hoc uſque adeo male olim audivit, ut ipſe Deus illo pueris ceu veneno interdixerit, ne ſcilicet prima ſtatim in infantia & aetatis flore parva magnorum morborum ſuccederent initia, & morboſa haurirent ſemina obſtetricante tempore germinantia. Infenſum id quoque eſt ſexui ſequiori, praeſertim gravidis & lactantibus, quae ſi a vini potu abſtinerent, pauciores credo repertos iri calculoſos, arthriticos, phthiſicos, epilepticos, ſcorbuticos, utpote qui morboſa haec ſemina vel in ipſo utero cum chylo, & poſt nativitatem ex uberibus cum lacte abſorbent. Temporibus medicina valet: data tempore proſunt, & data non apto tempore vina nocent.

§. VII. Equidem abuſus non tollit uſum: neque is ſum, qui dicam ſcribat vino, jam a multis annis in plurimis gravioribus morbis depellendis celebratiſſimo. Hinc ut libertatis ita vini ſalubris moderatio eſt; & quemadmodum moribundos vino refocillamus, ut reviviſcere novaſque vires recuperare videantur: ita quandoque non licet ſine vino naſci, quum vel centies expertus ſim, vinum parturientes mirum in modum ſolari, ſi vel aquae nervinae ſociorietur, vel ſolum ſubinde & cochleatim exhibeatur, aut cum ſuccino prius coctum propinetur, & ſi prima vice expectationi non ſatisfecerit, elapſo hore ſpatio altera vice aſſumatur, ut dicere auſim vix in difficiliori partu praeſtantius dari poſſe remedium.

§. VIII. Verum ne a ſcopo aberrem, redeundum mihi eſt ad inveſtigandas cauſſas morborum chronicorum, utriuſque ſexus *Aulicos* prae aliis infeſtantium. Exiſtimo autem, illas vix aliunde, quam ex primis viis, communi nempe culina cum ſuis appendicibus, deduci poſſe. Sive enim ad antecedentes reſpiciamus cauſſas, ſive ad ipſa juvantia attendamus, utrinque habebimus argumenta, opinionem noſtram non parum corroborantia. Excute quaeſo Magnatum dapes, reperies quae ex maris abyſſo, deſertorum ſpeluncis, & nullo non orbis angulo fuere

con-

conqueſitae, exotica notabis corporis oblectamenta, cum quibus ſaepius lethale virus hauriunt cupidi. Sic barbarorum animus ſeliea, quae Sol adurit, vel quae perpetua rigent glacie, & quae nobis domi naſcuntur, ceu vilia ſpernimus. Intuere operoſa, quae Principum menſis nunc opponuntur, bellaria, notabis mille delicias, ſaccharata, mellita & quae non? Sed omnia flatulenta & ſubitaneae putrilagini, ſtſui fiant juris, ſaepius obnoxia, quam in ventriculo corrumpuntur, aliaque aſſumta ſimili inquinant labe, inde chylus nunc putrilaginoſus, liquidus nimis & indigeſtus, nunc acidus, pituitoſus & viſcidus prodit. Auctor omnium iſtarum aerumnarum, quibus oeconomiam animalem turbari videmus: quippe dulcia illa vaporoſa ſunt, & vel emittunt, vel poſt ſe relinquunt miaſmata, quae hinc inde mali genii inſtar oberrantia functiones, tum vitales, tum animales labefactant, & inordinatis ſuis, quas producunt, fermentationibus, viſcerum fermenta enervant, totamque maſſam ſanguineam cum reliquis humoribus circulantibus inficiunt, ut quandoque peregrina ſub larva ipſis imponant cum Medicis tum aegrotis, morbi ſedem neſcio in quo viſcere quaerentibus: quum tamen haec bene ſe haberent, niſi communi culina peregrinus, qui turpius ejicitur, quam non admittitur, hoſtis advolaret. Stat Medicorum ſententia. Vitia primae coctionis nullibi corriguntur: & qualem ventriculus praeparat chylum, talem cor conficit ſanguinem; & qualem cor e ſuis thalamis ad partes totius tranſmittit ſanguinem, talem habebunt calorem nativum, cujus ratio formalis non tam in partibus ſolidis, quam fluidis, conſiſtit. Sed ſurdis narramus fabulas; ſic unum unius ſaltem exempli mentionem faciam, inter centum vix una erit aut altera, cui perſuadere poſſis, famoſam illam paſſionem uterinam non tam in utero, quam in ventriculo ſuos habere natales, & conſenſum uteri cum reliquis viſceribus mere imaginarium eſſe, quum id luce meridiana clarius ſit, ipſaque edoceant phaenomena aliaeque circumſtantiae focum morbi in primis eſſe viis. Id quod adeo evidens eſt, ut ego, ſi nullum aliud habeant fundamentum praeter conſenſum & aſcenſum uteri, pari facilitate probare auſim, ſymptomata ſuffocationem uterinam concomitantia non ex utero, ſed ex veſica urinaria, ortum ſuum trahere.

§. IX. His ſuum ſuperaddunt pondus juvantia: quorum pars maxima in regulis diaeteticis conſiſtit, quum praefati morbi omnium optime ſola diaeta curentur, additis ſubinde medicamentis deobſtruentibus, acidum & auſterum invertentibus vel abſorbentibus, atque vitioſam lympham e glandulis, tum ventriculi, tum inteſtinorum (quo & pancreas referimus) affluentem emendantibus, de quibus inferius plura dicturi ſumus.

§. X. Accedit porro & hoc, quod *Aulici* fere ad unum omnes difficiliores, vel dubii eventus, ſint purgationis, ut vel a fortiori cathartico hypercatharſin patiantur, vel a leniſſimo graviſſimam incidant colicam; nulla ſubſequente humorum evacuatione. Quum enim ipſa purgantia humores flatulentos primis in viis ſtagnantes exapitent, & ad majorem rarefactionem deducant, hi intra cancellos ſuos amplius detineri neſcii majus affectant ſpatium, ipſumque ventriculum, inteſtina, & ipſum abdomen vi ſua expanſiva diſtendunt; & quia ob viſciditatem nerveis fibrillis contumacius adhaerent, lancinantes excitant dolores, parteſque membranoſas mirum in modum concutiunt & convellunt, ut non poſtremus exiſtimationis ſit gradus, ſi Medicus aulicus purgare poſſit citra magnam humorum turbationem, & ut talia excernantur qualia debent, ipſeque aeger bene ferat operationem. Sit itaque Medicus in dignoſcendis ſubjectis, & praeſcribendis catharticis, ipſo Argo oculatior: ſiquidem per hanc viam vel ad lubricum famae culmen attollitur, vel fulminis inſtar praeceps agitur a ſummo ad imum.

§. XI. Sub cauſſarū cenſum veniunt quoque aliae, occaſionales dictae quales ſunt vigiliae, conſuetae evacuationis ſuppreſſio, aër nocturnus, ventris & thoracis arctior

con-

conſtrictio, capitis denudatio, animi graviores paſſiones, timor, moeror & aemulatio; haec enim ab Aulico vix evitari poſſunt, & viam ſternunt ad graviores morbos. Verum, ſi ex aemulatione quis ſtatim aegrotaret, quam non reportarent aureae meſſis ſegetem Medici extra aulam viventes? in quorum contemtum alias in proverbium abiit. Medicus Medicum & figulus figulum odit. Nunc enim malum hoc omnes infecit ordines, ut nullum fere reperiatur collegium, quod non ſuos alat figulos; omnes tenet ambitio: haec parit odium obſtetricante invidia: odium ſui foecundum ex quavis cauſſa fuerit, & livor ſemper reperit odiorum cauſſas. Vigent aemulationes, maleque tectae ſimultates inter paſtores, praeceptores, & alios, quorum officiorum nomina incipiunt cum P. & deſinunt in es. Sed forſan & haec olim meminiſſe juvabit. Ego, ut ingenue fatear, plus vidi Chriſtianae charitatis, plus humanitatis, gratitudinis & ſinceritatis inter Aulicos, quam inter alius ordinis homines, ubi fratrum quoque gratia rara eſt.

§. XII. Properandum nobis eſt ad curationem: quae ut methodice inſtituatur, ante omnia cogitandum eſt de *evacuatione* & de *correctione*; illam *emetica*: hanc *digeſtiva*, *abſorbentia*, & *praecipitantia* nobis pollicentur. Equidem rationi & experientiae quam maxime conſonum eſt, emetica nunquam non fore proficua, quum ipſorum ope ventriculus omnium optime a ſordibus liberetur. Perpetuae veritatis lex eſt: ubi ingluvies & voracitas, ibi cruditas; ubi cruditas, ibi vomitus proſunt. Non loquor autem de remediis politicis, quibus quandoque effuſiſſimae fraudis miniſtri, ſuperveniente fideli Medico, Principi ſuo oculos reddente, (nam Princeps non omnia poteſt ſolus, proinde multis illi manibus opus) reddere coguntur, quod abſtulerunt. Sed de emeticis in foro medico venalibus mihi ſermo eſt: quod remedii genus vix par habet in chronicis his morbis profligandis, ut non erubeſcam profiteri, auliatrum, tuto emetico & medicamento martiali inſtructum, armatum ſatis eſſe pro his hoſtibus debellandis, neque opus habere majori apparatu, quum & vomitorium, & abſorbens, utramque hic faciant paginam.

§. XIII. Sed neſcio quis me compellat. Heus tu, inquit, bone vir! curaſti probe. Tunc fortiora haec tanto cum elogio ſuadere audes remedia hominibus non in caula ſed in aula natis, naturis tenerioribus, & quorum corpora adeo mollia ſunt, ut ipſis exagitatoria illa nonniſi ſummo cum diſcrimine exhiberi poſſint? Verum bona verba, quaeſo! homo ſum, fruar ergo humanitatis jure, & meorum quoque verborum ero interpres. Terror hic, quem emetica injiciunt, panicus eſt: quum vomitus, benigniori excitati emetico, plus alant terroris quam periculi. Neque tamen mea fert opinio, ut emetica promiſcue & illotis manibus diſpenſentur, ſed ut prius omnia aequa trutinentur lance, atque ad prohibentia & permittentia ſedulo attendatur, praeſertim in ſexu foeminino, in quo graviores ab uſu emetici excitari poſſunt paſſiones hyſtericae, quae licet vel unico ſedativo compeſci poſſint, ipſius tamen Medici exiſtimationem quandoque non parum imminuunt.

§. XIV. Conditiones hoc in caſu obſervandas omnium optime & in compendio deſcribit celeberrimus *Wedelius*. Omnis, *inquit*, hic timor vel odium vel calumniae ceſſant, modo tria attendantur. 1. Corporis ipſius ſtatus & praeſentia materiae poſitivae indicantis, & ad educendum aptandae. 2. Medicamenti ipſius juſta praeparatio. 3. Praebium proportionatum non excedens. Quod ſi nihilominus inopinata eveniat hypercatharſis vel debilitas quaedam, ipſi huic provida cura Medici facillime proſpici poteſt.

§. XV. Equidem quod ſecundam attinet conditionem, tanti ea eſt ponderis, ut ab ea ſalus aegrotantis dependeat. Nam emetica non rite praeparata vel remiſſius agunt, vel ſolito fortius. Hinc SERENISSIMUS HASSIAE LANDGRAVIUS, PRINCEPS AC DOMINUS NOSTER CLEMENTISSIMUS civitatis noſtrae Pharmacopolis in mandatis dedit, ut in poſterum omnia chymice praepararent

in

Digitized by Google

in laboratorio academico ſub oculis Medicorum, quibus praeterito anno in Academiae ſplendorem, & ſubditorum ſalutem publicum hoc laboratorium clementiſſime dono dedit; in cujus introitu devota haec legitur epigraphe.

CAROLO
PRINCIPUM OPTIMO
NATURAE ET ARTIS CONSO AC EVERGETAE
LABORATORIUM CHEMICUM INDULGENTI
GRATITUDINIS ERGO
HOC MONUMENTUM POSUIT
ANNO MDCLXXXVI.
UNIVERSITAS MARBURGENSIS.

§. XVI. His feliciter peractis in uſum vocanda erunt Martialia, ſive ea in ſicca ſive in liquida forma propinaberis: qualia ſunt crocus Mart. ſulphurat. tinctura Mart. tartariſata, tinctura Martis volatilis. Tinctura Mart. pomata, malvat. vel cydoniata. Haec abſorbendo deobſtruunt, praecipitando invertunt, & acidorum Salium cuſpides intorquent & obtundunt, aeſtuantemque bilem blande refrigerant. Quo nomine & inter digeſtiva primatum obtinent: eoque felicius operantur, quo liberalius alvus ſuo reſpondet officio. Quod ſi haec muneris ſui obliviſcatur & ſegnior evadat, neceſſe eſt, ut aloëtico, vel paſſulato aliquo benigne moneatur.

§. XVII. Huc quoque ſpectant acidulae, in reſerandis viſcerum obſtructionibus ſi non efficaciores ſaltem non minus potentes, quum acidum inverſum ob phlegmatis, quo pollent, copiam magis dilutum felicius foras eliminent, ipſuſque mucilaginoſas ſordes parietibus ventriculi & inteſtinorum adhaerentes educant. Verum! eo nunc, proh dolor! devenit, ut in locis illis, in quibus frequentantur acidulae, omnia ad luxum faſtumque componantur, proſcripta hac Medicorum regula: *non ſatiari cibis eſt medicina univerſalis*. Vide certe; quod acidulae male ceſſerint, ob nullam aliam cauſſam, quam quod appetitui nimium fuerit indultum. Quum enim hic ut plurimum intendatur ab acido antea compedibus ligato, nunc autem ſoluto, ſicque hydropotis imponat, ut credant, bene nunc cum ipſis agi, fit ut de novo plus cacochyliae colligant, quam acidulis emendari vel evacuari poſſit. Accedit inveteratum quoddam praejudicium, dum hactenus ad unum omnes ipſas acidulas inter cathartica habuerunt, quibus potior locus debebatur inter alterantia, ſemper parce & modice exhibenda. Hinc mirari ſubit, quid Medicos induxerit, ut acidulas in tanta copia hauriendas praeſcripſerint: aut enim ſuas exerunt operationes purgando, aut alterando. Si alterando: cui bono quaeſo in tanta copia aſſumuntur? Si purgando, quomodo ipſarum uſus in tot dies citra periculum protrahitur? Itaque melius illi ſuae conſulunt ſanitati, qui eas partitis vicibus bibunt; idque plures per ſeptimanas, interpoſito ſemper blandiore quodam abſtergente, aut deterſivo amaro, ſic voti compotes lento quidem, ſed recto tramite perveniet ad metam. Acidulae ſunt remedium empyricum: aut juvant, aut nocent: tertium dari nequit.

§. XVIII. Alteram morborum *aulicorum* claſſem componunt illi, qui formam, nitorem, & corporis habitum externum propius tangunt, quales ſunt rubedo faciei, gutta roſacea, ſcabies, dentium nigredo, gingivarum laxitas, & putredo, foetor oris, & hujus commatis plures; quibus recenſendis, nunc non immoror. Et quantum quidem ad rubedinem faciei, & guttam roſaceam, ſolet vulgo accuſari neſcio, quae hepatis intemperies calida, vel contradictionem involvens antipraxia viſcerum. Verum quum viſcera nunc non amplius eo fungantur munere, prout quidem ab antiquis fuit creditum, nec diverſo alantur ſanguine, utpote qui

unus

minus idemque ad corporis partes ſolidas diſpenſatur, merito has cauſſas ad aniles referimus fabulas.

§.XIX. Vera autem, & conſtans mali hujus ſedes eſt in ventriculo, ejuſque cauſſa, non tam in calore, quam acido vitioſo plus minus volatili conſiſtit: quippe horum hominum ſanguis ad coagulationem ſemper pronus eſt, hinc vidi, quod ſi ex praeſcripto Medicorum ad refrigerandum hepar julebos, acidulas, ſerum lactis, aquam citratam largius biberint, eo magis malum indies fuiſſe auctum, quia frigida illa tonum ventriculi labefactant, fermentum obruunt, digeſtionem turbant, & cruditates augent. Itaque praeferimus praecipitantia, vel rectius abſorbentia dicta, v.g. ebur ſ. igne lap. canc. tartar. vitriolat. antimon. diaphoret. antihecticum Poterii, ſtomachicum ejuſdem, bezoardicum Martiale Ludovici, liquorem volatilem noſtrae deſcriptionis, qui adeo potens eſt in refraenando acido volatili, ut ex paucis guttulis inſtillatis vinum album rubrum induat colorem. Interim vino interdicendum, & quolibet liquore inflammabili. Neque omittendae ſunt venae ſectiones, & ſcarificationes frequentius inſtitutae. Symbolum ſuum quoque conferunt fonticuli, de quibus *Oſvvaldus Grembs*; & ſetacea, quae non ſine ratione commendantur in *D. Johannis Franci* Medici Auguſtani tractatu de ſetaceis. Externa coſmetica dicta hic famam nunquam ſuſtinent, ſuoſque deferunt Magiſtros, qui ut aliquid lucrentur, fucatis his plerumque aliis fucum faciunt. Poſſem ego vel mille ejuſmodi nugas hic referre, mercurialia, vel ex talco, marcaſita, aliiſque ſimilis farinae quiſquiliis parata, quae omnia vel incaſſum adhibentur, vel ſi prodeſſe videantur, id non tam coſmetico, quam frictioni excrementa tertiae coctionis vulgo dicta tollenti in acceptis ferendum; ſic enim humores antea reſtagnantes iterum alacrius per tubulos, & vaſcula capillaria circulantur, in quo totius rei cardo vertitur. Quod ſi opinioni aliquid dare velis, en ſequens, quod in Gynaeceis inter arcana habetur. ℞. Porcell. lactant. mundat. & eviſcerat. conciſ. & contuſ. inde cucurbitae vitreae, affunde vin. Hiſp. menſ. iij. adde cochlear. menſ. j. pom. cit. no. iij. ſacchar. cand. unc. iv. deſtill. l. a. & receptaculo imponantur fol. auri no. iv. poſt expon. radiis ſolaribus per tres ſeptimanas.

§.XX. Ad dealbandos dentes tartariſata, ad firmandos ſtyptica ex lacca commendamus. Et ſicuti dentes niveo ſuo colore ſuperbientes perfectam chylificationem comprobant, ita circa ipſorum radices, & in confinio gincivarum ipſis adhaereſcens mucus cacochymicum ſanguinis indicat ſtatum. Si enim amurca talis e gingivis exprimatur, indubitatus lymphae corruptae erit teſtis, cujus acorem, & viſcoſitatem, tunc quoque ex aliis ſignis haud obſcure colligimus. Fugienda autem ſunt intenſe frigida, & intenſe calida, hinc nocet potus gelidus, & ipſe potus theae fervidus dentibus eſt inimicus. Omnes fere canes habent dentes elegantiſſimos, quia ipſorum fermentum eſt potentiſſimum, ipſaque digeſtio ita peragitur, ut ſuum cuique tribuatur. Auſtrales habent borealibus dentes nitidiores, fruuntur quippe aëre dentibus benigniore. Ob hanc aëris benignitatem, & forte aquae Niloticae ſaluberrimae potum AEgyptiorum dentes juventutem ſuam ſervant, & vigorem, nec cariem ſentiunt, nec dolorem. Vide elegantiſſimam diſputationem de dentium anatome ſub praeſidio celeberrimi *Dn. Metzgeri* in academia tubingenſi habitam.

§.XXI. Gingivarum, cum laxitati, tum putredini, medentur decocta chalybeata & vulneraria; quo pertinent mundificantia: mel roſat. ſuccus chermes, ſuccus cochleariae, apii, brodium olivarum, aqua theriacal. aqu. ad gingivas tartariſata.

§.XXII. Tandem ad morbum univerſalem, quo etiam extra aulas tertia pars hominum moritur, provehimur. Febres volo, tum intermittentes, tum continuas, quae & in aulis Principum, & Magnatum caſtra metantur. Quemadmodum enim ex vitiolo illo primarum viarum acido febres intermittentes prodeunt, ita ex vi-

rulenta aſſumtorum putrilagine febres acutae, opinione citius necantes, ipſaque elementa vitalia concutientes, cum vel ſine inflammatione, ſuum trahunt ortum. Utraeque in turbata ſanguinis miſtione, vera & genuina omnium febrium eſſentia, & ratione formali, conveuiunt. Neque enim circa alterum hoc Eridos pomum fluctuamus amplius, ſed rem acu tetigiſſe perſuaſum habemus, facile etiam, ſi interſtrepere *hic*, ut anſeribus inter olores, licet, ad dubia quaedam, nuper contra hanc recentiorum ſententiam mota amice, & placide reſpondebimus. Primo, dicunt, non dari in ſanguine tanquam corpore fluido determinatam particularum relationem, & habitudinem ad ſe invicem. Verum ſic omnis ordo rerum, omne inter fluida diſcrimen, tolleretur. Sic omnis temperies, quae etiam ſecundum Ariſtotelem eſt minimorum congrua, & proportionata miſtio, periret, nec unquam vera aliqua putredinis cauſſa dari poſſet. *Dices*: quem ergo ſitum, & diſpoſitionem in ſtatu naturali hae ſanguinis particulae ſervant, & quae, quaeſo, ipſis competit textura in ſtatu praeternaturali? quid eſt illud, quod eſſentialem illarum modificationem immutare valeat? Sed & hunc ſcrupulum eximi poſſe perſuaſum habeo. Si enim particulae ſanguinem conſtituentes talem inter ſe ſervant ordinem, & talia juxta ſe componunt intervalla, ut materia aetherea, ſola & unica fluiditatis cauſſa, citra magnum tumultum eas permeare, & in varias dimenſiones citra confuſionem movere poſſit, illa textura rite ſe habet, & omnis motus tam progreſſivus, quam inteſtinus ſine miſtionis turbatione cietur. Sin vero intervalla illa (a quacunque id tandem fiat cauſſa) mutentur; vel alius figurae, & motus influat materia aetherea, textura jam erit mutata, compages, vel laxior, vel ſtrictior, miſtio turbata; & ſi id in extremo fiat gradu, ipſa eſſentialis modificatio ſanguinis erit deſtructa, & immutata, id quod in peſte contingere videmus. De quibus latius *in diſput. de chylo, & ſanguine.*

§. XXIII. Alterum dubium, quod ſcilicet ſanguinis fermentatio ſaepe ſaepius cum tumultuoſo particularum motu intendatur, nulla tamen ſubſequente febri, pari facilitate refellimus. Quandoquidem probe hic diſtinguere debemus efferveſcentiam a turbata ſanguinis miſtione. Illa enim, & in aqua ebulliente, & in acidulis actu frigidis notatur; neque tamen eſt, qui dicere audeat, ipſam quoque miſtionem ibidem laeſam, & turbatam eſſe. Haec autem praeſupponit inſenſibilium particularum immutationem, quo alii formentur pori, aliaque, & nova inducatur textura, id quod in vino, fulmine tacto, videre eſt.

§. XXIV. His adjiciuntur duo ſcrupuli, quod videlicet quandoque in auxilium vocemus medicamenta ſanguinis particulas magis inter ſe confundentia, v.g. ſal. vol. cor. cervi; deinde quod ex turbata ſanguinis miſtione ſufficiens febrium aetiologia, & evidens phaenomenorum explicatio hauriri nequeat: verum nec hi ſcopum feriunt, ut enim in priori praeſuppoſitum falſum eſt, quod ſal. volat. cor. cervi miſtionem ſanguinis magis turbet; ita poſterius vel ſola experientia refellitur, quum hactenus ne unicum quidem nobis potuerit denominari ſymptoma febrile, quod non evidentiſſime, & ſufficientiſſime per ſuas cauſſas explicuerim. Ut auſim dicere, quod alibi in phyſicis profeſſus ſum, neglecta hac febrium ratione formali (turbata ſanguinis miſtione) ne unius etiam ſymptomatis febrilis cauſſam, quae Philoſopho veritatis cupido ſatisfaciat, dari poſſe, id quod in conflictu pluribus demonſtraturi ſumus.

§. XXV. Caeterum obſervandum eſt, febres intermittentes quandoque in *Aulicis* curatu difficiliores eſſe, & non raro in febrem malignam, & inflammatoriam degenerare; quod ipſorum corpora ob ſanguinis dyſcraſiam, & quod plerumque ſe contra aëris injuriam non ſatis praemuniant obſtructionibus eryſipelatoſis magis ſint obnoxia. Statuimus itaque, febrium continuarum, & malignarum curationem abſolvi deobſtruentibus, praemiſſo tamen, ſi vires id ferant, tutiori emetico.

De-

Deobſtruentium claſſem conſtituunt volatilia urinoſa, & ſulphurea bezoardica, de quibus paſſim apud Practicos recentiores. Intermittentes profligantur china chinae, ex qua famoſum illud Angli Medici febrifugum hunc in modum componitur. ℞. Vin.rub.opt.lib.iv. chin. chin. in pollin. redact. unc.ij. ſtent in loco tepido per tres dies, agitentur ſaepius, dein liquor decant. dantur unc. iv. praeter propter in declinatione paroxyſmi, haecque doſis continuetur ſingulis diebus quater, vel quinquies, uſque dum febris remiſerit. Quo ſcopo obtento lenitivum exhibetur. Tutius tamen hoc remedium eſt, ſi tribus horis ante paroxyſmum, in quo illud prima vice vis propinare, emeticum exhibeatur. Et multi ſunt, qui dubitant, an proſperi, qui uſum remedii hujus ſequuntur, effectus ipſi medicamento, an diaetae in acceptis ferendi ſint, de quo judicent illi, qui ſervata eadem vivendi ratione ſponte a febribus liberantur; aeque enim remediorum, ac Medicorum copia quandoque nocet. Sic paucis ſaepius efficimus, quod alii magno cum apparatu vix obtent. Et optandum foret, ut pauciora in officinis haberemus remedia, & quae vilioris eſſent pretii: ut enim alibi, ita & hic. Natura paucis poteſt eſſe contenta. Ego in gratiam philiatrorum pharmacopolium aulicum hic ſubjungam, e quo contra cujuſvis generis morbos depromi poterunt remedia hactenus a multis feliciter uſurpata.

Pharmacopolium Portatile,

cujus
in fronte
haec legitur inſcriptio:
MUNDUS REGITUR OPINIONIBUS.
In uno latere habetur:
VITIA SAEPE VENDUNTUR PRO VIRTUTIBUS.
In altero:
FIDE, SED CUI VIDE.

Intus Medicamenta diſpoſita ſunt ſecundum hunc ordinem:

Cremor tartari.
Tart. emeticus.
Pulv. fol.Orient.
Reſin. jalap.
Mercur. dulcis.
Cor. cerv. ſ. Igne praep.
Succin. ppt.
Cinnab. nativ.
Antihectic. Poter.
Pulvir abſorbens.
Pulv. epilept.cum & ſine odor.
Flor. ſulph.
Sal abſinth.
Sal armon. depur.
Elixir fermentativ.
Elixir uterin.
Eſſent. carminat.
Tinctur. ſuccin.
Tinct. tartari.
Tinct. bezoard.
Theriac.
Laudan. opiat.

Pilul. gummoſ.
Tartar. vitriolat.
Pul. rad. laxat.
Pulv. rhei.
Scammon. correct.
Antimon. diaphor.
Lap. cancr. ppt.
Croc. Martis ſulph.
Cinnab. antimonii.
Stomach. Poterii.
Pulv. bezoard. alb.
Pulv. ſtyptic.
Myrrh. rubr.
Arcan. duplicat.
Pulv. catarrhal. ext.
Elixir. propr. dulc.
Miſtur. ſimpl.
Eſſent. abſinth. comp.
Tinct. anodyn.
Tinct. Mart. volat.
Spir. cephal. Buſſii.
Diaſcord.

Theriac. coeleſt.	Empl. diaphoret.
Pillul. cephal.	Aqu. mirab.
Liquor arthrit.	Aq. cor. cerv. citrat.
Aqu. flor. tiliae.	Empl. anodyn.
Empl. de ranis cum mercur.	Empl. cinnaberin.

§. XXVI. Sed aurem mihi vellicat grata brevitas: hinc pauca ſaltem diaetam ſpectantia ſuperaddo, ne partus hic mancus, & mutilus lucem videat. Et quum quilibet ſibi facile poſſit eſſe Medicus, vide primo ne excedas in quanto; quantitas enim plus nocet, quam qualitas: deinde elige tibi illa, quae genio tuo videntur eſſe magis accommodata. Commendo autem Principibus venationem, equitationem, & vectionem, tanquam certiſſima ſanitatis, & vitae praeſidia, ſi modus ſit in rebus; horum enim ope viſcera concutiuntur, & viſcidi humores e glanduloſis tubulis excutiuntur, & in cavitates excrementis colligendis dicatas deponuntur. Praeter haec multa utilia ſuadet *Seneca* de *tranquillitate animi*, ebrietatem ſi excipias, quae omnibus, cujuſcunque etiam ſint conditionis, ſalutaria eſſe queunt. *In ſe recedendum eſt*, inquit: *converſatio enim diſſimilium, bene compoſita diſturbat, & renovat affectus, & quidquid imbecillum in animo, nec percuratum eſt, exulcerat. Miſcenda tamen iſta, & alternanda ſunt, ſolitudo, & frequentia. Illa nobis faciet hominum deſiderium, haec noſtri: & erit altera alterius remedium. Odium turbae ſanabit ſolitudo: taedium ſolitudinis turba. Nec in eadem intentione aequaliter retinenda mens eſt, ſed ad jocos revocanda. Cum pueris Socrates ludere non erubeſcebat: & Cato vino laxabat animum curis publicis fatigatum: & Scipio triumphale illud, & militare corpus movit ad numeros; non molliter ſe infringens, ut nunc mos eſt etiam inceſſu ipſo ultra muliebrem mollitiem fluentibus: ſed ut illi antiqui viri ſolebant, inter luſum ac feſta tempora, virilem in modum tripudiare, non facturi detrimentum, etiam ſi ab hoſtibus ſuis ſpectarentur. Danda eſt remiſſio animis: meliores acrioreſque requieti ſurgent. Ut fertilibus agris non eſt imperandum; cito enim exhauriet illos nunquam intermiſſa foecunditas: ita animorum impetus aſſiduus labor frangit. Vires recipient paulum reſoluti, & remiſſi. Naſcitur ex aſſiduitate laborum animorum hebetatio quaedam, & languor: nec ad hoc tanta cupiditas tenderet, niſi naturalem quandam voluntatem haberet luſus jocuſque; quorum frequens uſus omne animis pondus, omnemque vim eripiet. Nam & ſomnus refectioni neceſſarius eſt: hunc tamen ſi per diem noctemque continues, mors erit. Multum intereſt remittas aliquid an ſolvas. Legum conditores feſtos inſtituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publice cogerentur: tanquam neceſſarium laboribus interponentes temperamentum. Et magni, ut dixi, viri quidam ſibi menſtruas certis diebus ferias dabant: quidam nullum non diem, inter & ocium & curas, dividebant. Qualem Pollionem Aſinium oratorem magnum, meminimus, quem nulla res ultra decimam retinuit. Ne epiſtolas quidem poſt eam horam legebat, ne quid novae curae naſceretur: ſed totius diei laſſitudinem duabus illis horis ponebat. Quidam medio die interjunxerunt, & in poſt meridianas horas aliquid levioris operae diſtulerunt. Majores quoque noſtri novam relationem poſt horam decimam in ſenatu fieri vetabant. Miles vigilias dividit, & nox immunis eſt ab expeditione redeuntium. Indulgendum eſt animo, dandumque ſubinde ocium, quod alimenti ac virium loco ſit: & in ambulationibus apertis vagandum, ut coelo libero, & multo ſpiritu augeat attollatque ſe animus. Aliquando vectatio, iterque, & mutata regio, vigorem dabunt, convictuſque, & liberalior potio: nonnunquam, & uſque ad ebrietatem veniendum, non ut mergat nos, ſed ut deprimat. Eluit enim curas, & ab imo animum movet: & ut morbis quibuſdam ita triſtitiae medetur: liberque non ob licentiam linguae dictus eſt inventor vini, ſed quia liberat ſervitio curarum animum, & aſſerit vegetque, & audaciorem in omnes conatus facit. Sed ut libertatis, ita vini ſalubris moderatio eſt. Et Solonem, Arceſilaumque indulſiſſe*

dulſiſſe vino credunt. Catoni ebrietas objecta eſt: facilius efficiet, quiſquis objecerit, hoc crimen honeſtum, quam turpem Catonem. Sed nec ſaepe faciendum eſt, ne animus malam conſuetudinem ducat: & aliquando tamen in exſultationem libertatemque extrahendus, triſtiſque ſobrietas removenda paulisper. Nam, ſive Graeco Poetae credimus, aliquando & inſanire jucundum eſt: ſive Platoni, fruſtra poeticas fores compos ſui pepulit: ſive Ariſtoteli, nullum magnum ingenium ſine miſtura dementiae fuit. Non poteſt grande aliquid, & ſupra caeteros loqui, niſi mota mens. Quum vulgaria, & ſolita contemſit, inſtinctuque ſacro ſurrexit excelſior, tunc demum aliquid cecinit grandius ore mortali. Non poteſt ſublime quicquam, & in arduo poſitum contingere, quamdiu apud ſe eſt. Deſciſcat oportet a ſolito, & efferatur, & mordeat fraenos, & rectorem rapiat ſuum, eoque ferat quo per ſe timuiſſet aſcendere. Habes, Lector, quae tueri, & quae reſtituere ſanitatem poſſunt. Illud tamen ſcito, nihil horum ſatis eſſe validum rem imbecillem ſervantibus, niſi interna, & aſſidua cura circumeat animum labentem.

DISPUTATIO V.

DISQUISITIO MEDICA

DE HAEMORRHAGIA NARIUM,

RESPONDENTE.

CAROLO PHILIPPO LOMBARDIO.

B. C. D.

T H E S E S

I. QUotquot morborum inſultus corpus noſtrum ferre dicitur, ſanguis ſeu liquor vitalis morboſos ſuſtinere cogitur impetus, in quem ſolum omnes fere morbi catervatim involant, hinc eſt quod in omnibus tam externis, quam internis corporis humani affectibus ſanguis ſuos patiatur manes: haud itaque erravero, ſi dixero, omnes morbos, vel a nimia ſanguinis copia, vel ejuſdem vitioſa qualitate, ſuos (ſi non primario ſaltem ſecundario) trahere natales. Affectus quem impraeſentiarum deſcribendum, & curandum introduco, ad utrumque ſanguinis ſtatum, hoc eſt, & ad plethoram, & ad cacochymiam, referri poteſt: ſed ne diutius in limite haeream, eum hunc in modum definio.

Haemorrhagia narium eſt praeter naturalis, & immodica ſanguinis per nares excretio, vel ejuſdem e naribus effluxus, a cauſſa nunc interna, nunc externa productus.

Quum autem vox haemorrhagiae juxta Galenum ſoli ſanguinis excretioni, quae per nares fit, quaſi per excellentiam competat, uſus tamen obtinuit, ut ad alios quoque ſanguinis fluxus referatur, quales ſunt: qui vel ex ſedalibus provenit vaſis, & fluxus *haemorrhoidum* appellantur: vel ex utero ſingulis provenit menſibus, & *menſium fluxus* audit: vel qui poſt partum e muliebribus inſtituitur, *& lochiorum* nomine venit. Non jam dicam de aliis cruentis excretionibus, in quibus ſanguis in cavum viſceris alicujus effunditur. Interim mihi placet cum Hippocrate ipſius partis nomen addere, & fluxum ſanguinis e naribus erumpentis *haemorrhagiam narium* appellare.

II. Lex naturae vult, *ut omne corpus in ſuo manoat ſtatu, donec deturbetur ab alio*. Vi hujus legis ſanguis intra moenia ſua placido ac tranquillo gaudet in circulum motu: verum quamprimum a cauſſa aliqua turbatur, ejuſque motus in circulum praeter naturam intenditur, in varias motus degenerat anomalias, ſeſeque amplius contineri neſcius vaſa ſua diſtringendo, oſculaque diſtendendo, liberum ſui vendicat exitum, & qua data porta foras erumpit. Fit autem haec vaſorum apertio juxta Scholaſticos triplici modo: vel per *anaſtomoſin*, vel per *diapedeſin*,

ſin, vel per *diaereſin*, quae an revera ſemper contingant, prout communiter deſcribuntur, merito dubito, quum capere vix poſſim, quomodo ſanguis ſub forma ſanguinis e vaſe aliquo tranſudare poſſit. Verum quum de his, in inſtitutionibus prolixe ſatis agatur, nolo crambem bis coctam apponere, ſed ad cauſſarum inveſtigationem me accingo.

III. Cauſſam itaque proximam, ac immediatam ſtatuo eſſe vaſorum ſanguiferorum in naribus praeſertim arteriarum apertionem quocunque modo factam, a ſanguine, vel quantitate, vel qualitate, vel motu peccante. Locus itaque affectus eſt naſus, olfactus organum, & aëris inſpirationi quoque inſerviens, quo natura quandoque ad excrementorum pituitoſorum evacuationem utitur. Praedita autem eſt haec pars multis vaſculis ſanguiferis, per ipſam narium cutim diſperſis, ut etiam pulſu ſuo exterius ſe prodant. Arteriarum ſeriem eleganter delineat *Highmorus p.* 246. quem vide.

IV. Cauſsae proximae plures aliae velificantur occaſionales, & antecedentes, quas inter *res naturales*, *non-naturales*, *& praeternaturales* quaerere ſolent. Inter *res naturales* refertur *aetas juvenilis*; ſanguis enim eo tempore admodum fervidus eſt, & ad majorem fermentationem ſubeundam magis proclivis. Stat Hippocratis ſententia aph. 27. lib. 3. *Adultioribus autem, & puberibus commemoratorum multa accidunt, & febres etiam diuturniores, tum etiam ſanguinis profluvia e naribus.* Quo etiam ſpectat 2. *temperamentum calidum, & bilioſum.* 3. *ſexus* imprimis muliebris propter vaſorum majorem raritatem, ſanguinemque (caeteris paribus) magis fermenteſcibilem.

V. Inter *res non naturales* primas ſibi vendicat *aër* fervidior vel contagioſus, ac multis particulis fermenteſcibilibus peregrinum aetherem inſerentibus impraegnatus, quae fibras ſanguinis divellendo, eas ad proſequendum circulationis ſanguinis motum ineptas reddunt, ut in extremitate cutis defixae haerentes (ratione gradus malignitatis) ſaepius maculas, intra vaſa autem tunicarum ora excedendo haemorrhagias conſtituant. Eundem ſubeunt cenſum *cibi* calidiores ac aromatibus conditi, reliquique ſalſi, ac fumo indurati, & quae ſanguini diſpoſitionem cacochymicam aut ſcorbuticam inferunt. Male quoque audiunt *liquores potulenti* ſpirituoſi, vini generoſioris largior ingurgitatio, qualem caſum refert Timaeus a Caſ. medicin. 34. ſymbolum conferunt *vigiliae continuae* &c. Motus vehementiores tum corporis tum animi, quo iram & conſuetas excretiones ſuppreſſas etiam refero, quid enim hae valeant, in ſexu ſequiori quandoque videre nobis contigit. In *praeternaturalium* rerum claſſe ſtant plures morbi tum chronici tum acuti, ex inveteratis viſcerum obſtructionibus & acrioris ſanguinis diatheſi oriundi, e quorum proſapia ſunt cachexia, ſcorbutus, hydrops, tertiana, quartana, febres omnes malignae, variolae, ipſaque peſtis; nec non ſpaſmodicae fibrillarum contractiones ſanguinis itum in circulū retardantes & quandoque ſufflaminantes, cujus hiſtoriam tradit Williſius capit. de remediis *ἰσχαίμοις*, quo pariter vulnera, contuſiones, variaſque continui ſolutionum ſpecies etiam refero, & ex *magnifici ac nobiliſſ. D. Praeſidis* relatione tumorem colli cancroſum, ſive ſcrophulas ſcirrhoſas, nunc exulceratas, quibus vir quidam plures per menſes conflictatur, & ad necem uſque conflictabitur, ſiquidem & hic ſaepius haemorrhagia narium corripitur, tum ob gangraenoſam ſanguinis intemperiem, tum quod ſanguis in vaſis majoribus colli preſſus, per capillaria qua data via ruptis clauſtris egredi cogatur.

VI. Differentias quod attinet dico, aliam eſſe *criticam*, aliam *ſymptomaticam*: illa in morbis acutis quandoque inſtituitur a natura: haec vel pauca eſt vel nimia, aſt nuſquam tuta; nullum enim paucum eſt criticum, ſed ſemper ſymptomaticum, & omne nimium vertitur in vitium.

VII. Si-

VII. Signis diagnoſticis recenſendis,non immorabimur,quum hic affectus oculis uſurpetur: inſtantis autem *haemorrhaginae* indicia ſunt, dolor capitis punctorius, facies intenſe rubra, ejuſque tumeſcentia, vaſorumque turgeſcentia,praeceſſit diaeta ſanguinem, vel augens, vel vitioſo ipſum inquinans charactere.

IIX. In prognoſi cautus ſit Medicus, nunquam immemor, hic non ludi de corio, ſed de ſanguine humano, vitae theſauro. Omne profluvium ſanguinis immodicum eſt periculi plenum, viam ſternens, vel ad ſubitaneam mortem; vel ad morbos chronicos, quos frigidos vulgo vocant, v.gr. cachexiam, hydropem. Salutaris eſt ubi magna adeſt ſanguinis copia, & natura modum excretionis ſervat. In febribus malignis ambiguum eſt, an noceat an proſit: bene tamen ſperamus, ſi conveniens ſit aegrotantis naturae, & morbi indoli, modo non peccaverit in exceſſu; ſanguinis ſtillicidium inſauſtum praedicit eventum; *ſymptomatica* ſemper mala, & morbum reddit graviorem.

IX. In indicando ſanguis omne fert punctum; ſi enim peccet quantitate, ſui indicat imminutionem: ſin vitium fuerit in motu, & qualitate, intemperies corrigenda eſt per alterantia contraria,& motus vitioſus refraenandus.Conveniunt,& hic & ibi venae-ſectio praecipitantia,& refrigerantia. Jn intẽperie autem acrimoniam humorum temperantia aliaque ſpecifica laudantur, de quibus paulo poſt. Quamvis autem in methodica curatione ſemper a generalibus debeamus incipere antequam ad particularia remedia properemus, tamen ſaepe hic naſcitur occaſio urgens, cui eſt omnino occurrendum ut non male dicere poſſim, curationem eſſe duplicem, unam in paroxyſmo, alteram extra paroxyſmum. In paroxyſmo plerumque in ſubſidium vocantur opiata,ſtyptica,& ſpecifica. Extra paroxyſmum cogitandum de purgantibus,caeteriſque evacuantibus,& alterãtibus,nec non venaeſectione Equidem venae-ſectio plus reſpicit cauſſae antecedẽtis remotionem,quam quod in ſanguinis fluxu praeſenti locum habeat. Tentari tamen, & hic debet, ſi virium robur, aetas aliaque eam permiſerint.

X. Sanguinis intemperiem corrigunt ejuſque compagem nimis relaxatam confirmant lactuca, endivia, portulaca, plantago, ſymphitum, tormentilla, biſtorta, flor.roſar.balauſtr.papav.rhaead.ſirup.corall.myrthin.de roſ.ſicc.papav.erra t tinct. corall.antiphthis terr.Japon.ſerũ lactis cum ſuccis,chalybeata & quae antiſcorbutica vocantur. Horum plurima in ipſo paroxyſmo ad ſanguinis turgeſcentiam demulcendam propinari poſſunt. Verum quum ſolis internis orificia arteriolarum aperta vix occludi poſſint, neceſſe eſt, ut & externa ipſi loco affecto admoveantur: quo ſpectant pulveres ſtegnotici, ſperniola Crollii, terr. vitriol.dulcis, bolus Armena, lap.haematit.gumm.tragacanth. Arab.liquor.ſtypticus Weberi, vel *D.Praeſidis*, qui tutior, interne & externe mira praeſtans. Virtutes ejus vidi in milite graviter vulnerato in manu, ſubſequente incompeſcibili haemorrhagia,quumque jam omnia conclamata apparerent, impoſuit ſuperveniens Chirurgus linteum liquore hoc ſtyptico inebriatum,dictum factum ſteuit ſanguis, ac ipſius vulneris curatio eo felicius peragebatur,cõmendantur quoque alia:alumen,vitriol.ſuccus urticae, muſcus cranii humani pulveriſatus ac naribus inflatus, ſtercus ſuillum, & in *ephemerid. Germanorum anno ſecundo* pag. 100. in nimia haemorrhagia narium parantur turundae ex uſnea in fimo porcino cum mucilag.tragacanth. (per aqu. ſpermat. ranarum) quae prius exſiccantur & poſtea in loco ſicco ſervantur, tempore neceſſitatis naribus intruduntur, & incantamenti inſtar ſanguinem ſiſtere dicuntur. Pulvis ex lacca & alumine apud *eoſdem in anno primo, decad. primae*: pulvis ſympatheticus Digbaei quem feliciter adhibuit *D. Praeſes* in puella aliquot annorum: laudamus etiam penicillos ex charta emporetica, albumine ovi imbutos & pulvere ſtegnotico aſperſos. *Williſius* extollit fuliginem vitriolicam, alii buſonem ſericu incluſum ſub axillis geſtare jubent, aliaque amuleta commendant,

quae

Digitized by Google

quae non ſemper ſuperſtitionis argui debent, quum juvare poſſint, eo quod certam aliquam materiam aetheream tranſmittant, ſanguini in motu placido conſervando magis amicam: nolo tamen diffiteri, quandoque juvare empyrica, quod aegrotantis imaginationem corroborent; ut enim mundus regitur opinionibus, ſic ipſi aegrotantes plures committunt fallacias non cauſſae ut cauſſae. Frictiones, cucurbitulas, frigida, acida, teſtibus, hepati & collo applicata, ſicco praetereo pede, quum nec tuta ſint nec expectationi ſemper ſatisfaciant.

XI. *De Purgantibus* quid ſtatuendum hic ſit, facile eſt judicatu, ſi conſideremus ex quibus conſtent partibus, & quonam operentur modo; ſic enim palam fiet, ea in ipſo paroxiſmo cane pejus fugienda eſſe, quippe ex obſervationibus aliorum conſtat, uſum purgantium frequentiorem, largiſſimam inſecutam fuiſſe haemorrhagiam. Extra paroxiſmum autem concedi poſſunt, ut vitioſi humores tum e primis viis, tum ex ipſa maſſa ſanguinea foras eliminentur, quem in finem ipſa quoque diaphoretica inſigni cum aegrotantis commodo propinari poterunt.

XII. *Cautelae medicae* circa haemorrhagiae curam obſervandae ſunt hae. 1. Critica ſi fuerit haemorragia, nec ſiſtenda nec promovenda, ſed totum negoclum naturae relinquendum. 2. Narcotica ſumma cum prudentia & non niſi urgente neceſſitate in uſum ſunt vocanda, inprimi ſi aeger ad virium defectum fuerit redactus; viam enim ſternunt ad morbos chronicos. 3. Venae-ſectio, non niſi in largiori ſanguinis profuſione inſtitui debet, quia ſi in leviſſima quavis ſaltem inſtituatur tunc recrudeſcente malo etiam leviſſimo, ſui curationem non niſi per reiteratam venae apertionem admittit: ſicut enim optime cogitata quandoque peſſime cedunt; ſic ipſa quoque venae ſectio empyricum eſt remedium, quod aut prodeſt, aut nocet.

XIII. Diaetae legitima adminiſtratio in ſex rerum nonnaturalium debito uſu, ut in caeteris morbis curandis ita & hic omne fert punctum: hinc haemorrhagiis deditos vitare jubemus aërem aeſtuantem, ſqualidum ac particulis fuliginoſis inquinatum, quin ſuademus potius frigidiorem aërem ac particulis aquoſis temperatum: quoad potum abſtinere jubemus a vino generoſo, ſpirituoſis, ut & omnibus iis quae fermentationem praeter naturalē in maſſam ſanguinis augent; conveniet autē potus tenuis ac herbis ſpecificis impraegnatus: ſic curavit *Vir. nob. ac exper. D. Dorſtenius Medic. in hac alma Doctor, ejuſdemque profeſſ. ord. fautor ac Praeceptor longe venerandus*, aegrum quendam deſperata haemorrhagia maligna decumbentem, praemiſſis praemittendis, exhibita per vices tinct. Martis cum ſucco pomorum, ac commēdato potu alexipharmaco aliiſque ſanguinis compagem reſtituentibus. Cibi ſint humectantes ac refrigerantes, exulent omnia aromatica & quae ſanguinis fermentationē intendunt. Conducunt ſomnus, & quies, quia humectant, & ſanguinis fermentationem placant. Excreta & retenta ſibi invicem correſpondeant, ne hic vel exceſſus vel defectus deprehendatur; animi pathemata prudenti moderamine componenda, & omnia ea quae ſanguinem ebullire faciunt ceu peſtem fugere, prudentiae erit argumentum. Tu Lector benevole, ſi plura de hoc deſideres argumento, vide ſis Deotatum, Sennertum, Ettmullerum, & *collegium chirurgicum Dn. Praeſidis*, in hoc enim plures reperies formulas indicationibus his accomodatas.

DEO T.O.M. ſit laus & gloria in ſempiternum.

DISPUTATIO VI. DE CHYLO ET SANGUINE,

RESPONDENTE

DN. GEORGIO SCHUMACHER, Bremenſis.

Q. D. B. V.

§.I. PRimo ſtatim intuitu dices me Iliades poſt Homerum ſcribere, acta agendo tempus fallere, & inter tot egregia fercula & bellaria medica crambem bis coctam

Digitized by Google

coctam apponere: idem enim Medicis contingere ſolet, quod tum ſanis, tum aegris in more poſitum eſſe videmus; dum uterque cibum plus una vice oblatum reſpuunt, aut remedii bis vel ter exhibiti faſtidium concipiunt, aliud atque novum cum novo quandoque Medico expetentes. Nam & illi novitatis ſunt avidi, ut ſemel dicta vix citra taedium ferant, atque aures ſuas nonniſi inſolitis inſuetis & novis faciles & vacuas praebeant. Equidem non diffiteor, argumentum hoc jam ante me ab aliis ita pro dignitate excuſſum eſſe, ut nihil amplius forte dici poſſit, quod non dictum fuerit. Verum quum longius hunc in campum exſpatiari meus ferat animus, & aliquam inde Medicinae practicae foenerari lucem contendam, non ingratum fore ſpero, ſi chyli & ſanguinis naturam & indolem denuo delineaverim, & primordia vitae ſanae & longae in his conſiſtere oſtenderim: deinde ſi verbo ſaltem addiderim, qui ex utroque hoc fluido ceu altero equo Trojano prodeant quandoque hoſtes, oeconomiam animalem aut pervertentes, aut evertentes. Faxit Deus O.M. ut omnia feliciter.

§. II. Lactiformem illam maſſam, quae quotidie ſanguini recens affunditur, ut reſtauretur deperditum, chylum vocamus. Fugax enim eſt microcoſmi vivacitas & perennis quoque in corpore noſtro omnium ſubſtantiarum effluxus! hinc inſtauramento perpetuo opus habet: eo autem, ut privatim pars quaelibet fruatur, Reipublicae intereſt, publicis promtuariis privatae cujuslibet exigentiae providere Ita videlicet fert natura fluidorum, ut quaedam particulae ſingulis momentis qua data via abeant, quae niſi ab aliis foris advenientibus reſtaurarentur, brevi integra mutaretur textura, nec ipſe ſanguis amplius in circulum redire poſſet, in cujus itu & reditu vita noſtra corporea & animalis conſiſtit; ne itaque novo vitae noſtrae ſubſidio chylo ſive lacti via intercluderetur, atque ſanguini recens hic commeatus denegaretur. Natura mater provida elegantem hominis machinam tot admirandis inſtruxit organis, quibus novum illud pabulum & praeparari & confectum ſanguini confundi, atque cum hoc ad omnes totius corporis partes tranſmitti poſſet.

§. III. Illud pabulum ex varii generis conſtat eduliis, quibus quotidie veſcimur, ita ut hunc ſub cenſum veniant varia tam vegetabilia, quam animalia uno nomine alimenta vocata, quae primam in ipſo ſtatim ore experiuntur mutationem, uſque adeo neceſſariam tantique momenti, ut ſi haec actio negligatur, tota quandoque oeconomia errorem hunc & pigritiem luere cogatur. Conſiſtit nempe illa actio in comminutione & contritione, quae dentibus perficitur, eſtque prima illa in humano hoc laboratorio ſolutio, non niſi gradu ab illa differens, quae in ventriculo inſtituitur; vix enim alimenta in hac extra verti poterunt, niſi primam illam ſubierint ſolutionem, ut non male dicatur, unum bolum non bene maſticatum difficilius ſubigi in ventriculo, quam decem dentibus comminutos.

§. IV. Actioni huic velificatur ſaliva, primum illud naturae menſtruum, quod texturam ſolvendo & vincula relaxando alimentis aliam plane conciliat faciem, ut ea ſemel impraegnata vix amplius cognoſci, aut a corruptione ſeu aceſcentia vindicari poſſint, praeſertim ſi poſt factam humectationem calori ſolari exponantur.

§. V. Interim magnam pro diverſitate generis & individuorum in ipſa ſaliva agnoſcimus diverſitatem: ſic alimenta ſaliva canis impraegnata abeunt in chylum & conſequenter ſanguinem, canis nutriturae magis aptum, quam alius animalis, imo omnis humor fermentativus majorem habebit affinitatem & reſpectum ad ſanguinem, in quo ſuos habuit natales, quam ad peregrinum; ipſa quoque alimenta facilius ad eum evehet diſſolutionis gradum, ut in ſanguinem abeant illi ſimilem, ex quo iſte ſuam traxit originem: quam proprietatem omnibus humoribus a ſanguine ſecretis & alimentorum attenuationem juvantibus quoque in acce-

ptis refero; inde eſt quod pulmenium materna ſaliva impraegnatum infanti plus proſit, atque in chylum aetati & temperamento infantili magis amicum facilius abeat, quam ſi lingua peregrinae nutricis caeteroquin ſanae attingatur.

§. VI. Patriam ſalivalis humoris dicimus eſſe glandulas, tum oris & palati, tum foris etiam & juxta aures ſitas, quandoquidem ex his nunc per breviores tubulos nunc per longiores canales ſaliva in oris cavitatem excernitur. De his glandulis earundemque vaſis altum fuit apud veteres ſilentium: noſtro autem tempore vix ulla inſtituitur ſectio, in qua non peculiares ejuſmodi ductus; & canaliculi lymphatici cum globulis ſuis glanduloſis conſpectui ſiſtantur, de quorum inventione vide plura apud magnificum Dominum Francum, Archiatrum electoralem, & profeſſorē medicinae primarium in academia Heidelbergenſi longe celeberrimum, fautorem, ac amicum noſtrum antiqua fide colendum, in diſſertatione anatomica *Bona Nova anatomica* inſcripta. Et non ita pridem novum ejuſmodi ductum deſcripſit *D. Nuck* in peculiari quodam de novo ductu ſalivali tractatu. Caeterum ſi papillas illas, ipſo in palato paulo preſſius cultro contorſeris, notabis hinc inde jucundo ſpectaculo proſilientem rorem; quod ſi membranam ſuperiorem *excell. Schneidero* pituitariam dictam, armato inſpexeris oculo, mecum experieris, eam mere veſicularem eſſe, ex congerie multarum veſicularum, quales ope microſcopii in cute quoque cernuntur, compoſitam, innumeris in locis, ab excretoriis tubulis perforatam t' glandulas has accuratius deſcripſit excell. Dn. Hoffmannus, anatomiae, & chymiae profeſſor celebratiſſimus. Palatinae hae, *inquit*, glandulae tonſillis continuatae ad conglomeratarum claſſem pertinent; ex minoribus enim glomis glanduloſis ope fibrarum junctis conſlantur, emittuntque innumeros exiles ductus; qui ſuccingentem membranam ſive cuticulam palato cum toto ore communem, celeberrimo *Schneidero* autem pituitariam poſteriorem dictam, inſtar cribri perforant, ut roridi madoris guttulae per tenella iſthaec foramina extillare poſſint; quales etiam niſi ſponte fluant, inde exprimi videntur a prominentiis linguae exterioribus fibroſis ſingulari Anatomici dexterrimi *M. Malpighii* induſtria detectis, & cornuum nomine donatis; iſtarum enim impulſu mediante vario linguae motu ad palatum facto compreſſae, glandulae non poſſunt non contentam humiditatem uberius dimittere: quare in animantibus, quae duriori veſcuntur cibo, aut aſperum, & denſum obtinent palati Involucrum, natura memorata cornua cartilaginoſa, & duriora fabrefecit, quo continuo ſcalpendo ſuperiora, mulius eliceretur humidum.

§. VII. Sed relinquo fontes ſalivales, & ipſum accedo focum, in quo aſſumta coqui dicuntur. Nolo autem omnia illa, quae de naturae olla ſive cucurbita, ventriculo, in fundamentis medicinae ad mentem Neotericorum delineatis diximus, hic ex charta in chartam tranſcribere, nec varias ad fermentatorium hunc actum concurrentes cauſſas denuo in ſcenam introducere, quum libellus iſte, nunc in Belgio recuſus in omnium verſetur manibus; ſufficiet nobis hac vice annotaſſe, humorem quendam fermentativum egredi e glanduloſis ventriculi papillis arterioſi ſanguinis ſobolem, & in ipſam ventriculi cavitatem extillare, idque majori in copia, eo praeſertim tempore, quo aſſumta deglutiuntur, quum glandulae ſtomachales tunc magis premantur, liquor hic ſalinus attenuando diſſolvendo, & fermentando maſſam, facit, ut interiores partes fluidae aſſumtorum extravertantur, earundemque evolutio a centro ad ſuperficiem promoveatur: hinc eſt, quod chylus tunc ſub facie longe alia compareat, atque fluidus magis, & vaporoſus fit, quam antea. Colorem contentorum in ventriculo, quod attinet nihil quidem habeo, quod circa illum moneam; qui enim nimium credit colori, ut alibi, ita, & in oeconomia animali, facile decipitur, quum vel ob minimam circumſtantiam variare ſoleat. Hinc in ovibus chylus viridis conſpicitur coloris: in aliis animalibus pro

aſſum-

Digitized by Google

aſſumtorum varietate aliter atque aliter tinctus eſt, ut haud immerito impurus vocetur liquor, quouſque notabilem illam digeſtionem in inteſtinis non ſubierit.

§. IIX. Quantum autem temporis chylificatione impendatur, nondum eſt in aprico, nec facile determinari poteſt, quod pro aſſumtorum, fermenti, ſanguinis & ſubjecti varietate, nec non alia atque alia diſpoſitione, & conſtitutione, nunc citius, nunc tardius peragatur, ipſaque alimenta, nunc facilius, nunc difficilius in cremorem abeant. Curioſus naturae Indagator *Zaſſius* tenebris his haud exiguam affudit lucem, cujus vide obſervationes. Impoſſibile enim eſt, ut aſſumta pari ſemper paſſu ambulent: quaedam diſtributionem volunt non coctionem, qualia ſunt lacticinia: quaedam animam ſaltem, vel extractum largiuntur, reliquum autem ceu inutile terrae pondus in inteſtinis ſecernitur, & deorſum protenſum ſtercoream auget molem, quae ſi aliis in animalibus efficaciori, & potentiori ſubiiciatur fermentationi, iterum nutrimenti, vel alimenti nomine donatur.

§. IX. Quaeri hic ſolet, an quid immediate ex aſſumtis in ventriculo, & faucibus ſanguini communicetur? ℞. Non ſolum ſanguini, & humoribus circulantibus, ſed ipſis quoque ſpiritibus animalibus quaſdam aſſumtorum particulas immediate communicare poſſe. Ecquis inficiabitur, volatiles quaſdam partes in prima illa, & ſecunda ſolutione, atque maceratione qua data porta exhalare, tum in ore, tum in ventriculo, quae humoribus circulantibus ac ſanguini aſſociatae eorundem activitatem non parum adaugebunt. Sic ipſos moribundos ſaepius ex Orci faucibus revocamus, vel mortem ſaltem retardamus, infundendo ori ſpiritum volatilem camphoratum, vel alium meteoriſatum: qui diffuſi per vaſa capillaria receptaculi ſanguinei, & tubulos lymphaticos, vel in momento ſtertorem tollunt, & lymphae motum ſuum in circulum reddunt, ipſique ſanguini novam conciliant alacritatem. Profecto ipſa opiata eodem ſaepius momento, quo exhibentur, etiam operantur, id quod apud dyſentericos non ſemel obſervavi, cum quibus ſermones adhuc miſcentes ex eo, quo opiatum ſumſerant, propenſionem in ſomnum oculis ex ipſorum oculis legere potuimus; evidenti argumento, particulas quaſdam ſoporiferas jam dum ipſi cerebro fuiſſe transmiſſas.

§. X. Peracta ſic fermentatione, & aſſumtorum attenuatione in ventriculo, omnis chylus inde confectus ex anguſtiſſimo ſpatio in anguſtiorem propellitur fiſtulam, ventriculo continuam, quo partes antea rarefactae, & expanſae, nunc propius iterum coëant, ſibique magis approximentur, quo fluidiores partes magiſque lubricae verſus inteſtinorum parietes, & ad latera evertantur: craſſiores autem verſus concavitatis centrum premantur. Quo ipſo liquido conſtabit, quare lacteae chyli partes vaſa lactea ingrediantur, craſſiores autem, terreſtres, acidae, ſalinae, & ſulphureae plurimae, ad craſſa inteſtina properent, quam ſecretionem non parum adjuvat bilis ab una parte affluens, ab altera vero ſuccus pancreaticus.

§. XI. Quo vero chylus jugi, & perenni fluxu tenellula vaſa lactea traiiciat, & ſine remora per oſcula vaſorum tranſcoletur, preſſioni robur haud exiguum ſuperaddunt reſpiratio reciprocus diaphragmatis, & muſculorum abdominis motus, nec non periſtalticus inteſtinorum ſuccurrente media in via ſucco lymphatico a partibus inferioribus verſus cor refluo; ſic chylus ex anguſto inteſtinali canali per anguſtiſſimos tubulos lacteos in amplum chyli receptaculum, ciſternam chyliferam dictum, & ex hoc iterum per anguſtiorem canalem in anguſtos cordis thalamos, paulo ante ſanguini, per axillarem redeunti, & cephalicae lymphae, confuſus, tranſportatur.

§. XII. Sic peragravimus chyliferam regionem, ipſiuſque chyli ſemitam calcavimus; reſtat, ut plus ultra tendentes iter quoque ſanguinis indagemus, atque pari attentione ejus vias emetiamur, quas ut tibi magis perſpectas reddere poſſis, ſuadeo, ut inſpicias tabulam a *Stenonio Bartholino Patri* communicatam, qua

nihil pulchrius, nihil rei medicae utilius excogitari potuiſſet. Videbis illo in iconiſmo communem truncum receptaculi ſanguinei, compoſitum ex cordis auricula dextra, cordis ventriculo dextro, trunco arteriae pulmonalis: his continuae ſunt anguſtiae primae, ubi rami arterioſi ſenſim magis magiſque dividuntur, & tandem omnem fugientes viſum pulmonum ſubſtantiam componere, atque cum vaſis excretorii pulmonalis radicibus, quod aſperam arteriam vocant communicare videntur. Ab altera parte alium communem contemplaberis truncum, compoſitum ex cordis auricula ſiniſtra, cordis ventriculo ſiniſtro, arteria aorta, verſus totum corpus ſurſum deorſumque diſtribuenda: ubi ſtatim ſe quoque offerunt ſanguinei hujus receptaculi anguſtiae ſecundae, ut a *Stenonio* vocantur, quandoquidem, & hi rami ſenſim magis magiſque dividuntur, donec tandem omnem etiam fugientes ſenſum viſcera abdominis magna ex parte conſtituant, & cum eorundem vaſis excretoriis communicent; e quibus radices exſurgunt ad truncum communem primum componendum confluentes. Receptaculi ſanguinei truncus tertius privatus magis eſt, quam publicus; quum non omnibus corporis partibus communis ſit; appellatur autem Porta, cujus anguſtiae hepar magna ex parte conſtituunt, & facta communicatione cum vaſis biliaribus iterum confluunt in truncum communem primum.

§. XIII. Haec eſt vera circulationis hiſtoria, & per has flexuoſas atque contortas vias ſanguis it, & redit: ſi enim ſanguis per vias aeque patentes pelleretur, nunquam recrementitias partes, tam facile hinc inde deponeret, neque ipſe chylus, & humores circulantes recenter iterum advecti cum ipſo intimius miſceri poſſent: canaliculorum quippe multiplicitas efficit, ut plures a ſanguine partes, & quidem facilius ſecernantur, quanto ſcilicet plures ſuperficiem cribri tetigerint: colligitur autem ſanguis iterum in unum communem alveum, notante id celeberrimo *Bartholino*, ut a diverſis partibus diverſus rediens ad ſtatum uniformem reducatur, ubi alvei ſimplicitas efficit, ut homogeneus evadat ſanguis qui ex diverſarum partium canaliculis redux diverſae eſt naturae; quum enim verſus omnes partes propulſus non eaſdem, ſed diverſas ſui particulas in ſingulis cribrorum differentiis deponat, non mirum, ſi ex diverſis redux diſcrepet ab invicem.

§. XIV. Quare autem certae ſaltem particulae hinc inde in viſceribus tanta cum providentia ſeparentur nullam aliam aſſignare poſſumus cauſſam, quam certam eamque conſtantem pororum configurationem, quae quum, tum in vaſis ſanguiferis, tum in cribris, & tubulis excretoriis diverſa ſint, non poſſunt non certi ſaltem generis particulae hinc inde ſegregari, & ab aliis divortium facere. Quamdiu enim pororum figurae firmo ſtant talo, & ſanguis ſingulis minutis ſuum abſolvit circulum, ſemper ea, quae excerni debent, excernuntur, quae admittenda autem ſunt, admittuntur. Ut nequaquam opus habeamus hic fingere facultates neſcio quas, poteſtates, archeos, ſpiritus inſitos, calidum innatum, aliaque ejuſmodi inſomnia, quae merito inter fabulas, & figmenta recenſemus. Quippe ſolus huic negocio expediendo ſufficit aether, ſanguinis fluiditatem, motum, & miſtionem conſervans, una cum mechanica partium ſolidarum ſtructura, atque determinata pororum configuratione, de quibus etiam inferius in hiſtoria morborum.

§. XV. Quod ſi noſſe deſideres, ubi & quaenam ſint illa cribra? ſcias, viſcera haec eſſe, quae parenchymata vocare ſolent; haec enim revera hoc funguntur munere, & nihil aliud ſunt, quam maſſa quaedam ſanguinea, vel chyloſa, vaſis ſanguiferis capillaribus circumfuſa, & excretoriis vaſis quoque praedita. Hinc ob certam pororum configurationem certis ſaltem particulis tranſitum concedunt, & quum illa non eadem ſit in omnibus, mirum non eſt, quod aliae particulae ſecernantur in renibus, aliae in liene, aliae in hepate, aliae in pulmonibus, aliae in pancreate, aliae in glandulis inteſtinalibus, aliae in teſtibus, aliae in cerebro, &c.

Quae

Quae liquidius adhuc conſtabunt, ſi ad generationis modum, quo fieri ſolent viſcera in prima generatione, attendere velimus. Videlicet ſanguis eſt primum vivens, & ultimum moriens: poſt hunc cor cum vaſis generatur, & quatenus in extremitatibus vaſorum veſiculae quaedam adnaſcuntur, quae prout nunc aliis ſanguinis partibus replentur, abeunt in varia viſcera, pro partium harum plus minus fixarum, mollium, craſſiorum, aut tenuium, varietate, a ſe invicem differentia. Et quum haec demonſtratio a priori toti veliſicetur doctrinae de ſanguinis circulatione aliiſque functionibus mechanicis in oeconomia animali, eam prolixius deſcriptam vide apud celeberrimum *Craanen.*

§. XVI. Nunc viam ſatis expeditam habemus ad explicandum arduum nutritionis negocium, quod hunc in modum confici perſuaſum habeo. Ipſe videlicet chylus ex diverſis eduliorum generibus intra ventriculum confectus, atque ſanguini attenuationis, & rareſactionis interventu, commiſtus, ſingulis pulſibus, quibus parietes arteriarum valde diſtenduntur, occaſionem ſat commodam habet, rurſus a ſanguine ſecedendi, atque per poros arteriarum elabendi in tubulos partium ſolidarum. Quippe ſanguis magno cum impetu ex anguſto in anguſtius tendens ſpatium, poros tunicarum reddit valde patulos: chyloſae hae moleculae quum in partibus nutriendis allidantur in ſuperficies ſuis ſuperficieculis exacte accommodatas, ſtatim juxta eas quieſcunt: hoc eſt ſe immediate contingunt: quo nullum in rerum natura firmius atque potentius glutinum reperitur, id quod cylindro marmoreo nuperrime exhibuimus, & probavimus in collegio experimentali.

§. XVII. Verum enim vero, vel e longinquo videre potuimus difficultatem, ſententiam noſtram non parum prementem: nonne enim ipſa bruta nutriuntur, victuque valde ſimplici cibantur? quomodo bos, qui ſolo veſcitur gramine ſecundum omnes corporis ſui partes, oſſeas, carnoſas, cartilaginoſas, aliaſque nutriri poterit? anne gramini tot diverſi generis particulae inſunt, quot diverſae ſunt partes nutriendae? Quippe ad eam diluendam non opus habebimus confugere ad facultatem aſſimilatricem Peripateticorum, aut ad recentiorem ſpiritum coagulantem, vel neſcio quod fermentum aſſimilans. Quum vel ſolum gramen omni partium nutriturae ſufficiens ſit, utpote quod ex variis generis corpuſculis, terreſtribus, inſipidis, ſalinis, oleoſis, aquoſis, aliiſque, combinatum eſt, atque aptum natum, partes tam oſſeas, quam cartilaginoſas, membranoſas, & carnoſas reſtaurare, & refocillare. Quid enim cartilago aliud quam pars mollior oſſis? quid os aliud quam ſal combinatum cum aliis partibus, terreſtribus, & paucis ramoſis, quae ubi a ſe invicem ſegregentur, ſoluto nempe texturae vinculo, & foras, qua data via prodeant, in ipſa circumferentia quandoque iterum, ſed alium in modum copulantur ab aëre, atque concentratae muſcum conſtituunt a natura graminis non uſque adeo abludentem; id quod in craniis ſub dio longius ſervatis quotidie experimur.

§. XIIX. Atque ſic conſtabit liquido, naturalem chyli ſtatum conſiſtere in convenienti, & legitima ejus fluiditate, ſapore, aliiſque qualitatibus: ſanguinis autem in particularum eum conſtituentium decenti ordine, commiſtione, & rareſactione: ut ſcilicet omnes ejus partes talem inter ſe ſervent ordinem, quo aether omnia interſtitia, & intervalla, omneſque poros, replere, permeare, & citra magnam turbationem, impetuoſamque agitationem, motum perennare atque quantum in ſe eſt nativam miſtionem conſervare poſſit: quippe a conſueti hujus aetheris influxu ſanguinis dependet indoles, & craſis, totaque oeconomia animalis ad ejus nutum adminiſtratur.

§. XIX. Sin vero duo hi liquores a nativa degenerent craſi, myriades inde prodeunt morborum, ſemina morbifica ipſis innidulantur, excluduntur, variaque ludunt dramata, & vel ex inſidiis vitae filum abrumpunt. Certe ſi ab ovo tragicam hanc ſcenam introducere liceret, luce meridiana facile fieret clarius, non male

le morborum fomites in chylo, ſanguine, & humoribus circulantibus a nobis quaeri. Ne vero obſcurus tibi videar, expediam, quid per humores circulantes velim. Videlicet dicunt hi lympham omneſque liquores a ſanguine eum in finem ſecretos, ut ipſi rurſus confundantur: lucē his tenebris affundit antea allegatus *Caſparus Bartholinus* aevi noſtri celeberrimus anathomicus docens humores a ſanguine ſecernendos, vel prorſus inutiles eſſe, quales ſunt ſudor, pulmonum excremēta, urina, aliaque; vel utiles eſſe: eoſque iterum, vel ſpeciei, vel individuo inſervire. Jam qui ad ſpeciei conſervationem ſpectant, illi in mammis, utero, & partibus utriuſque ſexus generationi inſervientibus a ſanguine ſeparantur. Qui vero individui utilitati inſerviunt, plerumque eum in finem ſecerni videntur, ut vel iis ſecretis, & nunquam iterum admittendis maſſa remanens purior ſit his liberata, vel iis ſecretis, & poſtliminio recipiendis maſſa illa fluidior ſit; vel denique, ut ſecreti, & nonnunquam intra peculiares cavitates collecti inſerviant humoribus in canali alimentorum, vel diſſolvendis, vel diſſolutis ſecernendis a ſe invicem, & praecipitandis.

§. XX. Sed e diverticulo in viam. Nonne ipſius lactis ſeu chyli vitio, quo infans in utero materno nutritur, multi iique graviſſimi morbi haereditarii ſuos debent natales, quales ſunt epilepſia, vomitus, diarrhoea aliique ſtatim a partu ſupervenientes, vel alii chronici, non ſolum, ſed & acuti longe poſt nativitatem accedentes calculus, arthritis, ſcabies, lepra &c. Sub hunc cenſum veniunt quoque variolae, focum ſuum in cremore lactis aceſcente corrupto, & in tubulo quodam partis ſolidae plures in annos deliteſcente nunquam inde egreſſuro, niſi certo quodam aethere agitatus foras prodiret, & tubulo ſuo excluſus cum lympha ad ſanguinem abriperetur. Hinc eſt quod variolae plures ſileant in annos, atque in aeternum ſepultae manerent, niſi occaſione peregrini aetheris, vel cum aſſumtis admiſſi, vel cum aëre inſpirati, fermentare inciperet, ſicque tubulo ſuo amplius capi neſcius deveniat ad ſanguinem, ejuſque miſtionem; vel in momento potentiſſimi veneni inſtar turbet. Quae nova, & rara, ſed vera, & chara variolarum cauſſa a celeberrimo *Craanenio* Conſiliario, & Medico electorali primum detecta nos ad ſolidiorem medendi deduxit methodum. Quot enim Medici, ad mentem veterum hic medicantes, hodie num committant in curandis variolis errores ſuis intempeſtive exhibitis purgantibus, alexipharmacis, ſudoriferis, vix amplius reticere poſſumus, quamvis eos plerumque provida tegat mater terra. Et quamvis nos taceremus, metuendum tamen eſſet, ne lapides aliquando pro nobis locuturi, & vindictam petituri ſunt. Credas mihi, quiſquis es, ſive te ſapientiae ſive rei pariter medicae teneat profeſſio, duo proſtare apud nos remedia, quibus variolas quaſcunque, vel avertere, vel curare audemus; abſit a nobis philautia, qui nunquam nimium fidimus viribus noſtris; ſolus enim ille felix eſt, qui in brachio Domini confidit nunquam decurtato. Conſtant autem ex meris vegetabilibus, eorumque aliquam habuiſſe notitiam *Langium*, ex ejus miſcellaneis colligi poteſt. Interim pro veritate ſtabilienda ſiſto tibi teſtem omni exceptione majorem, virum in theoria juxta, & praxi celebratiſſimum *Dn. Dolaeum*, qui remediis his in aula apud perſonas illuſtres, non minus, quam extra eam apud plurimos feliciſſimo cum ſucceſſu, vel millies uſus eſt. Didicimus quam vanae plurium practicorum ſint praeſumtiones; fuimus ſpectatores, otioſi quidem, ſed ipſis aegrotantibus admodum proficui, dum alii intempeſtive agendo aegrotantes in ſummum vitae diſcrimen praecipitarunt, exhibentes remedia iſtis diebus, in quibus feriari debebant, nihilque molientes, ubi cauſſam aegri agere rei exigebat neceſſitas. Quippe ſatius eſt, primis diebus hoc in morbo nihil exhibere, medio autem morbi tempore pauca eaque temperatoria in uſum vocare; ultimis demum diebus indefeſſa induſtria expugnare febrem inflammatoriam, quae hic omne fert punctum.

§ XXI.

§.XXI. Caeterum revertendum eſt ad liquores vitales. Putem autem morborum ſemina haud inepte quaeri primario in chylo, & ſecundario in ſanguine, & humoribus circulantibus: vel primario in ſanguine, & humoribus circulantibus, ſecundario autem in chylo. Et quidem quod ipſum attinet chylum, corrumpitur is atque peregrino contaminatur charactere in ventriculo, & primis viis tum aſſumtorum tum commiſtorum (liquoris gaſtrici, & duodenalis) vitio. In ipſo chylo notamus inter alios defectus ejus viſciditatem, aciditatem, & putrilaginem. In illis morbi chronici nidulantur, de quibus celeberrimus *Krugius* in diſputatione de morbis chronicis ex acido vitioſo. Ex hac prodeunt effectus cardialgici, cholera, diarrhaea aliique ſimilis farinae morbi. Hac in matrice concipiuntur famoſae illae cruditates; quarum una acida, altera nidoroſa appellatur, plurium graviſſimorum morborum genetrices. In illa conveniunt martialia, ſpirit. tartar. comp. eſſent. carminat. Wedel. volatilia oleoſa, & abſorbentia. In hac blandiora laudantur acida, cydoniata, aliaque in diſputatione de ventriculi, & inteſtinorum morbis enarrata.

§.XXII. Verum quum nec ſanguis inſons eſſe poſſit, ſed & de ſuo dejiciatur ponte, ubi tot primis in viis committuntur errores, videndum quoque erit, quot modis, & hic a ſtatu, & nativa ſua craſi degenerare poſſit, quoſque morbos humores circulentes quandoque pariant. Quamvis autem rarius contingat, ut ſanguis vitioſa inquinetur labe, antequam chylus a ſua receſſerit indole; id tamen fieri poſſe, nemo facile ibit inficias; quoties ſcilicet maligna quaedam aura ſanguini immediate afflatur, tum per poros cutis foris intus ſpectantes, tum per excretoria tracheae vaſcula: imo ipſos humores circulantes, non raro ab aëre frigidiori aut gas ſylveſtri immediate affici, & in motu ſuo praepediri, teſtantur deſtillationes epidemicae, raucedines, tuſſis ferina, angina, ophthalmia, eryſipelas, tumores oedematoſi, febres intermittentes.

§.XXIII. In ſanguine inter alia vitia nigro notamus carbone cacochymiam, & turbatam ejus miſtionem. Illa quid ſit, jam ex inſtitutionibus innotuit. Haec in perverſo ordine particularum ſanguinem conſtituentium conſiſtit, & ſanguini caeteroquin optime conſtituto, aliunde ſcilicet tranſmiſſo peregrino aethere, acceſſi poteſt. In turbata hac miſtione ſanguinis conſiſtit eſſentia omnium febrium, ipſique intermittentium paroxyſmi, qui nihil aliud ſunt, quam breves febres continuae, in hac fundantur. Excipiunt tamen haec ſanguinis vitia ſe mutuo, quamvis enim febris incepta, ſi intra modicum tempus finitur, vulgo dicatur medicina potius quam morbus, tamen ſaltem ex parte id verum eſt; quoniam hac ratione ſanguinis impuritates deflagrant, viſcerumque obſtructiones expediuntur, & revera totum corpus ventilatur, ita ut materia quavis excrementitia, & naſcentium morborum ſeminario prorſus liberetur. Sin vero protrahatur febris, plurium aegritudinum, & diuturnae invaletudinis cauſſa exiſtet, quum ſanguis aliquoties in ſua miſtione turbatus non poſſit, non cacochymicam tandem induere intemperiem, id quod in omnibus quidem febribus, magis tamen ſignanter in intermittentibus, & ſymptomaticis vulnerariis tota die experimur. Placet itaque turbatam hanc ſanguinis miſtionem, paulo preſſius ſub examen vocare, qua nihil utilius, nihil jucundius unquam dictum fuit, & quam plures ante annos in hac academia primus publice in collegio diſputatorio propoſui, ſecutus celeberrimum *Craanen*, cui ſoli haec debetur gloria: eamque poſtmodum luculentius illuſtravit *Dn. Dolaeus* in pererudita ſua Encyclopaedia medica.

§.XXIV. Nempe ſanguis noſter hoc commune habet cum vino aliiſque liquoribus fermentantibus, ut facile a peregrino aethere turbetur in ſua miſtione: quemadmodum chylus, & lympha commune hoc habent cum lacte, ut facile aceſcant. Quoniam autem ex phyſica generali novimus, nullum dari hoc in univerſo vacuum,

cuum, imo illud ne quidem concipi poſſe, id quod pluribus experimentis in collegio experimentali demonſtravimus; hinc jam ſequitur, minutiſſimos etiam poros, & interſtitia corporum, tum fluidorum, tum ſolidorum materia quadam ſubtiliſſima repleri, quae torrentis inſtar ſuis indefinitae magnitudinis, & figurae particulis, nullibi excluſis, nullibi incluſis, minutiſſimos etiam porulos repleat. Quod ſi ſanguinis particulae talem inter ſe ſervent ordinem, atque ejuſmodi inter ſe forment interſtitia, quae conſuetam a prima nativitate materiam ſubtilem citra turbam, & luctam admittant, ita ut haec in conſuetum earundem motum conſpiret, ſanguis rite miſtus, & temperatus cenſetur. Sin vero ordo iſte invertatur, alia atque alia formentur intervalla, a peregrino aethere, alius motus, replenda, ſanguis jam turbatus erit in ſua miſtione, & quo aether iſte plus abludit ab antea influere ſolito, eo majori ſanguis contaminabitur putredine; ita ut extremus putredinis gradus, qualis eſt in peſte, ſimilis ſit ſtatui vini fulmine tacti, atque hac ratione febres malignae non niſi gradu, & inter ſe, & a benignis differant, quatenus in his ſanguis minus turbatur in ſua miſtione, quam in illis.

§.XXV. Peregrina haec materia aetherea tranſmittitur, vel ab aſtris, & luminibus vagabundis, ſub quibus tellurem, locum ſibi inter Planetas merito vindicantem, comprehendo; vel cum pure in vulneribus, ulceribus, & puſtulis varioloſis inflammatis, aut ſanguine extravaſato accerſitur. Saepius pro vehiculo inſerviunt calidiora, theriacalia, aromatica, vinum generoſum, fermentum lymphaticum, lac aceſcens, & fermentans, omniaque fermenteſcibilia: huc facit tranſpiratio inſenſilis, quae inhibita, vel ſuppreſſa plus ac ſaepius, quam caeterae omnes iſtius mali occaſio, aut parens eſſe ſolet. Quippe effluvia per poros cutis evaporare ſolita, & ad ſuperficiem ope materiae aethereae naturae noſtrae amicae protruſa, intus cohibita ſanguinem fermentant, poros pervertunt, miſtionem turbant; hoc eſt, varii generis febres producunt. Quoties enim peregrinus hic aether certis ſaltem temporibus, & diebus ſanguini infertur, febres erunt intermittentes: ſin vero non niſi ſpatiis plurium dierum expelli poſſit (id quod variis ex cauſſis fieri poteſt) febres erunt continuae.

§.XXVI. Porro docemus his ex fontibus, quare quaedam cum rigore invadant, & frigus conjunctum habeant, quod intenſior tandem ſubſequitur calor. Nempe peregrinum illud corpuſculum, quod alius figurae, & magnitudinis aetherem cordi infert, cum reliquis ſanguinis particulis, eodem momento illabentibus, convenienter dilatari atque rarefieri nequit, ſicuti lignum viride igni appoſitum prius eum ſupprimere videtur, mox autem flammam concipiens eum adauget, ita pari ratione, ubi jam pori pervertuntur, ut peregrinus aether copioſius admittatur, totus incaleſcet ſolito fortius ſanguis, atque ſecundum minimas ſuas particulas turbabitur: quo ipſo cauſſae ſitis, delirii, inflammationum, omniumque aliorum ſymptomatum in apricum introducuntur.

§.XXVII. Noſtram hanc ſententiam ſuffulcit ipſa febres curandi ratio, & praxis medica, quippe omnia, quae agimus eo collimant, ut debitam ſuam ſanguini reſtituamus miſtionem, atque peregrinum expellamus aetherem. Hinc febres aequinoctiis inceptae circa ſolſtitia finiuntur, & aegri in alteram regionem migrantes ſaepe convaleſcunt, hiſque mutationibus efficimus, quod exquiſitiſſimis etiam remediis obtinere haud potuimus. Huic quoque ſcopo inſerviunt ſudorifera blandiora, acida temperata, ſalina, praecipitantia, & abſorbentia prudenter exhibita, nec non opiata diaphoreticis maritata. Habenda tamen ſemper erit ratio obſtructarum partium ſolidarum; ſi enim inflammatoria abſuerit obſtructio, qualis in parte aliqua nobiliori eſt in febribus malignis, in ignobiliori autem in hectica, omnem abſolvent paginam volatiliſantia, & deobſtruentia: quibus etiam ſolis magnificum *Dn. Wepferum*, febres intermittentes feliciſſime curaſſe ab Amico

aeſti-

Digitized by Google

aeſtimatiſſimo *Dn. Brunnero* profeſſore Heidelbergenſi deſignato meritiſſimo, compertum habeo.

§. XXIIX. Arrigite nunc aures vos e Medicorum plebe, qui nil niſi purgantia apud aegros veſtris crepatis. Videbitis purgantia qua talia ne indicari quidem in febribus, utpote quae ſanguinis miſtionem magis turbant, obſtructiones augent, febres duplicant, inflammationes accerſunt, & nunquam citra periculum diſpendii ſanitatis exhiberi poſſunt: haec ſunt quae peregrinum aetherem inferunt, rorem nutricium depaſcunt, ſanguinem turbant, omnes iſtos tragicos ludunt caſus, quos venena ludere ſolent. Actus purgatorius eſt actus febrilis ipſa febri quandoque deterior. Quae omnia adeo clara ſunt, ut vel ipſorum, qui in cathedra Moyſis ſedent, oculos perſtringant. Plura videbis in collegio diſputatorio de febribus.

§. XXIX. Hiſce velificatur experimentum Pneumaticum, primum a Dn. Brunnero, amico ſine omni fuco, & ſemper conſtanti, nobis exhibitum, nunc vero ſaepius coram ſtudioſis medicinae a nobis inſtitutum. Hoc confirmat ſanguinem, & ſpiritus habere rationem corporis continui, nec poſſe alicubi affici, ut non tota compatiatur maſſa: quam primum enim ſolo halitu plus ſanguinis in cordis ventriculum impellitur, quam ab altera parte egeri poſſit: videmus vaſa capillaria in momento turgeſcere ſanguine, ipſum contendi, ſuoque motu privari, ſpiritus animales in anomalos redigi motus, praecordia ſpaſmodicis corripi corrugationibus, ipſumque animal ſuffocari; quibus ex phaenomenis varia deducere poſſemus conſectaria, doctrinae de febribus facem accendentia, ſed plura addere temporis, & pagellarum vetat anguſtia. Tu lector benevole evolve elegantiſſimam Camerarii diſputationem de experimento Pneumatico, & rei medicae de tot inventis recentiorum gratulare. D.O.M. ſit laus, & gloria in ſempiternum, Amen.

DISPUTATIO VII.

DISSERTATIO MEDICA;

DE PERNIONIBUS.

RESPONDENTE

JOH. HENRICO MULLERO, Rintelienſi.

J. N. J.

THESES

I. SI totam ampliſſimi hujus mundi fabricam quaquaverſum perluſtrem, & quaecunque in ejus ſinu recondita ſunt, aut terrae ambitu coeliſque complexu continentur, oculis mentis intuear; Jovis omnia plena, miraculis cuncta referta, & in minimis etiam Numen invenio. Exemplo inter alia infinita eſt ſupenda illa metamorphoſis, quam in vegetabilibus tota die cernimus, eo praeſertim tempore, quo terra (vere) redditur, quam nives oppreſſerant: quippe non ſine magna animi voluptate cuncta reviviſcunt, plantae germinant, atque brevi temporis ſpatio, nobis vix advertentibus, in inſignem exſurgunt altitudinem, & herbaſcenti ſua viriditate, florumque varietate, atque admiranda pulchritudine oculos ſpectantium paſcunt. Verum nec hic terminus eſt aeternae ſapientiae: haec enim ſiderum collegit metas, & annuas hyemis atque aeſtatis vices ad certas redegit leges: ut nihil inter res naturales uſque adeo beatum ſit, quod omnem ferat aetatem, ut potius ad ſenectutem properent omnia. Vix enim ſolis ad brumam recedentis expirat vis, ut non ſtatim longo frigori, & penetrabili damnata ſint omnia, & ſaeva hyemes terram fluminaque advinciant. Hinc fit, ut plurima ex vegetabilium familiis injuria temporis, & aëris fracta, marceſcant, rigeſcant, ſaepius emoriantur, & gelu penitus corrupta, aliam longe induant faciem. Quae

enim antea caput extulerant, ut lenta inter viburna cupreſſus, nunc flacceſcunt, & verſus terram depreſſa jacent, qua ſi ſponte redire velint unde venerant, ut vel tacite innuant, ipſorum texturam everſam, pororum configurationem perverſam, fibras antiqua ſua ſede emotas, & deturbatas, omnemque ſucco nutricio aditum praecluſum eſſe. Quemadmodum autem, & hic digitum Dei veneramur, ita idem fatum ſubire cogimur omnes, idem non ſolum inter tot rerum viciſſitudines, & naſcimur, & morimur, verum etiam iiſdem obnoxii viciſſitudinibus, aſperioris coeli inclementiam variaſque tempeſtates tempore brumali ferre cogimur, ut non raro ab intenſo frigore fluida in ſolido congelentur, pori coarctentur, tubuli obſtruantur, & partes corporis noſtri adeo obrigeſcant, ut vel ſtupore doloroſo, non minus quam perículoſo correptae aegrotent, vel denegato vitali infloxu penitus emoriantur. Placuit itaque impraeſentiarum de pernionibus, malo a frigore contracto, verba facere: tum quod neminem ſciam, qui illud thema publice in cathedra tractaverit, tum quod ſint, quibus labor ille non diſpliceat. Noli autem lector benevole a Medico expectare pictum ſermonem, & Rhetorum floſculis conſperſum: nobis enim qui Muſas colimus ſeveriores, non licet eſſe tam diſertis, neque etiam materiae conditio ejuſmodi fucum patitur, quum veritatem pro ſcopo habeam, quam nudam in ſcenam introducere oportet. Faxit Deus, ut feliciter.

II. *Galenus* deſcribit perniones per mortificationem a nive. *cl. Bruno* dicit, quod ſit ſoluta continuitas, aut fiſſura, vel indetrimentum manuum, & pedum hyberno tempore a ſummis algoribus proveniens. Nobis nihil aliud ſunt, quam tumores inflammatorii, nunc cum, nunc ſine exulceratione, a ſummo frigore in manuum, & pedum extremitatibus producti.

III. Subjectum ſunt partes extremae, & a corde remotiores, quae plerumque aëris injuriis magis expoſitae minuſque calidae ſunt. Verum non ſolum cuticula, & quod huic ſubjacet reticulare corpus, inter cujus foraminula crebriora oculo armato conſpici poſſunt ſudoris vaſcula, patitur, ſed tota illa ſubſtantia fibroſa, quae proprie cutis nomen meretur, ex arteriarum, venarum, nervorum, ac tendinum extremitatibus contexta, cum pyramidalibus papillulis ipſis nervis continuis, & cum ſudoris vaſculis ad cuticulam exſurgentibus, afficitur, quae omnia celeberrimus aevi hujus anatomicus *Dn. Bohn* ſub faſciculo fibroſo accurate depingit.

IV. Neceſſum autem erit, ut paulo altius repetamus ex Phyſica generali, quid calor, & frigus ſint in noſtro corpore, quum tota haec doctrina haud exiguam inde foenerari poſſit lucem. Nempe corpus noſtrum refrigerari dicitur, quoties ob imminutum ſanguinis, & humorum circulantium motum tremulus fibrillarum motus, qui ipſis naturalis, & conſuetus eſt, ſiſtitur, vel ſaltem imminuitur. Sicut enim natura caloris in celerrima particularum ſecundum omnes dimenſiones agitatione conſiſtit, ita frigus ab earundem quiete, vel ſaltem minori motu dependet. Quo ipſo palam fit, quietem non eſſe meram motus negationem, quod plurimi perſuaſum habent, quum ſtare ſive quieſcere aeque poſitivi quid dicat, quam currere ſive moveri: & pari facilitate dicere poſſem, ipſum motum eſſe negationem quietis, & conſequenter nihil ponere. Denotat itaque quies permanſionem in eodem ſitu reſpectu aliorum corporum illud proxime ambientium: & per quietem indureſcit aqua, corpus noſtrum incrementum capeſſit, caro abſciſſa reſtituitur, vulnera conſolidantur, ut recte dixerit Philoſophus *part. 2. princip.* §. 55. nullum gluten excogitari poſſe, quo corpora conglutinari poſſint firmius, quam eorundem quiete, & immediata juxta ſe poſitione: id quod variis experimentis probari poteſt; ſi enim duo cylindri marmorei exacte politi, ſuperficiebus ſuis ſe immediate attingant, eo ipſo momento ſibi firmiter adhaerebunt, ut pondere 800. libram vix ac ne vix quidem divelli poſſint, quod inter alia curioſa apud Dn. Praeſidem videre contigit.

V. Dein-

V. Deinde ex oeconomia animali notari velim, omnes corporis noſtri humores in ſtatu ſanitatis tubulos partium ſolidarum, omniſque generis vaſa tum majora, tum minora torrentis inſtar, & celeri pede permeare, quod ſi eorundem fluiditas imminuatur, aut alacris iſte, & perennis motus, a quacunque id tandem fiat cauſſa, retardetur, aut ſufflaminetur, contumaces viſcerum ſtatim oriri obſtructiones, ipſoſque humores in offam craſſam degenerare, uti id in decocto crurum vituli aëri expoſito cernere licet, ut viſcoſitati huic, & mucilaginoſitati plurium morborum natales merito in acceptis ferantur, utpote e quorum ſinu agmina morborum prodeunt, variaeque calamitates, & aerumnae eas a tergo ſequuntur, ut nulla fere pars corporis noſtri ſit, quae non poenam praevaricationis hujus luere cogatur. Exinde ventriculus vitali ſuo defraudatur fermento, chylus in paſtam acidam abit, & viſcidam, ſanguis peregrina contaminatur intemperie, glandulae excretorio ſuo exuuntur munere, viſcera infarciuntur, totus corporis habitus in pejus ruit, omniaque ſpectant ad interitum, & ſi non mors ipſa, ſaltem ſenectus, ipſa morte quandoque pejor, acceleratur. E quibus apparet, nequaquam peccare illos, qui hodierno tempore ad ſalia volatilia tanquam veram ſalutis anchoram confugiunt: haec enim ſunt, quae viſcera ab infarctu liberant, obſtructa vaſa capillaria reſerant, itum & reditum humorum reſtituunt, a morbis chronicis praeſervant, ipſamque ſenectutem retardant. Sed in viam!

VI. Praelibatis itaque his fontibus, pernionum cauſſam proximam, & immediatam ſtatuimus obſtructionem, dum fluidi, & agiles humores ab externo frigore in motu ſuo praepediuntur, atque abeuntibus particulis volatilioribus, inordinata quaedam, & confuſa reliquarum intra tubulos, & extremitates vaſculorum introducitur miſtura, quae inepta ad circulandum, fibras circumjacentes premit, ipſiſque ſpiritibus animalibus obicem ponit, ut priſtino more influere neſciant; unde ſemper formicationis ſenſus, tumor, aliaque apparent phaenomena, humorum reſtagnationem, & ſpirituum inertiam haud obſcure indicantia.

VII. Verum enim vero ipſa obſtructio duobus modis fieri poteſt. Aut enim tubuli partis alicujus ſolidae in totum obſtruuntur, ut nec ſanguini, nec humoribus circulantibus, nec ſpiritibus animalibus ingreſſus, & egreſſus concedatur, quae pars tunc emoritur, & gangraena, vel ſphacelo corripitur. Aut tubuli in tantum obſtruuntur, ut aliqualis humoribus permittatur ingreſſus iſque facilior, quam egreſſus, unde quum plus inferatur, quam egredi poſſit, tumores varii naſcuntur. Quod ſi eouſque augeatur obſtructio, ut ſalia poros partis alicujus membranoſae in tantum obſtruant, ut exigua ſaltem juxta ſe relinquant intervalla, ſoli materiae primi elementi pervia, oritur obſtructio inflammatoria, hoc eſt, tunc ignis ibidem producitur, dum rigidae hae partes perniciſſimo hujus elementi nullibi incluſi, nullibi excluſi, motu agitatae, fibrillas divellunt, & diſcerpunt, quae in cincinnos reſilientes vicinos tubulos antea adhuc patulos comprimunt, unde brevi inflammatorius fit tumor, in abſceſſum tandem aut etiam gangraenam, niſi citius in medium conſulatur, degenerans. Et quum inflammationis hujus varii dentur gradus, forte non errabimus, ſi & perniones ad ejuſmodi tumores inflammatorios referamus, quum eadem hic appareant phaenomena, qualia in partibus inflammatis conſpiciuntur, v. g. dolor, tumor, rubedo, calor, &c.

VIII. Cauſſa mediata proxima eſt frigus, cujus naturam diximus conſiſtere in quiete, & hoc quidem per ſe & ſolitarie nullam inducit corruptionem, ſed per accidens ipſam deſtruit partis alicujus texturam, dum humorum itum ſiſtendo, mixturam eorundem turbat; qui enim agiles valde ſunt, avolant, hinc reliqui acriores facti, eo potentius haec ludunt dramata. Accedit quod ſuperveniens calor plus damni inferat, dum ſubito obſtructionem ſolvit, & partes conſtrictas exagitat, quae plus ſpatii occupantes ipſam texturam deſtruunt, ut in floribus conge-

latis id pulchre oſtendit *acutiſſimus Rohault in Phyſica*.

IX. Antequam autem ipſam aggrediar curationem, neceſſe eſt, ut pro exiſtimatione Medici conſervanda, prognoſticum introducam, quo eventum & modum eventus ſcire liceat. Quamvis itaque perniones non exulcerati omni careant periculo, moleſtia tamen pleni ſunt, & niſi in principio radix mali extirpetur, poſtea aegre perfectam medelam admittunt. Quis enim neſcit, particulas acres paxillorum inſtar fibrarum poris infixas eſſe, & acutis ſuis extremitatibus ſcindendo continuitatem earum diſſolvere, quae inde chordarum inſtar in cincinnos reſilientes acres has particulas arctiſſime complectuntur, in quorum interſtitiis tamdiu jacent conſopitae, donec a certa materia ſubtili exagitentur. Hinc jam patet ratio, cur hyeme potius pruritus, dolor & rubedo ſentiatur, quam aeſtate. Aether enim ſeu rectius materia ſubtiliſſima *nob. Philoſopho* dicta, non ſemper una eademque, verſus haec inferiora ſpargitur, ſed pro diverſitate locorum annique temporum nunc parcius nunc copioſius diſpenſatur, & nunc alia atque alia ad nos accedit, prout ſcilicet tellus vel propius vel longius a ſole aliiſque ſideribus diſtat. vid. fundamenta medicinae ad mentem Neotericorum delineata *excell. Dn. Praeſidis*. Soli huic aetheri tribuendum eſt, quod in peregrinationibus & locorum mutationibus alias optime ſani ſaepe aegrotemus, vel contrarium experiamur. Huic etiam acceptum ferendum, quod hoc menſe hae progerminent herbae, hi naſcantur flores; quod vere alii graſſentur morbi, quam autumno, hyeme alii quam aeſtate. Id quod jam ſuo tempore Hippocrates annotavit; ſic enim ſcribit *aphoriſm. 19. ſect. 3: in quibus vis anni temporibus morbi fiunt, nonnulli tamen in quibuſdam ipſorum magis tum fiunt, tum exacerbantur*. Aether autem vel ex ſe & ſua natura morbos infert, dum in ſanguinem noſtrum introductus cum ejus poris non convenit, ſed eos immutando luctam excitat, & nativam ejus miſturam turbat, qui turbationis gradus major vel minor erit, prout aether peregrinus magis vel minus ab aethere amico & familiari abludit: hinc propullulant morbi epidemici maligni, febres malignae & ipſa peſtis: vel ſaltem occaſionaliter & per accidens ſanguini bellum infert, dum quidem placide & ſine magno tumultu per ſanguinis interſtitia fertur, ſed extra eum fomitem in tubulo partis ſolidae latentem reperit, cujus pori cum reliquis quoad figuram & magnitudinem non conveniunt; tunc enim privatam introducit primo fermentationem, deinde quum humor ille rareſactus in ergaſtulo ſuo amplius detineri nequeat, ſed carceribus obſtructionum perruptis, ab humoribus circulantibus verſus cor abripiatur, & cum maſſa ſanguinis intime permiſceri nequeat, etiam huic malignam imprimit labem, unde ortum ſuum trahunt variolae & morbilli, febres intermittentes, aliique morbi periodici.

X. A diverſi etiam aetheris influxu eſt, quod quidam homines calendarium perpetuum in corpore ſuo geſtent, & ex inſolita & notabili mutatione in hac vel illa parte inſtantes anni tempeſtates praeſagire poſſint. Imprimis vero illis haec contingit felicitas mathematica, qui aliquando gravius ſauciati cicatricem habent, cujus pori quoad figuram fuere immutati magiſque ſtabiles redditi; quoties igitur pro diverſa diſtantia & ſitu telluris a ſideribus alius influit aether, aëriſque ſubſequitur mutatio, toties aliam tempeſtatem imminere praedicent. Nam aether caeteros poros totius corporis facile ac citra moleſtiam trajicit: verum in illis, qui in cicatrice ſunt, remoram offendit, quia alio modo intorti & quoad figuram & magnitudinem a reliquis diſcrepantes ſunt, in quos ſi irruat & vi viam ſibi ſternat, doloris ſenſus excitatur. His modo dictis velificatur etiam experimentum, quod in thermometris videre licet. Sunt autem vitra, quae varia ſub forma hodie proſtant, & liquore quodam gelu minus concreſcente ad certam altitudinem replentur. Quo itaque materia ſubtilis copioſius influit, eo magis aër in vitro con-

ten-

tentus rarefiet liquoremque premet, ut deſcendere cogatur: contrarium vero obſervatur, ubi propter aetheris parciorem influxum aër eſt magis condenſatus.

XI. Viſis ſic omnibus quae ad theoriam ſpectare videbantur, ipſam tandem aggredior curationem. Ubi ſtatim notari velim, probe attendendum eſſe, malumne recens ſit, an inveteratum. Quippe in recentibus pernionibus ipſis frigidis curam rectius auſpicamur, quia frigoris lues frigore pellenda eſt, quam latine non minus quam medice deſcripſit Barclajus; cujus verba apponere libet. *Sudum erat*, dicit, *neque portus ab hoſpitio Regis procul; proceſſit igitur nec ſpirantibus ventis, nec acriter ut videbatur inhorrente aëre; contemplatuſque pauliſper glacie ſtratum mare in thalamum rediit, nec dum aliquid de pernicie hyemis ſuſpicatus. Sed dum foco ſe admovet, ex circumſtantibus unus, in dexteram Regis manum, ut forte fit, intuens, advertit vicinum pollici digitum coerulo & eſangui livore rubentem; perituſque coeli illius, ne tu, inquit, Rex, ad ignem acceſſeris. Nocuit tibi aër & digitum exanimavit: ſic jam affectum, pejus ignis intempeſtivo calore perdiderit, frigoris lues alio frigore pellenda eſt. Admiratus Rex primum ſe laeſum negat, quippe nullo doloris ſenſu tentatus. Sed non diu dubitavit, quin recte moneretur. Nam ſtupebat rigens digitus, ſenſumque cum ſanguinis calore amiſerat. De remedio quaerenti, referunt certam eſſe & in promtu medicinam, cujus ſe ſalubritas, brevi quidem, ſed acerrimo dolore inſinuet: id pati oportere, niſi malit intercidere digitum tam noxia hyeme contactum: allatumque eſt vas ſubito plenum nive, non quidem ad ignem domitu, ſed per ipſum triclinii teporem jam ſenſim diffluente. Illo Rex digitum inſerere ex praecepto incolarum monetur: ſubitoque ingens dolor per torpentes paulo ante articulos pene illius patientiam excuſſit. Remeantis in digitum ſenſus documentum primum fuit, quod doleret. Eo modo Rex incolumis evaſit, admonitoque, tam improviſi mali facilior poſtea cautio fuit, vel certe medicina, quippe & paulo poſt aurem dexteram equitantis eadem peſtis aduſſit.* Hactenus citatus Auctor. Neque deſunt rationes, quibus hanc medendi methodum ſuffulcire poſſimus. Quis enim neſcit, omnem ſubitam mutationem eſſe periculoſam! praeſertim hoc in caſu, ubi metuendum eſſet, ne ſubitaneus iſte ſuperveniens calor, totam partis affectae ſtructuram peſſundaret, atque incarceratos humores vehementius agitando, dolorem intenderet, id quod vel ipſa confirmat autoſpia; quum manus frigidae igni admotae, mirum quantum intumeſcant. Et idem corpus noſtrum experitur fatum, quod pomis congelatis accidere ſolet, quae aquae calidae injecta ſtatim corrumpuntur igne majori cum impetu in ea irruente, ut in putrilaginem abeant, & vita, ſi ita loqui liceat, deſtituantur. Verum ſi aquae frigidae immergantur, in qua adhuc amica fluit ſubtiliſſima materia, & quae ſine aliqua magna vi congelatis liquoribus aut ſuccis fluiditatem ſuam naturalem reddere poteſt, ſine ulla laeſione alicujus fibrae ad priſtinum redeunt ſtatum. Vulgus quidem cauſſam quaerit neſcio in qua frigoris extractione, qualem nos admittere non poſſumus, ſed rectius dicimus, fieri id ob materiam ſubtilem magis amicam, vel quod poma congelata in majori conſtituta quiete, quam aqua frigida, huic aliquem ſuae quietis gradum communicent. Hinc videmus, ipſam aquam, ambientem corpora congelata, ſaepius in glaciem abire, dum illa interea gelu ſolvuntur; idemque hic fieri videtur, quod contingit, quando ſal cum nive vel glacie commiſtus in vaſe aquae impoſito agitatur, & derepente aqua vaſis latera circumambiens conglaciatur. Cujus phaenomeni cauſſam Le Grand ita explicat. *Quod videlicet globuli coeleſtis majuſculi, qui aquam agitatione ſua liquidam reddunt, quum plus virium habeant quam illi, qui nivis partibus interlabuntur & commodiorem in rigidis & levioribus ſalis & nivis particulis, locum reperiant, in quo moveantur, fit, ut eo neceſſario pergant. Quumque corporum penetrationem natura non ferat, & omnis motus per circulum fiat,*

glo-

globuli aetherei minores, in ſale & nive contenti majorum acceſſu egredi conantur, & loca derelicta per vitri poros petere. Ut vero illi globuli ad continuandum aquae motum non ſufficiunt, ſequitur, ut illa concreſcat, & glaciei frigus duritiemque naneiſcatur. E diverſo nix ſali commiſta diſſolvitur & in liquorem abit, quoniam a majoribus illis globulis agitatur, qui aquam ſuo motu liquidam ante hac reddebant. Satius itaque erit, aegrum e longinquo igni apponere, aut miti primum frictione cum nive frigus demulcere, & ſenſim mollique agitatione articulos vellicare, qua revocari ſanguis queat, & ſopitae partes reviviſcere.

XII. In malo inveterato potentiora adhibenda ſunt deobſtruentia, qualia ſunt ſpiritus vini ſimplex vel camphoratus, ſpirit. lumbricorum, juniperi, ſal. armoniaci; convulſiv. balſ. arthrit. iſchiat. nervin. *Schafferi*. Tinct. balſam. *Dekkeri*, liq. cor. cer. ſuccin. Commendantur quoque varia olea v. g. vulpin. nardin. cerae, hyper. terebinth. axungia cati ſylveſtr. petroleum, quod juxta *Ettmullerum* & praeſervat & factos jam curat. Oleum pini ab eodem pro praeſervativo & curativo habitum. Inter compoſita eminet unguent. contra perniones *Schröderi*, *Barbette*, ex rapis *Mynſichti*, *Timaei a Güldenklee*; hujuſque cataplaſma ex farina evenacea. *Herſeli* cereviſiam tam diu coctam, ut in craſſioris ſirupi vel mellis conſiſtentiam redigatur & partibus congelatis inunctam miris extollit laudibus. Parem merentur laudem fotus & ſuffitus, quorum hi ex cinnabarinis & balſamicis reſinonis, illi ex ruta, meliſſa, roremarino, lavendula, ſerpillo, origano, ſalvia, concinnantur. Quod ſi dolor valde urgeat, conveniunt paregorica, quales ſunt althaea malv. flor. chamom. ſambuc. croc. ſem. foenigraec.

XIII. Exulceratis imponatur terebinthina, empl. diapalm. de creta, de lytharg. empl. *Barbett.* unguent. cancrinum a Sennerto commendatum. Caeterum toto curationis tempore frigus externum quantum poſſibile arcendum erit, in quo totius curationis cardo vertitur, eum in finem pellis leporina, charta emporetica cum ſpir. vini, veſica bubula cum terebinthina aliaque laudantur. D.O.M. ſit laus & gloria in aeternum.

DISPUTATIO IIX.
DE CHYLIFICATIONE,
SIVE
CIBI IN CHYLUM MUTATIONE.
RESPONDENTE
BERNHARDO WILHELMO GEILFUS. Butisbac.

I. HOdierni Piloſophi, contemplantes hoc univerſum, & non contenti ſolis veterum principiis, eo uſque pervenerunt, ut omiſſis qualitatibus occultis, ſpretiſque facultatibus phyſiologicis, quibus in corporum naturalium explicatione utebantur veteres, in macrocoſmo ſtirpium nutritionem, & auctionem, ſeu vegetationem clare ac perſpicue, per ſolam partium magnitudinem, ſitum & figuram, accedente ſolis calore, & materiae ſubtilis agitatione, explicarunt, & ad ſenſum demonſtrarunt, inter quos agmen ducit & choreas *Joh. Baptiſta Denys, Conſiliarius, & Archiater Regis Galliae*, quem in noſtra, de chylificatione diſputatione medica, in omnibus tanquam fideliſſimum imitabimur Praeceptorem; nulli enim dubitamus, ſi admiranda haec naturae opera in macrocoſmo tam clare ac perſpicue explicari potuerunt, & nos in microcoſmo eadem facilitate ac perſpicuitate admirandum illud chylificationis opus, per ſolam partium figuram magnitudinem & motum in ventriculo, & inteſtinis, orbi erudito proponere, & explicari poſſe. Si enim illi per motum ſucci nutricii, e tullere in ſtirpes a calore impulſi, docuerunt partium diverſitatem, & qualitatum differentiam, ſi inquam

illi

Digitized by Google

illi monſtrarunt, quomodo radices generentur in terra, truncus ſupra terram, pars medullaris in centro, cortex in peripheria, folia itidem flores & fructus. Nos cibi in chyli mutationem brevibus, ſed claris ac perſpicuis verbis, per ipſius diſſolutionem in ore, fermentationem in ventriculo, effervescentiam in inteſtinis tenuibus, ſine ulla non intelligibili ſpecifica facultate, ſine ullo ſpecifico calore, & aliis qualitatibus occultis deſcribemus. Quod ut in medicinae incrementum, & aegrorum ſalutem vergat, invocamus ſummum & macroſmi & microcoſmi conſervatorem Deum T. O. M. velit nobis ſua gratia & ſpiritu veritatis adeſſe, & nos in omnem ducere veritatem.

II. Cibus, quia neque crudus, neque, igni culinari coctus commode deglutiri poteſt, multo minus a fermento ventriculi, ſeu liquore ejus acido (ita enim impoſterum fermentum hoc nominabimus) exacte diſſolvi, opus eſt, ut molitura quaedam praecedat, quae cibum ſubſecuturae fermentationi in ventriculo praeparet, illa praeparatio fit per comeſtionem, quae genus quoddam ſolutionis eſt, in illa comeſtione ſenſatio excitatur, ſeu guſtus, ſenſui tactus adeo ſimilis, ut iſtius ſpecies quaedam eſſe videatur, ut notat *laborioſiſſimus naturae ſcrutator*, & *Philoſophus celeberrimus Ariſtoteles*. Haec ſenſatio quomodo fiat deſcribi poſſet etiam ad mentem, normam & formam Neotericorum, ſi eſſet hujus loci: itaque haec certis ex cauſſis omiſſa, hoc ſaltem notabimus dependere praecipue ab hoc ſenſu & vitam & vegetationem animalium, dum alimenta congrua ab incongruis, & ſalubria a noxiis diſcernit, & pro individuo non minus, quam ſpecie tuenda *Cupido & Venus*, intercedit.

III. Quamprimum cibus quaquaverſum in ore agitatur, & dentibus conteritur, extillat e glandulis peculiare quoddam menſtruum, undique per palati poros affluens, quod ſale ſuo, de quo participat, diſcindit cibum, in minutiora corpuſcula, quae ſalivae ſeu menſtruo innatantia, pro diverſitate motus, quo circuminatando fibras linguae nervoſas afficiunt, ſeſeque poris linguae inſinuant, varios conſtituunt ſapores: ne vero putes, me deſtitutum experimentis, quibus illam corpuſculorum in poros linguae inſinuationem confirmare poſſim, obſerves velim, unum ſaporem non raro alium excludere; nonne enim dulcia praelibata, quia viſcoſa, & valde obſtruentia ſunt, accuratiorem vini guſtum impediunt, aut pervertunt, qui reſtituitur per ſalium, aut acrium comeſtionem, ut linguae pori aperiantur, & viſcoſitates inhaerentes abſtergantur?

IV. Quum vero ſaporum ſpeculatio plurima jucunda, & non minus utilia in ſe contineat, placet, hic nonnihil pedem figere, & ex *cl. Williſ. ſua de ſaporibus cedro ſane digna cogitata producere*: dividit itaque *celeberrimus Angliae Practicus* ſapores in ſimplices, & compoſitos. Simplices recenſentur novem: acris, amarus, ſalſus, acidus aſtringens, acerbus, dulcis, oleoſus, inſipidus.

V. Acris, qualis in pipere inquit, & pyrethro, ſentitur ſapor, quando corporis alicujus particulae ſunt teretes, & aculeatae, eoque modo, quo urticarum aculei figuratae: in his corporibus praepollet ſal volatilis aut alkaliſatus, aut ab igne fluorem paſſus, inter naturalia e multis ſunt ranunculus, ſinapi, in regno vegetabili: in minerali arſenicum, in animali cantharides: inter artificialia ſunt Mercurius ſublimatus, butyrum antimonii & alia, ſi quidem Chymicis notum eſt, corpora ignis beneficio poſſe fieri acriora, quatenus ſtimuli acuuntur, quod videre eſt in vitriolo calcinato, & lapide infernali; & corpora, quae ex ſua natura ſunt acria & corroſiva, ſibi invicem miſta & igni commiſſa, fieri etiam acriora; ſales enim congeneres commiſti jungunt ſuas acies, quod non faciunt ſales diverſi generis, ut videmus, ſi ſpiritus vitrioli affundatur oleo tartari, quae in ſe mutuo agunt, & aculeos diſtringunt, non aliter ac ſi cultri unius, acies alterius aciei affricetur.

VI. Ama-

VI. Amarus ſapor fit a particulis, quarum aculei ſunt furcati, ſuperficie tenus ſaltem ſenſorium afficientibus, non aliter, ac ſi aculeatus diſpaci fructus aſpere in manibus contrectetur.

VII. Salſus producitur ſapor a particulis plurimos angulos habentibus, & quarum laterum acies ſunt aculeatae, ut in vitri confracti fruſtulis manibus arcte compreſſis videmus: talis ſalſedo tolli aut alterari ſaepiſſime poteſt, tum ab igne, ſi ſales repetitis deſtillationibus ſubjiciantur, tum aëre, dum obſervamus ſales antea albos, ſi humido exponuntur aëri, reſolvi in liquorem rubicundum, odoris fuliginoſi, ſi ita loqui liceat, ob nullam aliam cauſſam, quam quia ſalinae particulae volatiles, ab aëre humido a miſto ſolutae avolant, remanentibus ſulphureis, & praedominium nanciſcentibus.

IIX. Saporem acidum dicunt fieri a ſale fixo, in fluorem verſo, dum particulae alicujus corporis modificantur, & figurantur in particulas tetrahedricas, ita ut quovis modo nervoſis fibris applicatae eas pungant, & foveas, ac ampliores immerſiones, quam particulae ſalſae, in iis relinquant: talia corpora ſunt acetum, & ejus ſpiritus, humor melancholicus praeternaturalis, ſaliva ſcorbuticorum, ſuccus pancreaticus praeter naturam acidi illi ſapores corrigi poſſunt longa digeſtione, ac circulatione, vel ſi corpora quaedam liquoribus acidis immergantur, quorum compogem ſolvant, & per corroſionem illam, vel aliter modificentut, vel in paris imbibantut: ſic ſpiritus aceti affuſus ol. tartari, & iterum per deſtillationem abſtractus, omnem amittit aciditatem: ſpiritus vitrioli Mercurio vivo affuſus, & iterum deſtillatus, non magis eſt acidus, ſed aluminoſi ſaporis, ſi Helmontio credimus, & notum eſt, minii additione dulceſcere acetum.

IX. Saporem auſterum, ſive adſtringentem, deſcribimus cum praelaudato Medico, *Dn. Williſio cap. de guſtu*, per particulas hamulis quamplurimis praeditas, quae inter maſticandum fibris infiguntur, eas valde conſtringunt, ac convellunt, non aliter ac ſi pecten, quo lanam carminant, vario hic inde tractu ſuper manus deduceretur. Dum e contra ſaporis acerbi cauſſa etiam conſiſtat in particulis, hamulos, & unciolos habentibus, ſed quae magis ſint hebetes, ac obtuſae, & ſemel infixae non facile tolli poſſint: non aliter, ac fructus bardanae cuti affixus, exinde enim ſtupor ab dentibus acerbis conciliatur. Mirandum quare praeguſtato vitriolo, ſi fumus tabaci ore accipiatur, ſapor auſterus ſenſui a vitriolo impreſſus, in dulceſcentem, & plane mellitum commutetur!

X. Sapor dulcis conſiſtit in titillatione ſenſorii, dum leni affrictu particulae molles jucundum voluptatis ſenſum excitant, non aliter ac plumarum ſtriae hypochondriis ac pedum volis admotae. Saporum horum natura ita clara, & perſpicua cuilibet legenti erit, ut non opus ſit in reliquorum explicatione cum taedio immorari, multo minus de compoſitis hic agere, quum ex antedictis reliqua omnia facile intelligi poſſint. Neque regeres, doctrinam hanc de ſaporibus eſſe magis ingenioſam, quam utilem, certe quum multorum morborum cauſſae conſiſtant in auſtero, amaro, acerbo, acido, &c. docente communi noſtro Praeceptore *Hippocr. lib. de veteri medicina*: maxime neceſſarium erit naturam, & geneſin horum ſaporum noſſe, ut eo felicius a medicamentis corrigi, & immutari poſſint.

XI. Ut vero cibi progreſſum ſequamur: dicimus, particulas cibi in ore ſalivae innatantes, & vario motu agitatas, tandem deglutiri cum ſaliva, & a ventriculo excipi, in quem in ipſa deglutitione, & ventriculi motu, effunditur, liquor quidam acidus per minutiſſimos ductus a glandulis, quibus copioſe referta eſt interior ventriculi membrana, qui liquor acidus inchoatam in ore a ſaliva diſſolutionem continuat, & ulterius perficit, ut in minutiſſimas redigantur corpuſcula deglutita particulas. Ita ut non opus habeamus alias ſpecificas quaſdam, & non intelligibiles excogitare cauſſas, ſed acquieſcere poſſimus in ſola partium diſpoſitione, quum

eoſdem

eoſdem fere effectus videamus frequenter etiam in artificialibus. In molendinis, quibus charta conficitur, aqua continuo ictu, & reditu diſſolvit lintea in minutiſſima filamenta, & fere in materiam pultis inſtar, unde fit charta. In Chymicis operationibus videmus duriſſima ſolvi corpora, v. g. ferrum, aurum, corallia a liquoribus acidis, quales ſunt, ſuccus citri, ſpiritus vitrioli, & alii. Quia horum particulae tetrahedricae permeant corpora diſſolvenda, eaque diſſolvunt.

XII. Ex his ſupponimus liquorem ventriculi acidum, & ſalivam ejuſdem eſſe plane naturae; non ſolum enim obſervamus, interiorem tunicam, & linguae, & ventriculo communem: verum etiam linguae temperiem mutari pro vario ventriculi ſtatu, & ſaepiſſime ita denigrari, & aſcendente fuligine obduci, ut videmus caminum a fumo ſubjecti ignis non raro incruſtari.

XIII. Et illa, quae grati ſunt ſaporis, facillime digeruntur. Hinc etiam deducimus cauſſam linguae ariditatis in febribus ardentibus, quatenus a calore liquor ille acidus in ventriculo exſiccatur, & cum illo ſaliva in ore, hinc ſi commedant aegri, febrem potius augeri videmus, quam corpus nutriri.

XIV. Liquor ille acidus eſt vera, & unica famis, & appetitus cauſſa, in cujus explicatione Auctores valde ſudarunt, dum alii per ſuctionem, alii per fermenti acidi a liene inſpirationem, alii per cibi reliquias; alii denique per ſpiritus famelicos cauſſam explicarint, quorum nomina, & diverſas opiniones videſis apud *Moebium, in ſuis ad invidiam etiam jactis fundamentis phyſiologicis cap. de uſu ventriculi.*

XV. Si enim liquor hic acidus, magna copia effundatur in ventriculum, & nihil, in quod agat, infert moleſtum quendam orificii ventriculi ſenſum, & appetitum ad edendum excitat: quod ſi ſit paulo acrior, excitat famem caninam, & appetitum nimium, ſiquidem obſervamus, ſi calor vehemens illum agitet, tunc edi effectus miratu dignos: nunne videmus, animalia quaedam voracia digerere poſſe concoctu difficillima? ob liquoris hujus aciditatem, qui corrodendo ipſorum ventriculis valde moleſtus eſt, ſi non habeant, quibus ſedent, ac mitigent ejus aciditatem, haecque animalia ſunt quaſi in continua febri: inde concludimus cum Helmontio calorem non efficienter digerere, nec proprie eſſe cauſſam diſſolutionis ciborum, ſed ſolum agitare, & movere aquam ventriculi acidam, ſolutionis veram, & efficientem cauſſam.

XVI. Requiritur ſane calor moderatus, qui juvet, ac promoveat fermentationem, quum nullus calor ſit ſine motu, ſic ſi phiola tegatur manu in praecipitatione olei tartari ebullitio etiam ad oculum fit major: motus corporis excitat appetitum, quatenus ob ſanguinis agitationem aqua acida deſtillat in ventriculum, & qui debilem habent calorem, ſibi optime conſulunt, aſſumentes ſucculadam poſt cibum, & ſuperbibentes vinum malvaticum.

XVII. Calor enim ſalſas particulas liquat ad ſtatum fuſionis, ſi fuerit conveniens, quoniam, ſicut ab admiſtu fermento panis in loco tepido bene, in frigido aegre, in clibano fervente nihil prorſus fermentatur, ita etiam liquor ille acidus nonniſi a moderato ventriculi calore excitatur, a nimis parvo non afficitur, a nimis magno diſcutitur; neque enim ſequitur: quo major eſt ventriculi calor, eo major erit fames, ac eo fortior, & melior ſit coctio; contrarium enim liquet in cauſo, & ventriculi inflammatione: item in Leone, qui etſi inter animalia calidiſſimus eſſe cenſeatur, nihilominus ferrum, aurum, aes non concoquit, quae tamen in ventriculo ſtruthionis facile digeruntur, quemadmodum in aula Ducis Ferrariae ſe ſtruthionem talia metalla deglutientem, & concoquentem vidiſſe refert *Langius l. n. epiſt.* 15. quo de vide *cl. Diemerbroeck.*

XIIX. Verum quamvis aqua haec acida ſit ſufficiens ſolvendis ciborum particulis, tamen ſucceſſu temporis ejus particulae obtunduntur, ut videmus cultros, quo ſaepius illis utimur, eo facilius eorum fieri cuſpides obtuſas.

XIX. Videmus hoc in ſaliva, & in liquore ventriculi: ſiquidem ſalivae particulae obtuſiores factae, perdunt ſuam activitatem, unde guſtus perit, & ſatietas ſupervenit: in ventriculo vero, egreſſo chylo, non ſtatim iterum percipitur illa corroſio, qua fermentum in poris ciborum ſeſe ſubduxit, & denuo de novo affluens, novam debet excitare famem.

XX. His ex principiis quam facile poſſumus reddere rationem, quare ſaepius pereat appetitus in totum, & quare digeſtio fit vitioſa, vel nulla, ſi vel pituita, vel melancholia, vel bilis hoſpitet in ventriculo: nam quemadmodum aqua fortis omnem ſuam perdit activitatem, in ſolvendis metallis, ſi miſceatur cum aqua communi, ſic perit etiam omnis fermenti efficacia, ſi miſceatur aliis cum vitioſis humoribus. & quia liquor acidus deſtillare debet in ventriculum, & titillare membranas ejus pro excitando appetitu: ſi orificia horum ductuum obducantur viſcoſo quodam humore: ſi obſtruantur arteriolarum extremitates, & cum ipſis glandulae, peribit tunc omnis appetitus: in tali caſu admodum proficuus eſt vomitus, ut & uſus liquorum detergentium, ad evacuandum ventriculum; idem accidit in glandulis ſalivalibus limoſo quodam ſucco obductis: ſi enim os non eluatur ante cibi aſſumtionem, vix ullum poteris deprehendere ſaporem: frequentiſſime tale quid obſervamus in reconvaleſcentibus febricitantibus, & in naturis pituitoſis, quibus per noctem in ſomno magna pituitae, & viſculi humoris copia linguam, & palatum obducit.

XXI. Si itaque appetitus pereat ob defectum aquae acidae, tunc conveniunt ſalia, & omnia acida, quae cum cibo deglutita, & agitata a calore ſupplent vicem ventriculi fermenti, & ob hanc cauſſam conamur reſtaurare appetitum cibis aceto, & omphacio conditis: certum etiam eſt, cibos de ſale participantes, facilius coqui, & digeri, ſic panis fermentatus plus nutrit, quam non fermentatus, & recens caro ſuilla difficilioris eſt concoctionis ſale condita.

XXII. Diximus liquorem acidum diſſolvere ulterius cibum maſticatum, & a ſaliva ſolutum, quae diſſolutio ſine ingreſſu in poros minutiſsimarum etiam particularum fieri nequit: inde patet ratio, quare nonnulla, vel plane non, vel tam difficulter concoqui poſsit, ſi enim pori ciborum ita ſint clauſi, ſi particulae ita concatenatae, ut nulla relinquant in ſe ſpatia intermedia, tum incocta, cruda, & indigeſta tranſeunt ventriculum, & inteſtina, & per alvum iterum excernuntur: talia ſunt nuclei ceraſorum, pili, uvarum tunicae &c. quorum ſuperficies eſt adeo firma, & polita, ut liquor acidus non inveniat poros, per quos ingredi, eaque diſſolvere poſsit.

XXIII. Veriſimile itidem eſt, liquorem acidum non exſtillare magna in copia e glandulis in ventriculum, niſi eo tempore quo deglutitur cibus, ut ſupra diximus: unde diſtenduntur fibrae partim a pondere, partim a fermentatione premuntur glandulae, & exprimitur liquor acidus, eo modo quo aqua extillat e ſpongia, manu leviter compreſſa.

XXIV. Et quum in digeſtione & ciborum coctione maximum fiat liquoris hujus diſpendium, conjecturamus, ſucceſſive iterum impleri hoc liquore glandulas; ſi enim confertim fieret, nullas a fame haberemus inducias; ſiquidem glandulae illae ſunt inſtar mammarum lactantium, quae ſuctae copioſe ſeſe exonerant, & nonniſi paulatim replentur; & quemadmodum ubera ſi non ſugantur flacceſcunt, ſic ſi quis inediam per aliquot dies ſuſtinuerit, nullam amplius ſentiet famem, quia pori glandularum ſubſiderunt, ita ut extillare nequeat liquor acidus; unde tandem omnimoda ſequitur earundem exſiccatio, & talem inediam paſſi parca manu debent aſſumere cibum, quia liquor acidus eſt in exigua copia ſuperſtes, adeoque concoctio valde debilis & languida graviſſimi morbi auctor imo & mortis eſſe poteſt, quod obſervatum fuit ſaepiſſime in his, qui poſt longam inediam avide & largiter comederunt.

XXV.

Digitized by Google

XXV. Hactenus nihil admiſimus, niſi quod clare ac diſtincte percipi poſſit, alimenti in chylum mutationem per ſalivae admiſtionem, & dentium contritionem, nec non per ventriculi diſpoſitionem, ibidemque hoſpitans fermentum, additis ciborum poris, & qualitatibus, clare quidem & perſpicue deſcripſimus, ita ut nihil clarius ac evidentius meo judicio dici poſſit. Reſtat ut modum hujus diſſolutionis etiam addamus, antequam ulterius progrediamur.

XXVI. Putamus autem fieri hanc tibi in chylum mutationem in ventriculo per fermentationem quandam, non obſtantibus ſpecioſis etiam argumentis partim *a doctiſſ. Schokio, in tract. de ferment. prolatis, partim a Dn. Piens in tract. de febr. adductis & repetitis*, ad quae in conflictu ſolide reſpondere ſemper parati ſumus.

XXVII. Fit haec fermentatio ſine vehementi motu ſurſum deorſumque, aut tumultuoſa per ventriculi cavitatem agitatione, qualis in aqua ad ignem ebulliente contingit; nihilominus eſt adeo valida, ut per eam cibi licet duriſſimi, qui ſuper igne culinario vix totius diei coctione in lebete emolliri queunt, paucis horis non tantum emolliantur, ſed adeo etiam diſſolvantur ac liquentur, ut particulae ab amica unione disjectae, atque ab invicem divulſae, liquorique ventriculo inhaerenti vel in fuſo commiſtae, pultaceam conſiſtentiam, cremori ptiſanae non abſimilem, conſequantur, ut loquitur *nobiliſſ. Dominus Diemerbroeck* calculum ſuum his addit *Dn. Broeckhuyſen in ſuis de mente & corpore ſuccinctis cogitationibus p.49.* inquiens: concoctio haec non alia eſt, quam fermentatio quaedam, qua cibi ac potus ſaliva permiſti alterantur, inciduntur, ſicuti cibi in lebete circumjectis prunis in convenientem maſſam, vel liquorem mutantur: dixi olla, quia ventriculus eodem modo per vicinas ipſi partes ſovetur; calor enim & ſotus circumjacentium partium, ſive immediate per arterias, ſive ab ipſis prodeat, ut ſunt lien, hepar, pancreas, & meſenterium, concoctionem mirifice promovet. Earum quippe partium particulae celeriter & vario motu adactae, quum per poros ventriculi foris introſpectantes indeſinenter pelluntur, non poſſunt non ſuo impulſu excitare fermentationem, qua totum hoc negocium perficitur, quocirca *Galen.* haec viſcera vocat foculos quoſdam igniarios.

XXVIII. Cibum ſic in chylum mutatum ſtatuimus egredi ventriculo, & ingredi inteſtina tenuia, in quorum limine & principio nova fit efferveſcentia, & novo fermento, a duobus liquoribus acido & ſalſo conſtituto, producta, de qua nonnihil etiam tradidit Dn. Praeſes in ſua de dyſenteria maligna ex iiſdem deſcripta principiis diſputatione.

XXIX. Chylus ceſſante jam fermentatione in ventriculo illabitur inteſtina, ſine ulla vel attractione vel expulſione, cujus egreſſum neceſſario ſubſequitur fibrarum ventriculi ſubſidentia & contractio, qua chyli exitus nonnihil promovetur, non aliter ac ſi veſica aqua vel aëre impleta ſponte contrahitur, ac ſubſidet, quamprimum aër vel aqua diſtenſionis & inflationis cauſſa egrediantur.

XXX. Quum vero illa fibrarum ventriculi diſtenſio nunquam fiat, neque fieri poſſit ſine partium ſub & circumjacentium molli compreſſione, evidentiſſime patet, quare duo diverſi liquores, unus a latere ſiniſtro, alter a dextro, in inteſtinum duodenum coctionis tempore effundantur, ita ut nec hic ullam, non intelligibilem, multo minus probabilem attractionem aut expulſionem imaginari debeamus. Siquidem hepar compreſſum ſtillat bilem, ſuccum pancreaticum vero per proprium ductum & canalem pancreas, quemadmodum videmus, per levem etiam compreſſionem ſpongiam facillime imbibitum evomere humorem.

XXXI. Horum liquorum accurata inſtituenda erit anatomia chymica, ut eo facilius eorum verum & legitimum uſum deſcribere queamus, & quidem de officio ſucci pancreatici vel altum eſt apud veteres ſilentium, vel gravis de ipſius uſu diſceptato; quum enim pancreatis uſus aeque obſcurus & tenebris involutus fuerit,

 non

non potuerunt non de ſucci ejuſdem natura & qualitate facillime a veritatis aberrare ſemita. *Regnerus de Graaff* primus ejuſdem fuit Patronus, qui ſub oculis & directione *cl.Sylvii* cordate ejus uſum & modum colligendi orbi erudito conſecravit: *edito libello quodam gallice de ſucco pancreatico conſcripto, anno* 1666. cujus encomium his extollit verbis *cl.Diemerbroek. Profecto*, inquit, *admodum ingenioſum eſt hoc inventum; ejuſque nomine multum debemus diligenti doctoque inventori, qui hac ſua induſtria magnam facem ad meliorem plurimorum morborum cognitionem accendit.* Et quum ipſe praefatus *clar. Dominus Diemerbroek* in inveſtigando hoc ſucco pancreatico laudandam etiam ſuam adhibuerit induſtriam, nolumus talem virum, de Republica, ob multa clariſſima exſtantia eruditionis rarae monumenta, bene meritum, ſua defraudare laude, ſed ipſius verba huc apponere. *Quum animadverterem*, inquit, *omnes de pancreate opiniones prorſus conjecturales, & omnino incertas eſſe, nec ullis rationibus, aut certis experimentis fulciri, in hujus hactenus fere neglectae partis examen ante hac diligentius incumbere coepi: & poſt multa tentamina anatomica, (quorum nonnulla bene, multa male ſucceſſerunt, propterea, quod in inteſtinum duodenum ſuperius inferiuſque ligatum, & tunc diſciſſum, praeter ſuccum pancreaticum, plerumque copioſa bilis e ductu cholidocho influeret, ſucci pancreatici praeſentiam & ſaporem obſcurans) comperi, cum in vivorum, tum in recenter ſtrangulatorum brutorum ſectionibus e ductu pancreatico manifeſtum quendam liquorum ſublimpidum, & quaſi ſalivoſum, nonnihil auſterum, ac ſubacidum effluere in duodenum inteſtinum, idque interdum copia non contemnenda.* Pergit paulo poſt: *biennio poſtquam haec ſcripſeram, oblata nobis fuit diſp. Doctiſſ. Regneri de Graaff, quondam mei diſcipuli, qua in Academia Leyd. ſub praeſidio cl. Profeſſ. Franc. de le Boë Sylvii, de pancreate, ejuſque uſu publice diſputans, praedictam meam opinionem multo magis confirmabat.* Ex quibus videmus, aequalem deberi utrique gloriam, *& cl. Dn. Diemerbroeck, & Dn. Graaff.*

XXXII. Quibus praemiſſis, deſcribimus ſuccum pancreaticum eſſe menſtruum animale, clarum & pellucidum, ſaporis ad gratiam acidi, ex ſanguinis arterioſi feroſa ac ſubſalſa parte, admiſtis ſpiritibus animalibus, per nervulos minimos allatis, in pancreate excoctum & generatum: a particulis illis acidis profluunt & emanant qualitates incidendi & diſſolvendi, quibus ſuccus ille pancreaticus pollet, & omnia Chymicorum menſtrua ſolvendis corporibus deſtinata.

XXXIII. Aeque magnum de bile fuit apud veteres dubium, eaque de re maxime diſcordes ſunt Doctorum ſententiae. *Ariſtoteles* cum ſuis aſſeclis illam merum eſſe excrementum, & e ſanguine expurgari ſtatuit. Alii eam hepar calefacere, corrobare, & coctionem juvare ſcribunt. *Helmont. Philoſ. acutiſſ.* illi vim balſamicam tribuit. Galeniei eam faecibus inteſtinorum excernendis deſtinatam unanimi credunt conſenſu. Nos dicimus, eſſe ſuccum multo nobiliorem, qui in nemine non invenitur, & ſine quo vivere nemo diu poteſt, *docente id Fernelio, lib.6. pathol. cap.5. ſcribente*, non paucos e vivis ereptos fuiſſe, in quibus non alia interius cauſſa comparuit, quam quod folliculus bile omnino exhauſtus eſſet. Et conſtare ex ſale volatili & lixivioſo, particulis ſulphureis & oleoſis, quibus incidat, attenuet, & penetret: quod notum eſt pictoribus, qui coloribus ſuis admiſcent bilem, non ſolum, ut eo profundius penetrent poros corporum colorandorum, ſed etiam, ne tam facile ab aëris ambientis injuria colores corrumpantur. Notum hoc etiam eſt illis, qui norunt praeparare globulos pro delendis veſtium maculis, quibus bilem ob vim illam penetrandi, incidendi, & abſtergendi admiſcent.

XXXIV. Hi diverſi liquores, quorum unus eſt acidus, alter amarus, novam chyli ventriculo egreſſi in inteſtino duodeno excitant effervefcentiam, quam ſecundam in oeconomia animali vocamus coctionem; qua effervefcentia novam chylus induit formam; qui enim in ventriculo erat craſſus & minus fluxilis, va-

riique

Digitized by Google

riſque coloris, in inteſtinis tenuibus nunc fit fluidior, tenuior, & coloris inſtar lactis candicantis.

XXXV. Cauſſa novae hujus effervescentiae quaerenda eſt in ſale lixivioſo, & ſpiritu acido: quam primum enim ſpiritus acidus affundatur ſali lixivioſo, manifeſta oritur ebullitio, quod probo experimentis Chymicis. Si ſpiritus nitri affundatur limaturae ferri, manifeſta oritur ebullitio, & paulo poſt ex hoc motu calor. Spiritus vitrioli affuſus oleo tartari manifeſtam excitat effervescentiam; quid mirum ergo, ſi ſuccus pancreaticus loco ſpiritus nitri vel vitrioli miſtum cum bile, quae refert naturam olei tartari & limaturam Martis, talem manifeſtam excitet in inteſtinis tenuibus effervescentiam, a qua effervescentia omnes chyli qualitates manifeſte deduci poſſe poſtmodum audiemus.

XXXVI. Fermentatio horum liquorum ab adveniente chylo, craſſo adhuc & viſcido, potius augetur, quam quod impediatur; ſi enim ſpiritui acido & ſali lixivioſo effervescentibus affundatur liquor quidam craſſus, effervescentia augetur: ſic ſi lac affundatur oleo tartari & ſpiritui vitrioli, ſtatim major oritur ebullitio, quoniam omnes liquores craſſi & viſcidi in quavis ebullitione ſeſe magis dilatant, ac expandunt, magiſque rareſiunt, quod videre eſt in melle ebulliente ſuper ignem, ſecus ac in vino & aliis tenuibus liquoribus.

XXXVII. Huic effervescentiae ſi moderatus accedat calor, debita etiam & legitima fit coctio. Si bilis cum tertia parte ſpiritus vitrioli exponatur ſoli, incipiet confeſtim ebullire. Quod ſi calor ille excedat, effervescentia etiam erit violentior & tumultuoſior, inde oriuntur graviſſima capitis mala, vertigo, & phlogoſes inter comedendum, hypochondriacis, & chloroſi laborantibus familiares: quoniam inter comedendum diſtenditur ventriculus, qui diſtenſus comprimit partes adjacentes, quae effundunt ſuos liquores in utroque latere, hepar bilem, & pancreas ſuccum pancreaticum, hi quum vitioſi ſint, intemperies etiam viſcerum adſint calidae, impetuoſius effervescunt, & praedicta ſymptomata excitant, ut ſuperius innuimus, quaeque prolixius & clarius aliquando erunt explicanda, in diſputatione de laeſa chylificatione, ſi Deo placuerit.

XXXVIII. In hac effervescentia potiſſimum ſanitatis punctum conſiſtere, ſatis ſuperque patet, quum non ſolum ſanguinis qualitates, & ſapores, verum etiam ipſius chyli dulcedo, albedo, & in vaſa meſenterii ſpontaneus ingreſſus a ſola hac effervescentia debite peracta dependeant.

XXXIX. Siquidem in illa effervescentia ſeparantur partes homogenae ab heterogeneis, craſſiores, & faeculentiores a tenuioribus & ſubtilioribus, fitque vera faecum praecipitatio. Haec a natura haud aliter inſtituitur, ac nos minium in aceto ſolutum per oleum tartari praecipitamus in ſal dulce, ſaccharum Saturni nominatum: eodem fere modo bilis effervescens cum chylo acido, partem fixiorem ac terreſtriorem in ſubdulce excrementum praecipitat, quod neque de acido ventriculi, neque amatore bilis quicquam refert; quae excrementa etiam a canibus avide deguſtantur: quum e contra, vitioſa praegreſſa effervescentia, nunquam ipſorum arrideant palato. Particulae vero chyli ſubtiliores conantur recedere a centro, quod in omnibus fermentationibus fieri videmus; & illiſae parietibus inteſtinorum impetuoſius adhuc motae illabuntur poris vaſorum meſenterii, pars quaedam ingreditur venas meſaraicas, & ad hepar defertur, in quo fit prima ſanguificatio, pars vero innumeris excipitur vaſis lacteis, & per ductum thoracicum cordi infertur, ibique nova accenſione, de qua *Lovverus* & *Williſius* conſulendi, in ſpiritum vitalem mutatur. Hunc chyli motum promovet & adjuvat muſculorum abdominis, una cum reſpiratione ſurſum deorſumque motorum impulſio, ut erudite defendit *clariſſ. Diemerbroeck. contra Dn. Deuſingium* lib. de motu chyli, ſuctionem quandam ac attractionem partibus tribuentem.

XL. Eadem haec efferveſcentia gratam conciliat chylo dulcedinem; facillime enim per fermentationem ex ſapore amaro & acerbo oritur dulcedo, & hoc quidem in hac efferveſcentia ut plurimum fit a bile, quae deſtruit acidum, & ab acido etiam dulceſcit, quod accurate notavit *Helmontius*, dicens: *acor a bile ſana optime ſubigitur, & acidum dulcificat amarum*. *Clariſſ. Riverius* idem docet in ſua praxi, pag. m. 550. ſcribens: amara dulcificantur per acida, quae ſi intenſa ſint in ſuo gradu, ut ſpiritus vitrioli, aut ſulphuris ipſius aloës, & colocynthidis amaritudinem delent; incidit hic, quod legiſſe me memini apud *clariſſ. Williſium* ſcribentem: a ſalis volatiliſatione formam atque pulchritudinem, atque ſaporem imprimis dulcem rebus accedere: prout in florido animalium ſanguine, fructibus maturis etiam in ſaccharo, lacte & melle experimur. Eodem etiam modo videmus, lithargyrium cum aceto miſtum & oleo tartari praecipitatum dulceſcere, & quum bilis teſte venerando *Helmontio* habeat alkali, ſulphure oleoſo rubro temperatum, mutetque acidum ſuperſtes in ſalſum volatile, facili negocio dulcedinis cauſſa hac ex efferveſcentia explicari poterit.

XLI. Tandem huic efferveſcentiae etiam adſcribimus, quod chylus ſit coloris lactei, praeſupponentes *ex illuſtriſſimo Boyle in ſuo de natura albedinis tractatu*: albedinem, prout eſt qualitas in objecto, in hoc praecipue conſiſtere, quod ſuperficies corporis, quod album dicitur, innumeris quaſi ſuperficieculis aſperetur, quae quum ſint quaſi ſpecularis naturae, eum inſuper in modum ſint poſitae, ut aliis hac, aliis illac ſpectantibus, radios tamen lucis, in eas incidentes, non verſus ſe invicem, ſed extrorſum, oculum ſpectatoris verſum reflectant; de quo videri poſſunt *Philoſophiae atomicae reſuſcitatores*, praeprimis vero *Gaſſendus, tract. de apparente magnitudine ſolis humilis, & ſublimis*. Bilis ſane, & ſuccus pancreaticus, non poſſunt alimenta attenuare, & in minutiſſimas reſolvere particulas, quod illae non arctius ſe uniant, componantque inaequalem ſuperficiem, vel multas ſuperficieculas aſperas, in quarum poris, quum lumen non profundius ſe poſſit inſinuare, reflectitur verſus oculum ſpectatoris, & excitat ſenſum coloris albi. Et haec eſt cauſſa, quare chylus in inteſtinis tenuibus perdat colorem cinereum, cujus cauſſa dubio procul erat, quod lumen altius penetrans in poros, ibidemque diſtractum ob particulas nondum arcte ſociatas, nullam faciebat reflexionem extrorſum. Sic videmus magis candicare calcem vivam, ſi affuſa aqua ejus particulae magis dividantur, & ſeſe poſt arctius conjungant. Eadem eſt cauſſa, quod lithargyrium rubrum miſtum cum aceto, conſtituat liquorem album, qui vocatur Medicis lac virginum. Et quod ſulphur commune, quod ſolutum in lixivio tartari, eſt rubrum, miſtum cum aceto illico lacteſcat & a Chymicis lac ſulphuris vocatur. Quod etiam faciunt ſpiritus cornu cervi, aut fuliginis, liquori acido, vel ſimplici aquae affuſi. Poſſem multas adhuc implere paginas variis experimentis, iiſque meam confirmare opinionem: verum quum ſperem, omnia ita clare ac perſpicue fuiſſe explicata, ut a quovis clare ac diſtincte percipi poſſint, huic labori ſuperſedebo. DEO vero T. O. M. ſit laus & gloria ſempiterna. Amen!

DISPUTATIO IX.

DE SANGUIFICATIONE,

Quae fit in Hepate.

RESPONDENTE

JOH. CHRISTIANO Echunct Hanovienſ.

§. I. UT nulla apud Medicos doctrina majorem in praxi praeſtare poterit fructum, quam ſi verum partium humani corporis uſum exacte noverimus: ſic

ſic nulla unquam fuit, vel erit, quae tot agitata controverſiis, doctrina, quae tot obnoxia litibus, quam haec de ſanguificatione in hepate. Tanta enim eſt rerum humanarum viciſſitudo, ingeniorumque variae ſubinde ortae ſpeculationes, ut nec uno momento eadem perſiſtat res, quas quidem aerumnas in ſolo jecore ita cumulatas vidimus, ut multarum tragoediarum extiterit theatrum. Fuit nobile hoc viſcus per aliquot ſecula in quieta poſſeſſione, & hactenus etiam inter partes corporis humani principales non infimum tenuit locum, donec neſcio quo fato factum, ut inventis vaſis lacteis de ejus auctoritate dubitare coeperint, non pauci etiam ex celeberrimis Medicis, &, ut nulla calamitas ſola, dubium hoc ita increbuerit, ut non ſolum hodie e faſtigio deturbatum, verum etiam inter partes infimi ordinis repoſitum nobile hoc viſcus, non ſine taedio videamus. Rationes ſi examines, invenies quidem plures, paucas vero, quae ſtudio partium non addictis exacte ſatisfaciant: quod pace tot virorum dixerim, qui diſcendi non contendendi gratia publicam aſcendo cathedram. Veniam dabitis, viri clariſſimi, & caliganti his in tenebris lucem veſtro favore affundetis, qui in datis hactenus rationibus acquieſcere non potui. Tu vero clementiſſime Deus largire gratiam, ut omnia in tui gloriam, & aegrorum ſalutem vergant.

§.II. Hepar in ſtatu naturali eſſe dicitur, ſi munere ſuo rite fungatur. Actionum vero integritas dependet ex ſervata naturae lege. Lex naturae eſt: unumquodque debere manere in ſuo ſtatu, donec deturbetur ab alio. Quod ſi omnes hepatis particulae una cum vaſis, & contentis ſeſe recte habeant, quoad ſitum, figuram, & magnitudinem, &c. ipſa etiam hepatis actio pro voto, & naturae deſiderio editur. Sin vero aliqua mutatio particularum, vel ſenſibilium, vel inſenſibilium, quae ex ſenſibilibus conſtant, contingat, actio ejus imminuitur, & imperfecte editur. Ut enim in horologio etiam inſenſibilis figurae &c. mutatio horarum aequalitatem mutat, & in machina hydraulica, uno vel altero obturato canali, motus imperfecte fiunt; ſic ipſo in hepate accidentium horum eſſentialium mutationes totam oeconomiam labefactant, & tandem, niſi mature ſuccurratur, penitus deſtruunt.

§.III. Ipſam vero fabricam, & hepatis ſtructuram prolixius delineare non admittis injuncta, & propoſita brevitas. Nam ejus ex ſemine formationem omnium accuratiſsime propoſuerunt *Highmorus* & *Carteſius*, qui videri poſſunt. Figuram vero ejus concavam, & convexam, ſitum, & vaſa, qualia ſunt venae, arteriae, nervi, vaſa lymphatica, prolixius deſcripſerunt ſeculi noſtri Anatomici oculatiſsimi, *Bartholinus*, *Veslingius*, *von Horne*, *Syvius*, *Gliſſonius*, *Diemerbroeck*, & alii. Nos ejus uſum paucis hiſce pagellis proponimus.

§.IV. Eſſe ſanguificationis officinam confirmatur auctoritate, & ratione. Veteres ſane hac de re nunquam dubitarunt, ut videre eſt apud *Hippocratem lib. de alimento: venarum*, inquit, *origo tanquam radix hepar eſt, & arteriarum cor. Ex his per omnia ſanguis, & ſpiritus pervagatur, calorque per haec permeat. Galenus* etiam, *Ariſtoteles*, *Democritus*, & alii ejuſdem fuere opinionis. Verum enim vero quum auctoritate probata veritas vix fidem mereatur apud hodiernos Medicos, & recte quidem, rationes ſaltem audiemus, quibus ſanguificationem in hepate ſolidiſsime demonſtratum imus.

§.V. Primum argumentum deſumitur ab exigua chyli, per ductum thoracicum influentis, portione. Novimus, quantum corporis humani partibus quotidie decedat, variis motibus, & exercitiis defatigati, id quod chylus reſarcire debet. Erit itaque proportio inter alimentum deperditum, & impendendum. Quis vero ſibi perſuadebit, exiguam illam chyli portionem in minutiſsimis vaſis contentam ſufficere poſſe omnibus totius corporis partibus nutriendis? Quod ſi in memoriam revocem, quae aliquando apud *Sanctorium in ſua medicina ſtatica* legiſſe memini,

magis

magis magiſque in mea opinione confirmabor. Si enim juxta hunc Auctorem quotidie per inſenſibilem tranſpirationem aliquot librae evacuantur, quis erit adeo credulus, ut ſtatuere velit, ſubtiliſsimam chyli partem, per ductum thoracicum apportatam, & nutritioni, & copioſae tranſpirationi, ſufficientem ſuppeditare materiam? Ratio certe aliud ſuadet. Accedit etiam hoc, quod materia illa in chyli receptaculo reperta, non ſolum ſit chylus, ſed maximam partem lymphae ex hepate affluenti debeat, quo non neminis data ad argumentum inſtantia facile infringitur. Patet itaque ex antedictis, non omnem chylum ad glandulas lacteas, & ad ductum thoracicum deſerri, ſed ſolum partem ejus ſubtiliorem; alteram vero partem hepati tranſmitti, ut jam dudum *Deuſingius*. *Belſius*, *Plempius*, & hoc ſemeſtri Dominus Praeſes in ſuis diſputationibus, & lectionibus, tam publicis, quam privatis, demonſtrarunt. Syllogiſmum ſi forte deſideres, cape hunc. Alimentum, quod in locum deperditi impenditur, proportionem habet eum deperdito. Chylus e receptaeulo per ductum thoracicum influens, non habet proportionem, cum deperdito. Ergo chylus ille non eſt corporis alimentum, quod in locum deperditi impedi debet,

§. VI. Secundum argumentum deſumitur ab hepatis ſabrica, & ſtructura, magnitudine, colore, ſitu & vaſis: quae omnia uberrime probant, longe nobiliorem eſſe viſceris hujus uſum, quam ut ſoli depurationi, & tranſcolationi juxta Neotericos quoſdam inſerviat. Natura ſane nihil facit fruſtra. Non opus erat ad tranſcolationem ſanguinis tali hepatis magnitudine, tali colore (vel tacite etiam ſanguificationem docente) tot vaſis ampliſsimis (truncum venae cavae, & portae intelligo) tali ſitu; neque cum inteſtinis per venas meſaraicas immediate communicaret. In forma ſit tale argumentum. Natura nihil facit fruſtra. Ergo hepar ſanguificat. Ratio conſequentiae patet ex antedictis.

§. VII. Officium illud hepatis confirmatur etiam copia venarum meſaraicarum, earundemque magnitudine, unde tertium exſurgit argumentum. Nullibi in partibus carnoſis tot tantaſque cernimus venas, quae ſanguinē arterioſum a nutritione reſiduum excipiant. Sunt autem inteſtina partes membranoſae, non tantam ſanguinis copiam pro ſui nutritione indigentes, unde etiam non eum in finem tot requirebantur venae, quae refluum ſanguinem ſuſciperent. Verum quum videamus innumeras, & amplas eſſe meſenterii venas, argumento eſt, aliam maſſam, praeter ſanguinem ab arteriis tranſmiſſum, & ab inteſtinorum nutritione reſiduum, in illis contineri, unde adeo tumeant, & tanta in copia reperiantur. Hinc argumentor. Si plures ſunt venae meſaraicae, quam ſanguini a nutritione inteſtinorum reſiduo vehendo erant neceſſariae, pars chyli intrat venas meſaraicas. Verum eſt prius: ergo etiam poſterius.

§. IIX. Patroni ſanguificationis in corde chyli in vaſa lactea ingreſſum ſtatuunt, fieri per eorundem poros; concedant mihi eodem frui jure, & chyli in venas meſaraicas ingreſſum per poros explicare. Pars chyli in illa efferveſcentia, quae fit in inteſtino duodeno (de qua in ſua de *chylificatione* diſputatione, in academia hac ſub praeſidio Domini Praeſidis omnium cum applauſu habita, Dominus *Gilfuſius*, medicinae candidatus meritiſsimus) ingreditur per poros venas meſaraicas, & ſanguini miſta ad hepar defertur, ibidemque in cruorem, ut cum Helmontio loquar, mutatur. Hinc manifeſta deprehenditur diverſitas inter ſanguinem in vena cava contentum, & inter ſanguinem alias per vias influentem, quoniam ille chyli portionem vehit, rudimenta ſanguinis in haepatis parenchymate adeptam. Sit ergo quartum argumentum. Si chylus per poros ingredi poteſt vaſa lactea etiam per poros ingredi poterit venas meſaraicas. Antecedens conceditur a Neotericis. Quomodo ergo negabunt conſequens.

§. IX. Probatur hoc ulterius experimento. Si oleum tartari cum ſpiritu vitrioli mi-

Digitized by Google

miſſum in inteſtinis tenuibus efferveſcat, deprehendes venarum meſaraicarum intumeſcentiam, & aliqualem ſanguinis in illis contenti turgeſcentiam. Quod ſi particulis fermentativis conceditur tranſitus, quidni & particulis chyli fermentantibus concedendus erit? unde quinto ſic argumentor. Si particulae liquoris ebullientis poros venarum meſaraicarum ſubire poſſunt, idem etiam poterunt particulae chyli efferveſcentis. Verum eſt prius: ergo etiam poſterius.

§.X. Quid ſi largiter, omnem chylum ingredi vaſa lactea, nonne e vaſis lacteis ingredi poterit venas meſaraicas? Probo id altero experimento, quod nobis ſextum ſuppeditat argumentum. Fiat ligatura in ducto thoracico, vel infra chyli receptaculum, videbis omnem chylum in vaſis lacteis diſpariturum. Jam peto, ut aliae mihi monſtrentur viae, praeter venas meſaraicas, quibus per anaſtomoſes dubio procul conjunguntur.

§.XI. Septimum argumentum petitur à ſtatu epatis praeternaturali. Tota nutritio dependet ex hepatis bona diſpoſitione, qua laeſa tota maſſa ſanguinea corrumpitur, & nutritio vel ſufflaminatur, vel vitioſe fit. Si laboret intemperie calida, generatur ſanguis fervidior, non in depuratione, ſed in ſanguificatione. In intemperie frigida fit e chylo ſanguis ſeroſus, & crudus, dum interea ſpiritus vitales aliquandiu ex ſubtiliori chyli parte in corde generantur. Et vulgus antiqua experientia compertum habet, hepar in brutis bene coloratum deſignare carnis bonitatem. Et quid quaeſo Medicis uſitatius, quam plurimis in morbis vitioſam hepatis ſanguificationem accuſare? Dominus Praeſes aliquoties etiam obſervavit ſubortos in hepate dolores tribus, vel quatuor horis ab aſſumto cibo viſcido, glutinoſo, & coctu difficillimo, quod evidentiſſimum pro ſanguificatione in hepate ſtabilienda argumentum eſſe poteſt.

§.XII. Plura adhuc proferri poſſent, praeprimis de famigeratiſſimo illo *Bilſii* experimento canis adhuc viventis ſecti, in cujus meſenterio arterias nodo vincit, & iterum cutim conſuit, ut rurſus poſt quinque horas aperiat; in quo vacuae arteriae, venae autem refertae ſucco quodam ſubobſcuro, & cinericio deprehenduntur; quum autem hujuſmodi nequeat propagari ab arteriis ob injectum vinculum, neceſſe eſt fateri ab inteſtinis per continuatas radices aſcendere. Quod experimentum multorum torſit ingenia; ſed ne nimium excreſcat diſputatio, paucis his contentus ad ſolvenda contrarium ſentientium argumenta me accingo. Novi equidem multa in contrarium adduci, quorum nonnulla aliquam ſpeciem prae ſe ferunt, ita ut primo intuitu appareat, nec auctoritatem ipſis deeſſe nec rationes. Verum forte non ſunt tanti momenti. Quae enim auctoritati innituntur, ficulneo incedunt pede; quae vero ex ratione deſumuntur, ſolidis carent probationibus.

§.XIII. Argumentum palmarium deſumitur a defectu vaſorum, chylum in hepar deferentium, quod a nonnullis pro ferreo, & adamantino habetur. ℞. negando minorem. Utere oculis, & videbis te errare; venae meſaraicae adſunt, huic negotio dicatae. Inſtas: hae vehunt ſanguinem, ergo non chylum. ℞. utrumque vehunt, & chylum, & ſanguinem. Nonne cava deſcendens cordi advehit, & ſanguinem, & chylum lymphatum.

§.XIV. Argumentum ſecundum eſt tale. Venae meſaraicae non hiant in cavitatem inteſtinorum. Ergo chylus illas non poteſt ingredi. ℞. poſito, non conceſſo, illas non hiare, pori tamen ſufficere poſſunt: neque ego hactenus diverſitatem inter oſcula vaſorum lacteorum, & venarum meſaraicarum obſervare potui. Unde recte ſcribit Dominus Willis: *in ea ſemper fui opinione, chylum aliquatenus immediate e ventriculo, & inteſtinis per ramos venae portae in cruoris maſſam derivari; & ſicut lactei ductus ipſum longo ambitu circumvehunt, quo in truncum venae cavae deſcendentem inſtilletur; ita ut propiori via ſcilicet per haec vaſa in ejuſdem truncum adſcendentem feratur.* Inſtas: quare ergo non effluit ſanguis? ℞. Quare non effluit e

vaſis lacteis chylus? Si dicant in his eſſe valvulas: monſtrentur. Excuſabunt ſe, illas eſſe adeo exiles, ut non incurrant in ſenſus. ℞. Si conjecturae locus, idem jus mihi reſervatum volo, eodem jure tales valvulas in venis meſaraicis conjecturandi. Deinde conſiderandae ſunt ſanguinis particulae, quae ſunt ramoſae, mutuis amplexibus ſibi cohaerentes: orificia venarum meſaraicarum etiam ita ſunt diſpoſita, ut ingreſſum concedant, egreſſum negent: ut videre eſt in naſſa piſcatoria, in quam facilis quidem deſcenſus, ſed revocare gradus hoc opus, hic labor eſt.

§. XV. Tertium argumentum, quod in contrarium profertur eſt tale. Ubi nulla cavitas, ibi nulla coctio. In hepate nulla cavitas. Ergo in hepate nulla coctio. ℞. 1. ad majorem. Ubi nulla cavitas profunda, ibi nulla coctio, nego. Ubi plane nulla cavitas, ibi nulla coctio concedo. Jam ad minorem. In hepate nulla profunda cavitas, concedo. In hepate plane nulla cavitas, nego; adeſt enim cavitas ſui generis, qualem ſolent habere glandulae, & quae coctioni, & fermentationi ſufficit, ut videmus in pancreate ventriculi, & ſalivalibus glandulis. Hepar vero eſſe partem glanduloſam docet *Malpighius tract. de hepate cap. 2. & 3.* obſervavit enim. Jecoris ſubſtantiam in homine ex lobulis contextam, hoſque ex glanduloſis acinis compoſitos eſſe, qui racemorum congeriem exhibent; & propria circumambiente membrana, ac continuatis per tranſverſum membranoſis nexibus firmantur, ita ut intermedia ſpatia, & minimae rimulae inter lobulorum latera emergant. 2. Totam hepatis molem conſtare ex acinis glanduloſis, & diverſis vaſorum propaginibus, atque hinc, ut illa ſimul commune opus peragant, neceſſe eſſe, ut inter vaſa, & iſtas glandulas acriter commercium intercedat; ex his & aliis tandem concludit *Malpighius*, hepar eſſe glandulam conglomeratam. Quae novae clariſſimi viri obſervationes multas hepaticas tenebras diſcutiunt, magnamque ad penitiorem cognitionem jecoris facem accendunt, ut loquitur *Dn. Diemerbroeck*. Nec curanda erunt, de quibus hic conqueritur, dicens: *dolendus eſt infortunati hepatis ſtatus, utpote quod olim princeps viſcus appellatum, & a Galeno in ſummo ſanguificationis throno depoſitum, in eoque jam multis ſeculis communi medico conſenſu magnifice exaltatum, his noſtris temporibus a ſolio iſto depulſum atque dejectum, omnique principatu exutum atque privatum eſt, imo mortuum ac ſepultum, ironicoque epitaphio a Bartholino inſcriptum, jam tandem praeter omnem exſpectationem, ut bombix in vilem papilionem, ita in ſervilem glandulam conglomeratam mutatum miſere reſurgit, ac reviviſcit*. Quod enim inter glandulas conglomeratas numeretur, hoc hepati nihil de ſua derogat auctoritate, ſed multo magis coctionem in illo peculiarem confirmat.

℞. 2. Diſtinguendo inter haematoſin, & pneumatoſin; in hac inſignis cavitas, ut videmus in corde, requiritur. Non vero in illa.

℞. 3. Si non obſtante illa de cavitate difficultate cl. Bartholinus ante hac ſanguificationem in hepate propugnavit, etiam nobis licebit hac non obſtante, modo aliae adſint praegnantes rationes, illam defendere. Ficulnea eſt iſta objectio, inquit cl. Moebius, ubi nulla cavitas, ibi nulla coctio: imo eo accuratior videtur coctio, ubi per parenchymatis inſenſiles poros coquendo humori tranſeundum eſt.

Paracelſus ad hoc argumentum olim paulo aliter reſpondit, & ex hoc *Helmontius*. Ille de uſu hepatis *tract. 2. l. 2. tart.* *diſtantia*, illa, ait, *quae eſt a ſtomacho ad hepar, ab hepate ad renes, id eſt, quae intra ſtomachum, & renes ſunt, & ab inteſtinis ad latus, eſt regio hepatis*: quibus innuit ipſas etiam venas meſaraicas per hypochondria diſperſas ſanguinem ſimul conficere.

Hic vero *lib. de ſextupl. alimenti digeſtione* inquit: *igitur pluralitas venarum meſenterii eſt ipſius ſtomachus jecoris, & officina praeparativa cruoris, ejuſque perfectionem jecur ſperat in cruorem adhuc nudum, poſtquam in venam cavam reconditus eſt*; lib. de Jure duumviratus ait: *docui alibi, ſtomachum hepatis non eſſe inſignem ali-*

quam

quam cavitatem intra ſuum viſous patulam : ſed ipſas meſenterii venas eſſe ſanguificationis thecam, in quam jecur prima ſanguificationis radiat ſpiracula.

§.XVI. Quartum argumentum tale eſt. Si nulla datur anaſtomoſis venae portae, & venae cavae, ſanguificatio non fit in hepate. Verum eſt prius: ergo etiam poſterius. ℞. 1. negando antecedens: datur enim talis anaſtomoſis juxta celeberrimos viros: Bartholinum, Rolfincium, Gliſſonium accuratiſſimum hepatis perſcrutatorem, & alios. ℞. 2. poſito anaſtomoſes non dari, tamen ſufficit, ſi mediante ipſo parenchymate ſanguis chyloſus, ut ita loquar, a vena portae communicari poſſit venae cavae, id quod ſanguificationem in hepate magis probabilem, quam dubiam reddit.

§.XVII. Non nemo acriter defendens omnem chylum deferri in cor, nullum vero in hepar, ſpecioſa ſane habet argumenta, etiam paucis ventilanda. Sit itaque quintum. *Cbilum*, dicit, *non ingredi venas meſaraicas, nec dari tranſitum in illas venas ex inteſtinis, patet ex experimento, quod aliquoties tentavi. Ligavi*, pergit, *unum inteſtinorum extremum, & ab altero extremo aërem inflavi, ſicque etiam illud ligavi extremum. Quo facto manibus preſſi inteſtina illa tenuina inflata, repleta adhuc chylo, & illa obſervatione ne obſervare quidem potui, quid intraſſe venas meſaraicas, quum inflatio non ſolum maneret eadem, ſed & venae meſaraicae, non comparerent turgidiores, & repletiores.* Praeterea ſpiritum vini tinctum colore nigro indidit inteſtinis tenuibus, eaque poſtmodum inflavit, & firmiter ligavit. Quae preſſa ne datum unguem cedebant, ita ut nullum apparuerit veſtigium, ſpiritum hunc volatilem, & ſubtilem ingredi potuiſſe venas meſaraicas. Verum quum vir ille clariſſimus paulo poſt fateatur, ſe hoc experimento etiam colligere nunquam potuiſſe, quid de liquore, indito inteſtinis, tranſiiſſe vaſorum lacteorum poros, eo ipſo ſane corruit robur prioris argumenti. Siquidem ſi per illam manuum preſſionem liquor ille artificialis, vel etiam naturalis (chylus) non potuit tranſitum invenire in vaſa lactea, quare exinde quis velit probare, chylum non deferri in vaſa lactea, quare exinde quis velit probare, chylum non deferri in vaſa lactea. Conſequentia ſane nulla eſſet. Multo minus poterit quis inde inferre, chylum non tranſire in venas meſaraicas. Quadrant huc verba *Pechlini*, de oſculis vaſorum lacteorum: *neque enim*, inquit, *in laxo vacuoque inteſtino patere hoſce aditus credibile eſt, ſive quod valvulae, quae ipſas obſident, conſtringantur, ſeu quod contorta intus oſcula fibrarum collapſu coaleſcant.* Ad experimenta illa eum eodem dicimus, Quod flatus, & meſaraicarum venarum, & lacteorum vaſorum oſcula obſideat, nitentique liquido viſcoſitate ſua renitatur, ceu oleum aërem arcere a bronchialibus inſectorum tubulis ſolet. Certe his non obſtantibus magnus ille *Harvejus*, hodieque *Cornelius Conſentinus*, *Ariſtotelem* uterque ſecuti, nutricii cremoris plurimum in meſaraicas abripi venas exiſtimant, vel quod in avibus nullum ſit lacteorum veſtigium, quum ſit meſenterii, aut quod in piſcium pleriſque non ſit; quid quod ex rajae inteſtino manifeſtiſſimus videatur in meſaraicas aditus; vidiſſe enim ſe albo diſtinctum lacte hepaticum ſanguinem ſunt qui gloriantur. *Vide Pechlinum.*

§.XIIX. Sextum argumentum innititur praelaudati viri experimento, priori magis ſpecioſo. Canem cibo replevit, & elapſis aliquot horis in thorace ad quartam, vel quintam coſtam paulo ſupra cor vulnus adegit profunde uſque ad thoracis cavitatem, & indito digito, ferratim prius adaptato ungue, ductum thoracicum dilaceravit, quo facto vulnus clauſit, & per duos dies canem cibavit, qui his elapſis mortuus eſt. In aperto cadavere invenit copioſum chylum in thoracis cavitate, vaſis lacteis, & inteſtinis. Hinc infert: ſi chylus deferretur per venas meſaraicas, canis fame nondum obiiſſet. Verum ego non video ſolidam conſequentiae rationem; quamvis enim pars chyli primo die adhuc intraverit venas meſarai-

Digitized by Google

ſaraicas, tamen ejus motus paulo poſt fuit impeditus ob laeſam in inteſtino duodeno efferveſcentiam, a copia chyli ibidem reſtagnante, & ſuccos fermentativos obruente. 2. Vera mortis cauſſa fuit defectus ſpiritus vitalis, qui in corde non fuit generatus, & ipſi etiam ſpiritus animales ob eandem cauſſam, & liquoris animalis laeſam circulationem defecerunt, alias famem diutius adhuc tolerare potuiſſet canis. Sed finem impono calamo. DEO vero ſit laus, & gloria in aeternum.

DISPUTATIO X.
DE VENENI PESTILENTIALIS,
Ut &
Alexipharmacorum Natura & in Corpus Humanum agendi modo; ex verae Philoſophiae principiis perſpicue demonſtrato, multiſque experimentis ſuffulto.

RESPONDENTE

HENRICO HORGHIO, Eſchveg. Haſſo.

J. N. J.

VENENI PESTILENTIS naturam explicaturo nihil magis neceſſarium eſſe videtur, quam ut prima ejus rudimenta ab ortu & incunabulis ſedulo inquiram; *quale enim quidque eſt ortu abſoluto & perfecto; talem ipſius naturam eſſe dicimus*, ut ex vero Ariſt. lib. 1. de Republ. cap. 2. nec perfecta alicujus rei ſcientia acquiri poteſt, ortu ejus ignorato; unde factum eſt, ut natura a naſcendo denominationem ſortita fuerit: hac igitur via inceſſurus unicuique (modo mente nullis praejudiciis, homines ad veritatis lucem caecutire facientibus faſcinata ad demonſtrationum ſeriem attendere dignabitur) clare me oſtenſurum ſpero, quaenam truculenti hujus hoſtis ſint ſpicula, quibus in miſeros mortales tanta ſtrage debacchari ſolet.

I. Antequam autem hoc aggrediar, notandum venit, terrae ut & corporis noſtri ex ea oriundi particulas valde irregularium eſſe figurarum, & magnitudinum, neque a natura dolabris exaſciatas neque manuum opera ad normam diviſas neque ad geometricam perfectionem, & planitiem efformatas eſſe, ut tam arcte ſibi jungi, & ſtructura tam ordinata coire, & coaleſcere potuerint, quin multae inter ipſas rimae relinquantur, & intervalla, quae, quum vacuum detur nullibi, imo dari contradictorium ſit, & impoſſibile, materia quadam ſubtiliori, agiliori, & ad implendas omnium pororum figuras accommodata impleri neceſſe eſt, quae nobis vel coeleſtis, vel aetheris, vel ſubtilis materiae nomine inſignitur.

II. Conſiderari etiam velim, interiora telluris viſcera multa ſalium copia impraegnata eſſe, quae cum aquae dulcis particulis ad remota uſque loca in fontes pergentibus, ex mari venientia ob particularum rigiditatem, quae vel ſolo contactu, & ſapore ſeſe prodit, per exiguos illos anfractus, & flexus, qui circa ſabuli grana reperiuntur, labi non poſſunt, ſed ibi haerere debent, unde etiam ex quibuſdam montibus (praeprimis, uti mihi ab oculatis teſtibus relatum eſt, in Polonia) magnae ſalium moles inſtar lapidum concretae effodiuntur, & humano uſui inſerviunt.

III. His autem ita cognitis facile intelligemus, quo pacto materia ſubtilis terram perpetuo pertranſiens, ejus moleculas nonnihil concutiat, ita ut hinc inde, non ſecus ac arborum rami a vento, motu tremulo agitatae intervalla modo majora, modo minora inter ſe relinquant, ſicque ſalium particulas terrae poris inſidentes ſemper feriant, contundant, diſcerpant, & ex rigidis, & duris planas, ac quodammodo flexiles faciant: fieri etiam poteſt, ut multae ſalium particulae con-

gregatae, & ab aliis ſeparatae a calore (qui nihil aliud eſt, quam particularum terreſtrium a materia ſubtili varia agitatio) fortius exagitentur, unaeque ab aliis attritae, & quoad ſuperficiem laevigatae tandem ſucceſſu temporis in tenues lamellas complanentur, non aliter ac lapides, & duriſſima ſaxa hinc inde reciprocata poliri videmus.

IV. Particulae autem ſalium tenuiores factae, & leviores caloris vi ſurſum feruntur, & per longiores terrarum tractus tranſeuntes duris parietibus alliſae aut lapidibus affrictae, quoad extremitates ſuas magis magiſque exacuuntur, ita ut ipſas inſtar gladiolorum pungentium, & ab utroque latere ſcindentium ſatis commode concipere liceat: harum igitur plures ſimul junctae ſpiritus acerrimos, cauſticos, & ſumme corroſivos conſtituunt, qui deinceps pro diverſitate materiae, cum qua concreſcunt, varia componunt mineralia, ut ſtibium, arſenicum &c. quae in humanum corpus aſſumta, calore rarefacta hinc inde obvolitant, ſuaque, qua pollent, acie, & acrimonia fluidas praecipue partes dividendo, humores incidendo, ſanguinem fundendo, & plus juſto attenuando, nauſeam, vomitum, tormina, roſiones, lypothymias, tremores, convulſiones, deliria, aliosque horribiles ſymptomatum paroxyſmos excitant, imo totius corporis noſtri machinae deſtructionem moliuntur, ac infami VENENORUM nomine veniunt.

V. Neque eſt, quod quiſdam ex impoſſibilitatis praetextu circa veneni generationem idem mecum ſentire renuat, remque hanc merum cerebri mei commentum eſſe contendat: hic oculos aperito, & , niſi caecus ſit, videbit, naturam in perpetua alterationum machinatione verſari, nihilque in natura obſervari crebrius, quam quod una corpora aliis occurrendo figuras mutent, & magnitudines: nonne videmus aquam, qua nihil fere mollius per quendam temporis tractum duriſſima quaeque ſaxa excavare? Et ubi deficit natura in agendi robore, & viribus, hoc ſaepius iteratis, aut perpetuis etiam actionibus facile compenſare poteſt. Nonne videmus, duriſſimos, & ex auro confectos anulos molliſſimis delicatiſſimarum virginum, & muliercularum manibus conſumi? Et quid multis? ſi quis hoc in chymia, quae in transfigurandis corporibus pantamorphae naturae quaſi ſimia eſt, contingere oculis cernat, quidni etiam illud a natura longe excellentiori fieri poſſe credet? Ejus enim artifices ſalem, vel purum, vel alii corpori maxime ſicco, & fixo, ut lateri coctili aut ſilicibus contuſis immiſtum igni ſuperimponunt, unde fit ut ſalium particulae fortiſſimo igne hinc inde commotae, & vehementer agitatae modo antea explicato metaſchematiſmum patiantur, ſicque tandem agiliores factae, & leviores in alembicum aſcendunt, ibique non amplius ſalis qualitates prae ſe ferunt, ſed aquam quandam fortiſſimam duriſſima quaeque metalla corrodentem conſtituunt.

VI. Nec mirum, quod ſalia, quae hominis ſanitati, & vitae alias ſumme proficua ſunt, priſtinae benignitatis oblita, malignitatem induant hominiſque interitum moliantur: eadem enim, ſi variis Chymicorum praeparationibus ſubjiciantur, ignisque metamorphoſes ſuſtineant, optima fiunt alexipharmaca, atque ita malignitatem qua homini nocuerunt, benignitate longe majori compenſant.

VI. Quibus ſuperatis, vix quicquam difficultatis ſupereſſe puto, ut oſtendam, quo pacto virulenti hi ſpiritus ex intimo terrae gremio, ſuprapoſito ſibi aëri communicari, tantamque corporibus noſtris noxam inferre queant. Quod ut eo facilius & felicius praeſtem, notandum eſt, materiam ſubtilem pro diverſitate aeſtatis modo majori modo minori copia terram pertranſire, & in ipſius viſceribus non aliter ac in extima ſuperficie calorem, vel augere, vel diminuere poſſe. Itaque ſi contingat, ut, quod experientia teſtatur, ſol nimio calore in haec inferiora agat, fieri facile poteſt, ut ſpiritus illi acres, & volatiles ſive venenata effluvia, quae alias ob caloris defectum ad exteriorem terrae ſuperficiem uſque elevari non poterant,

Digitized by Google

terant, majori materiae ſubtilis agitatione rarefacta, ac ob motus accelerationem leviora facta altius enitantur, & extima telluris ſuperficie ſuperata, in aëre per exporrectas longe lateque regnorum ditiones divagentur. Et quo laxioribus rimis patuliſque meatibus, qui vel ab occultis aquarum lapſibus excavati, vel a terrae motibus aperti ſunt, terra fatiſcet, eo facilius, & largius ex abditis ejus latibulis in altum emerget peſtilens hoc virus.

IIX. Quis autem ignorat, quantum cum exterioribus aëris corpuſculis corpori noſtro intercedat commercium? Ab eodem fonte tam necis, quam vitae, & ſalutis petuntur initia: haec eadem ſunt, quibus per vices inſpiratis, & exſpiratis halitum ducimus, & ſalivae quoque immiſta ad ventriculum amandamus: haec eadem ſunt, quae corporis noſtri poros, & inſenſiles meatus ſubeundo ſanguini circulanti admiſcentur, & ad quaſvis cum ipſo partes deferuntur. Quocirca ſine magna difficultate cogitare licet, quo pacto aër ſalibus hiſce ſumme acribus, & volatilibus praegnans, venenatam labem corporis noſtri humoribus, & ſanguini aſpergat, totumque deinceps per corpus miaſmata ſua diſſeminet.

IX. Quantum igitur ad humores, putemus ipſos ab inſidioſo hoc hoſte acriter impugnari, quibus ceu ſanitatis noſtrae cuſtodibus expugnatis, de ſalute noſtra conclamatum eſt. *Primo* itaque conſideremus, virulenta haec corpuſcula bili admiſta, ſua qua gaudent, volatilitate ejus particulas ſecum abducere, & in eundem ſimul motum vindicare; bilis enim ſalium volatilium copia ſcatens maximam cum veneno, genuina ſalium progenie, affinitatem alit; unde fit ut ſalinae bilis particulae venenatis valde congeneres in eundem cum ipſis motum conſpirent, acies ſuas jungant, ſenſimque ac ſenſim acriores fiant, eodem modo, ac Mercurius ſublimatus, & aquae Stygiae ſibi commiſſae paulatim magis, & magis exacuuntur: peſtiferi igitur halitus una cum aſſociata ſibi bile junctis viribus ſanguinem vitae noſtrae theſaurum clandeſtinis machinationibus adoriuntur, compagem ejus nimis, & ultra naturae limites laxando, attenuando, unde vires paulatim deficientes totalem oeconomiae noſtrae ruinam minantur.

X. Non vero tam facile ſuccum pancreaticum in ſua caſtra trahere poteſt, hic enim pro corporis ſalute fideliter quaſi excubias agens adventantem adverſarium, non ſine maximo ſtrepitu excipit, acutis ipſius ſpiculis particularum ſuarum ceu telorum aciem obvertendo; dum enim duo haec corpora ob diverſum particularum motum, figuram, & magnitudinem difficilius miſcentur, ſibi invicem commiſſa particulis unis alias impellentibus, mutuo in ſe agunt, magnumque excitant ſtrepitum, & pugnam; verum ob advenientes undique auxiliorum turmas ab hoſte obrutus ſuccus pancreaticus, ſtatione derelicta occumbere cogitur ſaepiſſime. Cujus luctae tragoediam videre licet in ſpiritu vitrioli, & ſale tartari ſibi invicem confuſis, qui poſt maximum ſtrepitum, & luctam quaſi defatigati omni ſua acrimonia, & viribus deſtituuntur. Debellato itaque ſucco pancreatico ſanguis juſta, & legitima deſtitutus conſiſtentia, & proinde reſiſtendi viribus defraudatus, peſtilens venenum ſinu ſuo excipit, quod portiunculis ſuis maxime volatilibus, & acribus ceu variis telorum vibrationibus crebriſque ictibus ſaeviendo, & atrociſſime graſſando, fibras & minutiſſimos ſanguinis ramuſculos amputat, quibus rejectis aut etiam ceu fumus ex igne avolantibus, reliquae craſſiores, & ad motum ineptae inſtar cinerum remanentes in corpus valde heterogeneum coagulantur, & in maſſam circulari neſciam faceſſunt.

XI. Rerum itaque potius virulentus Monarcha nobiliora quaevis viſcera invadit, expugnata peregrino quodam praeſidio munit, quod ibi non tantum ineffabiles, & ad mortem uſque urgentes excitat angores, lipothymias, tremores: ſed & excurſus faciendo tot horrenda exhibet ſymptomatum portenta: verſus caput quidem ruendo, mentem arcis praeſidem intolerabili ſiti, capitis dolore exquiſitiſſimo

tiſſimo, vigiliis, delirio &c. vexat; denique ſi verſus corporis circumferentiam excurrat, anthraces, bubones, maculas modo lividas, modo atras, modo purpureas fabricando, totius oeconomiae ruinam ad ultimum vitae exterminium uſque machinatur, quod ſi multorum hominum ſtrage contingat, formidabili PESTIS vocabulo deſignatur.

XII. Non raro etiam aër ex inhumatis cum brutorum tum hominum cadaveribus inquinatur, quod modo ejus non valde abſimili contingere facillime intelligi poteſt. Conſiderandum ſcilicet eſt, cadavera a fervido ſolis aeſtu putredine correpta tetros vapores exhalare, quibus maximam partem evaporatis particulae bilis ſalinae caeterarum conſortio deſtitutae earumque mulcimine privatae ſibi magis approximantur, varioque modo agitatae dicto modo conos, & aculeos ſuos exerunt, & mutata configuratione veneni naturam induunt, in aërem attolluntur ubi a caloris agitatione magis exacuuntur.

XIII. Terrae itaque ex inhumatis cadaveribus exſpiratae exhalationes per inſpirationem ſanguini admiſtae ſimilem in ipſo fermentationem, & putredinem excitant, & ſimul cum ſanguine ſibi aſſimilato facillime iterum admittunt particulas acres, & venenatas, cum quibus in cadaveribus antea combinatae fuerant, non aliter ac lintea, & ligna putrida ab igne ambuſta, & per aliquod tempus extincta ignem promtiſſime iterum recipiunt.

XIV. Solet etiam aliquando contingere, ut annonae caritas ejuſque pediſſequa fames infelix futurae peſtis ſit praenuncia. Cujus rei ratio facile innoteſcet, ſi recordemur, ſpiritus iſtos peſtiferos ſaepenumero ad loca exteriori terrae ſuperficiei vicina elevari, ex quibus omnium vegetabilium radices incrementum capiunt, & alimentum, quo venenatis effluviis infecto, omnia vegetabilium germina eo contaminata minori in copia proveniunt, fructuſque, & paucos, & maligna ſimul qualitate vitiatos proferunt, quorum uſu, & eſu miſeri mortales ſumma penuriae neceſſitate preſſi, vitam conſervaturi peſtiferam hanc luem comedunt ac bibunt, horrendum ſibi mortis genus accelerando.

XV. Quantum autem ad aſtrorum influxum, qua virtute hic polleat, mihi ſaltem non conſtat, nec concipere poſſum, qua ratione in haec inferiora agere queant, niſi ſolo motu, per lucem videlicet, & calorem: calor autem ab illis emanans ſi excepto Solis, & Lunae, debilis eſt & fere ſemper aequalis, neque tam notabilis, & tam efficaces in his inferioribus mutationes ſubit, ità ut tantam in intimis terrae receſsibus, aut tam vehementem aëris mutationem ipſis imputandam eſſe, nulla hactenus ratione concludi queat: cui accedit, quod doctiſsimi quique Mathematici, qui in caeteris Aſtrologiae partibus alios longe excelluerunt, ut Copernicus, Brahe, Keplerus, Landsbergius, Galilaeus, Renatus Des Cartes, occultas aſtrorum vires, tanquam rem vanam, & ſolidis rationum momentis deſtitutam, experientiae repugnantem ſibique ipſi non conſtantem, exſibilaverint.

XVI. Unicum autem explicatu dignum adhuc supereſt: quare videlicet alii facilius, & citius, alii contra difficilius, & tardius, aut plane non inficiantur: plurimi, quorum ſapientia, inſtar virginis Deo conſecratae, fructuum ſterilis eſt, puſillanimitatis pallio tecti animum nullitatibus ſolantur, reſpondendo, id ipſum dependere ex peculiari, & occulta quadam qualitate cordis, qua contagio reſiſtere valeat, vel non valeat: Nos autem objecta omni puſillanimitate, quae plurimos ad perpetuas ignorantiae tenebras damnare ſolet, tentabimus, & an principia noſtra ad tam abſtruſae, & apud alios deſperatae rei explicationem ſatis foecunda ſint experiemur. Quandoquidem in magnis, & voluiſſe ſat eſt.

XVII. Quod ut ſatis feliciter procedat, cogitemus 1. omne corpus eo verſus ferri, quo verſus minorem invenit reſiſtentiam, & renixum. 2. Unamquamque rem, quatenus ſimplex, & indiviſa eſt, manere in eodem ſemper ſtatu, nec unquam

mu-

mutari, donec a fortiori inde deturbetur. His ita ſuppoſitis, via ad explicationem plana eſt, & lucida: ſcilicet in aliis hominibus ſanguis eſt tenuior, in aliis magis conſiſtens. Qui tenuiorem ſeu fluidiorem habent ſanguinem ob nimiam bilis volatilitatem; ii prae omnibus aliis citius, & facilius labe venenata corripiuntur: particulae enim ſanguinis minus arcte ſibi junctae, ſed hinc inde inter ſe volitantes minus virium habent venenoſis ſpiritibus reſiſtendi, ſed cum ipſis ob pororum laxitatem ſine ullo aut magno impedimento ſinu ſuo exceptis in eundem motum conſentiunt, & tragoediam dicto modo ordiuntur.

XIIX. E contra illi, quorum ſanguis ob legitimam ſucci pancreatici aciditatem ſeu aliam quamcunque cauſſam juſtae, & legitimae eſt conſiſtentiae, ut Melancholici, vix ac ne vix quidem laeduntur, ſed ab hac lue ſaepenumero immunes degunt, & impunes: ſanguinis enim particulae ſtrictius ſibi junctae unae alias ſuffulciunt, junctiſque viribus ad externi veneni inſultibus reſiſtendum ſatis potentes ſunt: unde fit ut acres veneni particulae aciem ſuam obtundant, & vel innoxie in corpore noſtro hoſpitentur, vel alio, ubi minor eſt reſiſtentia, tranſvolent.

XIX. Pluribus forſitan noſtrae demonſtrationes, quas tamen ex paucis hypotheſibus, non gratis aſſumtis, ſed probatis per maniſeſtiſsimas rationi conſequentias concatenata ſerie deduximus, pro ſolius noſtrae rationis foetu explodentur; verum audiant, & videant, nihil in antedictis occurrere, quod experientiae fulcris non innitatur: quod ut eo melius percipiant, conſiderent mecum, nullum fere medicamentum, vel praeſervationis, vel curationis gratia efficax repertum eſſe, quod tales particulas acres, & ſumme volatiles peſtis effectrices eſſe clare ob oculos non ponat.

XX. Primo autem praeſervationis, & curationis ergo maxime extolluntur omnia acida, & ex his, vel cum illis parata, ut cerevifia vetus, & ſubaceſcens, fructus acidi, mala citria, aurea, granata ſeu punica: ribeſia, limones berberi, acetoſa, acetoſella, omphacium, ſempervivum majus, lac ſponte, vel arte aceſcens, ipſiuſque ſerum acidiuſculum, lac ebutyratum. Salia quaevis mineralium acida, nitrum, prunellae, marinum, gemmeum, alumen, vitriolum, antimonium: inter omnia vero acetum vulgare vini ſummae eſſe efficaciae compertum eſt a magno bonae memoriae Syvio: ego ſane, inquit, ut ad rem accedam, ante novennium, quum quotidie plures viſitarem aegros peſte infectos, praecautionis loco aliud non ſum ſi medicamentum, quam *vulgaris aceti vini* cochleare unum mica panis exceptum, & quidem mane antequam inviſerem aegros. In remedii genus uſurpavi per octo menſes continuos, nec unquam minimam percepi toto ille tempore ab infectione noxam.

XXI. Quum itaque unanimi praeſtantiſſimorum Practicorum conſenſu nullum in hac lue praeſentius remedium tam praecavendi, quam curandi gratia compertum fuerit, non parum eo ipſo noſtra ſententia confirmabitur: talibus enim ſalium particulis ſumme volatilibus, & acribus nihil magis obſervatur eſſe contrarium, quam acidum: unicuique ad oculum hoc patet, dum ſpiritus vitrioli, qui acidus eſt, una cum ſale tartari confunditur: ſcilicet hi duo liquores ob diverſum particularum motum, figuram, & magnitudinem mutuo inter ſe pugnant, unae particulae alias exagitando, & alliendo in ſe invicem agunt, ut tandem obtuſa particularum acie omnis earum acredo pereat, non aliter ac ſi cultri unius acies alterius aciei affricetur: patet itaque nos non ſine ratione dixiſſe peccare in hac lue ſalia ſumme volatilia, & acria, quae, ut ex allato experimento patet, cum acidis aſſumtis commiſta acredinem ſuam amittunt, & aeger vel ab hac lue praeſervatur, vel ea correptus iterum liberatur.

XXII. Imo facilius unuſquiſque ſibi hoc perſuadebit, modo attendat, acida quaevis aſſumta ſanguinis meatus penetrando particulas ipſius tenues, flexiles, & lubri

lubricas, aliis craſſioribus. & ramoſis intertextas, ſed non valde firmiter annexas, quae ſerum componunt expellere, ut ita craſſiores, & fibroſae ſanguinis particulae liquidarum conſortio orbatae arctiori vinculo conſtringantur, quod tam clarum, & manifeſtum eſt, ut matribus familias etiam uſitatum ſit, lac, admiſto acido, coagulare, & ſerum a craſſioribus ejus partibus ſeparare; ſanguis itaque ob laxatarum alias partium coarctationem, fibrarumque connexionem ad propulſandam acrium particularum injuriam ſatis potens, petulcum earum inſultum quaſi illudit, & in ſtatu ſuo pertinaciter permanens, non niſi a fortiori inde deturbari poteſt: quamobrem quum in peſte tam curanda, quam praecavenda ſumme proficua ſint acida, eorumque vis in ſanguinis condenſatione conſiſtat, merito concludimus, vim veneni contrariam in ſanguinis diſſolutione conſiſtere, nullam autem diſſolutionem tam ſubitaneam ſine particulis acribus, pungentibus, & ſcindentibus fieri poſſe, quis niſi caecus, non videt?

XXIII. Secundo nec minus hanc noſtram ſententiam comprobabunt alia remedia, quae in ſudoriferis adhibentur, ut ſunt pinguia, quae multas ſulphureas, & oleaginoſas portiunculas ſibi admiſtas habent, qualia ſunt, ſulphur minerale fixum, ſalia volatilia oleoſa, vel olea deſtillatione ex carnibus, oſſibus atque ungulis elicita, Terrae pingues ac ſigillatae, bolus Armena &c.

XXIV. De ſulphure autem ſeu oleaginea materia hoc praeprimis obſervandum venit, particulas ipſius non laeves, & glabras ſed brachiorum inſtar expanſas, & ramoſas eſſe, quod neminem difficulter ſibi perſuaſurum autumo, qui conſiderabit, ipſas non tam facile a ſe invicem neque ab aliis corporibus, quorum poris intertextae haerent, ſeparari poſſe: hinc Chymici herbarum olea ſine arte elicere non poſſunt, niſi herbis magnam aquae copiam affundant, cujus particulae leves, & lubricae meatibus iſtis ſe inſinuantes, olei particulas paulatim eliciunt, ac ſecum in alembicum abripiunt: quin imo ut vulgare exemplum afferam, olea & quaevis pinguia veſtimentis infuſa vix ac ne vix quidem arte adhibita elui poſſunt: qua ratione autem hoc fiet, niſi ramoſa, vel alio quovis modo in ſuperficie aſpera eſſent? quum e contra aqua ex corporibus, quorum poros inſedit, vel calore, vel ſola aëris agitatione expellatur.

XXV. Quibus cognitis manifeſtum fiet, remedia molliſſimis oleagineae materiae ramulis ſaturata particulis acribus in ſanguine obvolitantibus agglutinari, ramoſiſque ſuis moleculis earum cuſpides, & aciem obvolutam tenere, ut non tantum graviores factae in motu ſuo ſufflaminentur, ſeu etiam omni continuum ſolvendi potentia priventur: cui accedit, quod ſanguinis particulae ramoſa oleagineae materiae lanugine undique cinctae, & inveſtitae, eo facilius externos acrium particularum inſultus ſuſtineant, & ab ipſarum impetu immunes perſtent, eodem modo, ac metalla, quae alias promtiſſime diſſolverentur, ſevo quoad ſuperficiem ſuam illita, ab aqua forti vix ac ne vix quidem attinguntur: particulae enim acres ramoſis involutae haerent, nec vim ſuam in metallorum corroſione prodere poſſunt: eodem modo venenorum acrimoniam obtundi ſole meridiano clarius eſt, dum enim bufones vivi, & recentes tres, vel quatuor per horam in oleo olivarum coquuntur, tunc oleum iſtud veneno impraegnatum faciei ad abſtergendas maculas innoxie illini ſolet.

XXVI. Ex hoc etiam fundamento in promtu eſt ratio, cur atrociſſimi quique dolores maximo aegrorum ſolatio, exhibitis opiatis, in momento fere ſedari poſſint: opium enim plurimis ſulphureis particulis refertum eſſe, maximus in ipſius reſolutione foetor ſatis prodit, quae acribus virulentiſque effluviis permiſtae atque agglomeratae ſeditioſos eorum ut & inquietos ſpirituum animalium motus injecto quaſi freno compeſcant, & in minimo temporis ſpatio ſiſtant.

XXVII. Reliquorum denique, quae in peſte conveniunt, remediorum natu-

tum, & modum, quo in corpore noſtro operantur, explicabimus, non tam externae figurae, quam particularum ſitus, & pororum rationem habentes: laudantur autem a practicis oculi cancrorum, corallia, margaritae, cornu cervi, lapis bezoar, ſmaragdus, praeprimis in pulverum forma. Quo etiam non male referes carnem viperarum exiccatam, ipſarum cor, & hepar itidem exiccata, & in trochiſcorum forma exhibita: quae omnia ob pororum laxitatem acrimoniam imbibere, ex quorundam friabilitate, & fragilitate, tum ab eximia exiccandi vi, qua pollent plurima, concludere licet, quo nomine etiam in quavis haemorrhagia conveniunt; laxis igitur, & copioſis ſuis meatibus ſuperfluas ſanguinis humiditates una cum peſtiferis ſpiritibus excipiunt: unde fit, ut peſtilens hoc virus aliis particulis obvolutum, & in illis poris ceu carceribus detentum omnibus ſuis viribus deſtituatur, verum etiam ſanguis ob ſuperfluae humiditatis abſorptionem legitima potitus conſiſtentia ab aliarum auxiliarium de novo adventantium copiarum impetu fortiſſime praecaveatur. Experimentum hujus rei videre licet in creta, quae in ardore ſtomachi aſſumta, particulas fermenti nimis acres imbibendo aegrum ab ingenti hac moleſtia liberat quam feliciſſime: imo ſi adhuc dubites, recipe corallia, margaritas, redige in pulverem, infunde aquae forti, vel alii cuidam liquori corroſivo & omnis peribit acrimonia, ita ut remedia haec eodem in corpore modo operari, nullum plane ſit dubium.

XXIIX. Quemlibet igitur, niſi fungum habeat pro cerebro, clare etiam intellecturum arbitror, qua ratione pretioſa & magis compoſita illa alexipharmaca venenis tam potenter reſiſtant, qualia ſunt theriaca, diaſcordium, &c. Haec enim ex antedictis, acidis ſcilicet oleoſis & poroſis maximam partem conſtant, unde hoſtem non unis ſed pluribus armis invadentia citius & felicius proſternunt.

XXIX. Quantum autem ad externa praeſidia, quae ex fonte chirurgico petita corpus noſtrum contagioſa hac lue liberant, inter illa praecipuam conſiderationem merentur veſicatoria, quod primo quidem intuitu mirum videtur; emplaſtra enim, quae ad veſicam excitandam cuti imponuntur, ex cantharidibus, arſenico &c. potiſſimis venenis conficiuntur, quod exterinſecus per cutis poros pertranſiens malum malo cumulare videtur. Mirari autem deſines, ſi conſiderabis, venenum exterius applicatum cutim pertranſeundo, in ea poros ſuae & ſui ſimilium figurae & magnitudini reſpondentes formare, quo tandem venenatae particulae in profundo corporis reſidentes vi caloris commotae per ſudorem, qui tunc temporis a Medico imperari debet, eliminantur, ſicque veneni particulas exterius ſibi occurſantes ſecum in contrariam partem abducunt, ita ut malum malo augeri nullum ſit periculum.

XXX. Eadem etiam eſt ratio bufonis anthracibus ſuperimpoſiti, cujus particulae ſuo per cutim tranſitu vias ſibi & aliis ſibi ſimilibus particulis aperiunt, unde fit, ut in anthracibus latens venenum minorem ibi ad exitum reſiſtentiam inveniens, tanta copia verſus eam partem, cui bufo ſuperjacet, feratur, adeo ut ipſe bufo, veneno hoc intra poros ſine ulla aliqua non intelligibili attrahendi facultate, quam ceu animalium corporibus ſuperadditam concipiunt, recepto plus ſolito intumeſcere, & quaſi re viviſcere videatur.

XXXI. Habes hic, benevole Lector, ſpecimen quoddam fructuum, qui ex vera philoſophia in uſum & praxin medicam redundant. Dixi vera philoſophia, utpote quae foecunditate ſua ſeſe ſatis commendat & fructibus, qui, illuſtri Verulamio Judice pro veritate philoſophiarum velut ſponſores & fidejuſſores ſunt: quod dum attentius apud animum volvo ac revolvo audacter pronuncio. VIRUM NOBILISSIM. PARITER AC PRAECLARUM DN. LUDOVICUM CONRADUM JACOBI, LICENTIATUM MEDICINAE PERITISSIMUM, in doctiſſima ſua diſputatione de FEBRI MALIGNA, pro DOCTORALI LAUREA nuper-

rime habita, non inani & futili quadam gloria commotum, nec juvandi quadam audacia praecipitatum, ſed vera animi, ſolidis verae ſcientiae fundamentis innixi fiducia ſcripſiſſe: *ne unicum quidem nominari poſſe alexipharmacum, cujus effectus ſive operationis non manifeſta poſſit reddi ratio.*

XXXII. Poſſem jam huic labori ſuperſedere, niſi audirem adverſarios noſtros triumphum canere, ſed ante victoriam: duo autem praeprimis ſunt, quos obgannientes ſibi experta eſt veritas: criminantur nos quidam ac ſi haec omnia infidis cogitationum noſtrarum ſubſtructionibus inaedificata eſſent, quae ipſa Scepticorum vox & vetus eſt cantilena, quam in ore Chriſtiano adhuc reſonare non poſſum, in admirationem non rapi. Sed mirari ſenſim deſino, recordabundus, multos forſitan cogitationes ſuas infidis rerum, quae nuſquam ſunt aut fuerunt, figmentis, & fabulis, quales ſunt Geneilium Fauni, & Satyrae, &c. mancipaſſe, ut ex conſcientia loquantur: atque ita facile fieri poteſt, ut pro univerſi ſpeculo ſe gerentes, & aliorum cogitationes ſuo metientes modulo, pro fictitiis habeant, & infidis. Verum enim vero, qua ratione cogitationes noſtrae, quamdiu ipſis non abutimur, infidae dici mereantur, non video: melius autem iis uti non poſſumus, quam ſi ſaltem ſecundum clare, & diſtincte percepta judicemus, iiſque aſſentiamur, ita ut judicium noſtrum non praeceps neque ulterius, quam clarae, & diſtinctae perceptiones facem ipſi praeferunt, excurrat, quo ipſo ab omni errandi periculo immunes erimus. Quomodo igitur ratione noſtra melius uti poſſimus, aut quid ipſi praeter ſuas cogitationes, & conſcientiam ſit veritatis criterium, & obruſſa, doceat is, qui judicium hoc fallax, cogitationes infidas, aut conſequentiam hanc rationi inaſpectabilem dicere non erubeſcit, vel, ſi non poſſit, petulcum ſuum de aliorum cogitationibus judicium in poſterum continere diſcat.

XXXIII. Alii autem, qui ſcientiam colunt, quae primo quidem intuitu pulchra videtur, ſed quum ad particularia deſcenſum fuerit, pro fructibus, & commodis nil niſi portentoſa, horrida, & nihil ſignificantia parit vocabula, quod ſcientiae genus Scyllae fabula ad vivum exprimere videtur, cujus os & pectus virginem formoſam repraeſentabant infra vero fuiſſe ajunt

Candida ſuccinctum latrantibus inguina monſtris.

Hi tamen nihilominus dictatoriam poteſtatem ſibi arrogantes, aliis etiam, qui id non capiunt, perſuadere ſatagunt, ſuam hanc ſcientiam talem eſſe, de cujus veritate dubitandum non ſit: contra vero aliorum inventa, & labores, tanquam ab imaginaria ſua ſapientia abludentes, ipſis inviſos, & odioſos reddere ſtudent, ut ex ipſorum ſaltem jecinore ſapiant: quare male creduli Doctoribus ſeu potius Dictatoribus ſuis fidem adhibent, ſeque ipſis vitio partim propriae ignaviae partim ſuae diffidentiae totos cum omni libertatis ejuratione mancipiant, adeo ut quoties aliquid publice diſceptandum venit, hanc non ipſorum, ſed Doctorum ſuorum mentem eſſe, ingenue fateantur.

XXXIV. Diſpiciamus itaque rationes, quibus hi homines commoti noſtra dogmata aliis tam ſuſpecta reddere conantur: accuſant autem nos, ac ſi nimium de particulis acribus, volatilibus, & valde incongruis nobis polliceremur, dum exinde omnem veneni, & malignitatis naturam tam perſpicue oſtendi poſſe ſperamus, ut a quovis perceptum iri nulli dubitemus: concedunt, aliquid quidem dici, ſed non totum. Verum enim vero velim ipſos propriae ignorantiae, quam in hoc negocio per occultas qualitates profitentur, memores eſſe, ut carpere nos deſinant, qui ex ignorantiae barathro enatare manibus, pedibuſque laboramus: & niſi in occultarum qualitatum aſſertione ſibi tam vehementer placeant, aut in ſua ſibi ignorantia, non abblandiantur, cur hanc rem eodem nobis cum modo non explicant, quum melius ſit aliquid dicere quam nihil? Praeprimis, quum & ipſi cauſſarum cognitionem Medico admodum neceſſariam eſſe, adeo ut abſque ea morbos

Digitized by Google

nec praecaveri, nec feliciter curari poſſe fatentur: hunc igitur, qui aliquid dicit, & ex parte cauſſam cognoſcit, morbos felicius praecavere, & curare poſſe, quam illum, qui ad qualitatem occultam ignorantiae Palladium confugit, vel caecus palpet.

XXXV. Deinceps utinam addidiſſent boni homines, quid explicatum nondum ſit, quidve adhuc explicandum deſiderent, quod ego quidem, quid ſit, hactenus hariolari nequeo; quid enim eſt in effectu, cujus ratio per particulas volatiles, acres, pungentes ſcilicet, & ſcindentes clare aſſignata non fuerit? An haec qualitas, qua dicimus, particulas acres, & ſic prout deſcripſimus figuratas, velociter motas continuum ſeu compagem ſanguinis ſolvere, occulta eſt, nonne totum dicit? Quid hic occurrit occulti; aut quid eſt in effectu, quod non exhauriatur, & ad ſufficientiam uſque praeſtetur a cauſſa? Certe, prout illa qualitas, dum longiori telo inſigne infligitur vulnus, nullo modo eſt occulta, ſic neque haec, dum particulae inſtar minimorum gladiolorum minora infligunt vulnera, talis dici poterit; qualis enim eſt proportio majoris teli ad vulnus ſatis amplum, talis etiam eſt minoris ad exiguum vulnus ſeu continui ſolutionem. Argumentum in forma tale eſto: *quaecumque cauſſa exhaurit totum effectum, illa non occulta agit qualitate, non aliquid tantum, ſed totum dicit: atqui particulae acres inſtar gladiolorum figuratae, & velociſſime agitatae totum effectum, videlicet continui ſolutionem exhauriunt. Ergo particulae acres, &c. non occulta, ſed manifeſta agunt qualitate, non aliquid ſaltem, ſed totum dicunt.*

XXXVI. Neque eſt, quod amplius valde dubitent, an principium etiam, unde hic vel ille operandi modus in corpus noſtrum tranſit, explicare, & indigitare poſſimus; hoc enim tam luculenter factum eſt, dum ipſos etiam venenorum natales, & generandi modum ſatis clare oſtendimus, ut facillimo negocio extricare ſe queat, cui de meliore loto finxit praecordia Titan.

DISPUTATIO XI.

THERIACAE GREIFFIANAE,

Coeleſtis Dictae,

Vires in Calculo, Podagra, Epilepſia, Apoplexia aliiſque innumeris affectibus.

RESPONDENTE

JOH. GERHARDO Fritzlarienſi Haſſo.

CAPUT. I.

Auctores revelat, & Etymologiam docet.

MEdicamentorum e regno vegetabili deſumtorum Reginam, & quod cuncta multis praecellit paraſangis ſequentes depingunt pagellae: theriaca dicitur, non vulgaris illa *Andromachi* Archiatri olim Neronis, de qua *Galenus in peculiari de theriaca tractatu.* Neque Regis *Mithridatis* antidotus, de qua *Aetius*: de Mithridate enim magno illo belli duce referunt, quod theriacam quidem non biberit, (neque enim adhuc in uſu erat) verum ex alterius antidoti, quae poſtea Mithridatica ab illo appellata eſt, uſu ita corpus apparuit, ut nulla veneni vi laedi poſſet: & quum etiam lethale pharmacum accepiſſet, quod ſaepius illo tempore etiam inter prandium, vel coenam incautis exhibebatur, ut videre eſt apud *Stukium in antiquitatibus convivalibus*, mori non potuit. Quum enim ab hoſtibus devictus ſe ipſum interficere meditaretur, nullo veneni hauſtu mortem ſibi conſciſcere praevaluit, donec vocato cuidam ex amicis ſe jugulandum praebuerit. Non

inquam

inquam Mithridatis antidotus, neque vulgaris theriaca, ſed theriaca coeleſtis hic exhibetur.

Sublimioris naturae ſcrutatoribus veriſque ſeculi hujus Philoſophis familiare eſt, abſtrahere ab omnibus impuritatibus, & mundanis faecibus: mente vero lucem ſectari, cui religio eſt, dona illa gratuita a Patre luminum conceſſa appellare nomine, quod impuritatem, & terreſtreitatem involvat; hinc veri illi Philoſophi poſſident tincturas, & eſſentias ſolares, regias, angelicas, benedictas, & coleſtes, ab excellentia ſic dictas, & gaudent poſſidentes, ingratis, & incredulis, craſſiorisque illius medicinae mancipiis nuces caſſas relinquentes, & pro nucleo putamina.

Dicitur theriaca, non a ſerpente *Thiro*, de quo vide *Quercetanum redivivum*, ſed a θηρίον ſive θὴρ, fera: quis non ſolum venenis vegetabilium, & mineralium, ſed etiam omnibus ictibus, & morſibus venenoſarum ferarum potenter reſiſtit.

Auctor ejus eſt *Quercetanus*, Philoſophus, & Medicus celeberrimus, is quum foetum non ex omni parte abſolutum edidiſſet, anſam praebuit inſigni illi Wurtenbergenſium Chymica *Greiffio*, ut non ſolum alia adhuc ſuperadderet ingredientia, cor praecipue, & vires reſpicientia, ſed ipſum etiam praeparandi modum nonnihil corrigeret, ipſamque theriacam coeleſtem propriis ſumptibus Tubingae praepararet.

Verum ipſis in incunabulis experta eſt commune omnibus novis, & recentes inventis fatum: habuit admiratores ſuos; habuit, & etiamnum habet ſuos perſecutores, oſores, roſores. Multis ſalivam movit, plurimis bilem: & quod dolendum, quoſdam etiam ex praeſtantiſſimis Medicis ita obcaecavit invidia, ut quicquid etiam de illius ſtupendo audiant effectu, adduci tamen non poſſint, ut vel in deſperatis morbis illa utantur, vel ipſius uſum aegris ſaltem aliorum ſuaſu concedant. Ita enim natura comparati ſumus, ut ex proprio tantum labore gloriolam aucupari velimus, ex alieno vero concipiamus invidiam, & nauſeam.

CAPUT II.

Tradit ingredientia, & componendi modum.

INgredientia in ſeptem dividuntur claſſes quarum prima comprehendit:

Pulp. ſquillae unc. vj.
Allii. unc. ij.
Viperarum pparum.
Serpent. noſtr. philoſophic. praeparat.
Opii cum acet. extr. ãã unc. vj.
Myrrh. in acet. ſol.
Croc. cum ſpir. vin. extr. ãã. unc. ij.

Secunda.

Caſtorei unc. j.
Piper long. unc. vj.
Cinnam. acutiſſ. unc. iij.
Acor.
Caſſ. lign. ver.
Piper alb.
Piper nigr.
Schoenant.
Spic. Indic.
Stoechad. Arab.
Zingib. alb. ãã. unc. j. ſem.
Cardam.
Carpobalſam.
Cubebar.
Galang.
Caryophyll.
Macer.
Spic. celtic. ãã. unc. j.
Flor. roſar. unc. iij.
hyperic.
centaur.
calendul. ãã. unc. j.
Bacc. Juniper.
laur.
paradiſ.
Myrobal. chebul.
emblic. ãã. unc. v.
Herb. cardui bened.
dictamn. Cretic.
galeg.

Herb. rut.
ſcord. cret.
noſtr. āā. unc. iij.
abrotan.
chamoedr.
chamaepith.
calamenth. mont.
marrub.
origan.
polii Cret.
roſmarin.
ſcabioſ. āā. unc. j.
majoran.
mar. ver. āā. unc. ſem.
Lign. aloës opt.
aſphalt.
ſantal. citrin. āā.
unc. ſem.
Rad. angelic.
zedoar. āā. unc. iij.
ariſt. rotund.
cardopat.
dictamn. alb.
gentian.
imperator.
petaſitidis.
pimpinell.
ſerpentar.
ſcorzon.
ſuccis.
tormentill.
valerian.
vincetox. āā. unc. ij.
agaric.
ariſtol. long.
aſari.
cyperi rotund.
contrajerv. āā. unc. j.
cruciat.
enul. camp.
irid. florent.
meu.
pentaphyll.
phu pont.
rhabarb. āā. unc. j.
Semin. nap. ſylveſt.
cardui benedict.
citr. āā. unc. ij.
dauc. Cretic.
naſturt.
hyperic.
rut.
naſturt. alb.
aquileg.
ameos.
amomi. racemoſ.
aniſ. torrefact.
foenic. Cretic.
petroſelin.
Sem. ſeſeleos. āā. unc. j.

Tertia.

Succ. liquirit. unc. iij.
aſpalt. unc. ſem.
acac.
hypociſtidis āā. unc. j.
Oliban. in gran. unc. i. ſem.
Sagapen.
Sandarach. āā. unc. j.
Galban.
Maſtich.
Opoponac āā. unc. ſem.
Camphor. drach. ij.

Claſſis Quarta.

Terr. ſigil. unc. j. ſem.
Gumm. Arabic. unc. j.
Cor. cerv. phil. ppt. unc. j.

Quinta.

Ol. nuc. moſch. expreſſ. unc. iij.
Reſin. ſtyrac. unc. j.

Sexta.

Ol. ſtillat. carophyll. unc. i. ſem.
ſuccin. unc. ſem.
terebinth. unc. i. ſem.
vitriol. correct. unc. j.

Septima.

Balſam. Peruvian. unc. iij.

Contuſis contundendis omnia l. a. miſcentur, per minima conjunguntur, & in maſſam rediguntur; hac ex maſſa extrahitur beneficio menſtrui quinta eſſentia, quae inſpiſſata cum ſequentibus pretioſis iterum miſcetur.

℞. Serpent. ppt. drach. vj.
Corall.
Matr. perlar.
Ocul. canc.
Perlat. orient. a philoſ.
pp. unc. ſem.
Chryſolit.
Granat.
Hyacinth.
Rubin.

ſma-

Smaragd.l.a.ppt.ãã.drach.iij.
Lap.bezoard.Orient.
Occident.ãã.drach.ii.ſem.
Cor alc.philoſoph.pp.
Off.de cor.cerv.philoſoph.
ppt.
Terr.ſigill.Sileſiac.
Turcic.
Unicorn.foſſil.
ver ãã.drach.i.ſem.

Sal.corall.
matr.perlar.
oc.cancr.
perlat.Orient.
Bezoard.animal.
mineral.
Galred.cor.cerv.ãã.drach.ij.
Ambr.Gryſ.
liquid.ãã.drach j.

Ad horum omnium praeparationem extractionem, & miſtionem ſingularis, non ſolum requiritur Pharmacopoei induſtria: verum rara etiam in operando quaedam dexteritas, & ſcientia. Qua induſtria ſimul, & ſcientia bis praeparatam vidi theriacam hanc coel. a *Dn. Iſ. Heraeo*, Pharmacop. Hanov. Aulic. & Chymico expertiſſimo.

CAPUT III.

Depraedicat Vires.

INventores eam multis, & recte quidem extollunt encomiis. Audiamus *Querc.* & *Greiffium*. Ejus effectus, inquiunt, ſunt coeleſtes, & divini, contra omnia cujuſcunque generis venena, & affectus peſtiferos, contagioſos, deploratos, & incurabiles. Eſt antidotus univerſalis roborans, venenis reſiſtens, fluxus immoderatos cohibens, dolores mitigans, morboſque deploratos, & fere incurabiles propellens, eſtque inſtar Panacaeae, quum vix in tota Republ. medica dari poteſt medicamentum, quod in tam parva quantitate tam cito, tuto & minori cum moleſtia operetur, quodque omni aetati, ſexui & complexioni conveniat, inque omnibus morbis praemiſſis praemittendis ſecure aſſumi, & adhiberi poſſit.

Suum his addit calculum *Colleg. Stutgardian. bis verbis:* eſt confortativum ubi ſcilicet vires tam vitales, quam animales, aut naturales, vel a malignitate, vel fervore, aut acrimonia humorum, aut vaporum, vel etiam a nimiis evacuationibus vim patiuntur.

Quand a ſes effect & operation (*habentur verba in tractatu Gallico*) Elles ſont ſi nobles, & ſi excellentes, quelles luy ont acquis le precieux nom de theriaque celeſte. C'eſt une medicine univerſelle contre tout poiſon, qui puiſſe tuer les hommes, & les diſpoſitions, venimeuſes, qui s'engendrent dans le corps; ſomme contre toute maladies incurables plus qu'aucun remede, qui jamais ait eſtè inventè.

Ego ſancte teſtari poſſum, me ejus vires ſemper deprehendiſſe potentes in ventriculi languore, vomitu, anorexia, cholera, fluxu alvi, colica, hyſterica paſſione, ſcorbuto, hydrope, melancholia hypochondriaca, catameniorum fluxu nimio, calculo tam renum, quam veſicae, podagra, catarrhis, & quibuſvis defluxionibus, cordis palpitatione, vertigine, apoplexia, memoriae debilitate, febribus malignis, & peſtilentialibus, variolis, morbillis, & quibuſvis doloribus, ſive a cauſſa interna ſive externa ſubortis: quod variis confirmare poſſum obſervationibus, quarum aliquot caput quintum exhibebit.

CAPUT V.

Docet utendi modum.

LAtet in humana mente coelitus ei creditus neſcio quis veritatis cognoſcendae igniculus, inquit magnus ille operum Dei admirator, & naturae ſtrenuus indagator *Kircherus in Mundo ſuo ſubterraneo* addo ego artem medicam excolendae, & perficiendae, quo ſemel incenſa, agitataque nulla quiete frui poſſe videtur, donec ad id, ad quod tanto fertur deſiderio, tandem pertingat. Vidimus igniculum hunc in *Greiffio*, qui poſtquam legerat apud *Quercetanum* theriacae coeleſtis eadem

dem

Digitized by Google

dem adumbrationem, nullis pepercit ſumtibus, nullis etiam laboribus, donec tandem indefinitam fere virtutem e magna extraxerit mole, eamque unitam in corpus parvum redegerit, in ſolius Dei gloriam, & ſalutem aegrorum.

Sane tum venena tum medicamenta a compedibus, & vinculis liberata, ſub forma halitus, vel ſenſum fugientium atomorum admirandos edere effectus, nemo ibit inficias. Hinc unum purgantis granum ſaepe ſufficit pro toto expurgando corpore: thuris maſſa accenſa fumat longiſſime: pulveris pyrii granum violentia ignis dilatatum occupat ſpatium centies vicies millies majus; vide prolixius de vi illa expanſiva agentem cl. Pechlingium illuſtris Boyle experimento probat, Mercurii ſublimati granum ſolutum inficere auſteritate ſua aliquot heminas aquarum, quod & colocynthis praeſtat. Hoc non advertentes nonnulli, ſimiles effectus, a ſola vi expanſiva ortos, tribuerunt qualitatibus occultis. tam in explicandis medicamentorum qualitatibus, quam in denominandis cauſſis morbificis, qui error ipſis condonandus, modo errorem agnoſcerent, nec tanta temeritate, & contumacia Neotericorum claris, & perſpicuis principiis omnem ponere obicem, extremam etiam impenderent operam.

Sed revertor ad propoſitum. Reperiuntur ſane virulentiſsimi ſerpentes. qui ſolo ſubtili toxico referti, vel diſtantes inficiunt, unde aſpides ſolo flatu ſiderant. Novi ego unum ex noſtris (*ſunt verba magni Kircheri*) qui quum aſpidem in arbore ſedentem percuteret, ille ſolo halitu ita percutientem intoxicavit, ut ſideratione quadam toto triennio immobilem redderet, ex qua poſtmodum occubuit, fuit & alius, qui ſerpentem quum incaute calcaſſet, paulo poſt paralyſi, vel potius apoplexia interierit. Et inter medicamenta, non vulgari ſed ſublimiori parata modo, quid praeſtent quintae illae eſſentiae, ſalia volatilia oleoſa, corpore terreſtri exuta, videre eſt, vel in ſolo illo ſalis armoniaci ſpiritu volatili, tam ſalſo, quam acido, lege artis parato, & in aliis plurimis.

Similem eſſentiam vinculo ſuo liberatam, & in theriaca coeleſti unitam deſcripſimus hactenus, cujus operationes quare in parva doſi ſint tam nobiles, & celebres facile ex antedictis de natura venenorum, & medicamentorum volatilium intelligere poterit, qui ſaltem primis labris deguſtavit principiorum noſtrorum dulcedinem: quamvis enim medicamenta chymica ſaepius in exigua etiam exhibeantur doſi, tamen non tuto operantur, quod agnovit nobilis ille Gallus, *tom.* 1. *epiſt. p.* 41. Quantumvis, inquiens, longa experientia illorum vires comprobatae fuerint, tamen vel minima in earum praeparatione etiam quum optime fieri creditur, variatio poteſt illorum qualitates ita immutare, ut non remedia ſint, ſed venena.

Si hujus Greiffianae theriacae ingredientia conſideremus, admiramur Dei T.O. Maximi infinitam miſericordiam, & benignam naturae liberalitatem, videmus quomodo venenum unum alteri ſit venenum, & quomodo venenum veneno ſit remedium. Recordor hic, quae olim legi apud praelaudatum *Kircherum*. Vidi ego, inquit, Pharmacopoeum Erfuti in Thuringia, qui omnis generis ſerpentes vivos in uſum medicum deſtinatos ſibi compararat, & quum eos conchae impoſitos incautius tractaret, ab uno eorum morſu inflicto, ſtatim membro laeſo intumuit, deinde ex ſerpentis veneno totius corporis veluti ſideratione perculſus, tremuit: quum Medicis advocatis nullum non antidotorum genus illi praebitum fuiſſet ſine ullo profectu, tandem inter caeteros peritior phyſicus infirmum rogavit: quinam ex iſtiuſmododi ſerpentibus ipſum momordiſſet, dixit aſpidem: hanc itaque coctam, & carnem praeparatam ei comedendam dedere, vix dum ſumſerat, quum ecce ſtatim melius ſentire coepit, & continuato illo cibo per diem integrum, tandem perfecte convaluit. Admiratione ſane haec ſunt digna, & auderemus horum omnium manifeſtam reddere cauſſam, ſi eſſet argumentum hujus loci: videat in-

terim

terim curioſus lector *artem magneticam experientiſſimi Patris Kircheri*. Nobis jam ſufficit noſſe, ibi eſſe medicamentum, ubi morbus. Siquidem divinae bonitatis immenſitas illud ita praevidit, & ſagax natura ubique locorum indemnitati hominum conſuluit, eidemque appropriatum medicamentum deeſſe noluit.

Exhibentur autem hujus panacaeae tum praeſervationis tum curationis gratia grana tria, vel quatuor contra quaevis venena, & omnes affectus antea indicatos in forma pilulari, vel in ſirupo aliquo. Cujus doſin ſecure ad ſcrup. ſem. uſque, morbo ſic exigente augere potes, quod proprio didici exemplo.

Nec ponderis hic quid per ſe fert praejudicium, ſufficere poſſe autumantium theriacam vulgarem, & coeleſti illa non opus eſſe, quum vulgaris, quod notari velim, in multis morbis mihi ſit ſuſpectus, neque mihi ſolum, ſed & Praeceptori meo *Galeno*, narranti *lib. de theriaca ad Piſonem*: puerum ex vulgaris theriacae aſſumtione eadem adhuc nocte obiiſſe: hinc Hiſpani facti cautiores raro theriacam vulgarem in uſum vocant, ejus loco ſubſtituentes ſmaragdinam, cujus deſcriptionem tradit *Zacutus Luſitanus*, & Archiater Bavarus *Thirmairius in ſuis conſiliis p.* 28. ſed cohibendus hic eſt calamus, & ad caput quintum tranſeundum, adducens.

Autopſiam.

CAPUT V. & ultimum.

1. TRium annorum filiolus a prima nativitate languidus patiebatur per aliquot menſes anno 1668. fluxum alvi colliquativum, quo ita extenuabatur, ut caro vix oſſibus haereret. Tentabantur generoſa artis noſtrae remedia, ſine ullo tamen ſucceſſu. Res omnibus videbatur conclamata, aſt ſummum periculum dirigente ſic Deo optimum mihi ſucceſſit conſilium; incidi enim in theriacam coeleſtem recenter, tunc diſpenſatam, & moeſtiſſimis Parentibus remonſtravi, etiam in caſibus deſperatis nunquam aegros relinquendos eſſe ſine auxilio: exhibui itaque grana duo theriacae Greiffianae in ſirupo corallorum, nox quae ſubſequebatur erat placida, vomitus etiam, & alvi fluxus rariores. Succeſſus ille fortunatus erexit animum, ita ut ſequenti die eandem repeterem doſin, non neglectis interim externis confortantibus, unde factum eſt, ut maraſmo jam conſumtus integrae per Dei gratiam fuerit reſtitutus ſanitati, mortiſque jam dentibus ringentis ereptus faucibus: vivit in hunc uſque diem, quo haec ſcribo, cum plurimorum admiratione, qui tunc ipſum in deplorato illo ſtatu viderunt, Puer bonae indolis, & ſpei.

2. Monuit Helmontius: in calculi curatione, & quidem ipſo in paroxyſmo plus damni inferre diuretica, quam emolumenti: adeoque ante omnia videndum eſſe, ut ſpaſmus, unica doloris illius exquiſiti cauſſa in ureteribus tollatur, quod anodynis optime fieri jam dudum expertus ſum. Nobilis matrona calculo renum ſaepius afflicta, vehementiſſimos patiebatur dolores nephriticos cum vomitu, & animi deliquio. Vocatus tres dedi pilulas theriacae coeleſtis, ſupervenit paulo poſt ſomnus, & cum media nocte evigilaret, ſenſit urinae ſtimulum, qua excreta, alleviatam ſeſe dicebat, domeſtici inſpicientes matulam, invenerunt calculum, nucem avellanam magnitudine aequantes, quem mihi mane redeunti hilari animo, & grata manu monſtrabat reſtituta aegra.

3. Vir 30. annorum podagricus patiebatur plerunque ante paroxyſmum cardialgiam, & difficilem reſpirationem: poſt tranſlata ad artus remotiores materia vehementiores ſentiebat arthritidis dolores: ſuaſu meo ſumſit grana tria theriacae coeleſtis, quibus natura confortata criticam moliebatur excretionem per urinam, quae per triduum erat craſſa, & atramenti inſtar nigra. Ita ut brevi ab omni liberatus dolore integre reconvaluerit.

4. Ante abitum a meis Hanovienſibus vocabar ad illuſtrem quandam perſo-

nam hyſterico affectui obnoxiam, praeſertim inſtantibus, & fluentibus menſibus, qui inordinato ſuo, & nimio fluxu jam dudum aegram debilitarant. Ut autem ſanguis ad meliorem rediret conſiſtentiam, inordinatae illae efferveſcentiae ſedarentur, vapores etiam acres diſcuterentur, uſa eſt me conſulente theriaca coeleſti, cujus proſperum effectum primis ſtatim diebus Domino marito, & mihi depraedicavit.

Poſſem plures allegare obſervationes, ſed, ne multa dicendo ſemper idem dicam, finem imponam. Deo T. O. M. gratias ago quam maximas, quod arcanum hoc per multa ſecula abſconditum fidelibus ſuis ſervis revelare voluerit, ut habeamus, quo in graviſſimis etiam morbis vim mortis ſi non declinare ſaltem mitigare poſſimus, non neſcii contra vim mortis non eſſe medicamentum in hortis. Concludo cum Philoſopho Chriſtiano, dicente: quanquam firma fruamur valetudine, debemus tamen, quoties opus fuerit, parati eſſe ad mortem animoſe obeundam, quia quolibet momento intervenire poteſt, nec quicquam agere poſſumus, quod illam fortaſſe afferre non poſſit. Si fruſtum panis comedamus, forſan venenatum erit, ſi per plateas incedamus, forſan later e tecto decidens nos obruet. Sic inter eluctabiles vivamus caſus.

DISPUTATIO XII.

J. N. J.

DE CURA LACTIS, PODAGRICORUM SOLATIO, ET CERTO PODAGRAE REMEDIO.

RESPONDENTE

LUDOVICO CONRADO JACOBI, Gieſſa-Haſſo.

CAP. I.

Agit de Podagra cauſſis.

Podagra eſt quidem morbus generoſus, ſed graviſſimis, & moleſtiſſimis ſtipatus ſymptomatis: pauperum praeterit tabernas, & magnatum pulſat fores, neque inter arma ſilet, ſed Martis aeque ac Muſarum ſequitur caſtra. Plurimis noſtro hoc ſeculo innotuit, quia varia innotuerunt luxuriae genera. Tantum enim abeſt, ut ejus immanis dolor, & ſaevities multorum refraenet diaetae errores, ut potius magis magiſque laxatis habenis, & induciis ſubdole conceſſis eos in ſervanda diaeta reddat negligentiores. Quod vero dolor podagricus ſit omnium vehementiſsimus, id arguere licet, tum a cauſſae evidentia, tum partis affectae ſenſu exquiſito: ipſi etiam aegrorum ejulatus, & querelae non leve de vehementiſſimo dolore perhibent teſtimonium; unde Medicus quidam, podagricum accedens, & ubinam doleret ex ipſo quaerens, graviter reprehenſus fuit ab aegro: quaeris tu adhuc, inquit, ubi doleam? quaere ubi non doleam.

Notandum tamen hic in principio, nos non curare curioſas verborum diviſiones, & varias eorundem acceptiones; quoniam verba rebus, & non res verbis inſervire debent, ut loquitur illuſtris Angliae Cancellarius *Baco de Verulamio*. Hinc quamvis Podagra in ſpecie quidem ſignificet dolorem pedum, ut chiragra manuum, & gonagra genuum: nihilominus uſus ita obtinuit, ut pro arthritide, & contractura frequentiſsime ſumatur, ſive dolor poſtmodum ſit in manibus, ſive pedibus, ſive alibi. Itaque jus hoc ſumendi verba noſtro pro lubitu nobis ſemper reſervamus, in foro medico hactenus uſitatum: quo jure etiam dentium dolor a nonnullis vocatur dentium podagra, & pleuritis podagra lateris.

Cauſſa

Cauſſa hujus morbi eſt lympha acrior, eaque vel tenuis, vel craſſa, ſive & tenuis, & craſſa. Haec particulis ſuis minimis poros partium membranoſarum permeans, tales infert punctiones ſumme dolorificas, eoſque deſtruendo vitiatam inducit membris figuram, ut prolixius docent *Barbette, & Regius.*

Salia hoc in morbo praedominari, vel ex ſolo illo moleſtiſsimo prurit u, in parte detumente declinante jam paroxiſmo percepto, patet, qualem ſaepiſsime in pluribus obſervavi. Quoniam ſal volatile humoris ſeroſi, ibidem inſenſibiliter evaneſcens, cutaneas partes laceſsit; ſale interim fixo, una cum craſsiore ac pituitoſiore humore, qui diſcuti non poterat, in tophos abeunte.

Cl. Willis cauſſam hujus morbi dicit eſſe ſuccos quoſdam fermentativos, ex quorum luctu, & effervescentia fibrarum nervearum vellicationes dolorificae exoriantur. Materiam hanc ſalinam deponi e ſanguine, recrementa vero acetoſa e liquore nerveo turgeſcente in eundem ſocum, & mineram demitti, plurimis & quidem ſolidis defendit rationibus.

Illa ſanguinis, & nervoſi liquoris (juxta celeberrimum *Williſium*, Angliae decus, & alterum Hippocratem) intemperies acris, tartarea & volatilis inducitur ab exceſſu, vel defectu ſex rerum non naturalium; ubi in ſcenam prodeunt tres jurati humani generis hoſtes; Bacchus, Venus & Ira. Temulentus enim Bacchus, & Ceres liberalior, obſtetricante Ira, infelici generant conjugio abortivam prolem podagram.

Et: *Ennius ipſe pater, dum pocula ſiccat iniqua,*
Hoc vitio tales fertur meruiſſe dolores.

Calcar ſuum addit Venus, conjunctiſsima Bacchi, & Cereris articuli fraga ſoror: nam ſolvilumba venereo, ſolvilumboque Baccho, creata eſt ſolvilumba chiragra, ut Venus enervat vires, ſic copia vini & tentat greſſus, debilitatque pedes.

Idem malum ſaepiſsime experiuntur Senes recenter maritati. Vir 70. annorum viduus tertium inibat cum juvencula conjugium, videbatur ſtrenuus, & in bello non inexpertus. Alterum dixiſſes Achillem, ſi verbis ſemper, & vanis oſtentationibus habenda fides. Vix obſidione facta de expugnato oppido triumphum canebat; ſed ante victoriam. Nondum integer erat menſis, & artuum imbecillitate correptus albo podagricorum inſcribebatur, ſuaeque ſtultitiae luebat poenas. Juvencula ipſum monens, ut praeſtaret praeſtanda, & fidem datam liberaret, quum videret ipſum oleum, & operam perdidiſſe, ſibi ipſi illicita quaerebat remedia; unde ſenex noſter ex Achille factus per metamorphoſin Actaeon mente, & corpore ſimul torquebatur, & quoties in cornu ferebat foenum, toties novum etiam perſentiebat incommodum, donec ſuperveniente morte ab onere illo liberaretur: edoctus ante obitum: in tali tales capi flumine piſces.

Dantur tamen aliae etiam podagrae cauſſae. Alii talem diatheſin per haereditatem contrahunt, & novi ego homines temperatiſſimos, qui nihilominus vehementiſſimis podagrae inſultibus ſunt obnoxii. Quoniam hic morbus ſaepiſſime dat veniam corvis, vexat cenſura columbas.

Prodit ex fato podagra, *inquit Auctor podagrae politica*, ex nativis nempe, & inevitabilibus principiis, & id vel ex primaeva articulorum molliori, ac laxiori ſtructura, quae facile excrementa ſuſcipiunt: vel ex paterno ſemine. Multi qui coelibem vitam ac inopem in coenobiis ducunt, podagra moleſtantur, quorum ego plures etiam ex religioſiſſimis, & caſtiſſimis vidi. Unde conſtat ab aliis etiam cauſſis morbum hunc produci: ut ab incommodo alimento, ab importuno frigore, ab intempeſtivo, ac immoderato motu.

Multum contribuit temperamentum calidum, & ſiccum, acrium, & mordacium humorum ferax. Multi viri honeſtiſſimi, & celeberrimi laboribus, curis indefeſſis, aëris & temporis injuria aliiſque variis caſibus nacti ſunt articulos laxiores

res, molliores, adeoque imbecilliores, in quos poſtmodum lympha acrior ſeſe exonerat, cujus motum promovent quam facillime animi paſſiones, ut quotidiana teſtatur experientia.

Partem mandantem eſſe cerebrum probant *Fernelius de part. morbis, & ſymptomat. & Carolus Piſo in celeberrimo ſuo de morbis ex colluvie ſeroſa ortis tractatu, lectu, & relectu digniſſimo*: quarum opinionum veritas apodictice ex fundamentis Carteſianis, & Williſianis facile demonſtrari poſſet. Nihilominus redarguitur *Feruelius a Riverio*, quod a ſolo capite humores defluere contendat: *Sennertus* vero, quod neget, a capite humores in articulos defluere poſſe; certo enim certius eſt, quoties caput aëri frigido exponatur, toties copioſam fieri urinae excretionem, & dari febres catarrhales nemo ibit inficias.

Hippocratis noſtri effata: Eunuchi podagra non laborant: Puer podagra non laborat ante veneris uſum: nec mulier niſi menſtrua deficiant; hodierno tempore veritate exciderunt: dum luxuries puerorum, & mulierum Hippocratem fecit mendacem: quibus motus *Gordonius* in ſuo lilio medicinae particularis in haec erumpit verba: ſummatim aliter vadit negocium, quia & Eunuchi, & mulieres, & omnis ſexus, & omnis aetas propter malum regimen podagrizant. Eunuchos quod attinet, ſcribit *celeber. Medicus Dn. D. Paul. Sorbait. p. 743. medic. pract. tr. 6. cap. 6.* Ii etiam forſan tempore Hippocratis ob victus temperantiam podagra, non laborabant, jam vero ob vini, & imaginarium, non raro veneris uſum, ſummamque nervorum fatigationem, uti nobis quandoque faſsi ſunt, podagra ſaepius laborant.

Quare vero mulieres fiant arthriticae? prolixius explicat *Seneca lib. 15. epiſt. 91.* inquiens: *immunes erant ab iſtis malis, quod nondum ſe deliciis ſolverant, qui ſibi imperabant ſibi miniſtrabant, corpora opere ac vero labore durabant, aut curſu defatigati, aut venatu: excipiebat illos cibus, qui niſi eſurientibus placere non poterat: itaque nihil opus erat tam magna Medicorum ſupellectile, nec tot ferramentis atque piſcidibus ſimplex erat ex ſimplici cauſſa valetudo, multos morbos multa fecerunt, vide quantum rerum per unam gulam tranſiturum permiſerat luxuria, terrarum mariſque vaſtatrix, &c.* & paulo poſt: *maximus ille Medicorum, & hujuſmodi ſcientiae conditor foeminis nec capillos defluere dixit, nec pedes laborare; atque etiam capillis deſtituuntur, & pedibus aegrae ſunt, non mutata foeminarum natura, ſed victa eſt, nam quum virorum licentiam aequaverint, corporum quoque virilium vitia aequaverunt, non minus pervigilant, non minus potant, & oleo & mero viros provocant, aeque invitis ingeſta viſceribus per os reddant, & vinum omne vomitu remitiunt, aeque nivem rodunt ſolatium ſtomachi aeſtuantis, libidine vero nec maribus quidem cedunt patinatae. Dii illas, Deaeque male perdant, adeo perverſum cum mente geſſit impudicitiae viros ineunt; quid ergo mirandum eſt, maximum Medicorum, & natura peritiſſimum in mendacio prehendi, quum tot foeminae podagricae calvaeque ſint? beneficium ſexus ſuis vitiis perdiderunt, & quia foeminam exuerunt, damnatae ſunt morbis virilibus.* Haec Seneca Philoſophus; noſtrum erit honeſtius de illo ſexu ſentire, neque omnibus imputare, quod forſan tempore Senecae una vel altera, non ſatis prudens commiſerit.

CAP. II.

Praemittit nonnulla de ejus Curatione.

Curatio non eſt impoſsibilis, ſi aegri Medicum intelligentem fuerint nacti. Eſt tamen difficilis, & multarum fraudum ferax, ut quotidie experimur: eſt enim novus quidam acquirendi opes modus, jactare curationem podagrae. Exempla ſunt quidem odioſa, ſatis tamen nota. Nonne quamplures ſuis relictis profeſsionibus impoſturae huic dedere operam? quo ſucceſſu, multi aegri ſuo experti ſunt damno. Nonnulli etiam paſtores, quibus vile fuit Chriſti ovile, ſua relicta

ſtatio-

ſtatione illotis in artem medicam involarunt manibus. Inter hos ante plures annos innotuit impoſtor ille cum ſuo Azoth, cujus impoſtura a doctiſsimis viris detecta, & orbi erudito oſtenſa eſt. Ante annum, & quod excurrit ſimilis ſtationis ſuae deſertor venit Hanoviam, podagrae, & multorum incurabilium morborum jactans curationem, nomine Wetter, Bremenſis: num vero ſuis ſteterit promiſsis, teſtabuntur illi, qui ejus curae interfuerunt; quantum ego quidem ſcio, ne unicus fuit curatus, vel ſecure ſaltem alleviatus.

Optimum omnium remedium videtur abſtinentia ſobria, & abſtinens ſobrietas: abſtine, & efficies, quod medicina nequit, jubet lex Medicorum. Aliquos hoc modo curatos fuiſſe teſtantur hiſtoriae medicae. *Petrus Borellus centuria 3. obſerv.* 11. narrat: integra per annum ab omni potu abſtinentia podagricum liberatum. *Petraeus in ſua Noſologia pag.* 234. refert ex Valeſco de Taranta, podagricum quendam, quotieſcunque imminere paroxyſmum ſentiret, ab omni cibo, & potu abſtinentem ſola inedia fuiſſe liberatum, & centum annos vixiſſe. *Trincavellius* ſequentem adfert hiſtoriam: novi, inquit, Medicum Venetum multis annis podagra divexatum, qui poſtquam quatuor annis vini potum ſibi interdixiſſet, liber a podagra uſque ad mortem permanſit. Celeberrimus Viennenſis Medicus *Paulus Sorbait. in medic. pract. pag.* 741. meminit Canonici cujuſdam provectae aetatis arthritici, qui a Turcis in captivitatem ductus, duriſsime in ſummis laboribus habitus, pauciſsimo pane, & aqua nutritus, ſpatio quatuor annorum ita convaluit, ut redux, nullam amplius ſenſerit podagram. Sed curae hae ſunt difficulter imitabiles; mallem ego a Galeno frequentes, & ad animi deliquium venaeſectiones, & evacuationes ſufferre, quam illas experiri.

Quot capita tot ſenſus: ſunt qui ad amuleta confugiunt, quorum magnetiſmo plus confidunt, quam univerſo medicorum ordini: fatendum equidem eſt, in verbis, herbis & lapidibus magnam latere virtutem: verum utrum morbus ex humoribus in corpore humano praeter naturam genitis, ortus amuleto aliquo, vel praecaveri, vel curari poſsit, de eo ego quidem valde dubito. Plurima amuleta mihi ſunt ſuſpecta, dum vel monſtri, quid alunt, vel fraudis & impoſturae plena ſunt. In curandis febribus multi iſtiuſmodi amuleto magnas acquiſiverunt opes. Memoratu & riſu digna eſt hiſtoria apud clar. Medicum *a Guldenklee*, Ephorus quidam, inquit, ultra trimeſtre febri quartana laboraverat, quum ex commendatione hoſpitis ſui circumforaneum quendam famoſiſsimum conſuleret: is amuletum ſyndoni incluſum de collo aegri appendit, aſſeverans certiſsimum omnium febrium intermittentium eſſe remedium, ſi per dies novem geſtetur, poſteaque in profluentem aquam demergatur; hic ſanitati reſtitutus ſcire cupiens pentaculi tam efficacis compoſitionem, aperta capſula reperit membranulam, cui inſcripta erant aliqua verba. Sic nimirum mundus vult decipi. Sunt qui anulum ex Mercurio coagulato factum recommendent: alii alia. Sed vanitas vanitatum.

Viennae Medicus Judaeus magnam pecuniae copiam corraſit oleo antipodagrico, quod magnatibus pro arcano, & magno precio vendidit; tandem detecta fraude nihil aliud fuit, quam oleum ſaponis Veneti, quod quidem inſiſtendis doloribus celebre eſt, ſed vires ejus ſunt hyperbolicae, ut notat Hoeſerus.

Quomodo miris caſibus ejecta fuerit podagra hoſpitio, carnificis tortura, terrore, ira, & metu, recenſet *Camerarius* in ſuis memorabilibus. Quomodo per tranſplantationem auferri poſsit, docet *Laeſel. de podagra*. Crudelis quidem cura fuit a nebulone illo inſtituta, qui ſex clavis ferreis podragrici pedes perfoderat, & trunco ipſum affixerat, nihilominus eventus reſpondit voto.

Polonus quidam religioſus Roma in patriam redux, clar. *Thirmairio* ſancte affirmavit, ſeſe alioſque multos ſequentibus pilulis praeſervaſſe a paroxyſmis podagricis; in tantum, ut conſueta ſaltem munia, etiam paroxyſmorum tempore, obire potuerint.

℞. Extr.

℞. *Extr. cochiar. trochiſc. alhandal. ſcammon.* ā ā. ſcrup. ii. ſem. *extr. turbith. helleb. nigr.* ā ā. ſcrup. j. & gr. v.

℞. *Crem. tart.* ſcrup. ij. *lign. aloës. lil. convall. paeon.* ā ā. gr. v. *tartar. vitriolat.* ſcrup. j. *ol. nuc. moſchat. ſuccin. ſalv. rut. aniſ.* ā ā. gr. iv. *aq. Lang. ſalv.* ā ā. q. ſ. miſ. f. pil. ex ſcrup. j. num. vj. deaurentur.

De his, tertia die, ante quodlibet novilunium ſumantur pilulae duae; duobus vero diebus ante idem novilunium tres, ac pridie tandem novilunii quatuor, ſemper paulo ante coenam.

Celeberrimus Crato trium Imperatorum Medicus ſequentes pilulas arthriticas recommendat.

℞. *Terebinth. Cypriae.* unc. j. *Coque in aq. chamaepyth. donec albeſcat, tunc adde. rhabarb. pulveriſat.* drach. vi. *hrae-arther. ſuccin. alb.* ā ā. drach. ii. *extr. liquirit.* ſcrup. j. miſ. f. maſſa.

Fuere, qui unoquoque mane propriam biberunt urinam, non ſine levamine: quoniam latex urinae ſalinus ſanguinem denuo pertranſiens, particulas ſalino fixas prius in articulos deferri ſolitas, ſecum ad renes deduxit: quod remedium, monente cl. Williſio, ſublevando affectum arthriticum auget nephriticum. Sunt, qui magnis laudibus extractum hellebori nigri decantent; quod non uſque adeo tutum eſſe teſtantur literae Dn. D. Cnoëffelii, Medici in curanda podagra ſolertiſſimi, ad Pharmacopoeum Gedanenſem datae.

Nonne hae ſunt literae Uriae? Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Extrinſeca quod attinet antipodagrica, Deum immortalem! quae non afferuntur? Generali Tyllio in ſecretis fuit ſequens emplaſtrum.

℞. *Ol. olivarum.* lib. j. & unc. iij. *cer. nov.* unc. iij.

Bulliat oleum, donec non amplius ſtrideat, addendo deinde ceram, qua liquefacta adde *lithargyrii auri, argenti ſubtiliſſ. pulveriſat.* ā ā. unc. iij.

Bulliant modice ad ignem, agitando, & ducendo cum ſpatula, ad medietatem horae unius, addendo poſtmodum *ceruſſae Venetae* unc. iij. *lapid. magnet. calcinat.* unc. ij.

Miſceantur tam diu ad ignem, donec nigreſcat, removendo, ubi ad debitam conſiſtentiam coctum fuerit, ab igne, & ubi modicum quoque refrixerit, addendo *terebinth. opt.* unc. ij.

Mittantur in aquam, & formetur lege artis ceratum. Illuſtriſſimus, & excellentiſſimus campi Mareſchallus omnibus praetulit emplaſtrum antipodagricum Timaei.

℞. *Ol. olivar.* unc. viij. *ceruſ. Venet. alb.* unc. iij. *lithargyr. ſubtil. pulv.* unc. ij. *myrrh. elect.* unc. j. *camphor.* unc. ſem. miſ. f. l. a emplaſtr.

Videt lector benevolus meam ſinceritatem, dum arcana fideliſſime communico. Olim illuſtriſſimo S. R. I. N. N. arthritico ordinavi emplaſtrum cranii humani compoſitum miſtum cum empl. antipodagrico Dekkeri in notis ad praxin Barbettianam, & quidem tanto ſucceſſu, ut illud maluiſſet mille thaleris redimere, quam in paroxyſmo eo carere, quod mihi ſaepius faſſus eſt; ſed erant verba in paroxyſmo extorſa mitigato dolore, mitius etiam loquebatur, & me promiſſi immemor gratioſe dimittebat, quamvis viliori precio illud a me impetrare potuiſſet. Hujus emplaſtri vires ego hactenus ſemper deprehendi efficaces, quas malo ſupprimere, quam cum Empyricis merces meas venales exponere.

Quum Pragae, & Viennae viverem, ſummo pro ſecreto habitum fuit balneum quoddam, ſingulari modo praeparandum: Auctor ejus fuit D. D. Sorbait, Medicus Caeſareus celeberrimus, quo ego Hanoviae intra biduum piſtorem vaſorum e terra porcellana praeparatorum, & alios a contractura totius corporis per Dei gratiam liberavi. Ejus deſcriptionem alibi traditurus ſum.

Omnia

Omnia haec ſua conſtant laude, ſed famam non omnia ſuſtinent, nec in totum a morbo liberant. Tutius, & jucundius noſtro hoc ſeculo innotuit remedium, lac vaccinum, novum quidem remedium, & diu ſopitum, nunc vero novo quaſi amictu luci traditum. Hoc inſtituitur cura, ita ut nihil niſi merum lac per aliquot menſes aſſumatur, interdicto omni cibo, & potu; quo dolores arthritici temperantur, & magnum levamen etiam a deploratiſsimis perſentitur, ut paulo poſt audiemus, praemiſſa lactis generatione, & virtute.

CAPUT III.

Docet lactis genealogiam, & energiam.

LAc nomen ſuum a colore habet, qui Graecis λευκὸν dicitur, & definitur: quod ſit humor albus, & dulcis e ſanguine beneficio glandularum conglomeratarum in mammis genitus.

Intricata eſt controverſia, an ex chylo an vero ex ſanguine generetur? Prior opinio egregios habet patronos, ipſorum argumenta videri poſſunt apud Bartholinum, Moebium, Schenkium, & alios. Poſterior non minus innititur plurimorum cl. Medicorum rationibus, & experientiis, & nobis arridet tam diu, donec ab altera parte ſolidiores videamus demonſtrationes. Notatu dignum eſt, cl. Diemerbroeck. liquore quodam ſanguinem in lac convertere poſſe, quo ſolo etiam experimento omnia adverſariorum corruunt argumenta, a lactis conſiſtentia, colore, & aliis qualitatibus, deſumta.

Conſtituitur lac e tribus diverſae plane naturae partibus eſſentialibus: una eſt pinguis, & oleoſa, altera terreſtris, & limoſa: tertia ſeroſa ſeu mercurialis; quaelibet pars ſuos proprios edit effectus: pinguis ex qua butyrum fit, praeſervat a calculo, lubricitat alvum, & dolores lenit, reſiſtit etiam venenis, rigidas particulas oblinendo, & acres veneni moleculas inviſcando. Hinc nonnulli ante prandium jejuno ventriculo ſumunt butyrum, quo ſeſe praeſervent a veneno: quod factum fuiſſe ab illuſtri S.R.I. ſtatu, qui omnium venenorum vim ſi eludi poſſe confidebat, ſaepe ſaepius vidi. Pars limoſa, ex qua fit caſeus, confortant acidum ventriculi, adſtringit, & podagricis externe applicata magnum adfert ſolatium: ſerum praeter vim detergendi conſolidandi, & attemperandi alvi faeces, & urinam provocat, viſcerum tollit obſtructiones, ſanat ipſorum exulcerationes, & vitioſam ſanguinis diatheſin corrigit: habet inſuper vim alexipharmacam, quo nomine a Moraeo in febribus malignis recommendatur.

Conſentientem in hac lactis anatomia habemus *Ariſtotelem*, quando dicit: omne genus lactis habet in ſe tum ſaniem dilutam quam ſerum, tum corpulentam quam caſeum & butyrum appellamus.

Quibus vero in affectibus conveniat, id *Galenus* docuit, dicens: illud convenire hecticis & maraſmo conſumtis, corrigere calidam viſcerum intemperiem, abſtergere parte ſeroſa, caſeoſa conglutinare, & reficere ſeu nutrire butyroſa.

Juxta Coum nocet caput dolentibus, in ſiti morboſa, & iliorum murmuratione, *vid. ſect. 5. Hippocr. aph. 64.*

Lac tanti aeſtimatur, ut multi credant, non ſolum omnia fieri ex lacte, ſed omnia etiam lacte nutriri, idque in triplici regno; in ſpecie vero ſcribunt, metallorum nutricem lacteam eſſe, quia Mercurius calcinatus in caſeoſitatem, ſublimatus in butyroſitatem, deſtillatus vero in ſeroſitatem mutetur.

Coeli viam lacteam eſſe ſtellarum nutricem a nonnullis aſſeritur. Fabulantur enim Poëtae, Junonem Mercurio dediſſe lac, & poſtquam reſciverit, eum Majae eſſe filium, rejecto infante lactis profuſi ſplendorem nobis adhuc in hunc uſque diem inter ſidera apparere. Alii Herculem nimia aviditate lac appetiiſſe, lac vero ejus

ore

ore iterum excretum circulum illum lacteum ſignaſſe fingunt. Pythagorici viam hanc lacteam non tantum ſtellarum, ſed & animarum nutricem eſſe, in ſcholis ſuis ſedulo inculcarunt.

Lactis dignitatem confirmat Sacra Scriptura, quae ſaepiſſime lactis facit mentionem *exod. c. 3.* vidi afflictionem populi mei in Aegypto, inquit Jehovah, & clamorem ejus audivi propter duritiem eorum, qui praeſunt operibus, &c. educam vero illum in terram bonam, in terram, quae fluit lacte & melle.

Lac & mel ſub lingua tua *Cantic. 4.*

Ipſe Salvator noſter fuit lactatus a Maria. Neque enim poterat, inquit *S. Hieronymus*, ut quae genuit maſculum & erat puerpera, careret lactis abundantia.

Quin imo lactis defectus inter poenas temporales refertur, *vid. c. 25. Ezechiel.* ubi Deus comminatur. Ecce ego tradam te filiis orientalibus, ipſi comedent fruges tuas, & ipſi bibent lac tuum.

Lacte mores inſtillantur, ipſique ineſt ſpecialiſſimae proprietatis character, qui per lac foetui communicatur: ſi enim lac ex ſanguine, ſanguis vero vita, & vita in anima, quid impediet, quo minus ſpecialiſſimae quaedam proprietates ex ſanguine in lac, & ex lacte in alium emanent. Quam peſſime ergo conſulunt illi liberis ſuis, qui illis meretricibus lactandos tradunt, quarum lac eſt cloaca omnium flagitiorum: quam ſpecioſas virtutes, inquit *Dn. Greiſel Medicus Viennenſis*, contrahent filii a tali aliqua nutrice exuſta, & mercuriali fumo exiccata, hoſpitalis S. Marci alumna: quam generoſus ſpiritus in tali filio nutrito a lacte, in ſtabulo prope hircum & equos facto generabitur?

Severiori tales parentes caſtigantur ferula ab *Aulo Gellio*, cujus verba jubet apponere: quid enim hoc, *inquit*, contra naturam imperfectum ac dimidiatum matris genus: peperiſſe ac ſtatim a ſe abjeciſſe? aluiſſe in utero ſanguine ſuo, neſcio quid, quod non viderit? non alere nunc ſuo lacte, quod videat jam viventem? jam hominem? jam matris officia implorantem? an putas naturam foeminis mammarum ubera quaſi quoſdam nevulos venuſtiores non liberorum alendorum, ſed ornandi pectoris cauſſa dediſſe: ſic enim pleraeque prodigioſae illae mulieres fontem illum ſanctiſſimum corporis generis humani educatorem areſacere, & extinguere cum periculo quoque averſi corruptique lactis laborant, tanquam pulchritudinis ſibi inſignia devenuſtet.

His motus *S. Ambroſius* in illum textum, quis annunciabit Abrahae, quod Sara lactet filium? monet omnes foeminas, meminiſſe dignitatis ſuae, & lactare filios ſuos.

Multi lacte vitam ſuam prorogarunt: Medicus Francofurtenſis Phthiſicus ſugens ubera, in plures annos vitam protraxit. *Plutarchus* refert de Soſiſtrato, nullo cibo & potu alio quam lacte per totius vitae curriculum victitante. Novimus, inquit *Galenus*, ſenem quendam agricolam, qui amplius centum annis ruri egerat, huic plurimum nutrimenti fuit lac.

Quidni ergo poterit curare podagram? quum tot diverſarum figurarum conſtet moleculis, quibus poris ſanguinis, liquoris nervoſi, partium membranoſarum, imo totius corporis reſpondere, vitiatam ſanguinis temperiem corrigere, & ipſam partium laeſam conformationem reſtituere poſſit. Putamus enim (ſalvo meliori judicio) in particularum minimarum motu, ſitu & figura conſiſtere calidum innatum; oriri ex his temperamentorum diverſitates, morborum quoque poteſtates in illis reſidere. Quibus principiis tantum abeſt, ut quenquam laedere velimus, ut potius omnes ac ſingulos, ut meliora ſuppeditent, amice invitemus; licet enim libere philoſophari, praeprimis Medicis, qui in philoſophia, ubi ſaepe bifrons videtur veritas, ſatis paradoxi ſunt, quod tamen citra omnem contentionem fieri debet. Recte ſentit *Thomas Brovvne in religione Medici* ſcribens *ſect. 6.*: nuſquam mihi ore-

tum

tum eſt cum aliquo diſſidium propter opinionum diſcrepantiam, nec inimicitias ſuſceptae, quod mecum in iis non ſentiret, a quibus forſan paulo poſt & ipſe diſſenſurus ſum.

C A P. IV.

Inculcat podagricis utendi & lac bibendi modum.

JOhann. Georg. Greiſel Medicus celeberrimus eruditiſſimum conſcripſit tractatum de cura lactis, qui quum in paucorum ſit manibus, operae precium me facturum confido, ſi ex hoc & aliis Neotericis integram curam praeſcribam.

Itaque 1. antequam haec cura inchoëtur, diſponendus erit patiens, per quindecim dierum ſpatium exactiſſimam obſervans diaetam, quo tempore pro evacuandis primis viis & diſponendis viſceribus, ad recipiendum convenienter hunc liquorem, ſaepius corpus expurgandum erit, & ſi corpus fuerit plethoricum, opportunum erit ſemel aut bis detrahere ſanguinem ex venis brachii ſecundum corporis exigentiam.

2. Lac ea qualitate & bonitate debet eſſe praeditum, ut eas conditiones explere poſſit, quae neceſſariae ſunt ad morbum expellendum; eligitur ergo vacca mediae aetatis, boni habitus, coloris rubri aut nigri, nec praepinguis, nec tenera, nec praegnans, a tauro longe ſemota, nutriatur tempore hyemali optimo foeno, hordeo, furfure frumenti, vel ejuſdem palea, vel ſtramine; tempore aeſtivo herbis bonis, & locis ſiccioribus enaſcentibus, ſtrigili quotidie inſtar equi ducatur, pura fluviatilique aqua potetur, miſcendo aliquando manipulum furfuris, aut farinae ſecalis recentis.

3. Quod quantitatem lactis attinet, haec a ventriculi ipſius ſenſu aſſignatur, tantum igitur lactis bibere incipiat patiens, quantum ferre & concoquere poſſit ipſius ventriculus, ſemper tamen majori, qua poſſit quantitati aſſueſcere conetur; igitur finitis illis diaetae dicatis diebus mane horis quatuor aut quinque ante prandium incipiat bibere unciis ſex ad decem, ad 18. ad 20. totidem uncias loco coenae bibat, doſin pedetentim augendo uſque ad uncias quadraginta, aut eam quantitatem, quam ferre, & concoquere poterit ventriculus. Sunt qui prandium maxime primis diebus concedunt ex alimentis euchimis, & facilis concoctionis, ut gallinis, perdicibus, carne vitulina &c. ſenſim doſin minuendo, & paulatim cibos ex lacte, & ovis factos intermiſcendo, tandem carne ſublata ova & lacticinia ſubſtituendo, tandem & haec tollendo, & loco prandii dictam doſin lactis praeſcribendo; ita ut ternis vicibus doſis dicta de die aſſumatur; quorum inſtitutum omnino eſt laudabile, ſed quia cujuſque non eſt eadem victus ratio in quantitate, ideo certa lex omnino praeſcribi non poteſt; ſunt enim quibus ter in die lac dare non ſufficit, iis ergo, quater ſumi permittitur bis cum pane, & ovo, vel ſorbitiuncula, quae ſit ex lacte, & oriza, vel farina orizae, vel hordeo mundato, & ſaccharo diverſo modo paratis, & bis ſine pane. Sunt alii, quos quater bibere oportet: alii quos bis tantum, & hi ſunt quorum ventriculus eſt debilis: nam qui robuſtiores ſunt, majorem quantitatem ferre poſſunt, & his terna ſumtio ſufficit, in quarum media panis albus loco prandii additur, aut ova recentia, aut condita per butyrum recens, oriza cum lacte cocta, vel cremor lactis & quaecumque cum lacte parata, ſuperbibendo denique hauſtum lactis loco alterius potus; quo autem pauciora heterogenea, & a lactis natura diſcedentia aſſumantur, eo minus timendae ſunt alterationes, in uſu lactis obvenientes: quae omnia adſtans Medicus prudentiſſimo judicio pro diverſitate accidentium diſponere noverit.

4. Longitudo temporis lactis ſumendi tam diu protrahi debet, quamdiu non omnis materia arthritidem cauſſans e corpore exhalaverit, quod a diuturnitate morbi eſt computandum, & ab obſervatis huc uſque feliciter curis deinceps arguendum: trimeſtris hactenus ordinaria fuit, opportunum autem lactis aſſumen-

di tempus judicatur eſſe venenum, & illud quidem a principio Maji uſque ad finem Julii.

D. Jacob. Sachſius a Levvenhaim, Medicus quum viveret, feliciſſimus de republica medica optime meritus, & amicus meus integerrimus, cujus obitum cum multis cordetenus doleo, communicatam ſibi a Generoſo Barone methodum inſeruit *tom. 1. ephem. medic. German. pag.* 315. ſequentibus verbis.

1. Lac quod aſſumendum ſit de rubra vel nigra vacca, nec praegnante, nec ſeniore; optimum ſi haberi poſſit de vacca, a qua vitulus jam ſublatus eſt, & quae taurum rurſus non admiſit.

2. Lac unicuique bibendum ſecundum complexionem, & conſtitutionem ventriculi parum vel multum. Si ventriculus debilis, quater vel quinquies per diem lac bibendum; ſi quinquies ita tempus dividendum, ut per trihorium ab ejus uſu ventriculus quieſcat: ſi quater, ſingulis quaternis horis potus lactis repetendus erit. Ipſe ter tantum bibo, nimirum mane circa 6. a meridie circa 12. & veſperi circa 7. ſingulis vicibus 2. quartarios, ſive libr. v. & ſemis ad minimum alias per diem 7. vel 8. quartarii bibendi ſunt.

3. Antequam lactis cura ſuſcipiatur, bis vel ter corpus evacuandum eſt, quod intra 10. vel 14. dies peragendum: purgationes ſecundum complexionem aegri dirigendae.

4. Inde lacte bibendo ſit initium, & conſultius, ut calide hauriatur, prout a vacca eſt emulctum.

5. Ne concreſcat lac, de ſaccharo, ſi lubet, poterit injicere, quantum placet.

6. Si alvus conſtipata, mane ſumantur gran. xx. rhei pulv. in primo hauſtu lactis, ſuperbibendo reliquum lac, aut circa veſperam ſumantur viij. vel x. gran. eſſen. rhabarb. cum lacte, & hoc toties repetendum, quoties neceſſitas requirit.

7. Quidam, praecipue intra primas 10. vel 12. ſeptimanas ſingulis menſibus lenem interponunt purgationem, ſi videtur eſſe neceſſarium: ſi etenim alvus quotidie aperta, nec lac in ventre moretur, ſufficere poterit rhabarb.

8. Si lac aliquam excitet diarrhaeam, antequam bibatur, parum ebulliat, addendo aliquid ſalis, & ſic calidum hauriatur, ſi prima vice non ſuccedat, repetatur altera vel tertia.

9. Si aliquis calor accedat ex uſu lactis, tertia pars decoct. hord. cum paſſulis lacti affundatur.

10. Si ſitis extra eas horas, in quibus lac bibitur, decoctum hordei cum paſſulis ſumatur, aut in ejus defectu hauſtus aquae frigidae fontanae.

11. Durante hoc lactis potu nulli alii cibi aſſumendi ſunt, praeſertim in principio.

12. Poſtea ſi lubeat, circa meridiem panis ſimilag. unc. j. vel ij. ſed ſaltem de medulla aſſumantur quae lacti immergantur & ſimul comedantur. Si lac jam per aliquot ſeptimanas hauſtum, bis per ſeptimanam ovum ſorbile, ſed abſque ſale, cum pane ſimilagineo conceditur. A pane fermento ſubacto penitus abſtinendum, ne lac in ventriculo in caſeum degeneret.

13. Si lac per 14. ſeptimanas adhibitum fuerit, tunc ſecurius de ſequentibus cibis aſſumi poterit, ita tamen, ne ventriculus obruatur, & de lacte ſubtrahatur.

14. Ex cibis itaque conceduntur oryza in lacte cocta ova ſorbilia, aut in butyro inſalito frixa, inſulſum butyrum cum pane ſimilagineo, pultes lacteae & alia lacticinia, ita tamen ut in omnibus ſal abſit.

15. Per aeſtatem vaccae, quae lac ſuppeditant, in optimis paſcuis, & ſiccioribus locis non paludinoſis alendae; per hyemem ex foeno, ſtramine tritici, & furfuribus triticeis.

16. Tempus, quamdiu lac adhibendum, exacte definiri nequit, quo diutius hau-

hauritur, eo perfectior cura; ſunt qui podagra valde afflicti, ne malum redeat, continuo, alii per annum, alii per annum, & ſeſqui annum, lac hauſerunt. Quidam per dimidium annum curam lacteam adhibentes, quum ad priſtinum redierint victum, & in eo miſcella ciborum excederent, rurſus podagra fuerunt correpti; redeuntes vero ad curam lacteam, podagram rurſus expulerunt.

C A P. V.

Adducit Teſtimonia cl. Virorum; & nonnulla adhuc obſervatu digna monet.

QUoniam vero non indifferenter haec cura omnibus applicanda, nec lac ſemper & omni arthritidi conveniat, quod jamdudum Cous noſter monuit 3. *aph.* 6. Lac caput dolentibus, febricitantibus, ilia ſuſpenſa murmurantia habentibus, ſiticuloſis, in febribus acutis, bilioſas dejectiones habentibus, & quibus ſanguinis multi dejectio facta eſt, malum eſt: omnes circumſtantiae probe erunt conſiderandae, & viſcerum temperies, ventriculi praeprimis, inteſtinorum & hepatis accurate examinandae, ut patet ex judicio excellentiſs. Romani Medici Gabrielis Fonſecae, Innocentii X. & ſucceſſorum Pontificum Archiatri, cujus literas hic apponam.

L'approbatione di Fonſeca.

Ho viſto & letto queſta maniera di pigliare il latte per ſanar la gotta, alla maniera non occorre aggiongere altro, perchè la trovo eſſattamente deſcritta, ſolo reſta d'eſſaminar & conſiderar bene a chi convenga pigliar il latte, & a queſto riſpondo, che ſe la podagra proviene d'una cauſa, o materia billioſa, tenue & calida, che provenga dall'eccesſivo calor del hepate, pigliar il latte di vacca o d'aſina ſia buono per 40. giorni continui, finita la qual cura, ſi puo con buona dieta ritornar al viver ordinario, mentre ſia moderato: ma ſe la podagra procede d'una cauſa fredda, o d'una deſtillatione della teſta, non mi pare, ch'il latte ſia convenevole a quella compleſſione.

Neque movent nos difficultates aliquot, quae videntur lactis curam reddere ſubinde periculoſam, quarum mentionem etiam facit *cl. Thirmair p. 49.* Inappetentiae ſcil. periculum, & morbus magnus: omnia enim illa ſymptomata, & graviora adhuc, prudentia Medici declinari, & ſi non evitari, tamen corrigi poſſunt, obſervatis his, quae capite praecedente innuimus.

Accedunt teſtimonia cl. Virorum, quibus moltos uſu lactis integre convaluiſſe probatur. Teſtantur id Medici Lovanienſes, Bruxellenſes, Mediolanenſes, Romani & alii plurimi.

Idem teſtantur celeberrimi Medici, per-illuſtris, magnificus & excellentiſsimus D. Doctor Franchimont, Protomedicus Regni Bohemiae, &c. D. Pobrezensky de Nigro Ponte, Philoſ. & medicinae Doctor, ejuſdemque profeſſor in Academia Pragenſi, & D. Beali, practicus ibidem feliciſſimus.

De Barone, qui capite praecedenti methodum curatoriam communicarat Dn. Sachſio, ſcribit praelaudatus Dn. Sachſius a *Levvenhaim*. Quum amore ſanitatis huic diaetae ſeveriori ſeſe obſtrinxiſſet, factum eſt, ut qui ante nec pedem, nec manus movere potuerit, adeo ſe viderit immutatum hac lactea diaeta, ut nunc ubique baculo incedere, equos aſcendere, venationibus intereſſe, manibus cibos dividere, & alia munia rite peragere poſſit.

Colophonem labori noſtro imponet excell. Dn. Sorbait p. 741. inquiens: nos hac hominum aetate plures vidimus per diaetam lacteam eſſe ex toto liberatos, vel ſaltem rariſſimis, & vix aeſtimabilibus vexari doloribus. Narravit mihi Sac. Caeſ. Majeſt. Chirurgus Johannes Pilas ſe a tribus jam annis, quibus ſe huic diaetae emancipavit, etſi frequētiſſimis ante torqueretur paroxyſmis, ita ut in ſumma articulorum impotentia miſerandum traheret ſpiritum, nullis omnino cruciari doloribus, imo facies eſt vividi coloris, expeditiſsime ambulat, proles abſque impedimento generat, ita ut renatus ex integro videatur. Similem fere ex diaeta hac fructum per-

cepit excellentiſſimus & illuſtriſſimus Comes Caeſ. Majeſt. Conſiliarius intimus; item illuſtriſſimus Comes de S.Hilario; item cubicularius quidam Caeſareus. Plurimi itidem alii, qui alias ſumme erant flaccidi, ex lacteo hoc fonte refloruerunt.

Coronidis hoc notandum, podagricos ut plurimum mori ex aevo, quod natura materiam podagricam ad partes externas expellere nequeat: tunc oritur internorum viſcerum phlegmonodis & inflammatio, cordis praeprimis, hepatis & ventriculi, maxime circa pectus ſentiuntur oppreſſiones cum ſubitaneo virium collapſu: tandem ſymptomatum agmen & vitae portam claudit ſingultus: hoc modo, (notante celeberrimo Dn.Sorbait) Princeps de Gontzaga, & plurimi alii e medio ſublati ſunt, & ante biennium illuſtriſſimus Comes Yſenburgicus, cujus laethali morbo una cum excellentiſſimo & celeberrimo Dn. Doctore Geilſuſio interfui. In tali caſu laudantur ſpirit.theriac.tinct. auri,tinct. bezoard. D.Michaelis, ſpecies diamargarit.frig. a ſcrup.ij. ad dragm.j. in decoct.vel tinct.polypod. exhibitae, quas adeo extollit ſaepius ſummo cum honore nominatus Dn. Sorbait, ut etiam ſcribat, pulverem hunc mira facere, quod non ſolum in propria uxore, ſed etiam in aliis plurimis ſaepiſſime ſit expertus. Tali in caſu exulent Narcotica. Sapienti ſat. *DEO ſit laus & gloria in aeternum.*

DISPUTATIO XIII.

SCRUTINIUM PESTIS,

RESPONDENTE

JOH. RUDOLPHO NEUHUSIO, H. Bernenſi.

A Jehova ſit initium.

I. QUa truculentia peſtis plurimas Germaniae regiones peragrando depopuletur, quot urbes incolis horrenda ſtrage exhauriat, & qualem omnibus circumjacentibus hucuſque ab iſta pernicioſa lue liberis metum, atque horrorem incutiat, palam eſt: omnes enim ad ejus mentionem paveſcimus, nullus eſt quem formido non occupet, quum mors ipſa malorum appareat minimum iis, quos ipſa invadit. Itaque in tempore de debellando, ac a moeniis arcendo aſtutiſſimo atque ſimul fortiſſimo hoc hoſte conſilium ineundum cenſui. Quibus itaque armis, quo valore, quibus confoederatis & ſtratagematibus humano generi inſidietur, illudque oppugnet, breviter inquiremus, ut eo melioribus ac maxime proportionatis armis inſtructi, ipſi reſiſtere eumque invadentem jugulare poſſimus.

II. Peſtis ergo, quam deſcribere animus, eſt morbus epidemicus, contagioſus, conſiſtens in ſumma ſanguinis turbatione per materiam aliquam ſubtilem malignam inducta, cum apparentia exhanthematum, anthracum, bubonum, aliorumque ſymptomatum horrendo apparatu.

III. Unde autem ſit, & quomodo generetur materia illa maligna, primo inquirendum: ad quod pauca quaedam ex phyſicis petenda. Notum eſt pro variatione figurae particularum terreſtrium earumque compoſitione & conjunctione varia fieri interjacentia ſpatiola, quae a materia tantum ſubtiliſſima occupari poſſunt; quae materia, quia indefinitae eſt figurae, in illis ſpatiolis concreſcere, & in parvas abire maſſulas facillimum eſt, quae maſſulae pro varia figura & magnitudine ſpatiolorum iſtorum varie etiam modificantur, qualem etiam concretionem nobis deſcripſit *Des Cartes* in explicatione phaenomenon magneticorum, quam vocat materiam ſtriatam, *part. III. princ.* §. 88. Sed prout illa materia ſtriata naſcitur in ſpatiolis inter globulos coeleſtes triangularibus: ita haec noſtra in ſpatiolis particularum terreſtrium, de qua vide eundem Auctorem *part.IV.princ.* §.185.

IV. Quia autem unumquodque corpus ſibi particularem habet talem materiam

magis

magis, vel minus cum poris aliorum corporum convenientem, variae antipathiae, & ſympathiae oriuntur; illa autem, cum qua nobis negocium, ita modificata eſt, ut minime cum porulis & textura noſtri ſanguinis conveniat, ſed illum, ſi ipſi immiſceatur omnimode turbet, & moleculas ejus plane deſtruat, unde maligna vocatur. Et pro majori gradu inconvenientiae major & major etiam eſt gradus malignitatis.

V. Non putem autem illas maſſulas nudas & ſine vehiculo, e telluris gremio vel undecunque tandem ſint, nobis afflari, nec diu ita ſolas perſiſtere poſſe, ſed iiſdem particulis talia ſpatiola intra ſe continentibus, quaſi in ſinu geſtantur & hinc inde deferuntur, quae ſi ſanguini noſtro, ſive jam fiat per reſpirationem, ſive contactum ſive alimenta, &c. communicentur, a calore vitali ex eorum ergaſtulis excutiuntur; & quia velociſſime moventur, facile ſanguinis compagem & miſturam omnimode turbant non aliter ac fit in vino, vel cereviſia fulmine tacta; quia autem hae particulae terreſtres tales maſſulas in ſe continentes uniuſmodi & aequali copia non ſemper adſunt, neque ab aſtris materia ſubtiliſſima eadem copia nec ejuſdem generis ad noſtram terram defertur, etiam haec lues peſtilentialis miris variatur modis, nec iiſdem ſemper remediis arceri, vel excuti poteſt.

VI. Inſuper notandum eſt ſanguinem ex certis quibuſdam guttulis, ſive moleculis componi, quae quamdiu integrae, & legitimo modo diſpoſitae manent, ſanguis turbatus dici non poteſt, quamquam interim valde impurus eſſe poſſit. Exemplo res fiet clarior: ſi acervus frumenti ex puris & pulcherrimis granis ſit congeſtus, purus erit; at ſi alia immiſceantur, ut lapides, ligna, &c. impurum quidem dicetur frumentum, nullo modo autem turbatum vel deſtructum; ſed quando jam impurum eſt, & ſingula grana comminuuntur, tunc demum deſtruetur & turbari dicetur. Idem accidit in ſanguine, quamquam variae particulae heterogeneae ſanguini immiſceantur, nondum tamen turbatur, vel deſtruitur ejus miſtura, etſi cachochymia oriatur: ſed quando moleculae ejus deſtruuntur, ſtatim turbatur & corrumpitur, & ſecundum varios gradus hujus turbationis variae fiunt febres, inter quas ultimum gradum obtinet peſtilentialis vel peſtis.

VII. His jam poſitis facile omnia phaenomena, quae circa peſtem obſervantur explicari poterunt. Contagium epidemicum, & multiplicationem ejus quod attinet, obſcura eſſe non poſſunt, modo attendamus ad continuam inſenſibilem corporum noſtrorum tranſpirationem, aëremque nobis circumjacentem talibus ſcatere poſſe particulis, quae talem in ſinu gerunt materiam ſubtilem humano generi exitialem; & quamdiu illa ſpatiola in illis corpuſculis integra manent, continuo novas in illis concreſcere maſſulas tales deleterias; imo illa materia ſubtilis in corporibus infectorum ſibi ſecundum figuram ſuam excavare, & poſt ſe relinquere poros, in quibus poſtea aliae concreſcant ſibi ſimiles, & ita brevi tempore valde augeatur veneni copia, & multiplicetur.

IIX. Quod autem plures in eodem aëre his particulis impraegnato degentes, imo frequentius circa aegrotos verſantes, & abſque praeſervatione hac lue non inficiantur, id diverſae eorum ſanguinis, humorumque circulantium diſpoſitioni reſpectu veneni adſcribendum puto; quod videmus in melancolicis, qui non tam facile in peſte inficiuntur ut alii; hinc facile etiam ratio reddi poteſt, quomodo accidere poſſet, quod certae tantum familiae hac affligi, reliquis intactis obſerventur; quod illud venenum nunc magis adultis, quam infantibus, & contra, nunc magis ſexui maſculino, quam foeminino, & contra, &c. infenſum & exitiale ſit.

IX. Ex ſanguine ita turbato nullos, vel pauciſſimos poſſe generari ſpiritus facile cuivis attendenti patet; eodem modo ut videmus fieri cum vino, vel cereviſia fulmine tacta, ubi ne guttulam quidem ſpirituoſi liquoris elicere poſſumus. Hinc tam magna ſtatim virium proſtratio, appetitus imminutio, (quamquam & alia

etiam

Digitized by Google

etiam ſubſit cauſſa) anxietates cordis, & lipothymiae frequentes, continuo enim multi deperduntur animales ſpiritus per inſenſibilem tranſpirationem, unde reſtauratione ſemper opus eſt, quae tamen hic non ſubſequitur.

X. Et quia ſanguinis legitima textura deſtructa eſt; particulae aequales aequalibus, ſecundum naturae leges magis aſſociantur; *v. gr.* ſalinae ſalinis, ſulphureae ſulphuris, &c. & omnes ſui juris fiunt, quia vincula diſrupta ſunt: ita ut diverſae illae materiae non tam ſint peſtis cauſſae, quam producta morboſa, quod ſemel annotaſſe ſufficiet. Perſeverante autem adhuc ſanguinis circulatione, nunc ejus pars ſalina, & magis rareſcens, nunc pituitoſa vel terreſtris ipſum cor ingreditur, & pro diverſa illa diſpoſitione nunc citius, nunc tardius rareſit, unde pulſus, nunc celer, nunc tardus, nunc magnus, nunc parvus, nunc fortis, nunc debilis, imo aliquando intermittens eſt, vel plane ceſſat, quamquam imminutio ſpirituum animalium multum etiam ad languorem & debilitatem faciat. Si autem ab acredine ſalium jam ſui juris factorum cor lancinetur, ſtatim quia muſculus eſt, convellitur, & ad violentum motum a ſpiritibus animalibus cum impetu influentibus cogitur; accedente interim etiam propter conſenſum ſpaſmodica contractione arteriarum praecipue circa cordis baſin, ubi a pluribus nervulis complecti in anatomis obſervantur. Hinc ſanguis cum violentia ex corde expreſſus non inveniens commodam viam per arterias tranſeundi, repercutitur quaſi & in latera vim ſuam exerit, & ita palpitationes cordis excitat, *de qua re vide Williſium*.

XI. Neceſſario etiam hinc inde variae in diverſis partibus reſultant obſtructiones, unde tot poſtea oriuntur ſymptomata. Nam pro ratione diverſitatis materiae obſtruentis, & diverſitate partium, earumque diſpoſitione ſymptoma aliud & aliud erit: quae diverſitas in eadem peſte ab alio non dependet, quam a diverſiſſima conſtitutione tum humorum, tum texturae partium ſolidarum variorum hominum. In uno enim ſubjecto, cujus ſanguis multis jam ſcatet particulis ſalinis, vel etiam ſulphureis alia, eaque graviora apparebunt ſymptomata, quam in alio, cujus ſanguis antea legitime temperatus fuit, alia item in alio, cujus ſanguis pluribus particulis viſcoſis, craſſis, aquoſis, vel terreſtribus infarctum eſt, minima etiam occaſio, quae facile hic determinari nequit, efficere poteſt, ut talis vel talis materia, in hanc vel illam potius partem ſeceſſum faciat.

XII. Si forte particulae ſalinae acres in capite deponantur, ibique fibrillas nervoſas, vel membranoſas vellicant, ſive laedunt ejuſdem dolorem ingentem pungitivum, ſive mordacem producunt, & non permittentes, ut pori cerebri blande ſubſideant, vel claudantur vigilias continuas inducunt, e contra ſi craſſiores pituitoſae, & viſcidiores ibidem potius ſegregentur, quae poros cerebri oblinunt, & principia nervorum aliquomodo obſtruunt, ut ſpiritus animales, qui jam tum in minori adſunt copia, in nervos influere, eoſque ſufficienter inflare non poſſint, ſoporoſi iſti in peſte ſaepius obſervabiles affectus oriuntur, ſi v. gr. in ſpecie meatus nervi auditorii obdurantur, ut in peſte Viennenſi ſaepe obſervatum eſt, aegrotantes auditu privantur. Quando autem ſalia illa in meningibus poros iſta obſtruunt, ut inflammationes cauſſentur, deliria phrenetica exſurgent.

XIII. Quando illa ſalina congeries ad ſtomacum etiam vergat, ſtatim liquor ille gaſtricus ſeu fermentum ſtomachale vitiatur, & appetitus imminuitur, & proſtratur, acidum enim ab illa, quia alkalinae potius eſt naturae, maxime infringitur; unde concoctio in ventriculo non amplius legitime procedit, & alimenta, non in chylum laudabilem, ſed in faetidam putrilaginem abeunt, quae ad vermes excludendos aptiſſima, gaudent enim valde calore tali putredinali; mirum itaque non eſt in peſte Viennenſi integra agmina vermium in principio morbi prodiiſſe, ut notat *D. Sorbait*, ut plurimum enim tempore peſtem antecedente plurima, & variorum generum inſecta praeſertim muſcarum multo majore tur-

ba,

ba, quam alias conſuetum eſt obſervantur, quae ſuis ovis, & aërem, & cibos conſpurcare ſolent, quae ova in corpus noſtrum admiſſa aliquamdiu ibi latere, & tandem aliquando accedente putredine ſive calore putredinali excludi poſſunt. Hac de re videatur *cl. Rhedi.*

XIV. Salia illa acredine ſua ſtomachum vellicantia nauſeam cum vel ſine vomitu producere poſſunt; ſaepe acrimoniam ſuam in ſuperiore ventriculi orificio, quae pars acutiſſimi eſt ſenſus, exercent & cardialgiam, vel anxietates excitant, aliquando ita cauſtica ſunt, ut ipſius ſtomachi tunicas corrodant, imo nonnunquam ſphacelentur, quod etiam de aliis viſceribus eſt intelligendum, ſi eo potius propter laxitatem, vel obſtructionem, aut aliam diſpoſitionem praeeuntem deponantur.

XV. Si ad inteſtina pertingant, ſive jam hoc fiat mediante bile, vel ſucco pancreatico, vel immediate ex ventriculo, aut glandulis inteſtinalibus perinde eſt, ſaltem fibras inteſtinorum nerveas vellicabunt, & ad excretionem continuo ſtimulando diarrhaeas, vel vaſa corrodendo dyſenterias, & alios excitabunt motus convulſivos, & ut alibi ſaepe etiam gangraenam, aut ſpacelum inducent.

XVI. Quod ſi cauſtica illa ſalia in vaſis capillaribus partium carnoſarum, & membranacearum ſubſiſtunt, ibique obſtructiones generant, inflammationes, & carbunculos producent, non minus in partibus internis, quam externis; maculae autem, & petechiae generantur, quando hinc inde corroſis, vel obſtructis, & deinde laceratis vaſis capillaribus ſubcutaneis, ſanguis extravaſatur, in parva tamen quantitate nulla ſubſequente inflammatione, ſi particulis ſubtilioribus in auras avolantibus terreſtriores tantum relinquuntur, quarum ratione varii inducuntur colores; quando autem iterum diſparent, materiam illam introrecedere, & partes nobiliores adoriri judicandum eſt.

XVII. At non tantum ſanguis turbatur, ſed & reliqui humores circulantes vitiantur ut lympha, ita ut in glandulis quoque praecipue conglobatis; quia poros arctiores minuſque rectos obtinent, ſubſtantiamque molliorem habent, obſtructiones oboriantur, ubi ſi lympha ſtagnet, & colligatur glandulas, nunc plures, nunc pauciores in tumores attollat, quo ipſo vaſa ſanguifera circumjacentia comprimuntur, ſanguiſque ibi ſtagnare cogitur, unde bubones ſuas ducunt natales, qui quidem tam formidabiles, ut anthraces, non ſunt, modo rite tractentur. Obſervatum enim eſt plurimam partem eorum, quibus bubones erupuerunt in ultima Viennenſium peſte evaſiſſe, praecipue ſi in partibus nobilioribus ſuam non fixerunt ſedem.

XIIX. Lympha haec vitiata nonnunquam vaſa ſalivalia obſtruit, unde ſitis inextinguibilis, oris ſiccitas, & ardor neceſſario conſequi debet; ſalia enim ab aeſtu interno eo delata a particulis aquoſis ſufficienter dilui non poſſunt; ſero interim ad alias partes tendente ubi liberior ipſi conceditur via, ſaepe enim ad inteſtina copioſius ruit, & tunc diarrhaeis materiam praebet, nunc in renibus copioſius percolatur, & urinae profluvium cauſſatur: quod in peſte Viennenſi ſaepius factum, ut a praedicto Viennenſi Medico annotatum eſt. Nec multum faceſſis negocii explicatio inconſtantiae, & variae urinae mutationis; quia omnes humores corporis in convenienti ſua diſpoſitione ſunt turbati: quis mirabitur, ſi renes aliquando magis aliquando minus obſtruantur; ſi eorum fermentum vitietur, & quum maſſa ſanguinis non ſit ubique ſibi aequalis, urina nunc de hac nunc de illa plus minus participet materia, nunc tenuis, & cruda, ſaepius tincta valde, nunc craſſa, & turbida, imo peſſima ſegregetur, nunc nigricans, oleaginoſa, aut livida corruptionis lethalis certum indicans excernatur. Alia adhuc multa in peſte obſervantur phaenomena, quae tamen aeque facile per poſita illa principia dilucidari poſſe perſido.

XIX. His jam praedictis, quo pacto rationalis praeſervatio, & curatio ſuperſtruen-

Digitized by Google

ſtruenda ſit, porrò videndum; quia materia illa ſubtilis peſtilentialis vires ſuas exerit ſanguinis compagem ſolvendo texturamque omnimode turbando, omnia ea ad praeſervationem neceſſario obſervanda eſſe cenſeo, quae ſanguinis miſtionem ſartam tectam ſervare poſſunt. Quo facit diaeta, quae ſi legitima inſtituatur multum auget, optimeque conſervat corporis robur. Conſiſtit autem in conveniente regimine ſex rerum non naturalium. Ex quibus praecipue hic conſiderandae ſunt, aër & animi pathemata, de caeteris mediocritas recommendatur.

XX. Quia continuo tali tempore aërem jam infectum, & talibus particulis impraegnatum attrahere cogimur, nil conſultius eſſe patet, quam cito ſe in alias ſanioris conferre aëris regiones juxta tritum illud:

Mox, longe, tarde, cede, recede, redi;

Quum autem non cuivis officium hoc permittat, nec ſine conſcientiae laeſione id ſemper fieri poſſit, aër quantum poteſt corrigendus, depurandus, & ab iſtis particulis lethalibus liberandus, quod optime fit igne luculento, ex lignis reſinoſis, & aridis, juniperinis, quercinis, abietinis, &c. accenſo, & fumigiis variis, quae ex ſulphure, myrrha, pulvere pyreo, baccis juniperi, tabaco, &c. fieri debent; quo pertinet Eolipila, quam recommendat *excellentiſſimus atque experientiſſimus Archiater Haſſiacus, hujus Univerſitatis med. Profeſſor primarius Dn. D. Waldſchmid.* Item campanarum ſonitus, & bombardarum frequentiores exploſiones. Modus autem quo haec, & ſimilia operentur ex ſequenti theſi 27. facile concludi poterit; interim aër privatus circa domicilia, & inhabitationibus infectorum caute fugiendus, ſi vero quis ex officio aegrotis adeſſe cogatur, monitum *celeberrimi Dobrianski Profeſſoris Pragenſis* diligenter obſervet, ſalivamque nunquam deglutiat, ſed exſpuat, quod etiam intelligendum de iis rebus, quae ad praeſervationem in ore maſticantur, quae nunquam deglutienda; facile enim aër infectus ſe ſalivae in ore commiſcet unde obſervatur venenum vires ſuas in ventriculo praecipue exſerere, prout praedictus Auctor in ſuo tractatu de hac re annotat. Nunquam etiam jejuno ventriculo is tempore peſtis egredi debet, qui ſuae ſtudet ſanitati, fermentum enim ventriculi, tunc temporis ſopitum quaſi jacet, & aciditate ſua, ut alias fit, venenum deſtruere, & mutare non poteſt.

XXI. Quantum ad animi pathemata, tranquilla debent eſſe omnia, praecipue contra metum, terrorem & pavorem firmandus eſt animus, qui ſi erectus ſit, & imperterritus, medicinae loco eſt, melancholicae imaginationes muſica, vel poculo hilaritatis abigendae; experientia enim teſtatur puſillanimes, & meticuloſos citius peſte corripi, quam qui cordate Dei voluntati ſeſe ſubjiciunt, fiduciam ſuam primo in Deum, poſtea in Medicum ejuſque praeſcripta medicamenta firmiter ponunt, & interdum ad recreationem corporis, & animi, hilarem tranſigunt horulam.

XXII. Corpus etiam ab omnibus impuritatibus liberandum, liberumque ſervandum; vitioſi humores, ſi copioſius adfuerint, in tempore lenitivo aliquo medicamento ex primis viis, & corpore deturbandi; non autem quaevis vetula, vel agyrta a conſiliis ſit, quamquam facile, vel ſtercore paſſerculorum, muſcerda vel antimonio aut euphorbin alvum citare poſſint; ſed prudens hac in re Medicus eſt conſulendus; nec generalis hac in re regula praeſcribi poteſt, quia mutatis circumſtantiis ipſa etiam medicamenta mutanda; purgantia autem fortiora plane exulent, movendo enim & agitando humores, texturamque ſanguinis laxando veneno januam magis aperiunt. Sufficere itaque poſſunt pilulae aloëticae, vel peſtilentiales Ruffii, vel vinum aloëticum &c. ut alvus ſemper ſui memor retineatur.

XXIII. Vomitoria nunquam ſine prudentis Medici conſilio tali tempore in uſum vocanda: quando autem tempeſtive, & juſta doſi, ad vomitum propenſis, & facilibus, iiſque quibus ſtomachus multa materia pituitoſa, & viſcida infarctus,

exhibentur, multum commodi afferre, & ſaepe periculoſiſsimos morbos averte-re, vel in primis incunabulis jugulare poſſuns; & vix tutiora dantur tartaro eme-tico Mynſichti, vitriolo albo, vel aliquo alio emetico diaphoretico ex anti-monio

XXIV. Venaeſectio plane proſcribenda, niſi in valde aſſuetis maximeque ple-thoricis, de qua vide inferius.

XXV. Reliquarum etiam purgationum corporis per haemorrhoides, menſtrua, &c. fluxus, quibuſdam conſuetus, omnino procurandus, ne retentis iis ſanguinis legitima diſpoſitio mutetur.

XXVI. Quoniam venenum ut plurimum ſe primo lymphae inſinuat, ibique etiam diu latere poteſt; in praeſervatione maxima laus fontanellis debetur, prae-ſertim in hodierna peſte, ut experientia teſtatur. Notat enim Medicus quidam Viennenſis, per tales fonticulos in peſte affectis ſtatim maximam nigrantis, ac foe-tidae materiae copiam affluxiſſe; & plurimam partem eorum, qui talibus inſtru-cti erant evaſiſſe; imo praedictus Auctor ſui, & amicorum ſuorum conſervationem maximam partem adſcribit, non quidem fonticulis, ſed aliquali eorum ſucceda-neo, dum ſcribit ſe in utroque inguine inciſione facta emiſſarium paraſſe, quae cutis craſſitiem paulo excederet, tranſverſi digiti tantum longitudine illi poſt-modum turundam indidiſſe, ne vulnus coaleſceret: & eo pacto perpetuo feri efflu-xui occaſionem praebuiſſe, cujus exitum in illo ut & caeteris uberiorem ſemper fuiſſe, quo tempore major infectorum numerus occurreret; hocque auxilium adeo proficuum fuiſſe, ut ne unus quidem eorum peſte correptus fuerit. Itaque & prae-cipue cavendum eo tempore a fonticulorum occluſione, quae etiam de aliorum ulcerum rheumaticorum, maxime in femoribus, & partibus inferioribus curatio-ne intelligendum; ut plurimum enim illos, qui talibus, & ſimilibus ulceribus af-fligebantur, in aliis peſtis temporibus evaſiſſe teſtantur multi celeberrimi Auctores. Alia eſt ratio cum foedis illis ulceribus a lue venerea prognatis, quibuſcum peſtis ſe aliquando facilius conjungit.

XXVII. Quia autem neque haec ſufficienter nos praeſervare poſſunt, ad ſpeci-fica confugiendum; talia autem duplicis generis conſtitui poſſunt: ſcilicet, quae tales continent particulas, quae poros materiae hoc venenum generantis facile in-gredi, mutare ac diffringerere valent; ſi enim huic materiae pori ad motum & figuram ſuam accommodati non amplius ſuperſint, facile deſtruetur, & diſſipabi-tur, quia multo majori copia talis materia reperitur, ubi liberius movetur, & po-ros ad ſuam figuram efformatos offendit, ut videre eſt in magnete, circa quem & in quo ſemper major invenitur copia materiae ſtriatae, quam alibi, quia poros habet motui, & figurae ſuae valde accommodatos; ſi autem pori ejus mutantur, ſponte illa materia ſtriata recedit, & vis ejus perit. Secundo, tales in ſe habent poros, & meatus, in quos materia illa ſubtilis peſtilentialis facile intrare non item egredi poteſt, ſed ibidem vel mutari vel cum particulis iſtis inviſcantibus praeci-pitari debet. His addi poſſunt, quae ſanguinem leniter agitant, motumque parti-cularum minimarum in ſanguine ita augent, ut qua data porta per corporis poros eliminentur, ſanguinique optima textura conſervetur. Et his venenum ſive ſit in- ſive extra corpus tolli poſſe nullus dubito. Sunt autem, vel interna, vel externa.

XXXIIX. Ex internis in prima acie ſtant acida blanda, acutis enim, & ſcinden-tibus ſuis particulis facile ſe in tales poros ingerere, ſpatiolaque talia mutare poſ-ſunt, quanquam & alio etiam proſint reſpectu, quatenus ſcilicet ſanguinis com-pagem arctiorem reddunt, ut poſtea reſolutioni non tam obnoxius ſit; quatenus item fermentum ventriculi roborant, acidum enim blandum naturae ejus valde amicum. Et in his maximam poni poſſe confidentiam, ratio, ut dixi, ſuadet, &

experientia teſtatur. Vinum autem quia tale blandum, & naturae noſtrae amicum ſubtile continet acidum vix ulli cedit alii. Hoc ſolo ſe praeſervavit *Sagerus Medicus ille Anglus*. Etiam *excellentiſſimus atque experientiſſimus Dn. D. Waldſchmidt.* Praeceptor meus nunquam non venerandus in peſte Hanovienſi hauſtulo vini generoſi recens ex cella allati atque ante viſitationem aegrorum aſſumti ſanum, & incolumem ſe ſervavit. Cui compoſitum magis placet praeſto habeat vinum citratum, camphoratum, enulatum vel inſutum, abſinthii, cardui-bened. rad. angelic. zedoar. Tale acidum blandum, & amicum etiam poſſident poma citrea, & aurea, hinc in hodierna peſte tanto cum ſucceſſu uſurpantur, & omnia quae ex iis fiunt, ut morſuli, ex ſucco & corticibus citri, ſirupus ex toto citro, &c.

XXIX. His ſuccedit vini acetum, tum ſimplex; qua ſe praeſervavit clariſſim. *Sylvius*, ut ipſe teſtatur. *Ego ſane*, inquit, *ante novennium quum quotidie plures viſitarem aegros peſte infectos, praecautionis loco aliud non ſumſi medicamentum, quam vulgaris aceti vini cochleare unum, mica panis exceptum, & quidem mane, antequam viſerem aegros; id remedii genus uſurpavi per octo menſes continuos, nec unquam minimam percepi toto illo tempore ab infectione noxam*. Tum compoſitum, cujus variae hinc inde proſtant deſcriptiones, & nomina: celebre eſt illud *Uratiſlavienſium Phyſicorum in Conſilio Medico de peſte* deſcriptum, vel illud theriacale *Timaei à Guldenklee*, cui addi poſſunt extract. rad. carlinae, card. bened. centaur. min. flor. ſtoech. &c. Vel ſimplicius multo fieri poteſt, ſi recipiantur rutae recent. m. iiij. ſcord. m. ij. conſciſſis affundantur ſpirit. vini optimi lib. ij. addantur duo, vel plura poma citria in fruſtra diſſecta; & erit optimum medicamentum, quo ſe cum multis centenis hominibus praeſervavit *in Polonia celebris quidam Medicus*, in diverſis peſtis temporibus. Ex his & ſimilibus acetis ſaepe cochleare unum, vel alterum de die aſſumere convenit. Verum quidem eſt non omnibus in horum uſu licere perſeverare, propter ſingularem aliquam diſpoſitionem melancholicam dictam, & tunc ab his vel abſtinendum, aut aquis quibuſdam deſtillatis ſimplicibus, aut compoſitis diluenda, ut aqua roſarum, lavend. rut. cinnamom. bugloſſata, vel boraginata, &c. Spiritus autem acidi, ut ſalis aut nitri cum ſpiritu vini cohobando dulcificandi. Commodum etiam talia aceta aliis multis medicamentis praebere poſſunt vehiculum, tum ut junctis viribus agant, tum, ut ſaepius opus eſt, nimium eorum calorem temperent, prout in theriaca, Mitridatio, &c.

XXX. Quum igitur prae caeteris omnibus ad prophylaxin tempore peſtis acida conducant, ſi accommodato cujuſvis naturae modo aſſumantur, in varia forma exhiberi poſſunt; ſi alicui placeant conſervae, proſtant plurimae, ut roſarum vitriolat. violarum, florum calend. anthoſ. borag. &c. quibus addendus ſpiritus aliquis acidus ad gratam aciditatem, ut ſpiritus ſalis, nitri, vel ſulphuris, aut acetum deſtillatum; & ſtomacho jejuno quantitate nucis juglandis aſſumenda. Ex ſirupis exhiberi poſſunt, ille ex ſucco berberum, citri, aurantiorum, ribeſiorum, granatorum, acetoſae, &c. ſed melius videtur, ſi illi ſucci ſaccharo ex juſculo, aut vino aſſumantur; ex talibus ſuccis etiam tabellae parantur. Magni hic aeſtimanda eſt aqu. alexiphar. Amſtelodamenſium, & egregia illa aqua Prophylactica *Sylvii von der Schagen, & Barbette*; quam deſcribit *Sylvius prax. med. lib. 1. cap.* 18 § 31. Hic etiam minime ſpernendus uſus tum tartari crudi tum cremoris, vel tartari vitriolati; etiam a pluribus varii commendantur ſpiritus ardentes, aquae vitae, & theriacales, quibus tamen non admodum fidendum puto: adde quod ut plurimum in nimia aſſumantur quantitate, unde fermentum ventriculi obruitur, & enervatur, ita ut blanda ſua aciditate veneno amplius reſiſtere non poſſit, ſenibus tamen, & iis qui frigidioris ſunt temperamenti, magis prodeſſe poſſunt.

XXXI.

XXXI. Quae materiam illam peſtilentialem in ſuis poris inviſcant, mutant, praecipitant, vel per ſudorem, aut diaphoreſin ex corpore propellunt, varia etiam ſunt, & in variis formis reperiuntur, quia autem major eorum eſt uſus in curatione inferius recenſebuntur. Saltem hic notandum, quod fumus nicotianae per fiſtulam attractus huc pertineat: quo ſe praeſervavit *clar. Diemerbroeck.* in peſte Neomagenſi.

XXXII. Externe ad odorem maxime commendantur poma citria, & aurea recentia &c. balſama varia hinc inde ab Auctoribus deſcripta. Cum ſucceſſu conficiuntur pixidulae ſive noduli ex ligno juniperino, vel alio perforati, quibus ſpongia aceto rutaceo, vel alio bezoardico, aut theriacali, aut balſamo rutae praeſervativo, aut oleo peſtilentiali *Heniſii* intincta inditur; nimium autem ſuaveolentibus, & pomis ambrae, graveolentibus item non multum fidendum, in medio tutius itur.

XXXIII. Amuleta plane rejicienda non videntur, praecipue illud *Helmontii* ex buſonibus; cujus & ſimilium vis in eo conſiſtere videtur, quod habeant poros ita formatos, ut particulae veneni facile, & libere ſe in iis muvere poſſint, unde corpus noſtrum deſerentes eo ſe conferunt: quicquid enim movetur, eo tendit ubi minimam invenit reſiſtentiam. Aliter tamen plane, & tutius agunt, quae ex variis alexipharmacis componuntur, quale egregium habet *Timaeus a Guldenklee.* Imaginationi etiam his multum tribuendum eſſe libenter concedo; augetur enim confidentia.

XXXIV. Nunc de curatione etiam pauca addenda. Quum acutiſſimus ſit morbus, qui 24. horis ſaepiſſime jugulet, valde maturanda curatio: ergo quando quis tempore peſtis ex improviſo, cum horrore, & calore per vices mutabili, dolore capitis, vel dorſi, nauſeae, vel vomitu, anxietatibus, & ſubita proſtratione virium, animi deliquiis, vel aliis ſupradictis accidentibus decumbat, non ſemper anthraces expectandi ſunt, aut bubones, vel maculae, nec de urina multum conſultandum, aut videndum, quo vergat morbus. ſed ſtatim poſt Deum prudens conſulendus Medicus, vel ubi talis haberi non poteſt, ipſe ſibi conſulat aeger medicamentis praecipue alexipharmacis infra, & in variis de peſte conſiliis deſcriptis; quum non tam de hoſte arcendo, quam expellendo agatur.

XXXV. Medicus autem ſtatim ab initio vocatus, ſi ventriculum impuritatibus repletum, aegrum nauſeabundum, & ad vomitum facilem inveniat, emeticum aliquod tutum, & non nimis violentum, quod cito ſuam exerat energiam, & intra bihorium, vel trihorium omnem abſolvat operationem, exhibere poteſt; ſive ſit ex vitriolo albo, quod in peſte Londinenſi ſaepe proficuum fuiſſe obſervatum eſt, aut infuſo croci metallorum, quo ſaepius utebatur *Scyerus*, ſive alio aliquo antimoniali, quod ſurſum tantum operatur. Saepe enim emetico tempeſtive adhibito non tantum multa ſymptomata impediri, ſed etiam ipſe morbus aliquando feliciſſime averti poteſt; cujus operatione abſoluta, ſine mora ad alexipharmaca properandum. Abſtinendum tamen ab emeticis, ſi vomitus jam ſymptomatice adſit, & nonniſi inanis vomendi conatus obſervetur, omniaque aſſumta ſtatim rejiciantur; tunc enim vel ab anthrace, vel acrimonia ſalium ventriculi orificium vellicantium provenit, quod prius obſervavit in famulo ſuo Medicus quidam in peſte Dreſdenſi, cujus cadaver ſe aperuiſſe teſtatur.

XXXVI. A reliquis purgantibus praeſertim fortioribus abſolute cavendum in curatione; non tantum enim impediunt diaphoreſin neceſſariam, ſed venenum, quod in exterioribus adhuc haeret partibus commovent, & cum ſanguine commiſcent, ſaepiuſque diarrhaeas colliquativas hic valde periculoſas excitant. Si vero non reſpondeat alvus, ſuppoſitoriis, vel leni aliquo clyſtere, blande cienda: in declinatione vero morbi lene aliquod purgans, vel laxativum exhibere convenit ad praecavendas recidivas.

XXXVII. Non minus periculi plena, adeoque plane omittenda eſt venaeſectio; totus enim ſanguis, quum in ſua miſtione turbatus, totus etiam evacuandus eſſet. Deinde eo ipſo venenum, quod extra ſanguinem adhuc hoſpitatur per venas ad cor derivatur: hinc non mirum, ſi experientia teſtetur omnes illos, vel plurimam partem periiſſe, quibus venaeſectio celebrata fuit: ut annotavit *Paraeus* in peſte per totam Galliam graſſante, *Diemerbroeck*. in peſte Noviomagenſi: *Hodges* in Londinenſi, *Guil. Fabricius* in Lauſannenſi, *Anthonius Saracenus* in Genevenſi, & nuper *D. Sorbait* in Viennenſi. Dari tamen poſſe caſum, qui non tantum admitti debet, ſed etiam neceſſaria eſt, non nego. Scarificationes & hirundines, quia ejuſdem ſunt generis, nihil fere commodi afferre poſſunt, quanquam tantundem periculi ae venaeſectio non importent. Quia tamen inaniter cruciantur & torquentur aegri, conſultius eſt abſtinere, ut & a cucurbitulis ſine ſcarificatione, nam affluxui materiae locum dant.

XXXIIX. Aliter autem de veſicatoriis judicandum cenſeo; effectus enim non exigui in peſte comperti ſunt, multum enim materiae acris ex corpore educunt, & ab interioribus partibus derivant, dum exeundi commodiorem ipſi praeparant & aperiunt viam, & in nucha, brachiis, femoribus, ſuris, praecipue autem parum ſub bubonibus applicari poſſunt, & optime ex cantharidibus parantur: cavendum tamen, ne talibus applicentur, quibus circa veſicam & urinam non integra res eſt, neque iis, qui haemorrhagiis ſubjecti, neque praegnantibus aut nimium debilibus; ſaepius etiam ſunt renovanda, & emplaſtro de meliloto, vel alio inſperſo pulvere de cantharidibus recentia ſervanda; ab inflammatione autem foliis braſſicae praeſervanda.

XXXIX. Expertiſſima autem & ſecuriſſima omnium ſunt alexipharmaca & ſudorifera, quae totum hoc arduum negocium abſolvunt, & ad quae tanquam ad ſacram anchoram recurrendum, quamprimum unum vel alterum apparet ſignum; veneni enim jam in corpore admiſſi vix alius enervandi, aut expellendi ſupereſt modus: exhibenda ergo ſunt, quamprimum poſſibile, aut ſi vomitorium praemittitur, ſi non cum eo quod valde conveniens, tamen ſtatim abſoluta ejus operatione, & quidem in majore doſi quam alias; & quia ſemper virium maxima eſt habenda ratio, ſemper a cardiacis confortativis concomitentur. Cordialia autem imprimis acida ſunt eligenda propter rationes ſupradictas. Celeberrimus *D. Margraffius Leidenſis Practicus*, ſe plurimas in peſte Leidenſi ab hac lue liberaſſe ipſe mihi teſtatus eſt, & quidem ſequenti modo. ℞. *vini Rhenani* pintam unam, *ther. veteris ad minimum 7. annorum* unc. j. *ſal. card. bened.* ſcrup. ij. m. ſtent per noctem; & aeger in lectu ad ſudorem compoſitus ſumat cochl. iij. & ſudet, poſt horas duas iterum iij. conchlear. & ita aſſumtionem & ſudorem continuet per diem integrum. Inter ſudorifera ſaepius experta maxime praeeminent: theriac. Androm. coeleſtis, Mitridatium, diaſcordium, orvietanum, antidotus Matthioli, elect. prophylacticon Timaei, elect. de ovo & ſimilia. Pulveres igitur bezoard. varii, elixiria, extracta, eſſentiae, tincturae legitimis menſtruis paratae. Inter magis ſimplicia commendātur a primariis terrae pingues, aut ſigillatae, bolus armena, terra lemnia, turcica, ſileſiaca, &c. Ex vegetabilibus rad. contrajerv. angel. petaſitidis, dictamni, pimpinell. &c. Herb. card. bened. ſcord. ſcabioſae, rutae, abſinthii, &c Baccae juniperi, ſambuci, ebuli, & ex his paratum rob. &c. Lignum juniperinum, quercinum, &c. aloës, myrrha. Ex animalibus lapis bezoar, qui tamen famam non ſemper ſuſtinet, qui ut plurimum ſuppoſititius eſt, cor. cer. unicornu, troch. viperarum, &c. Ex mineralibus ſtibium diaphoret. bezoardicum minerale, &c. ut taceam de aliis plurimis, de quibus ipſi Auctores videri poſſunt. Saltem notandum volo farraginem medicamentorum non minus, quam ipſam peſtem fugiendam eſſe, quanquam interim non uni ſoli medicamento adhaerendum, ſed & forma, & materia

mutan-

mutanda ſaepius, ne natura tandem illis aſſueſcat, & pharmacum medicamenti naturam exuat. Conſueta enim minus movent.

XL. Cordialia autem confortativa, quae his adjungi poſſunt & debent, ſunt confect. alkermes, de hyacintho, aq. cord. Saxon. frig. & temperata; aq. contra febr. malign. cor. cer. citrata, cinnamomi bugloſſata, cydoniata, eſſentia citri ſaccharata. Sirupus de acetoſitate citri, ſuccus citri recens expr. vel rubi idaei, perlae praeparatae, nitrum perlatum, ſpiritus ſulphuris, pulvis cordialis praetioſus, &c. ex quibus variae concinnari poſſunt formulae.

XLI. Quanquam maxima pars ſymptomatum morbo rite curato, tandem ſponte deſinant, tamen paucula tantum breviſſime addere libet de urgentioribus, quae nonnunquam ipſo morbo moleſtiora, & periculoſiora videntur. In dolore capitis, & deliriis epithema ex aq. betonicae aut roſarum, cum aceto ſambucino, aut calendulae & opio paratum, ſaepiuſque renovatum tepide fronti ac temporibus applicatum conducet, aut columbae, & gallinae vivae diſſectae capiti capillis liberato imponuntur. Aliis plantis pedum in forma cataplaſmatis ex fermento, ruta, ſale, ſapone Veneto, vel raphano cum ſale & aceto rutaceo miſta applicant. Hic valde etiam laudantur veſicatoria in nucha praecipue applicata. Vigiliae ſtatim ab initio non ſunt arcendae, quia magis ad neceſſariam diaphoreſin faciunt: tandem tamen externe diſſectis columbis & gallinis pedibus applicatis demulcendae; ubi ſi opus ſit, opiata rite parata in parva doſi cum appropriatis praecipue volatilibus juncta, magnum praeſtant commodum. Sopores autem periculoſi valde ſunt, unde omni conatu aegri a ſomno arcendi allocutionibus vel acidis acribus volatilibus naribus oblatis, aut aliis mediis. Si confortantibus & cordiacis opus ſit, praeter ſupra dicta, confectio cordialis Rodolphi II. Imp. a D. Sorbait deſcripta cum vino malv. vel ſupra dictis aquis ſaepius aſſumi poteſt.

XLII. Sitis, & ariditas linguae, quae magis moleſta, quam periculoſa, ſpiritibus acidis, ut ſalis, nitri, ſulphuris, vitrioli, &c. potui ordinario inditis, nitro item antimoniato, lapidae prunellae, vel aliis ſuccis acidis aſſumtis diminui poteſt. Nauſea & vomitus ſi ab anthrace, vel inflammatione talis ventriculi orti, omnia fere in caſſum adhibentur; alias vel acidis, ſed paulo magis auſteris, aut quandoque opiatis theriaca, diaſcord. compeſcuntur. Diarrhoeae & dyſenteriae, quae periculoſiſſimae & plerumque lethales ſunt ſudoriferis adſtringentibus proſpiciendum, ut bolo Orient. praepar. terra ſigillata, tinctura terr. catechu, &c. Haemorrhagiae quanquam aliquando criticae exiſtant, nunquam tamen ſecuri eſſe debemus, & ſemper ne invaleſcant vigilandum, citiſſime enim quandoque interficiunt.

XLIII. Communiſſima ſymptomata ſunt maculae, bubones, & anthraces. Maculae ſuperato veneno peſtilentiali non magnam requirunt curam. Bubones vero a chyrurgis attendendi, & variae dantur ſpecies, nec omnes ad maturitatem deduci poſſunt; qui mobiles ſunt facilius quidem diſcutiuntur, ſed tutius videtur illos cucurbitulis, ſeu ventoſis fixos reddere & ad ſuppurationem deducere. Curantur autem, ut reliqui glandularum tumores, additis tamen ſemper antipeſtilentialibus, ut theriaca, Mitridatio, caepis, allio, &c. Inſtar omnium eſſe poteſt vel emplaſtrum *D. Hedges*, vel magneticum, vel maturativum *Uratislavienſium Phyſicorum*, quae in conſilio medico deſcripta ſunt. Quamprimum autem paululum molleſcit tumor, non enim ſemper ruptio ſpontanea exſpectanda, phlebotomo aperiendus & mundificandus balſamo ſulphuris terebinthinato, vel aniſato una cum unguento baſiliconis & theriaca, non autem conſolidandus, quod tamen tandem fieri poteſt vel praedicto balſamo & ſuperimpoſito emplaſtro diapompholygos, aut ſolum praelaudatis emplaſtris. Carbunculi, qui multo periculoſiores ſunt bubonibus curantur primo impediendo, ne ulterius ſerpant, quod optime fit butyro

anti-

Digitized by Google

antimonii, ſi linea circa carbunculum ducatur, quo ipſo etiam fit ſeparatio eſcharae & partium corruptarum, quae pro ſecundo neceſſaria eſt. Alii ad ferrum & ignem confugiunt, quod non improbandum, ſi modo peritus adſit chyrurgus. Mundificantur poſtea ſupra dictis, & tandem ut reliqua ulcera conſolidantur. Pauca haec nunc ſufficiant, plura deſideranti Auctores citati forſan ſatisfacere poſſunt. Interim DEO ſit laus & gloria.

DISPUTATIO XIV.

DE MANIA,

RESPONDENTE

LUDOVICO GOTHOFREDO BUELIO, Marpurgenſi

J. N. J.

PRAELOQUIUM.

Quam accurate hodierni medicinae Antiſtites actiones noſtras corporeas, quas automaticas vocant, juxta regulas, motus & leges mechanicas, neglectis tot ſcholarum non entibus artificioſiſſimam illam corporis humani ſtructuram cum aliis arte & induſtria compoſitis machinis comparantes explicare ſciant, impraeſentiarum ruminare inſtituti non eſt. Hoc ſaltem depraedico, quod non ſolum ex tam clara & diſtincta operationum corporearum expoſitione ſummi Conditoris ſapientia & omnipotentia, verum etiam ipſius hominis prae reliquis creaturis & arte factis excellentia & praeſtantia eo magis eluceſcat, quo minus una ex tot machinis ſingulari etiam humana diligentia compoſitis, horologio noſtro tum nobilitate, tum admiranda ſtructura, & adeo amicabili organorum, & indefinitarum particularum inſenſibilium conſpiratione aequiparari poſſit inſigniter ſane hydraulico pneumatica illa brutorum organa caput extollunt; ſed quid ſunt comparata cum homine? praeprimis quum humani corporis ſubſtantia quaedam omnium nobiliſſima, MENS nimirum, qua bruta carere ex certioribus philoſophiae fundamentis hactenus evictum eſt, arctiſſimo foedere ſit juncta, quae ob *mutuum commercium* illud ipſum eo magis nobilitat, adeo ut homo *Θαῦμα θαυμάτων* appellari mereatur. Verum heu! quantum non huic corporis humani perfectioni decedere experimur, quando tot horrendis morborum inſultibus adeo concutitur, ut tantum abſit, ut ſolum huic miſeriae ſubjiciatur, quin potius ipſa etiam Mens ex lege conjunctionis variis, iiſque gravioribus paſſionibus non raro obſtruatur, ut ratiocinio impedito hominem bruteſcere cernas. Evidentiſſimum hujus rei teſtimonium praebet graviſſimus ille affectus MANIA, cujus ventilationem pro tenui ingenioli modulo paucis proſequi animus eſt. *Deus annue coeptis!*

I. Saltum in frontiſpicio in alienam meſſem nauſeabunda nominis inveſtigatione committere nolo, adeoque Lexicographis otioſiſque Grammaticis ſua exercitia relinquo, ea quae ipſum affectum ſpectent propoſiturus. Sufficit itaque mihi impraeſentiarum ſcire illum MANIA laborare, & MANIACUM recte vocari, qui ſine febri cum furore & audacia delirat, abſurdas actiones edit, obvios immanis beſtiae inſtar invadit, vulnerat, occidit, mox iterum manſuetum ſeſe gerit, intenſiſſimum frigus, jejunia, verbera, & vulnera ſine noxa ſenſibili perfert, immani robore pollet, capitis gravitatem patitur, noctes trahit inſomnes, & ſi quae ſunt alia,

II. Ad propoſitorum *φαινομένων* cognitionem eo felicius aſſequendam, non abs re erit gradum paulo ſiſtere, & ex ea medicinae parte, quae de natura hominis

minis

minis agit, quaedam depromem: ergo conſideretur, velim, hominem ex duabus ſubſtantiis, ut in praefatione jam mentio facta eſt, toto coelo a ſe invicem diſtantibus eſſe compoſitum, *una immateriali*, MENTE, altera *materiali*, & *extenſa*, quam CORPUS ORGANICUM appellamus.

III. Quamvis autem hae ſubſtantiae realiſſime a ſe invicem ſint diſtinctae, firmiſſimam tamen inter ſe *copulam* habent & *nexum*, qui mutuo commercio, ſive reciprocis actionibus & paſſionibus abſolvitur: videlicet, quando certas cogitationes in mente intercurrentibus ſpiritibus animalibus ſequuntur certi motus in corpore, ipſaque omnibus organis rite diſpoſitis hunc vel illum motum imperando in corpus agit, & hoc ab ea patitur; & viciſſim pro certis motibus in corporis horologio excitatis certas cogitationes concipit MENS, eaque ab illo patitur.

IV. Clarius haec patebunt, quando etiam MENTIS in ſuo corpore *metropolin* conſideraverimus, quae etſi ſit juncta toti corpori, eſt tamen pars quaedam in cerebro, in qua ſpecialius ſuas exercet functiones, quam in caeteris omnibus, quae eſt certa quaedam GLANDULA ab Anatomicis ob figuram PINEALIS alias CONARION appellata, prout hoc fuſius demonſtrat *Carteſius in tractatu de paſſionibus animae*. Sita eſt, ut aliquoties vidi in ſectionibus a Dn. PRAESIDE hac hyeme juxta methodum recentiorum Anatomicorum exercitii gratia adminiſtratis, inter protuberantias cerebri in meditullii cavitate exiſtentes ad proceſſus iſtius anus vocati foramen, plexu choroidei undiquaque cincta, ut ipſis ſpiritibus innatare videatur: in apice plane libera eſt, in baſi vero funiculis, & fibris motricibus donata, pro varia ejus inclinatione; illa itaque eſt, qua mediante MENS ſuam voluntatem & imperium theſi praecedenti deſcriptum in corpus exercet, dum vario modo eam inclinando varie ſpiritus determinat, ut nunc hos aperiant nervorum tubulos, nunc illos, pro alio atque alio motu promovendo, & viciſſim illius ope MENS motus corpori illatos per certam ſpirituum animalium radiationem percepit, unde occaſionem nanciſcitur varias percipiendi ideas, & nectendi cogitationes, videatur *diſputatio de gland. Pineali ſt. n. & p. n.*

V. Glandula iſta *ſenſorium* eſt *commune & imaginationis* praecipuum *organum*, quae quam diu MENTIS imperio ſubjacet, tamdiu cogitationes ſuas cohibere, illas ad aliud objectum applicare, & ideas attendere poteſt: illa quoque mediante anima ſpecies diu recondita in ſcenam denuo introducit & objecta abſentia veluti praeſentia contemplatur; ſpiritus enim animales incidentes in cerebri *plicas*, & *veſtigia* olim impreſſa ab illis novam nanciſcuntur curſus formam, & per glandulam fluentes priſtino more eam inclinant, hinc MEMORIA, & REMINISCENTIA.

VI. Sunt autem iſti ſpiritus, quorum hactenus ut mutui corporis & animae commercii internunciorum mentionem fecimus; nihil aliud, quam ſubtiliſſimae ſanguinis arterioſi portiones a craſſioribus in cerebro ſegregatae, ut valde mobiles & agiles exiſtant, atque munus a *glandula pineali* injunctum celerrime tenuiſſimae aurae inſtar exequi valeant, hunc in modum generati.

VII. Sanguis in cordis thalamis rarefactus & accenſus in arteriam aortam propellitur, per cujus ramos aſcendentem, & deſcendentem verſus omnes corporis plagas ablegatur, craſſior & minus agitata pars inferius, vividior & magis agitatus ſurſum & verſus caput fertur, ubi mobiliores denuo per tot filamentorum foraminula plexus choroides reliquis vel propter craſſitiem, vel figurae irregularitatem excluſis cribratae, ſubtilis flammae vel aurae ſenſuum teſtimonium eludendis ſunt aemulae, quemadmodum ſectio venae ſpongia cucurbitae applicata flammeus redditur, quae corpuſcula ſub nomine SPIRITUS ANIMALIS veniunt, uti pluribus hoc videre eſt in *Collegii publici diſp. III.* Poſtquam igitur hoc modo particulae iſtae ſpirituoſae per plexum choroides ſunt tranſcolatae, in ce-

rebri

rebri ventriculis in aequilibrio & indifferentia poſiti GLANDULAE determinationem expectant.

IIX. Quamdiu nunc microcoſmi Oceanus ſanguis blando motu & tranquillo in orbem ita incedit, vaſorumque ripas ſine tumultu & concuſſione lambit, tamdiu hi ſpiritus ex voto generantur, & in indifferentia poſiti in ventriculis cerebri reſervantur, actiones animales integerrime perennantur, & MENS ſua tranquillitate gaudens, accuratiſſimum exercet ratiocinium: quod ſi accidat, ut mare hoc tot rivulis *completum* in ſtatu naturali ſcaturiens miſtione & motu peccet & fermentationis naturalis ſphaeram excedat, admirabile dictu eſt, quantae tunc tempeſtates, eaeque graviſſimae exſurgant rivulos iſtos placidiſſime alias per venarum & arteriarum canales diſtributos valde inflantes, quae turgefactae, dum

Una Euruſque Notuſque ruunt, creberque procellis
Africus & vaſtos volvunt ad littora fluctus.

irreparabilia fere damna & calamitates oeconomiae animali inferre ſolent; poſito enim hoc ſanguine tumultuante, & motus terminos excedente, plexuſque choroidei poros in illo impetu plus ſolito aperiente, ſpiritus copioſi & ſimul craſſi cerebri ventriculos occupant, indifferentiam tollunt, quaquaverſum ruunt; corpora enim majora ſemel mota diutius illum motum conſervant, quam minora, qui tunc impetuoſius GLANDULAM ſecum rapientes miſerrime MENTEM decipiunt, & neſcio quorum motuum inſuetorum Auctores exiſtunt.

IX. Occaſione ex dictis data haud difficile erit, quo pacto SOMNUS & VIGILIAE inducantur inveſtigaſſe, ſiquidem procul dubio tunc ſumus in ſtatu vigiliarum, dum ſpiritus animales legitime generati debito vigore & alacritate in cerebro hoſpitantur, atque totius ſyſtematis nervoſi filamenta una cum toto cerebro non aliter ac ventus navium vela inflant, ut non ſolum a GLANDULA facile determinari, verum etiam objectorum motus ad eam deferri poſſint: quod ſi inhibeatur frequens irradiatio, & vegetus ſpirituum in cerebri & nervorum poros influxus, ut tubuli laxati ſubſideant, obrepit ſomnus, unde membrorum motus ſiſtitur, muſculi fiunt flaccidi, palpebrae concidunt, caput nutat, atque propter ſpiritus torpidos motus impreſſos ad commune ſenſorium transferre neſcientes ſenſus quoque ſopiuntur.

X. Notandum praeterea IRAM ſeſe exerere, quando forſan MENS contumelia gravi afflicta vindictam meditatur, atque ſic circa veſtigium illud rarum detenta illa cogitatione SENSORII COMMUNIS ſtatum mutat, cujus nutu ſpiritus ex cerebro per nervorum tubulos in ea corporis membra vindictae executione inſervientia determinantur, unde motus iram comitantes, artuum tremor, ſtridor dentium, & alii excitantur. Eam autem potiſſimum IRAM hic intelligo, quae cum ſuperbia, & in propriis viribus fiducia conjuncta eſt. *vid. Carteſ. de paſſion. animae.*

XI. Tandem obſervatu dignum erit, communicari ab aethere corporibus ſublunaribus *materiam* quandam mobiliſſimam, fluidiſſimam, omnium corporum poros, & interſtitia inſenſibilia etiam cujuſcunque ſint figurae, & magnitudinis pro temporum diverſitate, nunc parcius, nunc copioſius permeantem, ab HIPPOCRATE *aetheream*, a CARTESIO *ſubtilem* appellari, quam omnium motuum, fermentationum, efferveſcentiarum & alterationum Auctorem poſſumus appellare, videatur Dn. PRAESIDIS *Colleg. publ. diſp. 2. nec non Coll. practic. diſp. 1.*

XII. His nunc ita praeſuppoſitis tota res erit in vado: offert ſe in MANIACO *delirium cum furore, & audacia*. Cauſſa in eo conſiſtere videtur, quoniam ſanguis Maniacorum craſſus, ſed valde fermentabilis eſt, quoties itaque a quacunque id fiat cauſſa, de quibus inferius, plus ſolito, & impetuoſius movetur, ejus portio quaedam ex irregularibus conſtans maximam partem partibus cum impetu verſus

ſus cerebrum abripitur, atque arteriolarum poros plexus choroidei plus ſolito aperit, quo ipſo multis inſolitis, & irregularibus particulis egredientibus in ventriculos cerebri placidus ſpirituum motus una cum indifferentia plane aufertur; qui quum ob craſſitiem majori vi quaqua verſum feruntur atque in poros quoſcunque ruunt, GLANDULAE determinationem ſibi ſolis vindicant, & fulminis inſtar in cerebrum, & muſculos influentes GLANDULAM mentis imperio plane ſubducunt, quae ab effrenis illis ſpiritibus eluſa, omnique in corpus imperio defraudata attentionum ſuarum habenam amplius dirigere neſcit, unde tot incompoſiti geſtus, incongrui ſermones, pugnae, rixae, geſticulationes, ſaltationes, & hujus farinae plures inordinati motus cientur, omniaque tumultuarie peraguntur; non ſecus.

Ac ſi carceribus ſeſe effudere quadrigae
Addunt ſe in ſpatium, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

XIII. Tantum igitur abeſt, ut GLANDULA PINEALIS iſtiuſmodi ſpiritibus cincta tranquillitate frui poſſit, ut potius petulanter inſtar campanulae huc, & illuc impulſa, in varia deliria MENTEM praecipitet, atque gravibus paſſionibus ſubjiciat; nam dum ſpiritus libere, ut in theſi praecedenti dictum, per cerebrum vagantur in varia veſtigia olim impreſſa incidunt, aliamque curſus formam ab iis mutuantur, quam ſpiritus per poros GLANDULAE fluentes illico imitantur. Sicque per poros GLANDULAE abripiendo occaſionem dant MENTI, ut ſine legitima connexione concipiat cogitationes; quod ſi iſtae ſpecies a ſpiritibus MENTI oblatae ſint delectabiles, & jucundae, ſequuntur vi conjunctionis gaudii, & laetitiae effectus, cantus, jubilationes, jocoſi ſermones, gloriationes, ac ſi eſſent Reges, quare adſtantibus negocia imperant, atque mandatorum executionem poſtulant; quod ſi ſpiritus repetant veſtigia irae, vel vindictae, ſuaque reflexione MENTI tales quoque ideas repraeſentent, proferuntur etiam motus irae communes, veſtium dilacerationes, minae, pugnae, ſtridor dentium, facies torvum videns.

XIV. Ut plurimum autem loqui amant de illis objectis, quae adſtantibus, vel rara, vel nova videntur, utpote de incendiis, inundationibus, praeliis, latrociniis, & aliis; ratio: quoniam illa ut plurimum ſolemus admirari, & diutius cogitatione noſtra, dum de iis audimus, circa haec detineri; hinc profundius, & diſtinctius in cerebro delineantur, nec tam facile extirpantur, quorum veſtigia quum jam ſpiritus facilius percurrant, quam aliorum, ſimile periculum ipſis imminere credunt MANIAGI; MENS itaque omnia aequa examinis lance non perpendens neque attendens, quod ideae non ſint ab objectis externis, ſed a veſtigiis cerebro olim impreſſis in hoc trahitur praecipitium; ſimiles fere effectus dulce merum in ebriis parit, quando ſpiritus ſui juris facti modo hos modo illos motus glandulae inferunt, ubi tunc

Navita de ventis: de tauris narrat arator:
Enumerat miles vulnera: paſtor oves.

Melancholicis quoque varias eaſque horrendas ſpirituum a cerebri veſtigiis ſuſcepta curſus forma imagines offert, dum quidam putant ſe videre *Diabolum*, quod hoc modo fieri poteſt, ſi hoc momento ſpirituum determinatio fiat eo modo quo fieri ſolebat, quum cornua tauri repraeſentarent glandulae, altero quo faciem hominis, mox vero idea pectoris cum ventre leonis, pedum capri, caudae draconis offeratur, tunc Mens omnia haec ſimul, quae per cogitandi celeritatem connectebantur, uno conceptu cogitans, ſe *Diabolum* videre judicat; alii vero aliud quid ſibi imaginantur, vel quod *ſerpentes, ranas, &c.* in ventre habeant, quod *aſini* line, *cuculi, &c.* quorum animalium voces non raro imitari conantur, cujus ſtupendi

phaenomeni cauſſam *de La Forge* eleganter explicat.

XV. Accedit, quod Mens immorigeris illis ſpiritibus impetuoſe ſuper GLANDULAM radiantibus in eo quoque miſerrime decipiatur, ut juxta conſuetudinem judicans hujus, vel iſtius objecti praeſentiam ſtatim ſibi perſuadet, unde denuo nova incompoſitorum geſtuum cohors ſe manifeſtat, quando nempe motus hujus, vel illius objecti praeſentiam comitantes ab alia cauſſa in ſpiritibus cienſur, tunc mens conſueta judicans circumſtantias amplius non attendit, quod quoque obſervatur in *ictero*, ubi Mens omnes cibos amaros eſſe credit, non quod amaritudo illa ipſis inſit cibis, ſed quia tunc temporis idem motus a ſpiritibus GLANDULAE offertur, qualis alias a cibis amaris produci ſolet; ſic ob eandem rationem *incumbo* vexati, quaſi grave pondus thoraci incumberet, perſuaſum habent: hinc ſaepius ſit, ut adſtantes MANIACORUM actiones a cauſſa ſupernaturali proficiſci credant, & neſcio in quam admirationem abripiantur. Plura vide in *Collegio practico in caſus Timaei.*

XVI. Ex quibus nunc pro ratione inſtituti ſatis elucere arbitror, quae ratio ſit, quod MANIAM, gravia deliria atque tot incongruae actiones comitentur, inquirendum autem quare nulla FEBRIS obſervetur: ubi notandum ad effervescentiam febrilem requiri turbationem miſtionis particularum maſſam ſanguineam conſtituentium, qui ordo quum in Maniacis nondum ſit inverſus, & ſanguis ſaltem motu peccet, febris exulat, demonſtrante hoc Dn. PRAESIDE *in Collegio practici diſputationibus de febribus*. Unde nunc MANIA a reliquis delirii ſpeciebus diſtinguitur, PHRENITIDE, & MELANCHOLIA, *haec eſt delirium ſine febre cum moerore, & triſtitia*, illa *delirium cum febre, & furore*. MANIA autem recte definitur, *quod ſit delirium cum furore, ſed ſine febri.*

XVII. Progrediendum nunc ad explicanda phaenomena: incredibili robore MANIACUS pollet, vincula cum catenis rumpens, moenia & foreseffringens, procul dubio ob vehementiſſimum ſpirituum in muſculos effluxum, qui quum valde craſſi ſint, non tam facile diſſipantur, atque in auras abeunt, ſed intra corpus retinentur, vires ſartas tectaſque conſervantes; & haec eſt ratio, quare MANIACI non delaſſentur, etiamſi debaccando, aut eluctando plures dies & noctes inſomnes agant & continuo membra exerceant.

XIIX. Intenſiſſimum inſuper frigus, quamvis denudati incedant, jejunia, verbera & vulnera ſine noxa ſenſibili tolerare poſſunt, in tantum, ut ſaepius rationibus phyſicis relictis ad incantationem confugere videas Medicos, quaſi vero non manifeſtae ſatis in promtu ſint cauſſae: deficit ergo ſenſus (1) quoniam impreſſiones foris factae obſtante nimia ſpirituum commotione ad commune ſenſorium non deferuntur: (2) quum MENS ab internis nimium ſit vexata, foris advenientibus auſcultare nequit, quod illi teſtantur, qui profundis meditationibus dediti campanae ſonitum vel alterius verba eos alloquentis non audiunt.

XIX. Propter poros cerebri a ſanguinis & ſpirituum ferocia valde dilatatos, atque a craſſis particulis occupatos oritur dolor capitis, & quum ſpiritus animales cerebrum continuo ſatis fortiter inſlent vigiliae contumaciſſimae. Super haec aliaque phaenomena conſuli poſſunt *lectiones publicae* Dn. PRAESIDIS *in praxin chymiatricam Hartmanni.*

XX. Praemiſſis & examinatis phaenomenis, reſtat, ut paucis etiam ipſius affectus *cauſſa proxima* ventiletur non ſolum, ſed ut *remotae* quoque in ſcenam introducantur, ubi equidem in varias hactenus in Medicorum ſcholis itum fuit ſententias, quas tamen omnes ſub examen revocare animus in praeſentiarum non eſt, ſufficiat, ſi eam ſaltem, quae prae aliis plauſibilior videtur, attigero, dum nempe igneam ſpirituum accenſionem a calida cordis & cerebri intemperie cum maligna quadam conjuncta qualitate productam accuſant; verum quum ipſi neſciant

Digitized by Google

ſciant indicare, in quo illa ſpirituum accenſio conſiſtat, nec non calidae viſcerum intemperies non entibus jam pridem ſint annumeratae, quid? quod etiam nulla ratione oſtendi poſſit, quo pacto MANIA per hanc cauſsam ſit explicanda, eam ceu inſufficientem rejicimus, ex ſuperioribus abunde edocti, MANIAM proxime oriri a ſpiritibus animalibus valde irregularibus, ſumme agitatis & craſſioribus, ex ſanguine motus ordinarii terminos tranſiliente generatis.

XXI. Sanguinem autem in inordinatum illum motum facile abripi poſſe, vel inde liquet, quoniam in ſubjectis Maniacis ut plurimum deprehenditur *Melancholicus* hoc eſt multis particulis fixis praegnans, cui ſi fermentum aliquod acidum, volatile tamen confundatur, facile turgeſcere incipit, fit hoc, quando a ſanguinis & humorum viſcida, glutinoſa, craſſa, vel alia quadam intemperie tubulus unus vel alter in parte aliqua ſolida obſtruitur, qua poſita partes a tergo inſequentes, & ad illum tubulum obſeratum alluentes, ulterioris progreſſus neſciae reſtagnant, atque ſepimentum juxta ſe conſtituunt, quo facto ipſum fermentum motu particularum progreſſivo inteſtinum verſo paulatim exoritur: quod ſi nunc quoad *cauſſas remotas* certa quaedam materia ſubtilis ab aſtris in haec inferiora ſpargatur, poros hujus fermenti collecti undiquaque penetrans, illud ipſum ſecum rapit, atque e tubulo excutit, quod mediantibus humoribus circulantibus per vaſa lymphatica ſanguini communicatum tales inordinationes in oeconomia animali excitare poteſt, conferatur citatum *Collegium in Timaeum.*

XXII. *Res aliae nõ naturales* quoque inter *cauſſas remotas* locũ ſibi vendicant, & ſaepius viam ad MANIAM ſternere ſolent, *aër* videlicet *impurus & vernalis*, unde MAGNUS HIPPOCRATES *ſect. 3. aphor. 20.* dicit: *Vere fiunt inſaniae; nimia & frequens vini generoſi ingurgitatio, corporis exercitia vehementiora, animi pathemata, ira* inprimis, quae in ſe brevis furor dicitur, quatenus melancholiam cumulant, ſanguinem valde commovent, ſpirituumque furorem augent, vel fermentum olim collectum ex tubulo expellunt.

XXIII. Quibus ita enucleatis SIGNA quoque contemplanda veniunt. *Diagnoſtica* ex attenta phaenomenon conſideratione patent: quantum ad *prognoſtica*; affectus propter nobiliſſimam partem affectam eſt graviſſimus, & ſaepius incurabilis eoque pejor evadit, ſi ſenſorium ab illo ſpirituum impetu ſine lege moveatur & in tantum vexetur, ut fibrillae, quibus ſuſpenſum eſt, rumpantur; ſic enim nullam in ratiocinio habet connexionem mens, adeoque delirium eſt perpetuum; interim tamen ſpes curationis affulget, ſi ſymptomata ſint mitiora & cum riſu conjuncta, quia ſpiritus facilius in ordinem redigi poſſunt. HIPPOCRATES *ſect. 2. aph. 2.* hoc inſtituit prognoſticon: *Ubi delirium ſomnus ſedaverit bonum*; & *ſect. 6. aph. 21. Si inſanis varices & haemorrhoides ſupervenerint, fit ſolutio morbi.*

XXIV. CURATIONEM paucis ſubjungere neceſſe nunc eſt, quae in eo conſiſtit, ut ſanguinis & ſpirituum motus nimius inhibeatur, quod felicius fiet, ſi ſomnus ſtatim concilietur exhibito *laudano liquido*, ubi ſimul conducet impraegnare aërem particulis ex *opio* emanantibus, *camphoram* accendere, quia hac ratione ſanguinis impetus compeſcitur, & ſpiritus diſſipantur: tempora inungi poſſunt *unguento popul.* vel *oleo papav.* ipſum *opium* cum *eſſent. anagallid.* & *hyperic. ad gr. j. vel ij.* praeſcribi poteſt, ne ex nimia doſi ſopitis fermentationibus mors inducatur. Deinde generoſum erit remedium venaeſectio, quae in brachio inſtituenda aliquoties reiterari poteſt; illa enim priſtinus motus & fermentatio ſanguini conciliatur, unde RIVERIUS ex PLATERO refert, innumeros illo remedio curatos fuiſſe a Chirurgis & aliis, qui ex profeſſo hiſce morbis curandis operam dabant, qui vigeſies, imo ſexageſies venas aperiebant.

XXV. VOMITORIA magni quoque ſunt facienda, quoniam ſanguis eorum uſu a partium excrementitiarum infarctu liberatur; conveniunt illa, quae ex *an-*

timonio, vitriolo, & belloboro albo parantur *aquae bened. Rulandi, vitriolum album, tinct. bellebori albi*. Ne ſanguinis fermentatio augeatur, *purgantia validiora* exulare debent.

XXVI. Caeterum in ſanguinis fermentatione ſiſtenda in uſum etiam vocari poſſunt *lapides pretioſi, ſpiritus acidi, vitrioli, nitri*, & *omnia chalybeata*. Pro ſpecifico medicamento in MANIA laudatur *ſanguis aſininus* retro aures extractus, cujus analogia in eo conſiſtere videtur, quod gaudeat ſale volatili, acidum illud volatile deſtruens, vel etiam ſanguinem ad diaphoreſin diſponens. D. MICHAELIS *in Collegio practico in Jonſtonium* illum ita praeſcribit: ℞. *Linteum ſanguine aſini juſto tempore imbutum, pone ſ.q. aquae anagall. & flo. hyperic. donec aqua tingatur*, quo ſolo ſe Maniacum in aula Altenburgenſi curaſſe profitetur. HELMONTIUS *tract. demens idea* ſubmerſionem in aqua commendat. Quod ſi tandem omnia in caſſum adhibeantur, *transfuſio ſanguinis vitulini*, vel *Hominis ſani* proponenda eſt adſtantibus & amicis, quae forte efficiet, quod medicina praeſtare nequit, vide *Mercklini tractat. de transfuſione ſanguinis*, varia pro & contra ſuppeditantem argumenta. Plura medicamenta indicationibus ſatisfacienda exhibet *Hodegus Medicus* D. GIESWEINII.

XXII. Uſus ſex rerum non naturalium, nec non victus ratio hinc inde apud practicos ſatis prolixe traditur, ut non opus ſit diu illis inhaerere: ſerio tamen inter alia fugienda eſſe puto aërem turbidum, cibos fermentativos, carnes ſalſas & fumo induratas, vini uſum frequentem, animi pathemata, & aegros potius blandimentis eſſe demulcendos, quod edocemur exemplo Sauli Regis Iſraelitarum, 1. Samuel 8. Atque hic eſt tener ingenioli de MANIA foetus, Deo pro conceſſa benedictione gratias ago immortales.

DISPUTATIO XV.

DE STUPENDO AFFECTU, CATALEPSI.

RESPONDENTE

JOHANNE JACOBO MISLERO Gieſſenſi.

§.I. AEtas hodierna, quamvis fere ultima videatur mundi ſenecta, fervorem tamen plus, quam virilem, animumque diſcendi cupidum oſtendit in hoc, dum curioſa, totaq; experimentis dedita, in colligendis quoque obſervationibus, ac ipſius naturae phaenomenis juxta modernorum ſolide jacta fundamēta intime rimandis, ac reſolvendis occupatiſſima deprehenditur. Profecto arti medicae exinde tantum acceſſit augmentum, ut ad ſummum pene perfectionis faſtigium eam nunc perveniſſe merito dixeris. Non equidem inficias ire auſim, habuiſſe & antiquitatem ſua tempora, in quibus egregio conatu arcana naturae rimari coeperint: tanta tamen cum difficultate rem hanc a nonnullis actam fuiſſe Neotericorum nonnemo exiſtimat, ut multos, neglecta ſubliniori ſapientia, taedioſis inanis gloriae captandae gratia inſtitutis altercationibus & tēpus & bonam mentem perdidiſſe palam profiteri non erubeſcat, de quo alius etiam, & ſummus quidam conqueritur Medicus. Verum enim vero ſit fides penes Auctorem, meum non eſt tale de antiquitate ferre judicium, qui mihi ex veterum lectione plura promitto; legat interim hoc de negocio, qui velit, *Franciſci Bayle diſſertationem apologeticam*; ſtat certe in omne ſeculum, Mundum regi opinionibus, quapropter & ego non potui non in deducendo & explicando rariſſimo ac admirando capitis affectu catalepſi Neotericorum inſiſtere veſtigiis, cujus veram cauſſam ex illorum principiis eruere mecum conſtitui. Quod ut feliciter fiat, benedic conatibus meis benigniſſime Jeſu!

II. No-

§.II.Nominis quod attinet inveſtigationem, quum Medici jus pro lubitu ſumendi verba affectibus impoſita, ſibi vindicent, circa ejus evolutionem primo in limine ad nauſeam uſque multa diſquirere merito ſuperſedeo, tum quod Lexicographi circa hoc negocium ſatis prolixi reperiantur, tum etiam quod illis, qui inter medicinae tyrones ſtipendia faciunt, tritum ſit & familiare, quid nomina affectibus humani corporis impoſita indigitent: accedit monitum *celeberrimi Renat. Des Cartes princip. part.* 1. §. 74. non debere nos circa verba magis, quam rem verſari. Alias verba vim faciunt rebus; & quantum interſit conceptus noſtros verbis non alligare, egregie probat Belgii illud decus *Dn. Doct. Heidanus* in celeberrimo tractatu *de origine erroris cap.* 2. *p.* 38. Itaque ut ego felicius ad veram hujus morbi cognitionem perveniam, methodo analytica phaenomena catalepſin concomitantia recenſebo, ac eorundem cauſſas ad oculum demonſtrabo, ut ſic tandem & effectus per ſuas cauſſas explicari poſſint.

§.III. Dicimus autem hominem catalepſi correptum quum coeteroquin ſanus omnes corporis partes in eo ſervat ſitu, in quo irruente inſultu illo ſtupendo detinebantur. Oculi nempe ſunt aperti, & velut accuratius quid intuituri unum in locum defixi. Regent palpebrae, pedes ad ambulandum ſunt compoſiti, manus ad excipiendum, vel digito aliquid intendendum exporrectae. Et quis omnes illos ſitus deſcribet, quos vix pictor penicillo adumbrabit? Statuam vides attonitam, vitalem tamen, quod ex reſpiratione & pulſu ſatis apparet: illa enim manes integra; hic ſanorum fere ſimilis. Calor ad tactum ſatis vegetus. Non raro poſt paroxyſmum recordantur omnium, quae ab adſtantibus acta fuere.

§.IV. Priuſquam ulterius progrediar, operae pretium erit pedem pauliſper figere, & ex oeconomia animali quaedam repetere. Notum eſt hominem ex duabus conflatum eſſe ſubſtantiis, una corporea, ſeu extenſa, & materiali, brutis etiam communi; altera cogitativa & immateriali. Quoad extenſam ſeu corpoream advertendum, ſanguinem in cordis thalamis elaboratum, & rarefactum, eo prorſus modo, quem excel. *Dn Praeſes* annotavit *in Collegio publico diſp.* 2. Nec non in *Collegio privato in Timaeum*. Statim e ſiniſtro ventriculo prorumpere in arteriam magnam, ubi partes, quae maximam habent activitatem craſſiores, minus ſubtiles, & quaſi torpidiores antevertunt, & per ramum aſcendentem aortae in arterias carotides & cervicales, quae in minutiſſimos ſurculos totum per cerebrum diſperguntur, & in innumeras propagines plexum choroidis conſtituentes, progrediuntur. Quamprimum partes illae ſanguinis ſubtiliſſimae e vaſis extillarunt, & libere intra cerebri ſubſtantiam & praecipue ventriculos interiores diſcurrunt, ſpirituum animalium nomine veniunt.

§.V. Porro ipſum cerebrum glanduloſum eſt, & filamentis, non aliter ac lintea, ſibi mutuo intertextis, conſtat, quarum multae extremitate altera in ſuperficiem concavam ventriculorum cerebri, altera vero aut maximam partem in cerebri definunt circumferentiam, & menynges, aut per cranii foramina egreſſa, & tunica ſingulis eorum faſciculis communi involuta, tubulos nervorum ad varias corporis partes protenſos, conſtituunt. Harum fibrarum unumquemque teſtem oculatum eſſe poſſe, qui in diſſectum cerebrum aciem viſus etiam nullis perſpicillis intervenientibus conjicere velit, egregie demonſtrat *excellentiſſimus & experientiſſimus Dn. D. Craan. Acad. Lugdun. prof. celebratiſſimus in diſput. de natura hominis.*

§.VI. Altera ſubſtantia, quam immaterialem eſſe ſuperius diximus, nihil aliud videtur eſſe quam cogitatio, quod eſſentiale attributum ipſi manet, etiam eo ipſo quo ſe eſſe quis dubitare vellet, ita ut merito ejus eſſentiam in cogitatione ponant ex Auguſtino recentiores, ad quam intellectus perceptiones, & voluntatis pertinent propenſiones,

§. VII. Quam tamen opinionem potius pro hypotheſi hac vice ponimus, aliiſque defendendam extra forum medicum agentibus relinquimus, aliud quid intendentes, nempe quod haec ſubſtantia cogitans intime unita ſit ſenſorio communi, quod eſt glandula, in cerebri meditullio ſita, ob figurae adumbrationem glandula Pinealis ſeu Conarion dicta, de quo vide *illuſtris Des Cartes tractatum de paſſionibus animae; ut & epiſtolas aliquot ejuſdem: lib. 2. epiſtol. Claubergium de conjunct. mentis cum corpore; de la Forge, Le Grand* & alios, qui circa hoc negocium accurate legi merentur.

§. IIX. Commercium autem mentis cum corpore conſiſtit in eo, ut aliquae corporis operationes dependeant a cogitationibus mentis, & e converſo aliquae cogitationes mentis fiant dependenter, & occaſionaliter a motibus ipſius corporis, quae unio etiam non ceſſabit, quamdiu is qui ea inter ſe conjunxit, Deus T. O. M. ſinet corpus motus, & operationes ſuas cum dependentia a cogitationibus mentis producere. & mentem exercere dependenter cogitationes ſuas a motibus corporis.

§. IX. Quae quum clare, & diſtincte percipi poſſe confidam, non poſſum diutius aſſenſum cohibere, quin opinioni huic aſtipuler, praeſertim quum aliorum ſententiae de ſede ipſius animae ſufficientibus, ac ponderoſis rationibus in allegatis diſputationibus *celeberrimi Dn. Doct. Craanen* accuratiſſime refutatae ſuadeant, non aliam conjunctionem concipi, aut in ſcenam introduci poſſe.

§. X. Ipſe quoque ſenſorii communis ſitus in illa ſcilicet parte, ubi a ſpiritibus animalibus in aequilibrio conſtitutis undiquaque cingitur, omnemque motus impreſſionem, & quidem indifferentem, id eſt in omnes partes tendentem, aſſiduo recipit, majorem huic doctrinae affundit lucem: imo ſubſtantia ejuſdem, magnitudo, figura, proclivitas, & diſpoſitio ad motum, atque ipſam adeo ſpirituum determinationem, prorſus evincunt, glandulam pinealem eſſe immediatam animae ſedem. Quae omnia pluribus ingenioſiſſime pariter ac fideliſſime tradit modo laudatus *Dn. Doct. Craan, in allegat. diſputat. & praecipue diſp. 8.*

§. XI. Quamdiu itaque conjunctio illa inter mentem, & corpus manet integra, tamdiu hominem viribus corporis, & animi conſtanter gaudere videmus, imo omnes actiones legitime perfici deprehendimus. Quod ſi vero forte fortuna machinam quandam humanam apertis aſſidentem libris, defixis in eum oculis, & digitis calamum prementem, tanquam litteras formare vellet, deprehendamus: aliam vero in patinam porrecto brachio, ipſiſque etiam dapibus prehenſis inhiantem; aliam greſſus movere intendentem, ut jam progreſſura credatur, membris tamen in eodem ſitu perſeverantibus; conſpiciamus. Commercium hoc mentis cum corpore injuriam quandam pati, actioneſque inſigniter laedi, talemque catalepſi correptam eſſe recte inde concludimus.

§. XII. Nullam autem aliam ob rationem ſubitaneam hanc mutationem ejuſmodi corporibus induci poſſe ſtatuimus, quam quod ſpiritus animales aequali quidem copia motuſque vehementia influant in membra, verſus quae erant determinati ante invaſionem hujus mali, quam determinationem non mutari, durante paroxiſmo, ingenue profitetur *Dn. Doct. Craan, in diſp. ſaepius alleg.* Et quidem propter glandulae pinealis in uno vel altero latere obſtructionem. Ipſi vero muſculi contrahuntur, & breviores fiunt, ac extremitates illorum propius ad ſe invicem accedunt, dum humoribus circulantibus, intumeſcentibus arteriis, per illarum poros, pro nutritione corporis praeſtanda egreſsis, repleti, ſpirituum animalium, magna in copia accurrentium, impetuoſo motu prorſus diſtenduntur, & latera eorum ad ſe invicem deducuntur. Vnde muſculi in longitudinem priſtinam extendi non poſſunt, niſi expreſſis jam humoribus circulantibus, ac ipſis adeo ſpiritibus animalibus maximam partem elapſis.

§. XIII. Propter eoſdem humores circulantes, velocius motos in muſculos oculo-

rum

Digitized by Google

rum, & palpebrarum vaſa, animaleſque ſpiritus, magna in copia ingruentes, oculi aperti, & ſtabiles, palpebrae vero rigentes deprehenduntur.

§. XIV. Reſpirationem adhuc integram, & illaeſam eſſe, confirmat coſtarum, & ipſius abdominis elevatio, unde colligere licet, ſanguinis circulationem adhuc vigere. & ſpiritûs ſufficienti in copia in organa reſpirationi dicata tranſmitti.

§. XV. Pulſus naturali ſimilis maniſeſte comprobat, nullam intemperiem latere in ſanguine, ejuſque miſtionem illaeſam eſſe. Eundem etiam in cordis thalamis legitime effervescere, & fermentari, perque ipſos pulmones inoffenſo pede circulari, libera edocet reſpiratio, de qua in praecedenti paragrapho; ſpirituum quoque animalium uberrimum proventum pulſus legitimus, & naturalis deſignat, quum enim pulſuum ter vel quater milleni una hora in quibuſdam hominibus, & plures adhuc obſerventur, teſte illuſtri *Bartholino in anatom. p.* 376. ſpirituum animalium in cerebro continua erit copia. Et hac ratione mirum non eſt, quod durante eadem determinatione ab anima, inſtar ſtatuae, aut Marpeſiae Cautis maneant immoti aegri.

§. XVI. Partium denique corporis ſufficiens ad tactum calor, qui in catalepticis ſuperſtes remanet, ſanguinis activitatem, & vitalitatem, & ſpirituum animalium abundantiam ſatis ſuperque indicat, vide *Broeckhuiſen tract. de mente, & corpore.*

§. XVII. Praemiſſis nunc phaenomenorum cauſſis, de ipſius affectus cauſſa quaedam proponenda ſunt, in varias enim hic itum eſt ſententias, in quibus recenſendis, & maximam partem refutandis valde occupatus eſt, & prolixus *D. Tappius tract. de affectibus capitis.* Vulgatiſſima fere noſtro hoc tempore adhuc eſt opinio, in ſpirituum animalium menti inſervientium congelatione conſiſtere cauſſam proximam, qualem ſpirituum congelationem nunquam poſſe dari, ſolide oſtendit *excellentiſs. Craan diſput.* 6. Confer *Broekhuiſen in tractat. allegato, & diſp. majoris de fulmine tactis.*

§. XIIX. Dicimus itaque ſolidioribus muniti rationibus, quod cauſſa immediata conſiſtat in ſenſorii communis unius, vel alterius lateris obſtructione, prout videre eſt, §. 12. Hinc valde evidens eſt, ſpiritus animales in alia atque alia membra non influere, ſed eandem illorum fieri determinationem, & ſic poteſtas ipſius animae determinandi animales ſpiritus conditionata maxime eſt, & dependet a ſitu, & diſpoſitione glandulae pinealis.

§. XIX. Clarius haec intelligi poſſunt, ſi attendamus Practicorum obſervationes, qui ex catoche correptorum propria confeſſione referunt: voluntatem movendi membra illis revera adfuiſſe durante paroxyſmo, ſed nec illa movere, nec etiam loqui potuiſſe. Unde hac ratione valde evidens fit, non conatum, ſed facultatem determinandi ſpiritus eo tempore animae defuiſſe.

§. XX. Porro membra in paroxyſmo adeo rigida in eodem permanere ſitu, ob rationem, §. 12. datam, exemplo valde vulgari declarabo. Vidi ſaepius quoſdam adeo fortiter extendiſſe brachia, ut alii ambabus etiam manibus illa rurſus incurvare non potuerint. Nullam certe aliam ob cauſſam, quam propter humorum circulantium copioſum influxum, & ſpirituum eandem a mente determinationem, quod nemo facile inficias ibit.

§ XXI. Quomodo autem fiat obſtructio glandulae pinealis ex ſupra dictis facile explicabo. Dum enim ſanguis ſingulis cordis pulſibus ad plexus choroidei vaſa propellitur, non poteſt aliter fieri, quin in ipſis anfractibus plexus choroidis multae partes ſanguinis craſſiuſculae haereant, vel ſaltem ad latera impingant, unde ſubſequentes partes ſanguinis ſubtiliores in motu ſuo aliquo modo impediti, & quaſi reflexi, velociſſime moventur, & corpuſcula illa craſſiora ſecum rapiendo, vaſcula dicti plexus juſto magis diſtendunt, inque ſenſorii poros protrudunt. Vel etiam dum humores circulantes per cerebrum trajicientes, partes quaſdam viſci-

das,

das, & glutinoſas ſecum vehunt, quae dum convenientes poros, & ſpatia ubi apponantur non inveniant, (nam multum ſitum eſſe in corporum etiam fluidorum figuris, & magnitudinibus, *illuſtris Boyle* obſervat) ſemper ulterius circulantur, uſque dum ad glandulam pinealem allidentes, poros unius lateris, verſus quod feruntur, obſtruunt, & hac ratione vim libere determinandi ſpiritus menti auferunt, unde quia una eademque fit determinatio, ſpiritus currentes per eadem cerebri veſtigia, eoſdem nervorum tubulos ingrediuntur, eadem objecta menti praeſentia offerunt, & eundem per conſequens corporis ſervant ſitum. Hinc etiam *magnus Helmontius* catochem a vitiata animae ſede promanare optime monuit, modo verum ei aſſignaſſet thronum.

§.XXII. Cauſſae remotae facile deſumi poterunt a diſpoſitione, & textura corporea, rebus item non naturalibus, & praeternaturalibus; praecipue animi pathemata, quae obtinent imperium in totum ſanguinem, ſtudia & meditationes aſſiduae ſaepiſſime fores huic malo pandere ſolent.

§.XXIII. Hiſce ita enotatis, ut nihil pene clarius dici poſſit, de prognoſtico deliberandum eſt, quumque pars affecta ſit ſplendidum animae domicilium, nemo inficias ire poterit, morbum hunc eſſe periculoſum, praeſertim quum facile degenerare conſueverit in ipſam epilepſiam, & alia graviſſima mala. Imo juxta verba *magni noſtri Hippocratis*: quae cum exſolutione fiunt catoche, & aphoniae perniciosae.

§.XXIV. Ad curam nunc accedere neceſſum erit, & in id ſaltem omnes nervi intendendi, ut obſtructio conarii reſeretur, & pars conjunctionis ſublata redintegretur. Quare ſpiritus animales variis adhibitis externis remediis officii ſui admonendi, & ad varios eoſque fortiores corporeos motus menti repraeſentandos ciendi, & irritandi ſunt; ut hac ratione glandulam pinealem partim in latere obſtructo alacriter commovendo, exuviae in poris obſtructis latentes excutiantur; partim etiam in latere obſtructo propter vehementiores ſenſuum externorum deferendos motus promtiores redditi, clauſtra perrumpant, & obſtructionem ſi non ſtatim, ſucceſſive ſaltem tollant, mentique priſtinam ſuam reſtituant libertatem.

§.XXV. Ut itaque ſpiritibus animalibus alium validiores motus obeundi inſtinctum verſus ipſam mentis arcem conciliemus, valde prodeſſe poterunt fortes corporis commotiones, frictiones adhibitis calidis, & aſperis linteis; pilorum quoque tractiones, & vellicationes ac pectinationes non raro expectationi ſatisfaciunt.

§.XXVI. Cauteria etiam actualia in uſum vocanda ſunt, quae potenter operantur; ubi omnibus palmam eripit moxa, quae vertici rite applicata, praeſentaneum eſt remedium in catalepſi, epilepſia, mania, & praeſertim in podagra, quod experientia non ſolum, ſed & ſolidiſſimis rationibus demonſtrat *experientiſſimus Dn. Geilfuſius, Archiater Naſſovicus meritiſſimus, Cognatus meus honoratiſſimus in egregia ſua de moxa diſputatione*: neque propterea ejus uſum exoſum reddere debemus, quod forte jn uno, vel altero expectationi non ſatisfecerit: ſi enim cautelae quoad applicationem hujus remedii, & convenientem deligationem recte fuiſſent obſervatae, quod in aliis, qui utilitatem hujus cauterii experti ſunt factum, nunquam inflammationem ſuperveniſſe perſuaſum habeo.

§.XXVII. Caeterum organis ſenſuum fortiora objecta ſunt repraeſentanda, oculis copioſi radii luminares objiciendi, ori infundenda ſunt ſpirituoſa, ut elixir vitae *Matthiol.* aq. Anhaltina, ſp. cor. cer. ſal. volat. ejuſdem. Naribus admovenda graveolentia, ex aſa foetida, caſtoreo, item balſama varia, ſp. ſalis armoniac. ſalſus in vitro anguſti colli ab aliquo adſtantium firmiter offerri, vel cum goſſypio applicari poteſt. Aures vero vociferationibus adimplendae ſunt. Frictiones quoque cum aquis ſpirituoſis variis valde conducunt, & humoribus circulantibus nimia in co-

pia in artus irruentibus, & quaſi reſtagnantibus, placidum iterum conciliant motum. Idem praeſtant penetrantes ſpiritus, ſpiritus urticae minoris, formicarum convulſivus, qui in ſoporoſis affectibus nunquam ſatis laudari poteſt. Tinctura caſtorei, & varia alia medicamenta externa, quae ex *Hodego Medico Gieſvoeinis* paſſim depromi poſſunt.

§. XXIIX. Extra paroxyſmum ad praeſervationem, quam maxime requiritur accurata mediocritatis obſervatio circa res non naturales. Ante omnia autem aeger ſibi caveat ab animi affectibus vehementioribus, meditationibus profundioribus, & ſtudiis intentis. Quae omnia apud Practicos ad ſatietatem ſunt definita, ſit itaque hic diſputationis noſtrae finis.

DISPUTATIO XVI.

DE EPILEPSIA,

RESPONDENTE

JOHANNE Dinctgreve Quakenbrugenſi.

§. I. Contemplanti mihi diverſos morborum inſultus, quibus oeconomia in corpore animalis labefactatur ac pervertitur, nihil quidem occurrere videtur, ad quod magis obſtupeſcam, quam perverſi illi motus convulſivi, quibus ſtaturam humanam, in tot gyros variaſque convolutiones circumagi video; qui horrendus affectus plurimos Medicos adeo in admirationem rapuit, ut in morborum etiam explicatione epilepſiam tanquam baſin, & fundamentum omnium curationum praemiſerint, inter quos non poſtremus eſt *Barbette*, quem in laconica hac diſputatione fideliſſimi diſcipuli inſtar imitabor; dum nihil utilius nec dignius me praeſtare potuiſſe mihi perſuaſum habeam, quam graviſſimi hujus affectus cerebri incolis infenſiſſimi indolem brevibus proponere. Siquidem hac ex doctrina non ſolum aliorum morborum curationes deduci poſſunt, verum etiam inde pateſcit, quodnam animae ſit in corpus dominium, & quomodo viciſſim hoc agat in mentem; quaenam etiam ſit vis, & energia ſpirituum ſive partium impetum facientium, ſi extra ordinem in tot cieantur motus.

§. II. Vocatur vero Epilepſia, Graecis ἐπιλαμβάνομαι id eſt prehendo, invado ſeu corripio; homines enim, in quos ſuam exercet violentiam, ſubito ac confeſtim prehendit, corripit, proſternit, ac omni motu, & ſenſu privat.

§. III. Huic morbo variae imponuntur denominationes: appellatur enim primo morbus infantum, qui frequenter ob particulas incongruas, partim in utero partim vero extra uterum collectas, ab hoc hoſte immane quantum patiuntur. 2. Puerilis: pueri enim ob nimiam voracitatem, & non ſervatam diaetam ſaepiſſime huic effectui patulas praebent januas. 3. Caducus, a caſu: nam hoc morbo laborantes in terram quaſi fulmine tacti concidunt. 4. Sacer, ob ſacram animae ſedem (cerebrum) graviter affectam: ſiquidem hujus parti glandula pinealis dictae mens intime juncta microcoſmum, ut princeps ſuum territorium, dirigit atque gubernat. 5. Lunaticus, quia juxta lunae incrementum ac decrementum, variaſque ejus phaſes nonnullos invadit. 6. Comitialis, eo quod in comitiis, & hominum frequentia plerumque hoc malo corripiantur aegri. 7. Divinus, quoniam interdum quibusdam divinitus in poenam mittitur; quamvis alii etiam credant divinum vocari, quia hoc morbo afflicti futura praedicere, & vaticinari poſſint. Hinc cl. Bartholinus de morbis biblicis ſtatuit, in epilepſia fortem eſſe quandam oppilationem, qua omnes ſenſus exteriores ita ligentur, ut ab omnibus operationibus ceſſent, & ſe-

rientur, & quum mens aliunde non ſit impedita, ſed maneat quaſi in ſimplici eſſe, ſieri, ut Epilepticis in paroxyſmis futurorum quaedam imago obverſetur; quod in moribundis etiam obſervare licet; in quibus non raro anima, corpore pene deſtructo, liberius agere videtur; appellatur denique. 8. Herculeus, vel quod Hercules hoc morbo fuerit vexatus, vel quod ejus ſaevitia fere ſit in expugnabilis, & Herculeum poſcat laborem.

§.IV. Sumitur ratione homonymiae epilepſia in latiori ſignificatione pro quavis convulſione, ſed improprie: ſtrictius vero, & proprie tantum pro motibus convulſivis.

§.V. Exhibita nominali definitione, jure ſuo ſuccedit realis: epilepſia eſt motus plerarumque partium corporis cunvulſivus, cum ſenſuum tum internorum tum externorum laeſione, a lympha acri ſuum habens ortum; *vel ſi illa tibi ſolum placeant, quae antiqua ſunt, ſiſto tibi deſcriptionem ipſius Galeni, l. 3. de loc. quod ſit convulſio omnium corporis partium, non perpetua ſed quae ex temporum intervallis accidit, cum mentis ac ſenſuum oblaeſione.*

§.VI. Quilibet in morbis definiendis ſuo abundet ſenſu. Nos ſolis contenti deſcriptionibus naturam morborum accurate explicamus, quae deſcriptiones potius noſologiae, & aetiologiae, quam definitiones logicae dicendae; nunquam enim aſſeri poterit, niſi forte ab illis, qui ἀλόγως curari volunt, morbos logice definiri poſſe, tum quod impoſſibile ſit, tum etiam quod ſit maxime periculoſum, quum morborum curationes juxta illorum deſcriptiones inſtituantur.

§.VII. Hujus affectus ſubjectum primarium ſunt ſpiritus animales, qui nihil aliud ſunt, quam ſubtiliſſimae ſanguinis arterioſi particulae, non ſecus ac ſpiritus vini in cucurbita in vaporem reſolutus, & in alembicum elevatus, elaboratae, ut inquit cl. Tilingius in ſua de fermatione diſquiſitione medica. Uti enim ſpongia cucurbitae impoſita ſolum ſubtiliores tranſmitti vini ſpiritus, craſſiores vero remoratur, & a tranſitu prohibet; eodem fere modo ſanguis arterioſus e cordis foco cum effervеſcentia rarefactus ad caput defertur, in quo ſpirituoſae, volatiles, & ſubtiles ejus particulae a calvaria ejuſque meningibus velut ab alembico intus coërcitae a ſpongioſa cerebri ſubſtantia imbibuntur, ibidemque ad majorem activitatem evectae, in nervos, veluti totidem roſtra huic appenſa, derivantur; dum interea craſſiores ſanguinis particulae ab omnimodo tranſitu prohibitae, partim in cerebri nutrimentum abeunt, partim vero a venis abſorptae revehuntur. Spiritus hi ſumme agiles (οὐ γὰρ οἷόν τε τὸ πνεῦμα στῆναι: *non enim poſſibile eſt ſpiritum ſtare: juxta Hippocratem*) etiam [illegible] cerebri porulos inoffenſo pede permaneant euſque perreptant, unde motus, & ſenſus. Sin vero juſto impetuoſius exiliant, & tanquam equi effreni ſtimulis agitati copulam ſuam explodant, tum partes continentes veluti currum appenſum perverſo efferoque motu convellunt, & lancinant, unde motus convulſivi, ut loquitur cl. Willis, cujus inopinatum obitum mecum luget univerſa reſpublica medica.

§.IIX. Alii cl. viri a nobis diſſentientes cerebri ventriculos pro primario ponunt ſubjecto. Alii ejus meatus. Alii propriam ejus ſubſtantiam. Ejus corticem alii. Nonnulli membranas cerebrum inveſtientes. Sunt qui muſculos, tendines, membranas ac fibras pro ſubjecto agnoſcunt. Sed nullum horum rem acu tetigiſſe ſequentes confirmant rationes: primo enim hae recenſitae partes non primario uti ſpiritus animales afficiuntur, ſed conſequenter ac ſecundario. 2. Nulli harum partium cauſſa proxima inhaeret. Nec denique ulla harum eſt inſtrumentum primarium motus, & ſenſus naturalis; ergo nec ſunt, nec eſſe poſſunt ſubjectum primarium motus, & ſenſus praeternaturalis.

§.IX. Hujus hoſtis cauſſa immediata eſt lympha acris, quae particulis ſuis nitroſulphureis ſpiritibus animalibus ſeſe agglomerantibus pungendo, corrodendo,

vellicando, irritando, concutiendo, atque lancinando eos nolentes volentes diſſilire, & maximo cum impetu inſtar pulveris pyril accenſi in nervos irruere facit, tot horrendorum ſymptomatum auctores. Siquidem hae particulae incongruae ſpiritibus animalibus miſtae effervescentiam quandam excitant, unde ſpiritus animales vehementer dilatati, & inordinate moti talem nanciſcuntur determinationem, poroſque cerebri ita aperiunt, ut quaqua verſum in nervos explodantur, quae omnia citra ſenſum, & appetitum fieri poſſe a machinis etiam hydraulicis, & pneumaticis facile probatur.

§.X. Chymici ſulphur aut Mercurium accuſantes, ut etiam illi, qui cauſſam proximam in ſanguinis rarefactione nervorumque irritatione quaerunt, nobis non contradicunt, ſed facile conciliari poſſunt. Nequaquam vero illi, qui ad occultam quandam, & ſpecificam qualitatem ignorantiae aſylum confugiunt, & umbram pro Junone arripiunt, qualem ipſe rejicit *Hippocrates lib. de morbo ſacro.* Ridiculum ſane, quod hoc imprudentiae argumento laudem apud cordatiores mereri ſtudeant, & quum incautis multorum juvenum animis ſeduci malint, quam in rei veritatem excuſſo praejudicio profundius inquirere, & particulis noſtris ad ſenſum etiam manifeſtis benevolas aures, & amicos largiri oculos. Nos ſane ex noſtra medicina proſcribimus qualitates occultas, & omnia circa cauſſas morbificas, & medicamentorum vires occurrentia per manifeſtas explicamus, neque illis auſcultamus, qui erroneis Praeceptorum ſuorum imbuti opinionibus aliis etiam perſuadere conantur, quod occultas qualitates non tanquam cummune aſylum arripiant, ſed quod ipſa rei natura ferat, ut ſacro tegatur involucro. Dum contrarium, & ipſa dictet ratio, & experientia illud [illegible] etiam demonſtrent.

§.XI. Acredo lymphae fit immediate ab humore quodam, vel acido, vel auſtero, vel ab acido, & auſtero ſimul. Humor acidus analytice reſolutus exibet particulas tetrahedricas, quae quovis etiam modo nervoſo generi applicatae, vim ſuam acidam exerunt. Auſterus vero conſtat ex particulis hamatis, quae ſemel fibris infixae non tam facile tolli poſſunt. Tales vero humores in epilepſia praedominari patet ab effectu, & curatione, ſiquidem effectus humoris acidi ſunt tormina ventris, dolores abdominis lancinantes, ſingultus. vomitus & ructus acidi, praecordiorum anxietas, lipothymia, ſyncope, & convulſiones. Auſteri vero ſuffocationes, & conſtrictiones hypochondriorum, & organorum reſpirationi dicatorum, quae omnia in Epilepticis obſervantur, & per ſolam particularum figuram &c. explicari poſſunt.

§.XII. Ut enim in automatico horologio forma eſſentiali integra, & perfecta exiſtente omnia accurate fiunt, adeo ut doctiſſimi etiam hominis induſtria illa imitari nequeat. E contra vero aliqua ſaltem mutatione accidente, perverſi cientur in orologio motus; eodem modo innumeri in corpore humano deprehenduntur motus, qui omnem excludentes perceptionem a ſola partium diſpoſitione dependent; qua vitioſe mutata corpus ſtatim diverſimode perturbatur, & varii iique tumultuoſi partium motus obſervantur.

§.XIII. Ad id vero quod excipitur: omne ſimile claudicare, nec naturalia artificialibus comparari poſſe, modos etiam materiae inefficaces eſſe; reſpondeo *ex ipſo hypotheſeos Auctore*, verum quidem eſſe, quod comparationes, quibus in ſcholis uti ſolent, dum intellectualia explicant per corporea, ſubſtantias per accidentia, aut ſaltem qualitatem aliquam per aliam alterius ſpeciei, haud multum edoceant. At vero, quia in iis quibus utimur, non comparamus niſi motus quoſdam cum aliis motibus, aut figuras cum aliis figuris, hoc eſt res, quae propter tenuitatem ſuam ſub ſenſus cadere nequeunt, cum aliis quae ſub illos cadunt, quaeque alioquin non magis ab illis diſcrepant, quam major circulus a parvo, contendimus ratio-

nem aliam nullam ab humano ingenio excogitari poſſe, qua motuum horum veritas melius declaretur. Caeterum modos materiae ſatis efficaces eſſe prolixius demonſtrat *Tattinghoff*; hac vice monemus ſaltem, ut cultrum in re domeſtica, antimonium in re medica, a nobis diſſentientes aſpicere velint, videbunt omnem operationem, a ſola diſpoſitione, convenienti & debito accedente motu dependere. In ipſa etiam hominis formatione, ſi ſaltum facere vellemus, quid haec praeſtent accidentia, ut vulgo vocantur, ad oculum demonſtrare poſſemus: ſiquidem cl. Bartholinus, cujus auctoritas allegatur, neſcire ſe ſimulat, quod hujus opinionis Auctores fundamenti loco praeſupponant, eſſentialia illa accidentia non agere fortuito, ſed juxta leges naturae a ſummo Opifice inditas.

§. XIV. Tandem etiam a curatione particulae iſtae acidae, & auſterae probantur. Curatur enim hic affectus per medicamenta acidum imbibentia, & auſterum corrigentia, qualia ſunt raſura eboris, oculi cancror. limatura Martis, margaritae praeparat. corallia praeparat: olea ſuccini; caryophylli: ſpirit. ſalis armoniaci, ſpiritus ſalis dulcis &c. Plura qui cupit adeat *collegium practicum cedro ſane dignum, praeterito anno a Praeceptore meo fideliſſimo diſputationis Praeſide dictatum.*

§. XV. A cauſſa proxima ac immediata ad remotas progreſſum facimus, quae ſunt vel naturales, nonnaturales, vel praeternaturales. Naturales dicimus eſſe temperamentum ſanguineum, melancholicum, & pituitoſum, aetatem infantum, & puerorum. Diſpoſitionem haereditariam, & characterem a parentibus contractum.

§. XVI. Non naturales ſunt ſex res, quae evitari nequeunt, vulgo nonnaturales dictae. Inter has agmen, & choreas ducit aër, qui corpus noſtrum quam facile inquinare poteſt, praeprimis ſi ſuum addant calculum cibus, & potus, motus & quies, ſomnus & vigilia, excreta & retenta, ac denique animi pathemata, quae exceſſu vel defectu peccantia infauſtae hujus ſobolis ſiunt parentes.

§. XVII. Cauſſae vero praeternaturales ſunt morbi praegreſſi eorumque cauſſae, & ſymptomata, ver. gr. cephalalgia, vertigo, moeror, triſtitia, colica, vermes, ſuccus pancreaticus, lymphaticus, bilioſus, non rite ſeſe habentes, lienis & venarum lactearum obſtructio, lochiorum, ſecundinarum ac ſanguinis menſtrui retentio, vel nimia eorum excretio; item vapores ex hac vel illa parte elevati, quos quidam praeter omnem rationem admittere nolunt.

§. XIIX. Ut methodice procedamus, obſervandum affectum hunc non uno eodemque invadere vultu, ſed Proteo mutabiliorem eſſe: hinc perluſtrata cauſſa remota, progredimur ad differentiam, quae deſumitur a tempore, cauſſa, ſubjecto & inſionis modo.

§. XIX. A tempore deſumta differentia alia erit, vel haereditaria, & congenita; alia adventitia, recens, vel inveterata. Haereditaria a parentibus epilepticis mediante ſemine in foetum derivatur, ac tranſplantatur. Congenita ab inordinata gravidae diaeta ſuam ducit originem, vel ſi gravida epilepticum hoc morbo correptum viderit. Adventitia ab externis injuriis, ſcilicet naturalibus, nonnaturalibus ac praeternaturalibus, de quibus antea dictum, edito jam in lucem foetu, oritur. Recens eſt quae nondum altas in corpore egit radices. Inveterata vero contra, quae aegrum ſaepius invaſit.

XX. Subjecti ratione alia eſt infantum, qui ſaepiſſime tempore dentitionis ſolent fieri epileptici, ob tertiae, & ſeptimae conjugationis nervorum vellicationem, & gingivarum inflammationem. Alia puerorum ac adoleſcentum, quae tamen ob virium robur, ſanguinis laudabilis copiam ac alterationes quas ſubeunt, diu durare nequit. Alia mulierum, quae ex menſium obſtructione ſuum trahit ortum, dum ſanguis reſtagnans putreſcit, aceſcit, & non infimum acquirit malignitatis gradum. Alia virginum ac viduarum juvencularum, quae vel ob fervorem quendam

vene-

Digitized by Google

venereum, qui ſatiari nequit, vel ex copia ſeminis fervidioris in hunc incurrunt affectum; & quum praecedunt, vel comitantur hoc malum ſymptomata quaedam uterina, in quibus etiam ipſum uterum dislocari, & ad gulam aſcendere credunt cum credulis mulierculis quamplurimi; hoc autem impoſſibile eſſe ex anatomicis edocemur principiis, ut hactenus in collegio noſtro anatomico a *celeberrimo meo Praeceptore Dn. D. Majo, Archiatro, & Profeſſore publico*, dexterrime adminiſtrato videre licuit: interim tamen non negamus uteri teſtes poſſe inflari, & extendi, imo etiam convelli, ut ipſum etiam uterum ſuum mutaſſe ſitum, appareat.

§.XXI. Pro cauſſarum diverſitate alia eſt idiopathica, alia ſympathica. Idiopathica ſeu per eſſentiam eſt quando cerebrum proprio in ſinu, & generat, & fovet anguem, lympham nempe acrem, ob ſuam intemperiem, hoc eſt ob particularum, quoad motum, figuram ac ſitum mutationem; & tum adeſt continua capitis gravitas cum oculorum obtenebratione, ac limphae, quae antea per os, nares oculoſque fluere ſolebat, ſuppreſſione. Sympathica eſt in qua materia peccans in inferioribus partibus ſub capite poſitis colligitur, & ad cerebrum data occaſione defertur, & tunc cujuslibet partis affectae propria adſunt ſigna. Exemp. gr. Si ab inteſtinis hoc oritur malum, adſunt ventris murmura, alvi obſtructio, dolores colici & alia. Si a ventriculo, cognoſcitur id ex appetitu proſtrato, nauſea, vomitu, ſingultu, cibi faſtidio, cardialgia, cholera tam humida, quam ſicca. *vide Zacutum Luſitanum de P.m.lib.1.obſerv.21. Foreſtum lib.10.obſ.64. Fernel.conſ.7. Galenum 5. de loc. cap.5.* Si a liene, tumores ac dolores in ſiniſtro hypochondrio, interdum etiam circa lienis regionem ſenſus ardoris ac inflammatio a cibo in ſiniſtra faciei parte obſervantur, ſaepius alii conjunguntur morbi ſplenetici, uti ſcorbutus, cachexia, ſcabies, melancholia &c. *de quo Platerus, Horſtius & alii*. Si ab utero haec proveniat progenies, id demonſtrabunt menſium ac lochiorum ſuppreſſio, feminis ac foetus mortui retentio, fluor albus & alia. *Si enim menſtrua non fluant ab utero morbi contingunt, ſi large ſuperveniant, morbi fiunt 5.aph.57.* Et *lib.coacar.praenot. Salutare eſt muliebria non cohiberi, nam inde eveniunt epilepſiae*. Si denique ab aliis partibus, veſica ver. gr. pancreate, hepate, renibus, vel etiam ab externa aliqua parte, vel a vulneribus & ulceribus generetur, ex propriis iterum conſtabit ſignis, per conſenſum cerebrum affici. *vide obſervationes nobiliſſimi Tulpii.*

XXII. Ab invaſionis modo alia dicitur primaria, quae nullo exiſtente, vel praecedente morbo incipit: alia ſecundaria, quae alium ſubſequitur morbum, vertiginem, cephalalgiam &c. Alia periodica, quae per intervalla certis temporibus recurrit, & aegrum periodice affligit. Alia inordinata, quae nullas obſervat periodos, ſed nunc citius, nunc tardius recurrit. Alia fortis, in qua praeter motus, & ſenſus depravationem ſtupiditas, ſimplicitas, fatuitas aliaque graviora deprehenduntur ſymptomata: laevis vero e contra, quae mitiora habet ſymptomata.

XXIII. Quum vero cognitio morbi ſit curationis fundamentum, ſignis opus habemus, quibus praeſentem cognoſcere queamus affectum, haecque ſunt triplicia: diſtinctiva, diagnoſtica ac prognoſtica.

XXIV. Diſtinctiva ſunt, quae epilepſiam ab aliis affectibus, cum quibus aliquid affinitatis habet, diſtinguunt; ſic differt quam maxime ab apoplexia, in qua motus non eſt depravatus, ſed potius abolitus; apoplectici enim jacent proſtrati cum ſtertore, ſine motu & ſenſu, ſola reſpiratione manente. Differt etiam a convulſione in ſpecie ſic dicta, in qua eſt involuntaria contractio muſculorum verſus ſuum principium permanens ac dololoſa, ita ut membrum evadat rigidum, & inflexibile; in epilepſia vero motus convulſivi ſunt continui.

XXV. Signa diagnoſtica partim imminentem, partim vero praeſentem indicant paroxyſmum: imminentem paroxyſmum indicantia ſunt nervorum motus tremulus, odoris foedi ſenſus, venarum ſub lingua flavedo, linguae motus inordi-

natus,

Digitized by Google

natus, pallor faciei, aurium tinnitus, vertigo, extremorum frigus, ingenii tarditas, ſenſuum imminutio, coma vigil ac ſomnolentum, laſſitudo ſpontanea, moeror, triſtitia, dolor capitis, gravativus aeque ac pungitivus, oculorum corruſcationes, ſcintillae, muſcae, ac denique telae iis obſervantes.

§. XXVI. Praeſentem vero paroxyſmum indicantia ſunt, vel pathognomonica, propria, vel communia. Signum pathognomonicum in hoc malo eſt motus convulſivus; poſito enim hoc ponitur & epilepſia. Propria quae epilepſiae tantum inhaerent ac eam ſemper comitantur, ſunt ſpuma oris, ſtricta digitorum contractio, ac ſubitus in terram prolapſus. Communia, quae etiam in aliis affectibus obſervantur, ſunt dentium ſtridor, ac acta eorum colliſio, mugitus, clamores, ſtertor, urinae, ſeminis ac aliorum retentorum involuntaria excretio.

§. XXVII. Prognoſtica, futurum ſtatum, & eventum indicantia, ex certis hauriuntur fontibus; petuntur enim a morbi idea ac natura, virium robore, parte affecta, actionibus laeſis, ſymptomatibus, ac denique a juvantibus, & nocentibus.

§. XXIIX. Dicimus itaque quod omnis epilepſia ſit periculoſa & curatu non adeo facilis, 1. propter nobilem affectam partem, ad quam medicamenta non aeque uti ad alias partes, quia eſt valde remota, integris viribus penetrare poſſunt; deinde ob concomitantium ſymptomatum vehementiam. Quum enim una ab alia pro ſubjecti & cauſſæ diverſitate, nec non pro vario invaſionis modo ac tempore, uti ſuperius docuimus, ſit diverſa, hinc etiam una prae alia erit periculoſior, & curatu vel facilior vel difficilior. Epilepſia itaque idiopathica periculoſior eſt & curatu difficilior ſympathici, quippe quae aegrum continuo affligit, & ſuos ſine intermiſſione reperit paroxyſmos, quibus ita cerebri relaxantur & vitiantur poruli, ut particulas heterogeneas facillime admittant, hinc lethalis eſſe ſolet, *Quum enim aetatem adeptus fuerit morbus, non amplius curabilis eſt, cerebrum enim eroditur a pituita, ac colliquatur. Hippocr.* Sympathetica vero curatu eſt facilior, quoniam haec oritur a partibus in abdomine contentis: vide ſis parag. XXI. quibus curatis, curatur & ipſa epilepſia.

§. XXIX. Haereditaria ob cerebri diſpoſitionem a natura vitiatam, nullis cedentem medicamentis, tolli nequit, eſtque incurabilis, ut & congenita, quamvis haec interdum aliquam admittat curationem. Adventitia vero ſi recens fuerit; quaeque altas nondum egit radices; tum intermittens, quae per intervalla affligit; aut denique levis, quae gravioribus non ſtipata eſt ſymptomatibus, curari poteſt: nec non infantum, puerorum ac adoleſcentum; in illis enim virium adeſt robur & ſpirituum vitalium integritas, ex quibus ſpiritus animales regenerari, ac ita priſtinae reſtitui queunt craſi; in his vero tempore pubertatis fermentum exoticum, ac particulae heterogeneae epilepſiam cauſſantes ex cerebro cum ſanguine ad partes genitales deponuntur; & ſimul una cum ſemine & menſtruo profluvio excernuntur. Ad hanc claſſem quoque pertinet epilepſia virginum ac viduarum juvencularum, quae omnium curatu eſt facilior; dum unico ſpecifico adhibito, uterum ſimul reſpiciente, feliciſſime profligatur, quod omnes fere Medici experientia edocti teſtantur. Econtra adventitia, inveterataque, continua ac fortis difficile curantur, & ſunt ſatis periculoſae; nam ut plurimum vel in alium graviorem mutantur affectum, vel per ſe lethales fiunt. In ſenibus, ob calidi innati inopiam ac virium debilitatem, ſpiritus animales ſemel exhauſti ac exploſi, quum reſtaurari nequeant, nullam curationem admittit. In juvenibus vero poſt annum vigeſimum quintum exorta aegrum ad vitae finem comitari ſolet, uti hoc teſtatur Medicorum Princeps hiſce verbis *ſect. V. aph. 7. Quibuſcunque morbi comitiales ante pubertatem fiunt, tranſmutationem habent. Quibuſcunque vero viginti quinque annos natis fiunt, his plerumque commoriuntur.*

§. XXX. Hactenus de iis, quae ad epilepſiae cognitionem facere videbantur, egi-

egimus; hunc ejus proponenda erit ſuccincta curatio, quae eſt duplex; alia in paroxyſmo; alia extra paroxyſmum.

§. XXXI. In paroxyſmo omnis impendenda erit opera, ut abbrevietur, vel ſaltem mitior reddatur, quod ſalibus volatilibus & lixivialibus acido contrariis fieri poteſt. Conveniunt itaque illinitiones temporum, narium, carporum, nuchae, ac cranii circa ſuturas; materiam praebent balſamus vitae, ſuccini, rutae; aqua hirundinum, picarum, liliorum convallium. Tinct. caſtorei, ol. caſtorei, Philoſophorum, rutae. Ex ſpiritibus, qui meo judicio ob particulas ſubtiles ac penetrantiores, quibus ſunt praediti, aliis palmam praeripiunt, ſunt ſpiritus ſalis armoniaci, fuliginis, urinae, cornu cervi, convulſivus *Dn. Praeſidis*, quo in & extra paroxyſmum vix datur medicamentum praeſtantius, ita ut a *Dn. Praeſide* inter alia pro arcano habeatur. Conveniunt etiam ſuffitus & odoramenta ex graveolentibus, quibus ſpiritus animales reprimantur, ver. gr. ruta, aſa foetida, caſtoreo, galbano, pennis pavonum, ac perdicum, &c. Exempli loco ſequentes ſint formulae.

℞. *Spir. ſal. armoniac. ſalſ. corn. cerv.* āā. ſcrup. j. ſum.

Vel ℞. *Caſtor. ſucculent.* drach. ſem. *rut. recenter contuſ. p.* t. includantur ſyndon. & irrotent. *acet. bezoardic.*

Vel ℞. *Balſ. vit. rut.* āā. ſcrup. j. *ol. ſuccin.* ſcrup. ſem. miſ. det. ad pyxid. ſum. balſam.

Interea dum haec aguntur, partium externarum in rectum fiat extenſio, & quidem pedetentim, non vero vi; nam oſſa inde luxata, imo aliquando fracta fuiſſe practici obſervarunt. Os aegri clauſum aperiatur, aperto baculus, vel cochlear ex ligno hederae, vel ſacculus ex ruta vino irroratus, inſeratur, ne dentes linguae damnum inferant, illamque commordeant, tum etiam, ut ſpuma effluere, ac medicamenta inſtillari, vel ſaltem fauces illiniri queant. Inſtituantur quoque validae ac fortiores membrorum frictiones, ligaturae ac vellicationes. Reliqua ver. gr. cucurbitulae, ſuppoſitoria, atque clyſteres, quamvis in paroxyſmo indicentur, commode tamen adhiberi nequeunt.

§. XXXII. Curatio extra paroxyſmum ſuis innititur indicationibus. Lympha qualitate peccans temperanda: quantitate vero excedens evacuanda. Pars affecta unacum parte mandante corroboranda ac confortanda: hiſce indicationibus ut ſatisfiat medicamenta ex triplici fonte, chirurgico, pharmaceutico, ac diaetetico, erunt deſumenda.

§. XXXIII. E fonte chirurgico generoſa nonnulla depromuntur remedia, circa quorum electionem Auctores non conveniunt. Nos venaeſectionem, a multis improbatam, ad conciliandum liquori tam vitali, quam animali motum ordinarium in & extra paroxyſmum concedimus. Sic Medici Reginae Hiſpaniarum intra ſex a partu horas ter miſerunt ſanguinem; quam praxin licet non uſitatam ſuaſit ratio, exegit neceſſitas, approbavit eventus, ut loquitur *Bravo Archiater Aulae Regiae.* Arteriotomiam vero, quum ſit rarioris uſus, ſuſpendimus: interim ſetacea, fonticulos, veſicatoria, cucurbitulas, ac hirundines omnibus commendamus. Quod ſi hae & alia auxilia parum ad hujus tyranni expugnationem conferrent, ad medicinam efficacem, uſtionem ac trepanationem, ut duro nodo durus quaeratur cuneus, confugiendum erit. De quo vide *Severinum & obſervationes a Welſchio collectas.*

§. XXXIV. Ex altero fonte, qui pharmaceuticus eſt, vi indicationum medicamenta lympham acrem temperantia ac praeparantia ſunt haurienda, quae in ordinem digeſta ſequentes conſtituunt formulas.

℞. *Sal. armoniac. chalybeat. corn. cerv. volat. ſ. foetor.* āā. drach. ſem. *ſaccul. paeon.* drach. ij. miſ. f. pulvis. dividatur in vj. partes aequales. Sumatur in ſequenti vehiculo.

℞. *Aq.*

℞. *Aq. ceraſor. nigr. flor. til. paeon.* ãã. unc. ij. miſ.

Vel ℞. *Rad. paeon. maris. filic. primul. ver.* ãã. unc. ſem. *ſarſaeparill.* unc. j. & ſem. *viſc. quercin.* drach. iij. *lign. ſaſſafr.* drach. j. & ſem. *herb. betonic. primul. ver. epatic. nobil. meliſſ.* ãã. m. j. *flor. anthos. tiliae, betonic.* ãã. m. ſem. *raſur. cran. human. ungul. alc.* ãã. drach. j. & ſem. *ſemin. paeon. foenic.* ãã. drach. ij. inciſ. incidend. infund. in ſ. q. *aq. chalybeat.* per noctem, mane poſt ebullitionem.

℞. *Colatur.* lib. iv. *add. ſirup. betonic.* unc. iij. *aqu. epilept. Lang.* unc. iv. *ſpirit. ſal. armoniac.* ſcrup. j. miſc. f. apozem. cujus ſingulis diebus horis matutinis unc. v. ſumantur.

§. XXXV. Aſſumtis his praeparantibus, ac temperantibus, in uſum vocanda erunt purgantia: quum autem humorum vitioſorum ſaburra, una vice vix evacuari poſſit, enemata primas vias eluentia praemitti debent. ver. gr.

℞. *Rad. bryon. paeon.* ãã. drach. iij. *herb. malv. parietar. rut. ſylveſtr. verben.* ãã. m. j. *flor. melilot.* m. ſem. *lilior. convall.* p. j. *ſemin. aniſ. rut.* ãã. drach. j. & ſem. *ſtercor. pavon.* drach. iij. coq. in ſ. q. *aq. colat.*

℞. lib. 1. add. *electuar. diacathol. benedict. laxativ.* ãã. drach. vi. *caſtor.* ſcrup. j. *ol. rut. coct. amygdalar. dulc.* ãã. unc. j. *vitell. ov.* num. j. *ſal. gemm.* drach. ſem. miſ. f. enema.

Quod ſi aeger enemata admittere nolit, eorum loco ſint ſequentia lenitiva.

℞. *Pulv. ſolutiv. Zwoelfer.* drach. ſem. *reſin. jalap. amygdalis ſubact.* gr. iv. miſ. f. pulvis.

Vel ℞. *Mann. elect.* unc. j. & ſem. ſolv. in *aq. flor. til.* add. *cremon. tartar.* ſcrup. ij. *aq. picar.* drach. vj. *ſirup. de cichorio cum rhabarb.* unc. j. & ſem. miſ.

§. XXXVI. Evacuatis primis viis danda erit opera, ut lympha ac humores peccantes per purgantia validiora e toto corpore eliminentur. Exempli loco ſint iterum ſequentes formulas.

℞. *Extract. hellebor. nigr.* ſcrup. ſem. *reſin. jalap.* gr. viij. *acid. tartar. caſtor.* ãã. gr. vj. *ol. roriſmarin.* gutt. ij. miſ. f. pilul. xiij.

Vel ℞. *pil. de galban. compoſ.* n. vij.

Vel ℞. *pulv. mechoacan. jalap.* ãã. ſcrup. j. *diagrydi ſulph.* gr. vj. *caſtor. pulveris.* gr. iv. *ol. aniſ.* gutt. ij miſ. & ſum.

Vomitoria quoque hic non ſunt contemnenda.

℞. *Sulph. antimon.* gr. iv. *cremor. tartar.* gr. vij. miſ. f. pulvis ſum.

Vel ℞. *Infuſ. pulv. emet. correct.* unc. ij. adde *julep. roſar.* drach. ij. miſ.

§. XXXVII. Hiſce univerſalibus particularia ſunt ſubjungenda evacuantia uti errina, ſternutatoria, maſticatoria, ac gargariſmata, in aliorum etiam affectuum curatione occurrentia.

§. XXXIIX. Praemiſſis praeparantibus, ut & univerſaliter ac particulariter purgantibus, caput confortantia propinanda ſunt, ut tertiae etiam indicationi ſatisfaciamus: talia ſunt ſequentia ſpecifica antepileptica. Radices artemiſ. antiquae, paeon. maris menſ. Julii collectae, valerianae, acori veri. Herb betonica, paeonia, majorana, ſalvia, ruta, verbena. Flores hyperici, tiliae, liliorum convallium. Semina majoranae, foeniculi, ſeſeleos, aniſi. Cardamomum, cinnamomum, ac omnia aromatica, praeprimis autem caryophilli, quorum ſal volatile oleoſum ſpiritus exploſos non ſolum repellit, verum etiam particulas incongruas corrigit. Viſcus quercinus, Cor hominis violenter mortui, cranium humanum, cornu cervi. Pulli hirundinum, ciconiarum, qui nondum attigerunt terram. Excrementa pavonis, ciconiae, quae vigunt ſpiritus efferos. Succinum, caſtoreum quod omnibus medicamentis admiſceri poteſt, ungula alcis, unicornu, corallia, oculi cancrorum, margaritae praeparatae, quae alterant acidum. Ambra, moſchus, zibethum, ut & aqu. epileptica *Langis*, *Anhaltina*, ceraſorum nigrorum, liliorum convallium,

florum

Digitized by Google

florum tiliae, hirundinum, picarum. Spiritus cornu cervi, cranii humani, ſalis dulcis, nitri dulcis, ſalis armon. acidi & ſalſi. Elixir vitae *Matthioli*. Elixir epilepticum *Crollii*, in quo oleum aniſi ſuccinique, aqueis quoque vecta & ſpirituoſis, mediante alkali ſalis paeoniae, & vitrioli fortiter calcinati cum ſale couniuntur. Et felix ille, qui cum *Helmontio*, & *Sylvio* quodvis oleum aromaticum in ſal vertere didicit. Tinctura corallorum, ſuccini, caſtorei, lunae. Oleum vitae, ſuccini, roriſmarini, majoranae, caſtorei. Conſerva liliorum convallium, paeoniae, florum tiliae, hyperi. Omnia ſalia tam fixa, quam volatilia. Magiſterium perlarum, cranii humani, corallorum, lapidis lazuli, hyacinthi, ſmaragdi, ſuccini, ungulae alcis. Pulvis bezoardicus, epilepticus *D. Arnoldi Marchionis*, cum unicornu. Species contra apoplexiam cum & ſine moſcho, cephalicae, diacubebarum, diambrae cum & ſine ambra. Tabulae ex oleo ſuccini, diaxyloaloës, ac denique cinnaberis, ex qua *cl. Crato* talem praeparat pulverem, qui vocatur Magnes epilepſiae.

℞. *Cinnabar. nativ. pellucid. limat. in tenuiſſ. pulverem tritae* unc. ſem, *corall. rub. margarit. praeparat.* āā. ſcrup. ij. *croc. Oriental.* ſcrup. j. *fol. aur.* num. xv. terantur omnia ſubtiliſſime ſuper lapidem. doſ. gr. vj. ad ſcrup. j.

Arcanum epilepticum *Dn. Praeſidis* hoc in affectu omnibus antecellit medicamentis, & ſatis laudari nequit; praeſcribitur autem vel per ſe, vel cum aliis, ver. gr.

℞. *Arcan. epilept. pulv. Mantuan.* āā. ſcrup. ſem. miſ.

℞. *Aq. cephalic. Lang.* unc. j. ſum. cum pulv.

In hujus arcani defectu ſequens exhiberi poteſt medicamentum.

℞. *Cinnaber. antimon.* drach. ij. *cran. human. ſine igne praeparat. magiſt. ejuſdem* āā. drach. j. *faecul. paeon. magiſter. corallor. perlar. matr. perlar.* āā. gr. xv. *fol. aur.* num. xj. miſ. f. pulvis, ſum.

Specificum antepilepticum doſ. a gr. ij. ad drach. ſem.

Vel ℞. *Tinctur. ſuccin.* drach. ij. *eſſent. ambr.* drach. j. miſ.

Vel ℞. *Spir. ſecundin. ungul. alc. fuligin.* āā. drach. ſem. ſum.

℞. *Tinct. corallor.* drach. j. ſum. gutt. vj.

§. XXXIX. Plures adhuc paginae variis impleri poſſent formulis tam externis, quam internis; verum quum quilibet fundamentis medicis imbutus ex ſimplicibus ſuperius traditis pro ſua intentione, & ſubjecti diverſitate generoſa, ac pretioſa varia praeſcribere poſſit medicamenta, nolo hic diutius remorari; confero itaque me ad fontem diaeteticum.

§. XL. Diaeta eſt vel naturalis, vel vitalis, vel animalis. In diaeta naturali cibi ſint moderate calidi ac ſicci, facilis concoctionis, & digeſtionis, boni ſucci, ventriculo grati, ac nullis referti humoribus excrementitiis. Tales ſunt gallinae, & earum pulli, lepores juniores, columbae, agni, vituli, perdices atque capones. Condiantur cinnamomo, caryophyllis, nuce moſchata, ac aliis aromatibus, & cephalicis. E contrario vitentur cibi frigidi ac humidi, coctu difficiles, flatulenti, craſſi, vaporoſi, ac facile putreſcentes. Tales ſunt caepae, allia, ſinapi, lactuca, raphanus, portulaca, apium, nuces juglandes, poma, pyra, ac omnes fructus horarii, legumina, lacticinia, nec non caro porcina, anſerina, paſſerum, ac anatum. In potu concedenda cereviſia clara, ac bene defaecata: quamvis conſultius eſſet a cereviſia, & vino penitus abſtinere, & eorum loco decoctum ex cephalicis, & antepilepticis ingredientibus ſubſtituere.

§. XLI. Vitalis diaeta aëris rationem habet, qui ſit temperatus, purus, vividus, ſi non natura talis, arte parandus. Proſcribimus aërem impurum, inaequalem, nebuloſum, malignum, ut & nimis frigidum, vel calidum; hic enim ſpiritus tam vitales, quam animales diſſipat, humores acidu auſteros, ac viſcidos colliquat, & juſto reddit fluidiores; is vero lympham acrem auget, coagulat, incraſſat, atque

conglutinat, & hoc modo novis, & periculoſis anſam praebet obſtructionibus.

§. XLII. In animali diaeta ſomnus ſit nocturnus, ac moderatus, ne vitioſis humoribus & vaporibus caput impleatur ac gravetur. Vigiliae, atque lucubrationes in longam protractae noctem ſunt fugiendae; omnes enim humores reddunt acriores, vireſque proſternunt. Alvus ſit aperta, ſi cunctetur, emollienda pilulis laxativis, aloëticis, marycoſtinis, tartareis & aliis. Gaudium quantum poſſibile excitandum, ira removenda, & Venus peſtis inſtar fugienda, quae effraena non male parva epilepſia, vel apoplexia vocatur. Tantum! Deo interim ter maximo ſit laus & gloria ſempiterna.

DISPUTATIO XVII.

J. N. J.

CONSILIUM DIAETETICON RATIONALE

Pro

HAEMOPTOICO,

RESPONDENTE

PETRO BERNARD, Arnetenſi Gallo Burgundo.

B. C. D.

§. I. H*Aemoptoici* leve ſubinde adhibita ope convaleſcunt, praeſertim ubi larga eſt *ἀναγωγὴ*: extra enim vertitur ſanguis, nec ſubit intus in ipſum parenchyma, a quo introitu puris ſputum metuendum. Vidimus tamen unum vel alterum non ſine operoſo remediorum apparatu priſtinam recuperaſſe valetudinem; alios vero caput & promontorium bonae ſpei jam videntes ex inſidiis circumventos ſuffocatos fatis ceſſiſſe. Quamvis enim ſanguinis ſputationes (*verba ſunt Hippocratis*) juvenibus ſint familiares, adeoque huic aetati minus periculoſae, tamen *eodem teſte* ſanguinem ſuperne efferri qualeſcunque ſit malum eſt. Itaque in gratiam *haemoptoici* viri peregrini, & in flore aetatis conſtituti *conſilium diaeteticon rationale* impraeſentiarum ſcribam, quum ut plurimum in his affectibus plus valeat diaeta, quam pharmacia, ipſique *haemoptoici* quandoque ſecuriores ſint notis ineptiſque remediis, quam in Medicorum (rectius Medicaſtrorum) fide, iniquiſſimam mercedem ex ſupervacua curationis mora interdum captantium.

§. II. Inter res autem, ad vitae, valetudiniſque conſervationem non ſolum, ſed & morborum curationem neceſſarias, primum locum ſibi vindicat *aër*. Hunc fugiat *noſter*, ſi frigidus, craſſus, humidus, aut peregrino aethere contaminatus, vel ſalibus acidis, acribus, vi corrodendi, vel coagulandi praeditis, impraegnatus fuerit.

§. III. Nocent venti boreales ex anguſto in anguſtum erumpentes ſpatium. Veſpertini omnes pectori ſunt inſenſi. Studioſus pius & doctus obiit ex phthiſi, mihique vel centies toto morbi tempore conqueſtus eſt de vento, cum locum anguſtum horis veſpertinis tranſiret, olim admiſſo & ore hauſto, ex eo enim tempore coeperat ſanguinem ſpuere, deinde pus. Quippe vaſa majora pulmonum magis expoſita ſunt injuriae aëris, quam aliarum partium vaſa ſanguifera, unde vel citius rumpuntur a fervore, vel ſaltem ſanguis ibidem facilius labem contrahit.

§. III. Itaque emendandus & corrigendus eſt *aër*, quoties ejuſmodi intemperies & periculi plena tempeſtas occurrit. Inſtructo eum in finem luculento camini igni, ligno juniperino, quercino, fagino, vel pini, fraxini, betulae, ſuſtentato.

Huc

Huc ſuffimigea ſpectant, uſque adeo efficacia, ut *Helmontius* non ſine ratione immenſum doleat, ſuffituum remedia altiora pene ſupprimi: excitantur autem vel ſiccis odoriferis ex ſtyrace, laudano, ſuccino, benzoin, thure, maſtiche, gummi animae, & quod inſtar omnium eſt ligno juniperino, in plenilunio collecto, carbonibus injectis: vel humidis ex aquis fragrantibus & balſamicis ignito lapidi aſperſis, aut in aeolipila rarefactis, ver.gr. ℞. *aq. roſar. opt. lavendul.* āā. q.v. miſceantur exactiſſime pro ſuffitu.

§. V. Inquinatur aër effluviis e ſordibus, & quiſquiliis in angulis oppidorum, & urbium collectis, vel e locis paludoſis, & uliginoſis exſurgentibus. Non raro inficitur humano miaſmate, ubi videlicet plures homines in uno degunt cubiculo, hinc ſuademus noſtro, ut ſeorſim in conclavi habitet, vel in rus abeat, praeſertim tempore vernali (*vere ſanguinis profluvia*) & autumnali, ad imitationem *Auſonii*, ſcribentis:

Me quoties mutare locum faſtidia cogunt
Tranſeo & alternis rure vel urbe fruor.

§. VI. *Cibum* commendamus laudabilem, boni ſucci, facilis concoctionis, & digeſtionis: ver. gr. panem ſiligineum probe coctum, ſed non omne carentem furfure, quia ſic & abſtergit, & conſolidat: juſcula carnis bubulae, vel gallinaceae, avenacea, hordeacea, oryzata, amygdalata, aliaque cum chaerefolio, urtica, & numularia alterata: rapa, cydonia, poma dulcia, carnem bubulam, vitulinam, leporinam, vervecis junioris, ſerinam, gallinas, capones, gallum Indicum, alaudas, turdos, aviculas nemorales & montanas omnes, vitatis aquatilibus. Pedes porcorum, vitulorum, & cervorum cum gelatina ex paſſulis, amygdalis, nucibus pineae, & piſtaciis praeparatos: pulmenta ex manna Polonica, nec non butyrum cum melle, comedat ſaepius. Horum ferculorum comites perpetuae ſint perdices, quae omnibus in affectibus pectoris praeſerendae, praeſertim ſi cum Medico amice dividantur. Piſces rarioris ſint uſus. Ubivis exulent piper, zingiber, acetum: cibi vero condiantur croco, nuce moſchata, & melle.

§. VII. Circa ſumendi modum monemus, ut cibos molliores, liquidos, & intenſe calidos (quantum ferre poteſt) aliis praemittat. Comedat bis de die; coena prandio ſit brevior, & magis frugalis, a qua ſemel, vel bis in ſeptimana abſtineat, eaque veſpera, & ſequenti mane potum thee largius bibat, ut & mucus ſtomachalis attenuetur, & totius corporis obſtructiones tubulorum reſerentur.

§. VIII. Inter *potulenta* ea ſaltem concedimus, quae in ventriculo non facile aceſcunt; aut acido tum occulto, tum manifeſto noxam minantur. Utroque vitio vinum laborat, ſolo excepto Gallico, vel Hiſpanico generoſo, cujus aliquot cochlearia immediate a prandio vel coena concedimus lubentiſſime. Eandem merentur virgulam liquores vinoſi omnes acido volatili contaminati, quo ſpiritus vini refertur, vulneratis, & conſequenter *haemoptoicis* inſenſiſſimus. Omnium difficillime & rariſſime aceſcit aqua, quae propterea non poterit non Noſtro eſſe proficua, praeſertim ſi cum pane, radice liquiritiae, vel chinae, vel ſalſaparilla, ſaſſafras, cornu cervi, foeniculo, floribus violarum, vel bellidis coquatur. Majorem pro noſtro ſcopo acquiret virtutem, ſi cum farina avenacea cocta calide bibatur, quo pacto & ſitim ſedabit, & pectus ſolabitur. Sed quum tenuis ille potus non omnium arrideat palato, eligat Noſter cereviſiam, quae nec recens ſit, nec annoſa: commendamus autem inter tot cereviſiarum genera Marburgenſem, Lignicenſem, Bregenſem, Hanoveranam, Bernavienſem, Torgavienſem, Anglicam; & quae nunc inter has tardius aceſcit, prae aliis corollam meretur, qua jure ſuperbit *Brunſchvvicenſis* duplex, nam quum Nautae lineam, ſive aequatorem nuperrime tranſirent, omnia potulenta, quibus naves inſtructae erant, acorem contraxerunt, ſola *Brunſchvvicenſi* excepta, quae & ſaporem, & odorem ſervavit.

Digitized by Google

§. IX. Prolixiori encomio dignum quoque cenſemus *hydromel Pollionis Romuli* auctoritate condecoratum. Hunc centeſimum annum excedentem divus Auguſtus hoſpes interrogavit, quanam maxime ratione vigorem illum animi, corporiſque conſervaſſet; ille reſpondit: *intus mulſo, foris oleo*.

§. X. Bibat Noſter ter in menſa; poſt coenam rarius: nunquam noctu. Quod ſi vigiliae moleſtae ſint, licebit potum veſpertinum deguſtare. Potus ſit calidus, vel ad minimum refractus & temperatus; omnia enim frigida pectori ſunt inimica.

§. XI. *Somnus* omnes compeſcit excretiones praeter ſudoris halituoſa effluvia, huic ergo indulgendum. Tempore ſomni omnes fermentationes ſunt fortiores, quamvis noctu ordinario ſint debiliores: concurrunt calor lecti, & ſpirituum animalium excurſus ſufflaminatus. *Vigiliae* non protrahantur ab altera parte in multam noctem: dormire noctu oportet, vigilare interdiu, contrarium malo ſit aegri.

§. XII. *Alvus* ſuo quotidie bis vel ſemel reſpondeat officio, omnes enim repletiones, ubicumque ſint, ſunt *haemoptoicis* noxiae. Sin alvus ſegnior fuerit, enemate domeſtico, paſſulis laxativis, prunis vel butyro adigatur ad obſequium: aloëtica omnibus male audiunt, utrum jure an ex praejudiciis, decernendum erit in cathedra. Porro ſi forte Noſter fluxum haemorrhoidum antehac expertus eſt, idem beneficium grato praeſtolabitur in poſterum animo; nam fluxus haemorrhoidum haemoptoicorum eſt anchora ſalutis & refugium.

§. XIII. Tempore vernali ventilatoriam commendamus *venaeſectionem*, quamvis enim non tanti faciamus phlebotomiam, tamen hoc in caſu multam nobis ratione praeſervationis facit ſpem. Nam ſanguine imminuto, vaſa pulmonem minus premuntur, & ſanguinem intra terminos cohibent. Admittat ter vel quater in anno *ſcarificationem* in brachio: ſiniſtro autem *fonticulum* gerat.

§. XIV. *Sudores* quoque ſingulis ſeptimanis mane in lecto provocare juvabit, quo ipſo & urinae profluvium, & flatuum reſolutio egregie promovebitur, quippe ſudores abdomini, vel imo ventri prae aliis vaporoſo, egregie conveniunt. Eundem in finem *potum thee* cum eſſentia balſami Indici commendamus, quo vix datur in quamplurimis morbis praeſtantius remedium.

§. XV. De *Paſſionibus* animi notum eſt, quod nunquam ſine ſanguinis inſolita commotione exiſtant, hinc iis mature frenum erit injiciendum. Modum compeſcendi felicius ex aureo *Renati des Cartes tractatu de paſſionibus animi* addiſces, quam ex Medico practico.

§. XVI. Sicuti autem omnia vi exagitatoria praedita haemoptoicis nocent, ita ipſe *motus* concitatior, & quo motus fluidorum inteſtinus augetur, progreſſivus autem imminuitur, omni modo fugiendus: vitabit ſedulo celerem ſcalarum aſcenſum, curſitationes, vociferationes, ſternutationem fortiorem, ſermones longiores: ſubmiſſe & parum loquendum,

Nam nulli tacuiſſe nocet, nocet eſſe locutum.

Haec autem in Noſtro proſint, faxit, quod omnia poteſt, ſupremum Numen.

DISPU-

DISPUTATIO XIIX.

MONITA MEDICA CIRCA OPII ET OPIATORUM USUM,

RESPONDENTE

PHILIPPO HENRICO CHUNONE, Caſſellano Haſſo.

J. N. J.

MUlta medicamenta, a quibus miſeri aegrotantes ſalutem expectant, eſſe inſtar lupi domeſtici, ferinam ſuam nacta occaſione exercentis in ſanguinem humanum lanienam, cum *Helmontio* noſtro per ignem Philoſopho, agnoſco lubens: quot enim hic a purgantibus, praepoſtere & intempeſtive propinatis, factas vidis clades, tot opiata infelici exhibita manu edidiſſe ſtrages, ocularis ſui teſtis, ſimilium tragoediarum non raro ſpectator, nunquam (Deo ſit laus) actor. Hinc forte non ſine fructu monita quaedam circa opiatorum uſum proponentur, ex quibus tandem cautius mereari diſcent illi, quibus hactenus infeſta generi humano inſedit opinio, morborum violentiam citius refraenari non poſſe, quam ab opiatis frequenter propinatis; tantum enim abeſt, ut illi rectam ſervent medendi methodum, ut potius ſe Deo, & hominibus reddant inexcuſabiles, nihilque aliud gloriari poſſint, quam ſe morbos quidem curaſſe, aegros vero obiiſſe. Nec eſt quod de artis medicae contemtu toties conqueramur, quam non ſine luctu hodierno ſeculo peſſundari cernimus, & quae juxta effatum *Hippocratis* propter ignorantiam eorum, qui eam exercent, omnium artium infima cenſetur: ratio enim ſtat prae foribus. Soli namque medicinae nulla poena in rebus publicis ſtatuta eſt, praeterquam ignominiae. Verum haec non laedit eos, qui ex ea conflati ſunt.

Itaque in praeſentiarum nobis ſermo erit de opiatis, quae ſunt medicamenta ſpiritibus animalibus obicem ponentia, unde cerebrum ſubſidet, & omnes ſtatuae humanae ceſſant actiones, ſola excepta reſpiratione, & pulſu. Ab aliis definiuntur, quod frigiditate ſua (non ſubjective ſemper, ſed affective tali) calorem, & ſpiritus animales in torporem, ac ſtuporem quaſi conjicians, ne id, quod quovis modo dolorificum eſt, percipiant.

Vocantur alias etiam ſtupefacientia, ſomnifera, & narcotica, non narr-cotica, ut olim nonnemo jocari ſolebat? ad quae certis in morbis caeteris nihil proficientibus confugere licuit: verum haec lex, a veteribus ſancita, nunc adeo vileſcit, ut Empyrici, Medici temerarii, & quivis ſanguiſugae armata manu in genus humanum ſaeviant, opiata ſine diſcrimine in quibuſvis etiam morbis exhibentes. Nempe tam ſanctum nihil eſt, quod non corrumpat diuturnitas temporis, multaque probe a majoribus inſtituta, uno ſenectutis vitio deflectunt in turpiſſimos ritus (liceat ſic loqui cum *Barclajo*) & ſeneſcentibus legibus juveneſcunt delicta, quaſi odierno tempore liberius occidere liceat.

Gaudent equidem opiata ſuis privilegiis, nec ego illa de poſſeſſione, quam a multis habuere annis, deturbare ſatago: ſed hoc ſaltem intendo, ut ipſorum abuſum perſtringam, & vim deleteriam cuivis a praejudiciis libero ob oculos ponam. Certum enim eſt, vim illam ſomniferam, quam ab effectu multi colligunt, impoſuiſſe quamplurimis; quum opiata proprie loquendo non habeant vim ſomniferam, teſtantibus hiſtoriis medicis, plurimos ab aſſumtis opiatis ſtatim fuiſſe ſactos languidos, pulſu & reſpiratione ad ſenſum laeſis, foedoque facie colorata colore ſine ullo etiam ſoporis veſtigio, & elapſis tribus, vel quatuor horis vigilan-

tes

Digitized by Google

tes ex hac vita emigraſſe, non viſo mortis fratre ſomno. Et obſervavi, hoc ut plurimum lethale, & funeſtum eſſe ſignum, ſi paulo poſt exhibitum opium pulſus debilior, & reſpiratio difficilior, nullo ſubſequente ſomno, reddantur, quod in ſequentibus iuculentibus demonſtrabitur.

Antequam autem oſtendamus, quibus in caſibus opiata aegro funeſta, Medico vero infamia fieri ſoleant, prius inquirendum erit in ipſorum qualitates, & operandi modum. Circa quod negocium aliquot Medicorum ſectas deprehendo, quas in tres redigo ordines.

Qui corticem lambunt, & ſaltem in veterum acquieſcunt placitis, ut aliis corporibus naturalibus, ſic & opiatis ſuas peculiares tribuunt occultas virtutes formae ſpecificae proles, a quibus omnes actiones deduci poſſe autumant. Qui rerum naturalium phaenomena inquirendi modus facilis quidem eſt, & cujusvis captui accommodatus, verum adeo ficulneis, & infirmis incedit greſſibus, ut iſtiuſmodi principia etiam in luſus abierint, & in theatris publice ſpectatorum cachinnis exponanturi, quod videre eſt ex tractatu *le Malade Imaginaire comedie repreſentee ſur le theatre du Palais Royal* inſcripto. Ubi novus doctorandus in conſeſſu viginti quinque Doctorum, ſex ſeplaſiariorum, & decem Chirurgorum rigoroſo ſubjicitur examini, quem inter alia primus Doctor his verbis alloquitur.

Si mihi licentiam dat Dominus Praeſes.
Et tanti docti Doctores,
Et aſſiſtantes illuſtres.
Tres ſcavanti Bachliero,
Quem eſtimo & honoro,
Domandabo cauſſam, & rationem
Quare
Opium facit dormire?
Huic reſpondet Baccalaureus.
Mihi a docto Doctore
Domandatur cauſſam, & rationem
Quare
Opium facit dormire?
A quoy reſpondeo,
Quia eſt in eo
Virtus dormitiva,
Cujus eſt natura
Senſus aſſoupire.

Data hac reſponſione acclamat Chorus.
Bene, bene, bene, bene reſpondere
Dignus, dignus eſt entrare
in noſtro docto corpore.

Alii qui qualitates vulgo primas dictas nimium venerantur diu inter ſe certarunt de opiatorum natura, utrum calida instructa ſint qualitate, an vero frigida? Et quum in opio quod baſis eſt, reperiſſent vim ſtupefaciendi, & effectum frigidum, ſtatuerunt opium eſſe ſomniferum, quia ſit frigidum. Falſa haec aſſertio non parum auxit Medicorum audaciam in exhibendis opiatis, ſiquidem vix credibile erat, tantum frigus in aliquot ſaltem granis latere, quod ſanitati noſtrae exitioſum eſſe poſſet. Hos *Helmontius* prolixius refutat in tractatu *poteſtas medicaminum*, inquiens; ſtupidum ſane commentum eſt, quod ſomnus a frigore fieret, nec intelligibile, quomodo unicum opii granum ſat frigoris in ſtomacho cauſetur. Cur amaricat opium? & amaror in ſcholis praedominans calidus cenſetur? Itaque alterum eligant ſcholae eſt neceſſum. Nempe vel quod frigus opii non ſit excedens,

& per

& per conſequens opium ſomnum non faciat per frigus: vel quod amaror ſit fallax caloris indicium in ſcholis. Cur enim frigida portulaca pro ſuo tertio gradu non eſt ſomnifera? Cur manipulus portolacae non aequivalet binis opii granis: quum opulentius frigus ſit, ac potentius refrigeret, in tanta particula, quam in tantillo opii.

Tandem alii, iique non infimi ordinis, videntes opium inflammabile eſſe, ardorem etiam, & ſitim ejus uſum ſubſequi, illud calidum eſſe, non ſine ratione ſtatuere; & quia per calorem vim narcoticam explicare nequeunt, Neotericorum adjuti principiis ratione, & experientia veſtitis ſal quoddam acre opio ineſſe demonſtrant, quod ſpiritus animales ligando totam oeconomiam animalem ita turbare poſſit, ut ſubtilis ſpirituum animalium textura morboſe mutetur, & ſucci nutricii decens diſtributio, & valde neceſſaria *aſſimilatio in momento inbibeatur*, quo ceſſante langueſcant omnia, corpus trunci inſtar jaceat, & homo ſepulchro magis, quam ſocietati idoneus evadat. Ubi iterum [illegible] habemus magnum per ignem Philoſophum. Ego, *dicit*, in opio ſalem acrem ſoporiferum, & amarum oleum invenio, longe ab opii odore recedens; attamen ſoporiferum: *vide locum ſupra citatum*. Quod alii per ſulphur foetidum fieri explicant, nec ſic quidem male, quum videamus, quam per longinqua ſpatia ſpargi poſſint exhalationes foetidae, & quam infenſae ſint (tum ſenſibiliter per nares, tum inſenſibiliter per meatus minutiſſimos admiſſae) liquori animali, ut non raro animi deliquium aliosque graviores cerebri affectus excitent.

Ut haec melius intelligantur, notandum, vitam noſtram in perpetuo eſſe fluxu, ejuſque conſervationem in perenni ſucci nutricii diſtributione conſiſtere, quae ab anima ſenſitiva, & vegetativa, hoc eſt liquore vitali, & animali, dependet: & ut ſingulis pulſibus liquor vitalis protruditur, ſic ſingulis etiam momentis totius corporis partibus praeſertim vero fluidis nonnullae particulae decedunt, & vel in auras abeunt, vel iterum verſus cor refluunt: hinc neceſſe eſt, ut aliae particulae in tubulis fluctuantes in deperditarum ſubſtituantur locum, ſicque partium textura actionibus edendis conveniens conſervetur, ubi duos prae aliis deprehendimus motores, ſpiritum vitalem, & animalem, quorum ille alimentum ſuppeditat, alter vero per nervos una cum ſucco quodam influens aſſimilationem expedit, & in nutritionis negocium non ſuperficiariam navat operam. Duobus hiſce motoribus rite conſtitutis omnia pro voto peraguntur, quod ſi in unius, vel alterius ſyſtaſi quid mutetur, nutritio vel plane tollitur, cum partis nutriendae mortificatione, vel ſaltem vitioſe peragitur.

Tale quid ab intempeſtivo opiatorum uſu in oeconomia animali fieri, paucis ibimus probatum. Deprehenditur paulo poſt opium temere exhibitum frigus cadaveroſum in univerſo corpore, quoniam liquor animalis ab acribus opii exhalationibus, & lethali afflata aura in acorem degenerat, & ita figitur, ut vel plane non influat ad partes nutriendas, vel quamvis nutritioni adſtet, tamen ob mutatam craſin illam dirigere nequeat. Dum interea vitalis deſtitutus conſueta irradiatione, & nova, quam ſemper ab altero adveniente ſocio acceperat, effervescentia deficiente iners redditus in vi ſua expanſiva ſanguinis partes ad ſe accedere, & vel in partibus haerere, vel ſegnius verſus cor fluere permittit. Et quum cordis motus maximam partem a ſpiritibus animalibus dependeat, non poteſt non ibidem etiam opiati funeſtus effectus ſanguinis rareſactionem impedire, ipſumque cordis fontem perturbare, unde frigus toto in corpore.

Quum vero pori, alias a ſpiritibus inflati, & tubuli, a particulis expanſis dilatati, tunc coëant; aquoſiores ſanguinis particulae tardius motae, antea ſub halitus forma exeuntes, nunc larva mutata ſub ſpecie madoris frigidi prodeunt, & frigidos conſtituunt ſudores: praeſertim quum degener liquor animalis acidus ſangui-

nem

nem fundat, & in partes ſeroſiores praecipitet.

Ob hujus ſucci nervei influxum fruſtratum omnes languent partes, oculi torvent, excrementa foetent, & totum corpus ab immani illo hoſte immane quantum afflictum cadaveroſum ſpirat odorem: qui foetor ab opii acido in ſulphureas agente partes provenit, ſiquidem omne ſulphur in lixivio ſolutum, ab acido affuſo foetorem acquirit, antea inodorum, quod obſervatur in praecipitatione ſulphuris antimonii ex ſcoriis reguli ejuſdem cum aceto facta.

Soporem non a cerebri pororum obſtructione, ſed tanquam productum a ſpirituum animalium, vel depauperatione, vel fixatione oriri, qualis in jejunio conſumtis, vel immodicis laboribus delaſſatis contingere ſolet, obſervatur, quem ſomnum appellare nefas eſſet, cum aegro potius laborioſus, quam fructuoſus.

Sane niſi nutritionem ab aura illa narcotica, quam in glutine volatili valde acri conſiſtere conjicimus, primario fruſtrari ſupponamus, non video quomodo per ſolam ſomnolentiam graviſſima illa ſymptomata, quae opiata excitare ſolent, explicari poſſint. Quapropter omnes monentur, ut non tam liberales ſint in propinando hoc toxico, nutritionem remorante, ſed ubivis prudenter agant, quia juxta *Hippocratem in tract. de natura hominis*. Medicinae cognitio ſapientiae ſoror eſt ac contubernalis: & quis neſcit, irreparabile damnum ab opiatis oeconomiae animali affricari, ut vel penitus deſtruatur, vel poſtmodum nunquam ad priſtinum vigorem reduci poſſit: teſtantibus id innumeris exemplis medicis.

Quo vero ad ſpecialiora perveniamus, omnes affectus in ſpecie recenſebimus, in quibus opiata raro tuto exhibentur. Jubemus autem exulare opium tum in praeſervandis tum in curandis affectibus ſoporoſis, quales ſunt apoplexia, epilepſia, lethargus, paralyſis, memoriae imminutio, vertigo, &c. quum enim in his alacritas ſpirituum animalium quam maxime deſideretur, videndum ne ab opiatorum uſu exoticum induant ſchematiſmum, & penſum ſuum non abſolventes ſyſtema nervoſum omni deſtituant irradiatione.

Valde quoque in mania ſuſpecta ſunt opiata *Helmontio*, quamvis enim ſomnus Maniacis conveniat, talis tamen eſſe debet, a quo requies expectanda non labor, quia ſomnus laborem adferens malus, *juxta Hippocratem*. Narcotica vero dant ſomnum moleſtum, hinc recte *Helmontius de Lithiaſi*: errant igitur inſigniter, qui maniam opiatis compeſcere ſatagunt. Quum omne opiatum ſit in ſe amens, quia amentia nihil praeter ſomnium vigilans.

In viſus imminutione, & auditus difficultate nocent opiata. Et vidi mulierem, cui haemorrhagia uteri extremum minabatur periculum, opiatorum uſu in caecitatem incidiſſe, nullis cedentem remediis, ratio enim evincit, ſpirituum lumen non parum ab opiatis obtenebrati, ut ſic inepti ad munia ſua obeunda reddantur.

In Phthiſi quid narcoticis deterius? pus incraſſant, reſpirationem imminuunt, vires proſternunt, & nihil eorum omittunt, quae mortem accelerare, & vitam abbreviare poſſint: *clariſſimus Timaeus a Guldenkſee* in pleuritide conjugis opium naribus obtulit ſucceſſo non contemnendo: ſed cave ne exemplo tali audacior factus ſimile quid vel graviora tentare velis. Dum quum faciunt idem, non eſt idem; nec cuivis contingit adire Corinthum: ſiquidem opium RHOMPHAEAE typum habet, aut enſis bifidi, quem ſi incauta, furioſa, aut delirantis manus tractaverit, jugulum petit, herumque confodit: viceverſa qui dextre eum verſare noverit, huic animum ſubſidium, certa defenſio ac patrocinium futurus, ſic improvide propinatum, vitae & necis ſolet eſſe libamen.

In aſthmate pituitoſo res eſt periculi plena opium; cujus uſu aegri in ſuffocationis metum praecipitantur.

Anginae, omneſque febres malignae, variolae, & morbilli nuſpiam tuto curantur opiatis, & rogo te per amorem Dei, ut in morbo Ungarico, febre petechiali, & ſimi-

ſimilibus morbis illis abſtineas: quomodo quaeſo figentibus ſpiritus vitales, & principia activa ligantibus addimus robur naturae? Nonne manibus ligatis induciae dantur morbo, ut eo profundius ſanguini innidulari poſſit. Et vel ſolus ille motus contrarius, qui ab opiatis conciliatur, maximam infert vim naturae, ſiquidem omnia fluida nobis dormientibus magis verſus centrum, quam verſus peripheriam, vergunt. Quapropter potius in excubiis ſtandum, & ſpirituum cohortes ad pugnam incitandi, non ad ſoporem componendi eſſent: neque vigiliae tantum damnum inferent corpori, quantum tu opiatis tuis imprudenter exhibitis. Et vide ne tibi accidat, quod in actis medicis refert *illuſtr. Barthol.* ubi dolore a narcoticis ſedato, aegra ab eo tempore correpta fuit vertigine, ſtupore & imbecillitate capitis, ut hic plus mali, quam illic boni fuerit. Semper ergo cogitandum: ſi non potes prodeſſe, non debes obeſſe. Et quamvis unus vel alter ſuam jactet felicitatem, & opiata in his morbis ſummo cum ſucceſſu exhibita eſſe contendere velit, tamen nuſquam tuta fides, & una hirundo non facit ver. *Helmont.* durius loquitur *tract.* RETENTA; inquiens: quaevis avis juxta roſtri ſui modulamen vocem edit, loquiturque quiſque de nundinis, juxta atque in iis profecerit. Si enim eventus parum ſecundos, & infauſtos cum proſperis ſucceſſibus conferre vellemus, hos illi plurimum excedent. Sed terra illos tegit, quam ſicco terimus pede: dum interea felices ſucceſſus ſublimia petunt, & famam aucupantur.

Ipſi ventriculo infeſtum eſſe opium, a nauſea, & vomitu fideliſſimis ejus pediſſequis colligitur. Confirmantur illa ſymptomata hiſtoria oppido rara, quam *Thomas a Willis* enarrat de viro robuſto, & mediocriter ſano, qui ab uſu opii illico circa ventriculum de gravamine intolerabili, ac ſtupore conqueſtus intra quatuor horas interiit. Obſervarunt etiam mecum alii, plurimis opium vomitum excitaſſe, non ſine praecedente anxietate, nauſea & perturbatione, quam brevi poſt ſtomachi contractio, & aſcenſus inſecutus, unde vomitus. Ut enim ſpirituoſa cordialia, quamprimum in ventriculum pervenerint, auram ſuam vitalem ita explicant, ut omnes totius corporis partes exinde largam, vel in momento etiam percipiant refectionem. Modo haud abſimili ſpiritus animales, & humores ventriculi in villa illa lanuginoſa narcoticorum tincturam virulentam, & irritativam imbibunt, a quibus fibrae nerveae, tunicam interiorem contexentes, & hanc cruſtam ſuſtinentes, illam hauriunt, & ad ſatietatem impletae corrugari incipiunt, & fibras carneas ſuperſtratas in ſpaſmos ciere. Quum vero ſpiritus ſibi ſint contigui, aura talis maligna ad Palladis arcem delata, primo incolas cerebri concutit, poſt mutata ſyſtaſi ita figit, ut niſi novi advenientes pulſui edendo, & reſpirationi perficiendae adhuc ſufficientes eſſent impoſſibile foret, hominem vel ad momentum etiam ſupervivere poſſe.

Ut enim ſaepius ſtomachus inſons capitis luit poenas, & perturbatis in cerebro ſpiritibus animalibus, alii in ventriculi nerveis fibris ſimilem *ἀταξίαν* concipiunt, quod in vulneribus capitis, vel cerebri, nec non vomitionibus in curru, vel navigio vectis maniſeſto videmus: ſic etiam ſpiritus animales in ventriculo laceſſiti; vel halitu venenoſo contaminati, cerebri incolumis malum communicare poſſunt.

Illi quibus alvus contigit ſegnior, cane pejus fugiant opium. Imprudens quidam ſed temerarius chirurgus clyſterem opiatum injecerat viro conſiſtentis aetatis; a quo alvus adeo muneris ſui fuit oblita, ut quamvis tam lenitivis, quam fortioribus purgantibus ſaepiſſime etiam moneretur, raro tamen expectationi ſatisfecerit: ſic incidit in ſcyllam charybdin vitaturus.

In dyſenteria quid praeſtet opium, oſtendimus in peculiari *diſputatione de dyſenteria maligna*. Quapropter crambem bis coctam nauſeantes tranſitum facimus ad litteratorum morbos, quos uno nomine affectu hypochondriaco indigitemus.

Certe ſi in aliis prudentia, & circumſpectione opus eſt, in his quam maxime requiritur, in quibus ſpiritus animales continuo fluxu, & refluxu, innumeriſque ſuper glandulam pinealem ductibus, jam dum delaſſati variiſque anomaliis obnoxii ſunt. Siquidem nemo erit, qui neſciat, quot quantiſque eruditorum hominum corpora expoſita ſint periculis atque aegritudinibus. Dum non unus, non duo, non deceni morbi, ſed plures doctis inſidiantur: multi eorum aſſidue meditando, legendo, ſcribendo totumque vitae tempus ſtudiis ac lucubrationibus terendo, robur ſuum ita exhauriunt, ut non palleſcant ſolum, verum miſere tandem contabeſcant, nec tam labefactando corpus, quam plane abſumendo funditusque deſtruendo liquorem animalem peſſundent; unde forte non multum aberravit eleganti ſua alluſione ille, qui MINERUAM dictam, quod MINUAT NERVOS, vel ſpiritus animales ſeu liquorem nerveum exiſtimavit. Alius non minus ingenioſe enuntiavit, litteratos, chartas ſive libros aſſidua verſantes manu, in viros tandem chartaceos, hoc eſt infirmos atque valetudinarios evadere, & tamdiu litterarum invigilare ſtudiis, donec tandem corpus cacochymicum cachecticumque iſtius diligentiae merces exiſtat: de quo vide *Spigelii diſſertationem praeliminarem de prima infelicitatis litterariae origine*. *Et celeberrimi profeſſoris Heidelbergenſis Domini Doctoris Franci diſſertationem de ſtudiorum noxa*. Quae mala quum a ſpirituum animalium attritione proveniant, litterati potius reſtaurantibus, & ſpiritus animales regenerantibus, refocillari deberent, quam vel pernicioſis opiatis, vel purgantibus etiam illis colliquativis in majus malum praecipitari.

Hydropico, viro opulento, cujus cura mihi erat demandata, Judaeus nequam, Doctor aſininus, clam exhibebat *requiem Nicolai*, & ſic non Medici, ſed venefici praeſtitit officium. Nam aeger expiravit in ſopore, & ad veram deductus requiem docuit ſapere adſtantes, ne illis adulatoribus, quo mitiori vocabulo notantur a *Septalio*, impoſterum tam faciles largiantur aures.

In haemorrhoidum, & catameniorum fluxu, imo quibus vis haemorrhagiis opiata nigro notanda ſunt carbone. Si enim in principio fluxus exhibeantur, illum ſupprimendo fiunt lerna malorum: ſin vero expectetur, donec vires ſint confractae, & languidae, tunc eas penitus convellunt, & oeconomiam animalem ita labefactant, ut ſi non ſubitanea, tamen lenta ſubſequatur mors, quam cachexiae lethales in his caſibus ſatis confirmant.

Infantibus, in quibus ſpirituum greſſus infirmi adhuc, & inſtabiles: tum etiam ſenibus, in quibus valde debiles, nocent opiata. Et mallem ut in infantium tenellulorum morbis curandis omnimodo ab opiatis abſtineretur, quum alia innumera ſint, quae hos morbos debellare poſſint, de quibus conſuli debent *cl. Sylv. & Doct. Ettmullerus*, ille in ſuo de morbis infantium tractatu: hic vero in valetudinario infantili methodo accurata deſcripto.

Quamvis vero multi e Turcis impune exceſſus in opiatorum uſu ferant, id tamen non de omnibus dici poteſt, ſiquidem notante *Freitagio* opii devoratores, etſi ejus uſu recte valere, & minime laedi videantur, tamen frigidiores redduntur, eorumque functiones ſunt deteriores; Ebrii & torpidi fere perpetuo apparent, fiunt comatoſi, ſtupidi & inconſtantes, modo affirmantes modo negantes: adeo ut caveant tractare commercia, & converſationes fugiant, ut etiam in dicterium, convitio non abſimile, quod ſibi mutuo objiciunt, abierit: *tu edisti opium*. Non aliter quam cum noſtrates alicui temulentiam, & ebrietatem exprobrant. Et videtur in regionibus nonnullis humidis, & mari confinibus tutius exhiberi opium, quam in his ditionibus. Hinc saepius miror, Sylvium, Barbette, Deckerum, alioſque Batavis tam crebro, & in inſueta doſi exhibuiſſe, quorum veſtigia ſi quis his in locis terere vellet, brevi ſuae audaciae lueret poenam, bonae famae diſpendium. Quapropter omnes adhortor novellos practicos, ne nimium auctoritatibus in praxi tribuant: intelligenti ſatis.

Quod

Quod enim opiata in iiſdem etiam affectibus non ſemper eoſdem, ſed diverſos edant effectus, & quare a nonnullis ſine noxa fuerint aſſumta, partim a liquoris animalis, & vitalis diverſa dependet conſtitutione, partim a conſuetudine. Illud confirmat *Helmont in tractat. contrariorum neſcia*; dum ſcribit, ſopores tam morboſos, quam artificiales ſive opiatorum optime debellari per lixivia; hinc ſi ſalia lixivialia praedominentur in ſanguine, acidum illud opii volatile ſive ſal acre non tam facile virulentiam ſuam exercere poterit, ſiquidem *vis ſalina* potenter *infrigit acida*. Et haec forte ratio eſt, quare incolis loci maritimi, de quibus ſupra dictum opiata largius, & tutius poſſint nonnunquam propinari. Quum enim hi cibis ſalitis, & fumo exſiccatis frequenter utantur, non dubitandum erit liquores vitales lixivialem inde nanciſci diſpoſitionem, de quo tamen ſuum cuique judicium liberum relinquimus. Hoc vero Patroni tabaci proprio exemplo docent evidentius; videmus enim, quam gravia excitet nicotianae fumus in non aſſuetis ſymptomata, quae paulatim miteſcunt, & tandem plane ceſſant, quamprimum quis aſſueverit foco aſſidere & ignem, Vulcani delicias, devorare. Regionum diverſitates lubens ſilentio praetereo.

Antequam autem diſſertationi huic finem imponam, monendus eſt Lector, quod opiata non penitus e republica medica eliminanda velim, utpote qui non diffiteor, in plurimis admiranda praeſtitiſſe opium; in quibus colligendis laudandum ſuſcepit laborem *C. L. Tilingius in celebri ſuo de laudano opiato tractatu.* Et cujus naturam graviori ſtylo non minus docte, quam accurate deſcripſit *celeberr. Jenenſium profeſſor D. D. Wedelius in ſua opiologia.* Novi etiam, quod in juſta quantitate cumque aliis circumſtantiis apte congruis exhibitum, nonnunquam ſit ſalutis anchora, quatenus ſpiritus quoſdam efferos debellat, oliosque prorſus extinguit, & animae ſenſitivae nimiam impetuoſitatem compeſcit, ut contractior facta velut ſe intro ſubducens quieta jaceat: pari fere ritu, ac cum flammae vehementius erumpentis aquarum inſperſio ambitum coercet, & intra limites continet. Verum haec omnia praeſtant opiata, quatenus depoſuerunt connexum ſuum virus: illud vero ſegregare, hoc opus hic labor eſt.

Opium certe eſt inſtar numiſmatis, cujus una phaſis angelicam prae ſe fert faciem, altera vero diabolicam, & monſtroſam exhibet. Hinc teſte *Helmontio* felix ille aeger, cujus auxiliator Medicus novit lethalia e papavere ſeparare, retento auxilio excitatore poteſtatis in duumviratu; alioquin ſane nocuum cum proficuo ſimul aſſumuntur, unumque impedit alterius profectum. Opiata enim non debent inducere ſomnum, ſed ſaltem cohibere receſſum ſpermatici, & alimentarii liquoris in degenerem, & cadaveroſum humorem.

Totum autem negocium conſiſtit in hoc, ut ſcias ſal illud acre refraenarae, & acidum hoſtile demere; ergo chymia ſalutanda, quae te docebit utile ab inutili ſegregare, & facile voti tui fies compos, ſi modo debito, & convenienti inſtructus accedas menſtruo. De quo alibi ſincere tecum agit illuſtris Langelot. Tu Lector benevole, ſi meliora habes communica: ſin minus his utere mecum. Deo ter Opt. ter. Max. ſit laus, & gloria in aeternum.

DISPUTATIO XIX.

THESES MEDICAE SANITATIS STUDIOSORUM METHODUM EXHIBENTES.

RESPONDENTE

JOHANNE WASSERHAUSEN, Friſ. Orient.

J. N. D. N. J. C.

PRAELOQUIUM.

Fragilis profectò res eſt corporis noſtri machina, miſerrima ejus eſt conditio, quamdiu in aequore hujus mundi ancipiti velo navigare tenetur. Revocemus ſaltem ad animum horrendos illos, & indignantes morborum fluctus, quibus immergitur, imo ſaepe ſubmergitur, nulla hic eſt aetas, nullum anni tempus, nulla regio, nullum vitae genus, quod ipſorum ſaevitiae, & indignationi ſe ſubducere audeat. Miſeret me ſane tenerrimorum atque delicatulorum infantum, quos tam miſere vexari morbis, quamprimum ſaltem materni uteri clauſtro perrupere auramque vitalem hauriunt, videmus: quid? quod vix nati ſaepius iterum eſſe deſinant. Uſque adeo morborum tempeſtates omnium aetatum ad canam uſque ſenectutem ſunt ſatellites. Non erit anni tempus, quod non largam ſecum trahat morborum ſegetem: nullum numerabis diem, qui non multorum morborum ſit fertilis: vix reperies mundi angulum, ubi non adſit numeroſus morborum proventus, quorum prolixus catalogus a Sene *noſtro* ſectione tertia *ſuorum* aphoriſm. *deſcribitur. Concomitantur morbi longa itinera facientes, & ad extremos Indos navigantes, ingrediuntur munitiſſima Martis, imo & ipſa proh dolor! artis caſtra, ibidemque devotiſſimos Muſarum cultores adoriuntur, & multoties crudeliter jugulant; quapropter quum graviſſime iſti morborum inſultus, praeprimis quando cerebri moenia perfringunt, ac mentis arcem devaſtant,* STUDIOSOS, *afficere ſoleant, operam me non luſurum confido, ſi pro tenui ingenioli facultate exercitii gratia ſanitatis* STUDIOSORUM *regimen paucis demonſtravero: qui propoſito ſupremum Numen faveat, ſupplex rogo.*

THESES.

I. Integra ſtatua humana fruitur *ſanitate* ſuiſque actionibus edendis dicitur idonea, quando ſanguis legitimam atque convenientem prae ſe fert craſin, & miſcelam, adeo ut nec in vaſis abundet, neque etiam, quamvis ex ſexcentis juxta *Hippocr.* conſtet particulis, vitioſa quadam qualitate ex praedominio quodam hujus, vel iſtius generis particularum ſit contaminata, quin potius omnes, quaecunque etiam ſint, amicabiliter & harmoniace ita conſpirent, ut nullae harum prae aliis in ſanguine effectent imperium, & praedominium.

II. Quod autem de ſanguinis miſtura jam dictum, hoc de ipſis etiam ſuccis, & liquoribus fermentativis ex illo generatis, nec non ipſis viſceribus intelligi debet, quum nemo inficiari poſſit ipſa etiam viſcera bene conſtituta, & propriis ſuis fermentis nobilitata fortes ſanitatis eſſe cuſtodes; teſtis omni exceptione major eſt ventriculus, ex quo radicitus quaſi ſanitas derivatur, & plurimorum affectuum rudimenta in ipſo male diſpoſito ponuntur, nam *qualis cibus, talis chylus; qualis chylus, talis ſanguis; qualis ſanguis, talis viſcerum* totiuſque corporis eſt conſtitutio, qualis corporis diſpoſitio, talis ſanitas.

III. Quo ipſa etiam partium ſolidarum ſtructura, & fabrica referri debet ad

 ſangui-

ſanguinis, & humorum miſturam, & craſin tuendam non minus neceſſaria, quando nempe fibrae ſuum habens convenientem tonum, ut nec nimis laxae, nec nimis durae, & rigidae ſint, pori quoque non nimis patuli vel anguſti, quae latius extendi poſſent, niſi ad alia praeparare animus jam eſſet.

IV. Quoniam autem non una eademque omnibus conceſſa eſt ſanguinis craſis, & miſtura partiumque ſolidarum fabrica, ſed nunc ſalinae, nunc acidae, nunc fluidae, nunc faeculentae, nunc pituitoſae, & aquoſae partes in illo eminent, & caput extollunt, hinc maxima *ſanitatis* eſt latitudo ratione aetatum, ſexuum, temperamentorum, &c. adeo ut nullum certum punctum, aut terminum, cujus intuitu *ſanitatem* metiri velimus, praefigere quis poſſit, *abborret* enim *natura ab extremo*; hinc omnis ille ſanguis ſanus eſt dicendus, qui, qualicunque modo etiam ſit diſpoſitus, modo actionibus certae aetati, temperamento, & ſexui convenienter edendis ſit aptus: quum itaque totum fere negocium in ſanguinis convenientis motus, & miſturae conſervatione conſiſtat, conabor circa regimen *ſanitatis* STUDIOSORUM regulas quaſdam proponere, quae non minus utiles erunt aliis etiam aetatibus, juxta quas aliorum etiam ordo facile moderari poterit.

V. I. *Multum, & derepente evacuare, aut replere, aut calefacere, aut frigefacere, aut aliter quocunque modo corpus movere, periculoſum eſt. Nam etiam omne multum* (id eſt nimium) *naturae eſt inimicum. Quod vero paulatim fit, tutum eſt, tum alias tum ſi quis ex altero ad alterum tranſeat*; dicit HIPPOCR. *ſect. 2. aphoriſm.* 51. Nam profecto peſſime *ſanitati* conſuleret quis, qui ab uno extremo ſtatim vellet delabi in aliud; quemadmodum enim in omnibus aliis fermentationibus, quando per contraria augeri, vel imminui debent, gradatim procedendum eſt, ne fermentum vel nimis exaltetur, vel plane ſuffocetur, & extinguatur, cujus rei cereviſia regnante Sirio tempore fermentationis a materia ſubtili nimium exagitata, aceſcens & putreſcens evidens eſt teſtis, Ita quoque ſanguis, cujus miſtioni laudabili primas in tuenda *ſanitate* tribuimus, ſi in fermentatione forte peccet, nequaquam vel corrigi vel alterari debet per extremum aliquod, alias enim plus damni, quam emolumenti Inde ſperandum, cujus ſubitaneae mutationis, & exinde ſequentium malorum plurima exempla admodum funeſta hic adducere poſſem, ſufficiat jam unum, vel alterum.

VI. Multi qui ſubito aërem calidum cum frigido commutant, catarrhis & defluxionibus corripiuntur, quatenus partes activae ſanguinem antea valde exagitantes a frigore externo concentrantur, adeo ut pori propter mutationem illam ſubitaneam ſic conſtringantur, & humores hinc inde reſtagnantes glandulas seroſitate adimpleant; vel, qui ex frigido aëre calidum ſubito intrant, facile febrem ardentem accelerare poſſunt, nam propter repentinam exagitationem ſanguinis motus facillime turbari poteſt. Phthiſis citius radices agere non poteſt, quam ſi poſt vehemens exercitium, & nimiam corporis incaleſcentiam plenis buccis potus frigidus ingurgitetur; ſanguis enim celerrimo paſſu pulmones peragrans a potus frigiditate propter gulae vicinitatem In momento quaſi in ſuo motu retardatur, ut reſtagnet, qui tunc acris, & acidus redditus teneram pulmonum ſubſtantiam irritatione, & vellIcatione continua facile corrodit, & exulcerat.

VII. Idcirco nigro lapillo notari etiam debet illorum conſuetudo, qui tempore aeſtatis ſanguine fervente, & corpore calido exiſtente in flumina deſcendunt, & vehementi conatu corpus frigida perlavant; ſic enim in uno momento iliadi morborum fores aperiuntur, potiſſimum autem obſtructionibus, febribus, atrophiae, cachexiae ſcabiei, languori ventriculi, colicae, dolori capitis, memoriae tarditati, vertigini, incubo, & ſexcentis aliis affectibus a ſuppreſſis ſpiritibus, & partibus activis in ſanguine indeque enatis obſtructionibus oriri ſolitis.

VIII. II. *A multo tempore conſueta, etiamſi fuerint deteriora, inſuetis minus turbare*

Digitized by Google

bare ſolent, inquit Hippocr. *ſect.* 2. *aphoriſm.* 50. propterea *ſemper aliquid concedendum eſt conſuetudini in ſanitatis* conſervatione, ut ille iterum dicit *ſect.* 1. *aphor.* 17. ex. gr. ſi quis cibis durioribus concoctuque difficilioribus longis annis fuerit uſus, & jam ſe ſtatim victui tenuiori, & diaetae ſtrictiori vellet accommodare, ſanitati ſuae bene praeeſſe non videtur, quod weſtphali, & illis finitimi ſuo exemplo comprobant, dum victu tenuiori utentes ſcabiei aliarumque impuritatum fiunt mancipia, quia revera nulla eſt convenientia fermenti ventriculi, & miſtionis ſanguinis cum cibis mollioribus: quo etiam reſpicit illud HIPPOCR. quando alibi dicit: *Victus humidus febricitantibus omnibus confert, maxime vero pueris, & aliis tali victu uti conſuetis.*

IX. III. *Qui bene valent corpore Medicationes aegre moleſteque ferunt*, admonet jam ſaepius laudatus HIPPOC. *ſect.* 2. *aphor.* 37. Idcirco corpus non ita temere purgantibus tentari, & exagitari debet, facile enim turbam in maſſa ſanguinea excitant, adeo ut via expedita ſternatur ad febres: ipſa etiam cardiaca, & corroborantia haud ita promiſcue uſurpanda, ſunt enim maximam partem valde ſpirituoſa, & ſanguinem facile in flammas erumpere faciunt. De ſtomachicis autem, alterantibus, & balſamicis aliter ſentiendum, quum tantum abſit, ut noxa aliqua ſanguinem afficiant, quin potius per intervalla adhibita ſtrenui evadant milites contra tot hoſtiles morborum impetus; qualia ſunt: *elixirium proprietatis Paracelſi, elixir antiſcorbut. ſuccolada Indica, eſſent. ambrae, confect. alkermes, blandiora acida, & alkalica urinoſa* parcius tamen ſumta.

X. Accedo nunc propius ad methodum conſervandi ſanitatem STUDIOSORUM, quae convenienti ſex rerum non naturalium uſu maximam partem abſolvitur; ergo eo, potiſſimum dirigenda erit, ut primario ventriculi tonus quantum poſſibile ſartus tectuſque ſervetur, & acidum illud vitale, quod *ibi* manifeſtum, in ſanguine autem occultum eſt, religioſius habeatur, ita ne ſorte a ſua diſpoſitione degeneret in ventriculo, neque in ſanguine ſui juris evadat, *omne* enim *acidum* ſecundum HELMONTIUM *extra ventriculum hoſtile* eſt, quo ſcopo ſuperato omnis res in vado erit, & laudabilis craſis maſſae ſanguineae inde proveniet, nec non ſpiritus animales tanquam organum mentis principale, & Ingenii ac memoriae promus condus, puri, ſatis volatiles & nitidi generabuntur.

XI. Aër idcirco contemplandus, quo pacto nempe STUDIOSIS in uſum ſit vocandus, hunc autem occultum quendam vitae noſtrae praebere cibum nemo inficias ibit, qui eo ſaltem reſpicere velit, quod ne ad momentum quidem ſine aura hac vitali ſupereſſe poſſimus, hinc BORELLUS *cent.* 3. *obſerv.* 38. refert, quandam in India Medicorum ſectam reperiri, quae ſolo afflatu morbos curandos aggrediatur, ubi exemplum etiam habet hominis per inſpiratum aërem in nares, & fauces ad vitam redeuntis, id quod & ipſe privatim anatomiae incumbens ſum expertus, dum canem omni jam motu vitaque carentem aëre in pulmones inflato in vitam, quaſi revocavi; ex quo videre eſt, quantum juris AER nos ambiens, & ſingulis momentis per manifeſtas, & occultas vias inſpiratus in ſanguinem obtineat, qui maximam partem ab aëre tingitur, ejuſque motui facile auſcultat.

XII. Eſt enim AER ſecundum CARTESIUM corpus valde fluidum, & rarum ex particularum tertii elementi tenuium admodum, & motui materiae aethereae facile obſequentium congerie conflatum; hinc Protheo mutabilior eſſe ſolet propter diverſi generis atomos a polo, ſolo & ſalo ipſi communicatas, mediantibus quibus nunc calidus, frigidus, humidus, ſiccus nunc turbidus, ſalſus, venenatus &c. evadit.

XIII. Auram modo dictis qualitatibus affectam Parnaſſum ambientem, & ab ipſius incolis immoderate hauſtam multorum morborum fieri ſeminium, facile perſpiciet is, qui *diſputationem quintam colleg. publ. Dn.* PRAESIDIS intueri non

gra-

Digitized by Google

gravatur, quare quantum poſſibile, vel vitanda, vel ſi hoc fieri non poſſit, corrigenda erit. Eligendus econtra aër nitidus, purus, nulliſque atomis peregrinis inebriatus, qui ſanguinis conſtitutionem viſcerumque tonum conſervando laudabili ſpirituum tum vitalium tum animalium generationi anſam praebeat, idcirco vel inde ruricolae prae aliis ſanitate firmiori gaudent, quippe qui in aurora ſurgentes poſt claram, & fragrantem hauriunt auram: quo etiam reſpicit SCHOLA SALERNITANA, quando dicit:

Lucidus ac mundus ſit rite habitabilis aër,
Infectus neque ſit, neque olens foetore cloacae.

XIV. Porro quum ventriculum nihil magis debilitet ac enervet, hoc eſt chyli in illo praeparationem ejuſque in tenuibus inteſtinis depurationem magis impediat, & retardet, quam ſi in cibi ac potus adminiſtratione error committatur, & chylus variis vitiis ſcatens ad primariam animalis oeconomiae culinam cor deferatur ſanguinemque in ejus thalamis vitioſe efferveſcere faciat, adeo ut hoc modo variae intemperies tanquam numeroſarum maxime tamen degenerum prolium foecundae matres in ſanguine parturiant, mature quoque hic prudentia medica adhibenda; *nam vitium commiſſum in prima coctione non facile corrigitur in ſecunda, multo minus in tertia*, ut communis Medicorum fert regula.

XV. Hoc autem potiſſimum provenire ſolet a copioſiori ciborum ingeſtione, quo mediante fermentum ventriculi in ciborum coctione, & fermantatione primas tenens, ita obruitur, ut impar reddatur praeſtando ſuo muneri; hinc chylificatio ſuperficialiter ſaltem abſolvitur, multaeque cruditates in chylo male confecto remanent, quae ſub facie hac deformi ſanguini commiſſae, multarum obſtructionum, & ſubſequentium febrium auctores exiſtunt. Qui hoſtis a STUDIOSIS propter vitam ſedentariam, & continuas meditationes facilius admittitur, unde ſpiritibus hoc pacto a ventriculo avocatis chylificatio ſegnius peragitur. Nam:

Ex magna coena ſtomacho fit maxima poena,
Ut ſis nocte levis, ſit tibi coena brevis.

XVI. Qualitatem ciborum quod attinet Muſarum alumnis maxime nocivi ſunt cibi craſſi, viſcidi, acidi, & fumo indurati, praeprimis illis, qui melancholici, ut vulgo loquuntur, audiunt, & affectibus ſpleneticis, & ſpeciatim ſcabie ſaepe tentantur, quo nomine male audiunt carnes vetulae, caro ſuilla, ova dura, animalium extremitates, piſces craſſiori & denſiori corporis habitu praediti, caſeus veteranus, quem haud immerito non nemo jocoſe *nequam* dixit, id quod SCHOLA SALERNITANA etiam vult inquiens:

Caſeus, anguillae nimis obſunt ſi comedantur.

Et alibi:

Caſeus eſt gelidus, ſtipans, craſſus quoque durus.

Videmus profecto quam male infantum ventriculum lac coagulatum, & in caſeoſam ſubſtantiam converſum afficere ſoleat, ut etiam per totam vitam multi caſeum abhorrere cogantur; his enim & ſimilibus cibis ſanguinis craſſities augetur, ejuſque ſpirituoſcentia imminuitur.

XVII. Potius conveniunt STUDIOSIS cibi boni, ſucci, & facilioris digeſtionis, ſale volatili, vel acido blando gaudentes, panis videlicet bene fermentatus & coctus, juſcula ex oryza, hordeo & avena parata, raphanus, lactuca ex endivia, rapunculo, cochlearia, & naſturtio confecta. Poma Borsdorffiana, cydonia, citrus, ribes, berberes, amygdalae. Carnes juniores in ſpecie bubulae, agninae & vitulinae. Ventriculi animalium. Anſeres juniores, alaudae, aliaeque aves; truttae, lucius, perca, olera non facile in liquamen tetridum abeuntia, &c. Sic enim ſanguis & ſuccus nutricius ab impuritate & cacochymia praeſervatur, quae alias STUDIOSIS familiariſſima ſolet eſſe, quod ſcabies, ſcorbutus, affectio hypochondriaca, alia-

que

Google

que incommoda ſatis oſtendunt, nec non viſcerum, & praeſertim ventriculi totus, & laudabilis conſtitutio ſalvatur.

XIIX. Quoniam ciborum praeparatio in ventriculo, quam chyloſin appellamus non abſolvitur coctione & elixatione, ut Medici veteres vuluerunt, ſed fermentatione quadam ſuborta a liquore quodam acido in ventriculo hoſpitante: tanta curioſitas & religio in ciborum aſſumtione, num ſcil. liquida ſive ſolida ſint praeſerenda, obſervanda non videtur, unam enim omnia in ventriculo ſubeunt fermentationem, & in eandem maſſam convertuntur.

XIX. Unanimis diaetae praeceptorum vox eſt, ut prandium largius lautiusve capiatur, quam coena: ergo quum ſanitas anguſtiſſimis illis limitibus circumſcribi non poſſit, nihil intereſſe credo, num coenae vel prandio magis indulgere velis. Si tamen certi quid hac in parte aſſerere mihi liceat, ut curioſis ſatisfiat, pleniori coena, quam prandio genium tractandum eſſe facilius dixero, quia calor & ſpiritus tempore ſomni copioſius ad viſcerum coctiones excurrunt, quam vigiliarum tempore, praeprimis apud STUDIOSOS, in quibus ſpiritus tempore diurno, vel exercitiis vehementioribus, vel ſtudiis, & meditationibus continuis valde conſumuntur tempore ſomni per quietem reſtaurandi.

XX. Meditanti nunc mihi potus adminiſtrationem apud STUDIOSOS obviam ſtatim procedit conſuetudo illa Medicis maxime culpabilis, quando ſtatim a prandio, vel coena ad ſeram uſque noctem poculis inter ſe certare ſolent STUDIOSI maximo cum corporis & ſanitatis detrimento; nam ventriculus copioſo illo liquore obrutus, nequaquam debite ſuo muneri circa chyloſin vacare poteſt, quum fermentum ipſius nimis dilutum, ſua activitate privetur, non aliter, quam aq. fortis ex affuſione aquae vires ſuas deperdit, unde hoc modo chylus ſemicoctus & putredinem concipiens cito pede ad ſanguinis officinam tendit, ibique meditantibus indigeſtis illis craſſis, atque incongruis particulis magnas in maſſa ſanguinea concitat turbas, atque ſebrium variarum fomenta conſtituit: & quum ſanguis cacochymia hoc modo affectus inſolitam ſubeat fermentationem; hinc ex lege circulationis multae craſſae & faeculentae particulae quaquaverſum rapiuntur, & ipſum etiam cerebrum petunt, ubi dolores capitis excitant, ſpiritus animales multis impuritatibus inficiunt, eorumque motum laedunt, ut ingenii hebetudo, & memoriae debilitas ſubſequatur, quae *ἀταξία* non ſolum ad actiones animales, verum etiam ad ipſas vitales ſeſe extendit, variaque dramata in oeconomia animali ludere ſolet, adeo ut ſi omnia vel plurima ſaltem mala recenſere velim, longe ultra propoſitum meum excreſceret diſputatio.

XXI. Quamvis hic praeterire nolim, qui fiat, quod plurimorum fere STUDIOSORUM externa cutis urentis, & immundae ſcabiei fiat ſeminarium, ubi ſat equidem cauſſarum proſtare ſcio, in nullam tamen majorem culpam devolvi poſſe credo, quam in ebrietatem & copioſum illum a coena ſtatim aſſumtum potum, ſiquidem ſanguis hoc modo efferis multis particulis inebriatus, & cacochymia repletus ſimili quoque labe ipſum ſuccum nutricium ſingulis pulſibus per arteriarum poros tranſudantem inquinat, unde cutis & ſubjacentis carnis pori perveniuntur, itaut acria illa corpuſcula pedem figere cogantur, & ſcabiem producant.

XXII. Symbolum in praedictis ex ebrietate malis confert nicotiana ſive tabacus, quem ſine diſcrimine compotationibus interponunt, angue pejus, niſi ſanitatem evertere quis velit fugiendum Muſarum filiis; pollet enim ingenti vi narcotica ſpiritus animales figente, & intemperantius adhibitus ipſum plexum choroidei obſtruit, & ſpirituum animalium ordinem pervertit, unde denſas ſatis microcoſmi Luna eclipſes pati poteſt irreparabilia fere damna oeconomiae animali inferentes.

XXIII. Nolim tamen ut ex eo, quod jam de nimiis, & excedentibus compota-

tioni-

Digitized by Google

tionibus dixi, omni converſationi & hilaritati STUDIOSI vale dicat, qui nec laetitiae calicem hiſce perſtringo, nec animi laxandi gratia inſtitutos conſeſſus improbo, quibus ſanguis ſpiritibus per praegreiſſam vitam ſedentariam, & continua ſtudia depauperatus, & melancholia, ſive craſſitie correptus, priſtino nitori redditur, cavendum ſaltem, *ne quid nimis*.

XXIV. Quoniam vero viſcera apud STUDIOSOS, & inter haec ventriculus valde languent, ſerio vitandus etiam erit potus frigidus, qui fermentum ventriculi activitate ſua privat, & calorem ſuffocat, ita ut cibus & potus convenienti modo non fermententur, & volatiliſentur, ſed in maſſam quandam tenacem, viſcidam, & mucoſam convertantur, plurimis affectibus materiam praebere aptam natam.

XXV. Magnopere etiam ſanguinis motum & miſtionem laedit potus in ſinu fovens multas particulas craſſas, tartareas, acidas, ſalia corroſiva, &c. quo nomine STUDIOSIS male audiant aquae paluſtres, turbidae, muſtum, cereviſia recens, craſſa, viſcida, & aceſcens, bruhanius recens turbidus, & inveteratus, vinum copioſo acido & tartaro praegnans; his enim via aperitur ad ſcabiem, tabem, phthiſin, aſthma, diarrhaeam, febres, &c.

XXVI. Potus itaque ordinarius in menſa erit cereviſia tenuis (quam in ſuperlativo gradu hoſpites non raro ſubſtituunt valde flatulentam, & chylificationi infenſam) optime fermentata, lupuloque bene condita, &c.

De qua potetur, ſtomachus non inde gravetur.

quia haec cibos ad ventriculum deferendo, & bene miſcendo chylificationem optime adjuvat, nec non una cum cibis in laudabilem chylum converſus ſanguini aeque gratus amicus eſt: poteſt tamen interponi hauſtus vini generoſi magnam habentis cum ſanguine analogiam, modo antea ennarratis vitiis careat. In converſationibus tamen quotidianis amicorum praeferrem bruhanium, probe defaecatum propter acidi defectum, quod in cereviſia & vino abundare magis videtur.

XXII. Verum enim vero quum non in cujuslibet poſitum ſit poteſtate & conditione, diaetae leges naturae ſuae convenientes vel proponere, vel obſervare, quae ab aliis non raro obtruduntur, ut cervicem ſubmittere cogantur STUDIOSI, mirum non eſt, ſi frequentior legum iſtarum obſervetur praevaricatio, quibus ſolatio eſſe poteſt, quod teſtante autopſia, accuratiſſimi diaetae cultores prae aliis evadant valetudinarii, adeo ut verum ſit hac in parte, *medice vivere, eſt peſſime vivere*: quare ſi forte per neceſſitatem diaetam violare cogantur STUDIOSI, hoc ſaltem obſervari velim, *ſanis omnia eſſe ſana*, & nutrire ſapiunt, modo in quantitate non peccetur.

XXII. Decentem quoque motum egregium ſanitatis eſſe cuſtodem nemo inficiabatur, qui vitam noſtram in placido ſanguinis motu & tranquillo in circulum circuitu conſiſtere perſuaſum habet, adeo ut beneficio blandioris hujus fermentationis ſanguinis corpus noſtrum fiat tranſpirabile, quod maxime ſanum cenſuit noſter HIPPOCR. Quid idcirco hominibus vitam ſedentariam agentibus, ſtudiiſque continuo incumbentibus ſalubrius eſſe poterit, quam per vices motui & quieti vacare, Muſaea & collegia palaeſtra commutare, pro calamo tenere gladium & reticulum, pro libro ludere pila, loco ſellae inſidere equo, ſaltare, vel rheda vehi, aliaque ſtudiis interponere exercitia?

XXIX. Sedulo tamen danda eſt opera, ut motus ſuo tempore & moderate inſtituatur; hinc magnas ſanitati inſidias ſtruunt illi, qui brevi ante prandium & brevi ab illo palaeſtram frequentare, aliiſque exercitiis vehementioribus vacare ſolent, ſiquidem calor hoc modo diſſipatur, & ſpirituoſae partes conſumuntur, quo minus viſcera, & inprimis ventriculus munera ſua debito modo obire poſſint.

XXX. Quamobrem hac etiam in parte *medio itur tutiſſime*; patitur enim nimia quies ſua mala pleno agmine ſeſe manifeſtantia illis, qui continuo libris affixi ſunt, & ſpretis omnibus exercitiis, & aëre liberiori in latibulis ſois deliteſcunt, vitamque protrahunt ſedentariam: his quid magis familiare eſt, quam languor & debilitas ventriculi, miſereri mei, colica, alvi obſtructio, malum hypochondriacum, ſcorbutus, ſcabies, ingenii torpor, delirium melancholicum, aliaque incommoda, quae ex prohibita ſanguinis volatiliſatione, ſpirituum generatione, & prohibita inſenſibili tranſpiratione ſolent procreari: dum e contra clamoſi ſtertores, & alia voce boantes nimio illo conatu vim faciant pulmonibus, vaſis ſanguiferis, ipſiſque ſpiritibus, quod funeſto eventu tandem experiuntur plurimi.

XXXI. *Somnus, vigilia utraque modum excedentia morbus*, dicit HIPPOCR. *ſect. 7. aphor. 71.* Nam profecto ſomnus limites tranſgrediens multa etiam impedimenta ſtudiis inferre ſolet, dum cerebrum copioſis humoribus adimplet, qui ſpirituum animalium motum refraenando ingenii acumen hebetant, dolores capitis excitant, & viam ad cachexiam & catarrhos ſternont: quare longiorem ſomnum & pigritiam merito fugiunt STUDIOSI, nam

Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus.
Ut vitium capiant ni moveatur aquae,

potius inhaerendum monito longis ab hinc annis a veneranda antiquitate inculcato;

Septem horis dormiiſſe ſat eſt juvenique ſenique.

XXXII. Interim tamen vigiliis nimiis non indulgeant, niſi febribus, catarrhis, variiſque viſcerum obſtructionibus, phthiſi, atrophiae, & ſcabiei obnoxii fieri velint, nam

Quod caret alterna requie durabile non eſt.

Somnus enim moderatus mire corpus reficit, & dolcedine demulcet, hinc Poëta canit:

Somne quies rerum placidiſſime ſomne Deorum;
Pax animi, quem cura fugit tu pectora duris
Feſſa miniſteriis mulces reparaſque labori.

Ex quo apparet quam male ſanitati conſulant, qui ad ſeram noctem uſque ſtudia ſua, & meditationes protrahunt, quia ſpiritus avocati a viſcerum coctionibus eas varie impingere faciunt; hinc optimo jure *aurora Muſis amiciſſima* dicitur. Inter ſtudendum autem peſtis eſt fumus candelarum empyreumaticus, in primis extinctarum, quarum ſal volatile acre valde infeſtum eſt toti ſyſtemati nervoſo, quod mulieres abortum ſaepius ab acri illo fumo patientes quotidiana experientia comprobant. Animi pathematum moderamen ſuadebunt illa, quae apud CARTESIUM noſtrom legontor, unde lubens illa jam praetereo.

XXXIII. Tandem STUDIOSIS non leve levamen etiam dabunt balnea rite inſtituta, eo tempore videlicet, quando jam cibus omnis e ventriculo eſt egreſſus; ſi enim a cibo ſtatim adhibeantur, particulae iſtae humidae & aquoſae varias cruditates in chylum introdocent. Lotiones capitis tantopere non commendo, quia cerebrum humiditate nimia adimplent. Non abs re erit, ſi tempore veris venaeſectio praeſervationis gratia inſtitoatur, quae forte magis praeſervare poteſt STUDIOSOS a morbis, quam porgantia vehementiora aſſumta ob vim fermentativam ſanguinis motum & miſtionem facile turbantia.

XXXIV. Haec ſunt lector benevole quae loco exercitii publici de ſanitatis STUDIOSORUM regimine, proponere voloi: novi equidem plurima hic ſuperaddi potuiſſe, multa tamen conſulto brevitatis ſtudio praeterii; quod ſi haec parum arrideat, aut minus digne pro materiae gravitate elaborata videantor, ſcias, quod qui nunquam male, nunquam bene. DEO interim ſit laus, honor & gloria.

DISPU-

DISPUTATIO XX.

DE VENTRICULI, ET INTESTINORUM MORBIS.

RESPONDENTE

MARTINO HARMES, Brema-Saxone.

J. N. J.

PRAELOQUIUM.

DUo inter alia ſunt, quae abſtruſiſſimis morborum cauſſis lucem foenerantur, & tum ſuturo, tum multorum annorum practico ſcitu perquam ſunt neceſſaria; quorum unum eſt accurata curandi febres methodus: alterum doctrina de morbis ventriculi. Utrumque ſi negligatur; vel alterutrum ſaltem oſcitantius tractetur: dici vix poteſt, quam foecunda errorum fiat genetrix ambulatoria, & intra ſphaeram ſe continere neſcia; atque elaſtica ſua, qua pollet vi, ipſum intellectum, in non ſatis cognita abripiens, hominis voluntas. Inde craſſiſſimae, & pluſquam Cimmeriae arti medicae offunduntur tenebrae, fluctuat medendi methodus inter mille difficultates, & trepidationis motu e centro Orbis ſui excuſſa ipſum deſerit artificem, qui in ambitu haerens nullum amplius emergendi videt remedium. Si enim febres, earundemque aſſeclas in ſcenam introducere velim, non infeiaberis, tot earum eſſe ſymptomata; quae ſolitarie ſpectata omnem fere morborum abſolvunt numerum; ut etiam ſub unius febris cognitione tota videatur contineri medendi prudentia. Sin ad ventriculi affectus obtutum dirigas, perſpicies, quod in morbis chronicis juxta ac acutis omne hic ferat punctum, tum quod chronici ad unum fere omnes radicaliter pullulent in ventriculo, acuti autem vix tuto curari poſſint, niſi ipſius ventriculi potior habeatur ratio; nam ſtomachus eſt Paterſamilias, & cujus robur ad reliquas concoctiones eſt fundamentale, juxta *Verulamium in hiſtor. vitae & mortis p. m. 543.* Quare cum alibi ſuccinctam curandi febres propoſuerim methodum, cui haud exiguum ex famigeratiſſimo illo & multorum experimentorum ſatellitio ſtipato remedio, nuper juſſu & mandato *Regis*, etiam in hoc *Chriſtianiſſimi*, quem ſolum *Auctor, Medicus Anglus*, in arcana admiſit, & interprete regia liberalitate, & famam & fortunam ſibi fecit vectigalem, expirante cum vita *Auctoris* conditione, quam *Rex* condixerat, publici juris facto, in praeſens acceſſit munimentum: nunc de ventriculi, & inteſtinorum affectibus ſolita brevitate acturus ſum; faxit Deus, ut omnia ex voto eorum, qui in vitae ſanitatis, & eruditionis verſantur diſcrimine, cedant.

CAPUT PRIMUM,

Continens

MORBOS VENTRICULI

ARTICULUS PRIMUS,

De Cruditatibus.

1. DUae famoſae hic in limine occurrunt cruditates, e quibus ceu Pandorae pyxide quotidie morborum prodeunt myriades: quarum una acida, altera nidoroſa vocatur.

Digitized by Google

2. Cruditas acida, eſt frigida ventriculi intemperies cum materia, ut loqui amant, qui in verba *Galeni* jurarunt. Rectius: eſt muci acidi & viſcidi in ventriculi plicis nunc culpa ſanguinis arterioſi, nunc ingeſtorum vitio producti collectio.

3. Cauſſam dico eſſe, vel nimiam aſſumtorum aciditatem eamque fixam: vel eorundem viſciditatem: vel denique nimiam illorum quantitatem; haec enim omnia obſtare poſſunt, & remoram injicere, quo minus liquor gaſtricus totam ingeſtorum maſſam permeare, eamque ad debitam leptomeriam deducere poſſit, ad obtinendam eo facilius in inteſtinis ſcoriarum, & recrementitiarum partium a chylo, ſive lacte ſeparationem. Hinc fit, ut reliquiae acore pariter & viſciditate contaminatae glandularum ſtomachalium poros obſtruant, & humoris fermentativi ingreſſum ex parte impediant; vel ſaltem illum ita corrumpant, ut ſubſequens novorum ingeſtorum fermentatio eadem, non ſine magno rei oeconomicae diſcrimine, oberret chorda.

4. Symbolum ſuum confert ſanguis a nativa indole degener factus, quatenus improportionatum, & ſale acido, eoque fixo abundans, chylificationi peragendae impar & ineptum deponit fermentum, quod in ventriculi glandulis, a *Williſio*, & *Peyero* accuratiſſime deſcriptis, reſtagnans, futurae coctionis cruditatum & errorum incoërcibilis exiſtit Auctor: id quod tum ſcorbutici, tum uterum ferentes magno cum ſanitatis diſpendio experiuntur ſaepius. Vidimus non ſemel ipſa, tum potulenta, tum eſculenta liquida in ventriculo brevi temporis ſpatio in acetum degeneraſſe, & vomitus acidos, cardialgiam, & incompeſcibilem introduxiſſe ſtranguriam. Sicuti enim muſtum, cado, aceti fermento, vel acore impraegnato, infuſum, omnem fere abſcondit vinoſitatem, atque in acetoſum abiit liquorem: ita ipſa aſſumta, in liquorem vinoſum quidem mutanda, in ſcorbutici ventriculo non raro ita aceſcunt, ut particulae ſulphureae ob acidum, vel ſal in fluorem evectum ſupprimantur, acidae vero fixae & terreſtres, praedominium nactae, faſces imperii oeconomici teneant.

5. Cruditatis hujus acidae ſigna diagnoſtica ſunt: ventriculi poſt paſtum inflatio a vaporibus craſſioribus, & per anguſtos tunicarum poros amplius tranſire neſcientibus ortum trahens: annoſa, & ob bilis inertiam contumax alvi obſtructio: quandoque vomitus acidi: phlogoſes & ſubitaneae vagabunda cum reciprocatione effervescentiae; tinnitus aurium: appetitus nunc auctus nunc languidus, quandoque inter comedendum reviviſcens, & novas recuperans vires, juxta veterum axioma: *frigidus ventriculus ad appetitum valet plurimum, ad coquendum minime.*

6. Malum hoc inter morbos chronicos haud poſtremum ſibi vindicat locum, & ſexcenta ſolet ſpargere mala, ipſa matre pejora, qualia ſunt: quartana, melancholia, menſium ſuppreſſio, hypochondriaca, ſcorbutus, ſcabies, calculus renum, &c.

7. Curatio ſequentibus inniti debet indicationibus. 1. Mucus acidus, qua acidus ſpecificis remediis eſt corrigendus, qua viſcidus autem aromaticis & ſalinis attenuandus & reſolvendus. 2. Correctus & praeparatus blandioribus catharticis, citra magnam turbationem alvum ſolventibus, evacuandus. 3. Et quum nonnunquam hic nodus duriori excutiendus ſit cuneo, emeticum in manu prudentis *Alexandri Magni* ſupplebit gladium. 4. Ipſa tandem chylificatio pro viribus intra ſphaerae ſuae limites continenda, & ventriculus appropriatis remediis corroborandus.

8. Quibus ſatisfaciunt 1. tartar. vitriolat. ſal abſinth. cum cortic. aurant. ſal. armoniac. cum lap. cancr. terra foliata, eſſentia noſtra pro acidulis, omnia ex mentha: 2. pilulae gummoſae, & aloëticae, horis veſpertinis ſubinde deglutiae;

tae; abſtinendum enim eſt a purgantibus, donec humor acidus in ſerum fuerit converſus: 3. tartar. emetic. ſapa vomit: 4. Spir. ſal. armon. vinoſus ſimplex, & compoſitus: ſal. volat. oleoſum *Sylvii*, ſpir. carminat. de tribus, ſpecificum ſtomachicum *Poterii*. Plura ex artic. de anorexia huc referri poſſunt.

9. Cruditas nidoroſa eſt intemperies ventriculi calida cum materia, hoc eſt biliosa: quando nempe omnia aſſumta abeunt in bilem corruptam, ſive liquamen rancidum ovo putrido non abſimile, unde ructus putridi, & ſapor in ore tetridus, praeſertim jejuno ventriculo, vel aliquot poſt paſtum horis, exoriuntur.

10. Cauſſa eſt ſal quoddam acre, putrilaginoſam inducens non tam fermentationem, quam colliquationem, id quod vel ab aſſumtis ſubitaneae corruptioni obnoxiis, ver. gr. fructibus horariis, vel ab humoribus tranſmiſſis, ſcil. bilioſis & ſanguine, ſale acri & rancido contaminato, ſuppeditatur.

11. Graviſſimos haec quoque parere ſolet morbos, diarrhoeam, choleram, colicam & febres malignas. Imo funeſtas non raro citat tragoedias.

12. Tollitur 1. humorem putrilaginoſum blande educentibus, qualia ſunt tamarindinata cum rheo, & ſol. Orient. 2. ſal acre obtundentibus, qualia ſunt teſtacea & ſalina, ver. gr. ſal. tartar. arcan. duplicat. nec non blandiora acida, praeſertim ſi exoptato connubio ligentur cum ſulphureis, ver. gr. ſpir. nitr. dulc. 3. deobſtruentibus & ſal acre evehentibus, qualia ſunt ſpir. theriac. camphorat. tinct. bezoard. cum camphora, ſerum lactis, julepi acidulati, praeſertim ubi praecipitantibus ſuperbibuntur; obſervavit enim *cl. Rivinus*, illos eum, quem e ſtomacho eluunt, humorem, etiamſi alvus antea ſumme adſtricta fuerit, promte eduxiſſe.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Anorexia.

1. PRaemiſſis famoſis illis cruditatibus via per quam expedita patet ad anorexiae aliarumque ventriculi affectuum cognitionem, & curationem. Eſt autem anorexia proſtratus appetitus: vel eſt inappetentia cum inſolito ciborum faſtidio, fermenti vitio introducta.

2. Cauſſa immediata eſt defectus vellicationis fibrillarum nervearum in ſuperiori ventriculi orificio. Mediata proxima eſt fermentum digeſtivum, quatenus vel plane deficit, quod in febribus malignis contingere ſolet: vel fatuum eſt, & ob ſpirituum animalium inopiam iners quale quid ſenibus quandoque familiare eſt; vel quatenus muco viſcido eſt involutum, ita ut ſuam activitatem exerere nequeat, quum varii generis humores teneros ſtomachi oppleant villos. Quandoque tamen ipſi nervi cauſſae proximae induunt naturam, quod paralyticis contingit, in quibus ob exquiſitioris ſenſus defectum non raro torpet appetentia.

3. Cauſſae remotiores ſunt aſſumta quaevis, & quantitate, & qualitate peccantia: febres continuae, & malignae: haemorrhagiae largiores: humoris ſalivalis defectus, vel glutinoſa ejuſdem intemperies: perverſus, & intempeſtivus teſtaceorum uſus: aetas ſenilis: quies, & ſexcenta alia.

4. Eſt prodromus inſtantis gravioris alicujus in oeconomia animali tempeſtatis. Si in acutorum declinatione vel non abeat, vel de novo accedat, novam calamitatem portendit, & recidivam, priori morbo pejorem, minatur. Curatarum febrium intermittentium, & dyſenteriae infauſtus eſt comes, aegrum a tergo, & ex inſidiis, invadens.

5. In tanta remediorum, quae paſſim a practicis commendantur, farragine, ea ſaltem placent, quae & cauſſam morbi propius tangunt, & crebriori hactenus uſu nobis magis ſunt perſpecta. De purgantibus notari velim, hoc in affectu plus

ſaepius

ſaepius prodeſſe corrigentia, & volatiliſantia, quam cathartica: quod ſi tamen evacuatio inſtituenda ſit, id fiat citra majorem ſpirituum depauperationem, & inſolitam totius maſſae ſanguineae exagitationem. Caeterum grata ſemper erunt ventriculo languido, 1. Acida, plus minus temperata, cotis inſtar fermentum acuentia: qualia ſunt ſpir. conſort. citratus, vel ambratus: ſpir. vitriol. Martis, ſpir. nitr. plurium dierum digeſtione probe dulcificatus: arcanum ſalificatum: elixir. vitriol. *Mynſichti*, conſerv. roſar. vitriol. tartar. vitriol. 2. Amara: vinum abſinthii ſimplex, & compoſitum: eſſentia amara, cum, vel ſine, abſinthio, quum hoc non omnes ferant, eſſent. menth. per fermentat. parat. eſſent. centaur. minor. eſſent. cortic. aurant. eſſent. calam. aromat. elixir. menth. 3. Salina: crem. tart. tartar. vitriol. ſal. abſinth. arcan. duplicat. ſpir. ſalis armon. 4. Balſamica, & aromatica ſpir. vin. ſimpl. & compoſ. ad paucas guttulas ſaepius ſumtus: tinctur. cinnam. elixir. panis. elixir. balſamicum. elixir. Romanum ſive cum alkali paratum: elixir. album *Helmontii*, quod raro ad Auctoris, qui clavem reticuit, nutum paratur, hinc famam ſuſtinere neſcit, quod non ita pridem *celeberrimus Bohn monuit cap. de digeſtione*. Totum autem artificium conſiſtit, meo quidem judicio in legitima myrrhae ſolutione, qua obtenta totum forte habebis arcanum. Praeterea, laudantur omnia olea deſtillata aromatica: ſic ol. zingib. ad unam, vel alteram guttulam exhibitum mira ſaepius praeſtitit. Pari ſucceſſu datur tinct. propr. *Mynſichti*, eſſent. lign. ſaſſaf. eſſent. cort. aurant. elixir. citr. ambrat. (praeſertim in ſenum anorexia) balſam. nervin. *Schaefferi, Medici Francofurtenſis celeberrimi*, ex ſale cor. cer. armoniac. ol. mac. & ſpir. vini tartariſat. paratus, quem alii ſub nomine arcani, vel ſpecific. ſtomachici vendunt. 5. Spirituoſa, ſyſtemati nervino dicata: ver. gr. liq. cor. cer. ſuccinat. ſpir. roſar. ambrat. eſſent. ambr. elixir. vitae, aqua Anhaltina.

6. Et quum multa danda ſint conſuetudini hominum, & aegrotantium praejudiciis, externa etiam in uſum vocanda ſunt, & ventriculi regioni applicanda, ver. gr. empl. Regium *Zwoelfferi*: empl. ſtomachal. uſitatum, balſam. ſtomach. liquor ſtomachicus.

7. Ex fonte diaetetico depromimus cydoniata, juſcula cum acetoſa, ſucco citri vel aceto praeparata: carnem ferinam cum baccis juniperi: carnem bubulam cum raphano ſylveſtri, naſturtio hortenſi, ſinapi, piperitide, olivis & capparibus. Commendamus vinum generoſum, cochleatim ſubinde hauriendum, acidulas prudenter delibandas, equitationem & vectionem, ſed ad recreandum, non ad defatigandum; nam moderata durant.

ARTICULUS TERTIUS.

De Fame Canina.

1. FAmes canina ſeu nimia appetentia oritur a continua vellicatione extremitatum nervorum ſuperioris orificii ventriculi, a fermento admodum eſurino, inſatiabili, & valde fluido excitata, quod inſtar aquae ſtygiae omnia abſorbet, & quaſi in rabiem efferatum aſſumta depopulatur; ipſa enim ingeſta non tantum brevi temporis ſpatio diſſolvuntur, ſed ipſum etiam orificium continua, nullis conceſſis induciis, raſione exagitatur, ut fermentata quandoque per vomitum rejiciantur.

2. Parum ab hoc affectu differt bulimia, niſi quod nec vomitum habeat comitem, nec ita continuo affligat. Interim ſi ciborum ingeſtio aliquandiu differatur, moleſta haec roſio aegrum in maximas redigit anguſtias, ut etiam animi deliquium incidat.

3. In cauſſarum ordine primas tenet liquor gaſtricus, exceſſiva praeditus acidi-

tate

Digitized by Google

tate cum fluiditate juncta, ut eum *Carteſius* non male aquae forti comparaverit. Cauſſae mediatae ſunt omnia acida, largius & frequentius ſumta: frigus intenſum: ſanguinis menſtui inveterata ſuppreſſio: vermes, chyluſam ſeu lacteam aſſumtorum partem abſorbentes, qui dum nectar iſtud infructiſere depopulantur, non habet ventriculus, quo ſanguinis & humurum circulantium acrimoniam temperare poſſit.

4. Curationi inſerviunt medicamenta, aciditatem infringentia, & abſorbentia. Ubi inter alia laudari meretur pulvis abſorbens *celeberrimi noſtri Wedelii*, aucta, ſicubi neceſſe videatur, opii quantitate, theriac. recens, limatura Martis. Quo facto debent ſaturati humores hydragogo, vel melanagogo, evacuari; interim vires vino, eſſentia meliſſae, vel anthos, ſunt refocillandae. Vinum enim non nutriendo, vel frigus extinguendo, aut mucoſa incidendo, quicquam proficit: ſpirituoſitas ejus eſt, quae ſpiritum murdicantem, & acorem corrigit, temperat, & ferociam cicurat. Praeterea laudantur vitelli ovorum indurati, & pulticulae cum lacte coctae. Quod ſi inſatiabile hoc comeſtionis deſiderium a lumbricis, alimenta ſuffurantibus, oriatur, curatio eo dirigenda; ſed haec ex proprio hauriri poteſt capite.

ARTICULUS QUARTUS.

De Pica, & Malacia.

1. Pica & malacia, affectus, ſi qui alii, explicatu difficillimi, Medicos abſtruſiſſimis ſuis cauſſis ad opprobrium uſque torquentes, aliquam priori cum morbu habent cognationem. Dicitur autem quis pica laborare, quando appetitus magno cum deſiderio in res inſuetas, inediles, & alimenti nomine indignas, fertur: qualia ſunt corium, arena, creta, charta: quae omnia a picantibus, ut plurimum citra ullum ſanitatis diſpendium devorantur: teſtantur tamen hiſtoriae medicae, hanc ingeſtorum abſurditatem quandoque etiam damnum intuliſſe. In malacia autem fertur appetitus in res naturae nuſtrae magis amicas, & in alimentorum ſtantes ordine. Quo affectu nun raru gravidae torquentur, &, ſi rei deſideratae compotes fieri nequeant, praecordiorum incurrunt anxietates, triſtantur, & foetui naevos imprimunt, quos maternos vocant, id quod infanti maximum ſaepius parit diſcrimen.

2. Quamvis autem cauſsae horum morborum ignorantiae tenebris ſint obvolutae, conabimur tamen has diſcutere nebulas, & cauſſam hactenus ignotam in apricum producere; quod ut eo facilius fieri poſſit, obſervari velim 1. appetitus varietatem in tot beſtiis, & hominibus dependere partim a varietate fermenti eſurini ſive ſtomachalis, partim a fibrillarum nervearum ſuperioris orificii alia atque alia diſpoſitione: illa in majori vel minori activitate, volatilitate, aciditate & ſalſedine: haec in teneritudine, craſſitie, majori vel minori tenſione, & mobilitate, conſiſtit. 2. Quod certos harum fibrillarum motus certae ſequantur ſpirituum animalium determinationes, ut & alia atque alia cerebri diſpoſitio: in homine autem pro horum motunm varietate variae quoque fiunt cogitationes mentis; hinc enim eſt, quare cicunia veſcatur ranis, felis muribus; quare hic appetat acida, alter ſalſa. Et haec omnia eodem fere fiunt modo, quo alios hunc potius ferre odorem, quam alium, quotidie videmus. 3. Advertendum, quod gravidae, & quibus catamenia longo tempore fuere ſuppreſſa, malo hoc prae aliis fiant obnoxiae; dum in his humores ob ſanguinis reſtagnationem plus ſolito aceſcunt, & acriores fiunt: in illis vero, praeter hoc incommodum, hoc adhuc accedit, quod videlicet tota ſanguinis maſſa ab aura ſeminali ſuſcepta in nativa ſui craſi, mirum quantum, immutetur; unde non poteſt non fermenti ſtomachalis agendi modus variari, ut

poſtmo-

poſtmodum inſolita, eaque magis diſtincta vellicatione occaſionem praebeat menti, haec potius eligendi atque appetendi, quam alia. Denique 4. & hoc meretur attentionem, quod non ita promiſcue omnes Mulieres, vel Virgines hoc corripiantur morbo, ſed quod huic malo illae potiſſimum ſint expoſitae, quae caeteroquin impotentis ſunt animi, quaeque delicatiores, & ocio deditae impraegnatae perſuaſum habent, ſe totius rei oeconomicae, & ipſius etiam patrisfamilias caput eſſe, ita ut omnia ab ipſorum dependeant nutu atque imperio. Quarum inſuper memoriae ſemper obverſatur illud Tiranni: *quod libet, licet*. Quum itaque ſuas locent horas in eo ut ad uniuſcujuslibet particulae, fermentum cum aliis componentis, impulſus & vellicationes attendant, earundemque motus diſtincte percipiant, hinc & a primo etiam earundem impetu ob animi imbecillitatem in abſurda ſaepius abripiuntur.

3. Quibus datis, nihil amplius obſtabit, quo minus fermentum ſtomachale, intemperie ſalſa, acida, vel alia degeneri & mucoſa, contaminatum, accuſemus. Praeſertim cum ex hiſtoriis medicis abunde ſatis conſtet, picam ex ſcabie retropulſa, & a pure, ab anginoſo deglutito, fuiſſe ortam, id quod pulchre demonſtrat *B. Ettmullerus* ex *Henrico ab Heer; Fabr. Hildano, & ephemerid. German.*

4. Sed quaeritur, an ſimilia, an diſſimilia appetantur? dico deficientes in ſanguine deſiderari particulas. Si itaque acidae vel ſalſae deſint, appetuntur ſimilia: ſin vero terreſtres deficiant, lutoſa, arenoſa, aliaque, deſiderabuntur. E quibus palam fit, ipſum fermentum eſſe diverſae in picantibus indolis, quatenus nunc particulae acidae & ſalſae in ipſo obtinent praedominium; nunc vero faeculentae, & terreſtres, quae non tam rodendo, quam ſuper fibrillas nerveas volutantes, premendo, & titillando ſuperius ventriculi orificium, & conſequenter cerebrum, jam dum nebulis refertum, in maximas redigunt anguſtias, caput inter alias extollunt.

5. Carent quidem hi effectus omni praeſentaneo periculo, juxta illud: *quae ſapiunt nutriunt; vel ſaltem non nocent*. Verum! quum malum hoc, ſi detenti menſtrui fuerit ſoboles, abeat in cachexiam, & in gravidis non levem foetui comminetur noxam, ſi voti ſui compotes fieri nequeant, ante omnia neceſſe erit, ut maturum accedat conſilium, quo animus, moerore profligatus, erigatur, & mens blandiori ſermone ad alias, aeque gratas cogitationes invitetur. Deinde ipſi fermento ſtomachali ſuppetiae erunt ferendae medicamentis vitioſam hanc qualitatem corrigentibus, & acidum vitale in ventriculo, aetherem autem in corde, reſtaurantibus; non poſſum enim non hic ipſorum notare errorem, qui aerumnas has quibusvis confortantibus, etiam promiſcue exhibitis, compeſci poſſe perſuaſum habent, quum tamen ſpecificae vel individualis fermenti varietatis potior haberi debeat ratio; unde exiſtimamus, quod nunc blandiora conveniant acida, nunc ſalina fixa; nunc vero volatilia & aromatica locum habeant, &, quod ſaepius ſola proſint, teſtacea. Pro quibus ſcopis obtinendis ſpir. confortat. citratum, tartarum chalybeatum, faeculam aronis, corallia praeparata, eſſent. meliſſ. menth. liquor. cor. cer. ſuccinat. commendamus.

ARTICULUS QUINTUS.

De Nauſea & Vomitu.

1. NAuſea eſt inane vomendi deſiderium, ob ſuperioris orificii ventriculi ſtricturam & contractionem, ab irritante quodam humore productam, exortum. Hinc eſt, quare illa clauſura ſtatim ſolvatur, ſi fauces, immiſſo digito, fortius irritentur, quo facto contrarius fibrillarum ventriculi ſequitur motus, vomitus.

2. Eſt

Digitized by Google

2. Eſt autem vomitus ipſius fundi ventriculi verſus ſuperius orificium, & januam contractio, variique generis humorum per gulam excretio.

3. Cauſſa vomitus proxima eſt ſubitanea fibrillarum irritatio, facta ab humore quodam acri, & ſimul viſcido, intra tubulos haerente: vel a liquamine quodam tetrico, in ipſa cavitate fluctuante. Facit huc perverſus ſpirituum animalium motus, ut in vertigine videre eſt, nec non exulceratio tunicae interioris, quae citra vehementem fibrarum denudatarum corrugationem tangi nequit.

4. Cauſſae mediatae quaerendae ſunt, vel in aſſumtis, vel in tranſmiſſis. Ipſa enim alimenta, quantitate vel qualitate peccantia, in putrilaginoſos, bilioſos, pituitoſos, & acres non raro degenerant humores. Ejuſdem indolis liquamina ſaepius etiam tranſmittuntur a ſanguine, & reliquis viſceribus abdominis, prout in ſcorbuticis, & gravidis crebrius fieri ſolet.

5. Dividitur in criticum, & ſymptomaticum: in humoralem, & cruentum, de quo infra; in idiopathicum, & ſympathicum.

6. Huic malo mature occurrendum eſt, quia afficitur pars nobilis, cum liquore tam vitali, quam animali arcta amicitiae neceſſitudine conjuncta. Tres enim vel quatuor vomitiones plus debilitant, quam decem adſellationes.

7. Curatio perficitur acre humorale temperantibus, & fibrarum ſpaſmum demulcentibus, quibus blandum praemitti poteſt vomitorium, praeſertim ſi malum fuerit recens, & ab humorum vitioſorum ſuburra productum; dein revellentibus & corroborantibus negocium abſolvendum. Eo collimant clyſteres revellentes, blandiora acida, cydoniata, tinctur. roſar. tinct. Martis. bezoard. opiata, ſuccini. elixir. vitriol. *Mynſicht.* panis, cortic. aurant. eſſent. abſinth. opiata, menth. ambrata, ſpirit. vini ſimplex vel comp. Inter externa commendamus ſpir. theriac. ſuccolad. ol. nuc myriſtic. vin. malvat. diaſcord. balſam. embryon. empl. de cruſt. pan. ſcutum ſtomachale *Hartmann.* ſaccul. ſtomach. *Schroderi.*

8. Vomitus cruentus oritur a vaſorum gaſtricorum reſeratione, ſanguinem, ſub forma ſanguinis, in cavitatem ventriculi effundentium.

9. Cauſſa eſt plethora, ſanguinis acrimonia, vel conſuetae evacuationis cruentae ſuppreſſio.

10. Malum hoc ſaepius plus infert terroris quam periculi, praeſertim in ſexu ſequiori, hinc curatio non niſi in largioris, & ſinceri ſanguinis profuſione acceleranda eſt.

11. Si cruentae vomitiones fiant ob plethoram, & magnam ſanguinis rareſactionem, convenit venae ſectio in brachio. Sin a catameniorum ſuppreſſione ortum duxerit, in pede. Hac peracta detur decoctum hordei ſaſſafratum cum conſerva roſarum, & tinctura florum bellidis compoſita. Adſtringentium uſus videtur in principio minus tutus, ne ſc. ſanguinem grumoſum diutius in ventriculo retineamus, ipſique naturae ſeſe exoneranti injuriam inferamus: hinc ante omnia, ad cauſſam antecedentem obtutus erit dirigendus, quo prudenter, & tempeſtive exhibere diſcas corallia, lap. cancr. haematit. ſulph. vitrioli, tinct. ſantali, Martis catechu, & ſuccum portulacae.

ARTICVLVS SEXTVS.

De Singultu.

1. Singultus eſt motus quidam convulſivus: ſeu eſt magna ſuperioris partis ventriculi cum annexo diaphragmate magno cum ſonitu concuſſio, vel ab humore acri irritante, & poros obſtruente, vel a flatu, ob frigus externum collecto, & ventriculum gravante, producta. Saepius fibrae orificii ſuperioris, inflam-

 matae,

matae, vel etiam exulceratae, a quibuſvis aſſumtis ad ſpaſmodicos irritantur concuſſiones, quae in dyſentericis funeſti exitus ſolent eſſe indices.

2. Cauſſa immediata eſt irritatio ad profundiorem contractionem, & dilatationem: mediatae ſunt humores acres, ſalini, viſcidi, maligni & flatulenti.

3. Interne fidelem in curatione ſpondent operam anodyna, theriacalia, bezoardica, nervina & carminativa: ex gr. tinct. ſalutis *Langii*; tinctur. ſuccini, ſpir. tartar. ſaſſafrat. ſpir. angelic. tinctur. caſtor. eſſent. carminat. *Wedelii*, elixir. pretioſ. laudan. aromat. theriac. coeleſtis, &, quod juxta *Sydenham*, de cauſſa ſingultus adhuc dubitantem, caput rei eſt, diaſcordium. Externe ſufficient nervina, & carminativa cum fermento ſubacta.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

De Soda & Cardialgia.

1. SOda eſt biliofi humoris in ventriculo ebullitio, unde roſio in orificio ſuperiori, & ardoris ſenſus excitatur.

2. Cauſſa eſt humor acris. Omnes vinoſi, & cholerici facile corripiuntur ſoda.

3. Affectus hic moleſtus potius eſt, quam periculoſus.

4. Curatur praecipitantibus, & abſorbentibus, qualia ſunt creta, macis, lap. cancror. terra vitrioli dulcis, bolus Armena, acetum deſtillatum, elixir. praecipitans *Ettmulleri*.

5. Saepius tranſit in malum cardialgicum. Eſt autem cardialgia magna quaedam circa praecordia anxietas cum ventriculi diſtentione, diaphragmatis nimia compreſſione, & ſuffocationis periculo.

6. Cauſſa ſunt vapores craſſiores in cruditate acida producti, qui quum ob tunicarum ventriculi, & pororum inteſtinalium obſtructionem libere hic inde commeare nequeant, ſanguinis motum in circulum retardant, ipſiuſque diaphragmatis liberam contractionem, & extenſionem ſufflaminant.

7. Curatio coincidit cum incubi, paſſionis hyſtericae, & aſthmatis ſtomachalis curatione. Egregie proſunt clyſteres carminantes, & revellenses. Eſſentia *Wedelii*. carminativa cum opio, liquor cor. cer. ſuccinat. ſal. volatil. ſuccini cum pulv. cordial. praetioſo. & olea aromatica in aqua mirabili exhibita omne in ipſo paroxyſmo ferunt punctum.

ARTICVLVS OCTAVUS.

De Cholera.

1. CHolera eſt vomitus, & diarrhoea, cum cardialgia, aeſtu & ventris inflatione. Sive eſt inordinata, & vehemens irritatio fibrarum in ventriculo, & & inteſtinis, cum pravorum humorum ἄνω, & κάτω excretione, & praeſentaneo virium, & vitae diſcrimine.

2. Cauſſa eſt liquamen quoddam tetridum, acre, putrilaginoſum, & fermenteſcibile, quod duodeni ſuccis commiſtum in aeruginoſam, vel atram degenerat bilem.

3. Ventriculus ſuo nō bene defungitur officio, ſed in ſpaſmodicas, tum inferne, tum ſuperne trahitur convulſiones, quoties vel ipſe ſanguis, vitale illud corporis flumen, ab aura aliqua venenata, ſive foris ab aëre peſtilentiali, ſive a fermento aliquo, maligno, varioloſo, petechiali, aut ſcorbutico afficitur, in miſtione ſua turbatus

liqua-

liquamen illud degener in ventriculi eructat tunicas. Vel ipſa aſſumta, malignam & fermenteſcibilem in ipſa miſtione induentia qualitatem, putrilaginem illam ſuppeditant, id quod tum venena, tum fructus, facile putreſcibiles, pinguia & ſitu corrupta facere ſolent: quo ſuo merito referimus cruenta farcimina, lacticinia, & pharmaca vehementiora, quibus ipſe ventriculus non raro cadaveroſa inquinatur putredine, ita ut vel ipſe a corruptis corrumpatur.

4. Solent Auctores choleram communiter in humidam, & ſiccam dividere: ſed quum ſicca rara ſit avis, non quidem ratione ſuae exiſtentiae, ſed ratione denominationis, & quod rarius ceu peculiaris quidam morbus medicam efflagitet opem, quamvis in ſcorbuto, hypochondriaca, cruditate acida, melancholia, paſſione hyſterica, & cardialgia multum faceſſat Medico juxta ac aegrotanti negocii, ſicco hanc ſiccam choleram in praeſens praeterimus pede, quibus annotaſſe ſaltem ſufficiet, quod haec nihil humoris, ſed flatuum plurimum & ἄνω, & κάτω eructare ſoleat.

5. Hoc malum brevi ſua percurrit tempora, ut etiam ſpatio viginti quatuor horarum robuſtiſſimum hominem exanimare poſſit. Magis tamen infenſum eſt aetati infantuli, & lactantes non raro inter amplexus maternos interimit.

6. Inſtituenda autem eſt curatio clyſteribus, humores acres diluentibus, & abſtergentibus, ex decoct. pullor. cum flor. chamom. ſambuc. & anthos paratis, quos ſi forte immorigerus aeger admittere nolit, ſupplebunt juſcula alterantia largius ad mentem *Sydenham* propinata.

7. Quo ipſo exulare jubemus purgantia, qui enim his inſtructus hoſtem aggreditur oppugnandum, idem aget, atque is, qui ignem oleo extinguere ſatagit.

8. Fermenteſcibili humori, maxima ejus parte diluta, injiciendum eſt froenum paregoricum, horis veſpertinis adhibendum, quod ex aqua paralyl. unc. j. mirabil. & laudan. liquid. gut. xv. ſit confectum. Eundem obtinebunt finem anodyna, bezoardica, abſorbentia, & acrimoniam temperantia, qualia ſunt emulſiones cum decocto cor. cer. ſaſſafrato paratae, tum vulgares, tum perlatae: cryſtalli praeparati, pulvis Anglicus, Mantuanus, pretioſus ſolaris, diaſcordium, theriaca coeleſtis, Andromachi recens, quibus externa, ſuperius in vomitus humoralis curatione laudatae ſuperaddi poſſunt.

ARTICULUS NONUS.

De Siti nimia.

1. CAuſſae ſitis praeternaturalis proximae ſunt obſtructio pororum glandularum lymphaticarum in ore, & aquoſarum particularum in ſanguine defectus, quae tremulum fibrillarum in faucibus motum conſervare debebant. Remotae autem ſunt ea omnia, quae exſiccandi, diſſipandi, & obſtruendi vim habent, quo ſpectant vigiliae, labores, inedia, humores ſalſi, calor immodicus, & hypercatharſis.

2. Curatur medicamentis linguam, & fauces humectantibus, poros glanduloſos deobſtruentibus, lixivioſam ſanguinis intemperiem corrigentibus, aeſtum bilioſorum humorum temperantibus, & ſanguini penuria humiditatis laboranti aquoſas reddentibus particulas, quae proſtabunt, aqua fontana, acidulae, nitroſa, camphorata, tamarindinata, acetum vini in ore detentum, decoctum hordei cum paſſulis, decoctum citri, clyſſi minerales, aqua cancrorum recens expreſſa, emulſiones ex amygdalis, & ſemin. 4. frigid. major. largius hauſtae, Julapia, omnium ſitientium anchora, & portus, ſpiritibus mineralibus acidulata.

CAPUT SECUNDUM

Continens

INTESTINORUM MORBOS.

ARTICULUS PRIMUS.

De Lienteria, & Coeliaca.

1. LIenteria, & aſſumtorum ſub ea forma, qua ingeſta ſunt, per alvum excretio. In coeliaca autem paſſione, vel parum immutata, vel non digeſta, excernuntur.

2. Subjectum morbi ſunt inteſtina cum ventriculo qui illorum caput eſt.

3. In cauſſarum ordine primas tenent ipſa aſſumta viſciditate, & duritie peccantia. fibrarum atonia, & fermenti tum gaſtrici tum duodenalis inertia.

4. Cauſſae remotiores ſunt potus nimius, morbi tum chronici tum acuti, ſanguinis compagem uſque adeo turbantes, ut nec acidum nec amarum fermentum amphus generari poſſit.

5. In morbis acutis dubium praeſagiunt eventum, plus tamen adultis portendunt periculi, quam infantibus; quod ſi diutius aegrum affligant, viam ſternunt ad maraſmum vel hydropem.

6. Ante omnia tonus fibrarum eſt reſtituendus, & fermenti activitas exaltanda; quod tentari poteſt elixirio vitriol. *Mynſichti* ad paucas guttulas ſaepius *in non lactantibus* exhibito, vino ſalviato, anthoſato, abſinthites, aqua ligni ſaſſafras, ſuccolada, nuce Indica, zingibere in India condito, & omnibus ex mentha praeparatis. Plura vide in curatione vomitus, & anorexiae.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Diarrhoea.

1. DIarrhoea eſt variorum humorum per alvum excretio.

2. Cauſſa eſt humor acris, vellicans & fermenteſcibilis, quem vel ipſa aſſumta in ſinu gerunt: vel ſanguis ad inteſtina tranſmittit. Saepius enim ſanguis ſero acri turgidus ſalia ſylveſtria in inteſtinorum tunicas, & glandulas deponit, quae vi ſua irritativa quicquid humoris in illis continetur emulgent, & diluvium alvinum excitant. Huc quoque faciunt fructus horarii, & cibi facile putreſcentes cereviſia recens, & non bene defaecata, muſtum, inſenſibilis tranſpirationis ſufflaminatio, lacticinia aliis cibis commiſta, motus nimius, animi paſſiones vehementiores, quae & fel commovent, & ſpiritus animales exagitant.

3. Dividitur in humoralem & chyloſam, criticam & ſymptomaticam, benignam & malignam, quae omnia in curatione ſedulo ſunt attendenda; ſaepius enim pro valetudine eſt, ſi alvus per aliquot dies fluat. In diarrhoea benigna conveniunt leniter evacuantia, & adſtringentia; in maligna autem plus damni inferunt, quia gliſcentem jam in inteſtinorum ſubſtantia calorem inflammatorium plus augent, qui tamen modice refrigerantibus debebat temperari, niſi aegrum in gravius, & ineluctabile malum praecipitare velis.

4. Alvi fluxus gravidis, puerperis, phthiſicis, & variolis diſtinctis laborantibus, funeſtum minatur periculum.

5. Quaeritur quare inteſtina in longa diarrhoea ab humoribus acribus non excorientur, qui ſine ani excoriatione vix excerni poſſunt? Sed notandum eſt,

ipſa ſalia diluta magis eſſe in diarrhoea, quam in dyſenteria, in qua plus bilis aeruginoſae, & ſalis corroſivi deprehenditur; deinde humores in diarrhoea non adhaerere parietibus inteſtinorum, ſed vel e glandulis expreſſos, vel e ventriculo deſcendentes, celeri pede ingentem inteſtinorum tractum permeare, donec foras eliminentur, & in ambitu ſeſe diffundentes in parte exquiſiti ſenſus cuticulam erodant.

6. In curatione humores acres ſunt temperandi, abſtergendi & leniter evacuandi, niſi malignitas, & inflammatio id prohibeant. Deinde pori ſunt aperiendi, & ventriculus cum canali inteſtinali confortandus. Prius praeſtant clyſteres, juſcula ex hordeo, & avena cum endivia, lactuca, acetoſa, acetoſella, tinctura rhabarbari, & omnia abſurbentia. Poſterius exequuntur ſudorifera, theriacalia, & blandiora acida, vinum cydoniorum, ribium, berberum, gelatina cor. cervi compoſita. Plura vide in dyſenteriae curatione.

ARTICULUS TERTIUS.

De Dyſenteria.

1. Dyſenteria eſt variorum humorum pure & ſanguine tinctorum, cum alvi torminibus, vigiliis, ſiti & cibi faſtidio, excretio.

2. Cauſſa proxima eſt interioris tunicae inteſtinorum exulceratio, & vaſorum ſanguiferorum exeſio, facta ab humore acri, & corroſivo, ſanguinis miſtionem turbante, eumque acriorem reddente.

3. Generantur autem tales humores ab eſculentis, & potulentis fermentiſcibilibus, aëre anomalo, contagio.

4. Magnam hic circa cauſſae explicationem foenerari poſſumus lucem ex doctrina de hypercatharſi; ſicuti enim validiora purgantia ſanguinem uſque adeo turbant, & ſuccos inde dependentes exaſperant, ut acriores facti, & intra receptacula ſua amplius contineri neſcii clauſtra perrumpant, vaſa perfodiant, ſicque cruentum alvi fluxum cum totius corporis ſubitanea conſumtione inducunt. Ita quoque humores fermenteſcibiles nacta, vel a contagio admiſſo, vel ab aëris anomalia, vel aſſumtorum vitio, occaſione, turgeſcunt, chylum acrimonia inquinant, ſanguinis compagem relaxant, ut partes ſecedant, & divortium a ſe invicem facientes vaſa erodant, tunicas exulcerent, & ſanguis cum pure aliiſque humoribus pro ſalium copia, & qualitate aliter atque aliter coloratis crebrius excernatur.

5. Quaeritur unde copioſus iſte mucus gelatinae non abſimilis? Nihil hic profecto aliud, quam lac ſeu chylus e glandulis inteſtinalibus, & vaſis lymphaticis redditus, & in gelatinam concretus, quem augent humores pituitoſi, e ſanguine, in miſtione ſua turbato, inter tormina praecipitati.

6. Diagnoſis eſt facillima, ſi excreta inſpiciantur, & aeger de alvi torminibus conqueratur. Quaenam autem inteſtina potiſſimum afficiantur, id non tam ex doloris ſitu quam ejus ſpecie, excretionum frequentia, & miſtura, nec non ex reliquorum ſymptomatum majori vel minori pravitate divinare licet.

7. Dividitur in benignam ſive notham, & malignam ſive veram, & exquiſitam, dolentem, & indolentem, in aquoſam, & cruentam. Mallem tamen aquoſam ad diarrhoeam malignam referre.

8. Affectus hic ſua natura eſt periculoſus. Majori tamen verſabitur in periculo aeger, ſi inteſtina tenuia ſint fauciata: ſi magna adſit febris, & inflammatio. Si malum ſit ab atra bile, & ſalibus admodum corroſivis. Exulceratio quo profundior eo periculoſior: colligimus autem profunditatem a caruncularum, & filamentorum, ut & ſanguinis copia. Stat Hippocratis effatum, funeſtis proh dolor! confirma-

Digitized by Google

firmatum hiſtoriis. *Si dyſenteria laboranti veluti carunculae dejiciantur lethale eſt.* Malum quoque lethale eſt, ſi ſingultus ſuperveniat: cum deglutiendi difficultate, & linguae nigritie, ſi frequentiores vomitus comitentur vigiliae, ſitia, febres & cibi faſtidium. Plurimis funeſta fit dyſenteria poſt intempeſtivum in cacochymicis acidularum uſum exorta, tum quod tonus inteſtinorum a nimio quanto, in quo fere omnes peccant, jam ſit labefactatus, tum quod ſanguis caeterique humores, ſero omni fere exhauſto, acriores magiſque fermenteſcibiles facti ſint.

9. Primarii curationis ſcopi, quos ceu cynoſuram, fallere neſciam, in medendi methodo ſequimur, ſunt ſequentes: 1. acre illud vellicans ſopiendum: 2. humores in inteſtinis ſunt abſtergendi, in ſanguine autem corrigendi, & foras eliminandi: 3. ulcus detergendum, & conſolidandum.

10. Auſpicabimur autem curationem felicius, ſi injecto uno, vel altero enemate ſedativum medicamentum ſingulis diebus circa veſperam exhibeatur; praeſertim in dyſenteria exquiſita, quae purgantibus magis exaſperatur. Nam inter eos dyſentericos, quotquot ego hactenus tractavi, & quos non tam facile ob pluralitatem in digitos mittes, neminem profecto vidi, qui evacuantium uſum deprehenderit ſalutarem; quum enim ipſa purgantia, & ſanguinem, & inteſtina affliciant, quis afflictis novam addere audebit afflictionem, praeſertim ubi inteſtina tenuia ſunt exulcerata, & ventriculus admodum languet. Videtur autem intempeſtivum adſtringentium, & ſtipticorum remediorum uſum ipſis impoluiſſe Medicis, ut in eam devenerint ſententiam, hoc malum non niſi evacuantibus ſaepius repetitis curari poſſe, quia viderunt, dyſentericos ab adſtringentium uſu, ut plurimum in pejus ruere, ventrem intumeſcere, calorem intendi, & teneſmum augeri; fluxu autem reſtituto omnia mitius agere, unde periculi plenum ſubortum eſt praejudicium, quod dyſenterici ſaepius purgari debeant; neque deſunt mihi rationes, quibus inveteratam hanc ſententiam de ponte dejicere poſſem, quas tamen cathedrae reſervo. Longe aliter autem ſe res habet in dyſenteria notha, & benigna, quae non tam ex ſanguine, quam ab humoribus, in primis viis deliteſcentibus, ortum ſuum trahere videtur; quis enim neſcit, his a ſordibus blandiori aliquo cathartico liberatis, ipſum morbum facilius, & tutius curari poſſe? Qua benignitate interpretandum eſt infuſum catharticum *celeberrimi Practici Sydenham*, ab Auctore tantopere in dyſenteriae curatione commendatum. Verum enim vero! videtur emeticum hoc multis adhuc paraſangis antecellere, ſtatim in morbi principio, conſtantibus adhuc viribus, propinatum, quo ipſo & materia peccans imminuitur, & inordinatae humorum fermentationi, & putreſcentiae occaſio praeſcinditur. Quod ſi jam profundioris exulcerationis appareant ſigna, vomitorium pari cum purgantibus ambulat paſſu.

11. Itaque vellicans acre temperandum opiatis, prudenter & reſpiratione adhuc exiſtente libera cum pulſus magnitudine, & vehementia exhibitis, quorum encomia decantant, *Sydenham*, *Williſius*, *Wedelius*, *Ettmullerus* aliique Practici innumeri. Huc pertinent omnia theriacalia, diaſcordium, theriaca coeleſtis, theriaca recens. Deinde inteſtina detergenda, & mundificanda clyſteribus ex lacte chalybeato, ſero lactis, vel decocto vulnerario cum melle, terebinth. & ſaccharo Saturni paratis. Porro humorum affluxus ad inteſtina cohibendus decocto *Zwelfferi* cum priapo cor. cervi vel ceti, & gelatin. cor. cer. parato, electuario ex conſerva roſar. cum pane cydoniorum ol. nuc. moſchat. expreſſo, & tinctura opii. Obſervandum tamen, quod humores evacuantia prioribus remediis ſaepius ſint interponenda, inter quae ſudorifera omnem abſolvunt paginam, qualia ſunt cor. cer. ſolare, lap. bezoar. Oriental. & Occidental. bolus Armena, terra ſigillata, aqua cordial. frigid. *Saxon.* cum camphora, & omnia camphorata, aqua tormentill. theriacal. lign. ſaſſafr. Tandem ulcera ſunt conſolidanda, & coctio juvanda, quo pertinent deco-

Digitized by Google

decoctum chinae chinae, vinum cydoniorum, rob. ſorbillor. terra vitriol. dulcis, cryſtall. praeparat. aqua pan. cum nuc. moſch. aqua menth. zedoar. aniſat. tinct. roſar. corallior.

12. Venter inungatur balſam. ſulphuris aniſat. cum oleo nuc. moſchat. expreſſ. & theriaca: toti abdomini imponatur emplaſtr. ex theriaca & bolo Armen. vel omentum vervecinum cum oleo hyperic. De clyſteribus notandum etiam eſt, quod ſaepius plus irritent ad excretionem, ſi ſpincter admodum ſit ſenſibilis, & quod fruſtra injiciantur, ſi malum in tenuibus haereat inteſtinis.

13. Diaeta ſit lactea. Pro potu ordinario commendatur vinum rubellum. Exulet Venus, quam multi ventri prodeſſe dyſenterico falſo exiſtimant; nunquam enim tempore morbi de ea cogitet aeger, ut remedio, ſed potius de Abi in cellam, & Ora Pater noſter in ſolatio.

14. Teneſmus eſt ſpincteris ani criſpatura, quae fotu cum flor. chamom. ſambuc. verbaſc. roſar. & meliloti in lacte coct. vel emplaſtro ex ſevo hircino, vel cervino cum oleo hyperici curatur.

ARTICULUS QUARTUS.

De Colica.

1. Est dolor abdominis cum magno inteſtinorum cruciatu & diſtenſione, quem frequentiſſime alvi adſtrictio & vomitus comitantur.

2. Cauſſa eſt vel humor auſterus, mordax & acris in tunicae inteſtinalis haerens tubulis & fibras contorquens, culpa digeſtionis duodenalis productus: vel flatulentus quidam genius ob denegatum exitum oberrans, & fibras inteſtinales diſtendens.

3. Cauſſae remotiores ſunt aër frigidior, cibi flatulenti, pinguia, praeſertim ſi illis ſuperbibatur, cereviſia faeculenta, ira, & omnia, quae vel ſuccum pancreaticum acidiorem, vel bilem acriorem reddere poſſunt.

4. Dividitur in pituitoſam, quae a pituita multo ſale referta oritur; in bilioſam, quae a bile acriori producitur; & in melancholicam, ſeu ſcorbuticam, quae ab humoribus auſteris excitatur. Rurſus alia dicitur uterina, alia nephritica, alia benigna, & alia maligna, & epidemica.

5. Dolor nunc eſt vagabundus, & totum inteſtini coli ambitum percurrit; nunc magis fixus circa umbilicum, qui ob ſpaſmodicam corrugationem quoque verſus interiora convellitur.

6. Quamvis autem hic affectus etiam a mulierculis curetur ſaepius, vel non raro tamen aegrum in vitae conjicit diſcrimen, praeſertim ſi humor valde contumax ſit, acris & inflammabilis, ſi inveterata adſit pororum inteſtinalium obſtructio, tunc enim ſaepius fit lethalis, & in epilepſiam, paſſionem iliacam, vel paraceſin degenerat.

7. Scopi primarii in curatione ſunt, 1. ut alvus reddatur lubrica: 2. ut humores corrigantur, & evacuentur: 3. ut flatus diſcutiantur, & pori obſtructi reſerentur; 4. ut urgentius ſymptoma, dolor mitigetur. Quibus feliciter obtinendis conducunt clyſteres nunc ſimplices, nunc compoſiti magis, terebinthinati, & antimoniati, injici autem debent per ſiphonem, quia altius progrediuntur, & fortiorem in inteſtinorum parietes faciunt impetum. 2. Infuſum fol. ſenn. Orient. cum māna, & aliquot granis pulveris radicis laxativae, quam magnus *Rolfincius* vocat medicamentum ſpei plenum: vel ſola manna cum oleo amygdalarum in juſculo ſoluta. Debent autem purgantia in tali exhiberi doſi, ut citius & certius expectationi ſatisfaciant, quia unicum etiam catharticum mature exhibitum, plus ſaepius prae-

praeſtat, quam triginta clyſteres. 3. Sudoriſera ex decocto lignorum *Empyrici Viennenſis*: vel ex rob. ebuli & juniperi cum ſale volatili viperarum & cornu cervi. Carminativa ver. gr. aqua mirabil. aq. zedoar. aniſat. aqu. e baccis ſambuc. aq. aurantior. aqu. e ſtercore columbino deſtillata, ſpir. carminat. de tribus, ſpir. tartar. ſimplex, vel ſaſſafratus, ſpir. nitr. dulcific. ſpir. ſal. armon. aniſat. vel ſuccinat. tinctur. ſuccin. caſtor. aurantior. liq. cor. cer. ſuccinat. cortic. aurant. cum vino crocato exhibiti. 4. Tinctur. anodyna, theriaca recens, lauoan. opiat.

8. Externe conveniunt ſacculi carminantibus reſolventibus & emollientibus impleti, & in lacte cocti, faſciculus filorum lineorum in aq. & cinere coct. cucurbitula cum multa flamma umbilico impoſita, balneum artificiale ex emollientibus, & anodynis, emplaſt. carminat. *Sylvii*, inunctiones cum ung. anodyn. dialth. ol. carminat. zibethum, axung. cat. Sylv. Inſtar omnium eſt ol. ſuccin. umbilico inunctum, quod quicquid nebuloſum eſt, diſcutit.

9. In maligna ſaepius ab opiatis ordienda eſt tela, quae nervinis, & carminativa commiſta praemiſſo blandiori cathartico malum feliciſſime tollunt, & per plures dies exhibita recidivam, in hoc morbo fere ſemper timendam, impediunt. Alvus adigatur ad officium clyſteribus, poſt quorum applicationem aeger in balneum deducendus, a balneo vero in lectum, & aſſumto ſucco lumbric. terreſtr. componat ſe ad ſudores. Vitari hic debent omnia calidiora & agitatoria vi praedita, neque enim hic juvant aliorum tela plumbea, & ſi apparatum, majoribus litteris ab Empyricis commendatum, excutias, nil niſi nugas & ſordidis obſervationibus ſtipata mendacia habebis. Venaeſectio aliquoties etiam non tam ad evacuandum, quam ad ventilandum ſanguinem repetita, in ſubjectis remedio huic aſſueti, admodum eſt proficua.

10. Praeſervatio conſiſtit in obedientia diaetetica, hic enim locum habet medice vivere, eſt miſere vivere. Conducit iter aliquod, ut corpus per plures dies equitando, vel vectione concuſſum ab obſtructionibus viſcerum contumaciſſimis liberetur. Tandem pro ſolatio ſunt acidulae, decantatum ſcorbuto aeſtuantium, refrigerium, ſub prudentis Medici moderamine ab Idiotarum, & poſt fornacem cucumere citius natorum medicaſtrorum phantaſmatis, & nugis vindicatae.

ARTICULUS QUINTUS.

De Iliaca Paſſione.

1. Eſt motus inteſtinorum periſtaltici perverſio: vel eſt fibrarum inteſtinalium ab ano ad gulam uſque convulſio, a tumore, inflammatione, convulſione, vel nimia diſtenſione nunc inteſtini ilei, nunc omnium, producta.

2. Cauſſae remotiores ſunt frigus, inteſtinis inimiciſſimum, in hernia admiſſimum, ira, ſcybala diutius cum flatibus retenta, venenum. Vidi infantulo trimeſtri iliaca paſſione extincto, tenuia inteſtina intraſſe craſſa, & quidem inteſtinum rectum, ut tumorem palmae magnitudinem aequantem exhibuerint: erant autem uſque adeo convoluta, ut non niſi vi quadam a Chirurgo in rectum explicari potuerint, quae hinc inde maculis nigris notabantur, & ipſe ventriculus aliquot contraxerat carbunculos, in cujus fundo fluctuabat liquamen nigrum cum pulvere inſtar auripigmenti, vel vitri contuſi ſplendeſcente.

3. Enemata in hoc affectu fiunt emetica, alvus eſt adſtricta, & faecalis materia vi per ſuperiorem gutturem excernitur, excrementa tamen non ſemper foetent: ſi enim e tenuibus inteſtinis venerint, odoris fere expertia ſunt; ſin autem ex craſſis aſcenderint, fermento ſtercoreo imbuta admodum foetent. Hinc *Sydenham* dividit iliacam in veram & notham. Vera ipſi dicitur, quando ventriculi cum

inte-

Digitized by Google

integro inteſtinali ductu motus periſtalticus invertitur. Notha quando non totius fiſtulae inteſtinalis adeſt convulſio, ſed illorum ſaltem inteſtinorum, quae ſupra ſedem obſtructionis a faecibus, flatibus, vel hernioſa conſtrictione, ſita ſunt, dolores admodum ſunt vehementes, ut coelum terrae miſceri videatur, adſunt vigiliae, inquietitudo, frigus extremorum, & cadaveroſa facies.

4. Si ab hernia & ſtercorum detentione oriatur; ſpei plenum facimus prognoſticum, quum eam aliquoties viderim curatam. Sin vero ab inflammatione totali, ab humoribus eo concitatis, fuerit introducta, non poteſt non eventus eſſe funeſtus.

5. Urgentius ſymptoma eſt vomitus, qui omnem ad ſe divertit medendi operam; fruſtra enim exhibentur alia medicamenta, niſi huic prius ponatur obex. Pro quo ſcopo obtinendo convenit potiuncula a *Riverio cap. de vomitu* deſcripta, & a *Sydenham* in hoc morbo commendata, ex ſale abſinth. & ſucc. limon. bis de die ſumenda; interim ſingulis horis detur aqua menthae, quam ad plures etiam dies continuare jubet *Sydenham* ob recidivae metum. Vomitu ſedato ducatur aeger in balneum tepidum ex lacte, vel aqua pluviali cum herbis emollientibus & laxantibus prius cocta, injecto ante ingreſſum clyſtere ſale tartari exaltato. Catulus vivus continuo accumbat ventri, quem fovere praeſtat ſpiritu vini camphorato, vel nitri, ſolutione cum ſale armon. Si inflammatio valde urgeat, venaeſectio quoque tentanda. Tandem ubi omnia conclamata jam apparent, concedatur hauſtus argenti vivi ad aliquot etiam uncias; quamvis enim juxta *Sydenhammii* ſententiam parum conducere, imo noxam haud condemnendam inferre videatur, tamen metum hunc inanem crediderim, quod perſuaſus ſim, magnam argenti vivi copiam citra ullum aliquod incommodum aſſumi poſſe. Et docent nos *ephemerides*, quod operarii in fodinis Hungariae magnam hactenus inſciis inſpectoribus veſperi ante habitum deglutierint argenti vivi copiam, quam domi per alvum reddiderunt, & furtum clam vendiderunt. Quo detecto ſancitum nunc eſt, ut omnes extra fodinam aliquandiu commorari teneantur, priuſquam ſe domum recipiant, quo eo facilius furti convinci poſſint.

6. Si malum ab hernioſa conſtrictione ſit productum, tumor ante omnia emolliendus cataplaſmate ex axungia porcina, rad. alth. & ol. hyperic. parato, dein ipſa inteſtina in priſtinum redigenda ſunt ſitum.

7. In diaeta commendamus jejunium; quo enim aeger diutius a ciborum ingeſtione abſtinebit, eo plus in inteſtinis ſentiet levaminis. Interim vires, in quibus vitae theſaurus reconditus eſt, cardiacis modice refrigerantibus ſunt confortandae.

ARTICULUS SEXTUS.

De Lumbricis inteſtinalibus.

1. LUmbrici generantur ex ovis muſcarum, quibus ingeſta ſunt conſpurcata, quae ſuperveniente proportionato calore in inteſtinis excluduntur. Ejuſmodi alimenta ſunt ſaccharata, lacticinia, mellita, & alia aëri diutius expoſita, quibus muſcarum agmina inſidiantur. Vide excellentiſſimi *Harderi epiſtolam de inſectorum generatione ex ovo*.

2. Pulchre *Helmontius in tract. ſextupl. digeſt. aliment. human. vermes*, dicit, *generari, quando fellis fermentum nō attingit alimētum*: amara enim vermibus ſunt inimica, hinc negat illos vel in duodeno, vel in vētriculo generari poſſe. Id quod quidem in ſtatu naturali facile conceſſerim. Sed quid obſtabit, quo minus etiam in pituitoſa cruditate concurrente calore putredinali & his in locis vermes generentur?

3. Cognoſcuntur ex ventris dolore, febri erratica, pavoribus in ſomno, facie cachectica, phlogoſi, & narium pruritu.

4. Variae dantur vermium ſpecies, & figura, & hoſpitio a ſe diſtinctae. Exigui, aſcarides dicti, in recto inteſtino commorantur, reliqui integrum inteſtinorum ductum dimetiuntur, & fame vexati, ſine ulla honoris praefatione, nefario auſu ad ventriculum & gulam uſque ſaepius exſpatiantur.

5. Non raro funeſta ludunt dramata, dum ipſa inteſtina, quae tam grata ipſis exhibent hoſpitia, perfodiunt. Et balſamicam chyli partem abſorbentes putredini fores pandunt, matri ſexcentorum malorum. Si in morbis malignis per alvum excernantur, vel ſponte per gulam prorepant, magnum aegro portendunt periculum. Vix enim (inquit antea laudatus *Helmontius*) lumbrici extra vitalem nidum ereptant furſum, niſi ob ſibi horridum, ac malae contagionis obſtaculum. Hinc illos ceu nuncios magnae putredinis merito increpamus.

6. Itaque dentur 1. vermes enecantia, 2. evacuantia, 3. chylificationem promoventia. Quibus ſatisfit 1. per acida ſpir. vitriol. ſpir. vitriol. Martis, elixir. vitriol. ſucc. citr. vinum, vitriolum Martis, vitriolum calcinatum, 2. per amara eſſent. abſinth. cum eſſent. tanacet. eſſent. aloët. contra vermes, elixir. propriet. ſem. ſanton. corallin. 3. per oleoſa, ol. amygd. olivar. 4. per ſcabra teſtacea, & ponderoſa, cor. cervi, corall. Mercurii dulcific. Aqua communis cum argento vivo bullita, quod remedium *Helmontius* vocat paucum & innoxium potum, omnes interimentem vermes tam in inteſtinis, quam extra illa hoſpitantes. Secundae indicationi ſatisfaciunt rhabarbarum, & ex eo parata remedia, pilulae Francofurtenſes, Glaſſianae, aliaeque aloëticae familiares, clyſteres ex lacte & ſaccharo, vel melle. Amara externe umbilico impoſita, epithema pro abdomine, quod & alvum movet, & vermes enecat, cujus non nemo in ephemerid. ceu magni arcani facit mentionem. Pro 3. pertinent huc omnia ſtomachica, fermentationi & digeſtioni dicata,

ARTICULUS SEPTIMUS.

De Haemorrhoidum affectibus.

1. FLuxus cruentus, vulgo hepaticus dictus, eſt ſanguinis ſeroſi per haemorrhoides excretio, culpa ſanguinis, non hepatis producta.

2. Nam vaſa ſedalia ſaepius per anaſtomoſin, vel etiam diabroſin aperiuntur, & ſanguinem nunc craſſum, & faeculentum, nunc rutilum, ſaepius aquoſum fundunt. Praeceſſit annoſa quaedam ſanguinis intemperies, & cacochymia diſpoſitio e primarum viarum vitiis introducta. Hinc eſt, quod omnes tales non bene ferant adſtringentia, & remedia ſtyptica, ſuſflaminato enim hoc profluvio accedit dolor, tumor, & inflammatio circa anum. Sin vero connivere, & ſanguini liberum exitum concedere velimus, metuendum eſt, ne aeger in cachexiam praecipitetur. Itaque ſedulo attendendum eſt, utrum fluxus hic ſit periodicus, & certis circumſeptus limitibus; utrum vero oeconomiae, & praeſertim ſanguini ruinam comminetur. In priori enim caſu ſoli naturae negocium erit relinquendum, hunc penſum in valetudinis commodum lunatice ſolventi. Sin vero magna inſequatur virium proſtratio, in tantum quidem locus affectus etiam relinquendus eſt, neceſſe tamen eſt, ut oculos & mentem ad primas vias, & ipſum ſanguinem convertamus, quo, praemiſſa venaeſectione humores vitioſi juſculis alterantibus & laxantibus, per epicraſin primas vias a ſordibus liberantibus, evacuentur, & obſtructiones per martialia reſerentur, ipſe vero ventriculus per amara ſtomachica confortetur, qualia ſunt ſpirit. vitriol. tinct. Martis, tinct. terr. foliat. eſſent. amar. elixir. fermentativum.

3. Saepius reſtagnat in his vaſis ſanguis pituitoſus & faeculentus, ob ſpirituum inopiam repredi neſcius, unde ob diſtenſionem & compreſſionem primo pruritus, mox dolor exquiſitus cum inflammatione, tumore, & abſceſſu oritur.

4. Medentur huic malo ſacculi herbis anodynis impleti, & cum lacte cocti, liquor cinnaberinus calide ſaepius impoſitus, cataplaſma anodynum ex mica panis, vitello ovi, ol. lin. recenti ſulphuratm, & flor. chamomill. ſambuc. verbaſc. & herb. malv. paratum; unguentum de linaria cum butyro cancrin. & ol. ovor. pulvis de verbaſc. & quum totum negocium in vaſorum tumentium apertione conſiſtat, hirundines illis applicatae ſubitaneum ſpondent levamen, caeteriſque remediis omnibus palmam reddont dubiam. Huc pertinet alcë ſanguinis pituitoſi & melancholici potëtiſſimum correctivum, hinc ſi vis vivere annos Noë, utere frequentius aloë, ſua reſinoſa parte prius caſtrata; pari quoque felicitate medentur elixir. propriet. arcanum duplicat. eſſent. terrae ſoliat. & ſpir. ſal. armon. aromaticus. DEO autem optimo maximo ſit laus & gloria in ſempiternum.

DISPUTATIO XXI.

DE EBRIETATE ET INSOLENTIBVS ALIQVOT IPSIVS AFFECTIBVS.

RESPONDENTE

ARNOLDO CURTIO, Caſſellano-Haſſo.

J. N. D. N. J. C.

NUnquam tam vehementi admiratione ſolem naturali ſua luce coruſcantem inſpiciunt mortales, quam ſi ecclipſatus nitidum caput obſcura ferrugine texit: nunquam tanta attentione reſpicimus hominem decoris moribus utentem, & bene compoſitis geſtibus incedentem, quam qui vino probe madefactus per compita graſſando dat motus incompoſitos, & carmina dicit. Quapropter quum admiratio ad cauſſarum inquiſitionem plerumq; exſtimulare nos ſoleat, genuinam EBRIETATIS *naturam cum praecipuis ejus phaenomenis, & ſymptomatibus per principia naturalia in apricum ducere mecum conſtitui, ut unicuique, qui ethicas exinde conſequentias elicere delectabitur, dubitandum ſane ſit, num brutum an homo dicendus ſit* EBRIUS.

THESES.

I. Libuit ſapientiſſimo rerum Architecto in primaeva Mundi creatione ſubſtantias non tantum intelligentes, & corporeas ſeorſim, verum etiam creaturam quandam non ſimplicem, ſed ex utroque rerum genere compoſitam fabricari: dum enim ex terra nobilem quandam machinam artificioſe formarat divinus hic Plaſtes, aliam quandam ſubſtantiam intelligentem & cogitantem, quam mentem, ſeu animam rationalem vocamus, ei inſufflavit, & ſimul junxit, ſicque ſurrexit, & ex manu Dei prodiit HOMO, audax illud naturae miraculum.

II. Et certe etiamſi duae hae ſubſtantiae mens & corpus naturae a ſe invicem valde diſcrepantis ſint, tam arcta tamen inter illas intercedit unio, ut plurimi corporis motus a mentis cogitationibus, multaeque viciſſim mentis cogitationes a corporis dependeant motibus: ita ut ſi anima brachii motum voluntate ſua imperet, ecce promtiſſime ſe extendit, & ad animae nutum iterum ſe contrahit: & e contra quoties corpus quoad partes ſuas notabiliter movetur, ſtatim hoc percipit mens, certamque pro motus diverſitate habet cogitationem, & ſenſum, nimirum ſi labra noſtra pluma quadam leniter perſtringuntur, mens laetatur; ſi vero

 forti-

fortiter moveantur quaedam partes, ut continui ſequatur ſolutio, dolet, & moleſta cogitatione, ſeu ingrato ſenſu cruciatur, & ſic de caeteris.

III. Mutuum hoc commercium peragitur mediantibus corpuſculis quibuſdam ſumme agilibus & mobilibus, quorum geneſin & naturam paucis tibi exhibebo. Scilicet ſanguis in corde rarefactus ipſius pulſu ſubito in arteriam magnam producitur, quoniam vero ſanguinis particulae unae alias magnitudine ſuperant, illae ſolum quae minores, agiliores, & leviores ſunt per arteriae aortae ramum, qui recta linea a corde verſus cerebrum protenſus eſt, ſurſum vertuntur, ibique craſſioribus ob viae anguſtiam tranſitu praecluſo ſolae penetrant & auram quandam ſubtiliſſimam & valde mobilem, quam ſpiritum animalem vocamus, componunt, qui pro diverſo ſuo motu in cerebro, animae functiones ſuas ibidem ſpecialius exercenti varias ingerit cogitationes, ac rurſus pro diverſis animae cogitationibus varium quoque nanciſcitur motum, quippe ipſi imaginando, ſentiendo, & ad craſſiorem ſui corporis molem diverſimode movendam inſervit.

IV. Prout igitur ſpiritus animales in legitima copia, debitaque agilitate menti in exequendis ſuis muniis inſerviunt, ſic etiam, dum iidem abundantia peccant, vel nimis agiles, vel torpidi ſunt & immobiles, anima fruſtra dominatur, ejuſque cogitationes ab immorigeris ſibi ſpiritibus non uno modo perturbantur; hinc tot tamque mirabiles in humano corpore tragoediae tanquam in publico theatro conſpiciendae exhibentur, ut modo adſtantium excitent commiſerationem, modo ipſi etiam Heraclito alios extorqueant cachinnos.

V. Inter illas autem agmen plerumque ducit vertigo; qua correpti, progredi vix valent, nihilque ſtabile, ac conſiſtens in debito ſuo ſitu ac poſitione conſpiciunt, ſed omnia circumſtantia adjecta illis ſimul cum ſemetipſis in motum ſpiralem circumrotari videntur: quod ſeqoenti modo convenienter explicari poſſe confido, ſi cogitemus, ſanguinem lautiori vino, aliove quovis generoſo liquore irritatum, ſolito magis in corde accendi ac dilatari, & in arterias propulſum eas etiam tumidiores efficere; unde fit, ut arteriolae etiam, quae ſpiritus animales cerebro inſtiliant, a ſuppeditata ſibi majori ſanguinis copia valde dilatentur, earumque oriſicia pro ſpirituum animalium excurſionibus nimis ample ſint patula, ſicque ſubtilioribus non tantum, ſed & craſſioribus quibuſdam ſanguinis partibus tranſitum concedant, quae craſſiores dum in reliquarum minutiſſimarum perniciſſimum motum conſentire nequeunt, eliminantur & cerebro adhaerent, ejuſque ut & nervorum poros obſtruendo ſpirituum animalium influxum impediunt: eadem ratione ac ſol craſſiuſculas quaſvis ſibi immiſtas particulas in aliarum motum conſpirare laborantes verſus ſuperficiem expellit, ex quibus denſi aliquando macularum cortices conflati, macrocoſmi illuminationem non parum obtundunt: aut potius quemadmodum videmus aquam, vel alios quoſcunque liquores, dum igni admoti ebulliunt, partes quaſlibet craſſiores, & ad motum minus aptas emittere, ex quarum concretione ſpuma componi, & ipſorum ſuperficiei, ubi minor eſt agitatio, ſupernatare ſolet: pariter opinari vas ſit, faeculentas quaſdam ſanguinis partes ſpiritibus immiſtas, ob molem ſuam & irregulares figuras tantam cum reliquis ſpirituum minutiis agitationem refugientes, ab iis ſeparari, & cerebri particulis adhaerere. Progreſſurus itaque ebrius ſpiritus animales determinat verſus illam cerebri partem, ex qua nervi in muſculos imperato ab anima motui inſervientes deſcendunt, dum vero cerebri meatus, nervorumque oriſicia hiſce infarcta ſunt faeculentiis, ſpiritus animales tranſitum non invenientes reſpuuntur, & regulari ſuo motu praepediti in vortices, & gyros aguntur, atque ita non modo omnes microcoſmi regiones ſua irradiatione deſtituunt, ſed etiam animae objecta viſibilia modo tanquam in altum elevata, modo in imum depreſſa, modo circumgyrantia, & in motus tornatiles acta falſo repraeſentant.

Digitized by Google

ſentant. Quae mea ſententia per cauſſas demonſtrata, ſimilibus illuſtrata, per experientiam omnino indubitata redditur, dum vertigine laborantes non ſolum ſcotomia percutiuntur, & progredi neſcientes, vel admodum vacillant, vel in terram corruunt, (inde ſpirituum animalium in nervos trajectio intercepta evincitur) verum etiam, etſi oculis clauſis humi jaceant, vel lecto incumbant, vorticoſos ſpir. animalium motus, ceu molendini circumactiones in capite ſatis manifeſto perſentiſcunt; & tamdiu durat paroxyſmus, uſque dum ſpiritus in cerebro rotari deſinant, ac ſpuma, cerebri meatus obſtruens, a continua eorum agitatione diſſolvatur, iterumque, abſorbeatur, prout etiam ſolis maculas in ipſius ſubſtantiam refundi obſervant coeleſtium ruſpatores, aut ſicut eandem ſpumam in ebullientium liquorum ſuperficie cumulatam ab iiſdem diutius efferveſcentibus plerumque rurſus abſumi videmus.

VI. Indecoris etiam geſticulationibus turpiter ſe proſtituunt compotatores, abſurdiſque & incongruis ſermonibus, choreis valde confuſis, & incompoſitis, temerariiſque luctationibus ſe aliis deridendos propinant: ſpiritus animales enim, quum alias ad mentis arbitrium benigna ſcaturitione per nervos in muſculos deferri, blandumque & convenientem membrorum motum ciere deberent, ab aeſtuanti, & fere ad incendium uſque efflagranti ſanguine in cerebro liberati, & efferatiores fiunt, & indomiti, tumultuantur, & ſummo cum impetu ac pernicisſima quaſi fulguratione nervos trajiciendo, muſculos & membra, quibus innexi ſunt, modo extendunt, modo contrahunt, huc illuc agitant, variiſque modis transferunt, non ſecus

Ac ſi carceribus ſeſe effudere quadrigae
Addunt ſe in ſpatium, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

Quibus adde, quod anima (praeſertim ſi nullo cogitationum uſu firmata, nulla validis rationum momentis innixa judicii conſtantia pollens affectibus reluctari conſueverit) ob arctam cum ſuo corpore conjunctionem a ſpirit. tumultu perturbetur ſaepiſſime, ut non niſi confuſis & obſcuris paſſionibus obruta, cogitationum ſuarum non amplius ſit domina, ſed praecipitia maleſuadis ſenſationibus inaedificata ferens judicia, non ex virtute agat, ſed quod praeſens ipſi paſſio ſuggerit, ſine mora & ſufficienti examine exequatur: quapropter & ipſa ſimili cum ſpirit. furoris oeſtro percita, ipſos ceu famulos in exequendis petulantiae muniis promtiſſimos, pro lubitu ſuo dirigit, ad vociferandum, dimicandum, tetras, impudicas & valde abſonas locutiones proferendum, pedes, manus, & quaevis membra inconcinne jactitanda, & quae ſunt alia incompti motus genera.

VII. Quibuſdam etiam in mora eſt, ut dum Baccho nimium litarunt, non ſolum affectibus, ſed & imaginationis vitio in tranſverſum lati, in quandam delirii ſpeciem incidant, & ſtultas inſanientium actiones exactius referant: cujus cauſſam ut accuratius enucleemus, obſervandum venit, ſpirit. animales in impreſſionum antea in cerebro factarum veſtigia influentes certam in mente certae cujuſdam rei cogitationem, & ideam excitare, & animam ex lege unionis, quae ipſi cum corpore intercedit, obligare, ut hanc potius cogitationem, quam aliam ex ſe promat, ad eam attendat, & iſti ſpirit. motui quaſi alliget, ita ut poſito hoc ſpirituum in certos cerebri poros influxu, non poſſit etiam certa cujuſdam rei imaginatio non poni, non aliter ac objectum viſibile nervum opticum ſatis fortiter feriens, neceſſario qualemcunque ſui conceptum animo ingerere experimur. Quemadmodum igitur ab aequali & uniformi ſpirituum curſu convenientes in anima cogitationes, & ideae efformantur, ſic ab iiſdem in confuſionem adactis, & mox haec mox, illa cerebri veſtigia ſine ordine irruentibus vagae etiam & diſpares in mente imaginationes oboriuntur, & multiplicia rerum phantaſmata:

Dum

Digitized by Google

Dum itaque divina haec ſubſtantia a corporis ſui illuſionibus incantata, aut incantamentis illuſa cogitationes ſuas negligenter vagari ſinit, nihilque niſi fictas, & tragicas quaſdam notiones, & nemata confuſa effingit, non poteſt ſe in eo ſtatu ab eorundem attentione expedire, aut cogitationes ſuas ab innumeris phantaſiae machinationibus avertere, ut puri intellectus ideis, & diſtinctis conceptibus ſe applicare, & addicere poſſit, ſed in miſerum & deplorandum ſervitutis ſtatum praecipitatur, dum cogitationibus ſuis, quibus antea ceu magiſtra praeerat, amplius dominari impotens, alligatiſſima corporis ſerva evadit: quapropter omnes in univerſum ipſius vitae actiones, & mores juxta cogitationum delineamenta compoſiti, abſurdi plane ſunt, & incongrui, quin ſermones, cogitationum indices, non niſi ridiculi, & impertinentes eſſe poſſunt, quos quales in ſpecie ſint, ne riſum moveam, lubens reticebo.

VIII. Non tamen ſicco pede praetereundum puto, cur plerique extreme ebrii actionum, locutionumque ſuarum poſtridie ignari, & ne minimae quidem rerum a ſe geſtarum circumſtantiae ſint memores, adeo ut ſi quicquid commiſerint, poſtero die ab aliis referri audiant, ipſi vel credere recuſent, vel ſi rem multorum teſtimonio comprobatam videant, ſumma admiratione attoniti percellantur: quocirca breviter dicendum cenſeo, quid requiratur ad id, ut alicujus rei recordemur, ad hoc autem tam corpus, quam anima ſuam contribuit operam. Ex parte corporis requiritur, ut arculae antea cerebro impreſſae, vel apertae maneant, ut facile iterum aperiantur, ut ſpiritus animales eo verſus potius quam alio ferantur, ut eandem iterum cogitationem, & actionem, quae eundem ſpirit. motum prius comitata fuit, animae exhibeant. Verum non ſufficit ad reminiſcendum, eadem rurſus in cerebro aperiri veſtigia, ſpir. animales iterum in iſta allici, prioremque in anima redire cogitationem; ſed inſuper ex parte ipſius mentis neceſſarium eſt, ut ipſa cognoſcat, non eſſe prima vice, quod haec cogitatio nobis fuerit obverſata, vel centies enim una eademque cogitatio in mente rurſus oboriri poteſt, ita ut non advertamus, nos antea ipſam circa hanc vel illam actionem habuiſſe, adeoque ſolus iſtius cogitationis recurſus ad conſtituendam reminiſcentiae formam inſufficiens eſt. Quae quum ita ſint facile unumquemque propoſitae quaeſtionis cauſſam clare intellecturum arbitror, qui conſiderabit, ſpiritus animales in ebriis nimis vagos plurima in cerebro ſaltem leniter aperire veſtigia, unique imprimendo non ſatis diu immorari, quod facile iterum obliteratur; quapropter ſpiritus animales in aequilibrio poſiti, verſus omnes partes aequaliter inclinant, neque haec potius, quam alia repetunt veſtigia, neque eadem in mente recurrit cogitatio, adeoque hactenus corporis vitio, non reminiſcitur anima, quod etiam in nobiſmetipſis experimur quotidie dum nimis multa memoriae mandanda obiter legendo percurrimus; tunc enim ſpirit. animales a mente, citius penſum ſuum abſolutura, magna celeritate hinc inde determinati, nulla veſtigia ſatis fortiter producunt, quae aliquandiu remaneant, & ſpirit. influxum ad ſe alliciant, unde mens tentatura, quid memoriter teneat, ne paucula quidem verba debito ordine ſine multiplici haeſitatione, aliquando nec initium nec finem cum fiducia recitare poteſt. Verum enim vero etiamſi aliquandiu impreſſionum cellulae in cerebro ſatis apertae maneant, & praeterita in mente iterum excitetur idea, non tamen ad producendum reminiſcentiae actum ſufficere diximus; aliud enim eſt percipere quid ſecunda vice, quod ſine reminiſcentia fieri poteſt, & aliud iterum eſt, animadvertere, nos ſecunda vice illud percipere, quod demum eſt reminiſci, ita ut praeter primae cogitationis recurſum mens per actum reflexum intelligat, hanc cogitationem non eſſe novam, ſed alia adhuc vice eam nos in quodam negocio habuiſſe; quaeri quidem poteſt, cur hoc non ſemper cognoſcamus, an ſcilic. illa cogitatio prima an ſecunda vice nobis obveniat. Sed facilis eſt reſponſio, mentem

no-

Digitized by Google

noſtram non poſſe animadvertere, cogitationem quandam non novam eſſe, ſed ſecunda vice recurrere, niſi antea etiam alio tempore, quo ipſa in animo ſuit pura intellectus operatione cognoverit, & annotarit, ipſam prima ipſi vice obtingere, relata enim ſunt ſimul cognitione: dico puri intellectus operatione, novitas enim, prout reſpicit id quod vetus, & nobis familiare eſt, & quaelibet aliae relationes rerum cum rebus comparationes, & ab aliis diſtinctiones, quum nihil materiale, & extenſum in ſe contineant, neque inter imaginationis neque ſenſuum objecta unquam referri poſſunt. Quum igitur ad reminiſcentiae conſtitutionem neceſſario requirantur puri ab imaginatione, & ſenſibus abſtracti intellectus operationes, iiſque temulenti, obſcuris ſenſationum machinamentis, vaniſque vagarum imaginationum ludibriis diſtracti, circa actiones ſuas vacare nequeant, mirum non eſt, quod iidem omnium ſuarum ebrietatis tempore commiſſarum actionum, & verborum plane ſint immemores.

IX. Inter acerbos ebrietatis fructus, & hoc numerandum putet, quod aliquando adoleſcentes, qui eximia mentis acie ingeniique ſagacitate pollebant, ſenſim ac ſenſim hebetiores, tandem inſulſi plane ac bardi evadant, ita ut ex hominum albo deleti in brutorum claſſem translati eſſe videantur. Deplorandae hujus metamorphoſcos cauſſas, ut perfecte cognoſcamus, repetenda ſunt, quae de vertiginis natura ſupra innuimus. Scilicet omnes arterias ab eſflagranti ſanguine nimis intumeſcere, unde arteriolarum oſtia nimis aperta terreſtres etiam, & craſſiores ſanguinis partes cerebro offundunt, quae quum pari, & aeque veloci cum ſpirituum commotione agitari recuſent, ab ipſorum conſortio ſeparantur, & ſibi invicem adhaerentes, tenues quaſdam veluti maculas ſeu ſpumam componunt, quae cerebri meatus quodammodo obvelando, ſpir. animalibus impedimento ſunt, quo minus libera ſui expanſione cerebrum trajicere queant, unde & ipſi ob praecluſas, aut ſaltem ex parte impeditas ituum, & redituum vias paulatim obtuſi, inertes ac otio obtorpeſcentes animalium quarumvis functionum, & ſenſuum praecipue internorum menti in acquirenda rerum cognitione opitulantium, munia ſegnius obeunt, atque ita ex hominibus, qui alias ob ſpir. vigorem acutae erant indolis, ac vivido prae ſuis conſortibus ingenio conſpicui emicabant, μωρία quadam & ingenii pluſquam Boeotici tarditate obſuſcantur.

X. Bibulis etiam poſtquam meracius hauſerunt, familiare eſt, ut ſomnus iis facile obrepat: antequam autem ad illud explicandum me accingam, breviter vigiliae, & ſomni naturam indigitare operae erit pretium. Hominem itaque vigilare dicimus, quamdiu ſpiritus animales ſatis copioſi ſimulque ſatis vegeti, & expediti cerebrum, & nervoſum genus inflant tenſumque ſervant, ut ſenſus & arbitrarii motus actiones debite exerceantur: econtra dormire dicimus, quando ſpiritus neque ſufficienti quantitate adſunt, vel etiam non ſatis agiles ſunt & mobiles, tunc enim cerebrum & nervoſum ſyſtema ſpirituum inflatione deſtitutum ceu vela ventis ſedatis flacceſcunt, & tenſione relaxantur, quo ipſo ſenſuum, & arbitrariorum motuum actus neceſſario ſupprimi neceſſe eſt: dicimus ſomnum duas efficientes ſeu potius deficientes agnoſcere cauſſas, modo ſpirituum defectum, modo ipſorum craſſitiem, torporem, & immoblitatem. Utroque modo in ebriis contingit, priori modo, dum garrulitate, ſaltationibus, luctationibus aut alio aliquo immodico corporis exercitio, ſpiritus animales nimium incaleſcunt, & per ſudorem a toto corpore dimanantem diſſipantur, & in auras abeunt: poſteriori vero ut plurimum accidere ſolet, dum ſanguis a potulenta materia copioſe ingeſta ſaturatus, uti in alias excretionis vias ſeroſam illuviem, ſic etiam in cerebrum aquoſos vapores largius exonerat, quibus irrigati ſpiritus animales ad motum minus habiles ſunt, & eo magis evenire hoc ſolet, quando inebriati, ex calefacto hypocauſto frigido aëri exponuntur, quod ſequenti modo contingere, plane mihi perſua-

deo:

Digitized by Google

deo: nimirum aquoſi vapores ex ſanguine ſeparati per inſenſiles poros a calore magis adapertos tranſpirant, aut ſi forte quaedam particulae ſpiritibus immiſtae maneant, illae tamen, quamdiu a calore agitantur, a ſe invicem valde disjunctae ſunt, ut ſpiritus licet quodammodo ſufflaminati nihilominus animalibus functionibus, quamvis non tam expedite, praeeſſe poſſint, & homo licet non tam alacer adhuc tamen vigilat: quamprimum vero calidum aërem cum frigido commutat, tunc vapores poris ambienti undique frigore conſtrictis, non ſolum a tranſpiratione intus cohibentur, ſed ipſorum etiam particulae ob caloris defectum minus agitatae ſe mutuo contingunt, ſiſtuntur, & in aquae guttas mutantur, non aliter ac vapores a terra in aërem elevati frigore conſtipantur, & in guttas compacti in terram depluunt, aut potius ac venuſtiſſimi halitus in frigidum alembicum impingentes in liquorem condenſari ſolent: quapropter aquoſa colluvie inundati ſpiritus animales animalium facultatum organa ſua irradiatione deſtituunt, homoque uti vino ſic altiſſimo quoque ſomno ſepultus jacet.

XI. Denique tragoediam hanc triſti aliquando ſpectaculo finire ſolet apoplexia, qua circumventi ſubito concidunt, & attoniti ſtipitum inſtar ſine motu, & ſenſu, & mortuis, quam vivis ſimiliores ſuccſibunt ebrii. Cujus. *ἀποπληξίας* priuſquam ex ebrietate deducere tentemus, e re erit, praemonuiſſe, triplicem cauſſam agnoſcere hoc malum: 1. ſpirituum defectum ex arteriarum carotidum, & cervicalium ruptura oriundum: 2. ſpirituum craſſitiem: 3. eorundem in cerebro *ἀταξίαν*, quas duas poſteriores cauſſas ſimul viarum ſeu pororum cerebri, & nervorum obſtructio concomitatur. Quod priorem attinet, vix fieri poſſe puto, aliquem ob ſpirituum defectum ex ebrietate contractum apoplexia obrui, niſi aliud quid accedat: quantum autem ad duas poſteriores, ſaepae videmus illas a nimia crapula obortas apoplexiae effectrices eſſe, & quidem ſpiritus a crebrioribus poculis fuliginoſos reddi & torpidos, hactenus ſatis ſuſe oſtendimus: illos autem aliquando plane a motu ſuo inhiberi, ut apoplexiae auctores ſint, demonſtratu facillimum eſt, ſi cogitemus, ſanguinem a nimia potulentae materiae ingeſtione maceratum, majorem ſeroſae colluviel penum cum alia aliqua faeculenta, & pituitoſa materia per nimis ampla, & diſtenſa arteriarum orificia in cerebrum congerere, ſpiritibus non tantum, ſed & cerebro labem aſpergere: vel etiam ſi aquis ardentibus immoderate uſi fuerint ebrii, facillime contingit, ut molliſſimi ſulphuris ramuli, quibus copioſe ſcatent ſanguini admiſti, alias quaſdam ſalinas, & faeculentas particulas adſciſcant, quumque iis combinati, & in efferationem evecti glutinum quoddam componant, quod ab inflammato tunc temporis ſanguine cerebro appulſum, ſpiritus animales viſcidis ſuis particulis oblinendo iiſque ſe agglutinando, velut compedibus irretitos tenet, in quo *ναρκώσεως* vim conſiſtere omnino perſuaſus ſum, & ſi forte non omnes ſuis vinculis conſtringere poſſit, Inſuper cerebri, & nervorum meatus infarctibus ſuis occludit, ut & illi quos vinctos non tenet, a ſolitis ſuis ambulacris interdicti, neque ſenſum, neque quaſdam voluntarii motus ſpecies exercere poſſint, adeo ut homines, licet quaſſati, puncti, vel alio quovis modo laeſi, excitari nequeant.

XII. Spirituum quoque animalium conturbationem levis cujuſdam apoplexiae praeludia excitati poſſe ſatis probat vertigo, qua vexati non ſolum ſenſuum hebetudinem percipiunt, ſed etiam aegre & ſine titubatione pedumque vacillatione unum vix paſſum progredi poſſunt, quod inſuper experientia comprobatum dedit: non ita pridem enim exemplum cujuſdam, qui inter pocula apoplexia corripiebatur, mihi relatum eſt. Nimirum contigit, ut dum plures genio indulgent, duo rixari ac denique manus conſerere incipiant; hoc inique ferens vir quidam robuſtus quadraginta circiter annorum, non adeo extreme ebrius, indignabundus ce-

leri

Digitized by Google

leri pede in locum, ubi colluctabantur, accurrit, ut ipſos tanquam arbiter a ſe invicem divelleret, verum antequam ipſos prehendit, ſubito in terram proſternitur: accurrentes ipſum inſenſilem plane, & immotum trunci inſtar jacentem prehendunt, nec ullis clamoribus, aut membrorum commotionibus excitari potuit; pulſus fuit debilis, & reſpiratio laborioſa, nec ſine magno ſtertore, & ronchis cum ſpuma oris perfici potuit, aceto itaque naribus admoto & inuncto, tandem, poſtquam dimidiam horam duraverat paroxyſmus, iterum ad ſe rediit. Cujus hiſtoriae cauſſas facillimo negocio intelligemus, quod videl. capite celeri curſu vehementer commoto ſpiritus non ſecus ac aqua agitato vaſe huc illuc oſcillarint, & reciproco motu vacillarint, & tandem cum impetu oblique in nervorum, muſculorum motui inſervientium, poros impingendo, velut aqua ab anguſti colli vitro quaquaverſum regurgitati, inque enormes motuum anomalias fuerint contorti: quapropter mirum non eſt, quod ob denegatum, vel ſaltem improportionatum ſpirituum influxum corruerit, unde malum malo cumulum eſt, cerebrum enim, & nervi, praeprimis quia caput duro ſolo alliſum fuerat, quoad figuram ſitum, & magnitudinem ſubito mutati, & quidem cerebri meatus, partim obliterati, partim compreſſi, partim etiã quum alias in ſtatu naturali pro liberiori ſpirituum trajectione a lineis rectis non multum deflecterent, incurvati nec niſi per ſinuoſos flexus, & tortuoſos anfractus pervii remanſerunt, nervorum etiam fibrillae, quarum orificia excipiendis ſpiritibus recta erant obverſae, jam vel ſurſum elevatae, vel deorſum depreſſae, vel ad latera inclinatae, ſpiritibus animalium functionum executoribus fores occluſerunt: propterea non valde mirabimur, quod ſtipitis inſtar omni ſenſu, & arbitrario motu deſtitutus quaſi exanimis recubarit hic noſter. Quod vero pulſus adhuc quodammodo perficeretur, non omnem ſpirituum defectum neque totalem totius cerebri diatheſin vitiatam arguebat: reſpirationis difficultas ortum facile trahebat, tum ab impedito ſpirituum in praecordiorum muſculos influxu, tum etiam quia apoplecticus ille ante paroxyſmum vehementi irae affectu commotus fuit, unde apertae cordis cataractae plus ſanguinis admiſerunt, qui deinceps ex ſpirituum animalium, cordis motui praefectorum, imminutione reſtagnabat, nec tam promte a pulmonibus ob languidum, & fere oppreſſum cordis motum, ſolita ſua agitatione impeditis, exantlari poterat, ſed in praecordiis ſtagnans laboranti ſuffocationem minabatur: cui accedit, quod pulmonibus incluſus aër cum ſaliva, & alia quavis humiditate pulmones inundante permiſtus, velut ſuccuſſum ovi albumen in ſpumam attolli, & cum ipſa per aſperam arteriam ad fauces uſque reciprocatus talem ſtrepitum, & ſtertorem ciere potuerit. Cur denique aeger hic noſter priſtino ſuo vigori reſtitutus fuerit, in cauſſa eſt, quod pulſus & reſpiratio non plane fuerit abolita, & quod cerebrum ejuſque meatus, & fibrillae non omnino deſtructae, ſed ſaltem inflexae, & incurvatae fuerint, adeoque perpetuo ſpirituum, priora ſua ambulacra iterum affectantium, niſu & impulſibus reparari, & in legitimam ſuam conformationem redigi potuerunt; ſimili modo ac arborum rami, frugum & herbarum culmi, notabiliter licet inflexi, per ſucci nutricii ſolitos ſuos meatus repetentis tranſitu vegete iterum eriguntur.

XIII. Quemadmodum vero iidem, dum vires noſtras experiundo ipſos confringimus, ut deorſum plane ſint penduli, penitus emarceſcunt, nec unquam ob poros ſuos non mutatos, ſed omnino confractos, & diſſolutos primae ſuae conſtitutionis participes fiunt, ita etiam ſaepiſſime contingit, ut cerebri meatus nervorumque ſurculi graviori capitis ictu diſcerpti, & conquaſſati priorem ſuam formam iterum induere pertinaciter recuſent, aut etiam ſi totus ſpirituum chorus, eorum quoque qui cordis pulſuum, & reſpirationis ſunt praeſides, ob inflict um ſibi *vulnus* obtorpeſcat, tunc ſuffocato igne cordis vitali, & ipſa ceſſat ſanguinis circulatio, & aegri qui exanimes videbantur, revera tales fiunt, ac dum

Digitized by Google

de ſolvendo hoſpiti ſympoſio debebant eſſe ſolliciti, cum Charonte de naulo paciſci coguntur.

DISPUTATIO XXII.

DE PHTHISI.

RESPONDENTE

ANDREA ERNI, Hanovienſi.

§. I. PHthiſis dicitur a φθίνω conſumo, quum totum corpus hoc in affectu contabeſcat, & omni ſuo ſucco nutritio defraudetur.

§. II. Sumitur in latiori ſignificatione pro quavis corporis extenuatione, ſed parum medice ut infra audiemus. Strictius vero, & rectius pro corporis extenuatione cum pulmonum exulceratione.

§. III. Definitur quod ſit: pulmonum exulceratio a materia quadam acri cum totius corporis extenuatione, febri lenta, & tuſſi.

§. IV. Definitionem hanc vocamus medicam, non logicam, cujus auxiliatrices manus tam in morbis definiendis, quam curandis merito repudiamus, illis contenti definitionibus (vel ſi termino laedaris, deſcriptionibus) quae naturam, & eſſentiam affectus ita explicent, ut a Medico, aegro, & adſtantibus intelligi poſſit. Quem definiendi modum alii logicae naturali tribuunt: De quo *cl. Raei Medicus, & Philoſophus celeberrimus in ſuis diſputationibus* videri poteſt.

§. V. Subjectum cui cauſſa proxima inhaereat ſunt pulmones, illud ebullientis ſanguinis ventilabrum, & fuliginum cribrum. Hos primario affici multa evidentiſſime probant. Et quamvis omnia viſcera, omneſque corporis partes extenuentur, & pabulo ſuo defraudentur, hoc tamen fit conſequenter. Quod ſi extenuationis cauſſa illis inhaereat ſine pulmonum exulceratione, tantum abeſt, ut affectus ille phthiſis vocetur, ut potius tabes, atrophia ſplenetica, hepatica, meſaraica &c. dicendus ſit.

§. VI. Nec approbare poſſumus cl. *Barbette* opinionem, qui in deſcribendis, & curandis morbis caeteroquin valde accuratus fuit, quod ventriculum, & glandulas meſenterii pro vero phthiſeos ſubjecto in praxi ſua ponat, quem errorem *ipſe Deckerus in notis* reprehendit.

§. VII. Cauſſam proximam dicimus eſſe pus in pulmonibus generatum, vel eo tranſmiſſum; quod non ſolum ipſam pulmonum ſubſtantiam ſenſim corrodit, & exedit, verum etiam totam maſſam ſanguineam inquinat, & hac mediante omnibus totius corporis partibus habitualem conciliat calorem, quem hecticum alias vocare ſolent.

§. VIII. *Helmontius* accuſans fermentum peregrinum, cujus ratione erret Archeus, & impediatur, quo minus alimentum debite alteretur, ſed ſputa, & phlegmata generentur, nobis non contradicit, & faciliime conciliari poterit.

§. IX. Pus vero fit vel ab humore corrupto, vel a ſanguine extravaſato; ſaepius ab aliis praegreſſis morbis ſuum trahit ortum.

§. X. Ab humore corrupto fit, dum obſervamus, ſaepius humores naturae limites excedentes peregrinum induere genium, & in ſaniem praevia corruptione abire: generantur tales, vel in pulmonibus, dum quacunque id fiat ex cauſſa pus imbibunt, quam tranſmittere poſſunt, unde pituita aliuſve quivis ibidem ſtagnans humor temporis diuturnitate putreſcit. Vel aliunde fluunt, & quidem a capite, idque iterum duplici modo. Vel enim latex aquoſus multis acribus corpuſculis impraegnatus irruit in pulmones, illoſque accedente tuſſi moleſta exulcerat: & haec

& haec forſan eſt ratio, quare ſplenetici facile fiant phthiſici, in quibus lympham abundare, ſputationes, & ſudores nocturni ſatis ſuperque probant. Vel lympha quaedam craſſa glandulis cerebri emulcta ipſis inſinuatur pulmonibus, ibidemque longam trahens moram acredinem ſibi acquirit, & in pus mutatur.

§.XI. A ſanguine extravaſato fit, dum vaſa variis ex cauſſis etiam fortuitis rumpi poſſunt, quas omnes recenſere fere impoſſibile eſt. Rupto jam vaſe, & ſanguine extravaſato, is qui mature non excernitur fit acris, putreſcit, & in pus mutatur, poſtmodum vicinas ſibi partes exedens.

§.XII. Saepius pus ortum ſuum trahit a praegreſſis morbis, febribus tam continuis, quam intermittentibus, benignis quam malignis, variolis, pleuritide, haemoptyſi, menſium ſuppreſſione aliiſque.

§.XIII. Febres ſane non raro inſequitur phthiſis, remanente calore quodam hectico, in qua phthiſi aegri nihil exſpuunt, qualem in pluribus obſervavi. Quo etiam largior in aeſtu febrili aquae frigidae potus facit, a quo coctiones depravantur, lympha augetur, unde ſanguis acrior factus qua data porta in pulmones ruit, in ſaniem degenerat, illiſque exulcerationem inducit.

§.XIV. Multi etiam febri maligna diu fatigati tandem fiunt phthiſici, & vitaturi charybdin incidunt in ſcillam: non quod venenum peculiari quodam modo eoque occulto pulmonibus magis ſit infeſtum, quam aliis partibus. Talis enim ratiocinandi modus ridiculus eſt, nec ullum ſapit ingenii acumen: ſed potius quia pulmones vel a natura, vel adſcititio quodam modo laxiores facti particulis acribus volatilibus, & incongruis ultra ſatietatem, & ad nauſeam inebriantur.

§.XV. Neque commovemur, quod multi nobis nec velint nec poſſint aſſentiri, putantes: plura nos nobis de particulis polliceri, quam in effectu demonſtrari poſſit. Tales enim vel nondum ſalutarunt medicinam experimentalem, vel illam ingreſſi, praejudicium ſuum ante limen non depoſuerunt: de quibus tamen magnam concipimus ſpem, quod tandem praejudicia depoſituri, & ad noſtras partes tranſituri ſint, quoniam obſervamus, illos quidem ſuo aſſenſu nos non dignari, interim ſolidis rationibus plane deſtitui, quibus noſtra principia refutare poſſint.

§.XVI. Nihil enim ab iſtiuſmodi hominibus cum fervore excutiendum, ne particulae bilioſae, acres & volatiles, agitatae craſſiorem ipſorum cerebro inducant eclipſin, potius multa aequo ferenda eſſe animo ſuadeo, ne majores in medicina noſtra excitentur turbae; ſiccine enim regnum noſtrum diviſum eſt, ut jam dudum corruiſſet, niſi viri quidam celeberrimi, & pacis amantes ejus tranquillitatem in totum conſervaſſent, quo nomine laudandus venit *celeberrimus Dn. Strauſſius, medicinae Doctor, & Profeſſor famigeratiſſimus, olim Praeceptor, nunc Fautor mihi ſemper colendus*, qui tanta modeſtia de Neotericorum loquitur principiis, ut nihil veterum auctoritati derogare videatur, antiquitatem tamen ita veneretur, ut reconciliationem cum Neotericis non ſolum non recuſet, verum etiam illam in ſuis ſcriptis quovis ſtudio recommendet.

§.XVII. Saepius variolae phthiſi januam aperiunt, laxiorem pulmonum compagem ita diſſolventes, ut nulla arte ad priſtinum vigorem reduci queant: pleuritidem, purulenta materia non omnino evacuata, vel cum inſigni pulmonum laeſione rejecta, celeri ſed funeſto ſequitur gradu phthiſis. In haemoptyſi quum ſanguis extravaſatus raro ita expectorari poſſit, quin non aliqui remaneant grumi, qui poſtmodum acriores facti pulmones exulcerant, non poteſt non ſubſequi phthiſis.

§.XIIX. Ubi praeſupponimus ſanguinem eſſe liquorem e variis particulis acidis, acribus, aëreis & oleoſis conflatum: aëreae, & oleoſae temperant acidas, & acres, a quibus illae viciſſim intra naturae cancellos continentur; quibus avolantibus hae

ſui juris factae produnt acrimoniam; imo temporis progreſſu acriores fiunt.

§. XIX. Ad cauſſas naturales referri poteſt temperamentum bilioſum, & pituiſum, hoc, quia catarrhis obnoxium; illud, quia ſanguis in tali diſpoſitione saepius efferveſcit, vaſaque rumpit. AEtas juvenilis juxta *Hippocratem*: conſtitutio corporis *ab eodem* depicta: pectus anguſtum, & depreſſum, collum oblongum, ſcapulae alatae, & haereditaria pulmonum mollities.

§. XX. Progredimur ad cauſſas non naturales. Certum eſt aërem frigidum, & autumnalem glandulas cerebri comprimendo catarrhi fieri auctorem, conſentiente, & idem docente *magno noſtro Hippocrate*: ſaepius etiam aliarum partium excitat inflammationem, in qua exaeſtuans ſanguis ſibi exitum faciendo tandem accerſit phthiſin. Saepiſſime peregrinis particulis iiſque contagioſis impraegnatus thoraci valde fit infeſtus, ut adſtantes & Medici habeant, quod timeant, & recte hanc ob cauſſam phthiſis inter morbos haereditarios, & contagioſos referatur.

§. XXI. Quae omnia magnam foenerari poterunt lucem ex *cl. Sylvii* hypotheſi glandulas pulmonum accuſantis, quas in ſtatu naturali imperceptibiles eſſe aſſerit; in ſtatu vero praeternaturali ſaepiſſime fuiſſe obſervatas, eaſque eſſe conglobatas contendit. Imo in his vomicas etiam colligi ſolide, & pro ut ſolet candide demonſtrat *in ſua praxi p. m.* 449.

§. XXII. Cibus crudus & viſcidus, laudabilis quoque inordinate ingeſtus, multum ad effectus hujus generationem conferre poteſt; non ſolum obſtructiones, inflammationes aliaque mala excitando verum etiam ſanguinem acriorem reddendo, & laticem aquoſum, poſtmodum in pulmones depluentem, augendo.

§. XXIII. Qui nimium litant Baccho, ſaepius etiam hoc malo corripiuntur. Quatenus vinum accendit ſanguinem; catarrhis viam ſternit, & totum viſcerum labefactat. Cereviſia vero obſtructiones parit, & ſanguini acredinem conciliat. Aquae frigidae hauſtus corpore nimium incaleſcente ſanguinem quoque reſtagnare facit, cujus reſtagnationem paulo poſt excipit pulmonum totiuſque corporis extenuatio.

§. XXIV. Neque inſontes ſunt acidulae, intempeſtive & imprudenter potae. Non quaſi arſenicale virus in ſe contineant, ut falſo aliqui ſibi perſuaſum habent; ſed quia acidum valde augent, & ſalinarum aeque ac acidarum particularum motum inteſtinum promovent. Hinc nunquam corpore prius non praeparato, & conſilio prudentis Medici non adhibito, temere bibendae. Ego ſane nunquam volui famam meam dubio exponere eventui, ſed lubens meum rogatus de acidularum Schvvalbacenſium uſu ſuſpendi judicium, aegros ad duo Medicinae noſtrae magna lumina viros ampliſſimos, & experientiſſimos *Dn. D. Horſtium, & Geilfuſium* remittens, ut ipſorum ſtent ſententia, quorum ſcientia longo rerum uſu, & experientia confirmata, ut in aliis ſic & in his eminet.

§. XXV. Somnus & vigiliae, animi pathemata, motus & quies, excreta & retenta quomodo exceſſu, vel defectu ſpiritus animales, aliaſque particulas acidum temperantes conſumant, & acidas exaltent, ſicque ſymbolum ſuum conferant generationi phthiſios: hactenus toties fuit dictum, ut illud jam ad nauſeam nollim repetere.

§. XXVI. Haec omnia in compendio proponit noſter Hippocrates, qui eleganter non minus quam ſolide de phthiſeos generatione *lib. 1. de morb. p. m.* 11. diſſerit; cujus verba attentis auribus, & oculis merito veneramur. Fit autem ſuppuratus, *inquit*, ſi pituita ex capite ad pulmonem deſtillet; & primum quidem ut plurimum latenter defluit, tuſſimque tenuem, & ſputum paulo amarius ſolito reddit, & aliquando tenuis adeſt calor. Temporis autem progreſſu exaſperatur pulmo, & intus exulceratur a pituita inhaerente ac putreſcente. Et gravitatem exhibet pectori, & dolorem acutum ante & retro, caloreſque acutiores in corpus incidunt, &

pul-

pulmo a calore trahit ad ſe pituitam ex toto corpore; & minime ex capite: caput vero calefactum ex corpore, & hanc putreſcentem ſubcraſſam ſpuit. Quanto vero magis tempus progreditur, tanto magis pus ſincerum ſpuit, & febres acutiores fiunt, & tuſſis frequens ac fortis, & inedia vexat, & tandem alvus interne turbatur. Turbatur autem a pituita, pituita vero de capite deſcendit. Hic quum ad hoc pervenerit, perit.

§.XXVII. Fit praeterea, *pergit*, & ab his pulmo ſuppuratus. Quum venula videlicet aliqua in ipſo fuerit rupta (rumpitur autem a laboribus) & ubi rupta fuerit, ſanguinem fundit, ſi quidem craſſior fuerit, amplius: ſin tenuior minus: & ſanguinem quidem ipſum partim confeſtim ſpuit, partim vero, niſi vena adſtringatur, in pulmonem funditur, & in ipſo putreſcit: & ubi putrefactus fuerit, pus facit.

§.XXIIX. Quod ſigna attinet, quae nunc conſideranda veniunt, in illorum ſane evidentia multum ſitum eſt, quod jam dudum agnovit Hippocrates. Non recte quidem ſit, *dicit lib.*2. morb. p. m. 8. ſi morbum alium exiſtentem, alium eſſe pronuncies, & magnum exiſtentem parvum dicas, & viciſſim parvum magnum: & ſi ſupervicturum, non ſupervicturum pronuncies, & periturum non periturum: & ſi ſuppuratum exiſtentem non cognoſcas, nec morbum magnum in corpore nutriri cognoſcas: & ſi medicamento aut potione quis opus habeat, quo ipſi opus ſit, non cognoſcas: & ſi quae ſanari poſſunt, non ſanes: & quae ſanatu impoſſibilia ſunt, te ſanaturum recipias, quapropter, & in his explicandis erimus, quantum brevitas admittit, perſpicui.

§.XXXIX. In principio affectus hic difficulter cognoſcitur, quoniam pituita ſaepius pus mentitur cum tuſſi, & corporis extenuatione, in qua pulmones illaeſi manent, notante id Riverio *in praxi p.m.* 315. *Advertendum eſt diligenter*, inquit, *catarrhum contumacem in pulmonem defluentem ſaepe veram phthiſin ementiri; ſiquidem pituita putrida puris aemula per tuſſim excernitur, hinc ex putredine fiunt febres, ac corporis extenuatio conſequitur: attamen ita affecti diligenti curatione adhibita facile liberantur.* Et quamvis jubeant Medici ad Hippocratis imitationem, ſputum in aquam tepidam projicere, & ejus ſubſidentia, & conglomeratione in fundo pus colligant; quod ſi vero aquae innatet, & propter viſciditatem cohaereat pituitam eſſe concludant; tamen experimentum hoc ſaepiſſime fallere deprehendent mecum alii plures. Jubent etiam ſputum prunis injicere, ex cujus foetore pus rejici concludi poſſe docent. Verum enim vero, nonne alius quidam humor viſcidus ſimilem exalere poterit foetorem?

§. XXX. Errant ergo in hoc nonnulli Medici, quod putent, pus facile cognoſci poſſe, utpote quod in ſenſus incurrat; ſiquidem illud facillime Medicum decipere poſſe praeter illa, quae jam dicta ſunt etiam ex eo patet, dum obſervamus, pus phthiſicorum eſſe diverſum: raro album & aequale, frequentius vero ſubflavum, virideſcens, quandoque atrum, lividum, aut variegatum, conſiſtentia inaequali, foetens, ac cum multifario phlegmate miſtum: quae varietas inde oritur, quod pus non ſemper ex ſincero generetur ſanguine, ſed ex ſanguine aliis humoribus ad pulmones delabentibus miſto, quaeque facillime judicium Medici illudere poſſunt. vide cl. Sylvium *p.m.* 434.

§. XXXI. Ego itaque ante omnia corporis conſidero conſtitutionem, quod ſi illud characterem ab Hippocrate deſcriptum (de quo ſupra) prae ſe ferat, adſit inſuper tuſſis, ſive ſicca ſit, ſive humida, *quum plures ad plures abeant, qui nihil fere exſpuunt*, corporis extenuatio, *quum erratico quodam faciei & malarum rubore etiam ſubſequatur, de incipiente phthiſi nunquam dubitandum eſſe cenſeo.*

§. XXXII. Certiora ſigna diagnoſtica deſumuntur etiam a morbis praegreſſis, variolis, febribus malignis, haemoptyſi, pleuritide & aliis: ſi enim tuſſis remaneat

cum

Digitized by Google

cum corporis extenuatione & lenta febri, nullum eſſo dubium, pulmones inſigniter laeſos eſſe.

§. XXXIII. Quod ſi phthiſis nunc ſit confirmata, ejus ſigna adeo ſunt manifeſta, ut in ſenſus etiam incurrant. Talia ſunt tuſſis, reſpiratio difficilis, appetitus erraticus, nunc proſtratus, nunc naturali ſimilis, puris ſputum, corporis extenuatio, & febris lenta, quibus tandem certiſſimi teſtes ſuperveniunt: tumor pedum, pilorum defluvium, febris putrida, intermittens, & alvi fluxus. Verum ſi affectus non innotuerit, antequam hae ſupervenerint ſigna, tunc ſero ſapiunt phryges.

§. XXXIV. Quoad prognoſin: dicimus affectum hunc in principio aliquam admittere medelam, quia non ſtatim ab ulcere ſit phthiſis, ſed ſaltem a perdurante, & in tempore non curato; videmus enim in vomica rupto abſceſſu ſaniem per aſperam arteriam evacuari, ulcus mundari, & conſolidari, ſine ullo ſubſecuturae phthiſios metu. Interim hoc negari nequit, ut plurimum eſſe affectum chronicum, & lethalem, in progreſſu omnem eludens Medicorum operam. *Ingenue, fateor,* (inquit Timaeus *lib. 2. epiſt. 2.*) *in tota mea praxi quam triginta ſeptem annis exerceo, neminem ex iis, qui ulcere pulmonum affecti fuerint, integrae ſanitati reſtituere potui, etiamſi nihil intentatum reliquerim, quod ad curationem hujus mali ullo modo facere poterat. Nec ab aliis etiam celeberrimis Medicis quempiam reſtitutum vidi.* Et Johannes Crato trium Imperatorum Medicus conſilio 86. pag. m. 225. idem teſtatur inquiens: *difficillima autem eſſe curatu pulmonis ulcera, propter perpetuum motum, tuſſim, & quod medicamenta non facile permeant, ſciunt ac uno ore Medici fatentur.* Conſentit ipſe etiam Galenus, ſtatuens, exiguam ſanationis ſpem in ulceribus pulmonum ſupereſſe! Et quamvis multi phthiſeos curationem jactent, ipſemet etiam aliquos pro phthiſicis habitos curaverim, ſemper tamen credidi, maximum fuiſſe commiſſum errorem in morbi cognitione, qui tabes potius fuerit, in qua thorax ſalvis interim pulmonibus una cum viſcere uno, vel altero coctioni, vel ſanguificationi deſtinato laboraverit: hinc recte monet excell. Sennertus *cap. de ulceribus pulmonum*, attendendum eſſe, ne decipiamur, quandoquidem pituita craſſa, & ipſa puri ſimilis ſit: imo catarrhos interdum in pectus delapſos, praeſertim in juvenibus, deduci ad quandam conſiſtentiam puri ſimilem, exin ob putredinem febres fieri, & corporis maciem ſequi nunquam tamen revera phthiſin adeſſe, quum caro aliqua regeneretur ibidem pluribus oſtendit.

§. XXXV. Quoad tempus nihil certi determinari poteſt, quum alii citius alii tardius vitae curriculum abſolvant. In pluribus celeri pede tendit ad finem, in aliis lento gradu teſtudines imitatur, & tandem tarditatem ſymptomatum gravitate compenſat. Siquidem ſat cito ſi ſat bene. Dictator illa confirmat, *inquiens*: qui vero hujuſmodi morbos habent partim ab his brevi intereunt, partim diutius tempus extrahunt: differt enim corpus a corpore, & aetas ab aetate, & affectio ab affectione, & tempus a tempore, in quo aegrotarint. Et aliqui majorem tolerantiam in morbis habent, alii omnino ad tolerandum impotentes ſunt. Proinde certitudo exacta temporis in quo pereunt, non eſt, an longum aut breve futurum ſit. Neque enim hoc tempus certum eſt, quod quidam definiunt, & plerumque neque hoc ipſum ſuppurat. Differt enim, & annus ab anno, & tempus a tempore.

§. XXXVI. Reliqua prognoſtica ab eodem mutuabimus Auctore, quum ille nunquam dicendus ſit Medicus, qui non magnifaciat Hippocratem. Periculoſior affectus hic in autumno, qui tabidis malus. *aphor. 10. ſect. 3.* Periculoſior ſi in manus imprudentis Medici incidas, qui violentis pugnat remediis; hinc tabidos per ſuperiora purgare caveto. *aphor. 8. ſect. 4.* Qui tabe vexantur, ſi ſputum quod extuſſiunt, carbonibus injectum, graviter olet, & capilli defluunt, lethale. *aphor. 11. ſect. 5.* Quibus tabe laborantibus capilli defluunt, ii diarrhoea ſuperveniente moriuntur. *aphor. 12. ſect. 5.* Tandem mortem praedicit ſenex noſter *aphor. 16. ſect. 7. Ex puris ſputo, tabes,*

bes,

Digitized by Google

bes, & fluxus malum. Poſtquam vero ſputum ſupprimitur moriuntur. Putant omnes fere Medici mortem inferri a purulenta materia vias reſpirationis obturante, & ignem vitalem ſuffocante. Verum longe aliam rationem, & multo ſolidiorem ſuppeditat nobis clar. Sylvius *in ſuo de phthiſi tractatu p.m.* 470. Quod ſcilicet cauſſa non poſſit aſcribi ſatiſcenti naturae, ſed quod potius quaerenda ſit in humoribus ad ignis vitalis in corde adeoque vitae conſervationem abſolute neceſſariis, aut deficientibus, aut ita vitiatis, ut igne vitali ſenſim langueſcente, antequam plane extinguatur, ſanguis primum operibus ſuis praeſtandis plane ineptus factus, tum partibus ipſis, laeſis praeſertim, calorem vitalem parciſſimum promat, tum ipſi puri generando materiam pauciſſimam largiatur. Hinc videmus etiam eadem ex cauſſa paulo ante mortem labia vulnerum, & ulcerum fieri ſicca, & paucum vel nullum reperiri in illis pus hocque pro lethali ſigno habendum eſſe norunt etiam chirurgi.

§. XXXVII. Nunc ad curationem progrediendum eſſet: verum quum antea probaverim confirmatae phthiſis curationem vel impoſſibilem vel maxime difficilem fore, operae pretium erit, omnes nervos praeſervationi impendere, & modum proponere, quo affectus hic periculoſus evitari poſſit.

§. XXXVIII. Diximus cauſſas eſſe varias: ſi itaque phthiſis metuatur ab humoribus acribus, & ſanguine fervidiore, qualem omnes habent cholerici, leniter educantur, & ſanguinis fervor alterantibus cichoraceis, & tamarindinatis temperetur. Quod ſi quis deſtillationibus ſit obnoxius, praeter illa quae jam propoſuimus conveniunt humorum acrimoniam corrigentia. ver. gr. pilulae de cynogloſſa, de ſtyrace, cachunda Indica, bolus Armena, conſerva roſarum, interpoſitis ſaepius pilulis cephalicis Dn. D. Kranzii, quondam Conſiliarii, & Medici cubicularii Hanovienſis celeberrimi, quae ad ſcrup. ſem. ſumtae nunquam non felici ſucceſſu operantur.

§. XXXIX. Sin vero alius fiat haemoptycus, vel pleuriticus, vel alio morbo qui phthiſin poſt ſe relinquere ſolent, corripiatur, mature accerſat Medicum fidelem & prudentem, quo vas conſtringatur, pulmones corroborentur, ulcus mundetur, & tempeſtive conſolidetur. Et quum quaelibet tuſſis tandem pulmonum exulcerationi anſam dare poſſit, quovis modo convenientibus medicamentis compeſcenda erit.

§. XL. Malum hoc etiam ſtudioſis infeſtum eſt, qui non raro contabeſcunt, non tam ſtudiis, quam, ut Thirmalrio videtur, a candelarum fumo in Muſaeis undique clauſis copioſe hauſto laeſi, & emaciati. Et quamvis aliqui noctu in plateis, & ſub dio ſumum illum inſpiratum magnis clamoribus, & boatibus explodant iterum, tamen a nimia illa vociferatione majus ſaepiſſime incurrunt periculum, & malum malo augent, dum vaſe a nimia diſtenſione, & repletione pulmonum rupto non tam a fumo, quam ſanguine extravaſato in praeſens vitae diſpendium praecipitantur; quae omnia intermitti poterunt.

§. XLI. Multis, praeſertim virginibus, a prima Infantia pectus valde conſtringitur ad conciliandam venuſtatem, & elegantem corporis habitum; hinc mature contabeſcunt, & phthiſin incidunt, quam vitando arctiores illas pectoris conſtrictiones declinare ſicque corpus noſtrum ab illa praeſervare convenit. Satius ſane eſt, craſſam, pinguem, ſed non formoſam audire, quam pectore anguſto, & emaciato corpore ſuperbire, & phthiſicam vocari.

§. XLII. Qui nimio felium utuntur conſortio, & ipſorum halitum frequenter inſpitant, tandem fiunt phthiſici, quorum conſortium evitare quid facilius?

§. XLIII. Curatio praeſentis phthiſeos ſuis innititur indicationibus. Pus eſt expectorandum, ulcus mundandum, detergendum & tandem conſolidandum. Corpus reſtaurantibus nutriendum, ſymptomatum quoque habenda eſt ratio.

XLIV.

Digitized by Google

§.XLIV. Deſumuntur medicamenta ex conſueto triplici fonte:chirurgico,pharmaceutico, & diaetetico. Jubemus vero in confirmata phthiſi exulare purgantia, quae humores nutricios turbant, & fluxum alvi accelerant. Proſcribimus ſudorifera, quae ſuccum nutricium colliquant, febrem hecticam augent, & corpus magis magiſque exſiccant. Venaeſectionem fugimus, quia exhaurit liquorem vitalem, & mortem prae foribus ſtantem magno cum apparatu intrare jubet.

§.XLV. In phthiſi incipiente humores leniter evacuandi:latex ſeroſus alio ducendus:caput corroborandum, & catarrhus tollendus.

§.LVI. Ad evacuandum lene aliquot infuſum fol. Orientalium in decocto florum, & fructuum uſurpetur; vel in ſola mannae ſolutione acquieſcendum erit. Latex vero ſeroſus per fontanellam, veſicatoria, ſetaceum & alia educatur, & a pectore revellatur: tandem caput per exſiccantia anticatarrhalia confortetur, quem in finem morſulos de thure recommendo.

℞. *Sem.coriand.ppt.*unc ſem.*nuc.moſch.thuris albiſſ.*ā̄ā.unc.iii. *liquirit.maſtich.* ā̄ā.drach.ii.*rubeb.corn.cerv praep.* ā̄ā.drach.j. *conſerv.roſar.rub.*unc.j. *ſacchari albiſſ.* q.ſ.f.l.a morſul.

§.XLVII. Puris evacuationi,& expectorationi inſervit balſamus ſulphuris aniſatus, a Sylv.tantopere recommendatus. *Nullum.* dicit, *hactenus reperi medicamentum, quod vel externe, vel interne uſurpatum citius tutiuſque non tantum mundaverit, ſed inſuper conſolidaverit recentia ulcera, atque ſulphuris balſ.* Et ipſe fateor, me ſaepiſſime egregio cum ſucceſſu idem expertum eſſe: unicum hoc ſaltem obſervetur, ut lente praeparetur, qui alias empireuma redolet, & acrior evadit, axungia canina, ſperma ceti. aqu.pulmon.vituli.loch.ſan.& expert. antiphthiſ. veron. ſarſar. ſirup.de nicotian.de pede cati,loch.de pulmon.vulp.&c.

§.XLVIII. Detergitur ulcus, & tandem conſolidatur conſerva roſarum rubrarum, quae multis ſatisfacit indicationibus, quamque ſuſpectam nihilominus habet Sylvius, propterea quod ventriculus, & inteſtina ab ejus uſu multo phlegmate repleantur, appetitus proſternatur, & non raro frigus circa ventriculi regionem percipiatur. De quo ſuum cuique judicium eſto liberum. pulv. veron. ſymphyt. maj.ſalv.variiſque decoctis vulnerariis ex tuſſilag.veron.ſalv.marrub.ſcabioſ.acrimon.heder.terreſtr.botrys,& pulmonaria aliiſque paratis, quorum copiam diſpenſatoria ſuppeditant. Tinctur.antiphthiſ.Timaei a Guldenklee:antimonio diaphoretico &c. Formulas nō ſemper addo, quum omnes illos aegros infelices eſſe putem, qui ex libris curantur. Certe non quilibet ex libro poterit eſſe Medicus, quamvis ex libro doctus, quilibet eſſe poſſit. In hoc negocio una vel altera cautela a viro in praxi experto communicata plus proderit medicinae ſtudioſu, quam locupletiſſima quaedam Bibliotheca medica.

§.XLIX. Sequentia a Zvvoelffero tradita optimo ſucceſſu propinavi, quorum deſcriptiones, & compoſitiones apponere lubet.

℞. *Rad.recent.ſymphyt.major.*unc.ſem.*rhin.opt.& el.*unc.j. *herb.recent.veron. hepat. noh. tuſſilagin. plantagin. min. ſcabioſ.* ā̄ā. unc. ii. *roriſmarin.* drach. vi. inciſ. coque in lacte caprill. recent. mulct. ac depurat. lib. vi. ad remanent. lib. iv, fiat colatura cum expreſsione. Colaturae dum adhuc fervet injice *conſerv.roſar. rubr. recent,* unc. vii. *cinnam. opt. inciſ.* drach. iii. quum refrixerint, coletur, & filtretur.

℞. *Pinear. mundat. piſtacior. decortic,* ā̄ā. unc. i. ſem. contuſ. opt. in mortar, emulgeantur cum aqua hordei vel ſero lactis caprill. depurat. & clarific, in quo limac.num.vi.probe purgati parum ebullierint lib.ii.ſem.f.emulſ.colat.add. *ſir. ex ſucc.tuſſilagin.*unc.ii.miſ.

§.L. Multa ſunt, quae alias ab Auctoribus recommendantur,ſed vix unum reperies, quod expectationi ſatisfaciat, Nonne Mynſichtus aquae ſuae antiphthiſicae

tan-

Digitized by Google

tantas tribuit laudes, ut audeat ſcribere, quod ſit aqua mirabilis operationis, & expertiſſima ad curandam phthiſin? & hominem ex hujus liquoris uſu fieri valde pinguem: ſed quid opus haberemus tot verbis, ſi rerum teſtimonia adeſſent? de reliquis ſimile eſto judicium.

§.LI. Tandem corpus reſtaurandum, humectandum, & nutriendum: ſymptomatum quoque habenda erit ratio; id quod fieri poteſt partim medicamentis, partim alimentis: ſane ſi in ullo alio morbo exacta diaeta quid praeſtare poteſt, in hoc praeſtabit plurimum. Novi nobilem quendam Aulicum in aula Caſſellana, qui diaetae legibus exacte obſervatis hactenus hujuſmodi morbi violentiam feliciter declinavit.

§.LII. Sit itaque cibus boni ſucci ex avena, hordeo, oryza, cancris fluviatilibus, piſcibus ſaxatilibus: ex carne vitulina, agnina, caponum, perdicum, gallinarum, earumque pullis cum ſaccharo roſaceo coctis, quos tantopere depraedicat Foreſtus: potus ſit cereviſia tenuis, decoctum chinae cum radicibus farfarae, & liquiritiae paratum, aqua ſaccharata. Lac utramque abſolvit paginam ſaepius ſumtum; nutrit butiroſa, caſeoſa conſolidat, & ſeroſa parte abſtergit. Recommendatur vero lac humanum, aſininum, ovillum & caprillum, capra convenientibus herbis prius domi nutrita. Quod ſi huic diaetae ultimum, quod adhuc in hoc malo eſt remedium addas, tum ſi non aegri vita, ſaltem Medici fama ſalvabitur. Tale eſt ablegatio aegrorum ad montem Tabias: vel in AEgyptum, ſic enim illic ſulphureis effumigationibus, hic navigatione longa perituri ſunt; ut recte ait Timaeus.

§.LIII. E medicamentis corpus reſtaurantibus, & ſymptomatis occurrentibus pauca ſed ſelecta communico. Primum eſt gelatina Zvvoelfferi.

℞. *Caponem unum eviſceratum, in particulas minutas conſciſſum, & oſsibus probe conquaſſatis. Hepatis, cordis, pulmonum, vituli* āā. partem dimidiam, *pariter conſciſſam, limacum recentium ſale, & aqua ſaepius purgat.* num. xx. *hepat. gallin. conſciſſ.* num. iv. *cancror. fluviat.* num. xx. *rad. recent. conſolid. maj. in taleol. conſciſſ.* unc. i. ſem. *herb. recent. ſcabioſ. veron. plantag. inciſ.* āā. unc. i. *flor. recent. roſar. rubr.* unc. i. ſem. *hepatic. roriſmar.* āā. drach. ii. *ſucc. tuſſilagin, rec. expreſſ. ſeri lact. caprill,* āā. unc. x. *cinnam. nuc. moſch.* āā. drach. ii. *mac. croc.* āā. drach. i. *rad. chin. elect. in taleolas conſciſſ.* unc. i. ſem. haec omnia conſciſſa immittantur lagenae ſtanneae, quae clauſa, & veſica obducta coquatur in alio vaſe aqua repleto per hor. 5. vel 6. peracta coctione, & remittente pauliſper fervore, aperiatur lagena, & omnia exprimantur per linteum novum. Expreſſum condiatur modico ſale, macere & cinnamomo. [illegible] gelatina in patina ſtannea vel terrea.

§.LIV. Alterum eſt aqua clareta. [illegible]

℞. *Aqu. capon. deſtill. cum pulmon. recent. vitul.* unc. vi. *ſucc. veronic. heder. terreſt. tarax.* āā. unc. iv. *conſerv. roſar. bellid.* āā. unc. iii. *mali citr. integr. raſp.* unc. iv. deſtillentur, & aqua deſtillata dulcoretur ſaccharo Candi ad gratiam.

§.LV. Tertium eſt pulvis pretioſus, ſed arcanus.

℞. *Farin. hordei recent.* lib. iv. *ſacchari* lib. i. miſc. & in ollam vitreatam repon. Poſt obducta poſt paſta indatur olla furno, recente pane cocto jam inde extracto; donec miſtura in unum coëat. Dein denuo in pulverem redigatur maſſa, addendo *ſacchari penid. Cand.* āā. unc. j. reponantur denuo in furnum ut ſupra. Poſt extractionem contunde maſſam in pulverem, de quo ℞. lib. iv. adde *margarit. Orient. ppt.* unc. ſem. *pulver. Haly. recent. diſpenſ.* unc. i. miſc.

§.LVI. Quod ſi omnibus his rite, & methodice adhibitis morbus nihilominus ſua capiat incrementa, & ſymptomata illa graviora, quorum ſupra facta mentio, accedant, unicum quod adhuc novi ſupereſſe remedium corpori, & animae valde neceſſarium, & proficuum, tibi commendo, quo contentus ſtabis paratus inter brachia Salvatoris tui & vivere & mori.

℞. *Radic. vectae fidei. largiſſimae pietatis,* ſinceriſſimi cordis, certiſſimae ſpei *fol. ampliſſimae miſericordiae. flor. humilitatis, charitatis, jucundiſſimae clementiae, puritatis, ſem. caſtitatis. eleemoſynarum ā ā.* lib. innumerabiles. *herb. contritionis, confeſſionis, ſatisfactionis, myrrhae poenitentiae, thuris contemptus mundi, ſpec. diapoſtolorum, diamartyrionis, trochiſc. diaſanctorum omnium ā ā.* prout lubet.

Miſce in mortario conſcientiae, & terantur piſtillo doloris, agitentur baculo juſtitiae, cribrentur per paſſionem Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, & cum ſaccharo divini amoris diſſolvantur in aqua lacrymarum apud ignem latum tribulationis amaritudinis, & poenitentiae, cum patientia, donec fiat ſecundum artem conſcientiae recta confeſſio cordialis in morſulis, pura & ſincera mente quotidie guſtandis, maſticandis, deglutiendis. Soli DEO ſit laus, & gloria in aeternum.

DISPUTATIO XXIII.

DE DYSENTERIA MALIGNA,

RESPONDENTE

JOHANNE CHRISTOPHORO Bogelſang.

CRPUT I.

Proponit morbi definitionem.

VAriae dantur dejectiones cruentae, quae omnes improprie ac minus uſitate dyſenteriae vocari poſſent, ſive ex venis meſaraicis cruor ille ſine dolore, & ſine pure, a quacunque ibidem collectus obſtructione, effundatur, quod in illis saepius vidimus, quibus non fluunt catamenia, aut quorum lienis vaſa ſunt obſtructa: ſive vena quaedam ex caſu ab alto aut violenta percuſſione fuerit rupta; ſive venae haemorrhoidales apertae, quod multis eſt familiare: omnes, inquam, illae dejectiones, minus tamen uſitate, dyſenteriae vacari poſſent. Accipitur enim vocabulum *dyſenteria* generaliter omneſque profuſiones ſanguinis denotat, ſive ſit ſincerus, ſive aduſtus & faeculentus, ſive latice quodam dilutus, quod hepati communiter aſcribitur: ſpecialiter pro alvi fluxu cruento, & purulento cum torminibus inteſtinorum, & lancinationibus.

Accepit nomen a particula δυς & ἔντερον, inteſtinum.

Dicitur *maligna*, quia ex numero morborum eſt qui ſunt mali moris, ſimiles hominibus, qui mel habent in ore, in corde fel; qui aliud vultu prae ſe ferunt, aliud corde cogitant: non enim hic ſolum leonis robur, ſed & vulpis aſtutia timenda, ſaepius enim & Medicum, & aegrum, & aſtantes decipiunt, dum aeger, cum urina bona, & pulſu bono moritur.

Dyſenteria maligna eſt cruentus, & purulentus alvi fluxus, cum acerbiſſimo ventris dolore, anxietate, vigiliis & ſiti, a materia venenoſa, acri & inteſtina erodente ortum habens.

Noſtro gaudemus genio, & ingenio in generis poſitione, pro quo alii *inteſtinorum diſpoſitionem praeternaturalem*, alii eorundem *intemperiem acrem, & bilioſam*, alii denique ipſorum *exulcerationem* ſubſtituunt; quum morbus hic non ſemper proxime, & principaliter ab inteſtinis, ſed etiam a corde, & tota ſanguinis maſſa dependeat, ut in capite ſequenti, ſubjectum conſiderantes docebimus.

CAPUT II.

Subjectum explanat.

SUbjectum hujus morbi ſunt cor & inteſtina, quorum ſtructura ex anatomicis petenda; inteſtina enim, ut ſatis notum, ſunt vel tenuia vel craſſa, quae non ſemper aequaliter afficiuntur: nunc enim ſola laborant tenuia; nunc exulcerantur craſſa, mox utraque ſuos patiuntur manes.

Malignae illae, & acres particulae inexpiabile committunt laeſae majeſtatis crimen, dum, ut bellum hoc inteſtinum totam devaſtet oeconomiam, ipſeque balſamus vitalis comburatur, cor aggrediuntur, illum vitae focum, primum vivens, & ultimum moriens; hinc ſitis, anxietas, animi deliquia aliaque oriuntur mala: ab hoſte illo immani totum contremiſcit corpus, totius compagis ruinam diſſolutionem comminante; hinc deliria, varii motus convulſivi, & ſpaſmodici affectus excitantur, ſubſequente frigore cadaveroſo, quod ſaepiſſime obſervavimus.

Per conſenſum reliqua etiam patiuntur viſcera, ventriculus, epar, lien, & cerebrum, unde vomitus, angina & totius corporis gangraena: omnes enim qui hoc extinguntur morbo, pereunt ſphacelo, quod non ſolum propria experientia, ſed & aliorum obſervationibus confirmatur. Habemus conſentientem *Hippocratem*, quando mentionem facit dyſenteriae indolorificae, in cujus explicatione valde ſudarunt interpretes, quibus impoſſibile viſum fuit dari dyſenteriam indolentem; quod tamen practicis facile videre licebit. Cauſſam adſcribit *D. Dn. Wedelius, Profeſſor Jenenſis celeberrimus*, primo malignitati majori, quae in dyſenteria non ſinit dolorem ſemper obtinere primas, ut quae pleno paſſu ad corruptionem inclinat; ſecundo gangraenoſae inteſtinorum conſtitutioni; fingat enim quis, ſi illud dari non ſtatuit, cauterium indolens, quod ob agendi energiam omni ſenſu partem, cui applicatur, exuit: pari ratione corroſivi humores in tantum quandoque pollere poſſunt, ut omnem ſenſum triſtem excludant, inteſtinis quaſi ſphacelatis. Tertio, mentem ſimul laborare interdum, & doloris lancinantis faces non ſentiri in phrenitide alibique conſpicuum eſt. Vid. *annum tert. colleg. naturae-curioſorum pag. 82. obſerv. 43.* Confirmatur etiam anatomia cadaverum, vid. *obſerv. 96. anni tert. ejuſdem colleg.* ubi referente *Herm. Cummio*, dyſenteria maligna extinctum cadaver apertum haec dedit obſervanda: omentum fuit ſphacelatum, colore atro lividum: inteſtinum duodenum, & jejunium repletiſſima erant bile; ileon erat corruptum, & ſphacelatum: colon ad octo digitos corruptum: folliculus fellis maximus erat & bile repletiſſimus: bilis quae in eo reperiebatur, viridis erat ſicut gramen.

CAPUT III.

Agit de cauſſa proxima, & remota.

CAuſſa hujus morbi *proxima* eſt maligna intemperies totius maſſae ſanguineae, cordis & inteſtinorum: ſanguinis enim particulae factae acriores, praevia efferveſcentia impetu quodam in inteſtina ruunt, vaſorumque orificia rumpendo, rodendo, ſecando, & ipſos inteſtinorum poros deſtruendo, fluxum cruentum apoſtematico ſimilem excitant.

Acriores illae ſanguinis particulae poſſunt etiam appellari humores biliofi, aeruginoſi, ſalſi, pituitoſi ad ſummum corruptionis ſtatum deducti, quid de antimonio, helleboro, eſula, colocynthide &c. participantes: ita ut in partium facultate ex-

pultrice aut retentrice, quo nihil dicitur, cauſſam quaerere, aut cum aliis ad occultas confugere qualitates nequaquam neceſſe habeamus.

Fiunt autem acriores illae particulae, vel coctionum vitio, vel ipſius ſanguinis.

Coctionem quod attinet, eam triplicem ſtatuimus, unam in ventriculo & inteſtinis, alteram in hepate ac liene, tertiam in corde & ſanguine. Quae ut melius intelligatur, brevibus modus coctionis primae explicandus.

Praeſupponimus itaque omnem coctionem concipiendam eſſe tanquam ſpeciem quandam corruptionis; non enim poteſt fieri chylus, ſanguis, aut caro, niſi alimentum ſuo modo corrumpatur, in qua corruptione nihil perit; nulla enim datur in rerum natura annihilatio, ſed ſolum partes alium nanciſcuntur motum & ſitum: hinc in aqua communi ſolvitur ſaccharum, metalla vero in aqua forti: illius partes lubricae, latiſſimis corporis ſolvendi poris, facile ad aquae introitum ſeſe dilatantibus, immiſſae particularum ſitum, motum & figuram mutant: hujus vero particulae inſtar parvorum cuneorum, vel gladiolorum cuſpidibus ſuis rigidis metalla ſolvunt.

Eodem modo a ſaliva & dentibus in ore, in ventriculo vero a liquore acido (fermento) diſſolvitur cibus in ſanguinem mutandus, quae duo quum recte ſe habeant, totum in prima hac coctione abſolvunt negocium, ſolo adhuc concurrente calore, non tanquam diſſolvente, aut dirigente, ſed tanquam movente. Si enim liquor ille acidus ſui fiat juris, & laxatis habenis nimium & impetuoſius moveatur, inſtar cultri forti manu altius adacti penetrat, & mirandos edit in fame canina, pica, &c. affectus: hinc leo, ſtruthiocamelus & tigris, quae ſunt in continua quaſi febri concoctu difficillima digerunt ſolo hoc liquore acido, impetuoſius a magno calore moto; unde patet ratio, quare plus comedamus hyeme, quam aeſtate, plus in regione ſeptentrionali, quam meridionali.

Chylus ventriculo egreſſus novam adhuc ſubit fermentationem, cui negocio manum imponunt duo diverſi liquores, quorum unus amarus, alter acidus, hic ſuccus pancreaticus, ille bilis vocatur: amarus conſervat ſanguinis fluiditatem, acidus juſtam conſiſtentiam, & in hac fermantatione faeces ſequeſtrantur, reliquum vero per poros vaſorum meſenterii defertur in hepar & cor. Actio haec chylificatio dicitur, quae clare & perſpicue concipi poteſt, ſine ulla ſpecifica facultate, ſpecifico temperamento vel igni animali, analogo τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ.

Nec deſunt experimenta, quibus arte etiam confici poteſt chylus, de quo qui dubitat, adeat *celeberrimum illum Anglum, Robertum Boyle, Virum illuſtrem*, aut conſulat *ſolertiſſimum Venetorum Chymicum Tachenium.*

Tres illi liquores ſi a ſtatu naturali deficiant, ob particularum corroſivarum admiſtionem, quae ſive in cibo & potu lateant, ſive cum aëre deferantur in ventriculum & inteſtina, ſiſte ob exceſſum, aut defectum in ſomno & vigiliis, motu & quiete, & animi paſſionibus generentur, tunc loco coctionis fit corruptio, variique acres & corroſivi oriuntur humores, effervescunt, & mucum inteſtinorum abradunt, eorundem poros mutant ſecando & pungendo, ipſamque excedunt tunicam, & altius ipſam in maſſam ſanguineam penetrant, quae infecta iiſdem particulis malum malo auget.

Quod ſi extra coctionis culpam cum aëre contagium immediate maſſae ſanguineae per cutis ſpiracula, & arteriam aſperam communicetur, ſive iſtud exſpirarint cadavera mortuorum, ſive corpora decumbentium, aut etiam ab eorundem excrementis, vel locis paludoſis & putredine infectis fuerit ſuſceptum, totius maſſae ſanguineae immutatur textura, partium ſitus, & figura; hinc acres particulae impetuoſius ruunt per vaſa ad inteſtina, venarum orificia aperiuntur, pori ſanguine infecto implentur, tunicae exulcerantur, unde maligna ulcera, ipſaque dyſenteria excitatur, non aliter ac in hypercatharſi, aut aliorum venenorum aſſumtione id fieri ſolet.

Mo-

Modus propagandi contagium erit ſatis manifeſtus, ſi ſupponamus, ut revera ſit, ex quibuſcunque concretionibus effluere corpuſcula quaedam, quae ab aëre excepta, hinc inde deferantur: quae corpuſcula retinent naturam, & indolem illarum concretionum, e quibus exiere, ita, ut virtutem & efficaciam, quam antea in mole cernebas, in exiguis particulis invenias, quam energiam pro majori particularum mobilitate, & activitate exercent, ut in moſcho, ambra, & camphora videre eſt. Hinc certum eſt, e morboſo etiam corpore quotidie emitti vapores, ſeu morboſas expirationes & ſemina quaedam Hippocrati miaſmata dicta, quae ſimilem alio in corpore morbum excitare valent; non aliter ac exigua fermenti portiuncula ingenti farinaceae maſſae admiſta, & calore excitata totam facit fermentare maſſam.

Quare autem non omnes tam facile inficiantur, non quaerendum eſt in occulta aliqua, & ſpecifica craſi, ac diſpoſitione, ſed in partium fabrica, maſſae ſanguineae textura, & vaſorum exilitate, aut anguſtia.

Ad *cauſſas remotas* inter alias ſex res non naturales referendi ſunt fructus aeſtivi & autumnales; ceraſa dulcia, nuces avellanae, cucumeres, pepones, cucurbitae, fructus mori, frumentum corruptum, muſtum, uvae & aquae impurae; ipſe inſuper aër juxta varia anni tempora inquinari poteſt acribus effluviis, quae corporum noſtrorum poros ſubeunt, interiora petunt, & ſanguinem iiſdem inficiunt, conſentiente noſtro *Hippocrate* 3. *aph.* 11. *Inter anni partes ſi hyems ſicca, & aquilonia, ſi ver pluvioſum & auſtrale fuerit, aeſtate neceſſe eſt febres acutas fieri, & ophthalmias, & dyſenterias, mulieribus praeſertim, & viris natura humidioribus.*

Aſtra in haec inferiora nonnunquam venenoſos expirare alitus & morbos malignos excitare juxta *Paracelſum*, de eo merito dubitamus, acrius illud in conflictu oppugnaturi.

CAPUT IV.

De differentia.

Abſoluta cauſſa tam proxima, quam remota accedimus ad *differentias*, eaſque more recepto deſumimus vel *a ſubjecto*, vel *a morbo*, vel *ab ejuſdem cauſſis.*

Morbum ſi conſideremus, erit vel *in principio*, ubi leviter adhuc eroſa ſunt inteſtina, nihilque vel parum excernitur cruoris; vel *in augmento*, ubi malum profundius ſerpit, vaſorum orificia aperiuntur, & ipſa tunica corroditur, unde plus ſanguinis & puris excernitur: vel *in ſtatu*, ubi vera & manifeſta ulcerum ſigna, dolor vehementiſſimus & virium extremus languor.

Alia eſt mitis, maligna quidem, ſed non adeo contagioſa: *alia* peſtilens, graviſſimis ſtipata ſymptomatis: *alia* eſt cum febri, alia ſine febre: *alia* continua, periodica alia.

Ratione ſubjecti: alia originem trahit ex ventriculo, alia ex corde, alia in inteſtinis tenuibus reſidet, alia in craſſis.

Pro *cauſſarum diverſitate*: alia eſt ab aëre putrido, alia a victu pravo, alia a bile flava, alia ab atra bile.

CAPUT V.

In diagnoſin deducit.

Signa diagnoſtica tum dyſenteriae, tum malignitatis ſunt frequens alvi dejectio, eaque cruenta & purulenta, dolor ventris & tormina: excreta ſunt mucoſa, puru-

purulenta & cruenta; accedit febris, ſitis, nauſea, vigiliae, inquietudo, ſingultus, cardialgia, angina, delirium, motus ſpaſmodici, & plures eodem tempore decumbunt.

Partis affectae ſigna haec ſunt: ſi *gracilia* afficiantur *inteſtina*, dolores erunt circa umbilicum acerrimi, ibidemque aeger ſentiet crudeles puncturas, quas non ſtatim inſequitur alvi dejectio, ſed paulo poſt excrementa varia cum ſanguine commiſta excernuntur. Sin *craſſa* ſint exulcerata, dolor non eſt adeo vehemens, iſque infra umbilicum, quem ſtatim excipit alvi excretio.

Urina in hoc graviſſimo morbo plerumque in exigua excernitur copia, & aliquandiu ſervata innumeras exhibebit atomos, ſeu corpuſcula tartarea, & particulas arenoſas hinc inde in ſuperficie, & circa latera volitantes, quod a paucis forſan obſervatum, ſed firmiſſimum argumentum, morbum hunc a particulis acribus, pungentibus, & ſecantibus produci.

C A P U T VI.

Prognoſin inſtituit.

S*Igna prognoſtica* docent morbi eventum, & ex morbi idea, partis affecta, & cauſſis morbificis deſumuntur.

Omnis dyſenteria maligna periculoſa eſt; periculoſa, propter inteſtinorum exulcerationem, nam pars membranoſa non facile coaleſcit: periculoſa etiam, quia partes nobiles cor & cerebrum afficiuntur.

Facilius curantur inteſtina craſſa: raro vel nunquam tenuia.

A ſincera dejectione dyſenteria malum. *Hippocr.7.aph.23.*

Si ab atra bile incipiat dyſenteria, lethale. *4.aph.24.*

Singultus, angina, & motus convulſivi mortem denunciant.

Cibi faſtidium, & vomitus, malum, quia indicant materiae copiam.

Si dyſenteria laboranti veluti carunculae dejiciantur, lethale eſt. *aph.26.*

Si ructus ſuperveniant, & flatus, bonum, *Hippocr.6. aph.1.*

Bonum, ſi lienoſis aut maniacis ſuperveniat.

Si purus excernatur ſanguis periculoſum eſt.

Mulieres & infantes difficilius curantur.

Si extrema frigent, & interna uruntur, lethale eſt.

C A P U T VII.

Curationem docet.

C*Uratio* duplex eſt, prophylactica, & therapeutica.

Therapeutica ſuis nititur indicationibus, quarum ſunt quatuor.

I. *Intemperies maligna* indicat ſui correctionem per bezoardica & alexipharmaca, habito reſpectu humoris praedominantis, aetatis, temperamenti & ſexus.

II. *Inteſtinorum ulcera* requirunt ſui mundificationem & conſolidationem.

III. *Dolor* urget ſui mitigationem.

IV *Vires languidae* ſunt conſervandae & reſtaurandae.

I. Expugnator *malignitas*, ſerum per ſudores eliminando, omiſſis purgantibus, niſi aliud quid illa indicet. Obſervandum tamen, ſemper eligenda eſſe bezoardica temperatiora, ne febris augeatur, & ſanguis magis colliquetur. Exempli loco ſint ſequentes formulae:

℞. *Spec. de hyacinth. corn. cerv. ſolar. terr. ſigillat. bol. Armen.* āā drach. ſem. miſc.

miſc. f. pulvis pro aliquot doſibus.

℞. *Fulv. bezoard. ſenn.* drach. ſem. *antimon. diaphoret.* ſcrup. ſem. miſc. f. pulv.

℞. *Lap. cryſtall. praep.* gr. xv. *unicorn. ver. lap. bezoar. Orient.* ãã. gr. vi. miſc. f. pulv. ſum. ut ante.

℞. *Opiat. bezoard.* drach. j. ſum.

Exulent *purgantia*, ut antea dictum, ne fluxio fiat major: prohibitum enim eſt per locum affectum evacuare. De *vomitoriis* ſimile eſto judicium.

Improbamus *venaeſectionem*, niſi adſit manifeſta ſanguinis effervescentia, & urgentiſſima cauſſa.

II. *Ulcera* mundificari poſſunt ſequente clyſterer

℞. *Lact. vaccin. rec.* unc. x. *mell. roſar. unguent. canc.* ãã. unc. ſem. *vitell. ovi*, miſc. f. enema.

Deinde conſolidari hoc, vel ſimili.

℞. *Brod. gallin. cum pedib. vituli rad. ſymphyt. major. & tormentill. parat.* lib. ij. *ſucc. plantag. rec. expr.* unc. j. & ſem. *alum. uſt.* ſcrup. ſem. miſc. f. enema.

In uſu adſtringentium caute procedas, praeprimis quae per os ſumuntur. Convenit ex *Cratone conſerva roſarum cum theriaca*, quod erit inſtar omnium: experto crede Roberto. Ab iſtis magnis compoſitionibus, lacte uſtulato, & caeteris nugis abſtinendum.

Placent celeberrimi cujuſdam practici verba: in tanto hoc morbo vix pluribus quam tribus utor medicamentis, copiam enim vel potus, vel ciborum, vel medicamentorum vix unquam ferunt aegri. *Dn. D. Fauſius, Archiater Heidelbergenſis* p. m. ſequentia in ſecretis habuit, quae fideliter communico.

℞. *Amygdal. dulc. ambroſ.* lib. ij. *rhabarb. elect. pulver.* unc. iij. vel iv. miſc. & imponantur vitro, vitrum aquae moderate calidae, digerantur per horam, poſtea exprimantur more ordinario, ſign. *oleum rhabarbari.*

℞. *Pan. calid.* ex furno cum tota ſubſtant. confract. infund. *in aq. plantag. tormentill. burſae paſtor.* ãã. q. ſ. *cor. cerv. uſt.* unc. ij. *ſpodii* unc. j. *nucis myriſtic.* drach. vij. *galang.* drach. vj. *ſem. anthor. plantag.* ãã drach. ij. *myrtillor.* drach. vij. *cydon meſpilor.* ãã. unc. j. Infuſis per triduum adde *flor. balauſt.* drach. j. *ſucc. acac.* unc. ij. *rad. acor.* unc. ſem. deſtill. in Mar. baln.

℞. *Mic. panis ſecalin. calent.* lib. iij. *nuc. moſchat. raſ.* num. viij. *ſucc. pyror. ſylv.* part. ij. *vin rub.* p. j. Infuſis per 24. horas deſtill. ex vaſis vitreis.

Sunt & *ſpecifica* nonnulla, quae hoc in affectu extolluntur: *torma leporis*, *alumen crudum*, potui ordinario injecta: *hepar ſerpent. liquor. terrae ſigill. priapus cervi*, *ſpecies diaplantag. diamartis*, *Mynſichti*, ex quibus variae poſſunt concinnari formulae, ſi noſtrae non placeant.

III. *Dolor* mitigatur *theriac. rec.* ad unc. ſem. exhibita, *diaſcordio Fracaſtorii*, emulſione ex *ſeminibus 4. frigidis majoribus*, & *papav. alb. theriaca coeleſti*, quae Hanoviae proſtat, quam felici ſucceſſu ſaepius exhibui, ea ſiquidem malignitas expugnatur, fluxus cohibetur & dolor lenitur. Recommendamus itidem *pilulas noſtras antidyſentericas*, quarum baſis eſt *theriaca coeleſtis*; ſi earundem tres, vel quinque mane ac veſperi cum *aqua cinnamomi cydoniata* aſſumantur. Nec hic contemnenda eſt *panacea ſolaris Wildenganſii*, Lipſiae venalis, quam ſua hoc in morbo laude defraudari nolumus: quamvis ab Auctore in virtutum enarratione nonnihil peccetur in exceſſu, ut oſtendi caſu *collegio naturae curioſorum* communicato, qui videri poteſt *tom. tertio.*

Opium non audaci, ſed timida & prudenti manu exhibitum hic admiranda praeſtat; verum, quaeſo, chariſſime prudenter age & reſpice finem, ut intrepide aliquando poſſis reddere rationem villicationis tuae. Noſti procul dubio *Minadoum*, *Doctorem Patavinum* obſervaſſe, omnes illos dyſentericos, quibus conſilio

Me-

Digitized by Google

Medici opium exhibitum fuit, obiiſſe.

Lenitur etiam dolor clyſmate ex oleo hyperici, & ſevo cervino parato, cum drach. j. philonii Roman.

Eadem intentione praeſcribi poteſt ſequens linimentum.

℞. *Ol. nuc. moſch. expr.* drach. ii. *theriac. rec.* drach. i. ſem. *ſev. cervin.* unc. ſem. *ol. cydon.* q. ſ. f. unguent.

Princeps Robertus parat unguentum ex herba lunaria, & oleo momordicae, quod ſi ſpina dorſi inungatur, momentaneum eſt contra dyſenteriam auxilium. *Borellus* commendat anſerinum, & experimento conſtare ait, ſi plantis pedum applicetur, intra 24. horas ſiſti profluvium: poteſt etiam botyro frixa ventri applicari. Vel imponi poteſt *emplaſtrum* ex unguento dyſenterico, theriaca, terra ſigillata, & cera confectum. Laudatur *emplaſtrum de bolo*, cujus haec eſt deſcriptio.

℞. *Bol. Armen. cortic. mali corii. flor. roſar. rubr. ſicc.* ā ā. drach. v. *mirobal. citrin. maſtich. oliban.* ā ā. drach. ii. ſem. *caryophyll.* drach. i. gr. v. *ol. nuc. moſch. expr.* unc. ii. ſem. *maſtich. coct.* unc. v. *cerae* unc. ii. ſem. f. l. a. ceratum.

IV. *Vires* refocillari poſſunt pretioſo hoc cordiali, cujus ſcrup. i. ſumatur ter de die cum aqua naphthae.

℞. *Raſur. ebor.* drach. ii. *pulv. Marchion* drach. i. ſem. *ſcob. auri in ſubtil. pollinem redact.* drach. i. gr. xv. *bezoard. Or. ver.* drach. i. *unicorn. marin.* drach. ſem. miſc. f. pulv.

Vel ℞. *Tinctur. ſolis* drach. i. *eſſent. laudan. opiat.* drach. ſem. miſ.

Externe convenit aqua pro epithemate cordis, naphthae, borraginis, cum balſamo vitae, & aceto bezoardico.

Curationes magneticae non ſunt contemnendae; dejiciantur excrementa ſuper caput mortuum vitrioli, quod eſt ſecretum Doctoris *Cubefellii*. Tentavi hanc curam in juvene quodam cum alio Medico, collega meo, ſed ſucceſſus voto non reſpondit.

CAPUT VIII.

Diaetam praeſcribit.

Aër declinet ad caliditatem, ut ſit magis ſiccus quam humidus; pori enim ſunt ſervandi patentes, ut continuo maligni halitus a centro ad circumferentiam revocentur, motuſque contrarius ipſis concilietur. Hinc corpus probe eſt tegendum, ne vero ſudores propter inquietudinem, & continuas excretiones impediantur, ſit in promtu vas, quod aegri etiam decumbentis faeces excipere poſſit; cujus inventor fuit *Hildanus*.

Cibi ſint boni ſucci & facilis digeſtionis: juſcula ex hordeo, oryza & avena cum ſucco cydoniorum, granatorum, aurantiorum, citri & vino parata: caro gallinarum, turturum, perdicum, concedenda eſt; nocent piſces, lac, caro ſuilla &c.

Saccharata cane pejus fugienda, quia augent humorum fermentationem, & quid corroſivi continent, ſaccharo a lixivio e calce viva communicati: praeter hoc etiam facile bileſcunt. Memini legiſſe me in arte ſtructoria *Harsdorfferi* perdices ſaccharo nutritas praebuiſſe carnes amariſſimi ſaporis.

Potus, languente admodum facultate vitali, & non impediente calore febrili, ſit vinum rubrum, vinum cydoniorum, prunorum ſylveſtrium, tinctura roſarum, aqua foliorum quercus cum ſirupo acetoſit. citri, emulſio amygdalarum cum decocto cor. cer. uſti & aqua cinnamomi cydoniat. parata, aqua camphorata, vel ſequens julepus.

℞. *Raſur. cor. cerv.* unc. i. ſem. *rad. tormentill. acetoſae* ā ā. drach. iii. *aquae puriſſ.* lib. v. coq. ad remanent. lib. iii. ſem. in colatura ſolve *vin. granat.* unc. iii. *tinct. roſar.* unc. iv. *ſirup. acetoſit. citri, rubi idei.* ā ā. unc. ii. *corall.* unc. i. miſc.

Meo

Meo judicio multum proderit *cerevíſia* ex aqua *terrae ſigillatae Laubacenſis* parata. Mihi hoc in frequenti fuit uſu.

℞. *Conſer. roſar.* unc. iii. *papav. err.* unc. ii. *ſantal. rubr. rad. tormentill.* āā. unc. ſem. *cort. aurant. rec. limon. rec.* āā. drach. iii. *granor. maſtich.* āā. drach. ſem. Inciſis ac ollae vitreatae immiſſis ſuperfunde aquae fervent.& ebullient. lib. viii. Vaſe bene cooperto refrigerari permitto. Fiat poſt colatura ſaepius repetita pro potu.

Somno quovis modo indulgendum, quia vigiliae plus irritant fluxum; motus etiam nimius vitandus. Excrementa non diu aſſervanda, ſed ſtatim removenda in locum diſſitum, in quorum inſpectione valde periclitatur Medicus, & per quam facile infici poteſt: confidat itaque Deo ſuo, qui fidentem deſeruiſſe neſcit.

CAPUT ULTIMUM.

De curatione prophylactica.

TOtum negocium conſiſtit in legitimo *aceti theriacalis* uſu tam interno, quam externo, nec datur praeſtantius aut certius praeſervativum. Quod ſi tamen hoc non placeat, ſume jejuno ventriculo, & veſperi ante lecti ingreſſum *diaſcordium*, magnitudine nucis Indicae.

Rotulae etiam variae ex bezoardicis praeparari poſſunt.

Vinum hoc *medicatum* ſatisfaciet expectationi.

℞. *Rad. ſcorzoner. tormentill.* āā. drach. iii. *herb. abſinth. carduiben.* āā. m. iii. *ſcordii* m. ii. *menth.* m. ſem. *nuc. moſch.* drach. i. ſem. *zedoar.* drach. ii. *macis* drach. ſem. *flaved. cortic. citr. rec. detract.* unc. ſem. inciſa groſſe det. ad chart. ſum. ſpecies, ut & *Balſamus ſalutis.*

℞. *Rhabarb. elect.* unc. ii. inciſ. indatur cucurbitae vitreae, affund. vin. ad eminent. duorum digitorum, ſtent probe tecta in digeſtione leniſſimi caloris per 3. dies, quotidie bis vel ter agitando, dein affund. *ol. olivar. recent.* q. ſ. & probe miſta exprimantur ſub prelo: liquor expreſſus indatur cucurbitae vitreae, & ſpiritus vini abſtrahatur per deſtillat. in balneo: ſic remanet in fundo oleum tinctura rhabarbari impraegnatum, ſign. praeſervativ.

Alvus ſervetur aperta *pilulis angelicis* vel *polychreſtis*, quae in minori doſi, quam angelicae exhibentur, nec tantam poſt ſe relinquunt ſiccitatem.

Omnibus his palmam eripit *elixir. catholic. Dn. D. Geilfuſii*, variorum Imperii Statuum Archiatri celeberrimi, quod alternis diebus ſumtum alvum lubricitat & obſtructiones viſcerum tollit, inſimul etiam balſamicam conſervat ſanguinis conſiſtentiam.

His favente Numine divino, multos & me ipſum in peſtilentiſſima etiam dyſenteria, inter complicatos labores praeſervavi, ſubſtituens interdum loco elixirii *tincturam bezoard. Dn. D Michaelis.* Vitavi purgantia, & venaeſectiones: diaetam pro cujusvis conſuetudine conceſſi liberam; vinum juſſi bibere ad hilaritatem, non ad ebrietatem: Deo vero ſuſceptori, & ſoli refugio omnia mente laeta, & pia committere. Sic non timui a timore nocturno, a ſagitta volante in die, ſuper aſpidem, & baſiliſcum ambulavi, conculcavi leonem, & draconem; nam ille Deus longitudine dierum replebit omnes in ipſum ſperantes, & ipſis oſtendet ſalutare ſuum. Huic ſit laus & gloria ſempiterna.

Sequuntur obſervationes practicae.

I. JUvenis viginti aliquot annorum corripiebatur dyſenteria, tum temporis Hanoviae epidemia, cum teneſmo, & ſynceri ſanguinis excretione, pluſquã cen-

ties ſurrexerat praecedente nocte, cum magna cordis anxietate, ſiti, vigiliis, & atrociſſimis alvi doloribus. Vocatus clyſterem praeſcripſi, quem teneſmus non admittebat, cui tanquam urgentiori ſymptomati occurrebam ſuppoſitorio ex ſevo cervino, ſedato hoc paulisper ſingulis diebus uſus eſt enemate ex decocto florum roſarum rubrarũ cum ſucco plantaginis, & ſaccharo rubro. Vigilias demulcebat emulſio.

℞. *Amygd. dulc. exc.* drach. iii. *ſem. melon. exc.* drach. ii. *papav. alb.* drach. i. ſem. contuſa cum *aqu. pyror. ſylveſtr. ulmar. tormentill. contr. febr. malig.* ãã. unc. i. l. a. emulgeant. add. *lap. cryſtall pp. corn. cerv. uſt. pp.* ãã. ſcrup. i. *man. Chriſt. perlat.* ad gratiam.

Dolorem mitigavere pilulae noſtrae antidyſentericae numero quinque ſub tempus ſomni. Vires refocillavi ſequenti tinctura.

℞. *Tinct. roſar. aq. dyſenter. extract.* unc. iv. *ſir. papav. errat.* drach. iii. miſc.

Sitim fallebat aqua fol. quercus cum ſirupo acetoſitatis citri; hunc bolum magni ſemper fecit.

℞. *Extract. theriac. tormentill.* ãã. ſcrup. ſem. *ol. nuc. deſtillat.* gt. iii. *antimon. diaphoret.* ſcrup. ſem. cum *conſerva roſarum*. fiat bolus.

Evaſit poſt vigeſimum diem, quem charon jam cymba ſua expectabat.

II. Hodiernis non ſolum Medicis, ſed & antiquis Patribus religio fuit, purgare gravidas, ob abortus metum, qui facile ſequitur, recte *Hippocrates: Mulieri uterum gerenti ſi alvus multum fluat, periculum eſt ne abortiat.* Hujus canonis veritatem expertus ſum in uxore honeſti civis, quae dyſenteria correpta quinto menſe gravida, abortum quarto decubitus die patiebatur, ſubſequenti animi deliquio, fluxu continuo purulento, vomitu, extremorum frigore, & ſexto die morte. Quod ſi legitimus inſtat pariendi terminus, non tantum imminet periculum, quia ſuperveniente partu plerumque ceſſat dyſenteria. Uxor Dn. N. nata in Braſilia honeſta ſane, & modeſta matrona, dyſenterica ſed gravida, & partui vicina, ſumto pulvere cordiali cum aqua cinnamoni cydoniata, peperit tertio die filium, cum ſanguinis copioſa excretione: paulo poſt omne ſubſtitit alvi profluvium, ego mane rediens diaetam praeſcripſi puerperae convenientem, cum admonitione, ne obſtetrix nimium lochiorum urgeret fluxum, ſicque valedixi cum gratulatione propter filium, parentis ſolatium, & matris remedium.

Primarius quidam civis laborabat dyſenteria maligna, quem paucis hiſce, ſed methodice adhibitis remediis per Dei gratiam curavi.

℞. *Pulv. bezoard. Sennert. dyſent. Croll.* ãã. drach. i. *Pannon. rubr.* ſcrup. ii. *ocul. cancr. pp.* drach. ſem. *unicorn. ver.* ſcrup. i. ſumatur drach. ſem. bis vel ter de die cum aqua pyrorum ſylveſtrium.

℞. *Rad. tormentill.* drach. iii. *flor. roſar. rubr. chamom. verbaſc.* ãã. m. ſem. *ſem. plantag.* drach. ii. inciſ. coq. cum lact. colat. unc. x. add. *ſev. cervin. ol. hyperic. ſolut.* unc. ſem. *ſucc. plantag.* unc. i. miſc. f. clyſter. Unicam ſumſit pilularum noſtrarum antidyſenteriacarum doſin, ſicque factae ſunt excretiones rariores, & non adeo dolentes: convaluit circa diem octavum, qui erat homo exſpleniatus, ſi credere fas eſt, adeoque nullis obnoxius lienis morbis, quo carebat, ſiquidem ante plures annos poſt graviſſimum animi deliquium rejecerat molem quandam carnoſam lieni non abſimilem, quam duo Medici vocati una cum Chirurgo pro vero habuere liene, ipſius vaſa, tunicam & parenchymaticam ſubſtantiam demonſtrantes, cum prognoſtico, brevi mortem ſubſecuturam. Verum duo illi Medici jam dudum hinc emigrarunt, vivente in hunc uſque diem cive hoc ſano, & incolumi, praeterquam quod contumaces ſemper patiatur alvi obſtructiones: meo judicio latuit maſſa haec parenchymatica in ventriculi fundo, ex cruore ibidem extravaſato genita, ſic memini legiſſe me in ephemeridibus Medicorum Germanorum (niſi me mea fallit memoria) quendam melancholicum per longum tempus de ventriculi morſu a rana, quam ibi nutriri perſuaſum habuit, conqueſtum fuiſſe, in cujus ventriculo

poſt mortem aperto inventus fuit quidam tumor carnoſus ranae non abſimilis.

IV. Vir 40. annorum diu geſtarat ulcera pedis manantia, quae (me diſſuadente) ſanaverat Chirurgus eo tempore, quo dyſenteria maligna in plures Hanoviae incolas ſaeviret, qua brevi poſt & hic affligebatur cum vehementiſſimis, & letalibus ſymptomatis: fateor & coram ſupremo reſpondebo judice, me generoſa adhibuiſſe remedia, ſed fruſtra ſemper in deterius ruente malo, ex quo tandem obiit. Nonnemo ex amicis opinatus fuit, me non vera tentare artis praeſidia, quod ut plurimum Medicis contingit, ſi res pro voto non ſuccedat. Reſpondi ego cum Jacobo: num pro Deo ego ſum? Et cum rege Iſraelitarum, reſpondenti mulieri exclamanti ad eum, ſalva me Domine; *te ſalvet Dominus: unde te poſſum ſalvare? De area vel de torculari?* Et bono fui animo, qui, quum ille meam accuſaret fidelem opem, ego ejus ridebam ſtultitiam, & ingratitudinem. O miſeram ſortem medicam, inquit Thonnerus, vel in hac mea grandaeva octogenaria aetate deplorandam. Quum tam fidelis opera diurna, & nocturna cura ac ſolicitudo ſaepius haud pro meritis muneratur, imo non raro cum diſgratia compenſatur, praeſertim ſi medela non ſuccedat ex voto, abſque ulla Medici culpa, ſed mere fatali ipſius morbi pervicacia, ut poenitentia ſit cum cordolio ſuppetias tuliſſe. Aſt aequo animo ferenda, quae inopinato accidunt, & ſunt immutabilia.

Magnam imaginationis vim eſſe etiam hoc in morbo maligno, ex ſequenti patet caſu: Piſtoris filius duodecim annorum dyſentericus, quum periculoſe admodum aegrotaret, media nocte petiit halacem, quem quum parentes obtuliſſent, totum comedit. Certum hoc eſſe inſecuturae mortis ſignum putabant moeſti parentes. Verum eventus longe aliud docuit; ſedato enim appetitu ceſſavit fluxus cruentus, & aeger praeter omnium expectationem convaluit.

Malignitas ſaepius totum inficit corpus, ut etiam poſt fluxus cruenti, & doloris ceſſationem per longum tempus aegri adhuc conquerantur de artuum laſſitudine, vertigine, & totius corporis languore. Matrona fluxui haemorrhoidum alias obnoxia, a periculoſa pilulis noſtris antidyſentericis liberata dyſenteria, variis adhuc per ſemeſtre tentabatur inſultibus, donec ſuborta in mala dextra inflammatione, & apoſtemate integrae reſtitueretur ſanitati. In infantibus vidi poſt dyſenteriae ceſſationem ſpinam ventoſam, varia ulcera, & cancroſa tubercula. Memini etiam, referre celeberrimum Horſtium, poſt dyſenteriam ortam fuiſſe ophthalmiam, arthritidem vagam, & tandem in genu apoſtema. Poſſem producere varios iſtiusmodi caſus, ſed hi pro morbi hujus indole cognoſcenda nunc ſufficiant.

DISPUTATIO XXIV.
DE COLICA.

RESPONDENTE

JOHANNE HENRICO HAPPEL, Kirckhaina Haſſo.

OMnium qui vivunt miſerrimam peregrinantium conditionem eſſe, viator, ſive per aperta camporum ſpatia, ſive vaſtiſſimas aequoris aquas dulcem tendat in patriam, iniquae & adverſae ubique coactus fortunae acerbitates perſentire, meritiſſime conqueri poteſt, quum omnia fere ſub dio in ejus perniciem videantur conſpiraſſe. Ipſe aether ferventiſſimo mox exaeſtuans calore corpus ejus ſudore diffluere facit; mox ſaeviſſimo horrens frigore omnes ejus congelas vires: aëris nimium humentis inclementia, jam nimia ferventis ſiccitate fauces ardore urente intemperies varie affligit; imo ipſa terra nunc montium aſperrimorum, & praeruptorum, praecipitumque collium altitudine, ſylvarum ſolitudinumque tri-

ſtiſſima faciei de felici in exoptatiſſimam patriam adventu deſperationis metu, anxiam percellit mentem: & quorum maximam ſaevitiem verbis deſcribere nequit, ventorum ſcil. horrendis procellis diriſque turbinibus, toto equidem itinere nihil triſtius moleſtiuſque accidere ſibi, altis conqueritur ſuſpiriis. AEquora enim ſi naviget, tantos ibi experitur auſtri boreaeque maria coelumque rapide ſecum ferentium rugitus, & murmura, ut ventis ſubmerſa puppis aquis obruta omnem vitae ſpem abjicere jubeat. Nec ſi per latos campos inceptum emetiatur iter, ventorum ſaevitiae exemtus eſt, cominus & eminus cum illis, & ab utroque latere colluctari neceſſe habet. Tantis difficultatibus, tantis moleſtiis peregrinantium ſubjicitur vita! Vita noſtra nonne tota peregrinatio eſt, ubi nemo mortalium adeo beatus, qui non, eheu! ſaepiſſime adverſis fortunae ventis concutiatur, & cum plurimis valetudinis ſuae hoſtibus confligere in gratiis cogatur? Inter quos colica ſonorae tempeſtatis inſtar intus furens tanta cum ſaevitia concutit viſcera, ut vitae navicula, ancipiti periculo fluctuans, parum abſit, quin evertatur, & ſubmergatur. Cujus tanta quandoque crudelitas, ut afflicti centies morbo brevi jugulante doloreſque abrumpente decumbere malint, quam crudeliſsimae hujus torturae perpetuo tolerare ſaevitiem. Hujus naturam praeſenti diſputatione deſcribendam antequam aggrediamur benigniſsimi Spiritus devoto pectore, & ardentibus precibus invocamus auxilium.

T H E S I S.

I. Medicus ad aegrotum accerſitus nec morbi nomen, neque nominis derivationem, nec aliud quicquam primario attendit, ſolum ad ſymptomata aegrum infeſtantia cogitationes dirigit, ut exinde certam morbi ſpeciem determinare poſſit. Hinc perfectam colicae cognitionem melius acquiri non poſſe exiſtimo, quam ſi primo ejus phaenomena, & apparentias conſideremus, propter quas hominem colica laborare dicimus, & poſt harum cauſſas explicatas ad ipſam medendi methodum tranſeamus; ut igitur omnia rite, & decenter, ſit theſ.

II. Tum demum, & decumbentem colica laborare dicimus, quando de dolore abdominis profundo, & fixo cum torminibus, & rugitibus, alvi aſtrictione, ut & urinae parca excretione conqueritur. Vel quoties vehementem abdominis dolorem, eumque lacerativum pungitivum, & vagabundum cum umbilici jam prominentia, & hypochondriorum inflatione, jam eorundem ſubſidentia, & umbilici verſus inferiora retractatione percipit. Supervenit vomitus bilioſus, acidus, pituitoſus; vel ſaltem continuum vomendi deſiderium, & nauſea angit: alvus interim eſt aſtricta, & urinae excretio in totum ſuppreſſa.

III Hae apparentiae ut clarius nonnihil explicari, & intelligi poſsint, quaedam extra ordinem ex oeconomia animali praemittenda eſſe operae pretium cenſemus, hactenus in lectionibus publicis, & privatis, ut & diſputationibus a Domino Praeſide ſaepius ventilata. Notiſsimum autem eſſe puto, cibum ori ingeſtum ibidem varie pro futura chylificatione in ventriculo praeparari, dum a dentibus tanquam a molenda in minutiora conteritur, & confringitur, quem ſaliva humectat, ut a lingua piſtoris fungente officio commodius ſubigi poſſit, & ulterius in oeſophagum protrudi, a quo muſculis ſuis ita a natura fabrefactis, ut ſpiritus animales certo, & convenienti modo influentes recipiant, ulterius offertur ventriculo, ollae naturae, ad fermentationem (coctionem primam alias dictam) ſubeundam deſtinatae. Hic liquor acidus ex mediae ventriculi tunicae glandulis, in quibus ex ſanguine arterioſo, & liquore animali generatur, per tubulos & poros in cavitatem ventriculi effuſus, omnem cibum, cujuſque qualitatis ſaporis, & odoris ille fuerit, adjuvante materia ſubtili, miſtione ſoluta in minutiſsimas confringit portiones, & reſolvit per modum quendam fermentationis, quae tamdiu durat, do-

nec omnis cibus in unam tandem cojerit maſſam. In hac fermentatione quoniam ex intimis fit reſolutio, portiones cibi minimae a ſe invicem recedentes majus occupant ſpatium, & ventriculum intumeſcere faciunt: peracta vero illa, ceſſanteque fermentantis maſſae motu, ventriculus ſua ſponte ſubſidet, & coëuntibus fibris chylus abſque ulla facultate expultrice in inteſtinum duodenum prolabitur, ubi a duobus liquoribus, altero naturae menſtruo, ab utroque latere ſcaturientibus, in efferveſcentiam novam priori longe citatiorem rapitur, in qua craſsiores ejus partes ad inferiora inteſtina naturae juxta leges praecipitantur, tenuiores vero, & ſubtiliores verſus inteſtinorum latera vibratae minutiſsimos partim vaſorum lacteorum, in quibus lac aemulantur, partim venarum meſaraicarum poros, & meatus ingrediuntur, ut ſanguis hic, in corde vero ſpiritus vitales exinde elaborentur. Quae quum prolixius alibi fuerint propoſita, in his quae ad inſtitutum noſtrum facere videbantur acquieſcimus; veritatis tamen avido eruditam de coctione in ventriculo diſſertationem Dn. D. Andreae, Profeſſoris in academia Francofurtenſi ad Oderam publici, celeberrimi, commendamus.

IV. Obſervari deinde neceſſe erit, vitam noſtram tamdiu durare, quouſque ſuccus nutricius perenni diſtributione omnibus partibus communicatur, quod in corpore noſtro praeſtat liquor vitalis, ſive anima vegetativa, & animalis ſive anima ſenſitiva. Liquoris vitalis certitudo tanta eſt, ut nemo unquam illam negaverit. Liquor vero animalis, quamvis ob naturam aëream & ſubtiliſſimam ſenſus fugiat, ex operationibus tamen, quibus ſe maniſeſtiſſime prodit, certiſſime probatur. Hic ex ſubtiliſſima & maxime activa ſanguinis vitalis portione per ſolam cribrationem per anguſtos arteriarum carotidum, ipſiuſque cerebri poros ſeparatus a craſſioribus ſanguinis portionibus, per proprios ductus & canales in univerſas corporis partes, cum pro ſucco nutricio partibus apponendo, tum pro ſenſu & motu praeſtando continue defertur & influit. Siquidem omnibus partibus ſenſu praeditis natura fibras nerveas, alibi ſanguine circumfuſas. alibi vero exangues conceſſit, a quarum motu ſpiritus animales nunc in hanc, nunc in illam determinantur partem. Si enim fibrae illae nerveae, ſpirituum animalium copia ubique refertae, & quaſi diſtenſae, a tangibilium ictibus feriantur, impulſum quemlibet per nervorum ductus ad commune ſenſorium deferunt, non aliter ac fidium chorda in uno extremo pulſata in momento in altera extremitate ſimilem excitat motum. Quod ſi motus ille fibrillarum nervearum fuerit proportionatus, juxta naturae leges, poſitoſque limites, nulla in corporis oeconomia advertitur ἀταξία: quamprimum vero impetuoſe moventur, convelluntur, corrugantur, aut in ſuo ſitu turbantur, dolor pro diverſitate objecti improportionati vel lacerativus, convulſivus, pungitivus, diſtenſivus, aut gravativus. Ipſorum etiam ſpirituum animalium ordo non parum turbatur, quum in varias anomalias rapi videntur.

V. Sicut enim caeteri ſenſus externi, quamdiu organa ipſorum ab objectis proportionatis & mediocribus naturae amicis afficiuntur, nullas exorbitantias committere ſolent, ita etiam hoc in ſenſu tactus obſervari ſolet, utpote qui cum reliquis in ſenſationis ratione formali, motu ſcilicet ſive pulſatione, convenire videtur, ut non abſque ratione unicum ſaltem omnibus animantibus ineſſe ſenſum, nempe tactum, a nonnullis defendatur. Nam quoties radii luminares in retinam tunicam citra violentiam reflectuntur: quoties percuſſus aër mediocriter auditus pulſat organa: quoties tenuia corpuſcula tunicam interiorem narium, fibrillaſque linguae mediocriter afficiunt, & movent; toties viſus, auditus, guſtus, & odoratus citra ullam exercentur moleſtiam, & animae ſenſitivae perturbationem. Verum ſi non ſervatis limitibus incongruum quid & improportionatum in ſenſoria irruit, ſtatim moleſtia oritur, & vis ſpiritibus animalibus, eorumque continentibus vaſis infertur, unde ſtrepitus, terrores, foetores, tinnitus, machinae

con-

Digitized by Google

concuſſio, vomitus, diarrhoeae, animi deliquia, aliaque graviora mala. Tali modo etiam ſimiles ἀταξίᾳ in ſenſu tactus, ejuſdemque organo facile ab objecto mediocritatem excedente excitari ſolent, de quibus nunc pluribus.

VI. Dolor ventris, quem pro primo affectus colici phaenomeno poſuimus, quandoque eſt profundus, & interna viſcera magis affligere videtur: & quamvis externe adeo exacte circumſcribi nequeat, ſitum tamen inteſtini coli non obſcure delineat. Alvus plerumque ſegnis eſt cum flatuum retentione, qui cum boatibus, murmure & rugitu per inteſtinorum longitudinem exploſi tunicas diſtendunt, cavitatem dilatant, fibraſque extendendo & quodammodo ſolvendo ſaevos excitant dolores. Oriri malum tum dicimus a debitae fermentationis in ventriculo ut efferveſcentiae in duodeno defectu, quam inſeparabiles comites, chyli, frigida, pituitoſa, & viſcida intemperies, aut nimia ejuſdem aciditas ſubſequuntur. Chylus itaque ſive ex ventriculi vitio, ſive bilis oleoſitate, aut ſucci pancreatici vitioſo charactere aceſcat, facillime fibras inteſtinorum pungendo & vellicando tales dolores excitare poteſt, praeprimis in illis, qui haereditario jure ad hoc malum ſunt diſpoſiti, quam diſpoſitionem in hoc conſiſtere ſtatuimus, quod a prima infantia fibras inteſtinorum valde debiles & tremulas nacti ſint, quae etiam a leviſſimo objecto improportionato cum doloris ſenſu affici poſſunt; hinc morbum hunc haereditario jure a parentibus in liberos propagari ſaepiſſime obſervatur. Quod ſi mucus ille, qui interiorem inteſtinorum obducit cruſtam, quem arteriolis exſudare credimus, ob ſanguinis diſcraſiam degeneret, & una cum bile & ſucco pancreatico, vel innoxiis adhuc, vel etiam corruptis, vitioſe efferveſcat, dolores colici in jejunis etiam, & quorum inteſtina ob longiorem inediam ſunt exinanita, excitari poſſunt. Et[illegible]um flatus generari videamus, quoties ſalia volatilia oleoſa incidunt in pituitam, ſtatuimus volatilis bilis portiones in lympham craſſam impingentes eam in ſubtiles halitus & flatus reſolvere, qui cellulas inteſtini coli diſtendentes faeces retardant, & animae ſenſitivae debitum influxum denegant, unde alvi tarditas, vel omnimoda conſtipatio.

VII. Alterum quod notavimus phaenomenon, erat parca urinae excretio. Inteſtina enim a flatibus diſtenſa majorem requirunt locum, unde vicina vaſa emulgentia comprimunt, ut materia pro generanda urina ad renes deferri nequeant: vel ſaltem ureterum meatus per compreſſionem occludunt, ut nec ſegregatum ſerum a ſanguine ad veſicam amandari poſſit, aut diutius in veſica aſſervari. Quae vero excernitur bilioſa eſt, & valde tincta, quoniam bilis in propria veſicula ob diſtenſionem colligi nequit, ſed regurgitat & effunditur in maſſam ſanguineam, ubi abundantius collecta urinam inten ſiori ſaturat colore.

IIX. Interdum tamen obſervantur dolores ventris vehementiores, lacerativi & lacinantes, qui ad tactum etiam exacerbari videntur. In lumbis crudelis percipitur dolor, umbilicus quandoque prominet & elevatur, mox verſus interiora retrahitur, & ſubſidet cum hypochondriorum moleſtiſſima vellicatione. Hujus colicae, quae frequentius affligit, longe aliam cauſſam, ſubjectumque eſſe multa perſuadent. Inteſtina enim, quae alias chyli faecumque receptaculum ſunt, omni carere culpa ſtatuimus, id quod & doloris ratio, ſituique ſolidiſſime probant. Si enim materia peccans in inteſtino colon ſtabularetur, ab unius aut alterius cathartici exhibitione, quod in priori fieri videmus, facile ceſſaret dolor, a quorum propinatione tantum abeſt, ut juvetur morbus, quin potius vehementius exacerbetur. Deinde quum dolor non ſit adeo profundus, ſed vagabundus, & lacerativus, indubitatum nervoſi generis affectionis teſtimonium exhibet. Quum ergo nec ex ventriculi, nec inteſtinorum vitio dolorificae hujus contractionis & torturae cauſſa ſufficiens deduci poſſit, merito partem affectam ſtatuimus eſſe meſenterium, commune illud variorum ſuccorum receptaculum, in quo plurimorum nervorum

vorum eſt congeries: in cujus plexus nerveos quum liquor nervoſus praeternaturaliter conſtitutus deponat recrementa ſua ſalina & ſcorbutica, illa ad orgaſmum, iiſque collecta ſua ſponte effervescunt, & fibrillarum ſenſibilium contractiones dolorificas excitant, ſaepius tamen ante plenitudinem aggravativam a lymphae, ſive ſanguinis, fibras alluentis, particulis diverſae naturae ad effervescendum mota, plenitudine irritativa totum contrahunt meſenterium, & vellicando umbilicum nunc prominere, nunc ſubſidere faciunt, hypochondriis una cum abdomine nunc diſtenſis, nunc collapſis apparentibus. Tales particulas ſibi invicem occurrentes varias effervescentiae ſpecies lucta ſua producere, ex febrium differentiis, dolorum diverſitate, aliiſque evidenter demonſtratur. Vidit illas adhuc tumultuantes in urina (quod admirationem & attentionem meretur.) Dominus Doct. Cneoffelius, de quo in anno 5. ephemer. Medicorum Germanorum.

IX. Alvus eſt obſtructa cum urinae vel totali ſuppreſſione, vel ſaltem ſtillicidio, propter inteſtina ſimul in diverſis locis varie diducta; aut retracta, fibrarumque motus perturbatos, & inverſos. Ureteres etiam propter motus iſtos ſpaſmodicos corruguntur & criſpantur, quae alias in admittẽdis iſtiuſmodi corrugationibus nõ admodum difficiles ſunt, ut in dolore nephritico clariſſime obſervare licet.

X. Interdum bilis flavae aut praſſinae ingens copia durante paroxyſmo impetuoſo vomitu rejicitur. Ex quo non ſtatim ſequitur, quod in ventriculo & inteſtinis haec collecta morbum produxerit, nec quod in propria veſicula, aut ſtomacho ad plenitudinem coacervata facultatem expultricem ſtimulaverit: quin potius vomitus ille eſt ſymptomaticus, excitaturque, quatenus bilis in cyſtide ſua contenta propter viſcerum ſpaſmos inde exprimitur, & in ventriculi cavitatem defertur; vel quatenus ob conſenſum nerveum membranae veſiculae felleae, & ventriculi emulgentur, quod & aliis humoribus in hypochondriis contentis contingit; hinc ipſe ſuccus pancreaticus, non raro per aciditatem ſuam ſeſe prodens, ſaepius per ἀνακάθαρσιν eliminatur. Ubi vero cauſſa non eſt ſufficiens ad vomitum, utpote qui eſt vehemens & calida ventriculi concuſſio, movendum, continuum tamen vomendi deſiderium cum moleſtiſſima nauſea inde excitari ſolet.

XI. Has putamus cauſſas proximas & continentes eſſe apparentiarum, colicum affectum concomitantium. Remotiores poſſunt eſſe variae; temperamentum pituitoſum, billoſum, & melancholicum: aetas virilis & vitae ſtatus ſedentarius, quo & referenda nativa illa ad colicam in utero materno contracta diſpoſitio, de qua ſupra, plurimum ad morbi hujus geneſin conducunt, ut & ſex res nonnaturales, aër nempe frigidus, calidus: cibi pingues, craſſi, faeculenti, acidi: potus vappidus, & ſulphuratus: motus nimius; quies excedens, vigiliae, ſomnus, ira, moeror & triſtitia, quae omnia ſtrenue ſuam, licet modo diverſo, ad colicae productionem conferunt operam. Huc etiam referimus cauſſas praeternaturales, quatenus morbi praegreſſi materiam ad inteſtina transferunt, coctiones & fermentationes depravant, praeprimis vero intemperies cerebri, ſanguinis, lymphae, aut ipſius liquoris nervei a longo tempore contractae, efficaciter ad colicam inducendam concurrunt.

XII. Ex quibus omnibus varias poſſumus elicere differentias: dum alia eſt inteſtinalis, eaque iterum flatulenta, pituitoſo & biliosa; alia vero meſaraica, ſive convulſiva & ſcorbutica, eaque vel benigna, vel maligna. Alia eſt recens, alia inveterata, ſimplex, vel compoſita; alia periodica, vel continua. Alia eſt vera, vel notha & ſpuria, ad quam dolores ventris, qui a fortioribus & acribus medicamentis, potu & cibis inaſſuetis oriuntur, ut & nephriticam, quum calculos quandoque pro colica & contra, ob affectuam horum difficilem a ſe invicem diſtinctionem, judicetur, quum etiam hyſtericam, quatenus convulſiones & motus ſpaſmodici

dici in mulieribus ſuffocationibus uterinis obnoxiis ſaepiſſime pro colica tractantur, referimus.

XIII. Verum quum nihil majorem Medico apud aegrotos & adſtantes conciliare peſſit auctoritatem, quam de ſuturis contingentibus certa quaedam proferre praeſagia, ad prognoſin progredimur, & colicam ex inteſtinorum diſtenſione, aut punctione, ſive a bile, flatibus, aut ſucco pancreatico proveniat, curatu non adeo difficilem pronunciamus, quum ab unico etiam purgante, carminativo, aut acidum ſaturativo compeſci obſervatum fuerit. Majori autem periculo expoſita eſt meſaraica illa convulſiva, quam graviſſima nonnunquam excipiunt ſymptomata, paſſio iliaca, epilepſia, paralyſis: ſiquidem ſanguis ob fibrillarum corrugationes in ſuo motu impeditus, & plus juſto in tubulorum interſtitiis coacervatus inflammationes parit, unde miſerere mei, & gangraena. Saepius particulae irritativae motu retrogrado cerebrum occupant, & ſpiritus animales amplexae illos in varias anomalias ſecum rapiunt. Non raro nervorum orificia, aut ipſam etiam ſpinalem medullam occupantes mox univerſalem, mox particularem corporis, & membrorum cauſſantur reſolutionem. Eſt itaque graviſſimus affectus, vireſque fortes & integras requirens, hinc gravidis, puerperis, ſenibus, aut aliis morbis, exhauſtis viribus, ſuperveniens plerumque perículoſiſſimus. Certiſſimum etiam mortis periculum denunciatur, ſi ſingultus, delirium, vigiliae, ſudores frigidi, & extremorum refrigeratio a morbi vehementia ſuperveniant, tum enim vix, ac ne vix quidem, aegrum evaſurum pronunciare poteris.

XIV. Curationem primae colicae ſpeciei, quum levior ſit, & ex ſcorbuticae therapeia facile erui & addiſci poſſit: peculiariter pertractare ſupervacanei cenſemus laboris. In meſaraica vero duplicem curationem, in & extra paroxyſmum, ipſa ſuadet ratio. In paroxyſmo, monente Williſio, omnes ſuas curas Medicus ad duas has indicationes anxie deducere debet: nempe 1. quomodo materia illa morbifica plexibus meſenterii nerveis infixa reſraenetur, & continui ſolutio tollatur: 2. quum magnus adſit ſpirituum animalium fervor, qui ſaepius furore quaſi concitati curationem ad ſe divertunt, quomodo illa excandeſcentia demulceri & ſedari poſſit. Prius obtineri poterit clyſteribus leniter evacuantibus, antiſcorbuticis, diureticis, diſcutientibus & reſolventibus. Poſterius praeſtabunt anodyna, placativa, & mitigativa, ut & opium, ad quod in caſu extremo prudenti tamen circumſpectione tanquam ſalutis anchoram quandoque confugere licebit.

XV. Commodiſſime ut plurimum curationem a clyſteribus auſpicamur, qui quod fotus externe abdomini applicati, hoc illi intus praeſtare videntur, dum diffuſi in inteſtinis eorundem porulos intrant, & corpuſcula reſolventia exſpirant, quae materiam morbificam aggreſſa temperando, & attenuando eam corrigunt, ut vel fibrillae illa deliberentur, vel ad inteſtinorum cavitatem deducantur. Ejuſmodi clyſteres praeparari poſſunt ex emollientibus, demulcentibus, & anodynis, ver. gr. ex radic. alth. liquir. lilior. alborum, herba malv. biſmalv. althae. parietar. branc. urſin. violar. flor. chamom. ſambuc. melilot. hyperic. verbaſc. ſem. alth. carv. cumin. foenugraec. baccis lauri, juniper. Colaturae addantur primo benigniora temperantia & reſolventia, ſucceſſu vero temporis nonnihil fortiora ex hier. picr. elect. diacarth. diacathol. diaphoenic. caſſia, & aliis ſubſtituantur.

XVI. Verum haec & alia ſaepius irrito exhibentur conatu, & a morbi violentia eluduntur, clyſteribus non ſolum ſtatim ſine ullo levamine redditis, ſed & omnibus purgantibus exhibitis in abdomine ſubſidentibus. Siquidem inteſtinorum fibrae adeo ſaepe ſunt corrugatae, ut nec anima ſenſitiva excitari, nec illa in motum periſtalticum cieri queant. Tunc neceſſario ad validiora confugimus, quae quidem etiam particulis ſubtilibus, rigidis tamen & durioribus conſtant, ut fibras in debitum ſitum reducere queant. Videmus ſane motibus convulſivis & epilep-

ticis

ticis correptos, ſi implicatae manus, & contracti digiti ab adſtantibus ſenſim & placide in rectum extendantur, citius a paroxyſmo liberari: eodem modo ſpiritus animales facilius munere ſuo fungi poterunt, fibris corrugatis a medicamentis firmiter illis adhaerentibus, eaſque validis in partem contrariam vellicantibus, iterum debito modo extenſis. Atque hinc eſt, quod ab uſu horum medicamentorum primo dolorem exacerbari obſervemus, qui tamen poſtea in totum remittit. Laudamus itaque clyſteres antimoniales, quales apud Riverium, Sennertum, alioſque reperiuntur, non ſemel urgente ſic neceſſitate, felici cum ſucceſſu exhibitos. Purgantium vero uſum quod attinet, ea improbamus potius, tum quod dolorem exaſperent, tum etiam quod mortem accelerent, id quod clariſs. Wepferus celeberrimus Helvetiorum Medicus in ephemeridibus naturae curioſorum confirmat.

XVII. In applicatione fomentorum, & impoſitione topicorum ſumma cum cautela procedendum eſſe jubent practicorum experientiae. Calida enim illa carminativa, & diſcutientia, quae communiter imponuntur, ex tegulis calefactis, ſacculis, milio toſto, arena, & furfuribus, herbiſque reſolventibus, & intenſe calidis repletis, ſaepiſſime manifeſto cum aegri exitio adhibentur: quia ſalina illa recrementa, magis magiſque ab illis agitata, intenſiorem excitant calorem, imo inflammationem inteſtinorum, & meſenterii producunt, tandem in abſceſſum deſinentem, qualem in diſſecto cadavere praelaudatus Wepſerus obſervavit. Nobis ea maxime placent, quae ſedandi, & praecipitandi vi pollent: ver. gr. aqua arthritica ad extra, ſpir. ſalis armon. ſpir. lumbric. terreſt. liquor nervinus Generalis Rabenhaupts, qui omnibus palmam eripit; oleum ſaponis, ranarum, quibus alia carminativa ſucceſſu non contemnendo addi poterunt.

XII. Interea antiſcorbutica, & diuretica interne frequentius exhibeantur, quae materiam morbificam fundant, ſecumque ad vias urinarias deferant, qualia ſunt: aqua antiſcorbutica calida, vel prout ratio morbi & temperamenti exiget, frigida Timaeia Guldenklee, Phyſogona, ſpecifica Hertodi ex ſtercore columbino, quam cum interne, tum externe commendat Praeſes, ver. gr.

℞. *Aquae ſpecif. Hertodi contra colic.* unc. j. *ſpir. croc. compoſ. ejuſd.* gutt. vij. *ſal. ſuccin. volat.* gr. v. miſc.

Tinctura tartari vera, ſpir. ſal. armon. ſimplex & compoſitus, miſtura de tribus reformata, vel potius aucta, quam ita vocare jubet, ne contradictionem in terminis committam, ſi illam miſturam ſimplicem compoſitam vocavero. Interim credas, hanc ſimplici multo eſſe efficaciorem, & in movendo ſero celebrem. Spiritus terebinthinae, ſal volatile oleoſum Sylvii, pulvis corticum aurantiorum, aliaque balſamica continui ſolutioni occurrentia, & vitioſum acidum emendantia, id, quod tinctura proprietatis Mynſichti itidem praeſtabit. Ego omnibus praefero tincturam antimonii a ſolertiſſimo Caſſellanorum Pharmacopaeo & Chymico Jacobo praeparatam & elaboratam, quam apud Dn. Praeſidem videre & deguſtare contigit. Haec certe ut in aliis tum in ſanguinis, tum lymphae vitiis, ita & in hoc graviſſimo abdominis morbo ſuam meretur laudem a gutt. xxx. in aqua lumbric. magiſtrali frequenter exhibita. Ex his & aliis variae formulae ab artis perito, cui ſoli medicamenta praeſcribere competit, pro aetatis & temperamenti ratione concinnari poterunt. Quod ſi vero foecundiorem materiae medicae ſylvam tam quoad ſimplicia, quam compoſita deſideres, tibi inſtar omnium ſyſtema univerſae materiae medicae Gieſvveinii, nuper recens editum commendamus.

XIX. Saepe ſpirituum animalium excandeſcentia, conceſſis morbo indiciis, gravius portendit malum, & urgentioris ſymptomatis induit rationem; huic niſi tempeſtive occurratur, de aegri ſalute, & vita erit conclamatum: hinc, quo-

niam dictante Curtio, tempora praeſentia & ſegnes Medicos & lenta remedia non expetunt, mitigativa, & anodyna prae omnibus, ſepoſita etiam paulisper ordinaria methodo medendi, exhibenda erunt. Ubi varii varia jactant: ego in theriaca coeleſti nuper a praelaudato Dn. Jacobo Caſſellis praeparata acquieſco, utpote quae hactenus omnium ſatisfecit expectationi. Siquidem hanc in ſe efficacem reperit venerandus Senex, vir longo rerum medicarum uſu, & innumerorum caſuum tam in Apollinis, quam Martis caſtris varietate, experientiſſimus, Dum. Doct. Angelocrator, Archiater & Conſiliarius Haſſiacus graviſſimus. Hanc in ſereniſſimi noſtri Principis, Domini noſtri Clementiſſimi periculoſo inteſtinorum morbo, referente Domino Praeſide, feliciſſimo cum ſucceſſu ſaepius exhibuit nobiliſſimus & experientiſſimus Dominus Doctor Holſtein, Archiater Haſſiacus, & rerum chymicarum expertiſſimus. Quibus facile calculum addet celeberrimus Caſſellanorum Practicus & Phyſicus ordinarius Dominus Doctor Roſer, Archiater itidem clariſſimus, qui innumeris caſibus thaeriacae coeleſtis encomia confirmare poterit. Inter anodyna referimus etiam aquam theriacalem, quae vel per ſe, vel cum aliis miſta exhiberi debet. Nec ſequens pulvis, ad imitationem pulveris a celeberrimo Domino Doctore Ettmullero, confirmatae eruditionis Medico & Profeſſore Lipſienſi publico, in infantum torminibus commendati imitationem praeparatus, erit inefficax.

℞. *Ocul. cancr.* drach. ſem. *corn. cer. ſine igne ppti*, ſcrup. j. *corall. rubr. praep.* ſcrup. ſem. *myrrh. rub. pr.* gr. vj. *theriac. coel.* gr. iv. *ſal. vol. oleoſ. Sylv.* gutt. vj. miſc. f. pulvis.

Quibus volupe eſt ſtatim ad opium confugere, & aliorum monita alto deſpicere ſupercilio, illi tam facile famae ſuae incurrent naevos, quam facile aegrotum ad plures abire jubebunt. De cujus abuſu lege utiliſſimam Domini Praeſidis de opiatis diſputationem, in qua tantum abeſt, ut opiata reprehendat, ut potius ſocordiam in praeparando, & pluſquam barbaram nonnullorum in propinando audaciam, cenſoria caſtiget, & perſtringat gravitate.

XX. Interim cordialia, & confortantia quoque frequenter exhibenda erunt, v. gr. aqua cinnamomi hordeata, perlarum officinis uſitata, nucis moſchat. e typhis cervorum, e toto citro, florum aurantiorum, cordialis frigida & calida, Danica rubrica, zedoariae, aniſata. Spiritus confortativus per ſe, vel cardamomi ſatus, ſalis armoniaci aniſatus, ſuccinatus, coralliſatus, corticibus aurantiorum impraegnatus, Julepus gemmatus, confectio alkermes, de hyacintho. Sirupus liberantis, e toto citro, rubi idaei, caryophyllorum. Pulvis diachermes, cordialis pretioſus, Pannonicus ruber, &c. quae a prudentiori Medico in formulas facile redigi queunt.

XXI. Extra paroxyſmū, jubente ſic indicatione praeſervatoria, cauſſa morbifica tollenda, ſive illa in liquore nerveo, ſive arterioſo haereat, & purgantibus, vomitoriis, venaeſectione, expugnanda. Poſt aperitiva chalybeata, aliaque acſtuum ſuccorū temperantia & alterantia in uſum vocanda, qualia ſunt etiam omnia teſtacea, humorumq; acrimoniam imbibentia ex ebore corall. ocul. cancr. matre perlar. concer. &c. Primas tamen ſibi hic vendicant acidulae, quae refrigerando, praecipitando, & evacuando proſunt; nec non ſerum lactis tamarindinatum, vel ſuccis antiſcorbuticis impraegnatum. Accurata victus ratio ſervanda, fugiendo cibos flatulentos, crudos, viſcidos, fumoſos, ſale muriatico conditos, aut fumo induratos. Potus nocet gelidus: praeſertim ſi glacie, aut nive ſit infrigidatus, cerevisia recens, craſſa, turbida, non bene cocta, & defaecata. Vina ſulphurata, Francica, acida, Alſatica nonnulla, & Auſtriaca nonnulla calci affinia, & aliqua ex Neccerani s.

Econtra laudantur cibi boni ſucci & eupeptis aromaticis, ſalvia, roremarino, thymo, croco, modice conditis, vel etiam hepaticis, ſpinachia, aſparago, endivia, aceto-

Digitized by Google

acetoſa, cichoreo, capparibus, aliiſque alterati[vis]. Commendatur cereviſia clara, tenuis, & diuretica. Vinum Rhenanum, Moſellanum, e mitioribus Neccaranum, Helveticum rubrum, & quod caput fere eſt, Hirſchſtadienſe & Michelbacenſe, Moguntinae ditionis prope Aſchaffenburgum, quae arcanum quoddam contra colicam, podagram, & calculum poſſident. Tantum! Deo ſoli laus & gloria in perpetuum.

DISPUTATIO XXV.

DE HYDROPE.

RESPONDENTE

MARTINO JOHANNE HAESBAERT, Clivi-Clivenſi.

THESIS.

I. QUod Latini κατ' ἐξοχὴν hydrops a Graecorum ὕδωρ aqua, & ὤψ oculus, ſive vultus; vel etiam aſcites, quia abdomen inſtar ἀσκοῦ utris turget, dicitur. Verum quum haec valde trita ſint, inſuper etiam grammatica denominatio plane nihil ad medicam hydropis facit cognitionem, nolo in re inutili, & Medico cordato indigna tempus terere, ſed deſcribam medice hunc affectum, quod ſit.

II. Tumor abdominis, & plerumque etiam pedum, a lympha in abdomine reſtagnante ortus.

III. Notari autem velim, dari in corpore humano peculiaria quaedam vaſa ex pellucida ac tenuiſſima pellicula conſtantia, valvulis ſuis donata, & peculiarem liquorem lympha dictum a circumferentia, & omnibus partibus totius corporis ad communem ſanguinis fontem (cor) deferentia. Vaſa haec quum omnibus in partibus ſuccum nutricium a nutritione reſiduum, ut paulo poſt dicetur, ſuſcipere debeant, innumerabilia ſunt, nec certo determinari poſſunt; quoniam eo ipſo quo liquor quem continent, vel exhalat, vel effunditur penitus diſparent, & ob ſuam tenuitatem, & pelluciditatem a ſubjectis vaſis & membranis diſcerni nequeunt, ut loquitur *celeberrimus Practicus, & Anatomicus* DIEMERBROECK *in C. H. anat. p. m.* 98.

IV. Quum enim ſingulis pulſibus eo ipſo, quo arteriae intumeſcunt per poros tunicarum quaedam ſanguinis particulae, & ad nutritionem aptae in tubulos partium egrediantur, neque tamen omnes nutritioni uno momento impendi poſſint, quod reliquum eſt torrentis inſtar tubulos trajicit, & a vaſis lymphaticis ſuſceptum tandem diverſis oſtiis in ſanguinis Oceanum, quum paulo ante chylo, & ſanguini fuerit miſtum, denuo effunditur. Ex quibus evidentiſſime patet lympham conſtare ex ſucco nutricio, & ſpiritibus animalibus, qui delaſſati quaſi, & in rorem mutati idem iter cum ſucco nutricio emetiuntur, & in corde cum vivacioribus ſanguinis corpuſculis refecti iterum juxta motus leges cerebro advehuntur; neque enim poſſibile eſt propter obſtantes valvulas, quas in vaſis lymphaticis e Neotericis elegantiſſime demonſtravit FRID. RUYSCH, *celeb. Hagae-Comitis Anatomicus*, ut alium lymphae motum in ſtatu naturali oeconomiae animalis admittere poſſimus. Quae latius tum in collegio publico tum in privato ad praxin TIMAEI a GULDENKLEE deduxit ſemper mihi Parentis inſtar colendus *Dn. Doct.* WALDSCHMID, hoſpes & hactenus Praeceptor meus fideliſſimus.

Digitized by Google

V. Ne vero nomen lymphae tibi imponat, advertendum eſt, liquorem hunc proprie lympham dici, & quam maxime differre a nonnullis aliis ſuccis fermentativis, qui ope glandularum conglomeratarum in corpore humano elaborantur, nec niſi improprie nomine lymphae venire debent. Sic primum illud vitale menſtruum ſaliva in glandulis ſalivalibus, famoſum illud ventriculi fermentum microcoſmi *Alchaeſt* & *Archeus* in papillis miliaribus ventriculi, ſuccus vero pancreaticus a *clariſſimo* SYLVIO novis donatus elogiis in pancreate generatur, de quibus plura huc non ſpectantia apud *celeberrimum* BARTOLINUM videri poſſunt.

VI Progredior his praelibatis ad cauſſam proximam, quam lympham extravaſatam, vel reſtagnantem eſſe contendo. Peccat enim lympha quatenus fit valde acris, vel quatenus viſcida, & glutinoſa redditur. Utroque modo facile tenellula vaſa lymphatica dilacerare poteſt, ut qua data porta in cavitatem abdominis exſtillet, vel in muſculos ejus effundatur; vide theſ. 8. Si enim viſcidior reddatur, in motu ſuo perquam facile impeditur, & a tergo inſequenti obicem ponit, hinc aucta vaſa ultra ſphaeram ſuam extendi neſcia, confringit, & extravaſatur. Acrior vero reddita, rodendo continuum ſolvendo fores ſibi vi quaſi aperit, clauſtra ſua perrumpit, & abdomen intumeſcere facit ejuſmodi vaſorum dilacerationem facile fieri poſſe patet ex theſ. 3. cum vaſa illa adeo exilia ſint, ut tot annorum ſpatio Anatomicorum oculos effugerint.

VII. Neque neſcius ſum *cl.* SYLVIUM de vaſis lacteis ſtatuere, quod ego vaſis lymphaticis tribuo; nihilominus facile amborum ſententias conciliari poſſe perſuatum habeo. Siquidem non eo inficias, chylum cauſſam ſociam quandoque exiſtere, & in abdominis cavitate una cum lympha, ſi non ſemper, ſaltem ſaepius, colligi. A ſolo tamen chylo effuſo in cavitatem abdominis hydropem ſemper fieri merito dubito, quum nec ipſe *cl.* SYLVIUS hoc adeo acriter defendiſſe videatur, nec humor diſtenſionis abdominis cauſſa in cavitate ejus ſemper reperiatur, ſed in tubulis muſculorum, quandoque etiam innumeris in veſiculis teſte experientia colligatur. Vide theſ. 8. Fieri equidem poteſt, ut chylus viſcidior reſtagnans in vaſis lacteis meſenterii lymphae obicem ponat, quo minus alacriter inter ſuum emetiri poſſit, quae impedita qua data porta eructatur. Quod ſi ob vaſorum lymphaticorum diſtenſionem, vel etiam lymphae alio fluentis defectum vaſa lactea comprimantur, vel chylus incraſſetur, pigrius incedendo fatiſcit & ad plenitudinem collectus moleſtae ſarcinae inſtar in abdominis cavitatem ejicitur, lympham ibidem jam dudum exiſtentem non parum augens.

IIX. Colligitur itaque lympha frequentiſſime in abdominis cavitate, eamque penitus occupat. Nonnunquam in omento, peritonaeo, meſenterio vel etiam tunicam hepatis inter, & parenchyma reperitur, & quaſi propriis in veſiculis reſervatur: quarum aliquas ovi columbini, alias etiam ovi gallinacei, alias multo minoris magnitudinis in ſuſpenſi furis cava hepatis parte, demonſtravit *Guilhelmus Stratenus*. Calculum ſuum addit *cl. Diemerbroeck, inquiens*: ruptis hiſce vaſis (lymphaticis) interdum etiam contingit lymphaticum liquorem non effundi in abdominis cavitatem, ſed inter vicinas membranas effluere, atque tunc inde veſiculae producuntur hydatides appellatae, quibus hepar interdum intus, ſed frequentius foris nonnunquam etiam meſenterium aliaeque in abdomine partes ſcatere deprehenduntur. Quandoque tamen hiſtoriis medicis id confirmantibus in muſculorum abdominis ſpatia effunditur, eoſque ita diſtendit, ut abdomen ingentem in tumorem excreſcat, quae hydropis ſpecies, utut cognitu ſit difficilior, curatu tamen facilior & minori cum periculo conjuncta videtur. Talem hydropis ſedem, *Hippocratem* obſervaſſe ex textu videtur elici poſſe, dum poros carnium, & muſculorum ſpatia in ſanis ſanguine, & ſpiritu repleri, in aegris ſero & flatu ſtatuit. Vidit hydropem muſculorum abdominis in celebri quondam academiae hujus Theologo, mul-

Digitized by Google

taque notatu digniſſima de eo retulit vir experientiſſimus *Dn. D. Majus*, Profeſſor medicinae celeberrimus, & Praeceptor meus aetatem devenerandus. Plerumque autem fluctuat lympha in cavitate intra abdomen, quum enim plura vaſa lymphatica ex hepate prodeant, & per meſenterium ramificentur, inque commune chyli receptaculum vel etiam ductum thoracicum quotidie lympham deponant, non mirum eſt, ſi vaſa haec innumera ſauciata lympham adeo largiter in abdominis cavitatem effundant.

IX. In cauſſarum remotarum ordine ſtant omnia illa, quae lympham incraſſare, vel acriorem reddere poſſunt, praeprimis accuſamus ſex res non naturales, & praeternaturales. Aër ſi non ſolus ſaltem cum aliis concurrentibus cauſſis lympham coagulat, vel etiam acriorem reddit, quatenus vel frigiditate ſua tubulorum infert obſtructionem, vel calidior partes tenuiores diſſipando craſſiores magis magiſque inviſcat. Sequuntur cibi crudiores, viſcidiores, qui coctionem primam turbantes, poſt ubivis nocere ſolent. Prae omnibus male audit potus copioſior calidior, vel etiam frigidior: ſpiritus ardentes, & praeſertim ſpiritus vini, ſi liberalius & frequentius ſumantur plerumque hydropem accelerant, rationem dat *Deckerus in notis ad Barbette*, neque inſolens eſt, viſceribus aeſtuantibus ſi copioſius frigidus potus ingurgitetur, hydropem ſupervenire, quod meſſoribus aliquando accidere ſolet, de quo *Carolus Piſo*, & *Sennertus*. Quum enim tunc pori valde ſint dilatati, & tranſpiratio ſuccorum aeſtuantium ex improviſo denegetur ſanguini, facile fieri poteſt, ut & chylus, & lympha in meſenterio ſubito reſtagnent, & acriores facti avolantibus particulis acres temperantibus exitum vi quaſi parent in abdominis cavitatem. Faciunt huc motus violenti, percuſſiones ventris, caſus ab alto, a quibus cauſſis facile rumpi poſſunt vaſa lymphatica, vel lympha in motu praepediri. Diſſecuimus, *inquit Dn. Isbrandus de Diemerbroeck.* in ſua anatome *p.m.* 111. in noſtru noſocomio juvenculam 24. annorum, quae per ſexdecim annos aſcite detenta, indeque tandem mortua fuerat, in qua nullius viſceris manifeſtam laeſionem invenire potuimus: ſola aliqua veſicula lymphatica diſrupta, mali diuturni cauſſa fuiſſe videbatur. Crudeliter enim a parentibus in pueritia fuerat tractata, & ictibus pedum manuumque ſaepiſſime excepta, a quibus procul dubio aliqua vaſa lymphatica dudum diſrupta fuerant. Sanguinis per menſes, & haemorrhoides purgationes ſi ſupprimantur, plerumque acerſunt hydropem, quum ſerum fere ubique coacervetur, & ad plenitudinem collectum vaſa lymphatica dilaceret: ſin vero in exceſſu peccetur, & ſanguis nimium evacuetur, brevi quoque temporis ſpatio ſubſequi ſolet hydrops, propter exhauſtas partes fermentativas, & ſpirituum inopiam; hinc humores vel plane ſubſiſtunt, vel tardius ſaltem moventur, & ſpatii anguſti pertaeſi tandem mole ſua axigua vaſcula perrumpunt. Alii graviores morbi praegreſſi ſaepius etiam a tergo ſequentem inducunt hydropem, ut aſthma, febris quartana, febres ardentes, quo renum imbecillitas, eorundemque fermenti urinoſi defectus, vel corruptio referri quoque debent; non quaſi cum *Helmontio* velim ſolis in renibus hydropis quaerere cauſſam; hoc enim & rationi & experientiae repugnat, ſed ut notetur, poſſe lympham ob renum vitium in toto corporis habitu ita quoque corrumpi, ut etiam hac ex cauſſa nonnunquam calculoſi, & arthritici fiant hydropici.

X. Pater hinc quam frigide a *Galenicis* frigida hepatis intemperies accuſetur, quum talis nunquam dari poſſit. Et ſi haec eſſet in cauſſa, juvarent in curatione calida, ſed tantum abeſt ut illa proſint, ut potius valde noceant. Dent quantum velint calida, *dicit doctiſſimus Hoffmannus in methodo ſua medendi pag. m.* 340. nihil ſane efficient, praeter quod ſitim augeant, vires frangant, & morbo alimentum praebeant. Eadem facilitate reliqui quoque errores excutiuntur, quos apud cl. Sennertum, & Riverium videre licet, quaſi hepar cibos crudiores non attrahen-

do,

Digitized by Google

do, vel lien eos non digerendo hydropis exiſterent cauſſae, quum omnia falſa nitantur hypotheſi, & effectus cum ſuis cauſſis confundantur. In hoc ſane negocio multum praeſtitit cordatus *Sylvius*, oſtendens, viſcera in plurimis hydropicis abſque ulla reperiri labe, quod theſ. 9. *Diemerbroeck.* confirmat. Et ſi forte putredinis aut corruptionis appareat veſtigium, non pro cauſſa, ſed pro effectu lymphae acrioris, cui viſcera tamdiu innatant, id habendum eſſe cenſeo. Neque, Deo ſit laus, hoc ſaeculo amplius anxii ſumus de viis, per quas ſerum ex hepate ſalva manente ſubſtantia in abdominis cavitatem effundatur, de quo alias valde ſollicitus eſt *cl. Riverius*, quum vaſa ante deſcripta nobis legitimam hydropis ſedem, & cauſſam digito quaſi indigitent, ut ipſe *Diemerbroeckius*, alias novitati non adeo favens, loco antea allegato fateri cogatur, quod vaſcula haec vel eruſa vel compreſſa, & anguſtata, ut lymphaticum liquorem ſolito modo non deferant, & exonerent, hydropem inducere ſoleant.

XI. Devenio nunc ad ſigna: diagnoſin quod attinet, in principio hic morbus non ſemper adeo facile cognoſcitur, quoniam graviditas, pinguedo, flatus & alia Medicum nonnunquam reddunt dubium. Solent tamen inſtantem hydropem indicare ſigna diagnoſtica a reſpiratione, & pedum tumore deſumta; ſi enim haec mala diutius aliquem affligant, plerumque ſolet ſubſequi hydrops. Uxor Pharmacopoei Hanovienſis valde obeſa & plethorico corporis habitu praedita plures per menſes a laeviſſimo etiam motu reſpirandi ſentiebat difficultatem: tandem acutiſſimo hypochondrii dextri dolore corripiebatur citra febrem tamen, & tuſſim, urina erat lixivioſa cum copioſiſſimo tartaro, parietes matulae obducente. Res in principio videbatur poſita in anguſto, hepatis dolorem, flatibus forte malum augentibus, ipſe locus affectus indicabat: verum ſi hoc, quare nulla inflammatio, febris, & alia brevi ſequebantur? Ne tamen quid intermitteretur, quod ſaluti conferre potuiſſet, ſecta fuit vena, potione mannata corpus expurgabatur, exhibebantur carminativa, aperitiva, & pro more hepatica, nec externe Maritus ſumtibus pepercit, omnes evolvens pyxides, ut miſerae ſuccurreret conjugi: verum incaſſum! dolor enim quamvis parum remitteret, tamen nunquam penitus ceſſavit. Praedixit ſtatim hydropem adſtans Medicus, & dolorem ex continui ſolutione a lympha acriori vaſa lymphatica prope hepar dilacerante oriri Marito explicavit, nec fefellit eum augurium; elapſis enim aliquot diebus urinae quantitas conſueta imminuebatur, tandem intumeſcebat abdomen, & hydropis ſatellites magis magiſque prodibant, quibus omnibus elapſis quatuor menſibus finem fecit mors, quicquid etiam collegium medicum ibidem in contrarium moliretur. Ut merito continui hypochondriorum dolores periculi quid alant, neque locum habere poſſint querelae uſitatiſſimae. Sicuti etiam ipſi Medici cum vulgo interdum loquuntur quia inſons eſt & hepar, & lien, doloris autem vera cauſſa potius in peritonaeo viciniſque vaſis lymphaticis quaerenda. In hydrope confirmato tanto artificio opus non eſt, ut malum cognoſcatur; tunc enim praeter abdomen pedes tument, plus tamen interdiu quam noctu; hinc horis matutinis ceſſaſſe videtur tumor, brevi rediturus. Accedit tuſſis, ſitis urget, appetitus proſternitur, labia liveſcunt: facies & ſuperior corporis pars macreſcit: tempora collabuntur: Urina ut ut pauca tamen valde ſaturata eſt rubro colore. Reſpirandi difficultas de die in diem augetur, ut tandem vix in ſedili reſpirare poſſint. Quum vero ex horum phaenomenon explicatione affectus noſter magnam foeneretur lucem, operae pretium eſt, ut eorum veras, & genuinas cauſſas brevibus in ſcenam introducam.

XII. Sanguis chylo quotidie reſtaurandus, & lympha diluendus, & reficiendus, ſi ſuo pabulo defraudetur, quod equidem fit ob contumaces vaſorum lymphaticorum, & lacteorum in meſenterio, vel aliis etiam in partibus obſtructionem, in mixtione ſua magis magiſque laeditur, hoc eſt, intemperies viſcida ſanguinis au-

getur

Digitized by Google

getur, ut tantam ſpirituum animalium copiam in cerebro ſuppeditare nequeat, quantam humorum circulantium in circulum motus exigere videtur, praeſertim in partibus longe diſsitis, quandoquidem in itinere maximam partem pauci illi ſpiritus avolant; hinc eſt, quod pedes tumeant interdiu, quia ſuccus nutricius per vaſa lymphatica perpendiculariter contra gravidorum naturam aſcendens majori impulſu opus habet, quam quum deſcenderet, adeoque novum vigorem a ſpiritibus animalibus accipere deberet, qui quum pauci ſint, munere ſuo fungi neſciunt; unde humores reſtagnant, & calor valde imminuitur, donec motus eorum a calore ſtraguli adjuvetur; tunc enim alacrius moventur viaque magis expedita iterum circulatur, ut mane omnis fere videatur diſparuiſſe tumor.

XIII. Et quum in abdomine a lympha jam occupato diaphragma libere moveri nequeat, & ab aquarum mole prematur, reſpiratio erit valde laborioſa, ut hydropici non niſi erecto corpore reſpirare, nec citra anxietatem, & ſuffocationis metum ſupini jacere poſsint.

XIV. Interim appetitus languet: quemadmodum enim abdomen in parte concava ita obſtruitur a lympha ibidem reſtagnante, ut fere omnis denegetur tranſpiratio, ſic ipſa quoque viſcera in eo recondita, & inter haec ventriculus lentore foris obducuntur, ut calor partium ſubjacentium ex una in aliam migrare nequeat: quum autem coctionem juvare debeat hepatis, & vicinarum partium calor ſive corpuſcula ex illis quotidie avolantia, & per poros ventriculi foris intus ſpectantes ingredientia, neceſſe eſt, ut his excluſis coctio depravetur, fermentum enervetur, & appetitus proſternatur.

XV. Porro tuſsis adeſt, quae nunc ſicca eſt, nunc humida: partes enim lixivioſae, & acres organa reſpirationis titillantes, & pungentes tuſsim ſiccam inducunt: quod ſi aquoſi humoris portio tranſudet in pulmones, vel ipſis in pulmonibus pituita colligatur, tuſsis erit humida.

XVI. Ab iiſdem ſalibus lixivialibus inſatiabile fovetur bibendi deſiderium; quo enim plus bibuntur, plus ſitiuntur aquae, quia ob defectum lymphae in faucibus ſalia illa dilui neſciunt; hinc fibrae non ſine moleſtia continuo vellicatae ſimilem motum non minus moleſtum, quam inſuetum glandulae pineali, cui mens arctius juncta eſt, imprimunt, ut mens fere ſemper de ſiti fallenda cogitet.

XVII. Et quum hydropici ſaepius alvi tarditate laborent, ſciendum eſt, quod in ſtatu naturali plurimum ſeri ex glandulis miliaribus inteſtinorum (vel per poros foris intus ſpectantes ex abdominis cavitate) vel etiam ex arteriarum meſeraicarum extremitatibus in ipſa tranſudet inteſtina, & lubricitando alvum reddat fluidiorem. Verum quum ſerum nunc alio divertatur, pori etiam ſint obſtructi, & pars chyli celeri pede tranſeat, & in abdomen effundatur, alvus redditur ſiccior. Quo facit quod bilis craſsior, & iners reddita munere ſuo non fungatur, vel ob compreſſum ductum choledochum ad ipſa inteſtina pervenire nequeat.

XIIX. Urina nunc craſſa eſt nunc tenuis, ſemper tamen pauca, & ut plurimum valde tincta. Si enim in crebrioribus illis circulationibus paucum illud, quod ſanguini adhuc ineſt, ſerum ſalia lixivialia, & alkalica liberalius ſuſcipiat, & avidius imbibat, urina valde tingitur, quod in lixivii praeparatione norunt mulierculae. Et a ſalium copia penetrantiſsima graveolentia in hydropicorum urinis ſaepius obſervatur, ut tali urinoſo odore totum contaminetur muſaeum. Deinde ſi ſalia illa e ſinu ſanguinis non praecipitentur in renibus, vel alio deferantur, urina erit tenuis, ſemper tamen pauca, quia urinae materia in cavitatem abdominis largiſsime effunditur.

XIX. Quod ſi humores circulantes reddantur acres, non tam nutriunt, quam corrodunt fibras carnoſas; hinc eſt, quod partes ſuperiores extenuentur, & cadaveroſam induant faciem, muſculi ſubſident, collabuntur tempora, & reſtagnantibus

in

In labiorum tubulis partibus ſanguinis cruori magis ſimiles quam ſanguini, labia liveſcunt, nonnunquam plane nigreſcunt. Verbo, caro vix oſſibus haeret, & ubique mors ſua pandit inſignia.

XX. Quandoquidem autem hydrops in muliebri ſexu graviditatem nonnunquam mentitur, diſtinctiva tradam ſigna, quibus ab hac diſcerni poſſit. Obſervabis autem (1) abdominis tumorem, qui in hydrope aequalis magis eſt, quam in gravidis, in quibus acuminatus eſt, & ad praecordia ſurſum tendit. (2) ſymptomata, haec enim ſi elapſo uno vel altero menſe remittant, impraegnationem concludere fas eſt, quia hydrops quo ulterius progreditur, eo majores procreat maleſtias. (3) mammas, quae in hydrope extenuantur, & flacceſcunt, in gravidis intumeſcunt: (4) faciei colorem, & oculorum ſplendorem; color hydropicorum morboſus nonnunquam cadaveroſus eſt, oculi vero tenebricoſi & lividi dum e contra foetum geſtantes vividam praeſeferunt faciem, & oculi ſplendorem, & lumen ſpargunt. (5) hydropici inter vertendum fluctuationem percipiunt: & denique (6) ſitis eos plus vexat quam gravidas, non jam de urina aliiſque dicam ſignis, quae apud *cl. Riverium cap. de uteri hydrope* colligi poſſunt.

XXI. Miſſis his ad prognoſin me accingo. Patet autem ex antedictis quam magnus morbus ſit hydrops, ut eum curatu difficillimum, & ut plurimum praeſertim inveteratum incurabilem eſſe merito ſtatuamus. Longo quidem affligit tempore, ſed certa pernicie tarditatem compenſat, eundo creſcit, & creſcendo fit deterior: quod ſi tamen labia appareant vivacia, reſpiratio non ſit admodum difficilis, urina largiter adhuc fluat, ortuſque fuerit a potu copioſiori, affatim aeſtuante ſanguine, totoque corpore fervente ſumto fractus tum aegrotantis, tum Medici animus ſpe ſalutis erigi debet; ſin vero febri ardenti ſuperveniat juxta *Hippocratem* lethalis erit, & poſt quartanam male curatam; item ſi contumaces ſequantur menſium obſtructiones, maxime periculoſus & plerumque aegro funeſtus quoque cenſetur. Tandem a quacunque fiat cauſſa, niſi aegrotantes fuerint *ἐυσπλαγχνοι* in curatione laterem lavabis, & vanam ludes operam. Prodromi inſtantis mortis ſunt fluxus alvi colliquativus, halitus cadaveroſus, tuſſis valde vehemens, in ſomno aquarum maximo cum murmure ad praecordia aſcenſus, & maculae lividae in pedibus erumpentes, quas brevi inſequitur gangraena. Auctoritate ſtare ſi velis, reperies plures apud *Hippocratem* praedictiones, quas in ordinem redegit *cl. Riverius in ſua praxi p.m.* 392. quem conſule. Notatu digniſſimum, quod hydropici plerumque circa novilunium pejus ſe habeant, eoque tempore moriantur, teſte *Rolſincio*, aliiſque, forte propter aliam materiam ſubtilem tunc in haec inferiora ſparſam.

XXII. In curatione ante omnia certa medendi methodus firmo ſtet talo. Puto autem tutiſsime tres poſſe poni indicationes, quibus ſcopis obtentis omnis videtur ſuperata difficultas. Nempe (1) ut lympha craſſa incidatur, attenuetur, ejuſque acrimonia quantum fieri poteſt mitigetur, quae aperientibus, & praeparantibus vulgo dictis perfici poſſunt: (2) praeparata convenienter per vias eliminetur: & tandem (3) viſcerum fermenta corroborentur, & totius ſanguinis craſis reſtituatur.

XXIII. Deſumuntur remedia indicationibus his ſatisfacientia e triplici fonte, chirurgico, pharmaceutico, & diaetetico; de ſingulis ordine. Venaeſectio quamvis generoſum alias audiat remedium, hoc tamen in affectu plus damni inferre ſolet, quam commodi, niſi quod forte praeſervationis gratia in menſium, vel haemorrhoidum ſuppreſsione eam commendare poſſem. Alias conſentientibus omnibus practicis repetitis intempeſtive venaeſectionibus malum hoc plerumque acceleratur. Scarificationem quod attinet, eam pari puto cum venaeſectione ambulare paſſu; nihil enim vel parum proderit, hac tamen gaudens immunitate, quod in

prin-

principio hujus morbi tutius adminiſtrari poſsit. Factum eſt, fateor, quod magna ſeri copia per exigua ſcarificatione in pedibus inflicta vulnera, fuerit evacuata: verum enim vero novi etiam contraria exempla, in quibus inſtituta ſcarificatio non tantum expectationi non ſatisfecit, ſed ipſa vulnera brevi poſt gangraena correpta fida inſtantis mortis fuere praenuncia. Hydropicus moleſtum quendam in cruribus ſentiebat pruritum, ſauciata unguibus cutis lympham valde acrem reddebat. Medicus in conſilium vocatus naturae nutum, & motum ſequendum ratus, cucurbitulas cum ſcarificatione apponere jubet, eventu adeo felici, ut integra hebdomada ſerum haec per vulnuſcula maximam partem fuerit evacuatum, reſpiratio etiam fiebat liberior, & abdomen fere penitus detumeſcebat. Rediens aliquando Medicus circa veſperam audivit conqueri aegrotum de moleſtia quadam, quam ex lymphae ſcaturigine, & quod continuo deplueret, totoſque humectaret pedes, perciperet, neſcio qua inconſiderantia turbatus, jubet noctu pedes faſciis arctiſſime deligare, factum eſt, mane ablatis faſciis, reliquus pedum tumor evanuerat, color in lividum circa vulnerum labia degeneraverat, venter ſubito iterum intumuerat, reſpiratio fiebat viciſſim laborioſa, eoque momento omnia ita ingraveſcebant, ut paucis elapſis diebus aeger diem ſuum obierit. Sic pluribus intentus etiam in Medicis non raro minor eſt ad ſingula ſenſus.

XXIV. E fonte pharmaceutico prodeunt praeparantia, evacuantia, & confortantia. Circa praeparantium uſum obſervari velim, eorum vim, & efficaciam in primis ſtatim infringi viis, niſi ita illae diſponantur, ut integris pene virtutibus in maſſam ſanguineam diffundi poſſint. Conducunt itaque lenitiva primaſque vias eliminantia, clyſteres lubricantes, & putrilaginem in inteſtinis deliteſcentem ſine magna turbatione eliminantes. Poſt praeparantibus, & aperientibus diu inſiſtendum, ita tamen ut repetitis vicibus interponantur purgantia.

XXV Omnibus palmam videntur reddere dubiam ea, quae ex tartaro, & Marte parantur: verbi gratia ſpiritus tartari ſaſſafratus, ſpir. vitrioli tartariſatus *D. D. Fauſii, Archiatri Palatini, & Profeſſoris in Academia Heidelbergenſi quondam celeberrimi*. Aqua regia Martis cum vino malvatico, vel ſucco pomorum parata. Decoctum chalybeatum, ſirupus chalybeatus. Flores ſalis ammoniaci chalybeati, tartarus chalybeatus. Sal tartari volatile, quem tamen pauci volatiliſare ſciunt, & merito pro arcano habetur; deſudat in hoc arcano rimando inſignis Caſſellanorum Chymicus, & Pharmacopoeus DN. JACOBUS von Dohrn apud quem ſal illud videre mihi licuit. Similium medicamentorum farraginem reperies in diſpenſatoriis, praeprimis in *Hodego Medico*, e quibus ea quae palato magis arrident, eligi poſſunt.

XXVI. His ut jam dictum aliquandiu continuatis interponi poſſunt purgantia, ſemper a mitioribus, & tutioribus incipiendo, neglectis fortioribus vi ſeptica, ut loquitur *celeberrimus Williſius*, praeditis: praeſtat enim paulatim, & tuto cum *Ttalliano* evacuare, quam feſtinanter una cum aegro morbum tollere. Aſſurgit hic Empyricorum turba, contrarium aſſerens, quum quandoque vehementiori aliquo cathartico plures aquarum librae fuerint eliminatae: verum quo ſucceſſu? venter qui paulatim detumeſcere viſus eſt, brevi iterum in tumorem multo majorem excrevit, omniaque ſymptomata apparuerunt pejora: unde eleganter de his temerariis ſcribit triginta annorum Practicus TIMAEUS, quod ſol quandoque proſperos eorum ſucceſſus adſpiciat, adverſos autem terra tegat, & perpetuum injungat ſilentium. Salutare itaque exoſculamur *excellentiſſimi Sennertii* conſilium, ſuadens ut aperientibus potius, vitatis vehementioribus purgantibus, utamur, quibus plus effici poſſit. Aſtipulatur ipſa ratio, quia vehementius commoti humores citius per dilacerata vaſa lymphatica effunduntur, molemque aquarum augebunt, quam ut per alvum eliminentur. Neque haec ita intelligi debent, quaſi

omnem catharticorum uſum tollere velim, ſiquidem ſi obſervet Medicus aegrum bene ferre purgantia, talia etiam excerni, qualia excerni debebant, ventrem detumeſcere, nec ſitum augeri, utique purgantibus diutius inhaerendum, unumque vel alterum granum ſtimuli loco de fortioribus iis addendum eſſe cenſeo. Sin vero, quod religioſe obſervandum, videat, quod exſpectationi non ſatis faciant, mature ab iis abſtinendum eſt, ne morbum purgantibus reddat deteriorem, imo plane incurabilem, ut vel inde prognoſin hauriat ſaepius laudatus *Williſius*. Si quando, *dicit*, a cathartico exhibito aquae copioſe cum *ὑγρεία* per ſedem vacuantur, indeque abdominis intumeſcentia quidpiam minuitur, de curatione non deſperandum erit; ſin vero purgantia parum aut nihil ſeri, vel lymphae educant, indeque ob fibras nerveas irritatas, inque extenſiones, ſive inflationes viſcerum, & membranarum (uti crebro aſſolet) adactus venter plus intumeſcet, & velut lymphaticus evadet, morbi eventum non niſi funeſtum expectare licebit. Et paulo poſt expreſſe dicit: *non ſuccedere purgantia, ſi quando lympha intra abdominis cavitatem fluctuet, & ſi fortiora ſint, malum potius exaſperari, & augeri.* Neque diſſentit *Riverius* alias in praeſcribendis catharticis valde liberalis, & audax. Verba ejus ita ſe habent: *in omni purgantium adminiſtratione obſervandum eſt, purgantia ſaltem validiora non eſſe frequentius uſurpanda, quia corpus debilitant, ut poſtea major aquarum proventus ſequatur.* Ideo roborantia, & aperientia frequentius, quam purgantia erunt praeſcribenda. Sunt autem purgantia uſitatiora, & hydragoga celebriora, fol. ſennae, jalapa, rhabarbarum, mechoacanna, ſucc. ireos noſtr. gum. guttae: extract. eſulae, quod in frequentiſſimo fuit uſu D. D. Michaeli, aqua Reg. guttae Williſii aqua Reg. eſulae ejuſdem: pilulae hydragogae Bontii apud Schroderum deſcriptae. Pilulae lunares Illuſtris Boyle, quas in philoſophia experimentali tradit. Elect. hydragogum Sylvii pro noſocomio, Williſii ex reſina jalapae, & extract. eſulae, de ſpina cervina Zvvoelfferi, ex quibus variae formulae concinnari poſſunt, pulveres, tincturae, potiones, pilulae, decocta varia, vina medicata aliaque, quod arbitrio, & prudentiae Medici relinquitur. Quandoque purgantia miſcentur praeparantibus, & aperientibus, ut una fidelia duo dealbentur parietes. Hinc tot ſyrupi magiſtrales, tot clareta, decocta, & alia apud Practicos ſuperbiunt. Novi *a Domino Waldſchmidio* magni cujuſdam theologi conjugi, hydrope ſcorbutico plures per annos graviter afflictae, vinum medicatum admirando cum ſucceſſu fuiſſe praeſcriptum, cujus deſcriptionem apponere nunc brevitati ſtudens ſuperſedeo.

XXVII. Qui hoc in affectu emetica exhibent, videntur contra omnem agere rationem, ipſique naturae vim inferre, nunquam per hanc viam ſerum evacuanti. Admirationem profecto meretur, quod fortiora etiam purgantia rariſſime vomitum excitare ſoleant, ſed ut plurimum per ſeceſſum aquas hydropicorum educant. Ipſe Mercurius vitae potentiſſimum alias emeticum contrarium edit effectum, annotante id *celeberrimo Sennerto*. Cauſſam quaerunt aliqui in ſalibus lixivialibus vim emeticam praecipitantibus. Alii tonum ventriculi flaccidum irritationi ſpaſmodicae non auſcultantem accuſant. Quum autem nihil adeo purgantium efficaciam remoretur, quam acidum viſcidum, hoc forte obſidens lanuginem villoſam ventriculi impedit, quo minus tinctura emetica ſeſe inſinuare poſſit.

XXIIX. Priuſquam deveniam ad alia notari adhuc debet, quod omnibus hydragogis Mercurius dulcis ſummo cum ſucceſſu addatur: egregie enim inveteratas reſerat obſtructiones, & lympham glutinoſam attenuat, tuboloſque profundiores feliciſſime deobſtruit, ut in inveteratis, & alias curatu difficillimis capitis doloribus eum propter hanc vim aperitivam valde commendet feliciſſimus, & doctiſſimus *Dn. D. Ettmullerus Practicus Lipſienſis famigeratiſſimus* in litteris *ad Dn. Waldſchmidium* nuperrime datis.

XXIX. Cly-

Digitized by Google

XXIX. Clyſteres quoque huc referri debent, quia irritando fibras inteſtinales elutriant humores in glandulis reſidentes. Deinde poros inteſtinorum reddunt patulos, ut fluctuans in abdomine ſerum in ipſorum cavitatem penetrare poſſit, in hunc finem ex urina parantur, quia partes ſalinae rigiditate ſua obſtacula facilius removent, nec ad occurſum aliorum corporum tam facile flectuntur, inſuper ob figurae ſimilitudinem tubulos & exiguos maeandros inoffenſo pede perreptant. Sequens enema non erit inefficax.

℞. *Urinae hominis ſani vinum bibentis* lib. i. *liquor. diuret. ex nucleis* unc. ſem. *terebinth. ſ.a. ſolut.* drach. iii. *lap. prunell.* ſcrup. ii. miſ. ſ. enema.

Singulis vel alternis diebus adhibendum. Conveniunt etiam clyſteres antimoniales, quorum deſcriptiones ex *Riverio* mutuari poſſunt.

XXX. Unica fere reconvaleſcentiae ſpes tandem in diureticorum legitimo ſita eſt uſu: quapropter cum judicio, & non indifferenter erunt exhibenda, quamvis nemo forte ſit, qui non diureticum aliquod verum hydropicorum antidotum jactet. Conſiſtit autem vis diuretica, vel in ſale volatili, vel in fixo, vel in aquoſitate ſalia diluente, vel in acido aliquo praecipitante. Compages ſanguinis ſi nimis ſtricta eſt, & ex urina rubicunda, & pauca conſtet praedominium ſalium lixivialium in ſanguine, juxta *cl. Williſii* monitum abſtinendum eſt a ſalibus fixis, lixiviis & ipſis quoque ſpiritibus, acidis mineralibus, & illa potius exhibenda, quae ſale volatili praedita ſunt, ut ſuccus plantaginis, chaerefolii, beccabungae, naſturtii aquatici, raphani, lumbricor. terreſtr. Quod ſi urina non ſit adeo tincta, & laxior ſit ſanguinis compages, ſal ſtipitum fabarum, geniſtae, nec non lixivia e cineribus diureticis Mynſichti, vel eo modo parata, quem ex *celeberrimo Horſtio* tradit *Haeſerus in ſuo Herculo Medico*, apprime conveniunt. Praeter haec elegantes tincturae, & aquae ex rob. ſambuci, juniperi, ebuli, ex ſale tartari, ſuccini, e baccis ſambuci, & ipſis cantharidibus parantur, plura videantur apud Practicos.

XXXI. Tandem de ſudoriferis pauca dicenda reſtant, quae ob atrophiae metum ſuſpecta ſunt, ut vix tuto uſurpari poſſint: tantum enim abeſt, ut ſerum evacuent, quin potius exagitando maſſam ſanguineam calorem, & ſitim augeant, corpuſque magis extenuent: hinc balnea caute conſulenda ſunt, nam praeter febricationem, cephalalgiam, vertiginem, ſpirituum deliquia aliaque cerebri, & cordis mala ſymptomata ita ſaepiſſime excitata, etiam venter (*verba ſunt cl. Williſii*) exinde plus intumeſcit. Balnei vaporoſi uſum a Paſtore Chymico Comitiſſae adhibitum male ceſſiſſe novimus. Nihilominus certis poſitis conditionibus nonnunquam thermae ſalutares eſſe queunt; hinc *Rolfincius* thermas Carolinas commendat, his in locis celebres ſunt Wisbadenſes, & Embdenſes; modo viſcera ita adhuc ſint diſpoſita, ut eorum uſum ferre poſſint, ſic Wisbadenſibus thermis curatus fuit deſperatus hydropicus omnium cum ſtupore, & admiratione ab experientiſſimo, & nunquam ſine honoris praefatione nominando *Dn. Doct. Geilfuſio Archiatro Caſſellano aliorumque Imperii ſtatuum Medico graviſſimo.*

XXXII. Eadem intentione externa etiam praeſcribenda, ut nempe obſtructiones tubulorum reſerentur, pori aperiantur, & lympha glutinoſa attenuetur: ubi caput inter alia extollunt ſpirituoſa, aqua juniperi, vitae vulgo dicta, & aliae, vide *obſerv. Plateri*: nec poſſum quin hic cataplaſma commendem olim celebri Archiatro Regis Poloniae *Cnoeffelio* in uſu, quod nuper e corpore hydropico ingentem aquarum copiam per vias urinarias eduxit. Ab aliis emplaſtrum hydropicum Auguſtanorum, de minio, diaſaponis aliaque commendari ſolent.

XXXIII. Quaeri hic ſolet quid faciendum ſit Medico, ſi vigiliae urgeant? Firma ſtat ſententia Medicorum ſaniorum, narcotica cane pejus fugienda eſſe; hinc cave ne accidat tibi, quod Medico alias feliciſſimo Erffurti contigit: is enim hydropico unum vel alterum granum opii exhibuit, a quo aeger in ſomnum incidens

nunquam poſt evigilavit, neque ulla arte excitari potuit, quod recenſet *Dn. Doctor Mollenbroc* in doctiſſimo ſuo de ſcorbuto libro. Felix quem faciunt aliena pericula cautum. Itaque ut huic nodo inveniamus cuneum, obſervare te velim, tali in difficultate theriacam recentem, vel quae erit inſtar omnium, theriacam coeleſtem, ante annum ab honoratiſſimo meo affine *Domino von Dobrn* Caſſellis praeparatam, tuto: (loquente tot feliciſſimorum Medicorum experientia) dari poſſe. Et ipſa quidem theriaca recens male audit *cl. Hoffmanno*, quam tamen exigua in doſi urgente neceſſitate adhuc concedi poſſe perſuaſum habeo. Neque profecto metus ille vanus eſt, quem ab opiatis Medici conceperunt: quum enim ex ſanguine craſſo, & vappido pauci ſpiritus animales in hydrope generentur, facile fieri poteſt, ut illi penitus ab opiatis exſtinguantur, & lethalis veternus acceſſatur.

XXXIV. Sequitur nunc diaeta, quae ſi in ullo alio morbo in hoc certe accuratiſsime ſervanda. Quo magis a potu abſtinetur, eo melius interim, ſi potus non penitus denegari poſsit, condiendus erit enula, ſalvia, roremarino, abſinthio agrimonia. Cibi non ſint viſcidi nec humidi: panis ſemine aniſi, foeniculi, vel carvi condiatur: carnes aſſatae potius quam elixae aſſumantur: condimenti loco ſint aſparagus, ſummitates lupuli, cochlearia, naſturtium hortenſe, aquaticum, ſinapi, geniſtae, cappares, piſtacea, pineae de quibus vide *Sennertum.*

XXXV. Verum enim vero, non eſt in Medico ſemper relevetur ut aeger, & ſolet nonnunquam hic affectus radices adeo altas agere, ut merito opprobrium Medicorum audiat. Hinc urgente neceſsitate tale excogitavit remedium humana curioſitas, ut ſerum manu chirurgica per paracentheſin ex abdomine educatur: remedium jam dudum veteribus notum, anceps tamen, ut loquitur *nobiliſsimus Tulpius*, & periculi undiquaque plenum, raro utile, & ſaepius noxium. Operandi modus deſcribitur *a Tulpio* pag. m. 345. obſerv. 43. ubi inſtrumenta etiam depinguntur. Tradit quoque modum ſecandi, & locum cum inſtrumentis *Scultetus* in ſuo *armamentario*. Verum eventus ſaepius fuit funeſtus, quod foramen vix ita arcte muniri potuit, ut lympha non continuo penetraret, & aeger una cum lympha animam efflaret. Quod ſi arctior compreſsio ſit inſtituta, ſecuta eſt gangraena in loco vulnerato, pari, ſi non majori, periculo conjuncta. His incommodis ut obviam iretur *Jacobus Blockius* ex Italia novum attulit Inſtrumentum cum modo ſecandi, quem accurate deſcribit *Barbette* in ſua chirurgia. Inſtituitur itaque paracentheſis vel in umbilico, ſi valde promineat & ſerum vi quaſi exitum per hunc quaerat, vel tribus tranſverſis digitis infra umbilicum. Ubi obſervandum (1) eam mature eſſe inſtituendam, priuſquam viſcera lymphae innatantia putredinalem contraxerint characterem, alias evacuata lympha febris ardens ſupervenit, & vitae filum abrumpit, ut videre eſt apud *Tulpium* obſerv. 38. Et hoc forte in cauſſa eſt, quod rarius expectationi chirurgica haec operatio reſpondeat: ſolent enim aegrotantes ad ultimum halitum uſque hoc differre remedii genus, quod in principio morbi adhibendum eſſet: (2) magna cum ſpe ſalutaris eventus inſtitui, quando aeger eſt εὐσπλαγχνος, hoc eſt ſi bene ſpiret, non febricitet, non tuſsiat, nulla ſcyrrhoſa viſcerum durities obſervetur: (3) lympham ſaltem ad aliquot libras una vice depromendam eſſe: (4) viribus, quantum poſsibile, eo tempore cardiacis medicamentis eſſe ſuccurrendum: (5) interim vita ancipiti committitur aleae, in qua tam fortuitum eſt vincere, quam neceſſe perdere. Plura qui deſiderat Auctores citatos, e quibus etiam haecce quae de immaniſsimo hoc affectu diximus, pro pagellarum anguſtia delibaſſe ingenue fateor, evolvat.

Quod potui, feci, Superis ſint caetera curae.

DEUS omnipotens aegrotantibus largiter aſsiſtat, & Medicorum dirigat cogitationes, ut prodeſſe ſemper ſtudeant, cui ſit laus, & gloria in ſempiternum, amen.

DISPU-

DISPUTATIO XXVI.

DE CALCULO RENUM,

RESPONDENTE

JOHANNE VVERNERO GILLENIO
Allendorphenſi ad Salinas Haſſo.

THESIS.

I. UT eo felicius me expediam in generationis calculi in renibus, & inſequentium omnium φαινομένων explicatione, non abs re erit, pauca in anteceſſum, ex anatomia depromta, de renum admiranda ſtructura & uſu dicere. Neminem autem, quod credo, niſi anatomicae artis plane ignarum, fugit, duos eſſe renes utrinque ad ſpinam dorſi ſub hepate & liene, ita ut ultra ultimam coſtam vix pollicis latitudinem deſcendant, ſitos, ubi lumborum muſculis pſoas dictis, ea in parte ubi nervus muſculum intrat, incumbunt, ventriculo autem & inteſtinis pulvinaris inſtar ſuccumbunt.

II. De renum magnitudine, ſuperficie, & figura, utpote quae neque ad generationis calculi, neque ſymptomatum explicationem aliquid luminis afferre poſſunt, nihil hic dicam: paucis vero connexionem cum aliis partibus delineabo, ut deinceps eo melius ſymptomata Nephriticis ſupervenientia explicari poſſint. Connectuntur autem renes primario ope membranae externae, quae peritonaeo originem debet, & primo quidem uterque lumbis, & diaphragmati, dexter autem inteſtino caeco, & ſiniſter lieni & colo, quod ultimum etiam in cauſſa eſt, quare dolor Nephriticorum exacerbetur, ſi inteſtina flatibus ſint diſtenſa, quae connexiones omnes probe notandae ſunt, ne curationem in partes illas, quae ſaltem per conſenſum afficiuntur, primario dirigamus.

III. Praeter membranam illam externam, cujus in theſi praecedenti facta fuit mentio, renes aliam adhuc habent membranam ipſis propriam, ſubtilem valde & acuti ſenſus, quae ipſorum ſubſtantiam (quam aliud fere nihil eſſe, quam innumeras vaſorum ramificationes & tubulorum membranaceorum congeries, quorum extremitatibus oppoſitae ſunt glandulae minores, ſeu acini cum Recentioribus ſtatuo,) ne exorbitet & inordinatum ſitum, & figuram acquirat, arcte circumdat.

IV. Dixi ſubſtantiam renum aliud fere nihil eſſe, quam innumeras vaſorum ramificationes: hoc autem dixiſſe non ſufficiet, niſi ſimul indigitaverim, quaenam in ſpecie ſint iſta vaſa, quae cum acinis appoſitis totam renum ſubſtantiam componunt: quatuor igitur vaſorum genera ipſis adſcribo, nervos, arterias, vaſa excretoria renibus propria, & venas, de quibus nunc ordine dicam.

V. Nervos uterque ren duos habet, unum a paris vagi ramo ſtomachico, qui per membranam propriam diſperſus, hincque ad ureteres porrectus, acutum valde ſenſum illis praebet; alterum vero a nervo meſenterico, paris intercoſtalis ramo, qui ante ingreſſum vaſa emulgentia varie circumligans, per totam ſubſtantiam cum iis diſpergitur, non obſtante quod Auctores dicant, paucos nervos ſubſtantiam renum intrare, & hinc obtuſum eorum ſenſum derivent, quem ego non tam ex defectu & paucitate nervorum, quam ex omnium ad ſenſum exquiſitum requiſitorum defectu, deducendum exiſtimo.

VI. Arteriam quilibet renum unam habet a trunco arteriae aortae deſcendentem, quae ſimam partem accedens, in plures & ſemper minores ramos dividitur,

donec

donec tandem in innumera & infinita capillaria vaſcula deſinat. Haec copioſa, & longe majori ſanguinis quantitate, quam ad nutritionem requiritur, renes perfundit, unde in iis, vel coctionem aliquam, vel ſegregationem fieri, colligere licebit: nullam autem in iis fieri poſſe coctionem, facile cuilibet ad requiſita ad coctionem quandam perficiendam neceſſariam attendenti, palam fiet. Concludendum igitur eſt, ſeparationem alicujus materiae inibi fieri: quae autem materia illa ſit, & quomodo ſeparatio illa fiat, paucis nunc, antequam ad duo reliqua vaſorum genera progredior, explicabo.

VII. Materia illa, quae in renibus a ſanguine ſeparatur, eſt humor aquoſus, & ſeroſus, admiſtis multis particulis ſalinis & terreſtribus, qui poſtmodum fermento renum ſtercoreo imbutus, & ad veſicam delatus, urinae nomine venit. Haec autem ſeparatio humoris ſeroſi a ſanguine fit ope fermenti alicujus, glandulis, ſive acinis, quos extremitatibus vaſorum antea appenſos dixi, inhaerentis, per modum praecipitationis, qui familiaris valde eſt illis, qui chymiae operam dant. Totum tamen negocium non ſoli fermento acceptum ferendum, quin etiam multum contribuit horum acinorum, ut & vaſorum in eos hiantium configuratio.

VIII. Praecipitatus itaque nunc humor ſeroſus in acinis, de quibus in praecedentibus dictum, ſpeciatim, per tubulos membranaceos, ſive vaſcula renibus propria, tanquam tertium vaſorum genus ad carunculas papillares defertur, ex quibus mox in pelvim deſtillans, ulterius per ureteres ad veſicam progreditur; non autem concipiendum hic eſt, ac ſi per carunculas papillares diverſum quid a vaſis renum excretoriis, ſive tubulis membranaceis intelligerem, ſed differentia in hoc ſaltem conſiſtit, quod vaſcula illa, quae prius per ſubſtantiam erant diſperſa, hic magis ſint unita, ut ſic carunculae hae nihil aliud ſint, quam multorum demeaculorum aggeries.

IX. Sanguis per arterias advectus jam a redundante, & ſuperfluo ſuo ſero liberatus, per quartum vaſorum genus, venarum radices, quae extra renes unicum truncum, venam emulgentem dictum, conſtituunt, venae cavae infunditur, ut hinc cum reliquo ſanguine per circulationis leges fontem iterum accedat.

X. Viſis itaque nunc hiſce, proximum erit, ut me ad calculi renum examen accingam, & modum fiendi explicem, de quo varie inter Auctores controvertitur: alii enim per calorem, alii per frigus arduum hoc explicant negocium: quidam arenoſam renum conſtitutionem accuſant: alii a ſucco lapideſcente lapideſcentiam derivant: alii aliter rem explicant; ſed quam longe hi homines a veritate aberrent, & quam parum explicent, jam non diſquiram, paucis meam ſaltem ſententiam in ſcenam introducturus.

XI. Urinam habere rationem cauſſae materialis, nullus dubito, quin omnes habeam conſentientes, qui non gravantur, tam calculos, quam urinam igni ſubjicere, & ex eorum deſtillatione addiſcere, quod idem oleum, idemque ſal volatile ex iis eliciatur, & praeterea etiam ſimile caput mortuum relinquant in fundo, ex quo omnia, quae in calculo reperiuntur, urinae materialiter ineſſe videmus. Deſtillatio ſic inſtituta refutat eos, eorumque errorem detegit, qui arenulas & terreas ſordes, cum cibo & potu aſſumtas, pro cauſſa materiali obtrudere conantur, dum ſabulum a lapidibus molaribus pani communicatum accuſant, quum tamen ex hoc ſabulo, ſive arenulis hiſce nihil unquam ſalis volatilis elici potuerit, etiamſi totus lapis molaris deſtillationi ſubjiciatur, quod tamen tam copioſum calculo ineſſe, ut etiam tertiam, vel ad minimum quartam ejus partem conſtituat, mihi non ſemel apud celeberrimum Dn. de Maets Profeſſorem Leidenſem videre contigit.

XII. Quidnam autem illud ſit, quod urinae particulas, quas calculi cauſſas materiales diximus, in lapideam talem duritiem coagulet, majore difficultate

conjun-

Digitized by Google

conjunctum videtur. Siquidem, ut in theſi decima jam dictum eſt, Auctores in eo valde diſſentiunt. Acidum volatile non ſine ratione accuſat Ten-Rhyne, quum enim videamus, quam facile acida quaevis, alteri corpori proportionato, tali nempe, quod reagendo acidorum ſpicula infringit, affuſa, in coagulum abeant, & ſimul conferamus, quae Auctores practici de calculoſis obſervant, quod ſaepiſſime acidum vitioſum in iis peccet, merito nobis cum eo acida ſuſpecta eſſe debent. Dn. Ehrenfried Hagendorn de Nephritico notat: *quod ejus urina, excrementa alvina, ſaliva, & anhelitus acidiſſimum ſpiraverint odorem.* vid. obſ. 243. in ann. 3. ephemeridum Med. Phyſic. Germ. Huc etiam facit obſervatio Helmontii in tract. de lithiaſi p. m. 676. ubi dicit: *non raro namque obſervavi, calculoſum aliquem, poſtea ictero afflictum, a calculo immunem fuiſſe, quam diu icterus imperaverat.* Ex qua videmus, acidum ob ſopitam ante bilem coagulationis cauſſam fuiſſe, quod a praedominante poſtea bile ſaturatum ulterius coagulationis factum fuit idoneum. His adde, quod Nephritici ut plurimum ſimul ſint hydropici, in quibus acidum manifeſto peccare nemo dubitat; & ſimilia, qui probe perpenderit, non immerito acidum calculi & omnium coagulationum Auctorem dicet.

XIII. Quod autem non omnes, in quibus acidum praedominatur, calculo laborent, indicat, praeter acidum aliud quid eſſe, quod concurrat ad generationem Duelech. Accuſamus autem hic fermentum renum ſtercoreum, quod in praecedentibus ſerum a ſanguine praecipitare diximus, de cujus praeſentia quemlibet eſſe certum, cui vel ſemel inter cibandum renes guſtare contigit, haud dubito; ſiquidem tunc odor & ſapor rancidus & ingratus illud ſatis manifeſtant. Fermentum hoc degenerans, & putreſcens urinae miſtionem turbat, ejusque partes a ſe invicem ſeparat, unde fit, ut partes urinae volatiles ab acido, cum maſſa ſanguinea affluente, ſubigantur, & intercedentibus particulis terreſtribus, quae ob figurarum irregularitatem cum aliis facile cohaerent, in verum Duelech condenſentur; ut recte Helmontius tract. de lithiaſi pag. 681. dicat: *ren putreſcente fermento ditior, in fabricam calculi pronior.*

XIV. Examinatis itaque & ſtabilitis cauſſis proximis, facile non erit determinare, quae cauſſarum remotarum nomine venire poſſint: illa nempe omnia, quae acidum in maſſa ſanguinea cumulare, & particulas terreſtres cumque acido facile coagulabiles producere poſſunt. Quo ſpectant 6. *res non naturales*, & praeprimis *cibus*, *& potus*, qui indifferenter aſſumti abunde materiam calculo ſuppetant: ſuademus itaque, ut Calculoſi abſtineant ab omnibus alimentis craſſis, viſcoſis, & ſale imbutis; ut ſunt piſces ſaliti, carnes bubulae, porcinae, & aliae ſale conditae, & fumo induratae; ut fugiant caſeum, omniaque lacticinia, fructus horreos facile fermenteſcibiles, vinum craſſum, auſterum, ut & novum, & nondum defaecatum. Haec & alia quomodo in ſpecie Calculoſis noceant, jam brevitatis gratia ſileo.

XV. Duelech hoc modo generatum, & in ſubſtantia ſive tubulis membranaceis haerens, vel hinc ad pelvim, ſive ureteres propulſum varia eaque gravia ſymptomata excitare conſuevit. Ex praecipuis autem ſunt, dolor circa ſpinam dorſi in lumbari regione fixus, inflammatio, ſtupor pebum, & vomitus. Dolor iſte pro diverſa calculi ſituatione vel eſt gravativus, vel pungitivus: quum enim calculus in ſubſtantia renum ſitum ſuum acquiſiverit, craſſitie & pondere ſuo membranas renes proxime inveſtientes diſtendit & premit: hinc quia plures nervi ſimul afficiuntur, obtuſus & gravativus ſenſus ad cerebrum defertur: ad pelvim autem ſive ureteres delapſus, ibique ulterius pergere neſciens, acutis ſuis prominentiis, ſi qua illis praeditus fuerit, partes illas, utpote acutioris ſenſus, rodens, acutum ſatis, & pungitivum doloris ſenſum excitat.

XVI. Quum autem mecum reputo, dolores nephriticos eſſe intermittentes,

quum

quum tamen calculi non deſinant eſſe acuti; & praeterea etiam atrociſſimos ſaepe obſervatos fuiſſe dolores, ubi calculi, nullis prominentiis praediti, poſt obitum reperti fuerunt, perpendo, & denique, ſi Helmontio fides, quod *minutulus calculus primis vicibus e rene labens, immanius doleat, quam poſtmodum grandior, qui tamen ſuo attritu ureteres magis torqueret*, vide cap. IX. de lithiali ſtatim in initio; haud difficulter moveor, ut credam, aliam doloris cauſſam ſubeſſe; hancque non ſine ratione ab acido deduco, utpote cujus particulae gladiolorum inſtar ab utraque parte ſcindentium, & pungentium membranarum a calculo jam laeſarum fibrillas continuo lancinant, & magis, magiſque diſcindunt, & ſic immanem iſtum, & acutum doloris ſenſum excitant.

XVII. Calculus in ſubſtantia renum haerens, facile vaſa vicinia premendo, obſtructionem cauſare poteſt, quae ſi fiat in vaſculis ſanguineis, ſanguis in motu ſuo impeditus in vaſis ſuis ſtagnat, ſicque avolantibus particulis ſubtilioribus craſſiores remanent, quo fit, ut quae diverſae poſtmodum in ſanguine ſunt indolis coëant, aliaeque alterius poros intrent, & inter ſe pugnent, unde inflammatio oritur. Quum enim particulae aliae alterius poros intrant, fit ut interſtitia quaedam relinquantur, quae neceſſario, quoniam dari vacuum repugnat, a materia ſubtiliſſima & fluidiſſima, utpote nullibi incluſa, nullibique excluſa, repleri debent, de qua Philoſophorum facile Princeps *Carteſius* legi meretur. Si igitur interſtitia iſta, ſive poruli relicti ſint tam copioſi, & ita anguſtati, ut praeter copioſam materiam ſubtilem nihil, & hanc cum difficultate, admittant, ſenſus ardoris, quem inflammationem vocamus, excitatur. Inflammatione autem tandem ſedata, ſanguis in vaſis ſuis ſtagnans in pus abit, quod etiam tunc cum urina excerni obſervamus. Quum autem calculus ſit tam grandis, ut premendo renes ſimul comprimat nervos, per muſculos lumbares pſoas dictos, quibus renes incumbunt, ad crura decurrentes, ſtupor pedum, propter inhibitum ſpirituum animalium influxum, exoritur: quum enim nervi ſpiritibus non ſunt irradiati, flacceſcunt, & hinc ſenſus ad cerebrum deferri nequit.

XIIX. Vomitus, quem etiam inter ſymptomata recenſuimus, quare Nephriticis adeo familiaris eſſe ſoleat, ratio facilis erit, ſi huc revocemus, quae theſi 5. dicta fuere, quod renes nervos ſuos habeant a ramo ſtomachico, per quos conſenſus iſte facile explicari poteſt. Quum enim particulae acres nervulos renum vellicant, & doloris ſenſum ad cerebrum deferunt, in media via vellicatio iſta nervis ſtomachicis, quia cum illis communi tunica includuntur, communicatur, & ſic poros in cerebro ſolido magis aperiunt, quam apertionem copioſus ſpirituum animalium influxus conſequitur, qui copioſe influentes in tunicam mediam ventriculi, ejuſque tubulos inflantes, ventriculum contrahunt, ut quae intus ſunt, qua data porta ejiciantur: quod autem hoc fiat per ſuperiora, exinde eſt, quia contractio, ſive ſpaſmus in fibris iſtis, quae, reſpectu illarum, quae ventriculi fundum verſus ſuperiora adducunt, tranſverſae ſunt, incipit ab orificio verſus pylorum, unde hic ad illud accedens contenta eo verſus propellit.

XIX. Recenſita ſymptomata, utpote principaliora, ſi adeſſe videmus, certo concludere poſſumus, hominem illum laborare calculo: quoniam vero Medici in eo ſaepe decepti fuerunt, quod dolorem colicum habuerint pro nephritico, vel contra, probe cavendum erit, ne etiam nos in talem errorem incidamus. Itaque advertendum eſt, an dolor in ſpina dorſi ſit fixus, in eo enim, ut plurimum diſcrepat dolor nephriticus a colico, quod hic fere ſemper ſoleat eſſe vagus. Praeterea autem in auxilium vocanda ſunt ſigna illa ex urina deſumta, quae etſi ſola de calculi praeſentia nos certos reddere nequeant, tamen aliis juncta multum luminis afferre poſſunt: urina enim tenuis aquoſa & pauca indicat calculum eſſe in fieri, illa vero plus minus ſanguine tincta, inflammationis ſignum eſt, quae ſi purulenta,

lenta, vel vibroſis ramentis praegnans obſervetur, de calculo confirmato certi eſſe poſſumus.

XX. Malum hoc periculi plenum eſt, non modo propter ſymptomatum vehementiam, ſiquidem ei obnoxii tam atrocibus doloribus, diriſque cruciatibus ſaepe ſaepius vexantur, ut in delirium, aliaque graviora mala incidant: verum etiam quia ejus curatio ita difficultatis caligine obducta, ut a multis pro incurabili habeatur, dum putant, impoſſibile eſse, dari remedium aliquod diffringens calculum: partim quoniam medicamentum ore aſſumtum, & ad ventriculum delatum, antequam ad renes deveniret, vim ſuam amitteret: & deinde, quia hoc medicamentum calculum diffringens, citius ventriculum, aut aliam partem, quam calculum, utpote durioris compagis, diffringeret. Sed recte adhaec reſpondet Helmontius, qui poteſt videri cap. VII. de lithiaſi. Hic plane contrariae eſt ſententiae, dicens nullum in ſpecie morbum eſſe incurabilem: regerentibus autem, quare tam pauci ab hoc malo liberentur, reſponſio facilis eſt, quod nempe plurimis vera calculi cauſſa ignota ſit, quia decantatis iſtis quatuor humoribus nimium addicti, omnes morbos fruſtraneo conatu ex iis deducere allaborant, unde non mirum, quod ignorata cauſſa, etiam in curatione, dum ſaltem ad humores reſpiciunt, a ſcopo aberrent: quod ipſum etiam Helmontius citato jam capite obſervat, quando dicit: *hoc unicum palam, atque libere profiteor: difficilium nempe morborum victorias poſtulare alios Medicos, quam humoriſtas, & alia longe remedia, quam quae venditat Seplaſia.* Statuimus itaque, quod calculi curatio quidem ſit poſſibilis, ſed tamen, prout vel parvus & adhuc in fieri, vel magnus & confirmatus, nunc magis, nunc minus difficilis.

XXI. Accedens itaque nunc ad curationem, multis remediorum formulis eſſe deberem, ſi eam ex profeſſo pertractare animus eſſet; verum inſtituti mei memor, de quo in praefatione, paucis ſaltem quomodo ejus cura dirigenda, edocebo. Duplicem autem ejus curationem facio, in, & extra paroxyſmum: in paroxyſmo enim non tam calculi, quam ſymptomatum urgentium, & praeprimis doloris, habenda eſt ratio, quod probe notandum, ne tum lithontriptica exhibeamus, ſicque dolorem augeamus. Conveniunt autem tunc illa potius, quae dolores ſpaſmodicos ſiſtunt, ex quorum cenſu ſunt rad. & herb. malv. alth. violar. parietar. mercurial. flor. ſambuc. chamom. melilot. lil. alb. &c. Ex oleis ſunt, ol. amygd. dulc. quod cum terebinth. intus exhibitum egregie dolores colicos ſiſtit: ol. chamom. melilot. bacc. junip. ſcorpion. cerae ſtill. ſuccini, balſamus ſulphuris ſuccinatus, ung. anodyn. Mynſicht. dialth. &c. Ex his & ſimilibus quilibet artis peritus varias formulas, ut clyſteres, fomenta, balnea, linimenta, aliaque componere poterit, quae omnia demulcendo egregie dolores leniunt & ſpaſmos tollunt. His vero omnibus incaſſum adhibitis, ad opiata confugere oportet, ubi egregie convenit tinctura opii, cum oleo tartari per deliq. parata, quae ad drach. j. & ultra exhiberi poteſt.

XXII. Poſt paroxyſmum curatio rurſus duplex eſt, una praeſervatoria, quae ulteriorem calculi generationem impedit; altera vero curatoria, quae calculum jam generatum expellit. Quoad primam, ſuadenda eſt bona diaeta in *ſex rebus non naturalibus*, ut nempe abſtineant ab omnibus, quae calculo materiam ſuppeditare poſſunt. Ante omnia vero vitiatum renum fermentum eſt corrigendum, & a corruptione liberandum, quod praeſtare poſſumus ſalibus volatilibus quibuſvis: ex his autem eminet ſal volatile aromaticum Sylvii, quod quotidie legitima doſi exhibitum fermentum renum corruptum priſtino vigore reſtituit. *Helmontius* hoc in caſu extollit aroph Paracelſi, quod ex ſpiritu ſecalino efficaciam ſuam habere exiſtimat *ten rhyne.* Commendatur etiam ſemen dauci, a cujus uſu calculoſum quendam poſtea a calculo immunem manſiſſe teſtatur *Helmontius.*

XXIII. Jam altera curationis pars, quam curatoriam diximus, ſeſe offert, calculi expulſionem indicans, quae diureticis peragitur: quoniam autem illa multis ſuſpecta ſunt, propterea, quia calculi ex renibus ad ureteres propulſi dolores magis intendunt. Itaque cum Helmontio obſervandum, quemlibet calculum vel eſſe majorem ſuo uretere, vel minorem, ſive aequalem; duos igitur poſteriores ope diureticorum commode expellere poſſumus, hac tamen cum cautela, quod ſola expellentia nunquam exhiberi debeant, ſed cum ejuſmodi medicamentis, quae doloris, & inde ortae contracturae, & convulſionis ſunt inhibitiva: ut recte loquitur Helmontius, quorum omnium ingens apud Auctores practicos extat catalogus; ideo multa hic addere ſupervacaneum arbitror.

XXIV. Calculus autem uretere ſuo major fruſtra expellentibus, antequam comminutus fuerit, ſollicitatur. Quapropter ejuſmodi remedia, quae eum comminuunt, aut diffringunt, quaerenda ſunt, de quibus multos dubitare in theſ. 20. jam vidimus, quoniam dicunt impoſſibile eſſe, quod ejuſmodi corroſiva abſque noxa aſſumi poſſint. Sed hoc argumento nihil praeſtant, quam quod ignorantiam ſuam in rebus chymicis Orbi erudito exponant: ſi enim chymiae incubuiſſent, non omnem comminutionem, ſive ſolutionem a corroſivis peragi, ſed interdum etiam duriſſima corpora a menſtruis plane inſipidis, omniſque corroſionis expertibus ſolvi didiciſſent. In hunc finem varia commendantur remedia, quae hic brevitatis cauſſa reticeo, finemque calamo impono. DEO O. M. pro conceſſa ſua gratia ſit laus & gloria in ſempiternum.

DISPUTATIO XXVII.

DE USU LIENIS.

RESPONDENTE

JOHANNE VVILHELMO EBEL, Bobenhauſano Haſſo.

THESIS.

I. QUoniam de viſceris alicujus uſu judicium ferens, inter alia maxime neceſſe habet, ut ſtructuram ejus accuratiſſime perſpectam habeat, non abs re quoque erit, prius quam de munere, cui LIEN vacat, quid proponam ut de ejus ſtructura pauca ex anatomia ad ſcopum facientia hanc in paginam derivem, quare cultrum ſequens anatomicum lienem breviter ſic deſcribo.

II. Situm ſuum habet in inferiori ventre e regione hepatis in hypochondrio ſiniſtro inter ventriculum & coſtas: annectitur peritonaeo, omento, reni ſiniſtro, & juxta *Bartholinum*, aliquando etiam diaphragmati: duplex membrana, ut *Malpighius* vult, ambit lienem, exterior eſt valida, interior autem mirabili fibrarum implicatione contexta totum viſcus inveſtit. Priorem a peritonaeo, alteram ab omento proficiſci putant, *vide ſis Moebii fundamenta phyſiologica p. 376.*

III. Subſtantia parenchymatica non videtur, potius cum *Malpighio* aſſero lienem propter elegantem fibrarum implicationem, nihil aliud eſſe, quam indefinitorum filamentorum nerveorum congeriem, cui nihil obeſt, quod lien diſſectus concretum praeſeferat ſanguinem levi attritione in fluorem reſolubilem; novimus enim ita excorticare lienem, omnemque cruorem diſſolvere, ut nil niſi plexus quidam villoſus remaneat, quod aliquoties apud *Dn. Praeſidem* videre mihi licuit.

IV. Donatus quoque eſt lien ſuis vaſis, arteriis, venis, nervis & vaſis lymphaticis:

ticis: arteriae ad lienem tendentes a ramo coeliaco oriuntur, & tribus, vel quatuor ramis non raro etiam pluribus ejus ſubſtantiam ſubintrant, qui poſtea innumeros nanciſcantur ſurculos, & inſtar foliorum filicis diramificantur: venam quatn obtinet, illa eſt ramus inſignis venae portae ſplenicus appellatus, qui totus in lienis ſubſtantiam excurrit praeter duos ramos, vas breve nimirum, quod ad ventriculum & venam haemorrhoidalem internam, quae verſus anum excurrit: nervi ſunt ſexti paris propagines.

V. Praemiſſa ſic anatomica deſcriptione, operae pretium erit, ut ad genuinum lienis uſum me ſtatim convertam: neminem autem latere arbitror, quod ſanguis brevi illa mora, quam in cordis thalamis trahit, in tantum exaltari, & volatiliſari nequeat, quin non multas particulas terreſtres, ſalia fixa, & alias faeculentias in ſinu retineat: illae autem quum ad coagulationem valde pronae ſint, ſanguinem, ſi ipſi ſub tali facie immiſtae manerent, non modo incraſſarent, quin etiam vias obſtruendo impedirent, quo minus ſucci in reliquis viſceribus e maſſa ſanguinea ſegregari poſſint: ſumme igitur neceſſarium erat, ut oeconomia animalis, ad coagulationem impediendam, nimiamque fixationem avertendam, viſcere aliquo donaretur, quod imprimis ſanguinis volatiliſationi eſſet deſtinatum, quod lienis eſſe cum *Velthuſio in tract. de liene* ſtatuimus: requiritur autem, ut illud primo copioſiſſimis ſcateat arteriis, poſtea uberi fibrarum nervearum pollent proventu. Quare autem ſanguis craſſior & coagulationi proximior ad lienem potius deferatur, quam ad aliam partem, hoc certae materiae ſubtilis effectum eſſe in cathedra prolixius demonſtrabimus.

VI. Enumeratas conditiones, LIENEM implere ex ejus ſuperius tradita anatomia elucet, adeoque nunc genuinum ejus USUM eſſe ſtatuo: *ſanguinem ſalia fixa volatiliſando a coagulatione praeſervare, & a partium excrementitiarum infarctu in tantum ſaltem liberare, ut ſucci aliis in viſceribus eo melius a ſanguine ſeparari, eorumque fermenta magis exaltari poſſint*, adeo ut verum maneat, quod in trito dicitur verſiculo:

Cor ardet: pulmo loquitur: fel commovet iras:
Splen ridere facit: cogit amare jecur.

VII. USUM hunc LIENIS ſtatus praeternaturalis ulterius corroborat: nam quādo materia quadam craſſa, viſcida & glutinoſa infarcitur tota maſſa ſanguinea ob partes terreſtres & faeculentas a LIENIS officia excluſas, contrahit intemperiem craſſam & melancholicam, quam tunc erumpentia ſymptomata ſatis ſuperque indicant, imo ipſa quoque medicamenta ſplenitica vulgo dicta, quae omnia vel volatilia ſunt, vel acidum vitioſum tamen compeſcunt deſignatum lienis uſum magis propugnant.

VIII. Exercet autem LIEN functionem illam ſanguinem attenuando, incidendo, & volatiliſando ope fermenti proprii, cujus maximam partem ſpiritus animales conſtituunt: neque eſt, quod quis de hoc fermento dubitet, quum lien in aqua maceratur vim illam fermentativam cuivis ſuppeditet, videatur *Dn. Praeſidis Collegium publicum cap. de fermentis viſcerum.*

IX. Verum enim vero etiamſi nullum aliud munus LIENI attribui poſſe videatur, in varia tamen opinionum diverticula Auctores deflectere videmus, quorum pro inſtituti ratione praecipua ſaltem in ſcenam ſum introducturus: veterum placitum fuit ſanguinem ad LIENEM amandari, ut ibidem deponat humorem melancholicum, quum autem nullum in LIENE oſtendi poſſit receptaculum, quod humorem talem recipiat, ſponte corruit opinio, plures rationes nunc reticeo.

X. *Helmontii*, ejuſque aſſeclarum ſententia infirmo quoque ſtat talo aſſerentium, LIENEM per vas breve fermentum acidum pro promovenda, & perficienda ciborum coctione ventriculo inſpirare, quum ſanguinis motus longe aliud oſten-

dat, & hoc placidum evidentiſſime refutet; vas enim illud ligatum verſus ventriculum intumeſcit, verſus LIENEM autem detumeſcit, manifeſto indicio nihil a LIENE ad ventriculũ tranſmitti: & quid fieret de ventriculo, ſi LIEN excindatur, nonne fermentatio ejus tali modo penitus aboleri deberet, quum tamen teſte experientia canes poſt ejus exſciſionem multo voraciores evadant?

XI. Non deſunt, qui LIENEM pro ſanguinis officina venditant, pro quo uſu ſequentibus argumentis militant: *ad quod viſcus plurimum chyli defertur, illud potiſſimum eſt ſanguificationis organum. Atqui ad lienem, &c. Ergo. Reſp.* diſtinguendo: ad quod viſcus plurimum chyli ſub forma chyli, & nondum cum ſanguine confuſi defertur, illud eſt potiſſimum organum ſanguificationis. Atqui. Ergo. Largior majorem, min. vero nego: quoniam clariſſima ex anatomia habemus teſtimonia omnem chylum per manifeſtos ductus deferri ad cor, cui propterea primarium ſanguificationis munus, non autem lieni eſt adſcribendum, proin valde odioſum redditur vocabulum plurimum, quaſi pars chyli ad cor, pars ad hepar, pars ad lienem deferatur.

XII. Excipiunt, quod teſte *Helmont.* quadringentis arteriarum ramis gaudeat LIEN, adeoque mediante illo ſanguine arterioſo chylus copioſius ad lienem, quam ad reliqua viſcera deferri: verum facile reſponſio dari poteſt; primo enim ille chylus non amplius eſt vere chylus, ſed in corde in ſanguinem converſus: ſecundo ſi hoc verum eſſet, ſequeretur, quod omnia viſcera ſanguificarent, quamvis enim hoc quoad priorem reſpoſionem negare nolim, multo chylo ſanguinem, poſtquam cor eſt egreſſus, adhuc abundare, qui in itinere exactius adhuc cum illo permiſcetur, inconcuſſum tamen manet primariam ſanguinis officinam eſſe cor.

XIII. Alterum argumentum, quod pro ſententia hac roboranda afferunt, tale eſt: *ſi ſpiritus animales ſunt cauſſa efficiens principalis ſanguificationis, ſequitur, quod lien ſit primarium organum ſanguificationis. Prius eſt verum. Erg. poſt.* Reſp. negando min. quoniam ſanguificatio primario abſolvitur a cordis fermento, quod nihil aliud eſt, quam portio ſanguinis ſingulis pulſibus in cordis ventriculorum rimis relicta, cui ſe adjungit ſuccus quidam valde agitatus, & commotus ex arteriis coronariis in cordis parenchyma transſudans, unde ſanguinis rarefactio concurrentibus adhuc aliis quibuſdam cauſſis fociis, de quibus alibi, dependet.

XIV. Receptui nunc canerem, niſi vexata illa tam apud Veteres, quam Neotericos quaeſtio, ne paululum adhuc ſubſiſtere juberet, ubi contendunt: *num* LIEN *abſque vitae & ſanitatis diſpendio poſſit exſcindi?* Fateor magnam inter homines coli ſuperſtitionem, quaſi curſoribus LIEN ſit exemtus; ſicut enim vix datur religio, quae non ſuas etiam patiatur ſuperſtitiones, ſic in medicina illis fere abundamus. Verum enim vero in homine talem operationem procedere poſſe non videtur, quum leve etiam lienis vitium in varias aerumnas oeconomiam animalem det praecipitem, nihil jam dicam, ſi totus auferatur: in canibus autem operationem hanc expectationi nonnunquam ſatisfacere inficias ire nequeo, quum ipſe haud ita pridem ejuſmodi proceſſui in canicidio interſuerim; an tamen illi poſt LIENIS privationem exacta valetudine gaudeant, dubito, quia teſte experientia ultra triennium rarius vitam protrahunt, mingunt ſaepius aliaque patiuntur incommoda. Ratio autem, quare in canibus haec operatio aliquo modo, in homine autem plane non inſtitui poſſit, haec forſitan eſt, quia in canibus ſanguis multo calidior, & tenuior eſt, quam in homine, cujus ſanguis ne ad momentum quidem volatiliſatione privari poteſt, quin non ſtatim incraſſeſcat, & melancholia infarciatur. Plura hac de quaeſtione vide *cl. Moebium & Diemerbroekium.* Tantum.

DISPU-

DISPUTATIO XXVIII.

DE GLANDULAE PINEALIS STATU NATURALI & PRAETERNATURALI.

RESPONDENTE

JOHANNE WILHELMO BEUTLERO,

Reiskircha-Naſſovio.

J. N. J.

§.I. INgenioſum antiquitatis commentum de cerebro parturiente, & ab hoc, obſtetricantibus Vulcani ferramentis, nata Minerva altioris videtur eſſe indaginis, profundioremque hieroglyphico ſub velo occultare ſapientiam, quo detracto nullus dubito, quin magni laboris opus, Noſce te ipſum, hoc eſt functionum in nobis non tantum animalium ſed aliarum longe nobilium radix, fundamentum & veritas facile in apricum duci queant. Quod calcar admovit cultro, & calamo, ut apertis hiſce diebus variorum animalium craniis, & diſſectis adſtantibus aliquot ſtudioſis, & amicis pro mea privata informatione cerebris ad imitationem recentiorum Anatomicorum, *Bartholinos* volo, *Stenonium*, *Williſium*, *de la Forge &c.* de glandulae pinealis (quam locus, partes a latere ſtantes, vaſa, aliaeque circumſtantiae prae aliis in cerebro commendare, & Regiam quandam majeſtatem ſtupendaque prae aliis praerogativam, vel tacite inculcare videbantur) ſtatu, functione & morboſa, quam non raro patitur diſpoſitione, impraeſentiarum verba facere animum induxerim. Quod ut non aliter, quam veritatis indagandae conatum, & ſtudium interpretari velitis, cujus ad manus pagellae ſequentes pervenient, obnoxie rogito. Sin vero ob praejudicium, ut plurimum alteri parti praecludens aditum, vel ſuperſtitioſam quandam antiquitatis reverentiam, & temperamentum ad quemvis novitatis terminum exhorreſcens impetrare id nequeam, hoc ſaltem contendo, ut meam tam diu ſinas ſtare talo ſuo opinionem, donec tu contrariam alteri lancei impoſueris, ſic enim eventus brevi docebit, cujus cauſſae in re tam abſtruſa dubia haec ſaveat alea.

§.II. Et magno profecto ſtatim in limine ſe offert difficultas crucem figens calamo: habent enim quod objiciant quibus nova non placent, praetendentes: hanc de vilioris hujus corpuſculi opinionem otioſi, & luxuriantis ingenii faſtum eſſe, neque unquem inde quid expectari poſſe, quod Medicum in praxi vel doctiorem vel feliciorem reddat; hinc ut plurimum fieri, ut ex curioſis his nil niſi ſpinae, & quiſquiliae colligantur. Adeoque quovis modo impedire potius ſatagunt, quo minus tyrones animum ad altiora haec applicent per tot retro ſaecula ipſis etiam Veteribus ignota, quorum tamen famam, & medendi peritiam ipſi admirari ſoleant Neoterici. Imo ab ipſis tyronibus (facile enim dulce inſtillatur ocium) ejuſmodi querelae non raro audiuntur, quod nempe difficiliora haec ad praxin nihil conferant, majorique cum commodo ea addiſci, quae ſaltem futuro practico ſint utilia, & neceſſaria.

§.III. Verum enim vero non magno molimine opus eſt ad avertenda, & infringenda plumbea haec tela. Fateor equidem multa in medicina dari ſterilia, quorum catalogum facile videri licebit, ſi vulgares Medicorum inſtitutiones, & his inaedificata Candidatorum examina, ſi etiam ſcholaſticas quaeſtiones in cathedris

agi-

Digitized by Google

agitari ſolitas ſub incudem vocare velis, quae eleganti ordine ad invidiam uſque maximam partem recenſuit *cordatus Ammanus*: his ut dica ſcribatur, utque ex foro Medico exterminentur, nunquam contrariabor, quin potius quantum in me erit laudabiles hos juvabo conatus; talia enim ſunt, ut quocunque etiam modo coquantur, recoquantur, & neſcio quibus macerationibus, extractionibus, & deſtillationibus vexentur, vix tamen ac ne vix quidem aliquid ſuppeditent, a quo lumen foenerari poſſit praxis, & vera ſcientia medica.

§. IV. Deinde praeter haec adhuc alia ſunt ſcitu quidem neceſſaria, quibus neglectis plurima phaenomena medica nunquam ipſa experientia teſte explicari poſſunt, quo pertinent inter alia globuli aetheri, materia ſubtilis, leges motus, & ſexcenta alia ipſi etiam ſanguini inexiſtentia, quorum tamen dignitati, neceſſitati, & veritati nequaquam quid decedit, ſi forte etiam a Medicis fuerint neglecta vel adhuc negligantur, qui nihilominus in ipſa praxi magnam acquiſiverunt famam. Ipſe *Paracelſus* plurima ignoravit, quae Medicus ſcire debet, curavit tamen morbos ab aliis pro deſperatis habitos, quod exemplum in *doctrina de elementis* producit *Dn. Boyle*. Jam ſi quis inde ſcientiae, & eruditionis medicae vanitatem, & plurium rerum tum chymicarum tum anatomicarum inutilitatem inferre vellet, Is iniquus eſſet in tot egregia Neotericorum inventa, imo injurius in ipſam naturam. Ipſius ſanguinis in orbem reditus non parum concuteretur: vacillaret veritas, & dignitas vaſorum lacteorum; corrueret doctrina de vaſis lymphaticis ſpirituum animalium, & ſucci nutricii circulatione, &c. Quae omnia tanquam temporum fures accuſari, & uno ictu non ſine ſummae ingratitudinis, & ſupinae oſcitantiae nota profligari poſſent. Et quae non incommoda, pericula aliaque abſurda, & indecora ſolis Agyrtis impudica fronte, & temeraria manu in medicinam involantibus digna exinde naſcerentur? Ut nunquam ſatis mirari poſſim illorum ingenia, qui animos veritatis cupidos ab his aliiſque ad oeconomiae animalis cognitionem pertinentibus avocare ſolent, & omnibus viribus eo contendunt, quo theoretica illa, ut loquuntur, ſupprimantur.

§. V. His enim non obſtantibus invictiſſimum manet argumentum, quod omnia illa, quae ad cognitionem fabricae, & machinae corporis noſtri, quae ad deſcriptionem functionum partium, quae ad cauſſarum morbificarum meliorem explicationem, & quae ad ſubjecti morbi veraeque ſedis indagationem, & declarationem faciunt, nequaquam Medicum dedeceant; neque oſcitanter tractanda ſint, quum inde in ipſam praxin egregii nunquam ſine magna voluptate deguſtandi fructus redundent. Quae quum nunc *glandulae pineali* quoque conveniant, doctrinam hanc vel propterea mereri confido, quae orbi erudito exponatur, quaeque caput inter reliquas corporis partes extollat, quantum inter lenta ſolent viburna cupreſſi, cujus rei veritatem ſequentes theſes abunde ſatis teſtabuntur.

§. VI. Quod itaque ejus locum natalem ſive ſtupendum ſitum, & admirandam fabricam attinet, optarem, ut qui haec legit, cerebri diſſectionem vidiſſet ad eum modum, quem nobis commendat *de la Forge*, qui adeo facilis eſt, ut vel ſolis digitis explicari poſſit, quum alias ſi veterum, & ordinariam methodum ſequi velimus, ſaepius fallamur, & neſcio quod glaucoma oculis objiciatur. Offert ſe illico inſignis quaedam in ipſo meditullio cavitas aliquot hinc inde protuberantiis donata, quas corpora ſtriata, nates & teſtes vocant: duos inſuper habet proceſſus, quorum primum *Veslingius*, quo jure neſcio, vulvam appellat; alter vero anus dicitur, ad cujus foramen, quod oſtium eſt nobilis ventriculi, glandula pinealis a figura ſic dicta appoſita eſt (quae aliis conarium vocatur) vaſorum quodam contextu plexus choroides dicto undiquaque cincta, ut ipſis ſpiritibus animalibus innatare videatur, qui hoc in promtuario velut in alveo reſervantur, ut infra docebitur.

§. VII. Eſt autem plane libera in apice, aſt in baſi fibris motricibus laxari atque con-

contrahi aptis, quas alii funiculos vocant: cerebro ita alligatur, ut neque nimium evagari poſſit, itaque verſus illas ad minimum partes reclinari poſſe deſinat, quae reſpiciunt iſtas ventriculorum cerebri regiones, quibus nervorum occurrunt initia. Hae fibrae, ſi cultello parum ſaucientur, inſignem toni relaxationem ſtatim deprehendes, quale quid in mania incurabili ſaepius fieri conjicio: notatu enim digniſſimum eſt, quod fibrillae motrices in ea baſis glandulae puncta inſerantur, ut eam ſemper in tono vel ſitu naturali ſervent, qui ſurſum ſpectat, vel potius antrorſum: hinc enim fit, ut quocunque modo inclinetur, ſemper tamen ad naturalem ſibi ſtatum redire conetur, quod facile obſervari poterit, ſi ſtylo leviter ſaltem concutiatur, & quaquaverſum torqueatur.

§. IIX. Subſtantiam ſi conſideremus, glanduloſam eſſe dicimus; mollior enim eſt carne, ſed cerebri medulla durior, & peculiari ſua involvit membrana, quo tamen non obſtante cito flacceſcit, ut etiam in cadaveribus inveteratis raro apparere ſoleat.

§. IX. Colorem quoque diverſum a reliquis cerebri partibus nacta eſt, qui magis obſcurus videtur, & ſubluteus, forte a ſpirituum animalum copia poſt mortem in rorem abeuntium, quia vaſa lymphatica ſimili fere praedita ſunt colore, ſi liquorem quem vehunt adhuc contineant.

§. X. Magnitudinem tam accurate determinare nequeo, quia pro ſubjectorum varietate, & ipſa variare ſolet; in hominibus tamen vix piſi ſuperat magnitudinem, quae major appareret, ſi cerebro adhuc exiſtente calido eam inveſtigare liceret. Major eſt in cerebro vitulino & ovillo, maxima in bovino.

§. XI. Figuram habet piniformem, hoc eſt pini fructum ſimilitudine quadam repraeſentantem, quae ex ſphaerica, & oblonga componitur, unde ſphaeroides vocatur; haec enim figura ſola apta erat accipiendis, & determinandis tot diverſis motibus, nec poterat alia arduo huic negocio tantopere accommodari, quod ſolidiſſimis probat rationibus *Craan in diſputat. tertia de catalepſi.*

§. XII. Praemiſſa ſic anatomica deſcriptione, operae erit pretium, ut de genuino uſu *glandulae pinealis* pauca addamus, & quo praecipue munere in oeconomia animali fungatur, doceamus: neminem equidem negaturum perſuaſum habeo, ipſam ſenſationem in cerebro fieri, nec poſſe ab ullo objecto ipſam produci niſi impreſſio ab objecto facta ad cerebrum uſque deferatur, id quod nervorum obſtructiones, ligaturae, & cerebri vulnera evidentiſſime comprobant.

§. XIII. Neque tamen dici poteſt, totam cerebri ſubſtantiam ad producendum ſenſum, & motum requiri, quum utroque ſalvo manente portio cerebri tolli poſſit, quod praeter exempla ab *Hildano*, *Schenckio*, & *Marchettis* annotata confirmat funeſtus caſus *a Diemerbroëckio* ſedulo deſcriptus *in anatomia corp. human. lib. 3. p. m.* 580. Ergo nonnullis ſaltem ejus partibus hoc officium tribui debet. Verum nullae enumerari poſſunt, quae impreſſionem in nervos factam ultimo recipiant, quaeque ſpiritus animales determinent, ut huc potius excurrant quam illuc, ſola excepta glandula pineali. Quamvis enim qui contrarium ſentiunt diverſis in cerebri partibus ſenſus internos locare ſoleant, non tamen audent partes illas diſtincte deſcribere, de quo antea allegatus *Diemerbroëckius* conſuli poteſt.

§. XIV. Facile etiam evincitur, ad motum, & ſenſum praeſtandum neceſſe eſſe, ut ſpiritus animales per certos tubulos, & meatus e cerebro excurrant, quae excurſio placide & tranquille fieri nequit, niſi a certa cerebri parte moderetur, ipſique ſpiritus ita determinentur, ut potius hos aperiant poros quam alios. E quibus nunc colligo quod illa cerebri pars huic muneri conſecrata debeat eſſe 1. mobilis, 2. ſpiritus animalibus undiquaque cincta, 3. in aequilibrio poſita, vel ſaltem in conatu movendi, quemadmodum corpus ſphaericum in fontibus artificialibus ſaepius ab aqua ſaliente in aequilibrio ſervatur, vide *Broechuyſen oeconomiam animalem.* 4.

Digitized by Google

unica, ne unum objectum duplex appareat, quod requiſitum prolixius traditur apud *des Cartes, de la Forge, Craanen & alios.*

§.XV. Praeterea inſignis quaedam requiritur cavitas, in qua tanquam in promtuario, & receptaculo ſpiritus animales detineantur poſiti in indifferentia, quo levi nacta occaſione eo verſus potius fluant, quam verſus aliud: tale autem ipſis aſſignandum eſt receptaculum, ad quod nervi totius corporis pertingant: unica enim ex enumeratis deficiente conditione motus, & ſenſus integri peragi nequeunt, ſed nullum aeque in toto cerebro datur negocio huic aptum natum praeter cavitatem illam inſignem, quam quatuor venticuli conſtituunt.

§.XVI. Et certum eſt mentem non immediate junctam eſſe ſpiritibus animalibus, neque illos ſe ipſos determinare, alias vis haec & poteſtas in affectibus ſoporoſis, & morbis convulſivis facile ſe explicaret. Quum tamen contrarium potius obſervemus, adeoque poteſtatem illam mentis in corpus limitatam eſſe merito dicamus.

§.XVII. His tandem hoc adhuc addimus jamdum in confeſſo, hominem, ſi ſua humanitate exuatur, reſolvi in duas partes eſſentiales, ſubſtantiam immaterialem ſive ſpiritum, & materialem ſive corpus, hoc eſt animam & corpus, adeoque ex his duabus ſubſtantiis componi, quae nexum arctiſſimum inter ſe habent, ita ut corpus agat in mentem, & mens viciſſim in corpus, unde mutuum illud oritur commercium, quod copulam, vinculum, conjunctionem, vel etiam vitam alii vocarunt.

§.XIIX. Quibus praemiſſis apparet luce meridiana clarius, glandulam pinealem conditiones ſuperius enumeratas adimplere. Haec eſt ſenſus communis; haec verum imaginationis organum, omneſque actiones, quas corpus noſtrum cum brutis communes habet; ab hoc ſenſorio tanquam praecipuo inſtrumento motus recipiente, & ſpiritus animales determinante dependere videntur: ſed cum non ſit hujus loci de his agere, neque ſcopus noſtrae diſſertationis id permittat, relinquimus uſum hunc illis, qui in phyſicis ex profeſſo de hac materia agunt; inter quos non poſtremi ſunt *Le grand in tract. de carentia ſenſuum in brutis & A. D. in tract. de l'Ame des Beſtes.*

§.XIX. Alius enim longe nobilior uſus hujus partis ſe in homine offert, dum ex omnibus rationibus in prioribus allatis non ſolum ſed & actionibus tam vitalibus, quam animalibus palam fit, *glandulam pinealem* eſſe ſolium, tribunal & ſedem mentis, pro cujus voluntate varias ſubit determinationes, varieque inclinatur; hinc certas ſemper cogitationes mentis juxta imperium, quod anima habet in omnes corporis partes certi etiam ſequuntur motus. Sicuti enim Rex pro ſua voluntate ſubditos gubernat, hique ejus alacriter exequuntur mandata, ſic mens ceteroquin toti corpori juncta voluntatem ſuam, & imperium in corpus mediante hac glandula revelat, & viciſſim hujus ope omnes motus inconſuetos corpori ſubillatos percipit, adeoque vario modo *glandulam* hanc inclinando varie ſpiritus animales determinat, ut nunc hos aperiant nervorum tubulos, nunc vero alios; nec non prout *glandula* haec ob aliam atque aliam curſus ſpirituum animalium formam inclinatur, occaſionem nanciſcitur alias atque alias concipiendi ideas, ejuſque motibus, vel determinationibus peculiares nectere cogitationes, ut de hoc imperio dicere poſſim, quod *Virgilius de AEolo* ſcribis;

—— Speluncis abdidit atris,
—— Molemque, & montes inſuper altos
Impoſuit; Regemque dedit qui foedere certo
Et premeret, & laxas ſciret dare juſſus habenas.

§.XX. Quod ſi abſurdum tibi videatur mentis ſolium inter nates, teſtes aliaſque

par-

partes ponere vilioribus donatas nominibus, ſciendum nomina haec externa eſſe nec ullam cum functionibus habere affinitatem, imo majus poſſe elici abſurdum, ſi terminis inhaerere velimus, dum anima tota in toto eſſe dicitur, ſic enim tota erit etiam in partibus ignobilioribus actionibus deſtinatis; unde argumentum hoc frivolum eſſe cenſeo, quod vix dignum ſit, ut ad illud reſpondeatur.

§.XXI. Neque noſtrae obſtat aſſertioni, quod multi Medici ſpirituum animalium in ventriculis cerebri generationem in dubium vocent, variiſque impugnent argumentis, quorum aliquot ſatis ſpecioſa tradit *celeberrimus noſter Williſius*. Si enim loci iſtius conditio ſpectetur, facile apparet, peculiari uſui hanc cavitatem deſtinatam eſſe. Et vel ſolus ille arterioſus contexus nunquam alibi conſpicuus, neque cerebro adhaerens evidenter demonſtrat, ſanguinem pro nutritione eo non deferri: quid enim opus erat tanta cavitate, cum ſuccus nutricius torrentis inſtar omnes poros trajiciat, & per arteriolas per cerebri ſubſtantiam ſparſas facile diſpenſari poſſit; is etiam qui reſiduus manet per vaſa lymphatica levi negocio refluat, dum interea ſanguis qua ſanguis per venas cordi iterum adducitur.

§.XXII. Verum duo monſtroſa nunc occurrunt exempla, quae aſſertionem noſtram hactenus ſtabilitam de ponte dejicere conantur, & ipſa etiam, quibus tota moles incumbit fundamenta concutiunt, ut nil niſi ruina totius eadificii expectari poſſit, niſi maturo conſilio impetus hic avertatur. Unum ſuppeditat nobis *Stenonius*, Florentia ita ſcribens: *in monſtro vivente quatuor diebus defuit conarium. Teſtudo capite amputato reperta fuit, quae pedem movit ſuum quatuor poſt diebus. Hic nulla fuit cum conario communicatio. Et prout haec res videtur grave vulnus inflixiſſe dogmati Carteſiano, ita ejus ſectatores hic locorum incumbunt vulneri illi curando*. Alterum deſumſi ex *ephemeri. Gallorum*, quando *tomo tertio Denys* fatetur, quod diſſecuerit caput infantis in partu laborioſo extincti, in quo nec cranium nec cerebrum invenire potuerit, niſi quod crudam quandam maſſam in occipitio obſervaverit. Motus infantis hujus tempore geſtationis, & aliquot diebus ante partum fuit ordinario vehementior, quem in ipſo partu mater adhuc ſatis vegetum percepit, donec intra anguſtias ſuffocaretur. In his corporibus defuit conarium imo ipſum cerebrum, quomodo ergo haec glandula erit immediata animae ſedes, & quomodo ab ejus inclinatione ſpiritus nimales determinari poterunt?

§.XXIII. Reſp. notandum eſſe quoad prius, exilitatem hujus glandulae quaerentibus non raro fucum facere, & oculorum aciem eludere; niſi enim cerebrum adhuc calidum inſpiciatur, ſaepius inveniri nequit, quanta quanta ſedulitas etiam adhibeatur. Hocque facilius fit in infantibus recens natis, & animalibus junioribus, in quibus brevi tenues evaneſcit in auras, vel in lympham abit. Interim nec volumus nec poſſumus expertiſſimi hujus Anatomici fidem in dubium vocare, ſed reſpondemus, quod idem hic contigerit, quod in defectu aliarum partium, & interiorum viſcerum ſaepius fieri obſervatur, dum aliud quid ſubſtituitur vicem partis deficientis ſupplens; unde facile etiam fieri potuit, ut in monſtroſo hoc capite aliquid glandulae analogum alio in ſitu ſubſtitutum fuerit, quod ſpiritus animales in tantum, quantum motus ille obſcurus requirebat, determinare potuerit. Quod teſtudinis motum attinet, ille non fuit ortus a ſpiritibus animalibus in partem illam determinatis, ſed a vaporibus, & particulis aliis fluidis, per interſtitia fibrarum adhuc natantibus, & facilius quidem tales motus poſt mortem in partibus adhuc cientur, quando vel calor accedit, vel partes acu punguntur, quod in viperis, lacertis & corde evulſo manifeſte videmus, quale quid in ovibus aliiſque animalibus recens mactatis quoque obſervatur: ſunt autem motus illi vagabundi, convulſivi & ſpaſmodici, qui abſque conario facile peragi queunt.

§. XXIV. Ad poſterius allatum exemplum reſpondeo, in cruda illa & carnoſa maſſa latuiſſe quid cerebro analogum, quod vel inde facile colligo, quia ipſe hiſtoriae Auctor vaſorum cordis cum vaſis hujus maſſae carniformis anaſtomoſin beneficio injecti liquoris exploravit. Si ergo vaſa arteriae carotides, & jugulares venae eo abierunt, dubio procul adfuit locus qui ſpiritus animales recepit, & ex quo beneficio partis alicujus eos prementis, & determinantis pro motu praeſtando excurrere potuerunt. Quod ſi haec reſponſio tibi minus arrideat, audi alteram ab ipſo Auctore datam, quod nempe ſpinalis medulla vicem conarii ſubierit, verba ejus haec ſunt. *Pour ce qui eſt de la troiſieme Queſtion Scavoir d'où provenoit le mouvement violent de cet Enfant. On peut dire en premier lieu, que n'y ayant point en de cerveau pour recevoir les Eſprits, & pour les diſtribuer à toutes les parties, la Moelle de l'Eſpine ne laiſſoit pas de les recevoir par le moyen des Arteres carotides, & vertebrales qui l'arroſent, & ainſi elle pouvoit ſuppleer au defaut du Cerveau, & envoyer beaucoup. d'Eſprits aux parties par le moyen des Nerfs qu'elle produit. Et cela eſt ſi vray ſemblable, que quand meſme le cerveau ſe trouve dans ſa conformation ordinaire, la Moelle de l'Eſpine, qui n'eſt autre choſe, que le Cerveau allongè, ne laiſſe pas d'eſtre l'origine de tous les Nerfs, & de fournir par leur moyen des Eſprits aux parties, pour les entretenir dans leur mouvemens, ce qui ſe prouve, parce que la ſeule inſpection nous fait voir manifeſtiment, que tous les Nerfs immediatement de cette Moelle, c'eſt a dire ou de ſes racines qui ſont contenuës dans le crane, ou de ſon tronc qui eſt renfermè dans la cavite des vertebres depuis le grand trou Sphenoide juſque aux lombes. &c.* Et paulo poſt; *Le Cerveau don ne ſervant qu'a cribler les Eſprits & a les temperer avant que de les diſtribuer aux parties, nous pouvons-dire que n'y ayant point en de Cerveau dans l'Enfant, que novus avons diſſèque les Eſprits paſſoient des Arteres dans les Nerfs avec toute l'agitation qu'ils avoient reçeu dans le Coeur, C'eſt pour quoy ſes mouvements devoient eſtre plus violentes, qu'ils ne ſont d'ordinaire.*

§. XXV. Vidimus hactenus ſtatum *glandulae* naturalem, reſtat ut progrediamur ad ſtatum *praeternaturalem*, hoc eſt, ut deſcribamus quomodo a cauſſis morbificis a ſtatu ſuo naturali deturbetur, & quid in nonnullis iiſque gravioribus morbis capitis patiatur. Nolo autem hic crambem bis coctam apponere, & ad nauſeam repetere, quomodo *glandula haec pinealis* ſe in ſomno, & vigiliis habeat, quod in phyſiologicis abunde ſatis inculcatur, & ab ipſo *des Cartes* ejuſque interprete *de la Forge in tract. de homine* evidentiſſime explicatur. Neque etiam hae ſenſuum affectiones praeternaturalem ſtatum inducunt, niſi forte valde excedant, tunc enim machinam demum concutiunt, oeconomiam turbant, & functiones partium laedunt. Saltem haec eſt mea intentio, ut oſtendam quomodo violentae *glandulae* concuſſiones, contumaces determinationes, obſtructiones, aliaeque laeſiones graviſſima, & horrenda inducant ſymptomata, & quomodo ſtupendi quidam effectus per noſtram hypotheſin explicari poſſint, quae ab aliis vel omittuntur, vel ita declarantur, ut explicatio plures involvat difficultates, & majori egeat illuſtratione, quam res ipſa, quam per cauſſas explicare conantur.

§. XXVI. Ejuſmodi ſymptomata in Maniacis, Phreneticis, Catalepticis, Ebriis, & qui tardioris ſunt ingenii, & obtuſi judicii frequenter in praxi occurrunt, quorum pauca brevibus declarabimus. Praemitto autem, *glandulam* hanc ſaepius in ſinu ſuo calculos geſtare, nonnunquam totam lapideſcere, & in tophum mutari. *Celeberrimus Sylvius* diverſis vicibus in illa invenit arenulas; ſemel etiam exiguum ſubrotundum calculum piſi quartam partem aequantem vidit: *& Florentius Schuyl in praefat. ad lib. des Cartes de homine* fatetur, ſe calculum plus quam dimidium glandulae occupantem in ea reperiſſe. Quae rariores obſervationes *Bartholino* inſerviunt pro ſpecioſa quadam objectione, cui reſpondet *de la Forge*,

poro

pororum ſtructuram ſufficere adhuc potuiſſe, ut ſpiritus animales illos permeantes non obſtante duritie certam curſus ſui formam ſervaverint. Quibus addimus hos homines dubio procul fuiſſe in actionibus ſuis edendis pigros, & minus alacres, quod illibenter concedere videtur *Diemerbroëckius*. Vel humorem coagulantem in ſtatu morboſo paulo ante vel etiam poſt obitum demum glandulam occupaſſe ubi omnia turbata ſunt, & peregrinae fermentationes admittuntur. Neque enim tantum temporis ſpatium ad calculi generationē requiri videtur, quum ipſi etiam lumbrici cito citius in morbis malignis generentur, & adoleſcant. Non minor quoque varietas in glandulae craſſitie, & longitudine pro temperamentorum diverſitate ſtatuitur, ex quibus contingere videtur, quod homines ſaepius non aeque promti ſint in actionibus animalibus, quod ſi fiat, ut haec ſucceſſu temporis, & aetatis ratione mutentur, & ad ſtatum naturalem redeant, tunc Boëtum in patria nati poſtea vero inter gentes quam maxime excultas adulti lauream reliquis non raro praeripiunt.

§. XXVII. In phrenitide (quod in ebrietate quoque contingit) ſpiritus animales jugum excutiunt, unde ſublata ipſorum indifferentia *glandulam* impetuoſius, & conſtantius non ſine gravi mentis paſſione concutiunt, ut tandem mens non amplius ſui compos non attendat ad ſuas perceptiones, ſed obtorto quaſi collo, & victa conſtantibus, & efficacioribus *glandulae* impreſſionibus, quas ſpiritus animales per cerebrum diſcurrentes, & vetera aperientes veſtigia radiationibus ſuis ſuper eam producunt, *glandulam* verſus illam ventriculorum regionem determinat, qua nervi ſpectant iſtorum organorum, quae motus perceptionibus illis nexos exequi ſolent, non attendendo, quod ipſa machina in praeceps agatur, maximumque vitae incurrat periculum. Tragicum & commiſeratione dignum caſum memini mihi relatum fuiſſe Pragae Boëmiae, quem Medicus iſtius civitatis *Dobrensky de Nigro Ponte* inſeruit *tom. 1. ephemer. Medicorum German.* Contigit ut in pago quodam illuſtriſſimi Dn. *Comitis de Milleſimo* quidam robuſtus vir febri maligna vel Ungarica corriperetur, qua incrementum ſumente, tantum delirium ſucceſſit, ut ſeptem perſonae fortes habuerint, quod agerent cum aegro, ad eum continendum. Objectum autem delirii ejus erat, *ventrem ſuum ſcatere vermibus ſeu lumbricis*, unde ſe torqueri ab iiſdem affirmabat. Poſt aliquot dies videbatur delirium remittere, unde ad quietem ſeſe componente aegroto, adſtantes quoque quieſcere coeperunt. Interea patiens, omnes alto ſomno ſtertentes conſpiciens, ſeque liberum ad motum perſentiens, novo oeſtro delirii percitus, ventrem aggredi, & ut robuſtus erat, umbilico excerpto inteſtina continuato ordine extrahere coepit, in tantumque extraxit, ut jam medietas illorum educta fuerit. Interea neſcio an caſu aut ſtudio unus ex adſtantibus quid agat patiens aſpiciens, eundem crudeli labori implicitum advertit convocatis ſociis, adque impediendum aegrum ſeſe accingentibus obteſtatus eoſdem eſt aeger, ut ſe ſinant & non turbent in extrahendis e corpore ſuo lumbricis. Non diu perſtitit ſic aeger, ſed ſenſim imminutis viribus crudelis laboris pertaeſus obiit. Ego nullus dubito, quin hic aeger de vermibus olim cogitaverit, vel audiverit illos abdomen nonnunquam perfodere, quum itaque hoc in morbo ſpiritus animales a veneno jam in motu ſuo placido turbentur, mirum non eſt, ſi in tale veſtigium ſua raritate altius, & diſtinctius cerebro impreſſum incidant, & ſimilem metum eundemque conſtantem in *glandula* producentes mentem turbent, ut illa graviori paſſione victa omnia illa exequi ſtatim inſurgat, quaecunque a ſpiritibus mediante *glandula* ſuggeruntur, hinc deſperata remedia ad avertendum minus aliquod incommodum malo conſilio Conſultori peſſimo in ſubſidium vocat. Nec ob praecipitantiam ad cauſſam iſtius erroris agnoſcendam redire poteſt, eoque ipſo quo omnia ſua ratiocinia non uſurpat in miſeriam hujus morbi incidit. Multo minus ad conſideranda nova objecta

induciae conceduntur: hinc *glandula* a continui ſolutione, dum cruentae manus proprium in corpus involant, aliter determinari nequit, nec ipſi ſpiritus aliam radiationem ſuſcipiunt, quum prior illa inclinatio multo conſtantior, & efficacior ſit. Ubi Mero ſanguis incaluit, ſimiles perverſi motus in ebriorum actionibus ſaepius obſervantur, de quo ſi plura deſideres lege elegantem *Curtii diſputationem de ebrietate.*

§. XXIIX. Iiſdem ex principiis elucet nunc ſtatus *glandulae* in melancholia, quae vel haereditaria eſt, vel a morbo (atram bilem vulgo accuſant) vel a ſex rebus non naturalibus, ut plurimum tamen a terrore, metu & triſtitia inducitur, utpote quarum paſſionum magna vis eſt in ſanguinem. Peccant autem ſpiritus animales, quod vel craſſiores ſint vel vitioſe moveantur, tunc enim radiationibus ſuis perpetuum quaſi inſomnium ſuper *glandulam pinealem* excitant, ut ex male nexis radiationibus mens horrendas concipiat ideas, vel aliud quoddam phantaſma nullibi exiſtens veluti praeſens contempletur, cujus rei plura exempla adduci poſſent. Remittimus autem lectorem brevitatis gratia ad *Brocuyſen*, qui ſua a *Craanenio* hauſiſſe videtur.

§. XXIX. Et quum melancholia facile quoque degeneret in maniam, videndum nunc porro, quid *glandula* hoc in affectu patiatur. Deprehenditur autem major irregularitas partium tum ſanguinem tum ſpiritus animales conſtituentium, unde *glandula* inſtar campanulae petulanter agitatae a fortioribus irruentibus ſpiritibus animalibus ſine ullo ordine concutitur, ex quo inordinato in *glandulam* impetu mille oriuntur in mente cogitationes, & innumerae ſaepius abſque ulla connexione eliciuntur ideae, juxta quas incongrui ſermones, incompoſiti geſtus, cantus, verſus, aliaque ſexcenta ſtupenda proferuntur. Prout nempe ſpiritus a veſtigiis, vel imperio mentis cerebro impreſſis, vel etiam a ſolis ſpiritibus ab objectis olim determinatis factis, in curſu modificantur, & aliam atque aliam ſuſcipiunt radiationem. Quod ſi *glandula* in tantum vexetur, ut fibrillae motrices dilacerentur, perpetuum oritur delirium, & mania redditur incurabilis, tuncque

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Quum caeteroquin per intervalla recurrere ſoleat, & toties novum inducat paroxyſmum, quoties novum ſuperveniens fermentum, vel alia etiam materia aetherea ſanguinem, & ſpiritus impetuoſius moveat.

§ XXX. Tandem de catalepſi agendum erit, de cujus cauſſa Medici acriter contendunt. Nos dicimus libertatem quaqua verſum determinari *glandulae* ab obſtructione a particulis viſcidis illam cingentibus vel unum ſaltem latus occupantibus denegari. Et tunc determinatio ante obſtructionem facta jus ſuum tam diu retinet, donec mobilitas glandulae convenientibus remediis reſtituatur: hinc corpus talem quoad omnes partes retinet ſitum in quo tempore invaſionis erat. Qua poſita cauſſa omnia phaenomena hoc in affectu apparentia eleganti ordine explicari poſſunt, quod ante plures menſes doctiſſimus quidam juvenis hac in cathedra cum omnium applauſu tentavit. Novi quidem aliis haec non placere, qui propterea ſpirituum animalium coagulationem, vel etiam quandam eorum congelationem fingunt. Verum adeo multis ſe implicant contradictionibus, ut merito illas cruditates ipſis digerendas relinquamus.

§. XXXI. Mediante hac *glandula* poteſt Daemon horrendas corporis concuſſiones, convulſiones, contorſiones, ululatus oloſque perverſos geſtus in obſeſſis excitare, ſi illi ſe jungens ex Dei permiſſione ſpiritus animales mille modis determinet, ſalvo interim manente liquore vitali, & per vaſa ſua circulante.

§. XXXII. In curatione praedictorum morborum hoc obſervari velim, medicamenta facile ad ipſam *glandulam* deferri poſſe mediante ſanguine, & ſpiritibus animalibus, quibus innatantia ad glandulam uſque deferuntur, eamque pro rei

ne-

Digitized by Google

neceſſitate ab obſtructione liberant, vel partes nimis volatiles figunt, vel fixas volatiliſant. His ſcopis ſatisfacere quoque poſſunt venae ſectio & ſcarificatio, praeprimis ſi arteriae temporales incidantur, & aures frequenter ſcarificentur, de quibus plura in Collegio practico.

Nos receptui canimus, & Deo pro ſua gratia immortales dicimus gratias, qui ſit benedictus in ſaecula ſaeculorum amen.

DISPUTATIO XXIX.

DE GENERATIONE HOMINIS IN OVO.

RESPONDENTE

DOMINICO BEDDEVOLE, Genevenſi.

THESIS.

I. DE generatione hominis acturus in anteceſſum ab omnibus notari velim, ſolum corpus humanum generatione produci; illud enim generatur, quod ex praeexiſtente materia producitur, at ſolum corpus ex praeexiſtente materia producitur, quum mens utpote immaterialis ex praeexiſtente materia oriri nequeat. Quocirca immediate a Deo producitur, & creationis ope exiſtit; ac proinde generationi cuidam naturali, ſicut corpora naturalia, ortum ſuum non debet. Nihilominus homo generari dicitur, quamvis pars ejus principalis creatione oriatur, quia corpus generatum eſt cauſſa occaſionalis mentis humanae, illiusque unionis, qua duae iſtae ſubſtantiae toto coelo diſcrepantes inter ſe ita conjunguntur, ut compoſitum quoddam, hominem nimirum conſtituant.

II. Unde colligas creationem mentis humanae a lege quadam naturali, Deum legiſlatorem habente, pendere; qua quotieſcumque ſolito naturae curſu corpus humanum generatur, mentem creare, eamque iſti corpori unire conſtituit.

III. His praemiſſis hominis generatio non erit explicatu perdifficilis; quoniam ſolummodo ſufficit, ſi quomodo corpus humanum generatur, probe cognoſcamus, ut mentis illius, quae ipſi unitur, origo clare nobis innoteſcat. Nam poſitis iis, quae ſuperiori theſi diximus, mens humana a corpore, & a Deo quodammodo procedit: a corpore quidem tanquam a cauſſa occaſionali, a Deo vero tanquam a cauſſa efficiente & producente; hoc corpus non eſt cauſſa efficiens mentis humanae, ſed occaſio duntaxat, quae Deum ad productionem mentis invitat juxta leges ab ipſo in rerum natura poſitas.

IV. Ad unionem autem mentis cum corpore quod ſpectat, eam ex eadem cauſſa mens proficiſci ſtatuendum eſt: nulla enim inter corpus & ſpiritum intercedit eſſentialis connexio, quapropter illa unio mentis cum corpore hominem conſtituens a natura mentis, aut a natura corporis emanare nequit: quo circa ab ipſo Deo, qui duas iſtas ſubſtantias conjungit, eam unionem & conjunctionem produci exiſtimandum eſt; qui ad mentis humanae creationem generatione corporis invitatus, ab eadem corporis generatione invitatur ad mentem corpori uniendam.

V. Quae quum ita ſint, primo videndum erit, quomodo generetur corpus, poſtea quomodo mens a Deo producta iſti corpori uniatur, quo peracto productionem hominis nos ſatis expoſuiſſe exiſtimamus.

VI. Neminem vero latere puto, corpus humanum eſſe machinam tot tubulis, vaſis, elateribus, humoribus, &c. conſtantem, ut ea, quae de illa Anatomorum induſtria, & experientia detexit, ſint minima pars eorum, quae adhuc dete-

genda

dat, & hoc placidum evidentiſſime refutet; vas enim illud ligatum verſus ventriculum intumeſcit, verſus LIENEM autem detumeſcit, manifeſto indicio nihil a LIENE ad ventriculũ tranſmitti: & quid fieret de ventriculo, ſi LIEN excindatur, nonne fermentatio ejus tali modo penitus aboleri deberet, quum tamen teſte experientia canes poſt ejus exſciſionem multo voraciores avadant?

XI. Non deſunt, qui LIENEM pro ſanguinis officina venditant, pro quo uſu ſequentibus argumentis militant: *ad quod viſcus plurimum chyli defertur, illud potiſſimum eſt ſanguificationis organum. Atqui ad lienem, &c. Ergo. Reſp.* diſtinguendo: ad quod viſcus plurimum chyli ſub forma chyli, & nondum cum ſanguine confuſi defertur, illud eſt potiſſimum organum ſanguificationis. Atqui. Ergo. Largior majorem, min. vero nego: quoniam clariſſima ex anatomia habemus teſtimonia omnem chylum per manifeſtos ductus deferri ad cor, cui propterea primarium ſanguificationis munus, non autem lieni eſt adſcribendum, proin valde odioſum redditur vocabulum plurimum, quaſi pars chyli ad cor, pars ad hepar, pars ad lienem deferatur.

XII. Excipiunt, quod teſte *Helmont.* quadringentis arteriarum ramis gaudeat LIEN, adeoque mediante illo ſanguine arterioſo chylus copioſius ad lienem, quam ad reliqua viſcera deferri: verum facile reſponſio dari poteſt; primo enim ille chylus non amplius eſt vere chylus, ſed in corde in ſanguinem converſus: ſecundo ſi hoc verum eſſet, ſequeretur, quod omnia viſcera ſanguificarent. quamvis enim hoc quoad priorem reſpoſionem negare nolim, multo chylo ſanguinem, poſtquam cor eſt egreſſus, adhuc abundare, qui in itinere exactius adhuc cum illo permiſcetur, inconcuſſum tamen manet primariam ſanguinis officinam eſſe cor.

XIII. Alterum argumentum, quod pro ſententia hac roboranda afferunt, tale eſt: *ſi ſpiritus animales ſunt cauſſa efficiens principalis ſanguificationis, ſequitur, quod lien ſit primarium organum ſanguificationis. Prius eſt verum. Erg. poſt.* Reſp. negando min. quoniam ſanguificatio primario abſolvitur a cordis fermento, quod nihil aliud eſt, quam portio ſanguinis ſingulis pulſibus in cordis ventriculorum rimis relicta, cui ſe adjungit ſuccus quidam valde agitatus, & commotus ex arteriis coronariis in cordis parenchyma transſudans, unde ſanguinis rarefactio concurrentibus adhuc aliis quibuſdam cauſſis fociis, de quibus alibi, dependet.

XIV. Receptui nunc canerem, niſi vexata illa tam apud Veteres, quam Neotericos quaeſtio, ne paululum adhuc ſubſiſtere juberet, ubi contendunt: *num* LIEN *abſque vitae & ſanitatis diſpendio poſſit exſcindi?* Fateor magnam inter homines coli ſuperſtitionem, quaſi curſoribus LIEN ſit exemtus; ſicut enim vix datur religio, quae non ſuas etiam patiatur ſuperſtitiones, ſic in medicina illis fere abundamus. Verum enim vero in homine talem operationem procedere poſſe non videtur, quum leve etiam lienis vitium in varias aerumnas oeconomiam animalem det praecipitem, nihil jam dicam, ſi totus auferatur: in canibus autem operationem hanc expectationi nonnunquam ſatisfacere inficias ire nequeo, quum ipſe haud ita pridem ejuſmodi proceſſui in canicidio interfuerim; an tamen illi poſt LIENIS privationem exacta valetudine gaudeant, dubito, quia teſte experientia ultra triennium rarius vitam protrahunt, mingunt ſaepius aliaque patiuntur incommoda. Ratio autem, quare in canibus haec operatio aliquo modo, in homine autem plane non inſtitui poſſit, haec forſitan eſt, quia in canibus ſanguis multo calidior, & tenuior eſt, quam in homine, cujus ſanguis ne ad momentum quidem volatiliſatione privari poteſt, quin non ſtatim incraſſeſcat, & melancholia infarciatur. Plura hac de quaeſtione vide *cl. Moebium & Diemerbroeckium.* Tantum.

DISPU-

DISPUTATIO XXVIII.

DE GLANDULAE PINEALIS STATU NATURALI & PRAETERNATURALI.

RESPONDENTE

JOHANNE WILHELMO BEUTLERO,
Reiskircha-Naſſovio.

J. N. J.

§.I. INgenioſum antiquitatis commentum de cerebro parturiente, & ab hoc, obſtetricantibus Vulcani ferramentis, nata Minerva altioris videtur eſſe indaginis, profundioremque hieroglyphico ſub velo occultare ſapientiam, quo detracto nullus dubito, quin magni laboris opus, Noſce te ipſum, hoc eſt functionum in nobis non tantum animalium ſed aliarum longe nobilium radix, fundamentum & veritas facile in apricum duci queant. Quod calcar admovit cultro, & calamo, ut apertis hiſce diebus variorum animalium craniis, & diſſectis adſtantibus aliquot ſtudioſis, & amicis pro mea privata informatione cerebris ad imitationem recentiorum Anatomicorum, *Bartholinos* volo, *Stenonium*, *Williſium*. *de la Forge &c.* de glandulae pinealis (quam locus, partes a latere ſtantes, vaſa, aliaeque circumſtantiae prae aliis in cerebro commendare, & Regiam quandam majeſtatem ſtupendaque prae aliis praerogativam, vel tacite inculcare videbantur) ſtatu, functione & morboſa, quam non raro patitur diſpoſitione, impraeſentiarum verba facere animum induxerim. Quod ut non aliter, quam veritatis indagandae conatum, & ſtudium interpretari velitis, cujus ad manus pagellae ſequentes pervenient, obnoxie rogito. Sin vero ob praejudicium, ut plurimum alteri parti praecludens aditum, vel ſuperſtitioſam quandam antiquitatis reverentiam, & temperamentum ad quemvis novitatis terminum exhorreſcens impetrare id nequeam, hoc ſaltem contendo, ut meam tam diu ſinas ſtare talo ſuo opinionem, donec tu contrariam alteri lanci impoſueris, ſic enim eventus brevi docebit, cujus cauſſae in re tam abſtruſa dubia haec faveat alea.

§.II. Et magno profecto ſtatim in limine ſe offert difficultas crucem ſigens calamo: habent enim quod objiciant quibus nova non placent, praetendentes: hanc de vilioris hujus corpuſculi opinionem otioſi, & luxuriantis ingenii faſtum eſſe, neque unquem inde quid expectari poſſe, quod Medicum in praxi vel doctiorem vel feliciorem reddat; hinc ut plurimum fieri, ut ex curioſis his nil niſi ſpinae, & quiſquiliae colligantur. Adeoque quovis modo impedire potius ſatagunt, quo minus tyrones animum ad altiora haec applicent per tot retro ſaecula ipſis etiam Veteribus ignota, quorum tamen famam, & medendi peritiam ipſi admirari ſoleant Neoterici. Imo ab ipſis tyronibus (facile enim dulce inſtillatur ocium) ejuſmodi querelae non raro audiuntur, quod nempe difficiliora haec ad praxin nihil conferant, majorique cum commodo ea addiſci, quae ſaltem futuro practico ſint utilia, & neceſſaria.

§.III. Verum enim vero non magno molimine opus eſt ad avertenda, & infringenda plumbea haec tela. Fateor equidem multa in medicina dari ſterilia, quorum catalogum facile videri licebit, ſi vulgares Medicorum inſtitutiones, & his inaedificata Candidatorum examina, ſi etiam ſcholaſticas quaeſtiones in cathedris agi-

agitari ſolitas ſub incudem vocare velis, quae eleganti ordine ad invidiam uſque maximam partem recenſuit *cordatus Ammanus*: his ut dica ſcribatur, uſque ex foro Medico exterminentur, nunquam contrarabor, quin potius quantum in me erit laudabiles hos juvabo conatus; talia enim ſunt, ut quocunque etiam modo coquantur, recoquantur, & neſcio quibus macerationibus, extractionibus, & deſtillationibus vexentur, vix tamen ac ne vix quidem aliquid ſuppeditent, a quo lumen foenerari poſſit praxis, & vera ſcientia medica.

§. IV. Deinde praeter haec adhuc alia ſunt ſcitu quidem neceſſaria, quibus neglectis plurima phaenomena medica nunquam ipſa experientia teſte explicari poſſunt, quo pertinent inter alia globuli aetheri, materia ſubtilis, leges motus, & ſexcenta alia ipſi etiam ſanguini inexiſtentia, quorum tamen dignitati, neceſſitati, & veritati nequaquam quid decedit, ſi forte etiam a Medicis fuerint neglecta vel adhuc negligantur, qui nihilominus in ipſa praxi magnam acquiſiverunt famam. Ipſe *Paracelſus* plurima ignoravit, quae Medicus ſcire debet, curavit tamen morbos ab aliis pro deſperatis habitos, quod exemplum in *doctrina de elementis* producit *Dn. Boyle*. Jam ſi quis inde ſcientiae, & eruditionis medicae vanitatem, & plurium rerum tum chymicarum tum anatomicarum inutilitatem inferre vellet, is iniquus eſſet in tot egregia Neotericorum inventa, imo injurius in ipſam naturam. Ipſius ſanguinis in orbem reditus non parum concuteretur: vacillaret veritas, & dignitas vaſorum lacteorum; corrueret doctrina de vaſis lymphaticis ſpirituum animalium, & ſucci nutricii circulatione, &c. Quae omnia tanquam temporum fures accuſari, & uno ictu non ſine ſummae ingratitudinis, & ſupinae oſcitantiae nota profligari poſſent. Et quae non incommoda, pericula aliaque abſurda, & indecora ſolis Agyrtis impudica fronte, & temeraria manu in medicinam involantibus digna exinde naſcerentur? Ut nunquam ſatis mirari poſſim illorum ingenia, qui animos veritatis cupidos ab his aliiſque ad oeconomiae animalis cognitionem pertinentibus avocare ſolent, & omnibus viribus eo contendunt, quo theoretica iſta, ut loquuntur, ſupprimantur.

§. V. His enim non obſtantibus invictiſſimum manet argumentum, quod omnia illa, quae ad cognitionem fabricae, & machinae corporis noſtri, quae ad deſcriptionem functionum partium, quae ad cauſſarum morbificarum meliorem explicationem, & quae ad ſubjecti morbi veraeque ſedis indagationem, & declarationem faciunt, nequaquam Medicum dedeceant; neque oſcitanter tractanda ſint, quum inde in ipſam praxin egregii nunquam ſine magna voluptate deguſtandi fructus redundent. Quae quum nunc *glandulae pineali* quoque conveniant, doctrinam hanc vel propterea mereri confido, quae orbi erudito exponatur, quaeque caput inter reliquas corporis partes extollat, quantum inter lenta ſolent viburna cupreſſi, cujus rei veritatem ſequentes theſes abunde ſatis teſtabuntur.

§. VI. Quod itaque ejus locum natalem ſive ſtupendum ſitum, & admirandam fabricam attinet, optarem, ut qui haec legit, cerebri diſſectionem vidiſſet ad eum modum, quem nobis commendat *de la Forge*, qui adeo facilis eſt, ut vel ſolis digitis explicari poſſit, quum alias ſi veterum, & ordinariam methodum ſequi velimus, ſaepius fallamur, & neſcio quod glaucoma oculis objiciatur. Offert ſe illico inſignis quaedam in ipſo meditullio cavitas aliquot hinc inde protuberantiis donata, quas corpora ſtriata, nates & teſtes vocant: duos inſuper habet proceſſus, quorum primum *Veslingius*, quo jure neſcio, vulvam appellat; alter vero anus dicitur, ad cujus foramen, quod oſtium eſt nobilis ventriculi, glandula pinealis a figura ſic dicta appoſita eſt (quae aliis conarium vocatur) vaſorum quodam contextu plexus choroides dicto undiquaque cincta, ut ipſis ſpiritibus animalibus innatare videatur, qui hoc in promtuario velut in alveo reſervantur, ut infra docebitur.

§. VII. Eſt autem plane libera in apice, aſt in baſi fibris motricibus laxari atque

con-

contrahi aptis, quas alii funiculos vocant: cerebro ita alligatur, ut neque nimium evagari poſſit, neque verſus illas ad minimum partes reclinari poſſe deſinat, quae reſpiciunt iſtas ventriculorum cerebri regiones, quibus nervorum occurrunt initia. Hae fibrae, ſi cultello parum ſaucientur, inſignem toni relaxationem ſtatim deprehendes, quale quid in mania incurabili ſaepius fieri conjicio: notatu enim digniſſimum eſt, quod fibrillae motrices in ea baſi glandulae puncta inſerantur, ut eam ſemper in tono vel ſitu naturali ſervent, qui ſurſum ſpectat, vel potius antrorſum: hinc enim fit, ut quocunque modo inclinetur, ſemper tamen ad naturalem ſibi ſtatum redire conetur, quod facile obſervari poterit, ſi ſtylo leviter ſaltem concutiatur, & quaquaverſum torqueatur.

§. IIX. Subſtantiam ſi conſideremus, glandulosam eſſe dicimus; mollior enim eſt carne, ſed cerebri medulla durior, & peculiari ſua involvit membrana, quo tamen non obſtante cito flacceſcit, ut etiam in cadaveribus inveteratis raro apparere ſoleat.

§. IX. Colorem quoque diverſum a reliquis cerebri partibus nacta eſt, qui magis obſcurus videtur, & ſubluteus, forte a ſpirituum animalum copia poſt mortem in rorem abeuntium, quia vaſa lymphatica ſimili fere praedita ſunt colore, ſi liquorem quem vehunt adhuc contineant.

§. X. Magnitudinem tam accurate determinare nequeo, quia pro ſubjectorum varietate, & ipſa variare ſolet; in hominibus tamen vix piſi ſuperat magnitudinem, quae major appareret, ſi cerebro adhuc exiſtente calido eam inveſtigare liceret. Major eſt in cerebro vitulino & ovillo, maxima in bovino.

§. XI. Figuram habet piniformem, hoc eſt pini fructum ſimilitudine quadam repraeſentantem, quae ex ſphaerica, & oblonga componitur, unde ſphaeroides vocatur; haec enim figura ſola apta erat accipiendis, & determinandis tot diverſis motibus, nec poterat alia arduo huic negocio tantopere accommodari, quod ſolidiſſimis probat rationibus *Craan in diſputat. tertia de catalepſi.*

§. XII. Praemiſſa ſic anatomica deſcriptione, operae erit pretium, ut de genuino uſu *glandulae pinealis* pauca addamus, & quo praecipue munere in oeconomia animali fungatur, doceamus: neminem equidem negaturum perſuaſum habeo, ipſam ſenſationem in cerebro fieri, nec poſſe ab ullo objecto ipſam produci niſi impreſſio ab objecto facta ad cerebrum uſque deferatur, id quod nervorum obſtructiones, ligaturae, & cerebri vulnera evidentiſſime comprobant.

§. XIII. Neque tamen dici poteſt, totam cerebri ſubſtantiam ad producendum ſenſum, & motum requiri, quum utroque ſalvo manente portio cerebri tolli poſſit, quod praeter exempla ab *Hildano, Schenchio*, & *Marchettis* annotata confirmat funeſtus caſus *a Diemerbroeckio* ſedulo deſcriptus *in anatomia corp. human. lib 3. p. m.* 580. Ergo nonnullis ſaltem ejus partibus hoc officium tribui debet. Verum nullae enumerari poſſunt, quae impreſſionem in nervos factam ultimo recipiant, quaeque ſpiritus animales determinent, ut huc potius excurrant quam illuc, ſola excepta glandula pineali. Quamvis enim qui contrarium ſentiunt diverſis in cerebri partibus ſenſus internos locare ſoleant, non tamen audent partes illas diſtincte deſcribere, de quo antea allegatus *Diemerbroeckius* conſuli poteſt.

§. XIV. Facile etiam evincitur, ad motum, & ſenſum praeſtandum neceſſe eſſe, ut ſpiritus animales per certos tubulos, & meatus e cerebro excurrant, quae excurſio placide & tranquille fieri nequit, niſi a certa cerebri parte moderetur, ipſique ſpiritus ita determinentur, ut potius hos aperiant poros quam alios. E quibus nunc colligo quod illa cerebri pars huic muneri conſecrata debeat eſſe 1. mobilis, 2. ſpiritus animalibus undiquaque cincta, 3. in aequilibrio poſita, vel ſaltem in conatu movendi, quemadmodum corpus ſphaericum in fontibus artificialibus ſaepius ab aqua ſaliente in aequilibrio ſervatur, vide *Broechuyſen oeconomiam animalem*. 4.

unica,

unica, ne unum objectum duplex appareat, quod requiſitum prolixius traditur apud *des Cartes, de la Forge, Craanen & alios.*

§. XV. Praeterea inſignis quaedam requiritur cavitas, in qua tanquam in promtuario, & receptaculo ſpiritus animales detineantur poſiti in indifferentia, quo levi nacta occaſione eo verſus potius fluant, quam verſus aliud: tale autem ipſis aſſignandum eſt receptaculum, ad quod nervi totius corporis pertingant: unica enim ex enumeratis deficiente conditione motus, & ſenſus integri peragi nequeunt, ſed nullum aeque in toto cerebro datur negocio huic aptum natum praeter cavitatem illam inſignem, quam quatuor venticuli conſtituunt.

§. XVI. Et certum eſt mentem non immediate junctam eſſe ſpiritibus animalibus, neque illos ſe ipſos determinare, alias vis haec & poteſtas in affectibus ſoporoſis, & morbis convulſivis facile ſe explicaret. Quum tamen contrarium potius obſervemus, adeoque poteſtatem illam mentis in corpus limitatam eſſe merito dicamus.

§. XVII. His tandem hoc adhuc addimus jamdum in confeſſo, hominem, ſi ſua humanitate exuatur, reſolvi in duas partes eſſentiales, ſubſtantiam immaterialem ſive ſpiritum, & materialem ſive corpus, hoc eſt animam & corpus, adeoque ex his duabus ſubſtantiis componi, quae nexum arctiſſimum inter ſe habent, ita ut corpus agat in mentem, & mens viciſſim in corpus, unde mutuum illud oritur commercium, quod copulam, vinculum, conjunctionem, vel etiam vitam alii vocarunt.

§. XIIX. Quibus praemiſſis apparet luce meridiana clarius, glandulam pinealem conditiones ſuperius enumeratas adimplere. Haec eſt ſenſus communis; haec verum imaginationis organum, omneſque actiones, quas corpus noſtrum cum brutis communes habet: ab hoc ſenſorio tanquam praecipuo inſtrumento motus recipiente, & ſpiritus animales determinante dependere videntur: ſed cum non ſit hujus loci de his agere, neque ſcopus noſtrae diſſertationis id permittat, relinquimus uſum hunc illis, qui in phyſicis ex profeſſo de hac materia agunt; inter quos non poſtremi ſunt *Le grand in tract. de carentia ſenſuum in brutis & A. D. in tract. de l'Ame des Beſtes.*

§. XIX. Alius enim longe nobilior uſus hujus partis ſe in homine offert, dum ex omnibus rationibus in prioribus allatis non ſolum ſed & actionibus tam vitalibus, quam animalibus palam fit, *glandulam pinealem* eſſe ſolium, tribunal & ſedem mentis, pro cujus voluntate varias ſubit determinationes, varieque inclinatur: hinc certas ſemper cogitationes mentis juxta imperium, quod anima habet in omnes corporis partes certi etiam ſequuntur motus. Sicuti enim Rex pro ſua voluntate ſubditos gubernat, hique ejus alacriter exequuntur mandata, ſic mens ceteroquin toti corpori juncta voluntatem ſuam, & imperium in corpus mediante hac glandula revelat, & viciſſim hujus ope omnes motus inconſuetos corpori ſuo illatos percipit, adeoque vario modo *glandulam* hanc inclinando varie ſpiritus animales determinat, ut nunc hos aperiant nervorum tubulos, nunc vero alios; nec non prout *glandula* haec ob aliam atque aliam curſus ſpirituum animalium formam inclinatur, occaſionem nanciſcitur alias atque alias concipiendi ideas, ejuſque motibus, vel determinationibus peculiares nectere cogitationes, ut de hoc imperio dicere poſſim, quod *Virgilius de AEolo* ſcribit:

—— Speluncis abdidit atris,
—— Molemque, & montes inſuper altos
Impoſuit, Regemque dedit qui foedere certo
Et premeret, & laxas ſciret dare juſſus habenas.

XX. Quod ſi abſurdum tibi videatur mentis ſolium inter nates, teſtes aliaſque

par-

partes ponere vilioribus donatas nominibus, ſciendum nomina haec externa eſſe nec ullam cum functionibus habere affinitatem, imo majus poſſe elici abſurdum, ſi terminis inhaerere velimus, dum anima tota in toto eſſe dicitur, ſic enim tota erit etiam in partibus ignobilioribus actionibus deſtinatis; unde argumentum hoc frivolum eſſe cenſeo, quod vix dignum ſit, ut ad illud reſpondeatur.

§.XXI. Neque noſtrae obſtat aſſertioni, quod multi Medici ſpirituum animalium in ventriculis cerebri generationem in dubium vocent, variiſque impugnent argumentis, quorum aliquot ſatis ſpecioſa tradit *celeberrimus noſter Williſius*. Si enim loci iſtius conditio ſpectetur, facile apparet, peculiari uſui hanc cavitatem deſtinatam eſſe. Et vel ſolus ille arterioſus contexus nunquam alibi conſpicuus, neque cerebro adhaerens evidenter demonſtrat, ſanguinem pro nutritione eo non deferri: quid enim opus erat tanta cavitate, cum ſuccus nutricius torrentis inſtar omnes poros trajiciat, & per arteriolas per cerebri ſubſtantiam ſparſas facile diſpenſari poſſit; is etiam qui reſiduus manet per vaſa lymphatica levi negociu refluat, dum interea ſanguis qua ſanguis per venas cordi iterum adducitur.

§.XXII. Verum duo monſtroſa nunc occurrunt exempla, quae aſſertionem noſtram hactenus ſtabilitam de ponte dejicere conantur, & ipſa etiam, quibus tota moles incumbit fundamenta concutiunt, ut nil niſi ruina totius eadificii expectari poſſit, niſi maturo conſilio impetus hic avertatur. Unum ſuppeditat nobis *Stenonius*, Florentia ita ſcribens: *in monſtro vivente quatuor diebus defuit conarium. Teſtudo capite amputato reperta fuit, quae pedem movit ſuum quatuor poſt diebus. Hic nulla fuit cum conario communicatio. Et prout haec res videtur grave vulnus inflixiſſe dogmati Carteſiano, ita ejus ſectatores hic locorum incumbunt vulneri illi curando*. Alterum deſumſi ex *ephemeri. Gallorum*, quando *tomo tertio Denys* fatetur, quod diſſecuerit caput infantis in partu laborioſo extincti, in quo nec cranium nec cerebrum invenire potuerit, niſi quod crudam quandam maſſam in occipitio obſervaverit. Motus infantis hujus tempore geſtationis, & aliquot diebus ante partum fuit ordinario vehementior, quem in ipſo partu mater adhuc ſatis vegetum percepit, donec intra anguſtias ſuffocaretur. In his corporibus defuit conarium imo ipſum cerebrum, quomodo ergo haec glandula erit immediata animae ſedes, & quomodo ab ejus inclinatione ſpiritus nimales determinari poterunt?

§.XXIII. Reſp. notandum eſſe quoad prius, exilitatem hujus glandulae quaerentibus non raro fucum facere, & oculorum aciem eludere; niſi enim cerebrum adhuc calidum inſpiciatur, ſaepius inveniri nequit, quanta quanta ſedulitas etiam adhibeatur. Hocque facilius fit in infantibus recens natis, & animalibus junioribus, in quibus brevi tenues evaneſcit in auras, vel in lympham abit. Interim nec volumus nec poſſumus expertiſſimi hujus Anatomici fidem in dubium vocare, ſed reſpondemus, quod idem hic contigerit, quod in defectu aliarum partium, & interiorum viſcerum ſaepius fieri obſervatur, dum aliud quid ſubſtituitur vicem partis deficientis ſupplens; unde facile etiam fieri potuit, ut in monſtroſo hoc capite aliquid glandulae analogum alio in ſitu ſubſtitutum fuerit, quod ſpiritus animales in tantum, quantum motus ille obſcurus requirebat, determinare potuerit. Quod teſtudinis motum attinet, ille non fuit ortus a ſpiritibus animalibus in partem illam determinatis, ſed a vaporibus, & particulis aliis fluidis, per interſtitia fibrarum adhuc natantibus, & facilius quidem tales motus poſt mortem in partibus adhuc cientur, quando vel calor accedit, vel partes acu punguntur, quod in viperis, lacertis & corde evulſo manifeſte videmus, quale quid in ovibus aliiſque animalibus recens mactatis quoque obſervatur: ſunt autem motus illi vagabundi, convulſivi & ſpaſmodici, qui abſque conario facile peragi queunt.

§. XXIV. Ad poſterius allatum exemplum reſpondeo, in cruda illa & carnoſa maſſa latuiſſe quid cerebro analogum, quod vel inde facile colligo, quia ipſe hiſtoriae Auctor vaſorum cordis cum vaſis hujus maſſae carniformis anaſtomoſin beneficio injecti liquoris exploravit. Si ergo vaſa arteriae carotides, & jugulares venae eo abierunt, dubio procul adfuit locus qui ſpiritus animales recepit, & ex quo beneficio partis alicujus eos prementis, & determinantis pro motu praeſtando excurrere potuerunt. Quod ſi haec reſponſio tibi minus arrideat, audi alteram ab ipſo Auctore datam, quod nempe ſpinalis medulla vicem conarii ſubierit, verba ejus haec ſunt. *Pour ce qui eſt de la troiſieme Queſtion Scavoir d'où proveneit le mouvement violent de cet Enfant. On peut dire en premier lieu, que n'y ayant point en de cerveau pour recevoir les Eſprits, & pour les diſtribuer à toutes les parties, la Moelle de l'Eſpine ne laiſſoit pas de les recevoir par le moyen des Arteres carotides, & vertebrales qui l'arroſent, & ainſi elle pouvoit ſuppleer au defaut du Cerveau, & envoyer beaucoup. d'Eſprits aux parties par le moyen des Nerſs qu'elle produit. Et cela eſt ſi vray ſemblable, que quand meſme le cerveau ſe trouve dans ſa conformation ordinaire, la Moelle de l'Epine, qui n'eſt autre choſe, que le Cerveau allongè, ne laiſſe pas d'eſtre l'origine de tous les Nerſs, & de fournir par leur moyen des Eſprits aux parties, pour les entretenir dans leur mouvemens, ce qui ſe prouve, parce que la ſeule inſpection nous fait voir manifeſtiment, que tous les Nerſs immediatement de cette Moelle, c'eſt a dire ou de ſes racines qui ſont contenuës dans le crane, ou de ſon tronc qui eſt renfermè dans la cavitè des vertebres depuis le grand trou Sphenoide juſque aux lombes. &c.* Et paulo poſt: *Le Cerveau donc ne ſervant qu'a cribler les Eſprits & a les temperer avant que de les diſtribuer aux parties, nous pouvons dire que n'y ayant point en de Cerveau dans l'Enfant, que novus avons diſſequè les Eſprits paſſoient des Arteres dans les Nerſs avec toute l'agitation qu'ils avoient reçeu dans le Coeur, C'eſt pour quoy ſes mouvemens devoient eſtre plus violentes qu'ils ne ſont d'ordinaire.*

§. XXV. Vidimus hactenus ſtatum *glandulae* naturalem, reſtat ut progrediamur ad ſtatum *praeternaturalem*, hoc eſt, ut deſcribamus quomodo a cauſſis morbificis a ſtatu ſuo naturali deturbetur, & quid in nonnullis iiſque gravioribus morbis capitis patiatur. Nolo autem hic crambem bis coctam apponere, & ad nauſeam repetere, quomodo *glandula haec pinealis* ſe in ſomno, & vigiliis habeat, quod in phyſiologicis abunde ſatis inculcatur, & ab ipſo *des Cartes* ejuſque interprete *de la Forge in tract. de homine* evidentiſſime explicatur. Neque etiam hae ſenſuum affectiones praeternaturalem ſtatum inducunt, niſi forte valde excedant, tunc enim machinam demum concutiunt, oeconomiam turbant, & functiones partium laedunt. Saltem haec eſt mea intentio, ut oſtendam quomodo violentae *glandulae* concuſſiones, contumaces determinationes, obſtructiones, aliaeque laeſiones graviſſima, & horrenda inducant ſymptomata, & quomodo ſtupendi quidam effectus per noſtram hypotheſin explicari poſſint, quae ab aliis vel omittuntur, vel ita declarantur, ut explicatio plures involvat difficultates, & majori egeat illuſtratione, quam res ipſa, quam per cauſſas explicare conantur.

§. XXVI. Ejuſmodi ſymptomata in Maniacis, Phreneticis, Catalepticis, Ebriis, & qui tardioris ſunt ingenii, & obtuſi judicii frequenter in praxi occurrunt, quorum pauca brevibus declarabimus. Praemitto autem, *glandulam* hanc ſaepius in ſinu ſuo calculos geſtare, nonnunquam totam lapideſcere, & in tophum mutari. *Celeberrimus Sylvius* diverſis vicibus in illa invenit arenulas, ſemel etiam exiguum ſubrotundum calculum piſi quartam partem aequantem vidit: *& Florentius Schuyl in praefat. ad lib. des Cartes de homine* fatetur, ſe calculum plus quam dimidium glandulae occupantem in ea reperiſſe. Quae rariores obſervationes *Bartholino* inſerviunt pro ſpecioſa quadam objectione, cui reſpondet *de la Forge*,

pororum ſtructuram ſufficere adhuc potuiſſe, ut ſpiritus animales illos permeantes non obſtante duritie certam curſus ſui formam ſervaverint. Quibus addimus hos homines dubio procul fuiſſe in actionibus ſuis edendis pigros, & minus alacres, quod illibenter concedere videtur *Diemerbroekius*. Vel humorem coagulantem in ſtatu morboſo paulo ante vel etiam poſt obitum demum glandulam occupaſſe ubi omnia turbata ſunt, & peregrinae fermentationes admittuntur. Neque enim tantum temporis ſpatium ad calculi generationẽ requiri videtur, quum ipſi etiam lumbrici cito citius in morbis malignis generentur, & adoleſcant. Non minor quoque varietas in glandulae craſſitie, & longitudine pro temperamentorum diverſitate ſtatuitur, ex quibus contingere videtur, quod homines ſaepius non aeque prompti ſint in actionibus animalibus, quod ſi fiat, ut haec ſucceſſu temporis, & aetatis ratione mutentur, & ad ſtatum naturalem redeant, tunc Boëtum in patria nati poſtea vero inter gentes quam maxime excultas adulti lauream reliquis non raro praeripiunt.

§. XXVII. In phrenitide (quod in ebrietate quoque contingit) ſpiritus animales jugum excutiunt, unde ſublata ipſorum indifferentia *glandulam* impetuoſius, & conſtantius non ſine gravi mentis paſſione concutiunt, ut tandem mens non amplius ſui compos non attendat ad ſuas perceptiones, ſed obtorto quaſi collo, & victa conſtantibus, & efficacioribus *glandulae* impreſſionibus, quas ſpiritus animales per cerebrum diſcurrentes, & vetera aperientes veſtigia radiationibus ſuis ſuper eam producunt, *glandulam* verſus illam ventriculorum regionem determinat, qua nervi ſpectant iſtorum organorum, quae motus perceptionibus illis nexos exequi ſolent, non attendendo, quod ipſa machina in praeceps agatur, maximumque vitae incurrat periculum. Tragicum & commiſeratione dignum caſum memini mihi relatum fuiſſe Pragae Boëmiae, quem Medicus iſtius civitatis *Dobrensky de Nigro Ponte* inſeruit *tom. 1. ephemer. Medicorum German*. Contigit ut in pago quodam illuſtriſſimi Dn. *Comitis de Milleſimo* quidam robuſtus vir febri maligna vel Ungarica corriperetur, qua incrementum ſumente, tantum delirium ſucceſſit, ut ſeptem perſonae fortes habuerint, quod agerent cum aegro, ad eum continendum. Objectum autem delirii ejus erat, *ventrem ſuum ſcatere vermibus ſeu lumbricis*, unde ſe torqueri ab iiſdem affirmabat. Poſt aliquot dies videbatur delirium remittere, unde ad quietem ſeſe componente aegroto, adſtantes quoque quieſcere coeperunt. Interea patiens, omnes alto ſomno ſtertentes conſpiciens, ſeque liberum ad motum perſentiens, novo oeſtro delirii percitus, ventrem aggredi, & ut robuſtus erat, umbilico excerpto inteſtina continuato ordine extrahere coepit, in tantumque extraxit, ut jam medietas illorum educta fuerit. Interea neſcio an caſu aut ſtudio unus ex adſtantibus quid agat patiens aſpiciens, eundem crudeli labori implicitum advertit convocatis ſociis, adque impediendum aegrum ſeſe accingentibus obteſtatus eoſdem eſt aeger, ut ſe ſinant & non turbent in extrahendis e corpore ſuo lumbricis. Non diu perſtitit ſic aeger, ſed ſenſim imminutis viribus crudelis laboris pertaeſus obiit. Ego nullus dubito, quin hic aeger de vermibus olim cogitaverit, vel audiverit illos abdomen nonnunquam perfodere, quum itaque hoc in morbo ſpiritus animales a veneno jam in motu ſuo placido turbentur, mirum non eſt, ſi in tale veſtigium ſua raritate altius, & diſtinctius cerebro impreſſum incidant, & ſimilem metum eundemque conſtantem in *glandula* producentes mentem turbent, ut illa graviori paſſione victa omnia illa exequi ſtatim inſurgat, quaecunque a ſpiritibus mediante *glandula* ſuggeruntur, hinc deſperata remedia ad avertendum minus aliquod incommodum malo conſilio Conſultori peſſimo in ſubſidium vocat. Nec ob praecipitantiam ad cauſſam iſtius erroris agnoſcendam redire poteſt, eoque ipſo quo omnia ſua ratiocinia non uſurpat in miſeriam hujus morbi incidit. Multo minus ad conſideranda nova objecta

induciae conceduntur: hinc *glandula* a continui ſolutione, dum eruentae manus proprium in corpus involant, aliter determinari nequit, nec ipſi ſpiritus aliam radiationem ſuſcipiunt, quum prior illa inclinatio multo conſtantior, & efficacior ſit. Ubi Mero ſanguis incaluit, ſimiles perverſi motus in ebriorum actionibus ſaepius obſervantur, de quo ſi plura deſideres lege elegantem *Curtii diſputationem de ebrietate*.

§. XXIIX. Iiſdem ex principiis elucet nunc ſtatus *glandulae* in melancholia, quae vel haereditaria eſt, vel a morbo (atram bilem vulgo accuſant) vel a ſex rebus non naturalibus, ut plurimum tamen a terrore, metu & triſtitia inducitur, utpote quarum paſſionum magna vis eſt in ſanguinem. Peccant autem ſpiritus animales, quod vel craſſiores ſint vel vitioſe moveantur, tunc enim radiationibus ſuis perpetuum quaſi inſomnium ſuper *glandulam pinealem* excitant, ut ex male nexis radiationibus mens horrendas concipiat ideas, vel aliud quoddam phantaſma nullibi exiſtens veluti praeſens contempletur, cujus rei plura exempla adduci poſſent. Remittimus autem lectorem brevitatis gratia ad *Brocuyſen*, qui ſua a *Craanenio* hauſiſſe videtur.

§. XXIX. Et quum melancholia facile quoque degeneret in maniam, videndum nunc porro, quid *glandula* hoc in affectu patiatur. Deprehenditur autem major irregularitas partium tum ſanguinem tum ſpiritus animales conſtituentium, unde *glandula* inſtar campanulae petulanter agitatae a fortioribus irruentibus ſpiritibus animalibus ſine ullo ordine concutitur, ex quo inordinato in *glandulam* impetu mille oriuntur in mente cogitationes, & innumerae ſaepius abſque ulla connexione eliciuntur ideae, juxta quas incongrui ſermones, incompoſiti geſtus, cantus, verſus, aliaque ſexcenta ſtupenda proferuntur. Prout nempe ſpiritus a veſtigiis, vel imperio mentis cerebro impreſſis, vel etiam a ſolis ſpiritibus ab objectis olim determinatis factis, in curſu modificantur, & aliam atque aliam ſuſcipiunt radiationem. Quod ſi *glandula* in tantum vexetur, ut fibrillae motrices dilacerentur, perpetuum oritur delirium, & mania redditur incurabilis, tuncque

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Quum caeteroquin per intervalla recurrere ſoleat, & toties novum inducat paroxyſmum, quoties novum ſuperveniens fermentum, vel alia etiam materia aetherea ſanguinem, & ſpiritus impetuoſius moveat.

§ XXX. Tandem de catalepſi agendum erit, de cujus cauſſa Medici acriter contendunt. Nos dicimus libertatem quaqua verſum determinari *glandulae* ab obſtructione a particulis viſcidis illam cingentibus vel unum ſaltem latus occupantibus denegari. Et tunc determinatio ante obſtructionem facta jus ſuum tam diu retinet, donec mobilitas glandulae convenientibus remediis reſtituatur: hinc corpus talem quoad omnes partes retinet ſitum in quo tempore invaſionis erat. Qua poſita cauſſa omnia phaenomena hoc in affectu apparentia eleganti ordine explicari poſſunt, quod ante plures menſes doctiſſimus quidam juvenis hac in cathedra cum omnium applauſu tentavit. Novi quidem aliis haec non placere, qui propterea ſpirituum animalium coagulationem, vel etiam quandam eorum congelationem fingunt. Verum adeo multis ſe implicant contradictionibus, ut merito illas cruditates ipſis digerendas relinquamus.

§. XXXI. Mediante hac *glandula* poteſt Daemon horrendas corporis concuſſiones, convulſiones, contorſiones, ululatus oliosque perverſos geſtus in obſeſſis excitare, ſi illi ſe jungens ex Dei permiſſione ſpiritus animales mille modis determinet, ſalvo interim manente liquore vitali, & per vaſa ſua circulante.

§. XXXII. In curatione praedictorum morborum hoc obſervari velim, medicamenta facile ad ipſam *glandulam* deferri poſſe mediante ſanguine, & ſpiritibus animalibus, quibus innatantia ad glandulam uſque deferuntur, eamque pro rei

Digitized by Google

neceſſitate ab obſtructione liberant, vel partes nimis volatiles figunt, vel fixas volatiliſant. His ſcopis ſatisfacere quoque poſſunt venae ſectio & ſcarificatio, praeprimis ſi arteriae temporales incidantur, & aures frequenter ſcarificentur, de quibus plura in Collegio practico.

Nos receptui canimus, & Deo pro ſua gratia immortales dicimus gratias, qui ſit benedictus in ſaecula ſaeculorum amen.

DISPUTATIO XXIX.

DE GENERATIONE HOMINIS IN OVO.

RESPONDENTE

DOMINICO BEDDEVOLE, Genevenſi.

THESIS.

I. DE generatione hominis acturus in anteceſſum ab omnibus notari velim, ſolum corpus humanum generatione produci; illud enim generatur, quod ex praeexiſtente materia producitur, at ſolum corpus ex praeexiſtente materia producitur, quum mens utpote immaterialis ex praeexiſtente materia oriri nequeat. Quocirca immediate a Deo producitur, & creationis ope exiſtit; ac proinde generationi cuidam naturali, ſicut corpora naturalia, ortum ſuum non debet. Nihilominus homo generari dicitur, quamvis pars ejus principalis creatione oriatur, quia corpus generatum eſt cauſſa occaſionalis mentis humanae, illiuſque unionis, qua duae iſtae ſubſtantiae toto coelo diſcrepantes inter ſe ita conjunguntur, ut compoſitum quoddam, hominem nimirum conſtituant.

II. Uude colligas creationem mentis humanae a lege quadam naturali, Deum legislatorem habente, pendere; qua quotieſcumque ſolito naturae curſu corpus humanum generatur, mentem creare, eamque iſti corpori unire conſtituit.

III. His praemiſſis hominis generatio non erit explicatu perdifficilis; quoniam ſolummodo ſufficit, ſi quomodo corpus humanum generatur, probe cognoſcamus, ut mentis illius, quae ipſi unitur, origo clare nobis innoteſcat. Nam poſitis iis, quae ſuperiori theſi diximus, mens humana a corpore, & a Deo quodammodo procedit: a corpore quidem tanquam a cauſſa occaſionali, a Deo vero tanquam a cauſſa efficiente & producente; hoc corpus non eſt cauſſa efficiens mentis humanae, ſed occaſio duntaxat, quae Deum ad productionem mentis invitat juxta leges ab ipſo in rerum natura poſitas.

IV. Ad unionem autem mentis cum corpore quod ſpectat, eam ex eadem cauſſa mens proficiſci ſtatuendum eſt: nulla enim inter corpus & ſpiritum intercedit eſſentialis connexio, quapropter illa unio mentis cum corpore hominem conſtituens a natura mentis, aut a natura corporis emanare nequit: quo circa ab ipſo Deo, qui duas iſtas ſubſtantias conjungit, eam unionem & conjunctionem produci exiſtimandum eſt; qui ad mentis humanae creationem generatione corporis invitatus, ab eadem corporis generatione invitatur ad mentem corpori uniendam.

V. Quae quum ita ſint, primo videndum erit, quomodo generetur corpus, poſtea quomodo mens a Deo producta iſti corpori uniatur, quo peracto productionem hominis nos ſatis expoſuiſſe exiſtimamus.

VI. Neminem vero latere puto, corpus humanum eſſe machinam tot tubulis, vaſis, elateribus, humoribus, &c. conſtantem, ut ea, quae de illa Anatomorum induſtria, & experientia detexit, ſint minima pars eorum, quae adhuc detegenda

Digitized by Google

agitari ſolitas ſub incudem vocare velis, quae eleganti ordine ad invidiam uſque maximam partem recenſuit *cordatus Ammanus*: his ut dica ſcribatur, utque ex foro Medico exterminentur, nunquam contrariabor, quin potius quantum in me erit laudabiles hos juvabo conatus; talia enim ſunt, ut quocunque etiam modo coquantur, recoquantur, & neſcio quibus macerationibus, extractionibus, & deſtillationibus vexentur, vix tamen ac ne vix quidem aliquid ſuppeditent, a quo lumen foenerari poſſit praxis, & vera ſcientia medica.

§.IV. Deinde praeter haec adhuc alia ſunt ſcitu quidem neceſſaria, quibus neglectis plurima phaenomena medica nunquam ipſa experientia teſte explicari poſſunt, quo pertinent inter alia globuli aetheri, materia ſubtilis, leges motus, & ſexcenta alia ipſi etiam ſanguini inexiſtentia, quorum tamen dignitati, neceſſitati, & veritati nequaquam quid decedit, ſi forte etiam a Medicis fuerint neglecta vel adhuc negligantur, qui nihilominus in ipſa praxi magnam acquiſiverunt famam. Ipſe *Paracelſus* plurima ignoravit, quae Medicus ſcire debet, curavit tamen morbos ab aliis pro deſperatis habitos, quod exemplum in *doctrina de elementis* producit *Dn. Boyle*. Jam ſi quis inde ſcientiae, & eruditionis medicae vanitatem, & plurium rerum tum chymicarum tum anatomicarum inutilitatem inferre vellet, is iniquus eſſet in tot egregia Neotericorum inventa, imo injurius in ipſam naturam. Ipſius ſanguinis in orbem reditus non parum concuteretur: vacillaret veritas, & dignitas vaſorum lacteorum: corrueret doctrina de vaſis lymphaticis ſpirituum animalium, & ſucci nutricii circulatione, &c. Quae omnia tanquam temporum fures accuſari, & uno ictu non ſine ſummae ingratitudinis, & ſupinae oſcitantiae nota profligari poſſent. Et quae non incommoda, pericula aliaque abſurda, & indecora ſolis Agyrtis impudica fronte, & temeraria manu in medicinam involantibus digna exinde naſcerentur? Ut nunquam ſatis mirari poſſim illorum ingenia, qui animos veritatis cupidos ab his aliiſque ad oeconomiae animalis cognitionem pertinentibus avocare ſolent, & omnibus viribus eo contendunt, quo theoretica iſta, ut loquuntur, ſupprimantur.

§.V. His enim non obſtantibus invictiſſimum manet argumentum, quod omnia illa, quae ad cognitionem ſabricae, & machinae corporis noſtri, quae ad deſcriptionem functionum partium, quae ad cauſſarum morbificarum meliorem explicationem, & quae ad ſubjecti morbi veraeque ſedis indagationem, & declarationem faciunt, nequaquam Medicum dedeceant; neque oſcitanter tractanda ſint, quum inde in ipſam praxin egregii nunquam ſine magna voluptate deguſtandi fructus redundent. Quae quum nunc *glandulae pineali* quoque conveniant, doctrinam hanc vel propterea mereri confido, quae orbi erudito exponatur, quaeque caput inter reliquas corporis partes extollat, quantum inter lenta ſolent viburna cupreſſi, cujus rei veritatem ſequentes theſes abunde ſatis teſtabuntur.

§.VI. Quod itaque ejus locum natalem ſive ſtupendum ſitum, & admirandam fabricam attinet, optarem, ut qui haec legit, cerebri diſſectionem vidiſſet ad eum modum, quem nobis commendat *de la Forge*, qui adeo facilis eſt, ut vel ſolis digitis explicari poſſit, quum alias ſi veterum, & ordinariam methodum ſequi velimus, ſaepius fallamur, & neſcio quod glaucoma oculis objiciatur. Offert ſe illico inſignis quaedam in ipſo meditullio cavitas aliquot hinc inde protuberantiis donata, quas corpora ſtriata, nates & teſtes vocant: duos inſuper habet proceſſus, quorum primum *Veslingius*, quo jure neſcio, vulvam appellat; alter vero anus dicitur, ad cujus foramen, quod oſtium eſt nobilis ventriculi, glandula pinealis a figura ſic dicta appoſita eſt (quae aliis conarium vocatur) vaſorum quodam contextu plexus choroides dicto undiquaque cincta, ut ipſis ſpiritibus animalibus innatare videatur, qui hoc in promtuario velut in alveo reſervantur, ut infra docebitur.

§.VII. Eſt autem plane libera in apice, aſt in baſi fibris motricibus laxari atque con-

contrahi aptis, quas alii funiculos vocant: cerebro ita alligatur, ut neque nimium evagari poſſit, neque verſus illas ad minimum partes reclinari poſſe deſinat, quae reſpiciunt iſtas ventriculorum cerebri regiones, quibus nervorum occurrunt initia. Hae fibrae, ſi cultello parum ſaucientur, inſignem toni relaxationem ſtatim deprehendes, quale quid in mania incurabili ſaepius fieri conjicio: notatu enim digniſſimum eſt, quod fibrillae motrices in ea baſis glandulae puncta inſerantur, ut eam ſemper in tono vel ſitu naturali ſervent, qui ſurſum ſpectat, vel potius antrorſum: hinc enim fit, ut quocunque modo inclinetur, ſemper tamen ad naturalem ſibi ſtatum redire conetur, quod facile obſervari poterit, ſi ſtylo leviter ſaltem concutiatur, & quaquaverſum torqueatur.

§. IIX. Subſtantiam ſi conſideremus, glandulosam eſſe dicimus; mollior enim eſt carne, ſed cerebri medulla durior, & peculiari ſua involvit membrana, quo tamen non obſtante cito flacceſcit, ut etiam in cadaveribus inveteratis raro apparere ſoleat.

§. IX. Colorem quoque diverſum a reliquis cerebri partibus nacta eſt, qui magis obſcurus videtur, & ſubluteus, forte a ſpirituum animalum copia poſt mortem in rorem abeuntium, quia vaſa lymphatica ſimili fere praedita ſunt colore, ſi liquorem quem vehunt adhuc contineant.

§. X. Magnitudinem tam accurate determinare nequeo, quia pro ſubjectorum varietate, & ipſa variare ſolet; in hominibus tamen vix pili ſuperat magnitudinem, quae major appareret, ſi cerebro adhuc exiſtente calido eam inveſtigare liceret. Major eſt in cerebro vitulino & ovillo, maxima in bovino.

§. XI. Figuram habet piniformem, hoc eſt pini fructum ſimilitudine quadam repraeſentantem, quae ex ſphaerica, & oblonga componitur, unde ſphaeroides vocatur; haec enim figura ſola apta erat accipiendis, & determinandis tot diverſis motibus, nec poterat alia arduo huic negocio tantopere accommodari, quod ſolidiſſimis probat rationibus *Craan in diſputat. tertia de catalepſi.*

§. XII. Praemiſſa ſic anatomica deſcriptione, operae erit pretium, ut de genuino uſu *glandulae pinealis* pauca addamus, & quo praecipue munere in oeconomia animali fungatur, doceamus: neminem equidem negaturum perſuaſum habeo, ipſam ſenſationem in cerebro fieri, nec poſſe ab ullo objecto ipſam produci niſi impreſſio ab objecto facta ad cerebrum uſque deferatur, id quod nervorum obſtructiones, ligaturae, & cerebri vulnera evidentiſſime comprobant.

§. XIII. Neque tamen dici poteſt, totam cerebri ſubſtantiam ad producendum ſenſum, & motum requiri, quum utroque ſalvo manente portio cerebri tolli poſſit, quod praeter exempla ab *Hildano, Schenchio*, & *Marchettis* annotata confirmat funeſtus caſus a *Diemerbroeckio* ſedulo deſcriptus *in anatomia corp. human. lib. 3. p. m.* 580. Ergo nonnullis ſaltem ejus partibus hoc officium tribui debet. Verum nullae enumerari poſſunt, quae impreſſionem in nervos factam ultimo recipiant, quaeque ſpiritus animales determinent, ut huc potius excurrant quam illuc, ſola excepta glandula pineali. Quamvis enim qui contrarium ſentiunt diverſis in cerebri partibus ſenſus internos locare ſoleant, non tamen audent partes illas diſtincte deſcribere, de quo antea allegatus *Diemerbroeckius* conſuli poteſt.

§. XIV. Facile etiam evincitur, ad motum, & ſenſum praeſtandum neceſſe eſſe, ut ſpiritus animales per certos tubulos, & meatus e cerebro excurrant, quae excurſio placide & tranquille fieri nequit, niſi a certa cerebri parte moderetur, ipſique ſpiritus ita determinentur, ut potius hos aperiant poros quam alios. E quibus nunc colligo quod illa cerebri pars huic muneri conſecrata debeat eſſe 1. mobilis, 2. ſpiritus animalibus undiquaque cincta, 3. in aequilibrio poſita, vel ſaltem in conatu movendi, quemadmodum corpus ſphaericum in fontibus artificialibus ſaepius ab aqua ſaliente in aequilibrio ſervatur, vide *Broechuyſen oeconomiam animalem.* 4.

unica,

unica, ne unum objectum duplex appareat, quod requiſitum prolixius traditur apud *des Cartes, de la Forge, Craanen & alios.*

§.XV. Praeterea inſignis quaedam requiritur cavitas, in qua tanquam in promtuario, & receptaculo ſpiritus animales detineantur poſiti in indifferentia, quo levi nacta occaſione eo verſus potius fluant, quam verſus aliud: tale autem ipſis aſſignandum eſt receptaculum, ad quod nervi totius corporis pertingant: unica enim ex enumeratis deficiente conditione motus, & ſenſus integri peragi nequeunt, ſed nullum aeque in toto cerebro datur negocio huic aptum natum praeter cavitatem illam inſignem, quam quatuor venticuli conſtituunt.

§.XVI. Et certum eſt mentem non immediate junctam eſſe ſpiritibus animalibus, neque illos ſe ipſos determinare, alias vis haec & poteſtas in affectibus ſoporoſis, & morbis convulſivis facile ſe explicaret. Quum tamen contrarium potius obſervemus, adeoque poteſtatem illam mentis in corpus limitatam eſſe merito dicamus.

§.XVII. His tandem hoc adhuc addimus jamdum in confeſſo, hominem, ſi ſua humanitate exuatur, reſolvi in duas partes eſſentiales, ſubſtantiam immaterialem ſive ſpiritum, & materialem ſive corpus, hoc eſt animam & corpus, adeoque ex his duabus ſubſtantiis componi, quae nexum arctiſſimum inter ſe habent, ita ut corpus agat in mentem, & mens viciſſim in corpus, unde mutuum illud oritur commercium, quod copulam, vinculum, conjunctionem, vel etiam vitam alii vocarunt.

§.XIIX. Quibus praemiſſis apparet luce meridiana clarius, glandulam pinealem conditiones ſuperius enumeratas adimplere. Haec eſt ſenſus communis; haec verum imaginationis organum, omneſque actiones, quas corpus noſtrum cum brutis communes habet, ab hoc ſenſorio tanquam praecipuo inſtrumento motus recipiente, & ſpiritus animales determinante dependere videntur: ſed cum non ſit hujus loci de his agere, neque ſcopus noſtrae diſſertationis id permittat, relinquimus uſum hunc illis, qui in phyſicis ex profeſſo de hac materia agunt; inter quos non poſtremi ſunt *Le grand in tract. de carentia ſenſuum in brutis & A. D. in tract. de l'Ame des Beſtes.*

§.XIX. Alius enim longe nobilior uſus hujus partis ſe in homine offert, dum ex omnibus rationibus in prioribus allatis non ſolum ſed & actionibus tam vitalibus, quam animalibus palam fit, *glandulam pinealem* eſſe ſolium, tribunal & ſedem mentis, pro cujus voluntate varias ſubit determinationes, varieque inclinatur; hinc certas ſemper cogitationes mentis juxta imperium, quod anima habet in omnes corporis partes certi etiam ſequuntur motus. Sicuti enim Rex pro ſua voluntate ſubditos gubernat, hique ejus alacriter exequuntur mandata, ſic mens ceteroquin toti corpori juncta voluntatem ſuam, & imperium in corpus mediante hac glandula revelat, & viciſſim hujus ope omnes motus inconſuetos corpori ſub illatos percipit, adeoque vario modo *glandulam* hanc inclinando varie ſpiritus animales determinat, ut nunc hos aperiant nervorum tubulos, nunc vero alios; nec non prout *glandula* haec ob aliam atque aliam curſus ſpirituum animalium formam inclinatur, occaſionem nanciſcitur alias atque alias concipiendi ideas, ejuſque motibus, vel determinationibus peculiares nectere cogitationes, ut de hoc imperio dicere poſſim, quod *Virgilius de AEolo* ſcribit:

—— Speluncis abdidit atris,
—— Molemque, & montes inſuper altos
Impoſuit; Regemque dedit qui foedere certo
Et premeret, & laxas ſciret dare juſſus habenas.

XX. Quod ſi abſurdum tibi videatur mentis ſolium inter nates, teſtes aliaſque

par-

partes ponere viliuribus donatas nominibus, ſciendum nomina haec externa eſſe nec ullam cum functionibus habere affinitatem, imo majus poſſe elici abſurdum, ſi terminis inhaerere velimus, dum anima tota in toto eſſe dicitur, ſic enim tota erit etiam in partibus ignobilioribus actionibus deſtinatis; unde argumentum hoc frivolum eſſe cenſeo, quod vix dignum ſit, ut ad illud reſpondeatur.

§.XXI. Neque noſtrae obſtat aſſertioni, quod multi Medici ſpirituum animalium in ventriculis cerebri generationem in dubium vocent, variiſque impugnent argumentis, quorum aliquot ſatis ſpecioſa tradit *celeberrimus noſter Williſius*. Si enim loci iſtius conditio ſpectetur, facile apparet, peculiari uſui hanc cavitatem deſtinatam eſſe. Et vel ſolus ille arterioſus contexus nunquam alibi conſpicuus, neque cerebro adhaerens evidenter demonſtrat, ſanguinem pro nutritione eo non deferri: quid enim opus erat tanta cavitate, cum ſuccus nutricius torrentis inſtar omnes poros trajiciat, & per arteriolas per cerebri ſubſtantiam ſparſas facile diſpenſari poſſit; is etiam qui reſiduus manet per vaſa lymphatica levi negocio refluat, dum interea ſanguis qua ſanguis per venas cordi iterum adducitur.

§.XXII. Verum duo monſtroſa nunc occurrunt exempla, quae aſſertionem noſtram hactenus ſtabilitam de ponte dejicere conantur, & ipſa etiam, quibus tota moles incumbit fundamenta concutiunt, ut nil niſi ruina totius eadificii expectari poſſit, niſi maturo conſilio impetus hic avertatur. Unum ſuppeditat nobis *Stenonius*, Florentia ita ſcribens: *in monſtro vivente quatuor diebus defuit conarium. Teſtudo capite amputato reperta fuit, quae pedem movit ſuum quatuor poſt diebus. Hic nulla fuit cum conario communicatio. Et prout haec res videtur grave vulnus inflixiſſe dogmati Carteſiano, ita ejus ſectatores hic locorum incumbunt vulneri illi curando.* Alterum deſumſi ex *ephemeri. Gallorum*, quando *tomo tertio Denys* fatetur, quod diſſecuerit caput infantis in partu laborioſo extincti, in quo nec cranium nec cerebrum invenire potuerit, niſi quod crudam quandam maſſam in occipitio obſervaverit. Motus infantis hujus tempore geſtationis, & aliquot diebus ante partum fuit ordinario vehementior, quem in ipſo partu mater adhuc ſatis vegetum percepit, donec intra anguſtias ſuffocaretur. In his corporibus defuit conarium imo ipſum cerebrum, quomodo ergo haec glandula erit immediata animae ſedes, & quomodo ab ejus inclinatione ſpiritus nimales determinari poterunt?

§.XXIII. Reſp. notandum eſſe quoad prius, exilitatem hujus glandulae quaerentibus non raro fucum facere, & oculorum aciem eludere; niſi enim cerebrum adhuc calidum inſpiciatur, ſaepius inveniri nequit, quanta quanta ſedulitas etiam adhibeatur. Hocque facilius fit in infantibus recens natis, & animalibus junioribus, in quibus brevi tenues evaneſcit in auras, vel in lympham abit. Interim nec volumus nec poſſumus expertiſſimi hujus Anatomici fidem in dubium vocare, ſed reſpondemus, quod idem hic contigerit, quod in defectu aliarum partium, & interiorum viſcerum ſaepius fieri obſervatur, dum aliud quid ſubſtituitur vicem partis deficientis ſupplens; unde facile etiam fieri potuit, ut in monſtroſo hoc capite aliquid glandulae analogum alio in ſitu ſubſtitutum fuerit, quod ſpiritus animales in tantum, quantum motus ille obſcurus requirebat, determinare potuerit. Quod teſtudinis motum attinet, ille non fuit ortus a ſpiritibus animalibus in partem illam determinatis, ſed a vaporibus, & particulis aliis fluidis, per interſtitia fibrarum adhuc natantibus, & facilius quidem tales motus poſt mortem in partibus adhuc cientur, quando vel calor accedit, vel partes acu punguntur, quod in viperis, lacertis & corde evulſo manifeſte videmus, quale quid in ovibus aliiſque animalibus recens mactatis quoque obſervatur: ſunt autem motus illi vagabundi, convulſivi & ſpaſmodici, qui abſque conario facile peragi queunt.

§. XXIV. Ad poſterius allatum exemplum reſpondeo, in cruda illa & carnoſa maſſa latuiſſe quid cerebroanalogum, quod vel inde facile colligo, quia ipſe hiſtoriae Auctor vaſorum cordis cum vaſis hujus maſſae carniformis anaſtomoſin beneficio injecti liquoris exploravit. Si ergo vaſa arteriae carotides, & jugulares venae eo abierunt, dubio procul adſuit locus qui ſpiritus animales recepit, & ex quo beneficio partis alicujus eos prementis, & determinantis pro motu praeſtando excurrere potuerunt. Quod ſi haec reſponſio tibi minus arrideat, audi alteram ab ipſo Auctore datam, quod nempe ſpinalis medulla vicem conarii ſubierit, verba ejus haec ſunt. *Pour ce qui eſt de la troiſieme Queſtion Scavoir d'òu proveneit le mouvement violent de cet Enfant. On peut dire en premier lieu, que n'y ayant point en de cerveau pour recevoir les Eſprits, & pour les diſtribuer à toutes les parties, la Moelle de l'Eſpine ne laiſſoit pas de les recevoir par le moyen des Arteres carotides, & vertebrales qui l'arroſent, & ainſi elle pouvoit ſuppleer au defaut du Cerveau, & envoyer beaucoup. d'Eſprits aux parties par le moyen des Nerfs qu'elle produit. Et cela eſt ſi vray ſemblable, que quand meſme le cerveau ſe trouve dans ſa conformation ordinaire, la Moelle de l'Eſpine, qui n'eſt autre choſe, que le Cerveau allongè, ne laiſſe pas d'eſtre l'origine de tous les Nerfs, & de fournir par leur moyen des Eſprits aux parties, pour les entretenir dans leur mouvemens, ce qui ſe prouve, parce que la ſeule inſpection nous fait voir manifeſtiment, que tous les Nerfs immediatement de cette Moelle, c'eſt a dire ou de ſes racines qui ſont contenuës dans le crane, ou de ſon tronc qui eſt renfermè dans la cavitè des vertebres depuis le grand trou Sphenoide juſque aux lombes. &c.* Et paulo poſt: *Le Cerveau don ne ſervans qu'a cribler les Eſprits & a les temperer avant que de les diſtribuer aux parties, nous pouvons-dire que n'y ayant point en de Cerveau dans l'Enfant, que nous avons diſſèque les Eſprits paſſoient des Arteres dans les Nerfs avec toute l'agitation qu'ils avoient reçeu dans le Coeur, C'eſt pour quoy ſes mouvemens devoient eſtre plus violentes, qu'ils ne ſont d'ordinaire.*

§. XXV. Vidimus hactenus ſtatum *glandulae* naturalem, reſtat ut progrediamur ad ſtatum *praeternaturalem*, hoc eſt, ut deſcribamus quomodo a cauſſis morbificis a ſtatu ſuo naturali deturbetur, & quid in nonnullis iiſque gravioribus morbis capitis patiatur. Nolo autem hic crambem bis coctam apponere, & ad nauſeam repetere, quomodo *glandula haec pinealis* ſe in ſomno, & vigiliis habeat, quod in phyſiologicis abunde ſatis inculcatur, & ab ipſo *des Cartes* ejuſque interprete *de la Forge in tract. de homine* evidentiſſime explicatur. Neque etiam hae ſenſuum affectiones praeternaturalem ſtatum inducunt, niſi forte valde excedant, tunc enim machinam demum concutiunt, oeconomiam turbant, & functiones partium laedunt. Saltem haec eſt mea intentio, ut oſtendam quomodo violentae *glandulae* concuſſiones, contumaces determinationes, obſtructiones, aliaeque laeſiones graviſſima, & horrenda inducant ſymptomata, & quomodo ſtupendi quidam effectus per noſtram hypotheſin explicari poſſint, quae ab aliis vel omittuntur, vel ita declarantur, ut explicatio plures involvat difficultates, & majori egeat illuſtratione, quam res ipſa, quam per cauſſas explicare conantur.

§. XXVI. Ejuſmodi ſymptomata in Maniacis, Phreneticis, Catalepticis, Ebriis, & qui tardioris ſunt ingenii, & obtuſi judicii frequenter in praxi occurrunt, quorum pauca brevibus declarabimus. Praemitto autem, *glandulam* hanc ſaepius in ſinu ſuo calculos geſtare, nonnunquam totam lapideſcere, & in tophum mutari. *Celeberrimus Sylvius* diverſis vicibus in illa invenit arenulas; ſemel etiam exiguum ſubrotundum calculum piſi quartam partem aequantem vidit: & *Florentius Schuyl in praefat. ad lib. des Cartes de homine* fatetur, ſe calculum plus quam dimidium glandulae occupantem in ea reperiſſe. Quae rariores obſervationes *Bartholino* inſerviunt pro ſpecioſa quadam objectione, cui reſpondet *de la Forge*,

poro

pororum ſtructuram ſufficere adhuc potuiſſe, ut ſpiritus animales illos permeantes non obſtante duritie certam curſus ſui formam ſervaverint. Quibus addimus hos homines dubio procul fuiſſe in actionibus ſuis edendis pigros, & minus alacres, quod illibenter concedere videtur *Diemerbroekius*. Vel humorem coagulantem in ſtatu morboſo paulo ante vel etiam poſt obitum demum glandulam occupaſſe ubi omnia turbata ſunt, & peregrinae fermentationes admittuntur. Neque enim tantum temporis ſpatium ad calculi generationẽ requiri videtur, quum ipſi etiam lumbrici cito citius in morbis malignis generentur, & adoleſcant. Non minor quoque varietas in glandulae craſſitie, & longitudine pro temperamentorum diverſitate ſtatuitur, ex quibus contingere videtur, quod homines ſaepius non aeque prompti ſint in actionibus animalibus, quod ſi fiat, ut haec ſucceſſu temporis, & aetatis ratione mutentur, & ad ſtatum naturalem redeant, tunc Boëtum in patria nati poſtea vero inter gentes quam maxime excultas adulti lauream reliquis non raro praeripiunt.

§. XXVII. In phrenitide (quod in ebrietate quoque contingit) ſpiritus animales jugum excutiunt, unde ſublata ipſorum indifferentia *glandulam* impetuoſius, & conſtantius non ſine gravi mentis paſſione concutiunt, ut tandem mens non amplius ſui compos non attendat ad ſuas perceptiones, ſed obtorto quaſi collo, & victa conſtantibus, & efficacioribus *glandulae* impreſſionibus, quas ſpiritus animales per cerebrum diſcurrentes, & vetera aperientes veſtigia radiationibus ſuis ſuper eam producunt, *glandulam* verſus illam ventriculorum regionem determinat, qua nervi ſpectant iſtorum organorum, quae motus perceptionibus illis nexos exequi ſolent, non attendendo, quod ipſa machina in praeceps agatur, maximumque vitae incurrat periculum. Tragicum & commiſeratione dignum caſum memini mihi relatum fuiſſe Pragae Boëmiae, quem Medicus iſtius civitatis *Dobrensky de Nigro Ponte* inſeruit *tom. 1. ephemer. Medicorum German.* Contigit ut in pago quodam illuſtriſſimi Dn. *Comitis de Milleſimo* quidam robuſtus vir febri maligna vel Ungarica corriperetur, qua incrementum ſumente, tantum delirium ſucceſſit, ut ſeptem perſonae fortes habuerint, quod agerent cum aegro, ad eum continendum. Objectum autem delirii ejus erat, *ventrem ſuum ſcatere vermibus ſeu lumbricis*, unde ſe torqueri ab iiſdem affirmabat. Poſt aliquot dies videbatur delirium remittere, unde ad quietem ſeſe componente aegroto, adſtantes quoque quieſcere coeperunt. Interea patiens, omnes alto ſomno ſtertentes conſpiciens, ſeque liberum ad motum perſentiens, novo oeſtro delirii percitus, ventrem aggredi, & ut robuſtus erat, umbilico excerpto inteſtina continuato ordine extrahere coepit, in tantumque extraxit, ut jam medietas illorum educta fuerit. Interea neſcio an caſu aut ſtudio unus ex adſtantibus quid agat patiens aſpiciens, eundem crudeli labori implicitum advertit convocatis ſociis, adque impediendum aegrum ſeſe accingentibus obteſtatus eoſdem eſt aeger, ut ſe ſinant & non turbent in extrahendis e corpore ſuo lumbricis. Non diu perſtitit ſic aeger, ſed ſenſim imminutis viribus crudelis laboris pertaeſus obiit. Ego nullus dubito, quin hic aeger de vermibus olim cogitaverit, vel audiverit illos abdomen nonnunquam perfodere, quum itaque hoc in morbo ſpiritus animales a veneno jam in motu ſuo placido turbentur, mirum non eſt, ſi in tale veſtigium ſua raritate altius, & diſtinctius cerebro impreſſum incidant, & ſimilem metum eundemque conſtantem in *glandula* producentes mentem turbent, ut illa graviori paſſione victa omnia illa exequi ſtatim inſurgat, quaecunque a ſpiritibus mediante *glandula* ſuggeruntur, hinc deſperata remedia ad avertendum minus aliquod incommodum malo conſilio Conſultori peſſimo in ſubſidium vocat. Nec ob praecipitantiam ad cauſſam iſtius erroris agnoſcendam redire poteſt, eoque ipſo quo omnia ſua ratiocinia non uſurpat in miſeriam hujus morbi incidit. Multo minus ad conſideranda nova objecta

neceſſitate ab obſtructione liberant, vel partes nimis volatiles figunt, vel fixas volatiliſant. His ſcopis ſatisfacere quoque poſſunt venae ſectio & ſcarificatio, praeprimis ſi arteriae temporales incidantur, & aures frequenter ſcarificentur, de quibus plura in Collegio practico.

Nos receptui canimus, & Deo pro ſua gratia immortales dicimus gratias, qui ſit benedictus in ſaecula ſaeculorum amen.

DISPUTATIO XXIX.

DE GENERATIONE HOMINIS IN OVO.

RESPONDENTE

DOMINICO BEDDEVOLE, Genevenſi.

THESIS.

I. DE generatione hominis acturus in anteceſſum ab omnibus notari velim, ſolum corpus humanum generatione produci; illud enim generatur, quod ex praeexiſtente materia producitur, at ſolum corpus ex praeexiſtente materia producitur, quum mens utpote immaterialis ex praeexiſtente materia oriri nequeat. Quocirca immediate a Deo producitur, & creationis ope exiſtit; ac proinde generationi cuidam naturali, ſicut corpora naturalia, ortum ſuum non debet. Nihilominus homo generari dicitur, quamvis pars ejus principalis creatione oriatur, quia corpus generatum eſt cauſſa occaſionalis mentis humanae, illiusque unionis, qua duae iſtae ſubſtantiae toto coelo diſcrepantes inter ſe ita conjunguntur, ut compoſitum quoddam, hominem nimirum conſtituant.

II. Unde colligas creationem mentis humanae a lege quadam naturali, Deum legiſlatorem habente, pendere; qua quotieſcumque ſolito naturae curſu corpus humanum generatur, mentem creare, eamque iſti corpori unire conſtituit.

III. His praemiſſis hominis generatio non erit explicatu perdifficilis; quoniam ſolummodo ſufficit, ſi quomodo corpus humanum generatur, probe cognoſcamus, ut mentis illius, quae ipſi unitur, origo clare nobis innoteſcat. Nam poſitis iis, quae ſuperiori theſi diximus, mens humana a corpore, & a Deo quodammodo procedit: a corpore quidem tanquam a cauſſa occaſionali, a Deo vero tanquam a cauſſa efficiente & producente; hoc corpus non eſt cauſſa efficiens mentis humanae, ſed occaſio duntaxat, quae Deum ad productionem mentis invitat juxta leges ab ipſo in rerum natura poſitas.

IV. Ad unionem autem mentis cum corpore quod ſpectat, eam ex eadem cauſſa mens proficiſci ſtatuendum eſt: nulla enim inter corpus & ſpiritum intercedit eſſentialis connexio, quapropter illa unio mentis cum corpore hominem conſtituens a natura mentis, aut a natura corporis emanare nequit: quo circa ab ipſo Deo, qui duas iſtas ſubſtantias conjungit, eam unionem & conjunctionem produci exiſtimandum eſt; qui ad mentis humanae creationem generatione corporis invitatus, ab eadem corporis generatione invitatur ad mentem corpori uniendam.

V. Quae quum ita ſint, primo videndum erit, quomodo generetur corpus, poſtea quomodo mens a Deo producta iſti corpori uniatur, quo peracto productionem hominis nos ſatis expoſuiſſe exiſtimamus.

VI. Neminem vero latere puto, corpus humanum eſſe machinam tot tubulis, vaſis, elateribus, humoribus, &c. conſtantem, ut ea, quae de illa Anatomorum induſtria, & experientia detexit, ſint minima pars eorum, quae adhuc detegenda

genda ſuperſunt; propterea opus arduum ſane aggredimur, iſtius machinae generationem explicare tentantes, quod tamen ſummi Numinis auxilio nos abſoluturos eſſe confidimus.

VII. Neque enim hic prolixe demonſtrabo, ex qua materia producatur corpus humanum; an ex ſpermate utriuſque ſexus inter ſe commiſtis, ut vult Medicorum vulgus? an ex ſanguine menſtruo, ut cenſuit Ariſtoteles? an ex ovo contagio quodam ſpermatis virilis in utero producto, ut arbitratur Harvaeus: an denique ex veſiculis illis, quae in teſticulis mulierum exiſtunt, & quae a variis Anatomicis ovorum nomen ſortitae ſunt, ut exiſtimat Regnerus de Graaf, fiat & oriatur? ſed ultimam ſententiam ſtatim aſſumam, tanquam rationi & experientiae magis conſentaneam. Argumenta autem quibus nititur, & experientias quibus fundata eſt, in diſſertatione, quam auxiliante Deo diſputationi praemittam, coram auditoribus enarrabo.

IIX. Unicam interim in ſcenam introducam rationem, quae aliorum ſententias evertere, & uno iſtu profligare videtur. Equidem non poſſum admittere ſententiam illam, quae ex commiſto utriuſque ſexus ſpermate corpus humanum oriri ſtatuit: ex eo quod illa commiſtio, ſeu potius confuſio ſpermatum informi cuidam corpori producendo magis, quam corpori humano originem praebendo, apta videtur. Hinc iſtius ſententiae fautores virtutes plaſticas, omnibus facultatibus occultis magis occultas, in ſubſidium vocare coacti ſunt, ut quomodo ex confuſione duorum liquorum corpus humanum oriatur, explicare valeant. Praeterea hanc ſententiam aeque ac ſententiam Ariſtotelis, Harvaei experimenta funditus evertunt, qui duobus fere primis a coitu menſibus in damarum & cervarum utero, ne veſtigium quidem ſpermatis, aut ſanguinis invenit: adeo ut exerc. 68. lib. de generatione animal. dicat: *in canibus, cuniculis, aliiſque plurimis animalibus, expertus ſum nihil prorſus in utero poſt coitum per aliquot dierum ſpatio reperiri.*

IX. Ad Harvaei vero ſententiam quod attinet, nimirum in utero efformari ovum, ope contagii cujuſdam ſpermatis virilis, veritati non eſſe conſentaneam ex eo manifeſtum evadit, quod in avibus, aliiſque animalibus oviparis, ova ex coitu cum maribus non generentur. ſed in ovario exiſtentia potius foecundentur, quod vel in vulgus notum. Si igitur contagio ſpermatis maris ova foecundentur, non vero producantur, quare in utero mulieris ſpiritus e ſpermate viri exhalati poſt multorum dierum ſpatium ovum aliquod producent; quomodo fiet hujus ovi germen, & tandem formabitur foetus? Sane quamvis corpus humanum re ipſa formetur ex ovo, attamen haec ſententia Harvaei de productione ovi in utero materno animum difficultatum laqueis irretitum expedire nequit.

X. Quocirca exiſtimamus nos veſiculas illas, quae in mulierum teſticulis reperiuntur, eſſe vera ova, e quibus, & in quibus generatur corpus humanum; quod propter haſce tres rationes potiſſimum aſſerimus. Prima eſt, quod a teſticulis in uterum non dentur vaſa, per quae ſperma in uterum deferri poſſit: quippe corpora illa nervea, quibus teſticuli uteri fundo annectuntur, ſunt potius ligamenta, teſticulos in ſuo legitimo ſitu detinentia, quam vaſa deferentia, ut quidam arbitrantur: hoc patet ex eo, quod nulla cavitate excavata ſint, cujus beneficio humor aliquis e teſticulis in uterum tranſmitti queat. Tubae Fallopianae dictae, talia vaſa eſſe non poſſunt, quia nullam communicationem cum interioribus teſticulorum partibus obtinent, ſed parte foliaceae extremitatis membranae teſticulorum duntaxat adhaerent. Atque hoc argumentum ex anatomia deſumtum, eorum ſententiam refutat, qui ſperma muliebre cum ſpermate virili in uterum effundi autumant.

XI. Secunda ratio ex eo deſumitur, quod in cuniculis poſtquam foemina in maris amplexus venit, circa eas veſiculas, quae intra teſtium membranam con-

tinen-

tinentur, corpora quaedam glandoſa oriantur, quae ipſam teſtium membranam quoque afficiunt: hinc quodlibet eorum in parte ſui poſteriore, & teſticuli partem interiorem ſpectante craſſius evadens, ovum, ſive veſiculam, quam undique circumambit, e corpore teſticuli educit: quo modo ova foecunda e teſticulis educuntur, & in tubas Fallopianas tunc temporis teſticulis adhaerentes deponuntur. Quamdiu autem nullum in utero exiſtit conceptionis veſtigium, ut primis poſt coitum diebus contingit, veſiculae, ſive ova in ſuis corporibus glandoſis reperiuntur: ſi vero jam aliquod conceptus primordium in utero exiſtat, corpora illa glandoſa teſticulis quidem adhaerent, ſed cavitas eorum media ſua veſicula, ſive ſuo ovo deſtituta conſpicitur, ut ex obſervationibus Regneri de Graaf manifeſtum fit. Idem quoque in aliis brutorum corporibus obſervatum eſt: ſi autem corpora brutorum generentur ex ovis in teſticulis foeminarum collatis, & eadem ova in teſticulis mulierum reperiantur, cum organis eſſentialibus eodem modo diſpoſitis; quidni ſtatuemus corpus humanum eaſdem naturae leges agnoſcere, quas caeterorum animalium corpora in ſui generatione agnoſcere ſolent.

XII. Unde ſequitur in utero poſt coitum per aliquot dierum ſpatium nihil reperiri debere; quia quandiu ovum in teſticulo adhuc exiſtit (ut ibi commorari debet, donec formato corpore glandoſo in alterutram turbarum uteri deponatur) in utero nullum conceptionis veſtigium apparere poteſt. Ex eo autem ratio redditur, quare primo a coitu menſe in damarum, cervarumque utero nihil prorſus invenerit Harvaeus; nam in iis animalibus integer menſis conſumitur, donec corpus glandoſum formatum ovum e teſticulo expellat, & in alterutram uteri tubam deponat.

XII. Tertia denique ratio, quae noſtram ſententiam confirmat, ex variis anatomicorum obſervationibus petitur; nam non ſolum ſub forma veſiculae, ſive bullae primordia foetus in utero reperiri memorant Hippocrates, Harvaeus, Kerkeringius, Diemerbroëck, & de Graaf; verum etiam aliquando mulier reperta fuit, quae foetum in tuba geſſit, ut Riolanus ab aliis obſervatum meminit, & Harvaeus propriis oculis conſpexit.

XIV. Si igitur a teſticulis mulierum in earum uterum ſperma humoris ſub forma appellere nequeat; ſi poſt venereos amplexus tubae teſticulis extremo ſuo foliaceo adhaereant; ſi corpus aliquod glandoſum circa unum ovum generetur, ſi unus foetus produci debeat: ſi corpus illud glandoſum in tubam ſibi adhaerentem ovum circumcinctum deponat; ſi ovum, quando non eſt in corpore glandoſo, in tuba aut utero reperiatur; denique ſi foetus in uteri tuba interdum conſpecti ſint, qui quaeſo, impediri poteſt, quo minus in ovis in teſticulis exiſtentibus, & poſt foecundationem ad uterum delatis hominem generari exiſtimemus?

XV. Statuimus ergo cum Regnero de Graaf, veſiculas illas, quas teſticuli muliebris tunica involvit, eſſe vera ova, e quibus & in quibus generatur corpus humanum; quae ova ſpiritibus e ſparmate virili exhalatis foecundantur, & beneficio corporis glandoſi in tubas deponuntur, per quas ad uteri cavitatem pervenire ſolent.

XVI. Hinc colligere licet ova in mulierum teſticulis ſemper remanere debere, donec aura ſeminali ſpermate virili incluſa foecundentur: quippe teſticuli membrana nullibi perforata eſt, ac proinde ovo exitum concedere nequit; ubi vero aura ſeminali foecundatur ovum, circa illud corpus quoddam glandoſum excreſcit, quod membranam teſticuli afficiens, ovum ex eo educit, eo modo quo ſupra dictum eſt. Quo peracto ſucceſſu temporis corpus illud glandoſum evaneſcit, & teſticulus muliebris ad priorem ſtatum reducitur.

XVII. Itaque conſtat hominem fieri in ovo. Nunc quomodo abſolvatur praeclarum hoc phaenomenon videndum eſt. Ut autem propoſitum noſtrum aſſequamur,

Digitized by Google

quamur, quaenam ſit natura ovi hic diſquirere conſentaneum videtur. Itaque avium, ſicut & caeterorũ animalium ova nihil aliud eſſe videntur, praeter humores membranis quibuſdam peculiaribus involutos, in quibus germen aliquod exiſtit, ex quo producitur animal. Hujus definitionis veritas omnibus manifeſta evadet, qui generationem pulli ex ovo contemplari non dedignabuntur. Hi enim aſſerent, ovum avium albumine, & vitello conſtare; vitellus eſt humor, ſive liquor flavus albumine craſſior in membrana quadam tenuiſſima contentus, & albumine undiquecircumcinctus; In ejus ſuperficie duae chalazae ſibi invicem diametraliter oppoſitae collocatae ſunt, quae ſecundum Harvaeum ſunt nodi ex ſubſtantia membranae vitellum continentis exurgentes, eamque tenſam detinentes: cicatricula quoque quapiam vitelli ſuperficies affecta eſt, quae nihil aliud, quam ovi germen conſtituit: ut incumbationis ope manifeſtum fit: quippe ex obſervationibus Harvaei circa cicatriculam illam bulla generatur, humore limpidiſſimo repleta, & ſua peculiari membrana circumcincta, in iſta bulla quarto incubationis die punctum ſaliens apparet, quod in diaſtole ſeſe conſpiciendum exhibet, in ſyſtole vero omnes ſenſus fugit. Albumen quoque ovi eſt humor ſua peculiari membrana circumductus, qui primum in humorem bullam lympidam replentem abit, quem humorem colliquamentum nuncupavit Harvaeus.

XIIX. Duo illi humores, albumen ſcilicet & vitellus, in omnibus ovis non reperiuntur, quia omnia animalia ovipara non tamdiu, dum ſiunt, In ſuis ovis commorantur, ut pullus gallinaceus in ſuo commorari ſolet: quapropter vitello ſive craſſiore humore non indigent, qui in alimentum craſſius & ſolidius abeat, ut eo pullus jam robuſtus nutriri poſſit. Neque etiam opus eſt, ut in ovis viviparorum albumen & vitellus exiſtat, quia alimentum ſuum a matre deſumunt, ac proinde vitello in membrana & capacitate ovi contento non indigent, ut robuſta facta eo nutriantur. Quo circa quamvis in veſiculis in teſtium mulierum ſubſtantia exiſtentibus, duo humores non reperiantur, concludendum eſt eas revera non eſſe ova, ex quibus generatur corpus humanum. Quod obiter hic monendum venit.

XIX. Exiſtimamus ergo, veſiculis, de quibus mentio jam toties facta eſt, germen ineſſe, ex quo corpus humanum pullulat; quum ſcilicet adveniente aura ſeminali maris ad iſtam pullulationem germen diſponitur; quae diſpoſitio ovi foecundatio, ſive conceptio vocatur.

XX. Quoniam autem a nullo Auctore, quod ſciam, in quo conſiſtat conceptio, clare & diſtincte explicatum ſit, operae pretium ferre arbitror, ſi quinam ſit hic egregius naturae effectus aſſequi valeam. Ut autem ſcopum noſtrum aſſequamur, quodnam ſit germen illud, quod poſt foecundationem pullulat, examinandum venit; poſtea quid per adventum aurae ſeminalis huic germini adveniat, ſedulo quoque erit inſpiciendum. Ad primum quod ſpectat, germen illud nihil aliud eſſe, quam corpus animalis formatum exiſtimamus, cujus partes in quiete poſitae ſunt, & eo modo affectae, quo in corpore animalis mortuo, nullum detrimentum quoad ſenſibiles partes habente, eas eſſe concipimus: cui in cordis ventriculis ſanguinis efferveſcentia deeſt, ut non ſecus ac aliud animal vita plenum exiſtat. Quo circa jam corpus animalis ex ovo oriundi in germine integrum cum omnibus ſuis partibus continetur, cui nihil aliud deeſt, ut ſeſe conſpiciendum praebeat, quam ut partes ejus praeparato ſucco nutricio apto ad ſenſibilem magnitudinem creſcant.

XXI. Hic enim non opus eſt, ut noſtram ſententiam ulterius explicemus, quia ſatis clare animo attente legenti patebit; quamobrem ab ulteriore ejus explicatione ſuperſedendo, rationes quibus nititur in apricum deducam.

XXII. Ac primo quidem ſi conſiderem auram illam ſeminalem eſſe corpus

parti-

Digitized by Google

particulis exilibus, tenuibus, ſubtilibus, & fermentativis conſtans: ovum vero humoribus, germine,& membranis conſtare impoſſibile eſt,ut adveniente aura ſeminali corpus animale, omnium totius naturae corporum maxime compoſitum ex commiſtione aurae ſeminalis cum humoribus ovi exſurgat, niſi in ovi germine omnes animalis partes quaſi in compendio exiſtant.

XXIII. Secundo aura illa ſeminalis varios motus ſolummodo in ovo, ejuſque germine excitare poteſt: jam autem quomodo, quaeſo, corpus animale, in cujus conſtructione tanta ſymmetria, tantus ordo, tantaque regularitas obſervatur, a motu confuſo, inordinato, & vario quorundam humorum oriri poterit. Sane ſi partes totius corporis animalis in ovo jam diſperſae exiſterent,id eſt, ſitu & unione: ſive cohaeſione inter ſe carentes, ac proinde omnino confuſae, motus ille in ovo ab aura ſeminali productus confuſionem potius adaugeret, quam iis tantum ordinem,tantam diſpoſitionem, & adeo regularem inter eas ſitum, & connexionem conciliaret, ac poſt generationem animalis habent. Quod quum ita ſit, non immerito corpus animale compendioſe in germine contineri aſſerimus.

XXIV. Tertio in ſeminibus plantarum, inter quorum corticem germen reconditur, plantae illae, quae ex iis produci debent, jam compendioſe exiſtunt; ut ſolertiores naturae ſcrutatores, ſe microſcopio conſpexiſſe meminerunt. Jam autam ſi plantae, in quibus tanta ſymmetria ac in corpore animali non obſervatur, beneficio ejuſmodi germinum producuntur, quare corpus animale eodem modo non fiet? Si pyrus ex. gr. fieri ex ſemine non poſſet, niſi in ſemine illo pyrus jam compendioſe exiſtat? qui,quaeſo, efficere poteſt,ut pullus gallinaceus ex ovo gallinaceo,& non alio ſemper producatur, niſi in eo ovo jam compendioſe contineatur: idem de ovis,e quibus generatur corpus humanum dicendum venit.

XXV. His ſemel poſitis quid ſit conceptio, & quaenam ſit ovi in teſticulis exiſtentis foecundatio explicatu perdifficile non erit. Quippe quum ſperma virile in vaginam uterinam, aut in uterum effunditur, aura ſeminalis ſtatim exhalatur,& per tubas uteri tunc temporis teſticulis applicatas ad ipſos teſticulos pervenit,eos ſubit, pervadit, & ova in iis exiſtentia penetrat, per totamque eorum ſubſtantiam diffunditur: ſi autem ex omnibus ovis unum occurrat, in cujus germinis corculo humor diſpoſitus ad fermentandum cum aura ſeminali reperiatur, ſtatim incipit iſta effervescentia, quae per producendi corporis vitam durare debet; & tunc mulier concepiſſe ſive ovum foecundatum fuiſſe dicitur. Fermentatione illa ſemel in corde incepta humores per vaſa inſenſibilia iſtius animalis inſenſibilis circulare incipiunt: hinc circa ovum illud corpus glandoſum informe producitur, quod procul dubio a partibus ex ovo tranſpirantibus oriri ſolet, & quoniam nullae partes tranſpirantes a parte ovi poſteriore, interiorem partem teſticuli ſpectante, in auras abeunt, mirum non eſt, ſi in iſta parte corpus illud glandoſum creſcat, donec ovum e teſticulo educet, & in tubam uteri deponat: neque etiam mirari debemus, ſi corpus illud glandoſum dum ovum complectebatur creſcens, poſtquam illud amiſit, ſingulis momentis decrementum patiatur, & tandem evaneſcat; quia ab ovo ſuum alimentum accipiebat; quum autem non amplius ovum continent, ipſi alimento deficiente, ſenſim & ſine ſenſu etiam deficere & evaneſcere debet.

XXVI. Ovum ita foecundatum per tubas Fallopianas ad uteri cavitatem pervenit: hic admodum augetur humoris copia, adeo ut ſub forma bullae indeſinenter incrementum patiatur; creſcit autem bulla, & amplior evadit, quia partes,quae per inſenſibilem tranſpirationem ex utero abire ſolent, per ejus membranae poros tranſeundo, in eam ingrediuntur; ibi propter occurſum humoris ovum, ſive bullam conſtituentis pedem figunt, & partem bullae conſtituunt. Hinc fit, quod primordium foetus in omnibus animalibus bullam eſſe obſervaverint plerique inter peritiores Anatomici,

XXVII. Quae quum ita ſint, in corculo germinis ſemper praeparari credimus humores circulantes; hinc circa ipſum germen fit alia bulla in medio majoris bullae exiſtens, quae humore lympidiſſimo repletur; membrana vero, quae humorem illius interioris bullae continet, amnion conſtituit, & illa quae totam majorem bullam complectitur, chorion a Medicis vocatur. Atque hunc eſſe ortum, tum humorum, tum membranarum foetum involantium exiſtimamus.

XXIIX. Praeterea ex iſta bulla particulis quibuſdam tranſpirantibus, ſive effluviis continuo exhalatis, generatur placenta uterina, ad quam poſtea vaſa umbilicalia ſeſe extendunt: haec placentae generatio fit eodem modo, quo ſuperius corpus glandoſum circa ovum foecundatum in teſticulo generari diximus: partes enim illae, quae per ſenſibilem tranſpirationem ex ovo ſive bulla abeunt, in uteri fundo condenſantur, & in corpus, quod propter figuram placentam uterinam vocant, concreſcunt.

XXIX. Praeparatis humoribus foetus ſingulis momentis grandior fit, & poſt aliquod temporis ſpatium corculum ipſius ſub forma puncti ſalientis ſeſe conſpiciendum exhibet; quod ſucceſſu temporis cum aliis partibus continuo creſcens de ſe venas, & arterias emittit; hinc vaſa umbilicalia ſeſe in humorem primo extendunt, deinde membranas perforantes ad placentam uterinam uſque progrediuntur, quam deinde innumeris ramificationibus penetrant, & pervadunt in uſum mox dicendum.

XXX. Foetus robuſtior factus alimentum viribus ſuis proportionatum requirit, propterea vaſa ſua umbilicalia in placentam emittit, qui in eam ſanguinem afferendo, ejus ſubſtantiam nutriunt & augent, ut ejus corpus craſſius factum majorem copiam chyli a ſanguine materno ſeparet, qui chylus ſub forma lymphae membranas pertranſit, & intra earum cavitatem effunditur; iſto chylo ore aſſumto nutritur foetus, non vero ſanguine materno, ut hactenus exiſtimarunt Medici. Nam vaſa umbilicalia in placentam non tranſeunt, ut ex ea ſanguinem foetui nutriendo convenientem depromant, ſed potius, ut ſanguinem in foetu praeparatum ad eam deferant, ut nutriatur, & ad requiſitam magnitudinem perveniat.

XXXI. Atque haec eſt hiſtoria generationis corporis humani, quae proprie loquendo nihil eſt, quam ortis in partibus requiſitis fermentationibus ejus augmentatio: quippe jam totum corpus in germine continetur cum omnibus ſuis partibus, ſed ita exilibus & ſubtilibus, ut omnem ſenſuum aciem prorſus fugiant: jam adveniente aura ſeminali accenditur in corde ignis ille vitalis, qui nihil aliud eſt, quam fermentatio, & rarefactio humoris per cordis ventriculos tranſeuntis: hinc ſucci nutricii fit praeparatio, & humor fermentum ventriculi conſtituens in illa officina cuditur; hinc creſcit foetus & grandior factus ſeſe conſpiciendum exhibet.

XXXII. Peracta explicatione productionis corporis hominis, ſupereſt, ut de productione illius mentis aliquid dicamus. Itaque non exiſtimamus mentem humanam produci, eo modo quo corpus oriri ſuperius dictum eſt: quippe quum mens hominis ſit res immaterialis, non extenſa, & ſolum ſubſtantia cogitans, impoſſibile eſt, ut eo modo oriatur ac corpus naturale: nullum germen eſt, ex quo originem ſuam trahat, nihil in ſpermate viri, nihil in ovo mulieris exiſtit, quod principium ejus internum conſtituat: quocirca eam a Deo immediate oriri cenſemus, qui ſibi hanc legem impoſuit, ut quotieſcumque ordinario naturae curſu generaretur corpus humanum, mentem humanam, ſive ſubſtantiam cogitantem crearet, quam creando illi corpori uniret, ut inde oriatur homo.

XXXIII. Inde colligere licet, corpus ſive generationem corporis eſſe cauſſam productionis mentis tantum occaſionalem; id eſt, eſſe cauſſam ſive occaſionem, quae

Digitized by Google

quae Deum ad producendam, ſive creandam mentem invitat; non vero eſſe cauſſam, quae mentem producat, vel ex qua mens producatur.

XXXIV. Jam vidimus quaenam ſit origo corporis & mentis, quae ſunt duae illae partes, ex quibus componitur homo, nunc coronidis loco aliquid de compoſitione, ſive unione utriuſque illius partis dicendum eſt. Non exiſtimamus igitur primo mentem corpori unitum iri per mutuum ſuperficierum contactum, quae unio corporibus ſolum eſt propria; quia quum anima extenſione careat, ſuperficiem habere nequit, ac proinde non poteſt tangi. Secundo unio mentis cum corpore in mutuo conſenſu voluntatum poſita non eſt, quia iſta unio ſpiritibus ſive ſubſtantiis cogitantibus ſolum convenire poteſt, ac proinde corpori, utpote voluntate carente, competere nequit. Sed unio mentis cum corpore in connexione quadam conſiſtit, quae inter affectiones corporis, hoc eſt, motus, & affectiones mentis, hoc eſt, cogitationes intercedit, qua ad certum corporis motum certa quaedam in mente oritur cogitatio, & ad certam quandam cogitationem mentis, certus quidam in corpore oritur motus. Nulla enim alia eſt mentis cum corpore unio, & in ea connexione corporis motuum cum cogitationibus mentis, & mentis cogitationum cum motibus corporis conſiſtit illa unio, quae hominem conſtituit.

DISPUTATIO XXX.

DE CAUSSA PARTUS MONSTROSI, NUPERRIME NATI, HUJUSQUE OCCASIONE DE MONSTRORUM HUMANORUM CAUSSIS IN GENERE.

RESPONDENTE

CHRISTIANO KURSNERO, Marburgenſi.

Q. D. B. V.

§. I. MOnſtroſus iſte partus, quem non ita pridem ſub cultro anatomico vidimus, maxima ſui raritate ſpectatoribus admirationem, mihi ſtimulum peperit, & calcar ſubdidit, in veras hujus aliorumque monſtrorum inquirere cauſſas, & inſolitum hoc argumentum in cathedra phyſica ſub examen vocare. Eum in finem praeſentem exhibeo diſſertationem, qua breviter oſtenditur, qua m facile ipſa etiam natura monſtroſos in generationis negocio committat errores, dum pulcherrimam, & ab omni parte perfectam intendens machinam, vel inconditam & indigeſtam molem, vel deforme quoddam corpus, monſtri quid alens, non raro producit. Sicuti enim artifices non ſemper opera perfecta edunt, ſed ſpe ſua excidentes ſaepius titubant; ita ipſa etiam natura ſubinde in operibus ſuis a ſcopo invita aberrat, & quandoque hic bonus dormitat Homerus. Contendimus autem hos naturae defectus mechanice impraeſentiarum explicare, ne cum aliis neceſſe hebeamus, cauſſas non intelligibiles, e longinquo accerſere, vel neſcio cujus virtutis plaſticae graviorem accuſare lapſum. Quod dum facio, ſpero fore, ut lector benevolus ea quae dicturus ſum, non ſolum caſtis & faventibus auribus ſit excepturus, ſed hallucinanti etiam eo facilius veniam ſit daturus, quo plures hoc in pelago exſurgunt ſcopuli, quibus de his naturae arcanis philoſophaturus impingere poteſt.

§. II. A nominis explicatione exordior. Monſtrum alii a monſtrando derivant, quod vel aliquid monſtret, hinc *Cicero lib. 2. de natur. Deor*, ſtatum ſub prin-

 cipium

Digitized by Google

cipium vult, quod monſtra ſint quaedam praeſenſiones rerum, & quod hominibus ea, quae ſunt futura quaſi monſtrent, & depraedicent, adeoque Dei ſint monita, quibus de inſtanti graviori aliqua calamitate miſeri terrae incolae certiores redduntur, unde Poëta *lib. 3. Aeneid.*

Monſtra Deum refero.

Vel quod ab aliis ceu portentum, aut prodigium quoddam cum admiratione ab hominibus monſtretur, ea namque eſt hominis natura, ut ſi quid rarum, vel in coelo vel terra, & praeter conſuetudinem occurrat, alteri monſtremus. Adeo, ut SENECA *dicit lib. 7. quaeſt. nat. cap.* 1. naturale eſt, magis nova, quam magna mirari. Sed nolo crambem hanc toties coctam hinc in limine diutius apponere, neque ſub litem vocare, an nominis haec derivatio firmo ſtet talo, quum ejuſmodi bellaria Grammaticorum labris potius digna cenſeam.

§. III. Deſcribuntur autem monſtra a Phyſicis, quod ſint corpora naturalia, a primario naturae inſtituto propter aliquod impedimentum in cauſſis circa originem degenerantia, nec ita frequenter ut caetera perfecta corpora exiſtentia, & videntibus ob novitatem, raritatem, & deformitatem horrorem cum admiratione adferentia. Vel brevius: quod ſint effectus naturales cum inſigni deformitate a cauſſa deficiente, & aberrante producta. *Vide Colleg. phyſ.* EICHSTADII *p. m.* 271. *theor.* 18. *&* SPERLINC. *phyſ. p.* 207.

§. IV. Et quis inficiabitur dari monſtra in rerum natura, quum ea in triplici hujus univerſi regno quotidie oculis uſurpentur. Sua alit monſtra regnum vegetabile, & in ſtirpium genere quandoque errores lapſuſque naturae contingunt, id quod jamdudum ab *Ariſtot. Plinio, Porta, Alpino, & Scaligero* fuit obſervatum. Multo tamen rarius vegetabilia haec monſtra ſpectantur, quod juxta EICHSTADIUM, in praecedenti theſi allegatum, plantae ſimpliciorem naturam, rudioraque inſtrumenta obtineant, quae crebram, magnamque peccandi occaſionem in natura vegetabili impediunt. Ejuſmodi monſtroſarum plantarum iconibus recentiorum Phyſicorum & Medicorum volumina ſuperbiunt, inter quos videri merentur TULPIUS *in ſuis obſerv.* Et NATURAE CURIOSI in *ephemerid.* Si regnum minerale intremus, & mundum ſubterraneum contemplemur, quae non monſtra ibi nobis fiunt obvia? Hic diverſi ſucci metallici in monſtroſum coeunt chaos. Alibi mineralia & lapides concreſcunt, & monſtroſam induunt faciem; ſaepius metallum a natura ſua degener factum in tertium abit, de quibus legi poteſt KIRCHERI *mundus ſubterraneus.* Non jam dicam de Pſeudo-chymicis, quibus obſtetricantibus quandoque ex metallis non metalla fiunt, hoc eſt monſtra, cineres, & terrae, dum nempe ſua dilapidant omnia pro lapide, ut venuſte cecinit OWENUS *lib. 2. epigr.* 9. Frequentius ipſa etiam monſtra in regno animali obſervantur, quorum hiſtorias ego nunc recenſere ſuperſedebo, ne illis, quae ad ſatietatem jam dum ab aliis ſunt ſcripta, nauſeam, & taedium lectori pariam. Exempla paſſim apud Auctores occurrunt, quae elegenti ordine a SCOTTO *in phyſica ſua curioſa per compendium exhibentur.* Videbis ibidem monſtra acephala, polycephala, cum brachiis multiplicatis, manibus truncatis, pedibus anſerinis. Monſtra bicorpora variis modis conjuncta. Infantes cynocephalos, ſine collo, monoculos, &c. reperies aves monſtroſas, piſces monſtroſos, aliaque innumera.

§. V. Verum quum eo non tendat mea diſſertatio, ut catalogum monſtrorum exhibeam, quod ad cauſſae inveſtigationem nihil conſeret. Sed velitationis meae ſcopus ſit de gemellis monſtroſis foeminini ſexus nuperrime natis, quas hic delineatas cernis, verba in praeſentiarum facere, & in cauſſas monſtroſorum partuum inquirere, in eo meam locabo operam, ut oſtendam, quomodo monſtroſi errores circa foetus humani formationem in utero materno a natura, vim aliquam a cauſſarum externa tum interna paſſa, quandoque committantur. Quae quum

vix

vix intelligi poſſint, niſi quaedam de natura ſeminis, de partium delineatione mechanica, & de gemellorum generatione, praemiſerim, faciam, ut haec aliaque ad arduum hoc negocium ſpectantia, quantum per injunctam licebit brevitatem, prius proponantur, quo eo alacrius per viam magis expeditam ſcopum mihi praefixum attingere queam.

§. VI. Itaque quod feminis, ex quo corpus humanum producitur, attinet naturam, puto rem hic longe aliter ſe habere, quam in regno vegetabili; in vegetabilium enim ſemine totum illud jam latet, quod inde germinare debet, ſic in ſemine cucumeris latet cucumis jam delineatus, in nucleo ceraſi ceraſus, in pini pinus, &c. ita ut nihil novi poſtmodum generetur, ſed partes in ipſo ſemine jam dum delineatae ob ſucci nutricii e tellure ſuppeditati adventum ejuſque convenientem aſſimilationem in dies incrementa capeſſant, dum quaelibet ſucci nutricii particula ob ſimilitudinem configurationis eo quo ſecundum leges motus ire debebat, tendit & apponitur, quae omnia accuratiſſime tractantur a MALPIGHIO *Italo*, & NEHEMIA GREW *Anglo in anatomia vegetabilium*. Verum tale quid de ſemine humano dicere velle ridiculum eſſet; quis enim credet, corporis humani partes in ſemine maſculino praeexiſtere? quis opinabitur, in ſemine muliebri fabricam totius jam depictam, & adumbratam eſſe? quum neque ex ſemine maſculino foetus producatur, neque ex ſemine muliebri partium primordia prodeant, ſed tum demum generatio fiat, quando duo hi liquores genitales commiſcentur, & unum verum ſemen conſtituant.

§. VII. Quamvis autem me non lateat, plures hodierno hoc reperiri tempore Philoſophos & Medicos, qui conſtanter negent, non dari ſemen muliebre, illudque ceu figmentum quoddam ad Anticyras ablegent, non poſſumus tamen illis aſſenſum largiri, quum mulieres omnes habeant partes ſeminis generationi in viris dicatas, quas non fruſtra a natura datas eſſe, ſed eodem fungi munere exiſtimo, ita ut haec opinio vix ulteriorem videatur mereri refutationem, cujus contrarium vel patribus familias abunde ſatis innotuit, qui ſues per exciſionem teſtium & caſtrationem ulteriorem prolificationi ineptas reddere norunt. Verum circa hanc ſententiam prudenter agendum eſt, ne madorem illum, quo muliebria frequentius humectantur pro ſemine habeamus, id quod multis impoſuit, quum verum ſemen extra uterum in ipſo ovario recenter diſſecto apud ſucciplenas reperiatur, quod non ſemel vidimus.

§. VIII. In utroque ſexu, & maſculino, & muliebri liquor hic genitalis ex ſubtiliori ſanguinis parte eaque valde fermenteſcibili componitur, cui liquor animalis pondus ſuperaddit, & efficaciam largitur; duo enim hi liquores genitales in mutuum abeuntes conſortium colliquamentum illud conſtituunt, a ſpiritibus animalibus uſque adeo ideatum, ut omnium partium foetum conſtituentium rudimenta in ſinu ſuo voveat. Ideae illae ope caloris admodum proportionati mediante fermentatione ſenſim ſe explicant, ita ut omnes partes a materia lactea per uteri glandulas cribrata paulatim ſecundum figuram ſemel delineatam augmentum ſuum accipiant, & quotidie increſcant.

§. IX. Perinde etiam eſt, ſive dicamus cum Neotericis generationem fieri ex ovo, ſive ex colliquamento ſeminali. Quod enim alii ſemen in teſtibus muliebribus vocant, hoc recentiores ovum vel ova appellant, quia ipſum ſemen in innumeris capſulis collectum aſſervatur, ova non obſcure aemulantibus. Modum vero quo ova foecundantur, & in ipſum uterum ad colliquamentum ſeminale conſtituendum delabuntur deſcribit Auctor Panſophiae Enchireticae his verbis. Ovarium muliebre, dicit, foeminis tam humanis, quam pure brutalibus competit, & quod antiqui putabant eſſe teſticulos muliebres ſeminales, moderna anatomia invenit veſicularum aut globorum liquorem aliquem in ſe continentium eſſe con-

geriem, in quibus non aliter, ac ova gallinarum aliarumque animantium, in ovario ſuo generantur: in magnis, & praeſtantioribus animalibus, maxime vero homine videtur eſſe certus numerus, quae natura puella in cellis ſuis generantur tot, quot paritura eſt mulier proles: hinc foecunditas mulierum, quorum plus lucis, & ſulphuris continentia maſculino ſexui, aquoſiora foemineo debentur. Quando autem mulier in membranis uteri titillationem concipit, mox lubricans liquor ex vagina prorumpens orgaſmo libidinoſo facit turgere mulierem, unde omnes partes ejus uterinae ſpiritu ſeu tenuiſſimo vapore ſalino inflantur, ut ita in ovario ſpatium non ſufficiat diſtenſis ovis. Quare mox unum avellitur, aut duo, ſed rarius, aut tria aut plura, ſed rariſſime, & in uterum mulieris per tubas Fallopianas deſcendunt lentore quodam obducta. Verum res eodem recidit, ſi dicamus ſemen muliebre foecundari in congreſſu ab aura ſeminali virili: certum equidem eſt, craſſamentum illud ſeminale, quod in arvum naturae ejaculatur, nil niſi contagium ibidem exſpirare, quod per certos ductus ad ovarium muliebre ſive teſtes evectum, & ſemini ibidem in veſiculis deliteſcenti afflatum illud foecundat, hoc eſt, fermenteſcere facit, uſque adeo, ut mole ſua turgeſcens tandem (elapſis nempe aliquot diebus) in uteri ruat cavitatem, & hoc eſt quod colliquamentum ſuperius vocavimus. Ex quo apparet ſeminis virilis partem ſubtiliorem habere ſe inſtar contagii, reliquum vero craſſamentum ceu inutile terrae pondus ſub liquaminis forma ex ipſo utero denuo foras eliminari.

§. X. Primaria itaque conceptionis cauſſa erit fermentatio, a commiſtione duorum liquorum genitalium introducta. Continua haec inter partes ſeminis valde activas, lucidas & fermenteſcibiles, agitatio & concuſſio efficit, ut aliae partes craſſiores, & magis terreſtres verſus ſuperficiem, & ad latera protrudantur, ibidemque corticem quaſi & pelliculam conſtituant, quo intra terminos & limites reliqui valde mobiles, & facilius detineri poſſint. Haec illa eſt pellicula, quae poſtmodum grandiore jam facto foetu ſecundinarum nomine venit.

§. XI. Interea aliae partes ſubtiliores valdeque activae hoc eſt (acidae & alkalicae) ope materiae mundi ſubtiliſſimae ſive primi elementi tanto inter ſe invicem agitantur fervore, ut aliam & a priori longe diſſimilem acquirant texturam, & in figura, ſitu & magnitudine mirum quantum mutentur; quae enim antea ſub veſtimento candido, & lacteo incedebant, nunc purpureum induerunt colorem, & punctum quoddam ſaliens conſtituunt, id quod eſt primum illud vivens, & ultimum moriens, auctor & principium totius maſſae ſanguineae. Quo ipſo facile componere poſſumus litem, hactenus de praerogativa partium motam, quod enim *Ariſtoteles cordi tribuit, hoc merito ſanguini acceptum referimus*, viventi etiam antequam ulla alia pars ſolida ſit delineata. Neque difficile eſt ſubitaneam hanc explicare metamorphoſin, quum in re chymica & domeſtica nil fere frequentius ſit, quam liquore ope digeſtionis & fermentationis rubicundo tingere colore, & fructibus antea albicantibus ſolius caloris ope rubicundam conciliare tincturam.

§. XII. Porro alium nunc proportionatae fermentationis deprehendimus in colliquamento effectum; nempe in ambitu guttulae iſtius ſalientis, ramoſae & irregularis figurae partes a centro ſui motus protruſae denuo coëunt, & frequentioribus ſubſultibus ſibi invicem implicitae prima parenchymatis cordis, quod rectius muſculus diceretur, rudimenta conſtituunt. Verum quum a ſubtilioribus ſecundum lineam rectam progredi conantibus vim patiantur, coguntur valde ſpirituoſis & mobilibus tranſitum concedere, quae alacriter qua data porta progredientes in ſuperiori colliquamenti parte veſiculam producunt, ubi poſtmodum cerebrum generatur. Non poterant enim non partes iſtae ſpirituoſae in centro ſtare neſciae alias quaſdam craſſiores ſecum abripere, quarum quaedam ceu in torren-

rente fieri ſolet ad latera in itinere depoſitae tunicas conſtituunt, quibus ſpirituoſae iſtae partes cinguntur & arteriae poſtmodum vocantur; quaedam vero emenſo jam deſtinato ſpatio, quum ad centrum regredi neſciant, cerebrum, alibi vero partes cartilaginoſas, carnoſas & omnia reliqua viſcera efformant.

§.XIII. Quippe quum ſingulis pulſibus ex arteriis partes quaedam ſanguinis egrediantur, hae in coagulum abeuntes hapati, in latere ſiniſtro lieni, paulo inferius renibus aliiſque partibus ibidem ſitis, imo ipſis etiam oſſibus prima ſua ſtamina ſuppeditant, quumque ipſa fermentatio paulatim fiat fortior, particulae molles & lubricae tandem exhalant & diſſipantur, reliquae vero majorem duritiem acquirunt, quae omnia uſque adeo clara ſunt, ut a quovis facile intelligi poſſint.

§ XIV. Sed videndum nunc eſt, quid novi circa cor contingat. Quum enim arteriae ibidem ſint breviores, & ſanguis recens rarefactus valde ſpirituoſus adhuc exiſtat vix omnem ferre poſſunt impetum. Verum pluribus prae fervore ſpumantibus in maxima ſui diſtenſione tranſitum concedere coguntur, quae bullas iſtas, & cellularum congeriem, e quibus pulmones conflati ſunt, componunt; quorum fabrica a recentioribus ope microſcopiorum depicta accuratiſſime huic fabricandi modo reſpondet.

§.XV. Deinde ipſius cerebri mentis metropolis admiranda ſtructura ſeſe noſtris ſubjicit oculis. Diximus autem ejus infantiam, ſub exigua quadam veſicula latere, hujus enim partes aquoſae oppido liquidae, vel ſaltem non adeo viſcidae, a ſpiritibus animalibus continuo eas permeantibus diſſociantur quidem ac divelluntur; quae tamen ob nimiam lubricitatem ſtatim collabuntur, ita ut nulla interſtitia firma nec ſtabiles pori in primordiis generationis ibidem formari poſſint. Aſt quamprimum partes iſtius veſiculae viſcidiores, & craſſiores cranium, & meninges ceu moenia ipſum cerebrum cingentia conſtituerunt, reliquaeque interiores ſpiſſiores factae ſemel elevatae conſtantem talem inter ſe ſervare poſſint ſitum, & ordinem, nec amplius collabantur, facile quidem fieri poteſt, ut ſpiritus animales à cordis motu propulſi ad ſuperficiem excurrant; ſed quum ob duritiem meningum, & cranii reflectantur, ita ut vel per eandem regrediantur viam, eademque legant veſtigia, quod tamen impoſſibile videtur vel novas ſibi adaptent vias valde obliquas & interruptas, neceſſe quoque eſt ut poros etiam valde intortos, & tubulos interruptos efforment, id quod forte in cauſſa eſt, quod cerebri cortex cineritium prae ſe ferat colorem, magis ad nigredinem ob radiorum luminarium in illud incidentium ſuffocationem vergentem. In interioribus autem cerebri partibus res aliter ſe habet, quum enim ſpiritus animales quaqua verſum ſecundum lineas rectas obvolitent, partes cerebri nunc ſpiſſiores factas facile propellunt, & in medio earundem ingentem cavitatem, quam cerebri ventriculos vocant, exſtruunt, id quod eo facilius fieri ibidem poteſt, quo plures eo in loco reperiuntur arteriae, ſpiritus majori in copia advehentes.

§.XVI. Majorem autem difficultatem deprehendo in explicando, quomodo venae & vaſa lymphatica generentur, quum per illa vaſa humores non evehantur a centro, ſed revehantur. Itaque obſervari velim, vaſa illa ex partibus chyloſis efformari, videlicet quando ſanguis in primordiis generationis a centro ad ſuperficiem colliquamenti tendit, eo ipſo momento partes chyloſae per uteri glandulas cribratae ejus locum occupare contendunt, quum impoſſibile ſit, dari in rerum natura vacuum; chyloſae iſtae ſtriae toto vitae decurſu ſibi invicem connectuntur, & tunicas iſtas efformant, quae poſtea ſua peculiaria ſortiuntur nomina.

§.XVII. Ita enim res ſeſe habet in corpore noſtro, ut quoties in aliqua corporis regione cavitas reperiatur, quoties cogitare debeamus, in prima generatione

ali-

aliquid continuo ibidem oberraſſe, quod impedimentu fuerit, quo minus parietes coaluerint. Sic ipſe canalis inteſtinalis ſuam inde nactus eſt cavitatem, quod chylus ore aſſumtus parietum collapſum impediverit, qui ad latera protruſus ipſa quoque vaſa lactea fecit pervia.

§. XIIX. Quibus praemiſſis non amplius difficile erit, caeterarum etiam partium generationem, quantum quidem per noſtram imbecillitatem licebit, delineare. Sed quum paucae hae pagellae operi huic abſolvendo non ſufficiant, quo plura enim dicentur, eo plura dicenda occurrent; hinc vela contraho, praeſertim quum ea quae forte non attigi, tum ex nobiliſſimo naturae cultore DES CARTES *in tract. de Foetus formatione*, tum ex ſubtiliſſimi CRAANII *theoria* facile hauriri poſſint.

§. XIX. Hoc unicum adhuc addo, quod motus iſte particularum, qui hoc in negocio omne fert punctum, & totius rei caput eſt, non ſit infinitus; omne enim corpus ſemel motum, tamdiu moveri pergit, donec ab alio impediatur. Atque quo ſanguinis particulae longius a centro ſui circuli, quem deſcribunt, recedunt, eo plus de ſuo amittent motu: hinc circa ambitum colliquamenti ſanguinis partes valde induratae, vel etiam petrificatae quales ſunt oſſeae, reperiuntur. Imo ipſa cutis, qua foetus cingitur, nullo alio generari poteſt modo, quam illo, qui legibus naturae eſt accommodatus.

§. XX. Jam ſi generationis negocium tanto inſtituitur apparatu, quomodo quaeſo gemelli generantur? ut itaque ordinis habeatur ratio, paucis de ipſorum formatione quoque agam. Quaeritur autem apud naturae ſymmyſtas, an gemelli in unico congreſſu concipi poſſint, an vero ex ſuperfoetatione ſuos trahant natales? De hac peculiarem olim ſcripſit tractatum HIPPOCRATES, & eam ſequentibus verbis deſcribit; *ſuperfoetant*, dicit, *part. 2. p. m. 645. §. 2. mulieres, quarum ſtomachus id eſt uteri os, poſt primum conceptum non clauditur ita valde, idque apparentibus ſignis conſtat, clauditur autem poſt ſuperfoetationes, quae poſterius inſuper patiuntur. Si ſuperfoetatio nondum partium diſcriminationem habeat, ſed caro ſit, non quidem intumeſcit, ſed putreſcit, donec ex utero exeat.* Ex quibus conſtat, in ipſo utero foetu jam gravido nihilominus novam fieri poſſe conceptionem. Verum eo ipſo nondum evincitur, gemellos ſuperfoetationi acceptos ferendos eſſe, quicquid etiam hic in contrarium dicat PLINIUS, qui ut ſuam vendicet ſententiam nempe impoſſibile eſſe, gemellos in uno congreſſu concipi, ſed unum ex his quoad conceptionis terminum altero neceſſario fore priorem, argumenta quaedam in ſcenam introducit, a formae externae diverſitate deſumta. Videlicet natos eſſe dicit gemellos, quorum unus parenti, alter adultero ſimilis erat, quo ipſo obtinere vult, gemellos non in uno concipi coitu. Verum non videtur operae eſſe pretium, his argumentis refutandis immorari, nam poſito tale quid aliquando factum fuiſſe, nequaquam tamen evidenter concludere licebit, in diverſis congreſſibus hos gemellos fuiſſe conceptos, quum faciei ſimilitudo aut diſſimilitudo potius imaginationi in ſtupendo hoc naturae opere efficaciſsimae, ut paulo poſt videmus, tribuenda ſit.

§. XXI. Vero ſimilius videtur, auram genitalem duo ova uno eodemque tempore & uno in coitu foecundare, quae vel per unicum aſcendens ad ovarium canalem ſuo fungitur munere, vel in bivio conſtituta per utrumque ipſis teſtibus afflatur: quod ſi tunc accedat fermentatio proportionata, & pro rei conditione ſufficiens concedatur ſpatium, gemelli generantur corporis & animi conſtitutione saepius ſibi ſimiles. Mira profecto ſaepius reperitur inter illos ſimilitudo, ſpecie, vita, moribus, aliquando enim dum alius ridet, flet aut aegrotat, alter etiam laetatur, aut morbo tenetur aliquo. Vid. doctiſs. Philoſ. Schmid. diſſertat. de gemellis. Quod ſi unus poſt alium conciperetur, non video, quomodo ambo perfecti, & vitales uno

tem-

tempore naſci poſſent. Et quid multis opus eſt. Bruta marem vel ſemel admittentia nonne ſaepius gemellos pariunt? Neque tamen inficiamur ipſam ſuperfoetationem, utpote quae ex cauſſis, Medicis magis quam Philoſophis notis, contingere poteſt, de qua, ſi ſit officii tui legi meretur *Mauriceau* de morbis gravidarum.

§. XXII. Atque ſic luce meridiana erit clarius, corporis noſtri formationem, & ortum non a fortuito atomorum, vel particularum confluxu dependere, multo minus illud ſine ullo conſilio ex accidenti quaſi e variis corpuſculis combinari, quod impium eſſet & blaſphemum: quis enim erit ingenii adeo veſani, ut hic Dei digitum agnoſcere nolit? Quis adeo ſtupidus, ut non videat elegantiſsimam hanc machinam juxta conſtantes leges naturae ab ipſo Deo, qui eſt Deus ordinis latas conſtrui. Recte ſcriptor *Romanus Seneca* dicit: hominem non eſſe tumultuarium, & incogitatum opus; nam inter maxima rerum ſuarum natura nihil habet, quo magis glorietur, aut certe cui glorietur. Cogitavit enim nos ante natura quam fecit: nec tam leve opus ſumus, ut illi potuerimus excidere. Nullam hic ſibi vendicare poteſt poteſtatem Archaeus, vis plaſtica, vel neſcio, quae virtus inſita. Auctor naturae ut ubique ita hic claves tenet, omnia gubernat & ſuum cuique tribuit. Unde non poſſumus non mirari, quod praeſtantiſsimi quidam Philoſophi auſi ſint, ſummam divinae providentiae ſapientiam, quam in pulcherrima hominis fabrica exhibuit ſummus omnium Opifex, praefracte negare. Et condonare quidem poſſemus Poëtis ingeniorum ſuorum luſus, quando nunc e ſaxis a Deucalione, & Pyrrha poſt terga actis homines natos fuiſſe canunt: nunc Jovem precibus AEnei filii virique optimi commotum formicas, quae in annoſa quercu vagabantur in homines mutaviſſe, dicunt. *Vid. metamorph. Ovid. lib. 7.* Quis enim talia Poëtarum portenta credet? Verum quum nec ipſi Philoſophi meliora attulerint, nec alias profecto quam Poëtae fabulas finxerint, operae erit pretium ſententiam illorum paucis cum celeberrimo *Parckero* refellere. Nemo vero uberius fabulas has enarravit quam Diodorus Siculus, & Cenſorinus. Fuere qui ſempiternum hominum genus extitiſſe ſtatuerunt. Alii hominem e terra fortuito, & ſine Architecto prodiiſſe referunt, in qua, quum Mundi initio mollis & lutoſa fuerit, atque poſt inflatam ac quaſi fermentatam ſolis calore ſuperficiem, puſtulae quaedam ſubtilibus pelliculis circumdatae intumuerunt, e quibus tandem, quum maturum accepiſſent incrementum, omnia animantium genera eruperunt. Quum vero terra ſubinde magis ab igne ſolis conſtiparetur, nihil amplius majorum animalium in vitam producere potuit, ſed ex mutua commiſtione ſingula generari coeperunt. Cenſorinus autem repetitis prius Poëtarum fabulis, *de die natali lib. 1. cap. 4.* ſic pergit: *Quidam ex ipſis ſapientiae Profeſſoribus neſcio an magis monſtroſas certe non minus incredibiles rationum ſuarum proferunt opiniones. Anaximander Mileſius, videri ſibi ex aqua terraque calefactis exortos eſſe ſive piſces, ſive piſcibus ſimilia animalia, in his homines concreviſſe, foetuſque ad pubertatem intus retentos, tunc demum ruptis illis viros mulierelque, qui ſe jam alere poſſent proceſſiſſe. Empedocles autem primo membra ſingula ex terra quaſi praegnante, paſſim edita deinde coiiſſe, & effeciſſe ſolidi hominis materiam igni ſimul & humori permiſtam. Haec eadem opinio etiam in Parmenide, pauculis ab Empedocle diſſenſis. Democrito vero Abderitae ex aqua limaque primum viſum eſt homines procreatos. Seu* (uti refert Lactantius) *vermicularum modo de terra, nullo ductore, nullaque ratione effuſos. Nec longe ſecus Epicurus. Is enim credidit, limo calefacto uteros neſcio quos radicibus cohaerentes, primum increviſſe, & infantibus ex ſe editis ingenium lactis humorem maternam miniſtrantem praeſuiſſe, quos ita educatos & adultos genus hominum propagaſſe. Id quod quoque cecinit Lucretius.*

Creſcebant uteri terrae radicibus apti &c.

uſque adeo delirarunt Philoſophi! non videntes, quod ſi hominum genus ab

aeternis ſaeculis genitum eſſet, factum id eſſet, vel a cauſſa rationis compote, quam Deum appellamus, vel experte: ſed quis credet, membra ſingula primum e terra edita fuiſſe tum deinde in corporis humani figuram coiviſſe? At quo ſemine orta ſunt, aut quis cujuſque membri fabricationem perfecit? Quis enim in brachio tam commode muſculos extruxit, ut omni motus rationi inſervirent? Quis ejus extremitatem in digitos diſtinxit? Quis digitorum internodiis muſculos perforantes, & perforatos inſeruit? Atque quum e terra emerſerit, cur potius humero ſe applicuit, quam capiti aut coxendici. Et denique qui cum magno illius oſſe articuletur? At tam excors eſſe nequis, qui credas ſingulis membris vitam aut motum aut quamvis functionem ineſſe poſſe, antequam totius fabricae aptentur. Sed ſi nos e mari emerſiſſe dixeris? Intuere quaeſo humani corporis fabricationem, intelliges, illud nullo modo ſine opifice extrui potuiſſe. Quorſum itaque fabulas fabulis accumulare pergas? Cur enim non ab initio terrae incolae gignantur. Novum monſtrum eſt, ut e beſtiis aquatilibus fiant terrenae, atque ut piſces dum terrae ſe aſſueſcunt, tandem in homines mutentur. Sed quid de Epicuro dicemus, homine, qui omnes vitae rationes in ipſo poſuit ventriculo, nec unquam coeleſtis felicitatis ſedem explorare cogitavit. Mirum quod non crediderit, infantes in hortulis naſci, vel ex puteo extrahi, ut nobis pueris nutrices perſuaſiſſe memini. Tu vero Democrite, quem non modo virum doctum & acutum, ſed & anatomicis diſſectionibus maxime exercitatum ajunt, tu, inquam, qui omnium animalium viſcera inſpexiſti, tu qui venas, qui medullas, qui abditas quaſque partes perſcrutatus es, nihilne tu videre poteras, quod opificis rationem efflagitaret? An quid imprudenter, quid non concinne, quid non affabre, quid non optime conſtitutum reperias? quid quaeſo in corpore humano ſunt machinae, quam praeclara cujusque partis officia, quae innumerabilis partium varietas, quantus organorum apparatus, quae congrua ſingulorum magnitudo, figura, ſitus & diſpoſitio, quam apta ad invicem connexio, ut tametſi tot innumera concurrant organa, tamen tantum abeſt ut eſſe alterum alterius impedimento, ut quodque mutuo cujuſque auxilio adjuvetur. Quid ergo Artificis ſolertiam laudare poſſet, quod in hac ſumma machina non reperitur? Quid tu ipſe deſiderares? an elegantiam, an utilitatem, an varietatem, an ſymmetriam? dicas ergo qui tu ipſe quicquam niſi in deterius immutare poſſis. Quod ſi in mundi initio locis quibuſdam paludoſis tumores ſive uteri quidam e limo calefacto increverunt, quibus tandem perruptis omnium animantium genus etiam, & homines editi fuerunt. Cur id ſolo mundi initio? cur non poſtea? cur non hodie? cur quaeſo tam ſubito deferbuere naturae vires, ut quae primo ſaeculo omnia animalium genera procrearet, omnibus quae ſecuta ſunt, nulla poſſet. Quae enim ſponte (ut ipſi opinantur) inſecta, arbores, plantas atque id genus alia genuit, nunc quoque eadem gignit: cur igitur in homine tantum deficeret, ut per tot ſaeculorum ſeries, nullum ſui operis veſtigium, ſpecimen nullum exhiberet. Neque ſolo in homine, ſed in omnibus aliis animalium ſpeciebus obtorpuit vis illa procreatrix. Num enim non mirum videatur equos, boves, elephantes, aliaque immenſae molis animalia adeo ubertim e terra olim effundi, per tot tamen ſaeculorum ſeries ne quidem aut felem, aut canem, aut paſſerem inde erupiſſe. Sed nugae hae vix dignae ſunt, ut operoſius refutentur. Nulla enim ratione nituntur, nulla experientia confirmantur, ſed ſe ſola impudentia, & anicularum ſuperſtitione tuentur.

§. XXIII. Delabimur nunc ad eam quaeſtionem, an infans in utero materno ſui ſit juris, & propriam vivat vitam; an vero ita ſubjectus ſit matris imperio, ut quaſi unum totum cum illa conſtituat, & non niſi in lucem editus proprias ſuas functiones exercere poſſit? Ita enim vulgo ſtatuunt matrem, & infantem unam vivere vitam, quum videamus, quod foetus mediante placenta uterina utero firmiter

miter adhaereat, & ceu alia corporis pars omnem ſuam vitam, & alimentum a matre hauriat. Ut non male dixerit SENECA, maxima beneficiorum eſſe, quae a parentibus accipimus, dum aut neſcimus aut nolumus. Verum enim vero, quum primo duo diſtincta videamus corpora, matris videlicet, & infantis. Secundo duae quoque diſtinctae mentes adſint, quarum una juncta eſt corpori matris, altera corpori infantis, non video, quomodo communis haec vita ſolide demonſtrari poſſit. Nonne enim ſaepius experimur, matrem in partu extingui, foetum autem ſalvari; & ipſum infantem in ſuo ergaſtulo quandoque exſpirare, ipſa matre manente ſalva & ſuperſtite? Varia profecto nativitatis poſthumae proſtant exempla, tum apud antiquos, tum apud recentiores, *in Florileg Var. epigram. lib. 3. cap. 12. num. 42.* de tribus narratur liberis defuncta matre editis. Exempla recentiora ſuppeditant SCHENCK. & MARCELL. DONAT. Raram illam hiſtoriam, *Bruxellis* olim agitatam, & Medicis propoſitam, deſcribit BARTHOL. *in actis Haffnienſ.* quae vide. Attamen haec non tollunt mutuum iſtud, quod exercent mater, & foetus, commercium, id quod in his potiſſimum confiſtere exiſtimo: (1) quod uno eodemque alimento nutriantur; (2) quod ſpiritus matris impreſſionem facere poſſint in ſanguinem, & humores infantis; (3) quum graviores animi paſſiones matris certa comitetur ſpirituum radiatio, non poteſt haec infantis ſpiritibus imprimi, ut non inſimul illa, invita etiam matre, infanti communicetur. *Jam ſi porro attendamus, quam facile certi motus certis cogitationibus alligentur, & quod certos motus certae in mente ſequantur cogitationes*, omnis in poſterum ſublata erit difficultas, in explicandis naturalibus illis averſionibus & inclinationibus, quibus multi a prima nativitate ſunt obnoxii, dum caſeum vel feles uſque adeo averſantur, ut vel ad conſpectum, vel ad odorem, graviori animi deliquio corripiantur. Imo ſi inſciis caſeus ingeratur, ſpiritus brevi poſt tanta exardeſcunt ferocia, ut poſt multas anxietates, tandem haemorrhagia narium exoriatur. Ita in contrarium nituntur ſpiritus, ut ipſi etiam humores limitibus ſuis coërceri nequeant, ſed qua data via cum impetu prorumpant. Neque enim in noſtra eſt poteſtate, turbas illas, vel impedire, vel tollere, ſed quoties ſimiles in corpore noſtro cientur motus, toties eaedem recurrent cogitationes, ſive inde oblectamentum, ſive taedium, vel moleſtiam olim perceperimus.

§. XXIV. Sed redeundum nobis eſt in viam, unde digreſſi ſumus. Tot autem ſtatim in limine de cauſſis monſtrorum ſeſe offerunt ſententiae, quot fere in rerum natura ſunt monſtra, quae, cenſente SCHOTTO, quandoque ipſis monſtris ſunt monſtroſiores. Nobis impraeſentiarum ſermo erit de monſtris, quae ex cauſſarum naturalium ſerie prodeunt: illa enim quae ceu oſtenta & prodigia a Theologis ſoli Dei voluntati immediate, malitiae daemonum, aut magorum incantamentis adſcribuntur, ad noſtrum forum non ſpectant. Egregie DANAEUS *part. 2. Phyſ. Chiſtian. p. m.* 6. Totius formae internae depravationis cauſſam duntaxat unam eſſe dixerim, ipſum nempe Deum, qui immediate talia portenta in ipſa rerum natura edit ac exiſtere vult, tanquam magnae irae ſuae in hunc Orbem indicia, & ipſius etiam generis (in quo talia monſtra naſcuntur) ludibrium & apertum deſpectum & contumeliam: hujuſmodi monſtra quaedam accidiſſe in populo Dei nuſquam commemorat S. Scriptura. Joſephus tamen lib. 7. de bello Judaico cap. 12. unum accidiſſe recitat. Inter ſuos autem ſaepe apparuiſſe ſcribunt ipſi profani, imprimis C. Sueton. in libello de prodigiis. Formae vero externae deturpationis in monſtris duplex eſt cauſſa, Deus quidem ipſe velut ſumma & remota cauſſa: deinde cauſſae quaedam naturales: & quamvis tanta harum cauſſarum poſſit eſſe varietas, quanta forte monſtrorum, conabimur tamen potentiores, & frequentius occurrentes in medium proferre, ſive deformitas illa in partium exceſſu, ſive in earundem defectu, ſive in mala conformatione aut etiam inſolito ſitu

 ſte-

ſteterit. Antiqui Philoſophi hic ſeminis tum copiam tum inopiam fruſtra accuſant, dicentes, ſeminis defectum facere, ut foetus aut non omnia neceſſaria naneiſcatur membra, efformeturque ſine manibus, pedibus, brachiis, cruribus, naſo, capite &c. aut eadem membra non pertingant ad debitam magnitudinem. Abundantiam vero, & ſuperfluitatem facere, ut foetus vel plura acquirat membra, aut ſex digitos, tres aut quatuor manus, pedeſve, duo capita &c. vel ſolito majora. Quorum opinio labili innititur fundamento, quum ex ſpermate virili tanquam materia partes corporis humani nequaquam generentur, ut jam ſupra oſtendimus. Idem ſentiendum eſt de vitioſis ſeminis qualitatibus in craſsitie, & fluiditate, dum exiſtimant, virtutem genitalem ac formatricem in craſsiore ſpermate ita obrui, ut formationi foetus minus commode famulari queat. In molliori vero oſſa, nervos, venas, arterias, aliaſque partes ſolidiores efformare non poſsit. Praeterquam enim, quod terminos non intelligibiles audiam, hoc etiam obſtat, quod hujuſmodi vitioſa ſeminis qualitas ſterilitatem potius inferre deberet, & conceptionem impedire, quam ut partes ſolidae inde formari poſsint.

§.XXV. Rectius itaque alias accuſamus cauſſas, quarum prima nobis erit fermentatio formationi foetus non proportionata. Nempe quatenus vel in exceſſu vel in defectu peccat. Seu (quod idem eſt) quando vel nimis aucta eſt, vel nimis imminuta. Si enim fermentatio ob particularum fermenteſcibilium, tum in tuto ſanguine, tum in humoribus & ipſo colliquamento in utero contentis, copiam nimis aucta fuerit, facile fieri poteſt, ut particularum colliquamenti ſeminalis ordo turbetur, vel plane pervertatur, dum partes tanto cum impetu ſurſum deorſum vibrantur. Quandoquidem tumultuarius ille motus plures partes de ſtatu ſuo deturbat, quae aliis fortioribus occurrentes in motu ſuo praepediuntur, ut tot informandis partibus committantur errores, dum quaedam, quae debebant eſſe diviſae, monſtroſe combinantur, aliae vero quae eleganti connexione in unum abire debebant, ſeparantur. Unde abunde ſatis demonſtrari poteſt, homines quoſdam natura ſua proclives eſſe prae aliis, ut foetus vel imperfectos vel monſtroſos generent.

§.XXVI. Quod ſi fermentatio plus juſto ſit imminuta, id quod fit ob ſanguinis viſciditatem, & ſpirituum craſsitiem, & inertiam ideae ſeminales ſeſe convenienter explicare neſciunt, neque quaelibet particula convenientem ſuum obtinere poteſt ſitum, quo admiſſo, natura vel invita aberrabit a ſemita, & foetum mancum, & mutilum efformabit.

§.XXVII. Imprimuntur autem ideae eo ipſo quo aura genitalis ſemen muliebre impraegnat, quod ſi poſtmodum ordo ille ſemel introductus ob cauſſas in prioribus theſibus enarratas, turbetur, natura ſpe ſua excidet, ut vel plane nihil, vel inconditam & deformem ſpeciem generet. Veritatem aſſertionis hujus non parum confirmant ova ſubventanea dicta, quae ob aurae genitalis defectum ad generationis negocium inepta ſunt, quamvis convenienti calore incubantis gallinae foveantur. Verum ſi mediante congreſſu cum gallo idearum congeries introducatur, ova autem poſtmodum fortiter concutiantur, ſtatim ſterilia, & effoeta fiont, nullam aliam ob cauſſam, quam quod per illam agitationem ordo deſtructus, & character idealis antea impreſſus extinctus ſit. Solet enim natura lento gradu in generationis negocio progredi, nec uno quaſi ſpiritu partes producere, ſed unam poſt aliam efformat, id quod jucundo ſpectaculo videri poteſt in ovis incubatis, ſi ad MALPIGHII vel STENONIS imitationem quotidie perluſtrentur. Similem ordinem obſervavit etiam JACOBOEUS in ranarum geneſi, quam laudabili curioſitate deſcripſit in *actis Haffnienſ. anni 73. p.m.* 109.

§.XXVIII. Secunda cauſſa eſt conſtans aliqua imaginatio matris, quae ſaepe abſurdas, peregrinas, penituſque monſtroſas formas, quas mente volvit, foetui

im-

imprimit. Id quotidiana confirmat experientia, nec opus erit eam multis teſtimoniis, & exemplis roborare. Lento autem gradu ſua ludit dramata. Quando enim gravida horrendum quoddam objectum attentius intuetur, vel tragici alicujus caſus frequentius recordatur, ſpiritus animales conſtantem nanciſcuntur radiationem, graviori animi paſſioni conjunctam, quae mediante ſanguine, & humoribus circulantibus a matre in infantem tranſit, ut non ſolum infantis ſpiritus animales in ipſo cerebro eandem ſuſcipiant radiationem, ſed etiam ſub tali curſus forma extra cerebri pomoeria ad eam excurrant partem, ſive jam formatam ſive adhuc formandam, de qua gravida ſedulo cogitavit, ipſique peregrinam, & monſtroſam figuram imprimunt, dum chyloſas particulas parti formandae apponendas eo uſque torquent & turbant, donec ſeſe ad conceptae imaginis modulum compoſuerint.

§. XXIX. Alii conantur hanc cauſſam de ponte dejicere, ceu minus validam. Si tantum, dicunt, poteſt imaginatio, quantum poſſe nonnulli ariolantur, huic quantam feneſtram ad monſtrorum generationem patefaciemus? Nulla dies, nulla hora, nullum momentum abſque alicujus monſtri ortu tranſigetur: quae tamen tam de raro viſuntur, ut non ob aliam cauſſam tantam nobis admirationem incutiant: in quot enim abſurda, Deus bone, labitur in horas, & momenta praegnantium imaginatio. Verum telum hoc plumbeum facili negocio infringi poteſt. Non quaevis imaginatio infenſa eſt foetui, ſed conſtans cum attentione, & graviori animi paſſione, quibus circumſtantiis poſitis, non poteſt non infans ob rationes in priori theſi adductas graviorem aliquam inde accipere plagam.

§. XXX. Tertiam cauſſam (quae tamen a priori non multum differt) dicimus eſſe ſubitaneum aliquem, & inſignem terrorem, a rei alicujus inſolitae aſpectu conceptum cum vehementi & animi & corporis perturbatione. Haec fulminis inſtar corpus percellit, & ob ſpirituum agilitatem celeri pede ſuo fungitur officio. Quum enim ſpiritus animales habeant in matre corporis continui rationem, quamvis ex ſe & ſua natura ſibi ſaltem ſint contigui, in momento quaſi radiationem ſemel ſuſceptam tenero infantis corpuſculo communicare poſſunt, idemque ſigillum ſpiritibus animalibus imprimere, ut leges formationis foetus in utero praevaricentur, ipſamque naturam, in evolvendis ideis nunquam otioſam, in opere ſuo turbent, & in errores praecipitent. Nolo jam varia recenſere exempla, quae paſſim tum apud veteres, tum apud recentiores ſunt obvia. Ad manus ſunt quae propriis his vidimus oculis, aliaque noſtro hoc tempore a viris integrae fidei ſunt ſuppeditata teſtimonia omni exceptione majora, de quibus in *tom* 1. *Zodiac. Gallic.* prolixius agitur. Hac vice unico contentus ero exemplo, quod celeberr. BORRICHIUS in juvencula non ita pridem obſervavit. Quae quum quarto geſtationis menſe aream palatii Regii incauta perambularet, conſpexit ad pedem Byrſae egenum mendicato viventem, qui ut miſeria ſua miſericordiam tranſeuntium evocaret, truncam manum ſuam, & pedem mutilum late oſtendit, juvencula viſo infeliciter oſtento ita cohorruit, ut domum revertens marito triſtitiam inde conceptam ſignificaverit, & de frigore dorſi circa os ſacrum conquereretur. Ille frigidulam auram, viaeque longioris moleſtias cauſſari, & alia atque alia laetitiae argumenta conquirere, ut erat ſagax & non inſcius futuri, ſi imaginatio conſtantius uxori adhaereſceret. Quid multis? perit tandem facti memoria, & animus gravidae a ſolicitudine revocatur ad quietem. Interea ex horaria ſpeculatione turbata foeminae imaginatio cas jam in embryone duxerat lineas, eos ſignaverat characteres, qui totis ſex menſibus neſcirent obliterari. Prodiit enim juſto tempore miſellus infans, & eaſdem infelicitatem infelicitates, manu, pedeque, quas in mendico ſpectaverat mater, in auras vitales ſecum exportavit.

§. XXXI. Caeterum, ſi de agendi quaeratur modo, cum valde intricatum eſſe,

nemo

Digitized by Google

nemo non dixerit. Praeſertim quum Auctores in tot diverſas abeant ſententias, ut qua in tanta viarum, multitudine eundum ſit, merito dubitetur. Sunt quos non pudet ſuam confiteri ignorantiam, quum ſapientiae pars ſit quaedam aequo animo neſcire velle. Alii ſaltem in refellendis aliorum ratiociniis ſuam impendunt operam, interim nullas alias praeter jam excogitatas rationes in medium proferunt, verentes, ne in ardua hac imaginationis virium reddenda cauſſa, dum ab aliorum judiciis recedere volunt, in novos errores impingant, atque idem illis contingat, quod AEmilio Pariſano accidiſſe fertur, de quo in *campo Elyſio jucund. quaeſt. p. m.* 637. Is argumentorum vi devictus ex eo quod imaginatio in praeſentia objecti non operetur, nec ens rationis ſolum ſpecieſve intentionales, & immateriales per imaginationem repraeſentatae aliquid operari poſſint materiale, ut ſtigmata ſunt, quia materiale ab immateriali produci non poteſt; credidit nec per viſum, aut auditum, aut aliter a memoria vel phantaſia conceptas, aut repraeſentatas ſpecies aliquid ſimile in foetu produeere poſſe: quare ſtatuit materiam realem neceſſario dari debere, quae contractis in foetu notis cauſſam exhibeat; illam vero non aliam eſſe, quam vaporoſam ſubſtantiam a concupitis rebus elevatam, quae per olfactus organum obrepat, ſimulque una cum ſpeciebus concupitae rei adjunctam appetricem movere, deinde cum ſpiritibus, & ſanguine ad jecur pervenire, ſed tamen illinc explodi tanquam ad illius uſum non conducat, quare ad communem cloacam; nempe uterum pertrudi, unde tandem ſignaturae veram, & materialem ſubſtantiam praeſtet: ſicque ex uno abſurdo in aliud incidit.

§. XXXII. Qui HELMONTII imbuti ſunt principiis, primas hic deferunt animae ſenſitivae matris, ita tamen de hoc loquuntur negocio, ut vel intelligi nolint, vel non poſſint: audiamus Auctorem Panſophiae Enchireticae. Quando *mater* inquit p. m. 277. *fortiter apprehendit aliquam rem cum deſiderio habendi, ſic anima matris in ſe ipſa phantaſtice format ſibi figuram rei deſideratae, ab illa cogitationes non removens, ſimilem phantaſiam in anima infantis ſuſcitat, & quia haec phantaſia infantis Archaeum in formatione format & commovet ab hac liberari ſe ſatagens, illam non poteſt, quamdiu mater ſimili cogitationi inhaeret, & infantis animae inſit adhuc brutalis appetitus. Idcirco ſi tum mater in cogitationibus haerens aliquam partem ſui corporis tangat (nam ex toto corpore matris anima ſenſitiva in uterum radios corporeos emittit, qui membris infantis correſpondent, & proprietates, defectus, aliaque mala membris infantis invehit) in ſimilem corpuſculi ſui partem anima infantuli formam iſtam excutit & illa ita ſuam phantaſiolam liberat, & corpus unum deſiderii matris portat, ille vero pergit in ſuo opere. Aſt mirabilius illud, quod mulier quaedam foetum grandiuſculum utero gerens, dum ſemel decapitari quendam hominem vidiſſet, valde territa in deliquium cecidit, enixa paulo poſt infantem cui caput erat abſciſſum. Caput autem ex utero non exivit nec mulier moleſtiam in utero ullam habuit, ſigno certo, quod caput infantis non reſtiterit in utero. O admirandares! cujus rationem dare difficile, dicimus tamen,* pergit praefatus Auctor, *vi noſtrae doctrinae, facile id fieri potuiſſe. Nam quum mulier gerens utero in decapitatione facta a carnifice fors ſummam habens complacentiam, deſiderium (ſicut praegnantibus nihil novi, abſurdiſſima appetere) accepit aliquid decapitandi, etiam forte ſui proprii in utero infantis. Quare in tali deſiderio ideam gladii fabricavit, & tangens uterum, quo loco caput infantis erat, manu ideam gladialem collo infantis incuſſit; & caput demeſſuit ſicuti ſi pyrum deſideraſſet, & pyri formã collo appoſuiſſet. Quod vero caput abſciderit, non vero gladii formam expreſſerit, ratio eſt, quia deſiderium erat infantis caput abſcindendi, idcirco gladialis idea non ſolum ad collum, ſed per collum tranſierit. Quod autem caput nullibi repertum, id quoque matris phantaſiae adſcribi poteſt, quae caput a ſe decollati infantis nolens reperiri nec noſci, cujus cadaver eſſet,*

caput

caput in atomos reſolvit, quae cum lochiis mulieris exierunt. Hactenus ille.

§.XXXIII. Non multum ab hac abludit ſententia Auctor *Zodiaci Medic.Gallic.* p.m.60.*Omne animal vivens*, dicit, *ex ſubſtantia ſpirituoſa, id animante, & materiali animata conſtat: ambae ergo hae ſubſtantiae ipſis ſunt principia conſtitutiva, quorum ad generationem aequalis concurſus eſſe debet. Eo ergo momento quo mulier concepit, pro rato habendum, utero illius animam contineri informatrice vi praeditam, & materiam formae capacem. Haec porro anima cum quodam modo uniatur, ſimulque ad generationem cum mulieris anima concurrat; nemini dubium eſſe debet illam earundem perceptionum capacem eſſe. Revera ab objectis, vehementer ipſam commoventibus, quodammodo modificata aut determinata, intra propria clauſtra aut conceptacula, organa cognitioni formandae idonea non nanciſcitur, inde tamen non impeditur quo minus propemodum ad inſtar animae mulieris gravidae agat, quandoquidem ſi altera cerebro, idearum ſedi, conceptarum imagines imprimit, altera in utero idem circa materiam ſubjectam praeſtat. Atque inde eſt, quod ſi primis conceptionis diebus, quorundam objectorum monſtroſorum fortes impreſſiones mulieres admittant, ſive realia ſint, ſive phantaſia producta, monſtra ſine dubio editurae ſint; porro ſi non procul à foetus conformatione avide concupiſcant, quae illico conſequi non detur, veſtigia impreſſa, eaque indelebilia remaneant.*

§.XXXIV. Alii perſuaſum habent, ſe proprius accedere, *ſi facultatem formatricem* ſub litem vocent. Putant enim *aliquid a phantaſia ſeduci poſſe, ad aliquid conformandum, quod ſimini & foetui improprium ſit, ſimile tamen ei, quod imaginatum eſt per ſpecies exemplaris, & objective, objiciendo ſcilicet ſpeciem conceptam, ad cujus normam tanquam exemplar opus conformationis exequatur facultas formatrix.*

§.XXXV. Verum enim vero, ut ingenue fatear, neutra ex recenſitis opinionibus mihi ſatisfacit: ſi enim primam & ſecundam ſpectes, omnem ſtatim ad ulteriorem rerum naturalium cognitionem deveniendi ſpem averruncant. Tertia mentis proprietates affinxit rebus corporeis, & praeter terminos nihil habet, quod veritatis cupidi animum ſatiare poſſit. Multo minus capio, quomodo ex contactu infimi ventris foetui caput amputari potuerit: quis enim externe illum ſitum adeo accurate delineabit? Inſuper dubitari poteſt de facti integritate, & hiſtoriae veritate: multi enim ſunt, qui Auctoribus eam recenſentibus ſubſcribere recuſant. In quarta deſidero clariorem animae uterinae explicationem. In quinta nil niſi facultates audio, quae ipſae pro monſtris habentur. Ut tamen aliquid circa hoc difficillimum argumentum, & quod mihi congruentius videatur inter tam multa, quae laudatiſſima ingenia excogitarunt, dicam, paucis mentem meam declaraturus ſum.

§.XXXVI. In memoriam autem revocari debent ea quae §.23. propoſuimus, ut eo certius conſtet, tenerum infantem matris motibus admodum ſubjectum eſſe, non obſtante, quod in utero propriam ſuam vivat vitam. Deinde obſervari velim, quod ſpiritus animales radiatione ſua vel intra cranium terminentur, vel longius & extra illud excurrentes ad reliquas corporis partes quoque ſe diffundant. Si prius contingat, nullum inde nec matri nec infanti imminet periculum: ſin poſterius facile omnia in infantis cedunt damnum. Dum enim mater gravida terrore inſigni perculſa partem aliquam ſui corporis tangit, tunc non ſolum ſpirituum radiatio, quam ab objecto acceperunt, ſed ipſius etiam partis, in illo terrore contrectatae, idea & ſimulacrum mediante ſanguine, & humoribus ad uterum foetu gravidum ranſmittitur. Sic gravida ſtans ſub arbore mori a forte fortuna delabente moro maculatur in veſte, quam habet in pretio atque ſtatim ideam mori concipit: verum indignabunda partem aliquam, brachium, collum vel malam fricat, cujus partis idea quoque a radioſo ſpirituum motu excipitur, unde ſpiritus utro-

que

Digitized by Google

que hoc modo modificati ipſi foetui communicantur, ejuſque ſpiritibus ſimilem curſus formam imprimunt. Ut infans in cute mori imaginem poſt nativitatem referat. Simile quid fit, quando gravida exorto incendio perterretur, & foetui per ſolum contactum ſtigma igneum imprimit. Niſi ſit animi valde generoſi, & ad quaevis] incommoda, & adverſae fortunae caſus ferendos compoſita. Profecto Spirituum radiatio facile ſe per univerſam ſanguinis maſſam diffundit, hinc *nutrix valde irata mediante lacte illico ſimilem in infantem lac ſugentem transfert characterem, ut infans ſtatim fiat epilepticus*: quid enim vehemens mulieris ira aliud quam parva epilepſia? Neque etiam mirari debemus, quomodo motus illi tam facile communicetur, quum videamus lapidem in altum projectum aëri aliiſque, corporibus occurrentibus ſuum communicare motum, quidni facilius id poterit mater, adeo arctum cum infante ſuo exercens commercium: ſed quia ejuſmodi motus non adeo frequenter a nobis obſervantur, hinc ſolemus eos magis admirari, & ipſorum cauſſas magis occultas eſſe exiſtimamus. Tantillum vaporis accenſi in aëre turmatim accurrentes admirabundi contemplamur, ſolem, lumen, ſtellas, coelum ipſum oſcitanter praeterimus.

§. XXXVII. Quarta cauſſa eſt anguſtia loci, non tam uteri, quam ſecundinarum, quibus foetus involvitur; nolumus enim hic cum Paulo Zachia ad calloſam uteri duritiem confugere, quum in omnes dimenſiones hoc in negocio extendi debeat. Quia autem gemelli unam eandemque habent ſecundinam, id quod omnes obſtetrices prae aliis expertae confirmabunt, & quod ex obſtetricum examine apud *Bartholin.* palam fit, facile ab hac cauſſa inſignis aliqua deformitas introduci poteſt. Praeſertim ſi propria illa tunica, qua ſinguli veſtiuntur a caſu, accepta plaga, pondere aut foetuum gravitate rumpatur, tum enim utriuſque foetus conformatio confunditur. Ejuſmodi partum monſtroſum vidit *Primiroſius*, ex cujus alvo alterius crura, & abdomen propendebant. Verum ſi membranarum ruptura fiat, perfecta jam partium conformatione, tunc in quapiam parte, capite nempe, dorſo, abdomine aut pectore, quod in noſtris vidimus gemellis, cohaerebunt. Non diſſentit Le GRAND, quem *in hiſt. natur.* p. m. 339. vide. Interim non inficior, gemellos duos placentas quandoque habere, duaque ligamenta umbilicalia, ſed ſi duae quoque adſint ſecundinae, non puto, ipſos ex unico eſſe coitu, ſed ex ſuperfoetatione.

§. XXXVIII. Symbolum ſuum ad monſtroſorum partuum generationem tandem etiam conferunt influxus ſiderum, ventris contorſio, & omnia quae partes quaſdam ovi characteriſati dislocare poſſunt. Exempla proſtant apud SCHOTTUM *in phyſ. ſua curioſa*, & WEINRICHIUM *de monſtris*, qui poteſt eſſe inſtar omnium, qui unquam de hoc ſcripſerunt argumento.

§. XXXIX. Cauſſam finalem ſilens praetereo, quia omnia in faventiorem partem potius interpretanda ſunt; neque enim monſtroſa illa aliquorum judicia ſtatim approbare, ſed ipſis monſtris annumerare debemus: non enim vereor cum celeberr. BARTHOLINO dicere, monſtroſam fore naturam, niſi in his monſtris ſubinde luderet pro variarum cauſſarum conditione.

§. XL. Sed latiſſima ſeſe pandit officina, inſignes hujus doctrinae uſus in omnes facultates redundantes nobis ſuppeditans. Poſſent enim utiles pariter & jucundae hic moveri quaeſtiones, Theologos, Juriſconſultos, Medicos & Philoſophos ſpectantes. Nempe an gemelli noſtri monſtroſi unicam, an duas habuerint animas? An ſi supervixiſſent, in partienda haereditate ſtare debuiſſent pro uno? An monſtra debeant baptizari? An ipſorum generatio a Medicis poſſit praecaveri? Quare naevi quidam materni certis temporibus effloreſcant? Sed monet me Typographus, hinc colophonem impono, LECTOREM BENEVOLUM obnixe rogitans, ut ea quae ex ore *DOMINI PRAESIDIS*, de hoc argumento nuper in le-

Digitized by Google

lectionibus publicis diſſerentis, collegi, aequi bonique conſulat.
DEO O. M. ſit laus & gloria in aeternum.

DISPUTATIO XXXI.

DE COLORE AETHIOPUM.

RESPONDENTE

MARTINO ECKHARDO LUCANO.
VVolffhagia. Haſſo,

I. N. J.

§. 1. Mundus regitur opinionibus, & trahit ſua quemque voluptas. Uſque adeo facile a teneris aſſueſcimus, ut etiam illa quae natura deformia ſunt, primoque intuitu horrorem injiciunt temporis diuturnitate nobis tandem grata fiant & accepta, imo ſub eximiae pulchritudinis ſpecie oculis glaucoma, ipſi vero phantaſiae fucum faciant: quod enim longa introducitur conſuetudine, tandem in legem abit, quum magna vis inſit & phantaſiae & conſuetudini, ut non raro ipſi naturae vim faciant, & ceu dictatores faſces imperii in oeconomia animali, praeſertim vero inter homines obtineant. Argumento ſunto Nigritae, colore, non imaginatione aut praejudicio, ſed vero ſui elogio triſti atque inamoeno praediti; quamvis enim nigredo nobis omnibus fere ſit inviſa, & ipſis cum tenebris poenisque infernalibus quid habeat commune, ipſis tamen Nigritis haereditarius hic color uſque adeo placet, ut non ſolum cacodaemonem colore illo indignum cenſeant, ſed & alia turpia quaevis candidiſſimo ceu inauſpicato colore deſignent: in ſua autem nigredine triumphent, & ſuperbiant, hoſque omnibus praeferant, qui atro hoc colore ad ſplendorem uſque tincti incedunt, de cujus coloris cauſſa antehac abſcondita impraeſentiarum dicturi ſumus. Faxit Deus ut feliciter, & pro voto ſuccedat.

§. 2. Nolo autem ipſis cum Theologis in Nigritarum inquirere originem, & natales, non neſcius quod contentionis ſerram hactenus ſtrenue traxerint, utrum Aethiopes ortum ſuum habeant a Chamo filio Noachi, qui inter Noachi filios primus vel nativitate vel imperio fuit, & in prima poſt diluvium mundi diviſione Arabiam, Syriam, AEgyptum & univerſam Africam obtinuit; quem poſt maledictionem parentis atro carbone notatum fuiſſe exiſtimant, ut omnes ejus poſteri ſimilem corporis habitum ſimilemque colorem acquiſiverint, & in hunc uſque diem poſſideant. An vero etiam ante diluvium vixerint Aethiopes, quum aeque eo tempore terrae incolae varias ejus tum frigidas tum calidas regiones dubio procul inhabitaverint? Quippe nihil ad rem facere videtur, quod Chamus ſignificet nigrum, calidum & exuſtum, ſic enim ſequeretur, eum ab utero Aethiopem fuiſſe, neque colorem illum demum maledictionis fuiſſe effectum. Et quamvis hodie omnes fere Arabes & Afri colore nigro tincti ſint, nequaquam tamen inde inferre licet quod propterea Chamus, cujus poſteri has terras occuparunt, atro etiam colore fuerit praeditus. Quum non immerito a *celeberrimo noſtro Hannemanno in ſcrutinio curioſo nigredinis poſterorum Cham* dubitetur, an omnes ejus poſteri fuerint nigri, an vero ſolus Chanaan maledictione Noachi tactus niger fuerit, a quo omnes Canaani poſtmodum ortum ſuum traxerunt.

§. 3. Et quae quaeſo cum nigredine hac inflicta fuiſſet poena, quam poſteri Cha-

mi tantopere depraedicant, & in deliciis habent, prout antea dictum? Certe Sa-
era ſcriptura aliud quid docet, nempe quod execratio illa parentis jugum ſervitu-
tis Chami poſteris impoſuerit, quod Hebraiſmus magis explanat vi linguae ſuae
dicens, Chamum fore valde abjectum ſervum fratrum ſuorum, quod etiam cen-
ſente illuſtri immenſaeque cognitionis viro *Dn. Boyle* ex parte fuit impletum,
quando Iſraëlitae, poſteri Semi, ſubjugabant Cananaeos, Chami progeniem, ipſos-
que durae ſervituti mancipatos tenebant. Hoc autem de Aethiopibus vix dici po-
teſt; haec enim gens (*juxta cl. Pechlinum*) in ultimos Africae receſſus velut ocia
relegata, ſacris illis & internecinis Iſraëlitarum bellis, quibus tot tamen nationes
& ipſi Cananitae in ſervitutem ſunt redacti, intacta coelo ſuo & ſolo fruens tran-
quille ſemper egit, donec nupero demum ſaeculo diu ſepultae gentes noſtrae etiam
plagae oſtendi coeperint; hinc alii his moti argumentis aſſerunt, Aethiopes non
tam Canaanis eſſe ſobolem, quam Ludi, filii Mizraim, qui & AEgypto & conter-
minae Aethiopiae poſteros ſuos impendit: ſed & hae aſſertiones merae ſunt con-
jecturae, nihil enim certi hic pronunciare licet, quia illae gentes tam diu a com-
muni ſenſu, & annalium memoria fuerunt remotae, ut vix certam iis ſedem, aut
habitum vultuſque characterem, ſaltem qui primitivo ſit ſimilis, aſſignare poſſi-
mus. Quod ſi noſtrarum hodie gentium in Europa migrationes tam obſcurae ſunt,
ut pauci per commentarios aut originum indices, plurimi conjectura tantum in
earum cauſſas ſint adducti, quid mirum, ſi in Africa inexplorato terrae tractu &
minus perſpectis gentium hiſtoriis magis hallucinemur. Et quicquid tandẽ ſit, dato
etiam, quod Aethiopes genus ſuum a Canaane repetant, nondum tamen evictum
eſt, nigredinem eſſe maledictionis notam, & ſervitutem, cujus tot ſaeculis immu-
nes vixerunt, nuper demum & mercantium avaritia protracti, colore ſignificari.
Quae omnia S. Codicis Interpretibus committimus, & ſi plura adhuc deſiderentur;
vide ſis *integrum caput nonum tractatus de colore, & habitu Aethiopum, a celeberri-
mo Pechlino editi.*

§. 4. Properamus itaque ad cauſſam phyſicam, non excluſa, ſed praeſuppoſita
cauſſa prima & univerſali, viſuri, quibus cauſſis naturalibus Aethiopum nativa
nigredo accepta ferenda ſit. Abeunt autem Auctores in tot diverſas ſententias, ut
difficile ſit in tanta philoſophantium turba certi quid pronunciare quibus non
obſtantibus eam amplexuri ſumus opinionem, quae & experimentis fulta, & ipſi
rationi magis conſona ſit; his enim velis inſtructi non tam facile in ſcopulos im-
pingemus, ſed vaſtum hunc oceanum citra naufragii periculum tranſnatabimus.
Et ut iter hoc felicius emetiri poſſimus, primo omnium ſententias aequa lance
trutinabimus, ut rejectis vilioribus ad veram via magis ſit expedita.

§. 5. Occurrit autem primo eorum opinio, qui perſuaſum habent, cauſſam atri
hujus coloris in genio loci quaerendam eſſe, quum illud clima quo in AEthiopes
vivunt peculiare quid obtineat, & ut aër iſtius loci quem hauriunt, occultam ha-
beat vim corpora humana nigro colore tingendi, ipſique ſemini talem imprimen-
di characterem, ut nigri quoque generentur infantes; & quis inficiabitur genium
loci multum huc conferre; quum alibi vulpes & lepores inſueto plane colore tin-
gantur, prout Olearius in ſuo itinerario enarrat. Verum praeterquam quod cauſſa
haec occulta magis ſit, minuſque intelligi poſſit, quam res ipſa quam explicare
volunt, eademque facilitate refellatur, qua ab ejuſdem patronis aſſeritur, hoc
etiam obſtat, quod ſtante hac aſſertione mutatio aëris coloris mutationem quoque
inferre debeat; quum autem videamus Aethiopum colorem adeo conſtantem eſſe,
ut nunquam locorum mutatione ab indole ſua degeneret, nunquid enim mutabit
Chuſaeus pellem ſuam? ipſi etiam albi diutius eodem in climate viventes nun-
quam teſte experientia nigreſcant, cauſſam hanc ceu inſufficientem merito reji-
cimus.

§. 6. Sic-

§.6. Sicque ad alteram progredimur ſententiam, quae eorum ſuſtinetur patrocinio, quod quum quotidie obſervarent, meſſorum, ſpicilegorum, aliorumque ruricolarum, qui maximam dierum aeſtuantium partem ſoli expoſiti tranſigunt, cutem tum faciei tum manuum ita aduri, ut ſi non atro ſaltem fuſco, & ad nigredinem vergente colore tinganter, in eam devenere opinionem, quod Nigritae, inhabitantes clima valde fervidum, ab aduſtione ſolari atrum colorem quoque contrahant, cui accedit hoc ab *illuſtri Boyle* annotatum, quod Dani aliaeque gentes frigidorum climatum incolae, ipſique etiam Angli, frigus non adeo rigidum experti, paſſim ſint vultu candidiori, quam Hiſpani, Luſitani, aliique Europaei, climatum calidiorum inhabitatores. Verum enim vero, utut hoc argumentum ponderis quid prae ſe ferre videatur, tamen illud magis ſpecioſum eſſe, quam cogens cum *Dn. Boyle* cenſemus frequentiſſima equidem & inveterata eſt opinio, nuper demum reficta, a ſolis ardore cum omnem fuſciditatem tum nigredinem hanc procedere, quum tamen contrarium multis rationibus demonſtrare poſſimus, quas ordine enumerabimus.

§.7. Deſumimus autem primum argumentum, quo contrarium probaturi ſumus a nigredinis Aethiopum, natura & qualitate, utpote quum illa non ſuperficialis ſit, qualis obſcurus iſte ſolet eſſe color, qui per aduſtionem ſolarem inducitur, ſed potius ſub pellicula lateat, & ſub cuticula fuliginis inſtar ſplendeat; ita ut neque calor torridus, neque ſuperficies corporis ſcabra aut ſtrigoſa, ſed pinguis & laevis deprehendatur: hinc nemo aſſerere audebit, cutem Nigritae adeo exuſtam vel torrefactam eſſe a calore ſolis, ut ſucco ſuo omnique humido orbata ligni combuſti inſtar alium colorem induerit. Neque eſt quod regeras, incolas hos in torrida habitare zona, eoſque vivere in climate prae aliis fervidiori, radiiſque ſolaribus perpendicularibus magis expoſito. Quippe talis zona torrida, qualis ab antiquis deſcribitur phyſicis nuſpiam reperitur; hi enim ad ſitum ſolis reſpicientes putabant eam terrae plagam fore inhabitabilem, in quam radii ſolares perpendiculariter inciderent, non attendentes, quod calor ille torridus millie modis a corporibus terreſtribus temperari poſſit. Hoc videmus in maris mediterranei utriuſque accolis, nec non in habitatoribus regni Maroccani; hi enim longe ſunt ſtrigoſiores, & ſicciore cute quam Nigritae, etſi a perpendiculo ſolis longius ſint remoti, quam vel Angolae aut Senegae incolae. Si quis autem roget, quare illa terrae regio, quae a ſole perpendiculari illuſtratur, ſat commoda ſit tum pro hominum tum animalium prole multiplicanda, dicimus hoc a rore eſſe, qui copioſiſſimus ibidem deprehenditur, & plagam hanc valde tolerabilem reddit, nimia antiquorum levitate jam dum damnatam. Egregie & pro more ſolidiſſime hoc deducit ſupra allegatus *celeberrimus Pechlinus: ſunt*, dicit, *meo judicio fluviorum late vagantium nitroſae, hoc eſt frigidae & foecundae aurae; eſt ros ille aëreus mirifice excoctus, pinguis & nocturno illapſu gratus, hoc equidem non ſata tantum ingenti & ſubita ubertate perfundit, ſed hominum quoque & animalium fluxam in illos aeſtu corporaturam tuetur, denſat, & ſpecioſa pinguedine rotundat.*

§.8. Quod ſi calor corpora incolarum tantopere adureret Nigritae non ſolum ariduram corporis perciperent, ſed inſuper ob ſpirituum & ſucci nutricii abſumtionem valde languidi eſſent, quum tamen contrarium vel in vulgus notum ſit. Sunt enim Nigritae pingues, & laudabili corporis habitu praediti, quod *magnificus Verulamius in ſylva ſylvarum* profitetur: *omnes*, inquit, *Aethiopes carnoſi quidem, ſed inconcinno ſunt habitu corporis craſſiſque labiis. Naſci quoque eos videmus in regionibus aquae, propter fluvios aliaſque cauſſas, abundantibus; Meroë enim metropolis AEgypti amplum lacum accepit longe quoque, ubi Aethiopes vivunt aquis ſcatet, regio circa Capoverde eſt humida, unde & peſti obnoxia, certe putredini.* Inſuper ſummus in ipſis deprehenditur vigor ſpirituum viriumque conſtantia, ut non

Digitized by Google

ſolum ad Venerem magis ſint proclives, ſed & in labore hoc ſuſtinendo Europaeis fortiores, quod non ſine maxima ſui turpitudine confeſſa eſt Europaea quaedam, libidinis oeſtro adeo abrepta, ut ſui non amplius memor proſtibulum variarum fieret gentium, donec aquis immerſa ad judicis mandatum ſuffocaretur, cujus meminit *Eraſmus Franciſci in theatro hiſtor.*

§. 9. Novum quoque hic nobis ſuggerit ſubſidium ſaepius *laudatus Boyle*, quo ſpecioſi argumenti antea prolati vim eo facilius declinare poſſimus. Si enim calor ille torridus vera cauſſa nigredinis eſſet, tum omnes in ipſa Africa habitatores eſſent Nigritae, quia aequatori aeque propinqui ſunt, ac aliae nationes, quae ſunt Nigritae, quod tamen tam falſum eſt quam falſiſſimum; de quo *Drapperus de terra Nigritarum*. Et quomodo quaeſo poſſent infantes recens nati elapſis aliquot diebus atro hoc colore tingi, qui ſolis calorem torridum nec dum paſſi ſunt, id quod tamen fieri nemo inficiabitur. Nigritarum infantes, *dicit illuſtr. Boyle*, vix decem dies natos, ſua infantia non obſtante, eodem, quo parentes illorum, colore ſunt imbuti, quod etiam extra zonam torridam fieri praeſertim in aulis Principum, ubi gentes hae aluntur, quotidie obſervamus.

§. 10. Alterum pro nobis militans argumentum a diverſo ſolis effectu deſumitur, quippe extra omnem dubitationis poſitum eſt aleam, quod ſol non ſolum infuſcet corpora, eaque colore ſubfuſco tingat, ſed quod multa quoque dealbet, prout in ſaxis, craniis humanis, aliiſque innumeris videre eſt. Siquidem, ut ſolis calor modo colliquat, modo indurat, ſic idem ille non unum ſemper colorem adfricat objectis, ſed pro eorum natura nunc nigredinem eamque vel aridam, aut ſucculentam & pinguem, modo albedinem eamque fuſcam, aut niveam. Haec prolixe deducit nunquam ſine laude nominandus *Pechlinus p. 120. & ſeq.* ſol, dicit, *plurima, obſcura alias & fuſca, in albedinem excoquit, dum roſulentis nitroſiſque particulis per poros ſqualoris tenuius diſtributis obſcuritatem purgat, moxque continuato inſultu una extrahitur. Saxa in terrae penetralibus tenebris, & fuſcitate cooperta, tunc quum in moles aſſurgunt, & luci exponuntur, nitorem albedinemque mirificam conſequuntur, non aliam ob cauſſam, quam quod humiditas deſuper encumbens, quae aequare corporum ſuperficiem ſolet, radiorum ſolarium impulſibus, & tracta, particulas relinquat ſphaericas, e quarum deinde mutua reflexione candor proficiſcitur.* Hucuſque celeber. Pechlinus. Sed quia inferius plura de vera coloris in genere cauſſa dicturi ſumus, filum abrumpo, & ad aliam de nigredine Aethiopum opinionem conſiderandam propero.

§. 11. Alia enim adhuc reſtat ponderanda circa nigredinem Aethiopum ſententia, quae ipſam imaginationem pro fundamento ponit; haec etenim adeo fortis eſt, ut totum corporis habitum immutare poſſit, quod experta fuit mulier Europaea, quae quum gravida in Aethiopem oculos attẽte quotidie defigeret, tandem enixa eſt infantem ſimili colore tinctum; fides ſit penes Auctorem. Poſſent etiam innumera alia proferri exempla edocentia, quanta vis inſit imaginationi, ſed ne actum agam, unicum ſaltem ex *illuſtri Boyle* adducam, quod prae aliis argumenti hujus ſcopo magis reſpondet. *Narravit mihi pluries*, dicit, *admodum ingenioſus Medicus, de nobili quadam foemina juvene, ad quam accerſitus deprehendebat, quod licet illa multum de adverſa valetudine quereretur, tum parum cauſſae appareret vel in corpore, vel ſtatu ejus, unde divinare poſſet invaletudinem ipſius ultra imaginationem exporrigi, ut veritus propinare ei medicinam amicis illius perſuaſerit, ut amoenis quibuſdam itineribus mentem ejus recrearent: in quorum uno quum haec Domina Winifridae virginis fontem inviſeret, & per aliquot temporis ſpacium, utpote pia Romano catholica, in aqua illa ad precibus ibi vacandum, maneret, eſſetque occaſio oculos attente admodum in ſilices illos rubicundos defigendi, qui in fundo hinc illinc ſparſi, magnam eorum conſtituebant partem, qui trans aquam apparebant,*

eſſet-

eſſetque gravida, enixa eſt infantem puellam, cujus alba cutis maculis erat inſtincta, colorem, & magnitudinem lapillorum iſtorum referentibus; cuique puellae licet aliquot jam annos ſupervixerit, dictae tamen maculae tenaciter adhaerent. Quae hiſtoria egregie confirmare videtur ea, quae ſuperius diximus. Verum enim vero, quamvis inficiari nolim, multum hoc in negocio praeſtare poſſe phantaſiam, quod alibi in phyſicis prolixius docetur, tamen dubium eſt in eo, utrum pro cauſſa tali conſtanti & eodem ſemper agente ordine ſola ſufficiat imaginatio, quae alias ceu cauſſa quaedam extraordinaria ipſam impedire poteſt naturam, ut a conſueto ſuo aberret ſcopo.

§. 12. Quibus praelibatis tandem ad veram rationi & experientiae conformem devenimus cauſſam, quam in formalem & materialem dividimus, formalem quod attinet, eam nec in oculis noſtris, nec in ipſis objectis, ſed in certa luminis modificatione quaerimus, quae unice a textura, vel ſuperficie corporis colorati dependet, ut inferius dicetur. Materialem autem nigredinis cauſſam dicimus eſſe membranam quandam reticularem fuliginoſo ſucco impraegnatam, cuticulam inter, & cutim totum corporis habitum inveſtientem, quam ad corporis Aethiopici integritatem pertinere exiſtimamus: hinc impoſſibile eſt, ut nativus iſte color mutetur, niſi ipſa haec fuliginoſa membrana prius a corpore divellatur, quod a variolis hinc inde in nonnullis corporis partibus factum fuiſſe obſervavit ſaepius allegatus *Dn. Boyle*. Haec aſſertio lucem ſuam foeneratur ex anatomia, quippe in cadaverum Nigritarum diſſectione, in qua prae aliis largiſſimam navarunt operam *Piſo & Pechlinus*, ad oculum demonſtratur, latere quid mucoſi vel fuliginoſi ſubter cuticulam, quod ſplendidam hanc corpori conciliet nigredinem.

§. 13. Neque meo quidem judicio peccavero, ſi hac in parte celeberrimo *Malpighio*, ceu *Anteſignano*. & cl. *Pechlino*, ceu oculari teſti, & Nigritae diſſectori exquiſitiſſimo primas deferam, quorum fide & arbitrio merito ſtamus. Ipſe enim *Malpighius* primus fuit, qui in variis animalibus inter cuticulam, & cutim cribroſum quoddam & reticulare corpus obſervavit, occaſione cujus tandem in haec erumpit verba: *ex quo tranſeunter deduco non incongruam forte nigredinis Aethiopum cauſſam; certum enim eſt, ipſis cutim albam eſſe, ſicut eſt cuticula, unde tota nigredo a ſubjecto mucoſo & reticulari corpore ortum trahit*. Poſt hunc manum admovit cl. *Pechlinus*, & reticulare hoc corpus prolixe deſcripſit, cujus quoque verba hic apponere lubet: *eſt ergo*, dicit, *pingue quid & mucoſum, quod utramque membranam molliter diſtinguat, quod in Aethiopiſſa nudis oculis manifeſte contemplati ſumus, in araneata tenuitate nigrum, opacum, & ſi conglobetur, cuticulae nitorem ſpecularem obfuſcans.* Et paulo poſt: *oſtendimus liquido in Aethiopiſſa cutim candidiorem & ſuis illis notis inſignem, quibus alias gaudere Europaeorum cutis ſolet. Quare ſi mucoſa & reticulari fuligine cuticulam orbarem natura diaphanam, & mox imponerem cuti emerſit continuo albedo illa in Europaeis ſic ſatis ſpectata, quin haud illepida erat rei facies, quando hinc inde abraſa membranula nigra variegatur refulſit, & bicolor habitus, ſicut eſſe ovium ſolet, aut canum, ubi ad cutim tondentur.* Ex quibus nunc liquido conſtat, nigredinis in Nigritis materiale fundamentum eſſe corpus quoddam organicum, tenue, mucoſum, membraneum, reticulare, pingui & fuliginoſo ſucco perfuſum, cuticulam inter & cutim repoſitum, & candorem cutis per cuticulam alias relucentem opaca nigredine infuſcans, tunicae uvae oculi fere per omnia ſimile. Cujus corporis ſuperficiem infinitis ſcrobiculis praeditam eſſe exiſtimo, a quibus radii luminares in eam incidentes maximam partem abſorbentur, pauciores vero reflectuntur, in qua vera nigredinis ratio formalis conſiſtit: hinc dari poteſt ratio, quare veſtimenta nigra magis calefaciant, quam alba, quare etiam corpora nigra citius ad virium cauſticum accendi poſſint, quam alia, nempe quia nigra omnem calorem & ſuſcipiunt, & ſuſceptum fovent.

§. 14.

§. 14. Radiat ſic ultima haec aſſertio ſua propria luce, ratione, & experientia undequaque confirmata: hinc non poſſumus non ſtupendae hujus & conſtantis nigredinis cauſſam in ſeminalem quandam conjicere impreſſionem, quia eſt individuus & perpetuus corporis Aethiopici comes, ut etiam in infantes transferatur, qui in prima ſtatim aetate in frigidiores tranſportari regiones coloris majorum ſuorum adeo permanent tenaces, ut eum nunquam exuant, quod tamen tantopere non amplius admirandum, quum jam omnes procreandi ideae liquori genitali impreſſae ſeſe explicuerint. Verum quis primum Nigritam generaverit, uſque adeo obſcurum eſt, ut cum *celeberrimo Conringio* profiteri non erubeſcamus, & nos hoc neſcire, qui ea taltem contenti ſumus felicitate, quod hodiernorum Nigritarum coloris ſplendentis veram cauſſam tum materialem, tum formalem ſuperius in ſcenam introduxerimus. Annitemur tamen hanc etiam ſuperare difficultatem, remque ſi non acu ſaltem conjectura attingere, donec ſolidiora & meliora edoceamur ab aliis; nemo enim aſſerere audebit, Noachum cum ſuis filiis & habitu & colore Aethiopum fuiſſe praeditum, quo praeſuppoſito explicatu erit & difficillimum, ubi & a quo novum hoc hominum genus ſua coeperit primordia?

§. 15. Mihi equidem veriſimilius videtur, aliquot Noachi poſteros temporis diuturnitate talem acquiſiviſſe diſpoſitionem habitualem, ut juxta tenorem impreſſi characteris tandem infantes nigro colore tinctos generaverint. Ecquid quaeſo frequentius eſt, quam parentes facie pallidos ſimiles gignere infantes? vidimus ictericam peperiſſe infantem undiquaque flavo colore tinctum; ut aſſerere merito poſſimus, manipulum poſterorū Noachi deſerta Arabie vel Aegypti loca occupaſſe; atque ad unum omnes excurſionibus in ſpolia & rapina nec non venationibus valde deditos vixiſſe ſub dio, & cibis in terra nigra, nilo nempe per vices impraegnata, natis quotidie uſos fuiſſe: hinc novum plane nacti temperamentum, & moribus, & habitu & colore, ab aliis terrae incolis facere divortium: quum enim corporis ſui eſſent negligentes, nec externae formoſitatis curam haberent, ſordidi & moribus agreſtes degenerarunt, tum a communi vivendi conſuetudine, tum a priſtina corporis pulchritudine, quae duo nexu adeo arcto ſibi ſunt conjuncta, ut fere perpetuo ſe invicem comitentur; ubi enim mores valde ſunt agreſtes, & mens ſui proprii domicilii nullam habet curam, ibi varii & in ipſam oeconomiam inducuntur ſoloeciſmi, ipſumque corpus a ſuo nitore mirum quantum degenerat, aliamque plane induit faciem, quod ipſa experientia omnium rerum magiſtra confirmat.

§. 16. Sed haec generaliora ſunt, & ſaltem fuſcitatem quandam, & aliqualem coloris nativi mutationem ſuadere videntur, reſtat itaque, ut propius accedamus, & cauſſam magis conſtantem deſcribamus, quod facturi praeſupponimus perverſa hac & inordinata diaeta & ſordida vivendi conſuetudine novum quoddam in corpore genitum, & toti maſſae ſanguineae ſuperadditum fuiſſe fermentum: quantam autem vim & poteſtatem habeant fermenta, aliunde ſatis notum eſt, & quum ſemen ſanguinis ceu matris ſequatur indolem, ſimili impraegnatum fermento ipſo in utero notabilem in foetus formatione induxit mutationem. Quum enim antea ex colliquamento partes quaedam viſcidiores inter alias fluidas in corporis ambitu moverentur, & deſertae ab his cutim & cuticulam tandem conſtituerent; & ſolidarum partium induerent naturam, nunc in Nigritae infantis conformatione ob majorem liquoris genitalis fermentationem, & ſpirituaſcentiam partes innumerae ramoſae, quales ſunt pingues, & butyroſae, euſque ſunt protruſae ut regredi neſciae & cum aliis terreſtribus combinatae, mucoſum tale & reticulare corpus conſtituerint, quemadmodum videmus, quod omnia pinguia calore, & agitatione nimium vexata tandem nigreſcant, quod vel in butyro obſervare licet, praeſertim ſi aliis fibroſis, & membranaceis commiſceatur. Novum hoc fermen-

tum

tum idearum aliqualem infert mutationem: etſi enim centrales eodem adhuc evolvantur modo, tamen ſuperficiales nunc ſe aliter explicant, ut nova non ſolum pars organica ſubter cuticulam ipſi cuti adnaſcatur, ſed & in corporis ambitu praeſertim labiorum & narium corticibus novus quidam & a communi conformatione recedens habitus inducatur, quo habitu cum nigro colore Nigritae ab aliis gentibus diſtinguuntur. Sed haec forte non uſque adeo ſatisfacient ut non aliqui remaneant ſcrupuli, quibus ſi non eximendis ſaltem aequius ferendis hoc conveniet remedium ex Lucretio deſumtum.

Multa tegit ſacro involucro natura nec ullis,
Fas eſt ſcire quidem mortalibus omnia. Multa
Admirare modo, nec non venerare; nec illa
Inquires, quae ſunt arcanis proxima, namque
In manibus quae ſunt, haec nos vix ſcire putandum;
Eſt procul a nobis adeo praeſentia veri.

§.19. Objici adhuc poſſet, nigredinis cauſſam non poſſe a membrana tali peculiari dependere, quia Aethiopum infantes non naſcuntur nigri, ſed elapſis aliquot diebus demum tales fiunt; quum enim *Illuſtris Boyle* ſolertem quendam amicum ſuum ſciſcitatus eſſet, qui plures quam trecentos AEthiopes tam faeminas, quam mares in America ad colendum agros ſuos alebat, eorumne infantes nigri in lucem ederentur, reſpondit; non ſic edi, ſed prodire eodem fere cum Europaeis colore ſubrubenti, & poſt aliquot demum dies nigreſcere. Confirmatur hoc apud eundem teſtimonio *Andreae Battoli*, quia a Luſitanis captivus Angolam miſſus, ibi & in regionibus vicinis octodecim fere annos partim captivi, partim gubernatoris navium, partim militis vitam egit; factaque Africani regni *Congo* dicti, a Nigritis habitati, mentione, haec habet: infantes in hac regione albi naſcuntur, coloremque intra biduum cum nigro commutant. Sic Luſitani, regni *Congo* incolae, liberos interdum ex Aethiopiſſis ſuſcipiunt, ac ſaepius patres decipiuntur, rati quando infans editur, prolem eſſe ſuam; & intra biduum filius filiave Nigritae deprehenditur, quod Luſitanos aegerrime habet. Verum reſpondemus ad hanc objectionem, colorem illum ſubrubicundum a nimia ſuboriri humiditate, ſive liquoris ſeroſi cutim inter, & cuticulam abundantia, cui infans in utero materno innatat, quo aliquot dierum ſpacio diſſipato color ſive candidus ſive niger ſe magis prodit, antea ob humoris copiam abſconditus.

§.18. Pro coronide nunc repetimus, colorem a luminis modificatione motuumque globulorũ ſecundi elementi varietate dependere, in ipſis autẽ objectis coloratis ſolam ſuperficiem vel texturam iſtas inſtituere modificationes. Quae quum jam alia ſit in Nigritis quam Europaeis, radios luminares, aliter quoque excipit, nec eos eo quo cutis Europaeorum modo, & ordine ad oculos remittit, unde ſenſus coloris nigri in nobis producitur. Hinc nigerrima ſunt corpora, quae luminis motum extinguunt, quod in panno ſericeo videre eſt, quum enim exigua filamenta ſericea valde hiſpida ſint, omnimodaque aſperitate donata, ſi per microſcopium ea intuearis, radios luminares vel abſorbens, vel eos alio remittunt, quam ad locum in quo verſamur, unde ſumma illa nigredo.

§.19. Rejicimus etiam vulgatam illam coloris diviſionem in verum ſive realem, & in falſum ſive apparentem, quum omnis color ſit verus, etſi ſingulis etiam momentis aliter atque aliter appareat; qui enim his coloribus nullam realitatem ineſſe exiſtimant veram naturam colorum ignorant, nam exempla a collo columbae vel cauda pavonis vel etiam priſmate vitreo nec non aulaeis vel apoteleſmatis deſumta noſtram hypotheſin non ſolum non evertunt, ſed etiam illuſtrant, imo

magis

nemo non dixerit. Praeſertim quum Auctores in tot diverſas abeant ſententias, ut qua in tanta viarum, multitudine eundum ſit, merito dubitetur. Sunt quos non pudet ſuam confiteri ignorantiam, quum ſapientiae pars ſit quaedam aequo animo neſcire velle. Alii ſaltem in refellendis aliorum ratiociniis ſuam impendunt operam, interim nullas alias praeter jam excogitatas rationes in medium proferunt, verentes, ne in ardua hac imaginationis virium reddenda cauſſa, dum ab aliorum judiciis recedere volunt, in novos errores impingant, atque idem illis contingat, quod AEmilio Pariſano accidiſſe fertur, de quo in *campo Elyſio jucund. quaeſt. p. m.* 637. Is argumentorum vi devictus ex eo quod imaginatio in praeſentia objecti non operetur, nec ens rationis ſolum ſpeciesſve intentionales, & immateriales per imaginationem repraeſentatae aliquid operari poſſint materiale, ut ſtigmata ſunt, quia materiale ab immateriali produci non poteſt; credidit nec per viſum, aut auditum, aut aliter a memoria vel phantaſia conceptas, aut repraeſentatas ſpecies aliquid ſimile in foetu produecere poſſe: quare ſtatuit materiam realem neceſſario dari debere, quae contractis in foetu notis cauſſam exhibeat; illam vero non aliam eſſe, quam vaporoſam ſubſtantiam a concupitis rebus elevatam, quae per olfactus organum obrepat, ſimulque una cum ſpeciebus concupitae rei adjunctam appetricem movere, deinde cum ſpiritibus, & ſanguine ad jecur pervenire, ſed tamen illinc explodi tanquam ad illius uſum non conducat, quare ad communem cloacam; nempe uterum pertrudi, unde tandem ſignaturae veram, & materialem ſubſtantiam praeſtet: ſicque ex uno abſurdo in aliud incidit.

§. XXXII. Qui HELMONTII imbuti ſunt principiis, primas hic deferunt animae ſenſitivae matris, ita tamen de hoc loquuntur negocio, ut vel intelligi nolint, vel non poſſint: audiamus Auctorem Panſophiae Enchireticae. Quando *mater* inquit p. m. 277. *fortiter apprehendit aliquam rem cum deſiderio habendi, ſic anima matris in ſe ipſa phantaſtice formas ſibi figuram rei deſideratae; ab illa cogitationes non removens, ſimilem phantaſiam in anima infantis ſuſcitat, & quia haec phantaſia infantis Archaeum in formatione format & commovet ab hac liberari ſe ſatagens, illam non poteſt, quamdiu mater ſimili cogitationi inhaeret, & infantis animae inſit adhuc brutalis appetitus. Idcirco ſi tum mater in cogitationibus haerens aliquam partem ſui corporis tangat (nam ex toto corpore matris anima ſenſitiva in uterum radios corporeos emittit, qui membris infantis correſpondent, & proprietates, defectus, aliaque mala membris infantis invehit) in ſimilem corpuſculi ſui partem anima infantuli formam iſtam excutit & illa ita ſuam phantaſiolam liberat, & corpus unum deſiderii matris portat, ille vero pergit in ſuo opere. Aſt mirabilius illud, quod mulier quaedam foetum grandiuſculum utero gerens, dum ſemel decapitari quendam hominem vidiſſet, valde territa in deliquium cecidit, enixa paulo poſt infantem cui caput erat abſciſſum. Caput autem ex utero non exivit nec mulier moleſtiam in utero ullam habuit, ſigno certo, quod caput infantis non reſtiterit in utero. O admiranda res! cujus rationem dare difficile, dicimus tamen,* pergit praefatus Auctor, *vi noſtrae doctrinae, facile id fieri potuiſſe. Nam quum mulier gerens utero in decapitatione facta a carnifice fors ſummam habens complacentiam, deſiderium (ſicut praegnantibus nihil novi, abſurdiſsima appetere) accepit aliquid decapitandi, etiam forte ſui proprii in utero infantis. Quare in tali deſiderio ideam gladii fabricavit, & tangens uterum, quo loco caput infantis erat, manu ideam gladialem collo infantis incuſſit; & caput demeſſuit, ſicuti ſi pyrum deſideraſſet, & pyri formā collo appoſuiſſet. Quod vero caput abſciderit, non vero gladii formam expreſſerit, ratio eſt, quia deſiderium erat infantis caput abſcindendi, idcirco gladialis idea non ſolum ad collum, ſed per collum transierit. Quod autem caput nullibi repertum, id quoque matris phantaſiae adſcribi poteſt, quae caput a ſe decollati infantis nolens reperiri nec noſci, cujus cadaver eſſet,*

caput

caput in atomos reſolvit, quae cum lochiis mulieris exierunt. Hactenus ille.

§. XXXIII. Non multum ab hac abludit ſententia Auctor *Zodiaci Medic. Gallic.* p. m. 60. *Omne animal vivens*, dicit, *ex ſubſtantia ſpirituoſa, id animante, & materiali animata conſtat: ambae ergo hae ſubſtantiae ipſis ſunt principia conſtitutiva, quorum ad generationem aequalis concurſus eſſe debet. Eo ergo momento quo mulier concepit, pro rato habendum, utero illius animam contineri informatrice vi praeditam, & materiam formae capacem. Haec porro anima cum quodam modo uniatur, ſimulque ad generationem cum mulieris anima concurrat; nemini dubium eſſe debet illam earundem perceptionum capacem eſſe. Revera ab objectis, vehementer ipſam commoventibus, quodammodo modificata aut determinata, intra propria clauſtra aut conceptacula, organa cognitioni formandae idonea non nanciſcitur, inde tamen non impeditur quo minus propemodum ad inſtar animae mulieris gravidae agat, quandoquidem ſi altera cerebro, idearum ſedi, conceptarum imagines imprimit, altera in utero idem circa materiam ſubjectam praeſtat. Atque inde eſt, quod ſi primis conceptionis diebus, quorundam objectorum monſtroſorum fortes impreſſiones mulieres admittant, ſive realia ſint, ſive phantaſia producta, monſtra ſine dubio editura ſint; porro ſi non procul a foetus conformatione avide concupiſcant, quae illico conſequi non detur, veſtigia impreſſa, eaque indelebilia remaneant.*

§. XXXIV. Alii perſuaſum habent, ſe propius accedere, *ſi facultatem formatricem* ſub litem vocent. Putant enim *aliquid a phantaſia ſeduci poſſe, ad aliquid conformandum, quod ſemini & foetui improprium ſit, ſimile tamen ei, quod imaginatum eſt per ſpecies exemplaris, & objective, objiciendo ſcilicet ſpeciem conceptam, ad cujus normam tanquam exemplar opus conformationis exequatur facultas formatrix.*

§. XXXV. Verum enim vero, ut ingenue fatear, neutra ex recenſitis opinionibus mihi ſatisfacit: ſi enim primam & ſecundam ſpectes, omnem ſtatim ad ulteriorem rerum naturalium cognitionem deveniendi ſpem averruncant. Tertia mentis proprietates affinxit rebus corporeis, & praeter terminos nihil habet, quod veritatis cupidi animum ſatiare poſſit. Multo minus capio, quomodo ex contactu infimi ventris foetui caput amputari potuerit: quis enim externe illum ſitum adeo accurate delineabit? Inſuper dubitari poteſt de facti integritate, & hiſtoriae veritate: multi enim ſunt, qui Auctoribus eam recenſentibus ſubſcribere recuſant. In quarta deſidero clariorem animae uterinae explicationem. In quinta nil niſi facultates audio, quae ipſae pro monſtris habentur. Ut tamen aliquid circa hoc difficillimum argumentum, & quod mihi congruentius videatur inter tam multa, quae laudatiſſima ingenia excogitarunt, dicam, paucis mentem meam declaraturus ſum.

§. XXXVI. In memoriam autem revocari debent ea quae §. 23. propoſuimus, ut eo certius conſtet, tenerum infantem matris motibus admodum ſubjectum eſſe, non obſtante, quod in utero propriam ſuam vivat vitam. Deinde obſervari velim, quod ſpiritus animales radiatione ſua vel intra cranium terminentur, vel longius & extra illud excurrentes ad reliquas corporis partes quoque ſe diffundant. Si prius contingat, nullum inde nec matri nec infanti imminet periculum: ſin poſterius facile omnia in infantis cedunt damnum. Dum enim mater gravida terrore inſigni perculſa partem aliquam ſui corporis tangit, tunc non ſolum ſpirituum radiatio, quam ab objecto acceperunt, ſed ipſius etiam partis, in illo terrore contrectatae, idea & ſimulacrum mediante ſanguine, & humoribus ad uterum foetu gravidum tranſmittitur. Sic gravida ſtans ſub arbore mori a forte fortuna delabente moro maculatur in veſte, quam habet in pretio atque ſtatim ideam mori concipit: verum indignabunda partem aliquam, brachium, collum vel malam fricat, cujus partis idea quoque a radioſo ſpirituum motu excipitur, unde ſpiritus utro-

que

Digitized by Google

que hoc modo modificati ipſi foetui communicantur, ejuſque ſpiritibus ſimilem curſus formam imprimunt. Ut infans in cute mori imaginem poſt nativitatem referat. Simile quid fit, quando gravida exorto incendio perterretur, & foetui per ſolum contactum ſtigma igneum imprimit. Niſi ſit animi valde generoſi, & ad quaevis] incommoda, & adverſae fortunae caſus ferendos compoſita. Profecto Spirituum radiatio facile ſe per univerſam ſanguinis maſſam diffundit, hinc *nutrix valde irata mediante lacte illico ſimilem in infantem lac ſugentem transfert characterem, ut infans ſtatim fiat epilepticus*: quid enim vehemens mulieris ira aliud quam parva epilepſia? Neque etiam mirari debemus, quomodo motus illi tam facile communicentur, quum videamus lapidem in altum projectum aëri aliiſque, corporibus occurrentibus ſuum communicare motum, quidni facilius id poterit mater, adeo arctum cum infante ſuo exercens commercium: ſed quia ejuſmodi motus non adeo frequenter a nobis obſervantur, hinc ſolemus eos magis admirari, & ipſorum cauſſas magis occultas eſſe exiſtimamus. Tantillum vaporis accenſi in aëre turmatim accurrentes admirabundi contemplamur, ſolem, lumen, ſtellas, coelum ipſum oſcitanter praeterimus.

§.XXXVII. Quarta cauſſa eſt anguſtia loci, non tam uteri, quam ſecundinarum, quibus foetus involvitur; nolumus enim hic cum Paulo Zachia ad calloſam uteri duritiem confugere, quum in omnes dimenſiones hoc in negocio extendi debeat. Quia autem gemelli unam eandemque habent ſecundinam, id quod omnes obſtetrices prae aliis expertae confirmabunt, & quod ex obſtetricum examine apud *Bartholin.* palam fit, facile ab hac cauſſa inſignis aliqua deformitas introduci poteſt. Praeſertim ſi propria illa tunica, qua ſinguli veſtiuntur, a caſu, accepta plaga, pondere aut foetuum gravitate rumpatur, tum enim utriuſque foetus conformatio confunditur. Ejuſmodi partum monſtroſum vidit *Primiroſius*, ex cujus alvo alterius crura, & abdomen propendebant. Verum ſi membranarum ruptura fiat, perfecta jam partium conformatione, tunc in quapiam parte, capite nempe, dorſo, abdomine aut pectore, quod in noſtris vidimus gemellis, cohaerebunt. Non diſſentit Le GRAND, quem *in hiſt.natur.* p.m.339. vide. Interim non inficior, gemellos duos placentas quandoque habere, duaque ligamenta umbilicalia, ſed ſi duae quoque adſint ſecundinae, non puto, ipſos ex unico eſſe coitu, ſed ex ſuperfoetatione.

§.XXXVIII. Symbolum ſuum ad monſtroſorum partuum generationem tandem etiam conferunt influxus ſiderum, ventris contorſio, & omnia quae partes quaſdam ovi characteriſati dislocare poſſunt. Exempla proſtant apud SCHOTTUM *in phyſ. ſua curioſa*, & WEINRICHIUM *de monſtris*, qui poteſt eſſe inſtar omnium, qui unquam de hoc ſcripſerunt argumento.

§.XXXIX. Cauſſam finalem ſilens praetereo, quia omnia in faventiorem partem potius interpretanda ſunt; neque enim monſtroſa illa aliquorum judicia ſtatim approbare, ſed ipſis monſtris annumerare debemus; non enim vereor cum celeberr. BARTHOLINO dicere, monſtroſam fore naturam, niſi in his monſtris ſubinde luderet pro variarum cauſſarum conditione.

§.XL. Sed latiſſima ſeſe pandit officina, inſignes hujus doctrinae uſus in omnes facultates redundantes nobis ſuppeditans. Poſſent enim utiles pariter & jucundae hic moveri quaeſtiones, Theologos, Juriſconſultos, Medicos & Philoſophos ſpectantes. Nempe an gemelli noſtri monſtroſi unicam, an duas habuerint animas? An ſi ſupervixiſſent, in partienda haereditate ſtare debuiſſent pro uno? An monſtra debeant baptizari? An ipſorum generatio a Medicis poſſit praecaveri? Quare naevi quidam materni certis temporibus efflorescant? Sed monet me Typographus, hinc colophonem impono, LECTOREM BENEVOLUM obnixe rogitans, ut ea quae ex ore *DOMINI PRAESIDIS*, de hoc argumento nuper in le-

lectionibus publicis differentis, collegi, aequi bonique conſulat.
DEO O. M. ſit laus & gloria in aeternum.

DISPUTATIO XXXI.

DE COLORE AETHIOPUM.

RESPONDENTE

MARTINO ECKHARDO LUCANO.
VVolffhagia. Haſſo,

I. N. J.

§. 1. MUndus regitur opinionibus, & trahit ſua quemque voluptas. Uſque adeo facile a teneris aſſueſcimus, ut etiam illa quae natura deformia ſunt, primoque intuitu horrorem injiciunt temporis diuturnitate nobis tandem grata fiant & accepta, imo ſub eximiae pulchritudinis ſpecie oculis glaucoma, ipſi vero phantaſiae fucum faciant: quod enim longa introducitur conſuetudine, tandem in legem abit, quum magna vis inſit & phantaſiae & conſuetudini, ut non raro ipſi naturae vim faciant, & ceu dictatores faſces imperii in oeconomia animali, praeſertim vero inter homines obtineant. Argumento ſunto Nigritae, colore, non imaginatione aut praejudicio, ſed vero ſui elogio triſti atque inamoeno praediti; quamvis enim nigredo nobis omnibus fere ſit inviſa, & ipſis cum tenebris poenisque infernalibus quid habeat commune, ipſis tamen Nigritis haereditarius hic color uſque adeo placet, ut non ſolum cacodaemonem colore illo indignum cenſeant, ſed & alia turpia quaevis candidiſſimo ceu inauſpicato colore deſignent: in ſua autem nigredine triumphent, & ſuperbiant, hoſque omnibus praeferant, qui atro hoc colore ad ſplendorem uſque tincti incedunt, de cujus coloris cauſſa ante hac abſcondita impraeſentiarum dicturi ſumus. Faxit Deus ut feliciter, & pro voto ſuccedat.

§. 2. Nolo autem ipſis cum Theologis in Nigritarum inquirere originem, & natales, non neſcius quod contentionis ſerram hactenus ſtrenue traxerint, utrum Aethiopes ortum ſuum habeant a Chamo filio Noachi, qui inter Noachi filios primus vel nativitate vel imperio fuit, & in prima poſt diluvium mundi diviſione Arabiam, Syriam, AEgyptum & univerſam Africam obtinuit; quem poſt maledictionem parentis atro carbone notatum fuiſſe exiſtimant, ut omnes ejus poſteri ſimilem corporis habitum ſimilemque colorem acquiſiverint, & in hunc uſque diem poſſideant. An vero etiam ante diluvium vixerint Aethiopes, quum aeque eo tempore terrae incolae varias ejus tum frigidas tum calidas regiones dubio procul inhabitaverint? Quippe nihil ad rem facere videtur, quod Chamus ſignificet nigrum, calidum & exuſtum, ſic enim ſequeretur, eum ab utero Aethiopem fuiſſe, neque colorem illum demum maledictionis fuiſſe effectum. Et quamvis hodie omnes fere Arabes & Afri colore nigro tincti ſint, nequaquam tamen inde inferre licet quod propterea Chamus, cujus poſteri has terras occuparunt, atro etiam colore fuerit praeditus. Quum non immerito a *celeberrimo noſtro Hannemanno in ſcrutinio curioſo nigredinis poſterorum Cham* dubitetur, an omnes ejus poſteri fuerint nigri, an vero ſolus Chanaan maledictione Noachi tactus niger fuerit, a quo omnes Canaani poſtmodum ortum ſuum traxerunt.

§. 3. Et quae quaeſo cum nigredine hac inflicta fuiſſet poena, quam poſteri Cha-

mi tantopere depraedicant, & in deliciis habent, prout antea dictum? Certe Sacra ſcriptura aliud quid docet, nempe quod execratio illa parentis jugum ſervitutis Chami poſteris impoſuerit, quod Hebraiſmus magis explanat vi linguae ſuae dicens, Chamum fore valde abjectum ſervum fratrum ſuorum, quod etiam cenſente illuſtri immenſaeque cognitionis viro *Dn. Boyle* ex parte fuit impletum, quando Iſraëlitae, poſteri Semi, ſubjugabant Cananaeos, Chami progeniem, ipſoſque durae ſervituti mancipatos tenebant. Hoc autem de Aethiopibus vix dici poteſt; haec enim gens (*juxta cl. Pechlinum*) in ultimos Africae receſſus velut ocia relegata, ſacris illis & internecinis Iſraëlitarum bellis, quibus tot tamen nationes & ipſi Cananitae in ſervitutem ſunt redacti, intacta coelo ſuo & ſolo fruens tranquille ſemper egit, donec nupero demum ſaeculo diu ſepultae gentes noſtrae etiam plagae oſtendi coeperint; hinc alii his moti argumentis aſſerunt, Aethiopes non tam Canaanis eſſe ſobolem, quam Ludi, filii Mizraim, qui & AEgypto & conterminae Aethiopiae poſteros ſuos impendit: ſed & hae aſſertiones merae ſunt conjecturae, nihil enim certi hic pronunciare licet, quia illae gentes tam diu a communi ſenſu, & annalium memoria fuerunt remotae, ut vix certam iis ſedem, aut habitum vultuſque characterem, ſaltem qui primitivo ſit ſimilis, aſſignare poſſimus. Quod ſi noſtrarum hodie gentium in Europa migrationes tam obſcurae ſunt, ut pauci per commentarios aut originum indices, plurimi conjectura tantum in earum cauſſas ſint adducti, quid mirum, ſi in Africa inexplorato terrae tractu & minus perſpectis gentium hiſtoriis magis hallucinemur. Et quicquid tandē ſit, dato etiam, quod Aethiopes genus ſuum a Canaane repetant, nondum tamen evictum eſt, nigredinem eſſe maledictionis notam, & ſervitutem, cujus tot ſaeculis immunes vixerunt, nuper demum & mercantium avaritia protracti, colore ſignificari. Quae omnia S. Codicis Interpretibus committimus, & ſi plura adhuc deſiderentur; vide ſis *integrum caput nonum tractatus de colore, & habitu Aethiopum, a celeberrimo Pechlino editi.*

§.4. Properamus itaque ad cauſſam phyſicam, non excluſa, ſed praeſuppoſita cauſſa prima & univerſali, viſuri, quibus cauſſis naturalibus Aethiopum nativa nigredo accepta ferenda ſit. Abeunt autem Auctores in tot diverſas ſententias, ut difficile ſit in tanta philoſophantium turba certi quid pronunciare quibus non obſtantibus eam amplexuri ſumus opinionem, quae & experimentis fulta, & ipſi rationi magis conſona ſit; his enim velis inſtructi non tam facile in ſcopulos impingemus, ſed vaſtum hunc oceanum citra naufragii periculum tranſnatabimus. Et ut iter hoc felicius emetiri poſſimus, primo omnium ſententias aequa lance trutinabimus, ut rejectis vilioribus ad veram via magis ſit expedita.

§.5. Occurrit autem primo eorum opinio, qui perſuaſum habent, cauſſam atri hujus coloris in genio loci quaerendam eſſe, quum illud clima quo in AEthiopes vivunt peculiare quid obtineat, & ut aër iſtius loci quem hauriunt, occultam habeat vim corpora humana nigro colore tingendi, ipſique ſemini talem imprimendi characterem, ut nigri quoque generentur infantes; & quis inficiabitur genium loci multum huc conferre; quum alibi vulpes & lepores inſueto plane colore tingantur, prout Olearius in ſuo itinerario enarrat. Verum praeterquam quod cauſſa haec occulta magis ſit, minuſque intelligi poſſit, quam res ipſa quam explicare volunt, eademque facilitate refellatur, qua ab ejuſdem patronis aſſeritur, hoc etiam obſtat, quod ſtante hac aſſertione mutatio aëris coloris mutationem quoque inferre debeat; quum autem videamus Aethiopum colorem adeo conſtantem eſſe, ut nunquam locorum mutatione ab indole ſua degeneret, nunquid enim mutabit Chuſaeus pellem ſuam? ipſi etiam albi diutius eodem in climate viventes nunquam teſte experientia nigreſcant, cauſſam hanc ceu inſufficientem merito rejicimus.

§.6. Sic-

Digitized by Google

§. 6. Sicque ad alteram progredimur ſententiam, quae eorum ſuſtinetur patrocinio, quod quum quotidie obſervarent, meſſorum, ſpicilegorum, aliorumque ruſticolarum, qui maximam dierum aeſtuantium partem ſoli expoſiti tranſigunt, cutem tum faciei tum manuum ita aduri, ut ſi non atro ſaltem fuſco, & ad nigredinem vergente colore tinguntur, in eam devenere opinionem, quod Nigritae, inhabitantes clima valde fervidum, ab aduſtione ſolari atrum colorem quoque contrahant, cui accedit hoc ab *illuſtri Boyle* annotatum, quod Dani aliaeque gentes frigidorum climatum incolae, ipſique etiam Angli, frigus non adeo rigidum experti, paſſim ſint vultu candidiori, quam Hiſpani, Luſitani, aliique Europaei, climatum calidiorum inhabitatores. Verum enim vero, utut hoc argumentum ponderis quid prae ſe ferre videatur, tamen illud magis ſpecioſum eſſe, quam cogens cum *Dn. Boyle* cenſemus frequentiſſima equidem & inveterata eſt opinio, nuper demum reficta, a ſolis ardore cum omnem fuſciditatem tum nigredinem hanc procedere, quum tamen contrarium multis rationibus demonſtrare poſſimus, quas ordine enumerabimus.

§. 7. Deſumimus autem primum argumentum, quo contrarium probaturi ſumus a nigredinis Aethiopum, natura & qualitate, utpote quum illa non ſuperficialis ſit, qualis obſcurus ille ſolet eſſe color, qui per aduſtionem ſolarem inducitur, ſed potius ſub pellicula lateat, & ſub cuticula fuliginis inſtar ſplendeat; ita ut neque calor torridus, neque ſuperficies corporis ſcabra aut ſtrigoſa, ſed pinguis & laevis deprehendatur: hinc nemo aſſerere audebit, cutem Nigritae adeo exuſtam vel torrefactam eſſe a calore ſolis, ut ſucco ſuo omnique humido orbata ligni combuſti inſtar alium colorem induerit. Neque eſt quod regeras, incolas hos in torrida habitare zona, eoſque vivere in climate prae aliis fervidiori, radiiſque ſolaribus perpendicularibus magis expoſito. Quippe talis zona torrida, qualis ab antiquis deſcribitur phyſicis nuſpiam reperitur; hi enim ad ſitum ſolis reſpicientes putabant eam terrae plagam fore inhabitabilem, in quam radii ſolares perpendiculariter inciderent, non attendentes, quod calor ille torridus mille modis a corporibus terreſtribus temperari poſſit. Hoc videmus in maris mediterranei utriuſque accolis, nec non in habitatoribus regni Maroccani; hi enim longe ſunt ſtrigoſiores, & ſicciore cute quam Nigritae, etſi a perpendiculo ſolis longius ſint remoti, quam vel Angolae aut Senegae incolae. Si quis autem roget, quare illa terrae regio, quae a ſole perpendiculari illuſtratur, ſat commoda ſit tum pro hominum tum animalium prole multiplicanda, dicimus hoc a rore eſſe, qui copioſiſſimus ibidem deprehenditur, & plagam hanc valde tolerabilem reddit, nimia antiquorum levitate jam dum damnatam. Egregie & pro more ſolidiſſime hoc deducit ſupra allegatus *celeberrimus Pechlinus: ſunt*, dicit, *meo judicio fluviorum late vagantium nitroſae, hoc eſt frigidae & foecundae aurae; eſt ros ille aëreus mirifice excoctus, pinguis & nocturno illapſu gratus, hoc equidem non ſata tantum ingenti & ſubita ubertate perfundit, ſed hominum quoque & animalium fluxam in illos aeſtu corporaturam tuetur, denſat, & ſpecioſa pinguedine rotundat.*

§. 8. Quod ſi calor corpora incolarum tantopere adureret Nigritae non ſolum ariduram corporis perciperent, ſed inſuper ob ſpirituum & ſucci nutricii abſumtionem valde languidi eſſent, quum tamen contrarium vel in vulgus notum ſit. Sunt enim Nigritae pingues, & laudabili corporis habitu praediti, quod *magnificus Verulamius in ſylva ſylvarum* profitetur: *omnes*, inquit, *Aethiopes carnoſo quidem, ſed inconcinno ſunt habitu corporis craſſiſque labiis. Naſci quoque eos videmus in regionibus aquae, propter fluvios aliaſque cauſſas, abundantibus; Meroë enim metropolis AEgypti amplum lacum accepit longe quoque, ubi Aethiopes vivunt aquis ſcatet, regio circa Capoverde eſt humida, unde & peſti obnoxia, certe putredini.* Inſuper ſummus in ipſis deprehenditur vigor ſpirituum viriumque conſtantia, ut non

ſolum ad Venerem magis ſint proclives, ſed & in labore hoc ſuſtinendo Europaeis fortiores, quod non ſine maxima ſui turpitudine confeſſa eſt Europaea quaedam, libidinis oeſtro adeo abrepta, ut ſui non amplius memor proſtibulum variarum fieret gentium, donec aquis immerſa ad judicis mandatum ſuffocaretur, cujus meminit *Eraſmus Franciſci in theatro hiſtor.*

§. 9. Novum quoque hic nobis ſuggerit ſubſidium ſaepius *laudatus Boyle*, quo ſpecioſi argumenti antea prolati vim eo facilius declinare poſſimus. Si enim calor ille torridus vera cauſſa nigredinis eſſet, tum omnes in ipſa Africa habitatores eſſent Nigritae, quia aequatori aeque propinqui ſunt, ac aliae nationes, quae ſunt Nigritae, quod tamen tam falſum eſt quam falſiſſimum; de quo *Drapperus de terra Nigritarum*. Et quomodo quaeſo poſſent infantes recens nati elapſis aliquot diebus atro hoc colore tingi, qui ſolis calorem torridum nec dum paſſi ſunt, id quod tamen fieri nemo inſiciabitur. Nigritarum infantes, *dicit illuſtr. Boyle*, vix decem dies natos, ſua Infantia non obſtante, eodem, quo parentes illorum, colore ſunt imbuti, quod etiam extra zonam torridam fieri praeſertim in aulis Principum, ubi gentes hae aluntur, quotidie obſervamus.

§. 10. Alterum pro nobis militans argumentum a diverſo ſolis effectu deſumitur, quippe extra omnem dubitationis poſitum eſt aleam, quod ſol non ſolum infuſcet corpora, eaque colore ſubfuſco tingat, ſed quod multa quoque dealbet, prout in ſaxis, craniis humanis, aliiſque innumeris videre eſt. Siquidem, ut ſolis calor modo colliquat, modo indurat, ſic idem ille non unum ſemper colorem adfricat objectis, ſed pro eorum natura nunc nigredinem eamque vel aridam, aut ſucculentam & pinguem, modo albedinem eamque fuſcam, aut niveam. Haec, prolixe deducit nunquam ſine laude nominandus *Pechlinus p. 120. & ſeq.* ſol, dicit, *plurima, obſcura alias & fuſca, in albedinem excoquit, dum rotulentis nitroſiſque particulis per poros ſqualoris tenuius diſtributis obſcuritatem purgat, moxque continuato inſultu una extrahitur. Saxa in terrae penetralibus tenebris, & ſuſcitate cooperta, tunc quum in moles aſſurgunt, & luci exponuntur, nitorem albedinemque mirificam conſequuntur, non aliam ob cauſſam, quam quod humiditas deſuper incumbens, quae aequare corporum ſuperficiem ſolet, radiorum ſolarium impulſibus, & tracta, particulas relinquat ſphaericas, e quarum deinde mutua reflexione candor proficiſcitur.* Hucuſque celeber. Pechlinus. Sed quia inferius plura de vera coloris in genere cauſſa dicturi ſumus, filum abrumpo, & ad aliam de nigredine Aethiopum opinionem conſiderandam propero.

§. 11. Alia enim adhuc reſtat ponderanda circa nigredinem Aethiopum ſententia, quae ipſam imaginationem pro fundamento ponit; haec etenim adeo fortis eſt, ut totum corporis habitum immutare poſſit, quod experta fuit mulier Europaea, quae quum gravida in Aethiopem oculos attẽte quotidie defigeret, tandem enixa eſt infantem ſimili colore tinctum; fides ſit penes Auctorem. Poſſent etiam innumera alia proferri exempla edocentia, quanta vis inſit imaginationi, ſed ne actum agam, unicum ſaltem ex *illuſtri Boyle* adducam, quod prae aliis argumenti hujus ſcopo magis reſpondet. *Narravit mihi pluries*, dicit, *ad modum ingenioſus Medicus, de nobili quadam foemina juvene, ad quam acccerſitus deprehendebat, quod licet illa multum de adverſa valetudine quereretur, tum parum cauſſae appareret vel in corpore, vel ſtatu ejus, unde divinare poſſet invaletudinem ipſius ultra imaginationem exporrigi, ut veritus propinare ei medicinam amicis illius perſuaſerit, ut amoenis quibuſdam itineribus mentem ejus recrearent: in quorum uno quum haec Domina Winifridae virginis fontem inviſeret, & per aliquot temporis ſpacium, utpote pia Romano catholica, in aqua illa ad precibus ibi vacandum, maneret, eſſetque occaſio oculos attente admodum in ſilices illos rubicundos defigendi, qui in fundo hinc illinc ſparſi, magnam eorum conſtituebant partem, qui trans aquam apparebant,*

eſſet-

eſſetque gravida, enixa eſt infantem puellam, cujus alba cutis maculis erat inſtincta, colorem, & magnitudinem lapillorum iſtorum referentibus; cuique puellae licet aliquot jam annos ſupervixerit, dictae tamen maculae tenaciter adhaerent, Quae hiſtoria egregie confirmare videtur ea, quae ſuperius diximus. Verum enim vero, quamvis inficiari nolim,multum hoc in negocio praeſtare poſſe phantaſiam, quod alibi in phyſicis prolixius docetur, tamen dubium eſt in eo, utrum pro cauſſa tali conſtanti & eodem ſemper agente ordine ſola ſufficiat imaginatio, quae alias ceu cauſſa quaedam extraordinaria ipſam impedire poteſt naturam, ut a conſueto ſuo aberret ſcopo.

§. 12. Quibus praelibatis tandem ad veram rationi & experientiae conformem devenimus cauſſam, quam in formalem & materialem dividimus,formalem quod attinet, eam nec in oculis noſtris, nec in ipſis objectis, ſed in certa luminis modificatione quaerimus, quae unice a textura, vel ſuperficie corporis colorati dependet, ut inferius dicetur. Materialem autem nigredinis cauſſam dicimus eſſe membranam quandam reticularem fuliginoſo ſucco impraegnatam, cuticulam inter, & cutim totum corporis habitum inveſtientem, quam ad corporis Aethiopici integritatem pertinere exiſtimamus: hinc impoſſibile eſt,ut nativus iſte color mutetur, niſi ipſa haec fuliginoſa membrana prius a corpore divellatur, quod a variolis hinc inde in nonnullis corporis partibus factum fuiſſe obſervavit ſaepius allegatus *Dn. Boyle*. Haec aſſertio lucem ſuam foeneratur ex anatomia, quippe in cadaverum Nigritarum diſſectione,in qua prae aliis largiſſimam navarunt operam *Piſo & Pechlinus*, ad oculum demonſtratur, latere quid mucoſi vel fuliginoſi ſubter cuticulam, quod ſplendidam hanc corpori conciliet nigredinem.

§. 13. Neque meo quidem judicio peccavero, ſi hac in parte celeberrimo *Malpighio*, ceu *Anteſignano*, & cl. *Pechlino*, ceu oculari teſti, & Nigritae diſſectori exquiſitiſſimo primas deferam, quorum fide & arbitrio merito ſtamus. Ipſe enim *Malpighius* primus fuit, qui in variis animalibus inter cuticulam, & cutim cribroſum quoddam & reticulare corpus obſervavit, occaſione cujus tandem in haec erumpit verba: *ex quo tranſeunter deduco non incongruam forte nigredinis Aethiopum cauſſam; certum enim eſt, ipſis cutim albam eſſe, ſicut eſt cuticula, unde tota nigredo a ſubjecto mucoſo & reticulari corpore ortum trahit*. Poſt hunc manum admovit cl. *Pechlinus*, & reticulare hoc corpus prolixe deſcripſit, cujusquoque verba hic apponere lubet: *eſt ergo*, dicit, *pingue quid & mucoſum, quod utramque membranam molliter diſtinguat, quod in Aethiopiſſa nudis oculis manifeſte contemplati ſumus, in araneata tenuitate nigrum, opacum, & ſi conglobetur, cuticulae nitorem ſpecularem obfuſcans*. Et paulo poſt: *oſtendimus liquido in Aethiopiſſa cutim candidiorem & ſuis illis notis inſignem, quibus alias gaudere Europaeorum cutis ſolet. Quare ſi mucoſa & reticulari fuligine cuticulam orbarem natura diaphanam, & mox imponerem cuti emerſit continuo albedo illa in Europaeis ſic ſatis ſpectata, quin haud illepida erat rei ſacies, quando hinc inde abraſa membranula nigra variegatur reſulſit, & bicolor habitus, ſicut eſſe ovium ſolet, aut canum, ubi ad cutim tondentur.* Ex quibus nunc liquido conſtat,nigredinis in Nigritis materiale fundamentum eſſe corpusquoddam organicum, tenue, mucoſum, membraneum, reticulare, pingui & fuliginoſo ſucco perfuſum, cuticulam inter & cutim repoſitum, & candorem cutis per cuticulam alias relucentem opaca nigredine infuſcans, tunicae uvae oculi fere per omnia ſimile. Cujus corporis ſuperficiem infinitis ſcrobiculis praeditam eſſe exiſtimo, a quibus radii luminares in eam incidentes maximam partem abſorbentur, pauciores vero reflectuntur, in qua vera nigredinis ratio formalis conſiſtit: hinc dari poteſt ratio, quare veſtimenta nigra magis calefaciant, quam alba, quare etiam corpora nigra citius ad virium cauſticum accendi poſſint, quam alia, nempe quia nigra omnem calorem & ſuſcipiunt, & ſuſceptum fovent.

Digitized by Google

tum idearum aliqualem infert mutationem: etſi enim centrales eodem adhuc evolvantur modo, tamen ſuperficiales nunc ſe aliter explicant, ut nova non ſolum pars organica ſubter cuticulam ipſi cuti adnaſcatur, ſed & in corporis ambitu praeſertim labiorum & narium corticibus novus quidam & a communi conformatione recedens habitus inducatur, quo habitu cum nigro colore Nigritae ab aliis gentibus diſtinguuntur. Sed haec forte non uſque adeo ſatisfacient ut non aliqui remaneant ſcrupuli, quibus ſi non eximendis ſaltem aequius ferendis hoc conveniet remedium ex Lucretio deſumtum.

Multa tegit ſacro involucra natura nec ullis,
Fas eſt ſcire quidem mortalibus omnia. Multa
Admirare modo, nec non venerare; nec illa
Inquires, quae ſunt arcanis proxima, namque
In manibus quae ſunt, haec nos vix ſcire putandum;
Eſt procul a nobis adeo praeſentia veri.

§. 19. Objici adhuc poſſet, nigredinis cauſſam non poſſe a membrana tali peculiari dependere, quia Aethiopum infantes non naſcuntur nigri, ſed elapſis aliquot diebus demum tales fiunt; quum enim *Illuſtris Boyle* ſolertem quendam amicum ſuum ſciſcitatus eſſet, qui plures quam trecentos AEthiopes tam faeminas, quam mares in America ad colendum agros ſuos alebat, eorumne infantes nigri in lucem ederentur, reſpondit; non ſic edi, ſed prodire eodem fere cum Europaeis colore ſubrubenti, & poſt aliquot demum dies nigreſcere. Confirmatur hoc apud eundem teſtimonio *Andreae Battoli*, quia a Luſitanis captivus Angolam miſſus, ibi & in regionibus vicinis octodecim fere annos partim captivi, partim gubernatoris navium, partim militis vitam egit; factaque Africani regni *Congo* dicti, a Nigritis habitati, mentione, haec habet: infantes in hac regione albi naſcuntur, coloremque intra biduum cum nigro commutant. Sic Luſitani, regni *Congo* incolae, liberos interdum ex Aethiopiſſis ſuſcipiunt, ac ſaepius patres decipiuntur, rati quando infans editur, prolem eſſe ſuam; & intra biduum filius filiave Nigritae deprehenditur, quod Luſitanos aegerrime habet. Verum reſpondemus ad hanc objectionem, colorem illum ſubrubicundum a nimia ſuboriri humiditate, ſive liquoris ſeroſi cutim inter, & cuticulam abundantia, cui infans in utero materno innatat, quo aliquot dierum ſpacio diſſipato color ſive candidus ſive niger ſe magis prodit, antea ob humoris copiam abſconditus.

§. 18. Pro coronide nunc repetimus, colorem a luminis modificatione motuumque globulorũ ſecundi elementi varietate dependere, in ipſis autẽ objectis coloratis ſolam ſuperficiem vel texturam iſtas inſtituere modificationes. Quae quum jam alia ſit in Nigritis quam Europaeis, radios luminares, aliter quoque excipit, nec eos eo quo cutis Europaeorum modo, & ordine ad oculos remittit, unde ſenſus coloris nigri in nobis producitur. Hinc nigerrima ſunt corpora, quae luminis motum extinguunt, quod in panno ſericeo videre eſt, quum enim exigua filamenta ſericea valde hiſpida ſint, omnimodaque aſperitate donata, ſi per microſcopium ea intuearis, radios luminares vel abſorbens, vel eos alio remittunt, quam ad locum in quo verſamur, unde ſumma illa nigredo.

§. 19. Rejicimus etiam vulgatam illam coloris diviſionem in verum ſive realem, & in falſum ſive apparentem, quum omnis color ſit verus, etſi ſingulis etiam momentis aliter atque aliter appareat; qui enim his coloribus nullam realitatem ineſſe exiſtimant veram naturam colorum ignorant, nam exempla a collo columbae vel cauda pavonis vel etiam priſmate vitreo nec non aulaeis vel apoteleſmatis deſumta noſtram hypotheſin non ſolum non evertunt, ſed etiam illuſtrant, imo

magis

Digitized by Google

magis confirmant, colores nihil aliud eſſe extra nos, quam luminis modificationes. Quod enim uſus ſcholae obtinuit, colores alios eſſe reales alios duntaxat apparentes & quaſi umbratiles, id nullo ſolidiore nititur fundamento; quum tota coloris natura in hoc poſita ſit, ut appareat & viſibilis fiat. Quaſi vero objectum, quod ſenſum realiter afficit & movet, non ſit quid reale, atque in rerum natura non exiſtat. Nonne iridis colores, quos inter apparentes recenſent, ſuas imagines in ſpecula tranſmittunt; quid igitur obſtat, quominus inter veros colores numerentur. Profecto quum objectum viſus proprium ſit color; neque ullum diſcrimen inter veros & apparentes animadvertat; quumque facultas circa proprium objectum falli non poſſit, optime concluditur, omnes colores ejuſdem eſſe conditionis; ſed manum de tabula.

DISPUTATIO XXXII.

Sequuntur

COLLEGII PRACTICI DISPUTATIONES TREDECIM.

I. *DE FEBRIBUS IN GENERE.*

I. DOctrina de febribus difficultatum caligine involuta nunquam pro dignitate tractari poterit, niſi inveterata quaedam excutiantur praejudicia, & verae phyſicae dogmata tot Neotericorum rationibus, & experimentis confirmata vocentur in ſubſidium.

II. Falſum equidem eſt, ſanguinem ex quatuor componi humoribus, cui vel ſexcenta ineſſe jam dudum nos docuit *Cous*.

III. Et quae de calido innato decantatoque humido primigenio ſeu radicali, de ſanguinis intemperie calida, ejuſque privata nunc in majoribus nunc minoribus vaſis putredine veluti baſis, & fundamentum prudentiae Medicae ſupponuntur, vel inania ſunt figmenta, vel ſaltem effecta & producta, quae male pro cauſſis obtruduntur.

IV. Hinc operae precium erit, ut animum aliter praepares, eumque rationibus phaenomenon quotidie extra nos occurrentium imbuas: qualia ſunt variorum liquorum fermentationes: foeni recentis incaleſcentia: calcis vivae aſperſa aqua ebullitio: caloris & luminis effectus aliaque varia, quibus neglectis facile deficies in explicandis phaenomenis intra nos apparentibus. Quod ſi hoc recuſes, audi quaeſo Doctiſſ. *Maxvellum*, Medicum Anglum, ita te alloquentem. Si philoſophiam tantum vulgarem in ſcholis edoctam cognoveris, & ſi Medicus *Galenum* tantum ſciveris a lectione quaeſo hujus tractatus abſtine, quia nec illum intelligere, nec de eo judicium ferre aptus es. Tibi ſophiſmata ſufficient, philologia placet, de impoſſibilibus & chimaeris diſputare gaudes, ab his ego abſtinui.

V. Itaque ſemel pro ſemper notamus, ſanguinem noſtrum tam diu ſub exactae miſtionis vinculo detineri, quamdiu partes illae indefinitae eum componentes, quales forte ſunt quae vinum, & lac conſtituunt, ita ſe mutuo tangunt, ut materia aetherea omnia replens intervalla juſtam earum agitationem conſervare poſſit, deſtrui vero hoc vinculum, nuncque plus minus relaxari, quoties alia interſtitia peregrinique pori inter partes fluidas formantur; inde tot prodeunt febres, inordinatique humorum motus, & fermentationes.

VI. Si enim nihil movetur a ſe ipſo, omniſque motus eſt ab alio, non videmus quo-

modo per ſola corpuſcula activa, ſal, ſulphur volo & ſpiritus, apparentiae explicari poſſint, niſi quis nobiſcum agnoſcat, omnium particularum ſanguinem conſtituentium motum eſſe a materia Mundi ſubtiliſſima, minima etiam interſtitia omnesque poros intelligibiles replente, variaque corpuſcula variis motibus exagitante:

VII. Deinde non cogitandum ſanguinem qua ſanguinem nutrire, vel ex arteriis ſub forma ſanguinis in partes ſolidas egredi, ſic enim eſſet ſanguis extravaſatus brevi in cadaveroſum degenerans. Sed hujus loco per poros tunicarum egredi arteriis particulas chyloſas, gummoſas, & ſeroſas, ſuccum nutricium conſtituentes, ſub lymphae forma per vaſa lymphatica novo a ſpiritibus animalibus accepto vigore cordi denuo inferendum.

VIII. Quibus hoc addendum, animam de inſuetis ſaltem fibrillarum motibus judicare. Hinc quamvis fibrae partibus fluidis ſub roris, vel vaporis forma minima ipſarum interſtitia perfluentibus innatantes ſemper ſint in motu quodam tremulo, nulla tamen propterea vel caloris, vel frigoris, &c. idea concipitur, ſed tunc demum, quando hic motus vel augetur, vel imminuitur.

IX. His accenſendum, ſanguinem cum vino commune habere, ut hoc vel illo anni tempore plus exagitetur, quam alio.

X. Quibus praemiſsis ſtatuimus, omnium febrium eſſentiam & rationem formalem in turbata ſanguinis miſtione conſiſtere.

XI. Non enim omne quod ſanguini immiſcetur, ſtatim producit febrem, ſed ſaltem illud, quod eſt naturae fermentativae, ut loquitur *Williſius*, hoc eſt, quod ſanguinis turbat miſtionem.

XII. Poteſt tale fermentum febrile ab omnibus partibus cordi per vaſa lymphatica communicari, in ejuſdem thalamis ſanguinis miſtionem turbare, quod in vulneribus, bubonibus, & ulceribus obſervamus quotidie.

XIII. Ut plurimum tamen ortum trahit ex aëre peregrinis corpuſculis contaminato: cibi & potus vitioſa adminiſtratione: intermiſſa conſueta aliqua evacuatione, vel animi affectibus.

XIV. Differentiae febrium deſumuntur a tempore acceſsionis, fermentationis gradu, & diuturnitate et miſtionis plus vel minus turbatione. Suntque vel continuae, vel intermittentes: putridae, vel non putridae: benignae, vel malignae: ſymptomaticae, vel eſſentiales.

XV. Pulſus praeter naturam frequens ſemper indicat febrem.

XVI. Curatio abſolvitur fermenti excuſsione, miſtionis turbatae reſtitutione, & ſymptomatum urgentium mitigatione.

XVII. Venaeſectio non ſemper prodeſt, ſed ſaepius ſanguinem magis turbat. Immo praeſervationis gratia frequentius adminiſtrata febribus fores aperit.

XVIII. Purgantia cacochymiae medentur. Omnium optime turbatam miſtionem emendant ſudorifera; quibus omiſsis nunquam ſine recidivae metu febres curantur.

XIX. Si ad aetatem ſenilem uſque nil niſi lac ſumeremus, & tunc demum vinum, nunquam vel rarius febricitaremus.

2.

DE FEBRIBUS IN SPECIE.

I. PRaemittimus cum *cl. Riverio* febres ſimplices, ſolo forte gradu a putridis differentes: quo enim major erit miſtionis ſanguinis turbatio, eo majorem dicemus adeſſe ſanguinis putredinem, quam & in ipſis peſtilentialibus in ſummo conſtitutam gradu agnoſcimus.

II. Gradu iterum differt a ſynocha non putrida ephemera, eſtque unius diei febris, illa plurium, & non raro ad ſeptimum ſe extendit. Quod ſi imperite tractentur, in putridam facile degenerant.

II. Oriuntur quando ob crapulam, venerem nimiam, animi paſsiones, exercitia vehementia, vigilias, potus frigidi copiam, inſenſibilis tranſpirationis denegationem, lactis, aut puris generationem ſanguinis miſtio plus minus turbatur.

IV. Signa diagnoſtica ſunt calor ad tactum mitis, quia motus fibrillarum tremulus a particulis fluidis non uſque adeo augetur: dolor capitis minus vehemens, ob minorem ſanguinis intemperiem, nec non particularum rigidarum inopiam, & debilem fermentationem: pulſus magnus & aequalis, quia ſanguis in corde aequaliter rareſcit, frequens tamen, quia ob auctam fermentationem cito elabitur & illabitur, unde aliqualis reſpirandi difficultas, & pectoris anguſtia.

V. Prognoſis ſalutem promittit, ſi aeger, adſtantes & Medicus rem bene agant.

VI. Curatio inchoanda eſt clyſteris injectione: poſt in ſynocha ſanguis parce extrahendus: tandem benigniora antifebrilia corpus citra magnam ſanguinis agitationem ad ſudores diſponentia per intervalla erunt propinanda, ſi inſimul etiam foris nimiae fermentationi limites ponantur. His ſcopis ſatisfaciunt aquae febrifugae, emulſiones ex ſemin. frigidis. Julepi ex decoct. hord. cum raſura cor. cer. & tamarindis parati, & tinct. refrigerante acidulati. Lapis prunellae a Riverio tantopere commendatus: pulveres teſtacei, antimon. diaphoreticum, epithemata pro hepate, corde & pulſibus.

VII. Galenus jubet, ſanguinem ad animi deliquium mittere, & aquam frigidam in tanta exhibere copia, ut aeger palleſcat, tremat, & toto corpore refrigeretur. Verum enim vero, quum haec remedia non vacent periculo ea ceu Medico cordato indigna cum *cl. Riverio* praeſcribimus.

VIII. Quando latex aquoſus in ſanguine diſperditur, quod a pluribus fieri poteſt cauſſis, acquirit ſanguis intemperiem acrem & fermentativam, unde febris hectica ortum ſuum trahit.

IX. Solet autem hectica plerumque ſequi alias febres non bene curatas, & purulentam aliquam inflammationem in quadam parte ſive ignobiliori, & occulta, ſive nobiliori & manifeſta poſt ſe relinquentes. Quum vero humores circulantes iſtam partem continuo permeent, peregrinam hauriunt materiam, ſanguinis miſtionem in corde turbantem, ipſique intemperiem acrem inducentem, adeo ut omnem hecticam quodammodo ſymptomaticam eſſe dicere poſſimus: ſi enim pus e pulmonibus exulceratis, vel ex parte quadam vulnerata per vaſa lymphatica ad cor delatum, hecticam producit, idem hoc fieri poſſe, ſi in interiori aliqua etiam ignota parte humor lateat purulentus, quis inficiabitur?

X. Tres febris hujus ponuntur gradus. In primo alteratio cum extenuatione adeo levis, ut vix a Medico, vel etiam aegrotante obſervetur, ſicque perit interea momentum temporis curationi aptiſſimum. In ſecundo gradu caput magis exſerit, ſeſeque prodit una vel altera poſt cibum aſſumtum elapſa hora calor, in malis, & manuum volis magis ſenſibilis. In tertio gradu hectica facile cognoſcitur, ſed difficillime curatur, tunc enim phaenomena latius ſe explicant, & ex facie Hippocratica, urina oleaginoſa, ſudoribus nocturnis, calore continuo, & prout vocatur habituali certiora legi poſſunt ſigna.

XI. Calor poſt aſſumtum cibum tribus praeter propter elapſis horis intenditur, qui eo tempore pervenit ad cordis ventriculos chylus antea in ventriculo non bene miſtus, alios ſanguini concilians poros.

XII. Corpus ad maciem redigitur tantam, ut caro vix oſſibus haereat, quoniam ſingulis arteriarum pulſibus acres & rigidae particulae loco flexibilium & gummo-

ſarum

ſarum e poris earundem egrediuntur in nutriendarum partium tubulos, quae nequaquam aptae natae ſunt ad nutriendum, ſed ad corrodendum.

XIII. In curatione cathartica, & venaſectio cane pejus fugienda.

XIV. Omne enim ferunt punctum, quae ſanguinem dulcificant, & acrem ejus corrigunt intemperiem, atque internam ſanant exulcerationem, quod deſtillata & decocta, aliaque juſcula reſtaurantia ex ſanguine porcino, hepate, pulmonibus, & corde vituli, canceris, limacibus, ranis, paſſulis, & herbis humectantibus parata praeſtare queunt.

XV. Quibus omnibus palmam eripit lac muliebre mature in uſum vocatum, ſi ex uberibus ſugatur, quod vel centies vidi. Sin hoc non placeat, elige aſininum: interim ab omni alio cibo, & potu abſtinendum, alias oleum, & operam perdes.

XVI. Alvi fluxus ſingulis fere momentis habenda eſt ratio, quo urgentiſsimo omniumque nocentiſsimo ſymptomati mature obviam ire poſsis.

XVII. An decantatum Poterii antihecticum famam ſuſtineat, hactenus nec credidi, nec credere potui. Si enim quid ſingulare habet, latet id profecto in virtute concentrandi acidum.

FINIS.

3.

DE FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS.

I. Quae febres certis temporum intervallis recurrunt, & ad plenariam ἀπυρεξίαν deveniunt, intermittentes vocantur. Ut quotidiana intermittens. Tertiana intermittens. Quartana intermittens.

II. Solent hae febres ſtatis adeo temporibus, ut plurimum ſuas repetere periodos, ut automaton horologicum vix exactius horas metiri poſsit. Cujus myſterii cauſſa, ut opinor, quaerenda eſt in tubuli obſtructi capacitate, & materiae febrilis maturatione.

III. Nam vitioſus quidam humor primum in tubulo partis alicujus ſolidae vel etiam in pluribus colligitur, eoſque obſtruit, poſt ob motam naturam fermentativam acquirit, & turgeſcens praeterfluentibus humoribus miſcetur, & ad cor deducitur, ubi cum ſanguine miſceri neſcius primo frigus & rigorem, poſt ligni viridis inſtar in apertam erumpit flammam, & effervеſcentiam valde auget cum intenſiſsimo totius corporis calore, tam diu durante, donec fermentum hoc penitus vel ſubigatur, vel excutiatur.

IV. Aſt quum interea nova materia aequali menſura hunc focum ingrediatur, in quo fermenti portio remaſerat (nam quo ſemel eſt imbuta recens ſervabit odorem teſta diu) ſimilem vim fermentativam acquirit, ſanguinis motui naturali plane contrariam, ſicque aequali horarum ſpacio acceſsionem febrilem inducit, & etiam periodum abſolvit.

V. Quo autem humor magis mobilis eſt, eo facilius ad maturitatem pervenit. Hinc pituita ſingulis movetur diebus, & quotidianam, bilis alternis, & tertianam, melancholia autem quarto demum die, & quartanam producit.

VI. Paroxyſmi cum frigore & rigore accedunt, quum enim anima rigorem a frigore ſaepius perceperit, jam juxta conſuetudinem judicans frigoris ideam iterum concipit, quod revera non ſemper adeſt, alias vel ſolo igne tolli poſſet. Inducitur autem rigor a ſanguinis particulis acidis ex arteriarum poris loco chyloſarum ob debilem ſanguinis fermentationem & turbatam miſtionem in tubulos partium nervoſarum, & membranoſarum egredientibus.

VII. Cauſſa febrium quaerenda in vitioſa ſex rerum non naturalium vel adminiſtratione vel qualitate.

VIII. Nonnunquam certa materia aetherea humorem deliteſcentem excutit, & ſanguinem ad inordinatos motus recipiendos diſponit, quod in intermittentibus malignis, & contagioſis videmus.

IX. In curatione totum myſterium in certae alicujus circumſtantiae obſervatione conſiſtit. Qui capit capiat.

X. Empytici nonnunquam fortiori exhibito emetico famam praeſcindunt Medico. Nulli tamen Auctor ero, ut fortioribus remediis febres intermittentes curari poſſe perſuaſum habeat. Ego mille curavi febricitantes, neque forte centeſimo vehementius catharticum vel emeticum propinavi.

XI. In quotidiana vina medicata valde proſunt, ſi purgantibus ſpecifica amara addantur.

XII. Venaeſectio prudenter inſtituta inſtar ſpecifici alicujus febrifugi inſtantem paroxyſmum tollere poteſt.

XIII. Ad ſpecifica nunquam niſi praemiſſis univerſalibus confugiendum, ne doloſam videamur inſtituere medicinam, & ulceri cavo moxque denuo erupturo cicatricem inducamus, prout loquitur *cl.Williſius.*

XIV. Tertianae focus ut plurimum eſt in hepate.

XV. In juvenibus ſaepius facile curatur. In ſenibus autem vel vitae filum abrumpit, vel ſaltem difficilius curatur. Semper quantum poſſibile opera eſt danda, ut non degeneret in hecticam vel phthiſin.

XVI. Curatio blandiori cathartico in die intermiſſionis auſpicanda. Dein ſpecificis, & mitioribus diaphoreticis agendum, inter quae laudem merentur arcanum duplicatum, ſal *Sylvii*, ſpiritus ſalis armoniaci temperatus, ſpecificum febrile *Crollii*, pulvis e teſtis concharum recens, alumen cum pipere, aqua febrifuga, &c. Quibus omnibus palmam eripere videtur febrifugum *celeberrimi Craanen.*

XVII. Mulierculae noſtrae inter externa commendant emplaſtra ex terebinthina, & ſemine ſantonici, carpis manuum applicanda, ut & cataplaſma ex allio, ſale, croco & aceto digito annulari imponendum,

XVIII. Diaeta ſit tenuis. Vitentur juſcula carnea carnes & vinum.

XIX. Si in diverſis tubulis diverſo tempore fiat obſtructio ab humore bilioſo; poteſt inde fieri tertiana duplex, quam praeter quotidianam dari ſtatuimus.

XX. Quod ſi bili pituita miſceatur, & ſanguinis intemperies viſcida concurrat, oritur, notha.

XXI. In quartana volatiliſantibus plus proficimus, quam purgantibus, quae facilius in cachexiam, hydropem aut ſcorbutum aegrum praecipitant. Praerogativam autem obtinet ſpiritus ſalis armoniaci volatilis ſalſus. Conducunt quoque chalybeata, & acidulae.

XXII. Accuſamus hic ſanguinis intemperiem foeculentam, & tartaream.

XXIII. Dolor artuum lancinativus provenit ab acido.

XXIV. Quartana ut plurimum in autumno invadit, & in vere curatur.

XXV. Soli & aëris mutatio curat ſaepius, quod non curat medicina.

XXVI. Crapula ex vino generoſo vel malvatico nonnunquam praeter omnem exſpectationem hanc febrem radicitus exſtirpavit.

DE

DE SYNOCHA PUTRIDA, CAUSONE, TERTIANA, CONTINUA, ALIISQUE FEBRIBUS CONTINUIS PUTRIDIS.

I. QUando humor quidam fermentativa praeditus qualitate motui, & miſtioni ſanguinis plane contraria e ſuo foco in quo colligitur continuo veluti e minera cordi ſuggeritur, vel ſaltem antequam totalis adſit ἀπυρεξία, priorque portio materiae febrilis nondum penitus attenuata, & a ſanguine ſubacta vel etiam foras eliminata ſit, ad ſanguinem cum humoribus circulantibus defertur, febris producitur continua periodica. Quod ſi ſanguis ſponte, levi ſorte hinc inde nacta occaſione efferveſcat, & ejus partes in inordinatos cieantur motus, ut intra plures dies vix ad priſtinum ingenium reduci poſſint, febrem continuam eamque ob nimiam ſanguinis miſtionis turbationem, & inde pendentium graviorum ſymptomatum colluviem putridam adeſſe dicemus. In quibus eſſentialis, ſi quae eſt, continuarum ab intermittentibus conſiſtit differentia.

II. Unde variae prodeunt ſpecies. Si enim calor valde fuerit intenſus, aequaliter durans toto morbi decurſu, cum ſiti inextinguibili, erit cauſus ſeu febris ardens. Quod ſi nec ſitis nec calor adeo urgeant, interim cum rigore febris invaſerit, & in principio ſymptomata mitiora appareant, poſt in augmento morbi incrementum capeſſant, & ad criticam evacuationem ſeſe componat morbus, erit ſynocha putrida in ſpecie ſic dicta, gradu a cauſone differens. Sin vero certis horarum intervallis exacerbationes caloris obſerventur, aliam ſortietur febris denominationem, eritque pro varietate humoris, & acceſſionis vel quotidiana continua, quae frequentior: vel quartana continua, quae rariſſima eſt. Quando autem febrem inflammatio vel praecedit, vel ſequitur, quod frequentius ſit, oriuntur inde febres ſymptomaticae vulgo dictae, quae a parte inflammata ſuas accipiunt denominationes, ver. gr. pleuritis, peripneumonia, phrenitis, angina &c.

III. Cauſſa quaerenda in humore vitioſo, qualiſcunque ille nunc ſit, poros habens poris ſanguinis plane contrario, qui generatur talis ex διαπνοῇ impedita, aëris vitio vini generoſi abuſu, nimia aquae voracitate. A quibus cauſſis ~~fores aperiuntur ſali volatili oleoſo, ut cum acido, ob turbatam miſtionem mani~~ feſtius ſe explicante, tanto cum impetu congrediatur, & ejuſmodi calorem plus minus intenſum producat.

IV. His in febribus ſolet natura criſin moliri, quae ob peculiarem ſanguinis, & humoris putreſcentis conditionem nunc citius, nunc tardius inſtituitur, quo termino exprimimus clare, & ſatis perſpicue, quicquid cognitionem medicam requiri videtur.

V. Quo autem citius urina redditur coloris nonnihil remiſſionis cum mediocri conſiſtentia, & ſedimento ſponte ſubſidente, eo brevior erit morbus, & ſalutari judicabitur criſi.

VI. Urina turbida nullum deponens ſedimentum magnam humorum turbationem, & confuſionem indicat.

VII. Quo urina rubicundior & tenuior, eo pejor.

VIII. Pulſus debilis dubii eventus praenuncium. Intermittens, niſi ſimul valde debilis ſit, non ſemper exitioſus.

IX. Pulſus bonus, magnus nempe & aequalis, cum ſymptomatum ingraveſcen-

Digitized by Google

ſcentia, & pravitate melior eſt & tutior, quam debilis cum ſymptomatis mitioribus; hic enim ſaepe fuit funeſtus.

X. Autumnales continuae magis periculoſae ſunt quam vernales: in illis poſt declinationem ſemper purgandum ob recidivae metum in his ſuperſedere potes; quod enim illic facit medicina, hic praeſtat aether.

XI. In principio, primo nempe & ſecundo die, ſi quid movendum vides, move, purga, ſeca. Inter purgantia locum ſibi vendicant non poſtremum infuſa laxativa: ipſa quoque emetica prudenter exhibita graviora avertunt ſymptomata.

XII. Clyſteres in juvenili corpore valde conveniunt, praeſertim in morbi principio. In ſenibus minus tuti ſunt. Inſtante criſi & morbo declinante nocent.

XIII. Alterantia ſunt ſpiritus acidi minerales diaphoretica tutiora, miſtura de tribus, ſpiritus cor. cervi aliaque apud practicos obvia.

XIV. Qui ſtatim ad cardiaca veluti ſacram anchoram confugiunt, aegrum in ſummum praecipitant periculum, & ſcopulo imprudentiae allidunt.

XV. De narcoticis idem eſto judicium, in principio & ſtatu nocent, in augmento vix ſine periculo conceduntur, tutius poſt diem undecimum, vel decimum quartum dari queunt.

XVI. Non raro ſanguis his in febribus malignam acquirit intemperiem, quae ordinariam medendi methodum ſi non immutat, ſaltem flectit, praeprimis quoad purgantia, & venae ſectionem. Hinc pulſus etiam in principio morbi accurate explorandus. Si enim citatior ſit, non audeo ſuadere catharticum. Si pulſus humilis vel depreſſus, ipſa diaphoretica praeſertim potentiora ſuſpecta ſunt, quo in caſu cardiacis temperatioribus naturae alacriter ſuccurendum erit.

XVII. Symptomatum febres has comitantium mature habenda eſt ratio, qualia ſunt alvi fluxus, vigiliae ſitis aliaque liquori tam vitali, quam animali infeſta.

XVIII. Accidit interdum, ut febri etiam curata vires nihilominus valde attritae ſint, & extrema remaneat debilitas, quo in caſu *Sydenham* adoleſcentuli vivum vegetumque calorem commendat, quem aegrotanti applicare jubet, propriaque experientia confirmat, aegros valde hoc remedio corroborari, naturamque debilem juvari, ut ſemet a materiae ſecernendae eliminandaeque reliquiis exoneret. Addit quod calor hic humano generi congener, tum ſimul blandus, humidus, aequalis perennisque ſit. Sed plura pagellae non capiunt.

DE FEBRIBUS MALIGNIS PESTE VARIOLIS, ET MORBILLIS.

Theſis Prima.

Febrium malignarum genius ex ſymptomatum gravitate & colluvie, funerum frequentia contagii vi colligitur, e quibus harum febrium latitudo variique malignitatis gradus facile evinci poſſunt. Ut enim in vino & lacte varios turbatae miſtionis gradus obſervamus quotidie, ita partes ſanguinem componentes plus minus a ſe invicem ſecedentes, inſignem malignitatis conſtituunt latitudinem.

II. Atque adeo major erit malignitas, quo major particularum ſeceſſio, & diſ-

ſocia-

Digitized by Google

ſociatio, cujus extremus gradus eſt ſeminalis craſis everſio, & deſtructio, & in peſte terminatur.

III. Solent enim hae febres a peculiari quadam ſymptomatum conditione nonnullisque accidentibus aliis peculiaria ſortiri numina. Symptomata ſolito graviora citra cauſſam manifeſtam febrem faciunt ſimpliciter malignam; ſi exanthemata ſeu maculae appareant, erit petechialis; quod ſi calor non adeo intenſus dolor interini capitis ſit vehementiſſimus cum delirio, ſomnolentia & linguae ariditate, Caſtrenſis ſeu Ungarica dici meretur. Sin denique plures febri, gravioribus ſtipata ſymptomatis, in una domo, oppido vel vico corripiantur, qua plures intereant quam liberentur, maculae lividae, vibices, ſtygmata vel poſt mortem vel paullo ante obitum appareant, febris erit peſtilentialis, a qua bubonibus, & anthracibus ſaltem diſtinguitur peſtis, quae eſt morbus epidemius, contagioſus, acutiſſimus, & pernicioſiſſimus exanthematum, bubonum, carbunculorum aliorumque ſaeviſſimorum ſymptomatum ſatellitio ſtipatus.

IV. Cauſſa eſt miaſma putredinale vel venenum peſtilentiale plus minus acre & volatile, quod ex particulis rigidis, acutis, gladiolorum inſtar pungentibus, & continuum ſolventibus componitur. Demonſtrari id poſſe confidimus, ſi quis venenorum deſcriptionem a priori addiſcat a Philoſophorum phoſphoro *Renato des Cartes*; dein veneni peſtilentialis effectus attente conſideret. Quid enim quaeſo ex pruritu illo ſaepius valde moleſto in loco ubi bubones, & anthraces exoriuntur, quid ex ſubſequente excoriatione aliter arguere licet, quam particulas eo verſus motas rigidam eſſe, non molles nec flexiles, deinde praeter rigiditatem ſimul acutas eſſe, non obtuſas; in viſceribus interioribus res magis fit conſpicua, dum *Helmontius* ventriculum triplici reperit pertuſum eſchara in peſte, qualiter olim viderat ſtomachum ancillae perforatum, quae volens biberat arſenicum: & celeberrimus *Bartholinus* in cadavere febri maligna extincto vidit viſcera nigricantia eroſa & ſphacelata, ut ſine ruptura attrectari nequiverint. Ipſa quoque alexipharmaca ſi reſpiciamus, digito quaſi oſtendent, hanc & non aliam eſſe corpuſculorum arſenicalium figuram. Vide ſis collegii publici diſputationem ultimam.

V. Habet venenum iſtud peſtilentiale natales ſuos ut plurimum in telluris gremio, inde ab extraordinario ſolis calore, vel praevio terrae motu ab igne ſubterraneo ſub minutiſſimarum atomorum forma ad ſuperficiem uſque attollitur, & in itinere cum aliis ramentis ſubterraneis concreſcens nunc mitius nunc potentius factum in ſublime rapitur, & intra aëris poros ſuſceptum longe lateque diſtribuitur.

VI. Miaſmata e ſtagnis, locis uliginoſis, ſpeluncis tenebricoſis & cadaveribus quotidie exſpirari nemo ibit inficias, unde ſi non peſtis, ſaltem aliae febres malignae ſua capiunt primordia. In caſtris & militum contuberniis ob ſqualorem, & effluviorum varie inter ſe concreſcentium, & colluctantium copiam nonnunquam infelix hic editur partus. Quae cauſſae ſi conjungantur, & corpora noſtra ob annonae caritatem, terrorem vel moeſtitiam varias ſubeant alterationes, malum creſcit eundo, & potentius redditur.

VII. Propagatur malignitas per contagium, cujus indolem elegantiſſimis exprimit pro more ſuo terminis *Helmontius*: dum illud gas monſtroſum, fracidum, peſtilentiale, vel fracedinem cadaveroſam in ſuo tractatu, *tumulus peſtis* inſcripto, nominat. Revera enim eſt gas arſenicale, e corpore peſtifero exſpiratum, quod priſtinam ſuam indolem longo temporis tractu illibatam ſervare, & tandem qua data porta corpus ingredi poteſt. Sicut pes ſui in terra relinquit veſtigium, ut canis odore Heri ſui ſemitam ſequi poſſit, vel ferae per gramina currentes quaqua verſum ſpargunt effluvia aliquot dierum ſpacio indelebilia, eundem in modum [illegible] corrupti auram venenatam ſpirant, quae ab adſtantibus hauſta funeſta ob[illegible]

Si

Digitized by Google

ti mumialis ſymboli ſationem brevi ludit dramata.

VIII. Quod autem plures malignam captent auram, neque tamen omnes peſte ſtatim corripiantur, meo quidem judicio ex ſanguinis diverſa facie, motu nempe & miſtione, deducendum: poſſunt enim hoc in ſubjecto ejuſmodi particulae obviam ire veneno peſtilentiali, ut ipſis aſſociatum ſtatim in tertium mutetur, dum e contra in alio ob aliorum corpuſculorum concretionem venenum novas quaſi nanciſcitur vires & eundo creſcit, quemadmodum ſimilem metamorphoſin in mercurii ſublimati, praecipitati, dulcificati reſuſcitati praeparatione in chymicis quotidie cernimus.

IX. A ſeceſſione particularum, ſanguinem conſtituentium, & hinc inde reſtagnantium, hinc varia producuntur ſymptomata. Bubones erumpunt in adenibus, quia pori in glanduloſis partibus magis obliqui, & forte minores ſunt, quam in partibus membranoſis, & carnoſis. Carbunculi in partibus carnoſis, vel membranoſis apparent ob vim eſcharoticam, dum materia fulminis inſtar partes nonnullas tranſeundo earum ſiderationem poſt ſe relinquit. Dolor capitis a roſione, convulſio a ſpirituum animalium ἀταξία, ſopor vero ab eorundem craſſitie vel paucitate oritur. Linguae ſiccitas partim a denegata humorum circulatione. Reſpiratio a ſanguine grumoſo circa praecordia redditur difficilior. Ἀνορεξία eſt a fermenti deſtructione. Alvi fluxus a ſanguinis turbatione, bilis acrimonia, & chyli putrilagine producitur. Maculae fiunt, quando vaſcula capillaria hinc inde confringuntur, & ſanguis guttulatim ſubter cutem reſtagnat, quae rubrae manent, quamdiu partes fluidae & valde mobiles erunt, ſin hae evaneſcant ſolis craſſioribus remanentibus erunt nigrae vel lividae.

X. Aura haec venenata per inſpirationem attracta ſubit nonnunquam pulmonum ſubſtantiam, thoracis cavitatem, & ipſius diaphragmatis poros, poſt convexam ventriculi partem tinctura ſua inficit, ut ſaepius ſphacelo corripiatur. Quod in praxi obſervari poterit; ſi ad regionem doloris de quo aegrotantes febri maligna vel etiam peſte correpti frequenter conqueruntur, attendere velimus. Neque enim viae illae obſcurae ſunt, ſed ſatis tritae, quum totum corpus vivens ſit tranſpirabile, qui meatus tamen in cadavere nunquam oſtendi poterunt. Hinc eſt, quod oleum ſuccini vertici illitum in gula deguſtetur, & quod gravida foetum mortuum geſtans putrilaginoſum in ore percipiat ſaporem: per ſimiles quoque meatus potus largius aſſumtus brevi ingreditur veſicam.

XI. In prognoſi ſemper ad ſymptomatum vehementiam, & virium conſtantiam attendendum. Alvi fluxus cum lipothymiis magnum portendit periculum. Ejuſdem notae eſt cruentus. Maculae lividae, nigrae, latae vibices, & ſtigmata triſtis eventus ſunt praenuncia. Vomitus dubii eventus praeſagium; anthraces in loco cordi vicino, bubones circa collum vel retro aures, funeſtum dicunt eventum. Quo citius in locis conſuetis erumpunt, eo melius.

XII. Praeſervatio in his conſiſtit, ut aërem infectum fugiamus, quod ſi id non liceat, aërem corrigamus, & corpora noſtra diſponamus, ut truculentum illum hoſtem non tam facile admittant.

XIII. Aër corrigitur, ſi luculenti ignes hinc inde accendantur ligno juniperino, doliis picatis, aliiſque. In aedibus vero ſuffimigia inſtituantur ex raſura corn. bovin. hircin. ſulphure, pulvere pyrio, aceto bezoardico &c. In conclavi aeolipila liquore alexipharmaco repleta & igni, ad ventum artificialem generandum admota, commendatur. Quo etiam campanarum ſonitus & bombardarum crebriores exploſiones referri debent.

XIV. Inter remedia ultimo ſcopo ſatisfacientia vix centeſimum famam ſuſti… Placent nobis amuleta ex bufonibus, ſuccino & radice plantagin. majoris. E… …us ſuſpenſis per oculos, & nares vermiculos egredi in peſtis praeſervatione

ſe valde profictuos tradidit *Helmontius*, ad cujus imitationem doctiſſimus Medicus Auſtriae *Irmblerus* trochiſcos praeſervativos paravit, quos plurimi ſalutares, & efficaces deprehenderunt. Alii commendant arſenicum vel mercurium, quae tamen nec in peſte Noviomagenſi cl. *Diemerbroeckii*, nec in Londinenſi Dn. *Hodges* exſpectationi ſatisfecerunt. Non tamen inficiabor, fieri nonnunquam poſſe, ut ſpiritus arſenicales per aëra oberrantes facilius tali amuleto ob ſimilitudinem configurationis adhaereant, ſicque corpus vel non ingrediantur, vel ingreſſi iterum deſerant.

XV. Amuleta taliſman dicta, certa figura ſub planetae alicujus dominio ſigillata, nequaquam ſuperſtitioſa ſunt, ſi cum *Auctore diſcurſus phyſici de influxu aſtrorum* ſupponatur 1. influxum hunc nihil aliud eſſe, quam certam materiam ſubtilem per planetae eclipticam continuo fluentem. 2. ab hac materia per aërem volitante aëris mutationes variaſque tempeſtates dependere. Et 3. quodlibet corpus potius moveri, ubi minor eſt reſiſtentia. Cui negocio pertractando forte accommodatum prae aliis erit ſyſtema *des Cartes*.

XVI. Sequuntur nunc interna, inter quae ut opinor, principem obtinet locum vinum generoſum modice interdiu ad hilaritatem ſumtum. Nemo *inquit Helmontius* pauper eſt, aut defectuoſus, quamdiu ex potu hilaris eſt. Praeſervavit ſe eodem remedio cl. *Diemerbroeck* in peſte Noviomagenſi, cujus uſum *Henricus Sayer in Anglia* adeo efficacem deprehendit, ut eo nemo unquam in hoc morbo fuerit cordatior. Ego propriam quoque adducere poſſum experientiam, qui quum ante plures annos peſte infectos inviſerem, jejuno ventriculo aliquot cochlearia vini ſumſi, & ſolo hoc remedio per Dei gratiam a contagio immunis perſtiti. Sunt alia quoque quae laudem merentur. Angelica, zedoaria, infuſum antipeſtilentiale. Trochiſci antiloimici, electuarium praeſervativum *Mayernii*. Neque fontanellae laude ſua defraudandae, quae graſſantibus morbis malignis ab omnibus geſtari debent. Garo porcina & haleces nocent. Interim aliquid dandum conſuetudini.

XVII. In curatione illis Medicis puto credendum eſſe, qui peſti interfuerunt, reliquorum enim conſilia ego quidem tanti non facio. Damnamus itaque purgantia. Proſcribimus venaeſectionem, quicquid etiam alii in contrarium regerant: ſtat a noſtra parte experientia, nec ipſam rationem habemus contradicentem. Vomitoria tunc demum concedimus, quando Medicus ſtatum in principio vocatus ventriculum cibo repletum reperiat.

XVIII. Omne autem ferunt punctum alexipharmaca ſudorifera, quae intra 28. horas ter propinari debent: ita tamen ut virium ſemper habeatur ratio, quem in finem acida cardiaca ſaepius inter ſudandum delibari debent. Interea foris nihil omittendum eorum, quae neceſſaria videntur, inter quae locum habent veſicatoria, in principio applicata femori, & brachio; quod ſi bubones appareant, ipſorum uſui ſuperſedere poteris.

XIX. Anthraces caute tractentur, ne in gangraenam totius degenerent. Inſtar omnium haberi poteſt cataplaſma *Diemerbroeckii* una cum lixivio theriacali. In bubonum autem evocatione, & maturatione praeſtantius non datur remedium, quam emplaſtrum *Nathanael. Hodges*. Farraginem medicamentorum ceu ipſam peſtem hic fugio.

XX. In malignarum febrium curatione venaeſectio nonnunquam admitti poteſt, ita tamen ut parcius ſanguis detrahatur. Fugienda ſunt ratione febris ſudorifera calidiora, quem in finem emulſiones ex ſem. rapi cardui bened. cum aquis alexipharmacis temperatioribus, nec non pulveres bezoardico minerali, terris metallicis & pinguibus, ut & ſulphure metallorum fixo commendantur. Viennae datur in Noſocomio pulvis quidam camphoratus, quo plures febri Ungarica labo-

Digitized by Google

fantes brevi reſtituuntur.

XXI. Variolae quum ſemper a cauſſa communi oriantur, & epidemicae ſint, etiam ad febres referuntur. Sunt autem puſtulae ſanioſae, ope magnae ſanguinis efferveſcentiae uti faecis a muſto ad corporis ambitum protruſae, cum febri continua, tuſſi, reſpiratione difficili, vigiliis, terrore in ſomno, pruritu. Nonnunquam graviora accedunt ante puſtularum eruptionem ſymptomata, convulſiones, epilepſia, diarrhoea, vomitus.

XXII. Cauſſa hujus morbi in utero generatur, & concipi debet inſtar certi alicujus fomitis, in latibulo partis alicujus foetus in utero materno extra ſanguinis & humorum circulantium patriam collecti, quod ſi nacta poſt nativitatem occaſione ſanguini demum miſceatur, generat febrem, mediante autem hac ebullitione partes impurae ab utilibus ſegregatae in habitum corporis effuſae puſtulas producunt.

XXIII. Quum enim foetus in utero non ſanguine materno, ſed chylo nutriatur, facile intelligi poteſt, quod chylus ille non adeo purus ſit, quum diutius ſaepius inter membranas foetum involventes haereat, & in ipſo poſtmodum infante non magis depuretur, immo ob denegatã inſenſibilem tranſpirationem, & denegatam in pulmonibus ſanguinis ventilationem magis inquinetur, unde facile portio impuri chyli in latibulo abſconditur, ſucceſſu temporis naturam ſanguini plane contrariam acquirens, & non niſi certae materiae aethereae poſtmodum auſcultans.

XXIV. Multi enim morbos patiuntur, in quibus ſanguis valde efferveſcit, neque tamen fomes iſte tunc excutitur, ſed tunc demum prodit ex ergaſtulo, & per vaſa lymphatica ad cor defertur, quando certa materia aetherea ſatis potens, & efficax ad eum exagitandum, & ejiciendum corpora noſtra permeat. Nihil enim huc confert copia materiae, aethereae, ſed qualitas ſeu certa modificatio requiritur, quemadmodum magnes non attrahis ferrum niſi ob propriam materiam aetheream, & quamvis igni impoſitus a copioſiori permeatur materia ſubtili, tantum tamen abeſt, ut vis magnetica augeatur, ut potius imminuatur vel plane deſtruatur.

XXV. Quod ſi fomes iſte totus e latibulo ſuo ejiciatur, nunquam talis homo iterum corripietur variolis, ſin portio remaneat, bis vel ter per intervalla iiſdem laborare poteſt. Neque adeo neceſſe eſt, ut quilibet homo morbum hunc experiatur, in quibus enim fomes ille non colligitur, vel materia aetherea, eum alias excutere apta nata, non ſatis virium habet ob humoris viſciditatem, illi a malo hoc toto vitae decurſu immunes erunt.

XXVI. Aetate profecti gravius, & periculoſius decumbunt morbo hoc correpti, quam infantes, quia fermentationes in illis acriores ſunt, & pori magis anguſti, in his vero partes molliores ſunt, adeoque faecibus tranſitum quaerentibus facilius cedere queunt.

XXVIII. Si puſtulae cito egrediantur, juſtam prae ſe ferant magnitudinem, & pus laudabile contineant, malum caret periculo. Sin vero ſemel viſae recedant, & evaneſcant, niſi brevi redierint, actum erit de vita, quia ſanguini debita fermentatio, & circulatio ſtatim denegabitur.

XXVIII. In adultis venaeſectionem admittimus, natura quaſi monſtrante viam, dum in nonnullis narium haemorrhagiam ſalutarem, & proficuam experti ſimus.

XXIX. In purgantia autem ſeverius animadvertendum, quae plane exulent. Aliorum nocumenta noſtra debent eſſe documenta.

XXX. Quid vero Medico agendum ſit ipſe motus humorum indicat: is ſcilicet a centro ad ſuperficiem juvandus, niſi ſolius naturae viribus ſatis fortis ſit, ubi

prae-

præſtat agere ſpectatorem quam actorem.

XXXI. Motum juvant diaphoretica blandiora: lapis bezoard. cor. cerv. philoſophice calcinatum, ſemina expulſiva, aqua expulſ. fumariae, &c.

XXXII. Si nimiam ſanguinis ſeceſſionem metuas, decocta leviter adſtringentia ex lacca, rad. tormentillae, pentaphylli, aliiſque cum fructu propinantur, quo in caſu & vitrioli ſpir. concedi poteſt.

XXXIII. In principio vomitus, diarrhoea, epilepſia felicius expellentibus curantur, quam ſpecificis. Ab opiatorum uſu, ſi conſcientiae conſulere velis, eo tempore abſtine.

XXXIV. Oculis, faucibus, pulmonibus, & inteſtinis mature proſpiciendum.

XXXV. Maturae puſtulae acu aurea vel chalybeata aperiri poſſunt, ne facies & manus foveis deformentur, cui intentioni alia quoque ſatisfacere queunt remedia.

XXXVI. Morbilli ex tenuiori fomitis hujus videntur oriri parte, unde plerumque uno eodemque graſſantur tempore: quod ſi variolae praeceſſerint, exiguam remanſiſſe portionem in parte aliqua ſolida veriſimile videtur.

6.

DE CAPITIS AFFECTIBUS.

I. DOlor capitis non bene definitur per triſtem ſenſationem, quum ſenſatio ſeu perceptio in partem affectam non cadat, ſed ſi ſaltem certus cogitandi modus in mente, & reſpectu conjunctionis quaſi effectus morbi, dum mens ob motum illum inconſuetum, & violentum concipit ideam doloris; hinc magis medice loqueremur, ſi cephalalgia definiretur, quod ſit immodica, & inſueta vellicatio vel divulſio fibrillarum membranas cerebri componentium, ob obſtructionem a ſanguinis particulis, plus minus improportionatis in tubulos effuſis orta.

II. Facile autem explicari poterit, quare nunc occiput, nunc media ſaltem pars (ut in hemicrania) doleat. Quare dolor ſe ad oculum extendat, certis periodis recurrat, noctu vel interdiu augeatur, ſi ad arteriarum malum deferentium varias ramificationes, & aliam atque aliam materiam aetheream attendamus.

III. Ut plurimum malum hoc provenit vel a cauſſa calida ſeu humoribus acribus, ſalſis, ſeroſis: vel a frigida, craſſis & pituitoſis, unde variae doloris prodeunt ſpecies, gravativus, lancinativus, pungitivus, diſtenſivus, & pulſatorius.

IV. Cauſſa eſt obſtructio tubulorum in membranis cerebri internis, vel etiam externis cranium cingentibus: dum enim pori arteriarum nimis dilatantur, vel pervertuntur, egrediuntur partes ſanguinis tubulorum capacitati non proportionatae, eoſque propter alias a tergo continuo inſequentes obſtruunt, quae ſi viſcidiores ſint, dolorem gravativum, ſi acriores, vellicationem, & dolorem lacerativum excitant: dici quoque poſſet fieri id ab humoribus bilioſis ſeroſis, pituitoſis & aliis, quos nequaquam, ut alii perſuaſum habent, negamus, ſed ipſorum qualitates per particulas aliter atque aliter figuratas, & motas clarius explicamus, non ſolliciti, an idem quoque Galenus vel alius aliquis Medicorum antiquitatem ſuperſtitioſe colentium Papa vel Pontifex ſenſerit, qui ſoli veritati ſtudemus.

V. Dolor capitis eſt vel idiopathicus ſeu per eſſentiam, quando cauſſa, vel in capite generatur, vel continuo praeſens eſt. Vel ſympathicus ſeu per conſenſum, quando humores aliunde tranſmittuntur, qui conſenſus in nervorum, & ab iis diſſeminatorum filamentorum, communione conſiſtit, qualis eſt ventriculi, uteri, inteſtinorum, renum & aliarum partium cum capite. Saepius tamen fit, ut ſangui-

nis conſenſum illum faciat, dum uno tempore & in capite & in alio aliquo viſcere exuvias hoſtiles deponit.

VI. Curationis duo ſunt ſcopi, cauſſarum ablatio, & doloris ſedatio. Prior attingitor clyſteribus valde hic neceſſariis, purgantibus, venaeſectione arteriotomia, veſicatoriis, de obſtruentibus & ſudoriferis. Alter anodynis, & acrimoniam temperantibus. Laudem merentur mercurius dulcis, lac ejusque ſerum ſuccis antiſcorbuticis maritatum externis palmam facit dubiam oleum univerſale *D. Rappii, Archiatri olim Moguntinenſis.*

VII. Lethargus eſt affectus ſoporoſus cum lenta febri. Aeger vellicatus difficulter excitatur, reſpondet tamen incondite, omniumque ſtatim iterum obliviſcitur. Quae dormiendi neceſſitas cum oblivione per ſpirituum animalium inopiam, & cerebri ſubſidentiam vel nimiam ab humoribus pituitoſis inundationem, febris autem lenta per fermentantem pituitam, & inde laeſam ſanguinis miſtionem explicari poſſunt. Conveniunt in curatione aceta, & aquae compoſitae cum caſtoreo, rutacea, ſerpillata, veſicatoria, purgantia &c.

VIII. Catalepſis eſt morbus, qui aegrum in eo detinet ſitu, in quo eſt in primo invaſionis momento, ſalvo manente pulſu & reſpiratione. Neque enim totalis adeſt functionum animalium laeſio, ſed ſaltem quarundam. Cujus ſtupendi affectus cauſſam alii non citra manifeſtam contradictionem dixerunt eſſe congelationem ſpirituum animaliom, quam ſalvo manente ipſorum motu concipere eſt vulpa anſerem concipere. Nonnulli eorundem ſpirituum nimiam accuſant copiam, ſicque ad aliud delabuntur extremum non minus ob circumſtantias abſurdum. Nos omnia phoenomena praejudicio liberatis explicamus per unius vel alterius lateris ſenſorii communis obſtructionem vel obſidentiam aliqualem a particulis craſſioribus & viſcidioribus, quibus arbitrarius ſpirituum motus tollitur, manente ſemper priori determinatione, quia glandula pinealis mentis imperio amplius auſcultare neſcit, propterea ſpiritus eodem ordine eademque influunt copia, & membra eundem, ceu in ſtatua, obtinent ſitum, donec ab adſtante tanquam a cauſſa externa nervorum pori & ob novam impreſſionem ſpiritus alios in muſculos influant. Manet enim ſpirituum generatio illaeſa, manet eorundem excurſio, manet prius recepta a mente determinatio, quae cauſſae ſatis potentes ſunt, ut partes corporis inflatae, & rigidae appareant, in curatione ſalia volatilia, & ſpiritus urinoſos commendamus, non ut imaginarios illos ſpiritus congelatos regelent, ſed ut viſcidiora illa corpuſcula glandulam cingentia volatiliſando diſſipent. Sed quae forte ſchedae hae non capiunt, prolixius dicentur ex cathedra.

7.

DE APOPLEXIA.

I. Apoplecticus ſubito in terram prolabitur cum ſenſus, & motus abolitione, manente aliquandiu cordis pulſu cum reſpiratione plus minus laborioſa.

II. Cauſſa Proxima eſt obſtructio cerebri, ſi non totius ſaltem nervorum principii, quod in concava ventriculorum ſuperficie poſuimus. Fit autem iſta obſtructio vel a ſanguine ſub forma ſanguinis in cerebri ſubſtantiam effuſo: vel ab humore pituitoſo ob nimiam pororum plexus choroidei apertionem tranſmiſſo.

III. Effunditur ſanguis quando reſtagnans in arteriis capillaribus cerebri, vel impetuoſius intra has anguſtias agitatus clauſtra perfringit, & qua data porta in cerebri cavitates effluit, quale quid in plethoricis, graviter percuſſis aliiſque videre eſt.

IV. Sin loco particularum ſanguinis ſubtiliorum craſſiores minuſque agitatae plexus choroidei poros valde dilatent, & in cerebri ventriculos exſtillent, interiorem illam concamerationis ſuperficiem obducunt, poroſque principii nervorum ſub humoris pituitoſi forma obſtruunt, quo minus ſyſtema nervinum a ſpiritibus animalibus irradiari poſſit; hinc neceſſario ſequitur totius machinae ſubitanea in terram proſtratio. Unde acutiſſima nunc hauriri poteſt apoplexiae diviſio in ſanguineam, & pituitoſam, qua neglecta in curatione ſcopas videbis diſſolutas.

V. In cauſſarum remotiorum claſſe ſtant morbi maligni, venena, narcotica, aër auſtrinus, venus, & bacchus; Athletarum corporis habitus, aetas ſenilis ob debiliores fermentationes, & inde natam pituitam, phaſes lunae, aliarumque vagabundorum luminum maximum dominium in corpora noſtra obtinentium, ob certam aliquam materiam aetheream ſanguini, & cerebro plus minus inimicam, hinc circa ſolſtitia, aequinoctia, pleni vel novilunia tot apoplectici inſultus crebro obſervantur.

VI. Recubans ſub arbore, quae fulmine tangitur moritur apoplecticus; idem fit ſi globulus e tormento bellico exploſus aërem prope caput trajiciat, ob copioſiorem materiam aetheream, cranium ab una parte facile ingredientem, ſed ultra pororum, & ſanguinis deſtructionem egredi neſciam, ut fragore illo concuſſa vaſa diffringi videantur.

VII. Vapores inter cauſſas non numeramus, quia ſemper adſunt in corpore vivente, ſed ſi ob craſſitiem tranſpirare nequeant, ſub forma flatuum vel humorum varios producere poſſunt morbos.

VIII. Monendum etiam hoc, ſanguinem non concipi debere tanquam humor reliquis contradiſtinctus, quia ſic non ens concipies; ſanguis enim compoſitus eſt variis ex humoribus ita inter ſe temperatis, ut neuter ipſi inſit formaliter, ſed omnes materialiter.

IX. Manent aliquandiu reſpiratio, & pulſus non ob neceſſitatem quo nodus non ſolvitur, ſed quia viae hos per nervos magis expeditae ſunt, ob continuum ſpirituum animalium a primordiis vitae influxum, unde dubio procul ampliores erunt hi tubuli, ut non tam facile obſtrui & craſſiores etiam ſpiritus admittere poſſint.

X. Et quamvis omnes arteriae a cauſſa ſatis potenti in cerebro rumpi poſſint, frequentius tamen id fiet in plexu choroideo, ubi arteriae magis liberae ſunt magiſque dilatari poſſunt, quam reliquae, quae a partibus vicinis preſſae non tam facile ſupra ſphaeram diſtenduntur.

XI. Prognoſis deſumitur a reſpirandi difficultate, pulſus debilitate, muſculi ani reſolutione & ſudatiuncula: ſtat effatum Coi, quod fortis apoplexia nunquam, debilis, vero raro curari poſſit.

XII. Curatio itaque cito inſtituenda remediis aegrum excitantibus, & obſtructionem ſolventibus. E fonte chirurgico exſurgit venaeſectio, quae convenit largius adminiſtrata in apoplexia ſanguinea, in humorali vero parcius, & cautius inſtituenda. Hanc ſequuntur cauteria tam actualia quam potentialia. Scarificatio, & hirudinum applicatio. Interea aures clamoribus implendae, aeger proprio nomine alta voce appellandus, ut facilius auſcultent ſpiritus animales motui conſueto, frictiones pannis calidis, & ſpirituoſis inſtituendae: naribus graveolentia offerenda, ori meteoriſantia infundenda, clyſteres acriores ex aqua benedicta Rulandi praemiſſo tamen lenitivo injiciendi, quae omnia utrum in ſanguinea conveniant non ſine ratione dubitamus, in qua ſola excepta largiori ſanguinis detractione forte reliqua omnia in caſſum nec ſine periculo gravioris obſtructionis adhibentur. Emeticum vel fortius catharticum ipſa ſuadet neceſſitas: quod ſi aeger excitetur, ſuccurrendum erit deobſtruentibus, & confortantibus, ſpecifico cephalico. ſucci-

natis,

natis, urinoſis; non neglectis externis ſpirituoſis, quae multum materiae coeleſtis capiti inferunt. Plura in conflictu.

8.

DE INCUBO, VERTIGINE, ET EPILEPSIA.

I. INcubum ad ſpaſmodicos referimus morbos, cujus cauſſa immediata eſt muſculorum reſpirationi dicatorum convulſio, ab humoribus flatulentis vel viſcidis inducta, unde mens ſimilitudine motus decepta pondus quoddam corpori, cui juncta eſt, adjacere judicat.

II. Ex fibrarum corrugatione, & inde ſufflaminato ſpirituum animalium libero commeatu, nec non valvularum in *notis ad Carteſium* depictarum reſtrictione reſpirandi difficultas, ſtrangulationis metus, anxietas aliaque phaenomena morbum hunc comitantia ortum trahunt.

III. Radicaliter autem ipſe morbus eſt ex ventriculo, quia ut plurimum ex crapula, & voracitate oritur.

IV. In curatione duos praefigimus ſcopos, quorum primus materiam viſcidam obſtructiones parientem reſpicit, quam pilulis gummoſis foras eliminare convenit. Alter coctionis rationem habere jubet, in quem finem volatiliſantia, & fermentativa commendamus.

V. In vertigine omnia in gyrum agi apparent, quod a perverſo ſpirituum animalium motu proficiſcitur. Facile enim concipimus, quod in ſenibus aliiſque debilioribus fermentationibus multum pituitae generetur, quae poros ventriculorum cerebri in tantum obducens obicem ponit ſpiritibus animalibus, quo minus placide, & juxta lineam rectam e ſuo promtuario effluere queant, hinc ſcopulis alliſi turbinoſo illo motu, & perverſa radiatione menti imponunt, ut objectorum impreſſiones aliter percipiat, quam ipſa in organa factae ſunt.

VI. Alia in naturis calidioribus non tam ex obſtructione, quam nimia ſpirituum agitatione impetuoſaque propulſione oriri videtur.

VII. Per conſenſum quoque ex bile in ventriculo jejunio fluctuante non raro producitur in illis, quorum fibrae irritationi ſpaſmodicae facile auſcultant earumque incolae facile in [illegible] rediguntur.

VIII. In hac vomitoria conducunt, & ſedativa: naturis calidioribus. Venaeſectio in pituitoſa vero incidentia, aperientia, & evacuantia, nec non fermentationes reſtaurantia: qualia ſunt pilulae de hiera cum agarico. Mercurius dulcis, ſtercus pavonum, cinnaberina, inſtar omnium erit pulvis ſpecificus *Timei a Gulden Klee.*

IX. Epileptici ſubito quoque in terram prolabuntur cum vehementi tamen partium concuſſione, ſpuma oris omniumque ſenſuum tam externorum, quam internorum eccliſi; quum enim tantus ſit ſpirituum animalium inconditus motus, ut mentis imperio, & objectorum determinationi amplius auſcultare neſciant, totum etiam aedificium cum ſyſtematis nervini ſtupenda vellicatione labaſcit.

X. Cauſſam itaque proximam dicimus eſſe tumultuarium ſpirituum animalium motum, quem exploſivum vocat *celeberrimus Williſius.* Habent enim ſpiritus animales revera rationem corporis continui, qui in ſtatu naturali quacunque facta decenti determinatione citra ullam aliquam confuſionem in nervos excurrunt, variaſque ſuſcipiunt radiationes. Quam primum vero aliquid fermentativae naturae, & miſtioni ipſorum contrariae confundatur, vel impetuoſius concen-

uen-

Digitized by Google

trentur, ipſorum ordo & motus pervertitur, & quaqua verſum diſſiliunt, forte eum in modum, quo aurum fulminans, pulvis tonitrualis, & lachrymae vitreae effectus ſuos exſerunt. Hinc a rebus intenſe foetidis, a terrore, fermento maligno e ſanguine in menſium ſupreſſione, ſeminis turgeſcentia &c. excuſſo, tam facile oritur epilepſia.

XI. Symbolum confert luna aliter atque aliter ſoli obverſa, e cujus tellure nunc plura nunc pauciora, nunc plus vel minus fermentativa corpuſcula evocata a calore ſolis in haec inferiora tranſmittuntur, quae ejuſmodi dramata in ſanguine, & ſuccis inde dependentibus ludere ſolent: ſola quoque fibrillarum nervearum vellicatio vel punctura ſpiritus in ἀταξίαν redigere poteſt, prout variis demonſtrari poteſt experimentis.

XII. Morbus hic ſemper pro magno habendus, utut pro varietate cauſſarum, & circumſtantiarum ſaepius curetur, facile enim in paralyſin vel apoplexiam degenerare poteſt; vel alia etiam cerebri graviora inferre mala. In vulneratis, & largis haemorrhagiis non raro prodromus eſt mortis, quod ante aliquot annos in ſtudioſo vidimus. In infantibus, & ſexu foeminino non nunquam brevi ceſſat, praeſertim ſi a dentitione difficili, & variolis vel etiam ex utero ortum habeat. Hippocratis prognoſticum aphor. 7. ſect. 5. exhibitum non eſt perpetuae veritatis, & ſaepius in praxi fallit; quis enim Medicorum non vidit, epilepticos etiam poſt annos pubertatis factos feliciſſime reſtitutos.

XIII. Curatio in paroxyſmo inſtituenda coincidit cum apoplexiae curatione, quam vide ſuo loco, cui addo, quod nodulus ex ruta vel cochleare ligneum aqua apoplectica imbutum ori indi debeat ad impediendum, ne dentium colliſione lingua laedatur. Extra autem paroxyſmum fermentum malignum expurgandum eſt 1. Vomitorio, quia morbus hic vehementiora fert remedia. 2. Purgantibus ante novilunium reiteratis addito ſemper mercurio dulci. 3. venaeſectione largius in pede celebrata. 4. clyſteribus emollientibus, & carminativis. 5. Sudoriferis 6. Acidulis, quae non raro ſtupendo cum ſucceſſu adhibentur. 7. Appropriatis & ventriculo & cerebro dicatis, ut loqui amant: Inter quae primas deferimus cinnabari tum factitiae tum nativae ab arſenicali gas penitus depuratae juxta Hoffmann. in Schroëder. Laudem quoque meretur pulvis epilepticus infantilis Ludovicianus cum opio, qui legitime adhibitus paroxyſmos in infantibus non tantum retardat, ſed etiam penitus tollit. Eodem ſucceſſu dari quoque poteſt ſulphur vitrioli, vel etiam panacaea vitrioli, quorum copiam nobis non ita pridem fecit ipſe reſpondens, chymicorum laborum non ignarus.

9.

DE PARALYSI.

NOn jam dicam de ſpiritu ſal. armon. liquore ſuccinato, ſpirit. ſecundin. variiſque ſalibus volatilibus, nec non caſtoreatis, & graveolentibus, quorum farrago apud practicos occurrit. Neque ipſa amuleta ſuſque deque habenda ſunt, quae cum primis ex rad. paeon. viſc. querc. & Julis ſambuci in ſalice creſcentis parantur, nec alia forte proſunt ratione, quam quod certam tranſmittant materiam aetheream. Quod ſi epilepſia alium primarium comitetur morbum, v. gr. variolas, febrem malignam &c. tunc a fortioribus remediis ſuperius commendatis prudenter abſtinendum primariique morbi potior habenda erit ratio, ita tamen ut ſpecifica anti-epileptica alexipharmicis ſemper miſceantur. In diaeta nigro notamus carbone coturnices, carnes fumo induratas, legumina, vinum, venerem, terrorem & moerorem.

I. Quan-

I. QUando humor natura ſua viſcidus vel aliam ob cauſſam concentratus nervorum occupat tubulos, & ſpiritibus animalibus obicem ponit, quo minus ſyſtema nervinum irradiare poſſint, partes illae ad quas obſtructi nervi tendunt, motu & ſenſu privantur flacceſcunt, & tandem contabeſcunt, qui affectus paralyſis vocatur; *Eſtque partium nervoſarum reſolutio ſive relaxatio, cujus ratione motus, & ſenſus exerceri nequit.*

II. Saepius ſolus deficit motus, ſenſu manente illaeſo, vel ſenſus (leviori in paralyſi) obtunditur motu exiſtente ſalvo, quorum phaenomenon cauſſam eſſe dicimus, quod major ſpirituum animalium vis requiratur ad motum ciendum, quam ad ſenſum praeſtandum, in hoc enim ſufficit ſi paucae adhuc fibrae nerveae irradientur, in illo vero totus muſculus inſtari debet, quo humores circulantes alacrius pergant, qui reſtagnantes motus impotentiam inferunt. Quod ſi quaedam nervorum extremitates comprimantur, quod ab inconvenienti membri alicujus ſitu frequenter fieri ſolet, & ſpiritus libere vagari neſciant, ſenſus valde obtuſus eſt formicarum ſimilis a ſpiritibus acrioribus ſed tardius motis, tuncque partem in ſtatu ſomni quamvis improprie poſitam eſſe dicimus, & prodromus paralyſis haud raro fuit.

III. Pars paralytica contabeſcit ob denegatum ſpirituum animalium influxum & inde collapſos tubulos nihil chyloſi amplius admittentes, praeſertim in morbi progreſſu, quum in ejus principio ob umorum circulantium copiam partes aliquandiu tumere ſoleant.

IV. Proxima itaque cauſſa eſt denegatus ſpirituum animalium influxus ob tubulorum nervorum obſtructionem ab humore pituitoſo nunc dimidiam ſpinalis medullae partem, nunc uno in latere aliquot ſaltem nervorum propagines occupantem; vel etiam compreſſionem a ſanguine extravaſato in plaga, caſu ab alto. Remotiores ſunt omnia quae ſanguinem incraſſare ſpirituſque torpidiores reddere queunt, frigida, venena, narcotica, morbi graviores, apoplexia, epilepſia &c.

V. Patet jam ex hoc morbo oeconomiam animalem ab anima non gubernari, cui caeteroquin imperii feruntur faſces, & tota in toto omnium operationum principium vitaeque auctor audit: mirum enim eſt, quare hoc in effectu exiguam humoris portiunculam vel ſanguinis guttulam e nervo aliquo in quo aeque tota eſt ac in corde excutere neſciat. Quare ſpiritus animales Regi ſuo non auſcultant, & poſito genu poteſtatem accipiunt, aggerem iſtud perfodiendi, & funditus evertendi? Profecto ſi natura hominis in eo ſita eſt, ut anima per ſuas facultates omnibus in partibus agat, imperium mentis hic non parum vacillare videtur.

VI. Solet autem hic affectus difficillime curari, tum quod medicamenta ad locum affectum integris viribus non deveniant, tum etiam quod aegrotantes ut plurimum ob temporis diuturnitatem mali pertaeſi curae filum abrumpant, & Agyrtarum Empiricorumque ſuo cum damno implorent auxilia. In ſenibus incurabilis eſt. Apoplexiae ſuccedens rariſſime etiam curatur. Privata ſaepius curam admittit, ſi nulla extenuatio adſit, & veſtigia caloris ſenſuſque in parte reſoluta deprehendantur.

VII. In curatione ad obſtructionem & humorem pituitoſum reſpiciendum, qui ſui praeparationem, & evacuationem indicat. Ut vero ad hunc ſcopum eo tutius collimare poſſis, de venaeſectione cogitandum, utrum illi praemitti debeat, quod ex corporis habitu plethora, virium conſtantia, & vita anteacta colligi poteſt. Qua peracta pilulae catharticae ex hiera, extracto cephalico, galbano aliiſque gummoſis paratae quae ut profundiores etiam attingant tubulos colocynthide & mercurio dulcificato armari debent, circa aequinoctia aliquoties exhibendae; ita tamen ut decoctum aliquod praeparans interponatur. Quibus aliquamdiu continuatis ad

ſudo-

ſudorifera eundum, ut aeger in laconia plures per dies vel etiam ſeptimanas largius ſudare queat, cui intentioni implendae decoctum lignorum cum appropiatis nerviniscon venit; de ſudoriferis tamen, & thermis notari velim, illa non ſemper pro voto reſpondere, quin potius malum inde auctum fuiſſe aliquoties obſervavimus; forte quod in viſcerum tubulis humor fermentativus aliquando delituit, qui calore, & agitatione excitatus, & ſanguini confuſus nervorum obſtructionem auget, vel ad novum introducendum morbum fores pandit. Hinc operae precium eſt, ut ſanguinis diatheſin prius bene perſpectam habeat Medicus, quo eo tutius illa remedia adminiſtrari queant. Novimus enim quod thermae hoc in negocio alias valde potentes ſint, & quod de ſuis *Bathonienſibus* jactat *Williſius in Anglia*, hoc nos noſtris *Emdenſibus* & *Wiſnadenſibus* acceptum ferimus. Neque interea confortantia omittenda, qualia ſunt cinnaberina ſuccinata, tinctura coffeae, antimonii caſiae ligneae, ſpir. fulig. cor. cerv. ſal volat. tart. viperar. & alia.

VIII. Ut autem humor meteoriſatus eo facilius qua data porta avolare poſſit, pori cutis quoque reſerari debent frictionibus, & inunctionibus ſpirituoſis, v. gr. ſpiritu urticae, convulſiv. lumbric. terreſtr. formicar. tartar. ſalis armon. compoſ. galbanet. Paracelſ. oleo circulato *Fauſti*, oleo lini ſulphurato, martiato ſive mirabili *Cardilucii*, balſamo artificiali ſive Anglico a feliciſſimo, & doctiſſimo Medico *Dn. Schleiermacher* amico mihi communicato. Porro pars paralytica magno cum ſucceſſu immittitur, fimo equino vel ovillo, recrementis hordeaceis vel etiam uvaceis, quo tubulorum obſtructorum reſeratio promoveatur. In victu ſalviata, anthoſata & ſaſſafrata, cum vino viperino commendamus. Quod ſi morbi gravitas medicamentorum eludat vim, tandem ſalivatio, remedium moleſtiae, & periculi plenum, tentanda, qua graviſſima paralyſis a *Williſio* curata legitur. Tantum!

10.

DE PHRENITIDE MELANCHOLIA; MANIA. ET HYDROPHOBIA;

I. N. D. N. J. C.

I. PHRENITIS deſcribitur, quod ſit *delirium cum febri* plus minus acuta (prout nempe ſanguis diſpoſitus eſt) *a meningum, & cerebri inflammatione productum.*

II. Nolo autem hic prolixe diſquirere, utrum febris praecedat inflammatoriam obſtructionem meningum ſive membranarum cerebri, an vero illam ſequatur ut ſymptoma, quia utrumque fieri poteſt: in vera tamen phrenitide primario accuſamus inflammationem meningum, & inde turbatum ſpirituum animalium motum, qui aequilibrio a materia ſubtili copioſius irruente ſublato quaqua verſum citra convenientem ordinem excurrentes delirium excitant; a qua cauſſa quoque febris oritur, cujus eſſentiam in turbata ſanguinis miſtione ponimus hic a copioſa, & peregrina materia ſubtili (ceu liquor fulmine tactus) convenienti particularum ſuarum ordine, & ſitu deſtitui.

III. Cauſſa proxima eſt inflammatio meningum a ſanguine acriori extravaſato poros, non in totum, ſed in tantum obſtruente orta, cum in modum effervescente, quo particulas fluidas in gramine recens diſſecto, & coacervato saepius flammam concipere docet magnus ille philoſophiae reſtaurator *Des Cartes.* in

Digitized by Google

princip. philoſ. part. 4. §. 92. Si enim corpus aliquod acuminatum ſe inſinuat in poros ſibi ſimiles, oritur quidem facile obſtructio, ſed non ſtatim fieri poteſt inflammatio, quin potius ſi in cerebro talis fiat obſtructio affectus aliquis ſoporoſus producetur, quo ipſo *cl. Williſio* reſpondemus, contendenti, phrenitidem ab obſtructione meningum, & cerebri oriri non poſſe, ex eo, quod ſic ſpiritibus animalibus animalibus obex poneretur, quo minus excurrere poſſent. Quoties vero corpus v. gr. triangulare incidit in porum rotundum, per quem baſis tranſire nequeat, tum ibidem haerens ob trinam ſuperficiem tria relinquit ſpatia, quibus replendis copioſior affluit materia aetherea, particulas humorum ad illam tranſmittendam non diſpoſitas valde turbans & exagitans, tumque fit inflammatio, quae omnia latius, & pulchrius explicat *acutiſſimus Dn. Craanen.*

IV. Cauſſae remotiores ſunt crapula, vehementior animi perturbatio, plaga in capite accepta, evacuationes ſanguineae ſuppreſſae.

V. Phaenomena affectum hunc comitantia ſunt vigiliae, delirium, faciei rubor, ſitis defectus, floccorum, & feſtucarum collectio, febris continua, urina pallida: nam ſpiritus animales valde exagitati pororum cerebri prohibent ſubſiſtentiam, hinc vigiliae. Et quum radiationes eorundem ſuper glandula pineali mille modis confundantur, delirium ſequitur & mens varios in errores, abſurdaſque cogitationes abripitur. Porro quia humores parti affectae viciniores vehementius aliis a materia ſubtili agitantur, ſanguis in facie vaſa capillaria ſub forma ſanguinis ingreditur, & ipſi colorem rubicundum conciliat. Quod ſi humores tali modo exagitati ad cordis thalamos continuo deveniant, non poteſt non ſanguis in miſtione ſua turbari, unde febris continua. Phrenetici floccos colligunt, & feſtucas carpunt, quod humores quidam vitioſi propulſi in humores oculorum, eraſſitie, motu & textura luminis radios ita determinent verſus fibras retinae, quemadmodum a muſcis oculis obvolitantibus aliiſque corporibus id ſaepius factum, unde motus ſimilitudine decepta mens corpora illa denuo praeſentia eſſe judicat. Urina pallida redditur, non quod bilis ſurſum rapiatur, ſed quia particulae amarae, ſalinae nempe, & ſulphureae e ſanguine non ſegregantur, bilis enim nequaquam tingit urinam, quod vel lixivii obſcuro colore evinci poteſt. Sitis adeſt defectus, quia menti non vacat ad omnes inſolitas mutationes in oeconomia animali attendere.

VI. Verum cur non omnes partes vicinae inflammantur? Reſp. Quia illae faciliorem materiae ſubtili concedunt tranſitum, quemadmodum fulmen gladium vagina contentum diſtringit ſalva manente vagina.

VII. Affectus hic periculoſiſſimus eſt, & ut plurimum lethalis, ſi vox tremula, aphonia, dentium ſtridor, & motus convulſivi appareant.

VIII. Indicationes, quibus inniti debet medendi methodus deſumuntur a ſanguine extravaſato, qui ſui reſolutionem, & diſcuſſionem indicat, vel quatenus intra vaſa moto, & miſtione peccans revulſionem, & ſui evacuationem ſuadet. Symptomatica & vitalis indicatio vigiliarum, & virium jubet habere rationem. Itaque ſine omni cunctatione venaeſectio celebrari debet in brachio, & poſtea in pede & fronte reiterari: ipſa etiam arteriotomia hic locum habebit.

IX. Deinde turbatus ſpirituum motus eſt ſigendus, eorundemque furor una cum ſanguinis aeſtu placandus, quod fieri debet julepis refrigerantibus, miſtura praecipitante, & pulvere cardiaco refrigerante, ſed non obſtruente, quod probe notandum. Commendamus coralliata, perlata, nitrata, camphorata cum aqua papav. errat. cor. cerv. citrata. ceraſ. nigr. cordial. frig. Saxon. cum cāphora, ſirup. papav. errat. tinct. roſar. refrigerans. Et urgentibus vigiliis tincturam opii rite filtratam.

X. Interea fronti caute applicari poſſunt epithemata ex ſucc. cancror. album. ovi.

ovi carne cucurbitarum, aq. roſar. cum opio & croco. Vertici capitis gallina cruenta pet medium diſſecta imponatur, pedibus vero cataplaſma ex ſapone fuſco rad. bryon. & fuligine: neque epithemata citra rationem hepati admoventur, vel pedum lotio inſtituitur, quum ſanguinis aeſtum quoque non parum refraenent.

XI. Idem eſto judicium de clyſteribus quos frequenter injectos valde profuturos ſperamus; quorum compoſitio non tam ex purgantibus & oleoſis, quam ex modice humectantibus ſedativis, & lubricitantibus conſtabit. Et quum phrenetici urinam reddere obliviſcantur, ſaepius ſuper eâ moneri debent.

XII. *Melancholia eſt inſania ſine febri cum timore, & triſtitia.* Sunt equidem melancholici valde meticuloſi, & ad leviſſimum etiam ſtrepitum exhorreſcunt; immo ſaepe de pileo deponendo aut chirotheca tam graves inſtituunt deliberationes, ac ſi eſſet agendum de bello ſuſcipiendo, vel ex eo Reipublicae magnum imminneret periculum: non jam dicam de aliis innumeris illuſionibus, quae ab auctoribus fide dignis enarrantur, quum vix ullam metamorphoſin antiquitas fabuloſa excogitaverit, quam aliqui melancholici in ſe ipſis revera non admiſerint. *Vid. Williſium de melanchol.*

XIII. Cauſſa perverſae illius imaginationis quaerenda eſt in ſpirituum animalium craſſitie, unde veſtigia cerebro in ſulicitudine, & curis gravioribus profundius imprimuntur, ipſique ſpiritus conſtantem curſus formam induunt, ut poſtmodum vix alias radiationes ſuſcipere poſſint. Hinc videmus, quod non obſtante vehementi ſpirituum animalium diſcraſia, tamen antiquae conſuetudinis quid retineant melancholici; dum Reges ſe putant eſſe, qui aliis antea imperare geſtiebant, Mendicus vero, qui antea avaritiae erant deditі &c. Quae omnia melancholicis aliter non obtingunt, quam ſanis hominibus in inſomniis, idque prae repetito ſpirituum in eadem cerebri veſtigia influxu. Mens interim in ſuis cogitationibus aliter non errat, quam quod judicet de impreſſis ac ſi revera perveniſſent ab illis objectis, quae olim eundem ſpiritibus animalibus imprimebant motum. Neque errorem iſtum incideret, ſi a corpore eſſet libera. Aſt cum corpori juncta ope radiationum ſpirituum animalium rerum ſenſibilium extra ſe poſitarum haurire teneatur notitiam, ut de illis ratiocinetur, mirum etiam non eſt, quod hallucinetur ſaepius. Quemadmodum enim citharoedus caeteroquin peritiſſimus nunquam non diſſonantes exprimet cantilenas, quoties quis chordas nunc relaxat nunc intendit, quae antea harmonice pulſabantur; ſic variae ſemper oriuntur in ratiociniis deliria, quoties harmonia illa tollitur in filamentis cerebri leni ſpirituum animalium afflatu pulſandis.

XIV. Cauſſam remotiorem dicimus eſſe ſanguinem acida ſive melancholica peccantem intemperie, quam ſex res non naturales male adminiſtratae introducunt, quod prolixius explicare nec temporis nec pagellarum admittit anguſtia. Interim notaſſe ſufficit, veterum de humore melancholico, atra bile & lienis uſu placita ad figmenta referenda eſſe, quod in conflictu occaſione data clarius demonſtrabimus.

XV. Melancholia inveterata, & haereditaria rariſſime curatur, quoniam ſpiritus animales temporis diuturnitate longiſſime a craſi ſua abiere, viſcerum textura (lienis praeſertim) eſt immutata, & cerebri conformatio praeternaturales accepit plicas. Sin vero a recenti animi oriatur pathemate, medicamentis prudenter adhibitis ſaepe victas dat manus.

XVI. Vomitoria in curatione aliquoties propinari poſſunt, in omnibus capitis affectibus efficaciſſima. Poſt vena ſecetur, vaſa ſedalia ſanguiſugarum admotione aperiantur. Alvus autem, quae hoc in affectu ſiccior eſſe ſolet, ſervetur lubrica benignioribus catharticis ſero lactis infuſis, quae ſucci herbarum ſpleneticarum vul-

Digitized by Google

go dictarum comitari poſſunt cum carminativis, & acidum vitioſum corrigentibus. Tandem acidulae tam artificiales, quam naturales curae colophonem imponant, quae forte rite adhibitae caeteris omnibus palmam praeripient.

XVII. *Mania eſt delirium cum furore, ſed ſine febri.* Majorem hic deprehendimus irregularitatem tum in ſanguine ſale acido abundante, tum in ipſis ſpiritibus animalibus, quorum indifferentia ſublata mentis turbatur tranquillitas, ut non poſſit non certis motibus inconcinnas jungere cogitationes. Si enim mens diutius haeſerit circa contemplationem alicujus objecti vel cum voluptate vel graviori quadam paſſione, tunc veſtigia iſtius objecti cerebro vivaciſſime imprimuntur, poſt ubi ſpirituum tollitur indifferentia, quod eorum quidam non adeo ſubtiles maxima cum vi, & agitatione in ventriculos propellantur, tunc a veſtigiis illis in quae prae aliis facilius incidunt, reflexi ſua impetuoſitate ſenſorium commune vi quadam abripiunt, & menti imaginem veſtigii quaſi obtrudunt, ut mens omnia ſua media ad juſta ratiocinia, non uſurpans mira quadam praecipitantia abſurdarum, & inconditarum actionum fiat & actor & ſpectator.

XVIII. Cauſſam antecedentem dicimus eſſe ſanguinem multis irregularibus conſtantem particulis iiſque fermentativis. Vel fermentum certis temporibus a certa materia ſubtili e parte aliqua ſolida, ubi delituit, excutitur & ſanguini confuſum dramata illa ludit. Huc faciunt aliae cauſsae procatarticae: tempus vernale, hinc bene Hippocrates: *vere quidem inſaniae.* Vinum generoſum ejuſque ſpiritus, ira, influxus lunaris.

XIX. Maniaci robuſtiſſimi ſunt, quia ſpiritus animales ad muſculoſas partes fortius determinantur, ibidemque ob ſui craſſitiem diutius haerent nec facile tenues abeunt in auras. Ex eadem cauſſa, & humorum circulantium agitatione fit, ut intenſiſſimum longo tempore citra noxam ferre poſſint frigus; accedit quod mens ab internis nimium occupata, ad externa minora ſegnius attendat.

XX. Malum ſi recens ſit non raro unico tollitur opiato. Inveteratum autem difficilius curatur. Si ſenſorii communis vincula dilacerata ſint, pro incurabili habetur. Ipſa cura periculi & moleſtiae plena largiori venaeſectione, & emetico ex helleboro albo aliquoties repetito inſtituitur, quibus praemiſſis, teſtacea cum camphora, & nitro vel decoctum anagallidis fl. purpur. fumar. ſanguinem aſininum in potu & tincturam fl. hyperici *Mynſicbti* commendamus.

XXI. *Rabies oanina eſt delirium cum maxima anxietate, furore oculis torvis & ſiti intenſiſſima.* Accedit nonnunquam hydrophobia, quam tamen in filio lanionis graviter in labiis a cane rabido demorſo aliiſque non obſervavi.

XXII. Cauſſa eſt venenum a cane rabido communicatum, quod ſaepius plures per dies, menſes, vel etiam annos in corpore humano deliteſcit, donec ſanguini communicetur, forte quod in fibris dilaceratis, & calloſis factis in vulnere haereat, donec evidenti ſuperveniente alia cauſſa exagitatum carceres ſuos perrumpat, & cum humoribus circulantibus cordi tranſmittatur.

XXIII. Aſt major difficultas occurrit in explicanda hydrophobiae cauſſa. Nos hanc producimus, quod mempe canes rabidi aquam, & liquida ceu ignem fugiant, hinc aliter fieri non poteſt, quin venenum homini communicatum ſimilem motum, & miſtionem non ſolum ſanguini, ſed etiam liquori animali conciliet, unde ſimilis ſpirituum determinatio, & conſequenter cogitatio maxima cum paſſione conjuncta in mente. Vel (quod acutiſſimus *D. Craan.* annotat) venenum ab aſſumtis liquidis vehementer efferveſcit inſtar calcis vivae, quam turbam, & moleſtiam evitaturus aeger a liquidis abhorret, in eo ſolo prudentiae argumentum adhuc exhibens. Quid ni vero venenum certas ſpirituum radiationes producere poterit, quas certae ſequuntur cogitationes, cum temperamento pituitoſo praediti ſomnient de pluviis, ſubmerſione aquae, caſu ab alto & aliis; bilioſi vero

de

Digitized by Google

de incendiis, igne & ferro habent inſomnia, & melancholici ſpectris terreantur, ut in re illa difficilima non opus habeamus confugere ad ideas tum imaginativas tum ſeminales aeque obſcuras, & ignorantiae caligine involutas ac res ipſa de quibus praeter *Helmontium*, *Marcus Marci* videatur.

XXIV. In curatione vulnus non cito occludatur, cui allium, fermentum, vel caepa cocta ſub cineribus cum theriaca imponatur, & ſaepius ſpiritu theriacali camphorato eluatur, ſubmerſio in aquam teſte *Helmontio* egregie prodeſt; poſt pulvis palmarii ad drach. i. plures per dies pro ſudoribus eliciendis mane exhibeatur, qui lap. bezoartico, ſale volatili, viperarum, & aliis nobilitari poteſt, ut ſicut nos hujus diſputationis, ita Medicus ſuum aſſequatur finem.

II.

DE ANGINA ET PLEURITIDE.

I. Angina eſt inflammatio faucium, in qua muſculi laryngis, & pharyngis intumeſcunt, ut ſolida plane non, liquida vero nonniſi difficulter deglutiri poſſint, cum febri acuta, & magna reſpirandi difficultate.

II. Variae hic ab Auctoribus recenſentur anginae ſpecies, gradu ſaltem a ſe invicem differentes, prout muſculi nunc oeſophagi, nunc capitis aſperae arteriae plus minus intumeſcunt, quas ſicco praeterimus pede.

III. Cauſſa proxima eſt inflammatio, quae fit propter obſtructionem pororum & vaſorum ſanguiferorum, indeque ortam ſanguinis reſtagnationem, ejuſque extravaſationem. Si enim arteriae plus inferant, quam venae revehunt, motus ille particularum ſanguinis progreſſivus transfertur in inteſtinum, quo aucto magna lucta, & efferveſcentia fit in ſanguine, unde tenera illa vaſcula ſanguifera vim patiuntur, rumpuntur, & ſanguinem ſub forma ſanguinis reddunt, qui muſculoſas in partes effuſus ibidem, ut foenum recens coacervatum brevi inordinato motu cietur, alios acquirit poros, & conſequenter aliam materiam aetheream, unde denegato libero itu, & reditu tandem hic particularum conflictus excitatur.

IV. Saepius fermentum quoddam malignum ab aëre faucibus afflatum ſanguinem coagulando, poroſque obſtruendo lerna fit malorum; hinc vapores antea per exſpirationem avolare ſoliti aliam nunc induunt faciem, & arma in ſe ipſos convertendo bellum inteſtinum ineunt nonniſi ſanguine expiandum; quae angina ſaepius epidemice graſſatur, & peſtis inſtar brevi plures inficit.

V. Maligni hujus fermenti vim in acido potiſſimum conſiſtere autumo, tum quod alkalicis omnium optime retundatur, tum quod in clyſſorum, & ſpirituum corroſivorum deſtillatione ejuſmodi ſpicula evibrata, & faucibus adſtantis ſuſcepta anginam malignam producant.

VI. Inter cauſſas remotiores locum ſibi vendicant omnia frigida ore aſſumta, & praecipue aër auſtrinus, ad obſtructiones pariendas aptiſſimus, unde ab *Hippocrate* angina inter morbos autumnales & ab aſſiduis imbribus oriundos refertur. Huc pertinent etiam crapulae crebriores, exercitia vehementiora, ſpinae piſcium incautius deglutitae, ſuppreſſiones conſuetarum evacuationum, plethora, ſanguinis intemperies acris, & fervida. Saepius aliquid conſuetudini dandum, unde qui ſemel angina laborarunt, facilem eundem in morbum levi nacta occaſione incidunt; quod experientia teſtis omni exceptione major confirmat.

VII. Dividitur angina in malignam, & valde contagioſam, in qua Medici fauces inſpicientes maximo verſantur in periculo, & benignam quae nec inficit, nec gravioribus ſtipata eſt ſymptomatibus. Deinde aliam dicunt eſſe veram, aliam notham, quamvis notham non tam muſculorum faucium inflammatio;

nem

riam Mundi ſubtiliſſimam, immiſcetur, toties peregrinum inducitur efferveſcentia; ſanguis autem reſtagnans idem ſubit fatum, quod volatiles, & fluidae graminis particulae in foeno recenti: quod mirum itaque, ſi in corde reliquo vitali ſanguini affuſus naturalem ejus turbet motum & miſtionem.

XIV. Pleuritis eſt morbus lateralis, & deſcribitur, quod ſit *inflammatio membranae pleurae dictae, & muſculorum intercoſtalium cum febri acuta, dolore lateris punctorio, tuſſi, reſpiratione difficili, & ſputo ut plurimum cruento.*

XV. Muſculi intercoſtales facile ob contiguitatem ſimul inflammantur. Utrum vero pulmones ſemper in pleuritide afficiantur, de eo equidem dubitamus. Nam in peripneumonia ſive ſolitaria, ſive pleuritidem concomitante omnia ſymptomata graviora ſunt. Et ſi pulmones ſemper inflammarentur, rarius pleuritici curarentur. Unde rectius ſtatuitur, quod in pleuritide gravioribus ſtypata ſymptomatis pulmones quoque inflammatoriam patiantur obſtructionem, quod eo facilius in illis fiet ſubjectis, quorum pulmones ipſi pleurae adhaerent, & annexi ſunt.

XVI. Cauſſa proxima eſt ſanguis vel extravaſatus, & in pleuram effuſus putreſcens, vel reſtagnans ſaltem intra vaſa ſua, & efferveſcens. Neque enim ad inflammatoriam obſtructionem ſemper opus erit, ut ſanguis extravaſetur, ſed ſufficit, ſi in vaſis capillaribus (quae ſub forma ſanguinis in ſtatu naturali non ingreditur) in motu ſuo progreſſivo praepediatur, quo facto non poteſt non magna lucta inter particulas ſanguinem conſtituentes oriri, ut in oculorum inflammatione videre licet.

XVII. Cauſſae remotiores ſunt plethora, exercitia vehementiora, caſus ab alto, percuſſio, omnia frigida, vel ore hauſta, vel per poros foris intus ſpectantes admiſſa vaporum liberum tranſitum ſufflaminantia, & ſanguinis in circulum itum praepedientia.

XVIII. Febris ſi ſymptomatica ſit, eodem generatur modo, quo in reliquis inflammationibus eam fieri ſuperius docuimus. Reſpiratio eſt difficilis, quia pulmones dilatari nequeunt, quin ipſa pleura & muſculi intercoſtales ſimul moveantur, hinc ob doloris metum aegri parvam, ſed crebram habent reſpirationem. Dolor eſt a dilaceratione filamenturum ſive continui ſolutione. Tuſsis oritur ab humore acri aſperam arteriam irritante. Sputum cruore tinctum apparet, quoties vaſcula ſanguifera rumpuntur, & ſanguis purus e pleura ob inflammationem rarefacta tranſudat.

XIX. Dividitur in veram & notham. In malignam ſive epidemicam, & benignam.

XX. Signa diagnoſtica, ac apparentiis, ſive phaenomenis eam concomitantibus facile hauriuntur. Si aeger ſuper affecto latere aegre cubet, malum in muſculis intercoſtalibus erit. Sin vero lateri ſano incumbens plus ſentiat moleſtiae, vera erit pleuritis; deinde in ſpuria febris vel nulla, vel mitior, utpote quae eſt flatibus & craſsioribus vaporibus partes muſculoſas obſidentibus exoritur; dolor pectoris gravativus, magnaque reſpirandi difficultas pulmones ſimul inflammari indicant.

XXI. Pleuritis morbus eſt periculoſus. Maligna ſaepius brevi hominem jugulat. Diarrhoea ſuperveniens lethale eſt ſignum. Facile in empyema, & tandem in phthiſin abit, immo qui aliquoties hoc morbo laborarunt, laxiores naciſcuntur pulmones, & ut plurimum tandem fiunt phthiſici. Sputum quo citius apparet, & citra magnam difficultatem excernitur, eo breviorem indicat morbum. Videantur *aph. Hippocratis.*

XXII. In curatione omne fert punctum venae-ſectio, quae in brachio niſi aliud quid obſtet adminiſtranda, & largiori manu ſanguis extrahendus, & quidem

In brachio lateris affecti inſtitui, & iterari debet. Quod ſi tamen dolor non tam verſus jugulum, quam hypochondrium ſe extendat, & ex lochiorum, menſium, vel haemorrhoidum ſuppreſſione ortum traxerit, incidi quoque debet vena pedis. Poſt ſanguis coagulatus ſolvendus, expectoratio facilitanda, & ſi tumor ad ſuppurationem vergat, haec quoque convenientibus remediis promovenda. Formulas vide apud *Timaeum a Guldenklee, Williſium cap. de pleuritide*, & *Barbette in ſua praxi.* Ego paucis contentus oleo lini recenti, emulſione mannata, oc. cancri, antim. diaphoretico & aquis aliquot deſtillatis interne exhibitis malum hoc profligavi. Externe ſomentum ex lacte & ſummitat. aneth. floribus chamom. meliloti, &c. convenit, vel linimentum ex ol. diapalmae, & ungu. de althea. conducit quoque emplaſtrum diachyl. ſimpl. ulceris deterſioni inſervit decoctum vulnerarium pectorale. *In ephemeridibus Medicorum Germanorum* commendatur oleum antipleuriticum *Petri a Caſtro* ex cucurbitis longioribus, & oleo olivarum vetuſtiſsimo paratum, quod *Hanoviae* magno cum ſucceſſu adhibitum fuiſſe memini.

XXIII. In diaeta victum tenuem & cereviſiam ſecundariam floribus pectoralibus, & ſtercore equino, magno remedio, exaltatum commendo. Hujus loco decoctum liquiritiae quoque parari poteſt. Vinum autem penitus proſcribimus.

XXIV. Quaeri poſſet I. quare facilius inflammatoria obſtructio in partibus membranoſis, quam carnoſis oriatur? dicimus fieri hoc quod pori partium carnoſarum minus conſtantes ſint, hinc vaporibus craſsioribus facilius cedunt, quam pori partium membranoſarum, quae ſtabiles magis & conſtantes, adeoque facilius ita obſtruuntur, ut non niſi materiae Mundi ſubtiliſsimae tranſitus concedatur, quae talem humorum exagitationem, & inflammationem demum producit.

XXV. Secundo, quomodo in pleuriticis pus per vias urinarias evacuari poſſit, quam evacuationem non raro natura critice molitur. Aliqui putarunt ſtupendum hoc phaenomenum ſtante ſanguinis circulatione facile explicari poſſe. Alii vero ad vaſorum anaſtomoſin & apertionem confugerunt. Verum enim vero nodus iſte gorgonius nondum ſolutus eſt; nam vix credibile videtur, tantam puris foetidi copiam citra vitalis fermentationis deſtructionem per cordis thalamos trajici poſſe: & ſi vaſa quaedam per anaſtomoſin aperiuntur, quare non una ſanguis effluit? Hinc forte melius nebulae illae diſcutiuntur, ſi attendamus, totum corpus vivens eſſe perſpirabile, & inumeros eoſque ſatis patulos in corpore vivente dari meatus, quos nemo Medicorum unquam ad oculum demonſtrabit. Quidni itaque pus e thorace diaphragma tranſire, & in abdomine per poros foris intus ſpectantes ipſam ingredi poterit veſicam urinariam. Neque obſtat argumentum a ſenſibus deſumtum, quo ipſam rationem evertere conantur, jam dudum enim audivimus illud valde aegrotare & morbo aliquo laborare, quod vocant NON VALET CONSEQUENTIA.

FINIS.

12.

DE PHTHISI ET EMPYEMATE.

Phthiſis eſt extenuatio totius corporis, cum febri lenta, tuſſi purulenta, & reſpirandi difficultate, a pulmonum exulceratione orta.

II. Quamvis enim atrophia aliorum etiam viſcerum ulcera comitetur, vel pulmonum obſtructionem a calculo, vel alia materia craſſa, ſeu tophacea inſequatur, rectius tamen hi morbi ſub maraſmo, vel etiam hectica comprehenduntur.

III. Cauſ-

III. Cauſſa immediata eſt ulcus pulmonum. Provenit hoc vel a ſanguine in pulmonibus extravaſato, ibidemque grumeſcente, & aceſcente, quod haemoptyſiis contingit. Vel a pure poſt pleuritidem in pulmonibus remanente; vel a ſtigmate variolarum; vel etiam a lympha acriori in pulmonibus juſto diutius reſtagnante, & ob ſalſam ſanguinis intemperiem ſemper copioſius e glandulis aſperae arteriae depluente, quod morbi genus phthiſin catarrhalem vocare ſolent. Denique oritur etiam ulceratio a corroſivis effluviis cum aëre per inſpirationem attractis, quale quid murarii, chymici, vitrarii, ſaponarii aliique, rem cum calce viva vel ſalibus corroſivis habentes, experiuntur.

IV. Suum quoque confert ſymbolum aër frigidus, & autumnalis. Recte *Hippocrates: autumnus tabidis malus*. Eundem ſortiuntur acidulae intempeſtive, & largius hauſtae, ſpiritus vini, vinum, conſuetae evacuationes ſuppreſſae, morbi temporis diuturnitate balſamicam ſanguinis maſſam depaſcentes, quales ſunt tertianae intermittentes, ſcorbutus, quartana. Vel qui immediate thoraci ſunt infenſi, quales variulae, peripneumonia, pleuritis. Stat per mortes confirmata regula: *ſaepius pleuriticus tandem fit phthiſicus*. Dum enim pus pulmones ſaepius tranſit, eorum compagem relaxat, & ulceroſam tandem introducit diſpoſitionem. Sunt qui in utero materno ſimilem pulmonum imbecillitatem acquirunt, quorum inſuper ſanguis ob ulceroſum craſi ſeminali impreſſum characterem vel ſigillum, leviori etiam data occaſione, morbo huic fores pandit.

V. Phaenomena ita explicamus: phthiſici tuſſiunt, quia fibrae pulmonales a purulenta materia irritantur. Tuſſis in morbi principio & aegrum & Medicum non niſi ipſo cum ulcere increſcit. Adeſt febris continua, lenta tamen, & quae ſemper elapſis poſt paſtum aliquot horis intenditur: quia ſanguis, dum per pulmones circulatur, ſemper quid purulenti abſorbet, quod ſecundum minima in corde cum ſanguine miſtum non poteſt ejus miſtionem turbare, quod poros habeat a poris ſanguinis abludentes, hinc neceſſario peregrinam (ſive alius motus, figurae & magnitudinis) materiam aetheream infert, unde lucta in ſanguine, & pulſus frequentior.

VI. Calor poſt paſtum exacerbatur: nam chylus in morboſo tali corpore facile ab indole ſua deflectit, & in acrem & fermenteſcibilem abit paſtam, haec ſanguini confuſa, & purulentis humoribus obvia inſignem excitat efferveſcentiam, donec vel ſubigatur vel per diaphoreſin exhalet. Haec tamen efferveſcentia non adeo aucta eſt ut in febribus ardentibus, quia ſanguis ab ulceroſis humoribus parum inſpiſſatur. Febri huic ſe aſſociat febris intermittens, focum ſuum in tubulo partis alicujus ſolidae, & ut plurimum in ventriculo habens: facile enim concipimus, quod ſanguis pure refertus ad producendas obſtructiones proclivis ſit.

VII. Sudores nocturni colliquativi proveniunt a ſucco nutricio acriori, glandulas miliares vellicante, & ob ſpirituum animalium inopiam circuitum ſuum abſolvere neſciu: accedit calor ſtragulo auctus, qui facit, ut evaporatio copioſior inſtituatur.

VIII. Idem hic ſuccus acrior: radices capillorum in glandulis ſitas (totum enim corpus piloſum eſt) exedit, unde eorundem defluvium ſequitur.

IX. Paullo ante mortem duo alia accedunt ſymptomata; quae ut plurimum agmen claudunt, & vitae finem imponunt: nempe tumor pedum, & alvi fluxus colliquativus. Quum enim ob ſpirituum inopiam humores circulantes non amplius ea qua par eſt alacritate perpendiculariter aſcendant, tubuli in pedibus obſtruuntur, & humores propria ſua gravitate pedem pedibus figunt. Quia etiam tonus inteſtinorum reliquorumque viſcerum ob eandem cauſſam valde labefactatur, & putredo ſolita deficiente radiatione paullatim introducitur, dum aëri, & corpuſculis ipſi innatantibus jam liberior quoquo verſum tranſitus concedatur; ut pleno

agmine irruere poſſint, non poteſt non totius colliquatio, & deſtructio inſequi.

X. Aliae quae conſpiciuntur apparentiae non ſunt explicatu difficiles: pinguedo, quae urinae innatat, eſt a liquaminis radicalis (humidum radicale vocant) & partium oleoſarum abraſione, quae lymphae acrioris effectus eſt. Quod ſi muſculoſae partes pingui hac culcitra defraudentur, mirum quantum collabuntur unde facies hippocratica prodit, & totius extenuatio.

XI. Sed unde contagium? Morbus hic, ubi ulcus valde ſordidum redditur, facile communicatur aliis aegro quotidie adſtantibus, praeſertim ſi vel laxiores jam habeant pulmones, vel ipſorum ſanguis ad acrem intemperiem ſubeundam jam dum, & jure haereditario proclivis ſit, adeoque tabida ſtirpe nati ſint. Ecquis, dubitabit, exulceratos pulmones continuo motu agitatos, multa miaſmata fermenteſcibilia, & corroſiva exſpirationis ſphaeram ab adſtante corpore, ſive cum ſaliva deglutita, ſive cum aëre admiſſa, juſta activitatis ſuae modulum tum in ſanguinem tum in viſcera debacchantur, eundemque praeſertim in corpore praediſpoſito producunt morbum. Et quum illae hypotheſes, quibus in explicandis effluviis malignis utimur, ſint praeſidia, quibus naturae receſſus exhauriri poſſunt, haud ſapit acumen, ſi quis illas hypotheſes ad ipſas qualitates occultas referat, quum hae ſemper maneant occultae, hypotheſes autem tandem fiant aſſertiones, & vel exinde ſuo gaudeant robore, quod phaenomenis explicandis in omnibus accommodatae ſint, qua evidentia fictae pro cujusvis arbitrio ſuppoſitiones nequaquam gaudere poſſunt. Quod ſi quae in principiis tibi occurrat obſcuritas, ea non tam hypotheſi, quam tuo praejudicio accepta ferenda erit. Quoniam itaque pus phthiſicorum adeo acre eſt, ut non male cum arſenico comparetur, quod muſcas aeque interimat, non video, quid obſtet, quo minus ejus naturam per particularum motum, & figuram deſcribamus, quum ipſa etiam natura in tot ſtupendis effectibus edendis iiſdem utatur adminiculis. Sin vero quis ſuis, iiſque fictis quatuor elementis, & qualitatibus, ab ipſo corpore realiter diſtinctis, iiſdem vel plura praeſtare poſſit, hoc ipſi nequaquam invidebimus.

XII. Antequam autem de prognoſi quid dicamus, reſtat ut paucis de ſignis agamus, quae Medicum de praeſentia puris certiorem faciunt. Saepius enim fit, ut pituita tum conſiſtentia tum colore pus mentiatur, quatenus ſolito diutius in bronchiis deliteſcens ſimilem induit faciem. Diſtinguitur autem a pure, primo odore, quia pus carbonibus injectum foetet. Secundo gravitate, quia pus aquae injectum fundum petit, pituita vero aquae innatat.

XIII. Prognoſis omnem convaleſcentiae ſpem nobis eripit. Dicant hic alii quid velint, credant ſe phthiſicos curaſſe, nos ratione & crebriori experientia edocti novimus diſtinguere inter phthiſin in fieri, & inter phthiſin in facto eſſe. Pulmones ſemel exulcerati nunquam perfecte coaleſcunt, id quod tum mollior ipſorum compages, tum motus perennis, & tuſſis continua confirmant. Si phthiſis morbo acuto ſupervenerit, brevi aegrum interimit. mortem inſtantem praenunciant facies hippocratica, unguium incurvatio, pedum tumor, diarrhoea, & ſputi detentio; omnes enim phthiſici vel ſuffocantur, vel ſyncope pereunt.

XIV. Interim non inficiſmur, fieri poſſe, ut ulceris parietes callum contrahant, & labia indureſcant, id quod exulcerationem impedit, quo minus ſe latius explicare poſſit. Tales Phthiſici plures per annos vivunt, & pus in tanta copia rejiciunt, ut vel centies pulmonum molem ſuperet, evidentiſſimo argumento, ipſum ſuccum nutricium ad pulmones delatum fermenti putredinalis afflatu in pus degenerare. Quam parum autem chylus corruptus a pure differat, vel ipſum hic aceſcens abunde ſatis teſtatur.

XV. In curatione duos nobis praefigimus ſcopos, quorum unus ulcus pulmonum, alter ſanguinis intemperiem purulentam reſpicit. Pro hoc obtinendo medicamen-

camenta acrimoniam ſanguinis temperantia, & purulentam cacochymiam corrigentia commendamus; id quod faciunt modice humectantia, oleoſa & chyloſa; inter quae principem obtinent locum deſtillata antihectica variorum Auctorum, decoctum paſſularum cum radice chinae, & ſantal. citrin. paratum, & quae omnibus palmam eripiunt lacticinia, quo emulſiones etiam referimus.

XVI. Profecto lac eſt unicum illud aſylum, quo tandem omnes in phthiſi confirmata refugimus: ſed vide, ut proſcriptis omnibus eſculentis, & potulentis ſolo lacte utaris. Deinde ſedulo attende ad ſigna digeſtionis, ut ſcias, utrum lac probe in ventriculo digeratur, an vero aceſcat, & in putrilaginem abeat. Si enim aeger in cura lactis nullum putrilaginoſum ſaporem in ore percipiat, nec acidum eructet. Si nulla ventriculi inflatio, nulla tormina vel diarrhoea superveniant. Si ſitis imminuatur, & aeger bene dormiat, tum non exigua reconvaleſcentiae ſpes affulget. Verum quamvis haec omnia ex voto ſuccedant, tamen res nondum eſt in vado, nec omnis ſuperata difficultas; ſaepius enim fit, ut ulcus in principio curae recenti eoque copioſo chylo obruatur, & palliative conſolidetur, dum ipſi ſaltem cruſta inducitur, qua ex leviſſima etiam occaſione tandem decidente, morbus ad priſtinum redit ingenium. Corpus, quod interim profecerat, extenuatur, tuſſis recrudeſcit cum febri, & ſputo purulento, & aeger brevi moritur, id quod in duobus ſtudioſis phthiſicis obſervavimus. Quo ipſo evincitur, lac facilius hecticam curare, quam phthiſin.

XVII. Parem merentur laudem pulveres antihectici: antihecticum Poterii, ſpecificum ſtomachicum ejuſdem, & nunquam ſatis laudata tinctura ex vitriolo martis, & ſaturni parata, quae acido vitriolaceo ſpoliata balſamica ſua dulcedine chyli, ſanguinis, & puris acrimoniam, egregie demulcet.

XVIII. Inter externa commendantur reſumtiva: unguentum reſumtivum dictum, oleum ranarum, balſamus ſaturni, epithema ſantalinum, & balnea temperata.

XIX. Pro altero obtinendo ſcopo neceſſarium erit, ut ulcus abſtergatur, & deterſum conſolidetur. Hoc praeſtant vulneraria, quae alkali ſuo occulto ulceroſum acidum ſubigunt. Talia ſunt; veronica, hedera terreſtris, piloſella, pulmonaria, ſalvia, alchymilla, ſanicula, vinca-pervinca, flores bellidis, radix ſymphyti, myrrha, flores ſulphuris, lapides cancrorum, pulvis Haly &c. ex quibus decocta, electuaria & pulveres parari poſſunt. His adjungenda ſunt expectorantia. Loch. ſan. & expert. de pulmone vulp. conſerv. roſ. pulv. Anonym. pulvis antiphthiſicus *Cunerdingii*, balſ. ſulph. aniſ. circa cujus uſum non poſſumus non monere, quod quod ſi calor hecticus valde fuerit intenſus magno cum aegrotantis damno exhibeatur.

XX. Neque contemnenda ſunt ſuffimigia ex ſuccino, myrrha maſtiche, gummi-anim. &c. vide *Ettmulleri* ideam praeſcribendarum formularum, §. 3. claſſ. 1.

XXI. Sunt, qui axungiam caninam, quotidie in juſculo ſumtam, depraedicant; ſed dubitari poteſt, an tantae ipſi inſint vires, quum facile ranceſcat, & bileſcat. Forte profuit illis, qui putatitia laborarunt phthiſi.

XXII. Reſpirandi difficultas nonnunquam uſque adeo urget, ut cogamur emeticum exhibere, beneficio cujus purulenta materia foras eliminatur, ut aeger a praeſentanea morte liberetur; id quod forte in illa phthiſi tutius erit, quae a pulmonum vomica ortum traxit.

XXIII. In diaeta omnia frigida, aeria, acida ceu peſtis fugienda, quo pertinent venti boreales, & fumus tabaci. Exulare debet bacchus cum venere. Et ſi poſſibilis ſit aëris mutatio, ea omni modo ſuadenda eſt. De coetero quietem commendamus & abſtinentiam, quibus rite obſervatis hic morbus plures in annos protrahi poteſt. Sed quod differtur non aufertur.

XXIV. Empyema non multum ab hoc morbo diſtat, niſi quod pus non tam in pulmonum ſubſtantia, quam in thoracis cavitate, colligatur. Cui occaſionem praebent pleuritis, peripneumonia, febres malignae, ſanguis in thoracem effuſus in caſu ab alto, percuſſione & thoracis vulneribus.

XXV. Empyici difficulter reſpirant, febricitant & tuſſi moleſta vexantur.

XXVI. Empyema differt a vomica, quod in hac pus peculiari contineatur capſula, ipſis pulmonibus adhaereſcente, quae ſi rumpatur, ita ut pus non cito ad tracheam deferatur, tunc homo ſubito extinguitur.

XXVII. Et quum empyema facile tranſeat in phthiſin, iiſdem fere curatur remediis. Proſunt enim terebinthinata, vulneraria & temperatiora diuretica: quod ſi via pateat in thoracis cavitatem, ſive ea vulnere inflicto ſit facta, ſive per paracentheſin a Chirurgo inſtitutam parata, mundificantia ex melle, terebinthina, diaſcordio, aqua hordei, & tantillo ſpiritus vini, vel aqua theriacal. magno cum levamine injiciuntur.

XXVIII. Sed paracentheſis rarius inſtituitur, antequam abſceſſus ſeſe externe prodat: in cujus adminiſtratione cavendum, ne vaſa ſanguifera laedantur: vide *Scultetum & Fabricium ab Aqua-pendente*.

13.

DE RELIQUIS THORACIS MORBIS.

CAPUT I.

DE HAEMOPTYSI.

THESIS I.

H*aemoptyſis eſt ſanguinis cum tuſſi rejectio*. Seu eſt *ſputum cruentum*, *qua ſanguis* cum ſcreatu ex aſpera arteria, vel cum tuſſi profundiori ex vaſis capillaribus pulmonum in exigua tamen quantitate, vel ex vaſe aliquo pulmonum majori copioſe, & cum tuſſi *rejicitur*.

II. Quum enim ſanguis pulmonum vaſa celerrime tranſeat, eaque valde diſtendat, facile contingit, ut vitio ipſius ſanguinis, vel culpa alius cauſſae externae vas aliquod rumpatur, & ſanguis floridus, & ob aëris commiſtionem ſpumoſus qua data via egrediatur.

III. Vaſa triplici aperiuntur modo. Vel per anaſtomoſin in plethora vel per diabroſin in intemperie acriori ſanguinis, & humorum circulantium. Vel per rixin in caſu ab alto, percuſſione, aut alia aliqua vi externa.

IV. In anaſtomoſi, & rixi ſanguis copioſior cum impetu rejicitur; in diabroſi autem parcior, & minori cum turgeſcentia. In vomitu cruento ſanguis quoque rejicitur, ſed nigricans, grumoſus & variis aliis humoribus commiſtus.

V. Cauſſae antecedentes ſunt conſuetae alicujus haemorrhagiae ſuppreſſio, intemperies ſanguinis cacochymica, tuſſis violenta, febres malignae. Procatarcticae vero aër frigidior aut calidior, cibi calidiores, vinum generoſum, motus immodici.

VI. Morbus hic non caret periculo, quia vel ſubito interimit, vel in longam tabem, & phthiſin deducit. Nam poſt ſanguinis ſputum, puris ſputum, poſt puris ſputum phthiſis. Mulieres, ſicuti ſanguinolentas excretiones minori cum virium jactura ferunt, ita etiam ſaepius minori cum labore ab hoc morbo liberantur.

VII. Curatio inſtituenda eſt juxta indicationes: indicat autem ſanguis, peccans

Digitized by Google

cans intra vaſa quantitate & motu, ſui evacuationem & revulſionem. Id quod fit per venae-ſectionem in brachio adminiſtratam & ſi opus fuerit in pede repetitam. Qui vero ſanguis jam extravaſatus eſt, indicat ſui reſolutionē, & expectorationem. Denique ipſa vaſa reſerata indicant ſui occluſionem. Pro quibus ſcopis obtinendis commendamus medicamenta *Timaei*, & ſi alia expetas quae ex portulac. veronic. heder. terreſtr. & plantag. parantur. Conveniunt etiam lap. cancr. antimon. diaph. ſangu. dracon. bol. Armen. terr. ſigillat. lap. haemat. electuar. a *Boyle in uſu philoſ. experiment.* commendatum, a quo parum *Haelidei* electuarium ad haemoptyſin apud *Riverium* aliosque practicos deſcriptum.

VIII. Quod ſi vaſis jam occluſis ſanguinis intemperies recidivam comminetur, in uſum vocari poteſt ſerum lactis cum tinctura antiphthiſica ex ſaccharo ſaturni parata.

X. Diaeta debet eſſe excarnis cum quiete, & abſtinentia a vino caeteriſque ſpirituoſis. Pro potu ordinario commendamus tincturam lignorum a Dn. *Sydenham* in noviſſimo ſuo de *podagra* tractatu deſcriptam.

CAPUT II.
DE TUSSI.
THES. I.

Tuſſis eſt frequens & reiterata aëris, & contentorum aliorum per aſperam arteriam expl. ſio a fibrarum irritatione producta.

II. Irritantur autem fibrae 1. in ipſa aſpera arteria, idque vel a lympha acriori, vel ab aëre frigido, & effluvis acidis contaminato. 2. in ipſis pulmonibus ab humore pituitoſo ſalſo vel purulento. 3. in diaphragmate ob conſenſum cum hypochondriis, & ſuperiori orificio ventriculi.

III. Primas hic tenet ſanguis, recrementa ſua ob denegatam a frigidiori aëris conſtitutione inſenſibilem tranſpirationem in pulmones & ductus tracheales deponens, unde tuſſis epidemica ortum ſuum trahit.

IV. Saepius cauſſa continens in ipſo ventriculo ſuos habet natales, dum aſſumta propter errores in diaeta commiſſos in liquamen catarrhale, & pituitoſum abeunt, quod mole ſua non ſolum ventriculum gravat, ſed & vi ſua irritativa fibras nerveas vellicando ipſum diaphragma concutit, & tuſſim valde moleſtam inducit.

V. Tuſſis eſt vel humida, in qua phlegma nunc craſſius nunc liquidius excernitur: vel ſicca, in qua nihil rejicitur, ſive id fiat ob humoris cruditatem, quae nunc in viſciditate, nunc fluxibilitate conſiſtit, ſive ob ejus acrimoniam. Utraque oritur vel vitio thoracis, vel culpa ventriculi.

VI. Tuſsis humida pituitoſa curatur incidentibus, digerentibus, & expectorantibus, in quem finem parari poteſt miſtura non inelegans ex aqu. aſthm. veron. cinnam. buglofſ. oxym. ſcyllit. & ſirup. heder. terreſtr. conveniunt etiam ſpec. diaireos, balſ. ſulph. aniſat. terebinth. aut. ſuccinatus.

VII. Quod ſi lympha fuerit tenuior, conducunt ſpec. diatr. frigid. loch. ſan. & expert. conſerv. roſar. pulvis Haly, pulv. contra tuſsim *Mynſichti*. In tuſsi autem convulſiva, & magna fibrarum irritatione principem obtinent locum ſuccinata, crocata, papaverina, cynogloſſata, & blandiora alkalica opiatis maritata. Recte *Grembſius* ex *Helmontio: tuſſim compeſcit opiatum Paracelſi, quod conſtat experientia; ergo tuſſim curare ſoporiferis remediis non inconveniens eſt: hinc ſi quis noverit e papavere lethalia ſegregare, is nactus erit in tuſſi remedium egregium, id* quod

Digitized by Google

quod per liquorem Alkaeſt praeſtabitur.

VIII. In tuſsi epidemica plus ſaepius nocent ſpirituoſa, & calidiora ſudorifera, praeſertim, ubi nulla conjuncta febris; ſi enim vim vi repellere velis, facile pleuritis vel peripneumonia accerſetur, quod feliciſſimus Angliae practicus *Sydenham in ſuis obſervationibus* prudenter annotavit.

IX. In tuſsi per conſenſum ex ventriculo egregie proſunt emetica aliquoties in uſum vocata, & ipſis fermentativis praemiſſa.

CAP. III.
DE ASTHMATE, & DIFFICILI RESPIRATIONE.
THES. I.

A*Sthma eſt frequens quaedam cum anhelatione, & ſtertore reſpiratio*; quod dyſpnoeam, & orthopnoeam quoque referimus, quia ſaltem gradu inter ſe differunt.

II. Hoc malum ſaepius typos ſuos febris intermittentis inſtar accuratiſſime ſervat, & periodice recurrit, eſtque pro cauſſarum varietate varium. Poteſt tamen ad imitationem *Helmontii*, & *Grembſii* commode dividi in aſthma humidum, in aſthma ſiccum ſive caducum, & in aſthma ſtomachicum ſeu flatulentum.

III. In aſthmate humido bronchia, & ductus tracheales ab humore viſcido, & glutinoſo obſtruuntur, caeteraque viſcera ob cachecticam ſanguinis intemperiem humorum infarctu ſunt contaminata; hinc a motu paullo vehementiori malum valde ingraveſcit, quod humores circulantes in ſuo per tubulos muſculorum reſpirationis negocio dicatorum motu impediantur ob contumacem a lympha craſſiori factam obſtructionem.

IV. Aſthma caducum merito inter morbos convulſivos refertur, tum quod eodem generetur modo, tum quod iiſdem etiam curetur remediis. Hine non male a *Grembſio* vocatur epilepſia pulmonum, quia quie quid epilepſiam curat, eo etiam curatur aſthma. Uſque adeo criſpantur fibrae muſculorum reſpirationis, & ipſum etiam diaphragma ita contrahitur, ut zonae inſtar coſtas conſtringere videatur. Oritur autem a ſale ſcorbutico tum nervis tum ipſorum incolis infenſiſſimo, quod impedit, quominus pulmones rite dilatentur, & ipſum diaphragma primarium reſpirationis organum libere moveatur, unde, praeſentiſſimum imminet ſuffocationis periculum.

V. Flatulentum in ventriculo, & in primis viis caſtrametatur, ortumque ſuum habet a cruditate acida ſeu Gas flatulento, quod mucus ibidem collectus exſpirare ſolet, a quo ventriculus non raro in tantum diſtenditur, ut ipſa reſpiratio valde laborioſa inde reddatur, & non niſi magno cum conatu, & difficultate peragi poſſit. Hinc eſt quare omnes hypochondriaci, hyſterici & ſcorbutici poſt paſtum ſint aſthmatici.

VI. Cauſſae remotiores ſunt errores circa ſex rerum non naturalium adminiſtrationem commiſſi; nec non morbi praegreſſi, quibus ſanguis depauperatur, fermenta viſcerum enervantur, & ipſa principia activa, ſanguinis itum, & reditum conſervantia, ſubiguntur.

VII. Refertur autem aſthma inter Medicorum opprobria, quia nunquam periculo caret, cujuſcunque etiam ſit conditionis, & generis. In ſenibus nunquam curatur, praeſertim ſi profundiores egerit radices. Quod ſi urina parcius incipiat fluere, non amplius de futura hydrope dubitandum eſt.

VIII. In

VIII. In curatione obſervandum eſt, nihil certi de venaeſectione hic determinari poſſe, quum illam & profuiſſe & nocuiſſe ex praxi conſtet, itaque neceſſe eſt, ut ad corporis habitum, & cauſſas antecedentes probe attendatur.

IX. Aſthma humidum pectorale curatur praemiſſis phlegmagogis incidentibus, & expectorantibus, commendamus miſturam ex aqu.aſthmat.hyſſop.veronic.cinnam.hordeat.oxym ſcyllit. tinctur. proprietat. *Mynſicht.* & julep. aſthmat. cui praeferimus aquam pectoralem rubram celeberrimi *Horſtii*, ſenibus nunquam non ſalutarem, cum qua julepus *Grembſii* ex aqua aſthmat. & elixir. vitae convenit. Conducunt quoque omnia ſulphurata, v. g. ſirup. diaſulph. *Williſii* tinctura ſulph. flores ſulph. omnia crocata, enulata, aniſata, decoctum pectorale *Auguſt.* galli veteris Riveriano modo paratum. ol. ſachar. compoſit. ſperm. ceti. Butyrum cancrinum. Tinct.antim.tartariſat.tinct.tart.ſpir.ſal.armoniac. aniſat. virid. aeris *Michaëlis.*

X. Inter purgantia laudem merentur ea, quae ex gummi-ammoniac. & galban.praeparantur, qualia ſunt pilul.de hier.cum agaric.de ammoniac. *Quercetan.* extract.diacartham.pilulae gummoſae.

XI. In aſthmate caduco conveniunt armoniacalia, aromatica, oleoſa, caſtoreata & opiata. Omne hic ferunt punctum liquor.cc.ſuccinat.cum opio.ſal.volat.cc. cum opio: tinct. myrrh. ſpir.ſal. armoniac. & omnia ex lumbricis & millepedibus parata.

XII. In aſthmate ſtomachali vomitoria conducunt, quibus praemiſſis ad carminantia deveniendum, qualia ſunt: elixir.propriet.alcoholiſat. eſſent.carminat celeberrimi *Wedelii* ſpir.nitri rite dulcificat. arcanum duplicatum, varia elaeoſacchara, tragea poſt paſtum, aliaque caeteroquin cruditate acida cumpeſcenda valde proficua.

CAPUT. IV.
DE PALPITATIONE CORDIS, & SYNCOPE.
THES. I.

P*Alpitatio cordis eſt ejuſdem motus convulſivus cum vehementi arteriarum cordis vibratione.*

II. Cauſſa eſt vel inordinatus ſpirituum animalium influxus cordis fibras motu ſpaſmodico vellicantium: vel viſcida ſanguinis intemperies; ita tamen ut valde fermenteſcibilis ſit; hinc in rarefactione ſpiritus craſſiores ſe extricare neſciunt, tantoque cum impetu ſanguinem excutiunt. Neque excludenda eſt lympha ex arteriis coronariis cordis parenchyma ingrediens, quae ſi acrior ſit, ſpaſmum inducere ſolet.

III. Cauſſae remotiores ſunt terror, ira, venus, menſium ſuppreſſio, malum hypochondriacum, & ſexcenta alia.

IV. In curatione ad primas vias reſpiciendum, fruſtra enim omnis inſtituitur curatio, niſi chyli vitia emendaveris: inter ſpecifica commendantur coralliata, ambrata, margaritae.aq. e typh.cerv.cordial.frig.*Saxon.* externe laudatur theriaca cum croco & confect.alkerm.

V. *Syncope eſt praeceps omnium virium lapſus cum facultatis vitalis, & animalis ablatione.*

VI. Cauſſa quaerenda eſt vel in liquore animali vel in vitali. Sanguis hic ſaepius primas tenet, dum vel polypoſe in corde concreſcit. Vel quantitate ſua cordis thalamos obruit. Vel nimium rareſcens in motu ſuo circulari prapeditur.

VII.Cu-

Digitized by Google

VII. Curatur vino generoſo. aceto medicato, urinoſis, caſtoreatis. elixir. precioſ.aq.cardiac.ſpir.theriac.camphorat.& omnibus ex cinnam. paratis, de quibus vide *volum.5. actor. Haffnienſ. obſerv.9.* Sin plura deſiderentur, practicorum volumina evolvi poſſunt.

DISSEATATIO CHYMICA.
DE AURO
RESPONDENTE.
WILHELMO HULDERICO Valdſchmidt.
HANOVIENSI.

I. EUdoxus rogavit aliquando Deos, ut ſibi facultatem darent, ſolem, proxime cernendi, ejuſque formam, magnitudinem, & puchritudinem proxime contemplandi; mallem ego ſolem, metallorum facile principem, & regni mineralis phoebum, aurum, proxime & in conabulis ſuis, non ſolum contemplari, ſed in principia ejus conſtitutiva profundius inquirere, ut non tam oculos cum vulgo, quam animum cum eruditis paſcerem, atque reconditos telluris theſauros cogitationibus meis perluſtrarem. Neque enim me ſacra auri tenet ſames, ut inde diteſcere velim, qui ſorte mea contentus, manibus meis obicem poſui, neſcius peregrinum hunc hoſpitem excipere, aut tali veneno loculos meos contaminare: quum a Deo & Principe meo habeam, quo de praeſenti me alere poſſim, de futuris enim ne cogito quidem, eſt qui his finem & incrementum dare poteſt, in cujus manibus fatum meum aequo, & firmo ſtat talo. Nunc ad rem ipſam me accingo.

II. Rogatus non nemo cur aurum palleſceret, apposite, reſpondit, quod tot quotidie expoſitum eſſet inſidiis; hinc nomen ſuum inde accepiſſe quidam exiſtimant, quaſi diceretur metallum, quod omnes habere percupiant, illudque tanto ſtudio quaeſitum ſolicite cuſtodire. Coeterum inquirendum nobis erit in partes ejus conſtitutivas, inque patriam & indolem, ut perſpectum reddamus, in qua telluris regione vellus hoc aureum abſcondatur. Itaque aliorum miſſis conjecturis rectius ſupponimus, interiorem terrae partem centrali igni magis vicinam maximam ſui partem eſſe metallicam, ſed hominibus ob nimiam profunditatem inacceſſam, intra cujus poros producuntur, & acuuntur ſalia, generantur moleculae ſulphureae, & tria illa chymicorum principia ſuos habent natales. Quod autem natura in ſuperiori, nobiſque magis vicina, terrae parte, ſuum pandat Gazophylacium, id tum ſolari cum centrali igni in acceptis ferendum eſt: *horum* calor mercuriales atomos uſque adeo volubiles, qua data via e terrae gremio verſus ſuperficiem propellit, quae plurima ramenta metallica ſalinaſque atque ſulphureas particulas ſecum abripiunt, iiſque aliis terreſtribus intimius junctis ſuperiorem terrae partem ſaecundam faciunt, ut montes quandoque parturiant aurum, variaeque varii generis venae metallicae diſſeminentur, per longiores terrae tractus atque ambages diffuſae, cujus rei veritas illos latere non poteſt, qui fodinas metallicas improbo labore ſcrutantor.

III. Si conjecturae eſſet locus, dicerem Plutonem in centrali terrae parte ſua fixiſſe tentoria, huncque locum eſſe, in quo damnati ſuos patiuntur manes, & quem gehennam vocant. Horrenda haec eſt abyſſus, quae terrae tangit centrum, ubi ignis nunquam intermoriturus metalla in ſtygios latices convertit, quibus damnati immerguntur, ut nunquam emergant. Videbis hic furnum reverberatorium, in quo faex hominum calcinatur, ut in ipſis cineribus ſingulis momen-

tis

tis reviviſcant. Videbis mille torquendi modos, prout ſua quemque his in terris traxit voluptas, quibus condemnati ſine modo caſtigantur. Ille fuſo innatabit ferro; hic venerem undiquaque candentem amplectetur, ut teneri nervi, tantopere a ramentis metallicis in orbem vibratis convulſi, miſerae animae inexplicabilem inferent dolorem: contremiſcent deflagrantis corporis partes, audietur dentium ſtridor, & deſperabundi ejulabunt omnes. Erunt quorum faucibus potabile aurum infunditur, ut ſicuti Cyrus apud Herodotum, & Juſtinum ſanguine, hi aureo flumine ſatientur, cujus inſatiabiles ſemper fuerunt.

IV. Sed è diverticulo in viam: aurum eſt metallum ſolidum, fuſile & ductile, compoſitum ex terra ſuphurea fixa, ſalina & mercuriali. Mercurius ductibilitatem largitur: ſal concretionem juvat, & baſin conſtituit. Sulphur dat animam, & facit, ut ſit indeſtructibile, & corruptionis expers. Nam facilius eſt aurum componere, quam deſtruere, uſque adeo compactae ſunt omnes ejus partes, ut vix ita diſſolvi poſſint, quin non ſtatim mutuos iterum ruant in amplexus.

V. Quamvis autem metallum hoc omnium ſit defaecatiſſimum, ejus tamen partes admodum inaequales deprehenduntur, quoties per optimum microſcopium conſpiciuntur: videbis enim oculo armato auri ſuperficiem admodum aſperam eſſe, porulis & cavernulis indefinitae configurationis perviam: argumento, varii generis aetherem facilè admitti poſſe, non multum abludentem a natura aetheris ſanguinem noſtrum animantis, ut vel propterea aurum audiat medicamentum inter cardiaca haud poſtremum.

VI. Fuere quidem, qui aurum ceu inutile terrae pondus foro medico proſcripſerunt, neſcii, illud in graviſſimis etiam morbis magnae eſſe energiae, & multa egregia inde parari poſſe remedia: cum quibus nobis nunc non ſunt feriae; ratione & experientia edocti, eos omnes errare, qui perſuaſum habent, aurum in ſubſtantia exhibitum morbi cauſſam nunquam attingere, nec ventriculi auſcultare fermentationi, aut faciles digeſtioni duodeni praebere aures. Fac enim haec ita ſe habere, nunquam tamen inficiaberis, unum quodlibet medicamentum coeleſtem quandam, ſive certi generis aetherem, ſanguini noſtro inferre, utut etiam primam quandoque ſubterfugiat fermentationem in ventriculo. Materia haec aetherea, prout ſanguinis motui plus minus reſiſtit, tota die varia ludit dramata, ut in purgantibus plus minus vehementibus venenis, aliiſque plurimis, tum in corpore noſtro, tum extra illud in liquoribus fermentantibus & aceſcentibus, vino, cereviſia, lacte, & aliis ſaepe ſaepius experimur. Dicimus itaque aurum tranſmittere materiam ſubtilem, & parum vel nihil a natura aetheris ſanguinem noſtrum pervadentis abludentem, qui fluiditatem, & miſtionem debitam indefinitarum iſtarum partium maſſam ſanguineam componentium conſervat, unde palam fit, quod aurum in ſubſtantia exhibitum, & ad ſanguinem devolutum, egregie praeſervet a putredine, novum vigorem ſingulis momentis ſuperaddat, & totum corpus inſtar panaceae contra obſtructiones, alioſque hoſtiles inſultus vindicet. Haec eſt vis illa radiativa Helmontianorum, quam imperceptibilem eſſe autumant.

Haec ſpiritus ille, tum influus tum inſitus: Haec character ſeu idaea ſeminalis hactenus inexplicabilis: ſola illa materia aetherea eſt, quae ſicuti tempore vernali a ſole orbis in haec inferiora ſpargitur, ut torpeſcentes actuet ſpiritus, & ſanguinem accuratius commiſceat, ita ſole metallorum per univerſum diſpenſatur ſanguinem, vires contritas reſtaurat, cordi robur addit, & nectaris hujus vitalis defaecationem, & deſpumationem ex voto promovet, ut merito remedium multae expectationis vocetur.

VII. Verum ſubjudice lis eſt, an aurum ita crudum, & ignis torturam nondum expertum, quale e fabulo elutriatur, feliciori cum ſucceſſu exhibeatur, quam illud, quod jam ignis ſuſtinuit vim & examen. Equidem non-

ignoram, ſaepius credulitati, conſuetudini & ſuperſtitioni quid dandum; omni quippe caret fundamento, ſi v.g. annulo matrimoniali, in fidem dato, plus virium conferre velim, quam auro alii uſui conſecrato, cum aurum qua tale, modo a ſordibus, & recrementis metallicis probe fuerit liberatum, exoptatos hos in morbis exſerat effectus, tum intus exhibitum, tum foris etiam appenſum aut impoſitum. Neque enim eſt de nihilo quod variolofis commendemus anulum aureum oculis ſaepius admovendum, ut ab inflammatione, & exulceratione eos ſervent immunes: in impotentia ex incantatione multum pollet aurum certa conditione in uſum vocatum, quo labefactatae partes genitales locantur in ſolido: ſic daemones quandoque ipſo fugantur auro, quod hominem reddit cordatum, audacem, & ſpiritus tum vitales, tum animales reſtaurat, ne tam facile obnubilari poſſint.

VIII. Non minoris energiae praeſidium eſt, ſi intus exhibeatur, ad quod ceu ſalutis anchoram confugiant illi quos jam mors praeſtolatur. Celebris hoc nomine eſt pulvis aureus illuſtris medici Viennenſis, Antonii de Pozis, quo non ſemel deploratos ex orci faucibus ereptos novimus.

℞. *Raſur. ebor.* unc. ſem. *pulv. marchion.* drach. iii. *auri per trituram longiorem in pollinem redacti.* drach. ii. ſem. *bezoar. orient. ver.* drach. ii. *unicorn. marin.* drach. j. *F. pulv. doſ.* a gr. v. ad ſcr. i. vel drach. ſem. *cum aqu. C. cerv. citrat. vel teraſor. lavendulata.*

IX. Pari ſucceſſu exhibetur epilepticis in ſubſtantia. Hinc encomium meretur ſecretum antiepilepticum, ad quod, teſte Bartholino, tanquam ex Aeſculapii fano depromtum multi confugiunt, ac non pauci vim ſalutarem ex uſu remedii hujus adhuc dum ſentiunt.

℞. *Cran. human. ſem. paeon.* āā ſcru. ſem. *ſuccin. alb.* gr. vii. *auri haeredit.* gr. ii. *margarit. corall* āā gr. v. *ſambuc. cortic. ex ſalic. naſcent.* gr. x. *caſtor.* gr. iii. *pulv. calendul.* gr. ix. *f. pul. detur c. aqu. lavendulae.*

X. Sunt, qui aurum cande factum, & in aqua appropriata, aut etiam vino, ſaepius extinctum, hydropicis, ictericis, atque arthriticis commendent: & notum eſt, quanti hoc remedii genus Burrhus, & Poterius aeſtimaverint. Neque deeſt ratio: cum enim quaedam auri ramenta, vi ignis ſoluta, liquori confundantur, nulli dubitamus, quin amicum ſanguini inferendo aetherem etiam per ſolam hanc viam extinctionis, perículoſiſſimis mederi affectibus, & contumaces in morbis chronicis obſtructiones reſerare poſſint. Notari tamen velim, me hic loqui ex hypotheſi, quod videlicet de ſubſtantia auri candefacti, & in liquore ſaepius extincti quid abſcedat, niſi enim hoc fieret, potius fatuum dicendum foret remedium, omni ſua virtute exutum. Neque me latet, quoſdam ex turbatione liquoris particularum auri ſeceſſionem conjecturare, ſed quam titubante hoc argumentum incedat gradu, oſtendit celeberrimus Bohn., cum a particulis ſalinis e pabulo ignis eructatis quivis ſincerus liquor facile turbetur, ejuſque textura brevi immutetur.

XI. Progrediendum nunc ad varias auri praeparationes chymicas, inter quas haud poſtrema eſt, quae nobis aurum fulminans ſiſtit, inde dictum, quod manibus familiarius contrectatum, & leviter incaleſcens, maximo cum ſtrepitu fulminet, vimque ſuam exploſivam non ſine adſtantium terrore, & periculo exſerat, ut unicus etiam hujus pulveris ſcrupulus vehementiorem edere poſſit ſonitum, quam dimidia libra pulveris pyrii imo juxta Wiliſii calculum, unicum ejus. Granum cum tanto impetu, explodatur, & ſtrepitum edat, qualem non centuplum pulveris pyrii. Eſt autem nihil aliud quam calx auri, ſive aurum ope aquae Regis ſolutum, & cum oleo tartari ſenſim in calcem praecipitatum, poſt menſtruo leviter abſtracto aqua dulci ſaepius lotum, & exſiccatum. Medicamentum profecto haud contemnendum: datur ad aliquot grana in febribus intermittentibus ante paroxyſmum; in tympanitide, iliaca, cardialgia. Externe laudatur in ulceribus

Digitized by Google

ribus ſordidis, fiſtulis ani, cum diaſcordio terebinthina, gummi elemi vel melle ſubactum.

XII. Quaeritur quaenam vera ſtupendi hujus fulminis ſit cauſa? cui quaeſtioni enodandae facem non levem praeferunt illa, quae alibi de natura, & ortu ignis docuimus, quorum ſumma haec eſt, quod nempe ignis tunc producatur, quando particulae terreſtres, expulſis globulis ſoli primae materiae elemento innatant, quae ſi rigidae, & ad motum retinendum aptae natae fuerint, magnam in momento excitant rarefactionem, prout in pulvere pyrio quotidie videmus. Eundem in modum pulvis hic flammam concipit, quando a ſuperveniente calore ſpicula ſalina intra poros occultata, & expulſis ſphaerulis ſecundi elementi, vehementiſſimo motu abrepta, ſecundum omnes dimenſiones vibrantur.

XIII. Sic tandem ad famoſas ſolis tincturas contemplandas ducimur, viſuri, an decantatae illae quintae eſſentiae vulgo dictae pro genuinis, aut apocryphis haberi poſſint, Angelus Sala, chymicus cordatus & candidus, multisiiſque ſolidis perſuadere contendit rationibus, aurum nunquam ita ſolvi poſſe, ut quid de ſua ſubſtantia menſtruo largiatur, quo rubicundum & purpureum induat colorem. Hinc non veremur publicè profiteri, vulgares chymicorum tincturas ſolis non genuinam eſſe prolem auri, ſed adulteratam & pro fuco faciendo natam, quippe color ille, non ſoli, ſed menſtruo in acceptis ferendus, qui uſque adeo ſuperficialis eſt, ut facile mutuatitia hac veſte exui poſſit, Stat aurea chymicorum regula. Omnia metalla ſimul ac vel liquidam, vel ſalinam formam ſunt adepta, ſimplicia eſſe deſinunt, vereque dici res compoſitae merentur, quandoquidem abſque adjectione ſolventium in his formis, neque conſiſtere, neque perſiſtere diu poſſunt, uſque adeo, ut ſi illi, priventur has, quoque pari ratione deponant, & tanquam poſt liminio redeant ad conſiſtentiam ſolidam priorem. Haec certe regula omnes ſolis tincturas, hactenus tantopere laudatas, de ponte dejicit, ut antiqua ſua haereditate, poſſeſſione & fama excidant, cum ex ipſis proceſſibus abunde ſatis conſtet, colorem flavum, vel purpureum non ſulphuri auri, ſed ſacchato, & ſpiritui vini deberi, cujus ſint pro exemplo ſequentes auri tincturae. ℞. Fol. auri libellum, l. ſacchar. cand. unc. i. miſceantur in parva phiala bacillo ligneo, in leni calore arenae, huic pulveri poſt affunde ſpirit. vini ſale volatili urinae exaltatum fiet in digeſtione, donec ſpiritus tingatur. ℞. Fol. auri q. v. miſce cum ſale tartari, affunde ſpiritum vini, eumque accende ad deflagrandum, repete id aliquoties, reſiduo pulveri affunde tandem recentem ſpiritum vini, & habebis tincturam auri rubicundiſsimam. Riſum teneatis amici, has enim ſolis eſſe tincturas credat judaeus apella.

XIV. Verum enim vero ita actum quoque eſſet de auro potabili, cui tamen ſua hactenus apud plures conſtitit laus, & fama, medicamentum hoc commune habuit fatum cum mendaciis, quae eundo per ora hominum creſcunt; quippe ab hoc benigne fuit ſuceeptum, ab altero e contra iniquè habitum, cum forte uterque ab effectibus abrepti inſidum tulerint judicium. Dicendum itaque quod res eſt. Nempe ambabus largimur manibus, ex auro & appropriato menſtruo potabilem parari poſſe medicinam magnarum in morbis curandis virium. Et vel unicum illud Franciſci Antonii Londinenſis Aurum potabile, cujus fama ex Anglia per univerſum divulgata eſt orbem, & non ita pridem cura Alberti Othonis Fabri Medici regii revixit, omnem dubitantibus excutiet ſcrupulum; cum ipſa omnium rerum magiſtra experientia illud tot ſucceſſibus fortunatis aeternitati conſecrarit. Sed haec aliaque ſcopum non feriunt, cum tale aurum potabile imaginarium quid ſit, in eo enim cardo rei vertitur, an aurum in oleum, ſeu fluidum corpus ita redigi poſſit, ut ſola extracta anima, nec calx, nec ſulphur in verum aurum reduci poſſit. Id quod conſtanter negamus, & omnes iſtos laterem lavare contendimus, qui id

tentare volunt, quicquid etiam nobis in contrarium objiciant credúli quidam chymici: eſt enim de natura auri, ut ratione ſui ſulphuris ſit indeſtructibile, & quocunque etiam vexetur modo, ſemper ad priſtinam artificis manu reduci poſſit formam.

XV. Plura quidem fateor hic in contrarium objici ſolent argumenta, quae tamen ceu plumbea tela facile inverti poſſunt. unicum reſtat celeberrimi Langelotte inventum, nuper inter praetermiſſa in rebus chymicis collegia Naturae curioſorum communicatum, quod plus roboris in propugnando auro potabili prae ſe ferre videtur. Verba doctiſſimi hujus viri ita ſe habent. Ad tritum, dicit, me nunc converto, pharmacopaeis quidem ſatis uſitatum, non item chymicis, quibus paradoxon forſan videbitur, quod eum tantis laudibus eveham, dicamque eo ſolo miranda poſſe in chymia patrari. Perſacile vero omnem eum aſſenſurum, mihi confido, qui modo in ſequentes duas operationes oculum animumque intenderit, quarum utriuſque experimentum in laboratorio noſtro factum. Mirum equidem, & id quoque primitus nobis accidit, aurum, fixiſſimum illud, ut chymicorum more loquar, corpus tritus imperio ſe ſubdere, quod alibi nec ignis, extremo mundi tyranno, nec aliis fortiſsimis quibuſve menſtruis cedit, ceſsit tamen ei, uti his oculis vidimus, verum adhibito inſtrumento ſingulari, cui ob mirandum hunc uſum molae philoſophicae nomen indidimus, cujuſque ſtructuram eo accuratius hic delineandam curavimus, quoniam omnis hujus operationis momentum ab ea dependet. Aurum itaque foliatum q. v. in minimas particulas conſciſſum, mortario vitreo denſiſsimo inditur, inque eo charta tantum tecto, ne pulvis vel aliud quid incidere queat, noctes atque dies continua molae agitatione tamdiu teritur, uſque dum in pulverem ſubnigrum convertatur: cui tritus ut plurimum 14. dies inſumendi ſunt. Dein pulvis hic retortulae non nimis profundae ſed planae, quales Anglicae eſſe ſolent, immiſſus, igne arenae per gradus, coque; tandem fortiſſimo pellitur, & ſic ſtillabit paucas quidem, ſed rubicundiſsimas guttulas, quae vel per ſe cum ſpiritu vini tartariſato digeſtae, verum exhibent aurum potabile, non fucatum, vel ulla alia peregrina qualitate infectum. Reſiduo (quod ipſum quoque facile tritu poteramus reſolvere) acetum noſtrum philoſophicum ex viridi aeris, & ſulphure cum ſpiritu in longa digeſtione confecto, adfudimus, & ſic iterum rubicundam tincturam accepimus magnarum itidem virium. Paucisſimum quod ſuperfuit, beneficio boracis in corpus reduximus, ſed pondus ei debitum defuit. Rudis utique primo aſpectu videtur operatio haec, quaeque multum ſaltem temporis, & laboris requirit, verum in receſſu mirabilis plane eſt, a mirabili illo ſale aëris unice ſolvente catholico adjuta. Huc uſque praelaudatus Dn. Langelotte, cujus inventum grave negativae ſententiae circa auri potabilis exiſtentiam inflixit vulnus, Liceat autem mihi exercitii gratia quaedam movere dubia. 1. videtur oleum iſtud nil aliud eſſe, quam ſal aëris in fluorem redactum, quod forte quaſdam auri particulas ſecum abripuit, ut & hae alembicum tranſcenderint. Retulit mihi amicus, ſe non ita pridem retortam figulinam aëri nebuloſo diutius expoſitam violento commiſiſſe igni, eamque liquorem rubicundum in vas recipiens eructaſſe, quem haud inepte oleum philoſophorum vocabat. 2. Quum aër privatus in laboratoriis multis ſalibus impraegnatus ſit, facile aliis ſeſe inſinuare poterunt comporibus, ſi horum compages laxetur, hinc vaſa polita brevi etiam temporis ſpatio in laboratoriis maculis tinguntur, imo eroduntur. 3. Praeſupponit vir praelaudatus, mercurium aethereum aëri inexiſtentem ab auro attrahi ob magnetiſmum, quem magnetiſmum recentiores inter non entia merito referunt, quod talis attractio a prudentioribus intelligi nequeat. 4. Dicit in praefatione in experimenta tilemanniana poſſe in locum tritus ſubſtitui ſal tartari probe depuratum, concentratum & ſale catholico impraegnatum, quo aurum pari ſucceſſu

reclu-

Digitized by Google

recludatur, ſed etiam talis tinctura, pro tinctura ſalis potius, quam ſolis habeatur, quidni ſimile de priori ferre licebit judicium? Quae omnia in eo dicuntur animo, quod forte inficias ire velim, tincturam tot tantiſque in curandis morbis pollere viribus, ſed potius ut evincam illam non eſſe centralem auri ſolutionem. Interim ſemper ad ipſum attendendum erit menſtruum, quorum tot fere recenſentur, quot auri potabilis proſtant proceſſus. Sunt enim qui ſolutionem inſtituunt in via humida per ſpiritus corroſivos v. g. ſalis, nitri: &c. Alia in via ſicca per amalgamationem cum mercurio, vel caementationem cum ſalibus id tentant. Multi inſipidum quoddam jactanc menſtruum ex rore majali, nive, aqua tonitruali, vel etiam ſpiritu mundi paratum, ſed & hic dubitatur a ſagacioribus, an ejus modi fontes, e quibus univerſalia menſtrua hauriri poſsint, ullibi in rerum natura ſcaturiant.

XV. Quamvis autem uſum externum ſuperius etiam commendaverim, non poſſum tamen non, quin hic adjiciam, & auro ſuam in curandis ſcrophulis, & cancroſis affectibus conſtare laudem, de quo vide ephem. N. C. Ego aurum foliatum prius in mortario piſtillo plumbeo cum emplaſtro ſaturnino ſubactum, paucos ante menſes adhibui in cancro exulcerato mammae ſiniſtrae, ſucceſſu uſque adeo proſpero, ut diſsipato tumore ſcirrhoſo reliquum cicatriſari poſſe nunc appareat, & vel ex hoc ſolo remedio externo ſalutem ſibi promittat urbis noſtrae civis, ſi non primarius, ſaltem pietate, & ſinceritate animi nemini ſecundus. Admodum quoque conducit illis, qui mercurialibus imprudentius uſi ſunt, ſi vel in globulos redactum deglutiatur, vel ſaltem in ore detineatur, videbis enim illud tandem albicante obduci colore, quo atomis mercurialibus omnes corporis regiones permeantibus acceptum ferendum.

XVI. Sed aurem nobis vellicat ſamoſus philoſophorum lapis, de cujus confectione, & metallorum tranſmutatione quaedam dicenda veniunt, priuſquam colophonem huic imponamus diſſertationi: ut autem nebulas has eo alacrius diſcutere poſsimus, notandum eſt, nos per lapidem philoſophorum intelligere tincturam univerſalem, ita meteoriſatam, ut ſuper metalla ignobiliora projecta, ea fulminis inſtar abſque omni ſenſibili corroſione pervadat, & ramenta ipſorum ita diſponat, ut pondere juxta ac colore optimo aequivaleant auro. Egregium profecto artificium omnes inſtar blandientis ſcorti invitans, paucos admittens: dignum caeteroquin ſtudium, in quo ingenium exerceamus, cum labores, & ſumptus cum foenore compenſet, pluſque afferre poſsit lucri, quam omnes noſtrae diſtinctiones, argutiae, & ſyllogiſmi, cujuſcunque etiam ſuerint figurae, quibus horas ſallere ſolemus: hoc unicum argumentum meretur, ut pro hoc lapide acquirendo omnem moveamus lapidem, imo omnes abjiciamus libros, quibus evolvendis ita quandoque inſudamus, ut lapidem quidem acquiramus non philoſophorum, ſed renum, & tincturam univerſalem accipiamus, matulam, non metalla, tingentem & cruſta tophacea inveſtientem. Sed nullus dubito, quin jam ſalivam tibi moverim, ut ſcire deſideres, ubi degat rara haec avis. Ita enim eſt, amice, ſuavia haec de philoſophorum lapide inſomnia omnium fere occuparunt animos, ut qui hodie negare velit metallorum tsanſmutationem, habeatur indoctior; hinc nec ego hunc lapidem inter non entia referre audeo quamvis non deſint rationes, ſuadentes ejus confectionem extra cerebri pomoeria omni carere fundamento: ne forte idem reſponſum feram, quod Pontifex tulit a Fratre Ferrario. Alterum, dicit, ſancte Pater, quod attinet argumentum, pace tua reſpondeo. Non eſt verum. Nam quis inficiabitur ſuiſſe qui artem hanc calluerint? Sed nanciſci praeceptorem ingenuum, reperire Oedipum, qui in hermetica hac apocalypſi te dignetur ſolvere ſigillum, & aperire librum, hoc opus hic labor eſt. Quis quaeſo extricabit ſe e tot labyrinthis deſtitutus filo Ariadnaeo? cum ipſa praecepta vel in mille ſenſus torqueri poſsint,

Quis imperveſtigabilem hanc teret viam, cum vel ipſe philaletha neſciat ad Regis palatium introitum? Bono itaque eſto animo, oſtendam in quo negocii hujus cardo vertatur, quod totum eo recidit, an metalla in radice conveniant, & ex uno eodemque ſemine metallico, ob digeſtionis miſtionis, & maturationis defectum, quandoque in vilius, & ignobilius terrae metallicae maritato efflore ſcente metallum ortum ſuum trahant, quem defectum tempus edax rerum compenſare poſſit, ut ignobiliora etiam metalla tandem in perfectiora abeant, vel artis chymicae beneficio in melius mutari poſſint? an vero ipſa metalla a Deo olim creata nunc numero, & pondere talia adhuc proſtent citra ullum vel incrementum vel decrementum? Veriſimile quippe eſt, germinandi vim ſolis vegetabilibus, & animalibus ſancitam eſſe, cum nec lapides nec metalla ſui ſimile producant, ſed avulſa a compage iterum hinc inde coaleſcant, & ad priſtinum redeant ingenium. Interim alchymiſtae ſuſcipiunt prioris ſententiae patrocinium, ſupponentes ſemen metallicum ſeu materiam metallorum proximam eſſe unctuoſum humidum cum obvio ſulphure & ſale, praevia digeſtione & maturatione, in perfectum concreſcens aurum, quod ignis fatui vel errantis genii inſtar triplex oberrare ſoleat regnum, & in omnibus corporibus, ipſis etiam excrementis non exceptis, reperiatur. Quodque concentratum tincturam largiatur omnia metalla in aurum tranſmutantem. Verum multi quoque ſunt qui imaginarias has rident divitias, aliorum reales opes evertentes, ita enim fraudulentorum hominum turba crevit, ut nuſpiam amplius tuta ſit fides: promittunt artis hujus periti vel quaſi, montes aureos, cum ipſi ne obulum etiam habeant, quo reſtim emere queant, quia fumum vendunt, digni ut cum Alexandri Severi impoſtore fumo pereant. Ab his fumi vendulis cave tibi ſerio, & ſi artem hanc addiſcere, & per ignem fieri velis adeptus, noli primam lapidis materiam in vulgari quaerere auro, quod ita cadaveriſatum eſt, ut nunquam reviviſcere, & germinare poſſit, quin potius eligas pro laborum tuorum objecto magneſiam, ſive terram metallicam rubram, quae in fodinis reperitur, & vide, num per benedictionem, & gratiam divinam tincturam elicere poſſis, quae digeſta cum mercurio philoſophorum eum brevi convertat in aurum. Haec rectiſſima (crede mihi) eſt ſemita, qua ſi incedes, nunquam errabis, vel ſi voto tuo excidas, fiet id ſine magna expenſarum jactura. Ego omnium fere legi & relegi ſcripta, & multum fateor viris his debeo, qui totum nunc poſſideo arcanum, & quod alii quaerunt inveni: dicam id tibi in aurem. Inter centum artifices ſunt nonaginta novem, qui vel alios deceperunt, vel ab aliis decepti ſunt, centeſimum quem ingenuum, & candidum eſſe dicunt quaerimus omnes, neſcii adhuc quae ipſum terra alat. Diſcas itaque meo exemplo cautius mercari. Hic niger eſt, hunc tu Romane caveto. Sin monitis meis auſcultare recuſes, ingeminabis aliquando illud ex Propheta. *Comederunt alieni robur meum*. Gerunt ad unum fere omnes hos characteres in fronte. Sch Mo Mo. & ſub ſpe lucri credulos inani lactant ſpe, quam indies protrahere ſtudent, ut aut Rex, aut Aſinus interim moriatur, aut Praeceptor. Nam profitentur artem ſine arte, cujus principium eſt mentiri, medium laborare, finis mendicare.

Tantum.

DI-

DISPUTATIO XXXIV.
DE ARGENTO ET CUPRO.

RESPONDENTE

WILHELMO HULDERICO Valdeſchmiedt

HANOVIENSI.

Q. D. B. V.

Argentum.

THES. I.

QUamvis priori in diſſertatione multis ad palatum, & ſalivam locuti ſimus, fuere tamen, quibus bilem movit, quod metallorum transmutationem, & famoſum philoſophorum lapidem, rem extra omnem dubitationis aleam poſitam, & antiqua fide canoniſatam, in jus vocaverimus. Verum enim vero! cum ingenii noſtri cymba non cuivis aurae populi veliſicari ſoleat, qui in philoſophico hoc aequore navigantes, nullam aliam quam ſanae rationis pyxidem nauticam ſequimur, nec unquam quid pro vero aſſerere audemus, niſi quod jam clare & diſtincte perceperimus; non neſcii, omnia illa quae apud Hiſtoricos, ſpecioſis ſub titulis, de arcani hujus poſſeſſoribus leguntur, individuum vagum tangere, & de praeteritis ſaltem, de quibus audacius mentiri licet, loqui; nullibi enim dicitur neque legitur, N.N. arcani hujus eſſe poſſeſſorem: hinc haud peccaſſe confidimus, quod dubia quaedam circa hujus exiſtentiam (non circa poſſibilitatem) moverimus, vocantes illud artem ſine arte: cujus ſcire ſit pars cum parte: medium ſtrenue mentiri: finis medicatum ire, vel in patibulo ſuperbire. Itaque, ut quem coepimus curſum, teneamus, placet impraeſentiarum inquirere in naturam, & indolem argenti, & cupri: perſuaſum habentes, hanc diſſertationem pretio priori non fore inferiorem.

II. Reperitur autem argentum in ſuperiori telluris regione, verum ſuum interiori terrae parti debet ortum, quam mere metallicam eſſe, ſuppoſuimus. Rarius tamen purum & nitidum effoditur, ſed ut plurimum ſub cortice marcaſitae, glebae mineralis, vel lapidis pyritis ſepultum jacet. Niſi quod ſubinde in Potoſinis Americae montibus magna quaedam ejus fruſtra reperiantur, & tabulam quandam argenteam, naturae induſtria ita efformatam, in Saxoniae fodinis metallicis inventam fuiſſe, auctor ſit Agricola. Veteres illud Lunam vocarunt, ob neſcio quam ſympathiam, quam cum Luna coeleſti habere credebatur: cui forte ſententiae patrocinari poſſet Albini obſervatio, ſcribentis: argentum ſemper copioſius repertum fuiſſe in fodinis Schnebergenſibus, ſub Saturni in ſignum cancri ingreſſu, luna accedente. Aſt communis hic eſt hominum lapſus, ut quando duo phoenomena uno eodemque appareant tempore, ſtatim ſe abripi patiantur, ut credant, unum neceſſario alterius debere eſſe cauſſam, quod tamen, quam fallax ſit, nemini ad omnes circumſtantias attendenti poterit eſſe in occulto. Major difficultas exoritur circa argenti principia, quod alii aquam eſſe, cum auctore libri inſcripti (nihil ſolidi & realis ſolo excepto titulo praeferentis) exiſtimant: Alii ad tria illa chymicis laudata principia recurrunt, provocantes ad analyſin igne, vel ſale, magnis iſtis naturae architectonicae inſtrumentis, inſtituendam, quae ſal, ſulphur, & mercurium ob oculos ponet. Verum! haecquae poſt tales ſolutiones cernuntur, revera ſub peregrino apparent ſchematiſmo, novique concreti nomen

me-

Digitized by Google

merentur, nec unquam digna ſunt, quae principiorum titulis donentur, ut vel propterea perſuaſum habeam, neminem hactenus aliquid de ſubſtantia argenti, vel auri abradere potuiſſe, nomine ſalis, ſulphuris, vel mercurii dignum: uſque adeo profundae ignorantiae tenebris immerſa eſt vexata haec de metallorum principiis doctrina.

III. Priuſquam argentum in uſum vocetur medicum, neceſſe eſt, ut ope saturni in catino, depuretur, qui labor eo majorem requirit induſtriam, quo intimius ſcoriae non ſolum, ſed ramenta cupri, ipſi argento aſſociata ſunt, ut vix ac nec vix quidem ad unum omnia divelli poſſint; hinc eſt, quare medicamenta inde parata quandoque enormes vomitus, & convulſiones membranarum ſenſilium inprimis viis inducant, quibus cuprum infeſtum eſſe etiam tyronibus notum eſt. Eundem in finem fulmine, & folle manuali ita excoquendum eſt, quo omnia heterogenea, quae in ſinu gerit, eructet: quod uſque adeo difficile eſt, ut argentum purum, nullo amplius colore menſtrua tingens, merito inter rariora nomen ſibi vendicet, quale celeberrimus Borrichius inter curioſa reſervat. Porro alii argentum depurandi adhuc ſunt modi, quorum unus ope mercurii peragitur, alter cum aqua forti inſtituitur: circa priorem notandum eſt, eum in caſſum inſtitui, ſi vitriolum Lunae fuerit admiſtum, cum illud Mercurio nunquam auſcultare ſoleat, hinc bene monet prae fatus *Dn.Borrichius*, ut omne vitriolum prius aqua elutrietur, qua facilius & vilius, quam neſcio quo menſtruo, ſeparari poteſt. Poſterior ſpectat argenti ab auro ſeparationem, quam ſola aqua forti hoc intactum relinquente obtinebis; ſed cum nihilominus ſic aliis commiſtum maneat metallis, ſolutioni, per inclinationem decantatae, injicitur cuprum, quo Luna praecipitetur: huic decantatae ſolutioni adde Martem, & praecipitabitur Venus: hic tandem ope ſalis tartari vel lapidis calaminaris praeceps ibit. Lapis autem calaminaris praecipitabitur liquore nitri fixi.

IV. Circa cauſſam harum praecipitationum (quod in tranſitu) Auctores varias eunt in ſententias, dum alii eam in ſoluto, alii in menſtruo ſolvente, alii in praecipitante quaerant. Nos nihil aliud his in laboribus contingere exiſtimamus, quam quandam totius liquoris modificationem, quam in pororum, & texturae mutatione conſiſtere arbitramur. Facit haec, ut praecipitandum ſui juris factum, & augmentum ratione ponderis nactum, ſponte ſua ruat deorſum. Quum enim ſalia acida, ipſa ramenta intra amplexus ſuos ſuſtinentia ex novi corporis injectione plus dilatentur, & ob configurationis ſimilitudinem novi hujus corporis poros ingrediantur, ſoluta antea corpuſcula, priori nunc mutata liquoris textura, nativa ſua gravitate menſtruum deſerunt, & fundum petunt. Idem contingit, ſi praecipitatio cum alcali, v. g ſale tartari inſtituatur, quippe hoc poros ſalium acidorum occludendo, & ratione aetheris cum illis ebulliendo, caetera ramenta metallica intra poros ſalium acidorum natantia fundum verſus deturbat: de quibus viros undiquaque celeberrimos Boyle, Bohn & Maëts conſule.

V. Coeterum plures ſunt qualitates, quas tum priſci tum moderni argento tribuunt, inter quas praecipua haec eſt, quod virtutem cerebrum juxta ac cor confortandi obtineat, quam ceu concentratam, magiſque exaltatam in tinctura Lunae, multis, encomiis depraedicant; quae proinde inter medicamenta ex argento praeparanda agmen ducet. Et profecto ſi unquam mens humana hallucinata eſt in determinandis virtutibus ſpecificis, idcirca Lunae tincturam factum eſſe ſuſpicor, quandoquidem coeruleum illum colorem ſoli argento in acceptis tulerunt, non attendentes, & hunc, & viridem, ſignum quaſi pathognomonicum eſſe venereae virulentiae, qua lue infectum eſſe argentum vel ex monetis legi poteſt: Luna enim virginea, & non adulterata nullum unquam menſtruo largitur colorem, ſed illud limpidum, & diaphanum inde emergit, ut vel propterea ipſa haec

decan-

decantata tinctura male & mihi & aliis audiat, digna quae cenſorea caſtigetur virgula. Placet nobis excellentiſſimi Bohnii hac de re judicium. Tinctura lunae, dicit, nihil incertius, cum ſibi relicta luna, id eſt, a cupro non adulterata, ac poſt habitis menſtruis ſuſpectis nihil coloris poſſideat, ſed in ſolutionem limpidam, & aqueam plane abeat. Huic calculum adjicit celeberrimus Borrichius, cordate pronuncians, coeruleum illum colorem, qui ubique etiam in pharmacopoliis blanditur oculis, non eſſe veram argenti ſobolem, ſed admiſtorum: uſque adeo difficilis impetratu eſt vera lunae tinctura, ut judice Rolfincio hactenus nulla genuina viſa ſit. Parari autem vulgo ſolet cum aceto, ſpir. ſal. armon. ſpir. vini ſale microcoſmic. volatil. exaltato, tartaro vitriolato, flor. ſulph. ſal. armon. &c. quas tamen ad unum omnes ceu ſpurias rejicimus, quum color ille nequaquam ab argento ſit, cujus ponderi ne vel tantillum decedit, & quocunque etiam tandem fuerit ſolutum modo, in argentum, ope ſalium, Mercurii, vel Saturni, qui hoc in negocio omne fere punctum, reduci poteſt.

Sed unde novus ille, quaeris, color? ℞. a toto compoſito, quod a ſoluto cupro, & menſtruo talem nanciſcitur texturam, ut radii ſolares ſeu ſphaerulae aethereae tranſeuntes eandem acquirant determinationem atque modificationem, tum motus ſui in directum, tum motus ſui circa ſuos axes, qualem corporibus coeruleo colore ſuperbientibus adſcribere ſolemus. Huc ſpectant generales notae ſuper omnia praecipitata. 1. Quaecunque ſale aliquo corroduntur & imminuuntur, qualitates priſtinas pro parte immutant, & alias pro ratione ſalis adjuncti acquirunt. 2. Salia corrodentia immutant etiam ſubjectum ratione volatilitatis vel fixitatis. Sic metalla acido aliquo ſoluta magis volatilia redduntur, & nunquam in metallum priſtinae naturae abirent, niſi denuo a ſale contrario alkalico ab acidis illis particulis liberarentur. 3. Qualitas in totum immutatur a ſalibus, ubi diverſam illis particulis figuram inducunt. E quibus abunde ſatis elucet, quantum & ſolvens & ſolvendum a priſtino ſuo recedant ſtatu, ut nec ſolvens tantum, nec ſolutum tantum, ſed utrumque conjunctis viribus, ut caeteras qualitates, ita & colorem ſuppeditent.

VII. Interea tamen famoſi hujus medicamenti patrocinium ſuſcipere videtur experientia, rerum omnium magiſtra: praeterquam enim quod coerulea illa tinctura in adultorum affectibus capitis, & infantum ſpaſmodicis motibus ſaepius auſpicato ſucceſſu exhibeatur, cujus vel ipſi teſtes eſſe poſſumus, etiam multum adferet ſolatii caeteris aegrotantibus, humores vitioſos in primis viis reſtagnantes, concentrando, praecipitando & quovis modo corrigendo. Verum quis non videt committi hic fallaciam non cauſſae ut cauſſae? Tinctura Veneris eſt quae nobis haec ocia fecit, quod male argento acceptum fertur. Dein virtus antiepileptica ſi quae ipſi ineſt, non eſt ab argento, ſed a toto compoſito, cui hae porrigendae faſces.

VIII. Alterum quod ex argento parari ſolet remedium inſignitur bezoardicum lunare. Nempe luna ſolvitur cum ſpiritu nitri, deinde huic ſolutioni affunditur butyri antimonii cum eodem ſpiritu facta ſolutio, abſtractoque in arenae igne omni menſtruo, habebis in fundo maſſam virideſcentem, ſive lunae vitriolum, hoc eſt argentum a ſalibus corroſum. Haec maſſa denuo ab igne torquetur, & praevia ſemper ſolutione cum ſpiritu nitri eo uſque vexatur, donec omnia ſpicula ſalina, quae imbibit, vel reddiderit, vel ita intra poros calcis occultaverit, ut aethere ſuo maſſam ſanguineam circa tumultum agitare, & ſudores movere poſſint. Omnis enim in eo locandus eſt labor, ut rigida illa ramenta, vi corroſiva contaminata, crebrioraque affuſione elutrientur, & potentiori adhibito igne in aliam, dum a calore agitata metalli parietibus intra poros cum impetu alliduntur, torqueantur figuram. Prodeſt epilepticis, maniacis & febri Ungarica corre-

ptis a ſcrup. ſem. ad drach. ſem. exhibitum. Puerperis autem, & infantibus, omnibuſque quibus ſyſtema nervinum admodum ſenſile eſt, nunquam vel ſaltem magna cum circumſpectione dari debet.

IX. Eodem in labore comparari poſſunt cryſtalli lunae, quae ſunt compoſitum ex Venere, (vel ſi mavis argento) & nitro, medicamentum magnae in hydrope efficaciae, quod ad aliquot grana in forma pilulari datum aquas in abdominis cavitate fluctuantes, vel ſubter cutem reſtagnantes, potenter educit. Proceſſum integrum vide apud Salam. Has cryſtallus illuſtris Boyle arcana quadam encheiriſi in inſigne mutavit diaphoreticum, id quod acidum invertendo, in aliam figuram contorquendo, vel ſolidiori cortice involvendo, factum eſſe arbitramur: quum vel furibundus Mercurius vitae dictus ope amalgamationis cum metallis ita cicurari poſſit, ut in morbis chronicis curandis magnae exſpectationis fiat remedium.

X. Ab his parum differre videtur lapis infernalis, ſeu cauſticum perpetuum, quod piſi magnitudine, vel mille fonticulis excitandis ſufficit. Siquidem ex iiſdem componitur ingredientibus, niſi quod in modo componendi aliqua intercedat diverſitas, quae facit ut hoc potentius, & fortius vim ſuam corrodentem exſerat. Idem ex cupro parari poſſe Auctor eſt Lemery, minus tamen conſtans, & diuturnum, & in aëre facile liqueſcens. Conducit quoque in excreſcentiis carnis conſumendis, & fiſtulis dilatandis.

XI. Agmen tandem claudit arbor Dianae ſive philoſophica, quae admiranda ſua pulchritudine oculis blanditur, utut in re medica nullius ſit uſus. Paratur ex argento ſpiritu nitri ſoluto. Huic affunditur aqua mercurialis, ita ut vitrum ad collum uſque impleatur: ponantur in loco frigido per 40. dies, & explicabit ſe ſal nitri in fruticem, ut jucundo ſpectaculo cernere poſſis ramoſam arborem, cum globulis mercurialibus fructus mentientibus. Non putandum eſt, latere hoc in compoſito vim quandam plaſticam, vel formam aliquam ſubſtantialem architectonicam, omnia pro nutu ſuo ita diſponentem: mirum eſt, quod ita ludit, & pro varietate occurſus aquae, vel aëris, ſub vario inter cryſtalliſandum apparet ſchematiſmo, hinc videmus in poteſtate artificis ſitum eſſe, ut pro ratione majoris vel minoris quantitatis aquae, qua Mercurius excipitur, ipſam configurationem aliter, atque aliter modificare poſſit. Ipſa equidem ſalia, ramentis metallicis commiſta, inter cryſtalliſandum varias quandoque induunt figuras. Sic Borrichius Regi ſuo oſtendit ſalem viridem, evaporatae tincturae ſolis, ſolo aceti communis phlegmate ſine igne paratae, reſiduum, quod deorſum corporeos ſparſit radios, ſed longos & tenuiſſimos, orientis ſolis radiis non diſſimiles, niſi quod albicantes fuerint, ſurſum autem virides exporrexit ramos graminei coloris; plura vide apud ipſum Auctorem de metallorum diſſolutione rara. Tantum de argento.

Venus

XII. Cuprum, ob venuſtatem & colorem flaveſcentem vel rutilantem Venus dictum, eſt metallum ſui generis, ductile & fuſile, intra viſcera ſua aliorum metallorum praeſertim ſolis, lunae, vel ferri particulas recondens, caeteroquin nunquam in aliud metallum transmutabile.

XIII. Natura ſua eſt acre, nauſeoſum, ſubvertens ventriculum, & inteſtina fibraſque nerveas vellicans, ut rarius & non niſi correctum in medicum veniat uſum. Praeclare ſcripſit Sala aphor. 37. quod cuprum quocunque etiam modo paratum intus ſumere religio ſit, & quod malignitatem quandam habeat, quae difficulter tolli poſſit. Quoniam non ſolum variae ſcoriae metallicae ipſi adhaerent, ſed quia a quovis occurente acido roſum tam facile in vitriolum vel viride aeris mutatur itaque locum hic habet aureum illud monitum. Nec tumide, nec timide! Si enim virulentum hoc metallum periti artificis laboribus fuerit ſubmiſſum, ſuas in arte medica merebitur laudes, magnarum virium in curandis morbis tum in-

ternis

Digitized by Google

ternis tum externis futurum remedium. Id quod magnus novit Helmontius, ſcribens: nihil aeque victorioſe in humidum radicale agere atque primum ens cupri.

XIV. Non poſſumus ſtare figmentis veterum, qui ob anilem forte ſabulam illud utero, & partibus generationi dicatis, potiſſimum ſuas conſecraſſe qualitates, perſuaſum habuere: quum appropriatae, & neſcio qua affinitate conjunctae huic potius viſceri, quam alii poteſtates medicaminum, imaginaria ſua poſſeſſione nunc exutae, & de ponte dejectae ſint. Omnia enim quae praeſtant haec ex cupro parata medicamenta, vel inprimas redundant vias, vel in ſanguinem exporriguntur, ut partes ſolidae non niſi conſequenter aliquod inde levamen foenerari poſſint.

XV. Primum in remediorum internorum ordine meretur locum ens Veneris, ab illuſtri Boyle in phyloſophia experimentali, lectu profecto digniſſima, quod admiranda nobis revelet ſecreta tum phyſica tum medica, commendatum. Ejus compoſitionem ingreditur vitriolum ſive magiſterium Veneris, vel juxta quoſdam, caput mortuum Veneris; vitriolum paratur juxta Febure ex Venere, & ſpiritu ſalis armoniaci acido, deinde volatile hoc magiſterium ſublimatur cum anatica portione ſalis armoniaci: flores collecti, qui non tam venereae, quam armoniacalis videntur eſſe proſapiae, vocantur primum ens Veneris medicamentum quod vix ſui habet ſimile in demulcendis vigiliis ex cruditate ventriculi ortis. Infantum rachitide curanda omne fert punctum a gr. i. ad vi. datum. Corrigit omne acido-auſterum in primis viis, & liquorem gaſtricum ad aequilibrium reducit. In inveterata gunorrhoea caeteris omnibus palmam facit dubiam. Verbo! omnia illa quoque praeſtare videtur, quae arcanum duplicatum alias efficere ſolet. Vires ejus multis extollit encomiis Majovv. Inter remedia, inquit, quae in hoc affectu (rachitide) probantur, celebratiſſimum eſt illud a nob. D. Boyle inventum, cui nomen eſt ens Veneris. Componitur ex ſale armoniaco & colcuthare edulcorato, bis aut ter ſimul ſublimatis. Doſ. gr. iii. ad vi. in convenienti liquore hora ſomni. Medicamenti iſtius efficaciam a ſale armoniaco praecipue oriri exiſtimo, utpote quod ob ſummam partium ſuarum tenuitatem ad obſtructiones, morbum hunc efficientes tollendas, maxime idoneum eſt. Et utique probabile eſt, flores ſalis armoniaci aeque, aut etiam magis, in hoc affectu profecturos eſſe: quippe dum ſal armoniacum una cum colcothare ſublimatur, ſulphur quoddam narcoticum colcotharis, indolis terreae, aut cupreae, una cum ſale armoniaco in altum aſcendit. Sulphur autem iſtiuſmodi morbo huic non minus convenire videtur.

XVI. Alterum, quod ſequitur, eſt ſpiritus Veneris, tanti a Zvvelffero aeſtimatus, ut eum in ſecretis habuerit, & liquoris Alcaheſt nomine donavit, apud quem genuinam ejus vide deſcriptionem. In ejus praeparatione patiens eſto, & ignem per gradus prudenter, & pedentim augeto, alias vaſa magna vi rumpuntur. Laudatur in hypochondriaca, quartana, epilepſia, melancholia, ob vim ſuam inciſivam, & aperitivam. Magna de ſpiritus hujus indole, & naturalis orta fuit inter Zvvelfferum, & Tachenium controverſia: quum enim ille ejus virtutes ad coelum uſque extolleret, hic demonſtrare conatus fuit, eum nihil aliud eſſe, quam aceti ſpiritum, neque vires ejus ſuperare poſſe. Verum regeſſit Zvvelfferus, aeruginem in gallia non parari cum aceto, ſed cum recrementis uvarum & urina, adeoque debere de alkali volatili participare. Quod alter cachinnis excipit & in clave medicinae hippocraticae ſolidiſſimis oſtendit rationibus, eum ab aceti ſpiritu nequaquam differre, & ambo in effectibus convenire, niſi quod ſpiritus Veneris, vulgari ſpiritu aceti magis dephlegmatus, & volatilis, adeoque activus ſit. Uterque fateor ſuos habuit patronos, quod ſi tamen rationes utrinque allatas aequa trutinem lance, Tachenio aſſentiendum eſſe exiſtimo. Sed nolo litem hanc jam meam facere, hoc ſaltem negari nequit, ſpiritum hunc uſque adeo penetrantem eſſe, ut

Nn 2 magi-

magiſteria ſolubilia juxta methodum Zvvelfferianam parata vix ita dulcificari poſſint, ut non aliquid de acido hujus ſpiritus in receſſu detineant, unde non amplius ea gaudent exiſtimatione ob latentis corroſivi ſalis ſuſpicionem, quali quidem ob gratam novitatem primo ab omnibus excipiebantur.

XVII. Ex eodem ſpiritu componitur celebratus ille ſpiritus aſthmaticus D. Michaelis, qui cum gummi ammoniaco, & ſulphure prodenti ſub ignis regimine deſtillatur; & ad drach. i. vel drach. ii. cum aliis aquis pectoralibus miſcetur aegrotanti per intervalla propinandus. De quo Ettmullerus in ſua praxi cap. de reſpirationis vitiis.

XVIII. Caput mortuum in fundo relictum denuo calcinatum abit in crocum, qui ob vim conſolidandi, & ulceroſum acre corrigendi haud poſtremum inter vulneraria obtinet locum: hunc alii per calcinationem cementatoriam parare ſolent, ut ingrediatur famoſum emplaſtrum Oppodeldoch dictum. Vide Schroderum.

XIX. Tertium in ordine occupat locum arcanum contra vermes Timaei a Guldenklee, cujus deſcriptionem communicavit in epiſtolis. Dicam tibi ingenue, quid mihi contigerit. Paravi illud juxta ejus deſcriptionem, verum nunquam potui vim emeticam, qua vitriolum Veneris pollet, adimere, quicquid etiam frequentioribus lotionibus, & exſiccationibus fuerim molitus. Quod ſi te fortuna aequiori aſpexerit oculo, equidem non invidebo, qui ſpe mea fruſtratus arcanum hoc nunquam iterum in uſum medicum vocaturus ſum.

XX. Hujus veſtigia legit tinctura Veneris celebris in Belgio Practici Helvetii, qua in infantum atrophia cum abdominis intumeſcentia, malo frequentiſſime in praxi occurente, nec non in epilepſia ſaepius mira praeſtitit. Prodeſt quoque in menſium ſuppreſſione, & gonorrhoea in veterata, & virulenta. Qui perſuaſum habent, ſe ejus compoſitionem exploraſſe, putant eſſe ſolutionem vitrioli Veneris prius cum ſale armoniaco fuſi, dein cum alcohol vini digeſti datur a gutt. i. ad vi. vel xii. in aqua ceraſ. nigr. antihectica, pulegii, graminis, vel alio aliquo appropriato vehiculo.

XXI. Paria ſi non plura, minori tamen cum periculo in affectibus externis adhibenda, remedia nobis quoque promittit cuprum, dum in aeruginem ſive aes viride, & in vitriolum mutatur. Illud notiſſimum chirurgis unguentum Aegyptiacum dictum ingreditur, & in ulceribus putridis, excreſcentiis gingivarum earundemque putredine, haud exiguam ſpondet opem. Hoc conſtituit famoſum illum pulverem ſympatheticum, qui olim omnium oculos in ſe convertit, nunc autem, mirum quantum! ab auctoritate priſtina declinavit. Verum itaque ſubtrahendum, & objectum glaucoma diſcutiendum eſt, quo imaginaria haec vis ſympathetica tenues abeat in auras, aura qua hactenus excepta fuit indigna. Sciendum enim eſt, naturam vulnera curare, non Medicum, qui ſaltem impedimenta tollit, dum aliena e vulnere eximit, ſordes abſtergit, labia conducit, & aëris acceſſum prohibet. Quibus probe obſervatis totum negocium pro voto ſuccedit, & vulnus brevi coaleſcit. Sed ſi attendamus ad circumſtantias, circa pulveris ſympathetici uſum religioſe obſervandas, plures ſuperſtitionem ſapiunt, pro forma, & ut imaginationi pondus addant, excogitatae. Quippe vulneri curando hoc unum ſufficit, ſi vino prius elotum panno mundo obtegatur. Caetera ſunt adiaphora, credat ea qui velit, quum nec proſint, nec noceant. Sed mundus regitur opinionibus, praeſertim in re medica, ubi magna vis ineſt verbis, veſtibus, herbis & lapidibus: & omnis homo extra profeſſionem ſuam quid agens fit admirabilis. Sapienti ſat!

XXII. Egregium quoque ophtalmicum deſcribitur apud Salam ex cupri flavi bracteati ung. iii. & vino malvatico. Stent plures per dies in digeſtione, donec li-

quor

Digitized by Google

quor evadat viridis. Prodeſt in albugine, ſuffuſione & maculis. Ejuſdem notae eſt aqua viridis ex aerugine, nec non ſaphirea ex calce viva, ſale armoniaco, & cupro apud Schroderum. Sed omnes ob mordacitatem parca manu ſunt inſtillandae. Solent noſtrates aquam ſcoriarum cupri, ſive in qua cuprum exſtinctum eſt, commendare in ſcabie, qua manus ſcabioſas ſaepius lavare jubent ad cutem detergendam, & poros reſtituendos. Tandem elegantiſſima adhuc parari poteſt tinctura in vaſe aeneo ex aqua calcis vivae cum ſale armoniaco & vitriolo, vi pollens ſedativa, & anodyna in arthritide, inflammationibus, & gangraenae metu, foris linteis imponenda: inſervit praeterea Thermoſcopiis, ut & Anatomicis, pro demonſtrandis & diſcernendis vaſis capillaribus viſcerum, cerebri, hepatis, & renum, per ſyringam injicienda, praeſertim ſi cum ſpiritu urinae praeparetur, negocio huic magis apto. Ejuſdem elegantiae tinctura paratur etiam per deſtillationem, iiſdem cum priori praedita qualitatibus. Color hic per varias metamorphoſes mutari poteſt nunc in album, mox iterum in coeruleum, tandem in viridem, prout videlicet nunc ol. tartari per deliq. nunc ſpir. vitrioli, nunc urinae vel fuliginis ſpiritum, inſtillaveris.

XXIII. Antequam autem hinc abeam, tribus ſaltem verbis agam de Veneris dealbatione, quae in ſuperficiei mutatione ſaltem conſiſtit; quum intus nativum ſuum retineat colorem. Inſtituitur autem vel in igne aperto per modum quendam fuſionis cum arſenico, & Mercurio ſublimato. Vel per coctionem, quae de albatio rectius deargentatio vocatur, & hunc in modum inſtituitur ℞. Fol. lunae unc. i. calcinentur in crucibulo cum ſale communi. Hujus pulveris ℞. p. iii. aqu. pluvial. q. ſ. coquantur omnia ſimul. Tunc cuprum, ignitione & ſabulo ab omni immunditie liberatum, immitte, coquantur iterum ad horam dimidiam, & deargentabitur cuprum. Salia enim ob aetheris motum quaquaverſus vibrata impetum faciunt in Venerem, quae praecipitando lunam, eam undiquaque ſuperficie ſua excipit, & ejus albam induit veſtem. Sin aureum expectes colorem ℞. cupri fuſi lib. i. adde tantum ſulphuris, uſque totum deflagraverit. Hoc facto ſume auripigmenti q. v. funde & in aceto per 24. vices extingue: jam fiat ſtratum ſupra ſtratum cum farina laterum, nitro, tartaro auripigmento, & cupro. Ordine probe obſervato exponantur omnia in crucibulo primo igni cementationis, deinde fuſionis, & ſi recte proceſſeris, habebis cuprum auratum in folia inſtar auri ductile, & extenſibile. Boyle tentavit id mediante Zinco, certa quadam ratione rite cum cupro miſto, quo illud aureo impraegnavit colore. Si praeter hos alios adhuc evolvere velis proceſſus, lege part. X. & XVI. miſcellaneorum D. Becheri, p. m. 567. & 517. Nunc manum de tabula!

DISPUTATIO XXXV. DE POTU THEAE,

RESPONDENTE.

CHRISTIANO KURSNERO MARBURGENSI,

J. N. J.

QUa cura & ſolicitudine vani Japeti nepotes in res externas, viles quandoque ac frivolas, ferantur, quoque ſplendido apparatu, & indefeſſo ſtudio, earundem durationem, etiam neglecta proprii corporis cura, ſaepius promoveant, tot improbi labores molimina teſtantur tota die. Tecta, aedibus imponuntur, ut con-

Digitized by Google

tra tempeſtatum impetus vindicentur: cubiculis valvae, foribus ſerae appenduntur, ne cuivis pateant: civitates aggeribus & moeniis muniuntur, ut extra telorum jactus jaceant: omnes denique rimae obſerantur ne quid quod laedat, aut incommodet, illabatur atque ſubintret. Corpus vero noſtrum, pulcherrimum coeleſtis architecturae exemplum, ſuſque deque habemus, negligenter circumagimus, & variis gulae irritamentis, atque depaſcentibus voluptatibus, quo non capitalior hoſtis, dilacerandum (levitate ineſeuſabili) exponimus. Carnes ſale condimus, & fumo vermibus inacceſſam ac ingratam reddimus: carnem autem noſtram tantum abeſt ut a corruptione, quo ſponte ruit, ſervare velimus immunem, ut potius accerſitis e longinquo, per mare, per terras auxiliis, eam acceleremus, & adjuvemus. Ipſius jumentis & brutis, quae tamen ad paſtum, & venerem projecta ſunt, certum & naturae congruum praeſcribimus modum, ne nimio paſtu morbis laxemus januam; & homo, divinum iſtud animal, omnis modi expers, ſe mancipat voluptatibus, earumque deſideriis ad quaevis ſe pertrahi flagitia patitur: quibus denegatis, tam male ſe habet, ut amore potiundi quidlibet aut agere aut pati non vereatur, omnia ſanae rationis, & medicinae conſilia, & praecepta reſpuens aut eludens, ut cum Satyrico exclamare cogamur:

O *curas hominum, quantum eſt in rebus inane!*

Et quod magis, quoties comeſſando, potando, luxuriando malum accerſere, ut jam morbis, cum vitae diſerimine conjunctis, infeſtentur, tunc neſcio qua improbitate, naturam ipſam accuſare cum Gorgia Leontino non verentur, quod cervis & corniculis tam vivacem naturam conceſſerit, hominem autem ad inevitabiles morbos, totque caſus tragicos, damnarit: imo culpam, ad intemperantiam excuſpandam, in fatum neſcio quod, transferre ſatagunt. Etſi enim ego non ſim ex ordine illorum, qui cum Epicuri de grege porcis omnia caſu metiuntur, neque apud me Stoicorum fatum locum habeat, tamen vix induci poſſum, ut credam, mediis promiſcue uti licere, quibus vitam noſtram conſervare debemus. Etenim, ſi id verum eſſet, mehercule! omnia tum alimenta, tum veſtimenta fruſtra adhiberentur. Quod ſi haec rite uſurpata, ſanitatem conſervent, & vitam protrahunt, certe male adminiſtrata, non poſſunt non iis noxe eſſe, & impedimento. Neque enim reperitur morbus, qui ita ex inſidiis agat, ut aeger cauſſam antecendem ignoret, quin fateatur ultro, ſe, ſi hunc errorem non commiſiſſet, ſanum adhuc fore, & incolumem. Praeterea quum intemperantia, & multos morbos, & multos medicos, faciat, atque plures jugulentur voracitate, quam enſe, quae ſi temperetur, quid clarius eſt, quam nos non ſolum tot aerumnis non ſubjectos fore, ſed ipſam etiam vitam eo ipſo ſic reddi poſſe longaevam, & protrahi. Verum quum difficile ſit, in omnibus ſibi ita temperare poſſe, & medice vivere, ut non quanduque diaetae excedamus limites, ſuccurram hic novo potus genere, quo impune uti licebit, etſi ob ſimplicitatem forte multis diſplicuerit, cujus elogia & virtutes ex ſequentibus melius innoteſcent.

I. Ne ſub obſcuro nomine militemus, aut incerta ſub teſſera in arenam deſcendamus, operae pretium erit, pauca quaedam de ipſo argumento introducere. Appellatur autem thea vel cha, nonnullis tſia, & deſcribitur, quod nullibi terrarum, quantum quidem conſtat, niſi in Japoniae, Chinae & Chiam campis colatur, exſurgens ad ribeſiorum, vel roſae Europeae molem & altitudinem. Caules & ramunculi totius fruticis a pede uſque ad verticem perpetuis, & infinitis floribus, & foliis tenuibus, acuminatis, in ambitu crenatis, ornate veſtiuntur. Quae ejuſdem licet formae, diverſae adeo ſunt magnitudinis, ut quinque foliorum differentiae uni eidemque frutici adnatae appareant. Prima & maxima in inferioribus ramuſculis, balſami hortenſis foliis ſimilia exiſtunt. His ſuccedunt ea, quae ſecundae magnitudinis, & prioribus multo minora ſunt, ut ſic gradatim adſcendentia quin-

quies

Digitized by Google

quies manifeſte differant. Verum quantum haec folia ſurſum magnitudine decreſcunt, tantum pretio accreſcunt: quippe primae magnitudinis exſiccatorum, & praeparatorum libra valet quinque aſſes: ſecundae quinquaginta, tertiae vero quinque florenos: quartae quindecim, & quintae, & ultimae magnitudinis quinquaginta, imo ſubinde centum, & quinquaginta florenos valet, ſi rite praeparata fuerit. Flores porro fert thee albicantes, magnitudine, figura, colore roſae ſylveſtri Europeae, excepto odore, ſimillimos, quorum foliolis decidentibus umbilicus manet, ubi ſemen horum fruticum rotundum, & nigrum continetur roſarum inſtar, quod terrae commiſſum novas producit plantas triennii ſpatio, ex quarum foliis meſſis luculenta illis annuatim redit, etiam iis Japoniae locis, ubi gelu ac nix vigentaeque, ac apud nos. Ita ut ſperandum ſit, ſi ſemen capſulis incluſum, & contra aëris injurias munitum huc deferatur, ibidemque umbroſis, & fertilioribus terrae locis commendetur, feliciter quoque educari poſſe. Radices ſunt fibroſae, & in minimas particulas diſperſae circa terrae ſuperficiem, nullius hactenus uſus habitae. Ita ut ſola hujus decantati fruticis praeſtantia in frondibus exiſtat, quae vere Japonenſi lectae atque in umbra exſiccatae ad quotidianas decoctiones reſervantur. Plura hactenus noſſe non licuit: ſive id nobis inviderint Chinenſes, ſive ipſi neſciverint. Rogati enim de natura, figura & cultura hujus plantae, uſque adeo frigide, & obſcure reſponderunt, ut nihil ſolidi ac certi ad noſtras has oras pervenire potuerit. Vide interim Piſonem.

II. Huic the, ceu pretioſiſſimo vitae Cimelio, omnes fere aſſurgunt Indi, atque ex eo ſaluberrimum parant potum, quem communi ſuffragio, ceu potentiſſimum morborum Statorem & vindicem, omnibus promiſcue commendant, eoque non ſolum plus delectantur, quam Europoei vino & cereviſia, ſed & majorem vim & virtutem, tum in ſanitate conſervanda, tum in vita prolonganda, adſcribunt.

III. Enim vero quum vitae noſtrae exordium, aeque ac progreſſus, dependeat a ſanguinis fluiditate, ejuſque per vaſa in circulum motu, cibi autem tantum humidi erogare nequeant, quod flu ditati conſervendae ſufficeret, ipſa jubet neceſſitas, ut pro humectando, & diluendo cibo quandoque bibamus: quem in finem natura, provida mater, faucibus & palato ſitis ſenſum indidit, quae moneat nos atque invitet ad potum aſſumendum. Eſt enim ſitis nihil aliud, quam minor motus fibrillarum, antea motu tremulo agitatarum, id quod fit propter obſtructionem glandularum ſalivalium, quorum poris inhaeret humor viſcidus, & incongruus, obicem ponens lymphae, his ex rivulis ſcaturire ſolitae.

IV. Atque ſic potus ſoli fluiditati inſervit, ipſique ſanguini pro vehiculo eſt, ut per minutiſſima etiam vaſcula alacriter trajici poſſit: quo ipſo ſitis fallitur, dum particulae viſcidae, intra poros haerentes, nunc ſolutae, libere prodeunt, & in palati cavitatem jugiter depluunt. Hinc apparet, ſolam aquam omne hic ferre punctum, & utramque, quod dicitur, facere paginam, quod ſua particularum tenuitate, & flexibilitate huic negocio, quam maxime conveniens ſit, dum e contrario cereviſia, & vinum a ſcopo abludant, plures naturae inimica craſſas, viſcidas, & in motu ſegniores inferendo partes, ut ipſam litim non tam compeſcant, quam augeant. Quod autem vinum, & cereviſiam in deliciis habeamus, nullam aliam novi cauſſam, niſi quod ita ferat hominis natura, ut ea, quae palato arrideant, menti quoque placere oporteat, hoc non attento, quod hydropotae vitam magis tranquillam, & vegetam vivant, quam Bacchi, & Cereris filii, quos ut plurimum brevioris eſſe vitae, nemini erit in occulto.

V. Neque eſt, ut quis de tranſitoria aquae voluptate conqueratur, quod gulam vix afficiat, nec gratam jucundamque in luxuriante lingua excitet titillationem,

quum

Digitized by Google

quum in potu theae res longe aliter ſeſe habeat, qui & palato, & oculis acceptus eſt. Praeterquam enim quod colore vinum Hiſpanicum ſeu malvaticum aemuletur, etiam amaricantem linguae infert ſaporem, una cum fragrantia quadam, ipſis naribus haud ingrata. Totum hunc potum parandi artificium conſiſtit in eo, ſi folia in pyxide ſtannea recondita, omnem ſuam viriditatem ſartam tectamque ſervaverint, atque infuſa ahenulo cum proboſcide, in aqua ſimplici calefacta, virtutem ſuam liquori brevi reddiderint, quo hic ex vaſculo porcellano, aut ligneo, intus deargentato calide ſorbillari poſſit. Alii lac commiſcent aquae, nec male, cum ipſi ſanguini ſic facilius aſſimiletur, majoremque vim obtineat, humores degeneres, & temperandi, & demulcendi.

VI. Miraberis forte, quod per ſolam infuſionem, aut leviorem ſaltem coctionem, potum iſtum praeparari docuerim. Sed ſcire te velim, herbam hanc ſale volatili, oleoſo temperato, & facile mobili gaudere, ut vix fortiorem coctura citra virium ſuarum depauperationem, & caſtrationem ferre poſſit. Hinc ipſi vim quandam aromaticam, blandiorem tamen, abſterſivam, diureticam & diaphoreticam tribuimus, quam attenuando humores viſcidos, & obſtructiones reſerando, egregio cum potantis commodo, in oeconomia animali exercet. Ut dicere auſim, aquam hanc tſiatam tranſmittere aetherem, illi, qui ſanguinem noſtrum quotidie permeat, & ejus motum, & miſtionem intra ſanitatis limites conſervat, fere ſimilem, vel ut verbis Dn. Praeſidis utar ex diſputatione de auro, parum ab eo abludentem.

VII. Quod vero ad fallendam ſitim potum calidum commendem, quem tamen omnes fere qui refocillari cupiunt, reſpuunt, & frigidum prae illo amplectuntur, & ratione & experientia ductus ſcribo. Quia (1.) frigida non qua frigida, ſed qua humida ſitim extingunt, imo, qua frigida male potius audiunt, quod, quo plus bibatur, plus ſitiatur. (2.) Quia obſtructio glandularum nequaquam tollitur ſubitaneo iſto aquae attactu, & tranſitu, quin neceſſe ſit, ut humores circulantes diluti ab aqua, majori cum vi, & promtiori fluiditate, illas reſerent. (3.) Ex refrigeratione tali ſubitanea ſanguis facile reſtagnat, & in grumos abit, nam frigida pectori, & praecordiis ſunt inimica. Nec (3.) unicum allegari poteſt exemplum, ubi potus calidus infauſto ſidere fuerit exhibitus, quum plura frigidi, peſſime, & ad internecionem uſque cedentis proſtent in foro Medico. Quis itaque ambiget, aquam calidam aliis frigidis potulentis praeſerendam eſſe.

VIII. Quod ſi nunc in naturam, & indolem tum vini tum cereviſiae, abſque ullo partium ſtudio inquirere velimus, eaque paulo profundius perluſtrare, deprehendemus, illa nequaquam aetatem ferre poſſe, quum brevi aceſcant, aut in vappam abeant, ſi vel per momentum aëri calidiori exponantur. Quo ipſo evincere conabor, liquores hos ipſi ſanguini infenſos magis eſſe, quam ſalutares, omnis enim acor, omnis vappa, ac ſitus, ubi ſanguini fuerint confuſa, veneni obtinent indolem, ac infauſta ludunt dramata, ſive id aperto agant Marte, ſive per cuniculos, & ex inſidiis quaſi, vitae filum convellant. Praeterea I quod quis non habet, alteri dare nequit conſtans eſt fori regula: jam quis dicet, potulentos illos liquores aptos natos eſſe fluiditati conſervandae, quum ipſi in ſinu gerant particulas, ſanguini tam facile pedem figentes, ut deſtructa ejus textura, plures particulae hinc inde in meandris, & occultiſſimis viſcerum cavernis, abeant in coagulum, & in motu ſuo vitali praepeditae cadaveroſam induant faciem. Hinc eſt, quod celebris quidam Hiſtoricus in Anglia ſancte affirmarit, homines antequam cereviſiae uſus invaluiſſet, plerumque ad centum annos, & quod excurrit vitam produxiſſe: nempe cereviſia juxta ac vinum ſenium accelerant, quatenus plures quotidie particulas acidas, viſcidas, & ad motum vitalem continuandum ineptas, ſanguini ſuffundunt, eumque ad ſenilem characterem ſubeundum graviter diſponunt: ipſum

enim

enim ſenium revera in ſanguinis, & humorum circulantium pigritia, & vappeſcentia conſiſtit. Ut propterea vinum, & cereviſia male merito ſuo audiant, & ceu morborum fabri, irritamentum malorum, fomes luxuriae, a prudentioribus proſcribantur. Meliorem vero ſuſtinet famam potus Theae, tum quod ſimplex ſit, tum quod non facile aceſcat, nedum vappeſcat, ſed ſeros in annos citra corruptionis metum ſervari (modo recte rem inſtituas) poſſit, ipſumque ſanguinem condimenti inſtar, contra quoſvis hoſtes, foris impetentes, tueatur: id quod nunc ſpecialius probatum ibimus.

IX. Quo autem virtutem, & efficaciam hujus potus accuratius mecum perpendo, & morborum numerum, quibus medelam afferre ſolet, in digitos mitto, eo magis animum meum induci video, ut credat, hunc decantatam illam, hactenus a multis fruſtra quaeſitam, eſſe panacaeam; mortalibus in ſolatium conceſſam, ut certiſſimum valetudinis conſervandae, & vitae ad extremam uſque ſenectam prorogandae eſſet remedium, multorumque graviſſimorum morborum antidotum praeſentiſſimum. Quae ut clariora fiant, pauca de morborum cauſſis, & ſeminibus praeſari licebit, ſic enim ipſe operandi modus in lucem protrahi poterit.

X. Quicunque univerſam morborum turbam, quibuſcum homines quotidie conflictari videmus, aequa judicii aeſtimant lance, haud ibunt inficias, omnes radicative natales ſuos habere in ſanguinis, & humorum circulantium, motu, ſolito minori, atque ex viſciditate, & acrimonia ſanguinis univerſum genus morborum, ceu infauſta pandore pyxide, prodire, ut non male Scorbutum communem omnium morborum Parentem ſalutare poſſimus, a quo omnes reliqui non niſi gradu differre videntur. Ortum autem trahit haec ſanguinis intemperies ex vitioſa chylificatione in ventriculo, dum aſſumta non rite volatiliſata in paſtam crudam, viſcidam & acrem degenerant. Quae ſi cruda ſanguini commiſceatur deflectit hic paulatim a ſua indole, atque varia eructat in tubulos partium ſolidarum, ipſaque vaſa capillaria, recrementa & coagula, a tergo inſequentis motum progreſſivum remorantia, donec euſque auctis obſtructionibus, & ſuppreſſo cruoris circulo, tota evertatur oeconomia. Quamdiu enim ſanguini tranſitus per cordis thalamos conceditur, tamdiu homo aura vitali adhuc fruitur, neque mortuus dici poteſt: hinc ſi moribundis, vel aërem flabello impellamus, vel volatiliſantia foris adhibeamus, ſaepius novis quaſi recollectis viribus reviviſcunt, donec vires penitus diffluxerint. Et ſimile quid in brutis tentare licet, ſi enim gallinae ſuffocatae, etiam ne veſtigio amplius vitae apparente, halitus inſletur, vel aër folle impellatur, redibit ſufflaminatus antea itus humorum in circulum. Aut ſi cani ſtrangulato aër per ductum thoracicum inſletur, cor priorem pari ſucceſſu recuperabit motum. Sed e diverticulo in viam.

XI. Nunc preſſo pedo ſequimur iter chyli & ſanguinis, viſuri, quid tota in oeconomia hinc inde emolumenti ex uſu potus theae ſperare poſſimus. Nempe praeterquam quod ſitim fallat, in ore dentes vacillantes redigit in ordinem, nigreſcentes dealbat, mephitim olentes corrigit & emendat: quatenus attenuando ſordes abſtergit, ſale autem aromatico blandiori acidum ſcorbuticum infringit.

XII. Ad ventriculum delatus radicem chronicorum morborum exſtirpat, dum acidum viſcidum, & mucoſum attenuat, & enervat: cibi coctionem promovet, poros tum intus foris, tum foras intus ſpectantes deobſtruit. Inde ab ejus uſu proſtratus appetitus excitatur, ipſum chylificationis negocium promte perficitur, nec ullum amplius ſive gravativi doloris, & diſtencionis, ſive nauſeae & averſionis apparet veſtigium. Imo omnibus morbis ex repletione, & voracitate oriundis pabulum ſubtrahit, eorundemque fomitem tempeſtive praeſcindit.

XIII. Succeſſu haud impari digeſtionem in inteſtinali fiſtula juvat, ac promovet, ſucci pancreatici infenſiſſimam aciditatem, & viſciditatem blande demulcen-

do, flatus diſcutiendo, mucum reſolvendo, & alvum de officio benigne movendo. Hinc habent quo ſe ſolentur Colici, in ſummum ſaepe ob inteſtinorum convulſiones vitae diſcrimen praecipitati: expedit chyli ingreſſum in vaſa lactea, vim ejus balſamicam non parum adauget, ejuſque conſiſtentiam moderatur. Eſt enim de natura hujus ſalis, ut attenuet, & in fluiditatis mediocritate chylum ſervet, cujus fidem nobis facit experimentum in lacte inſtitutum: huic enim ſi liquor theae affundatur, illud tam conſtanter a caſeoſitate, & congrumeſcentia praeſervat, ut quamvis acida denuo ſuperaddantur, nunqoam tamen coagulari, aut in acorem mutari poſſit: quia itaque chylum tenuem, & fluxilem reddit, & ab omni viſciditate, & coagulatione vindicat, hic non niſi purus, & optime conſtitutus ſanguini confundetur.

XIV. Ecquis nunc vires hujus herbae pluſquam medicas non admirabitur? Quis non agnoſcet, quantum Hygeia huic debeat medicamento dicam, an alimento medicamentoſo, quod adeo largiter primae proſpicit culinae, ex cujus penuſſales in totum redundat corpus: nam qualis chylus, talis ſanguis & ſanitas. Exulare nunc jubentur famoſae hypochondriorum obſtructiones, & pullulantes ex hoc nido morbi in prima herba ab hac ſalutari herba ſuffocantur, imo omnibus etiam foris advenientibus aditus intercluditur. O virtutem theae inexhauſtam, nunquam ſatis laudandam! nunquam ſatis aeſtimandam! O potum tam in conſervanda valetudine, qua non pretioſior theſaurus, quam morbis & doloribus debellandis longe efficaciſſimum, fidiſſimum: ite nunc Arabes, & veſtrum depraedicate cophe: extollant chocolatam Americani; ad furorem uſque Turcae ſuo utantur maslah: delicientur in ſuo San Martiniano Iberi, aliique in aliis triumphent potulentis. Ego forte chinenſium contentus, the commendo, cujus aqua tum virtute, tum ſalubritate inter omnes alios liquores, ſuum nunc extollit caput, quantum lenta ſolet inter viburna cupreſſus.

XV. Sed ſequar veſtigia chyli ſanguinem intrantis, ut quae ibidem potus theae ferat auxilia cognoſcam. Sciendum itaque, quod medicata haec lympha ſanguinem diluat, attenuet, & fluxilem reddat, non aliter ac ſi lacti coagulato forte affunderetur, & coagulatio maxima ſui parte tolleretur, quod evenire ſtatim videmus, dum craſſamentum viſcidum, & tenax mox evaneſcit, atque lac tenue, & fere limpidum redditur; eodem modo diſſolvit quoque ſanguinem, & ejus acrimoniam temperat atque demulcet. Hinc aliquando fit, ut, ſi ſcorbutus non adeo altas egerit radices, id eſt, obſtructiones non nimis profundae ac contumaces fuerint, aeger incaſſum variis adhibitis, ex uno hauſtu theae, ad miraculum uſque lectum deſerat, & priſtinae reddatur valetudini, ſiquidem dum ſanguinem ita attenuat, & minutiſſima vaſa perreptat, obſtructiones omnes reſerat, omnem mucum, ſive omne viſcidum, ſaponis inſtar detergit: conſtat enim ſale volatili acri oleoſo, quo & viſcida reſolvit, & reſoluta per ſudores, & urinam eluttiat. Pari fidelitate humores, & ſpiritus a ſanguine dependentes ad volatilitatis evehit ſtatum, & meteoriſat. Glandulas omnes, quae ab acido, & viſcido facile obſtrui ſolent, facit permeabiles, ut non niſi humorem laudabilem, & ſincerum ſuppeditent. Ipſa viſcera ab infarctu vel liberat, vel immunia reddit, ut muneribus exacte & probe fungi poſſint: imo omnia organa ſecretioni deſtinata novo quaſi incitat ſtimulo, ut impigram in depurando ſanguine navent operam; hinc inter bibendum corpus tenui ſudore madet, urina largius profluit, & lingua arida ac exſucca appoſite humectatur, ut non poſſit non otioſis, & vitam ſedentariam agentibus admodum proficuus eſſe, dum ſupplet motionis, & exercitiorum defectum, imo plus utilitatis confert, quam omnia exercitia, quibus homines utuntur ad corpus movendum, quippe haec cum aliquali violentia, & debilitate ſanguinis peraguntur: is vero ſine omni vi, & vehementia, ſaltem aperiendo, exſpectationi ſatisfacit.

XVI. Por-

XVI. Porro dum ſanguis ſe a recrementis ſuis in pulmonibus exonerat, pectus inde non parum ſaepius aſſligitur, accedit tuſſis & pulmones ab improba tali ſentina infarciuntur, ut ſuffocationis periculum ſaepiſſime immineat, vel ſaltem reſpirationis negocium valde perplexum reddatur, quo in periculo, & labore ex potu theae praeſentaneum affulget levamen.

XVII. Phthiſici ab omnibus vel vana, & inani ſpe lactati, vel ceu deſperati derelicti, ad hanc ſalutis anchoram confugiant, & the cum lacte bibant, quod acrimoniam, & craſſitiem ſanguinis demulcebit, humores diluet, & obſtructiones reſerabit, ulcus vero deterget, & conſolidabit, ſudores quoque nocturnos, & colliquativos, acrimoniae, & obſtructionis pediſſequas, brevi cohibebit, & ſuccum nutricium ita componet, ut glandulae quae antea lympham corrodentem ſtillabant, nunc non niſi rorem dulcem ferant, & cutis vis oſſibus haerens, & flaccida antea caro, in dies incrementum capient, ipſeque tabidus ex orcu revocabitur.

XVIII. Non minorem hic potus in ipſa Palladis metropoli, ſedem ubi fata quietam menti conſtituit rerum omnium arbiter, exſerit virtutem, dum graviſſimis etiam capitis affectibus, quales ſunt vertigo cephalalgia, epilepſia, apoplexia, catarrhi, & iſtius farinae alii, cito ac tuto medetur. Equidem obſervatum fuit, a frequentiori ejus uſu omnem ſuperfluam exſiccari humiditatem, ut etiam ptyaliſmum non ſemel eocuratum viderimus. Quum enim attenuando & reſolvendo, tum per diureſin, tum per diaphoreſin, ſcorias & ſalia ſylveſtria meningibus cerebri inſenſiſſima, quotidie abunde ſatis ad ſecretionis organa amandet, atque foras eliminet, etiam ipſum cerebrum in quavis inundatione, quibus alias expoſitum eſt, mediis ſaepius ſub undis locat in ſolido. Ipſos quoque cerebri incolas ſpiritus animales, ceu alter Phoebus irradiat, eoſque ad munia obeunda promtos magis ac alacres efficit, vix enim dici poteſt, quam efficaciter ſomnolentiam arceat, praeſertim ubi vel ſeveriores res decernendae, vel meditationes longam in noctem protrahendae ſunt. Et quis eſt, qui non ab ejus uſu inſolitam quandam alacritatem ad negocia expedienda, & ingenii labores ferendos animadvertat, ut plures etiam noctes, abſque ullo vel virium diſpendio, vel ſanitatis incommodo tranſigere poſſit. Neque difficile eſt omnes hos effectus per ſuas explicare cauſſas, quippe ſomnus nihil aliud eſt, quam ſubſidentia, vel occluſio pororum cerebri, quae contingit, tum quod ſpiritus excurrant ad alia, tum quod diſſipentur, & fibrae laxentur antea tenſae, & collabantur. Saepius etiam obrepit ſomnus, quod ſpiritus animales, particulis pituitoſis, & ad motum ineptis onuſti, in fibris & poris immerſi quaſi jaceant. Hic in ſubſidium venit potus theae, ex quacunque etiam ſomnus oriatur cauſſa, quatenus ſanguinem attenuando, & agitando eum per minutiſſimos impellit cerebri maeandros, ut ſubtilitate ſua ſe inſinuet in fibras, illaſque diſtendat: mobilitate autem, & agilitate ſua ſpirituum penuriam compenſet, qui recens generati poros apertos detinent, ipſumque cerebrum in ſtatu vigiliarum conſervant.

XIX. Si Boeoticum tibi ſit ingenium, aut infelicem habeas memoriam, ad hos accede rivulos, qui omnes diſcutient nebulas, ipſumque cerebrum a ſordibus expurgabunt, ut ſerenum magis ac nitidum, impreſſiones promte recipiat, & menti eas, fideliter reddat. Hinc ipſi Chinenſes nonſolum nobis ingenioſiores ſunt, ſed in ſenſibus quoque externis praerogativam quandam obtinent, ut in excuſabili faſtu jactare non vereantur, Chinenſes duos habere oculos, Europaeos unum, reliquum autem hominum genus coecutire. Quas tum ingenii dotes, tum ſenſuum externorum vigorem theae in acceptis referunt: qui enim a teneris illi aſſueſcunt, etiam ſenes facti nunquam aut de viſus hebetudine, aut auditus difficultate conqueruntur.

XX. Caeterum non jam meam hanc faciam litem, an Medico licitum ſit ali-

quod contra ebrietatem commendare remedium? ab utraque enim parte rationes non contemnendae in ſcenam introduci poſſent. Videtur tamen diſtinguendum eſſe inter crapulam officioſam, & malitioſam, vel ſi haec diſpliceat diſtinctio, alia mutuari poſſet a Politicis, inter mendacia diſcrimen facientibus. Nobis ſufficiet annotaſſe potum theae liberare ſtomachum a ſtagmate acido plenis buccis ingurgitato, dum viam ad veſicam urinariam reddit expeditam, qua commodior dari non poteſt pro ebrietate vel impedienda vel tollenda. Quin & cerebrum onere ſuo ſic levatur, ejuſque accolae, juvante theae vi diſcuſſiva redeunt ad officium, Ut haud immeritus palmam eripiat decantato alias hoc in negocio ſpiritui ſalis armoniaci, quem ob exoptatas qualitates vocare olim ſolebant.

XXI. Sed heus tu curaſti probe! Medicorum tibi ſiſtitur opprobrium, hactenus quosvis conatus Medicantium eludens. Nunquid & hic tuae panacaeae haerebit aqua? Verum bono eſtote animo, vos Padagrici, qui hactenus multa tuliſtis, ſudaſtis, alſiſtis, Ipſe enim morbus veſter me etiam tacente docet, quantum praeſidii locatum habeatis in thea. Quippe hic morbus Herculeus indigeſtio ſanguinis eſt, dum materia quaedam, quae a ſanguine ſubigi nequit, inter circulandum divortium faciens, artubus inſidet, ibidemque atrociſſimos dolores cum tumore, & rubore producit. Indigeſtio autem ſanguinis eſt a ſpirituum defectu, & ipſius ſanguinis debilitate, dum nimirum ſpiritus in aetatis flore per Bacchum, per Venerem, per immanes labores, aut profundas meditationes, ſtudia, aliaque exhauſti & conſumti ſunt, unde ſanguis paulatim inſpiſſatus, & incraſſatus, debito vigore deſtituitur. Hinc corpus flacceſcit, labefactatur ſpirituaſcentia, ipſaeque coctiones ſegnius peraguntur: quo fit, ut humores, antea per inſenſibilem tranſpirationem amandari ſoliti, in corpore detineantur, donec tandem eorum colluvie ſanguis opprimatur, & ſpiritus jam dudum effoeminati aut ſupprimantur, aut ſuffocentur. Itaque ſaburra ſanguinem quaſi condens, quum a natura (materia aetherea) regi amplius neſciat, in articulos ad miſeros mortales extorquendos erumpit. Efferus redditur immanis hic hoſtis mortiferis venae-ſectionibus, enervantibus catharticis, colliquantibus ſudoriferis: haec ſane ſpiritus magis diſſipant, vires exhauriunt, ſanguinem debilitant, adeoque hunc affectum plus ſemper exaſperant & deteriorem reddunt. Quod ſi aliquamdiu continuata prodeſſe videantur, fucum tamen facere credas, & infidum hoc eſſe levamen vel exinde patet, quod inſequentes paroxyſmi ſemper, & vehementius affligant, & diutius durent. Quin talia potius requiruntur remedia, quae imbecillitati ſanguinis ſuccurrant, & ſanguini indigeſto amicum ignem ſubminiſtrent. Quibus omnibus palmam praeripit theae potus. Hic reſtaurat: hic ſanguinem eorum indigeſtum digerit, ut vegetus, & floridus per vaſa exſpacietur. Hic tempeſtati in articulos ſaevienti omni pabulum ſubtrahit, dum optimum laudabilemque chylum in culinis praeparat: hic ſolus de hoſte ſeliciter jugulato triumphat. Hic anchora eſt ſalutis, qua cymba ex ſcopuloſo mari ſervari poteſt; in hoc unicum Podagricorum erit ſolatium. Idem ſibi promittere poterunt Calculoſi, quum nullae ſordes ad ſanguinem deferantur, vel induciae concedantur, ut alibi lapideſcere poſſint.

XXII. Tandem ſuas quoque potus theae meretur laudes in febribus levandis, praeprimis in quartana reliquiſque intermittentibus. Febres intermittentes exquiſite ad unum omnes a pancreatis obſtructione forte oriuntur, quatenus ſanguis craſſus, & viſcidus iſtius poros oblinit, unde ſuccus pancreaticus non ſolum aceſcit, ſed ad plenitudinem etiam collectus effunditur in inteſtina, & ita cum chylo ad ſanguinem defertur, qui ab ejus acceſſu coagulatur; & in vaſis ſtagnat. Hic auxiliatrices ſanguini ad reſtagnationem prono praebet theae manus, cujus infuſum una vel altera ante paroxyſmum hora abſortum, febrem vel tollit vel placat. Lucem haec foenerantur ex doctiſſimis, & nervoſiſſimis monitis medicis a Dno

Prae-

Praeſide in collegiò privato dictatis, ubi inter alia lectu, & relectu dignissima docet, in ſebrium paroxyſmis calide bibendum, non frigide, quo ſudores in declinatione emanantes eo largius profluant.

XXIII. Sed major forte mihi movebitur lis circa theae uſum in febribus continuis. Et fateor plura adhuc proſtabilienda ſententia deficere experimenta. Quod ſi tamen ad qualitates theae diaphoreticas, & aperitivas attendam, non video, quid obſtet, quo minus etiam his in febribus in uſum Medicum venire debeat. Quot enim febres iſtae plerumque poſt ſe reliquant obſtructiones, & ſcirrhoſos viſcerum infarctus, morbi illi chronici teſtantur, qui febres has inſequi ſolent, quos averti vel tempeſtive tolli poſſe potu theae, nullus dubito.

XXIV. Sed tempus me monet de propoſito, hinc colophonem huic imponam diſſertationi: infiniti enim operis, & laboris res eſſet, omnes enumerare velle morbos, eorundemque indolem, & naturam explicare, quibus theae potus mederi poteſt. Hinc omitto illa quae de ſcabie, & vitiis cutaneis, nec non de vulneraria theae virtute, dici poſſent. Interim, lector benevole, in memoriam iterum revoca, quae ſaepius in theſibus inculcavi, nimirum omnes morbos oriri ſanguine craſſo, & acri ſeu ab intemperie ſcorbutica, ita ut reliqui morbi, qui non niſi rami ruinoſae arboris ſive ſcorbuti ſint, ac gradu ſaltem inter ſe differant, ſcilicet ratione viſcidiatis, & aciditatis ſanguinis, quoque diverſa nomina ratione partium affectarum tantummodo obtineant. Enimvero facile concipere, idem acidum, adulti ſanguini infuſum, ſi ſanguini infantis infunderetur, aliter ſanguinem commutaturum, aliam acrimoniam conciliaturum, argumento, etiam diverſae indolis morbos ab una eademque poſſe oriri cauſſa. Quod ſi ſanguinis particulae viſcidae, & craſſae in totum omnia obſtruant vaſcula, orietur gangraena, & ſphacelus? ſin aliqualem tranſitum a tergo venientibus conceſſerint, & ſimul acres extiterint, producent inflammationem, & dolorem. Iterum: ſi partes hae deferantur ad pleuram, orietur pleuritis, ſi ad fauces, angina. In capite excitabunt phrenitidem, cephalalgiam &c. In artubus parient dolores arthriticos: in inteſtinis colicam, dyſenteriam: in veſica ſtranguriam: in cute pruriginem, & ſcabiem &c. Quod ſi partes hae acres corrodant vaſa in pulmonibus, prodit haemophtiſis: ſi ipſam pulmonum ſubſtantiam, phthiſis. In renibus mictionem cruentam, in gingivis haemorrhagiam generabunt &c. Si obſtruant vaſa lymphatica hydropem. Si hepar, & lienem affectionem hypochondriacam, morbos ſplenicos parient &c. Eadem ſerie morbi mulierum recenſeri poterunt, & oſtendi, quod & his & illis ex communi ſcaturigine, obſtructione ſcilicet, prodeuntibus, ſolius theae uſu obviam eatur. Neque fictos moror nonnullorum Medicorum ſcrupulos, quos hoc in negocio injicere ſolent, praetendentes, non tantum cum metu immedicabilis ſiccitatis potum theae in quotidianum vocari uſum, ſed mulieres etiam inde fieri ſteriles. Quippe nugae hae ſunt: Chinenſes enim a prima infantia ad decrepitam ſenectutem uſque hoc potu utuntur, & elegantiori praediti ſunt habitu, & multorum liberorum fiunt parentes. Et homines illi forte non tam generi humano, quam propriis loculis metuunt, qui exinde non parum affligentur, ſi homines ex uſu theae rarius inpoſterum aegrotarint. Sed dandum aliquid tempori, cui dare quoque velis, quod argumentum hoc a DOMINO PRAESIDE mihi commendatum, nec pro dignitate loci, nec lectoris expectatione elaborare potuerim, id quod non tam meae voluntati, quam curtae ingenii mei ſuppellectili acceptum ferre velis. Et quemadmodum ſpero fore, ut lapſibus meis juvenilibus in terra incognita, & materia minus trita veniam ſis daturus, ita Deum veneror, ut tibi, & mihi animo valenti, & corpore ſano ex veteri formula annare ac perennare contingat.

Tantum.

DI.

DISPUTATIO XXXVI.
DE ACIDULIS
RESPONDENTE
LUDOVICO GOTHOFREDO BUELIO.

J. N. J.

I. QUod olim divus Senex ſanguinis naturam explanaturus ſtatuit, ipſi nempe amarum, acidum, ſalſum & ſexcenta alia ineſſe, hoc pari ratione de aqua hinc inde e tellure ſcaturiente dici poſſe perſuaſum habeo: ſi enim diverſas illas, quae ipſi inſunt poteſtates mentis acie perluſtremus, & admirandos illos, quos edit effectus, ad animum revocemus, fatebimur ipſi vel ſexcenta ineſſe, quae nos in ſui rapiant admirationem, imo invitent, ut in vim illam per aquarum molem diffuſam eamque exagitantem, quam Gentiles Neptunum, vel animam appellarunt, profundius inquiratur. Haec eſt, quae mihi hiſce diebus calcar admovit, ut de acidularum origine, & utendi modo, hoc praeſertim anni tempore, quo copioſius bibuntur, quaedam praemeditatus ſim. Faxit DEUS, ut in aegrotantium ſalutem vergant.

II. Ante omnia autem deſcendendum erit in mundum ſubterraneum, ipſiusque telluris gremium excutiendum, ut quid intus lateat, quidque intra cavernas & cryptas abſcondatur cominus intueri poſſimus, quum aeque exhibeat intra viſcera ſua phaenomena terra ſicuti coelum, aliaque ſubcoeleſtia corpora: nemo equidem inficiabitur, terram eſſe corpus quoddam compoſitum, ſeu congeriem plurium particularum, quae vario exagitatae motu varias patiuntur tum ſolutiones, tum combinationes, variaque nova producunt concreta, quae non raro ubi abſcondita terrae conclavia reſerantur, ceu theſaurus quidam, auro, argento, gemmiſque foecundus, in apricum deducuntur.

III. Neque enim jam de interiori illa, & centrali terrae dicam parte, quam totam metallicam eſſe ſuſpicatur CARTESIUS, nobiſque inacceſſa eſt, quin illam potius nobis magis vicinam ſub examen analyticum vocabo, in qua varii generis particulas prae aliis notare velim, quales (1.) ſunt ſalinae, tum acidae, tum alcalicae: (2.) ſulphureae, pingues, molleſque (3) mercuriales, admodum fluidae, & mobiles, & (4.) aliae plurimae terreſtres, arenoſae, petroſae, lutoſae, &c. Hae, ſive a prima creatione praeexiſtant jam in tellure, ſive ope ignis ſubterranei, vel alius alicujus caloris foris advenientis adjuvante motu, de novo combinentur, dant metallis ſoliditatem, ductilitatem fluiditatem aliaſque qualitates, prout hoc nunc evictum eſſe autumo a modernis Phyſicis, & Chymicis, inter quos non poſtremum obtinent locum ALBARO ALONSO BARBA, & *du* HAMEL *in tr. de foſſilibus.*

IV. Eaedem illae particulae conſtituunt quoque mineralia vulgo dicta. ver. gr. nitrum, vitriolum, alumen, ſulphur, ſal, tum foſſile, tum artificiale, terras, pinguiores, ſigillatam, Armenam, cretam, bitumen, aliaſque innumeras, prout ſcilicet nunc cum his, nunc cum illis particulis terreſtribus combinantur, & plus minus de acido fixo, vel etiam volatili participant, quae mineralia etiam ad terrae ſuperficiem uſque evehuntur, ſuaſque ſub terra habent matrices, in quibus quotidie renaſcuntur.

V. Quibus praemiſſis jam facilior magiſque expedita nobis erit via ad acidularum ortum indagandum, habet enim hoc coeteris cum fontibus commune, ut ſecundum aquoſas particulas, quae baſin conſtituere videntur, originem ſuam ex ipſo mari quoque trahant, quod omnium fontium promtuarium eſſe praeter

CAR.

Digitized by Google

CARTESIUM prolixe latis deducit SCHOTTUS *de fontium origine*: neque obſtant rationes a MAYOW Medico Anglo, & Philoſopho acutiſſimo in contrarium *tr. de thermis Bathonienſibus* allatae, utpote quae facile refelli poſſunt, modo obſervetur, aquam illam ſub forma aquae telluri a mari quidem committi, verum non ſub eadem facie, ſed potius ſub forma vaporum anguſtiſſimos terrae meatus, & maeandros tranſire, longiſſimumque iter brevi temporis ſpatio emetiri, & veluti in laboratorio Chymico per altiſſimam cucurbitam ſublimari, donec vapores hinc inde in cavernis condenſati ab alveo aliquo excipiantur, rurſusque aquam conſtituant, quae qua data via etiam ad montium juga uſque erumpere poteſt.

VI. Sed unde ſapor iſte acidus? negari quidem nequit, aquam lambentem matricem metallicam quaedam corpuſcula mutuo amplexu ita ſibi aſſociare poſſe, ut ea foras deferat, adeoque ramenta metallica in ipſis fontibus reperiantur, quorum aliquot deſcribit VARENIUS. Verum aequae illae non participabunt de mineralium vel metallorum viribus, neque propterea medicinales aquae evadent, quod jamdudum SENNERTUS *in epitome naturalis ſcientia p.m.64.cap.9.* de fontibus annotavit. Accedit etiam hoc, quod in noſtris acidulis nunquam metalla vel praecipitando vel coquendo & liquando, & liquando haberi poſſint, ipſe etiam odor & color ſatis ſuperque oſtendant, quid volatile magis & ſpirituoſum ipſi aquae ſimplici commiſtum eſſe, a quo ſtupendi illi in corpore humano effectus maximam partem dependeant. Et quum aqua nec metalla, nec ipſa mineralia centraliter ſolvere poſſit, niſi vim illam & efficaciam ab aliquo ſpiritu acido vel ſalino mutuetur, & ſic in menſtruum Chymicum mutetur, ſuſpicari fas erit, odorem quendam acidum certis in terrae cavernis aquae afflari, qui de ſulphuris proſapia emanaſſe videtur, quo jam armata, ubi mineras in quibus mineralia deliteſcunt, vel terram metallicam praeprimis Martialem vel etiam Veneream offendat, tunc rodendo corpora illa vitriolum Martis aliaque ſalia nexu adeo arcto ſibi copulat, ut haec ſub forma atomorum ſecundum minimas particulas commiſtarum unum aliquem liquorem homogeneum una cum aquoſis particulis conſtituant.

VII. Habent itaque acidulae acorem ſuum vel ſaporem illum ſubacidum ab acido quodam vinoſo in Martis minera nato, dum aqua ſale naturae vel odore acido impraegnata Martem rodit, ex qua mutua actione, & reactione tertium tandem naſcitur, ita tamen ut acidum praedominium obtineat, quale quid in vitriolo Martis, & tartaro videre eſt; hinc in illis acidulis, quibus potentius ineſt acidum, magna ſtatim oritur fermentatio, ſi vel tantillum ſalis alkali ex tartaro parati ipſis injiciatur, quod in Pyrmontenſibus DN. PRAESES non ſemel obſervavit.

VIII. Concurrunt non minus in acidularum conſtitutione alia quoque ſalia. Nitri ver.gr. & aluminis, ita tamen, ut ſubjugentur a vitriolo Martis, quod inter ſalia baſin conſtituit. Hancque veram eſſe acidularum originem, multa profecto ſunt, quae confirmant teſtis eſt omni exceptione major ſedulus quidam naturae ſcrutator, qui in locis ubi acidulae ſcaturiunt, eo uſque fodere juſſit, donec ad terram quandam materialem devenerit, in qua aquam ante ingreſſum adhuc ſterilem manifeſto illo acido impraegnari obſervavit, cumque in finem peculiarem edidit tractatum, quem allegat RAMLOVIUS *de acidulis Wildungenſibus p.m.31.*

IX. Neque neſcii ſumus GIURE Medicum Gallum contrariam experientiam in ſcenam introducere, qua probare vult, acidulas acidam qualitatem non a vitriolo Martis, ſed ab alumine habere, nec unquam vitriolum in ferri minera reperiri, ſed tantum in terra Venerea, alumen vero ubivis in terra Martiali obvium eſſe; verum tanti haec ponderis non ſunt, ut in hoc difficultatum pelago fluctuemus, quum curioſi hujus viri experimenta facile noſtra cum ſententia conciliari

poſſint,

Digitized by Google

poſſint, prout in conflictu, data prolixius diſſerendi occaſione, oſtendam; vide interim praefati Auctoris libellum Pariſiis impreſſum ſub titulo *Les ſecret des eaux minerales acides, nouvellement decouvert par le moyen des principes chymiques, contre l'opinion commune.*

X. Proſtant inſuper alia quoque argumenta; ſi enim acidulae ſub ignis torturam vocentur, reperies terram fatuam, vitriolum Martis, nitrum & alumen, ſulphur cum ſale aëreo avolare videtur. Sin eas praecipitando analyſin inſtituas, ſalia ſub eodem ſchematiſmo apparebunt: & quid de artificialibus acidulis dicemus, nonne ad naturam naturalium quam proxime accedunt? parantur autem ex vitrioli Martis, dum phlegma vitrioli Marti affunditur mutuoque hoc congreſſu vitriolum Martis generatur. Suadet id quoque effectus, qui in abſorbendo, adſtringendo, & aperiendo potiſſimum conſiſtit, quod Martis proprium eſt; prout inferius docebimus.

XI. Confirmatur hoc ulterius experimento in tartaro inſtituto, quo efferveſcentiam, ſimilem illi, quae in acidulis videtur, producere poſſumus, mediante qua ſcaturiens liquor bullas, & gemmas non ſine jucundo ſpectaculo eructat, magnaque particularum lucta ad plures horas continuatur, argumento, motum iſtum fermentativo non abſimilem in acidulis eſſe ab acido in alkali Martis agente.

XII. Quum vero acida infantibus ob teneram viſcerum conſtitutionem, ſenibus autem ob animalis facultatis languorem, viſcerumque tonum labefactatum, ſint infenſa, facile inde apparet, acidulas nec aetati infantili, nec ſenectae fore admodum proficuas, quin potius aetati mediae magis convenire, eoque liberalius propinare poſſe, quo viſcera robuſta magis, & firma exiſtant. Quod ſi vel leviſſimum exulceratorum pulmonum ſignum deprehendatur, ceu peſtem acidulas fugere jubeto, ne ſalutarem hanc medicinam imprudenti tuo conſilio fama ſua, & exiſtimatione exuas, quum crebrioribus conſtet obſervationibus, acidulas in phthiſi, hydrope confirmato, epilepſia idiopathica, febribus peſtilentialibus, & variolis non niſi ancipiti, & ut plurimum funeſto, cum eventu concedi.

XIII. Jam autem ſuperius dictum fuit, Martem omne acidum peregrinum potenter abſorbere, unde evidens fit, quod acidulae in morbis chronicis, ſive a cruditate acida in ventriculo plurium morborum infauſta matre, ſive ab intemperie ſanguinis acida, & faeculenta ortum trahant, magnae ſunt expectationis, quales ſunt affectio hypochondriaca, anorexia, calculus, colica, melancholia, febris quartana, aſthma ſtomachale, catharrus, menſium ſuppreſſio, ſcorbutus, paſſio hyſterica, viſcerum obſtructiones, & hujus farinae alii.

XIV. Neque putandum eſt, vim illam ſaturandi, & abſorbendi tantum in ventriculo exſeri, quod multi quidem ſtatuunt, quum latex iſte Martialis ad maſſam ſanguineam uſque deferatur, & cum ſanguine totam peragere ſoleat oeconomiam animalem, & ſalia ſylveſtria in ſanguine oberrantia facili negocio fundat, concentret, ſanguini craſin nativam reddat, & morboſa ſemina qua data via excludat; hinc in haemorrhagiis, diarrhaea bilioſa, inordinata ſanguinis fermentatione, ſcabie aliiſque morbis a bile oriundis non minori cum ſucceſſu adhibentur, quod innumeris exemplis confirmare poſſemus, niſi ad alia eundem eſſet. Non jam dicam de vi illa inebriandi, qua pollent acidulae, quae nunquam in cerebro, & liquore animali ſe explicaret, niſi acidum quoddam vinoſum ad mentis emporium cum ſanguine mitteretur, hinc acidulis utentes ſaepius audimus conqueri.

XV. Interea toto curationis tempore accuratiſsima obſervanda venit diaeta, quia victus regimen caput rei eſt. Vitandi itaque ſunt cibi flatulenti, viſcidi, valde fermenteſcibiles; exulet aër nocturnus; in prandio & coena vinum generoſum bibendum; ſomnus meridianus ceu peſtis fugiendus; motus corporis ſit moderatus:

tus; mens laeta & ſerena: alvus quotidie ſuo fungatur munere.

XVI. Quod utendi modum attinet, bibuntur acidulae mane jejunio ventriculo cum jejunio quinque horarum, incipiendo a lib. i. & aſcendendo ad lib. vi. octo vel decem hodierno tempore mos obtinuit, ut tantum bibatur, quantum ventriculus citra nauſeam, & moleſtiam ferre poſſit; iſtius enim potior habenda ratio, quem in finem varia ſtomachica in uſum vocantur, quibus tonus ventriculi conſervetur, qualia inter interna ſunt ſpirituoſa, aromatica, amara; inter externa oleũ ſtomachale CRATONIS, balſamus ſtomachalis ZWELFFERI, emplaſtrum nobile ejuſdem, ſacculus ſtomachalis SCHRODERI, aqua maſtichina, anhaltina, ſpiritus theriacalis camphoratus & alia.

XVII. Verum enim vero tantum abeſt, ut quis ejuſmodi curam inconſulto Medico ſubire debeat, ut etiam non raro cum vitae periculo, & ſanitatis diſpendio ab incautis inſtituatur, qui illotis, quod dicitur, manibus & corpore nondum praeparato fontes hos accedunt. Habent ſane acidulae hoc commune cum aliis generoſis remediis, ut ſi vel intempeſtive propinentur, vel in ſaburram acidam, & viſcidam incidant, vel viſcera teneriora, & exhauſta fermenta offendant, nova producant ſymptomata, & plus noxae quam emolumenti inferant. Conſiſtit autem praeparatio in ventris inferioris depuratione, & ſordium e primis viis evacuatione, cui ſcopo minorativum inſervit, quod in curae initio exhiberi ſolet, interpoſitis ſubinde toto curationis tempore purgantibus; tandem colophonem imponit hydragogum, ut aquae ſi quae forte hinc inde abſorptae in viſceribus, & partibus ſolidis reſtagnet; foras eliminentur, inter quae locum non poſtremum ſibi vendicat pulvis ſolutivus tartariſatus ZWELFFERI.

XVIII. Inter ſymptomata multum faceſſunt negocii alvi adſtrictio, flatus, anorexia & tuſſis; in alvi conſtipatione commendantur tartariſata, vinum paſſulatum, aniſum laxativum, morſuli laxativi, paſſulae laxativae, pruna laxativa, pilulae uſuales pro acidulis CONERDINGII, pilulae gummoſae vulgo hypochondriacae dictae, clyſteres emollientes. Flatus diſſipant aqua mirabilis, aqua zedoariae compoſita, phyſogona, malvaticum juniperinum, aqua corticum citri, elixirium vitae MATTHIOLI, tinctura cortic. aurantior. eſſent. flor. aurant. In anorexia conveniunt amara, elixirium fermentativum, proprietatis & omnia, quae ex abſinthio, & mentha parantur: ſemper enim attendendum eſt ad coctionem in ventriculo, quod ſi appetitus proſtet etiam ubi graviora ſuperveniunt ſymptomata, tanti tamen non ſunt ponderis, ut propterea haſta abjicienda, & curae filum abrumpendum ſit. In tuſſi a lymphae vitio commendamus ſuffimigia, rotulas papaverinas, aquam veronicae, & alia apud practicos obvia; verum ſi tuſſis ex pulmonum vitio ſuboriatur, ſatius eſt maturae fontes deſerere, & ad lac ſanguinis animam confugere, quam imaginaria aliqua gravitate in vitae periculum praecipitari. Et jam dum difficile eſt, ut Medicus, etiamſi ex aſſe ſuo ſatisfaciat officio, iniqua vulgi judicia ſubterfugere poſſit, cujus fert ſententia, quod ſi aliquis eo anno, quo bibit acidulas, vel etiam in ſequenti, diem ſuum obeat, redundare culpam in inſons remedium aquas medicatas. Verum inique nobiſcum hic agitur, quum attendi debeat, an aeger novo aliquo morbo ab acidulis introducto ſit extinctus, an vero malo aliquo inveterato, quo jam dudum laboravit, ſuccubuerit, quod ſi hoc, quomodo quaeſo acidulae accuſantur? Interim manet nobis ſolatium cum regibus commune; bene regnare & apud imprudenter male audire.

Tantùm!

DISPUTATIO XXXVII.

DE ACIDULARUM USU EARUNDEMQUE VERO OPERANDI MODO

MARTINI HARMSENII. Brem.

CAPUT I.

Exbibens Statum machinae naturalem, & praeternaturalem.

PRimum hominis vivens, & ultimum moriens eſt rubicundum illud punctum ſaliens in utero matris ex commiſtione utriuſque ſeminis vel excolliquamento ovi contagio ſeminis maſculini impraegnato, praevia fermentatione enatum, mater & indubitata genitrix maſsa ſanguinis ex qua fere ſola & ſanitatis morborumque natales derivandos exiſtimo. Cōplectitur hoc punctum duo illa decantata ſalia acidum & alkali amico quaſi quodam conjugio ſibi invicem maritata, tacitoque unita foedere, adeo ut neutrum praedominetur, neutrum praeponderet. Haec eadem poſtea, dum in ſanguine ſibi invicem occurrunt, ſeſeque contemperant, & deſtruunt acidum rodendo alkali hocque illud obſorbendo, non poteſt non fieri, quin in tertium abeant, & impoſterum ſub peregrino ſchematiſmo ſalis volatilis ſalſi appareant. Sic ut ex hac amica duorum iſtorum pugilum pugna ope materiae primi elementi orta diſcordique concordia ſal iſtud hermaphroditicae naturae exſoboleſcat, quod neutrum eſt ex his de utroque tamen participans, quum nec acidum nec alkali imperium ſibi arroget, quin proportionato inter ſe congreſſu undulationem, & micationem quaſi quandam perpetuam efformantia motum ſanguinis inteſtinum aliarumque plurimarum particularum multiplicem congeriem, licet ad ſenſum obliterata deliteſcant, unanimiter moderantur. Hoc nobile par ceu volubilis Proteus, ubicunque locorum in univerſa machina ſuam exſerit energiam. Hujus praeſentiam ſaliva univerſale illud menſtruum, fermentum gaſtricum, bilis ſuccus pancreaticus, ſanguis lympha luculentiſſime teſtantur. Adeo ut hircum mulgere, & in ſole lucernam accendere velle videret, ſi haec fercula ruminari totieſque manſa iterum apponere nauſeantibus ridicule ſatagerem. Idcirco quod ad rhombum potiſſimum facit id duntaxat monendum duco, quod, quemadmodum ex hac harmonica ſalium conſpiratione, & infinitarum particularum pacifica unione intemerata ſurgit ſanitas; ſic contra ubi vitiata proportione laeſaque temperatura, a blanda fermentatione exorbitent, aut alterum altero vel ſuperius vel inferius evadat, ilicet fatiſcat, & atrocibus morborum inſultibus univerſa oeconomia. Nec eſt quod ſcioli hanc doctrinam acerbiſſimo proſequantur ſibilo aut novitatis accuſent, quum & rationi congruat, & ipſum Coum nacta fuerit Parentem, quem qui ſolis auctoritatibus veliſicantur, audiant ita loquentem lib. de priſca ſive veteri medicina. Nihil igitur utilius, neque magis neceſſarium, quam haec cognoviſſe, quod & probe & convenienti ratione inveſtigantes juxta hominis naturam haec primi inventores invenerunt judicaveruntque artem dignam, quae Deo aſcriberetur, quemadmodum etiam eſt receptum. Non enim ſiccum, neque humidum, neque calidum, neque frigidum, neque aliud quippiam ex his putaverunt hominem laedere, neque aliquo horum homini opus eſſe opinati ſunt, ſed quod in unoquoque forte, & humana natura potentius eſt quodque non poſſit ſupurare, hoc ipſum laedare duxerunt, & hoc auferre quaeſiverunt. Fortiſſimum autem eſt inter dulcia dulciſſimum, inter amara amariſſimum, inter acida acidiſſimum, & in omnibus adeo rebus vigor ipſe ac

ſum-

ſummum. Haec enim in homine eſſe, viderunt & hominem laedere. Ineſt enim homini, & amarum, & ſalſum, & dulce, & acidum, & acerbum, & fluidum atque alia infinita omnigenas facultates habentia copianique, & robur. Atque haec miſta atque inter ſe temperata neque conſpicua ſunt neque hominem laedunt. Ubi vero horumquid ſecretum exſtiterit atque ipſum in ſe ipſo fuerit, tunc & conſpicuum eſt, & hominem laedit. En ſuffragantem nobis divinum Senem. En aurea verba, quibusquid concinnius, quid aptius in rem noſtram non dicam inveniri, ſed excogitari potuiſſet, penitus ignoro. In eandem ſententiam abeunt Paracelſus, & Helmontius qualitates illas primas relollaeas vocantes id eſt non procedentes immediate ex fermentis, & ſeminibus rerum.

II. Haec vero blanda amica, & naturalis fermentatio quatuor potiſſimum laeditur modis: vel enim augetur imminuitur, vel depravatur, vel aboletur. Augetur, quando in maſſa ſanguinis particulae alkalinae cõpedibus ſui cõparis ſolutae propriique juris factae, ſanguinis motum, & inteſtinum, & progreſſivum intendunt tumultuoſo, & effraeni impetu per vaſa vagantur, appetitum dejiciunt, vires enervant, ſitim cient clamoſam, vigilias denique delirium, anxietates praecordiorum, aliaque peſſimae notae producunt ſymptomata.

III. Imminuitur: quando ex chyli nimia aciditata, aut viſciditate particulae fixae, craſſae, viſcidae, & faeculentae in maſsã ſanguinis triſti omine, & atroci totius oeconomiae clade pullulaſcunt. Hinc volatilitas alkali obtunditur ſociique ſui fixitate ſubigitur & reſraenetur, quo fit ut ſanguinis neceſſaria exaltatione ſufflammata ſpiritus craſſiores, fermenta, viſcerum inertia, & torpida generentur, excrementa retineantur, pulſus parvus, & tardus, triſtis in ore pallor, appetitus, jam nullus, jam caninus, hydrops, febres quartanae, aſthmata, &c. originantur.

IV. Depravatur: ſi acidae, & alkalicae particulae a naturali eraſi deficientes peregrinos ſapores induant, aut acrimoniam ſalſam, nidoroſam, vel aciditatem contrahant, quae prout inter ſe occurrunt vitioſas inſtituunt effervescentias, & orgaſmos inviſarumque iſtarum cruditatum nidoroſae, & acidae funeſta locant incunabula. Hinc corpus jam calet jam friget: facies modo rubet modo pallet, prout nempe acidum illud exceſſivum effervescens fibrillarum motum tremulum, nunc intendit, nunc imminuit: urina modo rubicunda, modo pallida, modo tenuis, & aquoſa: pulſus jam celer jam tardus, jam durus, jam debilis, jam inaequalis. Appetitus inconſtans, nunc viget, nunc jacet, nunc in res abſurdas, & inediles inſano fertur molimine, unde pica, malacia, familiariſsima praegnantibus mala, ſcorbutus, malum hypochondriacum, paſsio hyſterica, ſcabies, lues venerea, calculus, arthritis, podagra.

V. Aboletur: quando ſeminalis ſanguinis eraſis, quae in horum ſalium blanda fermentatione conſiſtit funditus evertitur, omnes ſanguinis particulae ſecundum minima perturbantur, & a ſe invicem ſecedunt, fibrae ejuſdem reſolvuntur, adeo ut ad conſiſtentiam nullo artificio redire aptus, vappidus & cadaveroſus evadat. Non aliter ac ingruente tempeſtate lac, cereviſia, aut vinum in doliis ſyderatur, dum peregrina materia ſubtilis tranſmiſſa poros horum liquorum perreptans cum materia ſubtili liquoribus amica congreditur, quumque ſit alius figurae, motus, & magnitudinis, neque poros horum commode ingredi poteſt, vi viam ſibi parat, alteraque alteram excutere nititur, unde ingens tumultus, & pugna, pororum figuraeque prioris omnimoda immutatio. Pari modo alteratur ſanguis in febribus malignis, peſtilentialibus, variolis, morbillis, de quibus vid. Auctores. Spirituum vero animalium lymphaeque morbos hic de induſtria intactos relinquo. Quum enim a ſanguine originem trahant, quod cuivis niſi plumbeus ſit in re medica patebit, omnes oeconomiae tempeſtates, & aerumnas diviſas communesque tenebunt.

VI. Quibus breviter praelibatis fontium acidorum, & originem, & naturam paucis quoque expediam. Habent autem acidulae id commune cum aliis fontibus, ut ex ipſo mari ſuos ducant natales. Nimirum Oceanus dum ad marginem, & littora continuo allabitur, atque allidit, in aquarum cumulum per daedaleos terrae anfractus propellitur, & in cavernas ſpecuſque, quas perpetuus undarum affluxus longo uſu ſibi excaverat, praeceps fertur. Hic quis ambigeret, quin partim calore ſolis, partim ignis ſubterranei magna earum copia in vapores reſolvatur, & ad terrae ſuperiora ſublimiumque montium juga attollatur; ubi accedente frigore vapores in aquam converſi, quum per poros per quos aſcenderant, dilabi nequeant, meatus in cortice terrae ſibi formant fonteſque referunt. Jam vero prima metallorum exordia, quae minimarum molecularum ſpecie lapidibus adhaereſcunt, cum aquae vaporibus aut rivulis in terra manantibus miſceri facile poſſunt, quumque prima metalli rudimenta ſunt mollia, ea quoque poſſunt ab aqua praeter fluente decerpi. Sed imperfecta quae ſunt mineralia ſulphur, vitriolum, carbones, foſſiles in fumos perſaepe ex ſoluta aquam impraegnare ſolent. Videntur itaque, ut preſsius loquar, acidulae participare de ſalibus quibuſdam in phlegmate ſolutis, quae fere accedunt ad naturam ſalis communis, & de ochra ferrum in ſe continente. Ex quo per facile jam nobis eſt confeſtim explicare diverſitatem ſaporum in acidulis, dum in aliis ſalſus in aliis acidus praedominatur. Si nimirum ſalis particulis magis foetae ſunt acidulae, ſalſus, ſin ferreis, acidus orietur ſapor.

VII. Sicque adeo loqui de depraedicare quaſi tacite nobis videntur divinas ſuas virtutes acidulae, ut pote impraegnatae amico ſalium acidum & occulto Martis alkali ſibi invicem arctiſsime connexis tertiumque aliquod ſalſum volatile omnium fere morborum chronicorum haud ignavum antidotum parturientibus. Nec tamen exiſtimandum eſt cum plebitate hominum omnibus omnino morbis exſtirpandis natas eſſe acidulas, & parvi referre, quomodo & quo tempore hauriantur. Calamitoſus hic & pernicioſus plurimis error eſt, qui dum in ſalutato Medico propriis ſolum auſpiciis his operari ſacris ſatagunt, fatum ſibi accelerant, & delirae mentis praecipitantiam certa morte luunt. Invaſit adeo haec vaecors inſania omnium non modo e plebe ſed & ex Phoebi proſapia medentum animos, qui aegrotantes agento probe emunctos, ubi jamjam de ſalute eorum conclamatum videtur, ad acidulas amandant, conſilio, ut quidem hariolor, vix alio, quam ut moroſos, & querulos a ſe amoliantur, flocci pendentes ſaluti, an peſti ipſis ſit futurus laſicum horum temerarius hauſtus. Caeterum jactari mireris ubicunque terrarum eum eſſe acidularum genium, ut per flexuoſos totius corporis maeandros oberrando, quicquid ſalium ſylveſtrium hinc inde reſtiterit, vel per urinam, vel per ſudorem feliciter exturbent. In hunc pene errorem jurarunt omnes, animiſque tam alte infixa haeret opinio, ut aëra verberare videatur, qui eam evellere decernat. Verum enim quum nihilominus ſalva, & integra Philoſophis maneat libertas, quid judicent, quid ſentiant de rebus obſcuris, & ambiguis philoſophice, hoc eſt libere coecis expediti praejudiciis expromere, ego quoque animi mei receſſus hac ſuper re ultro aperiam. Sicque occaſionem datum iri confido illuſtrioribus ingeniis, ut quorum ego quaedam quaſi lineamenta obtuſo, & in experto duxi penicillo, haec illi meliori lima, & doctori cenſura poſt modum exponant.

CAP.

Digitized by Google

C A P. II.

Inquirit Acidularum Operationem.

I. ACidulas ego non aliter ſalutem afferre corpori noſtro, quam ipſa praecipitantia, abſorbentia quorum plurima teſtacea vulgo dicuntur, earumque efficaciam primis viis terminari, etſi nihilominus per conſenſum toti microcoſmo incolumitatem procurent, exiſtimo. Atque hoc ut credam ſequentibus fere adductus planeque impulſus ſum rationibus. Principio quidem, ubi altius conſiderabam fermentum in ventriculo gaſtricum, ejus indolem probe trutinans facile poteram divinare inſignem hic alterationem paſſuras acidulas. Noram inſuper limaturam ferri crude aſſumtam ſulphureos ſurſum emittere fumos, manifeſto argumento in ventriculo ab acido fermenti arrodi planeque immutari. Nec fugere ſcientiam meam poterat ſalium natura, quae ſibi invicem occurrentia praevia vel fermentatione vel efferveſcentia in tertium mutari aſſueverant. Convictus denique eram omnia terreſtria alkalia Martialia promte imbibere omnes ſapores acidos, certa tamen menſura, adeo ut poſtea ſaturata quicquam recipere dedignentur. Adhaec quum acidulae duabus maxime partibus conſtent una volatili acida, altera terr. Martiali, ita mecum coepi ratiocinari: acidum illud volatile diſſolvere, & abſtergere mucilaginoſas ſordes in primis viis iiſque annexis viſceribus hoſpitantes: dum interea vena iſta metallica abſorbet ſapores, acidos, vitioſos, acerbos, auſteros ſaliaque ſylveſtria, & excrementitia figit, eorumque ſpicula intra poros recipit cum iiſque firmiter unita exitum molitur.

II. Nullo itaque pacto infractae, & illibatae ad maſſã ſanguinis perveniunt acidulae, praeprimis quum & ipſa urina ab hauſtu acidularum projecta ſatis evidens clarumque hujus perhibeat teſtimonium. Haec quippe pallida, inſipida, ſimilis omnino illi, quam fundere ſolent, qui Baccho largiori intemperantius ſe ingurgitant nunquam circulare iter emenſa. Quin potius ſimul ac chylus per vaſa lactea in meſenterio ad glandulas delatus fuerit, ibi ſecretione utilis ab inutili peracta ſerum vaporum forma, quum totum corpus ſit trãſpirabile per poros in abdomen, exinde in viſicam deplorans naturali harum partium frigore in aquam concreſcit. Reſpondeant jam pro me, quotquot hactenus a Nymphis hiſce Medicis opem expetiere, num uſpiam lixivioſam urinam reddi obſervaverint ſic nullus dubito, quin omnes utroque pollice meam ſint approbaturi ſententiam. Quae ut eo clarius appareant cedo nobis ſcorbuticum quendam acidulas potantem. Hujus fermentum in ventriculo a naturali craſi degener factum, fixum, acidum, viſcidumque erit: ſuccus pancreaticus auſterus, & acerbus ab aqua Regia haud multum abludens. Hic quid futurum judicas? Nimirum acidum in acidulis volatile, dum mucum in ventriculum glutinoſum, & viſcoſum aggreditur, & exaltare conatur, ſenſim ſemetipſum atteret propriamque enervabit virtutem. Vena vero metallica, dum eam acidum, in ventriculo vitioſum arrodit, in ejuſque poros ſe inſinuat, jam ſaturata erit, & inepta plus humorum imbibere antequam ventriculo elabatur. Taceo ſupereſſe adhuc ſuccum pancreaticum, cujus viſciditas, & auſteritas morboſa immane quantum acidularum virtutem, ſi qua adhuc ſupereſt fatigabit. Sed de his fuſius forte agendi in ſequentibus dabitur occaſio. Colligas tamen ex hiſcave ſanguinem interea temporis immotum exiſtere, ejuſque vitioſas qualitates ab acidulis nequaquam tolli. Quin potius totam machinam, quanta quanta eſt, refici his lymphis intrepide aſſerimus, nec tamen immediate hoc eſt per deuteropathiam.

III. Nimirum extra omnem poſitum eſt dubitationis aleam, fermentá viſce-

rum

VI. Quibus breviter praelibatis fontium acidorum, & originem, & naturam paucis quoque expediam. Habent autem acidulae id commune cum aliis fontibus, ut ex ipſo mari ſuos ducant natales. Nimirum Oceanus dum ad marginem, & littora continuo allabitur, atque allidit, in aquarum cumulum per daedaleos terrae anfractus propellitur, & in cavernas ſpecuſque, quas perpetuus undarum affluxus longo uſu ſibi excaverat, praeceps fertur. Hic quis ambigeret, quin partim calore ſolis, partim ignis ſubterranei magna earum copia in vapores reſolvatur, & ad terrae ſuperiora ſublimiumque montium juga attollatur; ubi accedente frigore vapores in aquam converſi, quum per poros per quos aſcenderant, dilabi nequeant, meatus in cortice terrae ſibi formant fonteſque referunt. Jam vero prima metallorum exordia, quae minimarum molecularum ſpecie lapidibus adhaereſcunt, cum aquae vaporibus aut rivulis in terra manantibus miſceri facile poſſunt, quumque prima metalli rudimenta ſunt mollia, ea quoque poſſunt ab aqua praeterfluente decerpi. Sed imperfecta quae ſunt mineralia ſulphur, vitriolum, carbones, foſsiles in fumos perſaepe ex ſoluta aquam impraegnare ſolent. Videntur itaque, ut preſsius loquar, acidulae participare de ſalibus quibuſdam in phlegmate ſolutis, quae fere accedunt ad naturam ſalis communis, & de ochra ferrum in ſe continente. Ex quo perfacile jam nobis eſt confeſtim explicare diverſitatem ſaporum in acidulis, dum in aliis ſalſus in aliis acidus praedominatur. Si nimirum ſalis particulis magis foetae ſunt acidulae, ſalſus, ſin ferreis, acidus orietur ſapor.

VII. Sicque adeo loqui de depraedicare quaſi taeite nobis videntur divinas ſuas virtutes acidulae, ut pote impraegnatae amico ſalium acidum & occulto Martis alkali ſibi invicem arctiſsime connexis tertiumque aliquod ſalſum volatile omnium fere morborum chronicorum haud ignavum antidotum parturientibus. Nec tamen exiſtimandum eſt cum plebitate hominum omnibus omnino morbis exſtirpandis natas eſſe acidulas, & parvi referre, quomodo & quo tempore hauriantur. Calamitoſus hic & pernicioſus plurimis error eſt, qui dum in ſalutato Medico propriis ſolum auſpiciis his operari ſacris ſatagunt, fatum ſibi accelerant, & delirae mentis praecipitantiam certa morte luunt. Invaſit adeo haec vaecors inſania omnium non modo e plebe ſed & ex Phoebi proſapia medentum animos, qui aegrotantes agento probe emunctos, ubi jamjam de ſalute eorum conclamatum videtur, ad acidulas amandant, conſilio, ut quidem hariolor, vix alio, quam ut moroſos, & querulos a ſe amoliantur, flocci pendentes ſaluti, an peſti ipſis ſit futurus laticum horum temerarius hauſtus. Caeterum jactari mireris ubicunque terrarum eum eſſe acidularum genium, ut per flexuoſos totius corporis maeandros oberrando, quicquid ſalium ſylveſtrium hinc inde reſtiterit, vel per urinam, vel per ſudorem feliciter exturbent. In hunc pene errorem jurarunt omnes, animiſque tam alte infixa haeret opinio, ut aëra verberare videatur, qui eam evellere decernat. Verum enim quum nihilominus ſalva, & integra Philoſophis maneat libertas, quid judicent, quid ſentiant de rebus obſcuris, & ambiguis philoſophice, hoc eſt libere coecis expediti praejudiciis expromere, ego quoque animi mei receſſus hac ſuper re ultro aperiam. Sicque occaſionem datum iri confido illuſtrioribus ingeniis, ut quorum ego quaedam quaſi lineamenta obtuſo, & inexperto duxi penicillo, haec illi meliori lima, & doctori cenſura poſtmodum exponant.

CAP.

C A P. II.

Inquirit Acidularum Operationem.

I. ACidulas ego non aliter ſalutem afferre corpori noſtro, quam ipſa praecipitantia, abſorbentia quorom plurima teſtacea vulgo dicuntur, earomque efficaciam primis viis terminari, etſi nihilominus per conſenſum toti microcoſmo incolumitatem procurent, exiſtimo. Atque hoc ut credam ſequentibus fere adductus planeque impulſus ſum rationibus. Principio quidem, ubi altius conſiderabam fermentum in ventriculo gaſtricum, ejus indolem probe trutinans facile poteram divinare inſignem hic alterationem paſſuras acidulas. Noram inſuper limaturam ferri crude aſſumtam ſulphureos ſurſum emittere fumos, manifeſto argumento in ventriculo ab acido fermenti arrodi planeque immutari. Nec fugere ſcientiam meam poterat ſalium natura, quae ſibi invicem occurrentia praevia vel fermentatione vel effervescentia in tertium mutari aſſueverant. Convictus denique eram omnia terreſtria alkalia Martialia promte imbibere omnes ſapores acidus, certa tamen menſura, adeo ut poſtea ſaturata quicquam recipere dedignentur. Adhaec quum acidulae duabus maxime partibus conſtent una volatili acida, altera terr. Martiali, ita mecum coepi ratiocinari: acidum illud volatile diſſolvere, & abſtergere mucilaginoſas ſordes in primis viis iiſque annexis viſceribus hoſpitantes: dum interea vena iſta metallica abſorbet ſapores, acidos, vitioſos, acerbos, auſteros ſaliaque ſylveſtria, & excrementitia figit, eorumque ſpicula intra porus recipit cum iiſqoe firmiter unita exitum molitur.

II. Nullo itaque pacto infractae, & illibatae ad maſſā ſanguinis perveniunt acidolae, praeprimis quum & ipſa urina ab hauſtu acidularum projecta ſatis evidens clarumque hujus perhibeat teſtimonium. Haec quippe pallida, inſipida, ſimilis omnino illi, quam fundere ſolent, qui Baccho largiori intemperantius ſe ingurgitant nunquam circulare iter emenſa. Quin potius ſimul ac chylus per vaſa lactea in meſenterio ad glandulas delatus fuerit, ibi ſecretione utilis ab inotili peracta ſerum vaporum forma, quum totum corpus ſit trāſpirabile per poros in abdomen, exinde in viſicam deplorans naturali harum partium frigore in aquam concreſcit. Reſpondeant jam pro me, quotquot hactenus a Nymphis hiſce Medicis opem expetiere, num uſpiam lixivioſam orinam reddi obſervaverint ſic nollus dubito, quin omnes utroque pollice meam ſint approbaturi ſententiam. Quae ut eo clarius appareant cedo nobis ſcorbuticum quendam acidulas potantem. Hujus fermentum in ventriculo a naturali craſi degener factum, fixum, acidum, viſcidumque erit: ſuccus pancreaticos auſterus, & acerbus ab aqua Regia haud multum abludens. Hic quid futorum judicas? Nimirom acidom in acidolis volatile, dom mucum in ventriculum glutinoſum, & viſcoſum aggreditur, & exaltare conatur, ſenſim ſemetipſum atteret propriamque enervabit virtutem. Vena vero metallica, dum eam acidum, in ventriculo vitioſum arrodit, in ejuſque poros ſe inſinoat, jam ſaturata erit, & inepta plus humorum imbibere antequam ventriculo elabatur. Taceo ſupereſſe adhuc ſuccum pancreaticum, cujus viſciditas, & auſteritas morboſa immane quantom acidularum virtutem, ſi qua adhuc ſupereſt fatigabit. Sed de his fuſius forte agendi in ſequentibus dabitur occaſio. Colligas tamen ex his cave ſanguinem interea temporis immotum exiſtere, ejuſque vitioſas qualitates ab acidulis neqoaquam tolli. Quin potius totam machinam, quanta quanta eſt, refici his lymphis intrepide aſſerimus, nec tamen immediate hoc eſt per deuteropathiam.

III. Nimirum extra omnem poſitum eſt dubitationis aleam, fermentá viſce-

rum

Digitized by Google

rum naturam imitari ipſius ſanguinis, nihilque aliud eſſe, quam ejuſdem particulas ſalino acidas volatiles, quae per arteriarum poros in eorum cavitatem transfudant, in ventriculum quidem per arterias gaſtricas, quarum pori ita ſunt proportionati, ut certae figurae, & texturae particulas tranſmittant pari modo ac per cribra non omnia promiſcue grana percolari obvia, & domeſtica loquitur experientia. Hujus proin fermenti officium quum ſit cibum in laudabilem maſſam diſſolvere, quae ad ſanguinem delata, nihil turbarum, nihil tumultuum cieat; ſed concordem utriuſque ſalis plurimarumque aliarum ſymmetriam alat, facile eſt colligere vitiatum fermentum ſimili contagio inficere maſſam chyloſam, hancque in ſocietatem ejuſdem labis trahere totum ſanguinem. Idem plane eſt, quod tritus inculcat ſcholarum medicarum canon: qualis cibus, talis chylus; qualis chylus, talis ſanguis; qualis ſanguis, talis ſanitas. Languidulum hoc, & pene fatuum ventriculi fermentum ſimul acuitur, noviſque quaſi ſpiculis, & aculeis armatur ab acidularum ſalibus, atque efficacius impoſterum, & validius ciborum texturam diſſolvere, ſubigere, exaltare, & in laudabilem maſſam convertere poterit, quae ſanguini advecta, ejus dyſcraſias pedetentim tollet, ille meliores ſpiritus, meliorem lympham procreabit; quo ſic tota machina de proſtrato, & attrito feliciter hoſte triumphare valeant.

IV. Sed necdum mihi triumphare datur de aſſerta hac feliciter ſententia, quam forſitan nonnulli argutulo ore, vanoque argumentorum ſtrepitu infirmare conantur. Videri me exiſtimant infringere auctoritatem fidemque graviſſimorum Auctorum, qui paralyticos acidularum uſu non modo mediocriter allevatos, ſed ex toto reſtitutos effuſo recenſent agmine. His ego regero, me flagrantiſſime hic expetere omnes circumſtantias; ſi a cauſſa externa paralyſis fuerit inducta, aetas praeterea juvenilis, alia medicamenta, vel praeceſſerint, haud aegre tolli potuit malum. Nec temperare mihi poſſum, quin ingenue fatear, dubitare me, unquam vere, & deſperate paralyticum ab uſu acidularum convaluiſſe. Finge tamen id ita eſſe, nihil Aedepol obſtare puto, quo minus obſtructio haec tolli, reſolutio vero tendinum corrigi potuerit, quum ſanguis modo ſuperius dicto priſtino vigori reſtitutus vegetiores ſpiritus elaboraverit, qui impetu & vi qua pollent elaſtica, in nervos irrumpendo clauſtris, & infauſtis repagulis perruptis, ſenſum motumque reſtituerunt macilentumque, & fere membrum vi ſua ex voto refocillarunt.

V. Ceu clavus clavum ſic difficultas trudit difficultatem. Hic vero inſigni pompa omnium eorum, quorum unquam labia his maduere lymphis, concordia obtrudunt ſuffragia uno quaſi ore ab uſu harum de gravedine capitis quadamque ebrietate teſtantium. Quam illi explicari poſſe negant niſi mutato conſilio recepti canamus. Sed enim tantum his moveor quantum generoſus equus catelli latratu. Quanta enim quam concors, quam arcta ventriculumque cerebrumque intercedat amicitia, neminem reor eſſe, qui neſciat. Quorum caput gyroſa rotatur vertigine his ſtomachus illico ad nauſeam vomitumque inevitabilem ſtimulatus ſororiantis partis vicem quaſi triſtatur. Contra Hypochondriaci famem ferre diutinam non poſſunt, quin actutum nauſeabundae vertiginis prandio curandae, perſentiant incommoda. Denique quum unumquemque a prandio ſopor, & horror quiſpiam inceſſat, animuſque ſtudiorum graviorumque curarum faſtidio lacoret, quis foret adeo perfrictae frontis, ut ſingulare harum partium negaret commercium? Accedit magnus paris vagi ramus, qui a cerebro, & cerebello in ventriculum ſparſus hujus neceſſitudinis indiſſolubile exiſtit vinculum, candiduſque omnium, quae in utriuſque geruntur territorio interpres. Per hunc ramum quum ſpiritus continenter e cerebro in ventriculum manant, corporis continui ſpeciem referentes, vix aliter uſu venire poteſt, quin ſpiritibus in ventriculo

tur-

turbatis ejuſdem mali ſenſus ulterius ſerpat feriatque ſpirituum in cerebro hoſpitantium familiam; & viciſſim. Exempli loco ſit chorda vel baculus, cujus extremitas vibrata, & criſpata efficit, ut eundem motum in altera extremitate, quam manu complecteris, percipias. Ex quo ſuapte ſponte fluit dum particulae ſpirituoſae acidularum ſpiritus animales in ventriculi nervis agitant, concutiunt, cum iiſque nonnihil tumultuantur; eundem e veſtigio motum continuari debere ad cerebrum uſque, & ſimiliter afficere ejuſdem incolas, unde effuſa laetitia, & ebrietas, quae tamen cum & ipſa effervefcentia non ita diu perennet brevi evaneſcit.

VI. His jam ſuperatis ſyrtibus contra torrentem niti videntur, qui ſolo contradicendi ſtudio perciti adhuc eorum objectant hiſtorias, qui ex intempeſtivo acidularum potu exſuccae phthiſeos ſaevitiam perpeſſi diem ſuum obiere; nec enim exinde conficitur acidulas primarum viarum tranſgredi limites. Nam quid ego mirer homines in phthiſin jam propendentes, quorum pulmones rimulis hinc inde hiſcunt, poriſque laxioribus flacceſcunt, ubi inſuper habitus corporis ſtrigoſior, arctum pectus aliaque plurima gliſcentis mali ſignificent atrociam, epotis his aquis phthiſin incurriſſe; imo eſto exſtitiſſe eos immunes ab omni pulmonum labe, quid quid dementiae eſt algidiſſimas aquas non pitiſſando, ſed tuburcinando potare? tum enim quam facile potentiſſimum illud acidum in tranſitu aſperam arteriam aggredietur, fibras corrugabit, humoribus circulantibus obicem ponet, qui ſic acriores facti in pulmones diſtillantes immedicabilem eorum corroſionem cum inevitabili vaeſani hydropotae interitu conjunctam inducent. Adde plenioribus ictibus ingurgitatos latices ſanguinem caeteroſque humores concentrare, qui ſic ſtagnantes acrimoniam contrahunt, tumque torridi balſamicas partes roremque nutricium depaſcunt totumque corpus atrociter exedunt.

VII. Quae quum ita ſeſe habeant firmum, & ratum eſto acidularum virtutem extra primas vias non diffundi, nihilo minus tamen toti ſanguini, univerſae machinae opitulari. Jam pridem enim non modo defaecatioris ingenii Medicis, & Philoſophis; verum etiam lippis, & tonſoribus innotuit in ventriculo omnium fere morborum praeſertim chronicorum ſtrui fundamenta, ex hoc bene conſtituto, uti plena omnibuſque numeris abſoluta ſanitas, ſic, ſi ab integritate parumper aberraverit, infinitarum ex eo calamitatum per totum corpus diſpergi ſemina. Conjicere hic & quaſi per nebulam videre licet quid attendere in curando, & de quibus remediis nobis proſpicere maximopere debeamus. Videlicet boni ſapientiſque Medici officio functurus originem, cauſſam, radicem morbi imperterrito animo aggrediatur eamque pro virili funditus evertere allaboret, ne ſaevientia ſymptomata imbelli pharmaco, niſi durum telum urſerit neceſſitas, deliniat ipſumque interea fomitem linquat intentatum. Nec deſtituet ſpem felix exitus. Veluti enim ingentem arborem, & ſuperbos ramos longe lateque diffundentem exſtirpaturus radicem tantum diffindit, & allidit, quo fit, ut immanis ille apparatus humi fuſus ſponte emarceſcat, ſic quoque radice morborum in ventriculo evulſa funeſtae eorundem propagines quaſi ſigno dato evaneſcent.

VIII. Ex eodem fonte derivo oculorum rectius lapidum cancror. potionumque vulnerarium interne aſſumtarum proſperrimum effectum in vulneribus atque ulceribus conclamatis. Illi enim, dum acidum vitioſum in primis viis abſorbent, fermentativum ejus odorem cohibent, efficiuntque ut chyloſae partes nullo peregrino ſapore contaminatae vulneris coalitionem non modo non impediant, ſed plane promoveant. Ad ulcera vero iſta caccëthea dum continuo appellunt particulae laudabiles, acidum iſtud corruptivum abſorbetur, imminuitur, & dulceſcit, tandemque laudabili exorta temperie alacriter omnique ſpe citius conſolidantur. Potiones vero vulnerariae quantam, quam praeclaram navent operam

in

Digitized by Google

in vulneribus, & ulceribus depaſcentibus nemini, qui ſacra noſtra facit, latere poteſt. Recenſuit mihi aliquando Vir nobiliſſ. experientiſſ. excellentiſſ. Dn. Vadſchmidt. Med. D. ejuſdemque in hac Acad. Profeſſ. prim. Phyſ. ordinar. p. t. Rector Magnif. Conſiliarius, & Medicus cubicularis Sereniſſ. Princ. Haſſ. longe celeberrimus, Fautor, Patronus & Praeceptor meus omnigeno obſequiorum genere, dum vita manet, afficiendus, non neminem in abdomine graviter ſauciatum, ubi externis incaſſum applicitis, ab omnibus cum Medicis tum Chirurgis incurabilis fuiſſet reputatus, jam jamque praeſenti tabe mactandus videretur, acceſſiſſe neſcio quam vetulam, quae vulgares herbas vulnerarias potui immiſit familiarieumque aegrotanti bibendum praebuit ſucceſſu adeo proſpero, ut exin citra omnem ſpem brevi ſemianimis aeger convaluerit. Unde non parum ponderis accedere videtur trito Chirurgorum axiomati. Ars impedimenta tollit: natura, hoc eſt particularum figura, magnitudo textura, ad coalitionem idonea, ſanat. Sic itaque decretum eſto de acidularum operatione, eas acidum in primis viis fixare, abſorbere, corrigere, imo ſi quid peregrini ſaporis ex circulationis lege ad primas vias delatum fuerit prompte imbibere, quin & chylum ita rite elaboratum, & ad ſanguinem omneſque totius corporis partes delatum, & acidularum quaſi contagio non perſunctorie, aut ſuperficialiter tinctum, ſed intime imbutum quicquid morboſi, ſeminis hinc illinc reſederit gnaviter infringere penituſque eluere.

CAPUT. III.

Perſequitur morbis qui legitima acidularum adminiſtratione tolli poſſe videntur.

QUandoquidem ſatis jam actum videtur de acidularum operatione, ordinis exigit ratio, ut morborum in quibus debellandis utramque faciunt paginam acidulae, calculum ineamus. Quatuor ſuperius morborum ſtationes, & claſſes adumbravimus. Prima dabat morbos nervoſo vocabulo acutos dictos, quod tragoedias ſuas citato curſu pererret, ſive jam emergat ſive ſubſidat aeger, dicatque noviſſima verba. Hiſce ne tantillum quidem opis hi ferunt fontes. Furioſam quippe ſalis alkali vel ſalis acidi volatilis effervefcentiam, & effraenem ebullitionem tantum abeſt, ut placare acidulae poſſint, ut potius exacerbet atque intendant oleumque ſic adjiciant camino: ſecunda & tertia morborum claſſis jure meritiſſimo aquarum uſum proprium, & perpetuum ſibi vendicat. Horum enim morborum Auctor quum ſit rebellans, & ab alkali deſciſcens acidum, quod peregrinam larvam induens fixum craſſum, & viſcoſum evadit inque primis viis caſtra ſua potiſſimum metatur, hoc itaque ad debitum volatilitatis gradum exaltare poterunt acidulae, quo ſic cum alkali compare ſuo priſtinam ſocietatem ineat naturalemque, & toti corpori proficuam effervefcentiam irrite perennet. De quarto morborum ordine nil attinet dicere. Hi quum conſiſtant in ſideratione, & ſphacelatione totius ſanguinis ejuſdemque craſis ſeminalis omnimoda everſione inſuperque dictum factum, & fulminis ocius ictu dramata conficiant ſua, inſaniae argumentum foret, ignava accerſere remedia ubi promtiora proſtant, & ſanguinis dyſcraſiam tollere velle iis, quae nequidem ad eum niſi enervata perveniunt, denique copioſo phlegmate ventriculum languentem, & flaccidum plane peſſum dare, in quo tamen confortando omnem operam collocare debemus.

II. Proſequamur jam filum diſſertationis noſtrae preſſiuſque delineemus morbos, quibus quum nunc negocium habemus, quos inter familiam fere ducit con-

ſtata

ſtata in ventriculo cruditas acida, cujus tergo quaſi incumbunt malum hypochondriacum, ſcorbutus, melancholia matre turpi filiae turpiores. Acidi vero iſtiuſmodi rancidi in hiſce morbis, & viſcidi praeſentiam manifeſtam reddere, & tanquam digito monſtrare in proclivi omnino foret, niſi jam convictus eſſem neminem uſpiam exiſtere, qui a nobis hic diſſideat. Ne quid tamen temere praetermittere aut inanem duntaxat praetextum cauſſari videar, agedum in me ipſum deſcendam, periculum facturus, nunquid ex animi ſententia ſymptomata ſcorbuti ab acido vitioſo derivare valeam.

III. Quod itaque plurimum negocii faceſſere ſolet ſcorbuticis ſymptoma, eſt anorexia. Quatenus nempe mucus acidus, viſcoſus & glutinoſus, quo ventriculi parietes oblinuntur, & quaſi incruſtantur fermenti gaſtrici aculeos, & ſpicula obtundit, quo minus illa rodere ſuperius orificium ventriculi ſpiritusque ad defendum menti talem motum excitare poſſint. Quandoque tamen uſu venit ut latrantem ſortiantur ſcorbutici ſtomachum nullis fere dapibus placabilem. Tum vero iſtius appetitus auctor non eſt fermentum ventriculi, quin potius ſal acidum volatile corroſivum, quo mucus ille impraegnatus eſt, aqua fortis indolem referens, quod ſuperius orificium ventriculi non blande vellicat, ſed crudeliter lancinat concutitque cibos ingeſtos impetu quidem aggreditur diſſolvere tamen, & in laudabilem maſſam redigere non poteſt. Flatus: quando propter obſtructos ventriculi, & inteſtinorum poros intus foras ſpectantes humor viſcidus, & mucilaginoſus concreſcit, cum quo ſi occurrat acidum vitioſum, cum eoque vitioſe fermentet, flatus oriuntur, qui modernis nomine gas ſylveſtris medii inter vapores, & exhalationes veniunt. Difficilem reſpirationem parit mucus viſcidus, & acidus bronchia pulmonum infarciens liberoque aëris ingreſſui, & pulmonum elevationi remotam injiciens. 2. Si ventriculus flatibus expanſus incumbat diaphragmati, quod, dum antiqua ſe ultro movendi libertate privatur, reſpirationis aliquam affert difficultatem. 3. Muſculi abdominis, & thoracis reſpirationi inſervientes ſi turgidi ſint ſalibus ſcorbuticis nonniſi aegre, & cum labore elevantur. 4. Ubi nerveus plexus fibroſus pulmonum ab acido quodam, ubicunque locorum illud ſyſtemati nervino inſideat contractus, & convulſus, veſiculas pulmonum membranaceas ſtringendo, anguſtiores & pro aëre ſuſcipiendo ineptiores reddit, aſthma ſiccum vel convulſivum progerminat. Adde 5. quod ſanguis ſcorbuticorum a leviſſimo motu efferveſcens celerrime e corde in pulmones effundatur, quorum quum cellulae obſtructae, & impactae ſint humore tenaci, ſanguis reſtagnat, & graviſſimi anhelitus funebris exiſtit parens. Dolor lateris punctorius excitatur a ſcybalis induratis mucilagine tenaci ac acore peregrino corroſivo imbutis, & hujus muci ponticus acor in viſcida materia obſtinate haerens, & continuo rodens inteſtinum colon in ea maxime parte ubi anguſtatum, & incurvatum ſub ſiniſtro hypochondrio incidit, & irritatione illa moleſta in criſpaturam, & motus ſpaſmodicos cogit, e quibus doloris mira exacerbatio, & crudelitas, quum inteſtina velut per crampum contracta dolorem manifeſtent ſuum; unde & umbilicus introvertitur. Obſtructio alvi; quod vel diaphoreſis vel diureſis juſto intenſior ſerum glandularum inteſtinalium ſuffuretur & abſumat, quo ſit, ut faeces induratae pertinacem efficiant alvi obſtructionem, vel propter auſteritatem ſucci pancreatici biliſque inertiam; quae clyſteris naturalis officio fungi deberet, vel propter ſpirituum paucitatem, qui fibrillas ſtimulando, & ad egerendum impellendo impares exiſtunt, vel denique quod mucus inteſtina obducens motus periſtaltici preſſionem remoretur, & impediat. Tuſſis eaque utplurimum ſtomachalis nonnunquam pulmonica propter lymphae acrimoniam acidam aſperae arteriae incumbentem, & fibrillas in ſpaſmodicos motus abripientem. Taceo reliqua ſymptomata quorum enodatio per intemperiem ſanguinis ſalſam acidam, & craſſam perfacilis eſt. Sic

Digitized by Google

putredo, & cruentatio gingivarum, dolor caſuſque dentium per acidum corroſivum, laſſitudo artuum per lymphae craſſitiem, & acorem ſpirituumque, qui ex inerte, & vappido ſanguine ſufficiente agmine prodire nequeunt, raritatem & inopiam, palpitatio cordis propter acidas, & viſcidas, in ſanguine praedominantes particulas vel propter grumuſos quoſdam ſanguinis circa valvulas cordis coërcitos; ſic enim aequaliter accendi, & turgeſcere ſanguis quum nequeat tumultus, & turba cietur, quo & ſpiritus anim. in pari vago in ataxiam redacti cordis muſculum atrociter concutiunt; enucleari concinne, & per apte poſſunt.

IV. Sed ne longior ſim haec digito deſultorie, & tanquam aliud agendo monſtraſſe ſat eſto. Antequam tamen ulterius provehar quaeſtiunculam quandam quam forte curioſitas extorquere nonnemini poſſet; diſcutiam. Unde ſcilicet acidum tale vitioſum, quod nunc temporis Medicorum ſcholas tantopere perſtrepit, primitus irrepere corpus noſtrum ſoleat? Satisfacturus accerſere hic cogor caput diſputationis noſtrae, ubi humani ortus hiſtoriam verbulo tetigi. In puncto illo ſaliente, cujus tum fiebat mentio ſi jam dum acidum praerogativam obtineat, quod forſan parentes in hunc vel illum morbum ab acido oriundum plus minus propendeant, pedetentim venientibus annis latius ſeſe expandet, & una cum ipſo homine incrementa ſui capiet, donec tandem mediante certa materia ſubtili vel ingeſtorum ſimili qualitate malignitatem, & virulentiam ſuam prodendi anſam obtinuerit. Haec craſis ſeminalis pro diverſa ſui indole mille proſeminat idioſyncraſias; quae ut in unoquoque innumeris modis variant, ſic in medicina ingentes dant turbas. Quin & ipſum lac in utero matris hauſtum ſi particulis pinguibus, & flexilibus defraudatum, vel charactere aliquo morboſo ſigillatum fuerit, aut ſi errore diaetae in coagulum abierit, monſtroſum hunc partum vel ſerius vel citius aliquando tamen enitetur.

V. Porro acidi hujus praenaturalis generationi favent ſex res non naturales dictae, inter quas primas ſibi vendicant aër, cibus & potus. Aër quemadmodum legitime conſtitutus, & ſale nitroſo blandi impraegnatus occultum vitae cibum impertiri nobis dicitur: ſic contra, ubi illa atmoſphaera cui innatamus, quamque neceſſaria reciprocatione inſpiramus, & exſpiramus ſalibus corroſivis aliiſque heterogeneis particulis adulteratus, non poteſt non machinam hanc hydraulico pneumaticam mirifice turbare. Quid familiarius in ſpagyrica, quam colcothar exponere ſub dio, quo ſub Vulcani violentia enervatum imo caſtratum ab aëre reſocilletur ejuſque ſale acido denuo imbuatur, nec ſolum hoc verum etiam tam ſal quam aluminis terram aëri ad aliquot annos permiſſam novum alumen, novumque nitro miniſtrare norunt omnes chemiae ſtudioſi. Quas vero moleſtias aut ut verius dicam, deformitates hyberno tempore iter facientibus affricet ſal ſubtile aëris acidum armoniacalis forſan proſapiae affatim loquuntur labiorum, faciei, manuumque contractae aſperitates, & ſuperficiales fiſſurae lotione urinae aut ſaponis acris tanquam contrarii alkali curandae. Denique ecquis eſt quem lateat, quotieſcunque vagatur fluctuatque in aëre ſal tale corroſivum peſſime valere ad unum omnes ſcorbuticos, & atrociter ſaevire pleroſque ab acido derivandos morbos, quin imo regiones juxta Oceanum ſitas ipſumque Batavium benigniſſimam caetera Doctorum virorum nutricem propter aëris delicatulis Muſis minus commodi inclementiam male audire.

VI. Cibum & potum quod concernit, in propatulo eſt, omnes fere homines naturali quaſi quodam inſtinctu, & deſiderio in panem ferri & vinum, & raro horum capi faſtidio. Colludit ſingulari modo panis cum fermento ſtomachali, & propter temperaturam inſignem commodiſſimum ſuppeditat corpori noſtro alimentum. Quum etiam panis imprimis ſecalinus ſtomacho ingeſtus propter ſpiritum acidum volatilem, qui tantarum virium ex eo deſtillari poteſt, ut & ipſa me-

by Google

talla arrodat, docente Chimia, liqueſcens in ſtomacho in cremorem herbas & cibos, quibus eum eſt maſticatus una colliqueſcere cogit, ut Helmontii verba mea faciam tr. victus 515. Eſt tamen modus in rebus certique fines, quos ultra ſi progreſſus fuerit, noces. Ita etiam ſi intemperantius, & largiori doſi ſolis Cerealibus te adimpleveris, fiet ut acidum illud in pane a ventriculi fermento pedetentim debilitato, indomabile & in ſal ſalſum volatile immutabile e ventriculo elapſum toti corpori morboſa hinc inde infiſturum ſit ſtigmata. De vino eadem dicta ſunto. Etſi enim propter praeclaras virtutes, quibus omnia antecellit vegetabilia, ſpecioſos a veteribus extorſerit titulos, jamque bezoardicum vegetabile; alibi aurum potabile vegetabile ſalutatum fuerit, nihilominus; o pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Praeter enim ſpiritus ſalinos volatiles ſulphureos acidum ſimul complectitur id quod ſolum in cauſſa eſt, quare ut ab eo abſtineant, aegrotos noſtros hortari ſolemus. Cernere id ipſum datur ſi vino oleũ ſilicum vel deſtillat. ſalis armoniaci vel unicornu foſſibile nothum aſperſeris, tunc enim ſtupefactus illud in offam craſſiuſculam praegreſſo tumultu congelaſcere miraberis, indubio argumento divinum hoc naturae nectar acido quodam turgeſcere. Hoc ergo acidum vini benignum quamdiu partim in ſtomacho, partim in inteſtinis ope fermenti fellei ſubigitur, invertitur, & in ſal ſalſum volatile redigitur nihil detrimenti affert: ſin vero quotidiano, & familiari ejus uſu vinci neſcius, crudus, & acidulus liquor ventriculo exierit hoſtili toti corpori aciditate in inteſtinis tormina colica, in artibus pareſes, & contracturas praeter mala arthritica, nephritica parturiet. His conſtare perſuaſum habeo, qui ſanguini noſtro ſeſe inſinuet, & nobiſcum aſſueſcat teneris ab unguiculis callidus, & verſutus hoſtis acidum illud vitioſum, poſſem quidem imo deberem caeteras res non naturales excutere, & quomodo per earum abuſum acorem contrahere ſanguis poſſet evincere. Verum enim quum jam ſatis mihi indulſerim, & citra ſpem longius exſpatiatus fuerim, in viam redeam oportet.

VII. Scorbuto itaque, malo hypochondriaco, melancholia, paſſione hyſteria quotquot divexantur his cum acidularum potus proprius pene, & quaſi a natura conſecratus videatur, tum commendatiſſimus eſſe debet, & quotannis iterandus. Plenum optimae ſpei remedium, & quale poſt hominum memoriam nullibi, quod ſciam, tanta celebritate nominis, & in morbis hiſce propulſandis efficacia claruit. Voti equidem ſui compotes factum iri bona fide promitto. Illud enim vitioſum acidum cujus inſandae toties ingemiſcunt tyrannidi dum particuſas Martiales in acidulis aggreditur in earumque poros ſeſe inſinuat, & e medio quaſi tollitur, ſalia vero volatilia, quod craſſum eſt incidunt, quod viſcidum attenuant, quod fixum volatiliſant, verbo, rebelles haſce intemperias funditus exſtirpant.

VIII. Catameniorum quoque ſuppreſſioni ut & nimio eorundem fluxui medelam afferre acidulas haud aegre mihi patior perſuaderi. Menſtruo namque mulierum fluxui quum remoram, ut plurimum injiciant cruditates in primis viis collectae, quo humores, & ipſe ſanguis crudefacti, & incraſſati ignavo feruntur per vaſa paſſu, ſalia vero volatilia in acidulis motum fermentativum ſanguinis redintegrat, duos iſtos pugiles calamitoſo veterno pene ſepultos ſuſcitant, unde tributum lunare priſtino more ſolvendi grata mulierculis redit poteſtas. Immodicus autem fluxus nihilominus quoque per idem ſiſtitur remedium. Quandoquidem tum peregrinas effervescentias, & impetuoſas in ſanguine turbas conciat ſal quoddam volatile oleoſum, vel ut plurimum ſal volatile acidum. Si illud, acidulae conferunt, dum ſalia acida compedibus ſuis figunt ſal volatile oleoſum, ſanguiniſque compagem incraſſant, ſin hoc, particulae Martiales illud abſorbent, & concentrant, quo ſic utrobique a diverſis cauſſis motus tum progreſſivi tum inteſtini in ſanguine excitatus, uno remedio refroenetur furor.

IX. Hydropicos inſuper uſu aquarum convaluiſſe memoriae proditum eſt. Verum quod notanter dico, poſt aliquot annos recidivam paſſi interiere. Itaque nequid diſſimulem, ſic mihi perſuaſi, ſic ſentio, pace tamen eorum, qui ſecus judicant; ſicubi vaſa aut lymphatica, aut lactea nondum rupta ſunt, ſed chylo lymphaque lenta, & craſſa tumefacta, fermenta viſcerum nondum penitus caſtrata, ipſa viſcera labis expertia, nonnihil ſpei ſitum in acidulis eſſe: eſt vero ſi pallor, & viva mortis imago in ore ſedeat, vel ut medice loquar, facies adſit Hippocratica, aeger graviſſimum ab imo pectore ducens anhelitum parum abſit a ſuffocandi metu, dira tabes depaſcat ſuperiora, inferioribus immane quantum intumeſcentibus, totum corpus quaſſet effera tuſſis, urina detineatur ſitis inexſtinguibilis urgeat, ibi ego ſuaſor exiſterem; ut ex templo miſſis fontibus, aeger non tam de corporis, quam animi proſperitate iniret conſilium.

X. Utrum vero calculoſis ſuaderi debeant acidulae, necne, ut quod res eſt eloquar, haereo. Propria quidem experientia deſtitutus Practicorum in divortia abeuntium huc illuc diſtrahor diſcordia. Nonnemo tamen, qui de fontibus Spadanis ſcripſit non incongrue forſan; poſſemus, inquit, nonnullos referre graviſſimis ex renum, & veſicae doloribus afflictos, qui interea dum hunc fontem biberent a doloribus liberi fuerint, non tamen idcirco ſanitati reſtitui. Praeter miſſa ſiquidem hujus potione etiam acerbius quandoque pejus doloribus habuerunt. Fortem hariolari datur cauſſam. Acidulae per renes percolatae continuo allapſu arenulas, & omne ſabulum eluerunt fedita eluerunt, ut relictis particulis acidis novorum calculorum rudimenta jam ſenſim coeperint ſub oriri. Sic enim relictum iſtud ſal acidum ſal volatile urinoſum in urina concentrans accedentibus corpuſculis terreſtribus novos generavit calculos, ab inde repullulaſcens malum acerbius, quam olim recruduit, Nec ille forte a ſcopo multum abludet, qui fallaces haſce dolorum inducias imputaverit ſali vitriolico, quod ſtuporem nervis inducendo doloris ſenſum obtudit, aut etiam ipſis aegrotantium moribus, qui ſe totos hilaritati permittentes, triſtes & ingratas haſce ſenſationes minus attenderunt, domum autem reverſi utroque ceſſante, ſolitudinem praeterea amantes, minimos etiam corporis ſui motus exactiſſime perceperunt.

XI. Scabiem cedere acidulis magnam prae ſe fert veri ſimilitudinem. Naſcitur illa a ſale volatili acido cauſtico per arteriarum poros tranſudante, & ad ſuperficiem delato cuticulamque erodente rorem nutricium identidem corrumpente ſicque foediſſima cruſta horrentibuſque ſquamis totum perſaepe corpus obducente. Hoc vero ab acidulis dum ligatur, abſorbetur, & dulcificatur alimenta tanquam ſurripiuntur deformi malo, quo ablata ulterius ſerpendi poteſtate, ultro decidat. Nec minus contra vermes decantari ſolent acidulae, quia ab harum uſu numeroſa eorum ejectio crebro fuit obſervata. Nec reclamat ratio. Nemine enim clam eſſe poteſt, ſuffragante rerum optima magiſtra experientia, omnia acida turpem lumbricorum proſapiam feliciter eliminare. Idque fieri exiſtimo quod acida conſtent particulis rigidis, oblongis, gladiolos aut aciculas referentibus, quae dum vehementius adiguntur in vermiculorum corpuſcula non poteſt non ipſorum textura inverti fibrae diſcerpi, & ipſi vermes in minuſculas atomos diſſolvi, vel ſaltem ita impelli ut moleſto, & ingrato acore perculſi, qua data porta erumpere cogantur. Acidulae, cum blandiuſculo acore ſuperbiant, quid in receſſu contra hoc malum gerant, conjectu non eſt difficile, nec puris propterea denegandae in primis, cum tinctura Martis, quae natura proxime accedit ad acidulas, contra lumbricos a quibuſdam in ſecretis habeatur.

XII. In lue Venerea compertum acidularum uſum hi ſalutarem illi pernicioſum venditant, experientiae experientiam opponendo. Omnino pendeo animi neſcius cui aſtipuler rationum tamen ponderibus accuratius trutinatis, mallem

aſſurgere parti approbanti. Fallax eſt experientia, infida, & lubrica, & niſi ratione adjuvetur, coeca errorumque fertilis. Ecquid vero raris accenſeri meretur, ſi unum idemque medicamentum in diverſis ſubjectis eodem morbu laborantibus diverſos ſortiatur effectus? Potuine ille conformiter, & congruenter praeſcripto Medici, alter poſt habitis diaetae legibus, quae ad ſalutem ſpectabant maxime ſuo ingenio, hoc eſt; diſſolute & intemperanter vixiſſe? Idem itaque inter hydropotas quandoque contingere ne mireris cuicunque ſcire datum eſt extremum diſcrimen ſaluti noſtrae haud raro imminere ex tantillo in diaeta commiſſi erroris. Id propter quo ſcorbuticis, quo Scabioſis, eodem etiam modo lue Venerea infectis commodo fore acidulas, quum & hi morbi gradu ſaltem differant, arbitror. Scrupulum forſitan pariet appropriatus acidi corroſivi in hoc morbo, ab eo, quod in caeteris peccat ſapor. Sed largiar tum non plane evelli, mitigari tamen poſſe id mihi nunquam poteris praefracte inficiari.

XII. Teterrimos tandem foedoſque viſu funeſti Icteri colores abſtergere putantur acidulae. Nec id a vero abhorret. Palam eſt Ictero, ut plurimum naſcendi occaſionem praebere folliculi fellei obſtructionem vel ab humore quodam viſcoſo, vel calculo introductam. Illa vero obſtructio plane foret impoſſibilis niſi bilis craſi ſua exuta, a ſuccu pancreatis acido, & auſtero fixata, & coagulata acceſſu corpuſculorum terreſtrium, quorum generatio in ſanguine terreſtri eſt ſatis proclivis, in dulech vel calculum abiiſſet. Alioquin in ſtatu naturali non fert acrimonia ſalina volatilis bilis ullam concretionem, ullam obſtructionem. Ex quibus jam conficitur, & illam obſtructionem petendam pariter eſſe ex primis viis. Sin chylus in ventriculo fuerit elaboratus viſcidior, facile, dum illi attenuando, & volatiliſando inanes inſumunt vires ſuccus pancreaticus, & bilis, deficere, & inertiores reddi continget. Oriri quoque Icterus poteſt ex liquamine nidoroſo in ventriculo fluctuante, ubi ſuccus chyloſus in amaricantem faceſſit nidorem aut ex vitioſa alteratione ſucci pancreatici, & bilis, ſi nempe hi duo liquores, quoad minima ſibi invicem non miſceantur, indeque inhabiles evadant praecipitationi faecum a particulis laudabilioribus nutritioni deſtinatis. Hincque eſt, quod non modo flavo, ſed viridi, ſed tetro, ſed horrido, imo dictu ineffabili colore defoedentur hujuſcemodi aegrotantes. Succus namque ille pancreaticus auſterus fixus & iners redditus cum bile identidem vitiata ſuperficialiter tantum miſtum intactum relinquit chylum, qui recrementis ſuis involutus, cum vehiculo ſeroſo ad ſuperficiem corporis delatus nefandum cuti adſpergit colorem. Coloris turpitudinem modo dicto naſci, ſi cui experiri animus eſt ſpiritum vitrioli bili affundat, miroſque colores in liquore, dictum, factum, exſurgere ſtupeſcet. Quemadmodum vero commiſtio bilis, & ſucci pancreatici vitioſa peregrini coloris origo eſt, ſic porro prout vel acidum vel bilis praedominatur nunc plumbeus nunc niger, nunc viridis, imo mille modis variegatus color ſe prodet. Illi vero in oculos incurrunt dum radii luminares in cutem incidentes aliter atque aliter prout ſub ea deliteſcentes humores figura, magnitudine, ſitu praediti ſunt verſus ſpectatorum oculos reverberantur. Verum enim quum nec inſtituti mei ratio ſit peculiarem tractatum de Ictero conflare luxurianti calamo fraenum injicio, & quae in hanc rem fuſius a me dici poſſent aliis, quibus abs re ſua tantum ocii ſupereſt exornanda atque amplificanda, integra remitto. Paucula haec attuliſſe ſufficiat, quo conſtet quantum acidulae valeant in curando Ictero inprimis ſic dicto nigro. Illae enim quando acidum ratione Martis aliorumque ſalium figent, & abſorbent viſcoſoſque humores attenuant, bilis inertiam exacuunt tragicique Icteri ſcenis felicem imponunt cataſtrophen.

CA-

Digitized by Google

CAPUT IV.

Tradit circa uſum fortium acidorum obſervanda.

HUc tandem facili aura fauſtoque provecti ſydere ad ultimam diſputationis noſtrae partem nos accingimus de acidorum uſu paucis cogituri. Idque ut ex animi ſententia conſequamur decreta quaedam proponam, quae, ſicubi iis ſolicite mos geratur, e re & ſalute aegrotantium fore duxero.

I. *Acida, ſi conditio aegrotantis illud ferat, in loco natali bibuntor.*

Merito hic perſtringere debeo eorum errorem, qui nihil referre putant, ſi deportentur acidulae, quum tamen ſpirituoſis particulis, aeſtuante praeſertim ſyrio, exhalantibus, viribus orbae ſuis vappeſcant.

II. *Acidas bibiturus primas vias ſordibus liberato.*

Profecto ſi, quod res eſt, fateri liceat, omnino perſuaſus ſum, quod plurimis ſiniſtre ceſſeris acidularum uſus exinde ortum fuiſſe, quod purgatione ſuſque deque habita, profane in haec ſacra involaverint. Nec enim ſecus accidere poteſt, quin febres, hydropes, aliaque mala citra opinionem invadant inſanos hoſce, & temerarios potatores. Quam facile turbatur ſanguis in ſua miſtiune, dum acidulae liberalius ingurgitatae, quas in primis viis offendunt ſordes, ad ſanguinis maſſam ſecum abripiunt, quae quum alius ſint figurae, alius magnitudinis, alioſque poros habeant, quos materia aetherea maſſam ſanguinis permeare ſolita, libere ingredi neſcit, luctam & efferveſcentiam inducunt febrilem. In hydropem quoque proni feruntur. Hoſpitantibus namque hinc inde ſordibus libero meatu fruſtratae acidulae in vaſis lacteis, & lymphaticis ſtagnant, quibus tandem eroſis aqua in cavitatem abdominis erumpit. Cauto itaque hic opus eſt, nec flocci faciendus receptus ille mos alvum laxandi, quo acidularum operatio felicius ſuccedat. Nec eſt, quod operoſe, & curioſius quam utilius delectum inter purgantia velimus inſtituere, & cum veteribus nunc phlegmagoga, nunc hydragoga, nunc cholagoga, nunc melanagoga praeſcribere. Etenim amabo te, quiſquis veteribus adhuc dum ſuccinis, eorumque partes defendere ſatagis, cognoſcendi facultate pollere putas purgantia, ut cholagoga bilem, hydragoga ſolam aquam, Melanagoga ſolam Melancholiam evacuare tantummodo debeant? Taceo humores hos formaliter non praeexiſtere in maſſam ſanguinis quam jejunum, quam rancidum, & ab omni ratione alienum eſt rhabarbaro ſolam bilem educendi vim adſcribere, ſtudio quaſi relictis aliis humoribus? Niſi illud forte tali textura, & hujuſmodi poris conſtare dixeris, ut quum hoc potius, quam illo humore effervescat, aut certam tranſmittere materiam aetheream, quae minus libere humorem bilioſum, quam alios permeat, unde lucta exorta glandularum ope ad excretionem humores ſtimulari; tum vero haud aegre, & plauſum a me palmamque impetraveris. Caeterum reticere non poſſum, incaſſum circumferri melanagoga quum melanchulia hoc eſt acidum vitioſum omnium omnino vim purgantium eludat. Teſtes ſunt purgantia inprimis vegetabilia, quae corrigi vel potius caſtrari in confeſſo eſt ab aceto. Teſtes ſunt diarrhoeae, dyſenteriae, hypercatharſes, quibus omnia acida opem ferunt. Teſtes denique melancholici, qui ad unum omnes difficilis ſunt purgationis propter acidum illud fixum, & viſcidum, quod in ventriculo latet; quum enim omnium purgantium vis conſiſtat in ſale volatili acri penetrante, illud ab acido viſcido concentratum, & fixatum virium ſuarum irreparabilem jacturam faciat, oportet. Lepidum & ſalſum certe eſt, quod homines e plebe eos ſaniſſimorum numero accenſeant, & validiores complexionis eſſe judicent, quibus difficulter ab hauſto purgante alvus ſolvitur quid? Quod egregium fucum proprio conjunctum diſpendio

ſibi

Digitized by Google

ſibi faciant Melancholici, qui exin mirum in modum ſibi placent, & tacite ut morbi agnoſcas indolem ſe aliis anteponunt. Ego vero mallem ipſiſque ex animo voverem, ut hoc ſenſu debilioris eſſent naturae; ſic in meliore ſtatu res ipſorum forent. Sed ne extra oleas: hoc quoque monendum duco, quum omnia fere purgantia excepto rhabarbaro, & aloë aliquid malignitatis poſſideant, non promiſcue quaevis eſſe praeſcribenda. Habent enim in ſe venenum acre colliquefactivum, qui terminus Helmontio debetur, vel ſal volatile acre, quod particulas maſſam ſanguinis exagitat, turbat, ſundit, & colliquationem inducit: hinc irrepſit mos, ut, non niſi correcta, uſui deſtinentur. Etſi vero ſint, qui in correctionem, quae per acida fieri vulgo aſſuevit, acriter debacchentur, eamque pro caſtratione habeant, dum ſal volatile acre, in quo conſiſtit facultas purgatrix, ab acido figitur quaeque portio ab eo non tangitur, cruda nihilominua manet & noxia, experientia tamen docet, ea ſatis feliciter circumſpecti, & prudentis Medici voto ſatisfacere. Potiremur utinam modo praeparandi purgantia, quem illi vehementer plenoque ore jactitant, ſed quum nobis non licuerit eſſe tam beatis, forte noſtra contenti ac quieſcemus vulgaribus praeparationibus. Praeſcribamus itaque purgantia mitiora, vel, ut clarius loquar laxantia dicta, quae motum periſtalticum leniter premendo, primas vias eluriant, nec ultra tres 4. 5. vel 6. ſedes creant, Quod ſi mitiuſculo operata videantur altero die repetas potius, quam ut uno purgante totam machniam crudelius quam ſalubrius concutias. Placet ſenex noſter aphor.23.ſect.1. *Quae prodeunt, inquiens, non copia aeſtimanda ſunt, ſed, ſi prodeant qualia oportet, & facile ferat.* Item apoph. 25. *Si qualia purgari oportet, purgentur, confert, & facile ferunt, ſi vero contraria, difficulter.*

Pro exemplo ſunto ſeq.

℞. *Pulv.rad.laxat.veget.* ſcrup. ſem. *reſin. jalap. ſemin. melon. contrit.* āā.gr.iij. *tartari vitiolati* gr.viij. *ol.foenic.* gt. 1. miſc. f. pulv.

℞. *Mann.elect.* unc.j.ſem. ſolv.cum *aq.cichor.* add. *crem. tartari* drach. 1. *ſir. de cichor.cum rheo* unc.j.miſ.

℞. *Extracti diacitri* ſcrup. ij. ſolv.cum *aq.fumar.* adde *ſalis tartari* gr. vj. *pulv. rhei* ſcrup.ſem. *ſir.roſ.ſolut.* unc.j. *aq.cinnam.*drach.j.miſ.

℞. *M P. de gummi ammonia.Quercetan.tartarear.*āā.gr.v. *troch.alband.*gr. iij. *ol. deſtill. foenic.* gt.ij. miſc. f. pilul.num.XV.

III. *Acidas hauſturus non purgans, ſed alterans medicamentum ſe aſſumturum, probe meminerit.*

Miſcent quadrata rotundis, qui laxam ab acidulis alvum exigunt. Quid abſurdius quam a Marte, a nitro, alumine, aliiſque id genus ſalibus illud ſibi polliceri, quod in eorum poteſtate tum non eſt. Imo vero quum nec ipſorum morborum genius, quibus curandis plurimum conducunt acidae, ferat purgantia, utpote quae, uti cuivis liquet, mala chronica exaſperans, neutiquam tollunt, quid, quaeſo, ineptus, quid indignius excogitari poteſt, quam ab integerrimo pharmaco ſuſpectum, quoque maxime vacat toxicum poſcere? Acidum vitioſum parentem omnium malorum chronicorum, fatigor toties eadem dicendo, abſorbent, concentrant, & figunt acidulae, fermenta viſcerum reſtaurant, fixa volatiliſando, viſcida incidendo, robori vitali totam machinam reddendo, quod vero purgandi vi valeat nihil datur in his aquis reperire. Quod vero nonnunquam creberrimis ſtimulis aegrotos pene fatigent, id primo phlegmati copioſo deinde acido vitioſo a Marte abſorto & exitum vi & impetu ſibi quaerenti, & motum ſtimulanti aut prementi periſtalticum in acceptis referendum cenſeo.

IV. *Sub uſu acidularum curato, ut alvi habeat beneficium.*

Scilicet bis, aut ad minimum ſemel ſingulis diebus. Abſorptum enim acidum vitioſum a particulis martialibus e re fore videtur, ut una egeratur, quum & alias

ſiccior

Digitized by Google

ſiccior exiſtere alvus ſoleat. Huic ſcopo nihil adeo ancillari videtur quam pruna laxativa, paſſulae laxativae, quae inter paſtum in uſum vocantur. Verum quum nec plebejos ea fugiant, non erit, quod in iis ulterius velim morari.

V. *Hincquoque cautum eſto, ut una vel altera hora antequam fontem adeas, laxativum aliquod delibes.*

VI. *Specificorum illi morbo, quo premeris dicatorum, apta interpoſitione deſidem fontium vim ſtimulato.*

Aut alternis diebus laxantia, & ſpecifica uſurpare, ſi ita videtur, poteris, aut ſub aurora laxans, occidente vero ſole hora una ante coenam appropriatum ſumere medicamentum. Sic in malo hypochon. & ſcorb. elix. propr. eſſ. abſinth. eſſ. zedoar. eſſ. calami aromat. eſſ. carmin. ſpir. cochl. naſtut. tinct. tartari, tinct. myrrhae, &c. elix. antiſcorb. elix. febrile Mynſ. tinct. Martis, Zvvelf. eſſ. pro acidulis D. D. Waldſchmidt Praeceptoris mei aeternum venerandi, quae hic locorum ſua ſe praeſtantia jam pridem commendavit. Nec de nihilo fore reor, ſi cuipiam allibuerit ex alterantibus, & laxantibus conjunctis vinum ſibi parare medicatum. Ex. gr.

℞. *Summit. abſinth.* m. i. *herb. centaur. min. menthae. hepat. nobilis* ā ā. m. ſem. *rad. zedoar.* drach. j. ſem. *galang.* drach. ſem. *acori veri* drach. ij. *raph. ſylv.* drach. j. ſem. *cort. aurant.* ſcrup. ij. *fol. ſenn. ſin. ſtip.* unc. j. ſem. *rhabarb.* drach. ij. ſem. *agar. opt.* unc. ſem. *ſalis tartar.* drach. ſem. *caryophyll.* ſcrup. ſem. *foenic.* ſcrup. j. *paſſul. minor.* unc. j. ſem. Inciſ. & contuſ. groſſe ſum. ſpecies. Includi poſſunt ſacculo, vel dari ad cartham pro lubitu. De hoc vino 1. vitrum omni mane una ante aquarum uſum hora bibito.

VI. *A vitro uno vel altero auſpicare, numerumque pedetentim auge, ultra tamen, quam ventriculus ſine nauſea, & faſtidio capere poteſt aſſumas, cave.*

Lex eſt, ut ab aliquot vitris ad viij. xvj. xx. xxx. xl. vel & ultra quidquid etiam obnitatur, & faſtidiat ventriculus interrupto ordine pertinaciter aſcendant. Haec ab imperitis promulgata vilesanimas non modo, ventoſumque vulgus, verum etiam e magnatum numero haud paucos adeo invaſit, ut ab ea vel tranſverſum unguem recedere mortis inſtar habeant. Tantum ſcilicet valet inveteratum praejudicium, ut quidquid etiam in eodem evellendo allabores, operam tamen perdas. Uſque adeo ut imitari ſatius videatur Medicos frugi, qui ulcera cancroſa etiam tangere religioni ſibi ducunt. Si quis tamen eſt, qui locum relinquit rationi, rerumque momenta aequo & vacuo praejudiciorum animo ponderare deſideret, haud invitus in ſententiam meam utroque quod ajunt pede concedet. Palmarius, cui inſerviunt acidulae ſcopus eſt acuere & exaltare fermentum in ſtomacho, id quod praeclare praeſtant, ſi unum vel alterum earum vitrum jejunus haurias. Siquidem tum ſalia volatilia in acidulis tenacem illum mucum oblinentem ventriculi latera, fermentumque gaſtricum involventem, reſolvunt, diſcerpunt, abſtergunt, ſopitumque appetitum ſuſcitant. Verum enim vero ſi plenis buccis ingurgitare ſuſtineas Medicos hoſce latices ſupra quidem, quam ferre ventriculus poteſt, parum profecto aberit, quin praecipiti hoc potandi conſilio, fatum ſibi ſis anticipaturus. Nec enim aqua aut phlegma eſt, quod ſalutem tibi afferre vel debeat, vel poſſit, ſalia illa in umbilico terrae aqua ſoluta, haec illa ſunt, quae domare valent flebile morborum genus. Quod ſi itaque largius, quam par eſt, has aquas haurias quid aliud futurum putas, quam ut tonus ventriculi, relaxetur, fermenta viſcerum flacceſcant, aqua hinc inde, ſtagnet, quumque nimia ſui copia non inveniat, quo flectat iter, tu interim ad hydropem, hecticam, dyſenteriam, aliaque lethifera mala tramite ruas irreamabili. Exauctorari itaque & antiquari velim illam legem, quae non ad ſalutem hominum, non ad acidularum decus, quin illarum perniciem harum indebilem ignominiam nata & lata, hucuſque contu-

macius

Digitized by Google

macius quidem, quam par erat integra pariter, & ſancta ubicumque locorum ſervatur.

VII. *Tum vero conſultum ſummopere erit diſcutere curas, ſtudiorumque graviores moleſtias, dare nonnihil voluptati, in jocos & ſales reſolvi, imo venando, ambulando, conſabulando, ludendo temporis taedia fallere verbo hilaritati gnaviter ſtudere*

Non temere Auctores exiſtere ſolent Medici potatoribus aquarum ut motui corporis, mentiſque ſerenitati operam dent, nec tamen propterea quae ſententia plebitati ſedet, ut eo celerius deſcendant (utut congrua explicatione & hoc concedi queat) quin potius, ut promoveatur acidi exorbitantis motus ad appropriatum magnae activitalis ſuae objectum, adeoque promtius ab eo abſorbeatur. Dum enim progreſſivum illud rapidiorem non poteſt non inſequi motus particularum inteſtinus paulo vehementior, acidum iſtud peregrinum ſub iſta concuſſione & agitatione contrahi motum ſimul concipiet & cum ſalibus volatilibus acidularum concurrendo in novam texturam faceſſet, quo ad naturalem eucraſiam humoribus reſtitutis, nova & indubia ſalutis ſpes affulgeat toti microcoſmo.

VIII. *Morſulis ſtomachalibus, & confectionibus aniſi, cumini, aliiſque ſaccharatis nuncio remiſſo magni facias aquam cinnamomi, zedoariae, aut alia ſpirituoſa, quorum officinae noſtrates non tam inopia laborant, quam copia.*

Ruit in vetitum nefas ignara aegrotantium cohors, dum non adeo attendunt ad ea, quae expediunt, quam quae ſapiunt. Haec illa fundi calamitas hinc illae lachrymae, multorumque ſuper alios labentium ingens cumulus, dum error per manus quaſi traditur pecudumque more ſequuntur, antecedentium gregem pergentes non qua eundum eſt, ſed qua itur. Saccharum quidem ſimile videtur iis hominibus, qui aliud lingua promtum, aliud corde conditum tenent, praeſentes ſuaviſſimo verborum lenocinio demulcent, aſt abſentes traducere, famam eorum ſugillare, criminationibus denique, calumniis, ſcommatis ſpurciſſimis in eos furere non modo non in vitio ponunt, ſed laudi ſibi vertunt, ac honori. Non ſecus ipſum ſaccharum gratam quidem prima fronte exhibet dulcedinem, aſt in receſſu acerbiſſimum & truculentiſſimum occultat toxicum. Quod ut eo evidentius appareat, longius hic excurram, ſaccharonique ad vivum reſecare, quantum quidem in poteſtate mea ſitum erit, moliar. Saccharum modernum ab eo, quod veteribus fuit in uſu toto coelo differt. Veterum fuit liquor quidam roſcidus, ſubtilis nocturno tempore elevatus circa arundinem, & ſubſequente calore ſolis coagulatus propterea que vocatur etiam mel arundineum mel in cannis concretum: Galen. 8. meth. & 7. ſimplic. Dioſcor. lib. 2. cap. 75. Hinc Paulus Aegineta lib. 7. cap. 3. ſalem Indicum vocare videtur, quod interdiu ſuperveniente ſolis calore induretur, & concretum ſalis effigiem referat, &c. Noſtrum vero eſt ſuccus ex planta arundinacea, & bene contrita expreſſus, calore ignis aliquantiſper inſpiſſatus, tandemque defaecatus non inepte vocatur ſal, vel ſulphur ex ſucco arundinum per coagulationem ignis elicitus. Differunt inde noſtras, & veterum ſacchatum 1. materia, quam noſtrati ſuppeditat ſuccus ex arundinacea planta expreſſus, & inſpiſſatus, materia veteris fuit ros ſenſim ſenſimque coagulatus & inſpiſſatus circa arundinem in forma mannae, nam ros dum ſe junxit cum exhalationibus arundinum, ſaporem ab illis accepit ſubdulcem, hinc mannae nomine olim claruit. 2. Forma antiquorum ſaccarum ſalis granulati prae ſe fert formam, noſtras ſucci inſpiſſati. Differunt 3. cauſſa efficiente. Quum noſtratis eſt torcular exprimens ſuccum, & aquam idem inſpiſſans: antiquorum vero ſaccari eſt ſolis calor blande ſtringens, & indurans rorem nocturnum circa arundines in formam granulorum ſalinorum. Denique proprietatibus & efficacia quum noſtrum purum potum ſit artificiale; veterum naturale: hoc praeterea vi abſterſiva & laxativa clarum fuit & ce-

lebre; quum de noſtro idem praedicari nequeat. Nunc ego jam perſequar, diverſos elaborandi ſaccharum modus, quos in pharmacopoeja Schroderi, ſi vacat, lege. Quoad refinationem vero illud praeterire neſcio litem moveri a quibuſdam utrum ſit praeferendum ſinum an refinatum. Refinatur autem hoc modo. Solvitur ſaccharum in aq. calcis vivae, coquitur, deſpumatur, & poſtmodum inſpiſſatur, inque formulas effunditur inferiori parte perforatas, ut faeculentus & glutinoſus ſuccus defluat. Hic quis foret ingenio adeo pingui, quin advertat, ſaccharum ita innutriri & imbui quaſi acredine corroſiva, adeo, ut quo magis refinetur, eo magis corroſivum evadat, pulmonibus, partibuſque internis infenſiſſimum: ut ut autem non ſinum aliquantulum praepolleat, tantae tamen non eſt innocentiae, quin eodem fere cum priore jure damnari poſſit. Origine ſacchari bene penſata, quum nihil aliud ſit, quam ſuccus plantae inſpiſſatus, planum & perſpicuum eſt, turgere ſaccharum particulis admodum fermenteſcibilibus tanquam principiis plantae conſtitutivis. Facem nobis hic allucet Chemia. Saccharum namque deſtillatum per arenam ſubminiſtrat ſpiritum acidum corroſivum inſtar aceti, qui corallia corrodit, perlas, aliaque ſubjecta. Porro quum ſal culinare carnes immunes a putredine praeſtet hoc contra inducit. Nec praetermittere debeo ſaepiuſcule obſervatum fuiſſe tempore peſtis ditiores, quod ſirupos, eclegmata, conſervas, & alia ſaccharata plenis faucibus abliguriverint ad plures abiiſſe illis contra, qui propter curtam ſupellectilem, ſolvendo non fuerant cariora & magna conſtantia pharmaca ex uſu herbarum ſimplicium convaleſcentibus. Tandem quod caput rei eſt, omnes melancholici, hypochondriaci, ſcorbutici, hyſtericae, cachectici peſſime habent ex ſaccharo, atque hi illi ſunt, qui catervatim ad hos fontes advolant & ab iis ſuppetias exorant. Quo magis animus nobis augetur audacter reprehendere ſaccharum ejuſdemque adeo pernicioſo uſu aquarum potatoribus ſerio interdicere. Stant inſuper a me omnes omnino practici, quos multos eſſe paſſim reperies in ſtragibus, quas edidit frequentior ſacchari uſus, aperiendis. Etſi ſint qui pectori ſolaciu & refrigerio eſſe pronuncient, refutantur tamen experientia doctiſſimorum virorum, ipſaque ratione, quae pluris nobis fieri debet mille auctoritatibus. Quum enim omnia acida, acria, corroſiva pectori in primis ulceribus pulmonum ſint hoſtilia, quo colore decocta pectoralia, ſaccharo liberalius conſperſa & edulcorata excuſari poſſint, omnino ignoro. Suffragatur nobis celeberrimus quondam Ettmullerus in praxi ſua cap. XII. pag. 94. Pectoris mala inquiens utut iis familiariſſime ſaccharata praeſcribantur, in nimia tamen copia potius aggravant, viſcidiora reddendo excrementa & putrilaginem, & corruptelam pulmonum intendendo. Nonnihil nervorum his accedent; ſi innuero, dentes eorum, quibus ſaccharum eſt in deliciis ſenſim ſenſimque turpi obduci nigredine, ſordeſcere, foetoremque ſpargere intolerabilem, vacillare, carieque exeſos demum excidere. Abeant ergo in malam rem omnes Medicaſtri cum ſuis ſirupis, conſervis & confectionibus, quibus tantum abeſt, ut ſalutem aegris ferant, ut potius immani auſu turpiter eos eant perditum. Sed de ſaccharo ſatis multa. Nunc redeat eo unde reflexerat diſſertatio noſtra.

IX. *Alvum quidem apertam habere jubeo, ſed id diligenter attende: nequid nimis. Arcum enim ſi nimis intendes, franges. Omnium autem rerum optimum temperamentum eſt mediocritas.*

Non ego haec gratis affero. Siquidem haud pauci juſſi ſunt ire eo, unde negant redire quenquam, dum alvum juſto irritatam crebrius, lethalis excepit dyſenteriam. Aquae ſiquidem dum vias has continuo allambunt, laxant fibras, ſerum exhauriunt, ſanguini affricant diatheſin acrem fermenteſcibilem, acre illud volatile in acidulis, dum ſeſe inſinuat profundius, arrodit vaſcula ſanguifera, quibus apertis, ſanguis ſub forma ſanguinis ferociter erumpit. Quin & ipſe ſanguis efferveſcen-

veſcentiae proximus, aucto ejuſdem inſigniter motu centrali, cum ſolenne non ſufficit amplius efficctat, ſpatium, hinc ad inteſtina immani, efferoque ruit impetu, ruptiſque repagulis & remotis obicibus, qua data porta effluit. Hic itaque apprime erit utile, ut aliorum damno ſapiamus, ne in idem nos trahat diſpendium potandi male ſana libido.

X. *Prandium eſto opiparum, lautum bibis, eupeptis ſuperbiens, valeat cereviſia, de vino tibi proſpice non crudo, & auſtero, ſed optimi commatis, idque meracum, non aquis dilutum, nec ultra menſurae quadrantem bibito.*

Caelo hic de induſtria cibos, qui palmam ſibi prae caeteris vendicant, neminem enim luxurioſo hoc ſaeculo, ubi non amplius cibus, quem occupamus, ſatiat, adeo hoſpitem & obtuſi reor eſſe palati, quin inter dapes ſuopte ingenio delectum facere ſciat. Omne momentum ſitum eſt in bonitate vini, quod hac tempeſtate non minus rarum eſt, quam vinipola integer vita, ſceleriſque purus. Maxime ſcopo famulabitur vinum heleniatum, vel cui aliquot gtt. eſſentiae pro acidulis magnif. atque exper. Dn. D. Waldſchmidii immiſceris. Vinum abſinthites data opera tranſeo. Suſpecta namque mihi eſt vis ejus cum ſoporifera tum aſtrictoria, utut in quibuſdam laxare credatur, quae utraque ſymptomata quovis modo averuncari potius quam temere accerſere debemus. Nec tamen approbare poſſumus praepoſterum eorum morem, qui vinum aquis miſtum menſae apponunt. Ut enim taceam neminem Medicorum nec moderni ſaeculi exiſtere, qui partibus eorum faveat, certe nulla afferri poteſt ratio, quae illis patrocinetur. Quandoquidem quum gnaviter lotium ſtimulent acidae, abinde id duntaxat exſpectandum ſupereſt, ut derepente fulminis inſtar invaſa ſua propulſus ruat chylus, cruduſque adhuc, necdum bene ſubactus evaporet, vel ad vias praeceps datus urinarias feralem pedetentim parturiat diabeten.

XI. *Carnium, piſciumque in paſtu miſtionem vitato, alterutro contentus, imo ſi tibi vis conſultum piſcium ſum ex toto proſcribito.*

Caro animalium terreſtrium & aquatilium diverſis ſalibus & principiis foeta videtur, in his acidum, in illis alkali magis praedominari. Quod ſi utraque inconſulte miſceatur, non poſſunt non ſibi invicem tumultuari, ſanguinemque in febriles turbas tranſverſum trahere.

XII. *A prandio cave ſomnum, fuge languorem, vaca laetitiae, & amicorum confabulationibus, aliiſque honeſtis generoſioris animi relaxationibus, quae maxime tibi ſunt voluptati.*

Trito uſu proverbii formam induit. Non bonus eſt ſomnus homini a prandio. Cujus veritatem aſtruunt illi, qui a prandio ſomno compreſſi, iterumque expergefacti, illico de peregrino, & neſcio quo ſapore, appetitu dejecto, gravedine capitis, quin & vertigine, virium paucitate, & membrorum laſſitudine conqueruntur, luculento teſtimonio chylificationem in ventriculo inſigniter eſſe labefactatam, quod fermentationes tempore ſomni ſemper ſint torpidiores humores ſegnius moveantur, chylus conficiatur craſſior, hinc & ſanguis, & ſpiritus, & lympha cruditatibus multoque phlegmate inquinata vigore ſpolientur ſuo, ex quibus memorata ſymptomata haud dubie ſcaturiunt.

XIII. *In Veneris palaeſtra juſtitium tibi eſto bene gnaro, tum demum vacandum eſſe Veneri, quum quis ſemetipſo vult fieri imbecillior.*

Rationem hujus reddere & ſi promtum mihi & expeditum ſit, quum tamen verear ne temerati matrimonii dicam mihi quiſpiam impingat, ſi coelebs ſacra haec excutiam curioſius, conſulto quae hic effutire decreveram, praemitto.

XIV. *Bacchanalia autem hydropotis diſſuadere ſuperfluum puto. Fungus enim ſit oportet, quiſquis neſciat, capitale diſſidium Bacchum inter cedere, & Hygeam temulentumque illud, & veſanum idolum cum in omni vita noſtra, tum praeci-*

que ubi ſanitati operam navamus horrori nobis eſſe debere & faſtidio.

Hic vero partium mearum reor eſſe carpere ſtupidiſſimorum hominum Inſanam ſibi Ipſis nocendi libidinem, qui a prandio, vel potius a coena perdere ſe tempus & ſanitatem putant, niſi fumo nicotianae vere perdiderint utrumque. Catarrhos ita exſiccari, pituitam abſumi vulgo ſed perperam & ſuo damno praetexunt. Quin fac ita eſſe: leviuſculum profecto & perexiguum, hoc eſt commodum, ſed irreparabile damnum, quod lento, ſed certo paſſu ſuccedit, tarditatemque ſui gravitate & multitudine miſeriarum compenſat. Ipſam, ut alia incommodo taceam, operationem acidularum non parum ſufflaminat inſenſiſſimum videlicet capiti, ſpiritibus, generi nervino, ſulphur. quod in ſinu gerit, narcoticum. Hinc ſomnolentos, ſtupidos, & bardos reddit homines, adeo ut albo corvo rarius ſit, ingenii gloria excellere, quotquot divinae Palladis arcem atro hoc fumo ad multam noctē uſque obnubilant. Adde, quod appetitū proſternat partim, dum ſtupore orificium occupat ventriculi ſiniſtram, partim dum ſal ejus volatile oleoſum fermentum ſalinum ſtomachale caſtrat, ejus ſpicula hebetat, quo ceſſante ſtimulo, ceſſet oportet ipſa fames. Nec indignum eſt memoratu ſuffitum nicotianae tingere pulmones atro colore, tetriſque maculis, eoſque exſuccos reddere, & aridos, imo feneſtram aſthmati aperire pervicaciſsimo, quum tamen, quod mireris, ejuſdem ſirupus ſed bene praeparatus, in aſthmate curando, nulli cedat remedio. Ratio forte eſt, quod oleum ejus narcoticum in ſuffitu rarefactum ſtringat & corruget nervos pneumonicos unde compreſſae & conniventes parumper veſiculae pulmonales liberum aëri praecludunt tranſitum, libereque pariter reſpirandi tollunt poteſtatem. Quin etiam contingere poteſt, dum appetitum infringit, multum cruditatis in ventriculo cumuletur, ſanguis generatus craſsior, perque pulmonum trajiciens vaſcula, haud pauca in bronchiis celluliſque eorum deponat phlegmata, quae dum prompte & alacriter ingredi neſcit aër, reſpirationis oritur difficultas. Hoc vero malum tollit ſirupus nicotianae, quod in ejuſdem praeparatione per ſequentes purificationes, & repetitas infuſiones oleum illud ſequeſtretur remanente ſale volatili acri penetrante, qui incidendo, & attenuando humorem illum craſſum fluxilem, & ad expectorandum habilem reddit. His nunc omnibus, imo pluribus motus imprimis quod ſoporiſer ſit ejus fumus, ſomnus vero perniciem minetur aegris, jure ego illum ab his fontibus relegatum aeterno mulctavi exilio.

XV. *Si bene tibi primitus cedant acidulae preme mordicus coeptam telam, cumque aquis optatam hauri ſalutem, aſt vero, ſi pejus habeas, mature conſule Medicum aut temeritatis tuae patiente animo da poenas.*

Duriuſculis haud infrequenter tentantur hydropotae ſymptomatum inſultibus, qui terrori nobis eſſe non debent, ſed magno animo certique auxilii medicamentis debellari. Haec inter frequens eſt vomitus. Quem ut proſpere tollas, expiſcare prius, utrum alvi beneficium habeat aeger, nec ne. Sin ea ſit obſtructa, en tibi mali cauſſam, in qua exſtirpanda omnem operam collocato. Actutum ergo clyſterem injici jubeto, & interne ſtomachica praeſcribito, ut aq. menth, zedoar. veron. ſpir. maſtich. elix. febr. aq. cinnam. f. miſt. Sin contra fluat alvus, & nihilominus atrox malum faeviat vomitus, exige ab aegro numerum hauſtorum vitrorum, quorum ſi pernicioſam animadverteris multitudinem, avara & frugali manu, ut impoſterum diſpenſentur pocula, Auctor eſto. Aliud ex alio inſequitur malum dolor colicus. Haec ferociſſima omniumque peſſima furia naſci videtur ex acidularum ſtagnatione ubi a Marte abſorptum acidum moram trahens inque maſſam faceſſens vitriolicam aggreditur fibras nerveas, eaſque rodendo, & lancinando utraque hypochondria crudeliſſime torquet, & excruciat. Hic itaque juvare naturam oportet, & acidularum motum promovere cathartico quodam blandiori, quale jam ſupra dedimus.

℞. Extr.

℞. *Extr.diacarth.*drach.i.ſolv.cum *aq. carmin.* adde *tartar.vitriolati* ſcr. ſem. *ſirupi diaſireos Antharnaici* unc.ſem.*aqu.cinnam.zedoar.aniſ.* āā. drach. ſem. miſ.
Poſt ſequentis miſturae aliquot cochlearia ſumat pro arbitrio.

℞. *Aq.florum chamom.zedoar.aniſ.veron.*āā.unc.i.ſem.*ſpir.nitr. dulciſ. eſs. carmin.*āā.drach.i.*ol.cinnam.*gtt.ii.*ſirupi cort.citri* unc.ſem.*aq.cinnam.*unc. ſem.miſ.

Agglomerat ſeſe his Catarrhus cum tuſſi & raucedine,quod vel aëris inclemetia vel aquarum nimius algor lymphae motum ſufflaminet, quae aſperam arteriam obducendo raucedinem, acrior vero facta fibras pneumonicas ſpaſmodice convellendo tuſſim producit. Satius hic erit aquam bibere in Muſaeo aëremque corrigere ſuffimigio, & miſturam praeſcribere ſequentem.

℞. *Aq.hyſsop.veron.* āā.unc.ii.*aſthmat.*unc.i. *aqua Reg.propr.*drach.i.*elix.pector.* drach.ſem.*ſir.de ſarſara* drach.vi.miſce.

Tumor abdominis,laborioſa reſpiratio,aliaque ſymptomata,quae hydropem ſimulant, ſi ingruerent extemplo ab acidulis aegrotum revoca gliſcenſque malum ubi adhuc integrum eſt, in prima herba ſuffocare annitere. Commodi erunt huic propoſito praemiſſis digeſtivis, & catharcticis ſpir. ſal armoniac. ſalſus, ſpir. vin. ſpir. vitriol. ſpir. lumbr. terreſtrium, aliaque quae lotium fortiter ſtimulant. De anorexia, ſunt quoque, quibus queri mos eſt. Eaque perſacile oriri poteſt, dum tantum aquae tonum fibrarum labefactat, ut neque corrugari nec cibum amplius complecti poſſint, imo aculeos illos, & gladiolos fermenti gaſtrici, hebetari neceſſe eſt, veluti gutta cavat lapidem, a continuo aquarum allapſu, & alliſu, quae particulis ſuis laevibus, lubricis, & flexilibus cuſpides illos leviter infringunt, incurvant imo prorſus tractu temporis abradunt. Haec erigatur, & acuatur ſpirituoſis tinct.myrrhae, elix.febr.eſſ.galangae, elix.propriet. quorum jam aliquoties facta eſt mentio. Rebellis quandoque alvus officio ſuo fungi pertinaciter negens mirum quantum negocii exhibeat aegris inprimis iis, qui a teneris unguiculis huic malo aſſuerunt. Ubi cave, ne conſternatus, & neſcio quo perculſus metu calidiora arripias purgantia; praeterquam enim quod haec totam machinam vehementer turbent, obſtructionem reddunt longe obſtinatiorem, & pene incurabilem. In acie ſtet ol.amygdal.dulcium ad aliquot uncias hauriendum.

℞. *Pulv.tamarind.paſsul.minorum, prunorum dulcium, ſebeſten.* āā.unc.i. *pulv. rad.laxat.*drach.iii.miſ.f.electuarium.

℞. *Elect.de tamarind. cum fol. ſenn.* drach. x. ſolve cum ſ. q. *ſeri lactis vel cum aq. cichorii* adde *crem. tartar.* ſcr. ii.*ſir. roſ. ſolut.* drach. iii. f. potio. Si necdum reſpondeat.

℞. *Aq.menth.*unc.i.ſem. *cinnam.* unc. ſem. *gummi ammoniac. in aceto ſquillit. ſoluti, tart. vitriol* āā.ſcr.i. *troch.alband.ſcamm.corr.* āā.gr. i.*ſirupi de pomis* drach.i. miſce.

Quod ſi, ut fit, negocium habueris cum aegroto, quem dolores torquent terebrantque nephritici eum valedicere aliquantiſper jube Najadibus, & pharmaciae implorare ſubſidium. Principio itaque alvum aperire, tum criſpaturam, & corrugationem fibrarum ſpaſmodicam demulcere 2. Calculum, ſi quis praeſto eſt, pellere. 3. Viribus conſulere oportet. Primum fit enemate applicato, & ol.amygdal. dulcium vel manna interne ad aliquot uncias aſſumtis. Alterum, & tertium opiatis cum lithontripticis miſtis; qualia bene multa offendes apud practicos. Inter haec non extremum locum occupant pulvis millepedum ſal volat, ſuccini, ſir. de alth. Fernelii, ſpirit.ſalis, ſang.hircinus praep.aq.frag.ſirup.eorund.malvat.junip. &c. Quartum denique praeſtat pulvis cord.pretioſus cum cinnab.nativ. Inter ſymptomata haec referri meretur gutta roſacea, cujus ortus fere hic eſt. Sanguis plurimis moleculis acidis, & corrupti cibi portiunculis impraegnatus ab acido volatili acidularum inflammatus, & admodum accenſus ferociter ebullit, & in minutiſſi-

ma

Digitized by Google

ma vaſa capillaria irruit, quumque pari alacritate regredi neſciat, moram ibi nectere, & pedem figere coactus roſeas maculas, & inaequalia producit tubercula. Nullius ſane momenti malum, quodque non tam ſanitati, quam venuſtati inſidias ſtruit, & formoſitati, cui nimium tribuere puſilli, & abjecti animi eſt. Candidus quippe in nauta turpis color. Quum & ſine coli modico forma virilis amet. Sed haec forte ne centeſimo cuique erunt ad palatum, quandoquidem id nunc degitur aevi, ut cum Stoico loquar, ubi cantandi ſaltandique obſcoena ſtudia, effoeminatos tenent, & capillum frangere, & ad muliebres delicias vocem extenuare, mollitie corporis certare cum foeminis, & immundiſſimis ſeſe excolere munditiis noſtrorum adoleſcentum ſpecimen eſt. Quis aequalium veſtrorum, quid dicam ſatis ingenioſus, ſatis ſtudioſus, imo quis ſatis vir eſt? Emolliti, enerveſque quod nati ſunt inviti manent, expugnatores alienae pudiciae negligentes ſuae. His nunc moribus quiſquis eſt, corporis non animi bonis aeſtimari deſiderans ſpir. vin. camph. cum aq. appropr. abluat faciem, vel hirudines ſibi applicari permittat ubi primo ictu arbor cadere recuſat, & tum

℞. *Sacch. Saturni* drach. j. *ſemper viv.* plantag. ãã. q. v. f. linim. vel ſuccorum loco aquas deſtillatas recipe. Aut cum Platero. ℞. *lythary.* drach. ii. *olib. ceruſſ.* ãã. drach. ſem. *aq. roſarum* ãã. drach. ii. *aceti vini* unc. j. coq. ſum.

Interne utere ſpir. ſalis inquo ſal. tartari ſolutum fuit. His omnibus ita adminiſtratis, ſi atrocius adhuc vultus clima pererret deforme malum, feras oportet, quod mutare non potes operamque des, ut hanc qualemcunque corporis labem animi ſpecioſiore dote cumpenſes, nuſquam non tecum volutans illud Ovidianum.

Formae bonum fragile eſt, quantumque accedit ad annos.
Fit minor, & ſpacio carpitur ipſa ſuo,
Non ſemper violae, non ſemper lilia florent,
Et riget amiſſa ſpina relicta roſa.
Et tibi jam veniens cani, formoſe, capilli,
Jam venient rugae, quae tibi corpus arent.
Jam molire animum, qui duret, & aſtrue formam
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Tandem lugubre ſymptoma eſt ſputum cruentum cum anhelitu, & tuſſi, queis, cui corripiuntur duri fati extremam, & ineluctabilem neceſſitatem raro effugiunt. Nihilque quod huic ſuadeas ſupereſt, quam, ut aegrum & imbelle corpus animo ſuffulciat, illumque ſummum Ducem omniumque rerum arbitrem inſtar boni, & cordati militis abſque inani obmurmuratione ſequatur: tum vero melioris vitae fiducia pleniſſimus, nutantem jam jamque labantem ſpiritum in amicorum ſinum effundat.

XVII. *Mulieres, ubi fluxus inſtat Catameniorum aliquamdiu ſuſpendant aquarum uſum.*

Periculum ſcilicet eſt, ne fluxus hic in auſpicato inhibeatur. Id enim proprium eſt acidularum, & Martialium, quod & ſupra inſinuavimus obſtructiones reſerare, fluxuſque immodicos ſiſtere, qui vero diverſos effectus idem diſſeminet medicamentum ex antecedentibus liquido conſtat.

XVII. *Horis pomeridianis, ſi ſitis urgeat, hauſtulus acidularum concedito. Tum coena parca eſto, & ſuccincta. Ciborum ſatur ambulatiunculis nonnihil indulgeto, redux vino malvatico te recreato. Mature cubitum ito, mature ſurgito fontem inviſurus, quo ex praeſcripto utere feliciter donec ſalutiferis Nymphis tergum obvertere te juſſerit, & Medicus, quaque nihil ſub ſole auguſtius datum eſt mortalibus aegris recupe-*

superata ſanitas. Plura quidem! Sed videor mihi videre portum jamque anchora de prora jacitur, ſtat littore puppis.

Tu vero, quiſquis es, aut candide aut invide Lector, ſive tibi bilem ſive ſalivam haec moverint, ſic habeto, me & malevolorum calumnias, & ſpecioſa verſipellium amicorum popyſmata, auramque popularem, atque inanes applaudentium ſtrepitus eodem habere loco, nec illis frangi, nec his intumeſcere: quin mihi ſemper ſimilis, utcunque res ceciderit, aequo animo feram; illud, quoad ejus fieri poteſt, ſtudioſiſſime effecturus: ut tenuem illam, & exilem doctrinae ſuppellectilem pedetentim exaggerem, omnium etiam pertinaciſſimorum laborum moleſtias patienter devorando, optime gnarus primum ad ſolidam eruditionem gradum eſſe, ſcire, quod nihil ſcias, & ita affectum eſſe, ut nihil magis in votis habeas, quam non modo immorari, ſed & immorari poſſe ſtudio, cui te ſemel devoviſti, atque adeo plane expetere, ut idem ſit laborum, qui vitae finis.

DISPUTATIO XXXVIII.
DE FEBRI MALIGNA.
LUDOVICI CONRADI JACOBI.

CASUS.

JUvenis viginti aliquot annorum, plethoricus, haemorrhoidum fluxui aſſuetus conqueritur deingenti laſſitudine totius, ſequitur horripilatio, & inordinatus rigor, tandem calor, continuus, cum ſiti, capitis dolore & vigiliis ſubſequitur. Pulſus erat languidus, nonnunquam naturali iterum ſimilis; ſaepius animi deliquium patiebatur; aderat nauſea, & diarrhoea cum ingenti circa ventriculi regionem dolore, lingua erat arida, urina rubicunda & clara. Quaeritur quis morbus, & quibus remediis curari poſſit?

RESOLUTIO.

CAPUT I.

Exibet Definitionem.

AFfectuum cognitio juxta *Hippocratem* eſt vera earundem medicatio: ante omnia itaque inquirendum erit in morbi hujus ideam, antequam curationem ſuſcipiamus, quum in morborum cognitione maximam fortunae Medicae partem ſitam eſſe putemus: dicimus itaque praeſentem aegrum laborare febri maligna, deſumtis ſignis diagnoſticis a ſymptomatibus, morbi idea, & aliis.

Definimus hanc febrim quod ſit: *intemperies maligna acris & fervida, cum praeternaturali totius maſſae ſanguineae efferveſcentia.*

Dicitur febris a ferveo, vel ut aliis placet a februo, de quo *Williſius*, *Schokius*, *Voſſius & alii* videri poſſunt. Nos parum curantes etymologicas diſceptationes, illas diſcutiendas aliis relinquimus. Nobis ſufficit notaſſe, adeſſe intemperiem calidam, & pulſus mutationem, vel ut alii loquuntur cordis irritationem: quibus poſitis, neceſſario ponitur febris. Solebat alias vox febris ſolis febribus ardentibus tribui: hinc canit Virgilius.

Cum furit, atque artus depaſcitur arida febris,
Profuit incenſos aeſtus avertere, & inter

Ima

Digitized by Google

Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam.

Uſus vero obtinuit, omnes illas intemperies, quae aliqualem etiam conjunctum habent calorem, modo febrilis adſit cordis irritatio, vocare febres. *Vide Diſputationes Medicas magni, beatae memoriae, Sylvii.*

Maligna dicitur, quoniam eſt mali moris, decipiens non raro aegrum, Medicum & adſtantes: ſymptomata habet graviora, quam febres vulgo habere ſolent, plures afficit, multos interimit, & eludit vulgaria ante febrilia medicamenta, ut ejus natura longe diſtet ab aliarum febrium idea, & genio. Dicuntur etiam tales febres malignae, quia ſimiles ſunt malis hominibus, qui aliud vultu, & verbis praeſeferunt, aliud corde occultant, & factis praeſtant. Dicuntur etiam venenatae quia immediate a venenatis particulis, ſive intus genitis, ſive extrinſecus admiſſis, oriuntur ut dicetur capite de cauſſa. Infeſtae ſunt ipſis Medicis, hinc nonnullis vocatur febris antimedica, Medicorum napellus, & flagellum, qua hodierno tempore in Germania multi celeberrimi viri obiere, loquente experientia. *vide tractatum cl. Febr. de Scorzonera.*

CAPUT II.

Subjectum proponit.

Subjectum hujus morbi univerſale dicimus eſſe totum corpus; conqueritur enim aeger de ingenti laſſitudine totius, adeſt horror & rigor; & omnes actiones laeſas eſſe deprehendimus. Particulare vero eſt cor, quod muſculum eſſe dicimus. Notandum vero ad evitandas falſas aliorum imputationes, nos hic non intelligere nudum illud parenchyma, ut vulgares Anatomici illud in mactatis canibus vel aliis cadaveribus demonſtrant; ſed potius indigitari a nobis integram fabricam cum inſito calore, & inſidentibus ſpiritibus animalibus, ſine quibus facultas illa pulſifica, quam nobis antiquorum ſectantes errores velut ſuper additam quandam ab anima peculiarem virtutem obtrudunt, explicari nequit: niſi Enita praeter maniſeſtam neceſſitatem multiplicare velint.

Cor eſſe verum hujus morbi ſubjectum, patet ab inſigni functionis ejuſdem laeſione, pulſus enim eſt mutatus, in quo conſiſtit ratio formalis febrium juxta nonnullos, qui demonſtrant dari etiam febres frigidas, & calorem eſſe ſaltem effectum motus ſive febrilis fermentationis: de quo vide Franciſcum Piens Medicum Chirurgum expertum, ut & magnum noſtrum Sylvium. Nunquam, dicentem, probabunt eſſentiam febris conſiſtere in iſto aeſtu in corde, hinc & univerſo corpore praeter naturam aucto, poſtquam dantur febres algidae, frigore continuo, & nullo calore aut aegris, aut Medicis adſtantibuſve aliis notabili moleſtae? quas, ne ſuis praejudiciis valedicere cogantur homines credere, quam ſcire magis apti, negant ſimpliciter & audacter? quoniam in Auctoribus ſuis claſſicis, atque ſua ex ſe mutuo exſcribentibus, quos ſolos habent pro bonis, talia non legerunt in Muſeo ſuo ſomniis excogitandis & conſcribendis, quam circa aegros ſymptomatibus eorum obſervandis magis dediti pro quibus orandum eſt, ut ſit mens ſana in corpore ſano, ni & hoc ex affectione quin & quandoque melancholia hypochondriaca ſit minus ſanum, ſicut ex vultu talium tetrico, & moroſo facile eſt Medicis practicis hoc deducere. Sed quid dicent ſuffreni bonorum auctorum helluones, ac nil praeterea fere ſapientes, de frigore tam ſaepe per horas plures tam graviter circa intermittentium initia aegros vexante & lacerante, ſubſequente non raro calore leni ac nullatenus moleſto? Audebunt ne negare, durante frigore laborare ſuos aegros febre? An potius dicent toto illo tempore tam longo auctum eſſe, & concentratum in corde calorem ſuum fictitium ac praeter naturalem, quamvis nec

ſibi

ſibi nec aliis, nec aegris ullo ſigno obſervabilem, praejudicio tamen ſuo neceſſario concludendum? ſed pro his, *pergit*, quoque orandum, poſtquam mire delirat ipſorum mens. An quaeſo, aſſentiemur hominibus aegrorum tum aliorum, tum ſuum ſenſum ſuis praejudiciis poſtponentibus, & quidem cum quotidiano aegrorum ſuorum detrimento? Abſit, ut hoc agat vir bonus ac Deum timens &c. Certum tamen eſt, calorem inſitum ſive ignem naturae ut alii vocant irritari, ſupprimi & tandem in manifeſtam erumpere flammam, accedentibus particulis ad expandendum nunc ſatis diſpoſitis. Qualis vero ſit ignis ille vitalis, multi non capiunt, ſeque illud neſcire apere profitentur, dicendo? coeleſtis eſſe naturae. Putamus tamen non opus eſſe, ut ad extremos mundi angulos confugiamus, quum unus idemque hoc in univerſo ſit calor. Coeleſtia enim, inquiunt, *Carteſius*, *Graydanus*, *Regius*, *Tatinghoff*, *de la Forge*, *Brokhuiſen*, *Raei*, *aliique Viri Clariſſimi*; & elementaria tantopere differunt. Non ſunt duo calores, inquit Piens, neque concipi debent ut duo, ſed unus.

CAPUT III.

Cauſſam explicat.

NUnc ad cauſſam progredimur? Negocium hoc eſt arduum, & difficillimum, quod multorum clariſſimorum Virorum torſit ingenia. *Morbi peſtilentiales*, inquit clariſ. Willis, *adeo in tenebris graſſantur, & ignotam ducunt originem, ut eorum cauſſa, & eſſentia ſine recurſu ad occultas qualitates raro explicentur*. Conabimur tamen, quantum poſſibile, aegro noſtro & adſtantibus cauſſam morbificam adeo clare ac perſpicue proponere, ut nulli dubitemus, illam facillime a quovis etiam, cui de meliori luto formavit praecordia Titan, perceptum iri. Cauſſam itaque veram hujus morbi maligni dicimus eſſe particulas acres volatiles, & valde incongruas, quae compagem totius cruoris ſolvunt, deſtruunt, & univerſam oeconomiam labefactant, id quod partim a poſteriori probari poterit. Novimus, nonnullos alto ſupercilio haec lecturos, qui iſtiuſmodi morbos malignos a tota ſubſtantia, & qualitatibus occultis dependere acriter defendunt, imo in illos invehuntur, qui profundius in latentem cauſſam inquirere conantur; quaſi vero non ſit laude dignum veritatem in profundo latentem eruere, & omnia in foro medico ad manifeſtas qualitates referre velle. Omnes unanimiter profitentur, & concedunt, cauſſam febrium malignarum eſſe venenoſam, ergo participabit de natura veneni: quod ſi ab epoto veneno eadem obſervemus produci ſymptomata, quae per manifeſtas poſſit explicari cauſſas, quid opus erit in explicatione ſymptomatum, febres malignas comitantium, confugere ad occultam aliquam, & ſpecificam energiam? dicam adhuc clarius: ſi Mercurius ſublimatus, napellus, arſenicum aliaque venena intus uſſumta excitant nauſeam, vomitum, ardorem, anxietates praecordiorum, tormina, roſiones, fluxus alvi cruentos, lypothimias, tremores, convulſiones, ſopores, deliria, maculas cutis &c. per ſolam partium configurationem, quatenus diſſoluta abeunt in ſubtiliſſimas volatiles ac ſumme acres particulas, per quam configurationem manifeſte omnes illi effectus explicari poſſunt. Ergo etiam in febribus malignis, & peſtilentialibus ubi eadem obſervamus ſymptomata, per tales qualitates manifeſtas idem negocium explicari poterit. Prius nunquam negari poteſt, & hactenus ſufficienter probatum, a nobis etiam in ipſo conflictu ulterius demonſtrabitur. Ergo conſequens etiam erit firmiſſimum.

Recte hoc ex fundamento praemittit *clariſſimus Willis* explicationem naturae venenorum, antequam venenum peſtilentiale in ſpecie deſcribat, quoniam illis probe cognitis, facillime etiam naturam febrium malignarum ſcire poterimus. Si

quidem ipſorum vis conſiſtit in ſola continui ſolutione, ſive foris in corpus noſtrum agant, ſive intus virulentiam ſuam prodant, ita ut ſupervacanea ſit diviſio morborum in morbos intemperiei, compoſitionis & ſolutae unitatis, quum omnes in continui ſolutione conveniant, & differant ſolum quoad majus, & minus, dum vel facilius vel difficilius in ſenſus incurrunt. A poſteriori etiam ſententiae hujus veritas probatur, dum obſervamus medicamenta illa alexiteria non occulta ſed manifeſta agere qualitate, imo ne unicum quidem nominari poſſe alexipharmacum, cujus effectus ſive operationis non manifeſta poſſit reddi ratio. Omnia enim alexipharmaca referri poſſunt ad attenuantia, incidentia, volatiliſantia, calefacientia, quae pro diverſitate veneni exhibentur, quatenus illud conſiſtit in frigore potentiali: glutine quodam volatili, coagulatorio & contagioſo; vel in particulis acutis ſcindentibus & cauſticis, quibus necroſin liquori tum vitali quam animali inducit (vel ut alii loquuntur, quibus animam vegetativam, & ſenſitivam deſtruit) hinc oriuntur a venenis juxta Regium, magni ardores, mentis perturbationes, deliria, partium & totius corporis refrigerationes, intumeſcentiae, livores, roſiones, excoriationes ſimiliaque alia ſymptomata; quae per contraria calefacientia, vel refrigerantia, item oleaginoſa, pinguia & lenientia, ſaepe curantur: vide ulterius medicinam Henrici Regii.

Particulae illae incongruae duplici agunt in corpus noſtrum modo; vel fundendo, vel coagulando: *fundendo*, dum ita diſſolvunt ſanguinis compagem, ut in ſeroſum abeat liquorem, & ad accendendum ſit plane ineptus, inde ceſſat pneumatoſis tam in corde quam in cerebro, non aliter ac affuſo oleo tartari lac in liquorem tenuem abit, nec unquam ad fibroſam conſiſtentiam reduci poteſt.

In Ephemeridibus Gallicis collectis a Jo: Baptiſtae Denys refertur, canẽ illico mori, ſi per ſiphonem ſanguini miſceatur liquor N. ita enim fundi maſſam ſanguineam, ut mutata ejus textura particulae nunquam in ordinem priſtinum cogi queant.

Coagulando: dum ſanguis confeſtim figitur, & ad circulandum ineptus redditur; hinc oriuntur ſuffocationes, maculae nigrae, lividae, totum corpus non raro vel ſaltem alterutrum latus poſt mortem obſidentes: non aliter ac ſi ſpiritus. N. injicitur per arteriam, & ſanguinem cum inopinato animalis interitu coagulat.

Accuſabimur forſan a nonnullis nimiae curioſitatis, quum illa parum proſint futuro Medico: ſemper enim eandem dicunt manere medendi methodum, eadem etiam ſemper applicari remedia, ſive ad occultas confugiat quis qualitates, ſive alius factus audacior per particulas (*ad quas tanquam commune aſylum dicunt nos confugere, & pro illis tanquam pro aris & focis dimicare, imo pro Diis haberi*) negocium illud explicare tentet. Verum errant quam maxime boni illi viri. Quomodo enim Medicus debellabit morbum, cujus cauſſam ignorat? ignorantiam vero ſuam nolens volens prodit, dum dicit: febrem malignam eſſe morbum occultarum qualitatum. Ipſa etiam alexipharmaca, quam maxime inter ſe differunt, neque indifferenter applicari debent, & hujus rei ignorantia multos trucidat, ita ut forſan errore Medici plures pereant, quam virulentia ipſius morbi. Siquidem ſi venenum ſit volatile valde & acre, ſummo cum vitae periculo aegro exhibentur medicamenta alexiteria, ſalibus volatilibus abundantia; potius contraria eligenda, vel praecipitantia, vel acrimoniam obtundentia. Lap. bezoar. bolus Armena, diaſcordium & alia. Ex quibus patet, methodum noſtram medendi non eſſe adeo periculoſam, & lubricam, ut illorum, qui vera negligunt principia. Retulit mihi *Hoſpes meus colendus, Dominus Doctor Waldſchmidius practicus feliciſſimus, Archiater & Profeſſor in hac Academia ordinarius*, ſe aliquando tractaſſe Juvenem febri maligna graviter decumbentem, in quo nullum toto morbi tempore gravius obſervare poterat ſymptoma, quam ſummam reſpirandi difficultatem, per intervalla crebrius recurrentem, ut prae metu ſuffocationis aeger erecto corpore nocte

diuque

diuque ſedere coactus fuerit. Ter ſecta fuit vena, non lege methodi ordinariae, ſiquidem nec plethora aderat, nec calor febrilis adeo urgebat, hinc ſecunda & tertia venae-ſectio ab aliis Medicis prohibebatur; interim facies obſervabatur livida a ſanguine coagulato, & circa malas reſtagnante, pulſus erat languidus a ſanguine ad cor tranſeundum minus diſpoſito, quibus omnibus probe conſideratis, deſerta via communi, venae-ſectio bis adhuc feliciſſimo ſucceſſu aliis contradicentibus adminiſtratur, & aeger e faucibus mortis eripiebatur, non neglectis aliis ſanguinis coagulationem impedientibus medicamentis. Et quomodo quaeſo occurrere poterimus ſymptomaticae, & colliquativae urinae in febribus his excretioni? ſudoribus illis copioſiſſimis, ſed aegro funeſtis? fluxui alvi colliquativo? de quibus optime *Riverius de febri maligna*? niſi vim illam fundendi probe cognitam habeamus, tunc enim exulare debent omnia attenuantia, & volatiliſantia, & illa adhiberi, quae tonum tum viſcerum tum ipſius ſanguinis conſervent.

Brevibus itaque dicimus, particulas has acres, & malignitatis, & effervescentiae eſſe cauſſas, ex ſola configuratione, quemadmodum videmus in Chymicis duos liquores confuſos ſe invicem deſtruere, effervescere & ſtrepitum edere, nullo alio accedente movente, praeter ſolam illam texturam, quam a primo habent ortu, & qua, quoties alius figurae particulis occurrunt, tales ebullitiones excitant.

Nunc eadem brevitate etiam modum generationis proponemus? Generantur illae particulae vel in corpore ipſo, vel alibi generatae corpus intrant. In noſtro aegro utrumque poteſt eſſe, hodierno enim tempore malum hoc Epidemium eſt & hinc inde vagatur, ut quam facillime contagium aliunde ſuſcipi poſſit. Adeſt praeterea conſuetae evacuationis ſuppreſſio, ob quam ſanguis reſtagnans aceſcit, & ebullit, quo in motu particulae fiunt acriores & cordi communicatae irritationem illam vitioſam; nec non una cum ſanguine ad alias partes translatae, calorem totius corporis excitant, ſicque malignitatem induunt, id quod cernere licet in aquis paludoſis, aliiſque liquoribus diu reſervatis.

Symbolum ſuum conferunt ſex res, non naturales; prae omnibus vero conſiderandus eſt aër: quamvis enim & reliqua quid conferre poſſint, tamen non tam generare febres malignas, quam illas graviores reddere putamus. Sine aëre vitam noſtram conſervare nequimus, quum in eo ſit occultus vitae cibus, de quo vide *phaſin Sophicum viri ſupra laudem poſiti, ampliſſimi & experientiſsimi Domini Johannis Tackii, Archiatri Haſsiaci, & Profeſſoris Medicinae Primarii in Alma Ludoviciana.* Aër itaque facillime ſanguini ſuas imprimit qualitates, quod ſi alienis & peregrinis imbuatur particulis, inficit ſanguinem, & labem corpori noſtro communicat. Eundem vero alterari & inquinari certo certius eſt. Sunt autem duo praecipui ſpiritus, quos in aëre obſervamus, quorum unus eſt acidus, alter volatilis ſalſus, uterque aptus, vel compagem ſanguinis ſolvere, vel cruorem magis figere. Negari ſane nequit, continere in ſe aërem aeſtivum particulas ſalinas lixivas, ſed volatiles, aliquid oleoſi & aromatici habentes: hinc, referente *illuſtri Digbaeo*, & ex hoc *clariſsimo Sylvio*, illi, qui exeunte vere aut vigente aeſtate aëre ſudo ac ſereno per Galliam meridionalem faciunt iter, percipiunt aromaticum plantarum etiam longiſſime diſſitarum odorem, & fragrantiam, certiſſimo argumento, particulas ſubtiles emanare ex illis plantis, atque cum vento tranſportari per aërem ad regiones alias. Particulae illae agitatae a colore ſolis magis acuuntur, & attractae per inſpirationem augent particulas bilioſas in ſanguine, infringunt humorem acidum, & auſterum, quorum munus eſt ſanguini juſtam largiri conſiſtentiam, & temperare bilis volatilitatem, unde ſanguinis craſis valde mutatur & ad corruptionem diſponitur. Neque aër inſpiratus pulmonibus ſolum communicatur, verum ipſo in introitu etiam ſalivae miſcetur, & glandulas intrat, deglutitur etiam in ventriculum, ibidemque auget bi-

lem, hoc eſt reddit illam acriorem & magis volatilem, humores etiam pituitoſos, & viſcoſos ibidem attenuat, & fluxibiles reddit. Clariſſimus Sylvius hac de re ita diſſerit: *An inſpiratus aër aliqua ſui parte ſalivae quoque aliiſque humoribus, a cerebro ſubjectiſque ipſis glandulis, glanduloſiſque tunicis ad os & fauces derivatis, commiſceatur, & una cum illis deglutitus in ventriculo & inteſtinis tenuibus mutationem aliquam humoribus ibi repertis, aut confluentibus adfert? ſicut arduum eſt probare, ita durum videtur negare. Mihi certe, qui veritatem ubique ac unice ſector, non cenſetur illud improbabile, quamvis putem, plures adhuc requiri obſervationes ad rem illam obſcuram illuſtrandam, confirmandamque, & ita ſtabiliendam, ut diſſentientium cogatur aſſenſus.*

Referendi ſunt huc venti, qui agitando, confundendo, & apportando aërem vitiant. Sic auſtralis alis ſuis ſalem volatilem ad nos tranſportat, nec non ſpiritum volatilem. Borealis plures acidas particulas ſecum vehit? ſuntque vel nitroſae, vel de ſale muriatico, & armoniaco participant. Denique impurior fit aër, & ad generandas febres aptior a nebulis, nubibus, pluvia, nive grandine, a vaporibus, & tetris exhalationibus, e cavernis, locis paludoſis, vel cadaveribus exſpiratis: de quibus prolixe agit *Sylvius*, qui videri poteſt.

Aër itaque infectus interimit plantas, bruta & homines, ut videamus aquas corruptas, & alienis incongruis, & peregrinis corpuſculis, & atomis refertas necare piſces: venenatae enim particulae ſunt valde agiles, & in momento tanquam radii luminares per medium diaphanum tranſeunt.

Paulo aliis verbis, eodem tamen ſenſu, de hoc negocio loquitur *Thomas Willis*: ſiquidem is admittit innumeras atomos figurae multiplicis, & plurimum diverſae, ob quas varie cohaerent, mutuo combinantur, & corpora noſtra diverſimode afficiunt. Nam quamdiu in utriſque apta contemperatio intercedit, tamdiu vita ac ſanitate fruimur. Sin vero corpuſcula aëri innatantia ſint ejuſmodi figurae, & potentiae, ut ſpiritibus corporis noſtri adverſentur, tunc craſis ipſorum pervertitur, corpus putredinem concipit, & vita nonnunquam extinguitur. Hinc inter homines ac pecora lues ſaepenumero graſſatur, quae ſimul totos interficit greges. Plura qui deſiderat, adeas ipſum Auctorem *libr. de fermentat. & febrib.*

Quum vero brevitati ſtudeam, ipſam applicationem Lectori relinquo, vel magis ſpecialia mihi ad cathedram reſervo, quilibet enim videt ex antedictis veram cauſſam febrium malignarum facillime ita erui, & in apricum duci poſſe, ut nihil poſſit eſſe clarius. Reſtat ut de ſignis agamus, antequam ipſam aggrediamur curationem: ſequitur itaque.

CAPUT IV.

Quod in ſigna diagnoſtica inquirit.

Illa vel malignitatem indicant, vel diſpoſitionem febrilem; utraque a ſymptomatibus deſumuntur, quorum ſyndrome, & congeries ſignum pathognomonicum exhibet. Itaque hic operae precium erit, ordine referre ſymptomata, & ſimul cauſſam eorundem addere, quo ſigna fiant clariora. Hi morbi cognitu ſunt difficiles: ſolent enim vel ſine, vel cum tantillo frigoris invadere; adeſt ſtatim in principio ingens laſſitudo membrorum, capitis gravitas, & ut plurimum ſolent ab initio illam Indiſpoſitionem ſuſcitare, qua quis antea laboravit. Sic in hyſterica muliere cauſabunt uterinos affectus; in calculoſis dolorem renum excitabunt; qui colicis obnoxii ſunt doloribus, in illis colicam metiuntur, in aliis pleuritidem ſimulant. Saepius cum haemophtyſi adoriuntur, ſicque deludunt Medicos, ut horum ſymptomatum, & non febris malignae rationem habeant.

In praeſenti caſu Aeger noſter conqueritur de ingenti laſſitudine totius, partim a copia humorum vitioſorum hinc inde in habitum corporis effuſorum, partim etiam ob ſpirituum animalium vitium. Siquidem aurae inſtar particulae illae venenoſae affluant ſimul liquorem animalem, propterea ſegnius influit, & motum ac ſenſum cum moleſtia quadam edit. Accedit & hoc, quod, laeſa ſanguinis accenſione in corde, illico ceſſet ſpirituum animalium genuina generatio, unde paulo poſt functiones animales non rite peragi poſſunt.

Sequitur horror, & rigor reciprocus; partim ab halitibus acribus, & mordacibus partes ſenſiles obſidentibus, partim etiam ab ipſa cordis irritatione, & flammulae cordis agitatione. Siquidem obſervatu dignum, ligna recentia igni impoſita ipſi ruinam minari, & flammam valde minui, ut penitus extingui videatur: tandem lucta tranſacta, & recuperatis de novo viribus, in apertam erumpit flammam. Eodem modo quoties humor incongruus una cum ſanguine cor ingreditur, toties flammula cordis opprimitur: hinc rigor & horror ob illam cordis irritationem in univerſo corpore percipitur: donec diſcuſſis particulis aquoſis, & ad accenſionem minus diſpoſitis, reliquae particulae fiant fervidiores; hinc videmus in aegro noſtro rigorem ſubſequi calorem, accenſo enim ſanguine, & aucta nunc flamma particulae illac agitatae alias vicinas agitant, donec tandem calor in toto corpore deprehendatur. Quae omnia accurate explicantur a *Jaque Rohault de febribus.* Cum his conciliari poſſunt *Sylvii meditationes*, qui rigorem deducit ab halitibus acidis, & auſteris ſucci pancreatici, corrupti ob reſtagnationem, & bilis dominium ſuperantis: quibus diſcuſſis, inquit, bilis ſui juris facta calorem ſive agitationem particularum minimarum in toto corpore inſtituit.

Sitis, & capitis dolor ab iiſdem dependent cauſſis. Siquidem bilis tum per ſe acrior, tum ab effervescentia febrili adhuc acrior, pejorque facta ſitim inducit. In capite vero rodendo, vellicando, & diſtendendo acrimonia ſua ſalſa lixiva dolorem excitat: unde vigiliae contumaces ſequuntur, quatenus tam ab acida acrimonia, quam etiam ſalſa partes ſenſiles afficiuntur. Siquidem vigiliae tam diu durant, quam diu ſenſuum externorum organa vehementer vellicantur. Pulſus eſt languidus, ob ſanguinis corruptionem, ex obſtructione haemorrhoidum pronatam; interdum naturali adhuc ſimilis, quoties iſtiuſmodi particulae adhuc ingrediuntur, quae momentaneam illam accenſionem ſuſcipiunt. Notandum tamen, talem pulſum non diu manere, & ſi accurate forſitan illum obſervare velimus, nunquam in omnibus erit naturali ſimilis. *Pulſus minor, inquit clariſſimus Sylvius, acceptus ferendus halitibus acidis ad cor delatis & ſanguini admiſtis, eundemque ſolito magis coagulantibus, adeo ut tunc denſior factus ſegnius ac difficilius rareſieri queat; debilior vero debetur iiſdem halitibus acidis ſanguinem non tantum, ſicut dictum coagulantibus, verum eo ipſo ipſum ad partium quarumvis ſeceſſum ac ſecretionem ubivis abſolvendum ineptiorem facientibus; unde in cerebro animales ſpiritus minori copia tunc a ſanguinis maſſa ſecedentes animalem motum ubique languidiorem efficiunt: quapropter multi eo tempore pedibus ſuis ſtare non poſſunt, aut partes alias commovere.*

Praecipuum ſignum diagnoſticum inter alia a viribus deſumitur. Videmus aegrum noſtrum pati animi deliquium citra cauſſam manifeſtam; inde concludimus, latere anguem in herba, & ſummam malignitatem occultari, reliquis diebus magis, magiſque ſe produturam. Sanguinis enim motum valde eſſe perturbatum, & ob aequalem ejus miſtionem a fermento venenato ſolvi incoeptam cruorem in corde ſtagnare exinde facillime colligi poteſt.

Adeſt nauſea a bile volatili in ventriculo, & inteſtino duodeno fluctuante, & ventriculi ſubſtantiam ſenſilem ad motus periſtaltici inverſionem irritante.

Alvi fluxus oritur a ſanguinis fuſione, & colliquatione, nec non a bile acriori

praec-

praedominante, & excrementa diluente. Dolorem circa ventriculi regionem alii à flatibus comprimentibus orificium ejus ſuperius derivant. Nobis magis placent illa, quae *Helmontius* habet, dicendo: *ſedem ſuam has febres habere in convexo ſtomachi, ad quae loca nonniſi arcana provenire; Endemicam enim inſpirationem nihil aliud eſſe, quam odores imperceptibiles, qui per pulmones in thoracem penetrent, diaphragma perſpirent, & ſtomachi ſuperficiem feriant.* Linguae ariditas vel ſola hujus febris ſignum inſeparabile eſt, qua perſiſtente gliſcit febris: vide *Oſvvaldum Grems.* Quae ſigna collective ſumta, & febrem, & malignitatem certo indicant, cujus curationi nunc incumbendum eſſet, niſi ex re foret Medici, ſeſe prognoſtico aliquo praemunire, ne, ſi curatio pro voto non ſuccedat, ejus fama incurrat naufragium.

Urina rubicunda debetur bili, vel particulis tartariis una cum ſalinis miſtis, & incoctis; unde febrilem diſpoſitionem & ſpirituum accenſionem cognoſcimus.

CAPUT V.

Prognoſin inſtituit.

Signa prognoſtica hoc in affectu ſunt lubrica, facillime decipientia & medicum, & aegrum, id quod jamdudum agnovit *dictator dicens* §. 2. *aph.* 19. *praedictiones in morbis acutis eſſe incertas*: hinc ſuadet *magnus Rolfincius* ex Riverio: ſatius eſſe eloquia noſtra ſuſpendere, donec vel naturae, vel morbi victoriae indicia certa ſe obtulerint. Siquidem obſervatum eſſe, quod quo majora in hac febri apparuerint ſymptomata, quae aliis in morbis pericula, imo etiam ipſam mortem minentur, eo meliorem ſalutis exitum reſpondiſſe: mitiorum vero ſymptomatum praeſentia plurimos interiiſſe.

Fallaces ergo ſunt his in morbis praedictiones, quia tempora morborum ita accurate diſtingui nequeunt, quum morbus hic aequaliter ſua tempora percurrat, & refert *Grembs*: quendam ſexto die ſudaſſe ſudorem frigidum copioſum, & ſeptimo ſe melius habuiſſe. Hinc exclamat; *o quam fallaces regulae dogmaticorum.* Idem obſervavit *feliciſſimus ſaeculi noſtri Medicus D. D. Geilfuſius, aliquot imperii ſtatuum Archiater*, in illuſtri perſona, quod ex relatione *Hoſpitis mei colendi Dn. D. Waldſchmidii* habeo.

Eſt haec febris ex numero acutarum, hinc ratione temporis praedicimus ad undecimum & decimum quartum diem extendi poſſe. Eſt morbus periculoſus, inſidioſus curatu difficilis ac multis lethalis. Metum augent graviora nonnulla ſymptomata; animi deliquium, fluxus alvi, & ſumma virium proſtratio. Reconvaleſcentiam repromittunt aetas juvenilis, mentis conſtantia, & convulſivi motus abſentia.

Interim inter ſpem & metum verſamur. Nullum dubium eſt, ſanguinem ob praegreſſam haemorrhoidum obſtructionem valde eſſe corruptum. Magna ſpes ſita eſt in earundem apertione, nam in febribus malignis juxta *Fabricium ab Aqua pendente* plus praeſtant haemorrhoidum per hirundines apertiones, quam venaeſectio, quoniam reſeratis arteriis ſedalibus ſanguis a corde revellitur.

Diligenter quotidie erunt inſpiciendi oculi, manus tangendae, & lingua examinanda. Oculi, ut iſtans delirium. Manus, quae convulſionem inſtantem indicant, & lingua, quo ſciamus, utrum morbus Ungaricus coindicat.

Pulſus ſervans aequalitatem bonus. Malus e contra inordinatus, & inaequalis.

Pulſus ſanorum ſimiles periculoſi: ſignificant enim naturam prae imbecillitate à coctione abſtinere: juxta *Riverium*.

Motus convulſivi admodum periculoſi ſunt.

Mo-

Motus tremuli manuum & linguae funeſti eſſe ſolent, & plurimum ab Hippocrate damnantur.

Surditas in principio apparens malum pollicetur.

Narium ſtillicidum malum.

Singultum & cardialgiae malum.

Maxima ciborum averſio periculoſiſſima eſt.

Oculorum inflammatio certum appropinquantis mortis praenuncium, niſi haemorrhagia narium ſequatur.

Per ſomnium etiam nunquid ex oculis ſub appareat, inſpiciendum. Nam ſi quid non exacte commiſſis palpebris ex albo ſub appareat, modo non ex alvi profluvio, aut medicamenti, contingat, malum eſt ſignum, & lethale valde, *lib. 5. aphor. 52.*

Ex urinis in febribus malignis fere nulla prognoſis elicitur, aut admodum incerta: ſiquidem, quae ſanorum ſimilis eſt, ſaepius peſſimum exhibet ſignum: imo vero multi, coctionis ſignis manifeſta in urina apparentibus, medio ſublati ſunt. Attamen urinae concoctae, & laudabile enaeorema habentes, idque multis diebus perſervans, & de die in diem magis ſeſe uniens, ac in matulae fundum ſenſim deſcendens, certam ſalutem perpetuo pollicetur. Vide *Riverium.*

Certius prognoſticum, ſed triſte ſumitur ad hoc, quando aegri floceos carpunt, vel plicas ſupra lectum explicant, vel quodlibet objectum inordinate arripiunt: quod qui faciunt, nunquam evadunt: quia ſignificat delirium valde intenſum, & non ſolum meningum, ſed & oculi tunicarum inflammationem, & ſpirituum opticorum perturbationem incurabilem: propter quam oculis varia & falſa objiciuntur, quae aeger removere conatur. Vide *Hoefer. p. m.* 346. id aliquando tamen citra noxam, & aegri interitum factum fuiſſet refert *celeberrimus Horſtius tom. 2. p. m. 92. obſerv. ſuarum*, quae dignae, ut noctu diuque a quovis practico legantur, ac in ſuccum & ſanguinem convertantur.

CAPUT VI.

Curationem docet.

Curatio nititur indicationibus: ſunt vero duo potiſſimum hoc in caſu indicantia, intemperies calida, & maligna, illa per alterantia, haec per alexipharmaca expugnanda. Adſunt etiam urgentiora ſymptomata, quae curationem ad ſe convertunt: vigiliae, alvi fluxus, animi deliquium, & linguae ſiccitas.

Remedia deſumuntur e triplici fonte: chirurgico, pharmaceutico, & diaetetico. In primo ſeſe offert venaeſectio; quaeritur, utrum in aegro noſtro celebrari poſſit? Reſp. Nullum indicans venaeſectionem reperimus hoc in caſu, excepto calore febrili, & haemorrhoidum fluxu ſuppreſſo. Malignitas enim per ſe nunquam venaeſectionem indicat. Itaque contraindicantia, perhibentia, & prohibentia quoque conſideranda veniunt. Adeſt autem alvi fluxus, nauſea, & ſumma virium proſtratio, quae illam potius prohibent. Itaque ab illa abſtinendum, & ejus loco cucurbitulae applicandae ſunt, praeſertim in partibus corporis inferioribus ad ſolvendam haemorrhoidum obſtructionem, in quo ſpes ſalutis fere ſita eſt. Conveniunt etiam hirudines venis ſedalibus applicatae: modum applicandi docuit *Zacutus Luſitanus*, & ex hoc *Hoffmannus.*

Sane venaeſectio in morbis malignis mihi ſemper fuit ſuſpecta, & nunquam approbatur, niſi in plethoricis; quia theſaurus iſte vitae humanae, fraenans acres & malignos humores per venaeſectionem aufertur, & ſic malignitas facilius praedominari poteſt. Hoc in noſtro caſu plane ob alvi fluxum exulare debet, qui eſt perpetuum prohibens. Et quum ſit res maximi momenti, audiamus ſententiam pro-

Digitized by Google

pronunciatam a *Moraeo, practico dexterrimo*, ita dicentes: *obſervandum diarrhaeam magnum eſſe prohibens ſanguinis miſſionis, ideoque in hac noſtra maligna febre ſanguinem non fuiſſe emiſſum, quia ipſa febrem, in qua tamen Hippocrates ita ſanguinis miſſionem commendat, concomitatur. Fundamentum tamen etiam eſt in ratione, quia cum alvi dejectione, in qua diarrhaeae eſſentia conſiſtit, plurimum vires dejiciantur, ſanguis ſi emittatur, adhuc magis conſequenter infirmus viribus deſtituetur, & ſic tandem non ſuperſunt, quibus poſſit morbum in vigore conſiſtentem perdurare, quod tamen ſemper Medicus menſurare debet, alioquin actum eſt de vita infirmi. Igitur omni morbi tempore, quo diarrhaea adeſt, a ſanguinis miſſione abſtinemus.*

Solent alias Medici pro, & contra diſputare. Et miror Minadoum Medicum Italum ſcripſiſſe de febri maligna, quod in hac febri audacter ſit mittendus ſanguis, ſi vero contingat, ut aegri moriantur, id factum eſſe, quod ſanguis non ſufficienter ſit miſſus. Sed quid ſi ad animi deliquium uſque emittatur ſanguis, & aeger moriatur, valebit ne adhuc excuſatio illa, mortuum eſſe aegrum, quod non ſufficienter ſit miſſus ſanguis? Interim procede caute, nam venaeſectio eſt remedium, quod Medicum ad ſummum honoris & famae faſtigium evehit, & quod ipſum etiam facillime e ſolio iterum deturbare poteſt. Si enim ſanguis non eſt miſſus, contendunt, ſi miſſus fuiſſet ſanguis; forſan aeger evaſiſſet: ſi vero mittitur, tunc inculpant venaeſectionem, dicendo: febres malignas alexipharmacis expugnari, non vero vires dejici debent, quibus amiſſis natura contra malignitatem morbi pugnare nequit; quidquid ergo feceris, vulgi cenſura impinges. ſi ſolus es in cura, tum omnis culpa tibi ſoli imputabitur, ſi in mutuum conſilium alios Medicos vocaveris, hic venaeſectionem, alter ſudorifera, alter laxativum proponet, & quum quilibet in ſua opinione cedere nolit, fit inanis rixatio, quae omnia prolixius proſequitur *Grembius.*

Vicem venaeſectionis ſupplere poterunt cucurbitulae, de quibus ſupra. Recte de illis *Celſus: ut ex iis minus vehemens eſt auxilium, ſic certe eſt magis tutum, nec unquam eſt periculoſum, etiamſi adhibentur, ideoque ubi ſanguinem mittere opus eſt, periculumque a venaſecta immineat, huc potius ſemper confugite.*

Ex hoc fonte etiam veſicatoria petuntur, quae auram venenoſam tam e liquore vitali, quam animali potenter revellunt, quae aegro noſtro in pedibus applicanda ordinamus, ne ſanguinis motus ad vaſa ſedalia impediatur. Et quamvis illorum uſus a nonnullis in dubium vocetur, plus tamen confidimus experientiae tot virorum illuſtrium, vide *celeberr. Horſtii & Riverii obſervationes*. Experientiam hanc, inquit *Hoeferus in tractatu Hercules Medicus inſcripto, in memetipſo confirmare auſim, qui, quum anno 1632. eadem lue epidemica diebus canicularibus laborarem, & morbo in ſtatu exiſtente, per triduum totali uſurationis ſine cibo, motu, loquela deſtituerer, non ſine parentis mei & adſtantium ſtupore, poſt cantharides nuchae applicatas, & veſicam ruptam, rationi, loquelae, & tandem priſtinae ſanitati, DEO optim. maxim. medicamentis benedicente, reſtitutus ſui.*

Cavendum tandem ne inſtante, vel praeſente criſi adhibeantur, vel ne remedia uno eodemque tempore uſurpentur, ne eveniat, quod fieri ſolet in incendio domus, ubi populus adeo occupatur, ut unus alteri ſit impedimento.

E fonte pharmaceutico purgantia prodeunt, quae etiam nobis prohibentur, tum a malignitate, tum ab alvi fluxu: quo nomine non ſolum evacuantia proprie dicta, verum etiam lenitiva, & elyſteres caſtigantur, & citra temeritatem, imo inſaniam tali in caſu, ubi diarrhoea comitatur febrem malignam, exhiberi nequeunt; illi enim temerarii non intelligunt naturam veneni, & neſciunt, quod particulae illae acres leviſſimo etiam motu agitari, & a circumferentia ad centrum ſummo cum vitae periculo, Medici infamia, & perpetuo conſcientiae morſu, praecipitari poſſint. Interim ignorantia nihil doctus, & nihil audacius.

Vidi-

Vidimus nunc quid de venaeſectione, purgantibus, lenitivis & clyſteribus ſit ſtatuendum. Recte itaque primo ſtatim intuitu aggredimur malignitatem, quae bezoardicis expugnanda: & quamvis Hippocrates ſudores, ſine coctione qui accidunt, inſalutares eſſe ſtatuat, tamen cum materia maligna, qua talis coctionem non admittat, ſed ſi coctionem expectare velimus, omnes humores interim corrumpat, radices altiores agat & vires magis magiſque convellat; rectius ad ipſa ſtatim ſudorifera conſugimus. Et quum ſuperius dixerim, ſymptomatum urgentiorum ſemper habendam eſſe rationem, ut itaque una fidelia duas dealbare poſſimus parietes, bezoardicis, & inteſtina corroborantibus etiam ſic ſimul hunc curabimus affectum: detur itaque etiam pulvis ſequens.

℞. *Pulv. Anglici* drach. ſem.

℞. *Aqu. e typh. cervor. ſin. vin. tormentill.* ãã. unc. j.

℞. *Diaſcord. Fracaſt.* ſcrup. iv. *aq. cardui benedict.* unc. ij. ſem. *ſpecier. de hyacinth.* ſcrup. j. *liquor. diaphor. Mynſ.* ſcrup. j. miſ. f. pot.

Haec & alia quoties opus fuerit exhiberi poſſunt, & ſudores tecto corpore expectari.

Curatio diarrhoeae felicius peragitur ſudoriferis, quoniam illa humores ad ambitum corporis a ventre revellendo non ſolum modo diarrhaeae, ubi cum maligna febre conjungitur, maxime proſunt, verum & ipſa malignitate febrili haec remedia etiam expoſtulante, ipſi malignae febri ſunt remedium. Obſervandum enim hic iterum ex *Moraeo*, haſce diarrhaeas nunquam eſſe naturae ſalutares operationes, quod ex eo patet, quod patientem ſolummodo in pejorem ſtatum cum virium dejectione deducant, neque ſint facili tolerantia, aut etiam ſequatur conferentia, qualiter ſunt illae, quas in continuis ſimpliciter putridis febribus cum virium robore, morbique remiſſione non raro in praxi obſervamus; neque refert, quod in principio morbi, alvo ſolummodo primae regionis excrementa evacuante, non multum videantur debilitare, quoniam notabilis ſequitur debilitas, dum, diarrhaea continuante, ſeroſitates vaſorum evacuantur. Interim & caloris & virium etiam habenda erit ratio. Cui intentioni ſatisfacient ſequentia.

℞. *Aq. theriacal.* unc. j. *roſar. regiae Viennenſ. ex nitr. deſtill. e ſucc. rub. idaei* ãã. unc. ij. *ſpirit. refrigerant.* gt. xv. *ſirup. liberant.* unc. j. miſ.

℞. *Aq. ſer. lact. deſtill. borrag.* ãã. unc. ij. *julep. gemmat.* unc. ſem. miſ.

℞. *Specier. de hyacinth. diamarg. frigid. pulv. bezoard. ſen.* ãã. drach. j. *lap. bezoard. Orient.* ſcrup. ſem. *nitri perlat.* gr. xv. miſ. f. pulv.

℞. *Aqu. per epithem. cord. roſar.* ãã. unc. ſem. *carbunc.* drach. ij. *acet. bezoard. deſtill.* drach. iij. miſ.

Vigiliae demulceri poſſunt ſequenti emulſione.

℞. *Sem. melon. excortic. cucum. excort.* ãã. drach. iij. *papav. alb.* drach. j. ſem. contuſ. cum *aqu. ſer. lact. roſar. borrag.* ãã. unc. ij. emulg. l. a. add. *margarit. pp.* ſcrup. j. *man. Chriſt. perlat. ad grat.* miſ.

Linguae ariditatem corrigit mucilago ſeminis cydoniorum: gelatina c. c. vel quod erit inſtar omnium, aqua rubra ad fauces. Cujus genuinam deſcriptionem mihi *Hoſpes meus venerandus*, communicavit, quam multi inter arcana habent.

Unicum adhuc notandum de *diaphoreticis & cardiacis*, quae liberaliori exhibita manu cordis motum intendunt, quin & ſaepiſſime ejus robur frangunt, quare vulgaris obſervatio eſt, quod cardiaca, non raro mortem accelerant, eo quod cruorem nimis exagitando vires citius alterant.

Caveant ergo ſic ſibi juniores Medici, & diſcant recte ex praecedentibus mederi, ne tam multos aeterno impoſterum commendent ſomno.

Simili prudentia & circumſpectione etiam opus circa *opiata*, haec enim, quoniam ſpiritus vitales extinguendo & figendo opus ſuum perficiunt, ſi in pulſu debili, ac

Digitized by Google

vacillante uſurpentur, ſuffocando ſomnum perpetuum accerſunt, id quod quotidiana experientia ſatis ſuperque teſtatur. Quare in pulſu languido, inaequali, ac formicante, cane pejus & angue opiata vitanda erunt.

CAPUT VII.

Diaetam praeſcribit.

Diaetam quod attinet: conſiſtit illa in legitimo ſex rerum non naturalium uſu, itaque in illis aegro noſtro erit ſervandus modus: aër vitioſus corrigendus floribus fragrantibus hinc inde ſparſis, aut ſuffitu ex rebus odoratis, miaſmati venenoſo reſiſtentibus. Praeter quam enim quod ejuſmodi thymiamata aërem infectum corrigunt, etiam ſpiritus vitales, pravitate venenoſae aurae infectos, a foedis inquinamentis depurant, quemadmodum quaevis odorata in abdita corporis trajiciunt, ſpiritusque valde alterant, ac in lipothymiis rerum fragrantium odore evaneſcentes ſpiritus revocantur & inſtaurantur. Sic referunt *Democritum inſignem ſuorum temporum Philoſophum*, morti jam proximum, panis calentis odore integrum triduum effluentem ſpiritum retinuiſſe. Hinc aliis in plurimis morbis ſuffitus antiquis fuere familiares; ut videre eſt apud *Hippocratem*, *Avicennam*, & alios: nec muliebre commentum eſt, etſi illae ſine conſilio re hac ſaepiſſime utantur, & quamplurimos patientes liberent: vide *Neucrantz de Purpura.*

Victu utantur tenui, cremore ptiſanae, avenae, panatella ex cereviſia & pane triticeo, ex juſculis hordei oryzae, pullorum, caponum, aliiſque facilis eoncoctionis, cum ſucco citri, cydoniorum, rubi idaei, & aliis paratis.

Potus ſit decoctum, cor.cer. citri Mynſichti, emulſiones amygdalarum, julepi refrigerantes & confortantes: tinctura roſatum. Et quum aſſuetus ſit cereviſiae, admittimus tenuem defaecatam, & probe coctam, cui radix ſcorzonerae, raſura cor.cervi, eboris, & alia imponi poſſunt. Vinum jubemus exulare, quia ob leptomeriam ſponte ſurſum tendit, caput ferit, & vigilias contumaces, & delirium excitat, ac ſulphure ſuo, a maligno calore accenſo, ſanguinem inflammat. Et *Neucrantz in tract. de Purpura*, ut & *Hoeferus in Hercule medico*, teſtantur, omnes fuiſſe mortuos, quicunque vino abſtinere noluerint.

Quin & vini, aqua cocta, aliave refrigerante diluti uſus merito ſuſpectus eſt: *clar. Riverius* in nonnullis ſubjectis vinum concedit, ſi ſcil. febris ſit exigua, venenata vero qualitas plurimum intenſa, & corpus aegrotantis pituitoſum. *Zacutus Luſitanus*, ut in omnibus ſic & in hoc puncto mirabilis, indifferenter omnibus illud concedit. Sic juxta *Celſum* ſaepe quos ratio non reſtituit, temeritas adjuvat. Uſus acidularum etiam interdictus, quod interiora nimis refrigerent; & a circumferentia ad centrum moveant. Praeſertim quum in noſtro aegro habeamus alvi fluxum ſymptomaticum, qui ab uſu acidularum ingraveſceret.

Quoad reliqua decumbat aeger quantum poſſibile; quiete, quo per continuam diaphoreſin venenata ſpicula exſpirent. In ſomno & vigiliis ſit moderamen, quorum alterutrum, ſi extra naturae legem abeat, convenientibus medicamentis reduci poteſt. Animi affectus declinentur, qua in re & adſtantes ſuum faciant officium. Confidat aeger Deo, qui potenti ſuo verbo languores noſtros non raro ſanat, ubi omnis conſilii humani vis ceſpitat, ac cuncta deſperationi proxima inſtantem interitum nunciare videntur. Huic ſit laus & gloria in ſaecula ſaeculorum.

DISPU-

Digitized by Google

DISPUTATIO XXXIX.

DE SCORBUTO.

ARNOLDI CURTII.

J. N. D. N. J. C.

§. 1. AFfectus, quem explicandum aggredior, vocatur vulgariter SCORBUTUS, vel a ſymptomatibus urgentioribus nunc ΣΚΕΛΟΤΥ'ΡΒΗ a cruciatu crurum, nunc ΣΤΟΜΑΚΑ'ΚΗ ab oris vitio, dentibus vacillantibus, & exulceratis gingivis, a nonnullis etiam appellatur OSCEDO. Verum quum cordatus Medicus aegrotantium accedens lectos non ſoleat eſſe ſollicitus de aethymologia ac ſynonymia affectus veluti rebus ad curationem parum vel nihil conferentibus, ne tempus vanis teramus ſpeculationibus, & occaſionem, quae praeceps eſſe ſolet, dilabi patiamur, ea criticis relinquendo, ſufficit dicere apud noſtrates vocari Scorbutum.

§. 2. Huc etiam ſpectat quaeſtio illa magis curioſa, quam utilis: num tempore Hippocratis hic morbus fuerit cognitus? quae hinc inde a Medicis pro & contra magno cum fervore fuit agitata, quaſi magni ſit momenti haec ſcire. Quid? ſi cognitus fuit, an forte auctoritate hujus viri malum iſtud profligabis? ſin vero non fuerit cognitus, quid damni inde, vel lucri expectandum? propterea ſepoſitis his omnibus me ad ipſam hujus affectus explicationem accingam. Sequar autem illam methodum, quae apparentias, & phaenomena morbum concomitantia, eorundemque cauſſa eruere jubet (ſecundum illud vulgare, quod ſcientiam praecedat hiſtoria) antequam tradatur ipſius affectus cauſſa, definitio, prognoſis, & curatio.

§. 3. Sunt autem accedentia, & ſymptomata hujus morbi multiplicia & varia, ut vix aliquis reperiatur affectus, qui non huic morbo nonnunquam aſſocietur, hinc factum eſt, ut ſi aliquod novum & antea incognitum ſymptoma in morbo aliquo occurrat, ſtatim confugiant nonnulli ad affectionem SCORBUTICAM, & accuſent SCORBUTICA labe contaminatum. Verum enim vero etiamſi non negandum, quod ſaepiſſime ſymptomata plane contraria occurrant in hoc affectu, ut e ſeqq. patebit, tamen nemo inficiabitur, multos in eo committi errores, dum non raro id, quod nequaquam adeſt, accuſatur: adeoque principaliora recenſebo ſymptomata, dividendo illa in quatuor claſſes: occupant enim omnes totius corporis partes, caput, pectus, abdomen, & artus, ſive partes externas.

§. 4. In capite principaliora ſymptomata ſunt, motus convulſivi, vigiliae continuae, ſomnus immoderatus, cephalalgia, vertigo, frequens ſputatio, foetor oris, odontalgia, gingivarum putredo, &c. In pectore varii occurrunt dolores lancinantes partium membranoſarum, reſpiratio difficilis, tuſſis, phthyſis, haemophthyſis, animi deliquia, cordis palpitatio &c. Infimi ventris ſive abdominis mala ex hoc morbo oriunda ſunt innumera, propterea etiam veteres crediderunt thronum & principaliorem ſedem in abdomine morbum hunc erexiſſe, de quo poſtmodum; ſolent tamen illum fidiſſime comitari nauſea, vomitus, nonnunquam etiam inſatiabilis ciborum appetentia, hypochondriorum inflatio, murmura, & rugitus, dolor colicus, teneſmus, dyſenteria, diarrhaea, alvi obſtructio, affectus hyſterici varii.

§. 5. In partibus externis non minus ſuam exercet tyrannidem, dum mox totum occupat corpus, mox hanc, vel illam partem ſolam: ſunt autem dolores

Digitized by Google

nunc conſtantes & perpetui ſine remiſſione, nunc vagi & cum remiſſione: accedit laſſitudo ſpontanea, macies & contabeſcentia carnium, artuum debilitates, maculae nunc rubrae, nunc lividae, nunc ad nigredinem vergentes, tubercula & ulcera ſordida, excreſcentiae carnis ſpuriae, ſtupor & formicatio muſculorum, contracturae, aliaque innumera ſymptomata.

§. 6. Haec ſunt communiora ſymptomata, quae fere ſemper hunc comitari ſolent morbum, ubi tamen notandum, quod nunquam in uno ſubjecto omnia haec ſymptomata ſimul appareant, ſed nunc pauciora, nunc plura, ſaepius inſueta plane & prodigioſa phaenomena, ſyſtemati nervino praeprimis inſenſa, coincidunt, ubi prudens Medicus valde cautus eſſe debet, ne ſtatim cum vulgo ad incantationem & cauſſas ſupernaturales delabatur, alias facile exiſtimationis ſuae faciet diſpendium, & ſtygma inutet conſcientiae: ſolent enim plebiculi ut plurimum percepta cauſſa ſupernaturali ſive incantatione ad illicita conſurgere remedia, ut diabolum ejiciant per diabolum: hinc ſatius erit, ſi ſuum ſuſpendat Medicus judicium, uſque dum ſucceſſu temporis omnium rerum magiſtrae morbum cognoſcere poſſit.

§. 7. Enarratis nunc & recenſitis apparentiis, ſeu phaenomenis morbum hunc comitantibus, videndum num omnium horum ſymptomatum ſine contradictione poſſit dari ratio: antequam autem hoc aggrediar ex re erit ad meliorem rei elucidationem nonnulla generalia oeconomiam animalem ſpectantia praemittere.

§. 8. Notandum itaque, quod ore aſſumtus cibus ſaliva permiſtus, & ad ventriculum delatus mediante fermentatione mutetur in chylum, qui dehinc egreſſus in inteſtinis nova ſuborta fermentatione, vel ſaltem diluitione quadam ab affluxu duorum humorum bilis nempe, & ſucci pancreatici ſegregatur ab alvinis faecibus, & per vaſa lactea propellitur ad receptaculum commune, ſive ſacculum chyliferum, dehinc infunditur per ductum thoracicum venae ſubclaviae inſertum ſanguini, quo cum confuſus devehitur ad dextrum cordis ventriculum, ex quo novam paſſus fermentationem protruditur ſub forma ſanguinis ad pulmones, ex quibus particulis aëris, quas alii nitro ſulphureas appellant, prius impraegnatus ad ſiniſtrum cordis vehitur ventriculum, in quo denuo rarefactus diſtribuitur ad omnes partes totius corporis pro caloris & nutritionis conſervatione. Egreditur autem corde per arteriam magnam, quae ſtatim in duos dividitur ramos aſcendentem & deſcendentem: aſcendens conſtituit arterias carotides & cervicales, quae in minutiſſimos diſtribuuntur ſurculos plexum choroidem, ſive rete mirabile in cerebro conſtituentes; non ſolum ad cerebri, omniumque totius capitis partium nutritionem, verum etiam ad ſpirituum animalium generationē, qui ſola ſegregatione ex ſanguine ſpirituoſiori, & ſubtiliori juxta leges naturae prae craſſo ſuperiora petente, generantur, ad motum & ſenſum in oeconomia animali perficiendum deſtinati. Superfluus autem, vel non ſufficienter coctus ſanguis iterum per venas refluit ad cor, ut modo ante dicto de novo exaltetur. Per ramum arteriae deſcendentem ſanguis devehitur ad partes corporis inferiores nutriendas, variaque variorum viſcerum fermenta conſtituenda, ubi notandum, quod quo magis recedat a centro, eo craſſior reddatur: peracto vero ſuo officio ulterioris exaltationis, & praeparationis gratia ad mare ſanguineum in orbem redire ſolet.

§. 9. Porro notandum ſanguinem ex innumeris conſtare particulis: inſunt enim illi juxta Hippocratem partes amarae, acidae, ſalſae, auſterae, & ſexcentae aliae, quae tamen quamdiu in unum conſpirant motum, & exactiſſime ſibi invicem ſunt miſtae, itaut nulla prae alia ſibi praedomium vendicet, minimam efficiunt perturbationem, & tamdiu machina noſtra dicitur ſana: quam primum vero

Digitized by Google

vero una pars prae altera praedominatur, non poteſt non magna excitari turbatio, immutatur enim ſtatim tranquillitatis ſtatus, unde innumera oriuntur mala.

§. 10. Hiſce praemiſſis videndum nunc quomodo enarrata ſymptomata poſſit induci, initium faciendo a ſymptomatibus capitis, ubi variae occu rrunt cephalalgiae: quaeritur unde hae proveniant? ex ante dictis notum, quod ſanguis quamdiu aequaliter ſit miſtus, tamdiu nullum inducere poſſit malum: verum ſi ſolito craſſiores & viſcidae partes ingrediantur maſſ. ſang. non poſſunt non ſubtilioribus permiſtae una cum illis aſcendendo caput petere; celerrimus enim motus non permittit, ut ſeſe a compedibus liberare poſſint, & ſecundum leges naturae inferiora petere: hinc minutiſſima in cerebro, aliiſque capitis partibus vaſa dilatando, parteſque circumjacentes comprimendo dolor inducitur gravativus, ſi autem partes a tergo inſequentes ſint aptae, ut iterum ſecum rapiant craſſiores illas partes, tunc ceſſat dolor, verum ſi fixam ſibi parant ſedem, dolor erit continuus.

§. 11. Si autem materia illa craſſa interiores capitis partes perluſtrat, ita ut pertingat ad rete mirabile ſive plexum illum vaſorum choroides dictum, oſtiola ſolito magis dilatat & ingreditur ventriculos cerebri, eodem modo ut alias ſpir. an. ingrediuntur, & ſic ſpiritus non ſolum craſſiores, ſed & deficienti quantitate generantur, propterea quia vel non ſufficiunt, vel non apti ſunt ad peragendas actiones animales, cerebrum, & nervorum ſyſtema ſpirituum inflatione deſtitutum, ceu vela ventis ſedatis flacceſcunt, unde oritur ſomnus immoderatus.

§. 12. Si incidat forte fortuna in introitum nervi optici, tunc ſi ſpir. an. celerrimo motu nervum illum ingredi conantes in motu ſuo progreſſivo per lineam rectam impediantur, non poſſunt non ſecundum leges naturæ circulariter moveri, non aliter ac in flumine aliquo celerrime praeterlabente, ubi aqua poſita obice in gyrum movetur, tunc anima judicans ſecundum conſuetudinem putat corpora externa oculos efficientia in circulum moveri, quem affectum vocamus vertiginem: ſi autem materia illa craſſa ventriculos cerebri, magna ingreditur in copia eorumque latera oblinit & ſic plurimos obſtruit nervos oriuntur morbi comatoſi.

§. 13. Verum res plane aliter ſeſe habet, quando particulae acriores & ſalinae praedominantur in maſſ. ſang. hae enim cum ſubtiliori ſanguine ſurſum raptae minutiſſimos & ſuae figurae inconvenientes offendunt poros, ibiq; haerent, hinc pungendo & corrodendo dolorem inferunt pungitivum, qui vel continuus eſt, vel intermittens, quatenus nempe particulae vel fixae aliquādiu manent in uno loco, vel a partibus tergo inſeqq. iterum ſecum rapiuntur, & tunc vel immediate iterum cum humoribus circulantibus reducuntur verſus cor, vel in loco figuntur, unde dolor vagus nunc hunc, nunc alium occupans locum, hinc ſi incidant in tunicam radices dentium circumcingentem, oritur odontalgia, ſi vero vaſcula ſanguinem huc deferentia corrodit, ut exſtillet ſanguis, gingivae putreſcunt, & foetorem ſatis moleſtum emittunt, inde etiam provenit haemorragia a minimo gingivarum contactu.

§. 14. Si materia talis acris vellicat nervos, tunc ſpir. anim. fulminis inſtar illos pervadunt, itaut tumultuarie & ſine ordine influant, nec auſcultent directioni mentis, inde motus convulſivi, & ſpaſmodici nunc in hac, nunc in alia parte, quibus non raro ipſa ſupervenire ſolet epilepſia.

§. 15. Medii ventris communiſſimum ſymptoma eſt reſpiratio difficilis: ad reſpirationem requiritur legitima muſculorum abdominis diſpoſitio, nec minus pulmonum & diaphragmatis: quando vero ſanguis ſcatet multis particulis ſalinis acribus & corroſivis tunc muſculi abdominis, ut & diaphragma iſtiuſmodi ſalibus referti cum difficultate attolluntur, unde reſpirandi difficultas, vel ſi ventriculus eſt repletus muco acido facile inflatus abiente, unde ventriculus diſtenditur, qui diaphragma ſibi immediate incumbens ita comprimit, ut libere moveri

non

non poſſit. Deinde oritur etiam ſi cellulea pulmonum ſunt obſtructae materia quadam craſſa & viſcida, tunc enim aër ingrediens non poteſt ſufficienter poros & cellulas omnes inflare & permeare, propterea ſi cum impetu quaſi repellitur aër, vellecat laryngem, ſive aſperam arteriam, unde ſpir. anim. cum impetu influunt in diaphragma & muſculos circumjacentes expectorationem, juvantes inde oritur tuſſis, a qua nimis commotione, vel etiam a materia craſſa in pulmonum cellulis latente jam jam ſitum, & acrimoniam contractam facile poteſt corrodi, vel diſrumpi vas aliquod ſanguiferum in pulmonibus, unde ſputum cruentum ſive haemophthyſis, ſi vero ipſum pulmonum parenchyma corrodit, ita ut ulceroſa inde fiat diſpoſitio, tandem abit in perfectam phthyſin.

§. 16. Eadem haec obſtructio eſt cauſſa anguſtiae, & palpitationis cordis, quatenus ſanguis circa pulmones reſtagnat, acriorque factus fibras, & nervulos cordis vellicat; hinc motus cordi inducitur tremulus, ſpirituſque an tali vellicatione invitati tumultuarie influendo contrahunt cor, unde anguſtia ejus, & lypothymia; deinde ſanguis craſſus, & ſimul viſcidus ac glutinoſus permeans cordis ventriculos propter craſſitiem ad accenſionem non ita diſpoſitus eſt ad effervescendum (hinc pulſus rarus) poſtmodum ſemel rarefactus in ſpumam quaſi abit, unde majus requirit ſpatium, ſicque parietes cordis plus juſto dilatantur, in illa dilatatione pori in cerebro plus ſolito aperiuntur, ita ut ſpiritus copioſius, & inordinate influant, unde talis ſpaſmodica fibrarum cordis contractio, ſive vellicatio oritur.

§. 17. Supra dictum quod ſanguis per ramum arteriae magnae deſcendentem inferiores corporis partes pervadens varia in variis viſceribus conſtituat fermenta: hinc ſi ſanguis labe quadam afficiatur non poſſunt non ſimul fermenta viſcerum corrumpi, ſi itaque ſanguis eſt craſſus, & viſcidus, fermentum ventriculi, cujus natura conſiſtit in acido volatili, corrumpitur, ut craſſum & mucoſum evadat, unde appetitus proſternitur, nec cibi aſſumti bene digeruntur, ſed diutius in ventriculo haerentes, illumque ſolito magis diſtendentes fibras nerveas vellicant, hinc ſpiritus an. ſolito copioſiores influentes periſtalticum ventriculi pervertunt motum, unde nauſea, & vomitus. Si vero vitioſe digeſtus cibus egrediatur ex ventriculo ſub forma chyli ad ſanguificationem conſervandam innumera inde poſſunt oriri mala; vitium enim primae coctionis nunquam corrigitur neque in ſecunda neque in tertia, ſic in inteſtino duodeno affluente bile, & ſucco pancreatico non poteſt non propter male digeſtum chylum vitioſa fieri ſecretio, unde maximam partem in acidam abit maſſam, hinc ſi poſtmodum de novo affluat ſuccus pancreaticus, mucum illud reſolvens flatus, murmura & rugitus, qui diſtendunt inteſtina, generantur, hinc hypochondria inflantur, & non raro etiam mordaciſſimus exinde oritur dolor colicus.

§. 18. Idem flatus non raro etiam cauſſa ſunt obſtinaciſſimae alvi obſtructionis, & paſſionis hyſtericae, quamvis non diffitear, quod haec ſaepius a materia quadam acri vellicante, & corrodente fibras nerveas maximam partem uteri conſtituentes proveniat, quapropter ſp. an. inordinate influentes motus producunt convulſivos. Eadem haec materia acris muſculum ſphincterem ani dictum incidens eumque vellicans teneſmum ſive perpetuum deſiderium exonerandi alvum inducit, ſi vero ſp. an. motum augent periſtalticum inteſtinorum, tunc oritur diarrhaea, quae ſi diu durat, ita ut mucum inteſtinalem abradat, & ſimul tunicam interiorem corrodat, aperiuntur oſcula vaſorum ſanguiferorum, ut ſanguis ſimul effluat cum alvinis faecibus, quem affectum vocamus dyſenteriam ſive alvi fluxum cruentum.

§. 19. Ex jam dictis rationes ſymptomatum partium externarum colligi poſſunt, ſic quando materia craſſa, vel irregularis offendit poros inconvenientes in

par-

partibus ſolidis, oritur obſtructio, & tunc partes vel comprimuntur vel diſtenduntur vel corroduntur. Si exuviae acres vaſa capillaria corrodant, guttulae ſub cute apparentes exſtillant, & pro varietate corrupti ſanguinis varii coloris maculas producunt, ut plurimum tamen in principio rubrae apparent, poſt ubi particulae volatiliores relictis craſſioribus abeunt in auras, lividi fiunt coloris, & tandem ſi concipiant putredinem ad nigredinem vergunt, ſi partes vicinas fibroſas aggrediuntur, & corrodant, oriuntur ulcera ſatis moleſta. Saepius momentaneae ſunt hae maculae cito apparentes, & ſtatim iterum evaneſcentes, quatenus a tergo ſequentes particulae ſanguinis magis concitatae priores iterum ſecum rapiunt.

§. 20. Antea dictum, quod ex ſanguine craſſo craſſi, & pauci generentur ſpiritus, qui ſi intrant vias magis tritas relictis aliis, non poteſt non inde oriri laſſitudo ſpontanea artuumque debilitas; ſi enim ſufficienti in copia non influant, muſculos etiam inflare nequeunt, inde eorum naturalis laeditur motus, & ſic velorum inſtar ventis ſedatis flacceſcunt, quibus hoc etiam accedit, quod tum ſanguis tum ſuccus nutricius ſegnius circulentur, & ſpontaneam illam laſſitudinem non parum augeant.

§. 21. Requiritur ad nutritionem ut humor nutricius, i. e. particulae chyloſae, aliquo modo viſcidae, & dulces rite ſeparentur a ſanguine in tubulis ſive interſtitiis partium ſolidarum, deinde ut humor nutricius neque celerius neque tardius juſto partes nutriendas trajiciat, quo poſſit fibris & ſtaminibus partium ſolidarum agglutinari, & in earum ſubſtantiam mutari. Quando vero maſſa ſanguinea eſt nimis craſſa, & viſcida, ita ut hae particulae non poſſint ſeſe a compedibus liberare, & ſingulis pulſibus per poros arteriolarum in partium tubulos ingredi, ad ſupplendas vices partium perpetua diaphoreſi e corpore decedentium, vel ſi ſanguis ſit nimis acris, ut loco particularum flexibilium, & dulcium partes ſegregentur acres, pungentes, & corrodentes, tunc plane contrarium edunt effectum, ſemperque aliquid abradendo per inſenſibilem tranſpirationem ſecum educunt, unde macies & contabeſcentia.

§. 22. Ex anatomaticis notum, quod ſemper venam, & arteriam comitetur nervus, quando itaque ſanguis craſſus, & viſcidus reſtagnat in minutiſſimis ramulis venarum, & arteriarum muſculos perreptantium, tunc vaſcula illa dilatantur, nervuli autem comprimuntur, ita ſpirituum an. fluxus impeditur, & refluxus, hinc illi qui adhuc continentur in illis anguſtiis tumultuarie moventur, quia nullum inveniunt exitum, inde oritur formicatio, & ſtupor muſculorum, videmus hoc quando brachium arctius inponamus menſae, ita ut nervus comprimatur, tunc paulo poſt oritur talis ſtupor, & formicatio in manu.

§. 23. Ex hiſce jam prolatis omnium aliorum ſymptomatum cauſſae, & rationes facile colligi poſſunt, ita ut non opus eſſe exiſtimem, plus temporis hoc in negocio perdere, ne ipſa diſputatio in immenſam excreſcat molem. Propterea enarratis, & recenſitis apparentiis ſeu phaenomenis eorumque cauſſis ex re erit, ut videamus num vera hujus affectus cauſſa nunc melius poſſit cognoſci. Verum quum vera, & immediata alicujus affectus cauſſa ſaepe ſaepius perſpectis cauſſis antecedentibus, quae deſumuntur ex rebus non naturalibus, & praeter naturalibus, ut loqui amant inſtitutioniſtae (etiamſi, quod incidenter moneo, omnis cauſſa ſit naturalis) clarior, & evidentior fieri ſoleat, nunc etiam ductum hujus fili ſequar, ne aliquid, quod ad majorem cauſſae evidentiam quid conferre poſſit omittatur.

§. 24. Primum itaque quod ſeſe conſiderandum offert eſt aër, qui dubito procul multum confert ad inducendum hoc malum; videmus enim, quod in locis maritimis, & paludoſis morbus hic ſit endemius, ubi meo quidem judicio nihil aliud accuſari poteſt, quam aër multis particulis ſalinis inquinatus; qui inſpiratione

tione attractus, vel propter immediatum contactum per poros corpus humanum ingreſſus maſſ. ſanguin. variis modis corrumpere poteſt, peregrina enim illa ſalia peregrinam etiam & noxiam in machina humana producunt effervescentiam: ſi autem quis dubitet, num aër in illis locis tali modo ſit inquinatus, attendat ad hoc onicum, quod diu vagantes circa littora maris deguſtando capillos ſaporem percipiant ſalſum, unde haec ſalſedo niſi ab aëre ambiente? accedit & hoc quod iſtis in locis delectentur cibis muria conditis, & fumo induratis, unde ſanguis fit craſſus, multiſque ſalibus terreſtribus impraegnatur: qualis enim cibus, talis chylus, qualis chylus, talis ſanguis.

§. 25. Vitam ſedentariam agentes ut plurimum huic malo ſunt obnoxii: inquirendum itaque quoſnam vita ſedentaria producat affectus; notandum humores cujuſcunque ſint generis, ſi dio ſtent immoti, putreſcere, aquae enim ſtagnantes ſemper ſunt craſſiores multiſque faeculentiis impraegnatae, ac facilius corrumpuntur quam aquae fluviales: eodem modo humores machinae noſtrae a vita ſedentaria reſtagnant propter impeditam inſenſibilem tranſpirationem; hinc maſſa ſanguinis ſolito craſſior redditur, ex qua poſtmodum ſpir. an. ſufficienti in copia non generantur, unde variae obſtructiones viſcerumque imbecillitates oriuntur, ut plurimum etiam ſolitudinem amantes, multis dediti ſunt lucubrationibus, unde ſpiritus an. alias ad actiones vitales peragendas deſtinati conſumuntur, hinc ceſſante illorum rigore, ceſſat quoque ipſius ſanguinis in motu alacritas.

§. 26. Febres quartanas, & diuturnas alioſque morbos chronicos male curatos non raro ſequitur Scorbutus: notum autem quod febres quartanae ſaepe protrahantur ad duos vel tres annos (ea propter etiam opprobrium Medicorum audiunt) antequam reſtituantur aegri: hinc in perpetua illa vitioſa ſanguinis effervescentia facile fieri poteſt, ut maſſa ſanguin. ſolito acrior reddatur, quia particulae ſanguinis a perpetua illa colliſione talem poſſunt nanciſci figuram ut gladiolorum inſtar, & acuum ſcindendo, & pungendo corrodant. Vel maſſa ſangoinea poteſt reddi viſcida, & craſſa, eodem modo uti alias duo liquores inter ſe invicem miſti effervescentiam inſtituentes ſedata illa effervescentia abeant in coagulum uti in affuſione ſpirit. vitrioli, & ol. tartari per deliq. videre eſt. In aliis morbis chronicis notandum, quod aegrotantes per longum temporis ſpatium vitam agant ſedentariam, omnique corporis careant exercitio, unde maſſa ſanguinea in illis facile corrumpitur, uti in §. praecedente dictom.

§. 27. Nonnunquam praecedunt hunc affectum ſolitarom, & conſuetarum evacuationum ſuppreſſiones, quas non poteſt non ſequi magna ſanguinis diſcraſia, quatenus reſtagnantibus humoribus partes volatiles vanas abeunt in auras ſolis relictis craſſioribus, quae in moto progreſſivo praepeditae celerius circa proprium moventur axem, ut tandem a perpetua illa colliſione partes alias rotundae, triangulares, quadrangulares, vel cujuſcunque ſint figurae evadant acutae pungentes, & ſcindentes.

§. 28. Denique obſervamos, quod parentes labe ſcorbutica infecti producant ſcorbuticos: quale enim ſemen, tale germen, & qui diu verſantur cum ſcorbuticis tandem eadem corripiuntur labe, quod facile inter conjuges fieri ſolet, ut uxor marito labe hac infecto etiam inficiatur; ex quo patet alteri ab altero miaſma ſcorbuticum per contagium communicari, oſculando enim certantes alter alterius inſpirat halitum, vel recubantes ſub uno tegmine ſive ſtragulo miaſma ex uno corpore per inſenſibilem tranſpirationem egrediens in alterius ſeſe inſinuat.

§. 29. Hiſce praemiſſis me ad veram hujus affectus cauſſam accingo, ſuſque deque habitis variis aliorum opinionibus, quarum farraginem apud *Sennertum* alioſque videre licet: verum quum diverſi generis phaenomena, & ſibi invicem

ſaepius

Digitized by Google

ſaepius contraria diverſis in ſubjectis apparere ſoleant duplicem hujus morbi cauſſam eſſe dicimus, unam ſanguinem craſſum, viſcidum, & glutinoſum, in quo acidum vitioſum praedominari videtur: alteram ſanguinem acriorem multis particulis ſalinis impraegnatum. Hac in opinione non ſolum ex ante dictis phaenomenis, & ſymptomatibus morbum hunc concomitantibus confirmamur; verum ipſa quoque curatio hos reddit certiores, dum in hoc ſcorbuto optimo eum ſucceſſu propinentur medicamenta volatilia, i.e. ſalia volatilia in ſe continentia, vulgo antiſcorbutica calida audiunt, quae tamen in alio ſcorbuto malum magis exaſperant, hinc exulare jubentur, inque eorum locum medicamenta ſpicula ſalina infringentia, & obtundentia, qualia ſunt Martialia, & oleoſo, vel ſal illud diluentia, qualia ſunt temperata aquoſa, ut beccabunga, acetoſa &c. ſubſtituuntur.

§. 30. Ex hoc duplici cauſſarum fonte duplicem etiam ſtatuimus ſcorbutum, alium ſalſum & acrem, alium acidum craſſum, & viſcidum, vel uti alii loqui amant, calidum, & frigidum. Alias differentias, quas in ſcenam producunt Auctores partim a modo generationis, quatenus eſt vel conatus, vel haereditarius, vel proprio vitio ac diaeta acquiſitus; partim a tempore invaſionis, quatenus eſt vel recens, vel inveteratus; partim a ſymptomatibus morbum concomitantibus, deſumtas, non tanti quidem facio, ut illis diutius immorer, quum nullam eſſentialem inſtituant differentiam, interim tamen in prognoſi attendi debeant, eas paucis his innuiſſe ſufficiet.

§. 31. Deſcribimus itaque SCORBUTUM, quod ſit: *intemperies totius maſſae ſanguinis jam acris, & ſalina, jam acida, craſſa & viſcida, varia variarum partium ſymptomata introducens.* Hac ex deſcriptione patet totam maſſam ſanguineam eſſe primarium hujus morbi ſubjectum, non autem hoc vel illud viſcus peculiari quadam intemperie laborans: omnis enim viſcerum intemperies oritur, & dependet ab intemperie ſanguinis; hinc ubi ſanguis craſſus, viſcidus & faeculentus lento incedens gradu ibi viſcera, & tota noſtra machina reperitur frigidior: ſi vero ſanguis ſit acris vel aliis ſcatet partibus mobilioribus, ita ut celerrime ſuum abſolvat curſum a centro ad peripheriam, & a peripheria iterum ad centrum, tunc viſcera ſunt calidiora, quia calor, & frigus dependent a majori, vel minori motu inteſtino particularum minimarum.

§. 32. Veteres eorumque aſſeclae ſententiam hanc de ſubjecto ſcorbuti invertere conantes, dicunt ipſam contradicere experiẽtiam, quum in apertione cadaverum ſcorbuto interfectorum lien ſemper male diſpoſitus, & ut plurimum ſcirrhoſus reperiatur, hinc neceſſario lienem eſſe ſubjectum hujus morbi. Verum reſpondemus falſam eſſe conſequentiam: non enim diſtinguunt, ſed confundunt cauſſam cum effectu, quando lien reperitur ſcirrhoſus in cadavere ſcorbutico, tunc eſt productum morboſum, & ſic effectus ipſius ſanguinis ſcorbutici, nequaquam vero cauſſa morbi, interim tamen non negamus, quod lien jamjam ſcorbutica labe infectus multum ad hujus mali augmentationem contribuere poſſit.

§. 33. Quum occaſionaliter hic deveniam ad lienis uſum, non inconveniens erit ſi paucis hac de re me expediam: non enim dubito, quin multos mihi creem adverſarios, quoniam hoc viſcus eſt pomum Eridis in ſchola Medica; tot enim fere ſunt ſententiae de ejus uſu quot ſcriptores in Anatomicis, & doctrina de uſu partium, ita ut etiam totos de hujus viſceris uſu conſcripſerint libros: ego tamen, ſi ingenue loqui liceat, hoc viſcus non magni faciendum eſſe exiſtimo, variatio enim figurationis alicujus rei inconſtantiae indicium eſt, vix autem tria quatuorve aperiuntur cadavera, quin ſemper aliqua reperiatur mutatio in liene quoad figurationem externam, cui accedit, quod animalia ſatis vegeta ſine liene vivere poſſint & vivant, quicquid alii etiam regerant, quaſi dempto illo ultra anni ſpatium vitam non protrahere neque gignere poſſint. utrumque falſum eſſe experientia per-

perſuaſus affirmo: habeo enim in patria mea canem, qui ſatis vegetus, & ad generationem, non ſolum pronus, ſed & a plus jam annum ſuperavit quartum cum dimidio: ex hoc colligi poteſt quanta utilitas delata ſit in ſcholam Medicam ex eorum laboribus, qui tantum temporis conſumſerunt in conſcribendis libris de hujus viſceris uſu.

§. 34. Signa diagnoſtica ex antcdictis patent, quibus poteſt addi urina quae, etiamſi alias infidiſſimum ſignum, niſi conjungatur cum aliis, tamen hoc in affectu ſaepiſſime infallibile praebet ſignum; reperitur enim fere ſemper rubicunda, & lixivialis, apponens parietibus matulae cremorem quendam ſabuloſum, & rubicundum, & ut plurimum excernitur cum ardore, & dolore circa glandem penis. Verum quia nunquam omnia phaenomena ſimul occurrant in uno ſubjecto, hinc opus habemus ſignis pathognomicis, quae ſunt exulceratio, & putredo gingivarum ac maculae in cruribus, & brachiis, quibus poteſt addi urina jam jam deſcripta, & ſi quis ſaepe horrorem quendam quaſi febrilem ſentiatur ſine acceſſione febris, tunc debemus etiam cogitare de ſcorbuto invadente.

§. 35. Signa prognoſtica futurum indicant ſtatum: hinc dicimus omnem Scorbutum eſſe periculoſum, & curatu difficillimum, in principio enim raro vel nunquam cognoſcitur, alias facilius curaretur: interim tamen ad ſymptomata attendendum, quo enim plura, & graviora ſymptomata illum comitantur, eo periculoſior, & curatu difficilior eſt: inſuper admodum generandi, locum & tempus quoque reſpiciendum, §. 30. dictum de modo generandi, & tempore: hinc notandum quando a proprio vitiu ac diaeta inducitur, & Medicus in principio advenit, tunc adhuc ſpes reconvaleſcentiae adeſt, quando vero eſt morbus haereditarius vel connatus, ita ut a nutrice in infantia miaſma illud ſcorbuticum ſit communicatum aegrotanti, vel quando eſt inveteratus, & jam jam altas egit radices in maſſam ſanguineam fermentis viſcerum, humoribus circulantibus & nervino, tunc res conclamata, & morbus nunquam curatur, etiamſi ſymptomata aliquomodo mitigentur, ita etiam locus bene eſt conſiderandum, ubi nimirum degit aegrotans, num ſit ſalubris, ita ut aër ſit porus nulliſque craſſamentis impraegnatus tunc etiam curatu eſt facilior; ſi vero aër impraegnatus eſt multis impuritatibus, & ſalibus tunc nequidem cogitandum de integra reſtitutione, quicquid enim per medicamenta corrigitur, id ab aëre corpus noſtrum ambiente, & inſpiratione deglutito iterum corrumpitur.

§. 36. Curatio uititur ſuis indicationibus, & remediorum materiis: indicat autem cauſſa morbifica ſive materia peccans ſui praeparationem, & evacuationem, quae debent fieri remediis, & praeſidiis ex triplici fonte Chirurgico, Pharmaceutico, & Diaeterico deſumtis: primas ergo ſibi vindicat chirurgia venae-ſectionē ſuppeditans, quam nonniſi in mali hujus principio concedi poſſe exiſtimo, in inveteratu vero tutius erit eam plane omittere, quia ut plurimum Scorbutici ſunt emaciati ut vix oſſibus haereant; inſuper in ſanguine conſiſtit vita corporis, hinc non debet abſque ſumma urgente neceſſitate emitti, ne ſimul cum ſanguine profundatur vita.

§. 37. Eſt alius adhuc modus evacuandi ſanguinem, qui ſaepe ſummo cum ſucceſſu in hoc morbo obſervatur, quando hirudines applicantur vaſis ſedalibus, hoc fit primo ſi conſueta per iſtius modi vaſa eſt ſuppreſſa evacuatio, vel ſi haemorrhoides tumeant, quatenus ſanguis craſſus, viſcidus & multis impuritatibus ſcatens inferiora petit, & propter defectum ſpirituum amplius in circulum ire nequit, ſed in vaſis capillaribus reſtagnans tumorem excitat.

§. 38. Ante aliquot annos novam per chirurgiam innotui curandi methodum, quae ab infundendo vocatur *Chirurgia infuſoria*: infunduntur enim venae ſectae, & ſic immediate miſcentur maſſae ſanguineae medicamenta tam purgantia

quam

quam alterantia: multa a multis hac in re ſunt tentata in canibus aliiſque brutis nunc optimo cum ſucceſſu, nunc vero ſumma cum infelicitate martyrum tandem etiam ſudaciores conati ſunt in uſum vocare apud aegrotantes, ut videre apud *cl. Ettmullerum* in peculiari diſp. *de Chirurgia inſuſoria cap.* 1. §. 5. Verba ejus haec ſunt. *Milites tres gregarii primi experimentum in ſeipſis, ab Elsgotio perſuaſi, fieri paſſi ſunt. Ulcere antiquo laborabat primus in crure ſiniſtro, unde aperto venae cruralis ramo interno, & ulceri vicino, beneficio ſyphonis parvi aqua plantag. injecta fuit. Alteri febri afflicto poſt ſanguinem per apertam medianam emiſſum aq. card. bened. ſtillat. cochlear unum immiſſum. Scorbutica cacochymia torquebat tertium, cui ſimiliter poſt ſufficientem ſanguinis ex vena mediana extractionem, aq. cochl. portio infundebatur. Dantiſci in Noſocomio publico militi lue venerea inveterata cum ulceribus in tibiis, tumore brachii dextri, doloribus capitis horrendis, cum gummatis ſeu nodis in oſſibus laborante, reſin. ſcamm. gr. vij. diſſolutae in eſſ. guajac. ad drach iii. infuſa fuere, unde inſequente vomitu ſubitanea omnium ſymptomatum 24. horarum ſpatio remiſſio, & poſt triduum ulcerum coalitio ſecuta fuit. Ancillae vero abineunte aetate epilepſia gravi correptae, reſin. jalap. gr. vi. in ſpir. lil. convall. diſſol. infuſ. fuerunt, unde poſt vomitum talis ſecutus ſucceſſus, ut aliquot menſes ab infuſione, libera prorſus fuerit.*

§. 39. Ex his exemplis videmus, quod hac curandi methodo aegrotantes cito, toto, & jucunde a morbis ſint liberati. Verum quum eadem haec chirurgia tam cito evanuerit, ut vix aliquis reperiatur tam audax qui illam adhuc exerceat, veroſimile eſt plures hoc remedio ad plures abiiſſe. Accedit hoc etiam quod multis periculis ſit conjuncta haec curatio, quis enim non novit medicamentis iſtis multa adhuc haeterrogenea ineſſe, quae majora poſſint inducere mala, dum ita cruda immiſcentur ſanguini. Quod ſi quis ob novitatis ſtudium ad hanc chirurgiam infuſoriam ceu anchoram ſalutis in morbis deſperatis adhuc confugere velit per me liceat, modo cautus ſit, ne cum exiſtimationis diſpendio cura peragatur.

§. 40. Caeterum totius rei cardo conſiſtit in legitimo uſu purgantium, & alterantium, quae ſaepius, ut una fidelia duos de albemus parieres, inter ſe invicem miſcentur, vel ipſa alterantia, & digeſtiva evacuantibus praemittuntur ad avertenda varia incommoda, quae alias purgantia in ſcorbuto acido excitare ſolent, de quo *Sylvius* videri poteſt.

Formulae alterantium ſunto

℞. *Aqua aperit, fumar. naſturt. aquat. antiſcorb.* āā. unc. iij. *ſpir. carminat.* drach. i. *cochlear.* drach. iii. *ſir. de* 5. *radicib.* unc. i. miſ.

Vel ℞. *Decoct. antiſc. Zwelf.*

℞. *Spir. tartari ſaſſafrat.* D. D. Waldschm. drachm. iii. ſum. in ſero lactis.

℞. *Pulv. abſorbent.* ſcrup. I. *crem. tartar.* gr. xii. miſ.

§. 41. Sequuntur nunc purgantia quae leniora eſſe debent ver. gr.

℞. *MP. de fumar.* ſcrup. i. *extract. belleb. nigr.* gr. vi. *reſin jalap.* gr. ii. cum *elix. prop. antiſc.* f. l. a. pilull. xix.

℞. *Fol. ſenn. ſin. ſtip.* drach. ii. *rad. belleb. nigr.* drach. i. *ſal. tart.* ſcrup. ii. infund. in ſ. q. aq. antiſc. Dorncr. ſtent in infuſione per noct. loco calido, col. ℞. adde *Sir. Scelotyrb. Foreſt.* vel *fumar.* drach. iii. miſ.

Multi delectantur vino medicato, quia in his purgantia, & praeparantia ſimul miſcentur, hinc:

℞. *Herb recent cochl. fumar. roris mar.* āā. m. j *rad. armorac. recent. polypod.* āā. unc. ſem. *fol. ſenn. ſin. ſtip* unc. i. ſem. *rhabarb. elect.* drach. ii. ſem. *rad. belleb. nigr.* drach. ii. *cinnam. galang.* āā. drach. i. *ſal. tart.* drach. i ſem. inciſa. det. ad nodulum, ſum. ſpecies.

§. 42. Agitatur controverſia de vomitoriis num conveniant in hoc morbo?

Sciendum autem ventriculum fere ſemper eſſe male affectum propterea in principio ea ſumme proficua eſſet flauto. Itaque.

℞. *Tartar. emet.* gr. iii. det. pulvis ſumatur cum cereviſia calida, ſuperbibatur hauſtus ejuſdem.

Vel ℞. *Oxyſacch. vomitiv. Ludovician.* drach. iii.

§. 43. Maximam nobis promittunt ſpem reconvaleſcentiae diuretica, & diaphoretica, quatenus ſalia ſcorbutica facile diluunt, & diluta tum per vias urinarias tum per ambitum corporis foras eliminant.

℞. *Tinct. tartari* drach. ii. tinctur. ſumatur in aqua aliqua ſcorbutica.

Vel ſumatur ſpirit. ſal. armoniac. urinoſus, qui urinam pellit, & ſimul obſtructiones viſcerum reſerat.

Diaphoretica non ſunt vulgaria, qualia in aliis morbis adhibentur, ſed activa quae ex regno minerali deſumuntur, qualia ſunt bezoardicum minerale, & antimonium diaph. habent enim vim penetrandi totam maſſam ſanguineam eamque attenuandi, poros aperiendi oleoſa hinc inde haerentia reſolvendi, & ſub forma ſudoris educendi. Praeter haec non ſatis laudari poſſunt decocta lignorum hinc inde a Practicis deſcripta, ut & elix. ſpecif. Timaei quod multum praeſtat ſi a drach. ſem. ad ſcrup. ii. in aq. aliqua appropriata ſumatur.

§. 44. Non raro Medicus in hoc morbo cogitur reſpicere urgentiora ſymptomata, mentitur enim ſaepe alium morbum, & aliena incedit ſub larva; hinc fit ut raro vocetur Medicus ad ſcorbutum curandum, ſed alius alicujus morbi cauſſa conſulitur, qui tamen potius ſymptoma eſt ſcorbutum concomitans, inde eſt quod in diagnoſi fallantur Medici, & in curatione laterem lavent, quale exemplum nuper mihi retulit *nobiliſſimus, excellentiſſimus, & experientiſſimus D. D. Majus Fautor, & Praeceptor meus ſemper venerandus*, quod nonnulli alias celeberrimi Medici quendam magni nominis aegrotum aut phthyſicum tractarint, quem ipſe tandem ut Scorbuticum curaverit, & priſtinae ſanitati reſtituerit: hinc paucis ſaltem circa curationem ſymptomatum morbum, hunc concomitantium me expediam.

§. 45. Putredo quae obſervatur in ore, gingivis & dentibus valde infenſa eſt, hinc ad putredinem gingivarum, & flacciditatem dentium adhibentur medicamenta adſtringentia; quae deſtruunt acidum, & corroſionem impediunt, praeſcribuntur autem vel in forma gargariſmi vel linimenti vel pulveris, ſit exempli loco ſint ſeqq.

℞. *Herb. plantag. ſedi min.* āā. m. i. *fol. querc.* m. ſem. *rad. gentian. piloſell.* āā. unc. ſem. fl. *inguſtr. balauſt.* āā. p. i. *flor. aquileg.* p. ii. Inciſa coquantur in ſ. q. *aq. chalybeat.* col. ℞. unc. viii. adde *tinct. lacc.* unc. i. *ſpir. cochl. diaſcord.* āā. unc. ſem. *mellis roſat.* unc. i. miſ.

Alii paucis contenti pro conſervandis gingivis ſaltem utuntur vino rubro, cui ſcordium incoctum eſt; alii coquunt geranium in urina pueri, quod valde laudatur. Cui placet ſequenti utatur linimento.

℞. *Mellis roſat. diaſcord.* āā. drach. i. ſem *antim. diaphor.* ſcrup. ſem. *alumin. uſti* ſcrup. i. *ſpiritus vini* q. ſ. miſ. f. l. a. linimentum.

Vel alio ex NM. alumins, & melle confecto.

Vel ℞. *pulv. dentifric.* drach. iii.

§. 46. Reſpiratio difficilis, & cordis palpitatio ſunt ſymptomata Scorbuticis valde familiaria, quibus mitigandis nequaquam vulgaria becchica, dulcia, lambitiva aliaque thoracica conveniunt, a quibus potius magis exacerbantur, qua propter quum a convulſione, & motu ſpaſmodico oriantur haec ſymptomata, etiam medicamentis antiſpaſmodicis ſunt debellenda: hine

℞. *Spir. ſal. armon. urinoſ.* drach. ſem. *tinct. caſtor.* ſcrup. ii. miſ. det. miſtur.

Vel

Vel ℞. *Specific.cephal.*ſcrup.ii.*pulv.marchion.*drach.ſem.miſ.div.in 4.part.aeq.

℞. *Aq.ceraſor.nig.*unc.ii.*cinnam.bugloſſat.*unc.i.ſem.*cordi al. H.Saxon.calid.*unc. j.*conſ.alkerm.*drach.ſem.*ſpir.lil.convall.cochl.*.āā.drach.iii.miſ det.miſtur.

Haecetiam conveniunt in aliis convulſionum ſpeciebus, ſi vero nolint expectationi ſatisfacere, ad opiata confugiendum, & poteſt in eadem aq. tinct.laud.opiat. cum ſal.tartari propinari ad gut.xv. ad gut. xxv. in qua gr. j. theriac. coeleſt. diſſolvatur. Si vero reſpiratio difficilis oriatur a flatibus conveniunt carminativa, ver.gr. aq.carminat. uſual.ſpir.ſal. dulciſ. ſpirit.carminat. &c. quae in colica ſcorbutica quoque laudantur, ſi etiam clyſmata frequentius injiciantur.

§. 47. Scorbutom non raro comitari ſolet arthritis vaga, cui interne elix. antiſcorbut. Timaei cum tinct. antimonii, externe vero ſpirituoſa, ut ſpir. lumbric. aq.terreſtr.ſal.armoniac.arthrit.Zwelf.ad extra medentur: certum hujus ſymptomatis indicium conſtat, ſi lumbricum vivum loco dolenti imponas, ille enim ſtatim exilire, circumgyrari, incurvari, labaſcere & mori ſolet, vid. Will. de ſcorb. *cap.9.p.m.* 197. qui etiam ex Petraeo duo contra hoc ſymptoma remedia in Weſtphalia uſitata recenſet.

Ulcera ſcorbutica in tibiis, ut plurimum haerentia nulla admittunt unguenta, & pinguia, quae poros obſtruunt, ne ſalia corroſiva acida poſſint eliminari: praemiſſis itaque internis vulnerariis vulgo dictis ver.gr.tinct.antimon.eſſent. fumar. miſtur.ſimpl.reformat. ſequens inſpergatur pulvis.

℞. *Sacc. Saturni,myrrh.croci Mart.* āā ſcrup.ij. miſ.

D. Michaël in Collegio ſuo practico optime prodeſſe dicit decoct. calc. vivae cum aq. appropriata paratum.

§. 48. Haec de curatione hujus morbi ſufficiant, quibus unicum ſaltem inſtar regulae univerſalis, addam, quod ſemper ventriculi debeat haberi ratio: ſicut enim ſanguis eſt fons vitae, ita ventriculus eſt fons ſanae vitae, hinc prodeſt elix. Roman. vel elix. propr. antiſc. initio prandii, & coenae ſumendum: de caetero plura qui deſiderat, conſulat Practicos ubi medicamenta, & formulas ad nauſeam uſque reperiet.

§. 49. Pauca ſaltem adhuc addam de diaeta, quae reſpicit ſex rerum non naturalium uſum: aër itaque ſit purus, nec multis craſſamentis inquinatus, ut in locis paludoſis neque ſalinis exhalationibus, ut in locis maritimis, ſin talis habitari non poſſit, debet corrigi ſuffumigiis, vel in muſaeo poſſunt diſpergi herbae antiſcorbuticae ſalibus volatilibus praeditae, vel parietes inſpergantur, & madeſiant aquis antiſcorbuticis.

Cibi uno nomine ſint εὔπεπτοι, vitentur muria conditi, & fumo indurati, potus bene deſaecatus, purus, & lupulo conditus.

Exercitia corporis non ſint nimis violenta. Quies nimia & vita ſedentaria nocent. Somnus & vigiliae conſiſtant in mediocritate.

Alvus ſervetur aperta; lunare tributum ſingulis perſolvatur menſibus, reliquaeque conſuetae evacuationes intra mediocritatis terminos ſerventur. Mens ſemper ſit in tranquillitatis ſtatu & libera: triſtia enim metus, terror, & iſtiuſmodi paſſiones animae aeconomiae animali infenſiſſimae ſunt. Haec pro inſtituto ſufficiant: DEUS T. O. M. porro coepta ſecundet; cui ſit LAUS, HONOR, & GLORIA.

Digitized by Google

DISPUTATIO XL.
EXHIBENS CASUM ADOLESC. LABORANTIS SCORBUTO.
GASPARI AB ECKERN.

Gallica nonne lues, Scorbutus nonne recens eſt?
Caetera praetereo: cur nova damna nocent?
Pejores patribus ſumus, ut majoribus illi
Hinc vexant nulli nos mala viſa patri.
Si fuerint nobis pejores forte nepotes,
Ah! quid erit tandem? nil niſi morbus erit.

CASUS.

ADoleſcens 19. annorum, patre hypochondriaco natus, pallidus, libris diu & noctu incumbens, pravo interim victu utens de obtuſo ſiniſtri hypochondrii dolore queritur, ſuccedente totius gravitate & laſſitudine quaſi ſpontanea, abhinc in odontalgiam, & cephalaeam ſaepius recurrentem incidit, color ad fuſcum vergit. Dentes non multo poſt vacillare, & gingivae levi attritu ſanguinem fundere. De caeteris bene. Conſultus barbitonſor raphano ruſticano in aqua macerato os jubet elui, factum. Dentium dolor, & haemorrhagia ad tempus ceſſat, remanentibus, imo increſcentibus aliis. At dolor de novo dentes, & putredo gingivas corripit, ventris poſt paſtum inflatio, ructus inanes ptyaliſmus continuo, ſiniſtri hypochondrii, lumborum etiam & crurum, iſque ſub noctem potiſſimum ingraveſcens dolor, anxietas & palpitatio cordis per vices moleſta, maculae plumbeae in humeris, pectore, brachiis, & pedibus ſaepius viſae, pulſus parvus, debilis, inaequalis, urina varia, ſaepius tamen rubra, cum arenulis rubris, matulae adhaerentibus, reſpiratio difficilis, compreſſio pectoris, tuſſis cum rejectione viſcidae & ſubnigricantis materiae. Conſulitur non infimae notae Medicus. Huic aſthma: varia praeſcripta expectorantia. Omnia, praeſertim de quarto in quartum pejora, appetitus proſtratus, atrophia totius, lypothymia frequens, deſperatio tota.

Quaeritur jam QUIS MORBUS? Quod SUBJECTUM? Quae CAUSSAE? Quae SIGNA? Quae DIFFERENTIA? Quae CURATIONIS SPES? Quae CURANDI METHODUS.

MORBUS.

Hic eſt Scorbutus. Quum vero nominis diſquiſitio juxta Platonem ſit ἀρχὴ παιδεύσεως, principium doctrinae ipſius examinationem ante, quam ad alia, bono cum Deo praemittere neceſſitas, ſimul ac utilitas poſtulare videtur. Scorbuti itaque nomen derivatur vel a Belgico *Scorbuych*: id eſt ventris lancinatio, ſive ventris tormina: ea ſiquidem in hoc morbo valde ſunt frequentia, ſaepe etiam tanta, ut nonnunquam peritonaeum hiſce fuerit diſruptum. Vel a Danorum *Scorbek*, quod oris depravationem incidat. Quaeque derivatio, utpote a parte ut plurimum ni dicam ſemper, afflicta, deſumta priore mihi videtur convenientior: varie praeterea a variis audit. Gingipedium a quibuſdam dicitur, eo quod gingivae pariter ac pedes in hoc morbo afficiantur; dicitur eiam ſtomacace, ſcelotyrbeoſcedo, volvulus ſanguineus, icterus niger, &c. An vero haec nomina

noſtra

noſtra noſtro ſcorbuto conveniant, Auctores certant, & adhuc ſub judice lis eſt. Hinc miſſam fac hiſce.

Rem ipſam videamus, quae omnium optime definitione explicatur: omnis enim quae a ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet a definitione proficiſci, ut ſciatur quid ſit, de quo diſputetur. lib. 1. offic. Talem autem jam pono. *Scorbutus eſt affectus praeter naturam ab humore melancholico peculiari modo corrupto ortus, cum crurum debilitate, maculis, gingivarum ſanguinolentia, dentium vacillatione, & aliis, de quibus infra ſymptomatibus affligens.*

Generis loco morbum pono, eſt enim diſpoſitio corporis praeter naturam, ob quam variae ejus actiones laeduntur. Quum vero triplex morbi genus occurrat, prout enim vel ſimiliarium, vel organicarum partium conſtitutio laeditur, vel denique his cōmunis unio ſolvitur, prius videntur ad quoddam genus πάθημα hoc miſerandum ſpectet. At quia ad morbos organicos neque in conformatione ratione quantitatis in numero & magnitudine, qualitatis in figurâ, &c. neque in compoſitione ratione ſitus & connexionis, neque ad morbos ſolutae unitatis commode referri poteſt, tertium ſolummodo morborum genus relinquitur, quod ſimilarium partium intemperiei debetur, ubi quidem non tam in qualitatibus manifeſtis, puta in caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate, quam potius occultis radicem mali latitare, adeoque morbis occultarum qualitatum hunc affectum annumerandum cenſeo:

Dato genere tranſeo ad differentiam ſpecificam, per quam hic morbus ab aliis affectibus diſtinguitur. Delineatur autem haec in reliquis verbis, ubi talis indigitatur morbus, qui ab humore melancholico peculiari modo corrupto ortus, cum crurum debilitate, maculis, gingivarum ſanguinolentia, dentium vacillatione, &c. affligit. De quibus pro virium modulo fuſius agemus in ſequentibus.

SUBJECTUM.

De hoc ut breviter, diſtincte tamen agamus, diſtinguimus inter ſubjectum primarium & ſecundarium. Primarium lienem, ſecundarium vero totum corpus ſtatuimus.

Humorem melancholicum in liene potiſſimum, dum ob craſſitiem diutius ibi ſubſiſtit, propriam & huic morbo peculiarem corruptionis formam ſubire credo: qui poſtmodum diffuſus naturalem viſcerum aliorum temperiem corrumpit, donec tandem in contagii communionem conſpirent, & ad receptam ſemel infectionis labem alimenta ſuperingeſta commutent, & depravent ſimilem corruptionis formam iis imprimendo; ſed ad cauſſas.

CAUSSA.

His praemiſſis tranſimus ad cauſſas: harum autem alia eſt immediata & proxima, alia mediata & remota.

Immediatam & proximam cauſſam definitio noſtra tradidit, nempe humorem, non quidem quemcumque, melancholicum, ſed peculiari inſuper modo corruptum.

Hinc multi ſplenis obſtructionibus & humoribus melancholicis laborant, ſcorbuto tamen non afficiuntur, & in iis regionibus, quibus humoris atri ex aëris fervore collectio familiaris, ignotus eſt. Peculiarem hanc corruptionem inſuper probat ſingularis curandi ratio, qua non peccantibus hiſce humoribus, & malo inde reſultante medicamenta a manifeſtis, aut primis qualitatibus ſaltem agentia, ſed talia praeprimis, quae peculiari & a prioribus diverſo operandi modo omne curationis punctum abſolvunt, adhibentur. Symptomata ſi penitus inſpiciantur, τὸ θεῖον. Hippocrati dictum haud obſcure arguunt.

CAUSSAE MEDIATAE NATURALES ſunt temperamentum melancholicum,

cum, quod prae caeteris ad hoc malum proclive: DISPOSITIO haereditaria, hinc nonnulli ab ortu parentum ſemen vitioſum, & ſanguinem cachochymum, hunc malum contrahunt, quam etiam ob cauſſam multi in ipſo adhuc utero moriuntur. SEXUS muliebris propter otium, malaciam, ingluviem, cruditatum matrem, huic morbo prae viris abſtinentiae & labori deditis eſt obnoxius. AETAS. Quae omnis indifferenter hoc malo affligitur.

ANNI TEMPUS! quodlibet hujus morbi eſt ferax, vere tamen & autumno ob commotionem eo tempore fieri ſolitam aegrotos vel maxime infeſtat. REGIO. Scorbutus antehac notus ſolummodo fuit maris Balthici, Bothnici, Finnicique ſinus, ut & totius Scandinaviae incolis. Poſtmodum vero eundo quaſi creſcens in alia & haecce loca Septentrionalia longe lateque venenum ſuum diſperſit. Regiones interim & loca paluſtria, uliginoſa, ad aquas ſtagnantes ſita, & ventis ſolique non ſatis expoſita prae caeteris huic morbo ſunt ſubjecta. Ex non naturalium rerum Medicis dictarum cenſurationem Induere poſſunt omnia illa, quae infra dicemus fugienda eſſe, ubi de diaeta acturi.

PRAETERNATURALES ſunt lienis, non excluſis aliis viſceribus, maxime hepate, diſcraſia, obſtructio, nativa vel adventitia debilitas, &c. Obſtructio alvi, menſium, haemorrhoidum non raro hujus mali exiſtunt cauſſae.

Huc halitus ſcorbuticorum ab oſculo, poculo, alioque modo recepti contagii in morem inficientes referri poſſunt. Unde totas familias non tam ob communem victum, quam communicatum hocce contagium ſcorbuto videmus corripi.

DIFFERENTIA.

Wierus, qui omnium optime de ſcorbuto ſcripſiſſe creditur, tres illius commemorat differentias, quae ſcilicet magis & minus ſe habent. At vero quia cum differentia & diviſione ſignorum infra poſitorum coincidunt, hic eas deſcribere ſupervacaneum petamus. Pergimus itaque ad

SIGNA.

Haec ſunt vel diagnoſtica, vel prognoſtica, & diagnoſticorum alia incipientem, alia auctum, alia confirmatum ſcorbutum produnt. Incipientis ſigna ex caſu noſtro deſumta ſunt ſequentia. *Siniſtri hypochondrii gravativus dolor*: ab exuberantia ſanguinis melancholici lienem obſtruentis, ejuſque timorem & continui ſolutionem inferentis exortus. *Totius gravitas*: humoris vires animales prementis index. *Laſſitudo quaſi ſpontanea*: ſanguinis crudi non tam invaſis, quam in ipſo habitu muſculoſo abundantis nota. *Cephalaea per vices apprehendens*: quam vapores ad caput delati, & vi membranarum cerebri coagulati inferunt, uſque dum vi caloris nativi diſſoluti ad ſubjectas partes, ſaepius dentes, deſcendant: unde *odontalgia*. *Vacillatio dentium*: reſolutis quaſi vi tartari ſanguinis eorum ſedibus. *Pruritus facilisque haemorrhagia gingivarum*: itidemque a tartareo ſanguine eas afficiente, atque erodente exorta. *Facies ex pallore ad fuſcedinem vergens*: totius maſſae ſanguinae corruptae, & ſcorbutica qualitate imbutae ſignum.

AUCTI ſigna caſus noſter haec nobis ſuppeditat. *Foetor & putrdo gingivarum*, quarum caro quandoque ad dentium radices conſumitur, adeout dentes utrobique vacillent & excidant. *Ventris poſt paſtum inflatio*: eouſque ſcilicet labefactis concoctionis organis, ut imbecillitate caloris nativi copia flatuum mox etiam in prima concoctione oboriatur. Unde *ructus inanes*, & *ptyaliſmus continuus*: a vaporibus, humoribuſque corruptis ex ventriculo, lociſque vicinis ad os elevatis exortus. *Lumborum & crurum*: iſque ſub noctem potiſſimum ingraveſcens. *Dolor*, ob humoris melancholici circa id tempus motum. *Anxietas*: hanc flatus hypochondria diſtendendo, pectusque comprimendo inferunt. *Cordis palpitatio*: per vices moleſta a vaporibus malignis, maxime tempore ebullitionis, cor infeſtantibus enata. *Compreſſio pectoris*: hanc cruditates una cum flatibus dia-

phragma

phragma comprimentes, tum evaporationes in capite reſolutae, & in pectus cauſantur. Unde *reſpiratio difficilis, & tuſſis* cum rejectione viſcida, & ſubnigricantis materiae, melancholiae colorem referentis: nil vero variis praeſcriptis pectoralibus hactenus obtineri potuit, eo quod hic non tam in pectore, quam ſub eodem in infimo ventre radix morboſa ſit inquirenda. *Maculae* pro ratione humoris peccantis variae, in humeris, pectore, brachiis, & pedibus ſaepius conſpicuae. *Pulſus parvus, debilis, inaequalis*, cum aliis ſignis pro infallibili hujus morbi habetur ſigno. *Urina varia* hujus morbi infallibilis cenſetur nota. Saepius tamen rubra cum arenulis rubris maculae circumcirca adhaerentibus, ſcilicet ebuliente pro ſcorbutico reſpectu maſſae ſanguineae, qua de cauſſa febrilis quaſi videtur.

CONFIRMATUM produnt ſignatum jam allata, & indices ingraveſcentiae, tum maxime ſequentia ex caſu noſtro deſumta. *Exacerbatio* veluti per circuitus & periodos, ut in ſubjecto noſtro de quarto in quartum, id quod a puro melancholico humore fieri conſuevit: quemadmodum pituita admiſta ſingulis diebus, bilis vero tertio quoque die ſine tamen manifeſta febre, in quam vero facilis perſaepe fit mutatio. *Appetitus* ab humore vitioſo, vaporibuſque corruptis fermentum ventriculi corrumpentibus proſtratus. *Atrophia totius*: quemadmodum omnis atrophia eſt aeſtuantis caloris cordi infixi, vel aliunde, ad cor accedentis ſoboles: ſic quoque noſtram hanc tabem a fumis, vaporibuſque ſcorbuticis oriri veriſimile nobis videtur: dum enim cordis calor iis adauctus praeter naturae modum accenditur, iiſque beneficio arteriarum toti communicetur, quid mirum ſi nutritionis defectus in partibus ſubſequatur. Nota tamen, adeo lentum hunc & gliſcentem propter cauſſam morbi frigidam eſſe calorem, ut vix niſi longiore temporis mora ab effectu poſſit percipi. *Lypothimia frequens*: a venenatis hujus mali vaporibus cor vitalis facultatis fontem pro ratione motus infeſtantibus inducta. *Deſperatio tota*: quae ut fere omnibus ab humore melancholico oriundis, ſic quoque praeſenti affectui valde eſt familiaris.

PROGNOSIS.

Prognoſin ut diagnoſi ſubnectamus, ordo tractandi exigit; neque illa ſane omittenda, quum tanta hujus medicinae partis ſit neceſſitas, ut ſine ea temere ad ſanandum cura ſuſcipiatur, id quod nos generalia nonnulla praemittendo, huicque ſpeciale & ſubjectum noſtrum reſpiciens prognoſticum ſubnectendo bono cum Deo praeſtabimus.

1. Recens facilius creſcens difficilius, confirmatus difficillime curatur.
2. Contagio receptus malignior, & ob id totas ſaepe inficit familias.
3. Scorbuto ſaepe ſuperveniunt, & complicantur febres, quartana & aliae.
4. Multoties in cachexiam melancholicam, hydropem, dyſenteriam, ſaepiſſime tamen in atrophiam & tabem deſinit.
5. Ulcera ſaepe partibus corruptis ſenſum abolent, & naturam mali mortui induunt.
6. Cum maculis lividis tutior, cum croceis minus, cum lividis minime ſecurus.
7. Adultis & ſenibus, ut & quibuſlibet in diaeta victus negligentioribus ſemper eſt gravior.
8. Haereditarius difficilis eſt curatu.
9. Livor faucium in ſcorbuto ſignum eſt lethale, caloris enim nativi extinctionem ſignificat.
10. In moribundis maculae prius viſae evaneſcunt; multis vero antea deliteſcens a morte erumpunt.

Quibus poſitis ſtatuimus in hoc noſtro ſubjecto, eo quod haereditarius cum maculis lividis, confirmatus imo conſummatus cum omnium virium languore ſit morbus, reſtitutionem integram vix, aut ſaltem longiore tempore, & maxima

cum difficultate expectandam. Nihilominus tamen aegrum bene ſperare & ſpirare jubemus, eo quod huic morbo convenientia remedia nunquam ſint adhibita, adhaec patiens ſit juvenis, adeoque ſi non ex toto juvari, ſaltem ad longius tempus remediis & diaeta convenienti ſuſtentare poſſe potamus. Ne vero quartana, quae eſt praetoribus huic morbo brevi ungatur, ad curam protinus devolvemus.

CURATIO.

Curationis omne momentum in eo conſiſtit, ut 1. humor melancholicus circa lienem meſanterium, &c. delitefcens praeparatur & evacuetur: 2. peculiaris, quae huic morbo ſubeſt, corruptio pro appropriata antiſcorbutica corrigatur. 3. Partes roborentur. 4. Symptomata mitigentur, atque auferantur.

Remedia iſtis indicationibus ſubordinate deſumuntur ex triplici fonte, diaetetico, chirurgico, & pharmaceutico.

Ad fontem diaeteticum pertinent ſex res non naturales Medicis dictae, aër, cibus & potus: ſomnus & vigiliae: motus & quies: excreta & retenta: animi pathemata.

Aër quum homini magis, quam cibus & potus ſit neceſſarius, ſiquidem abſque his aliquot dies ſuperſtes eſſe, at ſine iſto ne momentum quidem ſupervivere poteſt; quumque etiam dupliciter laedat, vel quatenus inſpiratione attrahitur, vel quatenus nos ambit, hinc qualis hic conveniat, ante omnia perpendendum. Sit a ratione ſubſtantiae purus, tenuis, nullis inquinamentis, aut corporibus putridis infectus ratione qualitatum ſit temperatus, vel etiam ad caliditatem & ſiccitatem vergens, & ſi natura haberi non poteſt, arte procuretur.

Cibi & potus optima etiam habenda eſt ratio: Medicus enim in caſſum ſanitatem reſtaurare conatur in aegro, niſi & ipſe, docente Galeno, rectam velit & poſſit ſervare victus rationem.

Vitentur igitur crudi, craſſi, viſcidi, humorem melancholicum generantes, concoctu difficiles, multum ſaliti, atque aromatizati, ut & omnes ſale volatili deſtituti cibi. Contra autem victus ſit boni ſucci, concoctu facilis, moderate calefaciens, incidens, attenuans, detergens, deobſtruens, ut ex volucrum genere gallinae, capones juvenes, pulli columbini, gallinacei, perdices, pluresque de montanis; rejectis paluſtribus: ubi nota, eſum columbarum ſylveſtrium, vel maxime hic laudari. Ex piſcium, ſi vehementer expetantur, ſaxatiles, auratae, lupi, funduli, &c. qui tamen nonniſi rite praeparati, & pauci concedendi, ſale vero conditi, aut fumo exſiccati in totum negandi. Ex quadrupedum cenſu vituli bene nutriti, & aetatem habentis, juvencorum, vervecum carnes recenter mactatae, bene coctae, cumque raphano ruſticano, &c. rite praeparatae conceduntur, rejectis nimium ſalitis, fumove induratis, aut vetuſtate rancidis. Lac caprinum, praeſertim ſi herbis antiſcorbuticis alatur, aut ſi ipſi lacti beccabungam, naſturtium, cochleariam incoxeris, vehementer laudatur. Cujus ſolius longiore uſu multos eſſe reſtitutos, teſtatur Heinricus Brucaeus in Academia Roſtachienſi quondam profeſſor in ſuis de ſcorbuto propoſitionibus. Ex ordine vegetabilium conveniunt naſturtium utrumque, acetoſ. borrag. bugloſſ. cichor. chelid. min. in tartariis, juſculis, conſervis, placentis, aliiſque modis ſumta. Condimentorum loco ſint cappares, amygdalae dulces, paſſulae, piſtaciae, acetum, ſinapi, quod quia acredine & ſubtilitate partium incidendo prohibet, ne fiant & colligantur obſtructiones melancholicae, a multis multum laudatur. Nocent multa & varia in una menſa fercula, ſit itaque aeger contentus aliquot ad morbum facientibus, neque plus aſſumat, quam ventriculus bene poſſit digerere. Potus ſit vinum Rhenanum, maturum, ſi aeger ſit aſſuetus, aut cereviſia clara, bene defaecata, itidemque abſinthio condita. Exulent aquae crudae, ſtagnantes, putridae, quibus juſcula parare ne dicam ſitim levare, nefas.

Vigi-

Vigiliae immodicae, ac intempeſtivae corpore repleto nocent. Somnus ſtatim a paſtu invitans, diurnus itidem, ac diuturnus, curiſque implicitus, vel maxime fugiatur.

Otium ignavum calorem nativum languidiorem reddit, unde concoctiones, & excrementorum ſecretiones fiunt deteriores; hinc foeminae prae viris huic morbo cenſentur obnoxiae: motus interim vehementior, maxime a paſtu, non minus hic proderit, eo quod hoc ipſo concoctio multum turbetur.

Alvus ſit libera, menſes & haemorrhoides rite fluant, & ſi non ſponte, arte proritentur.

Veneris exercitio hic morbus quibuſdam in locis curari dicitur forte propter caloris naturalis ἐκλάμψιν, teſte Jonſtono.

Animi pathemata, cura, timor, triſtitia, terror, anxietas cane pejus & angue fugiantur. Uſu enim & obſervatione conſtat, triſtitiae cauſſis libenter hunc morbum immiſceri. Eugalenus p.234.

CHIRURGIAE ratione in hoc morbo, praemiſſo lenitivo facta ex diacatholicone aut electuar. lenitiv. vel etiam clyſtere venaeſectio locum habet, maxime ſi nulla ſpes haemorrhoidum affulgeat, nihilque obſtet. Quaenam vero vena ſecanda ſit, an baſilica, mediana, ſalvatella, vel malleoli perinde nos cum Neotericis judicamus eo quod quaelibet ex enumeratis venis inciſa, ſanguinem ſaltem a manu recurrentem aequaliter fundat, adeoque nullus venarum in brachio tundendarum ſit electus. Docente clariſs. Conring. lib. de gener. & mot. ſang. obſervato interim Hippocrat. κατ' ἴξιν prout vel lien, vel hepar, vel utrumque affectum fuerit: quantum vero ſanguinis mittendum, an una, vel repetitis vicibus elici debeat, id prudens Medicus ex patientis robore, & virium tolerantia facile judicabit. Phlebotomia in ſubjecto noſtro parca & potius, ſi bene ferat, repetita manu fiat, quum debiles & morbi diuturnitate exhauſtae vires largam, praeſertim una vice factam, non ferant.

PHARMACIA.

Haec magnam nobis remediorum ſuppeditat copiam, quae tam interne, quam externe adhibentur. Nos, qui brevitati ſtudemus, pauca tantum ſelectiora ſecundum praemiſſas indicationes ſubjungemus.

PRAEPARATIONI humoris melancholici inſerviunt. 1. ſimplicia rad. cichor. petroſel. filic. polypod. epythim. herb. ceterah. ſcolopend. cuſcut. cort. tamariſc. cappar. Compoſita ſirup. de fumar. epith. polypod. lupul. Ex quibus, additis quibuſdam appropriatis, quae vide inferius, variae poſſunt concinnari formulae. Ex. gr. nos hanc ponimus.

℞. *Sir. de cochlear. naſturt. polypod. epid.* āā. unc. i. ſem. *aquar. fumar. naſturt. beccabung.* āā. unc. iij. *julep. cinnam. & viol.* āā. q. ſ. miſ. f. julepus pro neceſſitate reiterandus. Capiat mane 2. horis ante paſtum.

Ad evacuationem hoc alioque modo praeparatorum humorum varia laudantur a variis. Jonſtonus pil. tartareas Quercet. Wierus pil. de fumar. ac diaſen. Ad mare Balthicum uſitatiſſimus eſt pulvis, qui ℞. *Agaric. albiſſ. croc. epith. cret. fol. ſenn.* āā. drach. ij. miſ. f. pulv. a drach. j. ad ij. Pilulae quoque ſeqq. quae ſunt Sylvii, apprime hic convenient. Quae

℞. *Gumm. galban. aceto ſquill. ſol. & iterum inſpiſſ.* drach. ſem. *vitriol. Martis ad albedinem calcinat.* ſcrup. i. *trochiſc. Alband.* drach. ſem. *diagryd.* gr. xv. *ol. caro.* gtt. vj. f. pil. num. xxv. inaur. ſumantur 5. ad 7. matutino tempore, ac ventriculo vacuo, ſuperbibendo poſt ſeſqui horam juſculum, vel cereviſiam cum pauco pane coctam, & macere aromatiſatam.

Vina laxativa ſpleneticis & huic morbo appropriatis, caſtigata inque plures

dies uſurpata, utramque paginam abſolvere videntur. Hanc formulam in hujuſmodi caſibus ſaepiuſcem fructu praeſcripſi.

℞. *Herb. meliſſ.* m.ſem. *ſcolopendr. ceterach.* ãã. p.i. *naſturt. aquatic. beccab.* ãã. p.ii. *rad. cardopat polypod.* ãã. drach.ii. *cort. tamariſc. cappar. auram.* ãã. unc.ſem *fol ſenn. ſin. ſtip.* unc.i. *rhab. el.* drach. iii. vel unc. ſem. *ſem. agn. caſt.* drach. i. *cinnam. acut.* drach. ſem. groſſ. mod. inciſ. & tuſ. irror. cum ol. tartari per deliq. drach.j. det. ad ſacc.

Reſpectu ſubjecti noſtri bene addontur rad. helen. foenic. liquirit. paſſul. ſem. foenic. aniſ. Si aeger ſit delicatior, ſequens electuarium praeſcribo, quod

℞. *Elect. de tamarind. cum fol. ſenn.* drach. iij. *rad. jalap. reſinoſ.* ſcrup. ſem. *crem. tartari* drach. ſem. *conſerv. de cichor. & rhab. & ſacchar.* q.ſ. miſ. f. bolus.

APPROPRIATA & ſpecifica hujus morbi ſunt ſimplicia. Radic. armorac. herb. coclear. naſturt. aquatic. & hortenſ. ſed. min. ſin. vermicul. chelidon. min. beccabung. quae aliorum caliditatem & ſiccitatem corrigit. Si calidioris naturae ſit aeger, aut ſebris adjuncta, acetoſ. fumar. Si pulmo a materia obſeſſus, & ob id reſpiratio difficilis cum tuſſi helen. rad. cum hyſop. Si ventriculus debilis, coma abſinth. recte adjiciontur, ſicque deinceps pro ratione calidorum vel frigidorum humorum & ſymptomatum concurrentium procedatur. Multis autem modis haec uſurpantur. Nos hic damus & laodamos duplicem. Primus eſt, quum herbae praedictae virides cum ſero lactis contunduntur, expreſſuſque ex hiſce ſuccus in debita quantitate propinatur. ver. gr.

℞. *Herb. naſturt. anagall. aquat. cochlear.* ãã. m.ij. *comar. abſinth.* ſed. min. ãã. p. i. ſem. cum ſero lact. caprin. contund. expreſſus ſuccus deporetur, doſis eſt unc. iv. *cum aq. cinnamom.* drach. i. ſem.

Vel quando ſuccus ſeorſim expreſſus cum ſero lactis tempore uſus permiſcetur in hunc mobum.

℞. *Succ. rec. expreſ. cich. fumar. beccab. naſt. aquatic. cochlear.* ãã. drach. iij. *ſeri lact. capr.* unc. iv. f. hauſtus, ad perfectam ſanitatem repetendus. ſum.

Ex appropriatis compoſitis laudamus ſir. Scelotyrbic. Foreſti, vinum antiſcorbuticom Mynſicht. a iij. ad iv. M. & V. 2. horis ante paſtum. Tinctura Martis ejuſdem a gt. vi. ad ſcrup. ſem. in liquor. conven. Sir. antiſcorb. ab unc. ſem. ad ij. & iij. per ſe vel in aq. antiſcorb. ejuſdem vid. armamentar. Medico-chymicum. Elect. antiſcorbut. Schroderi ad magnitudinem juglandis parvae M. & V. Pharm. Medico chym. pag. 186. Spiritum antiſcorbut. Joh. Petr. Lothii, cujus deſcriptio, utendi modus, & doſis videantur apud Auct. in conſiliis, & obſervat. medd. pag. 356. &c.

Nota in horum uſu ad 14. dies, imo, ſi opus, ulterius eſſe perſiſtendum, & quinto quoque, aut ſexto die ſemper aliquod purgans, ver. gr. elect. ſupra deſcript. ſtante curatione opus eſſe.

An & qua ratione conveniant acidulae. Vid. Greg. Horſt. m. lib. iv. obſerv. med. pag. 273. Rhamlov. in ſpec. acid. pag. 176. & aliis: brevitas non patitur de hiſce hic latius diſſerere.

ROBORANTIA, dum haec fiunt, ex conſerv. cochlear. & aliis cum fructu praeſcribi poſſunt in hunc modum.

℞. *Conſerv. coclhear.* unc. j. ſem. *chamaedr. ſcord.* ãã. drach. i. *rad. bugloſſ. borrag. condit.* ãã. drach. vi. *helen. condit.* unc. ſem. *cum ſir. de borrag.* ſ. cond.

His addi poſſont & alia, ver. gr. affecto ventriculo conſerv. flor. abſinth. hepate flor. & rad. cichor. liene conſerv. fl. fumar. item ſpec. diarrhod. Abbat. diatroin. ſant. arom. roſ. dianiſ. &c. ex qoibos componi poſſunt formulae pro ratione circumſtantiarum, & arbitrio Medici. Et tantum de internis. Nunc ad

Externa. Hic a praeprimis locum habent ea, quae lienem, ut in ſubjecto hoc

noſtro,

noſtro, ita in omnibus ferme ſcorbuticis obſtructum, aliaſque male diſpoſitum deoppilare & roborare valeant. Suntque

Olea: ut anethin. rutac. chamom. amygdal. amar. & quod optim. de cappar. Auguſtan. vel Zvvelffer. vid. Pharmac. Aug. p. 317. Pharmac. Reg. p. 563.

Linimenta: horum formulas egregias praeſcribit Lotichius p. 347. & ſeqq.

Unguenta: ut ung. ſplenet. Schrod. ung. ſplen. Mynſ. His ſequens adjiciam, cujus vires ipſemet oculariter expertus. Eſt autem amati Luſitani, qui ſe hoc a Medicis Ferrarienſibus accepiſſe refert, & cujus uſu ſe lienem non modo obſtructum, ſed vere ſcirrhoſum curaſſe gloriatur.

℞. *Ol. commun.* lib. i. ſem. *medull. crur. bov.* lib. ſem. *butyr. rec.* unc. iii. *ſucci bryon. cyclam.* ãã. lib. ſem. bulliant, lento igne, fere ad conſumtionem ſuccor. colat. adde *cerae citr.* unc. iv. *pulv. ceterach. cort. cappar. tamar. ſem. agn. caſt.* ãã. unc. j. ſem. f. ung.

Emplaſtra: ver. gr. ſplenet. Mynſ. de cicuta, vel de ammoniaco Foreſti, Zvvelfferi pharmac. Reg. p. 300. vel ſimile. Cataplaſmata, quae vid. ad praxin Riverii, ubi de obſtructione & ſcirrho lienis.

Externa interim, & aliis partibus cum fructu adhiberi poſſunt, utpote epati ol. abſinth. maſtic. Ventriculo ol. macer. nuc. moſchat. Nervis & tendinibus ungu. alth. reſumtiv. lumbric. &c. pro ratione circumſtantiarum.

SYMPTOMATA.

Quae ſcorbutum concomitantur ſymptomata ſunt varia, utpote difficilis reſpiratio, palpitatio cordis, lypothimia, arthritis ſaepius vaga, convulſiones, paralyſis, hydrops, atrophia, ulcera plerumque ſicca, nec pus fundentia febres, eryſipelas ſingulis nonnunquam ſeptimanis, interdum menſibus infeſtans, ſputatio frequens maxime ab aſſumtis acribus & calidis, languor totius, ſudores copioſi, vomitus, dolores capitis, dentium, hypochondriorum, lumborum, crurum, aliaque innumera, quae partim vide ad caput de ſignis, partim ad Auctores, qui hocce de morbo ſcripſerunt fuſius. At vero quum ea ſublato morbo, vel ſponte evaneſcant, vel auxiliis ex praxi generali repetitis, admiſtis tamen antiſcorbuticis, tollantur, ſingulorum curationem hic quoque ſubnectere haud opus eſſe cenſemus. At vero quia oris depravatio in hoc morbo maximi perſaepe eſt momenti, adeo ut pro ipſo morbo habeatur vulgo, pauca quaedam illius remedia ſuperaddere non abs re eſſe duxi. Ea vero vel fiens eſt, vel facta, fiens eſt gingivarum laxitas, & ſanguinolentia, ad quam

℞. *Rad. biſtort.* unc. ſem. *ſalis* ſcrup. j. miſ. cum diamor. ad conſiſtentiam debitam. Inung. gingiv. vel

℞. *Flor. balauſt.* unc. ſem. *ſalis uſt.* drach. j. miſ. f. pulvis ad gingivas.

Factam appello putredinem. Ad quam apprime facit gargariſmus de tormentilla Mynſichti, daturque tepide alternis, vel ſingulis horis ad ſanitatem perfectam. vid. Armamentar. p. 403. Si putredo vehemens Wierus talem dat aquam.

℞. *Arſenic. ſublim.* ſcrup. ij. *alum. uſt.* drach. ij. ſem. f. pulv. bulliant in aq. plantag. lib. j. ad horam in duplici vaſe, admoveatur gingivis ſpongiola madefacta, ſed propter arſenicum caute procedendum.

Plura ſuperaddere brevitas non patitur, hinc filum rumpo, ſperans me aequum ubique ac benevolum lectorem, atque judicem reperturum, qui in magnis & voluiſſe ſat eſſe judicet.

Tibi vero, o coeleſtis Archiater JEHOVA, cujus donum medicina eſt, pro conceſſis hucuſque quantulis cunque tandem animi, & corporis viribus immortales ſint gratiae; fac quaeſo, ut vergant hac omnia in ſanctiſſimi nominis tui gloriam, & aegrotantium ſalutem. Amen.

DISPUTATIO XLI.

DE PARALYSI.

CAROLI PHILIPPI LOMBARDI.

B. C. D.

I. SAnguis, liquor microcoſmi balſamicus circulationis lege per univerſum corporis tractum vibratus, & partibus nutriendis ſuum cuique diſtribuens tandem per venas ad cordis redit ventriculos, quo (cum chylo noviter advecto) novum vigorem acquirat, ac priorem circulationis curſum denuo emetiatur. Atque adeo ſanguis dum e ſiniſtro cordis ventriculo egreditur rarefactus, curſus ſui forma recta ſuperiores verſus tendit partes! Verum quum non omnis ſanguis ob viarum anguſtiam idem hoc iter ingredi poſſit, fit ut vividiores ac ſubtiliores ſaltem, utpote quae ſeſe prae aliis facilius extricare poſſunt; tranſeant, atque hoc modo ad cerebrum delatae, per minutiſſimos arteriarum poros plexus choroidei filtratae in cerebri deſtillent ventriculum, luciditate ac ſubtilitate ſua *ſpiritus animales* conſtituentes, ad ſenſum & motum in corpore exigendum deſtinatos, hiſce bene ſeſe habentibus omnes quoque operationes rite perficiuntur, atque omnes motus convenient, cientur & ſenſus integri exercentur. Quod ſi autem ſpiritus hi a naturali deflectant ſtatu, vel liber ipſis denegetur motus, ac nervorum irradiatio a quacunque id proveniat cauſſa, deficiat vel langueſcat, motus & ſenſus etiam inde laeduntur, idque duobus potiſſimum modis: vel enim pervertuntur, vel inhibentur: quando *motus* pervertitur, ſpaſmi & convulſiones; quando vero ſenſus tactus depravatur, oritur dolor: quod ſi functio alterutra aut ſimul utraque impediatur vel aboleatur, affectus inde concitatus dicitur *paralyſis*: in cujus accuratiorem perveniendi cognitionem praeſentis quum ſit inſtituti, hinc ejus ſequentem praemittimus deſcriptionem.

II. *Paralyſis eſt reſolutio ſive relaxatio partium nervoſarum, cum ſenſus & motus abolitione a tubulorum in ſyſtemate nervino obſtructione, indeque denegato ſpirituum animalium influxu, orta.*

Antequam autem ad cauſſarum inquiſitionem nos accingamus, duo in antecesſum majoris intelligentiae cauſſa, conſideranda praemittimus; quorum primum ſunt ſpiritus, de quorum geneſi jam quaedam diximus, utpote peccant hi, quatenus ſuppreſſi a narcoticis, fumis mineralibus, aliiſque venenoſis, quae eos ita ligant quo minus ſyſtema nervoſum irradiare, ac motum & ſenſum in corpore humano exigere poſſunt. Unde ratio quoque deſumitur quare opium vi polleat ſudores movendi: vid. beati Ettmulleri diſput. de virtute opii ſudorifera cap. 2. §. 8. Alterum membrum cõſtituunt ipſi *nervi* (quorum delineationem hic praemittere e re eſſet, verum quum accuratiori penicillo vix id fieri poſſit, quam quod factũ eſt in peculiari tract. Willis de nervorum deſcript. lectorem avidum brevitatis ergo, eo remitto) hi, dum obſtructiones patiuntur, ſpiritibus omnis praecluditur via, unde actiu motus & ſenſus deficit: fit autem haec obſtructio 1. dum loco particularum ſanguinis ſubtiliorum, craſſiores minuſque vegetae poros arteriarum plexus choroidei dilatant, ac in cerebri ventriculum exſtillant, unde poſtmodum materia haec magis magiſque coacervata ac profundius impacta, tãdem plenariam tubulorum nervorum obſtructionem parit: 2. *a nervorum compreſſione*: dum enim vaſa turgeſcunt ac partes ſolidae intumeſcunt, vel vitioſe diſpoſitae ſint, ut in gibbo, nervi comprimuntur, ac ſpiritibus animalibus denegatur influxus: 3. *a*

nervo-

nervorum diſciſſione: quum enim ſpirituum continuus influxus a vaſorum continuitate dependeat, ſatis hinc patet, continuitate hac ſublata ceſſare quoque ſpirituum influxum.

III. Ne autem in ingreſſu diſpoſitionis praeſentis affectus lect. benevol. nauſeam excitem, quin potius ſalivam moveam, nolo in Indaganda vocis etymologia ac derivatione diu commorari, praeſertim quum lexicographi hiſce ſuperbiant, hinc magis medice morbum pertractaturus, cauſſarum inquiſitioni animum applicabo, quibus rite perſpectis, curationis punctum pro votoquoque ſuccedet, generaliter autem notaſſe ſufficit, paralyſim, in foro Medico partium nervoſarum reſolutionem indigitare vel Caſtell. renov. cura & ſtudio *Viri nobil. ac experientiſſ. D. Brunonis Phil. ac Med. Doct. ac P.P.* Et quum paralyſin nonnunquam inſequi ſoleat apoplexia, hinc ab *Helmont.* tract. de lith. cap. 9. *pediſſequa* apuplexiae vocatur.

IV. Cauſſarum numerum ſub examen Medicum vocaturus, proximum ac Immediatum quaero in tubulorum nervorum obſtructione, & inde inhibito ſpirituum animalium influxu: obſtruuntur autem nervi varias ob cauſſas; antecedentes ſive occaſionales quas in *res naturales*, & *praeternaturales* dividimus. Inter priores *naturales ſc.* primo collocamus loco *temperamentum* frigidum, & humidum, commodiſſimum ad cumulandos pituitoſos tales humores, qui poſtmodum ad cerebrum delati, ibidemque depoſiti nervorum obſtructionem ac conſequenter ſpirituum denegatum influxum producunt, & quum ſenes ad hoc ut plurimum inclinent temperamentum, aetatem quoque ſenilem huc refero, utpote in qua fermenta viſcerum languida ac torpida evadunt, necamplius adeo exaltata prout in aetate juvenili, ubi ſpiritus ac humores vegeto adhuc incedunt fervore, unde paralyſis magis infenſa eſt ad aetatem ſenilem provectis, quam juvenibus. Spectat huc *anni tempus*, in primis vernale, & autumnale, morbis frigidis inducendis occaſionem ſuppeditans.

V. A parte rerum *non naturalium*, quarum ſex recenſentur, ſanguinem, & humores a ſtatu naturali deflectentes, primo loco ſe offert *Aër* frigidius ac pluvioſus, qui ſanguinem, & ſpiritus reddit craſſiores, torpidiores ac minus vegetos, unde nec fermenta viſcerum ad debitum exaltationis ſtatum evehuntur, nec inſenſibilis tranſpiratio peragitur, hinc recrementitiae partes ſanguini magis immiſtae manent ac faciliorem dein redduntur flaccidiores, quia & frigida & humida nervis inimica ſunt. Proximum ſibi ab aëre locum vendicant *cibus*, & *potus*, a quibus ſanitas corporis noſtri tam in integra conſervanda, quam labefactata reſtauranda maxima ex parte dependet: vitium autem horum committitur, vel in ingeſtorum nimia *quantitate* vel vitioſa *qualitate*. Alimenta in nimia copia ingeſta fermentum ventriculi obruunt, quo minus ſufficiens ſit pro ciborum diſſolutione, ac ventriculus tono ſuo naturali privatur, quo minus facta digeſtione fibrae ejus iterum coëant ac naturalem conſervent calorem. In *qualitate* peccant aſſumta, quae difficilioris ſunt concoctionis, qualia ſunt viſcida, glutinoſa ac omnia flatulenta, quae activitatem fermenti ventriculi obtundunt ac hebetant, quo minus cibus in chylum laudabilem, quinpotius in materiam viſcidam ac tenacem mutetur, & hinc varie in corpore humano ſubſequuntur obſtructiones: *qualis enim cibus talis chylus, & ſanguis, & qualis ſanguis talis eſt conſtitutio totius corporis*. *Potus* faeculentus ac partibus terreſtribus inquinatus parietibus ventriculi adhaerens papillas ejus obſtruit, quo minus fermentum in ventriculi cavitatem exſtillare ac ciborum diſſolutioni inſervire poſſit, unde cruditates tandem oriuntur. In *quantitate* peccat potus, dum fermentum ventriculi nimis diluit ejuſque activitatem adimit, quo ſpectat ſpir. vini nec non generoſioris vini frequens ingurgitatio, utpote vinum praeter tartarum, acidum quoddam in ſinu gerit, quod ſolum nervis exitiale exiſtit, unde tremores manuum pedumque in potatoribus

non

Digitized by Google

non raro deprehenduntur. Maxime etiam ad cacochymicam diſpoſitionem facit *inordinata ciborum ingeſtio*: dum enim cibo priori nondum bene concocto nova ingeritur moles, atque in noctem quoque protrahuntur pocula, chylificatio turbatur; & quia vitium primae concoctionis non corrigitur in ſecunda, multo minus in tertia, chylo crudo atque indigeſto advecto ſanguis redditur cacochymus, & ad obſtructionem pronus. *Somnus, & Vigiliae* alternandi modos rite obſervent, ſicuti enim plurium morborum magnum exiſtunt levamen, ſic contra quoque unum ſi defecerit, vel alterum modum exceſſerit, non parvi eſt aeſtimandum: ſomnus enim immodicus ſpiritus tam animales, quam vitales obtorpeſcere facit, fermentationes reddit languidiores, cerebrum nimium humectat ac nervos reddit flaccidiores, inde humida quoque cerebro male audiuntur, a ſomno praeterea nimio, ac hinc neceſſario intermiſſo motu, debita ingeſtorum ſeparatio impeditur, unde quiſquiliae in primis viis ſtabulantes cacochymiae occaſionem praebent. *Vigiliae* contra immoderatae ſpiritus diſſipant, ac ſic nervorum irradiationi omnem abſcindunt cauſſam.

VI. Quemadmodum autem moderato corporis exercitio circulationem ſanguinis ob ſpirituum tam vitalium, quam animalium elaborationem ac motum debitum ſervamus, ſic motus nimius ac limites excedens, partes ſanguinis balſamicas ac ſpirituoſas abſumit, unde reliquus magis incraſſatur, ac variis proinde in corpore noſtro obſtructionibus fores panduntur. Sin *quieti* nimium indulgeamus, vitamque amemus ſedentariam, tardior ſuccedit ſpirituum animalum motus, ac particularum inſenſibilis denegatur tranſpiratio, nec motus periſtalticus ſufficienter juvatur; hinc chyli a faecibus alvinis ſeparatio ac diſtributio impeditur, excrementitiae partes in primis viis commorantes alvi obſtructionem ac alia inde conſequentia mala producunt.

VII. *Excreta & retenta* quantum ſanitati noſtrae commodi, aut detrimenti inducere poſſint, videndum. Excreta limites ſi excedant, totius corporis partes labefactant, ſpiritus conſumunt, & liquoris tandem vitalis depauperationem inducunt. Sin retineantur ea, quae excerni debebant, peſſimum id quoque eſt, quum & chylus, & ſanguis inde inquinentur, variique humores recrementitii ſcoriaeque ad cerebrum tranſmittantur, in tubulis nervorum ſpiritibus animalibus influxum prohibentes: idem eſto judicium de conſuetae evacuationis compreſſione.

VIII. *Animi pathemata* ſymbolum quoque ſuum conferunt multorum morborum parentes. *Moeror & triſtitia* ſanguinem, & ſpiritus reddunt craſſiores, & ad motum exigendum minus aptos; unde tubuli nervorum collabuntur, & vel nulli vel pauci admittuntur ſpiritus. *Ira* ſanguinem aeſtuare facit, humorum turgeſcentiam ac vaſorum diſtenſionem cauſſatur, unde pori arteriarum magis dilatari, una cum particulis ſubtilioribus, craſſioribus quoque tranſitum concedunt, qui temporis diuturnitate collecti ſtuporem ac denique motus abolitionem introducunt. *Venus* immodica ſpiritus exhaurit ac totum corpus ad maciem diſponit, unde abſumtis particulis balſamicis, craſſioribus ad obſtructiones proclives in ſanguine praedominantur, qua toties utendum, quoties quis ſe ipſo levior eſſe cupit.

XI *Ex numero rerum praeternaturalium*, primo reſpicimus ipſius partis affectae ſtatum, nimirum cerebri vitioſam diſpoſitionem accuſamus, quatenus hoc nimis humidum eſt ex illuvie tum ſeroſa tum pituitoſa, quo referimus morbos praegreſſos, vertiginem, carum, letharg um &c. utpote in quibus affectibus materia morbifica copioſius generatur, & ad majorem ſpirituum influxum cohibendum ac paralyticam tandem obſtructionem producendam via ſternitur. Melancholici facile fieri poſſunt paralytici, [ſanguinem enim habent craſſum ac multis particulis terreſtribus inquinatum, unde ex ſanguine tali craſſo,

non

Digitized by Google

non poſſunt non generari ſpiritus craſſi, minuſque lucidi & ad motum vegeti. Huc quoque ſpectant morbi chronici, ſcorbutus, cachexia, hydrops, quartana.

X. Sequitur *differentia*. Quum enim in apoplexia eadem motus, & ſenſus deprehendatur abolitio, hinc non niſi partium affectarum multitudine apoplexia a paralyſi differt: unde porro frequens paralyſis inſurgit diviſio in *paraplegiam*, ubi omnes ſub capite, *hemiplegiam*, ubi omnes in uno vel altero latere partes reſolvuntur, vel in *particularem*, ubi particulares fiunt obſtructiones nervorum in hac vel illa parte, linguae, brachii, pedum, palpebrarum, cujus memorabilem hiſtoriam refert Timaeus in epiſt. medicin. p. 451. Alia adhuc datur paralyſis ſpecies, quae *pareſis* vocatur, quam tamen proprie ad paralyſin ſpectare negat, & *Sylvius p. 438. §. 38.* Alia inſuper eſt *hyſterica*, alia ſcorbutica, in qua ſeroſa colluvies, ſalinae ac tartareae horiae accuſantur.

XI. *Signa diagnoſtica* paralyſin praecedentia ſunt dolor capitis gravativus ſive cephalaea pituitoſa, vertigo, ciborum inappetentia, partes ad contactum frigidae; praeſentis vero paralyſis indicia ſunt, motus, interdum etiam ſenſus abolitio, partis affectae flacciditas, contabeſcentia, ac caloris imminutio, ob materiam ſcilicet nervorum tubulos obſtruentem, quo minus ſpiritus tam vitales, quam animales in eos ſe libere diffundere poſſint, ſicque parti paralyticae omnis intercipitur, & calor, & nutritio, pulſus eſt debilis (ſpirituum enim arguit abſentiam) vigor ſanguinis eſt dejectus, alvi excrementa interdum involuntarie excernuntur, inprimis ſi ſphincter ani ſit reſolutus. Reliquae particulares paralyſis ſpecies ex actione laeſa deſumuntur.

XII. Tandem & *Prognoſis* exhibenda. Medicus ad paralyticum vocatus affectum hunc pronunciat curatu difficilem, 1. Si ſit inveteratus ac profundiores jam egerit radices; 2. homines aetatis provectioris invadens, ſul vix ullam admittit curam, imo a quibuſdam incurabilis habetur, tum quod haec aetas morbis frigidis dictis prae caeteris ſit ſubjecta, ob deficientem ſcilicet calorem nativum, tum etiam quod ut plurimum medicamentorum uſum ad plenariam reſtitutionem protrahere nolint, ſed omnem curationis ſpem abjiciant, magnus enim hoc in morbo requiritur medicamentorum apparatus; unde 3. redditur curatu difficilis, quia medicamenta ad ipſam partem affectam non tam facile, & non niſi longiori eorum uſu, penetrare poſſunt. 4. Ubi jam pars paralytica contabeſcit, ſi una cum motu etiam pereat ſenſus ac reſpiratio ſit difficilis, male cum aegro agitur. 5. Univerſalis paralyſis, & ubi plures partes ſimul afficiuntur, curatu eſt difficilior quam particularis, utpote quae mitior eſſe videtur. 6. Difficilem quoque reddit curam, ſi apoplexiam inſequatur paralyſis. Ne autem omnem adimamus ſpem, aegrum bene ſperare jubemus, 1. ſi reſpiratio adhuc ſit libera aut ſaltem parum imminuta: 2. attendendum, an totalis ſit ſenſus, & motus abolitio; ſi nimium non omnis perierit ſenſus & motus, aegrum bene ſperare jubemus, indicium enim eſt materiam morbificam non tantam egiſſe radicem, nec adeo profunde nervis eſſe impactam. 3. Quamdiu pars paralytica non contabeſcit, nec omnis deficit calor, bonum praebet ſignum priſtinae recuperandae ſanitatis. 4. Si morbus adhuc recens fuerit, faciliorem ſui admittit curam, quam ſi jam longius duraverit.

XIII. Perſpecta ſic morbi indole, ad ejus curationem me accingo: quum autem partium nervoſarum obſtructio, indeque denegatus ſpirituum influxus accuſetur, hinc videndum, an ad eam tollendam generoſiora quoque remedia hic locum habeant: quaeritur itaque de venae-ſectione, quae an conveniat, merito dubitatur, quum enim praeſentis affectus obſtructio ſit utplurimum a vitioſa ſanguinis qualitate, non vero quantitate ejus profecta, videtur, venae-ſectionem non indicari, quae cacochymiam tollere neſcit: nihilominus ſi paralyſis fuerit a conſuetae ali-

cujus evacuationis ſuppreſſione, aut a caſu ab alto, vel a plaga quadam externa introducta, omnino locum habebit, inprimis ſi habitus corporis ſit plethoricus, nec vires adeo attritae fuerint.

XIV. Purgantia vero majori aegrotantis emolumento in uſum praeſentem vocantur, quo humores in primis viis ſtabulantes (qui movendi cum Hippocr.) moveamus, ſic enim ulterioris obſtructionis praeſcinditur occaſio; quum autem humores ita cruди vix aut nonniſi ſumma cum difficultate eliminari poſſint, hinc incidendi, attenuandi ac praeparandi ſunt, quo eo facilius purgantium fermentationi auſcultent, cui ſcopo obtinendo conveniunt volat. ſal viperar. ſuccini, c. c. cran.hum.nec non fixa, abſinth.aq.Reg.tartar. liq. c.c. ſuccin.omniaque mucum acidum corrigẽtia,tart. vitriolat.& alia.Humores ita praeparati per alvum educendi ſunt, in quem egregie conducit infuſum Timaei; liberatis ſic primis viis ab omni infarctu ad humoris obſtruentis ulteriorem praeparationem ejuſque evacuationem omnis dirigendus erit ſcopus, unde ſequens in anteceſſum praemittendum apozema:

℞. *Rad.poeon.enul.camp.*ãã.unc.i.ſem.*cal.arom.ſarſae par.*ãã.unc.j.*herb.roriſmar.ſalv.major.ſerpill.*ãã.m.ii.*flor.ſtaechad.Arab.anth.lil.convall.*ãã.p.ii. *ſem. carv. aniſ.* ãã.drach.ij.*baccar.laur.junip.*ãã.drach.iij.*cinnam.*drach.v.*caſtor.*ſcrup.j. Inciſa coque in ſ.q.aq.ſont.ad reman.lib.ii.ſem.colat.*add.ſir.de beton.* unc. ij. *aq. epil. Lang. ſalv.compoſ.*ãã.unc.j.*ſpir.lil.convall.*unc.ſem.miſ.ſ.apozema.

Hoc per aliquot temporis ſpatium continuato ad diaphoretica deveniendum, quo humor bene praeparatus per inſenſibilem tranſpirationem foras eliminetur, in quem finem decoctum liquorum commendatur, utpote quod ex rigidioribus conſtat partibus, quae non tam facile ab aliis obvenientibus corporibus flectuntur; et.gr.

℞. *Lign.guajac.*unc.iij.*ſaſſafr.* unc. ſem. *tamar.*drach.vj.*rad.ſarſaepar.*unc.iij. *rad.liquirit.*drach.vj.*ſem.anis.foenic.*ãã.drach.iij. Inciſa infunde per 24. horas, in aq.puriſſ. lib.vj.coque ad tertiae partis conſumtionem, colat.ſum.

Aſſumto ſudoriſero aeger in laconicum deducatur paratum ex decocto herbarum ſpecificat. in quo ferrum vel lateres igniti extinguuntur, quo ſudores eo largius profluant.

XV. Sudoriſera iterum excipiant purgantia, quibus non inconvenienter additur Mercurius dulcificatus, ob vim qua pollet humores attenuandi ac reſolvendi; obſervandum tamen, eum non ita promiſcue omnibus eſſe exhibendum, ubi enim ſalia caput extollũt in corpore,ibi Merc.abire poteſt in praecipitatũ vel ſublimatum vid.*monita Medica* D.D. waldſchmiedt MEDICIN.DOCT.EJUSDEMQUE PROFESS.PRIMAR.PHYSICES ORDINAR. ac INCLYTAE ACADEMIAE p.t. RECTORIS MAGNIFICI. Quod ſi tamen bene perſpectam habeamus corporis naturam, formula talis praeſcribi poteſt:

℞. *Extr.cephal.*gr.xv.*Merc.dulcif.*gr.xij.*extr.trochiſc.alb.*gr.iij.*ol.deſtillat.anis.* gtt.ij.*f.cum eſſ.lign ſaſſafr.pil.no.*xv.ſum.

XVI. *Vomitoria* in peralyſi egregiam navant operam, ſubtrahunt enim fomitem materiae morbificae ac ventriculum ſaburra repletum a ſuo infarctu liberant, ipſamque materiam nervis impactam reſolvunt ac concutiunt, quo poſtmodum eo facilius educi poſſit, meliora edocti exulare jubent ejuſmodi emetica,quae ventriculo poſt ſuam operationem labem quandam inferunt, quale eſt ſal volat. vomit.ſubſtituentes tart.emet.vel ſirup.emet.Ang.Sal.

℞. *Sir.emet.*unc.ſem.det.ad vitrum.

XVII. *Clyſteres* revellentes in affectibus paralyticis in uſum quoque vocandi ſunt.ver.gr.

℞. *Herb.roriſm.beton.ſalv.rut.*ãã.m.j.*flor.lavend.lil.conv.ſtaechad.Arab.* ãã.p.j.

tad.

*rad.ang.*unc.ſem.*fol.ſenn.ſin ſtip.*drach.vj.*ſem.anis.carv.coriandr.* ãã. drach.j. ſem. *ſal.tartari.*drach.j.Inciſa coque cum aq ſimpl.colat. ℞. unc.xij.add.aq.bened.Rul. turbidae unc.i.ſem.miſ.f.enema.

XVIII. Interim utramque facient paginam apud aegrotantem ſpecifica nervos deobſtruentia, & humores volatiliſantia, quae ſpiritibus priſtinum reddunt vigorem ac influxum, qualia ſunt omnia ſpirituoſa aq. ſalv. comp. epil. Lang. Anhalt.ſpir.lil.convall.ceraſ.nigr.eſſ.ambr.roriſmar.caſtor.ſuccin.ſal c. c. viperar. volat.*quo celeberrimum Medicum Francofurtenſem, Dor.Witzelium Principem curaſſe refert* EXCELLENTISS.D.D.DOLAEUS, PATRONUS ac FAUTOR MEUS OMNI VENERATIONIS CULTU PROSEQUENDUS, ſal ſuccini volat. quod in curanda Paralyſi magnae eſſe efficaciae expertus eſt VIR NOBIL. ac EXCELL. D. D. CORSTENIUS MED. D. ac PROF. ORD. CELEBERR. Huc ſpectant omnia cinnabarina, & quae in aliis capitis affectibus commendantur. Externe commendamus ſpirituoſa remedia parti affectae ſeu potius ſpinae dorſi applicanda. Nam emplaſtra, cerata, linimenta oleoſitate ſua poros magis infarciunt, obſtruunt ac inſenſibilem inhibent tranſpirationem: praemitti autem debent frictiones, quo ſpirituoſa eo facilius ac integris viribus penetrare poſſint, qualia ſunt ſpiritus convulſivus D.D.Waldſchmidt, aq. nervina *ejuſdem* epilept. Lang.ſpirit.lumbr. terreſtr formicar.lavend.lil convall.ex.gr.

℞. *Spir.formicar. lumbric. terreſtr.* ãã.drach.ij *ſal.vol.viper.*gr.xv.miſ.inungat. ſpiritus.

Spiritus tartar.compoſ.; ſal.armoniacum, urtic.balſamus nervinus *Schaefferi*, ab EXCELLENTISSIMO D. D. DOLAEO, CONSILIARIO, & ARCHIATRO CASSELLANO CELLEBERRIMO deſcriptus, eſſent. *ejuſdem.* Fomenta, & ſuffimigia magnum parti paralyticae afferunt levamen, utpote quae inſigni vi pollent deobſtruendi ac deoppilandi, in catarrhalibus defluxionibus quoque magnopere laudantur ex thure, maſtiche, gumm.anim.ſuccin.parata: ſub hunc cenſum referuntur quoque balnea tam naturalia quam artificialia ex herbis cephalicis compoſita, vid. *Hoffmanni method.medendi p.*287. Verum quantum haec emolumenti tantum etiam nonnunquam detrimenti tuliſſe, ipſa experientia compertum habemus, id quod etiam de ſudoriferis fortioribus ſtatuendum eſt: quum enim ſanguinem, & humores valde exagitent, ſicque praeſentem obſtructionem vel augeant, vel ad alium morbum viam ſternant. Recte *Williſius cap.de Paralyſi ſcribit, p.*245. *quod balneatio ſanguinem, & humores omnes exagitans, particulas quaſdam morbificas ac heterogeneas magis exaltet, eaſque efferatiores factas e viſceribus in maſſ. ſang. adigat, unde cerebrum & nervoſum genus ſubeuntes, affectionem paralyticam producunt, obſtructiones veteres ſaepe adaugent, & non raro novas producunt.* Unde & balnea exulare tunc jubemus, ubi ſanguis inclinat ad inflammatoriam quandam diſpoſitionem, quae clarius explicata in *lectionibus publicis* VIRI MAGNIFICI D. D. Waldſchmidt.cap de menſib.ſuppreſſ.

XX. Curationis tandem agmen claudit legitima diaeta, quae in ſex rerum non-naturalium vera adminiſtratione conſiſtit: vitetur itaque, quantum poſſibile, aër nebuloſus ac pluvioſus ſpiritibus animalibus valde infeſtus; eligatur ſerenus ac purus, qui ſpiritus alacriores ac nitidiores reddit, eum in finem privatus aër corrigi poteſt ſuffimigiis ex thure, maſtiche, gumm.anim.&c. Victus ſit moderatus, cibi ſint boni ſucci ac facilioris concoctionis, ſalvia, roremarino aliiſque ſimilib.conditi; vitentur omnia flatulenta ac nimis humida, fumo indurata ut piſces, olera, legumina, haleces &c. omnes fructus horrei qui faciliorem putredinem ac fermentationem praeter naturam concipiunt, qualia ſunt, poma, pyra, pruna, mala perſica &c. Potus ſit cereviſia bene cocta, lupulata ac herbis cephalicis medicata; conducit quoque vinum ſalviaticum, anthoſatum, viperinum, cervinum: Hun-

garicum aut recens propter acidum faeculentum male merito ſuo audit, quia nervis eſt inimicum. In Vigiliis & ſomno ſit modus. Vectio in rheda concutiendo partes obſtructas effectum ſpondet non contemnendum, ipſis ſpiritibus priorem curſus formam redditura. In excretis natura ſuoquoque fungatur munere. Animi pathemata, moeror in primis ac triſtitia cane pejus fugienda ſunt, ſi earum moderator, & magiſter eſſe poſſis: qui enim ſe ipſum vincere poteſt, magnos quoque debellabit morbos.

Haec ſunt Lector benevole, quae pro inſtituti ratione, publice proponere auſus ſui, quod ſi non in omnibus ſatisfecero, humanitas tua me excuſatum habebit, prodeſſe volui, ac meliora edoceri non erubeſco! qualiacunque haec itaque ſint, ſerena fronte accipe, mihique favere perge. S.D.G.

DIATRIBA INAUGURALIS
De
PURGANTIUM DE FORO MEDICO PROSCRIPTIONE.

AUCTOR
CHRISTIANUS KURSNERUS, MAR. BURG. HASS.

I. VArios natura provida in machina humana ſibi invenit exitus, quibus ſuperflua, & moleſta foras eliminari poſſent. Unicam autem oſtendit viam, per quam, quodcunque in corpore negociari molitur, tanquam per communem portam, ingredi neceſſe habet. Quandoquidem autem haec via ipſis, & purgantibus calcanda, & prius premenda, ante quam ſuam explicare poſſint energiam, operam me non luſurum ſpero, ſi priuſquam Augiae hoc ſtabulum expurgare coeperim, brevem praemittam deſcriptionem, earum potiſſimum partium, a quibus ſuſcipiuntur; & ubi veluti in campo Martio dimicare incipiunt. Enim vero hoc neglecto, per motus naturales automatum explanantibus, ipſius autem artis mechanicae inſciis, ſimilis videri poſſem. Attamen purgantium proſcenia pleniſſime deſcribere magni operis eſſet negocium, proinde quae ſcopum noſtrum ferire videntur, breviter ſaltem attingam.

II. Et quidem quum prima machinae noſtrae propylaea impune ſubeant purgantia, recto tramite deſcendimus ad ventriculum, promicondum corporis noſtri reliquis partibus omnem erogantem commeatum. Quo ſano ſalvoque, plena omnibuſque numeris abſoluta ſanitas in totum redundat corpus: eo contra deficiente, infinitarum ex ipſo calamitatum per totum corpus diſperguntur ſemina. Huic ergo animum applicet, cui vita longa curae eſt, huic nobili litet viſceri, magno ſalutis ſuae promotori certiſſimoque perniciei auctori. Verum juxta communem calculum contexitur is triplici tunicarum genere, quarum interior tota nervea fibris tenuiſſimis varie & diverſimode intextis, ac vaſis ſanguiferis innumeris praedita eſt. Huic tunicae glandulae cum ſuis vaſculis excretoriis ſuperſtructae ſunt, quae peculiarem conſtituunt tunicam, quam villoſam ſive glanduloſam vocant. Glandulae hae innumerae pro ciborum diſſolutione menſtruum aliquod ſalinum ſuggerunt. Neque rationi diſſentaneum videtur per glandularum interſtitia, poros foras intus ſpectantes humores quoſdam immediate cruori infundi, ante-

Digitized by Google

antequam per viam regiam ſive publicam eo appellunt. Caeterum fibrae tunicae iſtius nerveae ſunt prima offendicula, quae prout ab aſſumtis vel contentis afficiuntur, tales inde oriuntur ſenſationes, & affectiones.

III. Tunica altera eſt carnoſa, ſive fibris carneis conflatur: harum duo genera notamus: quaedam enim fibrae juxta longitudinis ſeriem protractae ſunt, ab uno orificio ad aliud excurrunt, & ita alterum fibrarum genus immediate ſubſtratum in rectos angulos ſecant; hae enim fibrae tranſverſim ad latera excurrunt, atque tot circulos conſtituunt ſtomachum cingentes. Hae fibrae dum contrahuntur, anguſtant & conſtringunt ventriculum, proinde contenta ſuperius lata per hoc aut illud orificium eliminari poſſunt: quod ſi jam fibrae longitudinales in contractionem adiguntur, ventriculus juxta omnes dimenſiones contrahitur; atque ita contenta vi extruduntur, vel per vomitum, vel in inteſtina effunduntur, prout vellicatio fuerit fortis, ac fibrae in pyloro vel orificio ſiniſtro colligantur. Tunicam tertiam, quum non niſi commune tegumentum conſtituat, ſtudio ſilentio premimus.

IV. Progredimur nunc ad inteſtina ventriculo continua, quae iiſdem componuntur tunicis, quibus ventriculus. Intima innumeris quoque ſcatet glandulis: e glandulis iſtis pro chyli & faecum dilutione egreditur lympha, imprimis autem in purgationis actu humorum ſentina per illas praecipitatur. Per tunicam carnoſam perficitur motus inteſtinorum, ſcilicet dum fibrae tranſverſales, ſive anulares contrahuntur, inteſtinorum concameratio coarctatur, ſicque fibris longitudinalibus abbreviatis, inteſtinorum cavitas in minus cogitur ſpatium. Verum quia contractiones tantae non ſunt, ut fibrae ab una extremitate in alteram colligi poſſint, fit talis modus ſucceſſivus, periſtalticus dictus, quo mediante contenta ſenſim propelluntur, uſque dum faeces e territorio corporis proſcribantur. Chylus vero a bile & ſucco pancreatico probe dilutus & fluidus factus, ſingulisque fibrarum contractionibus ad inteſtinorum latera propius adactus, rictui vaſorum lacteorum abſorbendus ſiſtitur. Quod ſi vero ab irritamentis tunica inteſtinorum nervea percellitur, protinus in auxilium vocatis carneis mediae tunicae fibris in ſpaſmos frequentiores conſurgit, motum periſtalticum accelerans, ipſasque contractiones excretorias intendens.

V. Reſtat, ut commeatus vias ulterius proſequamur. Chylus cum purgantibus vaſa lactea ingreſſus in cyſternam chyliferam effunditur, ubi adjuvante diaphragmatis motum per ductum thoracicum propulſus ad mare ſanguinis rubrum in venam ſubclaviam derivatur, inde in magnum cordis oceanum infunditur, ibique cruori ſe conjungens, per ramum aſcendentem & deſcendentem per totum corpus ad omnes partes indifferenter diſtribuitur, praeterquamquod partes craſſiores magis deorſum, ſubtiles vero magis ſurſum ferantur. Ex quo ſole meridiano clarius conſtat, nulla medicamenta ſive purgantia ad certum aliquod viſcus, ver. gr. caput, hepar, lienem, uterum deferri, ſed aequaliter ſanguini commiſceri, & cum eo promiſcue ad quaſvis partes vehi.

VI. Adumbrata in hunc modum purgantium palaeſtra, nunc penetralia eorum ingrediemur, partes quibus conſtantur, perluſtrantes. Omnis autem purgantium vis & virtus pendet a ſale quodam volatili, acri oleoſo, ſive particulis acribus, vellicantibus, & maſſam ſanguineam colliquantibus. Id confirmatur eo, quod vel naribus ſternutamenta, vel oculis inflata lachrymas excutiant; ac quod venis injecta vehementius operentur. Praeprimis vero hoc ſal acre in vegetabilibus latet ſub tegmine reſinae, unde quod drachma una jalapae efficit, id pauca reſinae grana praeſtant. Reſina ergo haec proximum purgationis ſubjectum eſt, paratur menſtruo ſulphureo, & mediante praecipitatione ipſis oculis uſurpanda ſiſtitur. Reſina haec ſale volat. acri, oleoſo ſingulariter concreta eſt; nam quod ſub

forma

forma ſolida reſinam repraeſentat, hoc igne fuſum oleum exhibet. Hujus rei fidem facit ſpiritus vitrioli oleo aniſi affuſus, illud in perfectam reſinam commutans: & praeterea eſſentiae ex lignis medicamentoſis ſpiritu vini extractae: quae facili negocio in reſinam vel praecipitationem, vel per ſpiritus vini evaporationem mutari poſſunt, ligna vero nullum poſtmodum more ſolito deſtillata ſuggerunt oleum. Olea vero deſtillata aliud nihil ſunt, quam ſalia volatilia in proprio phlegmate ſoluta, ſeu ab occulto acido concentrata, unde haec olea brevi facta digeſtione cum alkalibus fixis in ſal volatile abeunt, quia obſorbto acido ſal volatile vinculis ſolvitur, & ſui juris fit. Deinde videmus, vegetabilia aromatico ſapore praedita ſimplici per veſicam deſtillatione oleum ſuppeditare, aſt fermentata ſpiritum exhalare, putrefacta autem ſal volatile urinoſum efflare, ſimillimum illi ex animalibus deſtillari ſolito. Quia acidum in iſta fermentatione & putrefactione, dum valde meteoriſatur, effoeminatur, & magna parte in auras fatiſcit: interim ſalia volatiſia vegetabile praecipue conſtituentia ſuo arbitrio relinquuntur. Haec ſatis indicant, reſinas & olea deſtillata non niſi ratione formae externae diſcrepare, ſed utraque eſſe ſalia volatilia oleoſa ab occulto acido concentrata. Conſtat ergo reſina acri acido, & acri urinoſo internexo oleoſo amplexu, ita tamen, ut oleoſum & acidum ſalis volatilis mancipia ſint.

VII. In purgantibus mucilaginoſis latet hic nucleus ſub cortice, & menſtruo aquoſo, ſale fixo armato extrahi debet: hoc enim non tantum texturam reſinae, ſive ſubſtantiam oleoſam intrat, ſed & reſolvit, & intima ſulphuris clauſtra reſerat: hac quoque ratione purgantia haec parum cicurantur. In metallis ſal illud acre deliteſcit in ſulphure, non quidem qua tali, ſed quatenus ſalis volatilis beneficio elatum, & cum eo conjunctum eſt. Et licet eorum acrimonia linguae ſenſum ſubterfugiat, ventriculum tamen ſufficienter vellicare, & ſanguinem colliquare poteſt.

VIII. Omnium itaque purgantium vis in ſale acri conſiſtere ſtatuimus. Nam videmus, nihil magis eorum texturam infeſtare, quam acida, a quibus, brevi inita fermentatione, caſtrantur, vis ipſorum perit, & capita mortua evadunt. Hujus rei teſtes ſunt quartanarii, melancholici, hypochondriaci, &c. qui ad unum omnes difficilioris ſunt purgationis ob acidum in eorum ventriculo ſtabulans, omnes purgantis conatus enervans. Non igitur moror difficultates illas, quibus acidis interdum genium purgantium acrius reddi poſſe volunt, quippe momentaneus eſt talis vigor, tamdiu durans, quamdiu acidum, & alkali inter ſe litigant; quale ſimile quid videmus in praeparatione ſeminis ſinapi cum aceto, ubi quidem acerrimus inſurgit ſapor, verum brevi peracta nimirum reciproca actione acidi & acris exſpirans. Neque ipſa aciditas in quibuſdam purgantibus reperibilis debellabit noſtrum aſſertum, quippe ſciendum, eam in ſinu ſemper acrimoniam fovere, nam ea evaneſcente, ipſa illa purgantia enervantur, & corpora fatua fiunt, etſi aciditas ipſis ſuperſtes maneat.

IX. Quandoquidem igitur de purgantium enucleatione ſat actum eſſe videatur, ordo nunc poſtulat, ut in eorum operandi modum inquiramus, ac explicemus, quomodo penſa ſua in corpore exequantur. Id autem praeſtant duplici modo, irritando fibras nerveas inteſtinorum, & colliquando maſſam ſanguineam. Hiſce lumen foenerabunt ſequentia. Purgantia ventriculo concredita, ſi non liquida fuerint ab humoribus in ventriculo contentis diſſolvuntur, quae diſſoluta, & a calore animata, inſinuant ſe in glandularum poros; quarum ſuccum non tantum venenant, ſed & ipſas tam diu torquent, donec omnem eructet collectum humorem, idque eo magis, quo magis fibrae carneae in contractiones adiguntur, in quibus mox impetum faciunt, iiſque tam tenaciter adhaerent irritando, vellicando, ut fibrae carneae juxta omnes dimenſiones contrahantur, & contenta evome-

re

re ventriculus cogatur. Quae ad intestina deventa eodem modo genium ſuum exercent, glandulas emulgendo, ac fibras ſtimulando, ut inde excitetur tale diluvium per inteſtina depluens.

X. Interea autem dum purgantia in primis viis ita occupata ſunt, partes quaedam excurrunt, & non tantum per vaſorum poros foras intus ſpectantes cruori infunduntur, ſed & per regiam viam iter facientes in ſanguinem inducuntur, cui commiſta, aperto Marte ſtatim dimicare incipiunt, texturam ejus dilaniando, eum fermentando, liquando, fundendo, ſegregando, praecipitando, inſpiſſando, evacuando. Neque difficile erit haec omnia per manifeſtas cauſſas, ac mechanicam partium ſtructuram explicare, quippe purgantium partes acres & ſcindentes dividunt ſanguinis partes, & in minores vertunt, adeoque majori motu iis particulis inducto, quae antea plus quietis obtinebant, non poteſt non in ſanguine talis deſtructio, ejuſque craſis perverſio ſubſequi.

XI Verum quum nihil ſeipſum movere poſſit, quo ergo inſtinctu purgantium partes ita impingunt? Sciendum ſingula corpora diverſis componi partibus, adeoque diverſa inter ſe relinquere interſtitia certo aetheris genere replenda & permeanda. Aſt quum pori ſanguinis admodum abludant a poris purgantium, hinc ſine magna lucta, pari ratione, ut oleum tartari, & ſpiritus vitrioli, confundi nequeunt. Effectum itaque adſcribimus materiae ſubtili, quae confuſis poris priſtino more perfluere nequit, aſt moliendo liberum acceſſum hanc turbationem concitat.

XII. Quidquid autem per purgantia vacuatur, potiſſimum per ſeceſſum egeritur. Eninvero omnia corpora eo feruntur, ubi nullam reperiunt reſiſtentiam. Sanguis itaque colliquatus, & per vaſa raptus, vaſa inteſtinalia alluens, per hiantia glandularum ora potius proruit. Deinde ſanguinis, & ſpirituum impetus quoque ad inteſtina potiſſimum defertur, idque ob vellicationem a purgante tanquam admoto veſicatorio excitatam. Enimvero quod veſicatorium externe in cute, hoc purgantia interne in inteſtina efficiunt. Haec inſuper irritatio, ab humoribus a glandulis ploratis, quia particulis elaſticis, & irritativis probe ſaturati ſunt, non parum promovetur.

XIII. Hoc autem rebellium a purgante in corpore concitatum tamdiu perdurat, donec omnis tinctura purgans e fibris excuſſa ſit, & ſanguis tales acquiſiverit poros, quos prior aether conſtanter & impedite perfluere poſſit, unde fit, ut cataractae hae ſiſtantur, & cuncta tranquilla fruantur aura.

XIV. Ex data hac purgantium operatione ſatis patere reor, purgantia neque electione, neque attractione, neque ſimilitudine ſubſtantiae, aut neſcio qua facultate ſpecifica operari. Sed ſolum modo irritando & colliquando, idque promiſcue tum in ſanis, tum aegris, utile cum inutili evacuando: ex quo ſponte cadit illa diviſio purgantium in cholagoga, phlegmagoga, melanagoga, & hydragoga. Porro, quomodo purgantia humorem quendam e corpore extrahent, quum nullo modo ſanguis ex humoribus componatur, tantum abeſt, ut formaliter praeexiſtant? Unde & illi contra torrentem niti videntur, qui neſcio, per quem certum aetherem, quem purgantia ſanguini infundere debetur, & cum hoc potius humore fermentare, quam alio, humores excerni contendunt. Eſto, humores hos in ſanguine praeexiſtere, non tamen interſtincti, ſive ſine arbitris liberi ſunt, ſed firmo nexu conjuncti, & cum ſanguine uniti, adeo ut ſi ſeorſim afficiantur impoſſibile ſit, quin iniſimul communi clade tota prematur maſſa. Accedit & hoc, quod liquores compoſiti facilius, quam ſimplices turbari poſſint.

XV. Verum e longinquo audio ſtrepitum, qui antequam alia in digitos mittamus, prius diſcutiendus eſt. Oggerunt enim: nonne rhabarbarum bilem, jalapa ſerum &c. expurgat? id enim in quovis purgantis actu quotidie tam palam eſt, ut,

Digitized by Google

ut, qui illud negari velit, manifeſtiſſime inſcitiam ſuam prodat. Verum refundimus illis, nos quidem ambabus largiri manibus, purgantia inter ſe differre ratione vehementiae & venenoſitatis, adeoque & ſanguinem plus minus colliquare & putreſacere, ſordes autem a purgante excretas ſub tali facie in corpore praeextitiſſe, conſtanter negamus. In quo enim diverſorio corporis divertiſſent? Neque enim venae, neque arteriae, etſi ſanguine depletae: non thorax, quamvis viſceribus privus: non abdomen, licet exenteratum, capacia & ſatis ad hanc improbam corruptelarum ſentinam comprehendendam ſufficientia ſunt. Dicimus autem, purgans ſanguinem, chylum aliosque corporis ſuccos reſolvendo & putreſaciendo has execrabiles ſordes, quandoquidem horribiliter & deterrime foetent, effeciſſe. Sed de his fuſius forte agendi in ſeq. dabitur occaſio. Quando ergo dicitur rhabarbarum bilem, jalappa ſerum, helleborus niger melancholiam &c. expurgaſſe, id minime pharmaco, quatenus ſpecifica vi illud extraxerit, ſed acrimoniae & ſuae actioni colliqueſactivae in acceptis ferendum eſt. Equidem haud quisquam inficiabitur, ſanguinem a purgantibus fortioribus aliter fermentari & immutari, quam a mitioribus, unde fit, ut partibus aliter ſegregatis, aliter combinatis & locatis, talis textura exurgat, a qua radii reflexi talem menti noſtrae ideam coloris inferant. Etenim color iſte non in corpore, ſive humore illo, ſed tantummodo in cerebro tuo exiſtit. Dein ipſa purgantia ſubinde tingunt excrementa, enim vero ſi urinam ſpoliant ſuo colore, aliumque ipſi induunt, quidni magis excrementa tingent, quum in illorum territorio limitentur, ac ſubſtantia eorum terreſtris cum faecidus miſceatur; nunne enim videmus, martialia quibus vis purgantibus aſſociata, omnia atro colore infecta repraeſentare?

XVI. His abſolutis, reſtat nunc, ut ulterius progrediamur, & purgantium uſum ſub examen vocemus. Siquidem haud me ſugit, apud Medicorum plurimos ſanctum eorum eſſe uſum, ut ſine iis aggredi morbum neſas ducant: imo iis neglectis reliqua omnia ſuperingeſta profanari ſibi perſuaſum habeant. Quid itaque in morbis curandis valeant, quidve ferre recuſent, hic ſub incudem vocemus. Quod autem ut eo felicius a nobis peragatur, pauca quaedam de ipſis morbis prius verba faciemus, eosque in certas claſſes diſpeſcemus, ut ita eorum affectus eo melius in lucem protrahantur.

XVII. Quicunque univerſum morborum gregem, quibuſcum miſeris mortalibus quotidie colluctandũ ad aequum judicii tribunal vocarit, nullos diſſentientes habebit, ſi ad duas ſtationes, quarum una in ſe contineat miſtionem particularum ſang. laeſam, altera vero in ſe complectatur viſciditatem & craſſitiem ſanguinis, referri ſtatuerit. Haec diviſio adeo foecunda erit, ut nullus morbus inveniri queat, qui non uni harum adſcribi poſſit. Ne tamen obſcuris terminis ludamus, prius expediemus, quid per miſtionem laeſam, quidque per craſſitiem ſanguinis intellectum volumus.

XVIII. Nontandum itaque eſt ſanguinem innumeris componi particulis & magnitudine & figura differentibus: & has omnes ad naturalem ejus craſin & conſtitutionem ſervandam neceſſario requiri. Enim vero ſi tantum ſubtilioribus conſtaret partibus, hae facile ſanguinem deſtituerent, tenuesque abirent in auras: ſic ſi craſſioribus tantum & tardis componeretur, hae in ſuo progreſſu paſſim gradum ſiſterent, variasque gignerent obſtructiones. Temperatur ergo ſanguis diverſis particulis, ut aliae aliis compedes injiciant, alias autem in motum concitent. Et ſic de reliquis omnibus particulis, quibus congeritur ſanguis, ſentiendum eſt.

XIX. Hae autem exiguae innumerae ſanguinis partes figura & magnitudine differentes, quum nunquam tam accurate necti & continuari queant, varia inter ſe relinquunt interſtitia, non quidem vacua, quod contradictionem involveret,

ſed

Digitized by Google

ſed materia ſubtiliſſima referta, cujus motum ſequuntur. Atque ita materia haec infinitae magnitudinis, & motus, diverſis iſtis interſtitiis ſe accommodans, & rectilineum motum per illa affectans, efficit ut ſingulae particulae ſeparentur, & agitentur; hoc eſt, ut ſanguis in fluiditatis ſtatu conſervetur; eo ipſo quoque aether hic efficit, ut ſingulae partes convenientiſſime inter ſe invicem commiſceantur, certumque in ordinem redigantur. Quod ſi ſanguinis particulae talem inter ſe ſervent ordinem, taliaque conſtruant intervalla, quae non niſi aether a primis principiis perfluere conſuetus occupet, ſanguis rite miſtus & temperatus erit: ſin vero ordo hic particularum invertatur, intervalla alia a peregrino & exotico aethere formentur, ſanguis in ſua miſtione laeſus erit. In hac laeſa ſanguinis miſtione omnium febrium ratio formalis & eſſentia conſiſtit.

XX. Haec ſanguinis miſtio turbata ab obſtructione quadam ſemper fovetur, ita ut illa obſtructio vel praecedat, vel ſicut fidelis pediſſequa preſſo pede inſequatur. Enim vero impoſſibile eſt, ut ſanguis in ſua miſtione turbetur, quin in ſuo circulo impediatur & obſtruatur. Plerumque autem haec obſtructio eſt inflammatoria, vel gradu tantum ab ea differens. Oritur autem inde haec obſtructio inflammatoria, dum nempe pori ita obſtruuntur, ut interſtitia quaedam tantummodo relinquantur ſoli materiae ſubtiliſſimae pervia, quae fulminis inſtar ea percurrens, non tantum partes quaſdam ſecum abripit, & inflammat, ſed & ſanguinis motui in totum contrariatur, ejuſq; decentem particularum ordinem interturbat. In febribus autem hanc obſtructionem inflammatoriam ſemper ſubeſſe, fidem nobis cōciliat eryſipelas. Nonne enim eryſipelas invadit inſtar peſtis, & eadem in ſcenam producit ſymptomata, quae paſſim in febribus malignis obſervantur? Percipitur enim caloris & frigoris, ſeu potius horroris alternatio, adeſt laſſitudo, corpus calore acri exuritur, viget ſitis, tandem accedit abſeſſus, gangraena, & ſphacelus: haec omnia in quibuſvis febribus plus minus malignis obvia ſunt. Hinc neq; quoad curam niſi ratione malignitatis differunt, ſed eadem medicamenta, quae in eryſipelate, etiam in febribus, opem ferunt. Adeoque eryſipelas a febribus malignis in eo tantum differt, quod in illa inflammatio ſit externa, in his autem profundius lateat, & a parte quadam interna abſcondatur. Stante hac noſtra hypotheſi, non difficile nobis erit rationem reddere, quare febres exacerbationes patiantur, Quia pus in aeſtuante illa minera collectum, ſive particulae illae inflammatae, quum admodum a poris ſanguinis abludant, non poſſunt non eo tempore, quo abripiuntur, & cum ſanguine in corde commiſcentur, ejus miſtionem magis turbare, febremque exaſperare. Ex dictis quoque fluit, quare haec febris lenta magis ſit, vel acuta.

XXI. Adeſte nunc vos Clinici, qui nil niſi purgantia apud aegros veſtros crepatis. Conferte haec, quae de ſanguinis laeſa miſtione diximus, cum veſtris purgantibus; deprehendetis, quam iniquiſſime, ac injuſtiſſime veſtros patientes torqueatis, ſaepius juguletis. Oſtendite mihi, quaeſo, hanc laeſe miſtionis ſanguinis reſtituendi dotem in purgantibus? Enim vero quid in hiſce morbis aliud tentandum, quam ut obſtructio illa inflammatoria reſeretur, & peregrinus aether e ſanguine expellatur, ut ita miſtio ejus laeſa reſtituatur? Aſt veſtrum pharmacum inflammationes accerſit, peregrinum aetherem ſanguini inſert, ejus miſtionem magis turbat: imo omne purgans, dum operatur, actum febrilem excitat. Nihil hic in his morbis a circumpheria ad centrum movendum eſt, purgantia autem toto die contrarium moliuntur. Vos itaque ſulphur, & picem affunditis camino, & oleo ignem extinguere ſatagitis. Vos febres duplicatis, earumque paroxyſmos aſperatis. Haec adeo ſua radiant luce; ut ulteriori demonſtratione indigere non videantur. Hinc potius vereor, ne, ſi plura addere vellem, rem obſcurarem, quum ſciam, neminem mihi hic tam facile adver-

ſari, niſi qui ſolo contradicendi ſtudio delectetur.

XXII. Conferimus nunc ad alterum morborum fontem, cum pari jure examinaturi. De illis autem omnibus morbis notamus, quod oriantur ex viſciditate & craſſitie ſanguinis, & inde nata obſtructione, & quod primos natales ſuos hauriant ex primis viis. Enim vero quum ex vitioſa chylificatione, cibi non in laudabilem chylum, ſed in paſtam crudam, viſcidam, acidam, auſterum fatiſcant, etiam ipſe ſanguis cui commiſcetur hic chylus crudus, ſimili labe inquinatur, qui quum amplius circulum ſuum abſolvere neſciat, varias in tubulos partium ſolidarum, ipſaque vaſa capillaria quiſquilias eructat, innumeraſque parit obſtructiones, totidemque proinde morbos ſaltem ratione partis obſtructae diverſa nomina obtinentes.

XXIII. Neque exiſtimo, illam in obſtructionem vix aliunde, niſi ex primis viis proficiſci poſſe. Certum quidem eſt, aërem frigidum partes externas, puta oculos, nares, fauces, &c. ſubito infeſtare, quomodo autem internas obſtruere debeat, in aprico non eſt. Et quis inficiabitur, nidum horum morborum in primis viis conditum eſſe? nonne hoc luce meridiana clarius patet ex abſorbentibus, & martialibus, quae in his morbis omne ferunt punctum, neque tamen primarum viarum limites tranſcendunt, ſed quicquid virium poſſident, in iis omne deponunt? Quis enim credet, haec abſurbentia, terreſtri ſua ſubſtantia ad hepar obſtructum deferri, ejuſque obſtructiones reſerare? Ego potius magis obſtruere, dicere auſim. Nonne enim videmus, ſi ea prodiga manu diſpenſemus, non tantum obſtructiones augeri, ſed & nova mala in ſcenam produci: imo nulli fere abſorbenti, ni gravioris intempeſtatis anſam praebere velis, in corpore inducias concedendas eſſe, ſed ut brevi manu educatur, neceſſe eſſe. Efficacia itaque horum medicamentorum tantummodo primis viis terminatur, & nihilominus illa flagrantiſſime vi ſua irradiativa toti machinae ex voto opitulantur. Quia abſorbent infenſiſſimum acidum, hinc chylum dulcem, fluidumque reddunt, qui ſanguini advectus ipſum meliorem procreat, ac priſtino reſtituit vigori, qui quum majori vi elaſtica incedat, clauſtra diſſolvit? infauſtaque repagula perrumpit. Ex dictis quoque haud obſcure colligi poterit, qualis curandi methodus in his morbis inſtituenda, & de quibus remediis nobis proſpicere maximopere debemus. Videlicet poſtulat ratio, ut talia adhibeamus remedia, quae cauſſam reſpiciant. Ita enim non deſtituet ſpem felix exitus, ſed ſicuti diffiſſa radice, tota arbor, quae ſe longe lateque extenderat, marceſcet. Quid autem in hiſce morbis praecipue agendum, brevi penicillo jam adumbrabimus.

XXIV. Quum omnes iſtos morbos ab obſtructione deduxerimus, haec igitur ipſa quoque cauſſam immediatam conſtituet: proinde primaria indicatio in eo poſita eſſet, ut illa reſeretur, quo facto, curatus eſſet morbus. Verum quia aliae ſtatim mali moris particulae a tergo ex laeſa chylificatione ſequerentur, laterem lavaremus, niſi & illi proſpiceremus, & frontem hunc coagula ſuppeditantem obſtrueremus; ita enim colluſo fundamento totum aedificium, quod illi ſuperſtructum erat, ſponte corruet. Itaque duas indicationes primarias ponimus, nimirum ut obſtructio illa tanquam cauſſa immediata reſeretur, & acidum auſterum chylificationem inquinans emendetur. Neque vero edicere erubeſco totum fundamentum hoc in paſſu poſitum eſſe in primarum culinarum proſpectione, ita ut qui eas ſuſque deque habet, peſſime curet. Fluit enim inde quaſi pleno alveo: qualis chylus, talis ſanguis, & qualis ſanguis, talis viſcerum diſpoſitio & ſanitas. Sed revocemus jam purgantia, plurimorum aſyla, qui cauſſam morbificam ignorantes: purgans quoddam praeſcribunt, quo inſcitiam ſuam tegunt, abſconduntque, uſque dum cauſſam morbi melius addidicerint, & quaeramus, an theſaurus hic aperiendi, & chylificationem promovendi in iis ſit repertibilis? Aſt quocumque te vertas, & pur-

gantia

Digitized by Google

gantia examines, ſemper contrarium deprehendes. Primo enim in tota purgantium familia nullum eſt, quod acidum expurgare valeat, ſed ab acidis inermia fiunt, & virium ſuarum irreparabilem jacturam faciunt, de quo ſuperius diximus. Suffragantur enim nobis unanimiter melancholici, & in quorum ventriculo apertum acidum, vel auſterum ſtabulatur, etiam improbos purgantis impetus eludentes. Imo in ipſa hypercatharſi recurrimus ad acida, eamque acidis compeſcimus. Neque itaque rationi tantummodo conſentaneum eſt, purgantia potius fermentum ventriculi deſtruere, quam erigere, quatenus acidum purgans decollans ipſum ſtupidum fit, quod poſtmodum chylificationi peragendae minime idoneum exiſtit, hinc quoque neque ipſa alvus muneri ſuo, uti par eſt, obeundo obediens eſt. Sed & ipſa loquitur experientia, purgantis clientem, omnem penitus perdere appetitum, imo omnia aſſumta putreſcere & corrumpi. Purgantia ergo nihil promovent, ſed ſaltem commovent, onde fit, ut acido ad inteſtinorum latera & parietes magis impulſo, dira tormina, cruciatus immanes, anxietates, cholera, hypercatharſis, imo convulſiones ipſae excitentur, vel ſi aegrum ipſum non interimunt, ventriculo tamen & inteſtinis indebilem ſaepius & funeſtam inurant maculam. Secundo belluae haec ferociam ſuam non tam in primis viis exerit, ſed potiſſimum tyrannidem ſuam exercet in ipſo ſanguine, & ſi forte in penu ejus partes quaedam activae adhuc ſuperfuerunt, quae appetitum ſuſcitare potuiſſent, has penitus deturbant & dejiciunt: imo quum humidum abſumant, quo ſalia, diluebantur, ac nonnihil demulcebantur, ipſa haec potius ſalia, quum ita vehiculo ſuo defraudentur, acriora, magiſque corroſiva reddit. Verum quid inconcinnius eſt, & inconſideratius, quid inſultum magis & rancidum eſt, quam exhibere pharmacum, quod ſanguinem expurgat, ejuſque compagem deſtruit, quum tamen radix non ibi, ſed in primis viis tumulata jaceat? Hinc itaque purgantia cauſſam morbi minime attingunt, ſed crabrones tantummodo irritant. Et haec quoque eſt ratio, quare licet mille quartanariis, hypochondriacis, hydropicis, ſcabioſis, &c. propines purgantia, morbus non tantum ſub antiqua contumacia perſeveret, ſed & deterior inde evadat. Quae ut clarius appareant, exemplo nobis eſto ictericus quidam. Enim vero is juxta mentem tuam, quia bilis exorbitat, totus quantus eſt, purgandus eſt. Quid hic futurum judicas? obedietne bilis admonenti pharmaco; & ea extracta, exſtirpatuſne erit morbus? levabiturne ex legitima tua purgatione, qui inſigniter levari inde deberet? minime! ſed perſeverante ſymptomatum ſaevitia, atrocius jam quaſſabitur aeger. Qui enim obambulabat, & ſat alacer erat jam plane lecto affigitur. Appetitus qui antea vigebat, jam penitus eſt proſtratus, vires enervatae, ſitis clamoſa urget, tremores, & anxietates totum occupant corpus. Verum ſi analepticis i. e. acidum corrigentibus, & maſſae ſanguineae viſciditatem incidentibus curandi tuam methodum auſpicatus fuiſſes, profecto aegrum non in deterius conjeciſſes, ſed argumentum de felici obtenta victoria triumphandi dediſſes. Nam falſiſſimum eſt, bilem icteri cauſſam eſſe, ſi enim bilis, qua bilis ſanguini icterici ineſſet, certe ſanguis & urina prae ſe ferrent ſaporem amarum, quod tamen non eſt: imo ſi bile inundaret icterici ſanguis, tunc ſalia quoque volatilia, utpote ex quibus maximam partem bilis conſtat, in ſanguine abundarent, quum tamen contrarium, eorum nempe defectus reperiatur, & volatilibus ſuccurrendum ſit.

XXV. Sed necdum mihi, priuſquam difficultates hic occurrentes diſcuſſero, de purgantium exploſione triumphare dabitur. Non enim una, ſed multae videntur noſtrae obſtare aſſertioni. Prima, quae non levis momenti videtur, experientia eſt. Nonne haec luculentiſſime docet myriades hydropicorum, ſolis obſtetricantibus purgantibus ex aquis, quibus exundabant, emerſiſſe? Imo Empyricos nullis aliis adhibitis remediis, ſolis catharcticis, hydropis tumorem abigire? Ve-

ſum temperare mihi non poſſum, quin hic cum Celſo exclamem: quos non ſanavit ratio, ſaepe ſanavit temeritas. Omnes illi, qui purgante curati ſunt, deſperate auxilium acceperunt, quia nullum hic indicatur purgans. Enim vero aquae non conſtituunt cauſſam hydropis, ſed ſunt productum aliquod morboſum, ſive effectus obſtructionis; dum enim lympha craſſa & viſcida in vaſis ſtagnat, & a tergo ſemper agglomeratur, neceſſario vaſa diſtenduntur, ac tandem rumpuntur, ut ita fiat aquae effluxus in abdominis cavitatem. Purgantia autem exhibentur, ut ſerum effluxum e corpore educant, ſicque non reſpiciunt cauſſam, ſed ſymptomati tantummodo temerarie medentur. Quum certum ſit, quod tale evacuans ſemper periculi pleniſſimum ſit, & quod non ſemper expectationi ſatisfaciat, ita ut, dum quantitatem imminuere debeat, eam augeat, & ſaepius necem, quam remedium afferat. Equidem in anaſarca quandoque audaces fortuna juvat, ſitque, ut exhibito cathartico hic morbus curetur, unde Empyrici habent, de quo ſe jactare poſſunt, & ſi forte ipſis evenerit per ſua elateria tumorem abigere, ſatis eſt, de quo ſe & artem ſuam ſemper vendident, quum tamen eodem pharmaco tot coemiteria aſcitidibus ſaturarint. Sed quicquid tandem horum ſit, quemadmodum non creditur, podagram, ſi pes, in quo dolores ſaeviebant, abſciſſus ſit, eſſe curatam: ita nec is, cui aqoae ablatae ſunt, etſi malum inducias faciat, per tempuſque ſileat, quum productum tantummodo ſit ablatum, quia remanet fomes, obſtructio & vaſorum dilaceratio, cenſetur ſanatus.

XXVI. Inſtant: nonne quantitas indicat ſui evacuationem, adeoque aquae in hydrope recte evacuantur? Verum regero ipſis: quamdiu lympha haec in vaſis continetur, tamdiu nunquam indicare ſui evacuationem, ſed correctionem. Correcti autem humores, nunquam evacuandi ſunt. Hinc certum eſt, quo lenius & mitius hydropicos, cachecticos, omneſve illos morbos tractes, & a purgantibus abſtineas, eo diutius vitam eorum conſervari poſſe. Loquitur enim proh dolor! quotidiana experientia, tales aegros ſana Medicorum conſilia deſerentes, ſeque Empyricorum impoſturis committentes, brevi fatum ſibi accelerare, & delirae mentis praecipitantiam certa morte luere. Quum vero humores extravaſati ſint, & vel in cavitate quadam fluctuent, nego, evacuationem per purgans indicare, praeter quam enim quod valde infidum ſit, nullum datur, quod citra lanienam ſanguinis, ejuſque deſtructionem hunc locum petat, humoreſque in eo contentos extrahat.

XXVII. His ſuperatis adhuc graviores, & majoris momenti ſuccedunt difficultates. Nimirum nobis objicere volunt, in ſuperioribus dictum eſſe, morbos oriri ex craſſitie ſanguinis, & inde nata obſtructione. Jam autem purgantia ſanguinem liquare, ſicque illum attenuare, & obſtructiones reſerare, adeoque non tantum contra hos morbos flagella ſuppeditare, ſed & maxime a morbis praeſervare, ne forte obſtructio quaedam fiat. Verum enim vero ut hiſce difficultatibus fiat ſatis, dicimus, (1.) ſi eum in finem exhibeantur, ut ſangninem attenuent, non ad purgantium, ſed ad aperientium claſſem eſſe referenda. Verum (2.) omnia purgantia naturae, & ſanguini noſtro ſunt inimica & venena. Hinc tantum abeſt, ut ſanguinem diluant, ut potius viſcera magis infarciant, & obſtructiones reddant deteriores. Praecipitant enim ſanguinem & ſerum ſubducunt, ſicque ſanguinem craſſum & viſcidum reddunt. Hujus locuples nobis ſuppeditat argumentum ſitis, quae ſemper purgationem ſubſequitur. Quid autem eſt ſitis? nonne denotat vel obſtructionem glandularum ſalivalium, vel defectum ſeri? (3.) Ut plurimum latet cauſſa morbi, ſive obſtructio in tubulo quodam abſtruſo, intimiſque viſcerum penetralibus, quo purgantia pertingere nequeunt. (4.) Purgantia ſanguinem tumultuoſe movent, verum quum ob infinitas obſtructiones ubique progredi non liceat, vaſa rumpuntur, & ita ex morbo medicabili, immedica-

dicabilis ſit, id quod in anaſarca ſaepius uſuvenit.

XXVIII. Peſſime ergo illi ſanitati ſuae conſulunt, qui praeſervandi ergo purgans quoddam hauriunt. Praeterqoam enim quod ſenium ſibi matorent, etiam ipſam vitam abbreviant, tantum abeſt, ot morbos abarceant, ut potius ipſis fores pandant. Ne vero gratis haec a nobis dicta videantur, rationes depromimos. Enim vero purgantibus cataſtrophen in ſangine ludentibus, multae partes ſpirituoſae & activae diſſipantur, quae ingruenti hoſti ſe opponere potuiſſent. Pari ratione ac aqua, quae ebulliit, citius congelaſcit, quam illa, quae ebullitionem ſubterfugit; particulae enim ſubtiliores, quae potiſſimum frigori reſiſtebant, tenues petiere auras. (2.) Si fermentum aliqood in tubulo quodam delituerit, illud, dum ſanguis a purgante valde commovetur, excutitur, & ita in actum deducitur. (3.) Si ſangois cacochimicus eſt, illum vel magis foedant, vel quiſquilias qoaſdam in tubulu quodam intrudunt, immortalemque progignunt obſtructionem. Vel (4.) ipſum purgans varias partes combinat & conjungit, & in tubulum quendam exſpuit. Tandem (5.) quod omnium malorum peſſimum, omnia purgantia robur ſanguinis inflectunt, & imminuunt, eaque ratione aetati ferendae imparem reddunt; exoticum quippe convehendo ſanguini aetherem poros relaxant, inſtabileſque formant, ot ſanguis iſte facilius quamlibet peregrinam materiam ſuſcipiat, quam antea, quum injuriam aetheris purgantis nondum perpeſſa eſſet. Sane docet nos id quotidiana experientia, ut pars ſemel eryſipelata correpta facilios eadem incedat via, & recidivam ſubeat. Et quid multis opos! actiunes corporis laedere, ſpiritus profligare, aut eorundem motus pervertere, liquorum miſtiones ſolvere, corruptiones inducere. viſcerum fermenta & functiones deſtruere, nonne hec eſt vitale punctum adoriri?

XXIX. Sed nondum omnes ſuperatae ſunt ſyrtes. Ubi enim, objiciunt, humorum corruptorum cloaca, nonne ibi humores evacoandi ſont? Quid enim ex. gr. fieret in dyſenteria, ubi ſingulis fere momentis peſſimi foetoris rejiciuntur excrementa, haec ſi non evacuarentur, quae mala non ſuborirentur? Quid! quod tumor in dyſenteria, aliaque ſymptomata ex retentis iſtis corruptelis orta, aſſumto purgante, remittant omnia. Neutiquam itaque purgantia, niſi ipſis injuriam facere velimus, rejicienda videntur. Aſt o Medicaſtri! quam graviter hic impingitis in regulam a Galeno diu ſancitam, nimirum per partem affectam nullam fieri debere evacoationem. Perperam ergo a vobis adhibentur purgantia, ſed potius diaphoreticis quicquid humoris vitioſi eſt, diſcutiendum erat. Quod autem humores coërciti tumorem excitent, hoc perverſae veſtrae, & ineptae curandi methodo adſcribimus, dum ſtatim adſtringentia uſurpatis, quae cauſſam minime attingunt, ſed humores concentrando vel malom exaſperant, vel gravios accerſunt. Enim vero quod incommodum adſtringentia, & ſtyptica foris in inflammatione cauſsant, hoc interne in dyſenteria excitant. Dyſenterici non aliter ac graviter vulnerati tractandi ſunt; quippe in illa tot vulnera ulceraqoe inteſtina infamia fecerunt. Sicuti autem in illis ſudorifera labiorum coaleſcentiam juvant, ita purgantia eam impediunt. Imo olcera cacoëthea purgantibus nunquam, diaphoreticis autem quam facile curari poſſunt. Et tandem certum eſt, quo minus licet in hypercatharſi purgans dare, eo minus in dyſenteria. Humores torbati non magis turbandi ſunt. Quin etiam ea quae excerni ſolent in dyſenteria, non ſunt cauſſa, ſed productum: hinc admudom foetent, cruda ſunt, non digeſta, adeoque corrigenda, & ad priſtinum ſtatom reducenda.

XXX. Recordamur hic, quod ſupra diximus: abſorbentia ita morbis his curandis omnem abſolvere paginam, neque tamen in corpore relinquenda eſſe. Si itaque illud, quod abſorbentia imbiberunt, eſt expurgandum, ſequitur nos injuriari purgantia. Verum putamus, nos ita vim naturae inferre, ſi illud, quod in

pri-

Digitized by Google

primis viis haeret, per purgans evacuare satagimus. Jubeto potius ſuperbibere juſculum aliquod, id citra ſanguinis, & corporis lanienam ex voto pulverem tuum ſaturatum evehet. Quae denique objiciunt, ſcilicet poſt febres curatas, metu recidivae, purgandum eſſe, aliaque ejus modi plura, quae brevitatis ergo praeterimus, ex dictis facile ſolvi poſſunt. Valeant itaque Medicaſtri, & abeant quo digni ſunt cum ſuis purgantibus, quibus tantum abeſt, ut aegri ſalutem promoveant, ut eam immani auſu turpiter evertant, & perditum eant.

XXXI. Sed antequam diſſertationi noſtrae colophonem addamus, unicum adhuc praejudicium, de quo jam ſupra quaedam habuimus, diſcutiendum venit. Quo diſcuſſo, purgantia non niſi fraudulenter agere, plurimos conſentientes habebo. Etenim fere omnes perſuaſum habent illud quod purgans evacuat in corpore ſub tali facie praeextitiſſe, adeoque ſordes iſtas plerunque muci tenacis, & viſcidi ſpeciem referentes, aliquando mire aſpiciunt, ſubrident, & mirum in modum ſibi placent, quod purgans tam fideliter penſum ſuum abſolverit, & has ſordes putridas foetidaſque tam laudabiliter e corpore ejecerit. Quid enim, cogitant, ſordes illae in corpore detentae cauſſare potuiſſent mali? Verum ego ſcire vellem, ubi liquamen illud horrendum, & deterrime foetens in corpore ſine noxa delituerit, ſiquidem ſi ſingulis diebus hauriretur purgans, ſingulis quoque vicibus ſubſequeretur talium corruptelarum acervus & materia. Idque non tantum in aegris, ſed maxime ſanis. Neceſſe ergo eſt, utiles humores excerni, & impoſturam ſubeſſe, aut corpus tuum infinitis, & aeternis ſcatere ſordibus, quod ridiculum eſſet. Hinc itaque dicimus, cuncta purgantia tabidum, & colliquefactivum in ſe continere virus, quod multos, qui libentius adhuc coetui mortalium intereſſe percupiebant, ad elyſios campos promovit. Hoc mortiferum, & lethale virus juxta indolem ſuam ſuccum nutricium, & ſanguinem; fermentat, & reſolvit, eoque ipſo putreſacit, adeoque illud liquamen putrilago, & cadaver eſt, quod toxicum de ſano corpore proritavit, & cadaveriſavit. Etenim contemplare te ipſum, qui modo ante purgationem ſat recte valebas, nunc autem vires proſtratae ſunt, ſi non plane exhauſtae, languet appetitus, corpus ad maciem redactum, & ſolitae carnis molis diſpendium paſſum eſt, vox faucibus haeret, ſitis premit, tremunt labia, oculi collapſi ſunt, vultus proſtratus, manus contremiſcunt, vacillant genua, & vix corpus ſuſtinere greſſusve formare valent, uno verbo, torvus aſpectu es.

XXXII. Profecto, ſi purgantia cum venenis conferamus, in omnibus cum ipſis convenient. Acrimonia enim ſua corroſiva eoſdem, quos venena edunt effectus, maſſam ſanguineam corrumpunt, peſſundant, inflammationes excitant, fauces exulcerant, parietibus inteſtinorum adhaereſcunt, tormina, ſpaſmos, convulſiones, hypercatharſes producunt, tandemque aegrum jugulant. Nonnunquam gangraenam, lepram vel inundationes accerſunt. Quae ſi exemplis comprobare vellem, prolixum eorum catalogum hic adducere poſſem. Adeo ut purgantia cum venenis de foro medico merito proſcribenda, & releganda ſint.

XXXIII. Unius fere hic oblitus eſſem; poſſet alicui videri, nos nimis purgantia defamaſſe, eo quod non ſemper, & in quovis ſubjecto haec funeſta ludant dramata. Quibus ego refundo: ejus rei varias eſſe cauſſas. Primo ipſum ventriculi fermentum, quod purgans ſaepe detruncat, obſtat. Deinde mos irrepſit, ut non niſi correcta exhibere ſoleant purgantia, ne ſcilicet venenum ſubeſſe aeger intelligat: verum omnes correctiones ſunt caſtriones, illae enim partes, quae a correctore non tanguntur, noxas ſuas non exuunt: nam fac, quaeſo, periculum, gemina purgantis doſin, & protinus lethiferum virus experieris. Quid! quod ipſa purgantia juſta doſi praeſcripta priſtini moris interdum non obliviſcuntur, ſed urſi domeſtici inſtar, ſi nimis ipſi fidimus, ex improviſo homines devorant.

Iia

Digitized by Google

Ita ut nunquam ullus Medicus vatem, quod exhibitum purgans praetenſum ſcopum feriat, ſe dare poſſit. Referebat enim mihi aliquando nobiliſſ.ampliſs.ac excell. Dn. waldſchmidt Medicinae Doctor ejuſdemque in hac Academ. Profeſſ. Primarius, & Phyſices Ordinarius longe celeberrimus, Sereniſſimi Principis Haſso. Caſſelani Medicus Cubicularis Famigeratiſſimus Fautor, Promotor ac Praeceptor ad cineres uſque colendus, Medicum quendam aliquod ſerupulos cremoris tartari febricitanti cuidam exhibuiſſe, hunc autem pulverem aegrum ita infamem feciſſe, ut intra triduum ſupremum vitae ſpiritum effundere coactus fuerit. Adeo ut purgans exhibitum aliud nihil ſit, quam alea de vita hominis jacta. Plura non addo. Faxit Deus T. O. M. ut ea quae diximus in nominis ſui gloriam, miſerorum ſalutem, ac artis Medicae decus vergant & cedant, cujus ſanctiſſimae voluntati, infinitae ſapientiae, & providentiae ac inexhauſtae miſericordiae nos noſtraque ſtudia ſubmiſſa & haud fucata mente devovemus.

D. JOHANN. JACOBI WALDSCHMIDT,

EPISTOLA I.

Ad

Celeberrimum atque Experientiſſimum

VIRUM

Dn. JOHANNEM DOLAEUM,

Varii argumenti.

NOBILISSIME atque EXPERIENTISSIME

DOMINE DOCTOR,

Fautor honoratiſſime.

DE illis, quae refers, Vir Clariſſime, nihil prorſus inaudivi. Neque tamen diffiteri poſſum, me legiſſe quae de dubitatione pro & contra ſcripta venum exponuntur, utinam omnia aequo referrentur animo. Sunt quae in ſcriptis recentiorum mihi placent; ſunt quae diſplicent, de quibus forte alias. Ego pro injuria habeo, ſi quis me Carteſianum vocat, tum quod illud plerumque in odium facere ſoleant: tum quod in verba Carteſii non juraverim, qui nulla ducor auctoritate, ſic enim aut coecus ſorem aut meticuloſus. Veritas eſt quam quaerimus, & quae in apricum producta propria luce, non aliena radiat. Cum reliquis iſtis quaeſtiunculis metaphyſicis nihil mihi quidem eſt negocii. Nos vivimus ſub MAGNI PRINCIPIS umbone in hac Academia tuti & tranquilli, quibus pro lege eſt *honeſte vivere*; *alterum non laedere*; *ſuum cuique tribuere*. Omnibus ſuprema lex eſt *Salus Publica*; hanc ſi promoverit vel *Ariſtotelicus*, vel *Carteſianus*, vel *Gaſſendiſta &c.* perinde erit; quum uterque ſuos quandoque patiatur manes. Ego, quod citra tamen jactantiam dixerim, in omnibus meis lectionibus ampla Studioſorum corona ſtipatus ſum, quas tamen ita tempero, ut libera penes Auditores judicandi maneat facultas. Audio in Academia vicina Muſas ſibi gratulari, quod Profeſſorem *Dn. D. Valentini*, communem noſtrum amicum, & virum doctum, nunc ſint nactae, ſic quo magis premitur Recentiorum Philoſophia, eo altius aſſurgit. Et quid quaeſo ineptius aut ſterilius Phyſica Scholaſtica? De caetero, vidi illa & legi, Vir celeberrime, quae de meo ſermone in promotione 4. Medicinae Candidatorum hoc anno habito te audiviſſe ſcribis, ne autem aliud quid forte ſubeſſe putes, non me pudebit, ea, quae tunc memoriter recitavi, publici juris facere, hoc unicum ſaltem monens, ne extemporanea illa, quae tunc dixi, pro praemeditata quadam oratione, rhetorum floſculis conſperſa, habere velis. Scias quippe, in eodem illo actu, & Theologiae, & Juris Candidatos fuiſſe promotos, poſt quos quum ego cathedram conſcenderem, vel ex oculis auditorum legere po-

tui

tui, animam eſſe in patina. Hinc nului auribus non amplius vacuis majorem exhibere moleſtiam, ſed mutato conſilio, rem ipſam ſtatim aggreſſus ſum his exorſus verbis.

SAlus, honor, & argentum, atque bonum appetitum. Facit indignatio ex juſto dolore ſuborta, ut ludicris his, & fere barbaris verbis ſolennem hunc exordiar actum. Quippe male me habet, quod videam, gradum doctoralem, ſummum iſtud virtutum praemium hodie contemtui haberi, & uſque adeo viluiſſe, ut ſceniei hiſtriones, & Sycophantae non vereantur eum in theatris publicis convitiis proſcindere. Si, MAGNIFICE DOMINE RECTOR, VIRI MAGNIFICI, PLURIMUM REVERENDI, AMPLISSIMI, PRAENOBILES, EXPERIENTISSIMI, NOBILISSIMI, CLARISSIMI, & quotquot adeſtis hoſpites honoratiſſimi, tuque lectiſſima, & generoſa Studioſorum corona, ſi cauſſa doctoralis majeſtatis mihi hodie agere liceret, forte dies citius deficeret, quam materia, quum quocunque me convertam, tanta dicendi ſeges ſuperſit, ut vix explicare poſſim, quid primum, quid poſterius, quid denique differendum foret. Verum quum temporis habenda ſit ratio, ſequar hodie diſciplinam, & auctoritatem AREOPAGITARUM, apud quos olim lege ſancitum erat, ne quid fas eſſet dicere, quod ad rem, & propoſitum non attineret. Hinc ſtatim ea dicam, quae ad rem attinent, nempe ſiſti hic vobis quatuor Medicinae Licentiatos, Viros, quod bona conſcientia conteſtari poſſum, doctiſſimos in arte Medica ſatis, expertos peregrinationibus, & rerum uſu conſpicuos, qui quum in Caſtris Muſarum totius fere Europae militaverint, tandem apertis hodie Palladis portis, non ad Perſarum Gazas, aut atria divitis Craſſi, ſed quod utroque potentius eſt, neque purpura venale nec auro, ad Majeſtatem Doctoralem, ſive ad ſummos illos honores, qui in Academiis in virtutum, laborum & induſtriae praemium diſpenſari ſolent adſpirant. Itaque quum ſolennis mos, & conſuetudo ferat, ut de ipſorum Candidatorum natalibus, vitae genere, & ſtudiorum progreſſu quaedam praemittantur, obnixe rogo, ut ea, quae breviſſime dicturus ſum, benevolis excipiatis auribus.

Perſonalia legebantur.

AUdiviſtis Auditores, quos & quales viros ſaluberrimae Medicinae Candidatos doctorandos hodie vobis in ſolenni hac ſiſtam cathedra; ne tamen quid omiſiſſe videar, quod ad laudem, decus & ſplendorem meorum Candidatorum vergere poſſit, age tu permagnae ſpei Puer, & meo Candidato hic praeſenti publiee propone quaeſtionem, quo occaſionem habeat, ſuam in dicendo & ſuavitatem & gravitatem palam oſtendendi.

Thematis reſolutio.

IGnoſcas mihi Domine Candidate, quod te interpellem, anima enim jam eſt in patina; itaque bene facis, quod pedem figas, atque remoram injicias diffuſiſſimis tuis meditationibus: ex ungue leonem cognoſcimus, & vino vendibili non opus eſt ſuſpenſa hedera. Ego ad rem ipſam me nunc accingo, atque vos, mei Candidati, moneo, ut ad Viri Magnifici, hodie munere Pro-Cancellarii fungentis, genua ſopplices incumbentes CAESAREAE MAJESTATIS, & SERENISSIMI NOSTRI PRINCIPIS, PRINCIPIS ac DOMINI NOSTRI CLEMENTISSIMI, Conceſſionem publice & devote imploretis.

Hi ſunt VIR MAGNIFICE, PATRONE MAXUME, qui ad pedes tuos devoluti, per me ea qua par eſt obſervantia rogant, velis in praemium tot exantlatorum

torum laborum ex CAESAREA & PRINCIPALI AUCTORITATE, qua inſtructus es, poteſtatem largiri, mihique hodie facultatem concedere, quatuor hos Medicinae Licentiatos in Doctores more ſolenni, & antiquo promovendi. Praeſtabis Vir magnifice, quod facultas Medica, quod ego, quod mei Candidati obſequio, cultu omniſque generis officiis demereri ſtudebunt.

SAlva res eſt, mei Candidati, laetamini & vobiſmet de felicitate veſtra congratulamini, atque benevolis his manibus laudum thura accendite. Nunc ordinis jubet ratio, ut juxta ſtatuta Academica publica ad ſancta haec juretis ſceptra. Itaque tu Miniſter Academiae publice, Virum te praeſta, & conſuetam jurandi formulam his meis Candidatis alta & diſtincta voce praelege, eoſque ſceptra tangere jube.

Tu alter Vulcanum age, accede ad focum, fac ut ſplendeant omnia, jube pueros cum accenſis facibus cereis intrare, quod ſi forte ad ignem hunc incalueris, habebis hodie, quo ſitim reſtinguere poſſis.

Quod itaque DEO O. M. glorioſum: univerſae Reipublicae Chriſtianae felix fauſtumque, Academiae noſtrae decorum, aegrotantibus ſalutare, & meis Candidatis utile pariter ac honorificum ſit, Ego Johann. Jacob. Waldſchmidt, Med. Doct. Sereniſſimae Haſſiae Principis perſonae Medicus, Profeſſor Medicinae in hac alma primarius, & Phyſices ordinarius, Promotor rite deſignatus, ex Caeſarea & Principali poteſtate a Magnifico Dn. Pro-Cancellario mihi publice conceſſa, Vos Nobiles, Excellentes & Doctiſſimos Dominos Medicinae Licentiatos, & te imprimis.

JOHANNEM RUDOLPHUM NEUHUSIUM, Practicum Erlacenſem; abſentem tanquam praeſentem,

Te VVILHELMUM OTTONEM EGGERS, Practicum Widenbruccenſem, abſentem tanquam praeſentem,

Te MARTINUM Harmes Bremenſem, nunc Lutetiae Gallorum viventem, abſentem tanqua praeſentem,

Te CAROLUM PHILIPPUM LOMBARDIUM, Marburgenſem,

Saluberrimae Medicinae Doctores creo, facio, promoveo, creatos, factos, promotosque in ampliſſimo hoc conſeſſu publice renuncio, declaro, proclamo, ipſiſque omnes immunitates & privilegia, quibus Medinae Doctores per totum terrarum Orbem gaudent, utuntur, fruuntur, concedo & tribuo, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Huic individuae Trinitati ſit laus honor & gloria in ſempiternum. Amen!

SUrgite nunc Clariſſimi Neo-Doctores, & ſuperiorem hanc conſcendite cathedam, congrua vobis capeſſite inſignia, atque ritus veteribus conſuetos ſale conditos, laetis oculis uſurpate, & in perpetuam rei memoriam benevolis excipite auribus.

Salvete Clariſſimi *NEO-DOCTORES*, hoc enim nomine ego primus vos ſaluto. Salvete novi Sanitatis Conſulti, chara animae meae pignora. *Salve Dn. Doctor* NEUHUSI, *Salve Dn. Doctor* EGGERS, *Salve Dn. Doctor* HARMES, *Salve Dn. Doctor* LOMBARDI. Vocavi vos ad eminentiorem hunc locum, ſolis Profeſſoribus alias dicatum, ut ſciatis, vos, qui hactenus ad pedes Praeceptorum ſediſtis, nunc Profeſſorum lateribus jungi, & ſublimi hoc ſtare loco, atque dignos cenſeri, & aegrotantibus ad lectum mederi, & myſteria Machaonicae artis viva explicare voce. Alchymiſtae ſudant, & algent pro lapide Philoſophico, & bona ſua dilapidant omnia pro lapide. Ego hodie magnum vobis ex hac cathedra revelabo arcanum, & oſtendam, univerſalem hanc Medicinam facillime obtineri poſſe, ſi ignem ſaltem philoſophicum poſſideatis. Verum hic nullo alio (arrigite quaeſo aures) ligno accendi ac ſuſtentari poteſt, quam fragmen-

tis

Digitized by Google

tis & ruderibus cathedrae, e qua nunquam mendacium fuerit dictum: ſed reperire illud, hoc opus hic labor eſt.

Cingo vos gladio: non ut perſuaſum habeatis, dimicandum vobis fore cum hoſte, cujus jugulum petere poſſitis gladio. Dimicandum vobis eſt apud aegrotantes quos deplumare poteſtis, non jugulare: nam plumae recreſcunt, non vita. Neque, facienda ſunt per mortes experimenta. Oppugnare poteſtis morbos, non mortem, quae cum Behemot hoc commune habet ex Jobo: quum apprehenderit eum gladius, ſubſiſtere non poterit, neque haſta thorax. Reputabit enim quaſi paleas neque ferrum, & quaſi lignum putridum aes. Ferro tamen opus habebitis, quod enim non ſanat medicamentum, hoc ſanat ferrum, quod non ſanat ferrum, hoc ſanat ignis.

Gladio vos cinxi: quia quandoque vita hominis poſita eſt in cuſpide ferri; nempe, ubi de venae-ſectione anxie deliberatur, & ubi in caſu praecipiti quo te vertas, aut unde pedem referas, vix cognoſcis, & quod in hujuſmodi caſu accidit, ubi periti ignaris parent, & ſatius aeſtimatur, anceps experiri remedium, quam nullum. *Gladio cincti eſtis*: ſed non evaginato, ne crudeles ſitis in aegros, beati manſueti, & miſericordes. Juris-Conſulti habent pro Emblemate hominem velatis oculis, in dextra enſem evaginatum, in ſiniſtra bilancem tenentem. Forte ne videant, quid imponatur a clientibus: deinde ut ob metum gladii primitiae largiter perſolvantur. Medici ſorte ſua debent eſſe contenti, non enim qui parum habet, ſed qui plus cupit, pauper eſt. Medicus avarus eſt Medicus monſtroſus. Mentibus veſtris obverſetur illud Servatoris: beati pauperes.

Librum hunc videtis apertum. A Jove Principium; deinde conſulite Praeceptores mortuos. Plus vident oculi, quam oculus. Latiſſimum hic videtis campum, duabus viis diſtinctum. Dextram calcant Medici rationales & dogmatici, nihil admittentes, quod non clare & diſtincte perceperint. In altera via monſtra videbitis horrenda, impoſtores, agyrtas, idiotas, ſacerdotes, Judaeos verſipelles, crumenimulgos, ſectores zonarios, temerarios carnifices, vetulas, carbonarios, Spazzo-Camino, caculas, lixas, calones, aſinos, vultures rapaces, vulpes, lepores. Hi omnes fraudulento utuntur emergendi ſtudio, atque mille artibus excoecant etiam prudentes, ut videntes non videant, audientes non audiant. O quis non exclamabit cum Marcello?

O miſerae leges, quae talia crimina fertis,
O Caeci Reges, rem qui non cernitis iſtam;
Vos quibus imperium eſt, qui mundi fraena tenetis,
Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite peſtem.

Videmini mihi admirari, quod dixerim, dari etiam aſinos in paſcuis Medicorum. Ita revera eſt, & hi quandoque placent, & honorantur a populo, qui ſtultus honores ſaepe dat indignis, imo aegrotis commendantur. Conveniebant olim animantia bruta, ut novum Regem eligerent, communi omnium ſuffragio ſceptra deferebantur Leoni, ſola vulpes erat quae contradicebat, & aſinum Regem volebat, eumque miris mactabat laudibus. Lepus adſtans, eloquentiae ſatis, dicebat, ſapientiae parum: & miror, pergebat, quod auritum hoc animal tanto extollas encomio, cujus ſtupor, pigrities, ſordities aliaque vitia omnibus nota ſunt. Vulpes ſubridens reſpondebat: Inepte! Aſinus non meretur, ſed opus habet. Vos clariſſimi Neo-Doctores, ſi videatis aſinum commendari, cogitate, Dominus Doctor aſinus opus habet: dignus & indignus ſimpliciter ablativos adſciſcunt. Aequa profecto erat judicis illius ſententia, qui alii, mulum Medicum de impoſtura, & ignorantia accuſanti, dicebat: ſi tu non fuiſſes aſinus, nunquam conſuluiſſes aſinum.

Nunc *claudo librum*. Ne praejudicium vos faſcinet, aut veterum terreat auctoritas. Aegri curantur quidem in libris, ſed moriuntur in lectis. Datur aliquid in Medicina, quod nec dici nec ſcribi poteſt. Applicatio eſt ad individuum, quae a criſi dependet haec niſi pro fundamento habuerit phyſicam Recentiorum, experimenta anatomica juxta ac chymica, ignis erit fatuus, minus cautos in obvias projiciens errorum ſyrtes, e praecipitio actos, ut nuſquam detur amplius eluctandi occaſio. Et in tanti freti jactationibus Cymba intellectus praejudiciis obvelati facile undis ſubmergitur. Neque enim lyra & vetus cantilena ſatisfacit: clyſterium donare, poſtea ſegnare. En ſuita purgare. *Clauſum vobis oſtendo librum*, quia lectio multorum Auctorum & varii generis voluminum habet aliquid vagum & Inſtabile. Certis ingeniis immorari, & innutriri oportet, ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat. Nuſquam eſt, qui ubique eſt.

Pileos capitibus veſtris impono, ne forte putent, vos eſſe acephalos. Pileos fertis, non cornua; indecorum eſt Medico ferre cornua; turpius facere cornua. *Pileos geſtatis* in capitibus veſtris, quia Domini nunc eſtis. Sed cum Dominis hoc habebitis commune, bene regnare, & male audire. Tecti eſtis pileis, quia honore digni eſtis. Honora Medicum propter necesſitatem. Dicunt rempublicam caruiſſe aliquando Medicis. Sit ita: nonne India hodie, & retro multos ante annos floruit ſine Juriſperitis, & Corpus Juris rarior avis eſt in India auro gemmaque divite, & omnium rerum abundantia felici, quam Phoenix in Arabia. Vos itaque eſtis Domini, ſed titulo tenus: re ipſa enim ſervi eſtis, nam inſerviendum eſt tempori; inſerviendum eſt aegrotis; & aliis inſerviendo conſumimur.

Poſt pileos, porrigo vobis *Anulum*: accipite anulum hunc aureum, non rugoſam anum, nam poſt factum poenitet actum. Apud Romanos Legatis dabantur anuli. Vos ablegati eſtis ad aegrotos, viſuri an pacem, an inducias, quum ipſorum morbis paciſci poſſitis. Anulus hic inſerendus eſt digito, quo pulſum exploretis. Medici SINENSES pulſum tangunt in pectore. Vos Germani eſtis, conſueto itaque more pulſantem tangite venam. Anulum vobis dedi, omnes lineae a centro circuli ad peripheriam ductae ſunt inter ſe aequales. Centrum Stationis veſtrae eſto pietas, quae fons eſt omnium reliquarum virtutum. Medici ad unum fere omnes pietati ſtudent. Leguntur alibi tractatus de faſtu & ſuperbia, de conſcientia veteris & nova Theologorum: de nequitia Advocatorum: de ſtultitia Philoſophorum: de Medicis nihil, niſi quod de ipſorum religione paſſim dicatur. Pii enim ſunt, quos Deus honorare jubet. Ipſa Theologia manca eſſet & mutila, niſi medica admota fuiſſet manus. Cujus quaeris? Non HERMETIS, nec HIPPOCRATIS, nec GALENI, multo minus PARACELSI, aut HELMONTII. LUCAS Evangeliſta eſt, qui nobis haec ocia fecit, qui toto vitae tempore, & corpori, & animae prodeſſe ſtuduit.

Nunc Clariſſimi NEO-DOCTORES *oſculo* vos excipio: non JUDAE oſculo, qui fur erat, & habebat burſam, ſed amoris, conſtantiae & fidei oſculo. Hoc ipſo moneo vos, ut ſitis concordes, nam vis unita fortior, & concordia Medicorum magni morbi dilabuntur, diſcordia parvi creſcunt. Fide, ſed cui, vide. De Medicorum invidia, & odio multa dicuntur, ſed alios quoque nunc hoc tenet contagium. Pius PHILIPPUS MELANCTHON tantopere horruit odium Theologicum, ut illud ipſi optandae mortis cauſſa fuerit. Eſtote ergo concordes, nam habebitis inimicitiam, quia Chriſtiani eſtis, militia hominis ſuper terram. Habebitis inimicitiam, quia Carteſiani eſtis, nam veritas odium parit. Habebitis inimicitiam, quia Medici eſtis. Sic mos eſt horum, *Undand* in fine laborom. Habebitis inimicitiam, nam figulus figulum, & Medicus Medicum. Caetera textus habet.

Sed quid ſibi tandem hae cereae volunt? dignitatem, ſplendolem, & charitatem ve-

veſtram innuunt. Vobis enim nunc in Medicorum comitiis tanquam media in luce comparere licebit. Ignis facillime in vicina transfertur corpora, & eundo creſcit. Vos clariſſimi NEO-DOCTORES operam dabitis, ut per vos medicinae pomoeria extendantur, eaque novis undique inventis augmentetur. Ignis ſolem repraeſentat. Medicorum ſol eſt aurum, hic ſol ut vobis ſemper oriatur, nunquam occidat precor ex animo, atque longe lateque ſuos ſpargat radios. Ad hunc igitur ignem incaleſcite. Nam dat Galenus opes, dat Juſtinianus honores: pauper Ariſtoteles cogitur ire pedes. Ignis pro potentiſſimo habetur elemento. Vobis potentiſſimis quandoque utendum erit remediis, ne videlicet pars ſincera trahatur. Verum ut circa ignis regimen ſolertia requiritur, & vigilantia: ita & vos in curandis morbis eſtote prudentes ſicut ſerpentes, nec tumidi, nec timidi. Neque enim hic agitur de *lege XII. tabularum*, de *lege fuſia caninia tollenda*. De *lege falcidia*. De *lege*, ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Nec agitur de ſpaciis imaginariis, de entibus rationis, de darapti, felapton, de igne ſub concavo lunae, ſed de corio humano luditur, de igne vitali agitur, qui ſemel extinctus nunquam recolligi poteſt: neque enim hic bis peccare licet. Multa equidem adhuc habeo dicenda, ſed ea nunc non poteſtis ferre, quia venter caret auribus; & ipſum tempus mihi vellicat aures, mihique imponit ſilentium. Ignoſcite quaeſo, Auditores honoratiſſimi quod benevolentia veſtra & patientia abuſus ſim. Ego nunc iiſdem concludo verbis, quibus initium feci, ſed magis grammatice poſitis. Atque vobis clariſſimi Neo-Doctores ex animi mei ſententia apprecor ſalutem, honorem, & argentum, atque hodie veſtris convivis bonum appetitum.

D I X I.

HAE ſunt, vir celeberrime Feſtae, illae dapes, quas apposui. Utinam ad plurium fuiſſent palatum. Sed ne penitus excidat, quod primo dicendum fuiſſet, nolo te, Vir celeberrime, latere, quod tuta ſatis, atque fida experientia edoctus ſim, corpus noſtrum unico etiam remedio contra quoſcunque morbos immune ſervari poſſe, neglectis purgationibus, venaeſectionibus, ſcarificationibus, fonticulis, ſetaceis, aliiſque vel in ruinam, vel in carnificinam generis humani excogitatis. Et quod majus eſt, idem illud remedium in curandis morbis chronicis omnibus palmam praeripit, id quod in defluxionibus arthriticis, in colica deſperata, aliiſque gravioribus morbis (modo morigerum nactus fuerim ſubjectum) ſaepius nunc expertus ſum: hinc ſi optio daretur, vellem, ut SERENISSIMUS NOSTER ſubmiſſis noſtris precibus gratioſas largiretur aures, atque tali praeſervandi genere ſemel ſaltem in hebdomade, vel toties quoties ſe alleviatum ſentire vellet, uteretur. Id quod tecum eo magis exopto, quod uterque ſciamus, a SERENITATIS SUAE vita vitam & ſalutem noſtram, omnemque felicitatem terrenam dependere, qui ſine PRINCIPE jamdudum periiſſemus. Ne vero arbitreris, me obſcura loqui, perpende quaeſo aurea *magni noſtri Wedelii*, communis noſtri fautoris, verba. *Si*, inquit, *vulgo tam cordi haberent homines diaphoretica, ac purgantia, plurimi ſervarentur, qui febribus abrepti debitum naturae ante tempus ſolvunt. Purgantia enim magis expellunt primarum viarum ſentinam. Diaphoretica altius penetrant & expellunt heterogeneum ſanguini confuſum.* Verum de ſimplici hac, & rationi non minus conformi, quam naturae congrua curandi methodo ſuccinctiorem brevi mittam explanationem, una cum *Chirurgo Carteſiano*, aliquot in Chirurgia detegente errores, hactenus ex ignorantia philoſophiae commiſſos. Quem benevole exceptum iri confido, quod tot hactenus de Chirurgorum ignorantia, & barbarie audiverimus querelas. Meae inſtitutiones Medicinae rationalis lucem videbunt futura hyeme, ſed auctae & elegantius digeſtae. Erunt for-

te poſt cineres, qui agnoſcent; quid pro aegrotantium ſalute praeſtiterint Carteſiani, & rationalis medicinae Antiſtites, inter quos tu, Vir experientiſſime, haud poſtremum promeritus es locum. Ego meis adverſariis nunquam reſponſurus ſum, ne in horas meas fiam injurius, qui eas melius locare poſſum. Plures enim non abſimiles ſunt *Hemotimi* praeccepturibus aqud *Lucianum*, qui adverſariis ea tribuebant, quae deſtruere non foret arduum. Fingunt nimirum ea, quae facile everti poſſe putent, ut ſic, ſi verae victoriae compotes fieri nequeant, ejus tamen ſpeciem nanciſcantur, & ſub vulgari illo, mundus regitur opinionibus, imperitis imponant. Pueros imitantur, qui ſibi aediculas infirmas conſtruunt, & protinus ſubvertunt, interim honori mihi ducam, ſi ſuper quaedam ab amicis benevole monitus, nactus fuero occaſionem mea clarius explicandi, vel ſcrupulos ipſis ſubortos amice, & placide eximendi, id quod jam in diſſertatione de morbis aulicis tentavi, & inpoſterum ſaepius facturus ſum. Vale, Vir experientiſſime, & feſtinanti calamo ignoſce: haec enim ſcribo occupatiſſimus. DEUS te ſervet! Dabam Marburgi die xxv. Junii, anno 1687.

D. JO-

Digitized by Google

D. JOHANNIS DOLAEI, EPISTOLA I.

Ad

Celeberrimum

VIRUM

DN. JOHANNEM JACOBUM WALDSCHMIDT

Varii argumenti.

VIR EXCELLENTISSIME.

Fieri ita ſuevit inter homines honori & commodo proprio nimium ſtudentes, nec omni culpa vacuos, ut invidiae pluſculum cedentes, ſingulari mentis caligine obruti, ſumme etiam candidos, & criminis expertes falſae ſuſpicionis mole quandoque adonerent, quam ſaepe magno adhibito molimine a ſe devolvere opus habent, & tamen irritum plerumque in fine experiuntur conatum, quum citius noxam quamcunque e pectore proprio, quam male licet fundatam iſtiuſmodi conjecturam ex alieno ejicere norint. Animo proinde generoſo temnendum, quicquid lingua minus ſavens, aut rectoris prudentioris indiga ejaculatur contumeliarum, non niſi in dignis ſedem invenientium, in puris vero bulla celerius diſparentium, & tempus admodum pretioſum utilioribus locandum ſtudiis, quibus divina laus, & publica hominum ſalus magis promovebitur, quam amolitione ejuſmodi ſannarum, inſulſarum ad quas prae aliis confugiendi mos eſt illis, qui veritatis tramitem tranſcurrendo, in omni ferme rerum futilium, & verborum ne caſſa quidem nuce compenſandorum haeſitant luto. Equidem veritas ipſa haec cuncta facile abiget, quae quo majori mendaciorum & invidiae praematur onere, ſemper tamen virtute ſua liberata emergit, & de hoſtibus triumphans altius adſurgit.

Nihil pene ſapientum oculis hodie eſt perſpicacius, quam uti certa adeo cuncta jamdudum reddita ſint ex ipſa dubitatione, quae ante maxime erant dubia & obſcura; ſed ſplendor ille claritatis quorundam oculos potius laedit, hinc eundem ferre neſcientes, quovis modo eum tentant obſcurare, dum in totum exſtinguere deſperant; verum impares valde ſuas etiam hoc in opere advertentes vires, ſe eidem ſubtrahere coguntur, ne nuditas & foeditas eorum detegatur, quamvis pudore perculſi aegre admodum ad priorem tenebrarum revertantur foveam, metuentes inſcitiam ſuam fuga iſta vulgo ſic innoteſcere, cujus favorem nimio habent in pretio, & quo ſi deſtituantur, de gloria, & aeſtimatione ſui penitus actum eſſe. Interea gaudent poſſidentes, & quorum corda veritas ſemel illuminavit, nullis minis, nulla vi & contumelia ab eadem divelli poſſunt.

Non enim ulterius in limine haerent, ſed mediante methodo accuratiſſima a Philoſopho noſtro per gratiam & adſiſtentiam divinam porta veritatis ſemel aperta, plus ultra excurrunt, in dies novos fructus ex amoeno illo horto carpentes.

Sta-

Stabilita jam ſunt principia ſolidiſſima, quod antequam factum, dubitatione, & inquiſitione opus erat, qua verae philoſophiae dediti hodie non prius utuntur, quam quando ad propoſitum quoddam nondum ſatis cognitum & exploratum, rite examinandum, & ad eruendam veritatem iis ſeſe indigere proſpiciunt, malunt enim inſcitiam ſuam aperte & candide profiteri, ſimul indicato ſtudio impetrandae cognitionis, quam ſuperba quadam opinione, & intempeſtivo ignorantiae pudore proliferos multiplicare errores.

Hiſce ita depoſitis ad magis utilia jam revertor, & ſerio fateor, mihi monita tua doctiſſima de ſudoriferis apprime placere. Vita enim noſtra & ſanitas, meo judicio, dependet a regulari circuitu humorum, ſanguinis nempe, lymphae, & ſpirituum animalium; mors vero ab omnium humorum in omnibus partibus quiete. Valetudo ergo ſiniſtra a circuitu tardiore, vel in quibuſdam partibus plane ceſſante, vel uno, & altero humore, vel omnibus ſimul tardius commotis, vel a circuitu humorum nimium celeriore: hinc duo ſufficiunt remediorum genera ad omnes morbos vincendos, motum videlicet humorum tardiorem promoventia, & ipſum celeriorem aliquando cohibentia. Primo ſcopo ſatisfacere poſſunt diaphoretica, motum ſuccorum promoventia, omniaque obſtacula removentia, quae ſola plurimis ſufficiunt morbis, modo ſtudioſe electa rite applicentur, & ut tu, Vir experientiſſime optime animadvertis, peracto ſudore pori non tam cito collabantur. Alteri intentioni ſatisfaciunt acida temperata, quae motum nimium in quibuſdam morbis aliquando compeſcent. Sic in variolis ac morbillis, in quibus ſanguis ab initio impetuoſe movetur, novimus nos acidum aliquod temperatum blandum, quod egregias vires obtinet, prout in mille varioloſis non tantum ex fida noſtra experientia, ſed & ratione comprobavimus.

Medicus ergo tantum in affectibus optimam notitiam habeat partium, in quibus circuitus humorum retardatur, & eo incumbat, ut remedium acquirat, quod in partibus motum humorum tardiorem acceleret, & omnem ſtagnationem deſtruat, habebit remedium ſatis accommodatum, & ad omnium fere morborum cauſſam immediatam directum. Attendas vero ſimul ad motum in liquoribus iſtis nimium, qui acidis temperatis facilius ad circuitum regularem rediguntur. Juxta principia haec Encyclopediam meam chirurgicam curioſius potiſſimum elaboro, qua poſt tempus forſitan non adeo longum publice fruentur.

Vero equidem Medico ſumma eſt voluptas, omnem impendere operam, qua aegrorum promoveatur commodum, & quantum fieri poteſt, ſanitas illis procuretur, a quovis morborum genere libera, etiam ſi id a pluribus nonnunquam ſit praeſtandum Medicis, quos ſi non ſemper re & auxilio, verbo tamen & conſilio vel orali, vel ſcripto juvabit, utut noverit ſe non modo a vulgo, ſed ipſis etiam illis, quos majori ſapientia praeditos exiſtimaſſet, parum gratiae reportaturum. Vivimus enim & nos iis in temporibus, in quibus non doctis & apertis, ſed fucum facientibus agyrtis & ignaris Empyricis plurimus honor & maxima praemia parantur. Sed ob nullam hoc videtur cauſſam contingere aliam, quam quod pauciſſimi dentur arbitri rem medicam probe callentes, quin ad unum fere omnes, ſummi, medii & infimi fucum ſibi fieri facile patiuntur; adeo nemo pene exiſtit, qui ſe ipſum ſatis cognoſcat, & ſimplicem veritatem unice amet. Hinc videmus chiromantas, phyſiognomos, uromantas, enthuſiaſtas, fanaticos, cryſtallorum inſpectores, alioſque hujuſmodi augures & prophetas falſos magna haberi in aeſtimatione, atque Magnatibus etiam, raris & in coelum quaſi pellentibus encomiis, in dies commendari. Quo vero magis iſtos mirantur ſeductores, eo citius, quamvis contraria plane voluntate, inſcitiam in rebus judicandis profitentur. Quid enim quaeſo! vir prudens & ſapiens, ex lineis in manu, caſu in utero foetui impreſſis: praediceret de morbis, ſaepe in horas, imo horarum momenta

muta-

mutabilibus, quorumque cauſſae interdum in tubulis quibuſdam a lineamentis iſtis manuum quam maxime remotis latere ſolent, & figuris praeditae valde diverſis praenunciaret? quid de tempore praefixo, quo ſanitas amiſſa recuperabitur? quid de corporis & ingenii robore cum inconſtanti fortuna? quid de vitae exitu, & genere mortis ſuli DEO praecognitis? Ad haec quam pauca ex urina ſint capeſſenda auguria, ſolidioribus artis noſtrae praeceptis imbutis, & in praxi diuturniore probe exercitatis ſatis perſpectum eſt, proinde coram ipſo lecto aegroti eandem malunt examinare, quam eadem longius abſente. Nurunt quippe lotium iſtud minimo temporis ſpatio extra veſicam ſingularem a variis in aëre volitantibus corpuſculis ſubire alterationem, & ſtatum ſaepe nanciſci longe alienum ab eo, quem in corpore, ubi a diverſo quodam aethere maſſa iſta fuit commota, prae ſe ferebat. Nonne ergo riſum movebunt prudentioribus impoſtores, miſturam illam in corpore aegroti praeextitiſſe aſſeverantes, quam intuentur in vitro, aut matula, ex qua nil certius hauriunt, quam futurum ſibi aurum & argentum, quo miſeres mendaciis illis emungunt, unde & merito auri-& argenti-ſugi dicuntur. Ethnicorum haec quondam damnanda fuit affectatio divinitatis, qua cum Menecrate infatuati, ſtuporem ſibi & venerationem apud ineruditum vulgus, & cum morbis colluctantes miſeros concillare volebant male licet fundatis iſtis praeſagiis. Utinam cum ſuperſtitioſis iſtis maxima eorum pars ad primum mendacii parentem deceſſiſſet, citius ſane veritatis ſplendor illuxiſſet. Mirantur, qui rem non ſatis cognoſcunt, ea enim probe intellecta & cognita admiratio omnis facile ceſſat. Hinc videmus, famam admirabilium illorum Prophetarum fumo citius diſſipari, omneſque nimium ante illis fidentes prudentioribus non modo, ſed infimae etiam plebi & ſtolido alioquin vulgo fieri deriſui. Optandum foret, ut quilibet ſuo fungatur munere, & deſinat manum in alienam mittere meſſem, ſic in republica cuncta peragerentur rectius & tranquillius. Medicum quidem pium, nec in divinu codice hoſpitem, magis decet in morbis diuturnis aut gravioribus aegrotos ſuos divino erigere ſulatiu, ad pias diſponere cogitationes, & ad conſtantiam in fide erga DEUM hortari, quam Theologum eidem porrigere medicamenta, & ab anima ad corporis curam deſcendere, ſiquidem vix percipi poteſt, Theologum ſufficienti pollere notitia omnium in praxi medica obſervandorum, & cognitu neceſſariorum. Singulare quidpiam requiritur in Medico praxin feliciter exercituro, & corpora a morbis immunia reddituro, nec minor prudentia, quam in Duce exercitus, moenia fortiſſima ſuperaturo, & hoſtes ex provincia ſua ejecturo; quod ſi magnatibus eſſet perſpectum, utique Medicum prudentem, & vera agendorum notitia praeditum majori haberent in pretio, & omni eum auro aeſtimarent cariorem.

Sapientia veru Medici non ex magnitudine ſchedae, nec ingenti medicamentorum ex collegio Doct. Michaëlis, aut alio in academiis olim dictato compilatorum farragine, nec ex pretio in gratiam Pharmacopoei aucto, cenſenda, aut colligenda eſt, ſed, ſi verum mihi curam collega & amico Medico ſiugulari fateri liceat, quo plura quis medicamenta in una formula corradi fuerit intuitus, eo certius colliget indicium de praeſcribentis ignorantia; multa enim congeſſit, ut in tanta copia unum ſit, vel alterum; quod ei, quod in corpore morboſum exiſtere ignorat vincendo forte fortuna ſperat accommodatum; quod ſi clarius, & diſtinctius cognoverit, & ſimul remediurum vim & efficaciam probe calluerit, vel unicum ex multis ſelegerit morbo intime cognito debellandu ſufficiens. Adeo ut profundior Medici ſcientia colligenda potius ſit ex ſimplicitate medicamentorum, quam ex eorum copia & magnitudine. Nonne itaque inepti Medici judicandi, qui ſingulis pene horis varia compilant remedia, ex compoſitis jam alia praeſcribunt denuo miſcenda, & componenda, & ferme omnium ſpecierum formulas in

unam maximam comportant. Errant ſane, nec intelligunt morbos, neque vim medicamentorum, alias parvulo quodam magnum praeſtare ſcirent effectum. Quum vero hi corraſores ſua digni ſint caſtigatione, quid de illis cenſendum? qui ut majorem, & ſpecioſiorem exornent formulam, aegros ſuos in aliud ablegant tempus, donec ex collectaneis ſuis evolverint ejuſmodi formulam, inſtar cornicula Aeſopicae aliorum plumis exornatam, & ad nauſeam prudentiorum refertam; interea ne inſcitia eorum vulgo innoteſceret, neſcio quam morbi praetendunt immaturitatem, non prius ſuperabilem, quam eo tempore, quo ſperant per evolutionem librorum & arcanorum ſuorum, aut locorum communium perveſticationem ejuſmodi receptum, ſeu formulam inventum, aut comportatum iri, qua Pharmacopoei favorem, & vulgi ignoti admirationem acquirent. Sic mundus amat decipi, ad meliorem viam reduci impatiens. Si ſcirent homines, quantum unumquodque corpus differat ab alio tam ratione texturae partium ſolidarum, quam miſturae fluidarum, eamque notitiam accuratam non niſi a praeſenti Medico, & ſingulari mentis acumine praedito, non uno die, ſed longiore tempore addiſci poſſe; non adeo facile ſe committerent peregrinorum, ſaepius eos nunquam intuentium inconſideratae tractationi. Optanda tandem ſingulis ſanior mens, ut cognoſcant, quid ſibi uſui & commodo ſit futurum, atque ab omni ſe vertant conſcientiam onerante temeritate.

Legi cum ſingulari laetitia diſputationem, ſeu diatribam tranſmiſſam inauguralem, in Academia veſtra de purgantium e foro medico proſcriptione, nuper cum laude Auctoris habitam, quae apprime placuit, & merito gratulandum eſt Academiae veſtrae celeberrimae, de tot in ea jam detectis veritatibus, toti humano generi ſumme proficuus, quamvis tota medicaſtrorum cohors furore agitata torvo vultu veritatem ſit inſpectura, ſiquidem idem ſibi damnum exinde futurum praevidet, quod Romano quondam contingit Clero, ex deleto per Lutherum Purgatorio. Sane crumenam habebunt nimis purgatam, & aliorum excrementis minus impletam, quod minime illis placebit.

Unicum mihi videtur adhuc intimius examinandum thema de acidularum videlicet noxa & abuſu, quod ſi quis effectui daret, magnum utique deportaret gratiam ab iis, quibus ſanitas, & rerum veritas cordi eſt. Nimis enim ad hoc etiamnum tempus liberales ſunt Medici, in praeſcribendo & commendando earum uſu, qui tamen paucis reperitur proficuus, nec largis de eis factis promiſſis ſatisfacit. Ego affirmare cogor, ex pudore propriae denudandae paupertatis, & ignorantia certioris & convenientioris praeſidii, toties earum uſum commendari a Medicis, quibus frequentiores de malis quaerelae tandem redduntur ingratae, proinde ut moleſtia illa ſe ad tempus aliquod liberent, aegrotos ad acidulas ablegant, ut quondam Galenus Phthiſicos ſuos incurabiles ad tabias, ne remediorum congruorum defectus nimis ita pateret. Nequit certe miſtura acidularum in venis ita temperari, ut ſingulis reſpondeant corporibus, & quam ſaepe minerae ex inconvenienti miſtura, reſolutione, ſublimatione, aut praecipitatione venenoſum quid induere poſſunt, quod quavis forte hora poſſibile non ſemper a Medico, ſatis alias ſollicito & prudente debite examinari & cognoſci poteſt. Hinc experimur, quantum viſcera eorum, qui ex praeſcripto Medicorum ad menſuras etiam acidulas potarunt, debilitentur, adeout fibrae eorum nullis poſtmodum remediis ad priſtinum & meliorem ſtatum reduci poſſint, & quam frequenter pro pauco commodo, quod praeſtiterunt, gravius longe inferant damnum, pectori inprimis, & pulmonibus, quibus omnes fere acidulae maxime ſunt nocuae. Accidit id virgini cuidam caetera ſanae, & ob ſedentariam ſolum vitam tumore pedum laboranti, cui dum Medicus prae aliis ad acidularum commendationem pronus, earum uſum injunxiſſet, tumore quidem per copioſam ſubſequutam diureſin aliquan-

tum

Digitized by Google

tum fuit liberata, ſed tuſſim pene perpetuam, feram & phthiſens fere proximum contraxit, vix ullis, etiam probatiſſimis alias hoc in caſu, remediis corrigibilem. Praeſtarent ergo, ſi neceſſario deſiderentur, acidulae artificiales, quae pro diverſitate corporum moderari, atque vis earum melius pro cauſſae, morbi, & ſymptomatum varietate augeri, minui, corrigi, & emendari poſſit, quam ex tellure ſaepius a furiis ignis ſubterranei agitatae, & motae proſilientes.

Minus noxiae quidem videntur thermae, maxime quod uſus earum frequentior ſit externus, attamen & hae ex tempore poſſent ad quamcunque morborum ſpeciem ex vegetabilibus, mineralibus, aliiſque convenientibus parari, quae minori pretio non modo adhiberentur, ſed virtus earum magis eſſet cognita, nec lateret, quo particularum genere mira earum vis conſtet balſamica. Non inconveniens etiam eſſet thermis hiſce artificialibus partem quandam, ſi abſque virium defraudatione ob loci vicinitatem facile haberi poſſet, immiſcere earum, quae ab igne centrali e terra propelluntur, ſic una pars non modo temperaretur, ſed etiam promoveretur ab alia. Quum enim per vim balſamicam nihil aeque intellectu percipi poſſit, quam particulae blandae ramoſiores ob longis teretibus & flexilibus intermiſtae, quae angulare quodcunque pungens, ſcindens, tendens, & dilacerans obtundere, inviſcare & hebetare queunt, Medico Philoſopho facile eſt perſpectu, ex quibus non modo ſimplicium generibus iſtiuſmodi thermae ſint componendae, ſed quibus in morbis etiam utiliter adhibendae. Hoc vero noſtrum conſilium iis cuditur, quibus non aeque licet adire terras exteras, ſed minoribus ſumtibus deperditam recuperare geſtiunt ſanitatem, & rei domeſticae propius adeſſe, cui abſque ſingulari incommodo, aut damno ſe diutius nequeunt ſubtrahere; interim illis, qui non tam remedium corporeum, quam mentis aliquam quaerunt relaxationem, & varietatem locorum, converſationem cum aliis, & quietem a conſuetis laboribus, majorique ditati ſunt pecuniarum copia, iis liceat quodlibet, modo non tranſgrediantur auream in omnibus obſervandam mediocritatem.

Haec remediorum cuicumque ferme a Medicis liberalioribus permiſſorum recenſio me deducit ad ipſas panacaeas, quas hodie dum multi jactitant, ſeque aliis Medicis dogmaticis propter eas praeferri cupiunt, ſingulari ſua aſtutia remediorum ſuorum arcanorum virtutes exampliſicantes, & ſimul earum praeparationem, & compoſitionem alto cuſtodientes ſilentio, ne fraudulenta ipſorum circumventio mundo erudito ita innoteſceret. Firmiter liquidem credendum eſt, ipſas iſtas panacaeas nihil ſaepe aeſtimatione dignum in ſe continere, &, ſi quid praeſtant commodi, illud vel diureſi, vel diaphoreſi perfici, qua virtute praeditum Medicus eruditus & expertus, facile ex communi remediorum ſylva aliquod eligere valebit aegri ſtatui praeſenti magis proficuum, quam jactata illa panacaea, minimo ſaepe in morbo impotentiam ſuam conteſtans, & quam ſpecioſo iſto titulo habenda ſit indigna, turpiter manifeſtans. Acceſſerat ante tempus quoddam Montis Peſſuli Hiſpanus quidam nobilis & jactator ad Profeſſorum & Medicorum ibi degentium indignationem ſingulare quoddam venditurus arcanum, quo non modo omnes morbos profligari, ſed ipſam ſenectutem abigi, & decrepitos cum capulariſtentoriis iſtis promiſſis allectus, alium quendam ex ordinariis accerſit Medicum, eundemque rogat, Hiſpanum illum accederet, & variis occaſionibus ex eo ſciſcitaretur, quale genus arcanum ſuum eſſet remediorum, qua doli exhibendum, qua ratione operaretur, quo temporis ſpatio laudatum praeſtaret effectum, & ſimilia; quaevis Medici interrogata reſpondit: eſt arcanum! nec pro qualibet promiſſa pecuniae ſumma vel minimam doſin ejus Medico concedere voluit, ſemper exclamans:

mans: eſt nulli communicandum arcanum. Ita ſane remanſit arcanum, quod ſi fuiſſet reſeratum, unico forſitan momento omnibus exutum fuiſſet gloriis cum pretio, quibus praeter eventum ſuperbivit. Nihil niſi ignoranti quidpiam eſt arcanum, idem enim denotat, quod incognitum; ſed ſaepe detinetur ejus deſcriptio, aut verum nomen penes jactatorem, ne fraus pateſcat, quippe ſi prudentioribus aperiretur, cito viderent, ſe eodem facile poſſe carere, nec promiſſum praeſtiturum eſſe effectum, quum ab ejuſdem poſſeſſoribus aurei ſaepius promittantur montes, reapſe tamen vix praeſtari poſſint ferrei.

De Chirurgo tuo Carteſiano brevi publici juris faciendo promiſſio magna nos erigit ſpe, multos in eo demonſtrandos eſſe abuſus, quibus vulgus Chirurgorum, aut potius Barbitonſorum hactenus fuit deditum, ſimulque planiorem manifeſtandam viam, juxta quam tutius & perſpicacius plures abſolvi poſſint encheireſes. Non enim putandum, abſque ullo diſcrimine quaevis praeſidia, atque propugnacula organica in eo iri abjectum, ſed concinniora & tutiora fore aperienda. Morbos ſiquidem omnes abſque inſtrumentorum & manuum opera, ſolis medicamentis in quovis ſubjecto abigere velle, nonnunquam voto noſtro minus reſponderet, non quidem propter medicamentorum defectum, aut impotentiam, ſed ipſorum aegrotorum inobedientiam, qui ſaepe fortioribus ſunt coërcendi, & materiae peccanti ferro vel igne exitus eſt parandus.

Degit in vicinia noſtra Chirurgus quidam juvenis prudens, & diligens, qui adhibito ſetateo inſuperabilem alias non ita pridem abegit ophthalmiam. Etenim puer quidam tempus longiſſimum inſigni ex catarrho laboraverat faciei tumore, dextram potiſſimum partem occupante, cui abigendo a variis Medicis, & Chirurgis diverſa adhibita fuerant remedia, non omiſſis etiam veſicatoriis majoribus nuchae, & poſt aures applicatis, at ſemper irrito conatu, ſupervenit tandem oculi tumor inflammatorius tam vehemens, ut totus rubore flammeus magnitudinem longe ſuperaverit ovi columbini, cum metu a Medico praeſenti habito diruptionis, aegerque nullum penitus lumen perferre potuit. In ipſa penuria medicamentorum, & deſperatione Medicorum de obtinenda curatione, antedictus Chirurgus, non adeo diu ibi locorum commorans, generoſo auſu nucham trajecit ſetaceo, quo mediante materia catarrhoſa ab oculo ad foramina tam copioſe fuit derivata, ut intra ſeptem ſeptimanarum ſpatium, contra omnium ſpem, aeger integre fuerit reſtitutus; ſed neque omiſſa fuerunt convenientia topica, & interna diaphoretica, verum aeger ſtragulorum impatiens, eorum operationem perferre nequivit, quare hujuſmodi remedio lymphae ſtagnantis acrioris effluxus erat promovendus. Hoc etiamnum tempore alterum virum ſub cura habet, per tempus aliquod claudum, & tibiarum ulceribus cum tumore laborantem, qui quum a variis ante Chirurgis diverſimode, abſque ullo tamen indicio meliorationis, fuerit tractatus, tandem antedicti Chirurgi fama excitatus, ejus curationem expetiit, ſeque in locum, ubi Chirurgus habitat, deferri curavit: iſte vero percipiens aegrum hunc a diaphoreſi quavis abhorrere, & quodcunque aliud remedium, etiam dolorificum, manu perficiendum admiſſurum, ſtatim per femur lateris affecti muſculum glutaeum majorem ſetaceum profundius trajecit, funiculo craſsitiem digiti minimi in ſummitate aequante ſubducto, quo facto poſt dilapſum quadriduum fluxus materiae peccantis ad foramina iſta allectus fuit, & aeger ſtatim perſenſit juvamen, ita ut poſt paucum tempus melius incedere, & pes detumeſcere ſit conſpectus, imminuto etiam dolore pedis, quo viſo aeger proprios lares repetiit, & Chirurgi operam hoc tempore per vices, & fere hebdomadatim ſolum experitur. Adeo nonnunquam aegri in morbis rebellibus & contumacibus fortiora efflagitant auxilia, nec Medicorum conſiliis aeque ſunt morigeri, eaque de cauſſa iidem aliquando coguntur communia admittere remedia, ne materia

morbo-

morboſa accreſcat, praeſertim quum maxima hominum pars ſenſuum teſtimonio nimis ſint addicti, ipſoque Thoma Apoſtolo magis Increduli, qui ſi non ſemper effectum remediorum oculis videant, & manibus palpent, tam Medico, quam medicinae nullam largiuntur fidem. Sapienti tamen ſatis eſt patulum, potuiſſe praenominatos aegrotos, abſque crudelibus iſtis tractationibus, benignioribus remediis poros aperientibus, lympham acriorem, & viſcidam corrigentibus, & ſenſim ad exhalationem diſponendo conſumentibus curari; ſed quum ad meliorem mentem reduci nequiverint, nec ſuaviori ſe dignos aeſtimaverint, fortiori fuerunt pungendi. Fibris enim muſcularibus, & cutaneis non modo ab inſtrumento, ſed materia etiam aetherea aliena per foramina copioſius ingrediente fortius ita agitatis, quemvis ſuccum ejiciunt, & vicinos tubulos ad eundem effundendum ſollicitant, unde non modo liquor peccans, ſed melior quoque liquorum pars effunditur, cui tamen malo praeveniri poteſt, ſi rivuli iſti recto tempore claudantur, & noxia materia reſtitans aliis convenientioribus remediis per poros apertos eliminetur. In hujuſmodi ergo caſibus generoſiora praeſidia chirurgica non omnimodo ſunt damnanda, aut rejicienda, quare in Encyclopaedia mea Chirurgica ſedulo obſervo, ut & iſtis, neceſſitate ſic poſtulante, in quibuſdam caſibus concedatur locus, atque omni praevadeatur arte, ne morbi vehementes capiant incrementum.

Nunc re & occaſione quadam ita poſtulante ad ipſum potum theae paucis examinandum hiſce devolvor. Invaluit equidem & hic ipſius uſus, ſed a multis fama ſua jam minor deprehenditur. Mihi etiam potus ille adeo frequens ſuſpectus eſt, propter nimiam quantitatem aquae, alkali enim quod herba haec in ſe continet, in tam exigua quantitate aquam corrigere vel exaltare nequit. Ab hac ergo aqua non tantum primae viae nimium abluuntur, glandulae ſtomachi & inteſtinales obſtruuntur, vaſa lymphatica nimis replentur, & diſtenduntur, hinc prona redduntur ad rumpendum, imo circulatio humorum ſingulorum impeditur ob gravitatem, & lentorem ſuum; & ob nimiam diſtenſionem vaſorum eos vehentium, quin ipſa textura vaſorum laeditur. Si ratio non placet, en experientiam noſtram; nonnullos enim novimus ſingulis horis matutinis, & veſpertinis eo potu abuſos mortuos eſſe hydrope, alios febre maligna, alios, qui lienteria, ictero, affectu hypochondriaco, catarrhis, imo apoplexia, & ſtagnatione aliorum circulantium humorum vexati fuere. Iis autem prodeſſet hic potus, qui juſto largiore mero ventriculum replent, & altero die loco Julapii ipſum aſſumunt, & ſic reſtinguit acres acidaſque ſordes a vino illatas; melius tamen ſubſtituuntur herbae veronica, betonica, &c. Eſt enim vis illa poros aperiens, & ad ſudorem quendam diſponens aliaque, quam theae tribuunt, quae calidae potiſſimum accepta referenda, ſed haec non omnibus aeque convenire a prudentioribus rectius exiſtimatur.

Tandem quum experiamur, nihil pene frequentius in ore tum Philoſophorum tum Medicorum verſari ipſo vocabulo Naturae, eique tanquam Deaſtrae cuidam plurima, & difficillima tribui effecta, inſimul inter omnes lis adhuc foveatur, quid per decantatum, attamen obſcurum illud nomen ſit intelligendum, quaeritur, an non Medicis inpoſterum aut plane ſit abſtinendum, aut ſaltem rarius utendum? Experimur enim ſaepius naturae illi eadem in acceptis ferri bona, quae rectius ipſi DEO retribuerentur, una cum debita ipſius laude, & divini potius, quam fictae illius almae Matris Naturae nominis celebratione. Ubi enim haeret internum illud agendi, patiendi, ceſſandique principium? qua ratione fungitur officio ſuo morborum illa ab HIPPOCRATE quondam vendicata medicatrix? qua repugnante irrita dicuntur omnia, & medicina nihil proficere; quae ſibi, HELMONTIO ita volente, eligit aptatque convenientiſſima: quam furca: licet

expel-

expellas, tamen uſque recurrit; quae non educta & nullo Magiſtro uſa ea, quibus opus eſt, facit, agendorum omnium monſtratrix optima, ſaepe meliora monens, & dives opis ſuae; quae quo robuſtior exiſtat, eo celerior a vulgo expectatur morborum abactio & ſanitatis amiſſae recuperatio. Nonne vocabulum hoc commune potius habendum operculum, quo plurimi aliis fucum faciunt & ſuam obtegunt ignorantiam? Dicunt, experientiam demonſtrare, non eſſe naturam in omnibus parem, ſed in uno homine fortiorem, in altero debiliorem. In quo ergo conſiſtit fortitudo, & debilitas iſta? Videmus equidem hominem unum a primo ſuo ex ovo, aut vermiculo exortu, altero interdum exiſtere robuſtiorem, ſanitate etiam frui diuturniore, & a morbis invadentibus citius liberari; ſed hoc evenire ſolet ex firmitate fibrarum, quibus partes ſolidae in utero ſunt contextae, & corporum fluidorum motu fortiori, & conſtantiori, quo omne noxium & e conſortio ſuo heterogeneum longe a ſe repellunt, ut proinde ex cauſſis multo ſolidioribus, & clarioribus omnes iſtae operationes explicari poſſint, quam obſcuro illo Naturae vocabulo, quo adhuc magis redduntur abſtruſae, & incognitae. Interea tamen, quum vocabulum hoc Natura ab ipſo verbo Naſcor derivetur, putamus interdum in communi uſu loquendi retineri poſſe, dum nihil aliud eo intelligamus, quam ſpecialem quandam diſpoſitionem, quam corpora nonnulla in prima ſui generatione nacta ſunt ab aliis diverſam, reſpectu fibrarum magnitudinis, ſoliditatis, earundem ab invicem diſtantiae, extremitatum, majori vel minori criſpitudine, & hinc pororum figurae, amplitudinis aut anguſtiae, ſuccorum & ſpirituum ad motum pronitatis vel pigritiae, &c. qua ratione SENECA inquit: naturam mutare difficile eſt, nec licet ſemel miſta naſcentium elementa convertere; dummodo parciores ſimus in ejuſdem vocabuli naturae allegatione, quam hucuſque factum, poſſumus enim idem ipſum facile commutare vel eum nomine Indolis, vel diſpoſitionis vel conſtitutionis, vel Microcoſmetoris, vel Cardimelechis, vel Gaſteranacis, vel alterius cujuſdam, quibus vocabulis in ſcriptis meis nihil aliud innuo, quam ſpiritus prae aliis ſubtiliſſimos, & exaltatos, diutius in tubulis circa fibrulas viſcerum quorundam commorantes, ſaepe ab aliis Auctoribus ſpiritus inſiti nomine indigitatos. Ratio enim noſtra facile admittit, dari diſcrimen, & gradus quosdam inter ſpiritus ſive liquorem nervoſum, ita ut per reperitas circulationes rectificatus multo purior, ſubtilior & ad quemcunque motum ſubeundum aut actionem in oeconomia animali praeſtandam longe promptior ſit aeſtimandus eo, qui ex maſſa communi jam primum egrediatur. A prioris itaque indole participare ſtatu nominatos noſtros Reges, Carteſianorum materiae aethereae, & mentis imperio promptius obedituros, quam reliquos ſpiritus nondum ita depuratos.

Ad hujuſmodi proinde normulam etiam doctrina de rebus Medicis vulgo naturalibus, non-naturalibus, & praeter-naturalibus dictis emendāda foret, una cum criſi rara nonnunquam in hiſce regionibus ave, & in praxi hodierna ad regulas vetuſtae traditionis vix obſervabili. Non enim numerus ille dierum criticorum adeo accurate eſt attendendus, prout a prioribus factum, alias praeſagiis noſtris nobiſmet ipſis aut coram aegroto aut coram adſtantibus certo certius incuteremus pudorem dum materia morboſa aut citius, aut tardius moveretur, & vel morbus ipſe brevius decederet, vel diutius cunctaretur. Quin HELMONTIUS hac in parte ſapienter ſatis enunciaret, dum notaſſe ſe aſſeverat, quod nuſquam fiat criſis, ubi Medicus artis ſuae gnarus morbum ante criſis expectationem ſuſtulerit.

Adeoque utiliorem credo locandam fore operam in explicando motu, ejuſque cauſſa, & proprietatibus, & quid illud potiſſimum ſit, quod e corpore majori decedere quaſi viſum motum ulteriorem ſiſtit, & in minus occurrens quaſi ingrediendo aut irruendo idem illud ulterius propellit; licet enim multi de motu, primo

mo motore, motu reſtitutionis, aliiſque ad motum pertinentibus multa jam tradiderint, non videntur tamen iſta omnia curioſorum mentes exſatiare, quin plura adhucdum deſiderantur, quae ſi clarius enuclearentur, res ſane ſcire deſiderantibus praeſtaretur longe acceptiſſima atque utiliſſima. Sed de hiſce omnibus veriori medicinae deditos clariorem informationem ex INSTITUTIONIBUS TUIS fideliſſimis, ſecunda vice auctius, & elaboratius edendis facile impetraturos eſſe, nullatenus dubitamus, quarum accelerata communicatione orbem eruditum ne diutius deſtituas, quin brevi facias participem, ſedulo optamus, ſeriiſque precibus divinam rogamus benignitatem, ut tibi numeroſiſſimos adhuc largiatur annos, quo rem medicam ulterius amplifices, & ſacratiſſimam noſtram artem, ab omni crimine, & errore puram reddas, ad multorum Medicis ſtudiis incumbentium emolumentum, & aegrotorum ſalutiferum ſolatium. Faxit hoc aeterna illa poteſtas, cui te, cum integra familia ampliſſima, ſerio commendo. Vale, Vir Celeberrime, & mihi porro fave. Dabam Caſſellis e Muſeo meo 14. Calendis Auguſti,

ↄIↄ IↄC LXXXVII.

D. JO-

D. JOHANN. JACOBI WALDSCHMIDT,

EPISTOLA II.

QUAE IN ORDINE EST TERTIA.

Ad

Celeberrimum

VIRUM

Dn. JOHANNEM DOLAEUM,

Varii argumenti.

Nonus annus ad conſcribendos libros conceditur, at Epiſtolae, ut ſine mora placeant, feſtinatione urgentur.

VIR AMPLISSIME.

Quod olim Tacitus de ſuis Aſtrologis, id ego hodie rectius dixero de Noſtris Empiricis: *tale videlicet genus hominum ſemper proſcribetur, & ſemper retinebitur.* Quippe tota die experimur, hos etiam ſum ivendulos, quamvis unica veritate mille vendant incautis mendacia, ſuos tamen habere patronos, & angelos cuſtodes, qui cum imperitis malint uſque clauſos tenere oculos, & in ipſa etiamnum luce coecutire, quam cum prudentioribus omnia ad veritatis amuſſim examinare, huicque ſoli litare. Quod quidem malum eo facilius patienter ferri poteſt, quo magis notum eſt, quod prioris aevi homines, & praedeceſſores noſtri jam ante nos de eo conqueſti ſint, & quod ſeri nepotes idem aliquando querentur. Stabit in omne aevum decantatum illud: *Mundus regitur opinionibus*. Et homines illi poſſunt, quia poſſe videntur; eo enim deventum eſt, ut qui plus garriat, & qui, ut magnum quid & ἐξωτικώτερον prae aliis noviſſe dicatur, plura ſine fronte effundant, is demum pro viro docto habeatur.

Devenio ad illimitatam purgantium proſcriptionem, & ſtatim in limine fateor, me non in omnibus cum laudato diſputationis iſtius de purgantium e foro Medico proſcriptione, quam tibi, vir celeberrime, placuiſſe in tuis ad me datis ſcribis, Auctore idem ſentire poſſe; ſi quidem ipſi mens fuit ea penitus proſcribere, de quo merito dubito. Sicuti enim ex parte Humoriſtarum exceſſus, & abuſus in exhibendis purgantibus committitur; ita ab altera parte in defectu peccatur, quod omnes fere claves ad hanc Naturae portam abſcondant. Quapropter tutius eſſe reor, media hic incedere via, & neque cum illis omne a purgantibus expectare ſolamen, nec cum his ad alterum delabi extremum, atque portam illam, quam patulam eſſe volunt Galenici, penitus occludere, aut ingeſtis egreſſum, ope catharcticorum facilitandum, intercludere velle. Vidi librum Doctoris Gehemae,

ty-

Digitized by Google

typis nondum excuſum, in quo in omnes Medicos, qui purgantibus, venae-ſectione, clyſteribus, &c. utuntur, acerrime invehitur, contigit mihi etiam felicitas, ut ipſo cum Auctore haud ita pridem miſcuerim de hac re ſermones. Enim vero induci nunquam poſſum, ut ad ipſorum tranſeam ſcamnum, qui purgantia promiſcue e foro Medico proſcribunt, quamvis plus millies obſervaverim, ea quandoque plus noxae quam auxilii attuliſſe; quum perſaepe quammaxime neceſſum ſit, ut primae viae a ſentina liberentur, ne peregrini fermenti indolem nacta plurium graviorum morborum exiſtat cauſſa; ut vel propterea non videam, qua ratione purgantia ex provinciis noſtris in totum proſcribi poſſint. Atque extra omnem poſitum eſt dubitationis aleam, quod omnes fere morbi, ſi non ſemper, ſaltem ut plurimum, oriantur ex repletione: ſi itaque recrementa primis in viis non ſatis digeſta diutius intra publicos hos carceres detineantur, acorem malignum contrahunt, & tum convellendo, tum diſtendendo & inflando intra primae hujus regionis pomoeria varia ludunt dramata. Sin eadem haec recrementa ad ſanguinem abripiantur, unaque cum hoc ad circumjectos deferantur campos, quae non tum in ſanguine tum in ſpiritibus animalibus, & lympha in circulum eunte excitantur turbae? Ingeſtorum quippe ad ſanguinem, & mediante hoc ad omnes partes ſolidas delatorum copia producit in infantibus epilepſiam, in ſenibus vero apoplexiam, & in mediae aetatis hominibus varii generis febres. Malum ovum, malus corvus. Quod ſi cauſſa nunc in primis adhuc haereat viis, quis inficiabitur nõ licere tunc, imo e re eſſe, abſtergens aliquod atque leniter evacuans propinare? Sin corrupta illa aſſumta hanc metam fuerint tranſgreſſa, atque ex me ſcire velis, quid facto tunc opus ſit: non habeo quod reſpondeam, niſi quod ſudorifera cõmendem, utpote quorum virtutes non in ſolo ambitu corporis figuntur, ſed quae ſe ad ipſa inteſtinorum cõfinia quoque extendunt, prout in dyſenteria plus vice ſimplici obſervavimus, in qua vel ex his etiam oris peregrina fermenta ope diaphoretici foras eliminari poſſunt. Deinde dandum aliquid erit tempori, neceſſitati & conſuetudini, quae tantum valent niſi hypochondriacos faciamus cacare; aut etiam aulicos ob ingeſtorum in primis viis coacorvationem ad frequentiores excretiones invitemus, atque catharcticis cogamus eo ire, quo ſaturi ſolent, graviſſimis quotidie eos exponi morbis videamus: argumento prorſus novo quod non poſſimus carere purgantibus. Praeterquam enim quod liquamina illa in inteſtinis coacervata per coecos meatus humoribus circulantibus commiſceantur, aliae etiam ſuperſunt viae, nempe ipſa vaſa lactea, per quae eadem recrementa breviori manu ad cor deferuntur, & totius ſanguinis temperamentum quandoque pervertunt. Quod ſi aliud adhuc pro ſuſtinenda purgantium fama expetas argumentum perſuaſorium, velim ut martialium remediorum habeas rationem; eorum enim uſus exſpirabit eo ipſo, quo purgantia de ponte deficientur, quum abſque his nunquam in uſum tuto vocari poſſint. Nec ipſa etiam ſudorifera, quae alias omne in Medicina ferunt punctum, firmo ſatis, proſcriptis promiſcue omnibus purgantibus, ſtabunt talo, nec illorum uſus indemnis plane eſſe poterit, niſi ſordes craſſiores e primis viis prius elutrientur; his enim neglectis ſanguis novis impuritatibus, ex inteſtinali regione quotidie tranſmiſſis, contaminabitur, id quod vel infantes teſtantur, quos alvo ſolito magis ſicca exiſtente, ad unum omnes ſcabie corripi ſaepius expertus ſum. Tandem purgantium neceſſitatem ſuadent, & urgent contumaciſſimi dolores colici, qui non raro ob nimium primarum viarum infarctum, & contentorum putrilaginem exoriuntur, & vel ab uno etiam pharmaco, potenter ſatis, & ex voto operante, tolluntur. Neque juvat hic diſtinguere velle inter cauſſas morbificas, & inter productum morboſum: vel excipere, contenta illa praeternaturalia non ſemper eſſe cauſſam, ſed utplurimum cruditatis ventriculi effectum, quae ſi ſpecificis ſaporibus aliiſque appropriatis, & abſorbentibus corri-

gatur, & ipſa morboſa ſemina deſtruantur, nullum amplius futuri novi morbi ſubeſſe periculum. Haec enim facilius dicuntur quam praeſtantur. Et quis negabit, quod ipſum productum morboſum cauſſae efficientis tandem induat naturam, quam niſi pharmaco tempeſtive exhibito mature averruncaveris, haud magnam de firmiori valetudine ſpem concipere licebit. E quibus abunde ſatis eluceſcit, injuriam fieri tum Naturae tum ipſis purgantibus, ſi ea promiſcue proſcribere velimus. Ne autem contradicere videar illis, quae alibi de purgantium abuſu ſcripſi, omnem puto facile dirimi poſſe litem, ſi ea quidem admittamus pharmaca, quorum virtutes primarum viarum terminos non praevaricantur, & quae intra hos terminos agitata penſum abſolvunt. Cane autem & angue pejus devitemus illa, quae hos limites ſuperant, atque ſubſtantialiter maſſae ſanguineae confunduntur. Quippe purgatio debet eſſe excretio quodammodo ſaltem violenta, & coacta, qualem natura ſedata cunctanter, & ex intervallis inſtituit. Quod ſi omnes rationum ſyllogas contexam, atque ratiocinationis ſcrinia excutiam, eo tamen omnia collimare video, duos videlicet purgatoriae efficaciae gradus admitti; tertium vero proſcribi debere. Equidem praeclare *Williſius* tres purgationis medicamentoſae ſpecies conſtituit, quarum prima eſt, quando propter inteſtinorum fibras nerveas leniter proritatas, carneae ſupra morem ſolitum paulo crebrius, & ſtrictius contractae, contenta quaeque laxiora celerius e parte in partem promovent, & demum blanda ἀναφορήσει foras ejiciunt: in ſecunda autem humores quidam albi e poro bilario, ductu pancreatis, & vaſorum oſculis, a pharmaco vellicatis expreſſi una cum alvi faecibus deturbantur. In tertia denique tum ductus hi vehementius proritati, humoris cujuſque generis copiam majorem in cavitates inteſtinorum profundunt; tum inſuper e ſanguine propter admiſſas pharmaci particulas fuſo, & praecipitato, & per conſequens etiam e ſucco nerveo, & partibus aliis materies recrementitia ad inteſtina per arterias delata expurgatur. Prioris generis pharmacis ſi deſtituamur, levis armaturae milites, imo inopes erimus in fugandis morbis: poſterioris autem generis, hoc eſt, quae fortiora, calidiora ſunt, & agitatoria vi, imo ſeptica, praedita, exulare jubemus, & nunquam iis utimur: quo reſpexiſſe videtur ipſe *Aſclepiades* quando *Auctore Celſo, lib. 5. in praefatione* medicamentorum purgantium uſum magna ex parte ſuſtulit, & quum omnia fere medicamenta ſtomachum laedant, malique ſucci ſint, ad ipſius victus rationem curas ſuas tranſtulit. Mallem enim ego quidem alimentis curari, quam vehementioribus his pharmacis emaciari, neque enim ut venae inciſae fluxum, quem ſuperimpoſito digito mox ſiſtes, ſic profluvium alvi viſulentis pharmacis excitatum ſiſtere licebit. Quas cautelas eo confidentius auditoribus meis inculco, quo magis in propatulo eſt, Medicum in quovis actu purgatorio fama, & exiſtimatione periclitari. His itaque ut conſulat, paucioribus contentus ſit purgantibus, iiſque benignioribus, & quorum vires crebriori experientia ſibi perſpectas reddidit. Sic *Caſtellus* electuario ſuo diatartari, quo promiſcue uſus eſt, ſibi fere ſoli inter Medicos Meſſanenſes famam vectigalem fecit.

Sed videor tua, Vir celeberrime, patientia abuti, quare tranſitum facio ad encomium remedii antivarioloſi; cujus ſtupendos effectus ſi examini ſubjiciam, vix ac ne vix quidem mihi ſatisfacere poſſum; nam locum hic habere videtur tritum iſtud, quod experientia quandoque ſuperet rationes, & quod unum experimentum plus valeat, quam centum rationes. Reperies in oppoſita hac ſchedula difficultates contra methodum Sydenhamianam, & noſtram motas, quas non ita pridem doctiſſimus Medicus, & Philoſophus ex Gallia redux, & Bremam, quae ipſi patria eſt, tendens, ſuppeditavit. Tu Vir experientiſſime, in medium conſule, atque quid ſentias, benevole mecum communica, ut eo facilius nodum hunc Gordium ſolvere poſſim.

Aurem-

Aurem mihi vellicat herba thee, quae nunc caput ſuum inter vegetabilia extulit,

Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

Referam quae propriis his meis vidi oculis. Celeberrimus quidam Juris-Conſultus febri lymphaticae, & ferinis catarrhis ſaepius erat obnoxius; accidebat ſubinde ſputum cruentum cum reſpiratione difficili, & ſudoribus nocturnis. Meo ex conſilio tandem uſus eſt potu thee, ſucceſſu uſque adeo felici, ut debellatis hoſtibus nunc meliori uratur valetudine. Huic exemplo addo aliud. Virgo formoſa & pia, diu cum arrhritide nodoſa, tuſſi anheloſa, & ſemiparalyſi conflicta, tandem poſt thermarum Embſenſium uſum confugit, me ſuadente, ad hanc ſalutis anchoram: nec feſellit augurium noſtrum, quum ab eo tempore mediocriter valeat, & magna demum affulgeat ſpes, eam ex voto curatum iri. Quibus penſiculatis vix a me impetravero, ut credam, ſaluberrimum hunc potum fore noxium, ſequentibus munitus rationibus. Aqua calida nec qualitate nocet, nec quantitate, niſi forte jam inveteratae, & contumaciſſimae in ventriculi, & inteſtinorum poris praeexiſtant obſtructiones: prius facile probatur, quia non datur intemperies ſanguinis humida, quae morbi auctor eſſe poſſit. Poſterius pari probatur facilitate, quia partes lubricae, & flexiles in majori jam poſitae motu, qua data via ſe difundunt, vel per alvum, vel per vias urinarias, vel per glandulas cutis miliares egrediuntur. Unde infortunatos hos ſucceſſus, quorum mentionem facis, non tam aquae calidae theiſatae, quam atoniae viſcerum, & contumacibus obſtructionibus in acceptis ferendos eſſe exiſtimo.

Grata quoque mente recolo illa, quae de felicibus Chirurgi cujuſdam auſibus recenſes. Sic enim quandoque juvat fortuna audaces, timidoſque repellit. Optandum utique foret, ut noſtrates Chirurgi paulo alacrioris eſſent in ſetaceis excitandis, quibus ego majorem vim revulſoriam, ut loquuntur, tribuo, quam caeteris Chirurgicis externis omnibus: tum quod ſetacea ſpiritus potentius afficiant, & humorum affluxum concitent; tum quod acriori lymphae perennem, & largum concedant affluxum. De Medicina hac efficaci egregie ſcripſit D. Franci in tractatu idiomate Germanico exarato, in quo docte & nervoſe utilitatem hujus remedii commendat.

Tandem ad naturam devenio, quam licet furca expellas, tamen uſque recurret. Ego per naturam intelligo vel aetherem, a quo omnis, ut ex phyſica generali conſtat dependet motus; vel accidentium eſſentialium complexum, quae ſub nomine formae recentioribus veniunt; motum puta, figuram, magnitudinem, ſitum, quietem, & a quibus omnes omnino operationes corporeae dependent. Haec eſt illa natura, quae quandoque criticas inſtituit deſpumationes, & excretiones. Haec ſola eſt, quae aſſumta peregrina, & heterogenea in ſanguine vel ſubigit, vel foras ejicit, ut rivuli inde diffuſi circumjectos rigent campos liquidi, & ſuas duntaxat trahant undas.

Natura ducor ad peregrinum aetherem, ad cujus etiam nomen ſenſuales Philoſophi aures arrigunt, cõtendentes, quando phaenomena per peregrinum explicamus aetherem, nos vel qualitatibus occultis parentari, vel eas priſtinae reddere auctoritati, & exiſtimationi, quum aeque nihil dicamus, atq; cum priſcis in eodem haereamus luto. Enim vero maximum, puto, ſubeſſe diſcrimen inter aetherem alius motus, inter aetherem ex alius figurae, & magnitudinis particulis compoſitũ, & inter qualitates occultas quibus plane nihil dicitur; quum e contra cuivis planum ſit & perſpicuum, quid ſit motus, quid figura & magnitudo; & quilibet facile intelligat, quod his variatis ipſae res varientur. Sed inſtant, ille peregrinus aether cujus quaeſo eſt motus? cujus figurae? ℞. alius motus, alius figurae, propterea fluidum, quod hic peregrinus aether permeat, eſt alius conſiſtentiae, alius coloris, alius ſa-

 poris

poris alius miſturae;hoc vero noſſe,pro phaenomenis his explicādis apprime ſufficit.Poſſum haec ſimili quodam vulgari illuſtrare.Solvit aliquis centū thaleros, cupio ſcire, an omnes ſint imperiales? Eſt qui reſpondet ſe neſcire: & ille hoc dicit, quod illi, qui rem per qualitatem occultam explicant: alter dicit eſſe thaleros alius monetae, eſſe nummos alius figurae, alius magnitudinis, & ille aliquid dicit, & quod mihi interroganti ſufficit. Notari porro velim, quod eadem materia quandoque ob ſolam aliam determinationem dicatur peregrina, & quod ſub diverſae determinationis ſchematiſmo diverſos plane in liquidorum familiis edat effectus. Si enim ſupponamus, eam hodie ſanguinem noſtrum permeaſſe ſecundum lineam rectam, cras autem novam accedere, cum determinatione ad motum ſpiralem, vel ſecundum contrarias dimenſiones, abſolvendum, nemo erit opinor, qui non inſignem quandam in ſanguine turbationem praeſagiat. Et quae quaeſo cauſſa eſt ſtupendorum iſtorum effectum fulminis? nulla profecto alia, niſi alia determinatio motus aetheris, conſueto plane contrarii.

Sed pecco forte, Vir experientiſſime, fiducia arctiſſimae neceſſitudinis, quam mihi tecum eſſe vis, quod Soli lucem affundere audeam. Verum confides amico, quod haec non ſcribam, quaſi ſublimibus tuis cogitationibus faeem praeſerre velim, ſed potius ut juſſui tuo fiat ſatis, & lectorum animi varietate argumenti, & rationum delectentur. De meis enim nihil fere habeo, quod oculis tuis dignum eſſe cenſeam: non poſſum tamen, quin tecum communicem, quae celeberrimo Domino *Brunnero*, *Profeſſori Heidelbergenſi clariſſimo*, *& amico meo ſingulari*, mecum dividere placuit. Ita ille: ne autem inanes hae ad te perveniant, quem rerum anatomicarum amantiſſimum ſcio, en tibi ſequentem obſervationem: miles quidam ex Sereniſſ. milite. 34. annorum, artis ſuae coementarius, dolere coepit ex hypochondrio ſiniſtro; mox idem elatius, & umbilicus elevari coepit, qui tandem ruptus ſudit vim materiae faeculentae, cui intermiſtae erant ciborum indigeſtorum reliquiae, arilli, atque pomorum, quae famelicus devoraverat, pelliculae, quondam vivus exiit lumbricus. Tandem is fatis ceſſit. Culter ſequentia detexit. In hypochondrio ſiniſtro ingens cavitas horrida atque putrida, materia varia purulenta referta, exiſtebat, inde coniculus ducebat ad hypochondrium dextrum, ubi perforato inteſtino ſub cholidochi inſertione materia alimentaria effluxit, & in dictam conflugem diffluxit. Aliquot praeterea in locis inteſtina tenuia perforata colluviem augebant. Sed quod inprimis notari velim, glandulae duodenales ingenti ſpecie ſuperbiebant, majuſculae, quam alias exiſtere ſolent; infra inſertionem ductus cholidochi, quemadmodum in aliis, viſum ſubterfugerum. Huc uſque *Brunnerus* noſter. Ego ſi exta haec mentis luſtrem acie; inflammationem quandam praeceſſiſſe auguror, lymphamque acriorem factam hinc inde perfodiſſe inteſtina, conjecto, e quibus aſſumta paulatim in cavitatem hypochondrii ſiniſtri delapſa tumorem produxerunt. Glandulae quum nihil aliud ſint, quam congeries vaſculorum, ab humorum reſtagnatione, & quod forte a contentis, moram in digeſtoria hac officina non trahentibus, non amplius fuerint preſſae, intumuerunt ſolito magis. Et dum haec ſcribo, occurrit memoriae caſus in juvencula a me notatus. Coepit haec febricitare cum ſumma ſpirandi difficultate, tandem ſuborto circa umbilici confinia dolore atrociſſimo, vix amplius erecto corpore jacere potuit: hinc incurvata plures per ſeptimanas vitam miſerrime traxit, donec rupto umbilico magna puris faeculenti, & ſtercorei copia plures per dies effluxerit: quo facto dolor ceſſavit, ipſum vero ulcus impoſito emplaſtro conſolidante tandem coaluit, & aegra in hunc uſque diem bene valet.

Occupatus jam ſum in praeparanda tinctura ſolis: calcar addidit celeberrimus *Crugius*, qui hujus aliquot drachmas a Chymico Helmontiano acceperat, eamque coram mihi oſtendit cum largo virium encomio. Suſpicabar ſalinum quid ſubeſ-

ſe,

Digitized by Google

ſe, id quod & celeberrimus D. *Crugius* jam ante me notaverat. Faciam itaque periculum, & praeparatam tecum dividam, ut & eam cum Doct. *Crugio*, communi amico, ſi apud vos adhuc commorabitur, ad experientiae obruſſam exigas. Quod ſi res pro voto non ſucceſſerit, aliqua tamen fortaſſe laudis pars erit ejuſmodi auſis excidiſſe.

Eo ipſo autem, quo ſub praelo ſudat epiſtola, ecce! tuas accipio litteras, in quibus quaeris, quomodo in gravidis objecti alicujus horridi imago in foetum tranſire poſſit? Et quare gravida, ſi hominem parte aliqua mutilatum cum quadam alteratione & pavore intueatur, poſtmodum in lucem edat infantem eadem parte mutilum? Cui quaeſtioni ut ex parte ſatisfiat, fulcimenta quaedam prius ponenda erunt, quum arduum hoc opus ſaltem adumbrari, & ſublimioribus meditationibus facilius attingi, quam verbis explicari poſſit. Itaque obſervandum erit, (1) quod fluida imagines rerum facile ſuſcipiant, ſicuti id in machinis hydraulicis, & in aëre luminoſo, paulo ante ſpeculum exiſtente, videre licet. (2) Quod ſtupendum illud flumen animale in noſtro corpore aeque certam aliquam radiationem, & curſus formam, hoc eſt, imaginem ab objecti & mentis determinationibus ſuſcipiat. (3) Quod in viſione vera objecti imago in fundo oculi depingatur, & quod occaſione hujus ſpiritus animales certam curſus formam nanciſcantur, ipſi imagini, in oculo depictae, ſimilem. (4) Quod inter motus & alterationes matris, & inter infantem in utero contentum adeo arcta ſit connexio, ut hic omnibus vehementioribus animi paſſionibus matris non ſine ſui periculo ſit expoſitus. E quibus apparet, quod mens ex aſpectu horridi alicujus objecti conquaſſata, & vehementer afflicta, ſpiritibus animalibus ſimilem jungat imaginem, ſive quod tunc mirabile illud cerebri & nervorum flumen a mente ad ſimilem curſus formam determinetur, atque totum corpus matris eum appendice, hoc eſt, foetu, fulminis inſtar tranſeat, huicque ad mollitiem, & flexibilitatem partium ſimilem imprimat imaginem. Enim vero aliquam adhuc ſupereſſe difficultatem eminus etiam video, de qua forte alibi pluribus: jam enim reddit memoria diſcurſum, quem cum quibuſdam Aulicis de Errhinorum efficacia habui, quos omnes pyxide naſali pulvere repleta inſtructos videbis, ut vel inter confabulandum iſtam naribus admovere poſſint; quod pro egregio habent capiti purgio, & mediante quo vel ex ipſo cerebro inutile phlegma evocari poſſe contendunt. Verum quamvis plenis plerumque velis ſeſe in laudes hujus medicaminis effundunt, nondum tamen video, quomodo illud aliquas ſaltem ipſi cerebro afflare poſſit vires, vel ſcorias inde evocare: quum primo nares ipſo cum cerebro, cranio, ceu moeniis cincto, non ita cohaereant, ut ipſo ex cerebro, aliquid ad nares tranſportari poſſit, idque ſolitis jamdudum evicit rationibus, & demonſtrationibus doctiſſimus *Schneiderus*. (2) Agunt errhina tantum in glanduloſam narium membranam, & ex hac, quicquid humoris ibidem a ſanguine depoſitum eſt, attrahunt. (3) Illud quod e glandulis excutitur, non eſt merum excrementum, ſed lympha pro irrorando olfactus organo a ſanguine arterioſo ſegregata. Neque enim natura adeo ſordida fuit, ut cloacam juxta alimentorum & vocum portam conderet. Quod ſi inde mucus quandoque excernatur, id vitio ſanguinis, vel alternationi lymphae a cauſſa externa factae dandum. Perſae ſane non male ſputatore pro vorace, & ventrem curante habuere; quo reſpexiſſe etiam videtur magnus *Hippocrates in aphor. 2. ſect. 7.* dicens: *quibus nares humidiores natura, iis minus perfecta valetudine fruuntur.* Habent tamen nicotianae Patroni, quibus oſtendunt, ſe emunctae naris eſſe homines, quippe argumentantur a copia phlegmatis beneficio errhini e capite attracti. Sed falluntur, quum illud quod rejiciatur, vel corrhini productum quoddam ſit, quia glandulae a ſpiculis erroſivis nicotianae vellicatae continue lachrymantur, atque vel invitae lympham reddunt, quemadmodum oculi lachrymas effundunt,

Digitized by Google

dunt, quando feſtuca illabitur, & humorum affluxus concitatur a ſpina infixa, vel eſt humor aliquis degener jam in glandulis reſtagnans, e cujus per nares evacuatione parum vel nihil iuvaminis cerebro vel ſanguini accreſcit. Interim dandum aliquid genio, affectui, & conſuetudini.

Ex Belgio habeo, quod Dominus *Nuck* factus ſit Profeſſor anatomiae in Leidenſi Academia, quo patem in detegendis, & monſtrandis minutiſſimis vaſculis lymphaticis nulla vidit aetas. Typographus noſter & tuam & meam epiſtolam typis recudet. Dabo itaque operam, ut ſphalmata, quae me abſente irrepſerunt, in ſecunda editione emendentur. Audio eſſe obtrectatores quoſdam, qui quum in realibus non habeant, quod in prima mea epiſtola ad te data ſuggillent, puerilia quaedam objiciant, & nonnulla, quae grammaticam ſpectant cenſoria caſtigent ferula. Nempe a firmiori clavo his pendet Daſypodius, & ſub Priſciani larva craſſam in realibus occultant ignorantiam. Verum! mihi quidem non fit injuria, qui nomina propria in jus nolui in vocativo pronunciare in I, ſed in IE, quod antiquitatem pro me haberem, & quum amicus poſt celebratum actum me de ea re moneret, feſtive reſpondi, me nolle id mutare: imo indecorum mihi fore, ſi cui conceſſa eſſet poteſtas creandi Doctores, non liceret vocativum majoris Euphoniae gratia pronunciare in E. Nam non ſum vaſallus grammaticorum. Neque etiam in verbis ita curioſus ſum, meque legibus adſtringi patior, ut iis quicquam placere morarer, qui ſi vel tenuiſſimam quamvis particulam legerint, quam in ipſo Cicerone, aut non omnino reperiunt, aut ſitam alio periodi loco, quam quo ipſe poſuit, Getas denuo & Vandalos, ipſam Lamplandiam in Italiam irrupiſſe vociferantur. Interim nolo ego illis invidere, ſi ex his puerilibus quaeſtum quaerere poſſint, qui abunde ſatis novi, quod hi obtrectatores, & degeneres vocativi vix tria verba memoriter latine proferre poſſint. Sibi tamen docti videntur, quia niſi quod ipſi ſentiunt, nihil rectum putant. Recordor hiſtoriae Bocalini ex Parnaſſo. Ingens aliquando oriebatur in caſtris grammaticorum tumultus, confluxerunt omnes, viſuri quid rei ageretur. Ecce Manutius diſceptabat cum alio de verbo conſumptum, an cum P, an ſine P, rectius ſcriberetur? Adverſarius pervicaciter contradicebat, & auctoritatem rejiciebat. Irritatus his Manutius ſaxo antiqui alicujus monumenti Romani fragmento, quod inſcriptum tenebat conſumptum cum P, involavit in ejus faciem, ut miſer ille Grammaticus fere exanimis concideret. Ignoſce, Vir experientiſſime, quod te hoc joco detinuerim. Vale! & me totum tuum àmare perge. Dabam Marpurgi die VI. Octobris, Anno M DC LXXXVII.

D. JO-

Digitized by Google

D. JOHANNIS DOLAEI, EPISTOLA II.

Ad

Celeberrimum

VIRUM

DN. JOHANNEM JACOBUM WALDSCHMIDT

Varii argumenti.

VIR EXCELLENTISSIME.

ESi in praxi medica prudentia, & ſolicita omnium agendorum exploratio ſummopere neceſſaria, quo certi exiſtamus, nihil a nobis ullibi committendum omittendum, aut negligi obſervandum, ſicque nec temere, nec timide incedendo, ob geſta noſtra tranquilla & pacata ubivis fruamur conſcientia. Maxime vero tali ſtudio indiget conſilium de inſtituenda purgatione, qua ſiniſtre inſtituta tot ſaepe in oeconomia animali excitantur turbae, & machinae humanae deſtructiones, ut magno molimine damna inde contracta poſtmodum vix reſarciantur, ſaepe ad ipſum corpora protrudantur interitum. Quam primum enim catharcticum in corpus aſſumtum eſt, remedium dicam, an venenum? non eſt ulterius in poteſtate Medici illud coërcere, aut ita dirigere, ut iſtud ſolummodo operetur, quod ſibi praeſumſit, ſed prout ſucci in inteſtinis, reliquiſque vaſis ſunt diſpoſiti, & aether noxius pharmaco inhaeſit, majores, vel minores excitat aeſtuationes, ſpirituum profligationes, glandularum eroſiones, fibrillarum vellicationes, & rupturas, ut periculum inde emerſurum longe excedat utilitatem quaeſitam. Et quis tanta mentis claritate & acumine penetrantiſſimo pollet Medicus, ut cujuſvis hominis contenta omni tempore, uno eodemque rapidiſſimo intuitu ſufficienter queat rimari, ſatiſque exacte dignoſcere, quantis ea gaudeant poris, quales aliarum particularum eoſdem occupent anguli, quot ramulis obvolvantur iidem, quantum deficiat phlegmatis, & collectum ſit materiae terreſtris? Atque hinc in momento eligat remedium quodvis excedens temperans, corruptum & alteratum corrigens, amiſſum reſtituens, abundans imminuens, vitioſum eliminans, haecque omnia effecta tam brevi det tempore, quo catharcticum in corpore trahere conſpicitur moram. Sane qualem inconvenienter vulgo exhibeantur, dum indiſcriminatim porriguntur purgatoria haec impura, commonſtrant ſupervenientia ſymptomata horrenda, tormina nempe inteſtinorum immania, nauſea, horrores, hyparcatharſes, convulſiones, dolores artuum tremuli, uſtulationes & rubedines faciei, ſuccorum interiorum deſtructiones, & inde pronatae acrimoniae & incendii indices. Quin in quibuſdam ſubjectis etiam fortiora exhibita, ne cujuſquam humores promovent effluxum, ſed tormina ſolum & flatus procreant moleſtos, a quibus antea homines exiſtebant immunes. Rectius proinde agere dicendi ſunt Medici illi, qui in exhibendis purgantibus ſunt tenaciſſimi,

ciſſimi, & difficilius eadem ex manibus dimittunt, quam clavam ſuam quondam ſibi eripi paſſus fuit Hercules; raro enim iiſdem indigemus, quum quodvis ſuperfluum & fibris inteſtinorum moleſtum, correctis, & in debitum ſtatum reductis ſuccis vitioſis, a ſpiritibus corroboratis per vias convenientes ejicitur. Et quamvis interdum hoc tardius procedere videatur, ſi tamen remediis idoneis materiae peccanti obviam itur, ſucci auſteri corriguntur, viſcidi inciduntur, attenuantur, & inteſtina rigidiora redduntur lubrica, citra tumultum catharcticum alvus adſtrictior facile ſolvetur. In iis quidem, qui plus fere quotidie ingerunt, quam digerunt, ſaburrae moleſtae imminutio habetur neceſſaria, ſed & hic caute expulſio illa eſt inſtituenda, ne fortiori exhibito purgante copia illa fermentata vehementius commoveatur, unde non modo impetuoſus excitabitur effluxus, ſed fermenta ſpirituoſa ventriculi & inteſtinorum antea ſuppreſſa, omnimodo jam deſtruentur, & exſtinguentur. Fateor hominum nonnullorum perverſitatam nullas diaetae regulas admittentium, cum abſtinentia, & viſcerum corroboratione noxam hanc emendare queant, Medicis quandoque extorquere ventrem ſolventia remedia, quibus a ſarcina liberentur, iiſque in praecipiti malo annuendum eſſe, ne retenti humores vitioſi per venas lacteas, reliquaſque vias conſuetas ipſi cordi & toti maſſae liquorum circulantium communicentur: at exempla haec ſpecialia nullam nobis obtrudent regulam, & nos adeo reddant ſecuros, ut vehementiora propinemus exturbantia, quum minime hic adſtipuler ipſi *Bontekoe*, acerrimo alias purgantium hoſti, in morbis vero a ſero abundantiori oriundis eadem in longiori doſi dimetiendi, ſiquidem in feſtinatione iſta vix obſervabitur, quem malignitatis gradum attigerint ſucci vitioſi, quae peccent figurae, & quomodo fibrae cum ſpiritibus ſint diſpoſitae, ob quam obſcuritatem diverſi haec remedia ſequuntur effectus, & quam inconſiderate ſaepe ſint adhibita, exitus tragice manifeſtat. Tutior eſſet via, ut helluonibus hujuſmodi ſerio prohibeatur ingluvies, & ex certis ſignis, Practicis exercitatis apprime cognitis, inveſtigetur primario in viſceribus peccans, quo correcto, & a ſcoriis ſeparato, hae facile ſegregentur, & a motu inteſtinorum periſtaltico corroboratis ſpiritibus rite procedente commode excernantur, quod longe aliis, quam cacatoriis iſtis remediis vulgaribus feliciter obtinebitur. His tamen ſedulo obſervatis, ſi nihilominus exercendis mura quaedam videatur, ex prudentiſſima tua admonitione liceat mitiora in ſubſidium vocare alvum ad officium redigentia medicamina, a quibus ne minima quidem timenda eſt noxa, in quorum pro ſubjectorum diverſitate electione tantus ſaepe Medicis ſuboritur labor. Sed quis fideliſſimis ſanitatis cuſtodibus vetabit, ſi praefractarios & immorigeros nonnullos omnem a ſe longe repellentes legem, & luxurie ſua putridos in utrem ſuum cumulando ſuccos, eundem ad diſruptionem ferme adinflant, quos nulla mitior juvabit medela, in purgatorium quandoque rejiciant? donec ſuperfluum fuerit abſumtum. & reſiduum impeditius in ſtatum convenientem & ſanum reſtituatur, quandoquidem & liberaliſſimus rerum omnium Creator requiſitis ad opus hoc purificationis iiſdem largiſſime proſpexit. Sed quis negabit? quorundam inconſtantiam & inſatiabilem ardorem habendi ad eorum claſſem etiam eadem rapuiſſe, quae, ſi intimius examinentur, longe alium in arte noſtra haberent uſum, quam noxias in corpore excitandi turbas, de quibus poſt haec pluribus agendi, & differendi forſan dabitur locus. Ad haec in abundanti ſero diaphoretica potius & diuretica in uſum ducenda ſunt, quam alia; citius enim inundationes ejuſmodi illis abſumentur.

Graſſioribus vero inteſtinis ex induratis ſcybalis ſi facta ſit ſtagnatio, & exitus ante conſuetus praecluſus, obſtructio haec aut juſculo pingui, cum aliqua cremoris tartari, & ſalis alcalici portione acuato, aut clyſtere eſt ſolvenda, quamvis poſteriores *Helmontio* pudendum vocentur medentum ſubſidium.

Venae-

Venaeſectionis omnimoda praeſcriptio minus mihi videtur commoda, & e re fore aegrorum, quam purgationis, toties enim ſalutarem ejuſdem ipſis hiſce noſtris oculis conſpeximus uſum, maxime in ſanguinis ſtagnatione, pleuritide, mania, apoplexia, corporis conſumtione, ex nimia ſuccorum acrimonia & aeſtu, tum etiam ſi aliter fieri nequit, ut maſſae ſanguineae conſtitutio nobis fiat conſpicua. Attamen, quamvis non ſemper tanti aeſtimemus quorundam haemophobiam inanem, pretioſus hic vitae theſaurus in quovis aegrorum non eſt inconſiderate effundendus, & canales ejus pertundendi, ſed remediis idoneis minori cum virium defraudatione cauſſa noxia in ſuccis & ſanguine occurrit averruncanda. Nonnunquam in caſu praecipiti nequicquam alterius remedii inſinuari poteſt, & ad ſolam venaeſectionem, tanquam ſalutare aliquod fugiendum aſylum. Sic ante tempus quoddam non adeo longum in Principe Sereniſſimo Darmſtadino, magno cum ſanitatis emolumento ea hic locorum celebrabatur, iſque ex orci quaſi faucibus feliciſſime eripiebatur. Econtra nuper ſuaſu Chirurgi gravida, & quidem plethorica, vulgo ſic dicta, medio geſtationis tempore venaeſectionē inſtituit, quae foemina ſexto menſe abortivit, & infans erat emaciatus & ſphacelatus. In hac ſane venaſectione ſanguis & reliqui liquores nimium fuere commoti, & foetui debitum ſubtractum nutrimentum, unde gravidis iſta ſanguinis eductio medio tempore non eſt commendanda.

Sequens hac currente ſeptimana hic contigit caſus. Uxor civis hujus urbis de ſcala in terram ruit, & infra genu muſculos omnes cum nervis laceravit uſque ad os; ex vulnere forſan ob terrorem nulla prodiit ſanguinis guttula, Chirurgus deligat vulnus more ſolito, quarto vero a vulnere die, aegra nullum in tibia percipit ſenſum, pes quoque flaveſcere incipit: ego acceſſitus ob inſtantem ſphacelum locum ſcarificari curavi, hinc adhibitum fuit decoctum calcis vivae cum ſpiritu vini camphorato, ſed abſque levamine, tandem cataplaſma ex ſcordio, carduo benedicto, ſemine lupinorum & camphora paratum calide applicatur, a quo cataplaſte illico ſenſus & vita partis redibat, & ſic aegra ſimul exhibitis internis ſudoriferis, ad ſtatum longe meliorem diſponebatur. Abſque dubio hoc in caſu, ob nervos laceratos ſucci ſubtiliſſimi partes reliquas influere nequiverunt, & hinc motus & ſenſus fuit privatio. Sphacelus enim nihil aliud eſt, quam mortificatio carnis, uti cancer eſt mortificatio glandularum, & caries oſſium, vaſis enim magnis diſciſſis neceſſario talis mortificatio oborietur. Equidem omnes totius machinae noſtrae partes continuo ſanguinis & ſuccorum effluxu, & refluxu gaudent, a quibus ſi deſtituantur, pereunt.

Enumerandum nunc caſum, quem mihi communicavit Medicus celeberrimus, Dn. D. J. V. Hoogmade, Practicus Lugduni Batavorum feliciſſimus, tibi pro communicata obſervatione anatomica reddere placet, ut tuum, Vir experientiſſime, de eo aperias judicium, quum inter caſus rariores, me arbitro, merito numerari poſſet. Praetoris alicujus uxor, in vico N.N. quum gravida facta eſſet, puero ſuo adhuc lactante, neceſſe habuit ablactationi operam dare. Accidit illo tempore, ut mamma dextera ad veſperam cum dolore plurimum tumeret exſuctricis negligentia; nihilominus tamen in lectum ſeſe contulit; quid ſequitur? mane mamma prorſus detumuerat, lacte in os copia proſiliente. Quarto gravidationis menſe quum malum perduraret, a celeberrimo Dn. D. J. V. Hoogmade conſilium petiit, aliorum Dn. Dn. Medicorum auxiliis incaſſum adhibitis. Ille vero judicabat, quoniam patiens fatebatur, ſe ſine incommodo ſcaturientem illum lactis laticem facile deglutire, curam poſſe differri, idque ſine noxa, quum lac in nutrimentum abiret, & haud facile poſſe hunc rivulum, abſque novi lactis productione, tuto derivari, exſiccarive, quod tamen veroſimiliter, uberibus lac de novo fundentibus, ſponte ſua ſecuturum. Praeterquam quod incraſſantia, acida, auſte-

ea, terreſtria, quae imprimis e re hic forent, praegnantibus ſine metu exhiberi nequeant. Vero minus abſimile videtur, tubulis & ſacculo lacteo materia cunſueta ita repletis, ut nullum ulterius a glandulis ſecretum liquorem ſuſcipere valuerint, una cum ſero e communi maſſa per arteriolas ad glandulas, pro faciliori per eas praeſtanda filtratione, delato, copioſiorem chylum, lactis materiam proximam, a vaſis lymphaticis fuiſſe receptum, & per ramulos quoſdam ſalivales in os ipſum delatum, idque eo promtius, quod ſerum intermiſſum per conſuetos ſuos ductus chylo patulam reddiderit viam, hicque per accommodatum illum tranſitum copioſius adfluxit, & ſputatione largiori fuit excretus. Mammae vero eo facto cito detumuerunt, quod lac in tubulis diutius ante retentum mora iſta aliquantum fuerit commutatum, aſſumta quadam acrimonia, ſeu ſublimatis particulis acutioribus, & regreſſum e ſacculo lacteo circa papillas exiſtente per tubulos glandulas repetierit, ex iis vero in vaſa antedicta fuerit ablegatum, quum vero liquor hic craſſior fuerit, quam lympha ſecretior & purior, ejuſdem emiſſio ſine aliquali fibrarum ductus ipſius, & membranarum adjacentium diſtentione peragi nequivit, unde dolor iſte in excretione lactei ipſius liquoris per os, a foemina illa perceptus, ſuos acquiſivit natales. Imminuta ita aliquantum copia, reſiduum per venas ablatum, & tandem ad uterum, ipſumque foetum pro ipſius nutrimento fuit reductum. Sic nobiſcum ſentit celeberrimus Dn. D. J. V. HOOGMADE, cujus ideo litteras, quas haud ita pridem de hoc caſu ad me dedit, apponere placet.

JOHANNI DOLAEO

'Αρχιατρῷ,

J. V. HOOGMADE, M. D.

S. P. D.

Quamprimum per ornatiſſimum, & ob morum elegantiam mihi jucundiſſimum Virum Juvenem Dominum KURSNERUM *intellexi, expoſitionem communicati caſus, nimirum excretionis lactis per os, deſiderari, nolui ullum officium in me claudier. Quamquam probe ſciam, nihil a me poſſe proferri, quod tibi Viro omni ſcientiarum genere excultiſſimo, notiſſimum non ſit. Documento eſt nupera tua* ἐγκυκλοπαιδεία, *ad quam quum reflecto,* τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω; *ſive enim advertam mentem ad tuam mira elegantia, tam antiquorum, hodiernorumque, collectam theoriam & praxin, quam propriam utriuſque adjectam doctrinam, neceſſe eſt me omnia iſta tua ſuſpicere. Deſinam ergo, ne videar laudes tuas deterere. Ad caſum quod attinet, primum notari velim, lac, quod naturae lege in mammis lactantium ope glandularum ſecernitur, in non lactantibus per vaſa lymphatica reduci, aut in ſanguinem, aut in ductum chyliferum, aut in cavitatem aliquam corporis noſtri ad illam humectandam. Minus enim eſt, quod illo tempore ſecernitur, & qualitate tenuius. Ratio eſt, quod vaſa & glandulae mammariae ob notas cauſſas minus turgeant. Hiſce poſitis, ſuſpicor in hoc caſu, quum lactis copia mamma turgeret, lac per ductum lymphaticum ſibi viam feciſſe, & in ore ſeſe exoneraſſe. Haec mea eſt opinio, ſi tibi Medicorum Principi placebit, ſumme gratulabor, ſin minus, in ſpongiam incumbat, aut mini tatulis tuis ceris noceтur etiam atque etiam rogo. Vale Vir celeberrime,* καὶ τὸν φιλοῦντα ἀντιφίλει.

Dabam Lugdun. Batav. XII. Novembr. M DC LXXVII.

Ob

Ob materiae ſimilitudinem hinc ad lactis iſtam abſumtionem in puerperis quibuſdam lactare nolentibus externis topicis comparandam, obſervationem quandam mihi ſuggerente clariſs. D. *Vogelſangio*, amico ſingulari, permiſſu tuo paucis nunc divagabor. Suaſit is aliquando Francoſurti foeminae juvenculae, a morte filioli remedium aliquod lac, quo valde abundabat, abſumens domeſticum & facile parabile deſideranti, ut cataplaſma ex foliis apii contuſis utrique imponeret mammae e regione papillarum; haec vero aut male perceptis, aut ob alias interea occurrentes cogitationes oblivioni traditis hiſce verbis, ſeducta vocabulo Germanico *appia* loco apii imponi folia hederae, ſive ſingulis diebus recentia, ut in fonticulis fieri aſſolet, prioribus ſubſtituens. Paucorum inde dierum intervallo voti ſui haec ita reddita fuit compos, ut non modo lactis ille fluor fuerit ſedatus, ſed mammillae omni tumore liberatae in concinnam, compactam. Virginibuſque ſatis decoram repoſitae fuerint figuratam magnitudinem, ut remedium hoc non parvi ſane habuerit pretii, paucisque ſuis familiaribus ſaltem aeſtimaverit communicandum. Facta vero a tempore iſto tertia vice puerpera, loco prioris abundantiae ſumma ſemper laboravit lactis penuria, unde parvuli ſufficiens quaerentes nutrimentum, nec invenientes, ſuctione fortiore papillas excoriarunt, materque nutricem iiſdem parare fuit coacta. Sed & hujus moleſtiae pertaeſa, tempore puerperii per litteras ad praelaudatum D. *Vogelſantium* inſtantibus ſollicitavit precibus, ut & aliud manifeſtaret tandem ſubſidium, quo fons ille lacteus ſuppreſſus denuo reſeretur, qui decoctum florum ſambuci, & ſeminis foeniculi, cum lacte vaccino paratum, calidiuſcule, aliquoties in die bibendum praecepit, interjectis aliquando guttulis aliquot ſpiritus ſalis ammoniaci foeniculati, ſubjunctis externis quibuſdam topicis, quibus tamen minime indiguit, ſed ſolo decocto & ſpiritu antedicto tantam ſibi paravit copiam lactis in mammis propriis, ut vicinae ubere grandiore in nutrienda ſua puellula facile caruerit. Inquiſitionem ulteriorem merentur medicaminum iſtorum operationes, ſed occupationes graviores acceptam de iis memorati jam amici depromere cogunt ſententiam. Exiſtimat ille, conſtare medicamenta talia particulis quibuſdam volatilibus ſubacidis, quae a calore commotae dilatatos mammarum poros ſubingredientes per fibrarum interſtitia ad glandulas uſque percurrant, ibidemque ſucci chyloſi ex arteriolis accepti & lympha praegnantis celeriorem & vehementiorem agant praecipitationem, atque totum fere fundant in lympham, hancque per ductus conſuetos facilem reperire effluxum, & ad ſalivares diſtribui, maxime quod animadverterit in foemina iſta poſtmodum & fluorem album, & ſalivationem in affectu febrili, ob moerorem quendam contracto, larga copia & diuturniore mora eſſe commota. Tubulorum vero lacteorum, aliorumque vaſorum fibras a particulis quibuſdam angularibus rigidioribus comprimi ait, ſicque eorundem meatus, & oſcula anguſtari, ne tantum eo tempore adſumant, quam antea, donec ſucceſſive eidem ingreſſuro nullatenus obediant. A particulis vero poroſioribus, quibus medicamenta ſimul praedita ſunt, ſubtilioremque continentibus materiam, ſeparatarum a lympha percolata reliquiarum ſpiſſiorem prohiberi coagulationem, earundemque particulas a materia ſubtili, ſimul ingreſſa, tamdiu agitari, donec figuras adipiſcantur ſatis accommodatas foraminulis glandularum, per quas cum lympha temporis ſucceſſu abſque difficultate graviori elabantur. Promovetur equidem medicamentorum lac minuentium virtus, qualia ſunt apium antedictum, folia & ſemen viticis, petroſelinum, chereſolium, mentha, ſemen cumini, coriandri, &c. maceratione in aceto, aqua & vino, unde conſpicuum fit, angulares aceti ſpiculas ſalibus ſimplicium iſtorum volatilibus medicatas & corroboratas, tum praecipitationem ſucci, tum compreſſionem fibrarum peragere, quo utroque lactis ad tubulos prohibetur acceſſus: vice vero verſa dilatantur cana-

les, & lactis promovetur proventus remediis valde poroſis, quodvis angulare abſorbentibus, copioſam materiam ſubtilem ingerentibus & ſpirituum tranſcurſum facilitantibus, qualia ſunt alkalia ſpirituoſa, & ſalia quaedam volatilia oleoſa maxime temperata. Hederae arboreae folia diverſis valde particulis, ſibi invicem intercedente ſucco craſſiore terraqueo combinatis, conſtare, probat eorum perennitas; etenim & ſolis aeſtum, & hybernum frigus perpetiuntur, nec ſucco & colore privantur. Nullum nobis eſt dubium, eadem, ſi accuratiori examini chymico ſubjicerentur, & copioſum alkali, & acidum ſpiritum, cum particulis hamatis, angularibus, ramoſis, terreſtribus, & phlegmate eſſe exhibitura, & hinc non modo diverſa praeſtare poterunt effecta, verum cuivis etiam aliarum particularum occurſui reſiſtere.

Setaceum nobis hucuſque magis arridet, quam fontanella, quae nihil aliud eſt, quam ulcus artificiale, cujus puris effluxus non ab omni parte corporis, uti plures exiſtimant, ſed in ipſo hoc ulcere producitur, a ſucco nimirum chyloſo, ſeu nutricio, ex vaſculis in ulcere ruptis emanante, & ob acoris contractionem coagulato. Poterunt itaque auxilio cuidam eſſe partibus quibuſdam vicinis a particulis heterogeneis acrioribus, aut craſſioribus, ſucco nutricio immiſtis, damnum, aut moleſtiam quondam perpetientibus, quae tali ratione egeruntur. Suaſi nuperrime matroni cuidam nobili, poſt febrem malignam ante ſemeſtre ſuperatam, ad quam abigendam ipſemet tuas meis conſociabas manus auxiliares, dolorem in palpebra ſatis dirum cum motus difficultate ſufferenti, & quam nulla ad hoc uſque tempus juvarunt remedia, ſetaceum nuchae trajiciendum, cui non parum adſcripſiſſem juvaminis, at delicata nimis, doloroſam hanc rejecit medelam, ſolum expetens fonticulum in brachio perfodiendum, cui petitioni omnino nolui abnuere, quale vero commodum iſte in hac ſit allaturus, dies poſthaec edocebit. Gallis Medicis in ejuſmodi oculorum affectibus ſolennis eſt auris apicem perforare, foramine radicis thymeleae fruſtulum infigere, ac quotidie bis, mane ſcil. & veſperi radicem mutare, & recentem indere, & maximo cum emolumento copioſum inde ſerum effluere ajunt.

Exempla felicis tuae curationis potu theae praeſtitae, quae allegaſti, non minus aurem mihi vellicarunt, ut una cum Pharmacopoeo noſtro aulico, *D. Caſparo Rheinboldo*, Chymico verſatiſſimo, herbam intimius examinaverim, atque pluribus ex inſtitutis experimentis cognovimus, herbam hanc continere multum ſalis alkalici nitroſi, & ſulphuris ſubtiliſſimi. Experimenta vero iſta hactenus fuerunt ſequentia.

1. Herba theae in aqua fortiter decocta ſpumam projicit inſtar aquae, in qua ſapo concoquitur, aut diſſolvitur.

2. Extractum theae ab immiſto acido dulcedinem acquiſivit inſignem.

3. Infuſum ejus ab admiſto cremore tartari cum ſonitu, & ſuſurro ebullivit.

4. In lacte, cui herba haec incocta fuerat, ab inſtillato ſpiritu acido difficilior excitata fuit praecipitatio.

5. Inter diverſarum herbarum infuſa nullum tanta ſuperbivit rubedine ſanguinea, quam ipſius herbae theae.

6. Herbae hujus pondus juxta menſuratam proportionem longe excedit alias herbas.

7. Prae aliis herbis ex hac citius cum aqua ſimplici extractio inſtituitur.

Hinc potum theae non omnino improbandum eſſe cenſeo, ſed in morbis pluribus, modo exceſſus vitetur, magnifaciendum, imprimis in calculo, quia ob nitroſas particulas alkalicis commiſtas vim diureticam obtinet, in aſthmate quoque, paralyſi, apoplexia, lethargo, febribus intermittentibus, mictu cruento, ſtranguria, aliiſque morbis, ubi ſanguis & ſucci circulantes exiſtunt craſſi & viſcidi,

quia

Digitized by Google

quia eoſdem maxime diluit, & ob calorem aquae per omnes ductus tranſit, eoſque ad circulationem incitat. Sed ex noſtro regno vegetabili meliora, aut pares effectus praeſtantia ſubſtitui poſſe, quis eſt, qui dubitat? Potum vero Coffe, ob vim abſorbentem, & alkalicam, qua praeditus eſſe percipitur, potui theae plures praeferunt, & majori cum commodo utuntur. Nonnulli cum emolumento in potu theae aſſumunt eſſent. abſinth. compoſ. cum eſſent. ambrae vel ſal volatile oleoſum, ut magis penetret vis illa alkalica theae. Omnes autem potu hoc abutentes liberrime fatentur, corpora ſua frigori minus reſiſtere, quam antea, ſed magnum inde percipere incommodum.

Tincturam auri promiſſam exſpecto avide, quamvis ejuſdem deſcriptiones variae hinc inde exſtent: ſed quoniam haec in externis ulceribus egregiam navat operam, prout ex ore celeberrimi Doct. *Crugii* accepi, ſi in praxi ſpei de ſe conceptae ſatisfecerit, in Encyclopaedia mea Chirurgica non poſtremum merebitur locum. Audio in Helvetia artificem quendam exiſtere tincturam hujuſmodi parantem, quae omnis odoris & ſaporis expers nil niſi purum putum prae ſe ferat aurum fluidum, ita ut charta ea depicta poſt exſiccationem nitidiſſimum exhibeat aurum, in corpus vero exhibita ſingulares procreet effectus, ejus vero praeparandae modum adeo habere in ſecretis, ut nullis precibus hucuſque vel intimis alioquin amicis eandem manifeſtari permiſerit.

Chymici omnes mirantur liquorem meum, Mercurium in momento in argentum commutantem, & ita fixantem, ut omnes ſuſtineat probas.

Ex ſpiritu tuo cephalico volatili oleoſo egregias experior vires in omnibus morbis cephalicis, eoque plures morbi contumaces ſunt curati, hinc multi ejuſdem deſiderant deſcriptionem, quam tamen ob Empiricorum aſtutam fraudulentiam haud facile communicandam eſſe moneo, quia hoc tempore Empirici Medicis a magnatibus vulgoque nobis dogmaticis ſeu rationalibus longe praeferri ſolent.

Retulit clariſſ. D. *Kelnerus*, Northuſae jam praxin exercens, amicus meus ſincerus, de muliere quadam fatua pro incantata habita, aſſiduo garriente, ridente, noctesque dieſque laborante, quae per vomitum, & ſeceſſum lacertas, vermes, muſcas, araneas, per urinam vero pediculo excrevit. Quid dicendum ergo de inſectis hiſce, num in corpore ex ovulis progenerata ſunt an a ſagis Diaboli adjumento corpori hujus mulieris fuerunt inſinuata? Ex ovulis progenerata ea ſtatuere velle, in hac aegra minus procederet, & vix ullum mereretur aſſenſum. Quum enim ova lacertarum majora ſint, quam ut integra cum cibis deglutiri poſſint, adhaec, animalcula haec, ut caetera Inſecta, cibos aut potum genitura ſua minus adſpergant, quoniam in dumetis potius & deſertis, quam in urbibus, & hominum domiciliis degere ſolent, de eorum productione ex ovulis in ventriculo vel inteſtinis, res ſi non impoſſibilis & aſſertum falſum, difficilis tamen ea, & hoc dubium apparebit. Ex altera autem parte, ſumma quidem mille artificis eſt aſtutia & poteſtas DEO permittente, mirum tamen videtur, quomodo aegris non ſentientibus animalcula haec viva in corpus ingerantur, & tandem illaeſa denuo per vomitum, alvum aut urinam expellantur. Forſitan diverſis modis miſeris iſta ab infernali hoſte intercedentibus miniſtris ſuis per os immittuntur, majora dormientibus & proinde minus advertentibus, minora aut jam excluſa, aut per ovula excludenda cibis aut potibus, interſperſa. Sed ſumma difficultas eſt de rebus inanimatis certo cuidam membro exteriori ingeſtis, ut hic Caſſellis quondam fuit puer, qui poſt tumorem, & dolorem in genu vehementiſſimum continuo affligentem, & claudicationem inferentem, adhibitis cataplaſmatibus, & emplaſtris emollientibus ac pus moventibus diu continuatis, rupto tandem abſceſſu ejecit fruſtula pannorum diverſorum colorum, aciculas, fila varia linea & ſericea, muſcas majores, ſubcoeruleas, viridiuſculas, rubras & cantharides. Potuerunt ne

porj

Digitized by Google

pori cuticulae, cutis & interſtitia fibrarum muſculoſarum ita dilatari artificio Diaboli, & res nominatae in tantum attenuari, ut parti commode fuerint immiſſae, & recluſis poris ibidem retentae? Sed non faciamus tanti infernalem illum hoſtem, ut operum ejus inquiſitioni ulterius inhaereamus, potius ſumma in DEUM fiducia, & precibus aſſiduis eſt contemnendus, ita enim facile opera ejus divino adjumento deſtruemus.

In Batavia ſolidiora nunc conſtituuntur ex Anatomicis Chirurgiae fundamenta. Ex relatione enim D. Ct. Kurſneri, Lugduni, ut noſti, jam commorantis, etiam Chirurgis ibidem omnes affectus, perſpexi, in morbos dividi partium fluidarum, & ſolidarum. Morbi partium fluidarum illis ſuns ſanguinis cacochymiae & turbationes. Solidarum vero obſtructiones, & pororum laxitates aut conſtrictiones, vel fibrarum diruptiones, & abruptarum extremitatum criſpaturae ſeu cincinni. Ideoque baſin, & ſubjectum inhaeſionis praebent ipſis morbis, tum partes fluidae, ſanguis nempe, ſucci reliqui & ſpiritus, qui variis heterogeneis interdum conſpurcantur aut turbantur, tum partes ſolidae, quibus nil niſi canaliculi intelliguntur, adeo, ut totus homo unus quidam continuus exiſtat tubulus, inſtar arboris ex uno quodam trunco inferiori in ſummitate ramos multos & varios projicientis. Stirps omnium vaſorum ſtatuitur cor, arteria enim ubi terminatur in cerebro, abit in glandulam, ex glandula fit filamentum, ex filamentis nervi, hi vero per muſculos reliquaſque corporis noſtri partes diſtribuuntur. In renem tranſiens arteria itidem primo mutatur in glandulam, ex glandulis prodeunt filamenta ſeu canaliculi, ex hiſce fiunt carunculae, ex carunculis ambliatis pelvis, ex pelvi coarctata ureteres, ex hiſce dilatatis veſica, & ſic deinceps. Muſculi oriuntur ex arteriarum extremitatibus in fibras abeuntibus, & laxe combinatis. Fibrae hae arcte juxta ſe invicem appoſitae conſtituunt tendinem, adhuc magis coarctatae ligamentum, firmius tandem junctae, & proxime appoſitae cartilaginem, & os ipſum exhibent. Ubi deſinit arteria, ibi vel glandula eſt cum vaſe ſuo exeretorio, vel vena ſanguinem reducens. Hoc modo omnia in corpore noſtro conſtant ex tubulis, adeo ut membranae, oſſa, dentes, perioſtium, nihil aliud ſint, quam canaliculi minutiſſimi, juxta ſe invicem diverſimode appoſiti. Dolor proinde oſtocopos non oſſibus, ſed perioſtio, membranae tenuiſſimae ex filamentis juxta longitudinem extenſis eſt adſcribendus. Omnes autem tubuli ex uno tubo ſeu ſtirpe oriuntur, neque differunt, niſi ratione poroſitatis liquorumque, quos vehunt. Circulatio quoque liquorum variis probatur experimentis. Ita ſi muſculus juxta longitudinem fibrarum diſſecatur, nihil vel parum ſanguinis effluit; ſi vero tranſverſim diſſecatur, ſanguis copioſe extillat, quia tunc omnes fibrae diſciſſae ſunt. Inſtituta in fibras muſculi injectione, videre licet, quomodo liquor in ipſas venas tranſeat, & ſic per omnes corporis noſtri partes humores circulantur. Certum itaque erit, nullum vulnus, ulcus &c. eſſe, quin adſit dilaceratio tubulorum, hincque ſtagnatio humorum. Ex morſu pulicis oritur inflammatio, quoniam pulex diſcindit tubulos ſive fibrillas quaſdam, quae tunc in cicinnos abeuntes humores effundunt, qui ſtagnantes levem talem producunt inflammationem. Ictu veſpae ſolae laeduntur fibrillae ramoſae, non vero penitus diſcinduntur, unde peſſima illa emergunt ſymptomata.

Obvenerunt mihi in Republica Litterarum inventa, & ratiocinia nova *D. Jacobi Sylvii* de febribus, quae cum Beati *Bontekoë* opinione fere conveniunt, & quum haec, me judice, digna ſint lectione & ulteriore examine, in lingua vero latina hiſce in oris nondum ſint divulgata, eadem hic inſerenda duxi. Statuit autem ille, rectum vitae naturalis ſtatum conſiſtere in unione, & miſtione apta, & concinna partium inſenſilium ſanguinis & chyli, & talem miſtionem praeſupponere proportionem aequalitatis inter reciprocas partium modificationes, cujus bene-

nefi-

neſcio corpuſcula ſanguinis ſpirituoſiora occurrunt chyli quibuſdam particulis, quae illa remorantur: ea, quae ſunt tardiora, in alias impingunt, abs quibus excitantur; acida cum oleoſis intricantur, & hoc pacto aculeos ſuos conſervant, qui alias nimis attererentur ab affrictione cum particulis ſalinis lixiviis, &c. Verum hoc nequaquam prohibebit, quo minus particulae aqueae ac ſpirituoſae avolent; econtra expedit, ut exhalentur, ut aër & materia ſubtilis, a quibus eorum locus impleri debet, requiſitam in ſanguine agitationem perpetuent. Circa ſpiritus animales ſingularem fovet opinionem aſſeritque febrem nihil aliud eſſe, quam motum inordinatum partium inſenſilium ſanguinis, vel certam agitationem, quae particularum iſtarum ordinem turbat, & evertit proportionem, quam ſervare debent particulae uniuſcujuſque generis reſpectu aliarum omnium, ſive quo ad figuram, ſive quoad locum. Sic cauſſa univerſalis febrium omnium nihil aliud eſt, quam improportionata miſtura particularum ſanguinis, & inordinata translaſio, abs qua cupioſiores particulae oleoſae, vel ſalinae, vel terreſtres coacervantur, ita ut ſpirituoſae priſtino ſuo officio amplius defungi nequeant. Si quis noſſe cupiat, quomodo illa miſtio inordinatam agitationem in ſanguine concitet, Auctor hic reſpondebit, fieri hoc ex eo, quod materia ſubtilis, quae ordinato motu & linea recta ferebatur in particularum interſtitia, dum aequis proportionibus illae eſſent commiſtae, a ſexcentis obicibus impediatur, ſimulac proportiones illae erunt confuſae. Inde contingit, ut materia ſubtilis huc & illuc ſeſe convertens, ut viam ſibi ſternat, quacunque licitum fuerit, ſanguinis particulae undiquaque compellantur, & in agitationem maxime inordinatam cogantur, a qua funeſtiſſimus tantum effectus exſurgere poteſt: quum enim lac aceſcat, ubi primum partes ejus ſpirituoſae aeque ac cremor, ab aliis partibus defecerunt, oportet ut ſanguis corrumpatur, quum particulae ejus acidae, oleoſae, aqueae, ſalinae, volatiles &c. ſunt ab iis disjunctae, quae ipſas in naturali ſtatu continere valent miniſterio proportionis mechanicae, inter illarum modificationes viciſſim vigentis.

Si quaeritur, unde inaequalis iſta ſanguinis particularum miſtura oriatur? Auctor triplicem illius cauſſam affert. Dicit enim, ſi partes materiae aequaliter premantur, fore ut una alteram in proprio loco retinere nequeat, nec ipſius diſceſſui obſiſtere, & ſic recta pororum diſpoſitio immutabitur, & materia ſubtilis amplius non movebitur eo, quo agebatur, motu: hac ratione fermentationem, quae in hordei acervo producitur, explanat. Duae reliquae cauſſae ſunt abſentia, & ſi fas ſit ita loqui, ſuffocatio partium ſpirituoſarum, quae corpuſcula viſcida diſſolvebant, & agitabant. Sanguinem coagulatum nobis proponit ad exemplum ſuffocationis iſtius, ſive ſtatus illius, in quo partes ſpirituoſae libero motu orbantur; & ea omnia, quae impedire valent, ne ſanguis naturali ſuo efferveſcentia donetur, vel ſufficientes gignat ſpiritus, ſtatus iſtius ſuffocationis cauſſam eſſe aſſerit. Privatim obſervat, commiſtionem acidi cum ſanguine in corde maximas inferre mutationes, quum ab experientia compertum ſit acidum purum in canis venam jugularem injectum illum enecare, vel convulſionibus ipſum affligere. Phaenomenon iſtud nobis explicatur ſupponendo acidum naturale eum poſſidere, & ſic miſturam duorum illorum acidorum aequalem ſanguinis particularum ordinem turbare, & ut mens noſtra haec facilius concipiat, ſubſequenti utitur computatione.

Supponitur drach. j. ſanguinis comprehendere 1600. particulas ſalinas, lixivioſas, fixas, & volatiles, 800. acidas, 500. ſpirituoſas, 600. aqueas, 900. fixas, & ſic de caeteris, tali ſemper ſervata proportione, ut perduret aequilibrium. Deinde ſupponuntur 200. particulae acidae in acido puro exiſtere, & figuras ſuas obtinere diverſas ab iis, quae ſunt acidae in ſanguine; hoc neceſſario evenire debet, quum adſint in ſanguine tot aliae particulae heterogeneae, quibus caret purum acidum.

Nunc

Nunc liquet, ſi ſcrupulus unus hujuſcemodi commiſceatur in corde, ſufficientes tantum aderunt acidorum particulae particulis ſalinis lixiviis, &c. in aequo temperamento continendis: & poſt injectionem extranei iſtius acidi, multo auctior copia in eo reperitur: oportet ergo, ut proportio, cujus ope ſingulae particulae ſibi contiguas ſuſtinebant, ſit mutata, & ita omnium diſpoſitio evertatur, ac in eam ruant confuſionem, quae miſti illius motum & effervescentiam naturalem imminuat, quia particulae ſubtiles & ſpirituoſae, quas continet, pares non ſunt amplius viſcidis, ac craſſis diſſolvendis. Quapropter hae, quum una colligari, & coacervari valeant, faciliori negocio, partium aquearum evaporationem praepediunt, & eadem via abundantioris materiae ſubtilis introitum prohibent; quare quum athmoſphaerae preſſio tum temporis facilius ſuperet particularum ſanguinis obnixum, ſubſequitur, agitationem fluidi illius imminui debere, & ſic ex neceſſaria cauſſarum connexione, confuſa ſanguinis miſtura, ſanguinis circulationem remorabitur. Ea eſt autem febrium omnium origo, ſi *Dn. Doct. Sylvio* adhibeatur fides: ita ut ex illo falſiſſimum ſit, ſanguinem velocius in febris aeſtu moveri. Videamus quo pacto praeclarum iſtud paradoxon tueatur.

Primo obſervat, eos omnes, qui medicinam faciunt, judicare, quendam febre detineri, vel eadem liberum eſſe, prout pulſus illius vibrationes fortiores & velociores, vel in convenienti ordine reperiunt, unde concludit, quibuſdam obſervatis exceptionibus, & ſolum unicum ſignum pathognomonicum eſſe pulſus celeritatem. Secundo probare ſuſcipit, ſanguinis effervescentiam in febribus minui, & imminutionem iſtam arteriarum pulſationes multiplicare, vel ſaltem majorem ſanguinis rarefactionem illas non promovere. Deinceps ad opinionem ſuam confirmandam ea omnia in medium profert, quae obſervavit conſequi inaequalem miſturam particularum ſanguinis, quae univerſa tendunt ad imminuendam liquoris iſtius agitationem. Prout autem agitatio illius relaxatur, ab athmoſphaera potentius premitur, ſi validius prematur, minus rarefieri poteſt, & cordis parietes minus dilatare; unde ſequitur, illum e corde minori cum impetu erumpere, debiliuſque iſtum, qui in aorta continetur, compellere, unde accidit, ut arteriae minus extendantur, & hac ratione ſanguis minus celeriter in illis fluat. Ex eo autem, quod cor minus dilatetur, mechanice ſubſequitur, contractiones illius frequentiores eſſe debere, veluti reſpirandi actus ſaepius iteratur, quando pulmones non inflantur ſecundum totam capacitatem ſuam. Nobis penitus cognitum eſt, majus intercedere temporis ſpatium inter primam, & ſecundam reſpirationem, quando pulmonibus contingit, ut juxta ordinarias naturae leges inflentur, quare idem de corde non affirmabitur? Num illius vibrationes a ſanguine pendent? Sed quampluries cor a pectore avulſum, & ſuper tabula collocatum, palpitationes ſuas conſervat abſque ſanguinis ſubſidio? Numne etiam innotuit, quum cor ſit muſculus, motus ſuos exercere debere aliorum muſculorum ritu, id eſt, a principio differente a liquore in venis contento. Si hoc certum fuerit, ſtatuere oportet, cor habere contractiones, extenſiones, motus convulſivos, & vibrationes ſuas a ſpiritibus animalibus, & eam omnem modificationem, quae a ſanguine ei conferri poteſt, conſiſtere in eo, quod ſi magnopere in cordis ventriculis rarefiat, cordis extenſio in majus ſpatium fiat, quod efficit juxta praedictam obſervationem, ut contractio diutius duret, & ita reditus vibrationis non ſit adeo promtus. Hoc quaerens *Dn. Doct. Sylvius*, aſſerit, pulſus celerius moveri, quando ſanguis debilius agitatur. Affirmat quoque, arterias ſanguinem impellere fibrarum ſuarum contractione, & quum ſanguis craſſus eſt, & viſciditatibus refertus, eum non obtemperare, ut par eſt, arteriarum preſſioni, qua de cauſſa, quum arteriae dilatationem ſuam & contractionem non peragant in tantum ſpatium, quantum occuparent, ſi ſanguis velocius circularetur, frequentius illas iterant, quam quum

ſingu-

Digitized by Google

ſinguli reditus a longiori ſpatio exerceri debent. Sic pulſus frequentiores vibrationes arguunt tardiorem ſanguinis circulationem. Auctor annutat, ſi pulſus celeritas velociorem ſanguinis motum indicaret, eum neceſſario maxime rarefactum ſupponendum fore, aeque rapidiſſimum, impenſeque excalefactum in febris horroribus: ab eo enim tempore febre correptorum pulſus magnopere eſt commotus; atqui ſanguis nondum aeſtuat, ergo pulſus frequentia eſſe non poteſt argumentum, ſanguinis agitationem non fuiſſe imminutam. Fuit haec *Dn. Sylvii* hypotheſis, ad quam ſtabiliendam demonſtrat convenientiam, quae intereſt inter hypotheſin ſuam, & praecipua febrium ſymptomata, & exordium facit a frigore & calore, quae paroxyſmum componunt. Aſſerit inaequalem miſtionem removere cauſſas, quae ſanguinem excalefaciebant: frigeſcit igitur, & quum inſuper majorem trahat moram omnibus in locis, per quae iter facit, partes mirum quantum frigeſacere debet. Experimur enim glaciei fruſtum in manu noſtra quieſcens majus in illa frigus creare, quam ſi moveretur. Auctur hiſce addit obſervationes quaſdam circa operationem, & ſecretionem partium ſpirituoſarum ſanguinis. Quod ad calorem paroxyſmorum febrilium ſpectat, plurima profert exempla, quae manifeſtant, calorem majorem non impertiri corporibus motum progreſſivum. Reipſa aqua fere fervens apparet aeque tranquilla in lebete, atque aqua frigida. Addit inaequalitatem miſtionis particularum ſanguinis efficere, ut plura corpuſcula, quae impingunt in fibrillas nerveas, nullam obtineant proportionem cum poris ad quos deferuntur, unde moleſta naſcitur concuſſio: ex altera parte, ſi magna ſupponatur in ſanguine tarditas, videmus facillime, ſi nihilominus aliquo gaudent calore, ipſum debere maxime excaleſacere. Omne ſiquidem corpus calidum validius agit parti cuidam impoſitum diutius remanens. At vero carbo ab una manu in alteram viciſſim praecipitanter projectus, ipſas non cremat. Quoad ſitim in febre affligentem, Auctor illam explicat, ex altera parte ſupponendo, glandulas ſalivares e veſtigio obturari a corpuſculis naturali ſtructura non gaudentibus, & ex altera parte ſalinas ſanguinis particulas ab aqueis ſeparari durante tumultu, qui miſti iſtius proportiones evertit. Obſtructio glandularum ſalivarium ipſarum ſiccitatem inducit, & ſeparatio corpuſculorum ſalinorum ab aqueis facit, ut illas fibras vellicent, nec modo minus cum principiis ſuis convenıente explanat capitis dolores, nauſeas, diarrhaeas, deliria, quibus ſunt obnoxii febre afflicti; & ſicuti febrium intermiſſio, illarumque recurſus ſtatutas habentes periodos, ſemper difficillimum eorum phaenumenon habitum eſt, paulo prolixus eſt in illis evolvendis. Dicit ordinis particularum ſanguinis everſionem, ſexcentas inferre obſtructiones glandulis, multaſque alterationes fermento naturali, quod continent. Quum obſtructiones iſtae fermentum illud diutius in eodem loco retineant, quam alias remanſiſſet, eadem ratione aciditatem ejus augent: & hanc viam ſibi facere poteſt per obſtructiones, & exire a glandulis ventriculi, inteſtinorum, & forſan etiam a pancreatis glandulis, bilique commiſceri, quae in inteſtina defertur, quibus peractis commiſtio, unioque illa in ſanguine concitare id, quod paroxyſmus febrilis dicitur. Sed ſicuti circulatio ſanguinis aeque inordinati, atque eſt praedictus, obſtructiones rurſus in glandulis producit, vel potius ſicuti obſtructiones conglutinantur, quamprimum fermentum, quod illas permeavit, praeteriit, evenire debet; ut quandu particulae ſanguinis in apto ſitu repoſitae fuerunt, aliquae aliae partes fermenti incarcerati novam ſibi viam moliantur, quo ab iis ſeſe liberent, quum bili denuo conſocientur, & iterum ſanguinis maſſae ſymmetriam turbent. Si materia, quae has facit obſtructiones, tenaciſſima ſit, & valde viſcida, & fermentum magna non polleat aciditate, longius elabetur temporis ſpatium, antequam aperiantur, & ſic acceſſus ita prompte non recrudeſcent. Itaque intermiſſionum varietas pendebit a majori, vel mino-

ri viſciditate corpuſculorum, quae obſtructiones procreant, & ab aciditate majori, aut minori fermenti incarcerati. Arteria magna, quae paulatim conſtringitur, aliam praebet *Doct. Sylvio* ſupponendi rationem, fieri obſtructiones, humorumque coacervationes, qui in omnibus corporis partibus ſolidis commorantur. Febres continuas nihil aliud eſſe aſſerit, quam coagmentationes plurimorum paroxyſmorum, quorum alter incipit, antequam prior ceſſaverit. Expoſita ita nova ſua de febribus theoria, ad earum curationem pergens, juxta principia haec refrigerantia ablegat, & poſthabitis irriſorum, & obtrectatorum nugis, calefacientia medicamenta commendat. Uſum etiam venaeſectionis condemnat, etiamſi fateatur, eam in genere nec maxime nocuam, nec valde utilem eſſe, ut claret, inquiens, ex eo, quod in Gallia & Hiſpania, ubi in omnibus febre correptis celebratur, nec plures, nec pauciores moriantur aegroti, ſervata proportione, quam in Italia, aliiſque regionibus, ubi nunquam vena tunditur. Quidam Medicorum, ipſiuſque medicinae malevoli affirmant, idem animadverti poſſe facta ad regiones comparatione, ubi aliis non utuntur remediis, cum iis, in quibus eadem adhibentur. *D. Sylvius* ſummis extollit laudibus camphorae virtutes, & nonnullorum aliorum, quorum efficaciam tam ex praxi, quam mechanica operandi ratione ſibi reddidit cognitam. Num haec fuſius recenſita opinio differat a noſtra turbata miſtura, quam in ſcriptis noſtris hactenus docuimus, tu, Vir celeberrime, facile judicare poteris.

De inſenſili quoque tranſpiratione utilia, & lectu quaedam digna exhibet, prioribus adjungenda. Ipſam definit, expulſionem particularum, quae nullius ſunt uſus, vel quae nocere poſſunt. Primam ipſius cauſſam eſſe ſtatuit actionem, qua inſenſiles alimentorum particulae, uti & fermentorum, ab iis, quibuſcum conveniunt, deſciſcunt. Ut hoc magis illuſtrentur, alimenta extraordinariam partium diverſitatem continere, & per conſequens, eas ita diſpoſitas eſſe, ut figura, & rectitudo parvulorum intervallorum, quae ipſas ſeparant, reſpondeant modificationibus, quae illas a ſe invicem diſtinguunt. Supponit etiam cum omnibus *Carteſii* filiis, materiam ſubtiliſſimam omnia iſta exigua intervalla rapidiſſime percurrere, & ab iſta particulas huc & illuc agitari. Quum autem particulae iſtae poros ſibi convenientes non ſemper reperiant, in alias neceſſario impingunt partes, oportetque, ut infinita agitationum varietas in illis exerceatur. Haec vocari poteſt naturalis efferveſcentia, quae nominatim locum habet, quando chylus in inteſtinis cum multis aliis ſuccis permiſcetur, & quum in cor delabitur: facili patet negocio, continuum iſtum motum determinare particulas aqueas, & ſpirituoſas ad avolandum cum materia ſubtili. Sedulo etiam ob oculos ponit tranſpirationis iſtius neceſſitatem: niſi enim a ſanguine exirent varia corpuſcula, quae aërem comprimendo, materiam ſubtilem eo determinarent, ut locum ab ipſis derelictum occuparet, foret, ut ſanguis ſufficienti nullatenus donaretur agitatione, ut aëris gravitati reſiſteret. Quum enim omnis efferveſcentia, vel omnis rarefactio ſubtiliores partes evaporet, nullaque corporis noſtri pars ſucco nutricio non impraegnetur, nulluſque ſuccus nutricius non fermentetur, Auctor noſter colligit, inſenſibilem tranſpirationem in ſingulis corporis noſtri partibus perfici, &, ſi ea, quae exhalantur, oculis percipi poſſent, fore, ut corpora noſtra nube ſemper circundata apparent: aſſirmat cum celeberrimo *Sanctorio* medicinae ſtaticae Auctore, copioſiorem materiam a corpore noſtro excerni per inſenſibilem tranſpirationem, quam per urinas & ſeceſſus, & ex octo alimentorum libris, quas quotidie quis uſurpabit, quinque per poros avolaturos.

Celeberrimus *Doct. Nuck*, Anatomicus verſatiſſimus, habita oratione inaugurali, Collegium Anatomicum incoepit, & per experimenta circulationem ſanguinis,

guinis, item venarum, ductus thoracici, & cordis valvulas accurate demonſtravit. In praeparatione partium corporis noſtri audio eum adeo diligentem, atque accuratum eſſe, ut vix ulla detur, quam non inflatam, exſiccatam, aut balſamatam exemplo poſſit exhibere. In cane pectus perfodit, ut pulmo exierit, qui ſimul perfoſſus fuit conſpectus, foramen poſtea conſuit, & altera die canis fuit ſanatus. Quo probare tentat, non omnia vulnera pulmonum eſſe lethalia. Ejuſdem canis pectus gladio tranſegit, inſtrumento hoc per muſculos dorſales ingrediente, & ex ſterno prodeunte, canis vero reſtitutus fuit. Obſervatur autem, ne transfoſsio fiat ſub expiratione, alias pulmones inflati laederentur, nec niſi intra coſtas ſuperiores, ubi vaſa ſunt admodum parvula, in majoribus enim haemorrhagia ſubſequeretur lethalis. Inſertionem quoque arteriae in os publice commonſtravit. Extant etiam alii quidam Anatomici adeo promti & exercitati, ut promittant, ſe inviſibiles alias vaſorum lacteorum & lymphaticorum ramulos oſtenſuros, & hinc ramulos quoſdam ex ductu thoracico circa claviculas verſus ſternum ad mammas tendentes. Ex his cognoſcimus, quid indeſeſſa ſedulitas in explorandis etiam minimis meatibus perficiat, ut nobis ad profundiſsima jam concedatur acceſſus, ad quae prioribus janua quam maxime fuit praecluſa.

Dn. Doct. Broekhuyſen, qui hoc anno rationes Philoſophico-medicas, Theoretico-practicas edidit, juxta propria ipſius principia, quae Carteſii principiis proxime accedunt, deductas, Caſſellis Hanoveram profectus eſt, tenditque Dalmatiam ad inſerviendum Principi Luneburgenſi ibidem aegrotanti. Inſtrumenta aliquot anatomica & chirurgica tum ex Belgio, tum aliis regionibus mihi brevi afferentur, facta iiſdem experimenta tibi juſto tempore communicabo. Tu vero, Vir celeberrime, vale, & veterem mihi continua favorem. Dabam e Muſaeo meo Caſſellis VI. Id. Novembris, anno MDCLXXXVII.

D. JOHANN. JACOBI WALDSCHMIDT,

EPISTOLA III.

QUAE IN ORDINE EST QUINTA.

Ad

Celeberrimum

VIRUM

Dn. JOHANNEM DOLAEUM;

Varii argumenti.

VIR CELEBERRIME.

Miraberis, Vir experientiſſime, unde a tot menſibus haeſerit commercium litterarium, olim crebrius frequentatum, atque in ſilentii mei inquires cauſſam, cujus fidus pro me interpres praeſens erit libellus, quem e typographia adhuc madentem tandem offero, obnixe rogitans, ut cum benevolis manibus accipere velis. Inſtitutiones ſunt, quas vides, Medicinae rationalis, publici nunc factas juris, id quod aegre quidem a me impetrare potui, quum animo meo ſemper haereat illud Eraſmi: *adeo nunc in omnes & in omnia per univerſum Orbem graßatur comitata furiis* ἡ διαβολὴ, *ut tutum non ſit ullum emittere librum, niſi ſatellitio munitum. Quanquam quid ſatis eſſe tutum poſſit adverſus ſycophantae morſum, qui velut aſpis ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem, quamvis juſtiſſimam, obturat aures.* Quippe mihi clam non eſt, eſſe adhuc veteranos quoſdam Medicos, quos male forte habebit, ſi viderint, me nec in verba juraſſe Magiſtri, Galeni volo, Hippocratis, vel ipſius quoque Sennerti, nec tritam hactenus Praeceptorum in omnibus ſequutum eſſe viam. Enim vero erunt tamen quae cauſſam meam agent, atque veniam apud Patres hos ſollicitabunt. Quis enim neſcit, me nihil hactenus eo ſcripſiſſe animo, ut irritarem, ſed ut conciliarem? non ut hoſtes in me concitarem, ſed ut veritatem indagarem, atque pro mea tenuitate ipſis inſervirem tum ſtudioſis, tum aegrotantibus, qui primarius omnium Medicorum eſt ſcopus. Deinde quod ipſas attinet inſtitutiones, non opus erit, ut longus ſim in praetextu aliquo praetendendo, aut operis tenuitate oſtendenda, quum vel ex primis legi poſſit pagellis, me haec ex tempore in cathedra diſſeruiſſe, quae ſtudioſus, me inſcio, quod teſtari poſſum, calamo volubili excepit, & ex cujus tandem ſchedis inſtitutiones illas concinnavi, ne me dictorum meorum puduiſſe accuſari poſſem. Interim ſolatio mihi erit, eſſe bene multos, quibus meae non diſplicent ineptiae, & ſi vatem agere vellem, dicerem, intra biennium artem medicam prorſum immutatum iri, ſoreque rationalem, principiis naturae conformem, & ſaniori innitentem philoſophiae. Neque eſt, ut forte veteranos illos metuas, qui difficulter ſtatione ce-

dent,

Digitized by Google

dent, nec ad Novatorum tranſibunt ſubſellia; quippe de illis mihi abunde ſatis innotuit, haud paucos eſſe, qui *illinc quidem militant, iſthinc favent.*

Audio primam meam ad te datam epiſtolam alibi recuſam eſſe, quod male me habet, quum eam non ſcripſerim, ut in tot hominum exiret manus, ſed us amici ſcirent, quid rei apud nos ageretur, eo enim tempore ne cogitavi quidem de commercio quodam litterario ineundo, hinc factum eſt, ut libere, & non ſine ſale (qui meus eſt genius) ad te amicorum optime ſcripſerim. Poſtquam autem nunc ex omnibus fere mundi angulis certior factus ſum, omnibus inſtitutum hoc gratum fore, imo eſſe, qui ex noſtris epiſtolis rei medicae incrementum aliquod accedere poſſe, arbitrentur, noſque calcar admoviſſe aliis doctioribus, ut non detrectent eodem nobiſcū fungi munere, inter quos eſt Vir doctiſſimus Dn. Doct. SALMAN, aliique plures, non ſolum commercium litterarium nunc tibi offero, ſed fidem etiam do, mihi nil prius, nihil antiquius ſore, quam ſingulis menſibus ea conſerre, quae vel praxis, vel profeſſio ſuggerent. Hinc pace tua alios etiam Viros doctos atque honeſtos hiſce rogo & invito, ut, ſi quaedam inpoſterum nobiſcum communicare, monere, ſub examen vocare, aut pro & contra amice diſquirere velint, illa libere ſcribant, atque Francofurtum ad Bibliopolam Dn. Knochium tranſmittere haud graventur, cujus impenſis omnia illorum ſcripta pro nutu & deſiderio Auctorum typis excudentur.

De purgantibus mea adhuc ſtat ſententia, quod in morbis primarum viarum haud exiguum conferans levamen, *liquando & attenuando mucum*, eumque blande evacuando, ut forte non male ſcripſerim, purgansia in cacochylia ſubinde juvare, ſemper vero nocere, vel ſaltem minus suta eſſe in cacochymia, ſive morbis ſanguinis. Quod ſi tale purgantibus frenum injicere poſſemus, ut ſua activitate intra primarum viarum limites ſubſiſterent, nec unquam ad ſanguinis excurrerent confinia, credo nos vix certiora habituros praeſidia in morbis chronicis juxta ac acutis curandis vel praeſervandis, qui fere omnes e ſordibus primarum viarum pullulant, & ex bile, ſucco pancreatico, lymphaque inteſtinali, peregrinis ſalium in inteſtinis hoſpitantium ſaporibus inquinatis, ſua capeſſuns incrementa. Sed coërcere peregrinum aesherem, quem omnia purgantia inferunt, hoc opus hic labor eſt.

Caſus quem celeberrimus D. HOOGMADE tibi communicavit, arridet palato. Ego, ſi anſeri inter olores ſtridere liceret, dicerem, omnia vaſa lymphatica eſſe vaſa lactea, ſive exiguum inter lac & lympham eſſe diſcrimen. Qui cura lactis utuntur, lac ſpuunt, & ſaliva fere ſemper eſt lactea. Commendavi olim ſtudioſo hectica, & ſcrophulis exulceratis laboranti lac, quo quum plures per ſeptimanas uteretur, tandem lac ex ulceribus quotidie manavit, ut quot haberet ulcera tot lactis viderem ſcaturigines. Si lacti in mammis contento effluxus denegetur, redundabit ad commune ſanguinis receptaculum, qui lacte surgeſcens in tantum lacteo humore ſalivales inebriabit glandulas (ſicuti antea mammarias) us ductus unus vel alter nimium diſtenti rumpantur, & lac in oris effundatur cavitatem.

Lacti abſumendo conveniunt dropaces, ſparadrapa, cera; quoniam aërem arcendo lactis reſtagnationem, & coagulationem impediunt; ſymbolum confert ſtrictura, quae impedit, quo minus glandulae impleri poſſins. Mihi in frequentiori uſu eſt cinnabaris nativa, quam cum aqua florum ſambuci miſtam calide applicare jubeo: vel interveniente cera redigatur in emplaſtrum, quod ſi non ſuperet, aequabit tamen emplaſtrum de ſpermate ceti Mynſichti, quod alias duplici operatur modo, & aërem arcendo, & ſale ſuo volatili lactis conſiſtensiam, & miſtionem conſervando, hoc eſt, acidum ſupprimendo. Nulla autem dantur remedia ſpecifica lac abſumentia. Verum illa quae chylificationem laedunt, quae

ſer-

fermentationes imminuunt, quae frigidos, & viſcidos ſanguini inferunt humores, lac abſumunt, hoc eſt, impediunt, quo minus pro futuro lacte chylus ſatis tenuis, & fluxibilis generetur.

Aliam tecum divido hiſtoriam, argumenti haud diſſimilis. Nobilis foemina cum tertiam ederet prolem, propriis eam, me diſſuadente, lactavit uberibus. Vix opus aggreſſa, lactis in horas obſervabat abundantiam, & mammarum incrementum. Infantulus lacti abſumendo vix par erat, quod eo etiam amoto pingue, & fere totum in butyroſum concreſcens cremorem, ſi in vaſe ſervaretur, reddebant ubera. Quum in ſinu ſuo de illa gauderet felicitate, coepit de totius corporis frigoris moleſto ſenſu conqueri, liveſcebant labia, palleſcebat facies, cutis erat inaequalis, qualis ab aëre gelido fieri ſolet, augebatur horror iſte, ut in muſaeo calefacto ſtragulis etiam duplicatis vix ac ne vix quidem incaleſcere poſſet. Vocatus cauſſam eſſe dixi chyli in ſanguine penuriam, qui jam fere omnis ad mammas confluxerat. Accedit immanis lumborum dolor ſubſequente calore febrili, cum ſubitanea labiorum, & palpebrarum intumeſcentia; puſtulae & exanthemata quaedam lata veſiculis limpidis ſimilia erumpebant in cute, ut venenum epotum fuiſſe dixiſſes: agmen tandem claudebat vehemens uteri haemorrhagia, ſtante tamen ſtupenda illa lactis in mammis abundantia. Suaſi ſerio, ut nutricem conduceret, atque mammis ceratum cinnabarinum applicaret, ne ſanguis butyroſa illa amplius fraudaretur lympha. Dedit tandem locum conſilio, & brevi priſtinam recuperavit valetudinem. Liceat mihi phaenomena illa per cauſſas rationales explicare. Frigus eſt ab acido, lympha tali ob pinguiorum, & oleoſarum particularum translationem alio factam exiſtente, haec quum fibrillas incongrue vellicaret, mens judicans ſecundum conſuetudinem ſenſum frigoris concepit. Idem illud acidum in confiniis extremitarum arteriarum, quibus in labiis aliiſque locis innumeris appoſitae ſunt glandulae, in anguſtias illas introactum diſcidit quaedam filamenta, quae in cincinnos reſilientia non ſolum a tergo venientibus, ſed & per vicinos tubulos tranſeuntibus humoribus obicem poſuerunt, hinc tanta harum partium intumeſcentia. Vaſcula quaedam lymphatica ex eadem cauſſa ſubter cutem diffracta occaſionem praebuerunt viſiculis hinc inde erumpentibus, quales in ambuſtione excitantur. Portio lymphae hujus acidae acquiſivit naturam fermenti, & poris ſuis a ſanguinis poris abludentibus introduxit peregrinum aetherem, ſanguinis miſtionem turbantem, & febrem producentem. Ob acidi in ſanguine praedominium reſtagnavit hic in vaſis hypogaſtricis, atque ruptis per anaſtomoſin orificiis vel extremitatibus arteriarum, qua data per uterum porta effluxit.

Poſſe autem glanduloſas partes, ſive in quibus contextus talis vaſculoſus reperitur, ſtupendum in modum extendi, ſuadent tumores in collo, mammis, ſub axillis & circa inguina oriri ſoliti. Nuper convenit me alter Aeſopus, ſi reliqui corporis ſtaturam videres; is labrum ſive ſuperiorem oris marginem mihi oſtendit, uſque adeo inflatum, & tumidum, ut nunquam ſimilem viderim. Senſerat mane dolorem quendam, atque ad eum demulcendum frigidam affatim, & frequentius aſperſerat, verum quum inde malum augeri animadverteret, adiit Chirurgum, atque unguentum expetiit; ſed quum nec hoc exſpectationi ſatisfaceret, ipſeque tumor in horas creſceret, tandem linteo, & pallio munitus ad meas properavit aedes, juſſi epithema ex theriaca aliiſque calide imponere saepius, ut virulenta illa ſuccis reſtagnantibus introducta fermentatio ſedaretur, id quod praeſentaneo cum levamine factum eſſe, ipſe mihi heri retulit.

Quantum etiam vaſa lymphatica diſtendi poſſint, mecum vidiſti in foliolo Conſiliarii apud vos degentis, ſub cujus lingua deprehendimus tumorem oblongum, ſed pellucidum & albicantem, judicavimus eſſe vas quoddam lymphaticum

Digitized by Google

in partu attritum, vel alia ex cauſſa injuriam paſſum: & poſtquam Chirurgus veſter expertiſſimus Dn. Rudolff cordate, ſed dextre & prudenter incidiſſet, vidimus undam in larga proſiluiſſe copia, cum momentanea tumoris evaneſcentia.

In gravidis venae-ſectionem uſque adeo neceſſariam eſſe exiſtimo, ut nunquam medio geſtationis tempore omitti debeat, quod pace tua, Vir celeberrime, dixerim, quum in caſu abs te allegato foetum ante venae-ſectionem exſpiraſſe ſuſpicer. Primis quoque menſibus in ſucci plenis, & ultimis ob varices circa uterum, & ad evitandam preſſionem a ſanguine reſtagnante metuendam, ipſique foetui funeſtam, licebit tundere venam: venae-ſectio enim unicum illud eſt remedium, quo partus ſalvari poteſt, modo prudenter & tempeſtive inſtituatur, de qua prolixius egi in Inſtitutionibus Medicinae rationalis. Alias ſanguinem illibenter profundo, atque venae-ſectionem inter empirica refero remedia, quae aut juvant aut nocent. Rarius quoque vel nunquam indicatur venae-ſectio a morbo; frequentiſſime autem a ſymptomate urgentiori, dolore videlicet ſive moleſta preſſione. Ut propterea recte dicamus, unicum eſſe venae-ſectionis uſum, nempe ſanguinem imminuere, reliqui enim omnes ab hoc emanant.

Quamvis etiam pus in fonticulis novum quoddam ſit productum, non autem praeexiſtens in ſanguine excrementum, quod vulgus perſuaſum habet, puto tamen eos inter evacuatoria referri debere remedia, quatenus videlicet ſanguinis copiam imminuunt, hinc plures ſi excitentur, faciem reddunt pallidam, ut in gutta roſacea, contumaciſſimo affectu, & praeter fonticulos, & ſetacea nulla ſciam praeſidia, in quibus firma ſpes collocari poſſit.

Eundem nonnunquam edit effectum ſcarificatio aurium bis in menſe inſtituta, quod remedium commendat etiam Hartmannus, ſed quum doloroſum & moleſtum ſit, a multis negligitur.

Fama potus theae creſcit indies. Theologus eximius in flore aetatis conſtitutus contabuit ab aliquot annis citra cauſſam manifeſtam, niſi quod levi ſubinde tuſſicula, ſed continua vexaretur raucedine: huic, quum deſtillatum antihecticum votum non expleret, potum theae commendavi, atque fonticulum in brachio excitari juſſi, quibus remediis in tantum reſtitutus eſt, ut nunc majori alacritate & cum virium conſtantia e ſuggeſtu dicat. Studioſus Theologiae pius & doctus rediens ex Gallia incidit in atrophiam, tandem lente quidem, ſed ſenſibiliter ſatis febricitavit; quum ſic conflictaretur plures per ſeptimanas, juſſi ipſum aërem mutare, & ad patrios redire lares; verum virium obſtabat imbecillitas & corporis conſumtio, hinc quum fruſtra hactenus varia adhibuiſſem remedia, ſuaſi, ut potu theae cum lacte uteretur. Quo remedio nunc utitur per unum vel alterum menſem, atque per DEI gratiam tanto cum effectu, ut nuperrime me inviſerit, mihique coram pro praeſtito officio egerit gratias. Alius piſtoris filius, ex febri maligna incidit in phthiſin cum capillorum defluvio, ſputo albicante, reſpiratione difficili, dolore pectoris gravativo; is etiamnum utitur herba theae, & quantum hactenus augurare licet, non ſine ſucceſſu. In Virgine epileptica ſemel ſaltem menſtruata, potus theae in tantum egit ad praeſcriptum, ut intra ſex ſeptimanas ab invaſione hujus mali, quod antea ſaepius de die recurrerat, manſerit libera, quam pridie (in plenilunio) aliquot iterum paroxyſmos perpeſſam eſſe, nunc dum haec ſcribo, mihi nunciatur. Foemina Nobilis Soda correpta, decantata remedia adhibuit, ſed fruſtra, ex eo autem quo bibere coepit potum theae, melius ſe habuit. Sed quis omnes enarrabit herbae hujus virtutes, quum anguſtis nimis hactenus circumſcriptae ſint limitibus, utpote, quae longius multo ſe extendunt, & inter externa quoque remedia celebrari merentur. Non dico de virtute qua pollet traumatica. Saltem hoc teſtari poſſum, quod omnes impuritates cutis abſtergat,

pu-

Digitized by Google

puſtulas ſanet, maculas hepaticas brevi deleat, ſi decocto tali horis veſpertinis abluantur frequentius impoſitis per noctem foliis theae a decoctione reſiduis, ut merito inter coſmetica omnium tutiſſimum, & multae ſpei plenum audiat remedium. De Coſmeticis in tranſitu noto, quod nunquam horis matutinis vel diurnis adhiberi debeant, quum a lumine agitata ſemper plus noceant, & cutem deteriorem reddant.

Spiritus cephalicus famam adhuc ſuſtinet, & cum eſſentia balſami Indici, quam pro SERENITATIS SUAE officina communis noſter amicus Dn. RHEINBOLD praeparavit, exaltatus, in cruditate acida, lymphae viſciditate, colica, iliaca, phthiſi, & ubi ſuſpicio latentis ulceris in parte aliqua ſolida, quale quid ſemper in hectica contingit, opem confert haud contemnendam. Noſti quod ſpiritus ille nihil aliud ſit, quam ſpiritus aromaticus, cui ſal armoniacum, & pro varia intentione oleum quoddam deſtillatum additur; ſic ex una parte olei mentae, & tribus partibus ſpiritus cephalici fit miſtura haud inelegans; Praefero tamen priorem cum eſſentia balſami Indici factam, ſi modo apud nos vilioris poſſet eſſe pretii.

Tinctura auri plus participat de ſale, quam de ſole, atque mihi quidam nihil aliud videtur eſſe, quam ſpiritus ſalis alkaliſatus, qui & interne in infantum affectibus, ex cruditate acida oriundis, & externe in ulceribus depaſcentibus, ſcrophuliſque exulceratis promtam praeſtat opem.

Quid de morbis ex incantatione ſentiam, dicam libere. Conſiſtunt illi revera in quadam faſcinatione, & Diabolus fucum facit ſuis praeſtigiis, atque inter vomitus, vel puris effluxum, ſaepius quaedam immiſcet, quibus ſe mancipiis ſuis potentem, aliis formidabilem reddere vult. Accedit hominum credulitas, & garrulitas, nam illa, ad quae obſtupeſcimus, plerumque cum circumſtantiarum augmento aliis narramus, aut in majus efferimus, ut & alios repleant terrore.

Arrident illa, quae ex Jacobi Sylvii tractatu de febribus, quem nondum vidi, mecum communicas. Multa hanc in rem ſpectantia dicta ſunt in Inſtitutionibus. Equidem jam dudum in ea fui ſententia, in omnibus febribus ſanguinem tardius circulari, aucto ſcilicet motu ſanguinis verſus latera, progreſſivo autem imminuto. Confirmat hoc febres curandi methodus, quae in eo potiſſimum conſiſtit, ut ſanguinis viſciditas, & humorum reſtagnationes impediantur, quo nomine ipſa diaphoretica tantopere laudantur; frigida econtra & figentia damnantur, quia videlicet haec obſtruunt, ſanguinis motum progreſſivum imminuunt, & inteſtinum augent. Omnes enim humores fermenteſcibiles incarcerati magis turgere incipiunt, hinc videmus, quod in febri maligna facies ſaepius admodum inflata ſit, genae rubeant, vaſa ſanguifera in oculis turgeant, aegri de aurium tinnitu conquerantur, tremulus nervorum accedat motus, quae omnia a ſufflaminato ſanguinis motu progreſſivo in vaſis cerebri pervenire exiſtimo, dum econtra ob talem obſtructionem motus inteſtinus mirum quantum augetur, & incurabilem inflammationem meningum inducit.

Cauſſam iſtius reſtagnationis eſſe obſtructionem uno ore dicunt omnes, ſed in quibus canaliculis ejuſmodi fiant obſtructiones, non ponunt in aprico: arterias non facile obſtrui, evincit emboli ſive cordis vis urgens & premens; deinde obſtat vis illa dilatandi, qua pollent, unde etiam fibras longe fortiores nactae ſunt. Sed quis de venis dicet, quod illae obſtructionis ſint ſubjectum? quum ſtructura ipſarum repugnet, quia omnes ex anguſto tendunt ad anguſtum, adeoque vel nunquam vel rarius obſtrui poſſunt. Veriſimile itaque eſt, in glandulis obſtructiones deliteſcere, non excluſis interſtitiis vel tubulis iſtis, ad quos & arteriarum & venarum extremitates terminantur, & per quos ſanguis ex arteriis in venas, ſub forma ſanguinis transfunditur. Faciunt huc quae celeberrimus ZELLEVUS, in-

cle-

elegantiſſima diſputatione de vaſorum lymphaticorum adminiſtratione nobis ſuppeditat: *Concludi poſſe, imo debere,* dicit, *venarum capillarium diametros, minores eſſe arteriarum capillarium diametro, cum in illis omnia, quae alias ad dilatandum canalem faciunt, deficiant, adeoque ſanguinem naturaliter aliquantulum in interſtitiis, ſeu porulis, ad quos utraque vaſa capillaria terminatur, morari, donec, tum a proprii motus impetu, tum aëris interni impulſu in venas inſinuetur, quae tamdiu patulae manent, quamdiu ſpiritus & calor in fibris iſtarum capillarium erunt, diſſipatis autem illis mox clauduntur nulli amplius patentes, quod tamen in vivis expectandum non eſt. Ut autem naturaliter ſanguis, dum ex arteriis extillavit, ob rationes dictas morari aliquantulum cogitur, dum omnis ea celeritate in venas promoveri non poteſt, qua expulſus, multo majorem habebit difficultatem, ſi & diameter harum in majoribus ramis minor fiat ob compreſſionem, vel ab incumbente vel interveniente quodam corpore factam, ubi illae intumeſcere debent eo uſque, quouſque poterunt.* Ego profecto crediderim, obſtructiones illas in vaſculis illis quae ab anguſto in anguſtum tendunt facilius, frequentius oriri (qualia ſunt illa quae glandulas componunt) quam in aliiſquae in progreſſu ſemper ampliora fiunt, qualia ſunt venae. Sed horum veritas forte nondum ad liquidum explorata eſt.

Enimvero ubicunque tandem fiat obſtructio, maximum tamen erit diſcrimen inter humores obſtruentes. Si enim humor iſte, qui obſtructionem parit, ex viſcidis componatur particulis, obſtructio quidem contumax erit, quae chronicos producet morbos, & in viſceribus ſanguinis depurationi haud exiguam injiciet remoram, nulla tamen inde metuenda erit inflammatio, aut ſanguinis miſtionis turbatio. Verum ſi temporis, quod eſt edax rerum, ſucceſſu textura mutatur (quod variis ex cauſſis fieri poteſt) & acidum antea ſuppreſſum ſui fiat juris, ipſique pori ita immutentur, ut materia ſubtilis non amplius ſecundum lineam rectam transfluere poſſit, motus excitabitur inteſtinus, & humor ille naturam, & indolem fermenti acquiret, atque praeterlabenti lymphae commiſtus, & ad ſanguinem delatus, febrem pro circumſtantiarum diverſitate nunc continuam nunc intermittentem excitabit.

Sin vero humor, qui obſtructionis auctor eſt, ſit bilioſus ſive ſalſus, pori in tantum obſtruentur a ſalibus, ut non niſi primo elemento tranſitus concedatur; hinc pars illa ignis acquiret formam, & inflammabitur, ſanguis per partis hujus vaſa circulans turbabitur a materia illa ſubtiliſſima perniciſſime quaquaverſus fluente, qui reliquo ſanguini in corde confuſus, totius miſtionis turbationem inferet.

Hae febres rectius vocantur inflammatoriae, quum ab ardentibus, & malignis aliis in eo differant, quod ſi tempus, & miſtionis turbationis gradum ſpectare velis, malignae quoque ſint & ardentes; verum ſi partium ſolidarum habeatur ratio, plures erunt ardentes & malignae, quae nequeunt appellari inflammatoriae. Quamvis hoc inficiari nequeam, omnes malignas ut plurimum, & ubi ad interitum vergunt, tandem etiam fieri inflammatorias. Unde inflammatio in parte aliqua ſolida nunc febris malignae cauſſa eſt, nunc productum, ut non male febres illae inflammatoriae in primarias ſive eſſentiales, & in ſymptomaticas ſive ſecundarias dividantur. Sic fieri poteſt, ut ab aëris injuria ſalia per tranſpirationem alias avolare ſolita figantur intra poros fibrarum juxta longitudinem extenſarum (ſicuti membranas in tuis ad me ultimo datis vocas) ut ſoli primo elemento, quod in ſucco graminis diſſecti, & in cumulos collecti quoque fieri ſolet, tranſitus concedatur, unde ſtatim inflammatio quae vulgo eryſipelas vocatur, oritur. Sin vero ſalia illa ob praegreſſam miſtionis ſanguinis turbationem in has praecipitentur partes, febris praecedet inflammationem, ſicuti in priori caſu eam ſequitur. Primarius itaq; in his febribus curationis ſcopus eſt tollere obſtructionem inflammatoriam, quam niſi mature exſolveris, laterem lavabis & inanem ludes

curando operam. Exinde palam fit, quam male ſuis conſulunt aegris Medici, qui frigidorum uſum vel ſuadent vel permittunt, qui calida fugientes frigidis igni oleum affundunt. Ex praxi novimus, febri Ungarica correptos maximum percepiſſe levamen, & preſentaneum quaſi auxilium, ex ſpiritu vini fronti, & capiti admoto. Novimus peſte correptos ex vini Hiſpanici largiori hauſtu ſubſequentibus largiſſimis ſudoribus fuiſſe liberatos. Utinam! utinam in omnibus etiam febribus potum calidum commendaremus. Biennium eſt, quum generoſum quendam tractarem virum juvenem, toga ſagoque clarum, & poſt perpeſſas varias itineris ex Graecia & Hungaria moleſtias febre Ungarica ſive caſtrenſi correptum. Tenerae cum eſſet conſtitutionis, primis etiam diebus omnibus deſtituebatur viribus. Somnum ex eo quo aegrotare coeperat, nondum viderat, ut meningum metuerem inflammationem ſive phreniti dem. Juſſi ut pro ſiti fallenda, quae urgebat, nil niſi tenuem cereviſiam, ſed calidam biberet, & tincturam bezoardicam, quantum ferre poſſet, inſtillaret. Ille morem gerens noctu diuque cereviſiam calidam affatim hauſit, tanto cum levamine, ut & ſitim ex voto falleret, & fluentibus ſponte ſudoribus, die undecimo de febri triumpharet. Eundem in finem commendo miſturam ex ſpiritu theriacali camphorato duplicata doſi camphorae, & ſpiritu cornu cervi paratam, quo & obſtructio inflammatoria tollatur, ſuccisque conveniens miſtio, & motus progreſſivus reddatur. Nuper in febri illa maligna, quam Galli extorres primi ad nos tranſportaverant, frequentius uſus ſum cinnabari nativa, niſi dirrhoea obſtaret, quo remedio Studioſus febri hac detentus, & ſtupendis correptus convulſionibus priſtinam per DEI gratiam recuperavit valetudinem. Vidi alios obiiſſe, quod ſudorifera, & veſicatoria primis diebus negligerent, unde ſuperveniente inflammatorio cerebri ſive meningum tumore, cum faciei intumeſcentia & rubore, circa diem undecimum, vel etiam tardius, & demum poſt decimum quintum fatis ceſſerant. In harum febrium principio omnes da alternante quodam, ſive reciproco caloris, & frigoris ſenſu conquaerebantur. Quod phaenomenum ſemper index exiſtit malignitatis ſive turbatae ſanguinis miſtionis, quam variae ſanguinis reliquorumque humorum ſecretiones coagulationes, praecipitationes & concretiones comitantur.

Ex eadem forte cauſſa tuſſis illa convulſiva in filio Illuſtris cujuſdam, quem noſti, Domini, ſuos habebat natales: quatenus caput tracheae ob lympham acriorem & viſcidiorem glandulas ejus loci obſidentem, & ob turbatam ſanguinis miſtionem ibidem reſtagnantem continuo ſpaſmodice convellebatur, ut fere nullis etiam remediis inducias impetrare poſſemus, quorum omnium tu, Vir Experientiſſime, una cum celeberrimo Medico Francofurtenſi Domino CASPARI, communi noſtro amico, & mecum ſpectator fuiſti.

Sed aurem mihi iterum vellicant febres inflammatoriae, quae puerperis fere ſemper exitioſae ſunt, ut non male peſtilentiales vocentur, quum inflammatio in corpore ad putrileginem jam praediſpoſito brevi temporis ſpatio degeneret in gangraenam. Ecquis inficiabitur corpora puerperarum eſſe valde fermenteſcibilia, quum illud & ante mortem & poſt mortem ex variis probari poſſit apparentiis? Unde forte mos adolevit, ut puerperarum tumbae ſepimento muniantur, & ut extra templum ſepeliantur, ne putrilaginoſum illud fermentum facile ad plures abire poſſit. Vivit nobiſcum ſenex Chirurgus haud inexpertus, qui ſeptuaginta infantes ope hami vel unci ex utero materno extraxit, inter quos duo pueri adhuc in vivis ſunt, quos pro mortuis habitos in lucem protraxit. Adſtiti ego, & operationem illam plus vice ſimplici vidi, omneſque illas mulierculas ſuperſtites manſiſſe, obſervavi, quae vel in ipſa operatione frigus nō admiſerunt, vel poſt peractam extractionem a potu frigido abſtinuerunt, quid enim frigidis magis noxium eſſe poteſt? Unde puerperas eodem cum vulneratis tractandas eſſe regimine perſuaſum

habeo,

habeo, quum eadem in utriſque ſit ratio. Sane ſi ullibi, profecto hic in morbis puerperarum prudentia & circumſpectione opus eſt, quomodocunque enim ſe geſſerit Medicus, ſemper vel ſtultitiam ſuam prodet aut prudentiam. Et ex quo ego Medicinam docui, ſedulo inculcavi meis auditoribus, ut praeter doctrinam de febribus, etiam hanc de regimine puerperarum, harumque morbis ſibi redderent perſpectam, atque illos Auctores, quorum pauci certe ſunt, qui de hoc argumento ex voto, & pro ejus dignitate, & neceſſitate ſcripſerunt, in ſuccum & ſanguinem verterent. Utque ipſorum memoriae conſulerem, totam praxin Medicam ſub monitis quibuſdam comprehendi, quorum illa, quae puerperas tangunt, ſub finem epiſtolae, & quantum paginarum admittet anguſtia, adjiciam, viſurus utrum albo calculo digna ſint; quem ſi mereri poſſe exiſtimes, dabo operam, ut reliqua in ſubſequentibus meis epiſtulis per fragmenta publici fiant juris. Sin vero haec ab aliis jam tradita & exhauſta ſint, tyronibus tamen non erunt inutilia: nunquam nimis dicitur, quod nunquam ſatis diſcitur; nec typographo ingrata, qui habebit quibus chartam vacuam implere poſſit.

Haec de morbis puerperarum refricant mihi memoriam caſus nuperrime in praxi obſervati. Mulier ex pago Brigel, 45. annorum, poſt partum laborioſum mictionem involuntariam contraxerat, adhibuerat varia ex conſiliis Medicorum, atque ab his in Empiricorum pervenerat caſtra. Tandem meam coram implorabat opem, opportune profecto, quum eo tempore celeberrimi HOFFMANNI diſputationem de ſuffimigiis perlegerem, itaque conſului, ut bis de die ſuffitum admitteret ex muſco pruni ſylveſtris, foliis quercus, & abſinthii carbonibus injectis. Remedio hoc uſus eſt ad praeſcriptum per aliquot ſeptimanas, eoque reſtituta ab omni moleſtia vivit immunis. Sicubi pretioſa nos fallunt & deſerunt, ſubinde juvant domeſtica. Incidunt mihi quae olim apud Barclaium me legiſſe memini. *Interim Poliarchus*, inquit, *delibuto aceto vulnera lavit, ne tumore arderent, oleoque deinde, quod Aſcyri floribus tinctum erat, permulſit; ſecurior notis inemptiſque remediis, quam in Medicorum fine iniquiſſimam mercedem ex ſupervacua curationis mora interdum captantium.*

Dicunt hic techiragra laboraſſe, de quo doleo, quum Medicorum manus ſemper debeant eſſe paratae & ad dandum & ad accipiendum. Nuperrime commendavi arthritico raſuram radicis bryoniae, quae me hactenus in inflammatione arthritica nunquam feſellit, a cujus applicatione tumor in carpo diſparuit, dolor exſpiravit, & tendinis rigiditas in totum ſublata eſt. Ego ſali volatili acri, quo pollet bryona, in acceptis refero quae refero: quippe hoc corrigit viſciditatem, humores reddit fluxibiles, peregrino aethere, quem infert, ſuccis reſtagnantibus, novam inducit fermentationem, & eo ipſo obſtructiones reſerat, recludit repagula, & tubulos pertundit, ut ſucci in parvo illo orbe in urbem redire poſſint.

Caeterum ſunt qui noſſe deſiderant, ex quo morbo veſter Dn BOURDON obierit. En hiſtoriam. Vocabar ego, quum jam omnia ſpeſtarent ad interitum, reperi ipſum de colica conquerentem cum abdominis diſtenſione, & reſpiratione anheloſa: externa algebant, interna urebantur; & jam oculus ſiniſter dextro minor, & extenuatus apparebat. Non vacabat mihi ordinarii Domini Medici adventum praeſtolari, vidi tamen remediorum apparatum juxta feneſtram, ea propter conſignavi in ſchedula ſpiritum nitri dulcificatum ad ſeptem guttulas cum largiori vehiculo ex vitro ſubinde delibandum, atque rogavi, ut ordinario Dn. Medico prius communicarentur, quo vel addere vel demere poſſet, ſicque tacito cum prognoſtico ipſum brevi moriturum abii. Poſt meum diſceſſum ſymptomata paulatim increverunt, ſupervenerunt ſub mediam noctem vomitus nigri, ſimilem quoque amurcam cum ſcreatu rejecit, ſub auroram colliquativi apparuerunt ſudores; circa ſeptimam matutinam ſolvit naturae debitum. Ego ipſum paſſione

Iliaca ſive inflammatione inteſtinorum extinctum eſſe ſtatui, & jam in aliis corruptam, & nigram amurcam cum tuſſi vel vomitu rejectam fuiſſe vidi ſaepius: ſerpit brevi gangraena per totum illum inteſtinorum tractum, & eo facilius ſanguinem lethaliter turbat in miſtione, quo hic in pulmonibus diutius reſtagnavit, & jam ante putrilaginoſam contraxit labem, id quod in noſtro factum eſſe ex diſpnoea, qua plures per annos conflictatus eſt, facile evinci poteſt: neque diſſentiunt a nobis illi, qui ipſum vomica ſuffocatum periiſſe exiſtimans, re ipſa enim idem dicunt nobiſcum, & verbis ſaltem diſcrepant. Miror tamen fuiſſe, qui neſcio quae accuſare medicamina haud erubuerint, more apud vos (ut audio) jam a longo tempore introducto, cum omnes Medicorum culpa apud vos moriantur, quod jam in vulgi fabulam abiit: ſic habetis a fronte praecipitium, a tergo lupos. Nullus tamen dubito, quin ordinarius Dn. Medicus has calumnias diluerit, ſi quidem ſtrepitus tales reſponſo digni ſint: nam horum hominum judicia aegrotant, hinc patienter ferendi ſunt. Miſera profecto Medicorum conditio, qui quotidie vident, ſponte ſua inimicos luxuriare, ſicut in hortis urticae propullulant, quamvis non advocentur. Serpit hoc malum velocitate, & paucis tantum horis opus eſt ad evertendam viri honeſti famam. Italorum proverbium eſt veriverbium: *Un inimico è troppo, ma cento amici non baſtano.*

Beati CRANENII obitum mecum dolent omnes boni: fuit his Hiſtoricus, Philoſophus, Mathematicus, & Medicus conſummatiſſimus, quarum diſciplinarum profeſſiones cum laude ſuſtinuit, earundemque ſpatia emetitus eſt. Hujus virtus vicit, ac ſupergreſſa eſt vitium parvis, magniſque civitatibus commune, *ignorantiam recti, & invidiam*. Procul ab aemulatione adverſus Collegas, procul a contentione adverſus diſſentientes erat, & vincere inglorium, & atteri ſordidum arbitrabatur. Soli interim litabat veritati. Ego quoties tanti amici jacturam mente recolo, ejus quidem manibus bene precor, ſed finis vitae tanti viri mihi luctuoſus, triſtis, & nunquam ſine cura eſt. Ipſa coelo noſtro eripiuntur lumina, e quibus tantam lucem ſplendoremque foenerabatur ars medica, Bontekoë volo, & Cranenium, quorum ille in deſtruendo ruinoſo medicinae aedificio, hic in jaciendis ſolidioribus fundamentis & ſuperſtruendis novis columnis & fulcris deſudavit. Ille acerbus, & paulo rigidior in antagoniſtas, hic profundioris eruditionis, ſedati animi, & pacis fuit amans, cui natura ad intima theſaurorum penetralia conceſſerat claves. Elias ſublatus eſt a nobis, & ad beatas levatus ſedes, ſed ubi inveniemus Eliſeum, in quo duplex ejus fiat ſpiritus? Nempe rem difficilem poſtulamus, hinc paucos in poſterum habebit pares, ſuperiorem neminem. Dicunt fore, qui manuſcripta aeternitati typorum dicare velint, inter quae lucem prae aliis merebitur collegium quoddam in librum Carteſii de paſſionibus animi habitum, quo melius nulla vidit aetas. Vidi illud olim apud magnum noſtrum amicum Dominum von LENT, Theologum, & Philoſophum celeberrimum, qui hoc clariſſimi ingenii monumentum poſſidet, utinam exorare eum poſſemus, ut illud publici faceret juris, quum dubitem, an ullas alius iſtius ſcripti copiam habeat.

Dominus BRUNNERUS, Profeſſor Heidelbergenſis celeberrimus, fautor, & amicus meus honorandus, elegantiſſimam de glandula pituitaria habuit diſputationem, cujus nuperrime mihi fecit copiam, atque pro te, Vir experientiſſime, exemplar quoque addidit, quod hiſce tranſmitto. Rogavit in litteris, ut quid de glandularum uſu ſentirem, libere cum ipſo dividerem, qui ipſis non tam ſecretionis, quam praeparationis attribuit munus; ego quae ſentiam, proxime declarabo, fac, ut & tuam ardua, hac de re reſcire poſſim ſententiam. Quandiu enim glandularum officium ambulatorium eſt, tamdiu ipſa nutritio incertis vagatur ſedibus. Bibliopola Jenenſis, qui diſputationes in Germaniae Academiis habitas venum exponit, per aliquot nobiſcum vixit dies. Ego praeter diſputationes medicas

dicas clariſs. WEDELII, mihi etiam comparavit ZELLERI elegantem diſputationem de vaſorum lymphaticorum adminiſtratione: nec non Albini de hydrophobia, quae multum habet in receſſu: de fonticulis ejuſdem, ut & poris corporis humani, quae omnes profundam viri hujus produnt eruditionem. Eſt ille Albinus Profeſſor medicinae Francoſurti ad Oderam, Anatomicus, Chymicus, & Medicus celeberrimus, quem noſter Crugius digno nuper mactavit in litteris elogio. Diſputationi Dn. Brunneri addidi pro comite conſilium diaeteticon rationale pro haemoptoico, ſive haemoptyſico, quod publico nuperrime loco diſputationis ſubjecimus examini. Non putem inutile fore, ſi ipſa etiam praecepta diaetetica per cauſſas rationales explicare auderemus, quae maximam partem irrationalia eſſe, jam abunde notum eſt. Cauſſam haemoptyſeos nec plethoram ſemper eſſe nec cacochymiam exiſtimo, quum fere ſemper ex obſtructione arteriarum capillarium ſanguis reſtagnet, vel inſolito motu verſus ambitum pulmonum propulſus tardius ingreditur venam pulmonalem, ſibique tali ſub mora parat exitum. Non raro praecedit miſtionis ſanguinis purgatio, hinc in febri maligna haemoptyſis quandoque eſt pro ſymptomate.

Magnificus Dominus VOLCKAMER, Praeſes noſter venerandus dono mihi dedit decur. 2. annum ſextum Ephemer. German. huic, ut obſequioſas meo nomine agere velis gratias eſt quod rogito. Audio celeberrimum hunc Virum inter alias felicitates hac etiam, quae non eſt poſtrema, frui, quod in ſenectute videat filium paternarum virtutum aemulum, cujus in Philoſophicis juxta ac Medicis eruditionem, & in ſecando peritiam mihi largiter depraedicavit Dominus Doctor von SCHAGEN, Delphtenſis Belga, qui Muſas noſtras nuper ſalutabat, vir ſane doctus & candidus: diſceſſit a nobis Dominum MURALDUM inviſurus, & forte nunc patrios repetiit lares.

Quum diebus hiſce de motu agerem in phyſicis, accepi litteras ab amico, eſſe qui alium motum Solis, & Planetarum brevi oſtendere, novumque ſyſtema mundi delineare velit. Sed vereor, ne idem illi contingat, quod Tychoni de Brahe accidit, qui quum terrae motum non auderet ſtatuere, aliud quaeſivit ſyſtema, in quo deinde terrae plus motus attribuit, quam ipſe Copernicus; id quod ſtatim ponam in liquido: modo quaedam de motu patienter audire non grave duxeris. Veteres ſpectarum motum, ceu actionem quandam a movente proficiſcentem, ipſique mobili impreſſam, non attendentes ad illam mutationem, quae eſt in mobili, quando motum dicitur, vel in motu conſtitutum eſt: ego enim nec actionem, nec paſſionem in illo reperio, ſed ſaltem alium ſtatum, nempe vicinitatis cum corporibus proxime ambientibus, quae ceu quieſcentia ſpecto, mutationem, ſive quo idem eſt, translationem. Sicuti enim quando corpori rotundo imprimo figuram quadratam, nullam huic corpori vim ſuperaddo, ſed alium ſaltem tunc in illo reperio motum, priori extincto & deſtructo, ut illud quod antea erat figurae rotundae, nunc quadrata gaudeat. Ita quoque corpus quod quieſcit, quando jam eſt in motu, aliter profecto conſtitutum eſt, quam quum erat in quiete. Neque tamen ipſi aliud quid contigit, quam quod transferatur, & vicinitatem mutaverit. Sed quum translatio ſit reciproca, aeque de hoc dicitur corpore quod transfertur, tantum enim in uno reperio, quam in alio: nempe in utroque eſt translatio, ſive ſitus, vel vicinitatis mutatio reſpectu corporis proxime ambientis, vel contigui. Tolle hunc de menſa librum, dic illum moveri, vel motum eſſe, quia reſpectu illius partis menſae, quam immediate attingit, ſitum mutavit: verum nonne haec omnia pari jure dices de illa parte menſae, cui incumbebat liber? nam & haec vicinitatem mutavit cum libro, quem antea proxime attingebat: erit ergo motus reciprocus, & aeque de uno, quam de alio dici poteſt. Sicuti perinde eſt, ſive dicas, mercatorem decimam ulnam abſcindere a novem ulnis: ſive dicas, ipſum no-

vem

Digitized by Google

vem abſcindere a decima, quia abſciſſio illa eſt reciproca. Et ſi jubeam mercatorem unam ulnam abſcindere, reliquas ſpecto tanquam quieſcentes, & immobiles: ſin novem ulnas abſcindi cupiam, decimam ſpecto tanquam quieſcentem. Motus itaque ſemper eſt reciprocus, nec quies amplius abſolute datur in rerum natura, quum mera ſit ſitus negatio, adeoque non Ens. Ex hiſce apparet, in quem errorem delapſus ſit Tycho, dum errorem vitare voluit. Dicebas, terram eſſe centrum firmamenti non ſolum, ſed etiam iſtius viae, quam Sol circa ipſam anni percurrit intervallo: circa Solem duos cum ſuis coelis volvi Planetas, Mercurium & Venerem, matrem autem, Jovem & Saturnum, una cum Sole, cum vaſtiſſimo illo fluido, terram immobilem in centro complectente moveri circa terram. Jam ſi translatio eſt reciproca, ſicuti revera eſt, terram aeque, imo plus moveri, quam fluidum ipſam proxime ambiens; niſi enim terra ſeſe liberaret a fluidi ſuperficie, quae eam immediate attingit, atque in contrarium moveretur, vel conatum haberet eundi in partem oppoſitam, abriperetur indubitato ab illa mole ab Oriente in Occaſum. Ergo ipſe Tycho plus motus tribuit terrae, quã Copernicus, qui eam circa Solem moveri contendit. Res declarari poteſt exemplo admodum evidenti & perſpicuo. Duo amici in diverſis rhedis proficiſcuntur Marpurgo Caſſellas, ſed per eandem viam. Quaero ex primo, quomodo Caſſellas venerit, reſpondet, ſe per ordinariam viam in rheda equis tracta appuliſſe. Alter rogatus dicit, ſe per eandem viam veniſſe rhedae quoque inſidentem, ſed viam ſubter rhedam profugiſſe, vel ſubterlapſam eſſe, eumque ſic Caſſellas attigiſſe. Ne veru ſubtercurrens via rhedam ſuam abriperet, equos ſemper elevaſſe pedes, & rotas circa axes fuiſſe motas, ſe interea in rheda nullum percepiſſe motum. Jam quaeſo quis hic plus motus eſt expertus. Ego dicerem, rhedam in ultimo hoc caſu plus habuiſſe motus, quam in priori. Haec applica ſententiae Tychonis, & facile tuum in omnibus mihi praebebis aſſenſum! Sed ne modum epiſtolae excedam, quae reſtant in aliam ſervo occaſionem, atque te ſalvere, & valere jubeo. Dabam Marpurgi Calendis Septembris anno M DC LXXXVIII.

P. S.

MONITA MEDICA

DE

MORBIS PUERPERARUM.

1.

Puerperae tractari debent, quemadmodum graviter vulnerati tractantur.

2. Immediate poſt partum datur reſtaurans in forma liquida, ſed actu calidum, quo vix praeſtantius dabitur, quam hauſtus thee cum uno, vel altero cochleari vini temperatus.

3. Quies eſt puerperarum anchora ſalutis.

4. Somno tamen non ſtatim indulgendum, ne progreſſivus ſanguinis motus ſufflaminetur.

5. Diaeta debet eſſe excarnis, & primis quidem diebus tenuiſſima.

6. Fri-

6. Frigus eſt peſtis puerperarum: & terror mille malorum auctor.

7. Morbi puerperarum ad unum fere omnes vel ex mala victus ratione, vel ex frigore admiſſo, vel ex animi paſſionibus oriuntur.

8. Egregium eſt prophylacticum, ſi puerpera ſub ſpe & metu per undecim dies in lecto detineatur, & corpus ſemper ad madorem diſponatur.

9. Melius eſt, alvum primis diebus eſſe ſicciorem, ſi interim lochia fluant ex voto, quam ſi diarrhoea ſuperveniat, haec enim ſemper monſtri quid alit.

10. Purgantia, ceu ipſa venena ſunt fugienda.

11. Potus ſemper debet eſſe tepidus.

12. Etiam plus metuendum periculi a remediis refrigerantibus, ubi intenſus adeſt calor, quam a calidis.

13. Si lochia rite non fluant: dentur mitiora quaedam blandiori ſuo ſale, vel ſpiritu ſanguinis grumos diſſolventia, qualia ſunt ſperma ceti, ſuccinum, myrrha, tinctura myrrhae, tinctura antimonii, tinctura ſalutis Langii, elixirium proprietatis ſine acido, ſpecies pro puerperis Schroderi.

14. Si puerpera febri corripiatur, illico reſpiciendum eſt ad lochia, atque talia danda ſunt remedia, quae horum fluxum promoveant, ſi neceſſe ſit; vel ſaltem non ſupprimant, aut imminuant, qualia ſunt cor. cer. ſine ign. lapid. canc. antimon. diaphor. cinnab. nat. myrrha rubra, ſal volat. cor. cer. arcan. duplicatum.

15. Fluunt tamen ſubinde lochia etiam in febri, quatenus continui ſolutionem in utero ſequitur inflammatio, tuncque aegra in maximo verſatur diſcrimine.

16. Puerperae febri continua correptae facile fiunt epilepticae, hinc in curatione ſemper ad graviora mala proſpiciendum.

17. Febris lactea, quae quarto vel ſexto circiter die accedit, eſt ephemera aliquot dierum, & ſponte ceſſat, ſi frigus non admittatur, aut error in diaeta committatur.

18. Dolores poſt partum ſunt vel a ſpaſmo ante partum inchoato, vel a ſanguinis grumeſcentia.

DN. JO.

Digitized by Google

DN. JOHANN. JACOBI WALDSCHMIDT
EPISTOLA IV.

Ad

Celeberrimum

VIRUM

D. JOHANNEM DOLAEUM,

Quae in ordine diſſertationum epiſtolicarum *Sexta eſt.*

VIR CELEBERRIME.

PRaeſagit mihi animus, Amice magne, fore ut in reprehenſionem incurram, & impatientiae, quod tuo non exſpectato reſponſo partibus tuis antevertam; & impudentiae, quod graviores tuas occupationes interpellare, atque nugas has in lucem edere non dubitarim. Equidem fateor, me non latere, quot horas ſibi quotidie aula determinet, & quot aliorum aegrorum curae repoſcant, ut vix videam, quomodo laboribus tuis exantlandis dies ſufficere poſſit, nedum quomodo unam, vel alteram horam Encyclopaediae tuae chirurgicae, quam omnes eruditi avide expectant, impendere poſſis; hinc non opus eſt, ut per amicum interpretem mihi ſilentii tui dicas cauſſam, vel excuſes, quod litterarium ſermonem hactenus non frequentaveris. Ego potius utrumque peccatum, ſi quod pecco, deprecor, aequitati tuae confidens, qua omnia, quae tecum ago, probare ſoles. Quum enim Muſae noſtrae mihi tantillum hiſce diebus fecerint ocii, ego etiam nihil uſurpem libentius etiam ipſis in negociis, quam officium hoc litterarium, veniam mihi dabis te denuo diſſertatione hac epiſtolica compellendi. Vehementer autem cupio, ut certiorem me reddas, an hoc ſcribendi genus tibi arrideat, ubi videlicet velitationem inſtituentes, longius ſubinde excurrimus, eaque quae linea ſubducei merentur, ipſis Philiatris, & tyronibus etiam inculcare ſtudemus, ſi enim inſtitutum hoc per me ſtaret, methodum illam utroque approbarem pollice, quum non tam nobis, quam aliis ſcribamus & noſtrae diſſertationes etiam aliorum facilius merebuntur calculum, ſi Studioſi ex earum lectione voluptatem cum magno fructu conjunctam haurire poterunt. De caetero quum in praecedentibus meis hinc inde quaedam praetermiſſa videantur, placet denuo ea in ſcenam introducere. Initium autem facturus ſum de euporiſto *Variolarum* remedio, cujus & in Encyclopaedia tua medica, & in epiſtola tua, ni fallor, ſecunda feciſti mentionem. Promiſſeram eo tempore difficultates quaſdam tecum dividendas, mihi a doctiſſimo Bremenſium Doctore Medico *Dn. Harmes* motas, ſed quum eo tempore litteras has aliis cum ſchedis per incuriam ſepoſuiſſem, non licebat mihi ſtare promiſſis, quorum fidem nunc, reperta iterum ſcheda, impleo, obnixe rogitans, ut ea acerrimo tuo dignari velis judicio. *Incredibili,* ſcribit *flagro deſiderio ſciendi tuam, qua uteris in curandis variolis,*

Digitized by Google

lis, methodum. Nae ego ſaepius, & adhuc hiſce diebus magna voluptate aureum D. Sydenhami de variolis perlegi tractatum. Multa fateor egregia & rara, ſed non omnia ad palatum. Rotundo damnat ore quaecunque expellentia, ſed nonne hiſce ſaepius opus eſt, quum cana conſtet experientia, immanem edidiſſe puerorum ſtragem variolas erumpere neſcias, quod ſi his ſuperſedere poſſimus, methodumque hanc ſequi oporteat ſpectatorem hujus tragoediae ocioſum, nullum vero actorem ageret Medicus. Quid quod nemo inficias iverit, fermentum in hoc malo eſſe acidum, hoc ne totum aſſimilet ſanguineum, invigilare Medicum jubet Sydenham. Optime! ſed nonne abſorbentibus oculis cancri, antimon. diaphor. myrrha, raſura cor. cer. hunc effectum certius ſortieris, quam ſpiritu vitrioli, cujuſvis corroſiva nunquam non eſt ſuſpecta, ne dicam acidi fermenti tumultuantis furorem potius exaſperare, oleumque affundere igni. Adde quod methodus Sydenhamiana ſit pura puta Galenica, dum blando quodam popyſmate ſaevientia duntaxat demulcere molitur ſymptomata, de cauſſa radicitus tollenda minime gentium ſollicitus. Excutiamus ſodes illius pharmaca, 1. quidem aq. lacte coctam, tum ſpirit. vitrioli in cereviſia tenui, tandem paregoricum ex ſirupo de meconio & laud. liquido exhibet. Haec profecto non niſi motum ſanguinis inhibent, cauſſam mali ne quidem tangunt, adeout plane perſuaſus ſim, proſperos ſucceſſus bonitati potius naturae, quam hujuſcemodi debere remediis. Nonne jubemus omnes Medici criſin antevertere, praecipitationem juvare, motum materiae prim. elementi cum peregrino aethere colluctantis promovere, hic vero fermentationem ſtudio refraenat. Equidem non is ego ſum, qui tantum Virum redarguere auſim, ſed & hunc ſcrupulum mihi exími mallem; quod ſi motus ille nimius, ex illius hypotheſi, eſt ſufflaminandus, hoc videatur fieri debere iſtiuſmodi medicamentis, quae cauſſam motus tollere apta nata ſunt. Dein putredini evitandae prodeſſe docet vitriolum, neſcio, an myrrha ipſi caedat, quum & haec acido magis ſit appropriata. Undecima die novam febrem exanthemata minantur, cui praecavendae vitriolum dictat. Sed praeſupponit forte maſſam ſanguineam plane acido fermento defaecatam eſſe, nihilque in eo latitare ſcoriarum acidarum, id quod non leviter aſſerere, ſed ſolide probare oportuerat. Nonne videmus omni die ex fermento tali relicto tuſſes, diarrhaeas abactis jam variolis, imo tum ubi in vado res videtur, fera morte tenellos mactare infantes. Videtur blandum diaphoreticum hic obicem ponere potuiſſe? Plura mihi reſtant dubia, imprimis, num turbatio miſtionis ſanguinis per vitriolum reſtitui poſſit? ſed ne patientia tua, &c. Hucuſque praelaudatus Medicus. Interea dum haec ſcribo, pervenit ad manus meas tractatus *Anchora ſalutis pro Varioloſis* inſcriptus, varia paucis ſub pagellis complectens ad rem medicam ſpectantia, ex quo etiam, meo quidem judicio, ſuperius motae difficultates dilui poſſunt, unde eum pro comite huic diſſertationi adjunxi, quod ipſius Auctor tibi forte non ſit ignotus.

De *acidulis* optime ſentis, quod ſint ignorantiae aſylum, & moleſtiarum levamen & remedium. Ego cenſeo, quod fluidis corporis humani actuali ſuo frigore ſint infenſiſſimae, hocque plus noxae inferant, quam particulis metallicis vel mineralibus, quibus gravidae ſunt. Quod enim ſitim ſaepius excitent, quod vomitiones cauſſentur, & abdominis inflationes, & phlogoſes producant, hoc a frigore potius oriri putem, quam ab acido, quamvis non inficier, & hoc ſuum quoque conferre ſymbolum; hinc vulgares Peripateticorum qualitates hoc quidem in loco non male primas, & activas dixeris. Vidi ego guttam roſaceam ab acidularum uſu vehementem in modum incrementa ſumſiſſe, puſtulaſque majores, & ſanioſas confertim egreſſas faciem plus quam antea defoedaſſe. Refert *Liſterus* in tractatu ſuo de acidulis, aquas frigidas ſalſas, ſi potentur, vehementem ſitim, vomitus, & aeſtuationes ſtomachi excitare, diarrhaeam movere, puſtulaſque in toto corpore expellere, quae effecta obſtructionibus, & lymphae viſciditati a fri-

gore introductis in acceptis ferenda. Obſervavi ſaepius, & adhuc nuper; dolores inveteratos artuum, quamvis longo tempore ſiluerint, inter potandum rediiſſe, quod vulgus quidem pro bono habet omine, quaſi acidulae partes ſolidas perreptantes, vitioſos humores aggrediantur, iiſque bellum indicant; verum praeter quam quod patientes plerumque contrarium experiantur, ego cauſſam longe aliam novi, nempe ſucci nutricii, vel etiam nervei, perinde enim mihi eſt, quo nomine illum donare velis, quum & hic & ille ſint lac, viſciditatem, ſive lentorem & acrimoniam, quum tubuli paululum in ſitu ob lapſum aliquem graviorem vel defluxionem, ut loquuntur, perverſi, prae caeteris facilius obſtruantur, & doloroſam acquirant intemperiem ob ſucci illos transfluentis acrimoniam & lentorem, quam intemperiem non a virtute medica acidularum, ſed ab earum frigore actuali proficiſci perſuaſum habeo. Quedam foemina potavit praeterita aeſtate acidulas Schwalbacenſes, ex eo laborare coepit ſaepius cephalalgia atrociſſima, ſaepius ex cardialgico affectu vehementer aegrotat, atque conſtanter de ſputo acido-auſtero conqueritur, omnemque culpam rejicit in acidulas, quas per 14. dies horis matutinis non ſine horripilatione quadam ob auram frigidiorem frigidas liberaliter hauſit. Potus frigidus nuſquam non nocet. Vir praeclarae conditionis pro temperando calore aeſtivo poſtquam frigidum cereviſiam affatim hauſerat, denudato pectore per Muſaeum, cujus feneſtrae omnes patebant, obambulavit, eaque nocte denudatus in lecto cubavit; corripiebatur circa auroram dolore colico cum cardialgia dolorifica, quam febris ſtatim comitabatur, a qua non niſi longo poſt tempore convaluit.

Quod ſi quis crederet, utrum *acidis* carere poſſemus? reſponderem ex tempore, & cum *Bontekoe* affirmativam tuerer. Acida, praeſertim fixa ſuccis noſtris ſunt infenſiſſima, & in ſtatu naturali nullum acidum fixum reperitur in oeconomia animali, quia acida ſanguinis motum in circulum praepediunt, & mille modis nocent, volatilia autem ſalia motum progreſſivum & ſecundum lineam rectam conſtanter promovent, adeoque tuta ſemper ſunt, quamvis non omnibus jucunda.

Crimen, quod *thee* fere promiſcue committit, & quod ab omnibus objici ſolet, eſt, quod ventriculi imbecillitatem poſt ſe relinquat, vel ſaltem ob ventriculum debilem ferri non poſſit. Enim vero ſicuti ridiculum foret, dicere velle, abſtinendum fore ab uſu ſudoriferorum, quod nonnulli ea ſtatim per vomitum rejecerint, quum tales potius audacius uti debeant ſudoriferis, ut cauſſa illa, ob quam ea ferre nequeunt, ſive ob quam languet ventriculus, quia ſcilicet ejus tubuli, vel glandulae ſunt obſtructae, tollatur; ita illi qui ventriculum imbecilliorem nacti ſunt, uti debeant potu thee, qui ſi quid aliud blennam reſolvet, & obſtructiones reſeret, hoc eſt, ventriculum ad invidiam uſque confortabit. Sed cur innocentiſſimam thee in jus vocant? nonne vel ſola aqua calida tantum juvaminis afferre poteſt in podagra & calculo? de quibus prolixius egit celeberrimus *Pechlinus in diſſertatione de potu thee*. Fateor itaque, me non capere ea, quae non-nemo de thee pronunciat, cujus frequentiori compotatione calorem nativum inſtar flammae lampadis oleo conſumto extingui; faterique neceſſe eſſe, immoderatum thee, ſicuti vini potum, humidum nativum cito nimis abſumere poſſe, caloremque, ac vitam extinguere. Quemadmodum enim illa, quae de calido innato vulgo dicuntur, ficta ſunt, ita reliqua nequaquam ceu effecta cadunt in potum thee, aut eum ſuſpectum reddunt.

Occaſione *inciſi vaſis lymphatici*, de quo in praecedenti mea diſſertatione epiſtolica egi, memoriae meae occurrunt, quae apud *Stalpartum van der Wiel* legi; is enim *obſerv. 46. p. m. 452.* vaſis lymphatici, & praeſertim ſalivalis vulnerati curationem perquam moleſtam & difficilem eſſe expertus docet, & pro confirmanda

veri-

veritate aliquot alia ex *Solingio* & *Roonhuyſio* allegat exempla, cumque in finem ol. terebinth. calidum, ol. ſabin. pulv. centaur. min. commendat. Ego perſuaſum habeo, in inciſione venae alicujus non raro ſimul vas lymphaticum pertundi, quae vaſa ſanguifera inſtar hederae hinc inde amplectuntur, unde poſtmodum liquor quidam lymphaticus non ſolum exſtillat, ſed tandem vas convolvitur, vel ipſa lympha, concreſcens in tophum, tumorem ſcirrhoſum producit. Opportune hanc in rem applicare poſſum caſum, quem nudius tertius Socer meus tranſcripſit. Praefectus quidam contraxit ex venae-ſectione in brachio ſiniſtro inſtituta tuberculum nucis juglandis magnitudinem ſi non ſuperantem, tamen aequantem, quod Medicorum & Chirurgorum conamina hactenus reddidit irrita. Ego illud ex lympha ob vas lanceola pertuſum reſtagnante ortum duxiſſe ſtatuo, quis enim neſcit, in quantam ſuccus lacteus concreſcere poſſit duritiem, unde cataplaſma ex ſale tartar. armoniac. aliiſque ſalibus volatilibus gaudentibus commendo, ſuperimpoſito *Roonhuyſii* emplaſtro ex reſina pini, & ol. maſtichin. quod ſi nec haec exſpectationi ſatisfaciant, nec compreſſio lamina chalybea inſtituta juvet, confugiendum erit ad inciſionem, & ſubſequens ſuppuratio facile ſuggeret remedia ulterius adhibenda. *Solingius* poſtquam fruſtra uſus fuiſſet in ejuſmodi vulneribus vitriolo cypri, & cauterio vas lymphaticum interceptum latiori ligavit vitta, impoſito vaſis oſtiolo, prius probe contracto, remedio adſtringente. Ubi monendi noſtri ſunt Chirurgi, quibus nova haec vaſa porenta ſunt inviſa & monſtra, ut horum vaſorum ad lympham intercipiendam preſſionem infra vulnus, non vero ſicuti in arteriis, ſupra vulnus inſtituant.

De *natura* vulgari modo accepta, non ente, & quod nec extitit in rerum natura nec exiſtet, legi tractatum Dn. *Boyle*, quem eo tempore mihi coram commendaveras. Ita quippe eſt, ut nihil aliud per *naturam* intelligere poſſimus, quam congeriem, & complexum variorum accidentium: vel ipſas rerum eſſentias, aut cogitationem, aut extenſionem: vel materiam primi & ſecundi elemen. Ipſe terminus *natura* uſque adeo ignotus eſt, ut non niſi ſemel in tota Sacra Scriptura legatur, & quidem in novo teſtamento, quem locum etiam, ſi bene memini, ipſe *Boyle* citavit. Neceſſe itaque erit, ut ſuam nunc corrigant Philoſophiam *Peripatetici*, quum Ariſtotelis *naturae* fictitium quid, omniaque Scholaſticorum Philoſophorum circa *naturam* effata falſa ſint. Econtra recentiores Philoſophi ſaniores orbi erudito proponent hypotheſes, opioneſque minus intricatas, quia nunc didicerunt *naturam*, ad quam hactenus docti aeque atque indocti confugerunt, *vacuam eſſe vocem*, licet hucuſque una & poſtrema, quantumvis re ipſa nulla, difficultatum omnium ſolutio *Ariſtotelicis* praeſertim fuerit. Merentur ſane attentionem verba illuſtris Dn. *Boyle*, quando in *libera in receptam naturae notionem diſquiſitione*, ita ſcribit: oſtendi verae philoſophiae progreſſum impediri poſſe, ipſa hominum conſuetudine aſſignandi rebus imaginaria, aut arbitraria nomina tanquam veras effectuum Phyſicorum cauſſas: haec autem inter arbitraria vocabula nullum videtur malignius, ut ita loquar, fuiſſe *naturae*, pluſque Phyſiologiae nocuiſſe, quam vox haec *natura*, quum nulla alia toties, & tam diverſos in ſcopos uſurpata fuerit. Quare quamvis omnem omnino vocis *natura* uſum, affiniumque ipſi locutionum tolli nolim in vulgari ſermone, atque etiam in Philoſophicis quibuſdam diſſertationibus, in quibus aut ſummus rigor non requiritur, aut ambiguitas ipſo contextu praeoccupatur, aut, ut verbo abſolvam, quoties adhiberi poteſt tanquam ſermonis compendium abſque veritatis, veraeque Philoſophiae praejudicio, quibus in caſibus ipſemet hanc vocem uſurpo, futurum tamen ſpero, ut libera noſtra diſquiſitio nonnihil ſaltem conducat ad peritiorem inveſtigationem, feliciorem que phyſicarum veritatum inventionem, ſi hae induci homines poſſint, ut minus ſaepe, magiſque circumſpecte, tam ambigua

maleque ſaepe adhibita voce hac *naturae* utantur, ſibique deinceps non amplius, fingant veri ſe Philoſophi partes impleviſſe, donec methodo clara particulatim a principiis, quae intelligi poſſint, phaenomena deduxerit. Quod aut quis praeſtare meminerit, aut ſe non praeſtitiſſe animadvertet, ſi neglectis generalibus, ambiguiſque vocibus conetur res explicare iis locutionibus, quae ab attentis quibuſcumque lectoribus, communique intelligendi facultate praeditis intelligi queant, perſpicuamque hanc philoſophandi methodum ingenioſi quique amplecti debent, hoc praeſertim nomine, quod ii, qui eam ſecuti ſunt, varia rerum difficilium inveſtigatione, explanationeque, curioſo hoc ſaeculo non ſolum plurima feliciter detexerint circa varia phaenomena vulgo ad ſugam vacui relata, ſed multa etiam in Hydroſtaticis, Opticis, Anatomia, Botanica, aliiſque variis, quibus immorari jam nequeo, realis diſciplinae partibus. *Hactenus illuſtris Boyle.*

Tantum autem abeſt, ut haec aliaque eo quo dicuntur animo a Novitatum Oſoribus ſuſcipiantur, ut potius in perverſas detorqueantur interpretationes; uſque adeo periculoſum eſt, vel tantillum a veterum placitis recedere, aut falſitates eorum detegere, quod omnes, qui opus hoc periculoſa plenum alea aggredi conati ſunt, ſuo cum damno experti fuere; ut difficile ſane ſit hoc noſtro ſaeculo medium tenere, hoc eſt, nec cum antiquis amplius errare, nec ſe cum recentioribus odio exponere; interim quicquid etiam antagoniſtae de novitate, hypotheſibus, figmentis, impietate, & crimine neſcio quo hodiernae Philoſophiae dicant, firmo tamen & in omne aevum ſtabit talo aequum, & ab omni partium ſtudio remotiſſimum judicium, quod *Dn. Collectores actorum eruditorum ann. LXXX pag.* 500. tulerunt. Illud, *dicunt*, tantum admonemus, ſaepe quidem peccare recentiores Philoſophos nimium hypotheſibus indulgendo, & parum ad practicas ſcientias ab illis conferri, qui ſola principia corporum remota (ſive illa ſint formae, ſive corpuſcula) ad phaenomena ſpecialia explicanda adhibent; ac proin felicius ſaepe ad uſum vitae eos philoſophari, qui ultima analyſi in remotas illas cauſſas minime tentata, interim reſolutiones quaerunt in illa, quae manu tenere, & ſenſibus vel omnino, vel ſic ſatis aſſequi, & in praxin traducere poſſumus. Hos ipſos tamen remotas illas cauſſas non explodere, ſed agnoſcere potius debere, tanquam indubitatas, & ad generalia naturae cognoſcenda, rectumque de ſumma rerum judicium ferendum neceſſarias; quum nihil perfecte intelligatur, niſi ad principia, velut Mathematica, licet in partibus a ſenſu remotioribus conſiſtentia ſit reductum. Hypotheſin etiam eſſe magnifaciendam ad uſum, ex qua quamplurima phaenomena particularia velut praedici poſſint, licet a priori aliam demonſtrationem non habeat. Gravitatem autem aëris, aliaque multa id genus accurate ſtabilita, ac pro demonſtratis habenda doctis pleriſque videri. Denique ſi ſuppoſitiones ſuppoſitionibus comparandae ſunt, illa quae ſunt intelligibilia (qualia ſunt, particulae ſtriatae inviſibiles, & his ſimilia) cenſenda eſſe meliora, quam entia quaedam ſemimaterialia in diſtans radiantia, quae non tātum ſenſu, ſed & intellectu percipi nequeunt, & de quibus ob incognitam eorum naturam nulla definitione ſatis explicatam, quidvis etiam fortaſſe repugnans affirmari ſolet, ex prioribus enim ſi diſtincte concipiantur, ſaltem aliquid diſcimus, quod ſit poſſibile, ex his omnino NIHIL.

Haec ad artem medicam applicari poſſunt, ſi enim vulgarem medendi, & phaenomena morborum per ſuas cauſſas explicandi methodum accuratius, & attentius inſpiciamos quae non inſaniae, deliramenta, fabulae, errores, pericula? Quia tamen Mundus opinionibos regitur, & homines auctoritatibus, & ſuperſtitionibus ducuntur, vulgares etiam Practici facile in animis hominum fiduciam obtinent, magnamque acquirunt famam, quod in praxi cauti admodum, & circumſpecti ſint, & quod non niſi *temperatis*, & omnium tutiſſimis utantur remediis. Dicam

autem

autem aperte & ingenue, quid ſint illa *temperata* remedia, ſunt nempe ejuſmodi remedia, quae non alterant, hoc eſt, quae non juvant, nec juvare poſſunt, ac proin aegri, ſive curentur, ſive moriantur, curantur temporis beneficio, & moriuntur per ejuſdem injuriam. Talis enim Medicus ne cauſſam quidem morbi ſuis attingit *temperatis*, & nihil agendo amplas ſubinde acquirit facultates, in eo caeteris prudentior, quod omnia ſe ſcire ſimulet, ut *Plautus* loquitur, neque quicquam ſciat, quod recenti ſavore magnum acquirat nomen. Creſcit enim Empiricorum fama eundo, & quamvis in principio vagus primum & incertus rumor de vulgarium Practicorum eruditione & ſcientia medica oberret, mox tamen, ut in magnis mendaciis (ſunt verba Taciti) interſuiſſe ſe quidam, & vidiſſe miracula affirmant; credula fama, inter gaudentes, & incurioſos.

Edidit hoc anno tractatus duos Phyſico-Medicos celebris *Monſpelienſium* Anatomicus *Reimundus Vieuſſens*, quorum primus de *remotis & proximis miſti principiis in ordine ad corpus humanum* ſpectatis: ſecundus de *fermentatio*ne agit. Placet impraeſentiarum quaedam ex primo tractatu in noſtrum convenere uſum, quo videant Philiatri, quantum lucis ars Medica e ſaniori Philoſophia foenerari queat. Conſiderat autem doctiſſimus hic Auctur, quem jam fama ob *Neurographiam* ſcriptam litterato orbi commendavit, *cor* velut *trutinam lancibus quatuor* inſtructam, quae continuo momentis imparibus, ſeu viribus ſeſe alternatim ſuperantibus libratae indeſinenter viciſſim deſcendunt, & aſcendunt. In hac trutina pericardium una cum arteria, & vena pulmonari *anſam*, tendo autem cui ventriculi, & auriculae cordis appenduntur, *jugum*, ſeptum medium *lingulam* exhibet. Ventriculi cum auriculis *quatuor* ejus *lances* conſtituunt, quae inaequalium virium ſuarum alternatim ſibi cedentium ope perpetuo motibus oppoſitis agitantur; quemadmodum verae trutinae lances motibus etiam oppoſitis indeſinenter agitarentur, ſeu deſcenderent, & aſcenderent, ſi momenta imparia, & vi quadam extrinſeca ſeſe viciſim ſuperantia ipſis imponerentur: *pulmo* una cum *mediaſtino* libripendis vicem ſupplet, ne DEUM ipſum Spirituum ponderatorem hocce munere fungi dicamus, uti non abs re dicere poſſemus; quum ab eo hujuſce corporis noſtri trutinae motus omnes revera pendeant: is is enim eſt, qui eos pro libito modo per breve tempus, & modo ad plures annos ſuſtinet atque conſervat. Ut autem Dn. VIEUSSENS accuratius demonſtret, comparationem hanc cum cordis functiunibus ex aſſe convenire, jubet *cordis* ſtatum in ipſo Adamo, poſtquam DEUS ipſi ſpiraculum vitae inſpiraverat, attentius contemplari, In quo primo notat ſtatum aequilibrii, quam ſervare nitebatur juxta Philoſophorum regulam: *omne corpus tam diu manet in ſuo ſtatu, in quo eſt, donec deturbetur ab alio*; adeoque vi hujus regulae ſanguis in ventriculis, & auriculis cordis non magis motu ſuo expanſivo cor dilatavit, quam fibrae ſpirales ſubſtantia fluida motu vorticoſo agitata imbutae illud contrahere nitebantur. Verum quum Sapientiſſimo Mundi Conditori placuerit, ut cor ſtatim a primo productionis ſuae momento influxui vel potius affluxui ſpirituum animalium, ſive liquoris nervei vel animalis, expoſitum eſſet, aequilibrium illud ſtatim ſuit ſublatum, poſtquam fluida nervorum ſubſtantia altera mutu vorticoſo intra cordis tubulos agitata ſubtilior fibrarum motricium niſum auxit, quippe fluida cordis ſubſtantia intra parenchyma vel contextum fluctuans, ſpiritus animalis appulſu jam vegetior facta, ſanguinis ſive fluidae ſubſtantiae intra cordis ventriculos contentae niſum expanſivum facile ſuperavit, ſpiralium fibrarum poros occupavit, eoſque dilatavit, ut ille inde breviores factae cor cuntraxerint. Primus itaque cordis motus in Adamo fuit *Syſtole*, ſive contractio dependens a fluido intra cordis contextum motu vorticoſo agitato, & ipſi ſuperaddita vi ſpiritus animalis. Quo ipſo ſanguis in patentes arterias, arteriam pulmonarem, & aortam expedite migravit, iiſque qui in ipſo erat parenchymate

Digitized by Google

mate veluti expreſſus, venam coronariam ingreſſus eſt.

Si regeras, quare ſanguis ille non in venam cavam vel pulmonarem regurgitaverit, & quare ſanguis non ſtatim his ex venis illapſus fuerit? reſpondemus cum Auctore, quod quum fibrae illae ſpirales jam breviores in cõtractione efformarent circulos, cor brevius factum, ipſas que valvulas tricuſpides ſurſum ſublatas januarum inſtar his oſtiis oppoſitas fuiſſe, & ſanguinem harum venarum his excluſum nec aditum habentem verſus auriculas cordis deflexiſſe.

Verum unicum adhuc ſupereſt notatu digniſſimum; nempe attendere eſt, materiam primi & ſecundi elementi poros fibrarum ſpiralium tunc in parte concava anguſtiores, quam in convexa difficillime tranſiiſſe, fibriſque vim elaſticam, ipſis dilatandis idoneam conciliaſſe, ſpiritum autem animalem e cerebru manantem totum tunc verſus cordis auriculas profluxiſſe.

Tali in ſtatu permanſiſſet *Cor* Adami, niſi alia cauſſa extrinſeca potentior acceſſiſſet, quam in elatere ſive vi elaſtica, quam ſpirales cordis fibrae in ſtatu contractionis habebant, & impulſu illo ſanguinis cordis ventriculos, & magnos illius poros ſive tubulos ingredi nitentis, quaerimus, hae enim ex cauſſa, quod jam prior vis contractrix ob ſanguinis recens expulſi receſſum de repente expiraret fibrae antea contractae relaxatae fuerunt, illarumque circuli longiores evaſerunt, hinc ſanguis arteriae coronariae univerſum cordis textum irrigabat, & is, quem cava & pulmonaris vena ad auriculas devexerant, ejus ventriculos ſubibat, eoſque prima vice dilatavit; qui alter cordis motibus *Diastole* vocatur, e vi elaſtica, quam fibrae in contractione ſibi comparaverant, & ex impulſu ſanguinis, qui ventriculos & magnos ejus poros ſubiit, compoſitus. In hac dilatione fibrarum relaxatarum pori anguſtiores facti ſunt, quia ipſorum parietes ſibi invicem magis appropinquarunt, unde novam priori oppoſitam vim elaſticam acquiſiverunt, ipſis nempe contrahendis aptam natam, hac tamen non obſtante cor ſemper in ſtatu dilatationis permanſiſſet, ſi nempe vis elaſtica, & impulſus ſanguinis ventriculos, & magnos illius poros occupantis, a quibus pendebat, ſpiralibus ipſius fibris laxatis ſemper aequaliter obſtitiſſent. Enim vero illud prorſus impoſſibile erat; quoniam cor ſtatim atque dilatatum fuit, mutatis fibrarum poris in figura & magnitudine, eam vim elaſticam derepente amiſit, quae huic dilatando conduxerat, & in locum illius oppoſita altera, illi ſcilicet contrahendo apta, ſubſtituta fuit. Ita ut ſolus impulſus ſanguinis ſupereſſet ad cordis dilatationem ſuſtinendam, verum illae huic ſuſtinendae impar erat; quoniam ſpiralibus cordis fibris jam vires magnas communicaverat, atque adeo ipſis arma commodavera, quibus expugnandum erat: aliunde vero ſpirales cordis fibrae, praeter novas a ſanguine communicatas vires, alias adventitias habebant, quas a nova vi elaſtica, quam ſibi modo comparaverant, & a ſpiritu animali mediocres earum poros recenter ſubeunte mutuabantur. Hinc factum eſt, ut illae variis nunc commemoratis viribus ſimul unitis, quaſi unica vi agentes, ſanguinis ipſas continuo laxare conantis, niſum facile ſuperarint, eoque ſuperato, eadem, qua prima vice ratione ſeſe contrahentes, *Cor* rurſus ad contractionis ſtatum reſtituerint; quem citiſſime ob rationes ſuperius allatas dilatationis ſtatus excepit.

Ex jam dictis pelam fit, vim illam, cujus ope *Cor* ſecunda vice ſeſe contraxit, e vi fluidae illius ſubſtantiae, & binis aliis viribus ipſi ſupperadditis, nova ſcilicet vi elaſtica, quam ſeſe dilatans acquiſiverat, & impulſu ſpiritus animalis mediocres illius poros recens ingreſſi compoſitam eſſe. Quae ſi auricularum ſtatibus diverſis applicare velimus, edocebimur, eas eadem via vim contractricem, & dilatricem acquiſiviſſe, & ipſum Cor pariter, & auriculas in muniis ſuis obeundis a ſe invicem ita dependere, ut illud ſine his, & hae ſine illo diu motus ſuos obire nequeant, quippe commercium illud cordis cum auriculis, & auricularum cum corde

circu-

Google

circulationis ſanguinis Auctor, & conſervator eſt haud infimus. Ita ut cor & auriculae ſpiritum animale, imo & innati ſpiritus ſui aliquid ad ſe invicem amandent, quoties dilatantur; ita ſane ſpiritus animalis, & innatus a corde ſeſe dilatante ad auriculas amandatus eas ad ſeſe contrahendum determinant; quemadmodum ſanguis, quem ipſummet cor ſeſe contrahens in cavitatem illarum compellit, iis dilatandis inſervit, ſpiritus animalis pariter, & innatus, quos auriculae ſeſe dilatantes ad cor amandant, illud ad ſeſe contrahendum determinant; ſicut ſanguis, quem in ventriculos illius dejiciunt, ubi contrahuntur, huic dilatando conducunt. *Binae* itaque *auriculae* & *Cor* contrariis duobus motibus ſeſe viciſſim proxime conſequentibus, motu nempe contractionis & dilatationis, perpetuo cientur, quamdiu vivit, & ſanus eſt homo. Hoc tamen auricularum, & cordis motibus diſcriminis intereſt, ut illae contrahantur, quum iſtud dilatatur, & dilatentur quum cor contrahitur: ſed motus uſque adeo velociter fiunt, ut licet ſucceſſive fiant, uno tamen eodemque fere momento fieri videantur; niſi cum properante morte animal languere incipit; tunc enim diſtinctus ejuſmodi motus percipiuntur, & inſuper obſervatur, quod reliquis cordis particulis emortuis dextera ſuperſtes adhuc vivat auricula, quae prima vitalem motum inchoaverat.

Neque tamen putandum eſt, cor in ſanguinis circulatione producenda omne ferre punctum, quum & arteriae ſuum conferant ſymbolum, quippe & hae ejuſmodi donatae ſunt fibris, quae & in prima dilatatione, & contractione arteriarum vim elaſticam nactae ſunt; & quum venae non inſtructae ſint fibris elateris capacibus, omnis quoque pulſationis expertes reperiuntur, ſi illas ſaltem exceperis fibras, quae in oſtio cavae, & pulmonaris venae obſervantur. Puto etiam clare ſic intelligi, primum arteriarum contractionem e motu vorticoſo fluidae ſubſtantiae illarum tubulos occupante, & impulſu ſpiritus animalis, & e vi elaſtica, quam acquiſiverunt, dum dilatarentur, compoſitam fuiſſe: dilatationem autem motui ſanguinis expanſivo, impulſui a corde communicato, & elaſticae vi in acceptis ferri debere.

Pro dictorum veritate confirmanda, & illuſtranda repetenda quoque eſſent illa, quae Auctor de ſtructura, & fabrica cordis cum ſuis vaſis praemiſit, elegantibuſque figuris ad vivum quaſi expreſſit, ſed quum haec vix ac ne vix quidem exſcribi poſſint, ſaltem revertar ad ea, quae viam ad vim illam elaſticam clarius intelligendam planam magis reddunt. Obſervari autem velim, veteres nihil fere de vi elaſtica ejuſque cauſſa ſciviſſe, donec recentiores Philoſophi diſcuſſis craſſioribus ignorantiae nebulis novum hunc corporum quorundam ſtatum explicare coeperint, inter quos primas tenet *Carteſius*, quem *Rohault*, *Perrault*, *Mariotte Hamel*, *le Grand*, *Sturmius*, aliique plures ſequuntur. Hi enim rejectis formis ſubſtantialibus, & Principio Hylarchio excuſſo, cauſſas magis rationales, & intelligibiles in apricum producunt, atque vel motum hunc, ſive rectius conatum ad motum materiae primi, & ſecundi elementi, vel preſſioni aëris ſubtilioris inacceptis ferunt. Eſt autem elater vis quaedam occulta & extrinſeca, cujus ope corpora quibus imprimitur, naturalis tenſionis ſtatum recuperare nituntur, quum primum ipſum amiſerunt. Nolim tamen, ut forte putes, Auctorem noſtrum per vim occultam qualitatem quandam inexplicabilem intelligere, quum ſtatim ex illis, quae definitioni ſubjicit, contrarium cuivis appareat; dicit enim, vim illam nihil aliud eſſe quam motum a primo, & ſecundo, vel a primo tantum elemento corporibus quibuſdam communicatum, dicique occultam, quum per ſuos effectus ſolummodo dignoſcatur, & a cauſſis pendeat, quae inſenſibiles, & corporibus quibus inditur, extrinſecae ſunt.

Cauſſa itaque primaria eſt primum, & ſecundum elementum, frequentius tamen primum, quippe pori ſubinde ita parvi evadunt, ut ſecundum elementum

ipſos

ipſos penetrare nequëat, ſicuti in poris aëris condenſati contingit. In ipſo autem corpore certa pororũ requiritur coarctatio; ut materia ſubtilis pari alacritate, qua ingreditur ab altera parte egredi nequeat; hinc non quodlibet corpus elateris capax eſt, qualia ſunt dura fragilia, dura flexibilia, mollia, liquida, plumbum, cera, aqua, &c. ſed illa ſolum, quae extenſa vel contracta poros adeo anguſtos accipiunt, ut materiae ſubtili non pateat liber commeatus; hinc fit, ut illa corpora impreſſam vim recipiant, vel ad dilatandum vel ad convolvendum. Sic omnia corpora dura, flexibilia longa vim elaſticam acquirunt, quoties in arcum rediguntur, imo & dum intorquentur, aut in ſemetipſa convolvuntur, quoniam tunc illorum pori e regione curvaturae adeo anguſti fiunt, ut materiae ſubtilis liberum transfluxum denegent. Corpora arcuata elateris fiunt capacia, 1. quando ipſorum extremitates ad ſe invicem multum appropinquant quia tunc pori e regione curvaturae admodum anguſtantur; 2. quando cornua ſive extremitates nimium dimoventur & elongantur, tunc enim pori e regione curvaturae oppoſita admodum exigui fiunt. Eodem quoque modo corpora in ſpiras conformata vim elaſticam acquirunt, quatenus 1. quando minores fiunt, quam ſunt in ſtatu naturali, pori internae ſuperficiei anguſtiſſimi redduntur, quod in lamina chalybea horologii, elateris nomine donata, videre eſt: 2. quando ampliores evadunt, quam ſint in ſtatu naturali, quia tunc exterioris ſuperficiei pori admodum anguſtantur.

Quo quidem nihil jucundius, nihil utilius ex phyſicis in forum Medicum transferri poterat. Hoc enim pacto doctrina de motu muſculorum omnibus plana reddetur atque perſpecta, quum & hi vim habeant elaſticam, & in ſtatu naturali ſemper intenſionis quodam ſtatu ſint conſtituti, atque ſeſe ſemper contrahere nitantur; omneſque corporis partes quae muſculorum antagoniſtarum ope moventur, ſemper in quodam aequilibrii ſint ſtatu. Videmus enim, quod ſi muſculus quidam ex tranſverſo ſecetur, aut paralyſi afficiatur, antagoniſtam illius, quod nulla amplius praeſto ſit cauſſa, quae actionem ejus impedire queat, totum in ſe ipſum vi propria etiam reluctante anima contrahi. Praeterea videmus, quod muſtulus, ſi principium ejus tranſverſim ſcindatur, innatae vis ſuae ope totus caudam verſus feratur; quemadmodum ad caput retrahitur, ſi finis illius ſecetur; & utramque verſus extremitatem conglobatur, dum circa mediam ſui partem reſcinditur. Quam vim innatam muſculorum non aliter, quam per calorem ſive fluidae alicujus ſubſtantiae mediocres illorum poros occupantis motum vorticoſum explicari velim, haec enim poros ſemper dilatare nititur, qui dilatari nequeunt, niſi muſculorum longitudini aliquid decedat, ipſique muſculi perpetuum ad contractionem habeant conatum. Qua vi etiam muſculi ſphincteres dicti partes, quas occupant, continuo ſtringunt.

Lucem quoque haud exiguam inde foenerabitur abſtruſiſſimum illud reſpirationis negocium, quod motibus oppoſitis perfici indies experimur. Ubi novum quoddam mihi opportune incidit experimentum hiſce diebus a me inſtitutum, & iconiſmo inpoſterum delineandum. Sumſeram pulmones recens e thorace exemptos, eoſque recipienti immittebam pendulos, extraxi antliae beneficio aërem ambientem, quo abeunte illa aëris interni intra veſiculas pulmonales fluctuantis portio vim ſuam exſerebat elaſticam, atque pulmonum lobos in magnam diſtendebat molem; hoc experimentum ſi pulmonibus foetus in utero materno mortui inſtituatur, non ſuccedet, argumento, pulmones omni adhuc aëre eſſe vacuos. Quo ipſo ſolidiſſime probari poſſet, utrum infans recens in lucem editus ipſo in partu adhuc vitalis fuiſſet, nec ne, de quo alias Juris-Conſulti agere ſolent; volunt enim, ut parturiens ſuſpecta infanticidii mediante tortura obtineat rei veritatem, tuis ſuperſedere poſſent, ſi pulmones praedicto experimento ſubjicerentur, hoc

enim

Digitized by Google

enim certius de infantis vita vel morte paulo ante partum perhibebit teſtimonium, quam ſi pulmones aquae injiciantur, atque ex eorundem gravitate vel levitate litem hanc dirimere velimus.

Sed aures mihi denuo vellicat phaenomenon quoddam hactenus explicatu difficillimum, quare videlicet in apoplecticis, & in animalibus, in quibus nervi octavi paris, & bini intercoſtales circa ingreſſum in cavitatem corporis ſcinduntur, cor ad plures adhuc horas regulares contractionis, & dilatationis motus obeat. Novi quidem, quod CARTESIANI dicant, pulſum & reſpirationem aliquandiu manere in apoplecticis, quod viae illae, per quas ſpiritus animales ad diaphragma & cor manant e cerebro, magis tritae ſint, porique illorum nervorum magis patuli; verum quamvis huic quidem phaenomeno ſic ſatisfieri poſſe videatur, alterum tamen, quando ſcilicet nervi diſſecantur, nondum ſolutum erit.

Cui nodo ſolvendo Dn. VIEUSSENS Alexandri gladium nobis ſuggerit, dicendo, cor moveri ſane debere, etiam nullo manante a cerebro ſpiritu animali; quia, dum ſemel contractum fuit, illud citra ullum ſpiritus animalis ſubſidium, elaſticae ſuae vis ope, & ſanguinis impulſu dilatatur; ubi vero dilatatur, aliam vim elaſticam priori oppoſitam ſibi comparat.

Non ſolum itaque cor movebitur, ſed & aequaliter movebitur, quoties ſcilicet nullum aliud ipſi occurrit impedimentum; quoniam tunc temporis ſanguis, a quo potiſſimum motus illius dependent, ventriculos & auriculas ejus eodem ſervato ordine, aut velut paſſibus aequalibus, ſaltem ad aliquod temporis ſpatium, permeat, atque adeo ipſum ad motus aequales obeundos ſollicitat. Nihilominus tamen his in caſibus motus cordis diu perſtare nequit, quoniam ſpiritus animalis affluxu ad cor impedito, hic ad pulmonem uno eodemque tempore impeditur; quum iidem nervi parti utrique proſpiciant. Hinc autem fit, ut ſenſim cordis vires neceſſario deſtitutae ſubſidio labaſcant, & pulmonis conſtitutio naturalis labefactetur, ſeu ejus tonus laxetur. Ubi vero cordis vires labaſcunt, & pulmonis textum laxatur, illud langui de ſanguinem e ventriculis ſuis dejicit, & iſte huic commeatum denegat. Inde fit, ut tunc pulſus mutetur; & ſanguis in ſubſtantia pulmonis ſiſtatur, cujus veſiculas & bronchia tandem ita comprimit, ut reſpirationem prorſus impediat, & apoplectici, & quibus nervi octavi paris, & bini intercoſtales circa ingreſſum in cavitatem pectoris ſecantur, intra breve tempus praefocati moriantur, & in ipſis pulmo ſemper inflammatione quadam affectus reperiatur.

Diſcant nunc tyrones, non dari in rerum natura ſimile compoſitum, quale eſt homo, una enim ſui parte ad naturam DEI & Angelorum accedit, altera ad res extenſas pertinet, duoque in ſe continet principia eſſentialia, quorum quodlibet certarum operationum Auctor eſt, quaeque non niſi per ſolam DEI voluntatem conjungi poterant, ut mutuum actionum, & paſſionum inter ſe exercerent commercium. Principium illud immateriale vocatur *Mens*, cujus vita ſemper actuoſa in cogitatione ponitur. Alterum materiale ſive *Corpus* vivit per motum, & convenientem omnium partium diſpoſitionem, varios admittentem gradus; ſi enim penitus deſtruatur, non amplius digna cenſetur haec machina, cui juncta maneat mens, hinc mori dicitur. Saepius tamen illa diſpoſitio in tantum labefactatur, ut vel nulli ad tempus, vel pauci, iique valde imbecilles cieantur motus, qui non raro, ſi tempeſtive ſuppetias feramus, in integrum reſtituuntur, id quod in lipothymiis, paſſione hyſterica, apoplexia, aliiſque cum motus, & ſenſus ablatione infeſtantibus morbis videre eſt.

Hinc Medici omnem ſuam in eo locant operam, ut fluidorum itum, & reditum per cor cum appenſis canaliculis, & vaſculis conſervent, hocque animae domicilium ab injuriis quibus expoſitum eſt, vindicent, eumque in finem ſalia ſua vola-

tilia oleoſa, potum thee, aliaque humorum fluiditatem conſervantia commendent.

Jucundum pariter ac utile eſt intueri experimentum in corde animalis recens mactati inſtitutum, hoc enim quamvis jam omni deſtitutum videatur motu, eundem tamen recuperare videtur, ſi charta ſpiritus vini dephlegmato imbuta tegatur, vel ſpongia ſpiritu cornu cervi compoſito turgida foveatur, id quod eo melius ſuccedet ſi interea ipſi pulmones ab alio adſtante inflentur, conceſſis ſemper ad exſpirationem induciis, hoc quippe reciproco motu tantum efficies, ut fluida illa intra muſculos cardiacos (cor enim ex duobus compoſitum eſt muſculis) adhuc commorans ſubſtantia motum ſuum vorticoſum denuo exerceat, atque vim elaſticam fibris circularibus reſtituat, etſi nulli amplius ſpiritus animales e cerebro affluant.

Exin patet, quam inepte externis cardiacis ſubinde miſceant Practici lignoſa, teſtacea, viſcoſa, frigida, acida aliaque, quum praeter camphoram, crocum, ſalia volatilia, aquas ſpirituoſas, & aromatica caetera omnia pretium ſaltem adaugeant, viribus autem nihil ſuperaddant.

Sed quum ſuperius vitae mentis fecerim mentionem, miror profecto, quod *Spinoziſtae*, peſſimum hominum genus, eam pro modo extenſi habeant; quippe vix dignos hos conſeo, cum quibus in arenam amplius viri boni deſcendant, praeſertim quum in hac palaeſtra jam triumphum egerit POIRET in ſuis Metaphyſicis, quem tamen in ſcyllae ſcopulos illiſum fuiſſe, ut voraginem charybdis evitaret, alii judicant.

Summa rei haec eſt: quilibet propriam ſuam hic excutere debet conſcientiam, & fatebitur vel invitus etiam, quod concipiens rem cogitantem non poſſit alium conceptum rei, alium cogitationis formare, & quod propterea cogitatio, quoniam in ſuo conceptu nullam aliam rem involvit, ſit ſubſtantia, non modus; utpote qui in conceptu aliam adhuc rem involvunt. Deinde provoco denuo ad cujuslibet conſcientiam, teſtem omni exceptione majorem, annon quivis in ſe ipſo experiatur, quod clare & diſtincte poſſit intelligere ſe tanquam rem cogitantem, ſed ut etiam ſimul percipiat, ſe jam non cogitare de re extenſa: hoc autem & non extenſam, ita ut clare & diſtincte percipiat, non ſolum rem cogitantem, quum ſit, indubitato liquet, quod rei cogitantis eſſentia non involvat in ſe eſſentiam rei extenſae, & quod propterea eſſentialiter differant, ita ut inter rem cogitantem, & extenſam nulla affinitas, nulla cognatio, multo minus identitas reperiatur, ſicuti inter rem extenſam, & corpus identitas, inter corpus, & figuram inſeparabilis dependentia, & affinitas, inter figuram, & magnitudinem vel motum, quaſi collateralis quaedam cognatione, & quaſi radicatio in uno ſubjecto reperitur.

Debet autem illa clara, & diſtincta cogitatio unius rei abſque altera, non ſolum per abſtractionem fieri, ſicuti forte concipio figuram habentem tres angulos, non cogitando eos angulos eſſe aequales duobus rectis, quae tamen proprietas inſeparabilis eſt ab ipſo triangulo, & ab ejus eſſentia non differt realiter: aut ſicuti forte intelligo latitudinem ſine ſuperficie, ſed illa debet fieri per omnimodam excluſionem, & negationem alterius rei, & ſic quilibet in propria conſcientia convincetur, quod habeat ideam rei cogitantis, excluſa etiam & negata omni re extenſa.

Sed haec quaſi in digreſſione oppono, nactus hodie occaſionem ex lite, quam Auctori tractatus *Medicinae mentis, & corporis* aliqui intentant, eum inſimulantes Spinoziſmi, aut neſcio cujus haereſeos poſtulantes, quam tamen ſuſpicionem juſtitiae, & aequitati cauſſae confidens omnimodo declinare vel abſtergere contendit, de quo legi poteſt Menſis Junius, libri, qui hoc

anno

anno prodiit ſub titulo: cogitationes rationales, & joco-ſeriae ſuper varios libros, & quaeſtiones jucundas & utiles, *in Octavo Hallae* 1688. Auctor hic quiſquis etiam ſit, profundam ſuam eruditionem, & ingenii acumen oſtendit in Hiſtoricis, Politicis, Philoſophicis, Jure publico & privato, imo in omni Scibili. Sunt tamen quibus diſplicet, quod cordate nimis, & audacter ſcribat, & quod acrius ſubinde invehatur in Philoſophiam Ariſtotelicam, eamque ſalſis dicteriis ubivis vere proſtituat, quodque non pertimeſcat tritum illud: veritas odium parit: Verbo, eum ſibi nimis indulgere exiſtimant. Neque diffiteor, ipſos quoque Medicos ſubinde pungi: ea propter ſi grave tibi non fuerit; VIR EXPERIENTISSIME, pauca inde excerpam eaque his ſubjungam, praeſertim quum dubitem, librum hunc ad tuas adhuc perveniſſe manus, vel tibi ſaltem tantum fuiſſe ocii, ut illum perlegere potuiſſes.

In praefatione viam ſternit ad menſtruas ſuas relationes, par hominum introducens de praecedentia litigantium, ubi vanam hanc gloriam tot malorum Auctorem acute ſatis perſtringit.

Pro Menſe *Januario* diſſerit de electione librorum. Equidem certo certius eſt, quod ipſi tituli saepiſſime fallant, unde mala emptio poſtmodum ſemper ingrata eſt, eo maxime, quod exprobrare ſtultitiam Domino videtur. Hinc noſter recenſet Conciones Patris Auguſtini Ordinis ABRAHAMI a SANCTA CLARA, eaſque Collocutorum cenſurae ſubmittit.

Ab his tranſitum facit ad varia Hiſtorica, Politica & Philoſophica, & in hanc rem rariores quoſdam introducit libros, verb. gr. Pradii origines Rerum Capaſinorum. Vindicias Romani Imperii contra Pradium. Ludolphi de bello Turcico feliciter conficiendo. Mercure Hiſtorique & Politique. Le conqueſtes du Marquis de Grana dans les pays Bas. Le Comte de Soiſſons. In *Februario* prolixe diſſerit de Licentiis, & Accisis. Deinde verba facit de Majeſtate POTENTISSIMI ELECTORIS SAXONIAE, vel e facie legenda, ejuſque Magnanimitatem, & clementiam ea qua par eſt devotione, & animi ſubmiſſione deſcribit, cujus fortitudinem jam dudum inter alias res geſtas expeditio pro Vienna ab obſidione liberanda facta depraedicavit. Allegat Noſter enim in finem orationem Panegyricam ANTONII DE AMADORIS Romae habitam, ex qua ſequentia excerpſit verba: *non detrectavere pugnam Barbari, quorum ardorem, & primum belli impetum fortiſſimi Saxones excepere, qui, tanquam pro modo virtutis fortunae gradus deberetur, prima in acie conſtituti, illatis ultro acceptiſque vulneribus in veſtigio quiſque ſuo famaeque ſuperſtites cecidere, haud indigni illius, in imperio* PRINCIPIS, A QUO GLORIOSISSIME DUCEBANTUR. Eodem in menſe agit primo de ſcriptis Satyricis, deinde de actis Eruditorum aliiſque. In *Martio* varias diſciplinas virgulae cenſoriae ſubmittit, in primis veterum Metaphyſicam, & Phyſicam definit qualitatem occultam, quod ſit vocabulum eleganter ſonans, cujus vi Phyſicus ignorantiam ſuam obvelare, & incautam Juventutem occulte emungere poteſt. Varillas hiſtoriam errorum, & mendaciorum redarguit. Peripateticorum ineptias ridet, Carteſium excuſat, praeſertim, quoad dubitationem pag. 327. de Scriptis POIRET, MALBRANCHE, VELTHUYSEN, TSCHERNHAUSEN animi ſui ſententiam cordate, & candide explicat. Pro *Aprili* iterum introducit ARISTOTELEM, eumque Satyrico defricat ſale. Examen Alexandri Magni ab ipſo Ariſtotelem inſtitutum deſcribit, in qua ſequentium theſium defenſionem ſuſtinuerit Alexander, quo illos pungit, qui Principes Scholaſtice nimis, & in inutilibus informant. An Logica ſit ars, an habitus? An rectius ſcribatur Auctor an Author? Saeculum an Seculum? cottidie an quotidie? Philoſophia an Filoſofia? Triumphus an Triumfus? An Haecceitas ſit principium indi-

vi-

viduationis? An narratio ſit de eſſentia Rhetoris? Quaenam ſit differentia ratione partium eſſentialium inter orthodoxam orationem, & juſtam concionem? An furor Poëticus ſit habitus innatus, an acquiſitus? An Imperium Romanum ſit futura quarta Monarchia? An unitas ſit numerus? An quadratura circuli ſit ante finem mundi ſperanda? An Algebra ſit primum fundamentum inquirendae veritatis? An Luna ſit major diſco? An Sol moveatur? An Societas paterna pertineat ad eſſentiam familiae? An pauper poſſit eſſe liberalis? An detur Principium haecceitatis? An ſtultitas an vero ſtultitia ſit abſtractum ſtultorum? An detur conceptus medius inter Ens, & non-Ens? An rectius dicatur caſeum habere formam an figuram? quia caſeus quidem eſt inanimatus, ſed generantur tamen in eo vermiculi animati, aeque ut in homine? Quae quamvis ficta ſint, & a nonnullis pro ludicris habeantur, vim tamen dictorum aſſequuntur facile, illi quos aequus amavit Jupiter.

Ego librum hunc dignum cenſeo, qui Theologis, Politicis, Philoſophis, & Medicis commendetur, ſed qui capit, quo capiat.

De his aliiſque inpoſterum plura, nunc enim tediutius detinere nolo, ſed bene valere jubeo. Dab. Marburg. XV. Decembr. An. 1688.

JOHAN-

JOHANNIS JACOBI
WALDSCHMIDT
EPISTOLA V.

Ad

Celeberrimum Haſſiae Medicum

Dn. JOHANNEM DOLAEUM,

Quae in ordine eſt ſeptima.

NOBILISSIME DOMINE,
Fautor, & Amice colende!

UT coeptam pertexam telam, denuo te, Vir praeclariſſime, tuoſque labores interpello, ea, quae in praecedentibus meis litteris adhuc dicenda erant, impraeſentiarum allaturus. Dictum aut fuit de praecipuo illo machinae humanae automato corde, mediante quo ſanguis ita urgetur, ut non ſolum ad omnes totius corporis partes abeat, ſed etiam inde eleganti ordine ad cor redeat, quod propterea una cum arteriis vi duplici elaſtica gaudere perſuaſum habeo, eamque in rem quaedam ex allegato tractatu *Dn. Vieuſſens* in ſcenam produxi. Enim vero ſunt quibus haec quae de vi cordis elaſtica dicuntur, difficiliora cognitu videntur, quam illa quae vulgo per facultatem explicari ſolent. Neſcio autem, utrum doctiſſimi hi viri legerint unquam illa quae in Phyſicis de attemperato chalybe ejuſque vi elaſtica, nec non de particulis aëris flexibilibus quidem, & plicabilibus, ſed vi elaſtica praeditis, eum in finem afferuntur, quum certum ſit, quod qualitas ſive vis illa a duritie, & mollitie filamentorum pororumque conſtanti figura, & anguſtia dependeat, ſicuti id manifeſtum ſit in arcu, qui perpetuum talem ad reſiliendum habet conatum, quamdiu ipſe aether poros ab una parte pleno agmine ingreditur, ab altera autem pari facilitate egredi neſcit, ipſaque filamenta in debito rigiditatis manent ſtatu. Quod ſi forte vis illa elaſtica exſpiraverit, facile regenerabitur, ſi lamina illa chalybea denuo incudi committatur, & malleo contundatur, ut partes iterum propius ad ſe invicem accedant, ipſique pori priorem dum flectitur induant figuram, tunc enim nova vis elaſtica comparebit. Ut vel inde conſtet, qualitatem illam a fluido, & ſolido dependere, quod jam in praecedentibus meis litteris abunde ſatis probavi. Sin plura expetant, legant quaeſo illa quae *Robault* habet, & quae haud in finem diſſeruit *Perault*, aliique plures; nullus enim dubito quin calculum nobis adjecturi ſint, praeſertim ſi ex conceſſis in parte Phyſices generali argumentari velimus, quod videlicet vacuum dari nequeat, & quod conſequenter fluidum ipſo aëre ſubtilius poros anguſtiſſimos tranſeat, & quod plurima phaenomena circa aëris qualitates aliorumque corporum facillime per materiam ſubtilem explicari poſſint, dum econtra facultates illae nil niſi vacuae voces ſint, quae prout a veteribus concipiuntur, nullibi in rerum natura exiſtunt.

Nunc porro mirari ſubit, qui fiat, quod 1. venae non pulſent? 2. quod non plus ſan-

Digitized by Google

ſanguinis propellatur per arterias, quam per venas, quum tamen ſanguis celerius multo fluat in arteriis, quam in venis? & 3. quomodo mechanica illa, & levis preſſio facta a corde toti moli ſanguineae propellendae poſſit eſſe ſufficiens? Ad quorum primum reſpondeo ex praelaudato in ultimis meis Auctore *Reimundo Vieuſſens*, quod venae careant fibris elateris capacibus, exceptis iis, quae in oſtio cavae & pulmonaris venae obſervantur; quarum quaelibet ibi, ubi in auriculas cordis aperiuntur fibris elateris capacibus intertexitur: & *vena cava* quidem membranoſum habet proceſſum, cujus fibrae carneae ad dextram cordis auriculam protenduntur, & cum motricibus illius fibris uniuntur: hinc eſt, quod auricula dextra contrahi, & dilatari nequeat, quin hujuſmodi proceſſus contrahatur & dilatetur, ita ut contractionis ſuae ope totum ſanguinem, qui in ipſo venae cavae oſtio continetur, in dextrum cordis ventriculum protrudat, dum auricula dextra ſuum in ipſum dejicit, & uno eodemque tempore valvulae clauſae vicem gerens ſanguinis e partibus cordi ſuperioribus deſcendentis pondus ſuſtineat; atque adeo impediat, ne tum pondere, tum impulſu ſuo cor obruat, & ſanguinis a partibus cordi inferioribus aſcendentis motui obnitatur, quumque inferiora verſus refluere cogat. Ubi vero membranoſus ille proceſſus dilatatur, valvulae apertae vicem ſupplet, adeo ut ſanguini e ſuperioribus cordi partibus per venam cavam ſuperiorem refluo, viam aperiat, ut in oſtium ipſiuſmet venae cavae, & in auriculam dextram ingrediatur; quin propterea ſanguinis vena cava inferiore delati motui obſiſtat. *Vena pulmonaris* autem circa radicem vel initionem ſuam plures fibras carneas ad ſiniſtram uſque protendit cordis auriculam, quae cum motricibus illius fibris uniuntur, ita ut praedicta auricula contrahi & dilatari neqeat, quin radici ejus adjacens vena pulmonaris contrahatur & dilatetur. Quamvis itaque duae hae venae in radice pulſatorio motu ciantur, nullibi tamen pulſus extra haec confinia ob vis elaſticae defectum cieri poteſt. Addo aliam quoque cauſſam, quoniam videlicet vis ſanguinis expanſiva ejus motum vel egreſſum e corde adjuvans multum ipſis in arteriis imminuitur, ut in venis non amplius tanto cum impetu in parietes arietet, praeſertim quum in his ex loco anguſtiori ſemper in anguſtiorem promoveatur.

Ad alteram quaeſtionem reſpondeo, venas eſſe ipſis arteriis duplo majores, & celeritatem motus ſanguinis arterioſi compenſari in venis amplitudine vaſorum, eapropter ſemper ſervabitur aequilibrium ſanguini arterioſi cum venoſo, & nunquam plus ſanguinis effluet per arterias, quam per venas regreditur. Quae variis experimentis mechanicam ſtaticam, & hydroſtaticam concernentibus confirmari poſſunt. Ut enim duo corpora mole inaequalia habeant quantitates motus aequales, neceſſe eſt, ut lineae, quas decurrunt, reciproce ſumantur quoad molem. Ex. gr. ſi corpus altero duplo majus eſt, oportet ut linea, quam decurrit, ſit pars ſecunda alterius lineae, quam percurrit corpus duplo minus, hoc enim pacto habebunt aequalem motus quantitatem, quamvis quoad molem inter ſe ſint inaequalia. Eandem ob cauſſam corpora pondere diſparia; vecti impoſita, in aequilibrio erunt, quamdiu ſcilicet inter ipſorum pondera & motuum velocitates reciproca intercedit proportio. Velocitatem autem motus deſignat recta linea a puncto fixo, ſive fulcro vectis, vel bilancis ad molem appenſam ducta; quippe corpus mole minus pari temporis ſpatio latius intervallum dimetitur, quam corpus mole majus, & propterea pro reciproca ratione ſuae molis celerius movetur. Nam quantum unum corpus alterum in bilance gravitate ſuperat, tanto quoad velocitatem ſit debilius; & quo corpus minus ab immobili puncto vectis longius recedit, eo ampliorem in motu deſcribet circuli partem, ejuſque motus velocitas ſic in infinitum augeri poteſt, quae virtus apud Mechanicos momenti nomine venit. Haec quoque eſt ratio, quod aqua in ſiphone inverſo, vel vaſe amplo cum crure angu-

ſtiori

Digitized by Google

ſtiori ſemper in utroque vaſe aeque altam retineat ſuperficiem, non obſtante, quod aqua illa in vaſe ampliori multo praeponderet aquae altero in brachio con-tentae. Cujus phaenomini cauſſa *cl. Moro* uſque adeo abſtruſa viſa fuit, ut abſur-dum reputaverit, ſi quis ver. gr. quare quantitas aquae tricies major a quantita-te partis triceſimae propter aequalem, aut paulo majorem altitudinem, vel exae-quetur, vel ſuperetur? ad mechanica principia confugere vellet. Eapropte aliud immateriale & hylarchicum excogitavit principium, ut mechaniſmum evitaret, cujus tamen ſententiae falſitatem detexit *cl. Sturmius* in epiſtola ad ipſum exa-rata. Is enim poſtquam fuſius deduxerat, quod gravium deſcenſus proveniat ab impulſu materiae cujuſdam in gyrum perpetuo actae, cujus partes ſubtiliores qui-dem ſint elementaribus, at una etiam ſolidiores &c. cauſſam dat evidentiſſimam, cur ex. gr. columna aquae in vaſis brachio ampliori decuplo ſpiſſior columna aquae brachii anguſti, pondusque adeo abſolutum habens decuplum, momenti tamen plus non habeat quam haec, ne elevare hanc vel hilum poſſit. Nimirum id eſt indubium ac in confeſſo, ſupremam ſuperficiem columnae ſpiſſioris non putſe vel tantillum deprimi, hoc eſt, totam columnam ſpiſſiorem non poſſe de-ſcendere, quin gracilior aquae columna attollatur eodem tempore ad altitudinem decuplam, adeoque (quum in utraque columna aequalis poſſit, debeatque concipi numerus orbiculorum aqueorum aeque altorum) dum ſinguli orbiculi columnae ſpiſſioris deſcendere conantur ad profunditatem talem ſimplam, ſingulos orbicu-los columnae gracilioris debere elevari per altitudinem decuplam: & hoc unum eſt, quod fundamenti loco praemiſit. Secundo loco (*dicit*) quum experientia teſte-tur, ex alto delapſa gravia tanto celerius, tantoque majore impetu ruere in ſubje-cta ſibi corpora, quanto ex altiori loco lapſus ille contigerit; ejus rei ratio ſimiliter ex illa de gravitate partium elementarium hypotheſi clariſſime ſequitur: ſiqui-dem primus impulſus aetheris in corpus grave M. (vid. iconiſmum *cl. Sturmii*) factus, quo momento primo ab M. ad E. depellitur, etiamnum durat quum in via, & in E. novus accedit, cujus augmentum deſcenſum corporis neceſſario accelerat, ut ſecundo momento ab E. ad F. majore impetu feratur, tertio momento adhuc celerius ab F. ad G. ob eandem rationem, hoc eſt ob novos aetheris impulſus prio-ribus ſubinde ſuperadditos, &c. ita ut augmentis hiſce celeritatis, & impetus ſe-cundum numeros impares quam proxime procedentibus intra quatuor temporis momenta 16. talia ſpatia emetiatur, quale primo momento unum decurrerat, quadruplicato ſic impetu parique ratione intra 10. momenta decuplicato, &c. Hinc vero in proclivi eſt indicare, dum ex oppoſito corpus aliquod grave ſurſum protruditur, contra niſum illum aetherearum partium, hujus reſiſtentiam atque adeo difficultatem aſcendendi in corpore gravi etiam eadem proportione creſcere, qua creſcerat ante ejuſdem impetus deſcenſorius: id quod iterum abunde compro-bat experientia, dum projecta ſurſum ab initio celerrime, deinceps autem tardius difficiliuſque in ſublime niti videmus. Nunc ergo, quando cylindrus aquae AB. decluplus, atque adeo ſimul ejus ſinguli orbiculi antea concepti, non poſſunt de-ſcendere per ſpatium ſimplum altitudinis Aa. quin alter cylindrus CB. prioris pars decima ſolum, ejuſque ſinguli orbiculi per ſpatium decuplum altitudinis CD. ſubleventur eodem momento temporis, vi fundamenti primi; per decuplum autem ſpatium aetheris obnitentis, & aſcenſum difficultas decuplicetur, juxta fundamentum ſecundum: fit inde neceſſario, ut quantum impetus aetherei quan-titatem aquae decuplam detrudit per ſpatium ſimplum, tantundem ejuſdem im-petus aetherei reſiſtat aquae parti decimae per ſpatium decuplum eodem tempo-ris momento allevandae. Id quod clarius adhuc percipietur, ſi ponamus utrum-que cylindrum in decem orbiculos aeque altos eſſe diviſum, illorum autem orbi-culorum unum in cylindro graciliore BC. complecti guttulas 10. quales orbiculus

unus

unos in cylindro ſpiſſiore cumplectitur 100. ita ut totus cylindrus BC. conſtet guttulis 100. totus autem cylindrus AB. earundem mille comprehendat. Sic enim, ſi guttulis ſingulis totidē aetheris impulſus aſſignemus, mille guttulae cylindri AB. per ſpatium ſimplum, quale eſt Aa. detrudendae ſingulae mille quoq; aetheris impulſus depreſſorios recipiunt; &, ſi eodem tempore 100. guttulae cylindri BC. ſingulae pariter per ſimplum ſolum ſpatium attollerentur, non paterentur, hae in illo aſcenſu plures ejuſdem aetheris pulſus repreſſorios quam 100. eoque pacto neceſſum eſſet graciliorem cylindrum ſpiſſiori multum cedere. Nunc autem, quando 100. guttulae cylindri BC. eodem tempore quo illae per ſpatium deprimerentur, aſcenderent neceſſario per ſpatium decuplum, decuplos etiam interea impulſus repreſſorios ſubirent, & ad ſummam mille ſimiliter reciperent. Par itaque utrobique quum ſit impulſuū numerus, quid mirum amabo, quod mille partes mille impulſibus depreſſae nun valcant ſuperare partes centū centies denis repullibus oneratas.

Quae meo quidem judiciu uſque adeo clara ſunt & manifeſta, ut & intelligi, & fluidorum indoli applicari poſſint, quum Metaphyſici illi conceptus principii hylarchici vel univerſalis ſpiritus naturae duo rerum genera evertant, nec rerum naturis conveniant. Neque video cur mechaniſmum tantopere faſtidiamus, aut principia illa divina potentia indigna ſtatuamus, quum majeſtas, & potentia Dei plus eluceſcāt ex principiis vulgo mechanicis dictis, & ex legibus motus materiae inditi, quam ex principiis illis, vel propterea pro fictis habendis, quod nec poſſibilitatem prae ſe ferant; & neſcio quibus, inanibus ſpeculationibus, Phyſico plane indignis. Nunquam enim animum meum inducam, ut credat, Deum cauſſas phaenomenorum extra vel ſupra intellectus humani ſphaeram puſuiſſe, vel ponere voluiſſe. Hinc non vereor ea de formis ſubſtantialibus dicere, quae ſuperius laudatus *Sturmius* alibi ſcribit de principio hylarchico & intelligentiis. Sicuti enim vile futurum eſſet, & contemtui omnibus horologium, quod horas ac tempora indicare non alia ratione poſſet, quam praeſente ſemper artifice aut alio, qui ad illius praeſcriptum ac leges rotas circumduceret, aut compendioſos indicem ipſum ad clepſydram moveret; & econtra magni aeſtimemus ingenium & artem eorum, quorum fabricae iſtos ſimileſque effectus edunt, iſtis non tantum non praeſentibus, ſed ne ſuperſtitibus quidem amplius. Ita indignum judico ineffabili divini Numinis & ſapientia & potentia, ver. gr. corporum coeleſtium ordinariis motibus totidem Angelos motures, ſeu intelligentias praeficere, aut effectum quendam naturalem per intervalla ſuboriri ſolitum, ipſius Dei immediatae operationi tribuere, aut phaenomena per formas ignotas, & non intelligibiles explicare. Tantum nempe abeſt, ut unqoam animo meo perſuadere poſſim, opus eſſe in quibuſcunque effectibus ſublunaribus tali principio hylarchico incorporeo, aut forma ſubſtantiali inexplicabili, aut metu, vel terrore panico vacui, quod ver. gr. lapidem ſe invito in ſublime projectum ſuo loco reſtituat, & quidem (prae indignatione forſan) cum impetu tanto majore, quanto fuerit repetendus longius; aut e filo vel funiculo ſuſpenſum reſtituere ſaltem conetur, jam non valens infirmum hujus nexum rumpere, quum alias immenſam aquae molem leviculo ligno incumbentem valeat ſuſſlaminare, ne pondere ſuo obſtet illi ex imo etiam Oceani fundo ad ſumma tacito greſſu enataturo.

Ad tertiam quaeſtionem, quam mihi propoſui, tandem reſpondeo, quod arterias, & venas debeamus conſiderare, ceu totidem tubulos reclinatos, qui ſanguine repleti ſunt. Etenim his poſitis, aortae inferioris ſanguinem a ſanguine, quem cor in cavitatem illius recens immittit, pelli non poſſe facile concipitur, quin ille tantum verſus venam cavam inferiorem progrediatur, quantum a corde recedit; ex quo fit, ut deſcendendo venae cavae inferioris ſanguinem aſcendere cogat; ſicut una librae in aequilibrio conſtitutae lanx, dum ob impoſitum ſibi momentum

aliquod

aliquod, utut leve ſit, demittitur; demitti nequit, quin lancem alteram ſurſum ferri cogat. Quod ad ſanguinem aortae ſuperioris attinet, is utpote in ſiniſtro cordis ventriculo recens fermentatus, a centro motus communis recedere, atque adeo ſurſum aſcendere valde nititur: praeterea via recta eſt, quam initurus eſt, ut a corde ad caput feratur: hinc fit, ut impulſus quem e corde & ab aorta recipit, huic, praeſertim in animalibus caput pronum gerentibus, ad partes amandando ſufficiat, per quas praedicta aorta diſſeminatur: ubi vero aortae ſuperioris ſanguis caput verſus fertur ſanguinem in venis illius contentum, nullo fere negocio In venam cavam ſuperiorem demittit; quum ille velut proprio pondere deſcendat, quod vis illius expanſiva jam multum remiſſa ſit, ac proinde potius deorſum, quam ſurſum ſponte ſua tendat. Quae omnia prolixius forte quam par erat enarravi; itaque miſſis his tranſitum nunc faciam ad practicas obſervationes.

Miratus ſum ſaepius, qui fiat, quod Practici proſcriptis in phthiſi acidis ſalina alkalica & vulneraria aperitiva rarius adhibeant, quum tamen morbi hujus curatio non in glutinando & adſtringendo, ſed in lymphae ſtomachalis correctione conſiſtat. Quidni ergo licebit phthiſico dare ſpiritum cephalicum, eſſentiam abſinthii, ſal abſinthii, ſal armoniacum, infuſum thee, veronicae, bellidis pratenſis, nummulariae? Ego profecto plus pono fiduciae in infuſum thee, ſuccos traumaticos, & ſalina temperata, quam in dulcia, & lambitiva, quae fauces quidem titillant, ſed lymphae ſunt inſenſiſſima. His pondus adjiciunt opiata horis veſpertinis prudenter exhibita, quae cum ſalinis alkalicis omne in hoc morbo ferunt punctum.

Venaeſectionis uſus vulgo quinque recenſentur. Nos ſtatuimus, omnem venaeſectionem eſſe imminuitoriam, ſive evacuatoriam, unde eam in dyſenteria, ſi dolores valde urgeant, admittimus, ut videlicet imminuta ſanguinis copia tenſio & preſſio in parte inflammata imminuatur. Quod remedium infanti dyſenterico auxilio fuiſſe novimus. Econtra peſſime ſibi conſulunt, qui in affectu ſpaſmodico & cruditate acida oriunda venaeſectionem ob ſuffocationis, vel ſtrangulationis periculum admittunt, quum periculum hoc non ex vitio ſanguinis, ſed ab heſternis aſſumtis oriatur, atque tutius avertatur abſorbentibus, & miſturis carminativis ex aqua aurantiorum compoſita, aqua mirabili, elixirio proprietatis dulci, & tinctura opii.

Saepius remanet dyſuria poſt partum difficiliorem, quae ab exulceratione circa veſicae orificium ab imprudenti obſtetrice vel ſuccis acrioribus excitata oritur: atque ſaepius adeo contumax eſt, ut etiam exquiſita eludat remedia. Tali in caſu commendavi nuperrime decoctum flor. roſar. rubr. cum herba thee, & trochiſcis de carabe per ſyringam ter de die injiciendum, idque ex voto honeſtae foeminae, quae inde brevi reconvaluit.

In inflammatoria obſtructione, vel etiam abſceſſu mammarum cum febri, nihil hactenus inter interna deprehendi efficacius quam tincturam antimonii. Quum enim glandulae nihil aliud ſint, quam continuatae arteriae a via recta in gyrum flexae, & admodum anguſtatae, facile apparet, quod pro anguſtiſſimis his tubulis reſerandis ea propinari debeant, quae facile in minutiſſimas reſolvi poſſunt atomos, atque ad profundiora loca ire apta nata ſunt, qualia ſunt Mercurialia & antimonialia, quae in affectibus glandularum caeteris omnibus palmam praeripiunt. Nullam autem inter glandulas agnoſco differentiam, niſi eam, quae a magnitudine, figura & ſitu canaliculorum deſumitur, quae ſola in cauſſa eſt, quod diverſos vehere ſoleant ſuccos; unde meo quidem judicio privatum illud expirat glandularum praeparatoriorum officium, quum lympha nullibi in glandulis praeparetur, ſed ſaltem ſegregetur, id quod reſpondi hiſce diebus *celeberrimo Domino Brunnero*, communi noſtro fautore & amico. Tincturae antimonii prae-

para-

parationem nactus ſum a beato *Geilfuſi*, Medico immortali fama digno, & toto Orbe celebratiſſimo, meo dum viveret fautore & amico magno. Eſt autem haec:

℞. *Antimonii, ſal. tartar. an. p. aequal. miſc. f. l. a. regulus.*

Hujus ſcoriis adhuc calidis, & in mortario aenaeo pulveriſatis ad unc. iv. affunde ſpir. vini non rectificat. unc. viij. extrahe tincturam. Sunt qui eam pro tartari ſubole agnoſcunt. Vide *Hoffman.* in *Schroderum.*

Nunc alia mihi occurrit difficultas circa veras cauſſas morborum, quos omnes ex viſciditate, & acrimonia humorum circulantium oriri perſuaſum habeo. Quod ſi haec ſententia firmo ſtare debet talo, videtur perinde eſſe, qualecunque exhibeas alkalicum, ſive illud fixum fuerit, ſive volatile, quum tamen ipſa nobis reclamet praxis, quae in hoc morbo ſalia fixa, in alio volatilia commendat. Et quis neſcit, multos aegrotantes plane non poſſe ferre ſalia volatilia. Pro qua difficultate diluenda obſervari velim, quod ſalia volatilia plus aetheris ſanguini inferant, quam fixa diaphoretica, quae aetherem per ſuos poros vehunt convenientem magis cum illo, qui regit maſſam noſtram ſanguineam (cum natura noſtra) hinc ſanguinem felicius in priſtinum ordinem, ſitum, ſuarumque partium priſtinam miſturam reducere valent: quum econtra diaphoretica volatilia ſubinde nimium aetheris inferant, qui quaquaverſum ruens aetheri conſueto minus convenire videtur. Hinc ad viſciditatem corrigendam mihi quidem magis placent volatilia, ad acrimoniam temperandam autem metallica & alkalica fixa. In morbis chronicis plus defero alkalicis volatilibus, quibus in acutis praefero alkalica fixa.

Quartanarii bene ferunt volatilia, quia ipſorum ſucci admodum ſunt viſcidi. Curavi nuper duos quartanarios ſpiritu cornu cervi compoſito, cujus praeparationem mutuatus ſum ex obſervat. medicis *Nicolai Grumberg*, & pro meo lubitu quaedam addidi.

℞. *Spir. corn. cerv. naſturt. febrifug.* ãa. unc. ij. ſem. *oliban. maſtich. myrrh.* ãã. drach. ij. *camph.* drach. ſem. *deſtill. l. a.*

Cujus uſum ſalutarem etiam deprehendi in hemicrania & defluxionibus arthriticis tum interne, tum externe adhibiti.

De acidis quaedam in ultimis meis dicta fuere. Puto acida plus nocere ventriculo jejuno & vacuo, quod ſic facilius ad ſanguinem deferantur, cui omnia acida infenſa ſunt; unde vinum jejuno ventriculo hauſtum variorum morborum auctor eſſe poteſt, quod inter comedendum aſſumtum forte eſſe innoxium. Ipſis gravidis acida admodum inimica ſunt, quod ipſorum ſucci valde jam proclives ſint ad aceſcentiam & viſciditatem. Noſti, Vir celeberrime, quantum moleſtiae exhibuerit ſuppreſſio urinae in nobili foemina, quae ultimis geſtationis menſibus & hanc & alias patiebatur moleſtias. Noſti etiam quae remedia communicato conſilio commendaverimus, idque ex voto omnium. Illam urinae ſuppreſſionem ex compreſſione vaſorum emulgentium, vel potius ureterum, & veſicae urinariae fieri ſtatuimus; tumorem pedum autem a lymphae reſtagnatione oriri exiſtimo, quia dum rami iliaci a pondere comprimuntur, ſimul quoque vim patiuntur vaſa lymphatica illos hederae inſtar amplectentia, unde denegato aſcenſu lympha in omnibus vaſis partium inferiorum reſtagnare, vel extravaſari cogitur.

Sed dum hiſce finem imponere fatago, offeruntur mihi litterae *Da. D. Valentini, Profeſſoris Academiae Gieſenae celeberrimi*, una cum diſſertatione epiſtolica *ad generoſum Dominum Robertum Boyle de* NATURA NATURAE: quam quum hodie fugitivo perlegerem oculo, vidi, quod naturam plantarum egregie explicet *per propriam & ſpeciei ſuae convenientem texturam, qua ſingulas herbas & praeſertim ſemina, ſive tenerrima plantarum ſeminalium ſtamina gaudere dicit*, indefie-

ri,

ri, ut ſtamina illa non in omnem; ſed in eam tantum, in quam fibrarum mechaniſmo tendunt, & inclinant partem ſint flexibilia, illamque inclinationem eſſe ipſiſſimam naturam, cui actio haec vulgo attribuitur. Contra quae forte excipi poſſet, quod plantarum productio dependeat a motu, fatentibus omnibus; motum autem eſſe a materia ſubtili, quae quum agens univerſale ſit, ſpecialiorem merito deſiderari arduo hoc in negocio cauſſam. Sed facile ſolvitur nodus, quia motus ab ipſius materiae actuandae diſpoſitione & textura modificatur & determinatur, quam diſpoſitionem ſeminalem alii fermentum, alii naturam, alii vim plaſticam vocare ſolent. Quae prolixius & pulchrius explicantur a *Senguerdio lib. de viventibus.*

Progreditur *Domini Valentini* ad actiones brutorum, quae ab inſtinctu naturae proficiſci vulgo dicuntur; nervoſe addit, quod ſi anima brutorum materialis ſit, eam non niſi *ratione materiali* agere poſſe. Illum naturae inſtinctum autem radicatum eſſe ſcribit in *peculiari motus determinatione, dum pro varia ſpirituum animalium plica & textura ipſorum undulatio determinetur, ut in hunc potius, quam alium inclinent motum.* Multi equidem ſunt, qui ob radicata praejudicia, & quod omnes actiones brutorum cum ſuis comparent, capere vix poſſunt, quomodo illae actiones ſine principio cognitionis capaci explicari queant. Vellem ut tales accuratius attenderent ad τὸ cogitare. Nam cogitare eſt talem habere operationem, quae ſeipſam immediate manifeſtam facit, eo ipſo momento, quo quis eam habet. Vi hujus vocis & ſignificationis palam ſit, quod omnes perceptiones, omnes cognitiones, conveniant in intima illa conſcientia eo tempore praeſente, quando quis percipit, cognoſcit, cogitat. Abſurdum profecto eſſet, dicere velle, rem aliquam percipere, & neſcire quod percipiat: eſſe aliquid quod velit, ſed quod neſciat ſe velle: te ſentire & neſcire quod ſentias; imaginari, & neſcire quod imagineris. Quippe ſine illa conſcientia perceptio non eſt perceptio: ſenſatio non eſt ſenſatio: cognitio non eſt cognitio: imaginatio non eſt imaginatio: voluntas non eſt voluntas.

Quid? tribuemus ne rei materiali ſive extenſae cognitionem? Sic enim fiet & ſpiritus, & corpus, quod contradictionem involvit: quia cogitatio totam eſſentiam ſpiritus conſtituit; & extenſio conſtituit totam naturam materiae. Non poterit ergo corpus cogitare; nec ſpiritus poterit eſſe extenſus. Si enim dicamus, dari in rerum natura corpus quod cogitet, dicimus, quod cogitationes ſint diviſibiles, figurabiles, & ſic dabitur dimidia, vel quarta pars cognitionis: vigeſima pars voluntatis: deſiderium rotundum: triſtitia quadrata: perceptio triangularis. Ratio, quia *extenſio exhaurit totam eſſentiam corporis.* Sed manum de tabula. Vale Vir celeberrime, & ſalve. Dab. Marburgi Cattorum die 13. Martii, 1659.

Illuſtri Viro, Medico celeberrimo

D. JOHANN. JACOBO WALDSCHMIDIO, JOHANNES DOLAEUS,

EPISTOLA III.

QUAE IN ORDINE EST OCTAVA.

EX arduo ſane labore Encyclopediae meae Chirurgicae rationali, & experientia ſtabilitae per totam hyemem impendendae nunc eluctatus, reſumſi, quem ad amicos feriari coactus fueram, calamum, omnium primo ſuaviſſimis ac eruditiſſimis tuis jam menſes ante aliquot ad me datis debitum exſoluturus reſponſum. Et certe ab omnibus gratiis alienus forem, niſi de tuo, Vir celeberrime, in me affectu tam niveo, tamque ſincero mihi prolixe gratulatus omni ope contenderem, qui coeptum nuper felicibus auſpiciis inter nos amicabile commercium litterarium nullo amplius intermoriatur ſilentio. At uti nemo tam eſt timidus offenſarum, quin in illas, dum vitare ſatagit, incidat, ita etiam mihi contigit. Jam aliquot menſes ad te, Patrone, ſcripturio, ſed interpellantium curſitationum & laborum Encyclopaediae Chirurgicae impendendorum invidia ſemper avocatus, quod mihi reſpondendi incumbebat officium, differre coactus ſui. Ignoſce igitur tarde venienti, & eave ſi, rogo, ſequius quid, quam de conſtanti veneratione celeberrimi tui nominis ſuſpiceris, utpote quam non niſi cum vita deponam.

Pro noſtro ergo modulo pergamus inquirere in rerum quarumcunque cauſſas, & prius in ea, quae attuliſti de variolis feliciter curandis intimius inquiramus, experientia enim poſſum teſtari, me plus mille hominum liquore noſtro feliciſſime curatos obſervaſſe, & neminem ex iis, qui eo uſi ſunt, vita defunctum eſſe, interim liquoris hujus indoles eſt de claſſe ſubacidorum, quoniam affuſo alkali effervescit; quum autem conſtet ex hodierna theoria, acida ſuccis & fibris corporis noſtri eſſe inſenſiſſima, imprimis ubi variolae cum epilepſia erumpere ſolent, ubi acidum jam adeſt peccans, quare hic alia ratio danda eſt, quomodo liquor hic ſubacidus felicem ſuum effectum edat. Num motum igitur inteſtinum ſpiritu ſuo ſalino liquor hic promovet, ut materia viſcida diſſolvatur, quo facto, & diſſoluto coagulo, etiam progreſſivus humorum in corpore motus promovetur, & acidum peccans ſimul deſtruitur, variolaeque facilius erumpunt? Notum enim eſt ex operationibus chymicis, ſalia ſalibus miſta ſe invicem ſaepe deſtruere, quod & hic contingere poteſt, dum liquor hicce noſter ſubacidus blandus ſpirituoſus tantum imminuit acido auſtero-acris in ſuccis varioloſorum exiſtentis violentiam, quantum hoc liquori illi domando, & ſubtilitati ejus refraenandae virium ſuarum impendit, quod quum abſque motu reliquorum in vaſis exiſtentium ſuccorum fieri nequeat, ſuppreſſae particulae alkalicae ſimul ſuſcitantur ad eliminandum acidum illud ſibi hucuſque infeſtum, quapropter vitioſa illa ſuccorum miſcela penitus invertitur, & acidum peccans ſalutariter enervatus.

Genderi tractatus *de fermentis* mihi, dum haec ſcribo, ex Batavia allatus eſt,

cui

cui in fine adjectus eſt alius *de ortu animalium*, in quo praedictus Auctor meam, quam de Regibus opinionem foveo, vellicat, exiſtimatque, me Regibus hiſce affingere aliquid immateriale, quum tamen non tantum in ipſa praefatione, quam ipſe allegat, expreſse oſtendam, me per Reges in viſceribus principalioribus conſtitutos non plures animas ſenſitivas deſignare, ſed ſolum intelligere portionem quandam materiae ſubtiliſſimae accendentem ad naturam microcoſmetoris, id eſt, ſpirituum animalium ſubtiliſſimorum, & congeriem quaſi ſpirituum animalium in nobiliori tali viſcere reſidentium. Hiſce poſitis quilibet facile perſpicere poteſt, me hiſce vocabulis Microcoſmetoris, vel Cardimelechis, vel Gaſteranacis, vel Bithnimalcae, &c. nihil aliud innuere, quam ſpiritus prae aliis ſubtiliſſimos, & cohobatos, in tubulis iſtorum viſcerum circa fibrulas viſcerum quorundam commorantes. Hinc etiam in epiſtola prima mea ante biennium publico data, horum Regum mentionem injeci, & hanc meam de iis conceptam opinionem confirmavi, & quidem hiſce verbis: ratio enim noſtra facile admittit, dari diſcrimen & gradus quoſdam inter ſpiritus ſive liquorem nervoſum, ita ut per repetitas circulationes rectificatus multo purior, & ſubtilior ad quemcunque motum ſubeundum, aut actionem in oeconomia animali praeſtandam, longe promtior ſit aeſtimandus eo, qui ex maſſa communi jam primum egrediatur. A prioris itaque indole participare ſtatuo nominatos noſtros Reges, Carteſianorum materiae aethereae, & mentis imperio promtius obedituros, quam reliquos ſpiritus nondum ita depuratos. Annon ex his cuilibet patet mens mea de Regibus? Cur ergo non liceat mihi in his vel illis tubulis ſubſiſtentibus ſpiritibus animalibus ſingulare imponere nomen, quum non ita pridem B. D. Bontekoë ſpiritus animales ſucci nervei nomine audire voluerit; quot etiam venae, quot arteriae ab Anatomicis conſtituuntur? quum tamen ſit una vel eadem, attamen peculiaria ratione partis, quam percurrunt, ſortiuntur nomina. Cur itaque non aeque liquoribus canales hos perfluentibus nomen aliquod ſingulare indere liceat, quum veteres non aliter ac novis injectis nominibus, & vocabulis auxerint hactenus medicinam noſtram nemine fere Medicorum contradicente. Quod vero Auctor hic exiſtimat, me caſtra ſequi Peripateticorum, & animam brutalem defenſurum eſſe; in hoc valde errat, quum inter multa veterum praejudicia non e minimis cenſendam eſſe illam exiſtimavi, quam de brutorum operationibus foverunt opinionem. Perſpicientes enim bruta talia facere, quae ne homo quidem maxima induſtria efficere poſſet, merito ſe concludere putarunt, eadem aliqua cogitatione praedita eſſe, quam brutalem ſententiam nunquam admittere potui; quapropter ut quilibet videat, quid de anima ſentiam, noſtram opinionem adjicere conſtitui. Non dubito, quin omnes nobiſmet ipſis conſcii ſimus, duarum duntaxat rerum ideam nos excitare poſſe, *cogitantis* ſcilicet, & *extenſae*, ex quarum compoſitione, & arctiſſima conjunctione oritur unum quid, quod vocatur *homo*. Mentem enim nihil aliud eſſe exiſtimo, quam ſubſtantiam, quae ſibi conſcia eſt omnium rerum, quae in nobis fiunt, quatenus earum in nobis conſcientia eſt. Indoles enim animae eſt non tantum cogitandi poteſtas, etſi fortaſſe eam in actum deducere haud poſſet, ob defectum materiae, aut ſpirituum animalium, aut propter animi deliquium, aut propter ſomnum, &c. ſed eſſe *cogitationem*, & abſtracta cogitatione, in mente nihil omnino poſſe concipi reputo. Ex quibus ſequitur, animam prorſus immaterialem eſſe debere, quum cogitare nihil aliud ſit, quam intelligere, velle, amare, odiſſe, &c. quae toto coelo a proprietatibus corporis diſcrepant. Corpus vero quod attinet, facile illud oſtenditur, ſi modo exacte diſtinguamus attributa, quae a corpore abeſſe poſſunt, ab attributis inſeparabilibus. In praefatione pro Ariſtotelicis locutus ſum, & generalia argumenta, quae afferre ſolent pro ſenſibus & cogitatione in brutis animantibus examinavi, potiſſima enim Peripateticorum ar-

gumen-

Digitized by Google

gumenta, quibus homines brutis cogitationem tribuere moventur, duo ſunt, quorum unum ab ipſis brutorum operibus deſumitur, & inter multas beſtias, quae pro ipſis argumentantur, apes primum ordinem occupant; imaginari enim ſibi nequeunt, quomodo nulla cogitatione praeditae inter ſe eligant Regem, ſatellites, obſervatores, milites, &c. cellulas ſuas ſexangulares tam geometrice aedificent, eas certis temporibus melle impleant, tandem & alia tam politica, quam militaria exerceant, ſed haec omnia, me judice, ſi abſque praejudicio penſitentur, nihil minus, quam eorum animam probare exiſtimo. Illa enim vocabula, Rex, miles, &c. mera ſunt hominum figmenta, quia contemplantes, eodem fere modo illa inſecta commoveri, quo inter homines, Rex, miles, &c. moventur, ex illa analogia talia hiſce beſtiis nomina impoſuere, ea enim non magis apibus, quam ligneis, quibus luditur latrunculis revera conveniunt. Omnia ergo horum quam ſtupenda opera tantum hoc probant, quod habeant motus aliquos noſtris os, humeroſque ſimiles, nemo enim Philoſophorum ſequentem admittet concluſionem: apes moventur ut nos, ergo ut nos ſentiunt, cogitant, &c. Alterum argumentum adhibent Peripatetici; ſi bruta non ſentiant, non opus habeant ſenſuum organis noſtris tam ſimilibus. Sed reſponderi poteſt, quia in illorum machina ſimilia munera obeunt. Sic, ex. gr. beſtiarum oculi aeque ac noſtri imagines recipiunt, particulae volatiles pari modo nares intrant, earum fibrillas vellicant, aliaſque organicas actiones, ut noſtro corpore, perficiunt, quod ſi ſenſum vocare velint, per me licet, modo abſit cogitatio. Nihil enim hic praeter corpus organicum & motum admittimus. Malui ergo mihi perſuadere, beſtias nulla anima; nulla cogitatione praeditas, omnes illarum actiones automaticas eſſe audacter ſtatuimus; mentem enim humanam nimis diligo, & beatitudinem hanc beſtiis tribuere impium, & contra ſacrum codicem eſſet, anima enim brutorum vitae munera mechanice explicari poſſe, quis Philoſophorum nunc dubitat? Plurima quidem reſtant, quae ex eorum ſtructura explicari nequeunt, ſed nec obſtat, quo minus illis anima negetur, quemadmodum aliquis obſervans, etſi neſciat cauſſam, quod horologium portatile tam accurate horas indicet, attamen ex ejus parvitate rite concludere novit, hominem huic horologio non ineſſe, cauſſamque ejus motus exiſtere. Sic etiam quamvis ignorem, cur beſtiae tales operationes efficiant, poſſum temen negare illorum effectuum cauſſam animam eſſe. Ponere enim, bruta cogitare, & tamen a nobis realiter diſtingui, aeque contradictorium, quam horologio hominem ineſſe exiſteret. Sed ne diutius hiſce tibi jam ſufficienter cognitis te detineam, ad alia pergo, nec poſſum quin tibi ſcrupulos quoſdam ex lectione epiſtolae tuae quartae obortos communicem, ſuper quibus celebris quidam Profeſſor Rinthelenſis, tibi notiſſimus, optavit erudiri. Scrupuli vero ſunt ſequentes,

Σὺν τῷ Θεῷ.

FUiſſe Nobiliſſimum Renatum des Cartes admirandi ingenii, acerrimique judicii, virum, uti nemo, cui ſynciput non aegrotat, non fatebitur libere, & aperte: ita tamen ſimul etiam de hoc tanto viro, quod de caeteris quoque, accidit, ut ipſius doctrina non omnibus equidem viris doctis aeque ſit grata; indeque a prima ſententiarum Carteſianarum publicatione *Alius* identidem *Aliud* deſiderare coeperit. Etſi enim ut plurimum haec ſors contingat novitatibus, ut mox alios in ſui primum admirationem, dehinc & amplexum trahant: id tamen probe ſimul curandum cenſetur prudentioribus, ut nil ſerviliter, & ſine delectu credentes temere, libertatem ſui ipſius judicii proſtituant. Quem in finem apprime de Naturae Mirabil. ſcribit cl. Eraſmus Bartholinus: *quum difficile ſit factu, me id ſentire, quod alius voluit. Communis Naturae ratio eſt, non ex gratia Auctorum,*

ſed

ſed ex vero, dubitationum diſceptare momenta: ſiquidem requiritur a doctoribus, ut quid quaque in re ſentiant, non in auctoritate, vel Platonis, vel Epicuri, vel Ariſtotelis, vel Carteſii eſſe putent, ſed in ipſa natura, & veritate. Et ipſuſmet des Cartes apertis verbis ſuper hoc ipſo proteſtatur differt. de meth. inquiens: *ne quis putet, me hic traditurum aliquam methodum, quam unuſquiſque ſequi debeat ad recte regendam rationem, quum hic nihil aliud promittam, quam hiſtoriae, vel ſi malitis, ſabulae narrationem.* Et poſt pauca dicit: *nunquam ulterius cogitatio mea profecta eſt, quam ut proprias opiniones emendare conarer, atque in ſundo, qui totus meus eſt, aedificarem. Et quamvis quia meum opus mihi ipſi ſatis placet, ejus exemplar hic vobis proponam, non ideo cuiquam Auctor eſſe velim, ut ſimile quid aggrediatur.* Imo Princip. Philoſ. part. 4. §. CCVII. aperte dicit: *haec omnia prudentiorum judiciis ſubmitto, nihilque ab ullo credi velim niſi quod ipſi evidens, & invicta ratio perſuadebit.* Ex qua etiam, hujus tanti viri, modeſtia provectum eſt hoc, ut vel ipſe diſſ. de meth. polliceatur: *pergratum ſibi fore, ſi principia ſua examinentur.* Cujus equidem pollicitationis fiducia, magni viri, quae ſibi in hac philoſophandi ratione diſplicerent, in forma epiſtolarum orbi detexerunt, eoque inſimul, eadem ſub forma, ut mentem ſuam latius explicaret des Cartes, obtinuerunt. Atque haec eadem ratio, placide ac ſine bile, conferendi inter ſe diverſarum ſententiarum, de variis rebus momenta, quum noviſſime; per viros quoſdam celeberrimos, & Haſſiae noſtrae facta fuerit familiaris, meque ſimul allexerit, ut ſcrupulos quoſdam ſuper lectione unius ex iſtis epiſtolis enatos, in chartam conjecerim obiter; haud vulgari mihi hoc ceſſit gaudio, quod adeo non fuiſſe ingratos hos meos conatus, ſenſerim, ut potius, facta mihi novae alicujus in lucem emiſſae epiſtolae amica communicatione, quid de quavis in illa ventilata materia ſentiam, libere ut pronunciarem, amice ſim rogatus; unde & hos placide movere ſcrupulos placuit, ſuper quibus erudiri cupio.

1. Pag. 136. De Acidulis in univerſum minus honorifice ſentire videmini: id quod contrariatur quotidianae experientiae; cui, quantum ex recentioribus tribuat Harveus ille ab ipſo veſtro Carteſio tract. de methodo adeo commendatus, videre eſt ex exerc. de gener. animal. quando nimirum p. 92. dicit: *ratio omnis conticeſcat oportet, ubi experientia refragatur.* Cui laudatae experientiae ſuperaddo teſtimonium immortalis Rolfinckii, *acidulas ancboram ſacram repraeſentare, & fere ſolum deſperatis rebus in uſum trahi* pronunciantis. Neque illa in epiſtola adducta exempla probare videntur, enarratos illos effectus a frigore acidularum profectos, quin potius, cauſſam morbificam expellendo, acidulas, ipſum morbum ſuſtuliſſe: licet acrimonia pravorum iſtorum ſuccorum in tranſitu moleſtias quaſdam ſimul crearit partibus, brevi remiſſuras, humore expulſo: unde huc applico ſenſum eorum, quae dicuntur paulo poſt, pag. nempe 138. *de potus thee innocentia.*

2. Quae de frigore actuali, vulgaribuſque Peripateticorum qualitatibus hoc etiam capite concluduntur, velim conciliari cum ſententia veſtri Anteſignani carteſii, quando differt. de meth. dicit: *qualitates illas, de quibus in Scholis diſputatur, non eſſe in materia.* Unde deſumtum videtur cl. Heerbortii Philoſ. Nat. cap. 5. ſub ſententia Carteſii inductum concluſum hoc: *formas elementorum agnoſcunt nullas, ut nec qualitates, nec motrices, nec alteratrices, nec primas, nec ſecundas.*

3. P. 137. in fine: potus frigidus, ſi nuſquam non nocet, cur ergo in febribus ardentibus, experientia teſte, tantopere prodeſt? Et quid non, ſecundum Maronem, feſſis meſſoribus gelida fert opis? Exemplum aſſertioni huic quod ſuperadditur aërem potius frigidum, poros cutis conſtringentem, & inſenſibilem tranſpirationem intercipientem nocuiſſe, quam cereviſiam frigidam inferre videtur. Taceo,

Digitized by Google

nunc, quod, omne nimium licet vertatur in vitium, numquam tamen rerum abuſus tollere debeat ſalutarem uſum. Quin inſuper dici poteſt; ſi potus caleſiat, in tantum ejus mutari particularum figuras, ut ad occupandos poros linguae atque ſalivae, pro levanda ſiti non amplius ſit aptus; quum vulgariter calida exſiccent, frigida vero humectent.

4. P. 138. Quum vita noſtra in continua, & continuata perſiſtat fermentatione, ſine acido autem nulla fiat fermentatio; quomodo acidis carere queamus, non capio: niſi iterum indigitetur abuſus.

5. P. 139. Ficta ſi ſunt illa, quae de *calido innato* vulgo dicuntur: optarim ſolide refutari argumenta, quae pro ſpiritu inſito adfert cl. Ettmuller. Phyſiol. cap. 3. §. 14. 15. 16. & 17. Interea demiror, quod ipſa hac in epiſtola p. 149. *Spiritus innati* fiat mentio: quem a calido innato diverſum quid eſſe, vix eſſeret quiſpiam.

6. P. 140. Mirari ſubit ſummopere, adeo miſerrime exagitari vocabulum NATURAE: quum vel nemini vocabulum hoc ſit frequentius, quam ipſi Carteſio, qui (ut alia nunc taceam loca) vel centies in ſuo illo tractatu de methodo, ſuiſque meditationibus, illud vocabulum diverſos in ſcopos (ut Boyle verbis utar) uſurpat. Quod ſi vero vocabuli hujus ignobilitas ex eo derivanda venerit; quod non niſi ſemel in ſacra Scriptura legatur: Bone Deus, quid tunc fiet de *Carteſii globulis, particulis ſtriatis, elementis inviſibilibus, multiplicibus vorticibus*, aliiſque entibus rationis, a quibus ille Philoſophiam ſuam auſpicatur: que nec ab ipſo demonſtrata ſunt, nec demonſtrari a quodam poſſunt, etiamſi vim intellectui inferamus! Quorum ne ſemel quidem ſit mentio in S. Scriptura. Imo ipſe eorum Auctor hoc ſibi gloriae ducit, quod a nemine ante ſe haec talia fuerint uſurpata.

7. P. 146. Spiritus animales, & liquor nerveus ſumuntur pro uno: ſi ergo (quod dictum eſt ſupra p. 137.) ſuccus ſeu liquor nerveus eſt LAC, ſequetur, & *animales ſpiritus eſſe lac*. Quae loquendi formula an placuerit, dubito.

8. P. 145. & ſeq. ad 153. Quae adferuntur, & tandem ad forum Medicum transferuntur, fateor fore egregia, ſi iis Natura reſpondeat: aſt vereor, ut, quod ſupra dictum p. 141. Ariſtotelem in ſua Philoſophia vacuas attuliſſe voces, illud idem dicatur de materia primi elementi, ſimilibuſque a Carteſio pro lubitu aut neceſſitate effictis, aut nullibi probatis aut demonſtratis; niſi ſuppoNERE ſit demonſtrare. Unde haud ſine mente in ſimili cauſſa jam ante ſcripſit perſpicaciſſimus Bartholinus hodie coeles: *non placent haec ſomnia Carteſii petito*. Et paulo poſt: *excuſari poſſent ingenioſa commenta, ſi de ipſis certa nobis experientia conſtaret*. Quidni ergo, & huc referamus, quod pag. 162. hujus epiſtolae dicitur: *materiam primi & ſecundi elementi, ſimiliaque, eſſe vocabula eleganter ſonantia, quorum vi Phyſicus ignorantiam ſuam obvelare, & incautam Juventutem occulte emungere poteſt*. Si enim eſt integrum Carteſianis, ſine ulteriori argumento, quam quod ſumunt ex ſuis ideis, Peripateticos irridere: idem juris ſtatui poſſe in ipſos, ſummae videtur eſſe aequitatis.

9. P. 158. Cogitatio dicitur ſubſtantia: de qua aſſertationis ineptitudine, quum aliorum varia typis expreſſa proſtent argumenta; mihi ſaltem jam ſcrupulum movet hoc, quod apud Carteſium invenio med. 2. quando dicit: *Res cogitans. Quid eſt hoc? Nempe dubitans, intelligens, affirmans, negans, volens, nolens, imaginans quoque, & ſentiens*. Lubet ergo nunc argumentari: Entia imaginantia, & ſentientia ſunt Entia cogitantia, hoc eſt Mente praedita. Elephas, ſimia, canis, vulpes, & alia bruta ſunt entia Imaginantia, & Sentientia: ergo ſunt Entia cogitantia, & per conſequens mente praedita. Conſequens eſt abſurdum. Ergo & antecedens. Major eſt Carteſii. Minor eſt Digbyaei, aliorumque a vobis ipſis commendatorum Auctorum, imo ipſius experientiae.

Sed

Sed jam manum de Tabula!

Miſſis hiſce ad practica accedam, & ſequentem tibi communicabo caſum, perquam rarum. Illuſtriſſimi cujuſdam Miniſtri, communis noſtri Patroni, filius & filia, eheu! jam demortua, undecimum annum nondum egreſſi, conſtitutionis, & texturae tenerrimae, jam, a triennio & ultra, in ſingulis manuum ac pedum digitorum apicibus tubercula nacti ſunt inſtar clavorum, vel verrucarum, vel cornuum, quae ſpatio 14. dierum exſiccata decidunt, poſt aliquot vero ſeptimanas iterum repullulant, in ſuperficie videntur conſtare quaſi foliis, ramulis aut ſquamulis, radicibus & petiolis longioribus pluribus, & craſſioribus uſque ad os pertingentibus. Excreſcentiae hae verrucoſae magnitudinem avellanae haud excedentes primum digiti articulum tantum occupant, attactaeque inſtar glaciei frigidiſſimae ſunt, in pedibus greſſum impediunt, &, quod aſteriſco notandum eſt, ungues, exiſtentibus hiſce excreſcentiis, nunquam creſcunt. Tubercula haec ortum ſumere exiſtimo (ſalvo tamen aliorum Medicorum judicio, a papillarum cutanearum ſub cute, & contextu reticulari eaſdem obvelante longiore diductione, a ſucco chyloſo, vel nerveo, craſſiore & ſalſiore eos per obſtructionem factam expandente inducta, lympha enim, & ſuccus nutricius a liquore acido facile coagulari poſſunt, qui inſpiſſati a novis ſuccis verſus papillas illas digitorum propelluntur, hae fortiter erectae, & invicem copulatae contextum etiam reticularem elevant, & ad novum ſuſcipiendum ſuccum expanſae prominent, qui quum aſſiduo ſubſequatur, & a particulis angularibus inter papillas commorantibus in motu impediatur, & ad ſubitaneam redigatur quietem, magna cum tempore ibidem colligi puto copia, & duram proferre eminentiam. Et quum papillae cutaneae verſus unguium principia ita ſint diſpoſita, ut ſuccum ungues nutrientem majori excipiant abundantia, neceſſario ſequi debet, ungues nunquam recreſcere poſſe.

Ad has eminentias verrucoſas, vel ſi mavis, cornutas tollendas, plura & generoſa adhibita fuere remedia, purgantia ſcilicet additis quibuſdam ſimplicibus ſanguinis purificationi alias deſtinatis. His ſubjunximus abſorbentia ac ſudoriſera, ut in papillis cutaneis digitorum haerens ſuccus in alimoniam cornuum ceſſurus attenuetur, ac reſolutus per apertos poros evaporetur, & tubercula haec duriora nutrimento ſuo privata poſt rareſactas radices decidant, & non amplius repullulent, quo nomine decoctis lignorum, & eſſentiis antiſcorbuticis, tinctura Mercurii, &c. per temporis ſpatium fruſtra uſi ſunt. Externe thermas ſulphureas, & aluminoſas (quo nomine celebres ſunt Embſenſes) fruſtraneo cum effectu admiſere, quibus alias non modo duriores eminentiae circa radices emolliuntur, ſed pori etiam cum papillis cutaneis conſtringuntur, & ſucci ſuperflui abſumuntur, ut excreſcentiae alimonia deſraudatae decidant. Emplaſtra ex gummi, Vigonis cum quadruplo Mercurii, ſpiritus aromatici, aliaque abſque ullo effectu impoſita fuere. Imo Empiricus quidam temerario auſu ad corroſiva, ſcil. oleum Mercurii acceſſit, & ad fundum uſque tubercula haec eradicavit, itidem irrito cum effectu, ſtatim enim poſt repullularunt.

Mercurialibus non ſemper eſſe fidendum, ſequens comprobat hiſtoria. Sub finem anni nuperelapſi a Chirurgo ad miſellum quendam ſartorem, quem ſub curā habebat, adductus fuit D. la Serre, Medicus ac Practicus hiſce in locis ordinarius. Aeger ſtatim de faucium maxillarumque dolore cum ſalivatione conqueſtus eſt, cauſſam horum malorum dentem avulſum accuſans, ſed rem ſerius apud ſe conſiderans Medicus, ptyaliſmum jam ab aliquot diebus durantem a dente avulſo prodire nequaquam credidit, quare a patiente illico ſciſcitatus eſt, num aliquo unguento Mercuriali uſus fuiſſet, quod pertinaciter negavit, ſed crebrius repetita eadem quaeſtione tandem confeſſus eſt, ſe pauco unguento Neapolitano

ſeſe inunxiſſe jam ante quinque ſeptimanas; ex quo ſtatim conjecit praedictus Medicus, ptyaliſmum a Mercurio excitatum fuiſſe, & in ea ſententia confirmatus fuit, detectis ulcuſculis in orificio ductuum ſalivalium ſub buccis prodeuntium, volatilia, & abſorbentia acidumque infringentia ipſi praeſcripſit, ut obtunderentur, atterentur aculei ſalium corroſivorum a Mercurii particulis cum ſanguinis acidis combinatis progenitis, & ab iiſdem per poros deinceps expellerentur. Ulcuſcula Lanfrancci collyrio tangi juſſit, & os decocto adſtringente, & detergente collui imperavit; ſed quum Medicus ob negocia nec Chirurgum, nec aegrotum per integram ſeptimanam viderit, ipſius ſaluti conſulere nequaquam valuit, illum tamen demum reviſit, cumque in agone reperit, miſerrimeque excruciatum, ex oris ipſius ſiniſtro latere manabat puris rivulus, genae mirum quantum erant tumefactae & durae, gingivae erant eroſae, & albo colore tinctae, ante biduum vix juſculi aquae guttulam deglutiebat, occupatis nimirum faucibus copioſis ulcuſculis, & inflammatione, quod idem buccis contigerat. Haec autem contemplari Medico non licuit, quum tum temporis dentes ejus adeo arcte eſſent ſtricti, ut nulla vi os aperiri poſſet. Utriuſque oculi palpebrae inter ſe cõglutinatae erant, tumidae, molles, & inflammatae, ac ex majori utriuſque oculi cantho pus defluebat: attamen demirandum eſt, quod Mercurius ea, qua dixerat aeger, quantitatete tantas in corpore ſtrages inferre valuiſſet. Sed interrogato ſuper hac re quodam ejus contubernalium ab eo audivit, aegrotantem per plures noctes cubitum eundo, pectus ad collum uſque, brachia, crura & tibias unguento hoc Neapolitano illiviſſe.

Dum haec ſcribo, ſequens obtigit mihi caſus. Filia lanionis hujus civitatis nonum nondum annum egreſſa, ante aliquot annos vermem octo praeditum pedibus per umbilicum excrevit, quo facto filia ſat pancratice vixit, praeter quod decrepita bruma de tumore abdominis conqueri coeperit, tandem ex parvulo umbilici foramine manabat puris rivulus, imo ipſe chylus, non aliter, ac ſi emingeret filia, quam materiam effuſam in urna collegerunt parentes, quae implebat quatuor menſuras, qua effuſa maxime contabuit filia, externe vero applicato *ſpiritu* matricali, vino camphorato, cum emplaſtro conſolidante, interne uſurpato lacte, aliiſque medicamentis traumaticis a me praeſcriptis optime convaluit.

Et ut alia mea, quae in praxi hactenus obſervaverim, tecum dividam: Filia 8. annorum, D. Haumanni, civis, & hoſpitis hujus civitatis, laborabat Chorea S. Viti, continuo enim ſaltabat, brachia ac pedes indeſinenter elevando. Plura adhibui tum interna, tum externa remedia antiepileptica. Sequenti vero vino medicato optime habuit, & inde convaluit: ℞. *Herb. ſalv. chamaedr. beton. fol. roriſmar. viſc. quercin. flor. til. cheir. hyperic.* add. *pulv. groſſ. c.c. phil. pp. cran. human. eodem modo parati, caſtor. ſuccin.* &c. de quo vino mane, meridie, & veſperi vitrum hauſit, externe antiſpaſmodica ſpirituoſa adhibui.

Inter rariſſimas ſequenſtem accipe obſervationem. In ephippiario aulico ſene 68. ni fallor, annorum: diabetem obſervavi, in qua urinae fluxus valde copioſus erat, cum ſiti intolerabili, & ſummo virium lapſu, imo non urina tantum, ſed potus, & is parum, vel nihil immutatus excernebatur tanta copia, ut quivis die 18. libram lotii emitteret, quum ipſe duntaxat cum potu, & cibo non plus 2. cum ſemiſſ. libras aſſumſerit, quae mictio copioſa per 30. dies perſeverabat, & ſic per hoc tempus emiſit ultra cibi ac potus quantitatem 370. lib. quod pondus longe excedebat pondus viri illius macri, etſi in urinam fuiſſet converſus, quia ſenex non plus 160. libris ponderabat, omnia enim aſſumta exacta trutina examinata fuere, una cum urina emiſſa, tandem poſt menſem convaluit. An ex aëre in corpus humor tranſlatus, & rurſus excretus fuerit, tu judices, Vir ingenioſiſſime. Poſt morbum tantum 6. librae a pondere praedicto viro defuere. Quod vero

dia-

diabetes rarus ſit affectus exinde patet, quod Galenus in tam ampla, & larga praxi duos tantum caſus ſe notaſſe referat, & Rabbi Moſes in toto Oriente nec diabetem obſervavit, nec ab omnibus Medicis viſam fuiſſe narrat. Hollerius vidit quendam quotidie ſex pintas Lutetianas minxiſſe, & Dodonaeus alium conſpexit, una die ultra 40. lib. mingentem; praeter alia exempla, quae omnia hic allegare non libet, clarum tamen eſt, hunc morbum plane ſingularem eſſe, & ex rariſſime contigentibus, quos vero affligit, emaciantur, debilitantur, & prae ſiti ardoreque viſcerum vix ſe continent, & urinam cohibentes mox ſentiunt lumbos, coxas & teſtes cum ardore, & gravitate intumeſcere.

Nos hic egregium Lithotomum, nomine David Cordier, habemus, qui 28. Octob. anni decrepiti puerum ex profugis Gallis 12. annorum cultro ſuo ſubjecit, & quidem optimo cum ſucceſſu, exemit enim lapidem 2. uncias pendentem.

Hac data occaſione, ſententiam meam, quam de Calculi generatione foveo, forſan tibi haud diſplicituram, explicaturus ſum. Calculus, me judice, ex tartaro lapideſcente generatur, quod inde certum eſt, quia lapides ſeu calculi, quos repererunt in corpore ſeu vivo, ſeu mortuo, quum in retorta ad ignem uruntur, in oleum foetidum, & ſalem, ut tartarus cum vino, convertuntur, ſed hoc differunt a communi tartaro calculi in corpore noſtro geniti, quod hi lapidei ex magna parte fuerint, illud vero potius ſal acido pingue, ita ut declaremus calculi in corpore generationem tanto labore ab omni aevo quaeſitam, ſed fruſtra, & hactenus non modo repertam, ſed quam putant reperiri non poſſe, ſtatuere oportet, prima initia generationis calculi tartarum eſſe, qui alicubi in cryſtallos concreſcit & haeret, dum ex liquoribus, qui pertranſeunt, nec eum propellere aut diſſolvere valent, aliquae particulae adhaerent, donec ita auctus calculus, & etiam ſolidior factus, etſi valde fuerit parvus, & fere inviſibilis, quaſi granulum arenae, tandem incipiat lapideſcere, id quod ab arena fit, quae in aqua ex caeteris liquoribus, quos aſſumimus, imo & in cibis exiſtit, quaeque huc illuc cum ſuccis noſtris libere pertranſit, ſed nunc calculo illi ex tartaro concreto agglutinatur, eique ſoliditatem & duritiem ratione particularum terreſtrium conciliat. Ut ergo initium calculi a tartari concreti, & ſubſiſtentis particula vel minima eſt, tum ejus perfectio ab arenulis parvis cum aqua miſtis, & jam illi particulae ſe apponentibus proficiſcitur; ita pari modo formatus jam calculus vel minimus deinde concreſcit, quia tartarus, & arena itentidem ad ſuperficiem ex ſuccis pertranſeuntibus agglutinantur: quare calculi ex laminis conſtare comperiuntur, uti ſaepe ex pelliculis aliis impoſitis; hinc inter externas cauſſas vina conſiſtunt acida, & multum habentia tartari, ſed cereviſiae, & alii liquores, cibi quoque non pauci tartari, imo & aquae arenulis refertae in corpore generationem juvant, & in cereviſia potibuſque mira ſaepe virtus offenditur, ut vel calculum generent, vel impediant, id quod a duplici cauſſa eveniet, vel quod tartarum, vel quod arenam in vaſa noſtra comportent: atque ita procul dubio calculus generatur. & in vanum eſt, tot ac tanta fabulari, ut rem ſimpliciſſimam, intellectu claram aenigmatis involvamus. Jam an in veſica calculus gignatur, an in renibus conceptus, deinde ad veſicam delapſus, velut foecundum ovum ab ovario in uterum deſcendit, hic nutriatur, non facile dicemus, plures tamen ſuſpiciones pro renibus urgent, ſiquidem in anguſtiis initia tartari jaci ſolent, at vero tartaro, & arenis calculi generationem deberi, id etiam alia inter evicerit obſervatio, qua conſtat, podagricos utplurimum calculo laborare, & modo podagram, modo calculum pati, dum in articulis, aut in renibus tartarus magis coacervatur, hinc etiam qui calculo laborant, urinam habent plerumque tartaro plenam, & arena ſeu pulvere quaſi a lapidibus coctis abraſo, & podagrici non modo tophis articulorum, in quibus tartarus colligitur ſed iis quoque torquentur nonnunquam, unde calculi

plane

plane ſimiles, renum aut veſicae prodeunt, haerentes aliquando medio in tartaro, ut vel oculo diſcerent Magiſtri, leve diſcrimen tartarum inter & calculum intercedere. Itaque a tartaro principium, ab arenulis lapidea durities eſt, ut nunc non difficile ſit intelligere, cur ubivis, & cur praecipue in renibus, & in veſica calculi proveniant, nam ubique tartarus colligi poteſt, ſed renes & veſica loca ſunt, ad quae velut ex deſtinato confluit, ut cum lotio amandetur. Verum quia a tartaro calculus fit, ut hujus cauſſam plane intelligamus, illius quoque pervideamus. Itaque tartarus in ſuccis noſtris canalibuſque, quorum hi velut dolium ſeu vas, iſti vinum referunt, gignitur plane ad eum modum, quo vulgo in vino, cereviſia, aliiſque liquoribus, aut ubi cryſtalli ſalium cum humiditate non ſolvuntur; nam ſalia quaevis ſicca ſunt, & conſiſtentia, niſi aqua vel igne ad fluorem cogantur; quo vel minimum deſtillata mox in cryſtallos abeunt, implicantur ac inter ſe cohaerent. Quod ſi igitur multo ſale imbuuntur ſucci, facile fiet, ut non modo acres fiant, & quaſi muria, verum hinc inde ob defectum aquae concreſcunt cryſtalli ſeu granula, maxime iis in locis, ubi ſecretiones fiunt, humore ſcilicet ultro per colum penetrante, dum ſal ſeu tartarus in anguſtiis haeret, & colligitur adeo, ut ibidem tractu temporis minera ſalis fiat, quae a ſuccis aliquando ſolvitur tolliturque, deinde mox aceſcit, aut alio transfertur, modo major, modo minor eſt. Proinde a multo ſale, eoque tam copioſo, ut ſucci id diſſolvere, & deferre ſecum nequeant, tartarus generatur, at vero niſi hoc ſal fuerit acidum, tartarus non generabitur, qua de cauſſa vinum generoſum, uti Hiſpanicum, aliaque, vix tartari quidpiam habent, ſed, qui nimis acidi liquores ſunt, acres quidem erunt, ſed non tartarei: adeo ut certum ſit, ex acido multo, ex ſale itidem volatili, ex oleo & arena ipſum tartarum componi, & compingi, ceu analyſis chemica probaverit. Sed de his ſatis, ne poſt Homerum Iliada ſcribere videar.

In Hiſtoria operum Eruditorum reperitur epiſtola viri cujuſdam artem Hermeticam colentis, ad amicum de tinctura lunae conſcribentis, cujus fragmenta quaedam tibi, Vir celeberrime, communicaturus ſum, quum noverim. Te ejuſmodi tincturas ſolis, ac lunae haud multum aeſtimare. In limine Auctor ſtatim inficias it, non ſolum eam eſſe medicamentum ſpecificum, & indubitatum ad epilepſiam, verum etiam illam fictitiam eſſe aſſerit, nec unquam fore, ut Chymici veram tum lunae, tum aliorum metallorum tincturam eliciant. Juxta illum autem omnes metallicae tincturae merae ſunt metallorum diſſolutiones in menſtruis ſalinis, e quibus facili Marte metalla denuo erui poſſunt. Statuit enim, aquam quandam coeruleam ad amicum miſſam nihil aliud eſſe, quam argentum in ſpiritu vini, & urinae ſolutum, ex quibus periteratas evaporationes, & cryſtalliſationes ipſiſſimum educi poteſt, injectis omnibus cryſtallis cum ſale quodam reductivo in crucibulum igni fuſorio impoſitum, in cujus fundo reperitur argentum fuſum. Negat autem, ullum Epilepticum a tali medicamine a ſexcentis Auctoribus depraedicato, & jamdudum in uſu recepto, fuiſſe curatum. Illud vero ortum ſuum debere ait Paracelſiſtarum imaginationi, qui juxta ridiculum falſiſſimumque ſuum ſyſtema ipſum fabricarunt. Ii ſcilicet ſupponunt, corpora ſublunaria a ſuperioribus regi, ſeptem metalla a ſeptem Planetis in terrae penetralibus produci, & dominium in ſeptem praecipua Microcoſmi (hoc enim nomine hominem deſignant) viſcera ipſis tributum eſſe, miram quandam analogiam, mirumque conſenſum inter tria iſta ſubſiſtere, & unumquodque metallum Planetae ſui in viſcus ſibi deſignatum determinare valere. Inde affirmant, cor ab auro, cerebrum ab argento, cyſtidem felleam ferro, &c. corroborari, & conſequenter epilepſiam inter graviſſimos cerebri affectus locum habentem ſanari. Vera haec ſunt ſomnia atque figmenta, ad ipſorum hypotheſin ſtabiliendam ineptiſſima, & refutatione plane indigna. Nullum itaque ex hiſce metallis, adſti-

pulan-

pulante experientia, (quae & noſtro judicio aliquando rationi praeferenda eſt) hanc potius, quam illam ex iis partibus curat. Aurum ver. gr. cordi potius, quam cerebro non eſt adjudicandum, quum major adſit ſimilitudo inter ſolem, & cerebrum, a quo manant ſpiritus, quam inter cor, quod verus eſt muſculus, veraque antlia impulſiva, illud omne, quo pollet robore, a nervis & cerebro mutuans, uti paſſim hiſce temporibus demonſtratur. Inter Paracelſi aſſeclas vix convenit de ſtanni ac plumbi fato, quae juxta ipſorum ſuppoſita jecori, & ſpleni inſervire deberent, ad quorum tamen uſus nunquam uſurpata fuere. Ferrum vero, quod veſicae felleae adjudicatur, hepatis, lienis, meſenterii, aliarumque omnium partium nutritioni dicatarum obſtructiones pariter ſolvit. Mercurii ſors ipſos immane quantum angit, & quum nullum aliud viſcus illi committendum ſuperſit, pulmonem illi concedunt, qui neutiquam ad ipſum referri poteſt; illique potius quam cupro partes genitales impertiri debebant, quum ipſe luem Veneream deleat, nullaque inter partes iſtas, & cuprum interſit relatio, & ſimilitudo, praeter eam, quae a Veneris nomine, quo ab Aſtrologis inſignitum fuit, ſidus cum ipſo comparatum derivatur. Tandem vero omnia iſta ſuppoſita ſimplices ſunt comparationes, & mera mentis figmenta potius, quam verae atque conſtantes ſympathiae. Deinceps Auctor epiſtolae aſſerit, etiamſi futurum fuiſſet, ut genuina argenti tinctura extracta fuiſſet, illam tamen non futuram fuiſſe ad epilepſiam ſpecificum; poſtea tamen affirmat, nulla hucuſque ſeparari potuiſſe ex metallis principia interna, nec ex minus ſolidis quidem, ac minus perfectis, & ea omnia, quae ad hoc uſque tempus extracta fuerunt, fucum tantummodo fuiſſe, atque commiſtionem particularum principiorum diviſarum, & ſuſtentatarum a ſalibus in liquore menſtruorum vel ab iiſdem ſalibus in formam ſolidam redactis retentarum, nec a plumbo quidem juſta Chymicos, omnium metallorum minime cocto atque compacto quicquam extractum fuit, & copioſum illud ſal, quod deſtillatum a minio vel ceruſſa elicere videtur, nihil aliud eſt, quam ſal aceti particulis plumbi, quod ad priſtinam formam facili negocio reduci valet, impraegnatum. Spicula illa ſalina particulis plumbeis infixa linguam amplius, ut antea, non pungunt, at eam e contra titillant, & ſaporem ſaccharatum pro acido in illa procreant, ac mire confirmant, aeque ac aliae omnes operationes chymicae, mechanicam, & principia Carteſii. Nequaqam tamen inficiatur, metallicas iſtas tincturas, utut falſas atque fucatas, magni eſſe uſus in Medicina, ſaliaque volatilia vini, & urinae ex ſe ipſis jam aperitiva atque penetrantia particulis argenti inſuper ſtipata, in humores obſtructiones facientes impingere, illoſque excutere poſſe, quod a tinctura Martis potentius multo, quam a Marte ſolo aperiente peragitur.

Non dubito, quin jam tibi, Vir excellentiſſime, nota ſit tinctura lunae Helvetii, Medici Amſtelodamenſis celeberrimi, quae magni penditur in epilepſia, aliiſque capitis affectibus pertinacibus, quae ſequens dicitur. Sal armoniacum, & vitriolum detonentur in crucibulo, & dein affundatur vini ſpiritus, & tum fit viridis, ſin ei affuderis aliquot guttulas olei tartari per deliq. erit coerulea. Sed nolo nunc pluribus te a negociis gravioribus detinere. Vale, Vir excellentiſſime, & mihi favere perge. Dabantur Caſſellis prid. Calend. Maji, Anno

cIↃ IↃC XXCIX.

D. JOH.

Dn. JOH. DOLAEI, EPISTOLA IV.

Quae in ordine NONA eſt.

DOMINO

JOHANNI JACOBO WALDSCHMIDIO

JOHANNES DOLAEUS.

Vir Celeberrime.

QUum in rebus pluribus, iiſque difficillimis artem noſtram concernentibus, omnes, etiam indignos, indiſcriminatim hactenus erudiveris, tot, tamque elaboratis ingenii tui divini certe monumentis, inter quae excellunt epiſtolae tuae hactenus ad me exaratae, imprimis vero Inſtitutiones tuae, publice jam de novo communicatae, quae ab eruditis adeo deſideratae ſuere, ut in Belgio iterum de novo recuſae fuerint; non poſſum non diligentiam tuam, & accuratum judicium (non blandior) maxime pere depraedicare, & facta illa bona utroque laudare pollice, paucisque ſimul hortari, ne tanti aeſtimes, Vir celeberrime, ſi unus vel alter maleferiatus, aut obſcuriore mente dotatus, de rebus iſtis, quas pernoſcere ei non licet, Midae ſententiae ſimilem proferre videatur. Uti vero omnibus placere difficile eſt, ita generoſae menti minus convenit, ſi exinde in tramite coepto dilaſſari, & in rebus arduis eruendis, aut veritate firmanda incipiat eſſe ſegnior; tu contra audentior ito, & ad invidiam malevolorum bene locatum urge propoſitum, tandem contra gratiam propriam veritati victas dare manus cogentur. Haec te aeternae laudis Phyllida manet, quam nec imber edax, aut aquilo impotens poſſit diruere, aut innumerabilis annorum ſeries, & fuga temporum. Nec eſt, quod invidiam, virtutis pediſſequam, Zoileum flagellum, & improbos ſauciantis linguae ſuſurros extimeſcas eorum, qui domi ſuae, Lamiarum more, coeci, foris ſupra milvinam, & centoculi Argi aciem ſunt oculati. Quotuſquiſque enim eſt, quem non videat craſſo Calphurnius ore? Commune fatum, & ſic, ut cum Tacito loquar, ceu ſterilitas, imber aliaque naturae malo tolerandum eſt, ut omnes, qui aliquo laudis genere florere incipiunt, undique venenatis calumniarum telis inceſſantur, & quaſi turbine quodam malevolentiae quatiantur, improbo furentium Momorum agmine, ob exuberantem nigrae loliginis ſuccum acerbitatis virus ſerpentis inſtar effundente. Sed ne in his ultra limites movear, & crabrones irritem, ad alia me conſeram.

Maxime mihi ea, quae refers de motu cordis ex Vieuſſen, arrident, quoniam juxta principia mechanica ſunt deducta. Et ſane cauſſa motus cordis ſanguis, ſpiritus, & aër omnino ſunt ſtatuendi. Nam horum uno deficiente, motum cordis peragi non poſſe videmus. Cuilibet notum eſt, ſine ſanguine nullam ſpirituum fieri ſeparationem. Et quum omnes motus in machina noſtra a ſpiritibus fieri

con-

conſiſtet, certum eſt, ſanguinem ad motum cordis omnino requiri. Ab influxu autem ſpirituum motum cordis promoveri illis conſtat, qui ſpirituum ad cor influxum impediverunt ligando, vel diſcindendo nervum cordis, eo ipſo enim motum cordis imminui, & ceſſare deprehenderunt. Symbolum ſuum ad cordis motum addere aërem, nemo erit qui neget; quippe ſi aſpera arteria ita obturetur, ut aëri omnis ingreſſus prorſus denegetur, ſtatim motum cordis ſiſti cuilibet experiri licet. Quinimo aërem ad pulſum cordis tum promovendum, tum conſervandum multum facere, ſequens experimentum confirmabit. Alacri manu ſolvatur & removeatur ita ſternum, ut thoracis interiora plane in conſpectum veniant, ſic cor adhuc arietare conſpicietur: quod ſi non facit, inſtigetur acu, & ſtatim recuperabit motum. Ut autem hic motus per dimidium diem & diutius conſervetur & continuetur, interceptis vicibus per aſperam arteriam pulmones inflari debent. Nam dum veſiculae pulmonum ab aëre expanduntur, ſanguis exprimitur & verſus cor propellitur: quibus iterum laxatis, ſanguis ex corde in vaſa pulmonum refluit, & ita circulatio ſanguinis in his partibus, licet in aliis a corde remotis ſufflaminata ſit, ſervatur. Atque ita saepius jucundo ſatis ſpectaculo animalis vitam ad longum tempus protraximus. Quod autem illam difficultatem, quare cor corpore extractum adhuc pulſet, attinet, cenſeo, cauſſam omnino quaerendam eſſe in ſpiritibus nervis iſtis inſidentibus, qui quum ob valvulas regredi neſciant, motum ſuum tamdiu continuant, donec ab alia cauſſa impediantur. Animadvertimus enim iſtos motus, qui in tali corde exempto obſervantur, non adeo vehementes, nec ita conſtrictorios, ſed leves ſaltem contracturas eſſe, quale quoque in muſculis bovum recens mactatorum cernimus quotidie.

Proverbium Chirurgorum eſt, hominibus non manus ac digitos creſcere, prout cancris; attamen contrarium ex ſequenti patet caſu a Viro celeberrimo Domino WALDMANNO, Medico Schmalcaldienſi, cõmuni noſtro amico, viro fide digno, communicato. Puer adhuc Schmalcaldii ſuperſtes 6. vel 7. annorum, aſciam male tractans tertium indicis articulum ita ſibi totum amputarat, ut de ungue vix quicquam apparuerit. Pater infortunio hoc perterritus, ſtatim Chirurgum accerſere jubet, & de amputata parte rurſus agglutinanda, ne digitus, vel manus mutilus fiat, conſilium petit; Chirurgus vero accerſitus de ſanguine ſiſtendo, & non de parte agglutinanda jam cogitandum eſſe reſpondet, impoſſibile enim fore, ut digitus praeciſus juſtam ſuam rurſus acquirat longitudinem. Sed quid fit? Vulnere ex arte conſolidato, pueroque in dies incrementum ſumente, & index cum nutrimento ſuum quoque pedetentim acquirit augmentum, ita quidem, ut jam digitus hic a reliquis nec longitudine, nec alia forma differt, externe novus unguis, interne novum renatum eſt os, imo vix veſtigia cicatricis in ſuperficie apparent. Oſſa eſſe renata Scultetus, Marchettes, aliique Chirurgi celeberrimi notarunt, imo praelaudatus celeberrimus *Waldmannus* cujuſdam cranium ex vulnere laeſum poſſidet, cui novum ad claudendum foramen ſubnatum eſt cranium, ſed novum digiti articulum cum ungue unquam fuiſſe renatum nullibi vel legiſſe, vel audiviſſe memini, niſi *Lycoſth. de prodig. & oſtent.* hiſtoriam huc trahere vellem de homine, cujus ſiniſtra manus ferro amputata poſt annum pene ad integrum ei dormienti reſtituta, ſed quum portentum magis (ſi fides Auctori adhibenda) quam Chirurgicam ſapiat obſervationem, ejus diutius meminiſſe nolo. Dum vero haec Chirurgo noſtro caſtrenſi, Domino Johan. Julio Branbardio narraſſem, ipſe teſtatur, ſe in filia 18. annorum ulnam brachii ob cariem, per inciſionem exemtam, intra biennium renatam obſervaſſe. Tubuli enim & fibrae oſſium poſſunt in longum extendi, & ſucci mediante circulatione ibidem allati in deperditae ſubſtantiae reparationem coagulando transformari.

Celeberrimus *Nuckius* Lugdunenſis pergit induſtrie in detegendis novis ductibus

ctibus, & demonſtrandis nuvis glandulis, circa enim articulos, ver. gr. cubiti, genuum, &c. plures obſervavit glandulas. Itidem ex celeberrimi Domini D. *Bohnii*, Profeſsoris Lipſienſis, Anatomici ac Philoſophi egregii, communis noſtri amici, habeo, quod bini ipſius amici Gedanenſes in tribus luporum ventriculis inter tunicam carneam & nerveam viderint glãdulas ſatis ingentes, & ſoliditate fere cartilagineas, in quibus haeſerint lumbriculi exiliores, quos ſtimulatores totidem voracitatis hujus generis animalis ſummae augurantur; imo & ipſe praelaudatus *Bohnius* in canibus aliquoties ſimile paradoxum ſe obſervaſſe ſcribit, ita tamen, ut oſtiolis exilioribus pervia viderentur haec animalculorum receptacula, crediderit que, hoc ſemper aliquid extraordinarium eſſe, quum non in omnibus comparuerit.

Praelaudatus Dn. *Nuckius* demonſtravit Lugduni Batavorum ſinus cerebri a celeberrimo Vieuſſens, Profeſſore Monſpelienſi, inventos, qui nihil aliud ſunt quam ſinus laterales, exitum ſuum habentes in ſinus quatuor ordinarios tibi, Vir celeberrime, jam notos. Ipſorum uſus adhuc eſt ignotus, quem tamen plures cum reliquis communem eſſe dicunt. Demonſtratum etiam eſt, glandulam pituitariam nihil ad nares amandare poſſe, unde praedictus celeberrimus Anatomicus, Dn. *Nuckius*, humores oculorum a glandula pituitaria ortum ſuum habere arguit. Hactenus obſervavi, omnes glandulas lympham ſuam vel derivare ad vaſa lactea, vel ductum thoracicum, vel ad ipſas venas, quum vero nullus ex primis duobus vaſis in cerebro reperiatur, veriſimile eſt, glandulam pituitariam lympham ſuam in novos excernere ſinus, qui nihil aliud ſunt, quam venae jugulares. Certiſſimum eſt, quod aſſeris, nullam inter glandulas eſſe aliam differentiam, niſi eam, quae a magnitudine, figura, & ſitu canaliculorum deſumitur, quae etiam ſola in cauſſa eſt, quod diverſos vehere ſoleant ſuccos: nec nos admittimus privatum glandulis praeparatorium officium, quum nulla opus ſit praeparatione, ſed ſaltem ſegregatione.

Totus jam ſum occupatus in phoſphoro parando, quem mihi ex Anglia attulit cl. Dn. Kurſnerus, communis noſter amicus, & potentiſſimi Principis noſtri exercitus Medicus ordinarius, aſſerens illuſtrem Dn. Boylaeum, & celebr. Dn. Slare (qui poſterior pro Auctore Phoſphori habetur) ex urina ipſum laborare. Accipe deſcriptionem.

℞. Urin. incoq. in olla, maſſam craſſiorem inde retortae, & deſtill. ſpiritum, & oleum rubrum, exime cap. mortuum, & ſuperſund. aq. pluviatil. & detrahe ſal, reſiduum exſicca, & in pulv. reductum inde retort. ut tantum dimidiam impleat retortae partem, & recipientem applica etiam ſemiplenum, l. a. luta, & per gradus deſtill. ad 10. horas, donec omnis fuerit deſtillatus, recipiens aqua poteſt refrigerari. Helmontius junior in Anglia vivens ſequentem communicavit. ℞. urin. coq. ad conſiſtentiam mellis, add. aren. part. 3. deſtill. per retortam. recipiens ſit magnum, & aqua repletum, da ignem fortem. Sed celeberrimus Weidenfelſius mihi aliam promiſit deſcriptionem, quam tecum, Vir celeberrime, tum dividere non recuſabo.

Medicus quidam, qui aegro cuidam colica cum ictero laboranti medicinam fecerat, curſum chalybeatum cum medicamentis anticteric is amaris ſc. interpoſitis per biennium praeſcripſit, nullo tamen cum levamine, tandem mortuus eſt aeger; & in veſicula fellis quinque calculi reperti ſunt, qui in aqua injecti fundum petiere, contra naturam aliorum ejuſmodi lapillorum in veſicula fellis repertorum; hos ulteriori examini ſubjicientes invenerunt eos omnino ex ferro conflatos eſſe, nam rubiginem repraeſentabant, & magnetis attractionem vulgo ita dictam obſequebantur. Exiſtimamus ergo, particulas ferri, accedente acido in machina noſtra facile poſſe counire, & inſtar calculi concreſcere.

Aliam

Aliam accipe obſervationem. Mulier quaedam 32. circiter annorum, ſex abhinc annis ſemel gravida fuit, ab illo autem tempore ſe gravidam eſſe judicavit, menſtrua enim 2. vel 3. menſes emanſerunt, abdomen intumuit, appetitus depravatus, ſaepius mane vomitu correpta fuit, alia ingravidationis ſigna ſenſit, & habuit, ſine ulla tamen foetus, vel alicujus excretione, ter ita decepta, tandem gravida facta fuit, & ad ſeptimum menſem durarunt haec ſymptomata, quo tempore haemorrhagia correpta eſt, remanente tamen motu foetus, quamvis debili. Varia contra haemorrhagiam uſurpata ſunt, ſuadente ita & jubente aegra, quae putabat ſe eſſe gravidam. Octavo autem menſe (hoc affectu adhuc durante) in partum incidit, & foetum mortuum ſine ullo dolore, antequam obſtetricem accerſere potuit, ſponte enixa eſt, nullis, aut paucis admodum fluentibus lochiis, tandem uſu chalybeatorum, & antiſcorbuticorum ad priſtinam ſalutem intra quatuor menſes reſtituta eſt. In hoc caſu medio geſtationis tempore venaeſectio proficua fuiſſet bis vel ter inſtituta, vaſa enim uteri fuerunt a ſanguine nimis diſtenta; hinc tecum in hoc caſu perquam utilem venaeſectionem inſtitutam reperi.

De venaeſectionis utilitate ex hiſtoria eruditorum Gallice conſcripta ſequentem tibi legendam tradam obſervationem. Dominus Bayle, Medicus, Doctor, & artium liberalium in Univerſitate Toloſana Profeſſor; venaeſectionis utilitate multis argumentis ſtabilita, eam penitus confirmare conatur, experientia e machina Papiniana oſſa emoliente deducta. Ex machinae iſtius, quam mihi celeberrimus Dominus Papin hodie, dum haec ſcribo, monſtravit) deſcriptione a Dn. Bayle nobis exhibita patet, carnium coctionem, oſſiumque diſſolutionem tardius, promtiuſve in ea perfici, juxta minorem, vel majorem aquae in ipſa preſſionem. Nullus phaenomenon iſtud mirabitur, ſi animadverterit diſſipationem partium inſenſilium corporum calidorum eorundem agitationem dilucide probare, ipſaque agi motu vorticoſo vel vibratione, quo ſe mutuo extrudere, & a vicinis ſecedere conantur, manifeſte ſtatuere. Tali motu inſenſilium particularum corpora calida vicina praeſertim corpora concutiunt, ſuamque agitationem illis communicant. Inde ſubſequitur, corpus condenſatum citius excaleſacere corpore rareſacto, etiamſi utrumque ab eodem igne caleſactum fuerit, quoniam corpus condenſatum copioſioribus, iiſque adunitis particulis munitum operatur. Eadem de cauſſa ferrum candens carbone vehementius caleſacit. Sic etiam aqua in machina Papiniana compreſſa corpori, quod attingit, motum impertitur validiorem eo, quem illi conciliaret, ſi minus compreſſa foret, utut eodem caloris gradu donata: id eſt, aquam condenſatam particulas numeroſiores, quam aquam rareſactam ſub certo ſpatio continentem, in vicina corpora pluribus particulis confertim agere deberet: haec inſuper affertur cauſſa majoris activitatis corporum calidorum liquidorum, quum ſcilicet compreſſionis vi ad anguſtius ſpatium redacta fuere: quia tum temporis corpora liquida corporis ſolidi particulas vehementius confricant. Apud omnes conſtat, liquores eſſe compoſitos ex particulis inſenſilibus motu perpetuo eoque omnivario praeditis, vaſorumque latera illas continentium indeſinenter decurrentibus. Facillime autem elucet, compreſſionem efficere debere validiorem mutuam particularum illarum colliſionem, illiuſque ope ipſas in corpus ſolidum violentius ferri, unde contingere poteſt, ut corpus liquidum calore deſtitutum nihilominus excaleſaciat, ſolius compreſſionis miniſterio, corpus durum, in quo compreſſionem partietur; ita quoque fit, ut aër in catapulta pneumatica apprime compreſſus illius tubum excaleſaciat, & ex tali calore liquet, ſufficientem aërem in illa contineri, & aëris ſtaterem eam aſſecutum eſſe tenſionem, quae exoptato affectui ab ipſo producendo neceſſaria eſt. Ex iis obſervationibus venaeſectionis neceſſitas percipi poteſt, nam, inquit D. D. Bayle, niſi aperiatur vena aegri, cujus ſanguis a febre ardente excandeſcit, eruor iſte majorem patitur in venis

compreſſionem, quam ſi a venaeſectione rarefieret, ſanguis nimirum compreſſus ſanguiſera vaſa, fibraſque partium, quas alluit, excaleſaciet, inflammationem que in illis pariet: praeterquam quod ſola vaſorum repletio independenter ab extraordinaria febris effervescentia multa detrimenta inferre valet. Auctor argumenta ſua obſervationibus ſuffulcit, aſſerit enim, ſe in corpore humano pectoris inflammatione laborante, nulla celebrata venaeſectione defuncto animadvertiſſe, cor tantopere a ſanguinis excandeſcentia concuſſum fuiſſe, illiuſque fibras valide adeo fuiſſe divulſas, ut ipſe a ſe invicem penitus eſſent ſejunctae. Ex his omnibus colligit, ſicuti in machina Papiniana caloris effectus aqua effluxa imminuitur, ita etiam ſanguinis impetum remitti, ipſiuſque motum ſiſti, cujuſdam portionis illius eductione. Hinc tu quoque, Vir celeberrime, in inſtitutionibus tuis medicis doctiſſimis recte inquis: lac ſubinde ita augeri poteſt in ſanguine, ut magna inde totius maſſae ſanguineae turgeſcentia, ac rareſactio exoriatur: hinc quum moles illa pari alacritate ab ipſis ſpiritibus animalibus ad reditum verſus cor urgeri nequeat, plethorici magis prae aliis rubent, vaſa ſanguiſera diſtenduntur, corpus obeſum fit & carnoſum, praeſertim ſi ocium & quies acceſſerint. Hinc venaeſectionem optimam eſſe imminutoriam, ſeu evacuatoriam aſſeris, unde eam in dyſenteria approbas eum in finem, ut videlicet imminuta ſanguinis copia tenſio & preſſio in parte inflammata imminuatur.

Hic Marburgi, ut ſcis, haereo, & Sereniſſimae Principi noſtrae in puerperio medicinam facio, quae, Deo O.M. ſit laus, Principem ſat formoſum enixa eſt, & optime ſe habet, tu interim in caſtris prope Moguntium vivis, quae in arte noſtra obſervas, mihi ut communices, obnixe rogo, propediem & mihi eundum eſt in caſtra. Dum haec ſcribo, litteras accipio Ferraria ex Italia a celeberrimo Domino *Lanzono*, quarum copiam tibi tranſmittere lubuit.

Al multo Illuſtriſſimo, Excellentiſſimo Signor & Padrone colendiſſimo, il Signor Dottore Gioanni Doleo, Medico del Sereniſſimo Landgravio d'Aſſia.

Praeſtantiſſime Vir, ac Domine Excellentiſſime.

Saepe in ambiguitate meus animus eſt verſatus, an ſcilicet meae ad te litterae gratae futurae eſſent, verum quum animadverterim, ſapientes viros animo candido ornari, ſtatim calamum ad chartam hanc tingendam tradidi. Unde tuam pluries litterariam contemplatus beatitudinem, ac eximiam admiratus eruditionem, coactus fui tibi inter Medicos maximo, meam licet inter Medicos minimam ſervitutem pateſacere. A tuis enim optimis operibus agnovi, quantum tibi debeant omnes medicinae Cultores, inter quos ego minimus. Scripſi & ego diſcendi non docendi ergo animadverſiones medicas, & ſcholia ad obſervationes D. H. a Moinichen, nec non Zoologiam, quae opuſcula nuper typis tradita tibi libenter tranſmitterem, dummodo ſcirem, gratam tibi meam ſervitutem fore futuram. Te interim precor, ut me doceas, quomodo tibi tuto tradere poſſim chartaceos meos faſciculos, ut a te aliquid in re medica novum diſcam, quod ſummopere exopto. Nunc ego conſtruo ephemerides Litteratorum Ferrariae, unde de aliqua tua rara obſervatione in eis inſerenda ad publicam utilitatem te rogo; ſi aliquos pariter habes libros medicos hac in urbe de recenti editos, vel tuos, vel aliorum, eos ad me ut celeriter tradas, vel ſaltem eorum nomina, vehementer rogo, & ego noſtros hic impreſſos, ac imprimendos tibi tranſmittam, ut ex hoc ſemper creſcat meum erga te obſequium, & tuum erga me dominium. Vale, & me ama.

Dominationis tuae Excellentiſſ.

Addictiſſ. & obſequentiſſ. ſervus
Joſephus Lanzonus, Med. Doct. ac in patria Univerſitate Profeſſor Botanices.

Ferrariae die 2. Maji 1689.

Haſce

Haſce litteras tibi, Vir ampliſſime, eum in finem communicare volui, ut ſi unam, vel alteram curioſam obſervationem ephemeridibus iſtis inſerendam habeas, mihi tranſmittere velis, proxime enim celeberrimo huic Viro reſponſurus ſum.

Vidi, Vir ampliſſime tractatum tuum elegantem anchorae ſalutis nomine inſignitum, de potu theae lingua vernacula conſcriptum, cumque ſingulari perlegi attentione, qui potus laudatur ab his, culpatur ab illis. Stat adhuc mea ſententia, potum hunc in nimia quantitate aſſumtum mihi ſuſpectum eſſe, quoniam herba haec ad leges & reſolutiones chymicas rite examinata in ſe continet ſal alkali nimis acre, hinc facile tubuli & vaſa ſanguiſera laedi poſſunt, imo in pluribus excitatur raucedo, ceu plura mihi conſtant exempla, ex quibus unum tantum recenſebo aſteriſco notandum. Vir ille multum Reverendus Dn. Pſorrius, Inſpector Smalkandienſis, qui neſcio cujus ſuaſu potu theae abutebatur, & ſingulis diebus ultra menſuram ſorbillabat, idque per annum & ultra continuabat, unde ipſius ſuccus pancreaticus acris aciduſque redditus fuit, econtra bilis deſtituta particulis benignis volatilibus oleoſis, hinc quoque chylus in ipſis inteſtinis tenuibus infectus, & particulae acres non modo abraſere mucum inteſtinorum neceſſarium, ſed glandulas etiam ipſas eroſere, fibrillaſque pungendo diſtenderunt, unde cum dolore ad ejectionem viſcidi ſucci inteſtina lubricantis, & eadem adverſus pancreatici liquoris, aliorumque ſuccorum peccantium acorem munientia ſtimulabant, & quod per poros inteſtinorum, & vaſa lactea meſaraica in chyli receptaculum tranſmittitur, peſſimo infectum eſt fomite, & chylus ad nutrimentum partium exiſtebat ineptus, imo ab acri eroſae arteriolae inteſtinales, ſive fuerint duodeni, ſive ilei, ſive recti, cruentam continuo fere emittebant materiam. Quando hanc propter rationem ad particulas acres muco inteſtinali involutas exturbandas per exhibitum pharmacum lenitivum, ſeu mediocriter purgans nidus cum hoſte ejiciebatur, remiſit per tempus aliquot dolor, at quum hic pharmacandi modus nulla conſtitit peccantis humoris correctione, novus aſſumtus potus theae ſpiculis ſuis fibras denuo vellicavit, & inde concitata inteſtina ejecere chylum cum mucho, ſive miſturam quandam variorum liquorum non bene inter ſe miſtorum, quorum partes ſcindentes arteriolarum extremitates inteſtini recti adſtrictivis facili Marte vulnerare queunt, ut ſtillis quibuſdam cruentis mucus ille pingatur. Quamvis a me opponerentur acido acri alkalica mucilaginoſa ſpiculas non modo abſorbentia, ſed inviſcantia quoque & frangentia, ſemper tamen irrite cum effectu iſta adhiberi experiabat. Si adſtrictio & alvus durior laxans repoſcere videbatur, exhibui ol. amygd. dulc. unc. j. cum ocul. cancr. pp. drach. ſem. ſal. volat. cor. cer. gr. vj. ol. ſtillat. aniſ. gut. iij. Tempore intermedio propinabantur vel pulveres, vel miſturae liquidae acidum diſſolventes ex aq. menth. camomill. flor. nimph. foenicul. tinctur. anodyn. ſpir. ſal. armoniac. aniſat. ſpir. nitri valde dulcificat. marg. pp. magiſter. Saturni, cor. cer. phil. pp. ſal. volatil. ejuſd. lap. ceratit. cum granis aliquot laudani opiat. & gum. tragacanth. pulv. ex ocul. cancr. ſperm. ceti, ſale volat. corn. cer. & opio correcto, ſir. de alth. menth. gelatin. cor. cer. cum guttulis tincturae terrae Japan. balſam. Peruv. rectificat. ad 2. guttas in juſculo carnis animalium juniorum, ſpec. diarhod. & diatr. ſantal. vel roſat. novell. cum ſale volat. mandibul. lucii, tal. lepor. & ſimil. thermas artificiales aliquantum ſulphureas, additis herbis aromaticis externe tentavimus ad mitigandas fibras abdominis & inteſtinorum, in quantum volatile aliquid per poros apertos venulas cutaneas ingreditur capillares, e directo enim viam per coticulam, cutem vaſcularem, muſculos abdominis, peritonaeum, ad inteſtina per triplicem tunicam non reperiunt, niſi quod ſucci in extremis tubulis mitigati curſu ſuo circulari ſucceſſive quidem, ſed ſatis ſaepe cito ad ſtomachum cum liquore diſſolvente, & in

inteſtina cum ſuccis conſuetis revertantur. Thermae ſpontanae aeſtu ignis centralis tellure ejectae ſaepe ſunt violentae, miſturae enim earum variae ſunt, benignas tamen utroque approbamus pollice. Omnia haec fruſtra tentabantur in praedicto viro, & animam Creatori ſui reddidit lubens. Nullus dubito ergo, potum theae huic viro noxium fuiſſe, & quũ ſal illud acre in herba theae in minore mole exiſtens haud conſideretur, aſteriſco tamen notandum, modum eſſe ſervandum in potibus diluentibus aquoſis, ne per diureſin vel tranſpirationem ſanguis depauperetur potiori ſua parte, ol. ſcil. & ſale volatili, unde, Vir experientiſſime, ne in charybdim hanc incidamus, optime mones, ut potui interponatur eſſentia noſtra de thea, quae conſtat ex ſale volatili oleoſo ad damnum hoc reſarciendum. Potum ergo Coffee, quod tamen tua pace dictum volo, potui theae eapropter praeſero, quoniam ſabae hae gaudent ſale quodam blando volatili oleoſo, exinde enim ſanguinis & humorum guttae aequalem ad invicem retinent particularum ipſas conſtituentium convenientiam, ſucci redduntur fluidiores, coagulati vi hujus ſalis volatilis oleoſi magis reſolvuntur, hinc Coffee vires in calculo pellendo majores ſunt, quam theae. Ne exiſtimes, Vir celeberrime, me potum theae ad Indos relaturum, & plane rejecturum, ſed eum, certis & pluribus tamen in caſibus, magniſacio, & in Encyclopaedia Chirurgica ſaepius commendavi, non enim uſum, ſed abuſum culpo.

Jam ab anno ultimo elapſo hocce in diſtrictu noſtro Caſſellano graſſatur inter exules noſtros morbus quidam epidemicus ſingularibus ſymptomatis ſtipatus. Aegroti de repente, & quaſi fulmine tacti decumbere coguntur, vires ipſorum penitus exſolvuntur, pulſus debilis, tenuis ac oppreſſus percipitur, univerſa membra doloribus pungentibus vexantur, & in pleriſque dolor pleuriticus alterutrum vel utrumque pectoris latus occupat, ſed in omnibus tuſſis utplurimum ſicca, aliquando ſanguinolentis ſputis comitata, pulmones a prima invaſione affligit. Capitis anterior pars dolore pulſante excruciatur, totum corpus acri calore exardeſcit, & febris ab horrore initium habens, nunc cum nunc abſque purpureis maculis, & eum inordinatis exacerbationis initiis accenditur: ſubſequitur tamen diarrhaea bilioſa, ſitis intenſa, linguae ariditas, & ſcabrities, delirium, & gravis auditus, in omnibus pulmones inflammatione corripiuntur, quae tandem in abſceſſum cedit, cujus materia ſi conſiſtentiae, coloriſque laudabilis fuerit, facile & aegri ſalute per ſputum excernitur, ſi vero ſpiſſior, tenacior, einereique fuerit coloris, vel ſi juſtam non aſſequatur coctionem vulgo ita dictam (quod nonnunquam evenit ob fermenti venenati ferociam) indubitatam aegri necem praeſagit. In quibuſdam clam & in latebris efformatur abſceſſus, nulla tuſſi, alioque ſigno praeter aliqualem reſpirationis difficultatem, ſui ſuſpicionem perhibens, tandem vero puris ejectione conjecturae veritatem confirmans. Raucedo aliquoties ſuppurationi ſuccedit, & in nonnullis adoo gravis reperitur, ut vix verbulum quoddam pronunciare valeant, adſtanteſque eorum ori incumbentes mentem eorum percipere queant; tale vero ſymptoma uti & gravis auditus, vel cum morbo, vel brevi poſt illius ablationem evaneſcit: utplurimum aut nono die morbi iſti judicantur, per puris excretionem, quidam etiam decimo tertio die fato funguntur, ſed nullum vidimus poſt vigeſimum primum periiſſe, optimum fere ſemper, & quod rariſſime nos fefellit, nobis fuit omen, ſi aegroti in morbi principio ſanguinem exſpuerint. Sed etiam certum utplurimum fuit proximi finis indicium, ſi brachiorum tendines interpolatis iiſque moderatis motibus convulſivis poſt 7. diem afflicti fuerint. Morbos illos contagioſos obſervavi, eoſque communicatos vidi a viro uxori, a parentibus liberis, a liberis parentibus, & in quibuſdam aedibus ab uno aegroto ſeptem aliis. Cauſſam talis affectus in aëre ſubſiſtere videtur, quum ipſe abſque ulla cauſſa evidenti, atque occaſionali paſſim im-

petat,

petat. Nec ſolum enim miſeri, artifices, duriſque laboribus addicti homines in hunc morbum incidunt: verum etiam divites, laute viventes, otioſam, ac tranquillam agentes vitam, veſtibuſque contra frigoris acerbitatem corpus munientes ab illo corripiuntur. Pauca eaque ſelecta medicamenta ad hunc morbum debellandum ſunt adhibenda, pectoralibus enim temperatis inſiſtendum eſt, iiſque admiſcenda veniunt cardiaca, alexipharmaca, & diaphoretica omni volatilitate exuta: quum ab experientia conſtiterit, ſpirituoſa, & volatilia hiſce in occaſionibus eſſe maxime nocua, illaque intenſas phlogoſes excitare. Omnia acida utut dulcificata, aeque ac univerſa medicamina frigida dicta hic ſunt proſcribenda. Venae-ſectiones etiam, & clyſteres hinc exulare debent Sed ſupra laudatis remediis aſſociari debent abſorbentia, quae mirum juvamen hic conferunt, & cura poſt efformatum abſceſſum, & inceptam ſputationem lactis uſu cum theae potu eſt perficienda.

Plures hoc tempore aeſtivo me ſuaſore acidulas calide hauſerunt meliori cum effectu nam actuale frigus maxime in acidulis nocet, ceu mille experimentis comprobare potero. Hinc aquae calidae potus pluribus convenit, quem etiam in menſa jam diu aſſumſit Sereniſſimus ac Potentiſſimus Princeps ac Dominus Rudolphus Auguſtus, Dux Brunſuicenſis, & Luneburgenſis 64. annum agens optime ſanus. Calidae aquae uſum ſatis frequentem fuiſſe apud nonnullos populos, tum quod gratam illam, tum quod ventriculo non inutilem eſſe deprehenderent, innuere etiam hoc ipſum videtur Horatius Od. 19. l. 3. quaerens:

Quis aquam temperet ignibus?

Et cum illo Juvenalis Sat. 5.

Quando vocatus adeſt calidae gelidaeque miniſter.

Actualis enim calor in potu juvare poteſt, & hic illum praeſtare effectum, quem ubique edit, ut ſcilicet attenuet, rarefaciat, viſciditates ſuccorum corrigat, eoſque in fluiditate conſervet, & a coagulatione, & concretione praeſervet, uti contra actuale frigus ſuccos noſtros, & ſanguinem imprimis incraſſando, coagulando, & condenſando motum eorum impedit, & tandem plane tollit. De aquae hujus calidae potu meretur legi diſputatio Medica, nuper Helmſtadii a Dn. *Brandan Dieterico Behrens*, Celeb. Dn. *Behrens, Conſiliarii, & Archiatri Guelferbitani filio, paternis virtutibus ornato*, cum laude habita.

Dum haec ſcribo ad Illuſtrem quendam Senem arthritide fixa laborantem vocor, cujus atrocis mali ſymptomata penſitans in cauſſam ipſius intimius inquiſivi, & non amplius dubito, quin arthritidis ratio formalis conſiſtat in obſtructione partium menbranoſarum, nervoſarumque circa articulos propter tenſionem, & acrimoniam particularum obſtruentium eas vellicantium, dolorem motumque impeditum &c. conjunctos habens. Adeſſe in arthritide acre quoddam, & viſcoſum obſtructionem hanc pariens nullus dubito, quomodo vero acres, & viſcoſae hae particulae in articulos deponantur, haud cuilibet conſtat: Nos non alium fontem praeter ſanguinem his tribuimus intemperie acri, & viſcoſa acrimoniam corroſivam conjunctam habente inquinatam, a quo vehementius (data quacunque cauſſa) incitato hae particulae per arterias in articulis vicinas partes propulſae, earum tubulos poroſque (firmae texturae) quos alias non ita libere ingrediuntur, ſuperveniente ſubitaneo frigore, fluidarum diluentium incraſſatione defectu &c. non difficulter obſtruunt, quippe acres ut rigidae ad variis figuris ſe accommodandum ineptae per corpus non ſine certo vehiculo moveri, huic facilius ab aliis praecipitari ſitu inconvenienti poris transfretandis occurrere, & firmius inhaerere poſſe concipiuntur. Acrium porro quaſdam pro multiplici, & vix determinabili earum ratione molis, figurae, & rigiditatis differentia potius, quam illarum haud inficias imus. Dubium non eſt quin internarum ſtructura externarum

varie-

Digitized by Google

varietati, & lineamentis parum admodum cedat, ac proin alii nanciſcantur tubulos ampliores poroſque patulos, alii ſtrictiores & anguſtos, quibus in anguſtiis viſcoſum, & tenax facilius haeret, quibuſdam laxiores, flexiliores, magiſque obſequioſi, nonnullis rigidiores, conſtantes, minuſque ductiles exiſtunt, in quibus ſcabre irregulares, & acres rigidae facilius commorantur, difficilius elutriantur. Haec autem conſtitutio ſiquidem nativa in primordiis generationis particularum ſeminis efficacia motui ſanguinis, ſuccorumque parentum conſimili, ſi non adaequata, & non exercitiis, immoderato aromatum, vini, veneriſque uſu &c. inducta, atque ejuſmodi in parentibus arthritidem paſſis diſpoſitio fuerit, rationem exiſtimandi nonnullis dedit, morbum iis eſſe, vel imminere, haereditarium; praeſertim ſi eadem ſanguinis ſuccorumque temperies per ſemen, & alimentum pridem propagata communicataque eodem vivendi genere continuata fuerit. Omnia enim quae ſanguinem acriorem, & viſcidiorem reddunt, particularum debita ad invicem proportione ſublata, ad arthritidem diſponunt, quia robur fermentationis labefactant, ut adeo legitima in eo non fiat attenuatio; ut ſunt omnia alimenta duriora, craſſa, ſalſa, acida & auſtera, fumigata, piperata, aliaque aromatibus acrioribus condita, liquores ſpirituoſi (ut aquae vitae, potius mortis) nimis copioſe, & iterate aſſumti, aqua noſtra Caſſellana calce referta, ut & vina nonnulla acida &c. Horum enim uſu plures me judice evadunt Arthritici ac Nephritici, cumque in his urinoſa putrilago obſtructis renibus vix ſufficienter a ſanguine depurgetur, ut ad alias partes, ſic verſus artus delato obſtructionum Auctor ſaepe fieri poteſt. Sic quoque Veneris praematurus, & immoderatus uſus balſamicas, ſalino-volatiles, & ſpirituoſas auferendo ſanguinem relinquit effoetum, & non raro acerrimum, imo ſaepe conjunctus Bacchas in tubulos a Venere dilatatos deponit acria, & viſcoſa. Nimiae vigiliae ſuum quoque addunt ſymbolum corpuſque reddunt exſuccum, ſic quoque ex vita ſedentaria ſanguis remanet torpidus. Ex vehementioribus animi paſſionibus, ira, terrore, moerore, &c. aliquando producuntur obſtructiones vehementiores, quibus calcar addunt vitia in excretis, & retentis. Diuturnioribus aëris, & aquae frigidiorum injuriis expoſitae corporis extremitates; itidem a corde remotiores, quaeque vividum adeo ſanguinis ſuccorumque influxum accipere nequeunt, has ſaepe luunt paenas, unde quoque inferiores partes prae ſuperioribus invadi toto conſpicimus die. Quem vero ſemel invaſit hic hoſtis, ſaepius ipſum infeſtare ſolet, tum quia tubulorum a priori paroxyſmo certa manet diſpoſitio, porique detorti ordinariae magnitudini, & figurae vix omnino reſtitui poſſunt, ut adeo pro tempore ceſſans obſtructio facile poſtea redeat, tum quia difficulter haec totaliter ſolvitur, ac proin particulae haerentes acquieſcentes vel viſcidis irretitae non omni tempore impetum in fibrillas faciant, ſed per intervalla in motum ſuſcitatae exercitiis, certis cibis, vino &c. a quibus copia particularum inconvenientium modo imminuta, iterum in ſanguine adaugetur, omnia enim mutabilia ſunt in corpore noſtro. Quum therapeja hujus mali certe Medicorum opprobrii conſiſtat praecipue in obſtructionum reſeratione, & in temperiei ſanguinis correctione, duplici procedimus via, alia in, alia extra paroxyſmum: in caſu acri praeſtans reperimus decoctum ex rad. chin. ſarſaparill. bardan. ſaſſafr. item continuus uſus c. c. cujus raſura potui additur ordinario, potum theae cum lactae prae aliis reperi proficuum per longum tempus continuatum, quae acredinem involvunt. Demum doloris vehementia remittente ſpe felicis eventus diaphoreticis non nimium acribus obſtructionum reſeratio tentanda venit, & quidem talibus, quae fermentationi ſanguinis robur conſtanter addunt in forma conditi, boli, miſturae &c. coactis: eſt vero, me Auctore, abſtinendum a valde volatilibus praeſertim diu, & intempeſtive adhibitis ſine ſufficiente humidi vehiculo. Ubi vero intemperies obtinet magis

craſſa

craſſa, viſcoſa, decocti aliqualis fiat mutatio, ſubſtitutis paulo magis attenuantibus, ut lign. guajae. etiam ſimilia ſudorifera ratione intemperiei nonnihil ſunt mutanda, prout ſal vel acidum, viſcoſum vel terreſtre &c. praedominium obtinuerit in ſanguine, cujus emiſſio hoc in caſu potius negligenda eſt, aegri, frequentius ſenioris viribus ſatis debilitatis, doloribus, vigiliis &c. Purgatio itidem validior praeſertim omittatur, quia praeter alia incommoda humores hic illic ſtagnantes in majore ſanguinis agitatione varie, & diverſimode moventur, qui ſanguini redditi facile ejus miſturam turbant, unde ſymptomata exacerbantur, obſtructiones multiplicantur, alvus vero ſi adſtricta ſit enemate emolliente ſubducatur.

Extra Paroxyſmum corrigendae ſanguinis intemperies, & fermentationibus ejus reſtituendis occaſionem largiuntur: eidem ſcopo Antivenereorum decoctorum uſus prodeſt, non exulante diaphoreticorum, & diureticorum exhibitione, quorum ingredientium aliqualis fiat variatio quum repetēda veniunt, ne ſanguini eorum aether conſuetus fiat, ſicque nihil fere efficiant, quippe eximium quid poſſunt, pollentque ordo, proſecutio, ſeries & viciſſitudo artificioſa. Ut obſtructionum reliquiae auferantur, etiam externe afflicta pars tegatur, & ab externis injuriis praeſervetur, hanc ejus roborationem nunnulli pellibus animantium intendunt. Nos addimus inunctiones cum ſpir. vin. camph. matrical. elix. vitae n. d. cum aqua flor. ſambuc. vel vin. rubell. pro re nata temperato, aliiſque fomentis, balneis vel etiam & frictionibus modicis partem praeſervare ſatagimus immunem novis ab inſultibus, quorum ſaepe quum maneant nodi tophique, eos adhuc recentes impoſitis unguento ebuli empl. de ranis cum Mercurio, nec non amalgamate Mercurio, & Saturni gumm. ammon. & emplaſtro de thea incorporato reſolvere. Sed ne, Vir celeberrime, Noctuas Athenas, plura de his addere erubeſco.

Ex his dictis notandum eſt, quod non in omnibus morbis purgantia conveniant, quibus non ſemper fidendum, ceu ſaepius monui, nec iis in totum carere poſſumus, in praxi ergo mea hactenus notavi ea in primis viis ubi ſaburra viſcida haeret elutriandis maxime neceſſaria eſſe, & ſine iis in pluribus morbis vix ſanitatem felicem reparare valemus, modo non vehementia ſint, & ad ſanguinem delata necroſin producant.

Nun poſſum mihi temperare quin, & reprehendam uſum vel magis abuſum ſalis volatilis c. c. in menſa cum vino majore quantitate, quam par eſt aſſumti, qui mos etiam in Magnatum aula invaluit, ſed multorum cum ſanitatis detrimento, plures enim nuvimus, qui omnem amiſerunt appetitum, & inciderunt in febres, dyſenteriaſque malignas, vomitus, cardialgias &c. ratio haec eſt, quia volatilia, ut & ſpirituoſa nimium aſſumta balſamicas ſalino-volatiles particulas auferendo, ſanguinem reddunt effoetum, volatiles in ſuccis exiſtentes ſecum abripiunt per poros in auram relicto viſcido, & ſic evacuando particulas volatiles corpus reddunt fere exſuccum, robur fermentationis labefactant, aliaque plura incommoda ſtruunt. Caute ergo hiſce volatilibus incedendum eſſe, & medice hoc eſt modice exhibenda eſſe Auctor ſum.

Celeberrimus Dominus *Reiſelius*, *Conſiliarius & Archiater Wurtenbergicus*, *Amicus noſter communis*, praeter alia curioſa ſiphonem ſuum Wurtenbergicum per majora experimenta non tantum confirmat, ſed ut in vertice effluat, meditatur, ſi hoc fieri poſſit, maximum certe inde reſultabit commodum.

Praeter liquorem meum Mercurium in luna mutantem, & fixantem; alium jam nuvi in momento aurum a luna ſeparantem, & praecipitantem, ex dimidio enim floreno Luneburgico decem grana auris vidi praecipitata.

Nobilis noſtra ars per plura nova principia a reformatoribus nonnullis hactenus

adeo

Digitized by Google

adeo intricata eſt, ut vix Tyro Medicinae quo ſe vertat, ſciat, nonnulli eorum fuere qui etiam omnia acida e foro medico proſcribenda eſſe contendunt, aſt quum quotidie in praxi obſervemus acida in morbis multum praeſtare commodum, non video quomodo illis carere poſſimus, de quibus, ut & de viribus Tunarum Dutlac, item de ſpecifico antiepileptico ex vitriolo de cypro parato, de antiquartanario ex ſulphure elicito, nec non de antidyſenterico Martiali, aliiſque, proxima occaſione addam, quoniam jam epiſtolae limites transgreſſus ſum.

Ego interea aeternam, & omnipotentem Trinitatem devotiſſimis inclamabo precibus, ut te ad annos longinquos, & innummerabilem dierum ſeriem in omnigenia ſelicitate, pace & rerum affluente copia ſervet, morbus quoſcunque a te, & aula noſtra arceat, & tum animi tum corporis robur largiatur; & cum in caſtris, loco certe pluribus periculis expoſito commoreris, Deum veneror, ut tibi ſit comes, & praeſidium ac Medici Medicus, ut propediem victorioſus ac ſanus redeas, tuiſque mihique ac Reipublicae imprimis Litterariae bono, quam diutiſſime maneas ſuperſtes. Vale, Vir excellentiſſime, ac porro me, ut facis, ama.

Dabam in Arce Marburgenſi Calendis Julii MDC.LXXXIX.

PHI-

PHILIPPI FRAUNDORFFER,

Ph. & Med. Doctoris, & in Marchionatu Moraviae Phyſici Provincialis

TRACTATUS

DE

MORBIS MULIERUM,

Ad

Mentem Recentiorum conſtructum, & pluribus ſelectioribuſque Hippocratis textibus munitum.

Digitized by Google

AD LECTOREM.

SIſto tibi L. B. compendium curationum morborum muliebrium fere omnium, ad mentem Recentiorum conſtructum, & ſelectioribus Hippocratis textibus, quoad fieri potuit, munitum. Si utilitatem inde hauſeris, habeo quod intendo, ſi quaedam minus probaveris, cogito quod Hipp. lib. de arte argum. 16. ſcriptum reliquit: *ſunt enim his, qui hanc artem probe norunt morbi partim non in obſcuro poſiti, & non multi, partim non in manifeſto loco haerentes, & multi ſunt.* Et de veteri Medicina Argum. 16. *Quanquam ego etiam eum Medicum vehementer laudarim, qui parum delinquat, certitudinem autem exactam videre, raro contingit*. Mordacia malevolorum dicta nec ipſe Hippocrates, Medicorum Princeps, effugere potuit, unde ſequentes ipſius querelae: *artis Medicae recte facta o Democrite plerique e vulgo hominum non omnino laudant, verum Diis ſaepe attribuunt, ſi vero natura relucta perdiderit eum qui curatur, Medicos reprehendunt, Numen praetereuntes, & ego ſane mihi videor majorem reprehenſionem, quam honorem artis me aſſecutum eſſe,* ita ſcribit ad Democritum. Vale & poſthac melius aliquid expecta.

INDEX CAPITUM.

1. De *Chloroſi.*
2. De *Menſium ſuppreſſione.*
3. De *Menſium nimio fluxu.*
4. De *Fluore albo.*
5. De *Partu difficili.*
6. De *Secundina retenta.*
7. De *Foetu mortuo.*
8. De *Abortu.*
9. De *Torminibus poſt partum.*
10. De *Nimio lochiorum fluxu.*
11. De *Lochiorum ſuppreſſione.*
12. De *Mola.*
13. De *Paſſione hyſterica.*
14. De *Sterilitate.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM.

De Chloroſi.

CHLOROSIS, alio nomine febris amatoria, eſt totius fere habitus corporis, praeſertim tamen faciei, praeter naturam pallidus color, cum gravitate & levi intumeſcentia partium, laſſitudine, difficultate ſpirandi poſt qualecunque etiam leve exercitium, dolore capitis, palpitatione cordis, inappetentia, aut certe appetitu depravato, pulſu celeri & frequenti, unde febris nomen accepit, ſuppreſſione menſium &c. Hipp. *Quibus colores, dum Juvenes ſunt, pravi ſunt ad multum tempus & continenter, non tamen morbi regii modo, hi ſive viri ſint, ſive foeminae, caput dolent, & lapides ac terram comedunt, & haemorrhoides habent.* l. 2. praedict. argum. 37.

Cauſſa hujus mali eſt craſſa, viſcida, effoetaque ſanguinis, lymphae, aliorumque circulantium humorum conſtitutio, a vita ſedentaria, ſomno diuturno, ſolicitudine, triſtitia (praeſertim apud quas nubendi occaſio tardat) frigore, aquae potu, alimentis crudis, frigidis, inſolitis, vel alias difficilis concoctionis, plus debito, vel ſaltem indebito tempore, puta immediate ante vel poſt ſomnum, vel antequam priora concocta ſint, ingeſtis, oriunda, ſiquidem ab hac omnia memorata ſymptomata commodiſſime deducuntur.

Et quidem primo pallidus color: nam ſi vividus & rubeus color a ſanguine bene conſtituto, & particulis ſulphureis, volatilibus, energeticiſque turgido, pallidus certe a viſcido, craſſo, effoetoque reſultet neceſſe eſt.

Secundo, partium gravitas & intumeſcentia: nam ſanguis dicto modo conſtitutus reſpectiva ſua immobilitate motum circularem tardat, tardando in vaſis plus minus ſtagnat, ſtagnando vero gravat, & fibras carneas plus debito replendo, partes attollit in tumorem.

Tertio, laſſitudo ab hac ipſa modo dicta partium gravitate eſt partim, partim a defectu ſpirituum animalium, quibus in debita quantitate generandis ſanguis iſte exiſtit ineptus.

Quarto, ſpirandi difficultas poſt leve exercitium corporis fit, quia ad motum corporis augetur etiam circularis motus ſanguinis, aucto hoc, ſanguis, ſicut per omnes reliquas partes corporis, ita etiam per pulmones, in majori copia cogitur, ibi ob ſui conſiſtentiam craſſiorem, & venarum anguſtiam non nihil haeſitat; hinc venarum, & arteriarum dilatatio, radicum vero tracheae compreſſio, & exinde aëris conſequitur interceptio; ut nihil dicam de obſtructione, & intumeſcentia glandularum inferioris ventris, quae etiam motum diaphragmatis reddit difficiliorem.

Quinto, ex ſimili ſanguinis in capillaribus cerebri venis haeſitatione, & inde oriunda membranarum tenſione, contingit dolor capitis.

Sexto, cordis palpitatio, quum nihil aliud ſit, quam ejus variis modis inordinata, vehemens & coacta pulſatio, ad motum convulſivum referenda, qui motus convulſivus, quia fere a ſtimulo dependet, mirum non eſt, ſi a dicto ſanguine producatur, qui non ſolum ſua ob craſſitiem, & viſciditatem diuturniore in ventriculis cordis mora, illud ad inordinatum motum irritare poteſt, verum etiam ſua aciditate, quam ex eo acquirit, quod ſulphureo-volatilibus particulis omne acidum magnopere contemperantibus plus minus ſit privatus.

Septimo, ciborum inappetentia, a fermenti ventriculi debilitate eſt, quod de-

bili-

bilitans, partim ob activarum particularum defectum in ſanguine, ex quibus ſcilicet partialiter generatur, partim ob crudos ſenſim in ventriculo collectos humores, quibus involutum ulterius in actione ſua impeditur.

Octavo quandoque appetitus depravatur, hoc eſt, ad inſolita incomeſtibiliaque terminatur; quia ſicut ad appetitum naturalem excitandum, ſpecifica & homini connaturali aciditate impraegnatum requiritur fermentum ventriculi, ita poſt concoctionem dicto modo laeſam, aſſumta alimenta variis modis corrumpuntur, & exinde etiam fermentum ventriculi tandem ſpecifica quadam alteratione, ad peregrinum appetitum excitandum, aptatur.

Nono fit pulſus celer & frequens; celer: quia ſanguis ob particularum activarum defectum, magnam in corde effervescentiam non ſubit, unde diaſtole, quae alias longior ſuret, brevior evadit, hinc pulſus celeritas; frequens: quia partim propter craſſitiem & viſciditatem, partim propter ſpirituum cor moventium penuriam, totus ſanguis in diaſtole cor ingreſſus, per ſyſtolen in arterias non propellitur, unde fit, ut etiam modico in nova diaſtole, cor intrante ſanguine, cordis ventriculi mox iterum impleantur, impleti ad novam ſtimulentur ſyſtolen ſeu contractionem, hinc pulſus frequentia.

Decimo, menſium ſuppreſſio, vel ab obſtructione vaſorum uteri eſt, cui generandae dictus ſanguis eſt aptiſſimus, vel vero ab ipſius ſanguinis craſſitie, & viſciditate, propter quam penetrandis uteri venis eſt ineptus.

His tamen non obſtantibus, per ſe communiter periculoſus morbus non cenſetur, niſi neglectus, valde radicatus, & concoctionis viſcera nimium debilitata eſſent.

Curatur primario alterantibus ſeu ſanguinem reliquoſque humores volatiliſantibus, ſecundario alvum laxantibus, additis ſuo tempore ſtomachalibus, & corroborantibus, ſeu ſanguinis vigorem, & activitatem reparantibus, ſive illa medicamenta ſint, ſive alimenta, ſint exempli loco ſequentes formulae.

Pulvis alterans.

℞. *♂tis cum ſulphure praep.* ℥ß. *ſalis tartari, centaur. min.* āā. ʒ *ij. ſacch. alb.* ℥j. *ol. cinnam. caryoph.* āā gut. x. miſ. f. pulvis.

Doſis ʒß. ad ʒj. in juſculo fol. meliſſae, agrimon. & ſcolopend. alterato.

Electuarium alterans.

℞. *Conſerv. artemis. capill. ven.* āā ℥j. *magiſt. aperit. ♂tis Mynſ.* ℥ß. *faecul. bryon.* ʒ *ij. elaeoſacch. cort. aurant.* ʒ *ij. ſir. de artemis* q. s. miſ. f. elect.

Doſis nucis moſchatae quantitas, bis, ter, in die.

Potio purgans & alterans.

℞. *Fol. artemis. puleg. rutae murar. meliſſae* āā. *p. 1. ſennae ſ. ſt.* ʒ. *iij. rhab. el.* ʒ j ß. *crem. tartari* ʒß.

His affunde aq. cichor. bullient. q. s. ſtent in infuſione per noctem, mane facta una vel altera ebullitione, in colaturae ℥ iii ß. diſſolve *mannae Calab.* ʒ *x. ſir. roſ. ſolut. cum ſenna* ʒ *vi. ſpir. macis* gut. xxx. m. f. potio.

Vinum ſtomachale, & corroborans.

℞. *Rad. enul. campan. calam. aromat.* āā. ℥ß. *fol. menth. criſp. chamaedr. puleg. betonic.* āā. *m.* ß. *ſem. foeniculi* ʒ *ii. caſſ. lig. nuc. moſchat.* āā. ʒ *j. tartari chalybeat.* ʒ ij. Conciſ. ac contuſ. & in nodulo ligatis, affunde vini generoſi, & antiqui q. s.

Doſis bonus hauſtus in prandio, & coena.

Interea vitanda erunt omnia, quae craſſam, viſcidam, effoetamque ſanguinis conſtitutionem inducere ſupra notata ſunt, & contraria omnia, praeſertim corporis exercitia ſtudioſe quaerenda, quin & coitus ſi honeſto modo poſſit, tanquam uti ſe remedium crebrius celebrandus.

Digitized by Google

CAPUT II.

De Menſium ſuppreſſione.

MEnſium ſuppreſſio eſt ab anno fere decimo quarto, ad quinquageſimum circiter, extra graviditatis aut lactationis tempus, ſanguinis ex utero varie interceptus menſtruus fluxus.

Primo, in uteri clauſura Hipp.l.1.de morb.mul.arg.3. *Hoc autem contingit, ſi uterorum os concluſum fuerit*; idque vel per membranam obductam in prima conformatione, vel per partium coalitum, aut in prima conformatione, aut poſt ulcus excoriationemve inductum.

Secundo, in vaſorum ſanguiferorum per uterum diſſeminatorum ſpeciali anguſtia, ſeu profundiori ſitu, propter quam ſanguis nonnunquam aliis viis ut haemorrhoidibus naribus, aut etiam pulmonibus effertur. Hipp.l.1.de morb.mul.arg.8. *Quibuſdam mulieribus menſes bimeſtres in utero exiſtentes, multi per pulmonem procedunt.*

Tertio, in ſanguinis craſſitie, viſciditate, & inde nata vaſorum obſtructione. Hipp.l.cit.arg.11. *Si vero omnino non procedunt prae morbo, aut craſſi & viſcidi aut glutinoſi fiunt.*

Quarto, in ſanguinis defectu ex fame, aut alia evacuatione enormi.

Quinto, in ſanguinis nimia copia, vi cujus prae plenitudine exitum invenire non poteſt.

Sexto, in ſubitaneo terrore, conſternatione, aut frigore admiſſo.

Qualia, & quam periculoſa ſymptomata hic morbus pro varia ſui cauſſa, & duratione, miſeris mulierculis inferat, in variis locis deſcribit Hippocrates, & quidem:

Quibuſdam mulieribus menſes bimeſtres in uteris exiſtentes, multi ad pulmonem procedunt, & ubi recepti fuerint, omnia patiuntur, quae in tabe dicta ſunt, & non eſt poſſibile ipſam ſupereſſe. l.1.de morb.mul.arg.8.

Si vero fluxus ipſi non fiat, continget ut praegnans eſſe videatur, & dum cum viro coit, doleat, ut putet quid incumbere velut in ventre habeat, & ſtomachi dolore afficitur, maxime ubi quinquaginta dies praeterierint, & dolor alias atque alias habet ventrem, & partem circa umbilicum & collum & inguina & lumbos, & poſtquam menſes duo aut tres praeterierint, quandoque menſes ipſi acervatim in pudendum erumpunt, & quae prodeunt velut carnem eſſe putat, quemadmodum ex foetus corruptione & nigra. ibid.arg.11.

Si vero non contingat ut menſes ipſi in pudendum procedant, ſuppurati facti ad partem ſupra inguen, juxta lateris mollitudinem erumpant citra tuberculum, utpote pure rupto, & illa parte purulenta graveolentia procedunt. l. 1. de morb. mul. argum.9.

In tertiis porro menſibus optime afficietur, ſi quae prius inſunt progreſſa fuerint educta, ſin minus, mulier haec patietur; ſuffocatio alias atque alias in ipſam irruet, & febris alias atque alias corripiet, ac horror ac lumborum dolor; haec patietur in tertiis menſibus, ſi ipſi non prodierint; in quartis vero ſi non egreſſi prioribus exitum fecerint, etiam tunc tertii menſis afflictionibus omnibus magis affligetur, & maxime tempore menſium, deinde minus, ſaepe etiam a dolore libera ſibi eſſe videbitur; erunt autem in quartis etiam haec ſigna; urinam multam ac craſſam ejiciet alias atque alias, & venter ipſius durus erit, & major quam prius, & dentibus fremet, & cibum averſabitur, & vigilabit, haec patietur in quartis menſibus, ſi vero curetur etiam in his, ſana evadit; & in quintis, ſi non multi menſes deſcenderint, dolor adhuc fortior

accidit, in ſextis vero jam eſt incurabilis, & juxta priora quidem ſigna magis dolebit &c. l.modo citato arg.5.& 6.

In Abderis Phaëthuſa Pytheae Uxor, priore quidem tempore foecunda erat, quum autem maritus ipſius in exilium abiiſſet, menſes multo tempore ſuppreſſi ſunt, poſtea dolores, & rubores ad articulos oborti ſunt, haec autem ubi contigiſſent, & corpus virile factum eſt, & hirſuta penitus evaſit, & barbam produxit, & vox aſpera facta eſt, & quum nos omnia tentaſſemus, quae ad menſes detrahendos conferre viſa ſunt, non prodierunt, & mortua eſt, quum non ita multo tempore poſtea vixiſſet; idem hoc contigit etiam Namyſiae Gorgippi Uxori in Thaſo. Hipp.l.6.de morb.popul.ſect.7.in fine.

Caeterum *mulieri menſibus deficientibus ſanguinem ex naribus fluere bonum eſt.* Hipp.ſect.5.aph.33.

Cura hujus affectus variat ſecundum cauſſas, a quibus ille producitur.

Si ab uteri clauſura dependeat, ſere manu chirurgica abſolvitur.

Si a vaſorum uteri naturali anguſtia ſit, incurabilis judicetur, excepto quod ſymptomata alias ſuperventura, menſtrua venae-ſectione praeveniri, ſanguiſque per pulmones aliaſve vias erupturus, ſic compeſci poſſit.

Si a ſanguinis defectu; victus plenior ſenſim juvat.

Si a nimia copia ſanguinis; tenuiori diaeta, & venae-ſectione removetur.

Si a ſubitaneo terrore, conſternatione, aut frigore admiſſo; ſudoriferum ex volatilibus porrectum prodeſt.

Si denique quod frequentiſſimum eſt, a craſſitie, viſciditate ac glutinoſitate ſanguinis, indeque nata vaſorum obſtructione malum dependeat, diuturnus quidem ſaepe remediorum uſus requiritur, curatur tamen, niſi nimium jam inveteratum eſſet.

Remedia potiſſimum duplicia ſunt, alterantia & purgantia; alterantia, quae nimirum ſanguinem attenuare, vaſorumque obſtructionem reſerare, purgantia, quae eundem ſanguinem a partibus heterogeneis ex mala ventriculi concoctione collectis liberare valent.

Potio purgans & alterans.

℞. Fol. ſabinae, rutae āā. *p.* ii. *dictam. Cret. rad. rub. tinct.* āā. ʒß. *fol. Or. s. ſt.* ℥ ii ß. *epithymi* ʒiii. *cort. myrobal. Ind. emblic.* āā. ℥ j ß. *cinnam. acut.* ℈ j.

His omnibus affunde aq. artemis. bullient. q. s. ſtent in infuſ. per noctem, mane facta una ebullitione in colat. ℥iiiß. diſſolve. *ſir. roſ. ſolut. cum belleb.* ʒvi. *ſalis artemis. tartari* āā. ℈j. *aq. cinnam.* ʒß. miſ. f. potio.

Nodulus alterans expertus.

℞. Rad. leviſt. galang. min. angelicae āā ʒiii. *ering. ireos flor.* āā. ʒii. *fol. matricariae. ſabin. roriſmarin. ſerpelli. puleg.* āā. *m.* ß. *baccar. junip. recent.* ℥ j. *cinnam. acut.* ʒiii. *croci* ʒj. *ſalis tartari* ℈iiii. miſ. & conciſa ac contuſa includantur nodulo, s. q. vini albi generoſi infundendo.

Pulvis alterans.

℞. p Borrac. ℈ j. *cinnam. acut.* ℈ß. *myrrhae, croci* āā. *gr.* vii. *caſtor. gr.* iii. *ol. ſpicae gr.* ii. miſ. f. pulvis in aqua puleg. propinandus, & pro neceſſitate repetendus.

Electuarium alterans.

℞. Fermenti veteris ʒß. *rad. aſarii pulv. cinnam. acut.* āā. ʒii. *gummi ammoniaci* ℈ iiii. *magiſt. ♂tis aperit. Mynſ.* ʒii. *ſalis card. bened. artemiſiae* āā. ℥ j ß. *conſerv. betonicae* ℥ j. *elaeoſacch. ſuccin.* ℥ ii. *ſir. artemiſiae* q. s. m. f. electuarium.

Doſis ʒß. ad ℥ j. & ultra bis in die. Vel

Taedam pinguiſſimam in vino albo coquito, & trium cyathorum menſura utatur. Hipp. de ſteril. arg. 21.

His vel ſimilibus internis jungi etiam poſſunt externa.

Sic menſes ducit aromatum ſuffitus, Hipp. ſect. 5. aph. 28.

Idem

Idem facit ſuffitus ex urina veteri, ſcoriis ferri candefactis affuſa.

Peſſus.

℞. *Rad. helleb. nig. rub. tinct.* ā̄ā̄. ℥ii. *fol. meliſſae, ſabinae* ā̄ā̄. ℥i. *caſtor. ſemin. rutae* ā̄ā̄. ℈i.

Redigantur in pulverem, & cum ſucco artemiſiae. f. peſſus ſyndone alba involvendus. Poſſunt & fomenta fieri & ſimilia, ſed ut omnia cum certiori effectu adhibeantur. juxta Hippocratem, tempore quo menſes alias fluere ſolebant, adhiberi debent; *Fomenta vero & ſubditiones medicamentorum facito, conjectura facta, ut omnia fiant & pro ratione adhibeantur, quo tempore menſes prodeunt.* l. 1. de morb. mul. arg. 25.

CAPUT III.

De menſium nimio fluxu.

MEnſtruus ſanguinis fluxus ex utero naturalis eſt, qui extra graviditatis aut lactationis tempus in menſe ſemel, & temperamento, ſtaturae, generique vitae mulieris commenſuratus fit, idque per 4. 5. 6. 7. vel 8. fere dies; caeterum ſi vel frequentius recurrat, vel ſemel quidem recurrens, diutius perſeveret, aut copioſior ſit, ut hinc virium lapſus, faciei pallor, inappetentia, febricula, pedum intumeſcentia &c. accidant, morbus eſt, de quo in praeſenti.

Cauſſa formalis & proxima eſt vaſorum ſanguiferorum uteri, vel nimia, vel contumax, vel facile ſaltem recrudeſcens apertio.

Cauſſarum remotarum communior, eſt conſtitutio ſanguinis acido-acris, & ſcorbutica, quae quomodo corroſiva ſua qualitate vaſa uteri aperire, maturumque eorum coalitum impedire, quin & uterum ipſum ad frequentem egeſtionem ſtimulare queat, explicatione non indiget; prodit autem ſe vel in excretione ſanguinis dolorifica, vel in conſiſtentia illius ſeroſa, vel in nigricantibus grumis, in quos excretus ſanguis concreſcere ſolet.

Sed contingit quoque, ut ſanguis per iram, inſolationem, exercitium corporis, victum calefacientem, potum ſpirituoſum, coitum immoderatum &c. praeter naturam calefactus, fermentativo ac expanſivo ſuo motu malum hoc inducat; ſed haec cauſſa rarior videtur, ſiquidem debita quantitate evacuata, reliquus fere ſponte refrigeratur, & ſiſtitur.

Denique vaſorum uteri per contuſionem, caſum, ſaltum, ponderis geſtationem, clamorem vel ſimilem violentiam ruptio aut vulneratio nonnunquam accidit, ſed admodum raro.

Ex his cauſſis minimum periculum portendit vaſorum uteri a calidiore ſanguine apertio, majus, eorundem per externam violentiam ruptio aut vulneratio, maximum, au acriori ſanguine eroſio; univerſaliter *in fluxu menſtruo, ſi convulſio accedat, aut animi defectio, malum eſt.* Sect. Hipp. 5. aph. 56. Pro cura in omni caſu quies conducit ad ſanguinis impetum infringendum; *Supina dormiat, & immota maneat*, ait Hipp. l. 2. de morb. mul. arg. 77. conducit & venae-ſectio praeſertim in brachio inſtituta, ut ſic evacuato in ſuperioribus partibus ſanguine, reliqui per uterum effluxuri motus facilius cohibeantur; ex eo etiam ſine *mulieri menſes ſi cobibere voles, cucurbitam quam maximam ad mammas appone.* ſect. 5. aph. 50.

Caeterum remedia pharmaceutica, ſi morbus a ſanguinis aeſtu proveniat, ſunt refrigerantia, ſi a venarum violenta ruptione, adſtringentia & vulneraria, ſi a ſanguinis conſtitutione acido-acri & ſcorbutica, abſorbentia, & dulcificantia, ſed praemiſſis purgantibus, juxta illud: *mulieri menſes decolores, & non eodem tempore ſemper prodeuntes purgatione opus eſſe ſignificant.* ſect. 5. aph. 36.

Miſtura refrigerans.

℞. *Aq.acetoſae, portulac.*ā̄ā. ℔ß. *ſueci limon.*ʒß. *nitri corallat.* ℈ ii. *ſir. papav. errat.*℥ j.ß. miſ.

Alia.

℞. *Sueci milleſol.* ℥ iv. *aq.urticae* ʒ viij. *ſir. ſemper vivi ſimpl.* ℥ ii. m.f.

Miſtura adſtringens.

℞. *Aq plantag.centumnod.*ā̄ā ℥ j ß. *pulv.lap.haematit.* ʒß. *ſang.dracon.*gran.xv. *laud.opiat.*gran.j.*diacod.ſimpl* ʒ vj miſ.

Decoctum adſtringens.

℞. *Rad.biſtort.tormentillae* ā̄ā.ʒß. *fol equiſeti,burſae paſtoris* ā̄ā. m. i. *milleſol.* m. ß *flor.roſ.rubr.balauſt.*ā̄ā.p.ii.*cort.granat.*ʒii.*aq.fol.quercus pyrolae* ā̄ā. q.s. f.decoct. ad ℔j.in colat.diſſolve *trochiſc.de carabe* ℈ iiij.*ſir.myrtin.de piloſella.de mentha min.* ā̄ā.ʒj.miſ.*doſis* ℥ iij *ad* ℥ *vj.*

Ad nonnihil adſtringendum ſanguiniſque acrimoniam abſorbendam, *ſpongiam combuſtam ac tritam vino odorato dilutam bibendam dato.* Hipp.de nat. mulier. arg. 63. vel *Muli ſtercus comburito, terito, ac cum vino dato.* l.2.de morb. mulier. arg.71. *Cancros fluviatiles in vino ſuffocato & vinum bibendum dato.* de nat. mul. arg.63.convenit & ſequens pulvis.

℞. *Fol.menthae criſpae chamaedrios conſolidae ſaracen.botryos* ā̄ā ʒj.*cryſtal.praep.* ʒij.*ſuccini praep.*ʒj.*rubricae fabril.cretae Colon.* ā̄ā. ʒß. *elaeoſacch. nuc. moſchat.* ʒß. miſ. f.pulvis. Doſis ʒj. pro neceſſitate.

Inter externa commendat Hippocr.pro peſſario *ſtercus aſini*, de nat.mul.arg.61. Item *caprae cornu & gallam ſuffito & ſiſtetur fluxus.* l.2.de morb.mul.arg.74. *ſulphur & mandragoram in vino macerato, terito, & lana excepta apponito.* ibid.arg.77.

C A P U T IV.

De fluore albo.

FLuor albus ad contradiſtinctionem a fluxu menſtruo ſic dictus, eſt vel continua vel per vices recurrens ſtillatio per locos muliebres, humoris modo albidi. Hipp.lib.2.de morb.mulier. arg.9.*Fluxus albus fluit velut alba aſini urina*; modo flavi: idem ibid. arg. 13. *fluit ſubluteum velut ex ovo viſcoſum*, modo foetidi: ibid. arg.8 *Fluxus fulvus fluit velut ex ovo vitioſo multus & graveolens*; modo corroſivi: ibid. arg.14. *purgatur velut a carnibus aſſatis humor. & pudendum exulceratur, & ad quamcunque aliam corporis partem deſtillarit.*

Symptomata quibus pro varia ſui intenſione, vel duratione interdum ſtipatur, potiſſimum haec ſunt: *in facie ſunt tumores albi, & partes ambae ſub oculis tument, & hydropi ſimiles, ac non valde bona ſpecie praediti ſunt oculi, ac hebetes, & color corporis ſubalbidus, ac puſtuloſus, & venter imus tumidus, & in maxillis puſtulae paulatim rubentes, parvae, aquoſae, ac malignae, & in cruribus tumores laxi, & ſi preſſeris digito, notae imprimuntur velut in fermento, & os ſaliva repletur, & ſtomachi morſus percipiunt, quum jejunae fuerint, aut etiam vomuerint velut acidam aquam, & ſi ad acclivem locum procedunt, anhelatio citius corripit, & ſtrangulatio, & crurum perfrigeratio, & genuum impotentia, & in ore ulcera fervida, ac ſuperficiaria, & uterus praeter naturam aperitur, &c.* Hipp.ibid arg.9. caeterum nonnullas etiam hydrope vel tabe conſumi certum eſt.

Hujus morbi duplices cauſſae conſiderandae veniunt, illae nempe quae ſeroſos, pituitos, & acidos tales humores in corpore cumulare, & illae, quae cumulatos per uterum potius, quam per aliam viam dimittere aptae ſunt.

Primae claſſis ſunt vita ſedentaria, ſomnus longus, aër nebuloſus, pluvioſus,

cre-

crebriora balnea, immoderatus aqueorum liquorum potus, fructuum recentium, & fugacium eſus, & omnis repletio ex erudis, frigidis, & acidis ſaepius repetita.

Secundae claſſis eſt glandularum, per uterum, illiuſque vaginam diſſeminatarum nimia laxitas, ductuumque excretoriorum amplitudo, quin & ſphyncterulorum, quibus hi ductus claudi, recludique ſolent, major, minorque reſolutio, vel a frequenti difficilive partu, vel coitu immoderato, vel longo copioſoque menſium fluxu, vel ipſa peccantium humorum copia producta.

Fluxus albus in ſenioribus mulieribus magis fit, quam in junioribus. Hipp. loc. cit. arg. 1. Curatur duplicibus remediis, evacuantibus; ut humor peccans vel per alvum, vel per veſicam, vel per poros cutis a ſanguine ſeparetur; alterantibus, ut qualiſcunque illius vitioſa qualitas convenienter corrigatur, ac perverſus uteri tonus quoad fieri poteſt, emendetur.

Potio purgans & alterans.

℞. *Rad. cyperi rot. angelicae* āā. ʒj *fol. puleg. calaminth.* āā. p. ij. *ſummit. centaur. min.* p. j. *ſemin. aniſi* ℈j. *fol. ſennae s. ſt.* ʒiij. *mechoacan. alb.* ʒij. *turbith. gum.* ʒß. *crem. tartari* ℈ij. Infund. in aq. commu, per noctem, mane bulliant parum, in colat. ℥ ij. diſſolve *ſir. de rhab.* ℥. j. *ſpir. tartari comp.* gut. xx. miſ. f. potio.

Potio diuretica.

℞. *Rad. apii, eringii* āā. ʒij. *fol. eupator. aquat. chaerefol.* āā. m. j. *bacc. junip. rec. contuſ.* ʒ ß. *ſem. ſaxifrag. ſeſel.* āā. ʒj. coq. in aq. *aſparag. ad* ℥v. colat. ſine expreſſ. factae adde *ſal. volat. ſuccin.* gr. vj. *ſir. de 5. rad.* ℥ß. miſ. pro doſi.

Pro ſudorifero ſerviet decoctum ligni ſancti, vel theriaca, vel miſtura ſequens:

℞. *Aqua foeniculi, ſcordii* āā. ʒvj. *theriacal ſimpl.* ℥ß. *ocul.* ♋. *praep.* ʒß. *bezoar. min.* gr. xij *ſalis ebuli, ſarſaeparillae* āā. ℈ß. *ſir. card. bened.* ʒij. miſ. pro doſi.

Electuarium alterans in fluxu non corroſivo.

℞. *Conſerv. betonic. ſambuci* āā. ℥j. *rad. helenii, acori, cort. aurant. omnium condit.* āā. ʒij. *nuc. moſchat. in Ind condit.* n. j. *boli Armen. terrae ſigil.* āā. ʒjß. *cor. cerv. uſti praep.* ʒj. *ol. cinnam.* gut. xv. *ſir. cort. citri q. s.* miſ. f. electuarium.

Electuarium alterans in fluxu corroſivo.

℞. *Conſerv. viol. nimphaeae* āā. ℥ ß. *gum. Arab. tragacanth.* āā ʒ ß. *chalyb. cum ſulph. praep.* ʒiß. *cryſtal. praep. coral. rub. praep. lap. haemat.* āā. ʒj. *cum ſir. de ſymphyt. Fern.* f. electuarium. Doſis ʒß. ad ʒj. mane & veſperi.

Ad eundem ſcopum valet etiam lac, aut ejus ſerum, per plures dies continuatum, quod in pluribus locis, praeſertim lib. 2. de morb. mulier. arg. 14. Hipp. valde commendat his verbis: *poſtea per dies 40. lac bubulum calidum bibat, & per diem nihil edat, ut ita dicam, optimum enim hoc eſt, nam & purgatur, & nutritur, & fluxus obtunditur ab ejuſmodi lacte.*

Si praeterea ad noxam uteri corrigendam etiam injectione uti volueris, *myrti folia, & lauri, & hederae in aqua coquito, & cum hac tepida colluito.* Suadente eodem ibidem. argum. 73.

CAPUT V.

De partu difficili.

Partus difficilis eſt, qui aut temporis, quod inſumit, longitudine, aut ſymptomatum, quae inducit gravitate, jam foetui, jam matri, jam utrique periculum minatur. Hic quatuor potiſſimum modis fit.

Primo, ſi membranae, foetum involventes craſſiores ſint, ut a foetu vel nullo modo, vel non ſine difficultate rumpi poſſint: *nam quando mulieri partus appropin-*

propinquat, tunc puero ſe movente, & manibus, ac pedibus calcitrante, pelliculam quandam internam rumpi contingit, rupta autem una, etiam aliae debiliorem vim habent, & rumpuntur, primum quidem illi contiguae, & cohaerentes, poſtea externae, quum autem ruptae fuerint pelliculae, tunc foetus a vinculo ſolvitur, & agitatus foras procedit. Hipp. de natura pueri arg. 37.

Secundo, ſi foetus grandior, vel geminus exiſtit, vel *ſi obliquus procedat, difficilis ſit affectio,* lib. 1. de morb. mul. arg. 47. Item ſi alias vitioſa figura, puta manu, pede, naribus, &c. orificio uteri ſe offerat, *quod interitus periculum ſubit, quum in utero vertitur.* Idem de octimeſtri partu arg. 2.

Tertio, ſi ipſae viae naturaliter anguſtiores ſint, ut in primiparis, aut ſtatura parvis, vel propter plethoram, pinguedinem, tumorem, molam, faeces alvi, calculum veſicae, &c. anguſtentur.

Quarto, ſi parturientis vires a morbo aliquo praegreſſo, aut conatibus parturitionis ante tempus editis, vehementius ſint attritae.

Sicut eventus hujus affectionis pro cauſſarum diverſitate variat, ita etiam cura pro earum varietate non nihil eſt diverſa.

In membranarum foetum involventium craſſitie conveniunt, quae ad foetum pellendum, eumque & matrem in ſuo labore debite roborandum communiter pro expertis habentur, ut ex formulis mox ſequentibus patebit, caeterum his nihil juvantibus, artificioſa membranarum ungue obſtetricis diſſectio, negocium feliciter abſolvit.

Si foetus grandior, aut geminus fuerit, praeter modo laudata foetum pellentia, etiam emollientia, & vias dilatantia, extrinſece adhibita, conducunt.

Quicunque vero duplicati complicantur, & in oſculo uterorum incumbunt (idem de quavis alia vitioſa figura intelligendum) *eos, ſive vivi fuerint, ſive mortui, rurſus retro protruſos vertere oportet, quo ſecundum naturam in caput exeant.* Hipp. lib. 1. de morb. mul. arg. 86.

In viarum anguſtia naturali, aut a pinguedine, tumore, calculo veſicae, mola, &c. producta, praeter dicta emollientia vix aliud ſupereſt remedium, a plethora tamen, vel alvi faecibus ſi fiat, ibi ſanguinis miſſio, hic clyſteres purgantes ad votum erunt. Caeterum conſortantia, & foetum pellentia ubique valent, praeſertim in parturientis debilitate, item *ſternutatio accedens bono eſt.* Sect. 5. aph. 35. Sequuntur formulae:

Miſtura pellens & roborans.

℞. *Aq. puleg.* ℥j. *benedict. ſerpil. Mynſ. cinnam. cum vino deſt.* āā. ℥ß. *trochiſc. de myrrha* ʒj. *extract. croci.* ℈ß. *ol. baccar. laur. deſt.* gut. iv. *ſir. e ſucco borrag.* ʒvj. miſ. pro doſi.

Pulvis ejuſdem facultatis.

℞. *Rad. dictam. alb.* ʒj. *fol. marrub. rutae, ſabinae* āā. ʒß. *flor. centaur. min. cheiri, lavend.* āā. ℈j. *viſci querc.* ʒß. *caſſ. lign. myrrhae, borrac. caſtor. oſſis de corde cervi, nucis moſchat.* āā. ℈j. *ol. cort. citri* gut. xv. miſ. f. pulvis in ſex doſes dividendus, & in vino Hiſpanico propinandus.

Inſeſſus vias dilatans.

℞. *Herb. artemis. puleg.* āā. m. iß. *mercurial. malvae, althaeae, branc. urſin.* āā. m. ij. *rad. bryon. alb. lilior. alb.* āā. ℥ij. *ſem. lini, foenigraec.* āā. ℥j. *hord. mund.* m. jß. f. decoct. in aq. comm. pro inſeſſu.

Clyſter purgans.

℞. *Rad. althaeae, bryon.* āā. ʒvj. *herb. parietar. atriplicis, artemiſ.* āā. m. j. *pulpae colocynth. croci metall. in nodulo ligator.* āā. ʒj. coq. in aq. *font. ad* ℥x. In colat. diſſolve, *Elect. diaphaen. diaprun. ſolut.* āā. ʒiij. *ſal. gemmae* ʒj. miſ. pro clyſtere.

Pul-

Pulvis ſternutatorius.

℞. *Rad. belleb. alb. herb. majoran. ſalviae, flor. lilior. convall. ſem. nigellae, piper. alb.* ā ā ℈j, *ol. cinnam. cort. aurant.* ā ā. gut. iij. miſ. f. pulvis.

CAPUT VI.

De ſecundina retenta.

Retentio ſecundinae eſt placentae uterinae, & membranarum foetum involventium, quin & partis ipſorum vaſorum umbilicalium diuturnior poſt partum in utero mora.

Hujus prima cauſſa eſt, quam Hipp. lib. 1. de morb. mul. arg. 64. notat: *ſi per vim ruptus fuerit umbilicus, aut ab obſtetrice umbilico ſeca per imperitiam reſectus, quae videlicet umbilicum prius incidit, antequam ſecunda ex uteris exiiſſet, & uteri ſurſum retrahunt ſecundam utpote lubricam, &c.*

Secunda, eſt placentae uterinae cum parietibus uteri firmior connexio, propter quam difficilius ab eo divelli poteſt.

Tertia, ſuperveniens poſt excluſum foetum terror, timor, aut frigus, quae omnia uterum in egeſtione ſua interturbare, ac orificium illius arctius conſtringere valent.

Quarta, puerperae a laborioſo partu inſignis debilitas, propter quam neceſſarios conatus amplius edere non poteſt.

Eventum Hipp. lib. cit. arg. 65. ſic deſcribit: *ſi mulieri ſecunda relicta fuerit, ſi non ampli fuerint uteri, purgatio ipſa minus procedit, quam oportet, & venter durus fit, ac magnus, & frigus detinet, & febris acuta, & dolor per totum corpus, & ventris maxime partem eam, quae eſt infra umbilicum, & gravitas fit in uteris, & tormen velut foetus inſit, & curata ſecundam brevi ejicit putrefactam, & ſana evadit.* Secus convulſiones, lipothymias, refrigerationes extremorum, ſudorem frigidum, quin & mortem ipſam ſaepe ſubſequi, docet rerum omnium magiſtra, experientia.

Pro curatione *praeſtat dare ea, a quibus maxime purgantur puerperii purgamenta.* Idem loco cit. arg. 63. Idem injectionem in uterum hoc modo deſcribit: *crocum leviter tritum drachmae unius pondere, cum adipe anſerino infundito, & ad plurimum tempus finito*, ibid. arg. 107. *ſic ut ſecundae excidant, ſternutatorio indito, nares, & os apprehendito.* ait ſect. 7. aph. 49.

Proderunt item ſequentia:

℞. *Aqu. meliſſ. cum vino deſt.* ℥jß. *cinnam. cum vin. deſt.* ℥j. *extract. artemiſ.* ʒß. *myrrhae* gr. xij. *croci* gr. vj. *priapi cervi pulv.* ʒß. *ol. ſabin.* gt. v. *ſir. de artemiſ. comp.* ʒß. miſ. pro doſi.

Vel ℞. *Teſticul. equin. pulv.* ʒß. *rad. leviſt. borrac. glaciei Mariae* ā ā. ℈ß. *caſſ. lig. croci Auſt.* ā ā. gr. v. miſ. f. pulvis, propinatur in vino Hiſpanico.

Vel ℞. *Rad. Ariſtol. rot. belleb. nig. myrrhae, galban.* ā ā. ℥j. *colocynth.* ʒß. cum felle bovis f. peſſarium.

Quibus tamen vel ſimilibus, quin & peritae obſtetricis, aut chirurgi manu adhibita, ſi nihilominus ſecundina in utero putreſcat, putrilago per injectiones detergentes evocanda, & ſupervenientia ſymptomata propriis remediis demulcenda erunt.

CA-

CAPUT VII.

De foetu mortuo.

Foetus in utero moritur, vel ante partum, vel in partu.

In partu, quando cauſsae difficilis partus, ſuo loco enumeratae, ſunt graviores, & majores.

Ante partum, quando vel ictu, vel caſu praegnantis vehementius colliditur, vel ob febres, alvi fluxus, haemorrhagias, uteri inflammationem, hydropem, &c. convenienti alimento privatur.

De hujus diagnoſi Hipp. lib. de ſuperfoet. arg. 8. ſic ſcribit: *ſi qua partui vicina ſit, & oculos cavos habet, & facies intumeſcat, & ipſa tota, itemque pedes tument, ut velut a pituita alba apprehenſa appareat, & habeat aures albas, & ſummum naſum album, & labia livida, ea ipſa mortuos geſtat, quos pariet, aut vivos prave & non vitales, & exangues, utpote morboſos.* & ibidem arg. 6. *Quum puer immortuus fuerit, tum aliis ſignis conjecturare id licet, tum jubere, ut aliquando in dextro latere jaceat, aliquando in ſiniſtrum tranſmutet, translabitur enim in utero puer, ex quo mulier ſe vertit, veluti lapis, aut aliud quiddam, ſi mortuus fuerit, & pectinem frigidum mulier habet.*

His accedit, quod nihil in ventre amplius moveatur, mammae flacceſcant, tractu temporis halitus cadaveroſus, vel etiam ſanies per vulvam exeat, febris lenta, animi deliquia, & convulſiones, &c. ſuperveniant.

Educitur foetus mortuus, vel pharmacia, vel chirurgia.

Ex pharmacia ſerviunt omnia, quae ad partum difficilem, aut ſecundinam, retentam propoſita ſunt, quibus apud robuſtiores hoc ſolum addere libet:

℞. *Rad. aſari* ℥j. *mei* ʒß. *myrrhae* ℈j. ☿*rii vitae* gr.iij. vel iv. *ſacch. & ſir. de cinnam. q.s.* miſ. f. bolus.

Chirurgiam hodie varii varie exercent: placet hic methodum antiquorum ex Hipp. annectere, quam lib. 1. de mo:b.mul. argum. 87. ſic deſcribit: *diſſectum per ſcalpellum caput cum contuſorio inſtrumento, ne in ramenta ſiudatur, contundito, & oſſa per oſſium volſellam, aut tractorium inſtrumentum juxta claviculam immiſſum, prout habuerit, extrahito, non multis ſimul, ſed paulatim exemptis, ac rurſus ablatis, quum vero haec foras extraxeris, & in ipſis humeris fueris, ambas manus in articulis cum ipſis humeris ſecato, & ubi haec extraxeris, ſiquidem fieri poterit, ut exeant, etiam reliqua facile extrahito; ſi vero non obediant, totum pectus uſque ad jugulum findito, verum caveto, ne in ventrem ſeces, & aliquid de inteſtino denudes, exit enim venter, & inteſtina, & ſtercus, ſi vero horum quid excidat, majoris negocii jam res ſit, contundito autem coſtas, & ſcapulas contrahito, & facile poſtea reliquum foetus procedet, niſi jam ventrem tumidum haberet, ſi enim tale quid fuerit, melius eſt ventrem foetus leviter perforare (flatus enim a ventre exit) ſic facile prodibit,* &c.

Idem ibidem: *quicunque vero foetus crus, aut manus foras protendunt, quicquid ſane foris fuerit, quantum potes, penitiſſime reſecato, & reliquum profunditate intus explorata protrudito, & foetum in caput vertito, quum autem vertere, aut ſecare puerum voles, ungues de manibus tuis reſecato, ſcalpellum vero, quo diſſecas incurvum potius ſit, quam rectum, & hujus caput occultato per indicem digitum, eodemque interna explorato ac deducito, ita ut caveas ne uterum attingas.*

CA-

Digitized by Google

C A P U T VIII.

De Abortu.

OMnis immaturi foetus violenta ex utero excluſio dicitur abortus, & fit variis de cauſſis.

Primo, quando eidem, quocunque modo, debitum alimentum ſubtrahitur, ut in menſium fluxu. Hipp. lib. 1. de morb. mul. arg. 43. *Si enim in ventre habuerit, & apparuerint menſes, aut abortus fiunt, ſi fuerint plures, & male olentes, aut foetus morbidi fiunt.* In venaeſectione largiori; idem ſect. 5. aph. 30. *Mulier in utero gerens, ſecta vena, abortit, eoque magis, ſi ſit foetus grandior.* In alvi fluxu; idem ſect. 5. aph. 34. *Mulieri utero gerenti, ſi alvus multum fluat, periculum eſt ne abortiat.* In inedia, aut aliunde nata gracilitate; idem ſect. 5. aph. 44. *Quae praeter naturam tenues uterum gerunt, abortiunt, donec habitiores fiant.* In uteri denique inflammatione, abſceſſu, ulcere, hydrope, &c. idem lib. 1. de morb. mul. arg. 40. *Sed & ipſi uteri naturas habent, quibus abortum faciunt, quum ſunt flatuoſi, &c.*

Secundo, quando foetui ſufficiens in utero ſpatium negatur, in uſu veſtium arctiorum, mola, foetu duplici, triplici, aut uno grandiore, mala uteri conformatione, & in ſpecie nativa anguſtia. Hipp. lib. de ſuperfoet. arg. 12. *Mulier, quae concipit quidem, perdit autem foetus bimeſtres exacte in eodem tempore, & neque prius, neque poſterius, atque hoc iterum, atque iterum perpeſſa fuerit, imo ſi etiam trimeſtres, aut quadrimeſtres, ſive vetuſtiores perdiderit, juxta eundem modum, talibus uteri (puero augeſcente & bimeſtre, aut trimeſtre, aut quantumcunque tempus transgrediente, ſi quando etiam alias augeſcit) im majorem amplitudinem non porriguntur, ita ut non amplius ſufficiant capiendo foetui, ſed propterea perditur eodem tempore.*

Tertio, quando uterus, aut totum corpus vehementius commovetur, agitatur, & concutitur, in terrore, caſu, ſaltu, levatione ponderis, vomitu, tuſſi, coitu immoderato, ictu, alvo adſtricta, teneſmo, quae & alia plura Hipp. lib. 1. de morb. mul. arg. 40. his verbis comprehendit: *multa vero etiam alia ſunt pericula, in quibus foetus corrumpuntur, nam ſi mulier in ventre habens aegrotarit, aut debilis fuerit, aut onus levarit, aut percuſſa fuerit, aut ſaltarit, aut cibum faſtidierit, aut animi deliquio correpta fuerit, aut amplius aut minus nutrimentum accipiat, aut timeat, aut conſternetur, aut vociferetur, aut intemperanter vivat, foetum corrumpet.*

Diagnoſis abortus duplex eſt, probabiliter futuri, & jamjam inſtantis.

Abortum probabiliter futurum praeter unius pluriumve dictarum cauſſarum praeſentiam indicat mammarum extenuatio Hipp. ſect. 5. aph. 37. *Si mulieri utero gerenti mammae ſubito extenuantur, abortus ſequitur.* Item lactis copioſus e mammis fluxus ſect. 5. aph. 52. *Mulieri uterum gerenti, ſi lac copioſe e mammis fluat, foetum imbecillum indicat.*

Abortum jamjam inſtantem primo accedens inferiora ventris inſolita gravitas, corporis horror, vel rigor, mox dolores fortes & frequentes, a regione renum ad os ſacrum & pubem exporrecti, quum quodam ex utero egerendi conatu manifeſtant.

Praecavetur abortus remote futurus, cauſſas ejus intrinſecas ſuperius enumeratas, ſi tolli poſſint, in tempore tollendo, & extrinſecus, ſi vitari queant, ſtudioſe vitando.

Inſtans vero, niſi jam foetus inverſus eſſet, vel internum uteri orificium pateret, aut denique jam demortui ſigna adeſſent, impeditur, aegrotam in debita quiete ſervando, venam brachii, ſi plethora urgeat, ſecando, ac dolores, reliquaque

quaque

Digitized by Google

quaque ſymptomata his, vel ſimilibus remediis compeſcendo;

Miſtura, dolorem ſedans, & foetum debilem roborans.

℞. *Aq. anethi, chamom.* ā ℥j. *balſam. embr.* ʒß. *coral. rub. praep. ebor. praep.* ā ℈j. *laud. opiat.* gr. j vel ij. *ſir. gran. Kerm.* ʒ j. miſ. pro doſi.

Clyſter dolores cohibens.

℞. *Rad. althaeae, lil. alb.* ā ℥ß. *fol. malvae, parietar.* ā m. j. *flor. melilot.* m. ß. coq. in lacte vaccino ad ℥x. in colat. diſſolve, *phil. Rom.* ʒiß. *ol. anethini* ℥j. *vitel. ovi* n. j. miſ. f. clyſter.

Sacculi dolores demulcentes.

℞. *Fol. mercurial. hyoſciami. ſanguiſorbae. burſae paſtor.* ā m. iij. *flor. nymphaeae papav ſativi, malvae, melilot.* ā m ß. *hord. mund.* m. j. miſtis & ſimul inciſis, impleantur tres ſacculi in lacte coquendi, & lumbis, atque regioni pubis tepide imponendi.

Vel hae ipſae partes ſequenti unguento ungantur.

℞. *Ung. Comitiſſae, anodyn.* ā ℥j. *extract. opii* gr. vj. miſ. f. unguentum.

CAPUT IX.

De torminibus poſt partum.

Poſtquam nullus facile humanus partus adeo facilis eſt, quin tam in illo, quam poſt illum ſua in utero tormina perſentiat puerpera (ſed quae poſt aliquot horas, vel biduum ſaltem, ſponte diſparent) hic ea tantum intelligenda, quae ſolito, aut acutiora, aut diuturniora ſunt.

Neceſſitas torminum iſtorum eſt placentae uterinae neceſſaria ab utero divulſio, in qua contingere non poteſt, quin major, vel minor fiat vaſorum laceratio, parietumque uteri excoriatio, unde dolor, praeſertim ſi etiam partem laeſam neceſſario alluens, lochiorum ſanguis ſeroſior, acriorque exiſtat.

Ubi proinde dolores iſti ſolito graviores, aut diuturniores, & per conſequens, manu medica auferendi veniunt, id vel ad lacerationem, excoriationemque uteri majorem, vel ad ſanguinem ſolito acriorem, & ſeroſiorem, vel ad utrumque referendum eſt.

Undecumque fere oriantur, plus moleſtiae, quam periculi afferre ſolent, quandoque tamen ubi vigiliae accedunt, non immerito convulſio, & exinde periculum timetur.

Cura tota anodynis, & ſanguinis acrimoniam temperantibus abſolvitur, a quibus tamen ea, quae humores incraſſare, & ſic lochiorum fluxum impedire poſſent, excludenda ſunt.

Hipp. lib. 1. de morb. mul. arg. 66. ait: *ſi ex partu doleat, reſinam, terebinthinam, & mel, & vinum tepidum ſorbenda dato.* Ego ſequentia non inutilia eſſe puto:

Miſtura.

℞. *Aq. menthae* ℥j. *leviſt.* ʒß. *coral. rub. praep. cor. cer. uſti praep.* ā ℈j. *ol. nuciſt. deſt.* gut. iij. *laud. op.* gr. j. vel ij. *ſir. hypericon.* ʒij. miſ. pro doſi.

Unguentum.

℞. *Ungu. dialth. ſimpl.* ℥j. *opii Thebaic. ſpir. vin. diſſol.* gr. xv. *ol. lil. alb.* ʒß. miſ. & hypogaſtrium calide inunge.

Clyſter.

℞. *Herb. mercurial.* m. iijß. *menthae* m. ß. coq. in ſ. q. *aq. comm. ad* ℥viij. colat. adde *ol. amyd. dul.* ℥iß. *vitel. ovor.* n. iij. miſ. f. clyſter, qui pro neceſſitate injiciatur.

CA-

C A P U T X.

De nimio lochiorum fluxu.

NOmine lochiorum intelligitur apud Medicos ille ſanguinis fluxus, qui naturaliter omnem partum, vel abortum comitari, ac per dies plures, vel pauciores ſubſequi ſolet; nam ut Hipp. lib. 1. de morb. mul. arg. 89. notat: *poſt partum plerumque ſanae mulieri contingit, ut poſt puellae partum in quadraginta duobus diebus diuturniſſima purgatio fiat, extra periculum autem eſt etiam, ſi viginti quinque diebus purgetur, poſt maſculi vero partum purgatio diuturnior fit in triginta diebus, extra periculum etiam eſt. quae viginti diebus contingit.*

Fiunt autem lochia copioſiora, vel diuturniora, ſi puerpera cibum, vel potum aſſumat multum calefaciẽtem, ſi ob partum difficilem adhibuit medicamenta valde ſpirituoſa, ſi ex natura ſua ſanguine tenuiori, calidiorique eſt turgida, potiſſimum tamen juxta Hipp. loco cit. arg. 58. *Contingit hoc, ſi uteri amplioris oſculi fuerint, & venae quaedam ruptae ſint, quae ſub uteros tendunt, prae violentia egreſſus ipſius foetus.*

Inter caetera ſymptomata, quae ſibi conjuncta habere ſolent, *febris, & rigor habebit ipſam tenuis, & calor per totum corpus, aliquando etiam horror, & cibi faſtidium, & omnino abominabitur, & tenuis erit, ac debilis, & pallida, & tumida.* Idem ibidem. Quibus, ſi animi deliquium aut convulſio accedat, res in anguſto eſt.

Occurritur in tempore convenienti ſituatione aegrae. Hipp. de locis in homine arg. 63. *Lecti autem partes a pedibus altiores eſſe oportet, ut ne declinatio fluxui facilitatem praebeat.* Deinde venaeſectione in brachio celebrata, ut ratione vacui in partibus ſuperioribus facti, ſanguinis ad uterum impetus cohibeantur; tandem medicamentis incraſſantibus, & adſtringentibus, vel intro aſſumtis, vel forinſecus applicatis, quae talia eſſe poſſunt:

Miſtura.

℞. *Aq. burſae paſtor. plantag.* ãã. ℥ß. *centumnod. equiſeti* ãã. ℥j. *magnet. praep.* ʒß. *ſang. dracon. lap. haemat.* ãã. gr. vij. *laud. opiat.* gr. j. *ſir. de piloſella* ʒiij. miſ.

Vel ℞. *Aq. rub. idaei, papav. errat.* ãã. ℥j. *lactuc.* ℥ß. *tinct.* ♂*tis adſtring.* ʒß. *diacod ſimpl.* ʒijß. miſ.

Epithema pro regione pubis:

℞. *Fol. quercus millefol.* ãã. m. iß. *myrtillor. naſt. ſantal. rub.* ãã. ℥ß. *flor. balauſt. roſar. rub.* ãã. m. jß. *aluminis rochae* ʒiß. coq. in aq. comm. ad medias.

Peſſus.

℞. *Rad. ſymphyt. maj.* ʒij. *trochiſc. de carabe* ʒj. *ſucci hypociſt. flor. balauſt.* ãã. ℥ß. *cum alb. ovi*, f. peſſus panno ſerico involvendus.

C A P U T XI.

De Lochiorum ſuppreſſione.

QUemadmodum lochia ſubinde copioſius juſto prorumpunt, ſic nonnunquam etiam parcius fluunt, aut in totum ſupprimuntur, idque potiſſimum ex duplici cauſſa.

Primo, quando ſanguis craſſior, aut glutinoſior exiſtit, & ſic vaſa uteri obſtruendo ſibi ipſi viam praecludit.

Secundo, quando ipſa vaſa, & uterus, vel propter ſubitaneum terrorem, vel frigus admiſſum, ſeſe corrugant, contrahuntque arctius, & hoc modo contenti ſanguinis effluxum intercipiunt.

Quidquid horum fiat, ſymptomata haud levia ſubſequi certum eſt ex Hipp. lib. de natura mul. arg. 9. *Si ex partu non fuerit purgata, tumet venter, & crura, & rigor, ac dolor imum ventrem ac lumbos tenet, quandoque etiam ad viſcera aſcendit, & animo linquitur, atque haec patitur incipiente morbo.* Et lib. 1. de morb. mul. argum. 20. *Quum mulieri aut partus purgamenta non fuerint purgata, aut menſes non prodierint, aut etiam uterus durus fuerit, dolor habet lumbos, & lateris mollitudinem, & inguina, & femora, & pedes amare dolet, & venter attollitur, & horrores per corpus diſcurrunt, ex talibus autem fiunt febres acutae.* Item eodem lib. arg. 50. *Si vero proceſſerit ad caput, thoracemque ac pulmonem. fit enim & hoc, moriuntur ſaepe ſtatim, ſi detineatur ac firmatur, ſi vero probe exeat per os, aut per nares ſane evadit.*

Verum non haec ſola, ſed & plura alia mala accedunt; nam ſicut lochiorum ſanguis in utero praeter naturam ſubſiſtens, abdomen tumidum relinquit; ſicut idem fermentativo & conſequenter expanſivo ſuo motu, membranas uteri, & vicinarum partium tendens, dolores varios excitat; ſicut heterogeneitate ſua totam maſſam ſanguineam praeternaturaliter effervеſcere faciens, febrem continuam accendit; ſicut ruptis venis ſeſe in tracheae ramulos effundens, hemoptoën producit; ſic etiam quatenus corruptis ſuis effluviis fermentum ſtomachale inficit, nauſeam, & inappetentiam generat; quatenus vapores acres & aduſtos ad fauces, & os tranſmittit, ſitim cauſſat; quatenus acidis ſuis particulis fibras nerveas vellicat, atque contentos in iis ſpiritus in motus inordinatos cogit, convulſiones acceršit; quatenus tandem temporis tractu totum ſanguinis alveum varie depravando, innato cordis igni, debitum pabulum eripit, animi deliquia, & mortem inducit.

Quoad remedia, ſi morbus a frigore, aut terrore provenit, nihil aptius eſt, quam ſudorifera ex volatilibus parata; caeterum conveniunt pleraque, quae ſupra ad menſes movendos laudata ſunt, & ſequentia.

Miſtura.

℞. *Aq. ſerpilli, origani* āā. ℥j. *matricariae, hyſteric. c. caſtor.* āā. ʒß. *extract. meliſſae* ʒß. *ſal. junip.* gr. xxv. *ol. myrrhae* gt. iij. *ſir. de cinnam.* ʒß. miſ.

Decoctum.

℞. *Rad. vincetox. cyperi. rot.* āā. ʒij. *fol. agrimon. artemiſiae, meliſſae, puleg.* āā. m. ß. *ſem. ammeos, rutae* āā. ʒß. *flor. chamom. matricariae* āā. p. ij. *caryoph. macis* āā. ℈j. coq. in s. q. *vini albi ad* ℥iv. vel ℥vj. in colatura diſſolve, *extract. caſtor.* gr. vj. *ſacch. alb. q. s.* miſ.

Sacculi.

℞. *Rad. althaeae, malvae, ariſtol. rot. angelic.* āā. ℥j. *fol. puleg. ſabinae tanaceti, mercurial.* āā. m ij. *ſem lini, foenigraec.* āā. ℥j. *flor. chamom. ſambuci,* āā. p. ij.

Conſcindantur omnia, & contundantur, ac duobus ſacculis interpaſſandis imponantur, qui in aequali parte vini, & aquae coquantur, & hypogaſtrio calida ſuperponantur alternatim.

Commendat idem Hipp. lib. 1. de morb. mul. arg. 101. peſſaria his verbis: *mercurialem tritam in lana apponito, aut artemiſiam tritam ſimiliter ſubdito.*

His accedit venaeſectio in pede inſtituta, imo ego in binis mulieribus, aliis omnibus nihil proficientibus, per venaeſectionem eamque largam & repetitam in brachio celebratam, lochiorum fluxum feliciter ſupplevi, quae proinde prae reliquis locum habere poteſt, & debet, ubi jam praeſens febrilis calor ulteriorem calidorum uſum diſſuadet.

CA-

CAPUT XII.

De mola.

MOla, quam alii a voce gracca *μύλη* deducunt, quae inter alia carnem informem, & inutilem in muliebri utero conceptam ſignificat; alii a Perſico vocabulo Molin, quod carnis parturitionem denotat; ſtricte accepta eſt maſſa carnea modo ſic, modo aliter figurata, non poſt quamcunque excoriationem, aut exulcerationem, ſed poſt carnalem cum viro copulam, in utero muliebri enata.

Sic docet Hipp. in tribus locis. Nam lib. 1. de morb. mul. arg. 88. & lib. de ſteril. arg. 20. ait: *molae porro conceptus cauſſa haec eſt, quum multi menſes modicum, & morboſum ſemen conceperint, neque foetus rectus ſit, & venter plenus eſt, velut praegnantis.* & lib. 2. de morb. mul. arg. 62. *Si mola innaſcatur a craſſa genitura intus retenta, &c.*

Cauſſae proinde illius potiſſimum videntur eſſe ſequentes: prima, particularum praecipuarum ad foetus formationem (*ovi muliebris foecundationem*) in ſemine requiſitarum defectus, aut ab aliis heterogeneis irretitio, quod Hipp. modo citatus per ſemen paucum & morboſum innuit. Altera, textura ſeminis (*ovi muliebris*) vel denſitate, vel alia particularum componentium prava ſituatione perverſa, & irregularis, atque hactenus perverſae tantum, & irregularis nutritionis capax, quod Hipp. in ſecundo textu per genituram craſſam intelligere videtur.

Eſt in ſuo principio cognitu valde difficilis, quia verae impraegnationi multum aſſimilis, progreſſu tamen temporis, ſi ſolitaria eſt (conjungitur enim interdum etiam foetui) ſequentibus ſignis diſcerni poterit: 1. Quod menſes plerumq; fluant, licet diminute. 2. Quod fere dolorem punctorium, circa regionem uteri, comitem habeat. 3. Quod preſſa cedat, & ſibi relicta in conſuetum locum redeat. 4. Quod inſtar globi verſus pubem potiſſimum vergat. 5. Quod mammae prius turgeant, genuinum lac vero non producant. 6. Quod non moveatur, niſi forte ex accedenti ad motum praegnantis, unde quidem aliquando de motu ſomniant prolis avidae mulieres, ſed ubi alius ventri manum imponit nihil deprehendit. 7. Quod accedente partus tempore, nullus partus ſequatur, quin ſaepe ad plures annos, imo dies vitae geſtetur, ſaepe etiam in atrophiam, vel hydropem aegram praecipitet.

Audiatur Hipp. lib. 1. de morb. mul. arg. 88. & lib. de ſteril. arg. 20. ſupra citatus ſic pergens: *nihil aliud in ventre movetur, neque lac in mammis generatur, mammae autem turgidae ſunt, haec itaque ad duos annos, ſaepe etiam tres, ſic habet, & ſi quidem una caro fiat, mulier perit, neque enim fieri poteſt, ut ſuperſtes maneat, ſi vero plures, erumpit ipſe per pudendum ſanguis multus, ac carnoſus, & ſi hoc moderate fiat, ſervatur, ſin minus a fluxu correpta perit. & morbus quidem talis eſt, judicare vero oportet ex plenitudinis mole, & quod in ventre non moveatur, nam mas trimeſtris, foemina quadrimeſtris motum habet, poſtquam igitur tempore hoc praetergreſſo non movetur, nimirum hic morbus eſt, eſt autem hoc magnum ſignum, quod lac in mammis non generetur. Hanc igitur maxime quidem non curato, aut certe cum praedictione; & primum quidem totum corpus foveto, deinde per ſedem clyſterem adhibeto, quo ſanguis multus erumpat, fortaſſis enim quod compactum eſt commoveris (id quod foetus eſſe putatur) muliere a pharmaco calefacta, ſed & utero colluito, quo ſanguinem educas, ſin minus, ſubdititiis utatur e bupreſti, & dictamnum Creticum in vino bibat, ſin minus caſtoris teſtem, & retro cucurbitam ipſi ad laterum mollitudinem affigito, & plurimum ſanguinem detrahito; atque hoc maxime conjectura virium ipſius facta.*

Ex his praeter prognoſin etiam remedia patent, nimirum ſomenta (quibus aequiparandi inſeſſus & balnea) clyſteres acres, & calefacientes, injectiones emmenagogae in uterum, peſſi emmenagogi, emmenagoga per os aſſumta, & larga ſanguinis detractio, de quibus omnibus paſſim in hoc libello dictum.

CAPUT XIII.

De Paſſione Hyſterica.

NOn tantum a Veteribus, ſed pleriſque etiam Recentioribus adnumeratur uterinis paſſionibus etiam illa, quae a ſpeciali ſymptomate ſtrangulatoria ſeu ſuffocatoria appellatur, & dicitur per excellentiam Paſſio Hyſterica ſeu uterina, quamvis ὑστέρα apud Graecos potius ſecundinam, quam uterum ſignificet.

Ab aliis quidem, quod a ſemine retento, & corrupto eam produci credant, immemores, quod plurimae corripiantur etiam in matrimonio poſitae, ac frequenti coitu omne (ſi quod ipſis ineſt) ſemen ſuperfluum effundentes, & contra ſaepius non afficiantur virgines, & viduae vitam vere caſtam agentes.

Ab aliis, quia ſanguinem menſtruum retentum, & male affectum accuſant, non obſervantes promiſcue hoc malo laborare, & quibus menſtrua naturaliter fluunt, & quibus non fluunt, quibus ob teneram aetatem nondum eruperunt, & quibus completis annis jam penitus diſparuerunt, quin & viros, ſanguine menſtruo utique totaliter carentes.

Ego ad epilepſiam non inepte reduci poſſe judicarem, tum ob ſymptomatum, quae inferre ſolet, cum illis, quae ſunt epilepſiae, ſimilitudinem, quam pridem agnovit Hipp. l. 1. de morb. mul. arg. 18. dicens: *Ubi vero ad hepar & praecordia fuerint uteri, & ſtrangularint, mulier albus oculorum partes ſubvertit, & frigida fit, ſunt autem & quae lividae fiunt, quaedam etiam dentibus frendent, & ſalivae ad os fluunt, & ſimiles ſunt his, qui ab Herculeo morbo detinentur.* Tum quia melancholicas fere invadit, at ſecundum Hipp. l. 6. de Popul. ſect. 7. in fine: *atrabilarii etiam comitiali morbo corripi ſolent plerumque, & viciſſim comitiales fieri ſolent atrabilarii.* Tum quia omnia remedia, quae epilepticos juvant, hic quoque prodeſſe obſervantur, & viciſſim.

Hujus paroxiſmum aliquando praecedunt oſcitationes, pandiculationes, mentis torpor, murmura abdominis, ructus, nauſea &c. Aliquando ex improviſo ingruit. Hipp. de nat. mul. arg. 3. *Si uteri ad hepar acceſſerint, muta derepente fit, & dentes conſerit, & color niger, patitur autem haec derepente quum ſana eſt.* Sed & in terram prolabitur, ſenſus tam externi quam interni deficiunt, oculorum partes ſubvertit, ſenſus ſtrangulationis adeſt, & in variis abdominis locis globi cujusdam perceptio, adeſt & ſopor, ſpuma in ore, ſaepe reſpiratio ad ſenſum abolita, pulſus obſcurus, & inſenſibilis, motus convulſivus, cordis palpitatio, interdum deliria, vomitus, capitis & colli dolor, extremorum refrigeratio &c. quae tamen omnia multum variant, pro cauſſae morbificae varia intenſione, copia, ac in diverſis corporis partibus praeſentia.

Eſt autem cauſſa hujus mali humor acidus, in hac vel illa abdominis parte collectus, & vel propria, ut ita dicam, maturatione, vel a cauſſa aliqua externa in motum actus, quo aut emiſſis ad varias, & praeſertim nervoſas partes acidis effluviis, aut ipſe cum lympha aut ſanguine eo raptus, enumerata ſymptomata producat.

Per quod tamen uterus quaſi ſemper, & omnino inſons non excluditur, quin imo fieri poteſt, ut in ſubſtantia ſua laxa ac ſpongioſa glanduloſaque, ſicut ſangui-

nem

nem menſtruum, ita humores alios vitioſos, & acidos frequenter accumulet, nec etiam obſtare quidquam videtur, quin ſicut in aliis corporis partibus, puta ventriculo, pancreate, hepate, liene, &c. ita etiam in utero, epilepſia, interdum ſuam habere poſſit; quin nec retentum ac male affectum ſanguinem menſtruum aut ſemen ex cauſſarum numero rejicio (poſt inventa ova mulierum, de liquore ſeminali vaginam uteri in coitu humectante intelligi poteſt) quae variis modis etiam corrumpi, & aceſcere poſſe non dubito; aſt univerſalis uteri culpa tum ob rationes inſinuatas, tum quod in ſectione cadaverum ſaepius ſecundum omnes ſuas partes ſanus, & illaeſus inventus ſit negatur.

Humorem acidum autem peccare, ex ſequentibus probatur.

Primo ex Hipp. de natura mul. arg. 18. docente: *quum vero ad praecordia uteri allapſi fuerint, ſuffocant, & ubi frequenter acida evomuit, ad modicum tempus melius habet.* & l. 2. de morb. mul. arg. 20. *& quum ad praecordia allapſi fuerint, ſtrangulant, & vomit pituitam acidam, & dentes ſtupeſcunt, & ubi vomuerit, melius habere videtur.*

Secundo, quia remedia paſſim adhiberi ſolita, velut *ung. alc. cran. human. coral. margarit. ebur. c. c. lap. bezoar, ſuccinum, & talia*, quae ſingula ſunt abſorbentia; *rad. ariſt. rot. paeon. zedoar. leviſt. valerian. lig. guajac. viſc. quercin.* fol. *meliſſ. artemiſ. menth. ſalv. majoran. lavend.* Sem. *paeon. nigel. rutae, raphan. cymin. foenic. aniſi.* Item *nux moſchata, macis, caryophylli, cinnam. caſtor.* quae ſunt mera aromatica, & ſale volatili abundantia, omnia ad humorem acidum infringendum directa ſunt. Et Hipp. de nat. mul. arg. 3. ait: *poſtquam autem reſipuerit, pharmacum deorſum purgans bibendum dato, & lac aſininum poſtea bibendum exhibeto.* Et lib. 2. de morb. mul. arg. 20. *Serum caprinum coctum*; quid autem acidum magis temperat quam lac aut ejus ſerum?

Tertio, quia ſive conſideremus dentium conſertionem, quae a convulſione muſculorum oculos moventium; ſive ſenſum ſtrangulationis, qui a convulſione muſculorum laryngis; ſive reſpirationem abolitam, quae a convulſione muſculorum pectoralium, & diaphragmatis; ſive globi in abdomine perceptionem, quae a convulſione inteſtinorum aut meſenterii; ſive vomitum, qui a convulſione ventriculi; ſive cordis palpitationem, quae itidem ab illius convulſione fit; primaria ſymptomata omnia a convulſione dependere videmus; ad hanc autem inducendam quid aptius humore acido? poſtquam particulis pungentibus conſtat, quibus ad partes nervoſas ſtimulandas, & ſpiritus in motus inordinatos agendos nihil eſt efficacius.

Et hinc eſt, quod frequentius foeminas invadat, hae enim quum plerumque magis puſillanimes, moeſtae, ſedentariae, timidae, acerudorum, frigidorum, acidorumque ciborum amantes, imo naturaliter viris fere frigidiores ſint, humorem acidum ſibi accumulant prae iſtis.

Medicamenta partim ſuperius inſinuata ſunt, partim ex ſequentibus Hippocratis textibus deſumi poſſunt: *aperto ore vinum odoratiſſimum infundito, & graveolentia naribus admoveto, ſub utero vero* (ſi cauſſam in utero latere ſuſpicio ſit) *beneolentia, poſtquam autem reſipuerit, pharmacum infra purgans bibendum dato, & lac aſininum poſtea bibendum exhibeto.* de nat. mul. arg. 3. *Si uteri aſcendentes ſuffocarint, funiculum lucernarium accenſum extinguito, & naribus adhibeto, quo fumum attrahat.* ibid. arg. 62. *Mulieri, quae ab uteri ſtrangulationibus vexatur, aut difficulter parit, ſternutatio accedens bonum.* ſect. 5. aph. 35. *Si ad cor allapſi uteri ſtrangularint, viticis & paeoniae ſemen in vino bibendum dato.* de nat. mul. arg. 32. *Caſtoreum bibendum dato.* ibid. arg. 18. *Sed & id quod urinam ciet*, lib. 2. de morb. mul. arg. 83. juxta quae in paroxyſmo tales vel ſimiles formulas componere non abs re erit.

℞. Aq.

℞. *Aq. menth.* ℥ j ß. *epilept. Lang.* ʒß. *c. c. uſti praep. maſt. ung. alcis* āā. ℈ j. *eſſent. caſtor.* ʒ j. *ol. ſuccin gut.* iij. *ſir. de artemiſ. comp* ʒ ij. miſ.

vel

℞. *Aq. cinnam. cum vin. hyſt. cum caſtor.* āā. ℥ j. *cret. con.* ʒj. *laud. op. gr.* j. *ſir. de meliſſa.* ʒß.

vel ℞. *Aq. puleg matricar.* āā. ℥ j. *theriacal. ſimpl.* ʒß. *magiſt. cran. human. ſuccin. alb.* āā. ℈ j. *extract. myrrhae, viſci querc.* āā. ℈ß. *ol. caryophl. carvi* āā. *gut.* ij. *ſir. de cinnam.* ʒ iij. *miſ.*

vel ℞. *Rad. ariſtol. rot. leviſt.* āā. ℈ j. *ſem. viticis, paeon.* āā. ℈ß. miſ. f. pulvis detur cum vino Hiſpanico.

Extra paroxyſmum purgantia, diuretica, & acidum emendantia inſinuata (inter quae magni nominis decoctum lig. guajac. ♂tialia, & lac) uſurpanda erunt, quorum formulae paſſim in hoc libello extant; ſi vero aliquando a retentione atque corruptione ſanguinis menſtrui, aut liquoris ſeminalis morbus proveniat, modo enumeratis medicamentis, ibi quae menſtrua pellunt, hic quae ſeminalis materiae generationem remorantur, vel evacuationem promovent, addenda erunt.

CAPUT XIV.

De Sterilitate.

STerilitas mulieris eſt ejuſdem in aetate ad generationem habili conſtitutae, & conſuetudine viri ſani, & foecundi debite utentis, in utero concipiendi incapacitas.

De hac, ſiquidem per ſe morbus dici vix poſſit, ſed potius aliorum morborum ſoboles, ſufficiat pro coronide praecipuos Hippocratis textus adducere, inque illis cauſſas, & ſigna ſolummodo recenſere, his enim intellectis, cura ſeſe ſponte inſinuabit.

Si geniturum non ſuſcipiat mulier, menſibus ſecundum naturam prodeuntibus, membrana praepoſita eſt (ſit etiam aliis de cauſſis) cognoſces autem, ubi digito obiicem contigeris. l. 1. de morb. mul. arg. 35.

Et ſi omnino occluſum fuerit os uterorum, neque ſic concipiet. de ſterilitate arg. 1.

Neque ſi recens concluſum magis fuerit, quam oportet, ibid.

Et ſi magis quam convenit uteri hidrint, neque ſic praegnans ſit. ibid. arg. 3.

Et ſi os uterorum ex pudendo exciderit, neque ſic concipit. ibid. arg. 5.

Si os uterorum omnino averſum fuerit a pudendo, non concipiunt. ibid. arg. 1.

Si vero praeter naturam mulier fuerit craſſa facta, in ventre non concipit, nam omentum craſſum ac multum incumbens os uterorum deprimit, & genituram non ſuſcipiunt. ibid. arg. 15.

Quamdiu ſane ulcus in ventre habuerit, non concipit. ibid. arg. 2.

Si vero pauciores, quam debeant, menſes prodeant, neque ſic praegnans ſit. ibid. arg. 4.

Et ſiquidem natura mulier multos menſes demittit, ſterilis ſit. ibid. arg. 5.

Imo quidquid in menſibus mali ineſt, haec auferre oportet, quum videlicet pituitoſi ſunt, & pelliculoſi, & ſanioſi, & tenues, aut albi, & grumoſi, & quum nigri ſunt, & carbunculoſi, aut caliginoſi, aut acres, ſalſi, turbati, putulenti: hae omnes cauſſae tollendae, prohibent enim in utero conceptum. l. 1. de morb. mul. arg. 24.

Concipit autem in ventre, neque ea, quae humiditatem habet, neque quae reſiccata eſt. de ſuperfoet. arg. 33.

Si leves fuerint uteri, contingit autem hoc & ex natura quibuſdam, & ſi ulcera innata

nata magnas cicatrices reliquerint, ſi leves igitur fuerint uteri, mulier in ventre non concipit. de ſteril.arg.1.

Caeterum ſi mulier non concipit, ſcire autem expedit; num conceptura ſit, veſtibus undique obvolutae per inferna ſuffitum apponito, & ſi odor quidem ad nares, & os uſque per corpus tibi pervadere videtur, ipſam non ex ſeſe infaecundam eſſe ſcito. ſect.5.aph.59. *Vel allii caput integrum deraſum appone, & vide an per os oleat.* l. 1. de morb.mul.arg.105.

Butyrum & lac mulieris maſculum alentis bibendum dato, & ſi eructaverit, concipiet, ſin minus non. de ſteril.arg.6.

Porro ex mulieribus, quae magis aut minus in utero concipere ſolent, ita conſiderationem facere convenit: primum quidem ſpecierum, parvae enim ad conceptionem praeſtantiores ſunt majoribus, tenues craſſis, albae rubicundis, nigrae lividis; quae item venas conſpicuas habent meliores ſunt, quam quibus non apparent, carnem autem uberiorem habere aniculae, malum eſt, mammas autem tumidas & magnas, bonum. l.2.praedict.arg.31.

F I. N I S.

O. A. M. D.

I N D E X
Rerum & Verborum.

* Signat.vid.in Epiſt.& tract.ſeq.de Mulierum Morbis.

A.

* ABortus 471. cauſſa ibid.progn.ibid.curat. p.472
* Acidis an carere poſſimus? 415
* Acidulae.378.noxa. 417
Acidulae quare hiſce temporibus male cedunt. 32
Aëris correctione multi magni morbi curantur. 4
Aër frigidus a vulneribus arcendus. 10
Aër ſale abundat. 20
* Aether. 387
* Anatomica experimenta. 402
* Anima vegetativa.435.brutorum. ibid.
* Arthritidio cauſſa.453.Cura. ibid.
Acidularum origo. 295. ſapor acidus. 295. qualitas. ibid. Qui aetati proficuae 296. in quibus morbis ibid. Modus utendi 297. Cura ibid. Operatio 301. Virtus 303. Diatriba 297. ſtatus naturalis, & praeternaturalis in machinam humanam 298. legitima adminiſtratio 304. Obſervatio circa uſum fontium. 310.
Arbor Dianae ſive Philoſoph. 232
Argenti ſive Lunae ortus 279. depuratio 280. ☿tio. 28. cauſſa ibid. Tinctura 281. Bezoardic. 282. Cryſtalli ibid. Lapis infernal. 282. Arbor Dianae ſeu Philoſoph. ibid.
Aurum ſeu Sol quid 273. pulvis Antonii de Pozes 274. fulminans 274. Tinctura 275. Potabile 275. 276. conducit in Cancris, ſcrophulis 278. Philoſophicum ſive lapis Philoſophicus. 277
Angina 161. ſpecies 161. cauſſa proxima ibid. malignitas unde ibid. divid. in malig. contagioſam ibid. prognoſis 262. curatio 262. purgantia nocent indicat. curat. ibid. diaeta. ibid.
Aethiopes unde ortum ſuum habent. 233. 234. cauſſa naturalis Aethiopum nigredinis 234. 235. 236. Cauſſa formalis 237. materialis. ibid.
Anima vegetativa diſtribuit ſuccum nutricium. 182
Anima, de omnibus motibus non judicat. 241
Anorexia 142. cauſſa immediata 142. mediata proxima ibid. cauſſa remota ibid. prognoſis. ibid.
Apparatus magnus ad vulnera curanda non requiritur. 10
Appetitus proſtratus 58. cauſſa ibid. Cura. 59
Apoplexia 252. cauſſa proxima ibid. reſpiratio quare manet 253. Prognoſis. ibid. Curatio. ibid.
Aqua Coſmetica. 33
Aſtrorum efficacia ex vis in microcoſmum. 23
Aſtrologia judiciaria Juſta Ephemerides veterum inſtituta quare ſaepiſſime fallit. 26

Aſthma

Aſthma.
Aſthma caducum referri poteſt inter morbos convulſivos. 114. *cauſſa proxima* ibid. 270
venaeſectio eſt ſuſpecta in curatione.
Aſthma humidum pectorale curatur incidentibus, & expectorantibus. 271
Aſthma caducum curatur aromaticis. 271
Aſthma ſtomachale vomitoriis, & Carminativis. 271
Aulici quid 28. *quam vitam agunt*, ibid. *quare ſaepe morbis chronicis laborant* 271
in diaeta errores quos committunt? 29. *Salutaris diaeta qualis eſſe debet?* 36. *ſunt* 29
*difficill.purgat.*30. *Curatio morborum aulicorum qua attentione ſit inſtituenda?* 31.
acidulae his proſunt. 32

B.

B *Arba plus recommendat Empiricum quam ratio peritum.* 9

C.

C *Acochymia.*
Calor quid? 47
Cardialgia 147. *cauſſa* 147. *curatio.* 50
Catalepſis 190. 252. *Phaenomena* ibid. *curatio* 252. *cauſſa* 109. *glandulae pinealis* ibid.
obſtructio quomodo ſit 110. *cauſſa remota* 112. *Prognoſis* 112. Curatio. ibid. *Prae-*
ſervatio.
* *Chalybs in calculos converſus.* 113
* *Chloroſis.* 448
* *Chirurgiae baſis, & partium corporis noſtri diſtributio.* 398. *praeſidia non rejicien-* 461
da.
* *Clyſter.* 379
* *Colica a frigore.* 392
* *Coſmetica.* 418
* *Criſis in praxi rara.* 408
* *Curioſicas Grammatica.* 382
Cuprum ſ. 9. 282. *Ens.* 283. *vitriolum* 282. *Spiritus* 283. *Arcanum contra vermes* 284. 390
Tinilura 284. *Unguentum* ibid. *Ophthalmic.*284. *dealbatio.* 285
Calculus renum 197. *ſitus renum* ibid. *cum quibus partibus connexi* 199. *ſubſtantia*
renum qualis. ibid. *ren quot habet nervos* 199. *arteria Emulgens ex quo trunco*
originem habet ibid. *In renibus nulla ſit concoctio* 200. *materia quaenam ſeparatur*
in renibus ibid. *quomodo ſeparatur* ibid. *urina per quas vias deſcendit a renibus*
ad veſicam urinariam 200. *ſanguis ſuperfluus a ſecretione urinae per quos ductus*
refluit 200. *calculus quomodo generatur in renibus* 201. *materia calculorum* ibid.
acidum non tantum eſt cauſſa calculi 201. *cauſſae remotae* ibid. *ſigna diagnoſtica*
202. *ardor unde* 200. *vomitus nephriticorum unde* 200. *Prognoſis* 201. *curatio*
duplex eſt alia in paroxyſmo: alia extra paroxyſmum 201. *in paroxyſmo* ibid. *poſt*
paroxyſmum curatio itidem duplex. 201. *quare pauci curantur* 202. *Medicamen-*
ta calculum diffrigentia an dantur.
Calor ignis an aliquid diſtinctum ab eſſentia ignis? 202
Calor Sanguinis refrigerantibus extingui non poteſt. 4
Cancer occultus quomodo tractandus. 17
Caput prae aliis partibus defluxionibus eſt obnoxium. 14
Carteſius non fuit Medicus. 19
Catarrhi ſedes 6. *an aliquid a cerebro in catarrho ſuffocativo deſcendit.*ibid. 2
Catarrhalis defluxio. 17
Catarrhorum cauſſa proxima 17. *remota* 18. *definitio* 18. *humor catarrhalis per quas* 17
vias.

vias fluit 18. *frigida ac humida intemperies cerebri e cauſſa catarrhorum* 18. *per os cribriforme deſtillat materia catarrhalis* 18. *refutatur haec ſententia ſolide* 19. *catarrhorum tempora* 19. *Catarrhus frigidus* 20. *febris in Catarrhis unde* 21. *urina pallida* 21. *prognoſis* 21. *indicationes, curat.* ibid.
Chirurgus Carteſianus reviviſcit. 8
Chirurgorum multorum eruditio laudatur. 8
Chirurgi fere omnes non intelligunt cauſſam inflammationum. 9
Chirurgi caſtrenſes caſtigantur. 12
Chirurgorum errores unde. 14
Chirurgi miniſtri ſunt Medicorum. 16
Cholera 146. *cauſſa.* ibid. *diviſio.* 147. *curat.* 147
Chylus quid? 41
Chylificatio quomodo fit. 54
Chylus an manet in ventriculo. 52
Chylificationis tempus. 43
Circulatio ſanguinis eſt primum vivens, & ultimum moriens. 9
Circulatio ſanguinis in omnibus vulneribus ſemper conſervanda. 10
Circulatio chyli. 43
Circulatio ſanguinis. 44
Coeliaca paſſio. 148
Colica 151. *cauſſa* ibid. *prognoſis* ibid. *indicatio curatoria* ibid. *dolor ventris unde* 182. *flatuum generat.* ibid. *urina pauca.* ibid. *dolor lancinas unde* 182. *obſtructio alvi* 183. *bilis flava quae vomitu ejicitur* 183. *cauſſae remotiores* ibid. *differentia* ibid. *curatio primae ſpeciei* 184. *cura alia eſt in paroxyſmo alia extra* ibid. *in paroxyſmo.* ibid. *topica cum cautela ſunt applicanda* 185. *antiſcorbutica remedia laudantur in hoc affectu.* ibid. *cordialia proſunt.* 186
Commercium aëris inter hominem, & aërem. 70
Commercium mentis cum corpore. 110
Cometarum effectus. 27
Concoctio ciborum. 43
Cruditas duplex. 139
Cruditas acida 140. *cauſſa* ibid. *Signa diagnoſtica* ibid. *mater variorum morborum* ibid. *indicatio curatoria* ibid. *Nidoroſa* 141. *cauſſa* ibid. *quos parit morbos* ibid. *curatio.* ibid.

D.

Digitus amputatus iterum creſcit. 447
Dyſuria ab ulcere. 433
Daemon quomodo poteſt ululatus perverſoſque alios geſtus in corpore obſeſſorum excitare. 112
Dentifricia. 23
Diaeteticon haemoptoicorum rationale. 122.123.124
Diarrhoea 148. *cauſſa* ibid. *diviſio.* ibid.
Dolor & calor non attrahunt humores. 15
Dyſenteria 149. *cauſſa proxima* ibid. *copioſus humor unde* ibid. *diagnoſis* ibid. *Diviſio.* ibid. *prognoſis.* ibid. *curatio.* 150. *diaeta* 151. *maligna* 170. *ſubjectum* 171. *Sphacelo pereunt, qui pereunt dyſenterici* ibid. *vomitus unde?* *cauſſa proxima* ibid. *morbus contagioſus* 173. *quomodo propagatur contagium* ibid. *quare non omnes homines ut quidam tam facile inficiuntur* ibid. *cauſae remotae.* ibid. *aſtra an in haec inferiora venenoſos exſpirant halitus.* ibid. *differentia* ibid. *diverſitas cauſſarum.* ibid. *urina dyſentericorum qualis* 174. *prognoſis* ibid. *curatio* ibid. *Specifica antidyſenterica* 175. *dolor acerbiſſimus quibus mitigandus* ibid. *opium laudatur* ibid. *clyſma.*

clyſmata recommendantur. 176. *curationes magneticae* ibid. *diaeta praeſcribitur dyſentericis* ibid. *ſaccharata nocent.* ibid. *ſomnus conducit* 177. *curatio prophylactica.* ibid. *obſervationes variae rariores practicae.* ibid.

E.

EFferveſcentiae cauſſa. 61
Errores Chirurgorum terra tegit. 9
Errores ſepultos Auctor ingenioſe, & erudite ſatis detegit 9. 10. & *ſubſequentibus.*
* *Empiricus.* 384
* *Errhina.* 389
* *Errores Medicor.* 420
Epilepſia 113. 254. *Definitio.* 114. *ſubjectum* ibid. & 116. *cauſſa proxima* 117. 254. *remota.* 116. *cauſſae praeter naturales* ibid. *Epilepſia quotuplex.* ibid. *ſigna diagnoſtica.* 117. *prognoſtica* 118. 255. *haereditaria curatu difficilis.* 118. *curatio duplex, in & extra paroxyſmum in paroxyſmo.* 119. 255. *extra paroxyſmum* 119. *remedia ex fonte Chirurgico quaenam.* ibid. *in largis haemorrhagiis eſt prodromus mortis.* 255
Empyema 268. *paracentheſis quomodo inſtituenda.* ibid.
Ephemera 242. *Signa diagnoſtica.* ibid.
Excerpta Medic. 52

F.

FAcultatibus certis carent partes ſolidae. 4
imaginariae partium ſolidarum deſcribuntur. 4
Famis & appetitus cauſſa. 57
Fames canina 142. *differt a bulimia, cauſſa* ibid. *remedia.* 143
Facultas aſſimilatrix. 71
Febrium eſſentia in quo conſiſtit 47. 241. *differentia unde deſumitur* ibid. *curatio quibus abſolvitur.* ibid. *venae ſectio an prodeſt in febribus.* ibid.
* *Febris inflammatoria.* 409. *puerperarum.* 410
Febris. 33. *cauſa* 34. *cura.* ibid.
Febris vulneraria unde. 10
Febres intermittentes, in aulicis cur ſaepe degenerant in malignas. 34
Febres intermittentes quare certis temporibus ſuas repetunt periodos. 243. *rigor unde.* ibid. *cauſa.* 244. *curatio.* ibid. *malignae* 246. *cauſa.* 247
Febricitantibus frigrida non commendanda. 6
Febriſugum Med. Angl. 35
Fermenti ventriculi origo 43. *Natura.* 56
* *Fluor albus.* 466
* *Foetus mortuus.* 470
Fonticulorum abuſus. 22
Fonticulus. 28. 39
Frigus & calor ſe invicem excipient in febribus unde. 48
Frigus quid. 50
Frigida puerperis non propinanda. 7

G.

GEneratio. 213. 221. *An totus homo generatur* ib. *anima an per traducem communicatur foetui.* 213. 219. *mentis cum corpore conjunctio unde.* 213. *corpus quomodo generatur.* 214. *Harvaei opinio de generatione* ibid. *Ariſtotelis.* ibid. *veſiculae quae in teſticulis mulierum reperiuntur an ſunt vera ova.* 215. ibid. *ova quomodo deſcendunt per tubas Fallopianas in uterum* 215. *quare deſcendunt.* 217. ibid. *an homo ſit in ovo.* 215. *cicatricula quae in vitelli ſuperficie obſervatur quid.* 216. *ova*

quare quaedam carent vitello. ibid. conceptio in quo conſiſtit ibid. quomodo fit 217. 221. an in germine ovi omnes animales partes exiſtunt 217. ſeminalis aura ſeminis Maſculini quid confert ad generationem ibid. membranae Ambucon & chorion quomodo generantur 218. Placenta uterina quomodo ibid. Humores in membranis ibid. Punctum ſaliens quid. ibid. an foetus ſang. materno nutritur ibid. gemelli quomodo generantur. 224. an uno concipiuntur coitu. ibid. an infans in utero propriam vivit vitam. 226
Glandula pinealis eſt ſenſorium commune 103. ubi ſita 206. qua cincta membranula. 207. textura ibid. ſubſtantia ibid. color. ibid. figura, magnitudo, uſus ibid. Praeternaturalis. 210
* Glandularum nova Inventio. 447
Guttae roſaceae cauſſa 32. cura. 33

H.

HEderae arboreae facultas. 27
Haemorrhagia narium 37. cauſſa proxima. 38. remota ibid cura 39. Apertio vaſorum. 37. differentia. 38. ſigna diagnoſtica & prognoſtica 39. Indicat curat. ibid. cautelae medicae circa curam haemorrhag. 40. diaeta. ibid.
Haemorrhoides. 154. cauſſa 155. curatio. ibid.
Haemorrhoidum fluxus 319. definitio ibid. ſubjectum 320. cauſſa 321. Signa diagnoſtica 324. prognoſtica 325. Curatio 327. Diarrhoea 328. Dioeta. 330
Haereditarii morbi. 46
Haemoptyſis 268. quotuplici modo aperiuntur vaſa. ibid. cauſſa antecedens ibid. indicat. curat. ibid. diaeta. 269
Hectica quare inſequitur reliquas febres male curatas 242. ſigna diagnoſtica, & prognoſtica ibid. curatio. 243
Hemicrania quid 251. dolor proprie dicendo ubi; dolor quotuplex ibid. curatio. 252
Helmontius purgantium laudem deſcribit. 4
Hepar ſanguificat: Officina 63. Argumenta. 63. 64
Hepatis ſtructura 63. figura ibid. officicium. 64
Hippocrates unde famam ſibi acquiſivit. 3
Homines quinam exoptata fruuntur valetudine. 30
Homo quid 102. conjunctio mentis cum corpore. 103. ſedes animae ibid. mens quomodo imperium ſuum exercet in corpus. ibid.
Humores an ſub illo ſchematiſmo in corpore deliteſcunt uti ope cathartici excernuntur. 4
Hydrops. 187. cauſſa 189. vaſa pellucida quaenam ſunt illa. 187. officium horum vaſorum. ibid. lympha quid. 188. lympha in hydrope ubi colligitur. ibid. quot ſunt ſpecies hujus morbi. ibid. cauſſae remotae, 189. Hepatis intemperies frigida non eſt cauſſa Hydropis ibid. ſigna diagnoſtica. 190. reſpiratio in hoc affectu quare difficilis. 191. appetitus quare proſtratus. ibid. tuſſis hydropicorum unde. ibid. ſitis. ibid. obſtructio alvi. ibid. urina hydropicorum qualis. ibid. macies partium ſuperiorum. ibid. prognoſis 192. curatio quo ad tres indicationes eſt inſtituenda. ibid. remedia ex fonte Chirurgico quaenam ibid. Pharmaceutico. 193. a quibus incipienda cura. ibid. emetica nocent. 194. clyſteres recommendantur 195. in diureticis ſolatium hydropicorum ibid. in nimiis vigiliis quid agendum ibid. diaeta hydropicorum. 196. quid ſentiendum de paracentheſi. ibid.

I.

* IMaginatio in gravidis. 389
* Inteſtina perforata. 388
Ignorantia ſociorum habet Invidiam. 1
Ignorantia ferro ac igne multos neci tradunt aegrotantes. 8

Iliaca

Iliaca paſſio 152. cauſſa remota ibid. enemata quare fiunt in hoc affectu emetica. ibid vera ibid.& ſeq. ſymtoma quondam peſſimum. 153. diaeta. ibid.
Incubus 254. ſubject. ibid. curatio. 255
Inflammatio reſolventibus curatur. 5.10
Inſtrumenta argentea non faciunt eruditiorem Chirurgum. 8
Irae cauſſa. 104

L.

* Lactis excretio per os. 393
* Lac abſumentia medicamenta 405. Symptomata ab acido. 406
Lactis vitium 24. generatio. 82. utendi modus 89. teſtimonia varia variorum cl. virorum de uſu lactis. 91
Lapis infernalis 282. Philoſoph. 277
Laeſio fermentationis. 299
Lethargus 252. curatio. ibid.
Lienteria. 148. ſubject. ibid. cauſſa ibid. curat. ibid.
Lien ubi ſitur. 202. cum quibus connectitur partibus. Ibid. membranas quot habet. ibid. quam habet ſubſtantiam. ibid. quae habet vaſa. ibid. uſus lienis 203. ex obſtructione lienis quinam oriuntur morbi. ibid. an poſſidet fermentum, ibid. variorum Virorum opiniones de munere lienis leguntur 204. an abſque vitae, & ſanitatis diſpendio poteſt exſcindi. ibid.
* Liquor ♀ in Lunam mutans 397. in Variolarum curatione probatiſſimus. 436
* Lochiorum fluxus nimius. 473
* Lochiorum ſuppreſſio. 473

M.

Mania 102. 106. 260. ſubjectum ibid. cauſſa 104. 107. 260. curatio. 107
Maniaci quare loquuntur de illis rebus quae nobis rara videntur. 105. quare ſine febre 106. robur unde 106. 206. ferre poſſunt frigus intenſum. 106.111
* Medici requiſita 376. Voluptas 376. Sapientia unde cognoſcenda 377. Errores 420. excerpta. ibid.
Medicamenta Specifica non dantur. 5
Medicamenta pus & carnem generantia non dantur. 10
Medicus ad aegrotum vocatus ad quid attendere debet. 280
Medicina quare ſterilis veterum temporibus. 205
Melancholia 259. non eſt ex liene 7. cauſſa 259. remota ibid. ſubjectum ibid. Haereditaria quare raro curatur. ibid. cura. ibid.
* Menſium nimius fluxus. 465
* Menſium ſuppreſſio. 463
* Mictio involuntaria poſt partum. 411
Miſtio ſang. 45
* Mola. 475
Monita medica circa opii & opiatorum uſum. 125
Monſtra quid 220. cauſſa. 222.227.228.229.230.231. ſeq.
Morbi Chronici ex qua parte radicaliter pullulant. 139
* Morbus ex incantatione. 408
* Motus cordis 426. utilis 382. ſanguis. 408
Mucus narium unde. 19
Mulieres quare facile fiunt arthriticae. 34
Muyſi Viri Excellent. Obſervat. chirurgis commendantur. 82

N.

Natura 19. Vocabulum. 14

Vol.

O.

OBſtructio (Vaſorum 408.) *lymphatica* 409. *inflammatoria.* ibid.

Opiata quid. 125. *an vim habent ſomniferam.*ibid.*qualitas opiatorum.* 126. *in quibus affectibus raro & tuto exhibentur.*128.*operandi ratio.* 127.73

Opinio facit doctos. 2

Oleoſa, & pinguia nocent in vulneribus. 11

P.

PAracenteſis qua cautela inſtituenda. 10

Panacaea. 381

Paralyſis definitio 350. *Cauſſa.* 351

Partes luxatae quomodo reponi debent. 16

Paralyſis. 255. *pars paralytica quare contabeſcit,*256. *cauſſa proxima.* ibid. *prognoſis.*ibid.*curatio.* ibid.ſeq.

Partus difficilis. 467

Paſſio hyſterica. 476

Paſſio uterina unde habet natales. 30

Peripateticorum ignorantia detegitur. 3

Peripatetici ſi reſurgerent quid agerent. 3

Peripatetici, qualitates medicamentorum non intelligunt. 6

Pernio 49. *definit.* 50. *ſubject.* ibid. *cauſſa proxima:* 51. *remota* ibid. *prognoſis. cura.* ibid. 52

Peſtis 92. 247. *venenum peſtilentiale unde* ibid. *malignitas quomodo propagatur.* ibid.*unde bubones* 248. *contagioſus morbus* 93. *ſymptomatum cauſſa.* 94. *ſymptomata.* 101. *ſang.tantum conturbatur in hoc morbo.*95.*ſitis cauſſa.*ibid. 248

*Praeſervatio quomodo inſtituenda.*96. *quibus remedis* 97. 98. 248. *curatio.* 99. 249. *vomitatoria proſunt purgantia nocent.* 99. *alexipharmaca, & ſudorifera optima.* 100.*amuleta quare juvant.* 248.249.

Pharmaca multa in gratiam pharmacopoeorum praeſcribuntur. 4

Pharmacopolii portatilis deſcriptio curioſa. 35

Philoſophiae ignorantia peperit in medicina varios errores p.2.3.4.*eſt cauſſa quare veteres non profecerint in illa.* 5

Philoſophia vero practico ſumme neceſſaria. 2

Philoſophia verbali non tolluntur errores. 2

Philoſophia Carteſiana alto ſomno ſtertentes excitati peripatetici. 2

Philoſophia Carteſiana docet naturam fermentat. 5

Phoſphori deſcriptio. 448

Primum vivens, & ultimum moriens quid. 298

Phrenitis 257. *Subjectum* ibid. *cauſſa proxima* ibid. *cauſſa remota.* 258. *diagnoſis.* ibid.*prognoſis.* ibid.

Phthiſis cura. 433

Phthiſis. 162. *definit.*ibid.*ſubject.*ibid. *cauſa proxima.* ibid. *febres malignas, variolas quare excipit ſaepiſſime phthiſis.* 163. *acidulae phthiſis cauſae.*ibid. *Bacchus phthiſin producit.*161.*ſigna diagnoſt.*165.*prognoſtica* 166.*temp.*165. *curatio.* 167. *fumus candelarum, pleuritis male curata funeſtas dat tragoedias excitare poſſunt* 167. *conſtrictio veſtium nimia cauſa phthiſin.*ibid. *amatores felium incidunt in phthiſin.*ibid.*cura.* ibid.*diaeta.* 169

Pica & malacia 143. *cauſa* ibid. *an ventriculis ſimilia an diſſimilia appetit* 544. *prognoſis* ibid.*curat.* ibid.

Podagra 82. *cauſa* 83. *cura* 86. *amuletis an curari poteſt* 85. *podagra an laborare poſſunt Eunuchi pueri, & nondum menſtruatae puellae* 84. *quare moriuntur.* 92

Pe-

Potare in multam noctem an conducit. 236
* Potus theae 407. innocuus 418 nocuus. 451
Purgantiis febres curari nequeunt. 49
Purgantiis turbatur maſſa ſang. 49
* Purgantium e foro Medico proſcriptio. 378.384.405
Purgationis nomen eſt impoſtorium. 3. ſeq.
Purgantia communicant ſang. aetherem peregrinum. 6
Pus in vulneribus unde. 30

Q.

Qualitas & operandi ratio medicamentorum docte explicatur. 5. occulta unde originem trah. 6
Qualitas,& officia diſcipulorum Chirurgiae jocoſe & dextre deſcribit Auct. 2

R.

*Ratiocinium Sylvii de febribus. 398
Receptaculum ſang. commune. 41
Remediorum Alexipharmacorum operandi ratio. 73
* Remedium antivarioloſum 386. arthritic. 396
Repellentibus inflammationes non curantur. 5.10

S.

Saliva 41. 55. diverſitas ibid. fontes commiſceri debent cum cibis maſticatis. ibid.
Sal volatile cor.cer.an ſang. maſſam turbat. 34
Sanguis quot modis degenerare poteſt a ſtatu ſuo naturali. 47
Sanguis quare tam facile turbatur. 47
Sanguificatio. 62
Sanguis cribratur in Cerebro. 381
Sanguis an ex quatuor, ut veteres voluerunt, componitur humoribus. 240
Sanguis quando naturaliter, & legitime eſt diſpoſitus. 240
Sanguinis motus unde. 240
Sanguis qua ſanguis an nutrit. 241
Sanguis uno tempore magis agitatur quam altero. 241
* Sanguis quomodo e Corde propellatur. 432
* Sanitas in quo conſiſtat. 376
Sanitas in quo conſiſtit. 332
Saporum diviſio 55. acris in quo conſiſtit. 55. Amarus 56. Salſus ibid. Acidus ibid. auſterus vel adſtringens ibid. dulcis. 56
* Scarificatio. 407
Scorbuti affectus 331.341. definitio 337. ſubjectum ibid. cauſſa 334. ſeqq. differentia 344. ſigna prognoſtica 338. 344. ſymptomata 349. curatio 338. 346. ſeqq. diaeta. 340
* Secundina retenta. 469
Semina morborum 3. in quibus partibus quaerenda. 24. ſeq.
Senſus tantum unicus. 181
* Setacea.
* Sinus cerebri quid. 380.387.396.407
Sitis 147.23. cauſa ibid. curat. ibid. 443
Siderum influxus in quo conſiſtit. 349
Singultus. 145. cauſa immediata. 25
Soda 146. cauſa ibid. prognoſ. ibid. curat. 146
Somni & vigiliarum cauſſa. ibid.
Solidae partes ex lacte trah. originem. 104
Spina ventoſa. p.15.& 16

Digitized by Google

Index Rerum & Verborum.

Spiritus animales quid. 103. ubi eleborantur. 103
* Sphaceſus 393
* Spiritus Cephalicus 397. 408 contra quartanam. 434
* Sputum lacteum. 405
* Sterilitas 478
Studioſi quare ſcabioſi. 137
Studioſis an nicotiana conducit. 137
Succi pancreatici officium. 59. ex quibus conſiſtat particulis. 60. 61
Succi biliaris officium, 60. ex quibus conſtat particulis. 60
Subſtantia hominis quadruplex. 109. 110
Suffocatio in catarrhis. 20

T.

* Theae & Coffee experimentum 396. potus incommoda. 381. Herba. 387
* Theae potus 285. ortus 286. uſus 287. 283. Virtus 289. ibid. ſeqq. laudatur in febribus. 292
* Thermae. 379
* Tinctura ♁ ii 434. Auri. 388. 408
* Tranſpiratio ſenſilis Sylvii. 402
* Termina poſt partum. 472
* Tumor aquoſus in linguae margine 406. labri monſtroſus. ib. pedum in gravidis. 434
* Tuſſis convulſiva. 410
Tuſſis 269. ſubjectum ibid. Epidemica cauſſa. ibid.
Tuſſis quotuplex. 269. Tuſsis humida quibus curatur. ibid. in Tuſsi epidemica nocent volatilia. 270. in Tuſsi per conſenſum ex ventriculo egregie proſunt emetica. 270

V.

Variolae 250. cauſſa ibid. & 24. prognoſis. 250. curatio. ibid. ſeq. & 25. ſudoriferis non curandae. 5
* Variolarum curatio. 416
* Venae-ſectio 393. uſus. 407. 449. in Dyſenteria 433. noxa in ſuffocatione hypochondriaca. 433
* Vis elaſtica Cordis. 429 quomodo reſtituatur in ♂ ibid. quare venae non pulſent 430 quare non plus ſanguis e Corde effluat per arterias, quam per venas refluit. 430
* Vita quid 376. Mentis. 426
* Urinae ſuppreſſio in gravidis. 434
* Vulnera vaſorum lymphaticorum. 418
Vita noſtra corporea in quo conſiſtit. 41
Vita noſtra quam diu durat. 383
Venenoſum generat. 69
Venenum quomodo nocet corporibus noſtris. 70
Venenum peſtilentiale. 68. unde ortum. ibid. 71. quare quidam cito, quidam tarde inficiuntur. ibid. praeſervatio. 72
Vertigo 254. curatio. ibid.
Vomitus. 144. cauſſa proxima 145. diviſio ibid. prognoſis. ibid.
Vulnera abſque acidum abſorbentibus non curantur. 11. Sclopetorum non ſunt omnia venenata. 12
Vulneraria medicamenta recenſentur. 13
Vulneris dolor unde. 13

F I N I S.